

ישעיה (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז
יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
לא לב לג לד לה לו לז לח לט מ מא מב מג
מד מה מו מז מח מט נ נא נב נג נד נה נו
נז נח נט ס סא סב סג סד סה סו

ישעיה פרק-א

א חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלם בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה:

ב חזון ישעיהו בן אמוץ וגו'. א"ר לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמליה מלך יהודה אחים היו: אשר חזה על יהודה וירושלים. והלא על כמה אומות נתנבא משא בצל משא מואב הא למדת שאין זה תחלת הספר ולא נקרא הספר על שם החזון הזה וכן שנינו צברייתא דמכילתא, בשנת מות המלך עוזיהו תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בסדר והדברים מוכיחים שהרי ציום הרעש יום שנלטרע עוזיהו נאמר ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח ומי ילך לנו (לקמן ו) ואמר הנני שלחני למדנו שהוא תחלת שליחותו ונבואה זו נאמרה אח"כ ועל זו לבדה נאמר אשר חזה על יהודה וירושלים כסם שאמר על משא כל אומה ואומה משא

אומה פלוני אף כאן כתב חזון זה חזה על יהודה וירושלים ולפי שהם תוכחות קוסי קראם חזון שהוא קסה מעשרה לשונות שנקראת נבואה כמס"א צב"ר ורליה לדבר חזות קסה הוגד לי (לקמן כא) : בימי עוזיהו וגו'. מלכי יהודה. ד' מלכים הללו קפת בימיו זיוס שנלטרע עוזיהו שרתה שכינה עליו ונתנבא כל ימי המלכים הללו עד שעמד מנקה והרגו (ונבואה זו נאמרה בימי חזקיהו אחר שגלו עשרת השבטים כת"י) : (קס"י)

מצודת דוד חזון. זו היא מראית הנבואה של ישעיה אשר ראה במראה הנבואה על יהודה וירושלים ואין זה תחלת הספר לומר שכל נבואתו היתה על יהודה וירושלים לבד כי באמת ניבא גם על בבל כו' אלא שבא לומר הנבואה ההיא היתה על יהודה וירושלים וכדרך שאמר משא בבל משא מואב אבל תחלת הספר הוא בשנת מות המלך עוזיהו וכו' ואין מוקדם ומאוחר בסדר והדברים מוכיחים כך שהרי שם נאמר ואשמע וכו' את מי אשלח וכו' למדנו שאז היתה תחלת השליחות : **בימי עוזיהו וכו'.** בימי ארבעת המלכים האלה ניבא עד שעמד מנשה והרגו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חזון. ענין ראייה והבטה כמו ותחזו בציון עינינו (מיכה ד) ועשי"ז נקרא הנביא בשם חוזה כי רואה במראה הנבואה וכאשר יקרא רואה וצופה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חזון ישעיהו. נבואה זאת נבא בימי עוזיהו ושנה אותה בימי כל מלך ומלך. **על יהודה וירושלים,** נבואה זאת מחולקת לשתיים מן פסוק ב' עד פסוק כ"א נבא על שבט יהודה, ומן פסוק כ"א עד פסוק כ"ז נבא על עיר ירושלים, ומשם עד סוף הקאפיטל נבא על שניהם יח"ד : [הערה : המבארים נחלקו בזמן נבואה הזאת, מהם אומרים כי היא היתה הנבואה הראשונה, ומ"ש אשר חזה בימי עוזיהו, הוא ציון כולל לכל דברי הספר, ומ"ש בפרשה ו' ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח וכו', שנראה שאז היה תחלת השליחות, הוא כי מאז נבא בקביעות, מה שאין כן מה שנבא מתחלת מלכות עוזיהו (כנראה קצת מדה"ב כ"ו כ"ב) לא היה בקביעות, וראיה לדעה זאת, א] ממ"ש אשר חזה בימי ובימי, שבהכרח מוסב על כלל הספר, ב] ממ"ש פה שחזה בימי עוזיהו, ולקמן (ו') היה בשנת מות המלך עוזיהו. אולם דעת חכמינו זכרונם לברכה (במכילתא פרשת בשלח הביאה רש"י לקמן ו' וברבה קהלת ובסדר עולם רבה פ"ט) כי הנבואה שבפרשה ו' היתה תחלת נבואתו והיה בשנת עשרים ושבע למלכות עוזיהו שאז נצטרע והושם בבית החפשית, ונפסקה מלכותו ולכן קראה שנת מותו, ואין מוקדם ומאוחר בסדר הספר וכ"ה ברבה שמות פ"א, וראיה לדבריהם, א] ממ"ש אשר חזה על יהודה וירושלים והלא גם על עשרת השבטים נתנבא, וגם על כמה אומות, ב] ממ"ש חזון ישעיהו והיה לו לומר חזיונות לכלול את כולם, ג] למה שמבואר אצלי כי חזון הוא ענין פרטי מיוחד מעניני הנבואה, והלא תמצא שהתנבא נבואות שנקראים משא וזה לא נכלל במלת חזון, והיה לו לומר דברי ישעיה, כמו דברי ירמיהו לכלול את כולם. ע"כ] : (מלבי"ם באור הענין)

בַּ שְׁמַעוּ שְׁמַיִם וְהֶאֱזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר בְּנִים גְּדֹלְתִי וְרוֹמְמֹתִי וְהֵם

רַש"י שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהָאֲזִינִי אֶרֶץ. מִשָּׁה אָמַר הָאֲזִינִי הַשָּׁמַיִם וְתִשְׁמַע הָאֶרֶץ (דְּבָרִים ל"ב) לְמָה שִׁינָה יִשְׁעִיהָ אֶת הַלֶּשֶׁן שָׁנָה רְבוּתוֹנוֹ בְּדַבַּר זֶה וּמְדַרְשׁוֹת רַבִּים בִּפְי' הָאֲזִינִי בְּסִפְרֵי וּנְחַלְקוּ חֲכָמִים עֲלֵיהֶם וְאָמְרוּ אֵין הַדְּבָר כֵּן אֲלֹא בְּזִמְנָן שְׁהַעֲדִים בָּאִים וּמַעֲדִים וּנְמַלְאוּ דְבָרֵיהֶם מִכּוּוֹנִין עֲדוּתָן קִיּוּמָתָא וְאִם לֹא אֵין עֲדוּתָן קִיּוּמָתָא אֵילוּ לֹא בָּא יִשְׁעִיהָ וְנָתַן שְׁמִיעָה לְשָׁמַיִם וְהָאֲזִינָה לְאֶרֶץ הָיוּ שָׁמַיִם מַעֲדִים וְאֹמְרִים כְּשֶׁנִּקְרְאוּ לְעֲדוּתָא זֶה בְּיָמֵי מִשָּׁה שְׁאָמַר הַעֲדוּתִי בְּכֶם הַיּוֹם בְּהָאֲזִינָה שְׁמַעְנוּ וְהָאֶרֶץ מַעֲדָה אֲנִי נִקְרָאתִי בְּלֶשֶׁן שְׁמִיעָה וְאֵין עֲדוּתָן מִכּוּוֹנָתָא בָּא יִשְׁעִיהָ וְחִלְּףָ אֶת הַדְּבָר נְמַלְאוּ שְׁנֵיהֶם מַעֲדִים בְּלֶשֶׁן הָאֲזִינָה וּבְלֶשֶׁן שְׁמִיעָה : כִּי ה' דָּבַר. (שְׁתַּהֲיוּ עֲדִים בְּדַבַּר כְּשֶׁהִתְרַתִּי בְּכֶם בְּיָמֵי מִשָּׁה לְכֵן בָּאוּ וְשָׁמְעוּ שְׁאֲנִי מִתּוֹכָהּ עִמָּם שְׁעֲבְרוּ עַל הַהִתְרָאָה אֲנִי לֹא סָרַחְתִּי בָּהֶם אֲלֹא גִידְלְתִים וְרוֹמַמְתִים וְהֵם פְּשָׁעוּ בִּי, ס"א) שְׁתַּהֲיוּ עֲדִים לְדָבָר וְהֵיכָן דָּבַר הָאֲזִינִי הַשָּׁמַיִם וְאֶלְדָּבְרָה (שָׁם) בְּמַכִּילְתָּא (רַש"י) :

מצודת דוד שָׁמְעוּ שָׁמַיִם. מַה שָׁאֲנִי קוֹבֵל וּמִתְרַעַם עַל יִשְׂרָאֵל : וְהָאֲזִינִי אֶרֶץ. אָמַר בְּלֶשֶׁן יַחִיד כִּי סָדְנָא דְאַרְעָא חַד הִיא מִשְׁא"כ הַשָּׁמַיִם כִּי שִׁבְעָה רְקִיעִים הֵם לְפִי תְכוּנַת הַקְּדָמוֹנִים : כִּי ה' דָּבַר. לֹא מֵאֵלֵי אֲנִי אֹמֵר כִּי דָבַר ה' בְּפִי וְלִזְהָ שְׁמַעוּ אֲמַרִי : **בְּנִים גְּדֻלְתִי**. ר"ל וְזֶהוּ דְבָרֵי רֵאוּ נָא הַטּוֹבָה שְׁעִשִׂיתִי לְבָנֵי בְכוּרֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר גְּדֻלְתִים וְרוֹמַמְתִים עַל כָּל הָאוֹמוֹת הַקְּדָמוֹנִים וְהֵם לֹא הִשִּׁיבוּ כְּגִמּוּלִי כִּי מִרְדּוּ בִי : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְהָאֲזִינִי. הֵטִי אוֹזֵן לְשִׁמּוֹעַ וְכֵן אוֹזֵן עַד תְּבוֹנוֹתֵיכֶם (אִיּוֹב ל"ב) : **פְּשָׁעוּ**. מִרְדּוּ כְּמוֹ מֶלֶךְ מוֹאָב פְּשַׁע בִּי (מ"ב ג') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שָׁמְעוּ, קוֹרָא לְשָׁמַיִם וְלְאֶרֶץ הַנִּמְצָאִים הַיּוֹתֵר מִפּוֹרְסָמַיִם וְהַקִּיּוּמִים לְעַד, יִשְׁמַעוּ רִיב ה' עִם עַמּוֹ. כִּי ה' דִּיבַר, וּמִי לֹא יִשְׁמַע? (מֵאֲמַר זֶה יִמְשַׁךְ עַד פְּסוּקַת ד'), וְאֵלוֹ הֵם דְּבָרֵי ה' : **בְּנִים**, הֵן מִחֶק הַמוֹסֵר כִּי בֶן יִכְבַּד אֲבִי אֶפְרַיִם לֹא עָשָׂה עִמּוֹ שׁוֹם טוֹבָה רַק שֶׁגִּדְלוּ כְּאוֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק, וְכ"ש אִם הִגְבִּהוּ בְּמַעֲלָה עַל יֵתֵר בְּנֵי שְׂאֵז חַיִּיב בְּהוֹדָאָה כְּפִלִּים, וְאֲנֹכִי **בְּנִים גְּדֻלְתִי** וְאוֹמַנְתִי אוֹתָם, וְיוֹתֵר מִזֶּה כִּי רוֹמַמְתִי אוֹתָם עַל כָּל עַם וְלֶשׁוֹן, וְהֵם תַּחַת שְׁנַתְחִיבוּ עֲבוּדָה וְהוֹדָאָה כְּפִלִּים עוֹד פְּשָׁעוּ וּמִרְדּוּ בִי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שָׁמְעוּ, וְהָאֲזִינִי. בְּאֶרְתִּי הַבְּדֵלִם בְּפִירוּשׁ הַתּוֹרָה (דְּבָרִים נ"ב א') : **גְּדֻלְתִי וְרוֹמַמְתִי**. גְּדוֹל מִתְאַר הַכְּמוֹת וְכִנְגָדוֹ קֶטֶן, וְרַם

מתאר המקום וכנגדו שפל. וכשבאים בפעל היוצא, מורה גדול ההעתק בכמות ובא גם על גידול הבנים ואמונם, כמו ויגדל הילד ויגמל, ורם מורה העתק המקום משפל אל הרם או המדרגה והמעלה, ואמר. מים גדלוהו תהום רוממתהו (יחזקאל לב ד'), שגדל ע"י המטר, והתרומם על כל עץ ע"י תהום רובצת תחת. וע"י לקמן (כ"ג ד'): (מלבי"ם באור המלות)

אג ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן:

רש"י קונהו. מתקנו בחריקה ביום ומאחר שהרגילו בכך יודע זו אצל חמור אטום אינו מבין בעליו עד שיאכילנו וישראל לא נתפקח לידע כשור כשקראתיו ישראל יהיה שמך והודעתיו קלת חוקותי והם עזבוני כדמפורס (ביחזקאל כ ל"ט) ואומר איש את גלולי וגו' ואף לאחר שהולאחתיים ממלכתיים והאכלתיים את המן וקראתי אותם עמי בני ישראל לא התבוננו כחמור (סא"א) ד"א ידע שור קונהו מכיר השור קונהו להיות מוראו עליו לא שינה מה שגזרתי עליו לומר איני חורק היום וחמור לא אמר לבעליו איני טוען היום ומה אלו שנבראו לשמשכם ואינם לא לקיבול שכר אם יזכו ולא לשילום פורענות אם חוטאים לא שינו את מדתם שגזרתי עליהם וישראל שאם זוכים מקבלים שכר ואם חוטאים מקבלים פורענות : לא ידע. לא אבו לידע וידעו ודשו בעקב ועמי לא נתן לב להתבונן : (רש"י)

מצודת דוד ידע שור. הלא אף השור יודע ומכיר את בעליו אשר קנהו ונשמע הוא אליו והחמור הזה עם שהוא סכל ביותר עכ"ז יודע הוא מקום האבוס של בעליו והולך שמה להנאתו : לא ידע. לא אבו לדעת אותי להיות נשמעין לי : עמי. עם שהמה עמי ואני בעזרתם עכ"ז לא יתבוננו לדעת מה טוב להם כי הלא בשמעם טוב הארץ יאכלו ואינם אפילו כחמור הזה המכיר בטובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אבוס. הוא המקום המיוחד למאכל הבהמות וכן אם ילין על אבוסך (איוב לט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ידע, הלא ראינו שני מיני ההכרות האלה נתונים נתונים הם גם בטבע הבע"ח הבלתי מדברים, כי השור יכיר את בעליו רק ע"י שקנה אותו בלבד, והחמור שאין לו הכרה כ"כ עכ"פ יכירהו ע"י שנותן לו באבוס לאכול, אבל ישראל לא ידע, ר"ל בעת שקראתי אותם בשם ישראל לאות שהם חלקי וקניני ועבדי הם (וזה נגד בנים גדלתי), והיה להם להכיר בעליהם כשור מ"מ לא רצה לידע, וגם עמי, בעת שרוממתי אותם מכל העמים במה שקראתיים עמי ונחלתי (וזה נגד בנים

רוממתי), והיה להם להכיר עכ"פ הטובה הפרטית כחמור, מ"מ לא התבונן, לא רצה להבין. [הערה : במראה הלטושה הזאת נביט בה כמה דברים. א] בטבע האדם ומדותיו, כי הגם שכל מוהר ומתן שיתן האב לבנו, כאין נחשב נגד הטובה העקרית שסבב לו שהביאו אל המציאות ואמנו וגדלו מכל מקום ראינו טבע האדם, כי יגדל אצלו אהבת הוריו עת יוסיפו להעניקו רכוש ועושר ורוממוהו מכל אחיו, משאם לא יטיבו לו באלה, כמאמר רחל ולאה (בראשית ל"א ט"ו) הלא נכריות נחשבנו לו, ב] הציור הזה ימצא קן לו בקרב איש ולב עמוק גם בהכרת הטובה וההודאה אשר חייב לבוראו יוצרו אביו קונוהו. כי כל אשר הוסיף להיטיב עמו בהטבה פרטית נתחייב לעומתו עבודה פרטית, כי בעבור זה נצטוה ישראל מצות יתרות על ב"נ, ובני אהרן על אחיהם בני ישראל, והכ"ג על אחיו הכהנים, כמ"ש בחה"ל שער העבודה, וכל זה קלע למטרה במ"ש בניס גדלתי ורוממתי, ג] יען שנפש האדם כוללת כל מעשי בראשית, ובכנפיה צרורות כל הכחות המפוזרות בכל החי מכל בשר למיניהם, כחותיהם והפוכי כחותיהם בארח נשגב ובדרך כללי, לכן כל כח אשר נמצאהו בנפש אחד הבעלי חיים, בהכרח כי נמצא הכח הזה ביתר שאת וביתר עז בנפש האדם, ואם נראה האדם מתעלם מדלות הכח הזה ממקורות נפשו, להזיל מים ממעינותיה, הנה חטא ואשם על נפשו, לכן חפש הנביא וימצא שני מיני הכרות האלה שכלל במ"ש בניס גדלתי ורוממתי בנפש השור והחמור, ויוכיח את עמו איך ישראל לא ידעו? ובזה מלבד אשר חלפו חק הנמוסי והשכלי להשיב הודאה ליולדיו וטובה למטיביו, פרעו גם משפט הטבעי, אחרי מצאנוהו שתול בטבע החיים וכח נפשותיהם : ע"כ : [(ע"כ דברי ה' אל השמים והארץ, מעתה יתחיל הנביא את דבריו וימשוך הענין עד פסוק י') : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אבוס. שוה בסמוך ובנפרד, והבדלו מן מכלא אוריה רפת, כי שם אבוס מורה על הכלי שבו נותנים בליל חמיץ לפטם הבהמה שרוצים להשמינה, ועש"ז שור המפוטם נקרא שור אבוס (משלי ט"ו י"ז), ברבורים אבוסים (מא ד' כג), ואוצרות שאוצרים שם השעורים והעדשים, פתחו מאבוסיה (ירמיה נ"ו) בהפעיל, על שמסבבים הפיטום. ואמר (איוב לט ט') היאבה רים עבדך אם ילין על אבוסך, ר"ל לא לבד שלא יעבדך לצרכך, אף על אבוסך שעומד שם להנאתו להפטם לא ילין. ולכן אמר פה שהשור יכיר את בעליו מצד שהוא קונוהו הגם שעובד אותו, והחמור יכירהו רק אם יפטמהו על האבוס שמזה לא ישיג בעליו שום תועלת כי בשר החמור המאובס לא יאכל : (מלבי"ם באור המלות)

ז הו' גוי חטא עם כָּבֵד עוֹן זָרַע מְרַעִים בְּנִים מְשַׁחֲיִתִּים עֲזְבוּ אֶת יְהוָה נֶאֱצוּ אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזְרוּ אַחֲזֹר:

רש"י הוי. כל הוי שזמקרא לשון קוצל וקונה כאלם הגונה מלצו ולועק

אחה אללל סײס מהם מועטין שהם ל' לעקת קריאת קול כמו הוי הוי ונוסו מלרז לפון (זכריה ב) ותרגומו אכלו לשון הכרזה, הוי יס לזעוק על גוי קדוש הנהפך להיות גוי חוטא ועם שנאמר בו כי עם קדוש אתה נהפך להיות עם כזל עון : עם כזל עון. כזלות עון, כזל אדם שהוא כזל פישנ"ט זלעז כזל סם זכר סל כזלות פישנטומ"א זלעז וזכוק עם תיבת עון : זרע מרעים. והם היו זרע זכך ה', בניס היו להקב"ה נהפכו למשחיתים : נאלו. הרגיוז : נזורו אחר. אין נזירה זכל מקום אללל לשון פריקות וכה"א וינזרו מקדסי בני ישראל (ויקר' כז) נזיר אחיו (זכרלסית מט) אף כלן נזורו נסוגו ללחוריהם מללל המקום : (רס"ו)

מצודת דוד הוי. הנביא מתאנח וקובל על ישראל שהיו מאז גוי קדוש ונהפכו להיות גוי חוטא : עם כזל עון. מאז היו עם קדוש ונהפכו להיות עם כזל עון : זרע מרעים. מאז היו זרע בירך ה' ונהפכו להיות זרע מרעים : בניס משחיתים. מאז היו בני אל חי ונהפכו להיות בניס המשחיתים את דרכם : נזורו אחר. פרשו מהם ללכת לאחור כאדם הממאן לשמוע דברי המדבר אליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הוי. המלה הזאת היא ענין קריאה בין לצער בין לשמחה כמו הוי אחי והוי אחות (ירמיה כב) וכמו הוי ציון המלטי (זכריה ב) : כזל. ענין רבוי כמו עמד הכזל הזה (מ"א ג) : מרעים. רשעים : נאצו. הוא מושאל על הזיון וכן כי נאצו האנשים את מנחת ה' (ש"א ג) : נזורו. ענין הפרשה כמו אשר נזורו מעלי (יחזקאל יד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוי, היא מלת הקריאה, וכל הפסוק הזה נושא לפסוק שאחריו על מה תוכו, אומר הה, אתם גוי חוטא אתם עם כזל עון (אשר) עזבו את ה' וגו', אשאלכם על תועלת מה תוכו. ? - עם כזל עון, החוזה עולה במעלות ומגדיל איכות חטאיהם מדרגה אחר מדרגה, אומר, לא לבד שאתם גוי חוטא, שהחטא הוא בשוגג, אבל אתם עם כזל עון שהעון הוא מזיד, ולא לבד שעשיתם עון לפרקים, אבל אתם זרע מרעים, מרעים הוא שם התואר ומורה על שהתמידו ברעתם, ולא זאת שחטאתם למלא תאותכם או להשיג איזה תועלת, אבל אתם גם בניס משחיתים שם השחתה מורה שעושה רע שאינו משיג ממנו הנאה ותועלת כלל רק משחית נפשו הוא יעשנה, (ראה נא כי כמו שהעלה המליץ איכות חטאיהם ממדרגה למדרגה מצד החטא עצמו, כן הפליא עצה להעלות מדרגות החוטאים בדרך זה, גוי, עם, זרע, בניס, וכל המאוחר בסדר הזה חשוב מן המוקדם אליו, עם מעולה מן גוי, זרע מן עם, בניס מן זרע, כמ"ש בבאור המלות, כי זה מבואר שכמו שיגדל איכות החטא מצד עצמו כן יגדל מצד עושהו, שגם חטא קטן יגדל למעלה ראש אם עושהו אדם גדול, וסדר הכתובים לפ"ז אמר, הוי גוי חוטא, ואף כי, כי אתם עם, ויגדל

החטא מצד עושהו וגם החטא עצמו הוא גדול יותר מצד שהוא עון מזיד וכ"ש כי אתם זרע ויגדל יותר מצד עושהו, ומצד החטא מרעים, וכן בני משחיתים כנ"ל. **עזבו את ה'**, מוסיף לאמר אם עכ"פ בכל גודל חטאתם לא היו עוזבים את ה' מכל וכל, והיה ענינם כפי שנאמר בהשמרונים את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים (מ"ב י"ז ל"ג), אבל הם עזבוהו בהחלט. **נאצו**, מוסיף לאמר שאם עכ"פ לא היו מבזים את ה' ומכעיסים אותו ולא היה כונתם רק לפרוק עול, אבל הם היו בכונה להכעיס. **נזרו אחר**, מוסיף שאם היה עכ"פ סיבת רעתם בעבור שחפצים להיות חפשי מכל עבודת עבודה, ולא היו עובדים לא את ה' וגם לא לאל אחר, היה עוד למוד זכות עליהם כי אהבת הבטלה ונטיית חפצם אל החפשיית הניאה לבבם מאת ה', אבל הם הלא נזרו אחר, שנסוגו מאלהי קדם אל האחר לצד אלהים אחרים לעבדם, בחשבם כי עבודת האליל היא יותר טובה מעבודת ה', וגדול עונם מנשא, עבודת האליל הכבדה יותר כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם לא היה עליהם למשא, ובעבודת ה' יגעו ונלאו : [הערה : פלס ומאזני משקל ביד המוכיח האלהי, בו ישקול חטא יהודה וירידתם משמי הקדושה אל שאול הכפירה על כל מדרגותיו. והנה שני סולמות מוכנים לפני השלמים לעלות בהר ה' ולקום במקום קדשו, בתחלה יעלה בשליבה התחתונה לעבדו מחמת הגמול ויראת העונש על ידי שיודע כי טובותיו גם רעותיו מיד ה' המה. ואחריו יעלה אל אהבת ה' ויראת הרוממות, לעבדו לא בעבור תקות גמול ויראת עונש, רק מצד שהוא צור היצורים. ואחר שהתנצלו בני ישראל את עדים נפלו תחלה מן המדרגה הראשונה אל שתחתיה, ולא היו עובדים מאהבת ה' ויראת הרוממות, ועל זה הוכיחם, **בנים גדלתי, ידע שור קונהו, ישראל לא ידע**, ואחריו נפלו גם מן המדרגה התחתונה ולא עבדו אף העבודה מיראת העונש ותקות גמול, וע"ז הוכיחם, **בנים רוממתי, ידע חמור אבוס בעליו, עמי לא התבונן**, (ועל זה אמר בספרי (פרשת האזינו) לא ידע לשעבר. עמי לא התבונן להבא. להבא היינו מה שיכול להרע להם או למנוע הטוב). אחריו יצאו מדחי אל דחי למרות פי עליון בפועל, וחשב בזה שמונה ענינים א) חטא שוגג, ב) עון מזיד, ג) התמדתם בחטא, ד) עשותם בשאט נפש להכעיס, ה) הגדלת החטא לפי ערך הגדלת מעלתם, ו) הכביד חטאתם בהשקף על הענין שבין החוטא ובין ה' המצוה עליו שעזבוהו לגמרי, ז) שנאצוהו ובזוהו, ח) שהחליפו את עבודתו בעבודת אלילים שעל זה אמר נזרו אחר. עוד השקיף במ"ש נזרו אחר ענין נכבד, והוא, כי האדם מתחלת יצירתו בראשית הבריאה עד סוף כל הדורות, הוכן שיצעד במהלך השלמות ממדרגה למדרגה, תחלה אחר חטא אדה"ר היה ככל החי ההולך על ארבע, ואחריו בימי נח התעלה למדרגת מדבר ואז הותר לו בשר לאכול, ואחריו בימי האבות התחילו לעלות בהר הקודש להשיג מעלת הישראלי, וכן הגביהו עוף עד עת שעמדו בהר סיני בשעת מתן תורה שאז עלו למעלה ראש, ומשם נסעו ממעלה למעלה בהכנסם לארץ ואחר כך בבנין בית הבחירה, וכן היה ראוי שיתקרבו אל האלהים עד שיתוקן העולם בכללו, אבל הם נזרו אחר, רצה לומר שלא די שלא הלכו לפנים עוד הלכו לאחור וישבו לאחוריהם,

ממדרגת ישראל למדרגת מדבר ומשם למדרגת הבהמה, ומשם למדרגה גרוע ממנה, ידע שור וחמור ישראל לא ידע : עוד כוון להעלות את מרים ולהשפיל כבודם במ"ש עזבו את ה' נאצו את קדוש ישראל, שהזכיר תחלה שם ה' ואחר כך שם קדוש ישראל, והוא ע"פ מה שבארתי בחבורי זה בכ"מ, כי בכ"מ שמזכיר שם ה' או שם אלהים סתם, ידבר על העצם הנשגב מצד שהוא בורא העולם או מנהיגו בכללו, אבל כשיזכירנו בכינוי אל ישראל, ידבר עליו מצד האהבה היתירה שהראה לעם סגולתו, ומצד הקשר בינו לבינם שבעבורו עשה כל מה שעשה מהאותות ומופתים ושינוי סדרי בראשית, והנה יותר יהיה לבוז ולקלון ועם הזה אם ינאצו שם קדוש ישראל, שהוא מאסם בהקדושה אשר אצל עליהם, ובזותם את הדיבוק אשר יש לו עמהם, מאשר ימרו שם ה' שהוא ההנהגה הכוללת לכל העמים, וזה שכתוב לא לבד שעזבו, אף גם נאצו, ולא לבד שם ה', אף גם שם קדוש ישראל, אשר בו יחדם והפלים מכל העמים, - ואחר שהעביר על פניהם שתיים עשרה מדרגות בחטאם אשר בס ירדו פלאים עד שנזורו אחר לקצה השפלות, שם פניו להחליט עליהם היאוש והאבדון משני פנים א) מצד המפורסמות והשכל. החולה אשר עומד על פתחי שאול ושתה קובעת כוס המות התעלה ארוכה לו? וכן הבא עד שאול המינות הישוב לראות באור החיים? וזה גלה ביחוס פסוק הקודם אשר שמהו נושא לפסוק זה, גוי חוטא! על תועלת מה תכו? ב) מצד הנסיון. החולה אשר אינו רוצה לבקש מרפא איך ירפא? וזאת הודיע ביחוס הכתוב שאחריו שהושם נושא לפסוק זה. על מה תוכו? הלא כל ראש לחלי ומכל מקום לא זורו ולא חובשו : ע"כ] : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הוי. בה' הוא ענין הכרזה, ואוי בא' מיוחד אל הודעת הצער, ונקשר בלמ"ד, אבל הוי אינו נקשר : גוי, עם. ההבדל ביניהם, גוי יקרא מצד הקיבוץ לבד, כי גוי מענין קיבוץ. וזה יהיה ע"פ ארבעה דברים, א) שיתקבצו מצד הארץ והמדינה שיושבים בה, ב) מצד שפתם שמדברים בה. ג) מצד משפחתם שיצאו ממנה, ד) מצד הסכמתם וקבוצם להיות גוי אחד עפ"י נמוסים שחקקו להם לאחד הקיבוץ שלהם, כמ"ש (בראשית י"י ה') מאלה נפרדו איי הגוים, א) בארצותם, ב) איש ללשונו, ג) למשפחותם, ד) בגוייהם, פי בקבוציהם, והוכפל שם (לא). אבל בשם עם יקרא מצד הממשלה אשר עליהם אשר תשימם לגוי אחד ותנהיג אותם כנפש המנהגת את הגויה, ומצד זה יבוא שם עם בכינוי הקנין, עמי. עמו, עמד, עם ה', לא כן שם גוי כי התיחסות הקיבוץ אל אדוניהם יהיה מצד הממשלה, לא מצד הקיבוץ. ומה שנמצאו ויתר גויי ינחלום (צפניה ב' ט'), לשמוח בשמחת גויך (תהלות קו ה') זה יצדק אצל ה' לבד, כי לו יתיחס צירוף הקנין גם בגוף יצוריו בעצמם בזולת השקף על קשר המלוכה, לפ"ז מבואר כי בכ"מ שם עם מציין מדרגה גדולה יותר משם גוי, יען שזה מורה על שהם מונהגים מאיזה מטרה, וזה מורה רק הקיבוץ לבד, וכן הגבילים. ויתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר (דה"א טז כ'). תהלות קה יג). ואמר ואני אקניאם בלא עם (רק) בגוי נבל אכעיסם, מבואר שיש גוי שאינו עם. ואמר ההימיר גוי אלהים וגוי ועמי המיר כבודו

(ירמיה ב' יא). עיניו בגוים תצפינה הסוררים אל ירומו למו סלה (אבל), ברכו עמים אלהינו וזמ"ש ונתתיך לבז בגוים והכרתיך מן העמים (יחזקאל כה ז'), ר"ל עמים החשובים יכריתו אותך מארצם לגמרי, וגם הגוים הפחותים אשר שם תמצא בית תהיה לבז בתוכם, וע"כ ציין ברוב המקומות שם עם לישראל עם קרובו, ושם גוי, לגוים עובדי אלילים, לבד בעת שירצה לדבר מן הריבוי היותר גוי גדול, אז ישמש בשם גוי, כי שם גוי כולל קיבוץ גדול, ושם עם יבא על פרט וחלק מן הקיבוץ וגם על משפחה מיוחדת, עם הארץ ירגמוהו באבן (ויקרא כ' ב'), כיון על העומדים במעמד שם, ואם היה אומר גוי, היה הכונה על כל האומה, ומצאנוהו גם על שלשה אנשים, אמנם כי אתם עם (איוב יב ב'), וע"כ אמר, וראה כי עמך הגוי הזה (שמות לג ג'), עמך הוא שם הכבוד וגוי שם הריבוי. וכן רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה (דברים ד' ו'). ואמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני (חגי ב' יד), ר"ל בין העם הזה הכהנים המצויינים בהדרת קדש, וכן הגוי בכלל חללו קדושתם, ועיין לקמן ב' ג' וד'. ט' ב'. י' ו'. י"א י'. י"ד ו'. י"ח ב' וז'. כ"ה ג'. ל' כ"ח. מ"ב ו'. מ"ט כ"ב. ס"א ט'. ס"ה א' וב'), ומש"ש : **זרע, בנים**. עם היות שזרע מעולה מן עם, שמציין היחוס ושלשלת המולידים אל בניהם, מ"מ אחר ששם זה מצאנוהו גם על זרע בהמה, גם על זרע השדה אשר זרעם בס על הארץ, בהכרח יהיה שם בנים מעולה יותר מן זרע שמורה על הבנין, נחלת אבות אל בניהם : **חוטא, כבד עון**. חטא הוא מענין חסרון, קולע אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ' טז) והוא שמחטיא מעשיו מצד השגגה שמדמה שהדבר מותר, או מצד התאוה שמעורת עיניו. אבל עוון נגזר מענין עוה ועוות, והוא שמעוות דרכיו במזיד, ע"י ששכלו מנצח בטענות לכפור במצוה או במצוה עליהם (כן באר בגי'ן בארץ), וקרוב לזה בחז"ל חטא שוגג עון מזיד (ועיין לקמן ה' יח. ו' ז'. כז ט'. מג כד. נט ב' יב) : **מרעים, משחיתים**. המריע יעשה לפעמים בעבור תועלת מדומה אצלו או בעבור הנאה, אבל המשחית עושה שלא לתועלת וצורך והנאה (ועיין לקמן יא יט. סה כה) : **נאצו**. פעל נאץ מורה שמקיל חשיבות איזה דבר ומבזהו, וזה המבדיל בינו ובין פעל מכעים : **ה', קדוש ישראל**. דע כי כ"מ שיזכיר בספר שם ה' סתם, מדבר עליו מצד שהוא בורא העולם ומחדשו ומנהיגו בחפצו וחכמתו ויכלתו. וכ"מ שיזכירו בכינוי אל ישראל, כמו אלהינו, אלהי יעקב, אלהי ישראל, אביר יעקב, קדוש ישראל, וכדומה, ידבר עליו מצד הענינים המיוחדים הנפלאים אשר עשה בעבור ישראל, אם מהשגחתו המיוחדת, אם מאותותיו היוצאים מן ההנהגה הכללית, אם מהקשר והדיבוק והאהבה שבינו לבינם. ויתבאר כ"א במקומו, ועיין דוגמא לזה לקמן (יב ה' ו'. לא א'. לה ב'. מ' ג'. מא יד טו יז כ' כא. מג ג'). מט ז'. ועוד במקומות רבים) : **נזרו**. יש בונים אותו נפעל מנחי העי"ן, שרשו זור, כמו זורו רשעים מרחם, ע"מ שדים נְכוֹנוֹ והעקר שהנו"ן שרשית, במשקל יְכוֹלוֹ, והוא נרדף עם פעל נסוגו, שמורה שפורש ומתרחק מאיזה דבר. ודע שיש הפרש לדעתי בין נזר ונסג, כי נסג מורה שמתרחק מן הדבר בעבור שמואס או שאינו רוצה בו, או בלא סבה. ונזר לא יבא על הנסיגות, רק אם נסוג מן הדבר בעבור איזה פרישות ומצוה

או קדושה, אם באמת אם לפי דמיונו, ובזה משתתף עם הוראה אחרת שיש לפעל נזר על הפרישות, לנדור נזיר להזיר לה' (במדבר ה ב'). וינזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כב ב'). ולפי' כשאומר ונסוג מאחרי אלהינו (לקמן נט יג), רוצה שנזורו מעבודתו בלא סבה, אבל וינזרו מאחרי (יחזקאל יד ו'), הוא שנסוגו מה' בחשבם שיש בעבודת האליל קדושה יותר, ומדמים כי נזורם מה' לצדקה תחשב להם, וביחוד כשמציין עם הפעל הזה הגבול שאליו נזורו אחר, וינזרו לבושת, היינו שפרשו מאלהי קדם, אל צד האחור לאלהים אחרים, ובזה תבין את אשר כתבתי בבאורי : (מלבי"ם באור המלות)

לַחֲלִי על מָה תִּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל רֹאשׁ לַחֲלִי וְכָל לֵבָב דָּוִד:

רפ"י על מה תוכו וגו'. אדם שלקה וחוזר על סרחונו חזרו מוכיחו ואומר לו על זה לקיחה ואיך נותן לב לומר על סורחן זה לקיחה לא אשוב לעשות עוד אף כאן על מה תוכו מאחר שעדיין אתם מוסיפים סרה לסור מאחרי המקום הלוא כבר כל ראש לחלי ולמה לא תצינו : (רפ"י)

מצודת דוד על מה תוכו. על העבירה עצמה שלקיתם עליה על העבירה ההיא בעצמה תוסיפו עוד לעשות סרה ר"ל עשיתם שוב העבירה ההיא בתוספות איסור ואינכם משימים על לב לחשוב הלא בשבילה לקינו : **סל ראש לחלי**. הלא ע"י ההכאה נחלה כל הראש וכל הלב ומדוע לא תקחו מוסר : (מצודת דוד)

מצודת ציון סרה. ענין הסרה מדרך הישר וכן סורר ומורה (דברי' כא) : **דוי**. ענין מכאוב כמו על ערש דוי (תהלים מא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על מה תכו, מסיים את דבריו שקרא בפסוק הקודם, אומר א"כ אחר שהרביתם לפשוע עד תכלית המרי והמרד, אשאלכם נא על תועלת מה תכו? ר"ל כי המוכה ביסורים ומתעורר עי"כ לשוב עד המכה בתשובה שלימה, אז ההכאה היא לו לתועלת, כי תרפא חולי נפשו, כאשר ירפאו הסמים המרים חולי הגוף, אבל אתם מה תועיל לכם ההכאה, הלא. **עוד תוסיפו סרה**, ידעתי כי בכל זאת ודאי תוסיפו לסור מאחרי ה' ולא תשימו על לב לשוב, והראיה לזה כי הלא כל ראש לחלי וכו' ואעפ"כ לא זורו ולא חובשו, ולא התחלתם עוד לעסוק ברפואה כלל, כי אינכם שמים אל לב, וא"כ על תועלת מה תוכו. **כל ראש לחלי**, תפס משל האומה הישראלית לאיש פרטי המוכה במכאובים מכף רגלו ועד קדקדו, והחולי הכללי הוא חולי הראש, כי כל ההרגשות יוצאות מן המוח, וכל האיברים מרגישים בצערו, והחולי אשר הוא במדרגה למטה ממנו הוא מדוה הלב שהוא הנותן חיות לכל האיברים ע"י מרוצת

הדם השוטף דרך ורידי הדם מן הלב אל כל הגויה ואליו ישובו כולם, ובהיות הלב דוי הגם שהוא במדרגה אחר הראש, מ"מ ירגישו צערו בפרטות יותר מאשר ירגישו בצער כאב הראש, והחולי הפרטי יותר הוא אם נתפשט החולי בכל אברי הגוף מקטן עד גדול עד שאין בו מתום, וכ"ז הוא משל ציורי אל כלל האומה, והנמשל יבואר בפסוק ז': (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות סרה. שם תואר, וענינו דברי סרה : לחלי. הלמ"ד מוסבת על כל ראש, והטעם לכל ראש חלי, וכמוהו יש לאל ידי (בראשית לא כט), יש אל לידי, וכן וכל לבב, הטעם ולכל לבב, הלמ"ד נמשך אל שתיים : (מלבי"ם באור המלות)

וְלֹא מִכֶּפֶף רֶגֶל וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מֵתֵם פְּצַע וְחַבּוּרָה וּמִכָּה טְרִיָּה לֹא זָרוּ וְלֹא חֲבָשׁוֹ וְלֹא רֶכְכָּה בְּשָׁמֵן :

רפ"י מתום. לשון תמימות שלם מאין מכאוב : פלע. מכת חרב : חבורה. ל' חבלה : ומכה טריה. תירגם יונתן מרססא כתותה ומרוסקת : טריה. דמיאייד"א זלע"ז וזל' גמרא יס טרייה לריסיה מנחס פי' לשון לחות כלומר לחה ורטובה תמיד נוצעת מויסט"א זלע"ז : לא זורו. הנגעים האלה לא זורו ע"י רופאים אצקת סממני תחבוקת לשון יזורה על נהו גפרית (איוב יח) ומנחס פי' לשון רפואה כמו אין דן דינך למזור (ירמיה ל). ולא חובשו. לשון רפואה : ולא רוככה בשמן. לא רככה מכתם בשמן כמשפט שאר מכות ואין נופל כאן לומר לא רוככו בשמן שאין מרככין אלא במקום המכה אבל המזור והחבישה נופל לשונם על כל הגוף לפיכך נופל צם לשון רבים לא זורו הנגעים ולא חובשו ויונתן פתר כל המקרא זלשון דוגמא על שהם מלוכלכים ומנוגעים בעון ותרגם מכף רגל ועד ראש מקטנים ועד גדולים אין צו מתום אין טוב צו פלע וחבורה פצע ועונות וחטאים, לא זורו וגו' כלומר לא נתרפאו לשון בתשובה שלימה ולא רככה בשמן אפילו כל הרהור תשובה אין זלצם : (רפ"י)

מצודת דוד אין בו. אין בכל אחד מקום שלם ממכה במקום אחד יש פצע ובמקום וכו' : לא זרו. לא נפזר עליהם אבק סממנים המרפאים : ולא חובשו. לא נכרך עליהם מטלית כדרך שכורכים על המכות : ולא רככה. לא נתרככה המכה בשמן כדרך שמרככין המכות ר"ל הלא עדיין לא נרפאתם מהמכות אשר באו עליכם מאז על העבירות שעשיתם ומדוע חזרתם לעשות שוב והוא דרך משל לאמר הלא מאז בא הפורעניות על

השרים ועל יתר העם ועדיין משמשת בכם ולמה תחטאו שוב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מכף רגל. כן נקרא שטחות הרגל וכמו שנקרא שטחות היד כף יד : **מתום.** מלשון תמימות ושלימות : **פצע.** מכה שנבקעה ונפתחה ומוציאה דם : **וחבורה.** מכה שנצרר הדם תחתיה וממעל נראה כתם אדום כמו ונמר חברברותיו (ירמיה יג) וכן פצע תחת פצע חבורה וגוי (שמות כא) : **טריה.** לחה כמו לחי חמור טריה (שופטים טו) : **זורו.** ענין פזור כמו זריתי פרש (מלאכי ב) : **חבשו.** ענין קשור הכריכה שעל המכה כמו לנשברת לא חבשתם (יחזקאל לד) : **רככה.** מלי רך וטוב (בראשית יח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מכף רגל. כולל כל אברי הגוף. **אין בו מתם,** אין בשום אחד מן האיברים אבר תמים שיהיה לו צורה אנושיית רק כולם מלאים פצע וכו'. **פצע** הוא מכת חרב שנפתח הבשר. **וחבורה** היא מכה שהדם נצרר בתוך הבשר, ורפואת הפצע הוא להניח תחבושת שיסגר המקום הנפתח וירפא, ורפואת החבורה היא להניח סמים מרככים שיפתח מקום שנצרר הדם והמוגלא שיצא המותרות לחוץ, וכשיש פצע וחבורה במק"א, אין לו רפואה, כי רפואת הפצע מזיק אל החבורה וכן להיפך, ור"ל פצע וגם חבורה במקום הפצע. **ומכה טריה,** מכה שמוציאה תמיד השיקוי מעצמותיו, ורפואת המכה טריה היא לקחת סמים המיבשים ועוצרים בעד נזילת הליחות ורפואה זו מזקת גם להפצע גם להחבורה, ששניהם לא ירפאו אלא בעוד שהבשר רוטפש ורענן ורטוב, ור"ל שהמכות נעשות צרות זו לזו עד שרפואתם נמנעת. - **לא זרו,** לא נתפזר עליהם אבק סמים המרפאים. **ולא חבשו,** לא נכרך עליהם מטלית כדרך שכורכים סביב המכה שלא תצא ממקומה למקום אחר מהגוף. **ולא רככה,** לא נתרככה מכתם בשמן (דרך רפואת המכה, תחלה מרככים אותה בשמן עד שתתרכך, ואח"כ חובשים סביבותיה במטלית שלא תתפשט ממקומה, ואח"כ זורים אבקת סמים לרפואה, ע"כ אומר לא לבד שלא זורו, שהוא סוף עסק הרפואה אף גם לא חבשו, שזה נעשה קודם, וגם לא רוככה בשמן שהיא התחלת עסק הרפואה, ור"ל לא התחלתם לעסוק ברפואה כלל) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מתם. שם זה בא בחירק בכ"מ, לבד מעיר מתום עד בהמה (שופטים כ' מח) בחולם, ולדעתי מתים הוא אנשים, מתום בחולם מציין שם המופשט של האנושיות המתאר את העיר, ולכן מגבילו עם בהמה מן האנושיות עד הבהמה, ועפ"י מ"ש פה וכן (תהלות ל"ח ד' ח'). אין מתום בבשרי, ר"ל שאין אבר בגוף אשר נשאר בו צורה אנושיית : **פצע וחבורה.** פצע מכת חרב הבוקע הבשר ופותחו ופוצהו ופוצחו, ומתחלף עם פצה פצח, וחבורה נצרר הדם ע"י הכאת אבן או אגרוף ולא נפתח. ושורש חבר יפרד לשלשה ראשים, א) חבורה ואסיפה, ב) חובר חבר ומכשף, ג) חבורת פצע, עקרו מורה התחברות, החובר חבר מאסף נחשים או חיות בלהטיו (סנהדרין דף פח), חבורת פצע נתחבר הדם ונצרר, ולפ"ז

חבורה קל מפצע, וכן סדרם (שמות כ"א) פצע תחת פצע (ואף) חבורה תחת חבורה צריך לשלם לו, וא"כ מ"ש פה פצע וחבורה לא יכון לפי כללי המליצה, אשר דרכה להעלות מושגיה מן הקל אל החמור, לא בהפך. ולכן מוכרח כמ"ש בפ"י, שר"ל חבורה הבאה במקום הפצע : **ומכה טריה**. לחה ורטובה נובעת תמיד ומוציאה שיקוי עצמותיו, וחברו לחי חמור טריה (שופטים טו) : **זרו**. י"מ עבר מהקל מנע"ו, כמו ויזר את הגז' (שופטים ו' לח), וי"מ מטעם מזור ורפואה. והעקר שהוא מנל"ה שרשו זרה, ענין פיזור, כמו יזורה על נוהו גפרית (איוב יח טו). ויוכל להיות מבנין פֶּעַל ונשתנה הקובוץ לחולם מסבת הרי"ש אשר לא תדגש : **חבשו**. חבש הוא מענין קשירה ואסירה בכ"מ, ובא על חבישת הבהמה במתג ורסן לבלום, וצמד חמורים חבושים (ש"ב טז), על חבישת המגבעות על הראש, וחבשת להם מגבעות (שמות כט). על המושל העוצר בעם וחובשם בבית הסוהר, לא אהיה חובש (לקמן ג'), על קשירת השבר או המכה בל תתפשט, ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל יד), יך ויחבשנו (הושע ו') : (מלבי"ם באור המלות)

ז ארצכם שְׁמָמָה עָרִיכֶם שְׂרָפוֹת אֲשֶׁר אֲדַמְתֶּם לְנַגְדְּכֶם זָרִים אֲכָלִים
אתה וְשָׁמָּה כְּמַהֲפַכֶת זָרִים :

רפ"י לנגדכם זרים אוכלים אותה. לעיניכם יאכלוה אויביכם : **ושממה**.
מכם כנחלה הנהפכת לזרים והיא שממה מצעליה כך תירגם יונתן : (רפ"י)

מצודת דוד **ארצכם**. לכן תהיה ארצכם שממה : **אדמתכם**. פרי אדמתכם
: **לנגדכם**. בעיניכם תראו ואין לאל ידכם לעמוד כנגדה : **ושממה**. ותהיה
שוממה כארץ אשר יבואו עליה אויבים זרים ורחוקים כי המה מהפכים
ומחריבים הכל ועושים שממה על כי המה לא יעמדו בה משא "כ
כשהאויב הוא מבני הארץ ההיא וסמוך אליה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ארצכם** עתה התחיל לבאר הנמשל, מ"ש במשל כל
ראש לחלי, היינו **שארצכם שממה**, שכמו שהראש הוא כלל הגוף כן
המדינה היא כלל האומה, וכל איש ואיש מכללות האומה ירגיש בשממון
אשר יקרה בכלל המדינה וראש הממלכה, ונגד מ"ש במשל כל לבב דוי,
אומר **עריכם שרופות אש**, שבכל עיר ועיר נגע בה שרפת אש, כי כמו
שהלב עם היותו במדרגה למטה מן הראש, מ"מ האיברים מרגישים צערו
ביותר פרטות מאשר ירגישו כאב הראש, כי במדוה הלב יקרה עילוף
וחלישות לכל האיברים, כן שרפת הערים הפרטיים הגדיל השממון
וההתעלפות לאישי המדינה, ונגד מ"ש במשל מכף רגל ועד ראש אין בו
מתום, אומר **אדמתכם**, היינו אדמת כל אחד ואחד **זרים אוכלים פריה**
לנגד עיניכם, עד שנגע החורבן והאבדון אל כל איש בפ"ע. ולעומת מ"ש
במשל לא זורו ולא חובשו, אומר **ושממה כמהפכת זרים** כמהפכה

הנעשית ע"י זרם מים כבירים שוטפים, שמשחיתים כ"כ עד שלא נשאר אחריהם שום תקוה ותוחלת כן אין שארית ותרופה למכתם, (ומה נכונה מליצתו זאת, שתפס שני דברים מתנגדים להגדיל הכאב מאד, כי מאד יצר אל האדם עת יראה יגיע כפו ביד אויביו, משא"כ אם נשחת עד לכלה וגם לו וגם להם לא יהיה לא יצטער כ"כ, לעומת זה אמר זרים אוכלים אותה. אולם מצד אחר יתנחם העם המנוצח מני צר עת יראה כי עוד נשאר שארית בארץ ועוד יש תקוה לבעליו בעתיד, לעומת זה אמר. כי יהיה **שממה כמהפכת זרם** שוטף שלא נשאר תקוה לבעליו, ויפה מליצתו במלת זרים הסובל שני הביאורים) והנה צייר בזה סדר החורבן והשממון שקרה לארץ יהודה מיום בוא מלך אשור לכבשה, כי בפעם הראשונה שבא שם בימי אחז (מ"ב י"ז) ואז הגלה עשרת השבטים, לא נגע השממון רק לכלל המדינה, ועדיין היו ערים שישבו בשלוח, ועל עת הזאת אמר ארצכם שממה. ובפעם הב' שבא בימי חזקיהו ותפס את ערי יהודה הברורות (שם י"ח) כבר נגע החורבן בכל עיר ועיר ועז"א עריכם שרופות אש, ועדיין היו נמצאים יחידים שישבו בטח, אבל בפעם הג' כשהחל לצור על ירושלים, כבר נגע האבדון לכל איש ואיש בפ"ע, ועל זה אמר אדמתכם וכו' (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות זרים. כמו זרם מים, מהפכה של גשם זורם ושוטף, וזרם זרים הם שני משקלים כמו קדם וקדים, או יהיה תואר כמו שכיר, כן פי' ר"מ גאון הביאו ראב"ע בס' שפת יתר, והצילו מטרף ר' אדונים, וכ"פ בן מלך. ואף שלדעתם מלה זאת בודדת, מצאתי לה אחים ורעים, שאון זרים תכניע (לקמן כה ה'), מים זרים (מב כד. ירמיה יח). ועיין דוגמא לזה מש"ל (ה' טז): (מלבי"ם באור המלות)

וְנֹתְרָה בַת צִיּוֹן כְּסֶפֶה בְּכָרֶם כְּמַלּוּנָה בְּמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה: (פ)

רש"י ונותרה בת ציון. ריקנית מיושביה כי יגלו מתוכה כאשר תותר סוכת הכרם שעשאה נולך ובעת יצלך הכרם מניח סוכתו והולך, בתר דקטפוהי לאחר שצלרו אותה: כמלונה במקשה כאשר תעזב המלונה שעשה נולך בראש המקשה לשמור קישואין שלה ומשתלקט מניחה והולך, זו שזכרם קרויה סוכה לפי שהיא גר שם יומם ולילה ביום שומרה מן העופות ובלילה מן הגנבים אבל הקישואין קשין הם ואין לירא מן העופות ואין לריד לשומרה ביום לפיכך נקראת מלונה על שהיא לינת הלילות כערסל מצותתא כמשכב המלונ' במקשה, במקשיא בתר דאזעויהי לאחר שלקטוהו לשון המשנה שלש אצעות ביום: כעיר נצורה. כעיר שצרו עליה ועושים סוכות סביב לה להסתתר שם החיילות וכשמסתלקים מעליה מניחין אותם

והולכין כל זה ת"י : (כ"י)

מצודת דוד ונותרה. תשאר רקנית מיושביה כמו סוכת הכרם מה שהשומר יושב בה כי בעת יבצר כרמו מניח סוכתו ריקן והולך לו : **כמלונה במקשה.** כמו המלונה העשויה בשדה קשואין כי משתלקט מניחה ריקן והולך לו (זה שבכרם קרוי סוכה כי השומר יושב בה ביום ומשמרה מפני העופות ובלילה מפני הגנבים אבל הקשואים קשים הם למאכל העופות ואינו שומרם אלא מפני הגנבים ובלילה ולכן נקראת מלונה עשויה ללינה) : **כעיר נצורה.** כמו העיר אשר האויבים צרים עליה העושים הסוכות לעצמם להסתתר בהם וכשמסתלקין מעליה נשארים הסוכות ריקן : (מצודת דוד)

מצודת ציון בת ציון. עיר ציון : **כמלונה.** מל' מלון : **במקשה.** מל' קשואין והוא שם פרי. נצורה. מל' מצור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונותרה, מצייר ירידת ציון מדרגה אחר מדרגה בשלשה זמנים הללו, כי בפעם הראשונה נותרה ירושלים בודדה גלמודה מרבת עם אשר היו מתקבצים אליה תמיד ונדמית כמו **הסוכה בכרם** שאין נמצא בתוכה רק שומר הכרם לבד, כן לא נמצא בה איש ממקום אחר רק אנשי ירושלים לבד, - אחר שבא לשם בפעם הב' נדמית **כמלונה במקשה**, סוכה העשויה בשדה קשואים, שגם השומר עצמו אינו יושב שם רק בלילה וביום היא שממה לגמרי (כי את הקשואים שהם קשים אי"צ לשמור ביום מן העופות רק בלילה מפני הגנבים), כן אף אנשי ירושלים היו מתחבאים כל היום במערות וצחיחים מפני פחד אויב ולא נמצאו בעיר רק בלילה, ואחר הפעם הגי' שצר על ירושלים עצמה עם מחנהו היתה דומה **כעיר נצורה** במצור : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מלונה. סוכה העשויה ללינת הלילה לבד, וע"ל (כ"ד ב') : **נצורה.** נפעל משורש צור, והשורק מקום חולם, ענין מצור. וי"מ ענין חורבה, וכן בנצורים ילינו (לקמן סה ד'), והנכון עיר העומדת ליחרב ע"י מצור : (מלבי"ם באור המלות)

טו לולִי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד כְּמַעַט כְּסָדָם הָיִינוּ לְעַמְרָה דְּמִינוּ :

כ"י לולִי וגו'. הותיר לנו שריד. מאליו וזרחמיו ולא בצדקותינו : **כמעט כסדום היינו.** כולנו כלים : (כ"י)

מצודת דוד לולי ה'. אם לא היה המקום משאיר לנו בחסדו שארית

כחשבון המעט. כסדום. היינו ראויים להיות כלים כסדום ועמורה מבלי שארית מה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לולי. ל' אם לא : שריד. שארית כמו פליט ושריד (איכה ב) : דמינו. מל' דמיון והשוואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לולי ה' צבאות, אם לא היה משאיר לנו שארית מעט כסדום, אז. **כסדום היינו,** ר"ל אחר שהיינו דומים במעשינו כסדום, שגברה רעתם יותר מרעת אנשי עמורה. **לעמורה דמינו,** היינו דומים בענין החורבן והאבדון לעמורה שלא נמלט מהם איש, ולא כסדום שניצולו שם לוט ושתי בנותיו. (ובזה השלים הענין, ומתחיל ענין חדש תוכחת מגולה אודות הקרבנות והמעשים הנרצים אצל ה' איכות התשובה ועזיבת החטא, וימשך עד פסוק כ"א): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הותיר לנו שריד. אצל שריד בא תמיד פעל שאר, השאיר שריד, ופה לבד אמר הותיר שריד, ויובן עפמ"ש (לקמן ה' ו') בהבדל בין פעל שאר ופעל הותיר כי שאר הוא הנשאר בכוונה, ונותר הוא שלא בכוונה ולכן משמש אצל שריד תמיד בפעל שאר, ר"ל שלא נשאר שריד בכוונה, שהגם שנותר אחד היה שלא בכוונה רק שהיתה לו נפשו לשלל מבלי דעת האויב המנצח. ופה בא להקטין השריד שלא השאירוהו האויב בכוונה רק נותר מעצמו ומלט מחרב. וגם זה היה רק מעט על ידי השגחת ה' : **כמעט.** מוסב על שריד, והאתנח עד, והכ"ף כ"ף האמתית, ככ"ף השבעה לי כיום : **כסדום היינו לעמורה דמינו.** העברי ידבר בערך הדמיון לפעמים בפעל דמה ונקשר עם למ"ד. לעמורה דמינו, ולפעמים בפעל היה ונקשר לרוב עם כ"ף כסדום היינו. ויש הבדל גדול ביניהם, כי פעל היה הנקשר עם כ"ף מורה שהיה כן ממש, אבל דמה עם למ"ד, מורה שנדמה לו רק במקצת או בדבר אחד, היה ה' כאויב (איכה ב' ה') היה כן ממש, אבל דומה דודי לצבי (שיר ב' ט') היא רק במהירות מרוצתו, כדברי המורה (בראשון מראשון) ואחר שהמליצה זאת תפארתה, שמושגים יתעלו מן הקטן אל הגדול, מן הקל אל החמור, הנה מחק המליצה וכלליה, שלא תרד רק תעלה במושגיה, ולפי"ז אחר שאמר כסדום היינו, שהוא השיווי המוחלטת, איך יאמר לעמורה דמינו שהוא הדימוי במקצת, והיה ראוי לאמר בהפך לעמורה דמינו (ויותר מזה) כי כסדום היינו, וכן אמר המתפלל (תהלות קב ח') דמיתי לקאת מדבר (ויותר מזה, כי) הייתי ככוס חרבות, שוה בהחלט. ומזה תראה כי מ"ש בפירושי לא דבר ריק הוא : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּשְׁמְעוּ דְבַר יְהוָה קְצִינֵי סֹדֹם הָאֲזִינוּ תוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עַמְרָה:

רַק"י קליני סדום. שרים שמעטיהם כסדום מכאן אמרו אל יפתח אדם

מצודת דוד קציני סדום. שרים הדומים לשרי סדום : (מצודת דוד)

מצודת ציון קציני. ענין שררה כמו כל קציניך נדדו (לקמן כב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שמעו דבר ה', הוא דבר הנבואה, **קציני סדום**. שרים הדומים לשרי סדום ברשעתם, כי רעת השופטים גבר בסדום יותר מבעמורה. **תורת אלהינו** זאת התורה אשר שם משה, כי התוכחה שהוכיחם פה על ריבוי הקרבנות הוא מבואר בתורה שאין הקרבן מכפר בלא וידוי ותשובה וחרטה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שמעו, האזינו. יש הבדל בין שמיעה להאזנה, ששמיעה מורה יותר ההבנה מפעל האזין, ובארתי בפיי התורה (דברים לב א') כי כשירדפו שני פעלים אלה אל שני נושאים מתחלפים ידבר אל נושא החשוב בפעל שמע, ואל נושא הפחות בפעל האזנה, ולכן אל הקצינים אומר שמעו ואל העם האזינו, גם יש הבדל בין דבר ה' ובין תורת אלהינו. דבר ה' הוא הנבואה, ותורה היא תורת משה, ותמצא כפל זה (לקמן ב' ג', ה' כד). וכבר בארתי בפיי התורה (שם) כי כשיבואו שני הפעלים שמיעה האזנה על שני נושאים מתחלפים יוחס אל הנשוא המעולה שצריך להטות לב להבינו לשון שמיעה, ואל הנשוא המובן בקל לשון האזנה, ולכן על דבר ה', שהנבואה דבריה חתומים וסתומים, ורק הקצינים והגדולים יבינוהו, אחרי שישימו לבם להבין ולהשכיל, אמר לשון שמיעה, ואל תורת ה' המובנת לכל לפי פשוטה, אמר לשון האזנה : (מלבי"ם באור המלות)

ינא למה לי רב זבחיכם יאמר יהוה שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי :

כס"י שבעתי עולות אילים. כמו פן ישבעך וישנאך (משלי כה יז) : מריאים. בהמות לאן פטומות : לא חפצתי. אחר שאתם עוזרים על תורתי זבח קטעים תועבה : (כס"י)

מצודת דוד למה לי וכו'. הלא כל עצם הזבח בא להתוודות עם הבאתו ואתם הואיל ואינכם שבים למה לי הזבח : **שבעתי וכו'**. ר"ל אני קץ בהם כאדם השבע שהוא קץ בדבר שהוא שבע ממנו : **לא חפצתי**. הואיל ואינכם שבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מריאים. פטומים ושמנים וכן ושלם מריאכם (עמוס ה) :

ועתודים. הם הזכרים מן העזים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למה לי, העם היו רגילים בעת ההיא להביא קרבנות רבים ושמנים וחשבו כי בזה ישיגו התכלית הנרצה. יאמר לאיזה תועלת תביאו רוב זבחיכם אלה, אחר שמעשה הריקה מן הכונה היא גויה בלי רוח ונשמה, ומה בצע במעשה הקרבנות, והנה חלק את הקרבנות לארבעה מינים. (המין הא') קרבנות נדבה, והם משני מינים, א. עולה, וכולה כליל, ב. שלמים ותודה, שאין מקטירים מהם רק החלב, על הא' אמר **שבעתי עולות אילים.** על הב' אמר **שבעתי חלב מריאים,** ר"ל אחר שהתכלית המבוקשת מקרבנות אלה, היא להראות הכרת חסד ה' וטובתו והכנעתו לפניו, אתם שאינכם מכוונים זאת בהביאכם הקרבן, כמדומים אתם כי ארעב לשבוע חלב ובשר לשובע, משיב אני לכם, שבעתי בס, ואיני רוצה בהם עוד. (המין הב') קרבנות חובה הבאים לכפרת חטא, והם חטאות ואשמות, ועקרם הוא הדם הנזרק שבו תלוי הכפרה, אומר אחר שהתכלית המבוקשת בקרבנות אלה היא, שיתחרט החוטא ויתודה ויכנע וישוב, אתם שאינכם שבים בתשובה, כמדומים אתם כי אל דם הקרבן אני צריך, דעו **כי דם פרים וכבשים לא חפצתי בו.** (המין הג') הם קרבנות נדבה שעשאם ה' עליהם חובה והם עולות ראיה ושלמי חגיגה שהיו מביאים בעת עלייתם לרגל, שהגם שהם נדבה, ואם לא עלו לרגל אין חייבים בהם, מ"מ אם ראו פנים בעזרה ולא הביאו קרבן, לא לבד שלא קיים מ"ע של יראה כל זכורך, עבר ג"כ על ל"ת של ולא יראו פני ריקם, (רמב"ם פ"א מה' חגיגה), והנרצה בקרבנות אלה, שאחר שצוה להם לעלות לעיר הקדש ג"פ בשנה, ללמוד שם יראת ה' ודרכיו מפי הכהנים והנביאים, כמ"ש למען תלמד ליראה את ה' אלהיך, לעומת זה צוה להם להביא דורון לפניו, אות הרצון והאהבה, כי חפץ בביאתם וכי לקח מידם עולה ומנחה ועז"א : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מריאים. ת"י פטימין, וי"מ מין ממיני הבקר הגדולים. וי"ל לשון מרי, שרשו מרה והא' נוספת, ע"ש מרים ומרדס כפרה סוררה, והכתוב עד, כעת במרום תמריא תשחק לסוס ורוכבו (איוב לט) : **עתודים.** הזכרים מן העזים : (מלבי"ם באור המלות)

גב' כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמס חצרי:

רש"י מי בקש זאת מידכם רמס חצרי. לרמוס את חצרי אחרי שאין לזככם **שלם עמי :** (רש"י)

מצודת דוד כי תבואו. כאשר תבואו לראות לפני ברגל אז אומר לכם מי בקש זאת מידכם לדרוך ולרמוס בחצרי : (מצודת דוד)

מצודת ציון פני. כמו לפני ותחסר ה ל מ ״ ד : **רמוס.** ענין דריכה ברגל כמו ורמסי בחומר (נחום ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי תבאו לראות פני, בשלש רגלים, שאז הלא צויתכם לעלות ולראות וא"כ הלא תאמרו הלא אז אתם מוכרחים ומצווים על הבאת הקרבן? אני משיב לכם **מי בקש זאת מידכם,** גם זאת בעצמו שתרמסו חצרי להתראות פנים מי בקש מידכם? ואחר שחיוב הקרבן הוא רק אם מתראה פנים בעזרה הלא טוב שלא תלכו לעזרה ולא תביאו קרבן. **רמס חצרי,** ר"ל אחר שאינכם מכוונים בעליה זאת ללמוד שם יראת ה' א"כ אינכם עושים בזה שום מצוה רק מה שאתם רומסים חצרי בחנם, וא"כ (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פני. תחסר למי"ד לפני, וירמוז דרשת חז"ל יְרָאָה יְרָאָה, כך בא לְרָאוֹת, כי לא בעין בשר יתראה, רק יתראה ע"י שהוא רואה וצופה ומשגיח בכל, והבן : **מי בקש זאת מידכם.** פעל בקש נקשר עם מ"ם הוא בקשה ושאלה, ואם נקשר עם מלת מיד הוא השואל מחברו שישב לו את המגיע לו ממנו (בראשית לא לט. מג טו. ש"א כ"ט) : **רמוס.** הולך, דורך, פוסע. הוא כדרכו, והרומס, הוא להשחית ולקלקל? ותרמוס את החוח (מלכים ב' יד ט'). ר"ל משחיתים חצרי, ותפס חצרי כי בהיכל לא נכנסו רק הכהנים (מלבי"ם באור המלות)

לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת שְׂוֹא קְטֹרֶת תוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשֶׁבֶת קָרָא מִקְרָא לֹא אוֹכֵל אֶן וְעֶצְרָה:

רש"י לא תוסיפו הביא מנחת שוא. מתרה אני צכם לא תביאו לי מנחת שוא שלכם שהעשן עולה ממנה קיטור של תיעוב הוא לי ולא לנחת הרוח : חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל וגו'. ולקרוא מקרא חדש ושבת שאתם נאספוי לקרא עזרה ואסיפה צהם לא אוכל לסבול און שבלבצכם הנוטה לעכו"ם והעזרה עמו שאין שני הדברים כאלו ראויין יחד לקרוא עזרה ליחסף לפני והאון שבלבצכם לעכו"ם ואין אתם מויליחין אותו מתוך לבצכם (רש"י)

מצודת דוד מנחת שוא. כי הואיל ואיננה לי לרצון היא מנחת שוא כי אין בה תועלת כי הקטרת הקומץ היא תועבה לפני : **חודש ושבת.** בין בר"ח בין בשבת בין בימי המועד אשר תקראו מקרא קודש ואתם נעצרים לפני בהבאת קרבנות הנה לא אוכל לסבול האון שבלבבכם עם העצרה שאתם נעצרים לפני כי אין שני אלו ראויים להתאחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון קטורת. ענין העלאת עשן והוא מל' קטור הארץ כקיטור הכבשן (בראשית יט) : **אוכל.** מל' יכולת : **און.** ענינו מחשבת שקר כמו הנה יחבל און (תהלים ז) : **ועצרה.** ענין קבוצת אנשים כמו עצרת בוגדים (ירמיה ט) ע"ש שהם עצורים ועכובים במקום אחד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא תוסיפו, אחר שגם זאת שתרמסו חצרי איני רוצה בו, והוא נגד רצוני, כ"ש שאין לכם להוסיף עוד על מה שאתם באים שם נגד רצוני **להביא עוד מנחת שוא** והבל, קרבן החגיגה והראיה שאיני רוצה בו כלל, כי **קטרת** הקיטור של המנחה היא **תועבה לי**, כמי שבא אל היכל המלך נגד רצונו ומוסיף חטא על פשע וממלא ביתו קיטור ועשן. (**המין הד'**) הם קרבנות מוספים שהביאו הצבור בשבתות וחדשים ומועדות, והיה להם תכלית אחרת מיוחדת מתיחסת עם ענין היום, כי כמו שהימים הקדושים האלה נבחרו, למען יפנו בס מהבלי העולם ויתקדשו לעבודת ה' כן נתנו בס קרבנות מיוחדים שהיו הציבור מתאספים לבהמ"ק לעמוד על הקרבנות ולהעצר לפני ה' בתפלה ועזיבת עסקי התבל. והנה בימים האלה היו בהם שני ענינים, למדום חז"ל משינוי הכתובים, במקום אחד אומר עצרת לה' אלהיך ובמקום אחר אומר עצרת תהיה לכם, כי היו מחלקים את היום לשני ענינים חציו הראשון להעצר לפני ה', וחציו השני למשתה ושמחה, אולם גם מצות העונג והשמחה היה צריך שיהיה בקדושה לשם ה' בלבד, **עז"א חדש ושבת קרא מקרא,** שהם המועדות שאתם קוראים אותם מקרא קודש. **לא אוכל און ועצרה,** ר"ל גם בחצי היום הראשון שבו אתם מתעצרים לפני בבהמ"ק, מ"מ **לא אוכל** לסבול העצרה הזאת אחר שלבכם מלא און עם העצרה אשר בפועל, ואין מעשה העצרה מסכים עם המחשבה שבלב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שוא. דבר שאין בו ממש, וזה גדרו בכ"מ, והמבאר שוא, שקר, שקר בימינו : **קטרת.** שם קיטור, הונח על האדים והחלקים המימים העולים מגשם לח כשיוחס באור, וזה המבדיל בינו לבין שם עשן שבא מן פירוד החלקים בעצמם, וע"כ בקרבנות שהם גשמיים לחים יאמר הקטרה בכ"מ. וקטרת, שם מופשט נכרת, המנחה המסבבת העלאת הקיטור היא תועבה : **קרא מקרא.** חסר ו' העיטוף, ור"ל המועדות שהב"ד קוראים אותם כמ"ש אשר תקראו אותם (ויקרא כג), ונאמר בס תמיד מקרא קדש יהיה לכם, על שהבית דין קובעים אותו : **עצרה.** עקרו מורה מניעה ועכבה, הנה נא עצרני ה' מלדת (בראשית טז), ומשם הושאל על החג, עצרת היא, על שנעצרים לפני ה' ונמנעים מעסקיהם. על המלכות, זה יעצור בעמי (שמואל א' ט' יז) על שהמלך עוצר בעם ומונעם מלכת בשרירות לבם. ואון מורה כח החפשי באונו וכחו, וזה הפך עצרה. לא אוכל, הטעם לא אוכל סבול און עם עצרה, וכן אותו לא אוכל (תהלות קא ה') : (מלבי"ם באור המלות)

יֵד חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנָאָה נְפָשִׁי הָיוּ עָלַי לְטָרַח נְלֵאִיתִי נְשֵׂא:

מצודת דוד **חדשיכם**. זבחי חדשיכם וכו' : **לטורח**. למשא כבד המטריח עד שאני עיף לשאת את המשא ואמר בלשון הנופל באדם להשמיע האוזן כפי שהורגלה (מצודת דוד) :

מצודת ציון **נלאיתי**. ענין יגיעה כמו ומה הלאיתיך (מיכה ו) : **נשוא**. מלי משא (מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין **חדשיכם**, ר"ל וכ"ש חצי היום השני שאתם מיחדים לצרכיכם לאכול ולשתות שלכן קראו חדשיכם שלכם לצרכיכם, זה שנאה נפשי לגמרי, כי אין בו לא מעשה טובה ולא מחשבה, אחר שאינכם מתענגים לשם ה'. **היו עלי לטורח**, הדבר מצד עצמו היא טירחא בעיני, מצד שהוא נגד רצוני. וגם **נלאיתי נשא**, מצד אורך הזמן שאתם מתמידים ושונים בחטא, (כי משא כבד יהיה למעמסה אף זמן מועט, וגם משא קל ילאה הנושאו זמן ארוך, וכ"ש הנושא משא כבד זמן ארוך) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לטורח נלאיתי**. מושג הטרחא היא בהנשוא, ומתאחד עם סבל ומשא ודומיהם, רק שנבדל מהם במה שכולל כל דבר שיקוץ בו האדם יהיה משא או הליכה או דבור. ומושג הלאות הוא בהנושא ומתאחד עם פעל יגע, עיף, עמל, רק שנבדל מהם במה שהוראתו המיוחד על פסיקת הכח בהחלט (מלבי"ם באור המלות)

טו וּבְפָרְשְׁכֶם כְּפִיכֶם אֶעְלִים עֵינֵי מַכֶּם גַּם כִּי תִרְבוּ תְּפִלָּה אֵינֹנִי שִׁמְעֵי דִיכֶם דְּמִים מְלֵאוּ:

רס"י **ובפרשכם כפיכם** **עללים עיני מכס**. לפי שידכם דמים מלאו : **רס"י** **למיס**. **לליחה** :

מצודת דוד **ובפרשכם כפיכם**. בעת התפלה : **ידכם וכו'**. לפי שידכם מלאים משפיכת דם (מצודת דוד) :

מצודת ציון **אעלים**. מלי העלמה והסתרה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ובפרשכם**, אחר שהוכיחם עד הנה לאמר, כי הפועל הטוב מהבאת הקרבנות והעצרה בבהמ"ק לא יועיל אם לא תסכים עמו טוב המצפון והמחשבה הזכה, יאמר כי גם טוב המחשבה לא יועיל אם האדם מלוכלך בחטאים בפועל. כי גם עת תפרשו כפיכם להתפלל, והוסיף

לאמר. **גם כי תרבו תפלה**, שגדר מלת תפלה היא שפיכת הנפש במחשבה זכה וראויה, שאז הלא הכינותם לבבכם אלי, מ"מ **אעלים עיני מכס ולא אוכל לשמוע** תפלתכם מצד **שידיכם דמים מלאו** במה שאתם שופכים דם נקיים, ובזה רוע המעשים ישחיתו זכות הכונה, כי מתנאי העבודה השלימה ששניהם הפעל והמחשב יתקדשו לפי ה', ואם תשאלו ובמה נכף לה' ונרצה לפניו. ? הגיד לך אדם מה טוב, ואיך תשובו לה' ומה המה תנאי התשובה וגדריה, תחלה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ובפרשכם כפיכם. פרישת הכף הוא לתפלה בכ"מ (שמות ט' לג. מ' א'. ויקרא כב לח נד. עזרא ט' ה'). כי הדוכן יבא בלשון נשיאת כפים (ויקרא ט' כב) ולכן דברי חז"ל (ברכות לב) אסמכתא, וכן ברבה (בשלח פכ"ב) פי' על התפלה : **תפלה**. שרשו פלל, מורה על שפיטת כח הפנימי ושפיכת הנפש והדבקה בהעליון הבלתי ב"ת, ומצד זה עקר הוראתו על זוך הלב, טהרת הנפש, התנשאות הרוח, בדידת המחשבה, דבקות החלק בהכל הכולל בקשר אמיץ, ולא יבוא פעל זה מאדם לאדם (לבד לקמן מה יד עמשי"ש), וזה גזרו והבדלו מיתר רעיו תחנה בקשה וכדומה : (מלבי"ם באור המלות)

רחצו הזכו הסירו רע מעליכם מנגד עיני חדלו הרע:

רש"י רחצו הזכו. (פתח הוא) ל' כווי לפי שהוא מגזרת רחץ, אצל רחצו קמץ לשון עבר שהוא מגזרת רחץ. רחצו הזכו הסירו חדלו למדו דרשו אשרו שפטו ריבו לכו י' אזהרות של ל' תקובה יס כאן כנגד עשרת ימי תקובה וכנגד עשרה מלכיות זכרונות וסופרות : חדלו הרע. חדלו ממעשים הרעים : הרע. כמו להרע א"ל לכתוב מלהרע שכן לשון המקרא נופל על ל' חדלה וחדל לעשות הפסח (מדבר טו) עד כי חדל לספור (ברא' מא מט) כלומר חדלה הספירה חדלה העשיה אף כאן תחדלו הרעה : (רש"י)

מצודת דוד רחצו הזכו. הסירו כתמות העון בתשובה : **הסירו וגו'.** לפי שרוע מעללי גבר עומדים מול ה' לקטרג עליו לזה אמר עשו תשובה ובזה תסירם מנגד עיני : **הרע.** מלהרע : (מצודת דוד)

מצודת ציון הזכו. מלי זכות ובהירות : **חדלו.** מנעו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין רחצו, כתמי העונות הקודמים, ע"י חרטה ועזיבת החטא, ולא די ברחיצה ושטיפה בעלמא, רק **הזכו** בזכורך היטב שיסור הכתם מכל וכל, ר"ל שובו מאהבה עד שיתהוו מן העונות זכיות. ומתי די בחרטה לבד. ? רק בעבירות שבין אדם למקום שאין העוון קיים עודנו,

אבל בעבירות שהן קיימות עודנה שהן עבירות שבין אדם לחבירו, בזה **הסירו רע מעלליכם מנגד עיני**, ר"ל מעללים שעדן עומדים לנגד עיני, והחטא ישנו עוד במציאות, צריך שתסירו אותו, גזל ישיב, אונאה יחזיר, חבול ישלם, מוציא ש"ר יפייס. - כ"ז לתקן חטא העבר. עתה יורה איך יתנהג השב בעתיד, **חדלו מלהרע** הוא סור מרע מעתה והלאה, ולא די בזה לבד רק (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הזכו. י"מ התפעל מנל"ה, ודגש הכ' לחסרון הדי' הזדכו, ולאות הבנין, ולדעתם דגשות הזי"ן זרה? וי"מ נפעל מהכפולים, ודגשות הז' לחסרון נו"ן הבנין, ודגשות הכ' להשלים הכפל. ולדעתם ראוי שתהיה המלה מלעיל, כמו הברו נושאי כלי ה' ? לכן נראה כי מלה זו הורכבה בכונה מנל"ה והכפולים, כי ממשפט המליצה שרשו זכך, כי ריעו הוא רחצו. וממשפט הכונה הוא שיעשו מהעונות זכיות, כי הרחיצה היא כיבוס המדות ונקיותם ושרשו זכה, לכן הורכבה משניהם: (מלבי"ם באור המלות)

זי לְמַדּוּ הַיֵּטֵב דְרָשׁוּ מִשְׁפָּט אֲשֶׁרוֹ חֲמוּץ שְׁפָטוֹ יְתוּם רִיבוֹ אֶלְמָנָה: (o)

רפ"י למדו. רפי נקוד והוא מגזרת למוד היו למדין להטיב המלמד לעצמו הוא ממשקולת ל' קל לפיכך צווי ל' רבים שלו נקוד בחירק כמו אמרו שמעו אבל המלמ' לאחרי' הוא ממשקולת ל' כבד המדגיש ואם בא לכוות את הרבים הוא נקוד למדו וכן דרשו מגזרת דרוש אבל אשרו שהשי"ן מודגש' ממשקולת ל' כבד ומגזרת אשר לפיכך ל' צווי לרבים נקוד פתח (כמו אשרו דברו ספרו בשרו): אשרו חמוץ. החזיקו את הגזול והוא לשון משנה אשרנוהי אי אישר חילי ישר כחך ל"א הדריכוהו בנתיב אמת לזכות בשלו לשון באשורו אחזה רגלי (איוב כג יא) ואשר בדרך לבך (משלי כג יט) : שפטו יתום. פלוני זכאי פלוני חייב : ריבו אלמנה. השתדלו בריבה להתווכח בעדה שאינה יולאת לחזור אחרי בעלי דינה (סא"א): חמוץ. גזול ודומה לו מכף מעול וחומץ (תהלים עא) : (רפ"י)

מצודת דוד היטב. להטיב מעשיכם : **דרשו**. חקרו המשפט לדעת הדין עם מי והיו מישרים את העשוק ושפטו משפט היתום וריבו ריב האלמנה כי המה הנעשקים ע"פ רוב : (מצודת דוד)

מצודת ציון אשרו. מלי ישר ובאה האל"ף במקום היו"ד וכן בהפוך כמו ובכבודם תתימרו (לקמן סא) ומשפטו תתאמרו : **חמוץ**. עשוק כמו מכף

מעול וחומץ (תהלים (עא) : (מצודת (ציון)

מלבי"ם - באור הענין למדו עצמכם להיטב שהוא עשה טוב, ובחובתך נגד בן אדם רעך זאת עשה **דרשו משפט** בין הנגשים לריב לברר הדין עם מי, וכשתדעו מי הנגזל, אז אשרו את החמוץ בנתיב משפט, ולא לבד שתדרשו משפט עת יבואו שני הבע"ד להתייצב לפניכם, רק גם **שפטו** (משפט) **יתום** הגם שהוא קטן ואינו יודע לתבוע את בעלי דיניו לדין, ולא זאת שתשפטו משפט יתום שמשפטו קצוב ומבואר שהוא קם תחת אביו לנחלה, רק גם **ריבו** (ריב) **אלמנה**, האלמנה שגם היא אין לה יכולת לתבוע בעלי ריבה לדין וגם משפטה אינו ברור כמשפט יתום, כי יש במשפטי כתובתה טענות והכחשות ע"פ הרוב, אימר צררי אתפסה וכדומה, (כי זה ההבדל בין ריב ומשפט) מכל מקום ריבו אתם את ריבה טענו בעדה עד יצא לאור משפטה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אשרו. כמו מאשריך מתעים (לקמן ג' יב) לשון הדרכה : **חמוץ**. כמו חמוס בחילוף מוצא השינים, כמו מכף מעול וחומץ (תהלות עא) : **שפטו, ריבו**. חסר הפעול שפטו (משפט) יתום, ריבו (ריב) אלמנה. ויש הבדל בין ריב ומשפט, הריב הוא סדור הטענות בדבר שעדיין אין ענינו מבואר, והמשפט הוא עיון על הפסק בדבר המבואר, וכן היתום משפט נחלתו מבואר בתורה, אבל האלמנה התובעת כתובה או מזונות אין משפטה מבואר, וצריכה להשבע השבעת כתובה, לכן אמר ריבו (וע"ל ג' (ג) : (מלבי"ם באור המלות)

יִחַד לְכוּ נָא וְנוֹכַחְהָ יֹאמֶר יְהוָה אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבְּנוּ אִם יֵאָדִימוּ כְּתוֹלַע כְּצֶמֶר יִהְיוּ:

רש"י לכו נא ונוכחה. יחד אני ואתם ונדע מי סרח על מי ואם אתם סרחתם עלי עודני נותן לכם תקוה לשוב : אם יהיו חטאיכם כשנים. כתומים לפני כאודם שנים אלזינים כשלג. יאמר ה'. תמיד הוא אומר לכם כן כמו על פי ה' יחנו (מדבר ט כ), ד"א לכו נא ונוכחה מה כתוב למעלה ממנו חללו הרע למדו היטב ואחר שתשובו אלי לכו ונוכחה יחד להודיעני עשינו מה שעלינו עשה מה שעליך ואני אומר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג וגו' : כתולע. לזע שרובעים זו אדום גרעינים הם ויש תולעים בכל אחד ואחד : (רש"י)

מצודת דוד ונוכחה. נברר הדברים לדעת מי סרח על מי : **אם יהיו וכו'.** ר"ל וכאשר תודו שהדין עמדי ותשובו לי אז אם יהיו חטאיכם אדומים כשני תולעת יולבנו כשלג ר"ל אכפר על חטאתכם (דימה העון לכתם

אדום שהוא צבע חזק ונראה למרחוק ולא יוסר מהר בכבוס) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לכו**. הוא ענין לשון זרוז כמו ועתה לכו ונהרגהו (בראשית לז) והלא לא הלכו אליו : **ונוכחה**. ענין ברור דבר כמו אשר הוכיח ה' (שם כד) : **כשנים**. חוטים צבוע אדום כמו ותולעת שני (שמות כה) : **כתולע**. הוא שם הצבע שצובעים בו אדום : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לכו**, בואו נא ונוכחה יחד, מדוע אינכם עושים כן. ? מדוע אינכם שבים אל ה' כאשר הוריתיכם. ? מה תדאגו ותיראו לשוב, הלא גם אם יהיו חטאיכם צבועים ואדומים כחוט השני מה בכך הלא כשלג ילבינו? אם תרחצו ותזכו, כמ"ש רחצו והזכו, יתכבסו הכתמים וטהרתם מכל חטאתיכם, ולא זאת לבד אלא גם אם יאדימו כתולע, הוא התולעת אשר בדמו צובעים את צבע השני, (וכוון בזה לשני ההבדלים אשר בין התולע ובין השני הנצבע ממנו, א שהתולע הצבע האדום עצמי לו לא כן השני שקבל הצבע במקרה ע"י התולע, ור"ל גם אם תשתרשו בחטא עד שישוב עצמי לכם, וזה החוטא מסבת הכפירה והמרד שעז"א אם יאדימו בחוזק כתולע, ב שהתולע צובע אחרים לא כן השני, ור"ל גם אם חטאתם והחטאתם את הרבים, הגם שאז התשובה קשה מאוד (שעז"א יאדימו בהפעיל) מ"מ עת תשובו (גם אם לא ישוב להיות לבן כשלג עכ"פ) כצמר יהיו. ? וא"כ מדוע אינכם שבים בתשובה. ? הלא אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ? , זאת שנית הלא בהכרח ראוי לכם לשוב, כי ראוי לכם לשום על לב את גודל התועלת אשר ימשך לכם מן התשובה וטיב המעשים כי (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לכו**. ענין זירוז : **ונוכחה**. הוא וכוח בראיות ומופתים שכליים : **ילבינו**. הוא הפעיל עומד, כי לא נמצא ביתר הבנינים, אבל יאדימו יוצא בהכרח כי נמצא בקל אדמו עצם מפנינים, ועיין בפ"י : **כתולע**. תולעת השני, שם רמש יצבעו מדמו מראה אדום (קארמעזין בל"א) : **כצמר**. חסר התואר כצמר לבן, וכמוהו מלובשים בגדים (מ"א כב י'), ימותו אנשים (ש"א ב' לג) : (מלבי"ם באור המלות)

טו **אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו:** (פ)

מצודת דוד **אם תאבו**. להיות מוכנעים לי ושמעתם בקולי אז תאכלו מיטב הארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תאבו**. תרצו כמו לא אבה יבמי (דברים כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אם תאבו** ותתרצו ושמעתם את דברי, הלא אז טוב הארץ תאכלו, וכן ראוי לכם לשום על לב הנזק אשר ימשך לכם מרוע המעשים ומניעת התשובה כי הלא : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות (יט-כ) **אם תאבו, ואם תמאנו.** יש הבדל בין מאן ובין לא אבה, הממאן הוא בפה, והבלתי אובה הוא בלב, ויצוייר האובה וממאן. והבלתי אובה ובלתי ממאן, כשאין פיו ולבו שוים. והיה לו לאמר פה אם תאבו אם לא תאבו ? אבל כוון, כי לא די אם תשמעו בפועל כשאין הלב מסכים, וצריך שתאבו בלב. אבל אם תחטאו בפועל הגם שבלבכם אתם אובים לשמוע תענשו, כי רוב החוטאים הבלתי מורדים לבס תאב לשמוע, רק יצרם מנצחם. לכן אמר ומריתם כי יש הבדל בין ממרה ומורד, המורד פורק עול, והממרה רק מחליף מצות אדניו, כמו לא יחליפנו ולא ימיר (ויקרא כז י') אבל אינו מורד בהחלט : **חרב**. בחרב, כמו כי ששת ימים, ורחצו מים : **תאכלו**. המליצה תצייר את החרב כגוף טורף אוכל בשר וחלב ורוה דם ושבע ודשן (דברים לב מב. לקמן לד ה' ו') :
(מלבי"ם באור המלות)

וְאִם תִּמְאָנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תֹּאכְלוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֶּר:

רס"י **כי פי ה' דבר.** והיכן דבר והבאתי עליך חרב (ויקרא כו כה) : (רס"י)

מצודת דוד **ואם תמאנו.** אם תהיו ממאנים לשמוע אמרי ותמרו פי : **חרב תאכלו.** לא תהיו אוכלים אלא אוכלים לחרב : **כי פי ה' דבר.** ובידו לקיים מאמרו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **תמאנו.** מלי מיאון וסרוב : **ומריתם.** מלי מרי ומרד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אם תמאנו,** לשמוע ומריתם את פי כי הלא אז בחרב תאכלו, **כי פי ה' דבר** ולא יפול מדבריו ארצה, וא"כ מדוע לא תיראו שדון. ? מדוע לא תשובו אל ה'. ? (והנה האדם ינוח מעשות דבר מה, אם מפני שהשגת הדבר ההוא ועשייתו כבד וקשה עליו, אם מפני שאינו מכיר תועלת בעשייתו והפסד בהנחתו, לעומת זה ערך ה' המתוכח את טענותיו, להראות. א שהשגת התשובה והדרך הטוב קלה על האדם, כמ"ש (דברים ל') כי המצוה הזאת וכו' לא נפלאת היא ממך וכו', **ב**. שעזיבתה תסבב חרב, ומציאותה תסבב אושר וטוב לבעליה). (עד כאן נבא על יהודה, מעתה יתחיל נבואה על ירושלים וימשך עד פסוק כ"ז) : (מלבי"ם באור הענין)

כא **אִיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה קַרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֹאֲתֵי מִשְׁפָּט צֶדֶק יְלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרֻצָּחִים:**

רפ"י לזונה. תועה מעל אלהיה : קריה. שהיתה נאמנה ומליאה משפט ולדק היה לן זה ועתה מרצחים : מלאתי משפט. כגון רבתי עם (איכה א) : לדה ילין זה. תמיד של שחר היה מכפר על עבירות של הלילה ושל בין הערבים מכפר על של היום, ד"א שהיו מלינים זה דיני נפשות כשלל היו מולאין לו זכות ביום הא' לא היו גומרין את דינו עד למחרת אולי ימלאו לו זכות ועתה נעשו רוצחין ומלינו בפסיקתא ר' מנחם בר אבא עיה אמר תפ"א בתי כנסיות היו בירושלים כמנין מלאתי בגי' ועתה מרצחים הרגו את אוריה הרגו את זכריה : (רפ"י)

מצודת דוד איכה. מתאונן לומר איך ירושלים עיר אמונה נהפכה להיות משקרת בה' כזונה המשקרת בבעלה : מלאתי. מעולם היתה מלאה משפט והצדק התמיד בה ועתה נהפכו אנשים להיות מרצחים : (מצודת דוד)

מצודת ציון קריה. עיר : מלאתי. היו"ד נוספת ובעבור תוספות היו"ד נהפכה הה"א לתי"ו להסמיכה אל היו"ד : ילין. ענין התמדה וכן ולנה בתוך ביתו (זכריה ה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין איכה, מצייר במליצתו, כאילו איש פלוני אלמוני, ראה את ירושלים זה מקרוב, והיתה בתכלית הצדק והאמונה, ועתה בא שנית לתוכה וראה כי נהפכו כולם לרוע לה' ולאנשים, והוא מתפלא ושואל איך נהיה השינוי הזה פתאום, כי אם יקרה שהצדיק הגמור ישחית דרכו ויתהווה רשע גמור, בהכרח יהיה זה בהדרגה שתחלה יתחיל לעבור על חטאים קלים וכן יתמוטט מצדקתו לאט לאט עד שישוב להיות רשע גמור, אבל זה נמנע במציאות שברגע זה שהוא צדיק גמור יתהפך לאיש משחית, וא"כ ישתומם איך נהיה כשינוי הפתאומי הזה בירושלים. ? היתה לזונה יען ששלימות האדם תלוי בשני ענינים, א. במעשים שבינו לבין קונו, ב. במעשה הצדק בינו לבין חבירו, לזה כפל דבריו ר"ל אם בשלימות שבין אדם למקום, הלא זה כרגע היתה קריה נאמנה לאלהיה בתכלית האמונה, ואיך בעוד שהיא נקראת בפי כל בשם קריה נאמנה נהפכה לבגוד בה' כזונה הבוגדת באלוף נעוריה. ? ואם בשלמות שבין אדם לחבירו, הלא היתה מלאה משפט בכל רחובותיה. ולא תחשוב שהיה זה בזמן קדום רק צדק ילין בה שעוד בלילה הזו העברה, לן בה הצדק והיה בתוכה עד אור הבוקר, וא"כ איך ועתה בלילה הבאה (ילינו בה) מרצחים לרצוח נפשות? : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות איכה. מסב פניו מפסוק זה לשלאחריו מנוכח לנסתר ? ולמה שפרשתי הנהו נכון : נאמנה, משפט. דע כי כל מקום שירדפו שני שמות אלה, אמונה משפט, אמונה צדק, תהיה האמונה בין אדם למקום, ומשפט או צדק בין אדם לחבירו (הושע ב' כב. ירמיה ה').

ועיין מזה (לקמן יא ה'. נט ד'): **מלאתי**. יו"ד נוספת, כמו רבתי עם, תואר כדמות פעול, וחז"ל דרשוהו (פסיקתא פט"ו פכ"ד, ופט"ז מ"ז, ורבה איכה בפתיחה דר"ח בר פפא ובפסוק בלע ה' לא חמל, ומדרש חזית פסוק לסוסתי) תפ"א בתי כנסיות היו בירושלים כמספר מלאתי : **משפט**, **צדק**. ההבדל בין ב' שמות אלה ידוע, משפט הוא עשות הנכון לפי הדת הכולל האלהי או הנימוסי, והצדק עפ"י הישר והטוב מצד הנושא המיוחד שישתנה לפעמים מן הדת הכולל לפי הזמן והענין, והוא מעלה יותר מפעולת המשפט, ולא חרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה : **ילין**. להמפרשים הושאל מן הלינה אל ההתמדה בדבר, כמו בצוארו ילין עז (איוב מא יד). וחז"ל נתקשה להם זאת ודרשוהו (בסנהדרין לה, ורבה פינחס פכ"א). ולמ"ש הוא פשוט : **מרצחים**. יש הבדל בין רוצח בקל, ובין מְרַצֵחַ בכבד, המרצחים הם חבורה וקשר רוצחים נמצא ביניהם מצוים ומקבלים צווי. ולא תמצא שם זה בודד, רק על הראש שלהם, (מ"ב ז' לב). וביתר מקומות בא בלשון רבים בכ"מ (מלבי"ם באור המלות):

לכב **כספך** **ה'ה** **לסיגים** **סבאך** **מהול** **במ"ם**:

רש"י **כספך** **היה לסיגים**. שהיו עושין מעות נחשת ומלפין אותן **כספך** להונות בהם. **סבאך** מהול מים. משקים שלכם מעורבים במים כדאיתא בפסיקתא, מהול מעורב ואין לו דמיון במקרא ומ"א פותר לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב' ב' ז') **מעורבב** : **רש"י**

מצודת דוד **כספך**. הכסף שאתה נותן לזולת הוא סיגים ואתה מרמה ומאנה **אותו** : **מצודת** **דוד**

מצודת ציון **לסיגים**. הוא פסולת הכסף כמו סיגים כסף היו (יחזקאל כב) : **סבאך**. כן נקראים משקים המשכרים כמו ונסבאה שכר (לקמן כו) : **מהול**. מזוג ומעורב ודומה לו לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב) : **מצודת ציון**

מלבי"ם - באור הענין **כספך**, הנביא משיב אל השואל המתפלג, אומר אל תדמה בנפשך שהיתה יציאה זו מן הצדק אל הרצח פתאום, לא כי הוא, כי כבר קדמו לנטות מני דרך הישרה מעט מעט עד שמרעה אל רעה יצאו, כי כבר מימים רבים לפנים היו מערבים סגים בכסף לרמאות בהם, ועוד קודם לכן היו מוכרי המשקים המשכרים מערבים מים ביין לרמאות, כי היה זה עון קל בעיניהם, ומזה יצאו מדחי אל דחי עד שהגיעו לבסוף אל תכלית הרשע לרצוח נפשות : **מלבי"ם** **באור** **הענין**

מלבי"ם - באור המלות כספך. מה יקשה סדר זה לפי המפרשים, שאחר עון רציחה יחשוב החטאים הקלים בערכו, ולמש"פ הנהו נכון : **לסיגים.** פסולת הכסף, סיגים כסף היו (יחזקאל כב יח) : **סבאך.** פעל סבא נגד פעל שתה, הוא כיחוס פעל זלל נגד אכל. האוכל והשותה, כתפארת אדם, והזולל והסובא מגונה, הסובא הוא לשכרון, וסבאך הוא המשקה שעקר הנאתה לשכרון. ואין דרך לערב בה מים, ופי' מהול מזוג ומעורבב ובערבי אל מהל, ויש מזוגים לו לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב' ב') : (מלבי"ם באור המלות)

כג שְׂרִיף סוֹרְרִים וְחִבְרֵי גִנְבִים כִּלּוֹ אֱהָב שְׁחַד וְרִדְף שְׁלֹמֹנִים יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹטוּ וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא יָבֹא אֲלֵיהֶם : (o)

רס"י סוררים. סרים מן הדרך הישרה : ורודף שלמונים. תשלומין ת"י אמרין גבר לחצריה עבד לי טב צדיני ואשלים לך צדינך שופט שהיה גזלן והנגזל כועק עליו צפני שופט אחר, זה אומר לו צדיני היום ואני אשלים גמולך כשילעקו עליך צפני הוא רודף תשלום גמולות : וריב אלמנה לא יבא אליהם. האלמנה באה ללעוק והיתום יולא וזו פוגעת בו ושאלתו מה הועלת בצעקתך לפני השופט והוא אומר כל היום הזה יגעתי לו במלאכה וסופו לא הועלתי וזו חוזרת לחצריה ואומרת ומה זה שהוא איש לא הועיל אני לא כ"ס הוא יתום לא יקפטו וריב אלמנה לא יבא אליהם כלל (רס"י) :

מצודת דוד סוררים. סרים מדרך הטוב ומתחברים עם הגנבים : **כלו.** כל העם : **שלמונים.** האחד אומר לחבירו הצדיקני היום בדיני ולמחר אצדיקך בדינך : **לא יבוא.** בראותם שאף היתום לא הועיל עם כי הוא איש ומכ"ש היא ותחדל לבוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלמונים. מלי' תשלומין : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שריך, ר"ל והסבה היותר ראשונה לפרצות העם, היו השרים והסגנים, שהם סרו מני דרך והתחברו אל הגנבים שנתנו להם חלק מן הגניבות למען יעלימו עין. והגם כי זה לא היה כולל לכל השרים, כי לא כלם היו חברי גנבים, אבל **כלו אהב שחד,** באהבת השחד הושוו כל השרים, לא היה אחד נקי מחטא זה, וע"י שאהבו שוחד היו **רודפי שלמונים,** היו עוסקים תמיד בבוא משפט לפניהם לעשות פשרה בין הצדדים, כי תחלה לקחו שוחד משני הצדדים, ולא יכלו לזכות ולחייב שום אחד מהם, ולכן היו מוכרחים לעשות ביניהם שלום ופשרה, באופן שנדמה לכ"א שהוא הרויח ע"י השוחד שנתן, אבל **את היתום** שלא נתן

שׁוּחַד לֹא שִׁפְטוּ מִשִּׁפְטוֹ כִּלְל וְלֹא עִסְקוּ אִף בִּפְשֵׁר כִּי לֹא קִבְלוּ שׁוּחַד רַק מִצַּד שְׁכַנְגְדוֹ. וְרִיב, רִ"ל הֵנָּה מִשִּׁפְטֵי הִיתוּם הוּא בִּיד הַבִּי"ד שֶׁהֵם אֲבֵי יִתּוּמִים וּמִשִּׁפְטוֹ מִבּוֹאֵר (כִּנִּי"ל יִי"ז) וּבְכִי"ז לֹא שִׁפְטוּהוּ, וּמִמִּילָא רִיב הָאֵלֶמְנָה שֶׁמִּשִּׁפְטָהּ אֵינּוּ מִבּוֹאֵר לֹא בֵּא אֵלֶיהֶם כִּלְל. וְהֵנָּה הַמּוֹכִיחַ הָאֱלֹהִי הָעוֹסֵק פֶּה לִרְפָאוֹת שֶׁבַר בֵּת עֵמוּ, סִדֵּר אֶת דְּבָרָיו כְּרוּפָא מוּמַחָה, הַמְּבַקֵּשׁ מִזּוֹר לְמַחְלָה אֲנוּשָׁה, כִּי אַחֲרֵי יִדְרוֹשׁ לְדַעַת מֵהוּת הַחוֹלִי וְעִנְיָנוּ, יִתּוֹר אַחֲרֵי הַסְּבָה הַקְּרוּבָה אֲשֶׁר סִבְבָה אֶת הַמַּחְלָה, וְאַחֲרָיו יִתּוֹר אַחַר הַסְּבָה הָרֵאשִׁיית. כֵּן אַחֲרֵי הַנִּיחַ מֵהוּת הַחוֹלִי הָאֲנוּשׁ הוּחַלָה הַגּוּיָה הַכִּלְלִית הַמּוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל, הִיתָה לְזוֹנָה וְעֵתָה מִרְצָחִים, בִּרְרָ אֶת הַסְּבָה הַקְּרוּבָה בְּמִ"שׁ כִּסְפֵךְ הָיוּ לְסִיגִים, וְאַחֲרָיו אֶת הַסְּבָה הָרֵאשִׁיית לְכֹל, שֶׁהוּא שְׂרִיךְ סוֹרְרִים. אֲמַנִּם כִּמוֹ שֶׁהִרּוּפָא הַנְּאֻמָּן בִּרְפּוֹאֶתוֹ תַּחֲלָה יִשְׁתַּדֵּל לְהַסִּיר אֶת הַמַּחְלָה עֲצֵמָה, וְאַחֲ"כֵן יִשְׁתַּדֵּל לְהַסִּיר אֶת הַסְּבָה הַקְּרוּבָה, וְאַחֲרָיו אֶת הַסְּבָה הָרֵאשִׁיית, לְבַל יִשׁוּבוּ וּיִפְרִיחוּ אֶת הַנֶּגַע, כֵּן סִדֵּר אֶת דְּבָרָיו פֶּה, תַּחֲלָה מִבְּאֵר אֵיךְ יִרְפָּא אֶת הַחוֹלִי עֲצֵמוֹ, אֹמֵר: (מִלְבִּי"ם בְּאֹר הָעִנְיָן)

מִלְבִּי"ם - בְּאֹר הַמְּלוֹת שְׁלֹמֹנִים. לְדַעַתִּי הוּא מַעֲנִין שְׁלוֹם וּפְשָׁרָה, וְהַנּוֹי"ן כְּנוּי"ן זֶרְעֵנִים (דְּנִיָּאֵל א' טז). וְכֵן יַעֲיֵד שֶׁם רְדִיפָה הַנְּסַמֵּךְ לוֹ, כִּמוֹ בְּקֵשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ (תְּהִלִּים לְד טז): (מִלְבִּי"ם בְּאֹר הַמְּלוֹת)

לְכֵן נָאִם הָאֲדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוּי אֲנַחֵם מִצְרֵי וְאַנְקָמָה מֵאוֹיְבָי:

רַשִׁי נָאִם הָאֲדוֹן. שֶׁהַכֹּל שָׁלוּ וּזְבִידוֹ לְעַקּוֹר אֲתַחֵם מֵאַרְלַכְס וּלְנִטּוֹעַ זֵה אַחֲרֵים: אֲבִיר יִשְׂרָאֵל. תִּקְפוּ שָׁל יִשְׂרָאֵל: הוּי. ל' הַזְּמָנָה וְהַכְּרָזָה וְדוּמָה לוֹ הוּי וְנוֹסוּ מֵאַרְצְךָ לְפָנָיו (זְכַרְיָה ז' י"ג) וְיִדְעוּ הַכֹּל כִּי אֲנַחֵם מִצְרֵי שֶׁהַכְּעִיסוֹנִי צִמְעָהֶם: (רַשִׁי)

מִצּוֹדֵת דוֹד הָאֲדוֹן. שֶׁהַכֹּל שָׁלוּ וּבִידוֹ מֵאִין מוּחָה: אֲנַחֵם. בְּמָה שֶׁאֲשַׁלֵּם כְּגִמּוֹל אֲנַחֵם עַל הַכְּעַס שֶׁהַכְּעִיסוֹנִי: (מִצּוֹדֵת דוֹד)

מִצּוֹדֵת צִיּוֹן אֲבִיר. עִנְיָן חוּזֵק כִּמוֹ מִיַּדֵּי אֲבִיר יַעֲקֹב (בְּרֵאשִׁית מ"ט): (מִצּוֹדֵת צִיּוֹן)

מִלְבִּי"ם - בְּאֹר הָעִנְיָן לְכֵן נָאִם הָאֲדוֹן, שְׁכוֹלֵם עֲבָדָיו וְהַמּוֹרֵד בּוֹ רָאוּי לְעוֹנֵשׁ. ה' צְבָאוֹת, שְׁכֹל צְבָאוֹת מַעֲלָה וּמַטָּה בִּידוֹ לְעוֹנֵשׁ. הוּי, הוּא שֶׁם הַקְּרִיָּאָה. אֲנַחֵם מִצְרֵי, הַצְּרִים הֵם הַמְּצִירִים בְּפוּעַל, וְהָאוֹיְבִים הֵם הַשׁוֹנְאִים אוֹתוֹ, וְיִתִּיחַס פֶּה שֶׁם צְרִים עַל הָעוֹבְרִים עֲבֵרוֹת בֵּין אָדָם לְחֵבֵרוֹ, שֶׁהֵם אֵינִם אוֹיְבֵי ה' כִּי אֵינִם עוֹשִׂים זֹאת לְהַכְּעִיסוֹ רַק לְהַנְּאֹתָם, אֲבָל הֵם צוֹרְרֵיו, אֹמֵר כִּי יִמְצָא מִנּוּחָה מֵהֶם וְיִתְנַחֵם מִן הָאֲבֵל שֶׁהִיא לוֹ

מהם, ושם אויבים יתיחס פה על הכופרים בו ומכחישים יכלתו והשגחתו, ומהם יתנקם, ובזה ביאר איך יסיר המחלה, במה שהיתה קרית ירושלים לזונה מאלהיה, תרפא ע"י שיסיר הזונים מעליו ויתנקם מאויביו, ובמה שהיו בה מרצחים, תרפא ע"י שינחם מצריו. עתה באר איך אחר שיסיר המחלה יסיר הסבה הקרובה שגרמה את החולי, שהוא מ"ש כספך היה לסיגים, אומר אח"כ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אנחם**. פעל נחם גדרו המבארים התהפכות מחשבת האדם או תכונתו, אל מחשבה ותכונה הפכית אליה, מן האבל אל השמחה, ומזה בא נחם מן האבל, ממחשבה אל מחשבה. ומזה בא על החרטה, פן ינחם העם (שמות יג יד). על התחבולות והמחשבות, מתנחם לך להרגך (בראשית כז מב). ופה בא על כונת ניחום האבל והצער, אמצא נחמה ומנוחה מן הצער שהיה לי מצרי, כמ"ש ויקרא שמו נח לאמר זה ינחמנו (שם ה' כט). וידוע כי יש הבדל בין צר ואויב. הצר, מציר בפועל. והאויב, דורש רעה ואינו מציר בפועל. עד שיצוייר צר שאינו אויב, אם אינו מציר מפני איבה רק להנאת עצמו, ואויב שאינו צר, אם לא תשיג ידו להצר לאויבו. ואצל ה', אחר שציירו הכתובים ענינו עם בני אדם, כאילו נמצא לו ביניהם אויבים וצוררים ומעיקים שהם המעותים ארחותיו, והחולקים על מלכותו, הנה צוררי ה', הם החוטאים ומריעים להנאת עצמם אף שאינם אויבי ה' לעשות למען הכעיסו, ופשעיהם יהיה לרוב בין אדם לחברו גזל ורצח וחמס, להנאת עצמם, ואויבי ה' הם הכופרים בו ומכחישים אלהותו, הגם שלא יהיו צוררים ולא יחטאו בחטאים גדולים. לכן מצייר כי ה' ינחם מצריו כי הם המסבבים לו אבל וצער מרוע מעשיהם, ועתה ימצא מנוחה מהם, ומאויביו ינקם, כי מאויביו לא יצטרך נחמה כי הם לא הרעו בפועל. וכן מצריו לא יתאוה נקמה כי לא פגעו בו ולא רבו עליו, כי לא חטאו רק להנאת עצמם. ותפס הציור כדרך בני אדם עם צורריהם ואויביהם (ועיין לקמן נט יח): (מלבי"ם באור המלות)

זְנִיבָה וְאֲשִׁיבָה יְדֵי עֲלִיָּה וְאֲצַרְף כַּפֵּי סִיגֵיךָ וְאֲסִירָה כָּל בְּדִילֵיךָ:

רש"י ואשיבה ידי עליך. מכה אחר מכה עד כלות הפושעים. ל' צורית סבו"ן זלע"ז ולשונו ל' נקיון כמו וזר לזב (תהלים כ"ד) ע"ש שהוא מנקה הבגד מכתמיו סיגיד האמור למעלה כמו כספך היה לסיגים תערוצת נחשת זכסף קרוי סיג אף כאן תערוצ' רשעים עם הכסרים אני אכלה הפושעי' שהם הסיג : כל בדיליך. בדיל המעורב זכסף כלומר הרשעים שזך בדיל אשטיי"ם זלע"ז : (רש"י)

מצודת דוד ואשיבה. להכותך מכה אחר מכה : ואצרוף. אסיר ממך הסיג

והמורדים : (מצודת דוד) כמו שמסירים כתמי הבגד ע"י הבורית ור"ל אכלה ממך הפושעים

מצודת ציון ואצרוף. ענין זכוך וזקוק : **כבור.** כבורית שמנקין בו הבגדים מכתמיהם. בדיליך. היא מין מתכת כמו ואת הבדיל (במדבר לא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואשיבה ידי עליך, פעם אחר פעם. **ואצרוף,** תחלה אצרוף את הכסף בכור לברר ולהבדיל הסיגים מן הכסף שלא יהיה מעורב עמו, ואחר שיוכר הסיג לבדו. אז **ואסירה כל בדיליך,** לבל ימצאו בעולם כלל, ולא ימצאו המזייפים מתכות גרועות בהן יזייפו את הכסף, (ומאמר זה י"ל צורה ג"כ שהמשיל הרשעים בין הצדיקים כסיגים בין הכסף, ואמר שיבדיל הערב מישראל ואחר שיוכרו לבדנה יכרית אותם ויחליפם מן העולם), עתה באר איך יסיר גם הסבה הראשיית לכל חטאת, שהיו השופטים הרעים, אמר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כבר. כמו תרבי לך בורית (ירמיה ב' כב) (זייפע) : **בדיליך.** מין מתכות (במדבר לה) והרבו על המינים השונים : (מלבי"ם באור המלות)

כַּוְּן וְאֲשִׁיבָה שְׁפָטֶיךָ כְּבִרְאשׁוֹנָה וְיַעֲצִיךָ כְּבִתְחִלָּה אַחֲרַי כֵּן יִקְרָא לָךְ עֵיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נְאֻמָּה:

רש"י כְּבִרְאשׁוֹנָה. אַעֲמִיד לְכֶם שׁוֹפְטִים כְּשֵׁרִים : עֵיר הַלְּדָקָה. כְּבִתְחִלָּה לְדָק יִלִּין כֶּה : (רש"י)

מצודת דוד ואשיבה. אעמיד עליך שופטים כשרים וצדיקים כמו שהיה מאז : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ואשיבה שופטיך, הם השופטים בין אדם לחבירו. **כבראשונה,** שהיתה מלאתי משפט, **ויועצוך,** היועצים בדברים שבין אדם למקום. **כבתחלה,** שהיתה קריה נאמנה, ע"י יועצים טובים **אחרי כן,** הוא מאמר מגביל ע"י **שאשיב שפטיך כבראשונה,** יקרא לך עיר הצדק בין אדם לחבירו, וע"י **שאשיב יועצך כבתחלה,** יקרא לך קריה נאמנה בדברים שבין אדם למקום : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שפטיך, יועצך. תואר יועץ המוזכר סתם הוא רק היועץ לטוב. והנה היועץ יהיה בין במדיניות בין באלהות, אבל השופט הוא רק במדיניות, ופה שמגביל יועץ נגד שופט מדבר ביועץ על דברים שבין אדם למקום. והעד סוף הכתוב הנגבל אל תחלתו ביחוס המסובב

אל הסבה, שמגביל צדק נגד שופטיך, וקריה נאמנה נגד יועציך : **כבראשנה כבתחלה**. ראשון הוא מלת המספר וסופר שני אחריו, אבל תחלה אינו סופר שני אחריו, ותשב ידו ותהי כבראשונה (מ"א י"ג ו') כי היד היתה בריאה תחלה, אבל ומראיהן רע כאשר בתחלה (בראשית מא כא) כי בהפרות לא היה שום השתנות. וכן אל מקום אשר היה שם אהלו בתחלה (שם י"ג ג'). אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשנה (שם ד'). המזבח עשאו שני פעמים. אבל לא קבע אהל אחר חדש שיצוייר בו ראשון ושני. והנה בשם שופט יקרא גם השופט בעול, והיה להם לישראל שופטי צדק, ואחריהם שופטי רשע, ולכן אמר שישובו להיות שופטי צדק כבראשונה, אבל היועץ לרעה לא יקרא בשם יועץ כי הרע אינו עצה. ובתחלה היה להם יועצים, ואח"כ שהדיחום מני דרך לא היה להם יועצים, כי המדיחים אינם יועצים, לכן אמר כבתחלה : **הצדק, נאמנה**. צדק בין אדם לחברו, אמונה בין אדם למקום (כנ"ל כ"א) : **עיר קריה**. הקריה מוקפת חומה, ונקראת קריה על שם הקירו, והקריתם לכם ערים (במדבר נ"ה י"ח), וחז"ל (ברכות ט"ו) מאי קיר שקרוהו. אבל העיר כולל גם הפרזי. והנה הצדק נגד חברו צריך שתתראה בגלוי, אבל האמונה בה' הוא ענין שבין האדם ובין קונו וצריך לשמרה במצפון, כמ"ש והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו (לקמן יא ה' עמשי"ש), לכן דמה הצדק עם העיר הפרזי כי פרזות תשב, אבל האמונה מוקפת חומה דלתים ובריח כל זר לא יבא בסודה : (מלבי"ם באור המלות)

כז | **צ"ן** | **בְּמִשְׁפָּט** | **תַּפְדָּה** | **וְשָׁבִיה** | **בְּצִדְקָה** :

רס"י **זמִשְׁפַּט תַּפְדָּה**. ע"י סִיהוּ זֶה עוֹסֵה מִשְׁפָּט : **תַּפְדָּה**. מעוונותיה : **וְשָׁבִיה**. עוֹסֵי תַּשׁוּבָה שְׁתוּכָה (זלדקה זמלדיקים עלמס זמִשְׁפַּט וזלדק' שְׁתוּכָה) :

מצודת דוד **במשפט**. ע"י המשפט שיעשה בה תהיה פדויה : **ושביה**. ההשבה מן הגולה תהיה ע"י הצדקה אשר יעשו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ציון, אחר שחתם את הנבואה שנבא מתחלת הספר עד הנה על יהודה וירושלים, וכשתשקיף היטב תראה כי רוב התוכחה שהוכיח מתחלת הספר עד (פסוק כ"א), שהיא הנבואה המיוחדת על שבט יהודה היה על מעשים שבינם למקום, אודות הקרבנות והתשובה והתפלה, ורוב התוכחה שהוכיח מפסוק איכה היתה לזונה עד הנה היה על ענינים שבין אדם לחברו מהזיוף ואונאה ונטיית המשפט, כי בין אנשי יהודה אשר ישבו חוץ לירושלים היה רגיל יותר החטאים נגד המקום, ובעיר המלוכה ירושלים היה רגיל יותר החטאים שבין אדם לאדם, מרוב המסחר והמרכולת שמה. חתם החוזה עתה דבריו לאמר, כי כל אחד בדבר אשר חטא בו בעצמו יהיה תקנתו, וע"י שיתקן עותתו ישוב על כנו.

ציון, עיר המלוכה שחטאה בה שעותה משפט, **במשפט תפדה**. עת תשוב לעשות משפט תמצא פדות והצלה. **ושביה**, שבט יהודה שישובו אל ציון מן הגולה שהיה חטאם במה שעותו צדקה בין אדם למקום, הם (יפדו) **בצדקה**, ע"י שיצדיקו מעשיהם נגד קונם ובוראם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות במשפט, בצדקה. דע כי צדקה ומשפט הנרדפים בכתבי הקדש, תהיה הצדקה בין אדם למקום, והמשפט בין אדם לחברו, כמ"ש צדקת ה' עשה, ומשפטיו עם ישראל (דברים לג כא), וכן בארנוה בכ"מ בתנ"ך. (וע"ל ה' ז' יז. ט' ז'. כ"ח יז. לב טז. לג ה'. נו א'. נח ב'. נט יד): (מלבי"ם באור המלות)

כְּחַיִּי וְשָׁבַר פְּשָׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֲזָבִי יְהוָה יְכָלוּ:

רס"י וְשָׁבַר פְּשָׁעִים וְגו'. שְׁכֹלֶן הוֹכִיחַן לְמַעֲלָה, וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי, גוֹי חוֹטֵא, עֲזָבוּ אֶת ה': פְּשָׁעִים. מוֹרְדִים וְהַעֲוֹזִים לְעֹבְרֵי מַיִם: וְחַטָּאִים. אֲלוֹ עֲבֵרֵינִים הַעֲוֹזִים עַל שָׂר אִיסוּרִין: (רס"י)

מצודת דוד ושב. הפושעים והחוטאים שבהם ישברו יחדו זה כזה איש לא נעדר: **יכלו**. בלי שארית: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ושב, שיעור הכתובים **ציון במשפט תפדה ושב** פושעים יחדיו, ר"ל פדיית ציון ושביה ושב של הפושעים והחטאים יהיו יחדיו בזמן אחד, שבעת שתפדה ציון ע"י משפט וצדקה, בעת הזאת יבוא ג"כ שבר של הפושעים, ועוזבי ה' יכלו אז מן העולם, ומתחיל עתה לבאר איך ישברו הפושעים בשני סוגיהם שהזכיר עד הנה, שהם הפושעים נגד ה' והחוטאים נגד בני אדם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ושב פשעים וחטאים, יש הבדל בין מעוה פושע וחוטא. המעוה כופר בְּמִצְוָה י או בְּמִצְוָה, והפושע והחוטא מודים בשניהם רק הפושע מורד באדונו ופורק עול, והחוטא הוא מנוצח מתאותו לפי שעה ואינו מורד. המעוה מנצח בטענות ומופתי השכל. והחוטא מנוצח מן התאוה. והפושע אינו לא מנצח ולא מנוצח רק פורק עול והולך חפשי בשרירות לבו, לפ"ז פושע גדול מחוטא. ויל"פ לפ"ז שאומר ושב פושעים וחטאים יהיה יחדיו, שישוה שבר החטאים עם הפושעים, הגם שאלה הרעו מהם, אבל גם למ"ש בפנים א"צ למה שנלחצו המפרשים לבאר מלת שבר שהוא שם תחת פעל: (מלבי"ם באור המלות)

כַּט כִּי יִבְשׁוּ מַאֲלִים אֲשֶׁר חִמְדְּתֶם וְתִחַפְרוּ מֵהַגְנוֹת אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם:

רַפ"י מאילים. לשון אלה מין אילן שקורין אולמ"א זלע"ז : אשר חמדתם. לעבוד תחתיים עבוד' כוכבים כענין שנאמר תחת אלון ולבנה ואלה כי טוב ללה (הושע ד). מהגנות. שם היו עובדים כוכבים כמה דלת אמר המתקדשים והמטהרים אל הגנות (לקמן סו יז) : (רפ"י)

מצודת דוד כי יבושו. עוזבי ה' יבושו אז ממה שחמדו האלים להעמיד עבודת כוכבים ומזלות בצלה כמ"ש תחת אלון ולבנה ואלה כי טוב צלה (הושע ד') : מהגנות. ממה שבחרו הגנות להעמיד בה עבודת כוכבים ומזלות כענין שנא' המתקדשים והמטהרים אל הגנות (לקמן סו) : (מצודת דוד)

מצודת ציון מאילים. שם אילן סרק כמו הנחמים באלים (לקמן נז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי יבושו, עוזבי ה' אלה הם יבושו אז מן האלים אשר חמדתם לעבדם. והנה נמצאו אז שתי כתות יש היו עובדים האליל מצד החמדה שחושיהם וכח המדמה הטעו אותם שהאלים האלה הם דברים נשגבים ונמצא במ אלהות, ויש שבחרו בע"ז מצד בחירת השכל, בחשבם כי בידה להטיב ולהרע ואז היו מעמידים האלילים על הגנות שלהם למען על ידם יורק שפע וברכת שמים מהטל והמטר על גנותיהם, וחטא זה היה גדול יותר כי יד השכל והבחירה היה במעל הזה, לכן אמר כי אלה שבחרו הגנות שתטיב הע"ז להם יחפרו שהיא גדולה מבושה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יבושו ותחפרו. יש הבדל בין בושה, כלימה, חרפה, חפר. בושה היא בעצם המתבייש. וכלימה וחרפה הם בעצם המבייש. וחפר וחרפה גדולה מכלימה, ויצויר שמכלים על לא דבר אבל לא שמחרף על לא דבר. ודבר פה בנוכח ונסתר כמו שמעו עמים כולם (מיכה א' ב'). ויל"פ החוטאים ופושעים יבושו מאלים אשר חמדתם אתם הגוי כולו והם עבדוהו ויבושו ממנו (ועיין לקמן נד) : חמדתם, בחרתם. החמדה תהיה מפאת החוש והבחירה בעצת השכל, ורק בהשקפה לאיזה תכלית אמת או מדומה : (מלבי"ם באור המלות)

זל כִּי תִהְיוּ כְּאֵלֶּה נִבְּלֹת עֲלֵהּ וּכְגִנָּה אֲשֶׁר מִים אֵין לָהּ:

רַפ"י נובלת עלה. העלה שלה נובלת כמוש פליקטייט"ט זלע"ז זבא עליו סרז או קרז הוא כמוש וליחלוחו אבד וכלה ואין נובל ל' רקבון כמו

כלה שאין נו"ן נופלת באותו ל' אלא נובל ל' דבר הנלחה וכלה כמו מגזרת
נבול תבול (שמות יח) כמו תנבול ומתרגמינן מילחה תילחה : אפר מים
אין לה. להסקות זרעיה בדבר שחוטאים זו מסווה פורענותם : (רפ"י)

מצודת דוד **כי תהיו**. בעבור שבחרתם באלה תהיו דומים להם בדבר
העונש כי תהיו כמושים מבלי לחלוחית טובה כעלי אילן האלה הכמושים
ביותר : **אין לה**. להשקותה ולרוות צמאונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נבלת**. ענין כמישה כמו נבל ציץ (לקמן מ) : **עלה**. העלין שלה
(מ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי תהיו**, מבאר איך יהיה העונש מדה כנגד מדה, עד
שהעונש יתדמה עם החטא בין באיכותו בין בכמותו, כי נגד האלים אשר
חמדו בחשבם שיש בהם אלהות בעצמותם יהיו דומים **כאלה בעת**
שעליה נובלים, שנפסק כחה העצמי הלחות והצמיחה אשר בה, ונגד
הגנות אשר בחרו בחשבם כי הגנות יקבלו טל ומטר מן הע"ז, יהיו דומים
כגנה החסרה מים, שיחסר לה השפע הבא לה מבחוץ, וכמו שהגנה אשר
מים אין לה לא נשאר מן הירקות שורש וענף, ואבידתה רבה יותר מן
האלה הנובלת שעכ"פ נשאר השורש, כן יצייר בזה עונש יותר גדול
שיכרתו לגמרי, נגד מ"ש ותחפרו מהגנות, שהוא גדול מן הבושה. והנמשל
בזה כי הצלחת עם ה' תלויה בשני דברים, **א**. בגבורתם העצמיית
הטבעיית אם יהיו גבורים עשירים וחכמים, **ב**. ע"י ההשגחה העליונה
הדבקה עמהם, בזה מדד סאת ענשם במדת עונם, נגד שחמדו הע"ז
וחשבו שיש כח אלהות בעצמותם, תחסר מהם כחם העצמי כאלה
וכאלון אשר בשלכת, ובזה עדן יש להם תקוה כי יושעו מברכת שמים
מעל ע"י אל מושיעם, אבל ע"י שבחרו הגנות וחשבו ששפעם מן הע"ז
וכפרו בטובת ה' עליהם, יחסרו מהם גם מי הישועה הנוזלים מן המקור
העליון אשר לא יכזבו מימיו. ובזה באר שבר הפושעים נגד ה'. עתה מבאר
עונש החוטאים נגד בני אדם : (מלבי"ם באור הענין)

ללא **והיה החסן לנערת ופעלו לניצוץ ובערו שניהם יחדו ואין מכבה:**
(פ)

רפ"י **החסון**. התוקף שהיו אונסין את העניים וגוזלין אותן ומתחסנין
בממון כמו שאמר למעלה וחברי גנבים יהיה אותו ממון לנעורת שמנערין
מן הפסתן שהוא קל ונוח לשרף : **ופעלו**. והעושה אותו תוקף יהיה לניצוץ
אש ובערו זה בזה. ניצוץ אישטנליל"א בלע"ז ת"י ופועלו ועוזד ידיהון
ואין זה אחר ל' העברית שא"כ היה לו לינקד ופעלו חטף קמץ ויהא נבאר

ל' פעול עכסיו סהוא נקוד מלחפוס (ר"ל חולס) נבאר ל' פועל : ואין מכבה. ת"י ולא יהא עליהון חיים : (כפ"י)

מצודת דוד **החסון**. הפסל העשוי מעץ חזק כמ"ש עץ לא ירקב יבחר (לקמן מ). לנעורת. שהוא דבר חלש וקל להשרף : **ופועלו**. החרש העושה הפסל, היה דומה לניצוץ אש : **שניהם**. הפסל והחרש : **ואין מכבה**. לא ימצא מי מכבה ואין ביד הפסל לעזור ואף לא לעצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החסן**. החזק וכן חסין יה (תהלים פט) : **לנעורת**. היא הפסולת שמנערין מעצי הפשתן : **לניצוץ**. הוא הנתז מן הבערת האש וכן ונוצצים כעין נחושת (יחזקאל א). ובערו. ענין שרפה והדלקה : **מכבה**. מלשון כבוי (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיה החסון**, הגזלה בעצמה אשר לקחוהו בתוקף וכח, תדמה לנעורת של פשתן המוכן להתלהב בקל מרשף אש. **ופעלו**, הפועל את החסון שהוא הגזלן יהיה דומה לניצוץ המבעיר את הנעורת והניצוץ תלהיב את הנעורת ויחדיו יעברו ויחדיו כולם יכליון, והיא מליצה נפלאה לאמר, העון הוא המשחית את עושהו, ופועל העון הוא בעצמו מכין את העון ויוצר אותו לכלי משחית, אשר ישחיתנו ויאבדנו (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-ב

א הדבר אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלם:

מלבי"ם - באור הענין **הדבר אשר חזה**, בתחלת הסימן יספר איך באחרית הימים כל העמים ילכו בשם ה'. ומן הסיפור הזה התעורר לקרא לבית יעקב שילמדו מוסר ממה שיעשו העמים וילכו תיכף באור ה'. אולם כרגע התבהל מחזונו מצב בני דורו, שהם לומדים תעותועי העכו"ם והבליהם, וינבא עליהם תוכחה ועונש עד סוף הסימן. ויען שהרואה תחלת הנבואה יטעה כי החזון הזה עקרו על העמים לעתיד, הודיע בנושא הנבואה **שחזה זאת על יהודה וירושלם**, כי ראשית הנבואה היא רק הוצעה אל מה שיוכיח מפסוק ה' והלאה (מלבי"ם באור הענין)

בב וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית יְהוָה בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרָוּ אֱלֹוֵי כָּל הַגּוֹיִם:

רפ"י בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. לְאַחַר שִׁכְלוּ הַפּוֹקְעִים : נִכּוֹן. מִתּוֹקָן : בְּרֹאשׁ הַהָרִים. זֶהר שֶׁהוּא רֹאשׁ לְכָל הַהָרִים זֶחֳסִיצוֹת הַהָרִים : וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת. יִגְדַּל נֹס שֶׁנֶּעֱשָׂה זֶו מִנִּישֵׁי סִינַי וְכִרְמֶל וְתַצּוֹר : וְנִהְרָוּ. יִתְקַבְּלוּ יִמְשְׁכוּ אֱלֹוֵי כְּנַהֲרוֹת :

מצודת דוד בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ : הַר בֵּית ה'. הַהֵר שִׁיעֲמוֹד עֲלָיו בֵּית הַמִּקְדָּשׁ : בְּרֹאשׁ הַהָרִים. בַּהֵר הַחֲשׂוֹב וְהַרֹאשׁ שֶׁבְכָל הַהָרִים : וְנִשְׂא. יִנְשֵׂא בַמַּעֲלָה וְחֲשִׁיבוֹת :

מצודת ציון נִכּוֹן. מוֹכֵן וּמִתּוֹקָן : וְנִהְרָוּ. רִ"ל יִמְשְׁכוּ אֱלֹוֵי כְּנַהֲרוֹת הַמּוֹשֵׁךְ וְכֵן וְנִהְרָוּ אֵל טוֹב ה' (יִרְמִיָּה לֵא) :

מלבי"ם - באור הענין בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ. נִכּוֹן יִהְיֶה, יִהְיֶה מִכּוֹנֵן בְּכָל יוֹפֵי וְהַדָּר. הַר בֵּית ה', הַהֵר שֶׁעֲלָיו יִבְנֶה בַּהֲמִ"ק. וְנִשְׂא, עַל יַדֵּי הַגְּבָעוֹת שֶׁסְּבִיבוֹתָיו שִׁיעֲמוֹד לְתַלְפִּיּוֹת עֲלֵיהֶם יִהְיֶה מִנוֹשֵׂא עוֹד יוֹתֵר. וְנִהְרָוּ, יִמְשְׁכוּ אֱלֹוֵי כְּנַהֲרוֹת הַמּוֹשֵׁךְ, וַיִּמְלִיץ שֶׁהִגֵּם שִׁיחֵהּ הַמִּקּוֹם גְּבוּהָ מְאֹד יִמְשְׁכוּ אֱלֹוֵי מְרֹוֹב חֲשִׁקִּים כְּנַהֲרוֹת הַנִּמְשָׁךְ בְּטַבְּעוֹ אֵל מִקּוֹם נִמּוֹךְ : (מִלְּבִי"ם בְּאֹרֶת הָעֵינַיִן)

מלבי"ם - באור המלות הַהָרִים, מִגְבְּעוֹת. הַר גְּדוֹל מִגְּבָעָה, הַהָרִים רִקְדוּ כְּאֵילִים (הַגְּדוֹלִים) גְּבָעוֹת כְּבִנֵּי צֶאֱן (הַקְּטָנִים) (תְּהִלּוֹת קִיד ד'), וְהַגְּבָעוֹת סְבִיב הַהָרִים לְרֹוֹב. וְכֵן יְרוּשָׁלַיִם הִיְתָה מִכּוֹנֵנַת בְּגָבָעָה וְעֲלִיהָ הַר הַמּוֹרִיָּה שָׁבוּ בַּהֲמִ"ק, כְּמִ"שׁ הַר בֵּת צִיּוֹן גְּבָעַת יְרוּשָׁלַיִם (לְקַמֵּן י' לֵב), עַל הַר בֵּת צִיּוֹן וְעַל גְּבָעַתָּה (לִ"א ד'), רִ"ל הַהֵר עֲצָמוֹ יִהְיֶה בְּרֹאשׁ הַהָרִים, וַיִּהְיֶה מִנוֹשֵׂא יוֹתֵר מִסַּבַּת הַגְּבָעוֹת שֶׁסְּבִיבוֹתָיו, וְהַמִּ"ם מִ"ם הַסַּבָּה : וְנִהְרָוּ. לְשׁוֹן הַמְּשַׁכָּה, וּמִבּוֹאֵר אֲצִלֵּי כִּי שֵׁם נִהְרָוּ מִיּוֹחַד לוֹ, בַּעֲבוּר הַמִּים הַמּוֹגְרִים בְּמֹרֶד : כָּל הַגּוֹיִם. עַמִּים רַבִּים. מוֹסִיף שֶׁגַם עַמִּים שֶׁהֵם בְּמַדְרָגָה יוֹתֵר מִגּוֹיִם כְּמִ"שׁ (לְמַעֲלָה א' ג') יִלְכוּ בְּשֵׁם ה'. וּבְדַבַּר הַשְּׁנוּיִם בְּנִבּוֹאֹת מִיִּכָּה בְּאַרְתֵּי שֵׁם בְּמִקּוֹמוֹ : (מִלְּבִי"ם בְּאֹרֶת הַמְּלּוֹת)

גג וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנִעְלָה אֵל הַר יְהוָה אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכָּה בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדַבַּר יְהוָה מִירוּשָׁלַם:

רפ"י אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. לְפִי שֶׁהוּא קִרְאוֹ צִיַּת אֵל לְפִיכֵךְ יִקְרָא עַל שְׁמוֹ

אָנל אַנררס קרלוו זכר ה' יראה ילחק קרלוו קדה לָשׁוּחַ זָקָה : (רָפ"י)

מצודת דוד **והלכו**. עם לעם : **ואמרו**. אלו לאלו : **ויורנו**. המקום ילמד אותנו ע"י יודעי התורה : **מדרכיו**. מה מדרכיו : **כי מציון**. כי התורה האמתית היא היוצאת מציון ואין זולתה בעולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לכו**. הוא ענין לשון זרוז : **ויורנו**. ענין למוד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והלכו**, עם לעם. **ואמרו**. זה לזה לכו אתם ונעלה עמכם. **אל בית**, מן ההר נעלה אל בית המקדש. **ויורנו מדרכיו**, הדרכים, הם הגדולים. וארחות, הם הקטנות המסתעפות מהם, ור"ל הגם שלא יורנו רק דרכיו הגדולים שהם שרשי הדת ועיקריו, מ"מ אנחנו מעצמנו **נלכה באורחותיו** הפרטיים ושבילים הקטנים, והוא שנשתדל להשיג גם פרטי הדת ענפיו וסעיפיו (גם אמר הגם שגם מן הדרכים הגדולים לא יראה לנו רק מדרכיו מקצת דרכיו, מ"מ נחנו בשקידתנו נשיג כל הארחות כולנה, שעז"א בארחותיו בב'). **מציון**, ששם היה מושב הסנהדרין והכ"ג ומלכות ב"ד. **תצא תורה**, לכל העולם כמ"ש כי יפלא ממך דבר למשפט וכו' וקמת ועלית וכו', וזה היה רק בציון, **ודבר ה'**, הוא דבר הנבואה **(תצא) מירושלם**, ששם היו הנביאים מתאספים, שואבים רוח ה' בכל העיר, כי הנביאים לא ישבו בלשכת הגזית. וכל זה דברי העמים זה לזה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מדרכיו**, בארחותיו. דרך וארח שניהם מיוחדים לרבים (כי זה הבדלם מן נתיב המיוחד ליחיד), רק הדרך הוא הגדול ההולך ממדינה למדינה, וממנו יסתעפו ארחות לערים ולכפרים : **תורה** **ודבר ה'**. מבואר למעלה (א' י') : (מלבי"ם באור המלות)

יד וְשֵׁפֶט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכַתְּתוּ חֲרָבוֹתָם לְאֹתִים וְחַנִּיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמְרוֹת לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֲרָב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה : (פ)

רָפ"י **לאתים**. קולטר"ש זלע"ז : למזמרות. **קרפ"ש** זלע"ז סזומרין זהן הכרמים : (רָפ"י)

מצודת דוד **ושפט**. ר"ל וכאשר יבקשו כן יהיה כי השופט והוא מלך המשיח הוא ישפוט בין האומות בדברי ריבותם והוא יברר המשפט לעמים רבים : **וכתתו**. ישברו כלי המלחמה לעשות מהם כלי עבודת אדמה כי לא יעשו עוד מלחמה ולא ילמדו אותה כי המשיח ישפוט בדברי ריבותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון והוכיח. ענין ברור דברים : **וכתתו.** ענין כתישה : **לאתים.** הם כלי חפירה וכן את מחרשתו ואת אתו (ש"א יג) : **למזמרות.** שם הכלי שכורתין בו הזמורות מלי' וכרמך לא תזמור (ויקרא כ"ה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושפט, ר"ל וכאשר יבקשו כן יהיה באמת, כי השופט בעת ההיא, והוא המשיח ישפוט ויורה ויוכיח, **בין הגוים,** כי הצורך אל תכסיסי מלחמה הם שני דברים, **א.** בין עם לעם. אחר שאין דת ממוצע בין שני עמים שדתייהם שונות בהכרח החרב תשפוט ותכריע ביניהם, **ב.** שמירת הממשלה והסדר תוך המדינה בל ימרדו ויפרקו עול. לעומת זה אמר כי אז יתבטלו הסבות האלה, כי בדברי ריבות הנופלים **בין הגוים** בין גוי לגוי ישפוט הוא, וכן **יוכיח** בתוכחה לבד יעצור עמים רבים ולא יעברו חק, ואחר שלא יצטרכו למלחמה ממילא וכתתו חרבותם וכו' ולא ילמדו עוד תכסיסי מלחמה כלל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ושפט. השופט, כמו ויאמר ליוסף, ויגד ליעקב (בראשית מח א' ב') : **ושפט, והוכיח.** השופט מגביל דבריו על פי דת קבוע אלהי או נימוסי, והמוכיח יוציא דבריו מן השכל והמוסר, והנה בין עם לעם לא ימצא דת ונימוס, מודיע מעלת השופט שגם בין שני עמים מפורדים שדתייהם שונות ימצא נימוס קבוע לחקת משפט. ובדברי ריבות אשר בתוך המדינה שקל לשפטם ע"י נימוס המדינה, מודיע מעלתו כי בזה לא יצטרך אל חקת המשפט רק בתוכחת השכל יתווד השלום ביניהם (וע"ל יא ד'). וכבר בארתי למעלה (א' ג') ההבדל בין עם לגוי, שגוי מורה הקיבוץ בלא ממשלה, ומודיע מעלת השופט שגם קבוצים כאלה לחק משפטו ישמעון, ועם מורה שיש להם ממשלה וחקת משפט, ומודיע כי אלה לא בנימוסיהם ישפוט רק לתוכחתו ישמעון : **אתים.** כלי שחופרים בה את האדמה (פלוגאייזען) : **מזמרות.** כלי שחותכין בו את הזמורות (רעבמעססער). והנה גם בזמן הזה ישמשו בהחנית לחפירה, ובהחרב לחתוך הזמורות, וכי תקראנה מלחמה ילטשום וישבו לקדמותם. ועקר הרבותא כי יעשו מהחרבות אתים ומהחניתות מזמרות שאז יצטרכו לכתשם ולכתתם לגמרי, וכן (ביואל ד' י') : (מלבי"ם באור המלות)

לְהַ **בֵּית** **יַעֲקֹב** **לָכוּ** **וְנִלְכָה** **בְּאֹר** **יְהוָה:**

כַּס"י **צֵית יַעֲקֹב וְגו'.** האומות יאמרו להם כן והמקרא הזה הוא מוסב על והלכו עמים רבים וגו' : **לכו ונלכה באור ה'.** יאמרו להם כן וי"ת יימרון **לצית יעקב** **אתו** **וגו' :** (כס"י)

מצודת דוד בית יעקב. הנביא מזרזם לומר הואיל וכן יהיה נלכה נא באור

ה' ר"ל באור התורה והמצוה כי יש תקוה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין בית יעקב, אחר ההוצעה הזאת קורא אל בית יעקב א"כ אתם לכו מעתה באור ה', ולמדו ק"ו ממה שיעשו העמים לעתיד, וגם אתם לא ככל העמים תצטרכו לבקש מאופל ומחשך את ה' בציון, כי האור זורח על ראשכם רק אתם לכו באורו. - בזה שם קנצי למלים בדברו זאת התרגש מאד כי חזה את בני דורו, שחלף שהיה ראוי שילמדו ממה שיעשו העמים לעתיד, הם לומדים הבלי העכו"ם בזמנם, מסב פניו אל ה' ואומר : (מלבי"ם באור הענין)

וַיְהִי כִּי נָטַשְׁתָּה עִמָּךְ בֵּית יַעֲקֹב כִּי מָלְאוּ מִקְדָּם וְעַנְיִים כָּפְלִשְׁתִּים וּבְיַלְדֵי נְכָרִים יִשְׁפִּיקוּ:

רש"י כי נטשתה עמך בית יעקב. הנביא מיסב הדיבור אל השכיני' ואומר כי עד הנה עזבת את עמך בצביל עונם (ד"א הנביא מוכיחן ואמר להם כן, כי נטשתה עמך בית יעקב כו' עזבת את מעשה הטוב אשר על ידו נהיית לעם אדם אתם בית יעקב) : כי מלאו מקדם. נתמלאו לבאותם ממעשי ארמי' שהיו יושבים צמזרח שהיו מכשפים ומשתמשים בשם עבודת כוכבים : ובילדי נכרים ישפיקו. בועלים בנות עכו"ם ומתערבים בהם ויולדות להם ילדים ובהם הם מספיקו' תמיד ומתעסקים ומתרפקין ונטרחים בהם ל' פן יסיתך בצפק (איוב לו) לדיטימנ"ט בלע"ז : (רש"י)

מצודת דוד כי נטשתה. הנביא מיסב הדבור כלפי המקום ואמר כי עד הנה בדין עזבת עמך כי מלאו כשפים יותר מבני קדם המלאים כשפים : **ובילדי נכרים ישפיקו**. מספיקים עצמם במחשבות ועצות פילוסופיות ואינם חוששים למחשבת התורה ועצתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נטשתה. עזבת : **ועוננים**. הוא מין כשוף כמו לא תנחשו ולא תעוננו (שם יט) : **ובילדי**. כן יקראו המחשבות והעצות לפי שהלב מוליד אותם : **ישפיקו**. ענין די הצורך כמו אם יספוק עפר שומרון (מ"א כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי נטשתה, אתה ה'! אם נטשת עמך צדקת מאד כי מלאו מקדם. **עמך בית יעקב**, ר"ל שנטשת אותם שלא יהיו עמך, עם ה', וגם שלא יקראו עוד בית יעקב כי אבדו גם את יחוסם, ומבאר מה שנטשתם מהיות עמך **כי מלאו** ממעשה ארמיים שישבו למזרח א"י, **ועננים כפלשתים**, שישבו במערב כמ"ש (לקמן טו י"א), ומצד זה אינם עמך כי לא נחש ביעקב, ומה שנטשת אותם מהיות בית יעקב הוא כי.

בילדי נכרים ישפיקו, לוקחים נשים נכריות ומולידים מהן בנים וזאת ישפיק להם שאין לוקחים בת ישראל כלל, ובזה אבדו גם יחוסם מלהקרא בית יעקב כי ולד שפחה ועכו"ם כמותה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כי. כי הראשון מלשון אם והשני מל' דהא : **עננים.** שם תואר : **ישפיקו.** די הסיפוק והצורך. אם ישפוק עפר שמרון, (מ"א כ' י') : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּזְכֹּר אֱרֻצוֹ כְּסֹף וְזָהָב וְאִין קָצָה לְאַצְרְתִּיו וְתַמְלָא אֲרָצוֹ סוּסִים לְמַרְכָּבָתִּיו:

רס"י חין קלה. ל' קצ : (כס"י)

מצודת דוד ותמלא. בעבור שארצו של העם הנז' נתמלא בכסף וזהב וכו' ובעבור שנתמלא ארצו סוסים כו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואין קצה. אין סוף : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותמלא, מפליג חטאם, אם מצד החטא עצמו אם מצד הסבה שגרמה את החטא. על הסבה של החטאים אומר **ותמלא ארצו,** שע"י רוב כסף שהיו להם, וע"י רוב סוסים שע"י ירדו למצרים למען הרבות סוס, ע"י סבה זאת: (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּזְכֹּר אֱרֻצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֲשֶׁר עָשׂוּ אַצְבְּעוֹתָיו:

רס"י ישתחוו. כמו מַשְׁתַּחֲוִים : (כס"י)

מצודת דוד ותמלא. מוסב למעלה לומר בעבור שנתמלא ארצו כסף וכו' לכן נתמלא ארצו אלילים וכן נאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל (הושע ב) : **ישתחוו.** כולם ישתחוו כל אחד למעשה ידיו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ותמלא ארצו אלילים, וזה מגדלת החטא מאד שבא מצד היותם כפויי טובה. ומרוב טוב והצלחה בעטו ומרדו. ובהשקף על החטא עצמו אומר, **למעשה ידיו ישתחוו,** ויותר מזה כי גם **למעשה אצבעותיו** בעצמו, וזה מורה על גודל סכלותם. וא"כ אני אומר לך גם אם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות למעשה ידיו, אשר עשו אצבעותיו. מעשה ידיו

יכלול גם הנעשה בפקודתו ע"י עושי רצונו, ופניתי אני בכל מעשי שעשו ידי (קהלת ב' יא). אבל מעשה אצבעותיו, פורט מה שעשה בעצמו. אצבע אלהים הוא (שמות ח' טו), ר"ל אינו ע"י הטבע בפקודת ה', רק מעשהו בעצמו בבלתי אמצעי: (מלבי"ם באור המלות)

טו וַיִּשַׁח אָדָם וַיִּשְׁפֹּל אִישׁ וְאֵל תִּשָּׂא לָהֶם:

רפ"י וישח אדם. הקטנים: וישפל איש. הגדולים והגזורים אנשי החיל: ואל תשא להם. הנביא אומר להקב"ה וידעתה כי לא תסלח להם מלהפרע מהם (רפ"י):

מצודת דוד וישח. בעבור זה יהיה כ"א כפוף ושפל: וישפל. כפל הדבר במ"ש: ואל תשא. הן ידעתי שלא תשא להם העון: (מצודת דוד)

מצודת ציון וישח. ענין השפלה וכפיפה כמו שחו רעים לפני טובים (משלי יד): תשא. ענין מחילת העון: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וישח אדם, ויכנע בלבבו ורוחו ומצפוננו, וגם אם וישפל איש בפועל בצום ובמעשים, מ"מ אני אומר. ואל תשא להם, בל תמחול עונותיהם, כי הראוי כי: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וישח אדם וישפל איש. השחות הוא בגוף העצם, וההשפלה הוא במקומו, והנאות לנו בנמשל, שוישח הוא הכנעה בלב, וישפל הכנעה בפועל שיעזוב מעלתו וגאונו, וע"כ אמר אדם איש, כי מבואר אצלנו תמיד שאדם שם פרטי אל מין האדם לבדו, ואליו מיוחס השחות והכניעה הנפשיית הלבבית. ואיש הוא שם כללי לכל יש ונמצא, ואליו מיוחסת ההכנעה בפועל שיכניע ישותו ומציאותו (ועיין לקמן פסוק יא): (מלבי"ם באור המלות)

זו בוא בצור והטמן בעפר מפני פחד יהוה ומהדר גאנו:

רפ"י בוא צור. לבוא צור לברוח צנקרת הצורים: והטמן בעפר. ולהטמן (רפ"י):

מצודת דוד בוא. אז יאמר איש לאחיו בוא להטמן בנקיקי הצור ובמחילות העפר מפני הפחד והוא ענין מליצה כי אין מסתור לפניו: (מצודת דוד)

מצודת ציון גאווה. עלי גאווה וממשלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **בוא בצור**, שיבואו בצורים מפני העונש. ודלתות הכתוב מגבילים, **בוא בצור מפני פחד ה'**, והטמן בעפר מהדר גאווה, הצור הוא מקום משגב ושם יבואו להשגב מפני פחד העונש, והעפר אינו מקום משגב רק מקום סתר, שם יטמנו מפני יראת הרוממות, כעטלף הנחבא מפני אור השמש בגבורתו. מעתה מתחיל לאמר כי כאשר גזר עליהם כן יהיה באמת, כי (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בצור**. סלע חזק ומבצר (עיין לקמן חי טו): (מלבי"ם באור המלות)

יֵאָדָּם עֵינֵי גְבוּהוֹת אָדָם שְׁפִיל וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׁגָּב יְהוָה לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: (פ)

רפ"י **עיני גבהות אדם**. גסות הרוח וכן כל לשון גובה עינים שצמקרא כמה ללאת אמר גבה עינים ורחב לבב (תהלים קא): (רפ"י)

מצודת דוד **עיני גבהות וכו'**. אז ישפיל עיני גבהות שבאדם ר"ל בעלי הגאווה: **ושח וכו'**. כפל הדבר במ"ש: **ונשגב וכו'**. אז יודע לכל שהכח הוא לה' לבדו: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **עיני גבהות אדם**, ישפלו ור"ל בני אדם הגבוהים בעצמותם מצד מעלתם בחכמה או בגבורה ישפילו עיניהם ויכניעו אי"ע לפני ה'. **ושח**, גם אנשים שאין להם מעלה עצמיית רק מעלה מקרית כמו העשירים והשרים שמעלתם מצד מקומם, ישחו קומתם לפני ה'. **ונשגב**, לא יתנו שום רוממות בלתי לה' לבדו, ומה יהיה הסבה שיתעוררו לשוב ולהכניע? הוא (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים**. גבוה, יגביל כמות העצם. ורם, יגביל מקום העצם. ולפ"ז למ"ש (למעלה ט"ו) הראוי שישוח הגבוה וישפיל הרם, כמליצת הכתוב (לקמן יז), וכ"ה בכ"מ שיהיה ההשפלה ע"י הכרח שחוץ לעצם המשתנה, (ש"א ב' ז', ש"ב כ"ב כ"ח, איוב ה' י"א, תהלות ע"ה ח'. קהלת י' ו'). אולם פה שמדבר בכניעה הרצונית המיוסדת בבחירת העצם המשתנה. הפך המליצה בכונה, כי השב ברצונו הגם שיכניע אי"ע אין מן ההכרח שיעזוב מעלתו העצמיית, למשל האדון נקרא רם, כי מעלתו מצד מקומו שהוקם על, הגבור יקרא גבוה כי מעלתו מצד עצמו, אין מתנאי התשובה שהאדון ישפיל מקומו היינו שיעזוב שררותו, רק שיכניע אי"ע בלבבו, וזה במליצה שהרם ישוח אי"ע, וכן אי"ע שהגבור ישוח קומתו היינו שיחליש גופו, רק שישפיל

מקומו שהוא גאותו וגאונו והתנשאות לבבו. ויחס גבהות אל שם אדם, ורם אל שם אנוש למי"ש (למעלה טו) כי אדם מציין גדר האדם ביחוד ולו תיוחס הגובה העצמיית, ואיש ואנוש מורה הישות ולו תיוחס התרוממות שהוא מעלה מקרית מצד האנה והמקום (וממי"ש כי אני השפלתי עץ גבוה (יחזקאל יז נד) אין סתירה לדברינו כי שם אינו מדבר בבע"ח): (מלבי"ם באור המלות)

יב כִּי יוֹם לַיהוָה צָבָאוֹת עַל כָּל גָּאָה וְרָם וְעַל כָּל נֶשֶׂא וְשָׁפֵל:

מצודת דוד כי יום. יש יום מוכן לשלם לכ"א כפי הגמול : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי, יש יום מוכן לה' בו יפקוד, על כל גאה ורם, ר"ל בין על מי שמתגאה והוא רם באמת שהוא מאנשי המעלה, ובין על המתנשא בלבבו והוא שפל באמת שהוא מבני בלי שם. ופסוק הזה הוא כלל, שיפקוד על הגדולים ועל הקטנים, ועתה מתחיל לפרוט: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נשא ושפל. להמפרשים הוא פעל עתיד, ולפי"ז אין הדלתות מגבילים ? ולדעתי שפל שם התואר כמו רם, ושניהם באו להגביל השם הראשון, גאה והוא רם, נשא והוא שפל: (מלבי"ם באור המלות)

יג וְעַל כָּל אֶרְצֵי הַלְּבָנוֹן הַרְמִים וְהַנְּשָׂאִים וְעַל כָּל אֱלוֹנֵי הַבְּשֵׁן:

רס"י ארזי הלבנון. דוגמא הוא על הגזורים : אלוני הבשן. השלטונין כמו שאלונים פחותים מן הארזים : (רס"י)

מצודת דוד ארזי הלבנון וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון אלוני הבשן. שם אילן הגדל בבשן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועל כל ארזי הלבנון, הם המתנשאים במעלת עצמם בחכמה או תואר וקומה כארזים שגבוהים בעצמם, (וזה נמשל של גאה ורם). אלוני הבשן, קטנים מארזים (וזה נמשל של נשא ושפל): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הרמים והנשאים. רם, מציין נקודת המעל בהחלט. ונשא, מציין ההעתק מן השפל אל המעל, ומציין ברוב דבר הנשא ממדרגה למדרגה, מן התחת אל הגובה, או מתנשא ברוח באמת או בדמיון. ור"ל רמים בהחלט ועוד מתנשאים יום יום על ידי הגידול

המלות)

באור

: (מלבי"ם)

והצמיחה

זי ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות:

רז"י ועל כל ההרים הרמים. על יושביהם : (רז"י)

מצודת דוד ועל כל ההרים וכו'. ר"ל על היושבים שמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ההרים הרמים, המתנשאים במה ששוכנים על ההרים רמים ובטוחים מצר ואויב, וזה משל אל הגבורים הגדולים (לעומת גאה ורם). **הגבעות**, קטנות מהרים (לעומת נשא ושפל) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ההרים. בארתי (למעלה ב') גבעה קטנה מהר, ההר בתכלית הרום, והגבעות צומחות ומתנשאות כנ"ל בפסוק הקודם (מלבי"ם באור המלות)

טו ועל כל מגדל גבה ועל כל חומה בצורה:

מצודת דוד מגדל גבוה. ר"ל הבוטחים במבצר חוזק המגדל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מגדל, שבוטחים במגדל עוז (לעומת גאה ורם). **חומה בצורה**, קטנה בבטחונה מן מגדל, (נגד נשא ושפל) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מגדל, ידוע, בנין חזק ישגבו בו מפני צר, ממנו יורו המורים, והוא חזק יותר מן חומה בצורה : (מלבי"ם באור המלות)

טז ועל כל אגוז תרשיש ועל כל שכיות החמדה:

רז"י ועל כל אגוזות. תירגם יונתן ועל כל דיתצין בניסי ימא באיי הים שמואלאן ומוזאן באגוזות : תרשיש. שם ים שמו תרשיש : שכיות החמדה. פלטרין לרופין במשכיות לכפת שיס כמו ואזן משכית (ויקרא כו) על שם שסוככים בו את הקרקע : (רז"י)

מצודת דוד אגוזות תרשיש. ההולכים באגוזות על ים תרשיש : שכיות החמדה. השרים היושבים בהיכלי עונג הרצופים ברצפת אבנים חמודים (מצודת דוד)

מצודת ציון שכיות. מלי סכך ומכסה והיא הרצפה וכן ואבן משכית (ויקרא כו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אניות תרשיש, המתגאים בעושר שמביאים זהב מאופיר על ים תרשיש (כמ"ש במ"א ט' כ"ח) (נגד גאה ורם). **שכיות החמדה,** אשר יש להם דברים חמודים ומתגאים במו, והוא מדרגה קטנה מן אניות תרשיש בענין העושר. (נגד נשא ושפל): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שכיות החמדה. להמפרשים חמדה תואר והיה ראוי חמודות? ולדעתי חמדה שם מופשט, ר"ל ציורי החמדה. המליץ מציין את החמדה כעצם מופשט, מציירת היופי והחשק אל כל דברים היקרים, ותורה חיציה אל לב האדם לבקשם. ולכן יכנה חשק החושקים ודברי יקרי המציאות, כאילו הם ציורי החמדה, שהחמדה עטרה אותם חן ויופי, הסתכלה במו בעין רואי: (מלבי"ם באור המלות)

זיז וְשַׁח גְּבֹהוֹת הָאָדָם וְשָׁפַל רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׁגַּב יְהוָה לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא:

קצ"י **ציוס ההוא.** הוא יוס (יח) כליל יחלוף. כלו יחליף כולם יאבדו: (קצ"י)

מצודת דוד ושח. אז יושפל גבהות האדם: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ושח, השם ישוח גבהות בני אדם הגדולים במעלה עצמיית (נגד גאה ורם). **ושפל רוים אנשים,** שמתרוממים במעלה מקריית (כנ"ל י"א) (נגד נשא ושפל), ונשגב רק ה' לבדו, אבל: (מלבי"ם באור הענין)

זיח וְהֶאֱלִילִים כָּלִיל יְחַלֵּף:

מצודת דוד כליל יחלוף. את כולם יעביר מן העולם: (מצודת דוד)

מצודת ציון כליל. מלי כל וכן כליל תכלת (שמות לח): **יחלף.** ענין העברה מן העולם: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין האלילים כליל יחלוף, מן העולם, ר"ל לא ינהוג אתם כמו עם גבהות האדם שיכניעם לבד רק יעבירם כליל בכליון גמור (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יחלף, יעביר מן העולם, שורש זה נמצא בג' הבנינים, בקל, וחלף ביהודה (לקמן חי ט'), בכבד ויחלף שמלותיו (בראשית מא יד), בהפעיל וארזים נחליף (לקמן ט' ט'), ויפלא בעיניך אחר שפה פעל יוצא מדוע בא בקל ? אודיעך כי שורש זה כשבא בכבד או בהפעיל הוא מלשון חליפין ותמורה בכל מקום, והעברה הוא תמיד בקל בין יוצא בין עומד (מלבי"ם באור המלות):

יִטַּוּ וַיָּבֹאוּ בַּמַּעְרֹת צָרִים וּבַמַּחְלוֹת עָפָר מִפְּנֵי פַחַד יְהוָה וּמִהַדָּר גְּאוֹנוֹ
בְּקוֹמוֹ לְעָרֶץ הָאָרֶץ:

רָשִׁי וּצְאוּ. יושבי הארץ במערות לורים : מחלות. הם הם מערות :
צקומו. ליום הדיון : לערוץ הארץ. לשבור רשעי הארץ : (רש"י)

מצודת דוד ובאו. עובדי כוכבים יבואו להטמן במערות וכו' : הארץ. יושבי
הארץ (מצודת דוד):

מצודת ציון ובמחלות. הוא כמין מערה : לערץ. לשבר כמו לא תערוץ
מפניהם (דברים ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ובאו, לעומת מה שטען הנביא (בפסוק י') שראוי שלא
ישא חטאם ושיבואו בנקרת הצורים מפני פחד ה', אומר כי כן יהיה
באמת בעת שיקום לערוץ ולשבור רשעי הארץ, מפני פחד ה', המאמרים
מגבילים (כנ"ל י') (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות במערות, ובמחלות. המערה, בטבע. והמחלה, חלל
הנעשה ע"י ב"א. המערות הם משגב (האהלע), ורובם בצורים חזקים,
והמחלות רק בעפר רך ואינם למשגב רק להטמן שלא יתראה, (קעהלער)
(מלבי"ם באור המלות):

כַּן בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁלִיךְ הָאָדָם אֶת אֱלִילֵי כֶסֶף וְאֶת אֱלִילֵי זָהָב אֲשֶׁר
עָשָׂו לוֹ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְחַפְרֹת וְלַעֲטָלָפִים:

רָשִׁי להשתחות לחפור פירות. גלולים צדמות חפרפרות מיני סרלים
שחופרין הארץ שקורין טלפ"ס זלע"ז : ועטלפים. קלצא שורי"ץ זלע"ז
יש לפתור עוד את אליליו אשר עשה לו להשתחות יסליך האדם צחריצים
ובנעילין שימלא לפניו כשהולך לצרחה ולהטמן : (רש"י)

מצודת דוד אשר עשו לו. אשר עשו כ"א לעצמו להשתחות אליה :
לחפור פרות. מוסב על מלת ישליך לומר האלילים ישליך אל החפירות
העמוקות ואל חורי העטלפים : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחפר פרות. פתרונו כמו מלה אחת והוא מל' חפירה ונכפלה
העיי"ן והלמ"ד הפעל לומר בחפירות עמוקות כמו אדמדס שפ"י אדום
ביותר וכן ירקרק והדומות : **ולעטלפים.** שם עוף עטלף והוא הפורח
בלילה (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביום ההוא, באור הכתוב הזה, כי עובדי האלילים
הקדמונים היו מיחסים אלהות גם לתבנית בע"ח, חיות היבשה הישוב
והמדבר והים ועוף כנף, עד שגם לשרצים המאוסים השוכנים במחילות
עפר, חפרפרות ועטלפים, היו חולקים כבוד וממשלה. והבלי עבודתם היה
לפי אמונתם בשוא נתעה, כי הבע"ח או הכחות הרוחניים אשר אליהם
יתיחסו, שולטים איש איש במקום מגורתו, חיות המדבר י"ל ממשלה על
המדבר, חיות היבשה על היבשה, הדגה אשר במים מולכת על המים,
התנינים על הימים, והשרצים האלה חפרפרות ועטלפים מושלים על
מחילות האדמה ומערות צורים אשר שם שכונתם, והיה דרכם ליחד
עבודה לכל אחד מן תבנית בע"ח בעת שהיו צריכים להפיק רצון מן
המקום ההוא אשר החי הזה שולט שם, למשל בעת שהיו צריכים לשוט
במים, היו משתחווים לאלהי דגון, בעת שהיו רוצים לחרוש האדמה היו
מקטרים לתבנית שור, כי רב תבואות בכח שור, ובעת שהיו צריכים
להחבא במערות ומחילות היו משתחווים לצורת השרצים האלה
חפרפרות ועטלפים. עפ"י ההנחה הזאת אומר כי אחר שהאלילים כליל
יחלוף, לא יעשו עוד כמו שעושים היום, שבעת שבאים להתחבאות
במערות ומחילות משתחווים לחפרפרות ועטלפים, כי אז אף שיבואו
במערות צורים ובמחלות עפר מפני פחד ה', מ"מ לא לבד שלא יעשו פסילי
השרצים האלה מחדש להשתחוות, כי **ביום ההוא ישליך האדם את
אלילי כספו ואפ"י אלילי זהבו החשובים יותר אף אותם אשר עשו לו**
מכבר להשתחות לחפר פרות ישליכם אז ולא יעבדם בעת ההיא, ומה
יהיה הסבה לזה שישליכם אז. ? כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לחפר פרות. שרצים הגרים בחפירות ונקרי הבתים,
ובא ע"מ ירקרקות אדמדמות ר"ל החופר תמיד : **ועטלף.** לחז"ל
(סנהדרין צ"ח, בכורות ז') עוף הפורח בעלטה (פלעדערמויז) וכ"ד,
הרד"ק, וגם מין זה שוכן במחבא תמיד, ולמ"ד של לחפר פרות, הוא יחוס
הפעול, כמו להשתחות לו (ש"א ב' לו) : (מלבי"ם באור המלות)

לְבֹא בְּנִקְרוֹת הַצְּרִים וּבְסֻעֵי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פֶחַד יְהוָה וּמִהָדָר
גְּאוֹנוֹ בְּקוֹמוֹ לְעָרֵץ הָאָרֶץ :

מצודת דוד לבוא. ר"ל כשילך לבוא בנקרות הצורים וכו' אז בדרך מהלכו ישליך האלילים מידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון בנקרת. ענין חור ונקב כמו ואל מקבת בור נקרתם (לקמן כא). ובסעיפי. ענינו שן הסלע הבולט וכן בסעיף סלע עיטם (שופטים טו) והוא ל' מושאל מהנוף הבולט מן האילן הנקרא סעיף כמ"ש וכלה סעיפיה (לקמן כז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לבוא, הלא מה שיצטרך לבוא בנקרת הצורים יהיה מפני פחד ה', מפני ענשו ויראת הרוממת (כנ"ל), ואיך אפשר שישתחוה לאל אחר, אחר שיכיר מלכות ה' ופחדו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בנקרות ובסעיפי. נקר הוא חלל עגול סביב והונח בעצם על נקירת העינים, ומשם הושאל אל כל מקבת עגולה הנעשה כתמונה זאת, ונקרים כאלה מצויים בצורים ומשתמשים למשגב. וסלע רך מצור, וסעיף הוא פצולים המסתעפות בהסלעים כהתפרד סעיפי האילנות, ואינם למשגב רק להסתתר שלא יראה, דבר מבעית העובר תחת שן הסלע מזה : (מלבי"ם באור המלות)

כב חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ כִּי בְמָה נִחְשָׁב הוּא: (פ)

רס"י חדלו לכם מן האדם. שלא לשמוע, לאותן המתעים אתכם מאחרי ולהשתחוות למעשה ידיו : אשר נשמה באפו. אשר כל חייתו וכחו תלויה בנשמת אפו שהוא רוח פורח שהיום יסנה בו ומחר תלא ממנו וק"ו לדמות הפרפרות שאין בו ממש ד"א חדלו לכם מכל הדרכים הרעים ולמדו מן האדם אשר נשמה באפו הראית' למה נחשב הוא וקל וחומר (לגלולים) שאינו נחשב לכלום : (רס"י)

מצודת דוד חדלו לכם. מנעו עצמכם מעבודת האלילים כי תבינו הדבר מן האדם אשר יש נשמה באפו הראיתם במה נחשב הוא הלא תצא רוחו ישוב לאדמתו ואיך א"כ ראוי לעבוד האליל שאפילו נשמת חיים אין בו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין חדלו, מדי הזכיר תעתוע אנשי דורו אשר המירו כבודם בתוהו להשתחוות לשרצים נמאסים כאלה, כאילו הרמשים האלה חשובים יותר מן האדם, אומר אם כן אתם עושים חדלו לכם מלהקרא עוד בשם אדם אשר נשמה באפו, כי אינכם בגדר אדם חי אשר

בו נשמת חיים ואינכם ממינו כלל. **כי**, אם אתם מין ממין האדם. **במה** **נחשב הוא**, ומה מותר האדם מן הבהמה. ? (ור"ל כי כל משפט שנשואו סותר את נושאו הוא משפט כוזב, ובהכרח צריך להעביר אחד מקצות המשפט הנושא או הנשוא, והמשפט אשר הניחו התועים האלה "האדם צריך שישתחוה אל הבע"ח", נושא המשפט, שם אדם, שמורה הבדלו המיוחד, שהוא חי מדבר ונעלה מסוגו הכולל, שהוא חי, סותר אל נושאו שהוא "צריך להשתחוות אל הבע"ח", שזה מורה שהבע"ח מעולה מן האדם, כי הנעבד מעולה מן העובד אותו. ובהכרח להעביר או נשוא המשפט, שגזרו שהאדם יכבד את הבע"ח, ואם אינכם רוצים לבטל קצה הזה מן המשפט, בהכרח להעביר נושא המשפט, שם אדם), ועז"א חדלו לכם מלהקרא בשם אדם אשר נשמה באפו, כי אם תקראו בשם אדם, עם הנחתכם שהוא תחת הבע"ח, במה נחשב הוא ובמה נבדל מסוגו להקרא בשמו המיוחד שהוא שם אדם? : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה

פרק-ג

א כִּי הִנֵּה הָאָדָם יְהוֹה צְבָאוֹת מְסִיר מִירוּשָׁלַם וּמִיהוּדָה מִשְׁעַן וּמִשְׁעֵנָה כֹּל מִשְׁעַן לָחֶם וְכֹל מִשְׁעַן מֵיָם:

כ מִסִּיר מִירוּשָׁלַם וּגְוֵי. כֹּלָה מִפּוֹרְקַת בְּמִסְכַּת חֲגִיגָה שְׁמֵנָה עֶשֶׂר קִלְלוֹת קִלְל יִשְׁעִיָה אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא נִתְקַרְרָה לְעֵתוֹ עַד שְׁאֹמֵר יִרְהָצוּ הַנְּעַר בְּזָקָן וְהַנְּקֵלָה בְּנִכְכָּד : (כ"ז)

ד מִצֹּדֶת דָּוִד מִסִּיר וְכוּ'. רִ"ל לֹא יִמְצָא בָהֶם לֹא אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה אֲשֶׁר יַחֲוֹן דְּלִים לְהַסְפִּיק לָהֶם לָחֶם וּמֵיָם : (מִצֹּדֶת דָּוִד)

ה מִצֹּדֶת צִיּוֹן מִשְׁעַן לָחֶם. עַל כִּי חִיּוֹת הָאָדָם תְּלוּיִים בְּלָחֶם וּבְמֵיָם וְנִשְׁעַן בָּהֶם אָמַר מִשְׁעַן לָחֶם וְכַמִּיּוֹשׁ כֹּל מִטָּה לָחֶם שֶׁבֶר (תְּהִלִּים קה) : (מִצֹּדֶת צִיּוֹן)

מלבי"ם - באור הענין כי הנה, מספר איך ערבה שמש האומה בזמן ההוא, ואיך חסרה מכל מיני השלמות המוכרחים להצלחת העם. **מירושלם** עיר הממלכה, **ומיהודה** מכל השבט, **משען גדול ומשענה** קטנה, זה דרך כלל. עתה מבאר דבריו וחושב כי הצלחת האומה תלויה בשבעה דברים, ומכל אלה לא ימצא ביניהם לא משען גדול ואף לא משענה קטנה. **א**. שימצא

ביניהם עשירים נדיבי לב מחזיקים כושל. עז"א שלא ימצא לא משען לחם שהוא משען גדול, ואף לא משען מים, שנמצא בזול. **ב**. שיהיה להם גבורי חיל להצילם מאויב חיצוני, עז"א שלא ימצא ביניהם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות משען. שם תואר לזכר : ומשענה. שם תואר לנקבה וידוע כי בעלי הלשון בהעריכם עצמים חזקים לעומת הפחותים מהם, יעריכום בערך הזכר אל הנקבה, וכן פה משען גדול ומשענה קטנה (מלבי"ם באור המלות)

גבֹּר וְאִישׁ מְלַחְמָה שׁוֹפֵט וְנָבִיא וְקָסָם וְזָקֵן:

מצודת דוד גבור וכו'. מוסב על מלת מסיר שאמר בהמקרא שלפניו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וקוסם. הוא כחווה בכוכבים ויודע מהעתידות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין גבור, גדול כשמשון בגבורתו, ואף לא איש מלחמה, המלומד בתכסיסי מלחמה שהוא משענה קטנה. **ג**. שיהיה להם מנהיגים טובים, והם **א**. שופטים בין איש לרעהו בדברי ריבותם, **ב**, **ד**. נביאים מישרים אותם נגד המקום. עז"א שלא ימצא להם, לא שופט כללי כיהושע וחבריו, ואף לא זקן שקטן משופט והוא משענה קטנה. וכן לא נביא ואף לא קוסם, היודע עתידות ע"פ משפטי הכוכבים שהיא משענה, **ה**. שיהיה להם שרים למשול בס ולעצור במעיזים ומרשיעים, עז"א שלא ימצא להם אף (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גבור, בטבע : ואיש מלחמה. ע"י לימוד או עצה ותחבולות (ש"א טז יח, מ"ב כד יט, ד"ה יז ב', לקמן מ"ב יג), ומבואר כי גבור מעולה מאיש מלחמה : שופט. בכ"מ מגביל שופט עם זקן (דברים כא ב', יהושע ח' לג כג ב' כד א', עזרא י' יז) ושני מיני שופטים היו. שופט כללי, מימות יהושע עד מלוך מלך לב"י והיה גדול מן הזקן. ושופטים פרטיים קבועים בכל עיר ופלך והם היו אחר הזקנים במדרגה, ולכן בכ"מ מקדים הזקנים, ופה מדבר מן הכללי : ונביא וקסם. הנביא מגיד עתידות בדבר ה'. והקוסם עפ"י ניחוש או גורל או אצטגנינות, והוא אחר הנביא, ותמצאם סמוכים לרוב לפי מדרגתם, חזון וקסם (ירמיה יד ג'. יחזקאל יב כד. י"ג ו' ז', ט' כ"ג, מיכה ג' ו' ז') : (מלבי"ם באור המלות)

שֵׁר חֲמֻשִׁים וְנָשׂוּא פָּנִים וְיֹעֵץ וְחָכָם חֲרָשִׁים וְנָבוֹן לְחָשׁ:

רפ"י יועץ. יודע לעצב פנים ולקבוע חדשים : וחכם חרשים. סכספותח

בדברי תורה נעשו הכל כחכמים : ונבון לחש. לאוי למסור לו סתרי תורה
פנתנו בלחש כגון מעשה בראשית ומעשה מרכבה : (רפ"י)

מצודת דוד **שר חמשים**. מסיר שר חמשים כי יבוטל השררה מכל וכל :
ונשוא פנים. איש נכבד שהכל נושאים לו פנים : **וחכם חרשים**. חכם על
חכמים אחרים כלומר שיש לו תלמידים חכמים : **ונבון לחש**. המבין
סתרי תורה הנאמרים בלחש והם מעשה בראשית ומעשה מרכבה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **חרשים**. הוא ענין מחשבה כמו אל תחרוש על רעך רעה (משלי
ג) ר"ל חכמים כי החכמה היא במחשבה : **לחש**. ענין קול נמוך הנאמר
בלחישת האוזן :

מלבי"ם - באור הענין **שר חמשים**, ר"ל כל שררה ומשרה ואף לא **נשוא**
פנים, שאינו מושל, רק דבריו נשמעים מצד כבודו וזה משענה ג"כ לא
יהיה להם, ו. יועצים היושבים ראשונה במלכות ומפקחים על עניני העם.
עז"א שלא ימצא להם **יועץ**, ויען שיועץ כולל היועץ הגדול והקטן נכלל
בזה משען ומשענה, ז. שיהיה ביניהם חכמים בכל מדע בעיונית
ובמלאכתיות, עז"א שלא ימצא ביניהם **חכם חרשים**, חכם גדול החורש
בשדה העיון, והחורש במלאכת חרש וחושב, ואף לא **נבון לחש**, היודע
איזה סודות וסגולות מקובלות לו, כמו ללחש חיות או כיוצא בו ג"כ לא
ימצא ביניהם, ומי יהיה המנהיג אותם. ? : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יועץ**. יועץ כללי (מעניסטער) כמו אחיתופל הגילוני
יועץ דוד (ש"ב טו יב), וכלל ג"כ יועץ פרטי. בדברים פרטיים : **חרשים**.
פעל חרש הונח בעצם על חרישת האדמה לכל זרע אשר יזרע, ומשם נטה
אהלו אל כל החופר בעומק איזה דבר, חרשי עץ אבן ברזל, בעלי העיון
החורשים בשדה החכמה משדדי עמקיה, כי החופר בחלקת העיון ישדד
עמקים אחריו, ישאל יפליא יקשה יסתור, ואמר החכם ראשית חכמה
פליאה, ונקראו החוקרים האלה חכמי חרשים, החרש והמסגר (מ"ב כג
יד), לולא חרשתם בעגלתי (שופטים יד יח) : **לחש**. מלה זאת הונחה על
ההגה בקול ענות חלושה מפה לאזן לא ישמע, עלי יתלחשו כל שונאי. ולכן
נקראו נזמי האזן לחשים, ומצאנוהו על לחישת הנחשים (תהלות נח,
ירמיה ח', קהלת י'), כי היו אומרים אותו בלחישת וזה ההבדל בין לחש
וסוד, כי סוד עקרו על ההעלם שיעלימהו אח"כ ולא יגלהו, והלחש על
הדממה דקה בעת הדבור מפה לאזן, אף שיגלהו אח"כ : (מלבי"ם באור
המלות)

חַ וְנָתַתִּי נְעָרִים שְׂרִיָּהֶם וְתַעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ בָם :

רפ"י ונתתי נערים פריהם. אלו בני אדם המנוערים מן המלות :
ותעלולים ימשלו בם. פועלים בני אדם חלפים ואני אומר לפי פשוטו
תעלולים ליאני בני אדם המתעלולים בהן ומזיזין אותם כמו (איוב טו)
ועוללתי צעפר קרני את אשר התעללתי (שמות י) : (רפ"י)

מצודת דוד נערים פריהם. כי הנער לפי עזות נערותו ישתחרר בהם :
ותעלולים. הליצנים ימשלו בם ע"י ליצנותם בדברי שחוק : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותעלולים. ענין שחוק ולעג כמו כי התעללת בי (במדבר כב) :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונתתי, נערים יהיו השרים, ותעלולים, שהם המדות
המגונות והתאוות הרעות ימשלו בם, בהנערים המושלים, באופן שהעם
יהיו משועבדים אל ממשלת נערים אשר הם משועבדים אל תאוות לבבם,
עד שתאוות הנערים היא תנהיג את ההמון כולו. ובל תחשוב שהעם בעצמו
יהיו בעלי נימוס וא"צ להנהגה, אומר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ותעלולים. שם תעלול מתאחד עם פעל התעלול
שמורה תמיד על פעל מגונה יוצא מגדר המוסר וצומח מתכונה רעה אשר
בנפש, וכמוהו שם תעלול תכונות רעות וציורים מגונים מושרשים
בנפשות לא הטהרו לכל תאוה ומדה, ור"ל התכונות הרעות ימשלו בם
בהנערים. להמפרשים יהיה תעלולים שם התואר, והוא נגד חקי הלשון,
כי תעלול שם המקרה, וכן לקמן (ס"ו) : (מלבי"ם באור המלות)

**וְנָגַשׁ הָעָם אִישׁ בְּאִישׁ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ וְרֵהְבוּ הַנֶּעַר בְּזִקְן וְהִנְקְלָהוּ
בְּנִכְבֵּד :**

רפ"י ונגש העם. יהיו לחוקין ונגושין זה על זה בתיגור וחירוס : ירהבו
הנער בזקן. יתגדל הנער על הזקן : והנקלה בנכבד. כפשוטו ומדרכו יצא
מי שחמורות דומות עליו כקלות ויריב צמי שהקלות דומות עליו ככבדות
: (רפ"י)

מצודת דוד ונגש העם. כ"א יהיה נוגש בחבירו על כי לא יהיה בהם מושל
: ירהבו. הנער יתגאה על הזקן ואדם נקלה על איש נכבד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונגש. ענין לחץ כמו מפני נוגשיו (שמות ג) : ירהבו. ענין
התחזקות וגאווה כמו רהב הם שבת (לקמן ל) : בזקן. הבי"ת היא במקום
על כמו כן ינתן בו (ויקרא כד) ומשפטו עליו כי על עונש ממון ידבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונגש, יהיו נלחצים איש ע"י איש ואף ע"י רעהו. וגם הנער ירהב ויתנשא על הזקן, אף שחייב לכבדו ממצות התורה, ואף הנקלה ירהב על הנכבד, הגם שהוא נגד הטבע השותלת הכנעה טבעיית שהנקלה יכנע אל הנכבד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ונגש. פעל זה הנחתו על הנלחץ לתת ממון או לעבוד עבודה שאינו חייב בה עפ"י הלואה, ובא על נגישת המס מטעם זה, וזה המבדיל בינו ובין לחץ דחק ודומיהם שאינו לוקח מידו דבר, ובין שם נושה, שדוחקו לשלם מה שלוה ממנו : באיש. הב' ב' הכללי : (מלבי"ם באור המלות)

וְכִי יִתְפֹּשׂ אִישׁ בְּאָחִיו בֵּית אָבִיו שְׂמֵלָה לָכֵּה קֶצֶין תְּהִיָּה לָנוּ וְהַמְכַשְׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יִדְּךָ :

רש"י כי יתפוש איש באחיו. כאשר יתפוש איש באחיו צדית אצו לאמר עקיר אתה בתורה ומחורת היא בידך כשמלה : קצין תהיה לנו. ותלמדנו : והמכשלה הזאת. שאנו נכשלים זה באיסור או זהיתר בטומאה או בטהרה תחת ידיך הוא שאתה יודע להורות לנו, דבר אחר שמלה לך להלביץ ערום והמכשלה (פיילנל"א בלע"ז) מחסרוני שאני מחוסר לחם תחת ידיך להספיקני ולכך קצין תהיה לנו והוא מקיב צדיתו אין לחם ואין שמלה ומה טיבי לקצין : (רש"י)

מצודת דוד כי יתפוש. כאשר יתפוש איש באחיו ולא אחיו ממש אלא הקרוב אליו מבית אביו ויאמר לו הלא יש לך שמלה ר"ל הלא אתה מלובש מלבושי פאר ושעתך מצלחת ויהיו דבריך מקובלים לזאת תהא לנו קצין ולראש : והמכשלה הזאת. מה שאנו נכשלים איש ברעת רעהו תהיה תחת יד ממשלתך ר"ל אתה תסיר המכשול בכח הזרוע : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתפוש. ענין אחיזה : שמלה. ענין מלבוש : לכה. כמו לך : קצין. שר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי יתפוש, מספר איך תחת אשר בימים הקדמונים היה כ"א משתדל שיובחר לקצין והיה לכבוד לו ולכל משפחתו, עתה עת יתפוש איש באחיו בבית אביו, ויאמר לו אתה הלא שמלה לך, ואתה לבוש במלבושי כבוד, לך יאתה כי קצין תהיה לנו, ויהי זה לך ולמשפחתך לכבוד, וזאת שנית כי הלא המכשלה הזאת מהעזות והחוצפה המצויה

ורעת ממשלת הנערים, הלא היא תחת ידך, אתה יכול לתקן המכשלה, ואם תמנע מההתמנות הנה ידיך עשו את המכשלה, ואתה הגורם (ותפס בדרך הלצה שמלה לך, כאילו מרוב שפלת האומה יספיק לשיהיה מי שיש לו שמלה, הנכבד ונשוא פנים בעם): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בית אביו. כמו והקול נשמע בית פרעה, בבית אביו : שמלה. בשם המין ישמש בעל הלשון במספר היחיד לרבים, כמו שפרש"י על ויהי לי שור וחמור (בראשית לב), וכן עץ פרי (שם א'), ר"ל שמלות הרבה (מלבי"ם באור המלות)

ז יִשָּׂא בְיוֹם הַהוּא לֵאמֹר לֹא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ וּבְבֵיתִי אֵין לֶחֶם וְאֵין שְׂמֵלָה לֹא תִשְׁיַמְנֵי קִצְיֹן עִם:

רש"י יִשָּׂא בְיוֹם הַהוּא. אֵין יִשָּׂא אֵלּל לֶשׁוֹן שְׂבוּעָה הוּא יִשְׁבַּע לְהֵם לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ לֹא אֶהְיֶה מַחוּבְּשֵׁי צֵית הַמְדַרֵּשׁ וּבְצִיתִי אֵין לֶחֶם וּשְׂמֵלָה אֵין צִידִי לֹא טַעַם מִסְנֶה וּלֹא טַעַם אֶגְדָּה, דְּכִר אַחַר לְפִי פִשְׁטוֹ לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ לֹא אֶהְיֶה שׁוֹפֵט שְׁהוּא חוֹבֵשׁ אֵת הַנְּדוֹנִים צִבִית הַסּוֹהַר : (רש"י)

מצודת דוד יִשָּׂא. והוא ישיב לומר בשבועה לא אהיה מושל החובש את המחויב במאסר כי אינני ראוי למשול : **ובבית**. ר"ל אף שאני מתראה בחוץ לבוש מלבושי פאר אבל בביתי אין כל ואין שעתי מצלחת למשול : (מצודת דוד)

מצודת ציון יִשָּׂא. ענין שבועה כמו לא תשא (שמות כ) : **הובש**. ענין מאסר כלא כמו חבוש בטמון (איוב מ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יִשָּׂא בְיוֹם הַהוּא, ישיב לו לאמר. **לא אהיה חובש**, ר"ל הגם שבימים קדומים היה התמנות הקצין כבוד ותפארת, אז לא היו עזי פנים מצויים, והיה זה שררות, אבל עתה לא קצין אהיה רק **חובש**, שוטר החובש ואוסר בבית הסוהר, זאת תהיה מלאכתי עתה, כי רבו המעייזים. זאת שנית, כי אהיה מוכרח להתבטל עי"כ מכל עסקי, עד שאח"כ ארד מנכסי. ושיעור הכתוב, **לא אהיה חובש**, עד שעייז ארד מנכסי, **ובביתי אין לחם ואין שמלה**, כי אהיה מוכרח לפנות מכל עסקי אל דין ודברים ומריבות עם, לכן אבקש, **לא תשימני קצין עם**. ומה היה הסבה לירידתם פלאים כ"כ? הוא : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יִשָּׂא. התחלת הדבור, ישא עליך משל : **חבש**. בבית הסוהר (ע"ל א' ו') : (מלבי"ם באור המלות)

חנ כִּי כְשֶׁלָה יְרוּשָׁלַם וַיְהוּדָה נָפַל כִּי לְשׁוֹנָם וּמַעֲלָלֵיהֶם אֶל יְהוָה לְמִרְוֹת עֵינֵי כְבוֹדוֹ:

רש"י כי כשלה ירושלים. כולם חסירים ונפולים ואין עוזר זה לזה ולמה כי מאנו לשמוע ועתה כולם מכעיסו: כי לשונם ומעלליהם אל ה'. לנגדו להכעיסו: למרות עיני כבודו. להקניט לפני כבודו ד"א עיני כבודו: (רש"י)

מצודת דוד כי כשלה. במרבית העוני: אל ה'. ר"ל להקניט אותו: למרות עיני כבודו. ר"ל שאומרים שעיני המקום המה מחולפים מעיני האדם כי לא יביט ולא ישגיח במעשה הבריות: (מצודת דוד)

מצודת ציון ומעלליהם. ומעשיהם: למרות. כמו להמרות והוא מל' תמורה וחלוף: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי כשלה ירושלים. עיר הממלכה, ועיי"כ כל יהודה נפל, כי יפלו המתנהלים עת יכשל המנהל. כי לשונם, הנה במצות שבין אדם למקום היו צבועים, לובשים אדרת שער למען כחש כאילו הם עובדים את ה', אומר מה שבלשונם ובמעלליהם בגלוי ירמו כי הם אל ה', ועובדים אותו, מה יועילו בזה אחר שלבם לא נכון עמו הלא זה רק, למרות עיני כבודו, בזה ימרו כבוד עיני השגחתו כאילו כעני בשר עיניו הבלתי צופה תעלומות לב. זאת שנית כי גם את בני אדם לא יוכלו לרמאות בזה, כי הלא: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עיני כבודו. כבוד עיניו, או כי עינים שהם כלים גשמיים לא יתיחסו לעצם הנשגב, אבל יתיחסו העינים לכבודו, כי כבודו הוא המלא עולם כמו שת"א בכל מקום יקריה דה': (מלבי"ם באור המלות)

טו הַפֶּרֶת פְּנֵיהֶם עֲנֵתָה בָּם וְחִטָּאתָם כְּסֹדֶם הִגִּידוּ לֹא כְחָדוּ אוֹיֵי לְנַפְשָׁם כִּי גָמְלוּ לָהֶם רָעָה:

רש"י הכרת פניהם. עון שהם מכירים פנים זדין היא ענתה צם לפני, ל"א הכרת פניהם ניכרים הם זעזות פניהם: כסדום הגידו. לא כחדו צפרהסוא עשו: (רש"י)

מצודת דוד הכרת. היכר עזות פניהם העידה על רשעותם: וחטאתם.

מפרסמים חטאם כאנשי סדום כי המה מגידים ומספרים אותם ולא
מנעו מלהגיד וכפל הדבר במ"ש : **כי גמלו**. במעשיהם גמלו רעה לעצמם
(מצודת דוד)

מצודת ציון **ענתה**. העידה כמו לא תענה (שמות כ) : **לא כחדו**. לא מנעו :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הכרת פניהם, סימני הצביעות והחנופה הנכרים על
הפנים. **ענתה בם**, הם יעידו על אשר בם במעמקי לבבם מהזיוף והחונף,
כי כבר יוכר על הפנים הירא ה' באמת מן המזייף והצבוע. וזאת שלישית,
כי גם אם בדברים שבין אדם למקום נסתרה דרכם, הלא. **וחטאתם
כסדום**, החטאים שידמו בם אל סדום, שהם החטאים שבין אדם לחברו
שזה היה ג"כ חטאת סדום. **הגידו לא כחדו**, הלא חטאים כאלה עושים
בפרהסיא, ומי יטעה לחשוב שהם יראי ה'. וזאת רביעית שגם אם תמצא
ידם לרמאות ולזייף הלא אין מרמאים רק א"ע, **כי אוי לנפשם כי גמלו
להם** לעצמם **רעה** ופורעניות, כי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הכרת. הכרה בחוש, ויידעה בשכל, והכרת הפנים,
הוא הרושמים הנראים על הפנים בה יוכרו תהלוכות הנפש וסתריה, (דיא
פיזיאנאמיה) : **ענתה בם**. ענה הנקשר עם את, הוא תשובת שאלה. עם
למ"ד, הרמת קול. עם ב', ענין עדות, לא תענה ברעך עד שוא : **לא כחדו**.
המכחיש חברו, הוא בדבר שיודע בו, והמכחד הוא בדבר שאין יודע בו.
אבל פה הכחד עזות יותר מן כחש, שגם חטאתם שאינה גלויה פרסמו הם
בעצמם, וכדברי חז"ל (יומא פו) הא בחטא מפורסם וכו' : (מלבי"ם באור
המלות)

אָמְרוּ צְדִיק כִּי טוֹב כִּי פָּרִי מַעֲלֵיהֶם יֹאכְלוּ:

רש"י **אמרו**. למי שְׁהוּא לְדִיק כִּי טוֹב עָשָׂה : (רש"י)

מצודת דוד **אמרו צדיק**. שבחו ורוממו את הצדיק כי עשה את הטוב כי
הצדיקים יאכלו גמול מעשיהם ולזה שבחיהו למען ילמדו ממנו לטוב
להם (מצודת דוד)

מצודת ציון **אמרו**. ענינו שבח ורוממות כמו את ה' האמרת (דברים כו)
והוא לשון מושאל מהנוף העליון ברום האילן הנקרא אמיר כמ"ש בראש
אמיר (לקמן יז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אמרו אל הצדיק, והודיעו אותו לאמר כי הצדק אינו
דבר הנדרש לצורך תועלת חיזונית, להשיג ע"י כבוד או גמול, עד שהצדק
יהיה רק אמצעי להשיג ע"י את הטוב המבוקש, **רק כי טוב**, הצדק טוב

מצד עצמו והוא תכלית לעצמו, עד שאין לבקש עמו טוב זולתו, **כי פרי**, מעללי הצדק נמשלים לעץ עושה פרי ותנובה, ומהו פרי העץ הזה, הגמול שישא בעד מעלליו, ר"ל גמול הצדק אינו דבר נפרד ממעללי הצדק, רק הם פרי הצדק ותולדותיו, כל הנוטע עץ הצדק יאכל פריו, וכן. (מלבי"ם באור הענין)

אזי לרשע רע פי גמול ידיו יעשה לו:

רפ"י אזי לרשע רע. שהוא רע לעצמו ורע לאחרים גורם רעה לו ולאחרים בתנחומא והמקרא מוסב על אמרו לדיק כי טוב לו ואזי לו לרשע רע (רפ"י)

מצודת דוד **אזי**. אבל רשע האוחז ברע ולא שב ממנו אזי לו כי יקבל גמולו משלם (מצודת דוד):

מלבי"ם - באור הענין **אזי לרשע רע**, הרע המוצאת את הרשע אינו ע"י סבה חיצונית, רק הרשע עצמו הוא הרע היותר גדול מכל רע זולתו, כמ"ש ודעו וראו כי רע ומר עזבך את ה' אלהיך. **כי גמול ידיו**, העונש המגיע אליו אינו ע"י סבות חיצוניות רק יעשה לו גמול שהכינו לו ידיו בעצמו, הרע עצמו אש היא עד אבדון תאכלנו (מלבי"ם באור הענין)

יב עמי נגשיו מעולל ונשים משלו בו עמי מאשריך מתעים ודרך ארחתך בלעו: (פ)

רפ"י נגשיו מעולל. ליאנים הם: ונשים משלו בו. נשים נואפות משלו בו כמו שאמר למטה יען כי גבהו צנות ליון והטו לבס לרעה (לפיכך כל הלשים משלו בו) ויונתן תירגם לשון (נושים): מאשריך. מדריכך שיש להם לאשרך בדרך טוב הם מתעים אותם. בלעו. קלקלו: (רפ"י)

מצודת דוד **נוגשיו מעולל**. הליצנים שבהם המה לוחצים אותם ומושלים בהם והנשים הנואפות הנה משלו בהם כי הטו לב השרים אחרי דעתן: **מאשריך**. המנהיגים המדריכים אותך המה מתעים אותך מדרך הישר: **בלעו**. משחיתים דרך הישר שהלכת בו מאז למען לא תשוב אליו וכפל הדבר במ"ש (מצודת דוד):

מצודת ציון **נוגשיו**. לוחציו: **מעולל**. ענין שחוק ולעג: **מאשריך**. ענין דרך

והלוך כמו אם תטה אשורי (איוב לא) : **מתעים**. מל' תועה : **בלעו**. ענין השחתה : (מצודת

מלבי"ם - באור הענין עמי נגשיו מעולל, שעורו, עמי מעולל ומתלוצץ על נגשיו הנוגשים אותו לפרוע מס, יען, כי **נשים משלו בו**, יען שהנושים ובעלי חובות משלו בכל נכסיהם, וכל אשר להם משועבד אל הבעלי חובות והנושים שלהם, ולכן משחקים על נוגשי המס בשאין להם מה לקחת מידם. **עמי**, דע כי **מאשריך המוליכים אותך בדרך המאושר הם מתעים אותך מני דרך**, ולא זאת לבד אלא כי גם **הדרך הישר שהלכת בו עד הנה בלעו** והשחיתו עד שלא יוכל עוד כלל ולא תוכל לשוב אליו כי נבלע ואיננו. ור"ל כי דרך התורה הוא הדרך הסלול הקבוע לרבים והם עקרי הדת ושרשיו, ומן הדרך הזה מתפשטים ארחות רבות ענפים וסעיפים, ומאשרי הזמן ההוא הטו את העם אל ארחות עקלקלות, והיו יראים פן יעזבו רוע דרכם ע"י הדרך הגדול שהוא עקרי הדת והאמונה, לכן השחיתו גם הדרך הזה במה שהתעו מעקרי האמונה ובזה סרו לאין מרפא. (ודבר פה נגד שני מיני ההצלחות, נגד הצלחה הגשמיית מהעושר והפרנסה אמר עמי נגשיו מעולל, ונגד הצלחה הנפשיית בעבודת ה', אמר מאשריך מתעים): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעולל. למפרשים לצים או עוללים, היה צ"ל מעוללים בל"ר, ולדעתי פעל מעולל מוסב על עמי : **ונשים**. כתרגומו ורשיא, כמו נושים וכ"פ קצת מפרשים. וכן במדרש אסתר (בפסוק גם ושתי המלכה) וכ"כ (למעלה ה') כי נוגש בדבר שלא לקח כמו המס, ונושה בהלואה שלקח : **מאשריך**. פעל אשר על ההדרכה נבדל מריעיו במה שמיוחד על ההדרכה בדרך המאושר, ומ"ש ואל תאשר בדרך רעים (משלי ד' יט), ר"ל אל תחשוב שהוא דרך מאושר : **ודרך ארחתיך**. הדרך הגדול שמסתעפים ממנו ארחות הקטנים, כמו שכתבתי הבדלם (למעלה ב' ג') : **בלעו**. בלע בכבד מורה השחתה בכ"מ, והבדלו מן שחת במה שבלע מורה שנבלע עד שאינו ניכר עוד במציאות כלל, ובזה משתתף עם בלע בקל על הבליעה תוך גרונו, אם יבלענו ממקומו וכחש בו לא ראיתך (איוב ח'). אם אבלע (ואף) אם אשחית (ש"ב כ' כ'). ופה ר"ל שלא נשאר מן הדרך רושם כלל : (מלבי"ם באור המלות)

נָצַב לְרִיב יְהוָה וְעָמַד לְדִין עַמִּים:

רָצִי נָצַב לְרִיב. עֲמִידָה זֶו לָשׂוֹן עֲכָבָה : (רָצִי)

מצודת דוד נצב. לכן נצב ה' לעשות מריבה עם העמים ולדון אותם (ולפי שכל שבט לעצמו קרוי עם לזה קרא לכל ישראל בכללם בלשון עמים) : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין נצב, אומר בעת ירצה ה' לשפוט עמו על רוע מעשיהם ויראה כי עקר האשמה תלויה בהזקנים ובהשופטים אשר השחיתו את העם, לכן בעת שיעמוד כשופט על עמו יגביל ג"כ שופטים לפניו יבא בריב עם הזקנים והשרים, ובזה צייר את ה' כשופט ובע"ד, וז"ש **נצב לריב ה'**, שעומד כבעל דין, וגם **עומד לדין עמים** שיעמוד גם כן כשופט, והנה כשופט יעמוד לדין עמים שהם ישראל, אבל עם מי ילך לדין. ? אומר (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נצב לריב, ועמד לדין. ריב מורה על טענות בעלי הדינים, כי יהיה ריב בין אנשים, ודין ומשפט על חקירת המשפט מצד השופטים. ויש הבדל בין פעל יצב ובין פעל עמד, העמידה הוא רק הפך הישיבה או ההליכה, וההצבה הוא ההתחזקות לעמוד על, אצל, נוכח, נגד, איזה עצם, ובא ביחוד במקום שצריך להתאמץ על העמידה ההוא כמו לפני גדול, לפני אויב, בעל דין נגד בעל דינו. והכלל כל נצב עומד ולא כל עומד נצב, ולכן אצל ריב אמר נצב, ואצל דין עומד, וכן ברבה (במדבר פי' יא) ובמדרש חזית (פסוק דומה דודי לצבי) ובפסיקתא (פסוק אלהים נצב) אלהים עומד אין כתיב אלא אלהים נצב בעדת אל, מהו נצב אטומוס, כמד"א ונצבת לי שם על ראש ההר, וכתוב והיה טרם יקראו ואני אענה, ופי' הערוך, אטומוס. מוכן שם טרם בואם, ומוכן במ"ש : **לריב, לדין**. שניהם מקור מהפעיל, עקרם להריב להדין, כי אם היו שמות היו נקודים בשו"א : (מלבי"ם באור המלות)

גזלת : **הוה במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו ואתם בערתם הכרם גזלת העני** : בבתיכם :

רש"י ה' **צמשפט יבוא עם זקני עמו**. שהי' להם למחות, ולעכו"ם אומר אתם בערת' את כרמי אני קלפתי מעט ואתם עזרתם לרעה : **גזלת העני**. דור שהיו עניים צמעקים טושים כל זה צמדקס אגדה ולפי משמעות פשוטו כל הענין על ישראל ועומד לדין עמים הם הצבטים. ואתם בערתם הכרם. הזקנים והקרים אכלו את שאר העם : (רש"י)

מצודת דוד ה' **במשפט**. יערוך ויכוח עם זקני עמו ושריו וכה יאמר לא האומות השחיתו עמי אבל אתם בעצמכם רעיתם את כרמי ר"ל ישראל הקרואים כרם ה' צבאות (לקמן ה) הם היו לכם למרעה כי אכלתם אותם בכל פה : **גזלת העני**. לא חסתם אף על העני וגזלתם אותו והנו עדיין בבתיכם ולא חזרתם לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואתם**. הוי"ו היא במקום אבל כמו ובעבדיך באו (בראשית מב)

בערתם. רעיתם כמו ובער בשדה אחר (שמות כב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ה' במשפט יבוא**, שיבוא במשפט לפני השופטים עם. **זקני עמו ושריו**, לבקש עליהם דין ולערוך טענותיו נגדם, אל הזקנים (שהם המדריכים במצות שבין אדם למקום), יאמר והלא. **ואתם בערתם הכרם**, שישראל מצד היחוס שבינם לה' נמשלו לכרם (לקמן ה'), ופרי הכרם הם המעשים הטובים, ואתם נוטרי הכרם עוד בערתם וקלקלתם אותו. ואל השרים (שהם המדריכים בדברים שבין אדם לחברו), יאמר אתם הממונים להציל עשוק מיד עושקו, אצל מי נמצא **גזילת העני? הלא בבתיכם** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **במשפט יבא עם**. לשון זה בא על שני בע"ד הבאים אל מקום המשפט, ומלת עם לעד. וכן ואותי תביא במשפט עמד (איוב יד). יל"פ כן כמו יחדו למשפט נקרבה (לקמן מא) נשפטה יחד (מ"ג) (מלבי"ם באור המלות)

טו (מלכם) מה לְכֶם תִּדְכְּאוּ עִמִּי וּפְנֵי עֲנִיִּים תִּטְחֲנוּ. נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת:

קכ"י מלכם. כמו מה לכם : תטחנו. תכתתו ותמעיתו לבזות זדנים : (קכ"י)

מצודת דוד **מה לכם**. ר"ל מדוע תדכאון את עמי ומדוע תטחנו פני עניים : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **(טו-טז) מה לכם תדכאו עמי, ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון**, הכתוב הזה נקשר עם שלאחריו בדרך שאלה ותשובה, השם שואל מה לכם תדכאו עמי. ? ומשיב לעצמו יען כי גבהו בנות ציון. כי שרי ירושלים היו עושקים וגוזלים ולוקחי שוחד, והסבה לזה כי נשיהם בנות שחץ אבדו הון ברוב התכשיטין שחשב (מפסוק י"ח עד כ"ג), ולמלאות ספקם אלצו את בעליהן השרים אל העושק והגזל. עפ"ז שואל ה' **מה לכם תדכאו עמי**, למה לא תשבעו כסף? למה לא תאמרו הון? **נאם האדון ה' צבאות**, ר"ל כן שואל האדון ה'. **ויאמר ה'**, וישיב תשובה על שאלתו זאת שהוא **יען כי גבהו בנות ציון**, וכו'. ועפ"ז גוזר עליהם ג"כ עונש שיען שגבהו **ותלכנה נטויות גרון**, בקומה זקופה ומבטת בעינים. **הלוך וטפוף**, כמנהג הטיפ במרוצה. **וברגליהם תעכסנה** מצלצלים להשמיע קול, לכן (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מלכם**. ה' מה חסרה במכתב ונבלעת בדגש וכן מזה בידך : **תדכאו, תטחנו**. דוך הוא הנידך במדוך, וטחינה בריחים, הדיכה

תהיה ע"י הרמת העלי והורדתו תוך המכתש, ויכול לתת בתוך המדוך גם דברים גסים והם מתפרדים לחלקים דקים, אבל אין נעשים קמח, והטחינה היא בהפך, לא יתנו בריחים רק דברים דקים תבואה קטניות, ושם נעשים קמח, וכשרוצים לעשות קמח מדברים גסים נותנים תחלה תוך המדוכה, ושם יתפורר, ואח"כ בריחים ושם יעשה קמח. ואכות אותו טחון היטב (דברים ט' כא) תחלה ואכות, ואח"כ טחון. וטחנו בריחים או דכו במדוכה ובשלו בפרור (במדבר יא). טחנו, כשרצו לעשותו קמח. ודכו, כשרצו לבשלו בפרור. והמליץ פה תחלה דכו את העשירים, בעוד נדמו כחלקים גסים בכמות רב מעושר, במדוכת הלחץ, עד שנעשו דקים רזים דלים ועניים, ואח"כ פני עניים טחנו בריחים לעשותו קמח דק אבק ועפר (מלבי"ם באור המלות)

טו ויאמר יהוה יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה (נטוות) נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפף תלכנה וברגליהם תעכסנה:

רס"י ויאמר ה'. על הנסים אשר משלו בעמי יען פיארות נכריות קליעת שערות כי גבהו וגו' : ומשקרות עינים. לשון הבטה ד"א לוצעות עיניהם בסיקרא ובכחול : הלוך וטפוף תלכנה. לשון דבר קף על גבי חבירו כמו (דברים יא) אשר הציף ומתרגמינן דאטיף כד היתה ארוכה מהלכת בין שתי קלרות כדי שתהא נראית רפה למעלה מהם ויונתן תירגם וצפתהן מקפון, היו קוסרות פיארות נכריות קליעת שערות תלושין כורכות עם קליעותיהן שיראו גסות וטפופות : וברגליהם תעכסנה. כשהיו עוברות בשוק אלל בחורי ישראל דורסתו ברגלו ורמזתו כל חיבת נואפות כדי להבעיר בו יצר הרע כעכס זה של נחש. עכס. הוא ארס של נחש : (רס"י)

מצודת דוד יען כי גבהו. בעבור שהולכות בקומה זקופה : נטויות גרון. נוטות בגרון אילך ואילך להראות יפיין : ומשקרות עינים. רומזות עם העינים אל הנואפים : הלוך וטפוף. הולכות דרך גאווה בנחת כדבר הצף על פי המים : תעכסנה. כשהיא עוברת אצל בחורי ישראל דורסת במנעלה אשר ברגלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון גרון. צואר כמו קרא בגרון (לקמן נח) : ומשקרות. ענינו הבטת קריצה ורמיזה כי עין שזפתו (איוב כ) תרגומו עינא דסקרתא : וטפוף. ענין הצפה ממעל כי אשר הציף (דברים י) ת"א דאטיף : תעכסנה. ענין ארס כמו וכעכס אל מוסר אויל (משלי ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות ומשקרות. בודד, וי"מ צובעות, וי"מ הבטה,

ובחז"ל. ב"ר (פי"ח) פי' הבטה, ובויקרא (רבה פרשה טז) ומדרש איכה (פסוק נעו עורים) צובעות בסקרא, ובשבת (דף סב) דהויין מליין עיניהו כוחלא ורמזין כולל שתי הפירושים : **וטפוף**. מלשון טף, שהלכו כמנהג הילדים, ובויקרא רבה (שם) ומדרש איכה ופסיקתא (פלי"א) שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה : **תעכסנה**. במד' (שם ושם) ובשבת (שם) מפרש לשון עכסא ונחש, מכניסות ארס התאווה, ובירושלמי (שבת פו ה' ד') העכסים קורדיקיא כמ"ש וברגליהם תעכסנה, מפרש מנעלים עבים, והמפרש פי' כבלים או פעמונים להשמיע קול, וכן פי' כעכס אל מוסר אויל. ויל"פ שם על הנחש המצלצל (קלאפפערשלאנגע): (מלבי"ם באור המלות)

זַיַּח וְשִׁפְח אֲדָנָי קִדְקֵד בְּנוֹת צִיּוֹן וַיְהִי פִתְּהֵן יַעֲרָה: (ס)

רש"י ושפח. לשון לרעת כמו (ויקרא יג) מספחת היא ועל שנכתב צי"ן לרסו זו רבותינו שתעשנה שפחות מכוונות ויש שדרסוהו שהרבה בהן משפחות משפחות של כנים פתהן יערה. כליהן יערה ל' ארמי היא פתיא אוכמא הן היו אומרות ימהר יחיסה מעשהו שר רואה אותי ונוטל אותי כשצא הפורענות היו שרי נ"נ נוטלין אותן להיות לנשים מחמת יופין, ורמז הקב"ה והיו שופעות כאלם המערה מכלי אל כלי וכאשר נענשו כדם נדה והיו נמאסות עליהן ומשליכין אותן לארץ מעל קרונות שלהן, וי"ת יקרהן יעדי : פתהן. ל' רוחב ל' גודל : (רש"י)

מצודת דוד ושפח. בגמול זה תהיינה מוכות בצרעת על הקדקד : **פתהן יערה**. לפי שאמרו ימהר יחיסה מעשהו ומה בכך דוכס רואה אותי ביפיי ויקחני במרכבתו וכן היה ורמז הקדוש ברוך הוא והיו שופעות ונמאסו ונשלכו מן המרכבה, או ר"ל שילכו בגולה ערומות בגילוי ערוה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושפח. מלי' ספחת הצרעת כמו שאת או ספחת (ויקרא יב) : **קדקד**. היא אמצעית הראש מקום יחלק שם השער אילך ואילך : **פתהן**. כליהן ובדרז"ל פתיא אוכמא (פסחים פח) או הוא מלי' והפותות לדלתות (מ"א ז) : **יערה**. ענין הרקה ושפיכה כמו ותער כרה (בראשית כד) או היא ענין גלוי ערוה כמו מקורה הערה (ויקרא כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושפח, ידבק על קדקדם צרעת ממארת ואת פאת ראשן יעשה קרחה, (וזה הפך ממה שנהגו המה לגלות הקדקד ולהרבות מקום הפאות בשערות), הוא יגלה מקום שהיה מכוסה בשער ויכסה בצרעת מקום הקדקד שהיה מגולה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ושפח**. צרעת, גמי ומדרש (שם ושם) ורבה במדבר (פ"ו) והשי"ן שמאלית והסמ"ך אחד הוא, כמו בשורי מהם (הושע ט"ו), וכן שפח מספחת : **פתהן יערה**. יגלה מקום פאת ראשן. ערה ענין גילוי, כמו פשוטה ועורה. ואם נוסף בו וא"ו, יורה התגלות מקום שיש גנאי בגלותו, לגלות ערוה : (מלבי"ם באור המלות)

יַתְּ בַיּוֹם הַהוּא יִסִּיר אֶדְנִי אֶת תְּפֹאֶרֶת הָעֵכָסִים וְהַשְּׁבִיטִים וְהַשְּׁהֲרִינִים:

רַש"י **ציום** הוא. לעתי' לבא כשיבא הקב"ה להשיב את ישראל אליו יסיר ה' מהם את תפארת העכסים שלא יהו תולין תפארתם בנוי תכשיטי נקים ודברי נבלה : **העכסים**. המנעלים אשר צרגליהם אשר בהם תעכסנה : **והשבטים**. מיני שבכה לתכשיטי הראש והרצה יש בלשון משנה שבים של שבכה : **והשהרוניס**. יונתן תירגם וסבכיא : (רש"י)

מצודת דוד **יסיר אד'.** רצה לומר לא יתקשטו עוד בתכשיטי פאר כמאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון **העכסים**. המנעלים שברגליהן אשר בהם תעכסנה : **והשבטים**. מין שבכה לתכשיט הראש ובדרו"ל ושבים של סבכה (נגעים פי"א) : **והשהרוניס**. תכשיט עשוי בדמות ירח כי תרגום של ירח הוא סיהרא וכן לבד מן השהרוניס (שופטים ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ביום ההוא**, ואז יסיר כל התכשיטין ומיני הקישוט שהיו מתפארין בהם : (מלבי"ם באור הענין)

יַטְּ הַנְּטִיפּוֹת וְהַשִּׁירוֹת וְהַרְעָלוֹת:

רַש"י **הנטיפות**. עונקיא לשון ענקים לגרורותיך (משלי א) ולשון נטיפות ע"ש שתלויות על הצואר ונוטפות על החזה והן כמין מרגליות נקובות וחרוזות בחוט ובלע"ז מושטינלא"ש : **והשרות**. למידי הזרוע דמתרגם וקיריא : **והרעלות**. כניף שמאניפות כל פרלופיהם חוץ מגלגל העין כדי שיתאווה אדם ליוזן במראות הלסתות (סא"א) ל"א והרעלות מיני סרבלים נאים להתעטף בהן ובל' משנה יש מדיות רעולות במס' שבת : (רש"י)

מצודת ציון הנטיפות. מרגליות חרוזות בחוט התלוי בצואר ונוטף על החזה : והשרות. צמידי הזרוע כי תרגום של צמידים הוא שיריא : והרעלות. סרבלים נאים עשויין להתעטף ובדרז"ל ערביות רעולות (שבת סה) : (מצודת ציון)

כפ הפארים והצעות והקשרים ובתי הנפש והלקשים:

רפ"י הפארים. תרגום כליליא כמו (שמות לט) פארי המגבעות : והלעדות. אלעדה של סוקים : והקשרים. כמשמעו קשורי קלרי סקורי בהן שערן ויש שעושין אותו מוזהבים פרשיינ"ס זלע"ז : ובתי הנפש. סכנגד הלז נוסק"א זלע"ז : והלחשים. נזמי האוזן מקום פלוחשין לה פס : (רפ"י)

מצודת ציון הפארים. כעין כיפת כובע כמו פארי המגבעות (שמות לט) : והצעות. העדי שמשימות בשוקיהן כמו אצעדה וצמיד (במדבר לא) : והקשרים. חוטי משי שקושרת בהם שער ראשן : ובתי הנפש. עדי זהב שהנשים תולות בין שדיהן על לבן : והלחשים. נזמי האוזן התלוי במקום שלוחשין שם : (מצודת ציון)

כא הטבעות ונזמי האף : **כב** המחלצות והמעטפות והמטפחות והקריטים:

רפ"י המחלצות. כיתוניא כמו (שמואל ב ז) וקה את חליכתם שהגוף מלובש בהם וכפושטין אותם חולצין אותם מן הגוף : והמעטפות. מלעות המטה כתרגומו שופיפא. והמטפחות. מפות : והקריטים. תרגומו מחכיא לפוס של בית הרחם כדמתרגמינן וכומז מחוך (שמות לה) : (רפ"י)

מצודת ציון המחלצות. מין מלבוש נאה וכן והלבש אותם מחלצות (זכריה ג) : והמעטפות. כסות שמתעטפות בו : והמטפחות. כעין צעיף וכן הבי המטפחת (רות ג) : והקריטים. מין כיסים נאים וכן ויצר וגוי בשני חריטים (מ"ב ה) : (מצודת ציון)

כג והגלינים והסדינים והצניפות והרדידים:

רפ"י והגליונים. הן המראות כתרומו מחזייתא (ספייקיי"ץ זלע"ז) על
שם שמגלו' לורות הפנים קרוין גליונים או שמא מראות שלהם נגללות היו
: והסדינים. על פשתן הם המתעטפין בהם : והלניפות. (מולקיינ"ץ זלע"ז)
: והרדידים. כזינתא (פרמל"ץ זלע"ז) והם של זהב שמכזנין זה הסרבל
שהאשה מתעטפת בו : (רפ"י)

מצודת ציון הגליונים. הם המראות ע"ש לפני האדם נגלה אליו כשרואה
בו או כן יקרא האבנט (ובעדיות פ"ג) גלגולין (וע"ש בתוי"ט) : **והסדינים.**
סדיני פשתן עשויין ולהתעטף : **והצניפות.** מצנפות הראש : **והרדידים.**
תכשיט מה מרודד ודק כמו נשאו את רדידי (ש"ה ה) : (מצודת ציון)

לכד והיה תחת בשם מק יהיה ותחת חגורה נקפה ותחת מעשה
מקשה קרחה ותחת פתיגיל מחגרת שק פי תחת יפי :

רפ"י והיה תחת בשם מק. מקום שהיו מתבשמות בו יהיה נימק : ותחת
חגורה נקפה. מקום שחגרה שם יהיה ניקף נחתך בחזרות ורשומי מכות
כמו ואחר עורי נקפו (איוצ יט) ונקף סככי היער (לקמן י') : ותחת מעשה
מקשה. מקום שהיו עושות בו המעשה האמור למעלה הלך וטפוף תלכנה
והוא בגובה הראש שם תהיה מקשה קרחה מכה המקרחת את הראש
מקשה ל' דא לדא נקשן (דניאל ה) ואני הייתי מפרשו תחת המעשה מקשה
מקום שהיו שם חגורות נותנות טסי הזהב העשויות מקשה זטדי"ץ זלע"ז
אלא שהוא נקוד פתח והוא במסורה בעשרה נקודים פתח ואין אחד מהם
זבוק לתיבה של אחריו וכל מעשה שהוא זבוק לתיבה של אחריו נקוד קמץ
: ותחת פתיגיל. והוי (ס"א הרי) כשתי תיבו' פתי גיל כלי שהוא מציאן
לידי גילה והוא בית הרחם האמור למעלה פתחן חלוף אותה גילה תהיה
מחגורת שק בכל מתניה : כי תחת יופי. כי זאת הוגנת להיות להם תחת
יופי שהיו משתחלות בו : (רפ"י)

מצודת דוד תחת בושם. במקום שהיו מתבשמות שם יהיה שמה המקה
והמסה : **ותחת חגורה.** במקום שהיו חגורות שם בתכשיטי פאר שמה
יהיה שבירה ורציצה : **ותחת מעשה מקשה.** במקום שהיו מתקשטות
בעדי זהב מעשה מקשה שמה יהיה קרחה כי יפול שער ראשן והוא דבר
מגונה ומאוס : **ותחת פתיגיל.** במקום שהיו חגורות בחגורה של פאר
שמה יהיה מחגורת שק בעבור הצער והאבל : **כי תחת יופי.** ר"ל כי כן

ראוי והגון להם במקום שהיו מייפות א"ע בפני הנואפים והוא מקרא קצר ומאליו יובן : (מצודת דוד)

מצודת ציון מק. ענין המסה והמגה כמו המק בשרו (זכריה יד) : **נקפה.** ענין שבירה ורציצה כמו ואחר עורי נקפו (איוב וט) : **מקשה.** תכשיט הנעשה מהקשת הקורנס : **קרה.** ענין נפילת השער כמו קרח הוא (ויקרא יג) : **פתיגיל.** חגורה רחבה של משי ואין לו דומה ויתכן שהוא לשון מורכב כי פתי הוא תרגומו של רחב כי ירחיב ה' את גבולך (דברים יב) ת"א ופתי וגיל הוא ענין שמחה כי הדרך לחגור בה בשמחות לרקד בה במחולות או הוא מלה מורכבת לשון פתיל גיל ר"ל אבנט הנעשה מפתילים (ועיין בתוי"ט בעדיות פרק ג) ופתיל ענינו חוט כמו פתיל תכלת (במדבר כח) וגיל ענינו אבנט מ' הגליונים הנאמר למעלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין תחת בשם, במקום שהיו מתבשמים שם בבשמים יהיה הבשר נימוק עד שא"א להתבשם שם. **ותחת,** ובמקומות שהיו חוגרים שם בגדיהם בדוחק יהיה נקוף וכתות עד שא"א לחגור שם עוד. **ותחת,** במקום שהיו מקשים שערוותם שיעמדו תלתלים יהיה קרוח בלי שער. **ותחת,** במקום שהיו לובשים בגד רחב יחגרו שק קצר. **כי תחת יפי,** קיא ומיאוס ומכוח יהיה בכ"מ שהיה שם איזה יופי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פתיגיל. אין לו ריע, והקרוב כלי של גילה כחז"ל, מלבוש העשוי ללבוש ביום שמחה וגיל, ונגדו חגורת שק בימי אבל, ופתיא כלי בארמי, פתיא אוכמא. ובכלל כלי, הלבוש, לא יהיה כלי גבר על אשה. ומלת כי פרשתי כמפרש מענין כויה : (מלבי"ם באור המלות)

כנה מְתִיךְ בְּחָרֵב יִפְלוּ וְגִבּוֹרֶתְךָ בְּמִלְחָמָה:

רש"י מתיך. גבוריך מתי מלחמותיך היולחמים כלכל צמניין : (רש"י)

מצודת דוד מתיך. אנשיך יפלו בחרב האויב : **וגבורתך.** הגבורים שבך אשר לא ימסרו עצמן לחרב האויב ויצאו למולם למלחמה עכ"ז שמה במלחמה יפלו בחרב כי האויב יתגבר עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתיך. אנשיך כמו מתי מספר (בראשית לד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מתיך את ציון! אנשיך החלושים יפלו בחרב אויב בביתם, והגבורים יפלו בשדה המלחמה, (ותפס שם המקרה **וגבורתך,** לאמר כי לא יפלו במלחמה כגבורים המחרפים נפשם ביום קרב, שהם יפלו אבל גבורתם תקום לעד וזכר לדור אחרון, כי הם יפלו כחלשים רכי לב, עד שגם גבורתך, היינו הגבורה עצמה תפול ג"כ במלחמה, כי שם יראו

כי אין גבורה אתך ליום קרב): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מתיך**. מתים הם החלושים, וההבדל בין חרב ומלחמה מבואר וכן לקמן (כ"ב ב'): (מלבי"ם באור המלות)

זָנוּ וְאָנוּ וְאָבְלוּ פְתַחְיָהּ וְנִקְתָּהּ לְאֶרֶץ תִּשָּׁב:

רש"י ואנו. ל' אנינה : פתחיה. שְׁעָרֵי עֵיּוֹרוֹת וְזִתִּים כֻּלָּ שְׁעָרֵיהֶּ יֵהָאֵהָ הַסִּפָּד : וְנִקְתָּהּ. וְתִתְרוֹקֵן מִכָּל כְּמוֹ וְגַם אֲנִי נִתְתִּי לְהֵם נִקְיוֹן שִׁינִים (עֲמוּס 7) וְכֹל מִסְנֵה יֵלֵא פְלוּנִי נָקִי מִנִּכְסִיו : לְאֶרֶץ תִּשָּׁב. מִגֹּב' לְשָׁפְלוֹת יִשְׁבוּ לְאֶרֶץ יִדְמוּ (אִיכָה 3) בְּתַשְׁעָה זָאֵב : (רש"י)

מצודת דוד **פתחיה**. בכל פתחי הבתים יהיה אנינות ואבלות : **ונקתה**. תהיה נקיה וריקנית מכל טובה ותשב לארץ בשפל המצב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואנו**. מל' אנינות : **ואבלו**. מל' אבלות : **ונקתה**. מל' נקי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ואנו**, הפתחים של עיר ציון יתאבלו מאין יוצא ובא. **ונקתה**, תתנקה מכל אשר לה כ"פ המפרשים. ולדעתי כי מנהג עמי קדם היה שלא להתאבל על הגבור הנופל במלחמה שלא להרד את לב העם, ונהפך הוא כי יום מיתתו קבעו ליום משתה ושמחה להורות כי קנה לו שם עולם והוא האושר שלו והיו מענשים קרובי הגבור ואלמנותו אם התאבלו עליו. עפ"ז אמר, אז אשר כל הגבורים יתמו וכולם יפולו, ואלמנות הגבורים ישבו בדודות ופתחיהן אבילות באין בא לבקרם, עד **שפתחיה** (של האלמנה) **יאנו ויאבלו**, אז **ונקתה** מעונש גם אם **לארץ תשב** ותתאבל, כי לא יודע לאיש, ולא ירד לב מי בעבור זה. והוא דיבור הלציי, מצייר אבדן כל אנשי קרב ובני קשת, שבת אלמנות הגבורים באין חונן ומנחם. יאוש הכללי מעשות חיל עד שלא יקפידו על המסת לב העם, כי תאבד מהם תקוה): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ואנו ואבלו**. עיין לקמן (יט ח'), הפתחים יאבלו כמו דרכי ציון אבלות. ופעל ונקתה בא לרוב על שנפטר מעונש, ונקה לא ינקה : (מלבי"ם באור המלות)

א וְהִחְזִיקוּ שְׁבַע נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר לְחַמְנוּ נֹאכַל וְשִׁמְלַתְנוּ נִלְבָּשׁ רַק יִקְרָא שְׁמֵךְ עָלֵינוּ אֲסֹף חֲרַפְתָּנוּ: (o)

רס"י והחזיקו. ויאחזו : שבע נשים באיש אחד. מרוב אלמנות רבות, באיש אחד מבקשות ממנו שישא אותן : אסוף. הטמן חרפתו כמו ואספתו אל תוך ביתך (דברים כ"א) שהאשה כשהיא נשואה אין נוהגין בה מנהג הפקר ומ"א נבוכדנאצר גזר שלא יבעלי א"א שלא יענשו לכן היו מבקשות שיהא עליהן שם אישׁ : (רס"י)

מצודת דוד והחזיקו. ארז"ל ני"נ גזר על עמו שלא יאנסו הנשואות לאיש ועל שיתרבו האלמנות יחזיקו שבע נשים באיש אחד להנשא לו : לאמר. וכה תאמרנה אל תחוס לדאוג על צורך הספוק והמזון כי נאכל לחמנו ונלבש שמלתנו ואין לנו עליך כלום רק יקרא שמך עלינו לומר שאתה בעל שלנו ואנו נשואות לך : אסוף. כנוס החרפה מאתנו שלא יאנסו אותנו חיל ני"נ : (מצודת דוד)

מצודת ציון והחזיקו. ענין אחיזה : אסוף. הכנס כמו ואין איש מאסף (שופטים יט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והחזיקו, האלמנות תרבנה כ"כ עד שנשים רבות יחזיקו באיש אחד, ותאמרנה לו, שיפטור מחיוב המוטל על הבעל לתת להם לחם ושמלה, רק שישא אותם כדי לאסוף חרפתן, וזה עונש מדה במדה נגד גאותן בימי קדם. ואם תשאול אחר שהגאווה תכנע, ועדי זהב וחלי כתם לא יהיה עוד מה יהיה אז כבוד בית ישראל. ? אומר : (מלבי"ם באור הענין)

ב בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי צֶמַח יְהוָה לְצַבִּי וּלְכַבֹּד וּפְרִי הָאָרֶץ לְגֹאֲן וּלְתַפְאֶרֶת לְפָלִיטָה יִשְׂרָאֵל:

רס"י ציום ההוא. לאחר שיכלו נוי תכשיטי הנואפות והנבלות לא תכלה (ס"א לא תסולה) עוד לצי נוי כבודם באלה : יהיה צמח ה'. לכם לנוי : ללצי ולכבוד. הם הלדיקים הנשארים צם והחכמים תלמידי התורה בהם יתלו את לצי כבודם : ופרי הארץ. הם בני הלדיקים פרי עץ חיים הם יהיו

לגאון ולתפארת אֶסֶר זַהֵם יתפֿאָרו ויתהללו פּליטת יִשְׂרָאֵל. לְזַי. הוּא נוי
לְזַר לְזַיוֹן פּיֵס חפֿז זַו : (כֿפּ"י)

מצודת דוד **ביום ההוא**. ר"ל אחר שיתמרק עון ישראל בקושי ובמרבת
היסורים אז תהיה גאולה שלמה ויהיה צמח ה' להדר ולכבוד והוא משיח
בן דוד הנקרא צמח כמשי"ה והקימותי לדוד צמח צדיק (ירמיה כג) : **ופרי**
הארץ. גם זה על המשיח יאמר : **לפלטת ישראל**. להנשארים שחשו
במקום ועמדו באמונתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לצבי**. להדר ויופי כמו וצבי עדיו (יחזקאל ז) : **לגאון**. לממשל
רב וכן לפני שבר גאון (משלי טז) : **לפליטת**. לשארית : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביום ההוא יהיה צמח ה', הוא הדור הנשאר,
והצדיקים שימצאו בתוכו הם יהיו צבי וכבוד בית ישראל. **ופרי הארץ**,
הם מעשי הצדיקים ופרי מפעליהם יהיו **לגאון ולתפארת** : [הערה : דע כי
קניני המעלות הם משני מינים. א) מעלת הגשם בחמרו וחיצוניותו
המושג חוש ומדמה, כמו היופי החן והתואר ויפול עליהם לשונות צבי
חמדה תאווה ודומיהם, ב) מעלת הדבר צד צורתו או מעלה מוסריית, שלא
תושג רק באמצעות השכל והדעת כמו מעלת החכמה והזקנה. החוש לא
ישפוט לכבד את החכמה או הזקנה, רק השכל יחייב זאת, השכל יגזור
אומר, החכמה מכובדת מצד שהיא מעלה צוריית, הזקנה מכובדת מצד
שהיא מעלה מוסריית, ועל מעלות אלה יפול לשונות של כבוד. מבואר כי
שני לשונות שיחס אל צמח ה', **צבי וכבוד**, יחד אליו מצד שתי בחינותיו,
צבי מצד חמרו, וכבוד מצד צורתו, רצה לומר צמח ה' שהיא פליטה
הנשארת יהיה שלם אם בחמרו מהודר ביופי והדר לעיני רואים, אם
בצורתו יהיה מכובד כי ישיג שלימות הנפשית והרוחנית - ודע כי גאון
ותפארת שבמשפט השני, שיחס אל פרי הארץ, מגבילים עם צבי וכבוד.
גאון הוא גאון הדבר ועוזו המושג מצד החוש ומגביל עם צבי, שהוא גם
כן חושיי, ותפארת, היא מצד מעלה צוריית, מושגת מן השכל כמו
תפארת החכמה התבונה ויתר המעלות הנפשיות, ומגביל עם שם כבוד
שבמשפט הראשון. - אולם ההבדל בין צבי וגאון. ובין כבוד ותפארת? דע
כי קניני המעלות בין החומריות בין הצוריות יתחלקו לשתי חלוקות. א)
המעלות שיש לאיזה עצם מצד התולדה והטבע, בין הגשמיות התואר
היופי ודומיהם, בין הצוריות הזקנה ודומיה. ב) אשר קנה על ידי הבחירה
והשקידה וההשתדלות, בין הגשמיות הלמד תכסיסי מלחמה, העושר
ודומיהם, בין הצוריות העוסק בחכמה, המתקן מדותיו, הירא ה' ודומיה.
וכבר הסכימו החוקרים, כי לא יתכן התפארת אל מעלה טבעיית, רק אל
מעלה הנקנית בבחירה ורצון, כי כמו שלא נפאר הדבורה בשלמות
מלאכתה בבית השעוה הששיות, השממית בכורי עכביש אשר תארוג
חורי, כי הוא טבעי להם, כן לא יתפאר האדם בתואר ויופי או בזקנה.
וע"כ יכבדו את הזקנים ויפארו את החכמים, וזה ההבדל בין כבוד

ותפארת במעלות הבאים מצד הצורה, הכבוד ראוי אל מעלה טבעית, והתפארת אל מעלה בחיריית. וזה בעצמו גם כן ההבדל בין צבי לגאון במעלות החומריות, צבי יפול על מעלות חושיות גשמיות טבעיות, וגאון על מעלות גשמיות שקנה מצד שקידתו, כי לא יתגאה אדם במעלה טבעיית כמו שלא יתפאר בה, ואם יתגאה בה אינו גאון אמת שכיין אליו פה. עפ"י נבוא אל הביאור, החוזה צייר את הדור ההוא הנשאר פליטי חרב אחרי האבדון הכללי שהיה אז לבית ישראל, ליער צומח עצים או פרדס, שנכרתו כל שריגיו וענפיו גזעיו ושורשיו עד לכלה, ואחר שנחרב צמח שנית בחפץ ה' ויעש בדים ופארות, וזה קרא פה צמח ה' כי לא ידי אדם עסקו בו זאת הפעם אך ה' לבדו. והוא המשל אל הדור ההוא החדש אשר צמח בחפץ ה' תחת הדור הנכרת בידי חרב. וצייר את הצמח הזה שיהיה לצבי ולכבוד, רצה לומר שימצאו בו שני מיני השלמיות, הגשמי בגבורה ועושר, והרוחני בחכמה ודעת ויראת ה', אבל לא ייחס אליו גאון ותפארת, כי לא צמח בהשתדלות אדם רק בדבר ה', מעתה מעתיק את עצמו בחזיונו ומצייר את הצמח הזה אחרי גדלו ויפירה ויוציא ציץ ויעש ענבים שזה קרא במליצתו פרי הארץ, שייחס הפרי אל הארץ לא אל ה' כמו הצמח, כי הפרי שיעשה יהיה מצד עצמו וכחו ומצד הארץ. וזה בנמשל, אחרי שיפירה הדור ההוא ויתחזקו במעייט שיעשו הצדיקים, שזה פרי הצמח ותנובתו, ענפי הכרם אשר נטע ה', והמעשים מיוחסים אל הדור עצמו כי זה תלוי בכח בחירתם, ע"כ יחס עליהם הגאון והתפארת שייחסו אל מעשים בחיריים, שלעומת שהיו תחלה לצבי לגאון על ידי גבורתו ועשרו. ולעומת שהיו לכבוד יהיו לתפארת, שהכבוד לא יירשוהו רק המתכבד לבד, עתה על ידי מעלותיו הנפשיים יצדקו בו רבים ובו יתהללו : ע"כ] : (מלבי"ם באור הענין)

ג וְהִיא הַנְּשֵׂאֵר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתֵר בִּירוּשָׁלַם קְדוֹשׁ יֹאמֵר לוֹ כָּל הַפְּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלַם:

כס"י והיה הנשאר. בהם צליון יתיקצו : והנותר. בכל מקום ישכנו צירושלים : קדוש יאמר לו. כולם יהיו לדיקים וא"ת לדיקים המתים לפני אותו היום אצל כבודם ת"ל כל הכתוב לחיי העוה"צ יהיו צירושלים כת"י :

מצודת דוד הנשאר בציון. הנשאר מישראל ישב בציון, והנותר מהם ישכון בירושלים וכפל הדבר במ"ש : **יאמר לו**. על כל הנשאר יאמר עליו שהוא קדוש : **כל הכתוב**. כל מי שכתוב בספר להיות חי בעולם הנצחי ישכון בירושלים : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והיה הנשאר בציון, הנשאר הוא הנשאר בכונה

והנותר הוא שלא בכונה, והנה בציון שם היו יקירי ישראל בני המלכים ותופשי התורה שמהם השאיר האויב בכונה, כמו שנזכר (בדניאל א'), ולא לבד הנשאר בציון אף גם ה**נותר בירושלם**, בכלל העיר ששם ישבו ההמון שמהם לא השאיר בכונה רק נותרו מקצתם במקרה, גם ההמון הזה. **קדוש יאמר לו**, כי צדיקים יהיו כולמו. **כל הכתוב**, ר"ל כי באמת לא ימלט שישארו רשעים ג"כ ולהם בודאי לא יאמר קדוש, לכן התנה רק **לכל הכתוב בירושלם לחיים**, רק להצדיקים שישארו לחיי עולם רק לאלה יאמר קדוש לא להרשעים שיכתבו לחרפות ודראון עולם (כמ"ש דניאל י"ב) להם לא יאמר קדוש: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הנשאר, והנותר. שניהם יציינו השאר החלק מן הכל, והבדלם באר הרש"ף. שאר, הוא בכונה. ונותר, הוא מעצמו. ובבאור התורה קבעתי בו מסמרות בכ"מ: **בציון, בירושלם**. מבואר אצלי תמיד כי מצודת ציון היא עיר דוד, וירושלים כולל כל העיר: (מלבי"ם באור המלות)

אם רחץ אדני את צאת בנות ציון ואת דמי ירושלם ידים מקרבה ברוח משפט וברוח בער:

רש"י אם רחץ. כי רחץ יש אם משמש כן בלשון כי וכן (איוז ח) אם יזלענו ממקומו כי יזלענו, עד אם כלו לשתות (בראשית כד): לואת. תגאלת כתרגומו כלומר העביר עונם ע"י יסורין וזיעור מן העולם: ידיח. ל' רחיקה בל' משנה ובמקרא וקם ידיחו את העולה (יחזקאל מ): ברוח משפט. ע"י יסורין טלנ"ט בלע"ז שיעלה על רוחו לשפוט אותם: וברוח בער. לזערם מן העולם בער כמו לזער דיסקומצמ"ט בלע"ז ל' פעול הלך (רש"י):

מצודת דוד אם רחץ אדני. ר"ל הדבר הזה יהיה כאשר ירחץ ה' את צואת וכו' ר"ל כשיסיר מהם לכלוכי העון: **דמי ירושלים**. דם הנקי הנשפך בה: **ברוח משפט**. בחוזק משפט יסורין ור"ל כמו הרוח הזה מייבש את הלחלוחית כן ימרקו היסורין לחלוחית העון: **וברוח בער**. ביסורין יבער החטאים מן העולם: (מצודת דוד)

מצודת ציון אם. ענינו כמו כאשר וכן ואם יהיה היובל (במדבר לו): **צואת**. מל' צואה ויאמר על עבירות מגונות: **ידיח**. מלשון הדחה ושטיפה: **בער**. ענין הפנוי מן העולם כמו הנני מבעיר אחרי בעשא (מ"א י"ו): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אם רחץ, לא לכל הנשאר יאמר קדוש, כי מה שיהיו קדושים לא יהיה תיכף רק אחר שירחץ ה' תחלה צואת בנות ציון

הנואפת, וידיח חטא בני ירושלים אשר שפכו דם נקיים, ובמה ירחץ עונות אלה? **ברוח משפט וברוח בער**, ר"ל שהכליון שיבוא אז לא יהיה כליון כללי בלתי מבחין בין הטהור והטמא, רק יהיה ברוח וחפץ של משפט, שישפוט תחלה כל איש כפי מעלליו, ואחר שיתבררו הרשעים לבדנה, אזי יסלקם ברוח וחפץ של ביעור ואבדון: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **רחץ, ידיח, רחץ, כבס, ידיח**, הבדלם רחץ שטיפה בעלמא. כיבוס, הוא כיבוס היטב. והדיח, הוא דבר שנגלד על פניו, דבר המתיבש כדם ודבר שמן שצריך לשפשפו היטב, כמ"ש (דה"ב ד' ו') ויעש כיורים עשרה לרחצה בהם, את מעשה העולה ידיחו בהם, כי הפרש והצואה די ברחיצה, ודם של העולה צריך הדחה, וכן פה תפס בצואה רחיצה ובדם הדחה, ולפי הכונה, צואת עון הניאוף קל ההסרה מעון הרציחה כי לא יכופר כי אם בדם שופכו: (מלבי"ם באור המלות)

וְבָרָא יְהוָה עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מְקִרְאָהּ עֵן יוֹמָם וְעֶשֶׂן וְנִגְהָ אֵשׁ לְהִבָּה לְיֵלָה כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חֲפָה:

רש"י ועל מקראיה. הקרואים בתוכה: ענן יומם ועשן. להגין עליהם מן כי על כל כבוד. האמור להם תהא החופה שתחופף שכינתי עליהם ושצבע חופות יש כאן ענן ועשן נוגה אש להבה חופה שכינה: (רש"י)

מצודת דוד **וברא וכו'.** אז יברא ה' ענן חדש להיות שוכן ביום על כל מקומות המוכן לשבת אשר המה בהר ציון: **ועל מקראיה.** על האנשים הקרואים לבוא בהמה: **ועשן וכו'.** לילה. כל אלה ישכנו עליהם בלילה: **ונגה אש להבה.** הארת להבת אש: **כי על כל וכו'.** מלבד הכבוד שיהיה להם אז יהיו כל אלה לחופף עליהם להגן מן האומות: (מצודת דוד)

מצודת ציון **מכון.** מלי הכנה: **מקראיה.** הקרואים והמזומנים לבוא בה: **ונגה.** הארה וזריחה: **חופה.** ענין מכסה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וברא**, החוזה הפליא עצה לבאר במליצתו, כי לא כולם יתקיימו בירושלים, ולא לכולם יאמר קדוש, כי כמו שהצדיקים יתענגו על נועם ה', כן להבה תלהט רשעים, ומליצתו מותאמת עם נבואת מלאכי (גי') כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא, וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, צייר נשגבות במליצתו, כי הדבר ההוא אשר ילהט את הרשעים, בו בעצמו יתענגו הצדיקים, ונשא משל מן השמש, המאיר לעינים זכות, ומעור עיני העטלף והשבלול, וכן אור ה' אשר בו הצדיקים יראו אור, הוא עצמו ישרוף את הרשעים לאפר, כמו שהיה במצרים, אור לישראל וחושך

למצרים. עפ"י צייר פה כבוד הצדיקים, במה שהיה בימי קדם במדבר, שילך ה' לפניו בעמוד ענן יומם ולילה בעמוד אש, ואומר ה' **יבא על מכון הר ציון ועל כל הקרואים** שיהיו בתוכה, כולל הצדיקים גם הרשעים. **ענן יומם ועשן**, ביום יהיה ענן שהוא ענין אלהי נכבד כעמוד הענן במדבר לצדיקים, והוא עצמו יהיה עשן המכלה ומעור עיני הרשעים הכהות. **וכן בלילה יהיה נוגה אש**, עמוד אש מאיר לצדיקים והוא עצמו יהיה להבה שורף את הרשעים. **כי על כל כבוד חפה**, החופה הנזכרת שתהיה אז מעמוד ענן ואש, לא יהיה בכ"מ רק **על כל כבוד** רק על כל מקום הראוי לכבוד רק שם יחופף, לא כן על אהלי רשעים לא יחופף רק ילהט כל הקרב אליו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מקראיה. מוסב על העיר לא על ההר שהוא זכר, כי הרשעים ימצאו בעיר ולא יעלו בהר ה' : **ענן יומם ועשן**. הענן נעשה באויר מן האד הלח. וענן ה' הנזכר בכתבי הקדש נברא בשעתו לצורך התגלות האור האלהי, אולם העשן נולד משריפת איזה גשם והתפרד חלקיו, ולא הושאל בשום מקום על התגלות אור הנשגב בחסדו, והוא מורה אף וחמה ופורעניות הרשעים. ואמר גם בו בריאה, כי האש שלמעלה אין מטבעה להעלות עשן וכן נוגה מורה הארה (ע"ל ט' א'), ולהבה מורה שרפה על הרשעים, וכ"ה בב"ב (דף עה) ומד' במדבר רבה (פכ"א) עשן בחופה למה ? להבה בחופה למה ? למי שענינו צרות וכו' : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּסְכֶּה תַּהֲיֶה לְצַל יוֹמָם מְחֹרֵב וְלַמַּחְסָה וְלַמַּסְתֹּר מְזָרֵם וּמְמַטֵּר:
(פ)

רפ"י וסוכה תהיה ללל וגו'. מחורב. להגין מלהט יום הבא שנאמר ברשעים ולהט אותם היום הבא (מלכ"ג) שהקצ"ה מוליא חמה מנרתקה ומקדרה עליהם : ולמחסה. ל' כיסוי. ולמסתור. להסתר זה : מזרם. אש המקלחת מנהר דינור על הרשעים בגיהנם שנאמר על ראש רשעים יחול (ירמיה כג) זמס' חגיגה : וממטר. מטר היורד על הרשעי' כענין שנאמר ימטר על רשעים פחים (תהלים יא) : (רפ"י)

מצודת דוד וסוכה תהיה. הענן הזה יהיה לסוכך עליה להיות לצל ביום להציל מחורב ושרב השמש : מזרם. משטיפת המים והוא דרך משל לומר שיגין עליהם לבל תשיגם יד האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מחורב. ענין יובש כמו ונתתי יאורים חרבה (יחזקאל ל) ור"ל משרב וחום המביא היובש : מזרם. ענין שטיפת ומרוצת המים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וסכה**, גם מליצתו זאת לקח מן הסוכות שהיו לישראל במדבר כי בסכות הושבתי (ויקרא כ"ג מ"ג). **לצל יומם מחרב**, ר"ל שישמרם ה' מרע תמידי כמו החורב וגם מרעה הבאה לפרקים כזרם ומטר. **ולמחסה**, חסיה היא קטנה ממסתור, ואמר בדרך לא זו אף זו שיהיה גם **למסתור**, **מזרם** גדול, ואף **ממטר** שהוא הגשם היורד כדרכו. ר"ל שישמרו מכל פגע, גם הודיע שהשגחת ה' תעשה דבר והפוכו כמו שתגן על חורב וזרם שענינם הפוכים בטבעם זה לח וזה יבש, (ועל צד המליצה יאמר שהצדיקים יהיו נשמרים אז בשמירה השגחיית כ"כ עד שיומלץ שהרע עצמו יהיה השומר את הצדיקים להצילם מרעתו. **הסוכה תהיה לצל יומם**, וממה תהיה הסוכה **מן החורב**, החורב עצמו יסוכך ויגן על הצדיקים. (**וסוכה תהיה**) **למחסה ולמסתור**, וממה תהיה הסוכה? **מזרם וממטר**, הזרם והמטר עצמו יסוככו על הצדיקים בל יגע בס רע): (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-ה

אֲשִׁירָה נָא לַיְדִידֵי שִׁירַת דָּוִד לְכַרְמוֹ כָּרְם הַיְהוָה לַיְדִידֵי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֹן:

כ"י אֲשִׁירָה נָא לַיְדִידֵי. הגביא אומר אֲשִׁירָה נָא לַיְדִידֵי, תחת ידי וזמקומו ובשליחותו כמו ה' ילחם לכם (שמות יד) בשבילכם : שירת דוד. היא זו אשר שר בשביל כרמו על עסקי כרמו כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו (בראשית כו) : כרם וגו'. בן שמן. בזויות העושה פירות שמנים כשמן טוב : בן שמן. זויות ראוי לשמן לזיתים לעשות שמן כמו בן מות (שמואל ב' ב') ראוי למות ודוגמ' הוא זו ובסוף הענין יפרשנה : (כרם. זה אדם הראשון : לַיְדִידֵי. זה הקב"ה : בן שמן. בג"ע) : (כ"י)

מצודת דוד לַיְדִידֵי. אמר הנביא אֲשִׁירָה נָא במקום ידדי ובשליחותו : **שירת דודי**. השירה אשר שר דודי על עסקי כרמו : **כרם**. וזהו השיר הנה כרם היה לַיְדִידֵי וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון לַיְדִידֵי. אהובי ובן דודי : **בקרן**. פנה וזויות וכן על קרנות המזבח (ויקרא ד) : **בן שמן**. הראויה לעשות פירות שמנים וכן בן מות הוא (ש"א כ) שר"ל ראוי למות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אשירה**, מוכיח את ישראל בדרך משל וחדה, ושר שיר בעבור ידידו ה' ב"ה השיר אשר שר דודו ה' בעבור כרמו. **כרם**, המשיל דבר ה' עם ישראל כאילו היה לידידו ה' כרם, ששתלו על הר גבוה ותלול במקום שמן, אשר יחוייב מצד המקום שיצליח ביין חמר, גם לא חסר כל הצריך לתקוני הכרם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לידידי**. השם ב"ה (ספרי ברכה סימן שני"ב ומנחות נג) והלמ"ד תחת בעבור, וכן למי"ד לכרמו. דודי, מנחי עי"ן. וידידי, מנחי היו"ד, והענין אחד כמו ישע ושוע: **בקרן בן שמן**. קרן לו שלשה מובנים, א) קרנות בע"ח, ב) הצלע, ג) קרני האור וזהו, הנחת השם בעצם הוא על הבליטה היוצאת בגובה להחיות בעלי הקרנים. וממנו הושאל אל כל דבר הבולט על זווית נצבת או על זווית נוטה, ומשם הושאל אל קרני האור הנופלים בפגישתם על גשם המלוטש לאחוריהם על זווית נצבת שדומה לקרנים, וקרן פה בא על הצלע והזווית. וההבדל בינו בין צד כתף צלע, כי קרן בא על הבליטה לבד, ולכן לא מצאנוהו על שיתוף שם צלע רק אצל המזבח, ור"ל בליטת המזבח בקצה הזווית. וצייר כל א"י כבליטה היוצאת בגובה על כדור הארץ, וכן תרגומו בטור רס, ובספרי (עקב לז) בקרן כמו שהשור אין גבוה בו מקרניו כך א"י גבוה מכל הארצות. אולם באשר שתף עמו יחוס השמן, הצצתי בו כונה מליצית, כי מצאנו בכ"מ שהקרן ימליץ המלוכה והמשרה, רמה קרני בה', תרוממנה קרנות צדיק, כי משיחת המלכים היה בקרן מלאה שמן (שמואל א' טז יג, מלכים א' א' לט), ובמשיחה זו רמזו שתי ההצלחות הקרן כלי המשיחה רומז על הגבורה, והשמן רומז אל ההצלחה הנפשית כמ"ש שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי (תהלות קל"ב), ותרם כראם קרני בלותי בשמן רענן. הקרן והשמן והנר אחריו. קרן, על ההצלחה הגופיית. והשמן, על האושר הנפשי. ויען שהצלחה הגופיית של א"י מסובב מן הנפשית והשגחת ה' בה, נמצא שהקרן הוא בן השמן ותולדתו, וזה מ"ש בספרי (שם) יכול כשם שהקרן גרוע מכל, כך א"י, ת"ל בן שמן. ר"ל בל תאמר שאין בו רק חומריות גופניות, הוסיף בן שמן, ששרשה רוחנית אלהי: (מלבי"ם באור המלות)

בַּבְּ וַיַּעֲזְקֵהוּ וַיִּסְקְלֵהוּ וַיִּטְעֵהוּ שָׂרְקוּ וַיִּבְּן מִגְדָּל בְּתוֹכֹוּ וְגַם יָקַב חֶצֶב בּוֹ וַיִּקְוּ לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֲשֵׁים:

רפ"י **ויעזקהו**. סייגו וגדרו סביב מוקף כמין טבעת דמתרגמינן עיזקהו: **ויסקלהו**. הוליא חזנים מתוכו הרעים לגפנים כמו סקלו מאבזן (לקמן סב): **ויטעהו שורק**. הם זמורות היפות לנטיעה משאר זמורות: **ויבן מגדל בתוכו**. גת לעצור ענבים: **וגם יקב חצב בו**. הצור סלפני הגת לקבל היין

וכן כל יקב שבמקרא ל' בור הוא וכן עד יקבי המלך (זכריה יד) ת"י עד שיחיא דמלכא הוא עומק אוקינוס ולכן נופל בו כאן ל' חציבה כמו וזרות חלוצים (דברים ו) : ויקו לעשות ענבים. ויקו ידידי לעשות לו הכרם הזה ענבים : ויעש באושים. דומים לענבים וקורין אותם (לנצרווייט"ט זלע"ז) : ויעזקהו. בעשר חופות האמורות (ביחזקאל כח) צפ' חירם מלך אור : ויסקלהו. מיאזר הרע עד שאכל מן העץ ונכנס בו יאזר הרע : ויטעהו שורה. תחילת יצירתו ממקום המזבח : ויצן מגדל בתוכו. ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים : וגם יקב חלב בו. מעיין נובע מקור חכמה : ויקו לעשות ענבים. שידה וישבח לפניו : ויעש באושים. דברים נבאשים חירף וגידף : שפטו נא. לפי שסוף המשל בא לומר שאף הם עשו כמותו שואל להם המשפט

מצודת דוד ויעזקהו וגו'. גדרו מסביב ופנה אותו מן האבנים ונטע בו זמורות יפות ועשה בו גת וחפר בו יקב : ויקו. על פי המעשים והתקונים האלה היה מקוה שיעשה הכרם ענבים טובים ולא כן היה כי עשה באושים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעזקהו. תרגום של טבעת עזקא ור"ל גדר סביבו בהיקף כעין טבעת : ויסקלהו. הסיר האבנים מתוכו וכן סקלו מאבן (לקמן סב) : שורק. זמורות נבחרים כמו ואנכי נטעתך שורק (ירמיה ב) : מגדל. הגת שעוצרים בו הענבים להוציא היין. יקב. הוא הבור שלפני הגת והיין יורד בו : חצב. החפירה באבנים נקרא חציבה בל' המקרא : ויקו. מל' תקוה : באושים. פירות דומים לענבים וגרועים מהם וכן תחת שעורה באשה (איוב לא) שר"ל שעורה גרועה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין א. ויעזקהו, הקיפו בגדר להיות נצור מהיזק הבא מחוץ. **ב.** ויסקלהו, פנה אבני מכשול מתוכו בל יעכבו בפני התפשטות השרשים, והוא סילוק ההיזק הבא מתוכו. **ג.** ויטעהו שורק, נטעו על אופן שיוכל להיות בעל בדים ושריגים ע"י שנתן ריוח בין גפן לגפן. **ד.** ויבן, בנה מגדל שישב שם שומר לשמרו מעופות ומגנבים. **ה.** וגם חצב בו יקב וגת, בו ידרוך הענבים להוציא יינם, ובאופן זה. ויקו לעשות ענבים, אחר שלא חסר לו שום דבר, והוא עשה באשים, סורי הגפן נכריה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ויעזקהו. הקיפו בגדר סביב כטבעת, תרגום טבעת עזקא : ויסקלהו. סקל בקל מורה הנחת האבנים, ובכבד, מורה הרמתם. וסגולה זאת ישתרע בפעלים רבים לשמש דבר והפוכו, בפרט בפעלים הנגזרים משמות : שורק. מתאחד עם שריג, ענפים הדקים הנסרגים ונטוים זע"ז, וכן גידי פחדיו ישורגו (איוב לט), וסורג בלשון התלמוד,

ומזה עובדי פשתים שריקות, וגפן הזה נקרא שורקה : מגדל. עיין למעלה (ב' טו), ופה הושאל על סוכת השומר, שרואה ממנו כצופה מן המגדל, וכן במד' בשלח (פ"כ) : יקב. בור בו יאספו הענבים, ויען יחצב בקרקע קשה אמר לשון חציבה : באשים. חברו תחת שעורה באשה (איוב לח) סרוח ונפסד, ורב האי פירש ענבים פראיים, ובמשנה הענבים הבאושים (מלבי"ם באור המלות)

ג וְעֵתָהּ יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ יְהוּדָה שִׁפְטוּ נָא בֵּינִי וּבֵין כְּרָמִי:

מצודת דוד ועתה. הואיל וכן היה : יושב ירושלים. כל מי שיושב בירושלים וכל איש מאנשי יהודה : שפטו נא. בררו הדבר הנעשה ביני ובין כרמי וראו הדין עם מי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ועתה, מזמין את יושב ירושלים, עיר הממלכה ועמהם כל שבט יהודה שעדיין לא חטאו, הם יהיו שופטים בין ה' ובין כרמו שהם עשרת השבטים ומלכות אפרים, לראות מי החייב בדבר, וטוען בפני השופטים לאמר. (מלבי"ם באור הענין)

ד מַה לַעֲשׂוֹת עוֹד לְכַרְמִי וְלֹא עָשִׂיתִי בּוֹ מְדוּעַ קִוִּיתִי לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ

מצודת דוד מה לעשות. מה היה לי לעשות עוד לכרמי מכל הדברים שעושים לכרם ולא עשיתי לו אותן הדברים : מדוע קויתי. ר"ל מדוע לא היה כן כמו שקויתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מה לעשות עוד, לצורך תקוני הכרם אשר לא עשיתי ומדוע קויתי ונכזבה תוחלתי. ? (והנמשל מבואר בפסוק זי"ן, עדת ישראל הם הכרם אשר נטע ה', בקרן בן שמן היא הארץ הקדושה המוכנת שישיגו שם שני מיני השלמיות, אם שלמות הנפשי שבין האדם ובין קונו, באשר היא ארץ מקודשת מוכנת לטהרה וקדושה ונבואה, ואם שלמות ההנהגה בין אדם לאדם, באשר היא ארץ לא תחסר כל בה ולא יצטרכו לעשוק ולגזול או להסיג גבול, והם הענבים שקוה ה' שהם משפט וצדקה (כמ"ש בפסוק ז') משפט נגד האדם וצדקה נגד המקום. וגם עשה כל צרכי הכרם המבוארים במשל, א. שגדרם בגדר והבדל מן העכו"ם סביבותיהם בל יתערבו עמהם, ב. שסקל אבני נגף מקרבים במה שצוה להם להמחות הכנענים לבל ידיחום מה', ג. שייחד לכ"א נחלת שדה וכרם בפ"ע כי בזה נטעם שורק שיפרו משפט וצדקה בשיהיה דעתם פנויה לעבודת ה', וצרכיהם נמצאים מבלי צורך לעשוק, ד. שבנה מגדל בתוכו והוא הבהמ"ק בו ישב שומר ישראל לא ינום ולא יישן לשמרם מכל צר ואויב,

ה. חצב יקב הוא השפע האלהי שירד חלף מעשיהם שהוא היין ותכלית המקוה מן המעשה, ובכ"ז עשה הכרם באושים כמ"ש ויקו למשפט והנה (משפט) (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות מדוע. במלת למה שואל את התכלית, ובמלת מדוע על (מלבי"ם): באור (המלות)

והי' ועתה אודיעה נא אתכם את אשר אני עשה לכרמי הסר משוכתו: להי' לבער פרוץ גדרו והי' למרמס:

רפ"י הסר משוכתו. להסר גדר המסוכך ומגין עליו, מסוכה הוא סייג קוליס, גדר הוא גדר חזנים: והי'. הכרם: לבער. שירעו זו בהמה וחיה: אודיעה נא אתכם. מה נראה בעיני לעשות לו ועשיתי: הסר משוכתו. טרדתיו מתוך חופותיו: והי' לבער. סופו למות ולמסול זו חיות רעות: פרוץ גדרו. טרדתיו ממחילת גן עדן (רפ"י):

מצודת דוד את אשר אני עושה. את אשר בלבבי לעשות לכרמי: הסר. להסר גדרו ותהיה למרעה: פרוץ. לפרוץ גדרו ותהיה למרמס הרגל והוא כפל ענין במ"ש: (מצודת דוד)

מצודת ציון משוכתו. הוא הגדר הסוכך ומגין בעדו כמו הלא אתה סכת בעדו (שם ה). והי'. כמו ויהי: לבער. למרעה כמו ובער בשדה אחר (שמות כב): למרמס. למדרך הרגל: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועתה, אחר שברר לפני השופטים שהכרם בעצמו אשם ופשע בעצמו, מודיע את העונש אשר בדעתו לעשות לו, הסר, דרך הכרם שיעשו סביבו גדר אבנים בל יהיה למרמס, ויען שעדן אינו בטוח שיקפצו בהמות על הגדר עושין למעלה על הגדר משוכה של קוצים לכלא גם רגל בהמה, אומר שישיר תחלה מסוכת הקוצים ויהי' לבער לבהמות, ואח"כ יפרץ גם הגדר עצמו ויהי' למרמס והפקר, ובירושלמי ריש ב"ק הסר משוכתו והי' לבער זה השן, פרוץ גדרו זה הרגל. (והנמשל כי יסלק מעליהם השגחתו הפרטיית הסוככת עליהם למעלה מן הפגעים הטבעיים ותולדות הימים, גם יחליש כח גבורתם הטבעיית אשר ע"י ישמרו מכל צר ואויב): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הסר. מקור וכן פרוץ: משוכתו, גדרו. משוכה, הוא של קוצים, מן לשכים בעיניכם. גדר, הוא של אבנים ועצים, ובא דגש עם הנח שלא כמשפט? ונראה כי לפי המשל הוא מנחי ע"ו מענין קוצים, ולפי הנמשל הוא מן הכפולים מענין סכך הסוכך מלמעלה וע"כ הורכב

משניהם וכמוהו למעלה (א' טז) : **לבער**. אכילת הבהמה דרך השחתה :
מרמס. דריכה דרך השחתה (כנ"ל א' יב) : (מלבי"ם באור המלות)

וְאֶשִׁיתָהּ בְּתֵהּ לֹא יִזְמַר וְלֹא יַעֲדֵר וְעֵלָה שְׁמִיר וְשִׁית וְעַל הָעֵבִים
אַצֶּה **מִהַמְטִיר** **עָלָיו** **מְטֵר:**

רש"י ואשיתהו בתה. ל' שממה וריקנות היא וכן (לקמן ז) בנחלי הבתות.
ולא יעד. ל' חפירת כרם היא : ועלה שמיר ושית. מיני קוליס פתר זהם
מנחם בן סרוק ואני אומר שמיר ל' תולעת חזק הוא המבקע אבנים שבו
בנה שלמה את בית המקדש כענין שנאמר (יחזקאל ג) כשמיר חזק מלור :
שית. ל' השאת והשבר (איכה ג) ל' תשאה שממה (לקמן ו) ל' מאין דורש
ליכנס בו ומתוך כך תעלה בו תולעת : ואשיתהו בתה. ל' הושבתיו, שלא
נתתי תורה בימיו : לא יזמר ולא יעד. לא ילמדו ממנו לא זכות ולא
מעשה טוב : ועלה שמיר ושית. שלט בו יצר הרע ובדורותיו אחריו לעשות
מעשים מקולקלים : ועל העצים אלוה. כויתי עליו שומרים לשמור את
דרך **עץ** **החיים** **לך** (רש"י):

מצודת דוד ואשיתהו. אשים אותו שממה : **לא יזמר**. לא יחתכו הזמורות
להרבות ענפים כדרך שעושים לכרמים : **ולא יעד**. לא יחפרו תחת
האילנות כדרך שחופרים בכרמים לתקון הגפנים : **ועלה שמיר ושית**.
יגדל קוצים כדרך השדה שאינו נעבד : מפרש המשל ואמר שבית ישראל
הם הכרם : **נטע שעשועיו**. הנטיעה שהוא משעשע ומשמח בו : **ויקו**. לפי
מרבית הטובה שעשה להם היה מקום שיעשו משפט והנה לא כן הוא כי
אספו חטאים רבים או עשו מעשים מגונים כנגע צרעת : **לצדקה**. היה
מקוה שיעשו צדקה והנה נשמע צעקת עשוקים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואשיתהו. אשים אותו : **בתה**. ענין שממון כמו בנחלי הבתות
(לקמן ו) : **יזמר**. כן יקרא קציצת ענפי גפן כמו וכרמך לא תזמור (ויקרא
כה) : **יעדר**. ענין חפירה כמו וכל ההרים אשר במעדר יעדרון (לקמן ז) :
שמיר ושית. שמות מיני קוצים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואשיתהו, ואח"כ אקבעהו שיהיה מקום שמם לנצח,
ומצד זה. **לא יזמר**, לכרות זמורות הגסים המכחישים את הגפנים וגם
לא יעד סביבו להסיר הקוצים והדרדרים עד כי יעלה שמיר ושית, וגם
אצוה שלא ימטירו העבים עליו. (והנמשל שאחר שיביא רגל זרים לארצם
ויהיה למרמס ישבית את האומה מגוי, יכרית מהם מלך ושרים
ומנהיגים, וגם הנבואה יסלק מהם שהוא המטר העליון, כת"י ועל נביא

מלבי"ם - באור המלות ואשיתהו. שיתה מוסיף על שימה שמורה שקבעו במקום קבוע (רש"ף), ומתאחד עם שתות ויסוד, ר"ל שישאר שמים ימים רבים : בתה. מקום בלתי ראוי לבנין ועבודה, וכן בנחלי הבתות (לקמן ז') ומזה שם בת הפך בן, שמורה על בנין בית אביו, ובת לא תקום לנחול ולבנות הבית : יזמר. משמש דבר והפוכו (כנ"ל ב') : ויעדר. חפירה, וחברו (לקמן ז' כה) במעדר יעדרון : (מלבי"ם באור המלות)

זז כי כרם יהנה צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו ויקו למשפט והנה משפח לצדקה והנה צעקה: (פ)

רש"י כי כרם ה' לצבאות בית ישראל. לכרם הזה אתם משולים בית ישראל כי כל מה שעשה לכרם הזה עשה לישראל, והכרם הוא אדם הראשון כי מצינו במ"א במקומות הרבה בתנחומא וצבראשית רבה שמקראות הללו נדרשין עליו לא נטרד אדם הראשון עד שחירף וגידף שנאמר ויקו לעשות ענבים וגו' ובמקו' אחר מצינו הוסיב עליו שומרים שלא יאכל מעץ החיים שנאמר ועל העצים אלוה וכן נדרשנו עליו : כי כרם ה' לצבאות בית ישראל. כי כחותו הכרם לי בית ישראל עשרת השבטים הם היו לי ככרם יין ככרם זית כקרו שמן בארץ שמינה שמן כהונה שמן מלכות שמן מנורה שמן מנחות עזקתים תחלה בהיקף ענני כבוד במדבר וסקלתים ונקיתים מפושעי הדור נטעתיים שורק שם מאות ושם מלות כמניין שורק הוספתי עליהם, על שבע מאות שנלטו בני נח בניתי מגדל בתוכו משכני ומקדשי וגם יקב המזבח והשיתין : ויעש באושים. קילקלו מעשיהם ועתה יושב ירושלים ואיש יהודה אשר לא גליתים עדיין יספטו נא ביני וביניהם על הרעה שהצאתי עליהם מי סרח על מי מה היה לי לעשות עוד טובה לכרמי ולא עשיתי לו אודיע נא אתכם גם אתם המכעיסים אותי את אשר הגון בעיני לעשות לכרמי ככל אשר עשיתי לאדם הראשון הסר מסוכתו אסלק שכינתי מעליה' המסוכב' עליהם כמה שנאמר (לקמן נב) ויגל את מסך יהודה : פרוץ גדרו. אתוך חומותיו : ואשיתהו בתה. ואשוינון רטיסין : לא יזמר ולא יעדר. לא אסתעדון ולא יסתמכון : ועלה שמיר ושית. ויהיו מטלטלין וצדיקין דוגמת שמיר ושית של כרם ואלל הכרם ממש במקום אחר הוא מתורג' הובאי ובור : ועל העצים אלוה. ועל נבייא אפקד ללא יתנבון עליהון, הנבואה

נמשלה למטר שהעצים מקבלין אותה מן השמים כך הנביאים מקבלין הנבואה מפי הקדושה : נטע פעשועיו. כמו נטע ולפי שהוא דבוק נקוד (פתח) כמו בקר זבח השלמים (במדבר ז) : ויקו. שיעשו מספט והנה מספח אסיפ' חטא על חטא כמו מהסתפח (שמואל א כו), דבר אחר ל' נגע ולפי שהוא לשון נופל על הל' בקריאתו דומה מספט למספח וכן לעקה ללדקה נפל בו רוח הקודש צפי הנביא : (רס"י)

מצודת ציון שעשועיו. ענינו התעסקות בדבר מה לשמוח בו : **משפח.** ר"ל אסיפת חטא כמו ונספחו על בית יעקב (לקמן יד) או הוא מל' ספחת הצרעת ולפי שלי משפח נופל על ל' משפט אמר כן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי כרם, מתחיל לבאר הנמשל, הכרם המשליי הזה בית ישראל המה, אשר נטעם ה' בקרן בן שמן כמ"ש בפסוק ד', וכמו שבכל כרם ימצא נטע המובחר שבו ישתעשע בעליו, כן הוא בכרם הזה **איש יהודה,** כי ממנו הצמיח קרן לדוד ושבת מושלים. **ויקו למשפט,** הם הענבים אשר קוה ה' משפט בין אדם לחבירו וצדקה בין אדם למקום, והם עשו באושים, **תחת משפט הנה משפח,** מדבקים הבתים זל"ז לגזול גבול העני, כמ"ש (פסוק ח' ט' י') **ותחת צדקה הנה צעקה** על היין, כמ"ש (פסוק י"א י"ב). (בפסוק הזה דבר דרך כלל, ועתה מתחיל לבאר תחלה מ"ש למשפט והנה משפח) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות משפט, צדקה. כ"כ למעלה (א' כז) שמשפט בין אדם לחברו, וצדקה בין אדם למקום בכ"מ : **משפח.** חיבור טפל אל עקר ופה על חיבור הבתים : **צעקה.** הרמת קול שלא כרגיל, ויפול גם על שכור צועק מיינו (מלבי"ם באור המלות)

לְבַדְכֶם הוּא מְגִיעֵי בַיִת בְּבֵית שְׂדֵה בְּשְׂדֵה יְקָרִיבוּ עַד אָפֶס מְקוֹם וְהוֹשְׁבֹתָם בְּקָרְבָּהָרְץ :

רס"י הוא מגיעי בית צבית. עשרים ושנים אשרי נאמר צספר תהלים על מקיימי התורה ועשרים ושנים הוא אמר יקעיה על הרשעים, הוא ל' לעקת אנחה על פורענות העתידה לבא : מגיעי בית צבית. מקרבים צתיהם זה אלל זה ומתוך כך גוזלים קרקע העניים החלקים שזין צ' הבתים וכן שדה צדה : יקריבו עד אפס מקום. שאין מקום לעני ליסב : והוצתם לצדכם בקרב הארץ. כסבורים אתם שאין חלק להקדוש צרוך הוא ולל לעניים צארץ חלקו צמעשרות אתם גוזלים ולעניים את ארלם שרתיו אתם לצדכם

מצודת דוד הוי. ר"ל יש להתאונן על מה שהמה מגיעים בית בבית כשאדם חלש היה לו בית בין בתי אנשים חזקים בעלי זרוע היה החזק שמצד זה מגיע ביתו בתוך גבול בית החלש ולקח מגבולו וכן זה שמצד השני עד שלא נשאר מקום להחלש שביניהם : **והושבתם**. אמר הנביא לבעלי הזרוע וכי סבורים אתם שרק אתם לבדכם תשבו ותתקיימו בקרב הארץ ואין להחלש מקום עמכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפס. הוא כמן אין : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוי, בעלי זרוע היו מקרבים את בתיהם זל"ז באופן שגזלו גבול העני אשר בתוך, אבל את השדות לא הקריבו, כי שדה וכרם לא נחשב בעיניהם בעת ההיא לעבוד את האדמה, ע"ז קורא כמהתל עליהם הוי! קורא אני אל המגיעי בית בבית הלא טוב יותר כי שדה בשדה יקריבו לקחת מהעני גם גבול שדהו עד אפס מקום עד שלא ימצא העני שום מקום לא בעיר ולא בשדה, ובזה תרויחו כי **והושבתם** תשארו יושבים לבדכם בקרב הארץ והעניים כלה גרש יגרשו. וזאת שנית הלא טוב לכם השדות והכרמים מן הבתים, כי הלא : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מגיעי בית בבית. נגע בהפעיל מורה תמיד על הגעה (ערייכען), ונבדל מנגע בקל שמורה על נגיעה (אנרירען), ונמצאו תמיד ביחוס שאליו, וכן פעל קרב (עמש"ש בפ"י תהלות צא י) ופה שבא ביחוס שבא בודד בתנ"ך ? וצ"ל שבא לומר שהגיעו הבתים באופן שעשו משניהם בית אחד בעשקם נחלת העני אשר בתוך : **והושבתם**. מבנין שלא נזכ' שם פועלו, שרשו ישב ומוסב לעתיד מפני הוי"ו : (מלבי"ם באור המלות)

טו בְּאֶזְנֵי יְהוָה צְבָאוֹת אִם לֹא בְּתִים רַבִּים לְשִׁמָּה יְהִי גְדֹלִים וְטוֹבִים מֵאֵין יוֹשֵׁב:

כ"ט בְּאֶזְנֵי ה' צְבָאוֹת. אִמֵר הַנְּבִיא סְתִי אֶזְנִי שָׁמְעוּ כְּסַנְגֹזַר עֲלֵיהֶם גְּזִירָה מֵאֵת ה' וּבְצַוְעָה אִם לֹא עַל דְּבַר זֶה צְתִים רַבִּים לְשִׁמָּה יְהִיו וְצְתִים גְּדוֹלֵי וְטוֹבִים יְהִיו מֵאֵין יוֹשֵׁב : (כ"ט)

מצודת דוד באזני ה' צבאות. באזני אמר ה' צבאות ותחסר מלת אמר ומאליו יובן : **אם לא**. הוא ענין לשון שבועה כאדם האומר אם לא יהיה כן אזי יהיה ענשי כך וכך ומגזם ואינו אומר וכן אם לא כאשר דמיתי (לקמן יד) : **בתים רבים וכו'**. וכאומר הואיל וכן מה תועלת להם מה שלוקחים עוד מגבול החלשים : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין באזני, קול קורא לאמר ה' צבאות הוא לשון שבועה שנשבע ה' בשמו הגדול, **כי בתים רבים לשמה יהיו**, ולא שיהיו לשמה מפני קטנם או גריעותם, כי גם **(בתים) גדולים וטובים (לשמה יהיו)** מסבת **מאין יושב**, כי תצא חצי העיר בגולה, וא"כ למה לריק תגזלו בית העני להגדיל בתיכם, אבל בהשדות והכרמים בהם הלא תמצאו חפץ:
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות באזני ה' צבאות. לדעתי ה' צבאות שזכר הוא לשון השבועה שנשבע ה' בשמו הגדול, כמו בי נשבעתי נאום ה', וכן פיי לקמן (כ"ב יד):
(מלבי"ם באור המלות)

וַיְעַשׂוּ בַת אַחַת וְזָרַע חֹמֶר יַעֲשֶׂה אִיפָה: (o)

רש"י כי עשרת למדי כרם. ומפני הרעב יגלו יוספי הבתים ואין יושב בה וגם זאת תהיה לכם מדה צמדה על הקרבת הקדה צקדה סגזלתם חלקו של מקום צמעקר הארץ: עשרת למדי כרם. (ארפיני"ט בלע"ז) ואומר אני כדי עבודת יום אחד צלמד בקר קרוי למד. יעשו בת אחת. מדה אחת של יין, בת שלש סאין: וזרע חומר. בית כור שהיא שלשי סאין של תבוא' יעשה איפה שלש סאין: (רש"י)

מצודת דוד כי עשרת וכו'. מקום עבודת עשרת וכו' יעשה בת אחת יין ומקום זרע חומר יעשה איפה אחת ובעבור הרעב יעזבו בתיהם וילכו להם וישארו שממה מבעליהן: (מצודת דוד)

מצודת ציון צמדי. ענין זוג כמו צמד בקר (ש"א יא) ועבודת יום אחד בצמד בקר קרוי צמד כרם: בת. מדת הלח מחזקת ג' סאין: חומר. הוא כור מחזיק ל' סאין איפה מדת היבש מחזקת שלשה סאין: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי עשרת צמדי כרם, לא יעשו רק מדה אחת של יין, וזרע חומר לא יעשה רק איפה, שהיא עשירית מן הרגיל. ומצד זה תצטרכו לכרמים ושדות גדולים. וכמהתל עליהם יאמר, הייתם מרויחים יותר בגזלת השדות מגזלת הבתים שיעמדו שממה. (ענתה מתחיל לבאר מ"ש ויקו לצדקה והנה צעקה על היין): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צמדי. י"מ מה שיחרוש צמד בקר ליום, וי"מ עשרה כרמים נצמדים יחד: בת. בלח כמו איפה ביבש: וחומר. הוא הכור והוא עשר איפות:
(מלבי"ם באור המלות)

יֵאָרְ הוּי מְשָׁכִימִי בְּבִקְרָ שְׁכָר יִרְדְּפוּ מֵאַחֲרֵי בְּנֵשֶׁף יֵינן יְדִלִיקָם:

רָפָ"י מֵאַחֲרֵי בְּנֵשֶׁף. לְשִׁתּוֹת יֵינן צְלִילוֹת : יֵינן יְדִלִיקָם. צוּעַר צַם : (רָפָ"י)

מצודת דוד **משכימי בבקר**. משכימים בבוקר ורודפים לבקש יין המשכר ומאחרים לשבת בערב לשתות הרבה עד אשר היין דולק ובוּעַר בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בנשף**. בחשכת הלילה כמו נשף חשקי (לקמן כא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הוּי!** מצייר כי רואה אנשים משכימי קום, ושואל **הוּי משכימי בבקר**, על מה הם משכימים? הילכו לבית ה' להתפלל. ? משיב לא, **כי שכר ירדפו!** רואה שנית כי אלה הם מאחרי שבת, ושואל **הוּי מאחרי בנשף**, על מה? משיב, שם **יין ידליקם**. מוסיף לחקור עוד מה יעשו בבית המשתה כל היום, היביטו שם פועל ה' ומעשהו. ? משיב לא, כי (מלבי"ם) באור הענין

מלבי"ם - באור המלות **שכר**. הוא היין הישן המשכר, ודרך לשתותו בלילה כשרוצה לישן, והם עשו בהיפך תיכף בבקר רדפו אחר השכר, ובערב גם היין הדליקם : **מאחרי**. מבואר אצלי כי איחור הוא תמיד בבחינת הזמן הקבוע, ופה ר"ל מאחרי זמן הקבוע לשינה, וזה הבדלו מן מהמה ובושש (מלבי"ם) באור המלות

יֵבֵא וְהָיָה כְּנֹר וְנָבֵל תִּתֵּן וְחָלִיל וַיֵּינן מִשְׁתִּיהֶם וְאֵת פֶּעַל יְהוָה לֹא יִבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יְדִיו לֹא

רָפָ"י כְּנֹר וְנָבֵל. נימין יתרות יֵשׁ צִנְבַל מִן הַכְּנֹר וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ נָבֵל שְׁמֹנְצֵל כֹּל מִינֵי כְּלֵי זִמְרָה צִמְדָרֵשׁ תְּהִלָּה : תוֹף. שֶׁל עוֹר הוּא : וְחָלִיל. אֲצוּבָה שֶׁל קִנְיָה, (לְמִי"ל צִלְע"ז) : וְאֵת פֶּעַל ה' לֹא יִבִּיטוּ. וְצִמְדָרֵשׁ דֵּה' לֹא אֶסְתַּכְּלוּ : וּמַעֲשֵׂה יְדִיו לֹא רָאוּ. עָשׂוּ עֲלֵמָס כְּאִילוּ לֹא רָאוּ אֶת גְּבוּרֹתָיו, ד"א לֹא קִלְסוּהוּ שְׁחִרִית יוֹלֵךְ אֹרֶךְ וְלֹא עֲרִבִית הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים : (רָפָ"י)

מצודת דוד **והיה כנור וכו'**. בידם היה הכנור וכו' לנגן בעת השתיה לתענוג וגם יין משתיהם היה בידם : **פועל ה'**. אינם נותנים לב להסתכל פועל ה' שעל הכל יביא במשפט : **ומעשה וכו'**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כנור ונבל תוף וחליל**. הם שמות כלי נגון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, שם יהיה. כנור ונבל, מצורף אל יין משתיהם, אבל את פועל ה' לא יביטו, שמה לחקור על הנהגת ה' והשגחתו, כי מעשה ידיו לא ראו מימיהם, ואיך ישימו עליו לב עתה במשתה היין
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו. יש הבדל בין פועל ה' ובין מעשה ידיו, כמו שיש הבדל לדעת הרש"ף בין פעולה ומעשה, העסק שאדם מתעסק באיזה דבר נקרא פעולה, ודבר שנגמרה מלאכתו וא"צ שום תיקון נקרא מעשה. וכן המבחין על המציאות כמו שהוא עומד נגמר ונשלם מעת הבריאה הקדומה, נאמר שמבחין מעשה ידיו, אבל המבחין בו פעולת ה' המתמדת בו תמיד, איך התמדת הבריאה וקיומה הוא ג"כ בריאה חדשה, וכי ידי היוצר עודם פועלים בתמידות בלי הפסק במציאות כולו, ומחדש בכל יום מעשה בראשית, נאמר שבוחן פעולת ה'. - ובזה אמר פה שלא הביטו אל פעולת ה', שהוא העיון השכלי לחקור אחר פועל ה' והנהגתו התמידית, ומוסיף שגם מעשה ידיו כמו שהם עומדים סדורים וערוכים מששת ימי בראשית שמעידים על סבה ראשונה חכם ויכול ורוצה, שזה יכלו לראות בעינים חושיים, ג"כ לא ראו. - ודע שיש הבדל בין ראייה והבטה, ראייה, הוא ראות העין החושיי ויפול גם על ראייה הפתאומית בלי כונה. והבטה, פורט המשים לב על העצם לדעת ענינו ומהותו. לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (שמות יד) שלא יבואו לנגד עיניכם כלל, פני ה' חלקם לא יוסיף להביטם (איכה ד'), לא ישים לב אליהם אף שיראם בעיניו, אל תבט אל מראהו (ש"א טז ז') אל תשים לבך אליו. ומצד זה יבא הבטה קודם ראייה על מי שמשים לב לראות המובט ואח"כ רואהו בעיניו, ויבט הפלשתי וירא את דוד (ש"א יז), הבט משמים וראה (איוב לה). יביטו יראו בי (תהלות כב). רק בעיניך תביט, (ותרצה לדעת ואז) ושלומת רשעים תראה בעין ממש (שם צ"א). אם אביט אליך, (ויותר מזה גם) ואם אראך (אף בלי כונה) (מ"ב ג'), ואמר ראה ה' והביטה (איכה א'), ראה בעין ושים לב לדעת. ובזה תראה איך שקל את דבריו בפלס, שיחס הבטה אל פועל ה', כי לא יושכל רק בעין השכל, וראייה אל מעשה ידיו, כי זה יתראה בעין החושיי. - ודע כי פעל ראה נקשר עם את ופעל הביט עם אל בכ"מ, והביט אל נחש הנחשת וראה אותו. - כי הראייה המוחשת תפעול ותתפעל מנצוצים הפוגשים מן המובט בעין המביט שע"ז מורה מלת הפעול את, לא כן ההבטה המחשבת שקשורו עם המובט הוא הגיוני לא במציאות, זולת פה יצא מן הכלל, וצ"ל מפני שמלת את נמשך גם למעשה ידיו ואת מעשה ידיו: (מלבי"ם באור המלות)

לְכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דַעַת וְכָבוֹדוֹ מִתִּי רָעַב וְהַמּוֹנוֹ צָחָה צָמָא:

רש"י מצלי דעת. לפי שהיה לזם צלי דעת: וכבודו מתי רעב. נכבדו

ימותו ברעב : רחם רמא. רמא רנגד רוב מרתיהם : רחם. ררגוס קל רמאח
:

מצודת דוד מבלי דעת. על שמאנו לדעת דרכי המקום : וכבודו. אנשי
הכבוד והחשובים יהי מתי רעב והמון העם ימותו בעבור יובש הצמאון
ומלת מתי משמשת בשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתי רעב. אנשי רעב : רחם. ענין יובש וצמאון כמו על רחית
סלע (יחזקאל כד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן בעבור כל הנזכר בעבור שעשו באושים, גלה בבלי
דעת. וכבודו נכבדיהם ימותו ברעב, רחת שהשיגו גבולות להרבות עשרם,
והמונו ימותו בצמא רחת שסבאו יין ושכר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מבלי דעת. שימוש המ"ם כמו ב' בבלי, וכן ממחרת
השבת יניפנו הכהן (ויקרא כג), ביום זבחכם יאכל וממחרת (שם ז'),
שהוא ובמחרת : מתי רעב. אנשי רעב, והשו"א עד, לא כן לקמן (כ"ב ב')
בציר"י : רחם. שרשו רחח, והוא תואר בפלס אשה, והבדלו מן יבש רחב,
שהוא מורה יבשות העצם בפנימותו מכל וכל, כמו רחח סלע : (מלבי"ם
באור המלות)

גיד לכן הרחיבה שאל נפשה ופעה פיה לבלי חק וירד הדרה
והמונה ושאוה ועלז בה :

רפ"י לכן הרחיבה. מדה במדה הם הרחיבו נפשם לבלוע מאכל ומסת'
לרוב ופערו פה לבלוע אף שאל רחייב נפשה לבלוע : ופעה. ופתחה :
לכלי חק. רחין סוף ולמה לכלי חק לפי קלח היה רידם קל רלו חק וקלצה
לרפנוקיהם : וירד. קם הדרה קל ירוקלים. ועלו רה. העליזים קצה : (רפ"י)

מצודת דוד הרחיבה. מדה במדה על שהרחיבו נפשם להתענג ביותר לכן
רחייב השאל נפשם לבלוע את הכל : הדרה. רפארת עדתם : בה.
בהשאל ומוסב על וירד ור"ל הכל ררד אל השאל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ופעה. רתחה ביותר כמו פי רערתני (תהלים קיט) : לבלי חוק.
בלא קצה. והמונה. המון עמה : ושאוה. הוא כמו המונה וכפל הדבר
במ"ש : ועלז. ענין שמחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן, מוסב על לבלי חק. השאל רחייב פיו אל בלי

חק, אל מי שלא שם חק לתאווה, וכן גם השאול לא ישים גבול לתאווה לבלוע נפשות. **וירד הדרה**, כשתשבת עיר, יתבטל תחלה שאונה, שהוא קול ההמולה הגדולה שבה קול ששון ושמחה וכדומה, ואח"כ המונה שהוא ההמיה המורגלת, ואח"כ הדרה שהוא המלך ושרים, עד שהסדר הוא שירד שאונה והמונה והדרה, והמליץ פה הפך הסדר לאמר שתושבת פתאום כאילו השאול פתח פיו ובלע כל העיר בפתע פתאום, עד שנשבת הכל פעם אחד, ועז"א **ועלו בה**, כאילו בעודם בשכרותם ועליזתם יפלו לשאול ולא ירגישו ועוד יעלזו וישחקו בבטן שאול, ומלת בה מוסב על השאול (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ופעה. פער הוא הגילוי הבלתי ראוי ויותר מן הרגיל, ולמ"ד לבלי חק, הוא הגבול שאליו : **המונה ושאונה**. ההמון, רגיל. והשאון, יותר מן הרגיל, קול המולה גדולה (ע"ל יז יב) : **ועלו**. שמחה ורעדה, והשכרותים למען יעלזו (ירמיה נא), הרועד מחמת שמחה ושכרות, והוא פעל, יעלו בשאול (מלבי"ם באור המלות)

טו וישח אדם וישפל איש ועיני גבהים תשפלנה:

רס"י וישח. ויחלש תקוף גברין ולפי מדרשו זה הקצ"ה שהם גרמו לו להראות כאיש נדהם וכן הוא אומר לור ילדך תשי (דברים ל"ב) ואומר בעללתיים ימך המקרה (קהלת י) : (רס"י)

מצודת דוד וישפל איש. כפל הדבר במ"ש : **ועיני גבוהים**. העינים שהיו מגביהים להסתכל כלפי מעלה כדרך גסי הרוח : **תשפלנה**. להסתכל למטה כדרך השרוי בצרה וצער : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישח. ענין כפיפה כמו שחו רעים לפני טובים (משלי יד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וישח, האדם יכניע את עצמו בלב ובפועל, ועיניו ישפלו לפני ה' בתשובה וחרטה (עיין פירוש הפסוק למעלה ב' ט') : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וישפל. עיין למעלה (ב' יא) : (מלבי"ם באור המלות)

טז ויגבה יהוה צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה:

רפ"י ויגבה ה' לנצח במשפט. כשיעשה משפטים בהם יגבה שמו בעולם, במשפט יוקטי"ל"ח בלע"ז : והאל הקדוש. יתקדש בתוך הלדיקים הנשארים **ככם** : **רפ"י** (רפ"י)

מצודת דוד ויגבה וכו'. במשפט. כשיעשה משפט יתרומם ויתעלה שמו : **נקדש בצדקה**. יתקדש שמו במה שיעשה צדקה להכשרים שבדור : **דוד** (מצודת)

מלבי"ם - באור הענין ויגבה, ואז ישובו לעשות ענבים שהם משפט וצדקה. ויגבה ה' ע"י המשפט, שיעשו בין אדם לחברו, ויקדש ע"י הצדקה, שיעשו בין אדם למקום : [הערה : דע כי כל השמות והתוארים שאנו מיחסים אל ה' הם רק בערכנו, ואינם תלויים בעצמותו יתברך, למשל אנו קוראים אותו צבאות, שם זה מורה שהוא מנהיג ומקיים צבאותיו אשר ברא, הנה שם זה לא יתכן ליחס אליו רק אחר שברא שני חלקי הבריאה העליונים והתחתונים, אבל טרם נברא כל יצור לא היה מכונה בשם צבאות, ובכ"ז ידענו שלא נשתנה בעצמותו אחר שברא הבריאה וקנה שם צבאות, לעצמו ממה שהיה קודם הבריאה שלא היה מכונה בשם זה. מבואר כי שם זה אין לו קשר בעצמות ה', ואנו מכנים לו שם זה רק בערכנו שמצד שאנחנו צבאותיו נקראהו ה' צבאות או אלהי הצבאות, דעתנו בזה שהוא מנהיג וקושר ומחיה ומקים צבאות הבריאה בכללה. ואחר ששם זה אינו מיוחס אליו רק מצד צבאותיו, מבואר כי כבוד השם הזה יתרבה או יתמעט גם כן מצד צבאותיו והנהגתם, רצוני שבעת שצבאות הבריאה מסודרים בסדר נכון ומונהגים בהנהגה נכונה, אז תפארת השם הזה שהוא שם צבאות מתגדל ומתרבה, ובעת שצבאות הבריאה מופסדים והורס סדרם, כן תפארת השם הזה מתמעט ומתקטן, ואחר שהקו אשר לפיהו יתוקן סדר ההנהגה המדינית וקשר הצבאות בסדר נכון הוא המשפט, כי עת לא ישימו משפט לקו תפסד ההנהגה הכללית ושם צבאות יתמעט כבודו, אחר שהצבאות האלה אשר אליהם יתיחס זה השם הוא כחיות טורפות וזאבי ערב, עפ"ז יאמר. **ויגבה ה' צבאות במשפט**, שעל ידי שישבו לעשות משפט יתרבה השם ויוגבה. - וכן הקדושה שאנו מיחסים אל העצם הנשגב ומתארים אותו בתואר קדוש אין לו שום שייכות בעצמותו, כי הקדושה הוא ענין מיוחס אל האדם עת יעזוב עניניו הטבעיים ויעלה להתנהג בענין נעלה מן הטבע הבשריית, אבל השם, הוא לא יתלה אל מדרגה למעלה ממה שהוא, שבעבורו תיוחס לו הקדושה, אבל ניחס לו הקדושה מצדנו, שמצד שעקר הקדושה אצלנו שאנו עוזבים דרכים הטבעיים להתדמות אל דרכי היוצר הרוחניים, שעל קוטב זה יסבו כל המצות שבין אדם למקום כמ"ש והייתם קדושים כי קדוש אני בהכרח ניחס מקור הקדושה אל האל יתברך, נמצא שבעת שאין התחתונים מתנהגים בקדושה גם הוא לא יתואר בשם קדוש, אחר שתואר זה אין שייך בו, וזה שכתוב והאל הקדוש נקדש בצדקה, שעל ידי הצדקה נגד המקום יקרא בתואר קדוש, בשהוא

המקור והשורש לקדושתם : ע"כ : [(מלבי"ם באור הענין)

וַיִּרְעוּ כְּבָשִׂים קְדָבָרָם וְחָרְבוֹת מַחִים גָּרִים יֹאכְלוּ: (o)

רש"י ורעו כבשים כדברם. לדיקים הנמשלים כעדר הרחלים : כדברם. כמנהגם ביושר וזמדה מכלכלים דבריהם במשפט ככבשים הללו, ורבותינו לרקו כדברם כמדובר צם נחמות הנדברות להם : וחרבות מחים. בתי הרשעים שהם שמונים : גרים יאכלו. הלדיקים שהם כגרים יאכלום. מחים. שמונים כמו עולות מחים אעלה (תהלים ס"ו) : (רש"י)

מצודת דוד **כבשים**. הצדיקים הנמשלים לעדר הרחלים המה ירעו בנחת והשקט כמנהגם מאז ולא יהיו נכללים עם הרשעים : **וחרבות מחים**. בתי החרבות של הרשעים בעלי המוח יאכלו הצדיקים שהמה עתה כגרים מול רשעי

רשעי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כדברם**. כמנהגם כי וינהג תרגומו ודבר וכן אני אשימם דוברות בים (מ"א ה) שהוא ענין הנהגה : **מחים**. רשעים השמונים בעלי המוח

המוח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ורעו**, המליץ תפס פה משל משתי כבשות הצאן, האחת הורגלה לרעות על נאות דשא, והשניה שה שמנה אשר נתפטמה על האבוס, ובעת רעבון כשהאבוס ריק ואין בה אוכל להאבוסה תמות ברעב, אבל השה הרזה תמצא מחיתה גם אז בשדה במדבר. וז"ש **ורעו כבשים כדברם** ומנהגם לרעות בשדה אבל **וחרבות מחים גרים יאכלו**, החורב והיובש שיתיבש המוח שבעצמות צאן הפטומות יאכלו וישחיתו את הגרם והעצם, שהצאן הפטומות מתוך שמלומדים במאכל דשן ושמן ועתה יחסר להם זה תחרבנה מוחות עצמותיהם ויכלו גם העצמות. והנמשל שאחר שישובו לעשות משפט וצדקה ולא יגזלו איש את רעהו, אז הרגילים להתפרנס מיגיע כפם ימצאו מחייתם גם אז וירעו כמנהגם, אבל הרגילים להתפרנס מן הגזל עתה תחרבנה עצמותיהם השמנות, כי בקום המשפט על מכונו לא ימצאו חית ידם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כדברם**. כמנהגם, כמו וידבר עמים תחתי : **וחרבות**. לשון חורב ויובש : **ומחים**. אינו תואר רק שם, המוח שבעצמות. והרבים, על מיני המוח, משא"כ עולות מחים אעלה, תואר. והרבים על העולות. ושם גרים הוא לדעתי מלשון עצם כמו יששכר חמור גרם, וכן גרמיו כאפיק נחושה (איוב מ' יח), ובא גרם וגרים על שני משקלים כמו קדם קדים, וכמ"ש למעלה (אי' ז') על זרם זרים. וכינוי הרבים יאכלו, מוסב על חרבות מחים, לא על גרים, מוח החרב יאכל את הגרם והעצם : (מלבי"ם)

יחזקאל הוֹי מִשְׁכֵּי הָעֵוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׂוֹא וְכַעְבוֹת הָעֵגְלָה חֲטָאָה:

רפ"י הוֹי מוֹשְׁכֵי הָעוֹן. גוררים יכר הרע עליהם מעט מעט בתחילת בחבלי השוא כחוט של קורי עכביש ומשנתגרה בהם מתגבר והולך עד שנעשה כעבות העגלה שקושרין בו את הקרון למשך: השוא. דבר שאין בו ממש : חטא. חטאה. חטא : (רפ"י)

מצודת דוד מוֹשְׁכֵי הָעוֹן. ממשכים על עצמן את היצר הרע המסית על העון : בחבלי השוא. בחבלים דקין וכמעט שאין בהם ממש : וכעבות. לבסוף ממשכים היצה"ר המחטיא בחבלים עבות שמושכים בהם את העגלה ר"ל בתחלה מעט נמשכים אחריו ולבסוף נמשכים הרבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון וכעבות. חבלים עבות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוֹי, שיעור הכתוב. הוֹי מוֹשְׁכֵי הָעוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׂוֹא (ובחבלי) כעבות העגלה (מושכים) חטאה, ובאור הדבר כי האדם יש לו תמיד מלחמה פנימית, עת יזדמן לפניו דבר הערב אשר הוא מוזהר ממנו, אז התאוה תעוררהו ליהנות מן הדבר, והשכל יזהירהו שלא ליגע בו מפני מצות ה', ועת תנצח התאוה ויעבור על המצוה נקרא חטא בכתבי הקודש, שחטא מן המטרה ועבר ואשם, והחוטאים באופן זה מלאים חרטה, כי אחרי ימלאו תאותם יפקחו עיניהם ויכירו את אשר הרעו. ויש אנשים אשר עת תסיתם התאוה לעבור מצוה ויראו כי השכל עומד לשטן להם יקראו גם אל השכל לעזור אל התאוה, ע"י שיכפרו במצוה או במצוה עליה, בגמולו ובענשו וכדומה, וזה הנקרא בשם עון כי העוה דרכיו במזיד, וזה לא יתחרט לעולם, ועם הכת הזה התוכח הנביא פה, כמ"ש בפסוק שאח"י האומרים ימהר יחישה מעשהו, שהם הכופרים בעונשי ה', יטעון עליהם שידרשו על עקר הסבה אשר סבבה התפקרותם, אם היה זה מחקר השכל לבדו ומופתי העיון, אבל באמת לא כן הוא עקר הסבה לזה היה בולמוס תאותם אל הדברים האסורים, זה משך אותם בעבותות חזקים כעבות העגלה, ואז משכו את העון שהוא טענות השכל לעזרת התאוה והחטא, אבל לא בחבלים חזקים רק בחבלי השוא שאין בממש. וז"ש הוֹי מִשְׁכֵּי הָעוֹן, מה שהם מושכים את העון שהוא טענת השכל, הם חבלי שוא וקורי עכביש אשר במעט קט ינתקו כי אין ממש במופתיהם, אבל (בחבלי) כעבות העגלה (מושכים) חטאה, וזה הוא עקר סבת החטא, כי ראה נא ובחון את טענותיהם אשר יעריכו נגד הנביא המוכיח אותם, ראה נא חבלי שוא האלה, הנה הם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות העון, חטאה. בארתי למעלה (א' ד') המעוה היא בעצת השכל, והחוטא הוא מנוצח מתאותו : **ושוא.** דבר שאין בו ממש כמ"ש בשבועות (דף כ'), אוכל ולא אוכל שקר, אכלתי ולא אכלתי שוא : **וכעבות.** בפלס שאור יאור בסמוך ובנפרד, והוא קלוע, ולדעת חז"ל לא פחות משלשה מיתרים, וקרוב לבאורי פי' בס' ג"ן : (מלבי"ם באור המלות)

יטו האמרים ימהר יחיש מעשהו למען נראה ותקרב ותבואה עצת קדוש ישראל ונדעה: (פ)

כז"י יחשה מעשהו. הפורענות שהוא אומר להביא : למען נראה. דבר מי יקום :

מצודת דוד האומרים וכו'. אומרים בלעג ימהר להביא מעשה הפורעניות שאומר למען נראה אם יוכל עשוהו : **ותקרב ותבואה.** כפל הדבד במ"ש : **ונדעה.** שיש בידו הכח : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחשה. הוא כמו ימהר וכן אחישה מפלט לי (תהלים נה) וכפל הדבר בשמות נרדפים וכך אדמת עפר (דניאל יב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין האמרים אל הנביא המנבא שישובו ומודיעם הפורעניות שיביא ה' עליהם, הם משיבים לו הלא לימים רבים ולעתים רחוקות הוא נבא, וצריך שה' ימהר מעשיו שאז יהיה ראה שהוא בהשגחה. ובזה צריך, **א.** שימהרם בזמן, **ב.** שיחיש ויעשם בזריזות, לא כן עתה שמאחרם בזמן, וגם בעת שמביא הרעה מביאה במתינות נוכל לתלותה במקרה. **ותקרב ותבואה עצת קדוש ישראל,** העצה הנאמרת אצל ה' בכ"מ היא התכלית אשר עברו יפעל מעשהו, למשל מלך שמרדה עליו מדינה ומתיעץ איך יכבשם ואיך ישלח אנשי חיל ואיך ילחם אתם עד שיכנעו תחתיו, הנה הגדודים ששולח שמה ומלחמתו עמהם הוא המעשה שעושה להשלים העצה שהוא שיביאו צוארם תחת עולו, ובעת שילחם עמם נאמר שהשלים מעשהו, ובעת שיכבש אותם נאמר שנשלמה עצתו. מבואר כי אצל ה' אשר אינו צריך לעצות ותחבולות, לא יפול שם עצה רק על התכלית הנרצה ממנו במעשהו, ובעת יגזור פורעניות על איזה אומה, שתכלית כונתו למען יכירו אלהותו ויכלתו, הפורעניות שמביא הוא מעשהו, וכונתו שיכירו כחו וגבורתו הוא עצתו. עפ"ז אומר אחר שתכלית כונתו שע"י העונש נשוב בתשובה צריך, **א.** שימהר המעשה בעצמה שהוא העונש, **ב.** שימהר גם העצה ששיג שהוא העושה הכל, וז"ש **ותקרב** שלא תעמוד העצה במקום רחוק עד שאינה נראית כלל וגם **ותבואה,** שלא תעמוד במקום אחד רק תלך ותבא אלינו ועי"כ **ונדעה** בהשגה שכליית שכן הוא, לא כן עתה שבין מעשהו בין עצתו נעלמים מעינינו, זה טענתם טענת העון, והוא חבלי שוא ותהו, כי ידוע שה' מאחר

העונש כדי שיהיה מקום לבחירה, או מצפייתו פן ישובו בתשובה, ועוד
טעמים ידועים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ימהר יחישה, מהר הוא בבחינת הזמן, וחש בבחינת
האדם, למשל כשקוראים אדם והולך תיכף אבל בנחת, הוא ממהר ובלתי
חש, וכשרץ אבל לאחר שעה, הוא חש ולא ממהר (ועיין לקמן ח' א')
:(מלבי"ם באור המלות)

כז הוֹי הָאֹמְרִים לְרַע טוֹב וְלְטוֹב רַע שְׁמַיִם חֲשָׁה לְאֹר וְאֹר לְחֲשָׁה
שְׁמַיִם מֵר לְמַתוֹק וּמַתוֹק לְמֵר : (o)

כח"י האומרים לרע טוב. מקלסין לעכו"ם ורע צעיניהם לעבוד הקב"ה
שהוא טוב : שמים חשך לאור. דבר שהוא עתיד להביא עליהם חשך
אומרים שיאיר להם : שמים מר למתוק. עון שהוא עתיד להביא עליהם
פורענות מר אומרים שימתיק להם : ומתוק למר. עבודת הקב"ה המתוקה
אומרים מרה היא : (כח"י)

מצודת דוד לרע. על עבודת אלילי כנענים היו אומרים שהוא טוב : ולטוב.
הוא עבודת המקום : שמים חושך וכו'. כפל הדבר פעמים ושלוש כדרך
המליצה ולהתמדת הדבר : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הוי האומרים לרע טוב, שלש דבריו לעומת שלש
ההבחנות אשר בכח האדם, א. הבחנה השכליית, להבדיל בין הטוב
האמתי והרע האמתי, כמו המצוה והחטא, ב. הבחנת כח המדמה
להבדיל בין המועיל והבלתי מועיל כמו האור והחושך, ג. הבחנת הנפש
המרגשת בין הערב להבלתי ערב כמו הדבש והלענה, וכמו שיקרה בחליי
הגופות שיטעמו המר מתוק והמתוק מר, או חולי העינים שידמו האור
חשך והחשך אור, כן ימצא בחולי הנפשות שישוב אצלם הרע טוב והטוב
רע. ושיעור הכתוב, הוי קורא אני אל האמרים לרע טוב ולטוב רע, הלא
הם שמים אור לחשך וחשך לאור, מר למתוק ומתוק למר, כי נדמו
בחליים הנפשיי, כמחלה אנושה גופיית עד שנעדר מאתו כח ההבחנה
והרגשה. אמנם לעומת שהחולים יסמכו על עדות הבריאים העומדים
נגדם שמגידים להם שזה אור ומתוק, או חשך ומר, לא כן אלה, כי.
(מלבי"ם באור הענין)

כא הוֹי חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם וְנָגְדוּ פְּנֵיהֶם נְבִיִּים : (o)

מצודת דוד בעיניהם. מחזיקים א"ע לחכמים : **ונגד פניהם.** לפי הסתכלות פניהם וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הוי, הם חכמים בעיניהם, הגם שנגד פניהם עומדים **נבונים**, המשכילים ומבררים להם מה הוא הטוב ומה הוא הרע : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ונגד פניהם. למפרשים הוא כמו בעיניהם, אבל לא מצאנו לשון נגד פניו על החכם בעיניו, (משלי ג' ו', כ"ו ה' יב, כ"ח יא), כי נגד פניו הוא דבר העומד נכחו : (מלבי"ם באור המלות)

כב הוי גבורים לשתות יין ואנשי חיל למסך שכר:

רש"י למסוך שכר. למזוג שכר תיקון המשקה קרוי מסך : (רש"י)

מצודת דוד לשתות יין. מראים גבורות לשתות יין הרבה : **ואנשי וכו'.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון למסוך. מזיגת היין קרוי מסך : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין (כב-כג) הוי גבורים וכו' מצדיקי רשע, ר"ל עקר תפארת הגבורה הוא שיעשה משפט ויציל עשוק, וא"כ קורא הוי, גבורים **ואנשי חיל**, איך הם בעצמם הם מצדיקי רשע ע"י שוחד, ולשתות יין **למסך שכר**, הוא מאמר מוסגר, כמתלוצץ עליהם הסגיר בדבריו, גבורים, אבל לא לגבורה רק לשתות יין, אנשי חיל, אבל רק למסוך שכר, כי אין מכונים גבורתם לתכלית הנרצה, (ומבואר אצלי כי הגבור הוא הגבור בטבע, ואיש חיל אינו גבור רק יודע תכסיסי מלחמה, לכן מיחס אל הגבור שתיית היין בעצמו, ואל האיש חיל רק מזיגת השכר ועריכתו, תכסיסי השכרות נגד תכסיסי המלחמה). אומר איך הגבורים האלה הם **מצדיקים הרשע**, שרשעו גלויה ואין מחפשים כלל לתת טעם למה הצדיקו אותו, כי מבואר לכל שהצדיקו אותו רק **עקב שוחד** שנתן, וצדקת צדיק הגלויה יסירו ממנו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גברים, ואנשי חיל. גבור בטבע, ואיש חיל ע"י למוד (כנ"ל ג' ב') : **למסך.** הוא תיקון המשקה : (מלבי"ם באור המלות)

כג מצדיקי רשע עקב שחד וצדקת צדיקים יסירו ממנו: (פ)

רש"י ולדקת לדיקים. שהן לאויין לזכות בצית דין יסירו ממנו ומחייבין

ארתו בדין וגוזלין ממונו : (כ"ז)

מצודת דוד מצדיקי. מצדיקים בדין את הרשע בשכר שוחד : יסירו ממנו. מכ"א מן הצדיקים מסירים צדקתו לומר עליו שאינו צדיק בדינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון עקב. בשכר כמו והיה עקב תשמעון (דברים ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות ממנו. יחיד על רבים, ר"ל מכל צדיק, ודרשו שינוי זאת בב"ר (פס"ה) : (מלבי"ם באור המלות)

כד לכן כָּאֵל קֵשׁ לְשׁוֹן אִשׁ וְחֲשֵׁשׁ לְהִבָּה יִרְפָּה שְׂרָשָׁם כַּמֶּקֶה יְהִי וּפְרָחַם כָּאֲבָק יַעֲלֶה כִּי מֵאִסוֹ אֶת תּוֹרַת יְהוָה צְבָאוֹת וְאֶת אִמְרַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נֶאֱצוּ:

כ"ז לכן. והיה הדבר הזה לכם וגו' : כאכול קש לשון אש. כאכול את הקש לשון אש. וחשש. תירגס יונתן עמירא קשין של שכולין וכחשש אשך הלהבה תרפנו ותעשנו אפר. כמק. כדבר הנימוק : ופרחם. גדולתם כאבק העולה לפני רוח ומסתלקת כך תסתלק : (כ"ז)

מצודת דוד לכן. בעבור הטיית המשפט : כאכול קש לשון אש. כמו לשון אש שורף את הקש וכמו להבה מרפה את החשש ומחלישו עד כי ישוב לאפר כן יחלש שרשה להיות כדבר הנימוק : ופרחם. גדולתם יסתלק כאבק דק המסתלק ברוח קמעא : (מצודת דוד)

מצודת ציון קש. תבן : לשון אש. להב אש ע"ש שנמשך כלשון : חשש. היא תבן הדק וכן תהרו חשש (לקמן לג) : ירפה. מלי רפיון : כמק. מלי המקה והמסה : ופרחם. המשיל הגדולה לפרחי האילן : יעלה. יסתלק כמו כעלות גדיש (איוב ה) : נאצו. ענין בזיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן, דלתות הכתוב מגבילים, לכן כאכל קש לשון אש, שרשם כמק יהיה, כי מאסו תורת ה' צבאות. וכמו שחשש להבה ירפה, פרחם כאבק יעלה, כי את אמרת קדוש ישראל נאצו. ר"ל כי במה שנאצו את אמרת קדוש ישראל שהוא דבר הנבואה חטאם גדול בשתים ממה שמאסו את תורת ה', א. כי המיאוס רק בלב והניאוץ הוא בפה, ב. שדבר הנבואה חמורה יותר כי באה בעונשים ואזהרות מיוחדים אליהם, ומצד שהוא קדוש ישראל והתיחדות השגחתו עליהם, ולכן עונש נאצות הנבואה קשה מעונש מיאוס התורה. ובזה מגביל עונש מיאוס התורה,

שידמו עבודה כקש הנאכל מלשון אש. דמה המשל בשני ענינים, **א**. הקש הוא שורש השבולת, **ב**. האש ממיקו אבל אין נעשה אבק רק האפר נשאר במקומו. וכן שרשם כמק יהיה, **א**. שלא יגיע העונש רק אל השורש לא אל הפרח שהם הבנים, ור"ל רק אל החוטא עצמו, **ב**. שרק כמק יהיה דבר הנימוק ונשאר במקומו. אבל בעבור עונש ניאוץ הנבואה דמה אותם כחשש הנרפה מן הלהבה, **א**. החשש הוא ראש פרח השבולת, וכן פרחם כאבק יעלה שהם תולדותיהם שהם הפרח, **ב**. החשש הנאכל נעשה כאבק שהרוח נושאו ומעלהו באויר וכן מתבטל ממציאות לגמרי, וכן בנמשל אומר כאבק יעלה, עד שיגדל העונש לעומת החטא : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מאסו, נאצו. המיאוס בלב, והניאוץ בדבור ובפועל, וההבדל בין תורה ואמרת ה' מבואר (למעלה א' י', ב' ג'), תורת משה, ואמרת הנבואה : **כאכל קש**. כאכול את הקש לשון אש הקדים הפעול לפועל (מלבי"ם : באור המלות)

לכה על כן חרה אף יהוה בעמו ויט ידו עליו ויכהו וירגזו ההרים ותהי נבלתם פסוּחָה בקרב חוצות בקל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה:

רפ"י על כו. על מעשיהם הללו : וירגזו ההרים. מלכי יהודה ושריהם : כסוּחָה. כרוק וקיא הניסח מתוך גופו של אדם שהוא מאוס ובלשון חכמי קרוי סחי וכן סחי ומאוס (איכה ג') : בקרב חוצות. כן יהיו מאוסים בין הצבאים : בכל זאת. הצאה עליהם : לא שב אפו. לא נתקנו במעשיהם להקיב אפו מהם : נטויה. להרע להם : (רפ"י)

מצודת דוד עליו. על עמו : ההרים. מלכי יהודה ושריהם : כסוּחָה. כרוק המושלך בקרב חוצות : בכל זאת. עם כל הפורעניות הזאת לא שב אף ה' ועוד ידו נטויה להכות בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וירגזו. ענין תנועת החרדה : כסוּחָה. כרוק הניסח מן הגוף וכן סחי ומאוס תשימנו (איכה ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויט ידו עליו ויכהו כמשל אדם המכה שמרים ידו על חברו ומכהו, וירגזו ההרים, שתרעש הארץ ותבלע יושביה, ועיי"ז ותהי נבלתם כסוּחָה וכרותה בקרב חוצות. **בכל זאת**, ר"ל בכל המכות האלה, **לא שב אפו ועוד ידו נטויה**, להכותם בידי אדם על ידי אויבים וצוררים שקשה יותר, כמ"ש דוד נפלה נא ביד ה' וביד אדם אל אפולה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כסוּחָה. כרותה, קוצים כסוחים, בפלס שכולה

גָּבַחַ וְנִשְׂא נֶס לְגוֹיִם מֵרְחוֹק וְשָׂרַק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְהִנֵּה מְהֵרָה קָל יָבוֹא:

רש"י ונשא. הקצ"ה נס לגוים, ירמוז להם רמזים להתאסף ולבא עליהם, נשיאת נס הוא כמו כלונס ארוך ונותנין בראשו בגד ועולין בראש הר גבוה ורואין אותו מרחוק והוא סימן לקיבוץ בני אדם וכן על עמים ארים נסי (לקמן מ"ט) וכן וקיס אותו על נס (במדבר כד), כלונס פירקא זלע"ז ועל שם שהוא לאות קרוי נס : ושרק. שיכליר זלע"ז אף הוא סימן לקיבוץ : מקלה הארץ. שיבאו מרחוק לכור על ישראל : קל יבוא. האויב עליהם כמו שמפרש והולך : (רש"י)

מצודת דוד ונשא נס. ר"ל יעורר לב האומות היושבים ממרחק לבוא עליהם כאלו נשאר להם נס וכאלו שרק להם להתאסף ולבוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון נס. הוא כלונס ארוך ובראשי בגד ועשוי לרמוז בו ולהתאסף ולבא : ושרק. הוא קול הנעשה בקבוץ השפתים והוא סימן להתאסף וכן אשרקה להם ואקבצם (זכריה י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונשא נס, הוא הדגל שמרימים לגדודים העומדים במקום רחוק שיתקבצו למלחמה, ומוסיף לאמר כי לא יהיה צריך כלל אל נס, כי רק ושרק שריקה בשפתיים לבד, ואף שיהיה האויב מקצה הארץ, מ"מ והנה מהרה קל יבוא, מהרה הוא שיצא תיכף ממקומו, וקל הוא זריזות ההליכה ומרוצתה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ושרק. קיבוץ השפתים לצלצל קול : מהרה קל, מהרה, בזמן (כנ"ל יט), וקל, ברגליו, לא לקלים המרוץ : (מלבי"ם באור המלות)

גָּבַחַ אֵין עֵיף וְאֵין כּוֹשֵׁל בּוֹ לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן וְלֹא נִפְתַּח אָזְוֹר חֶלְצָיו וְלֹא נִתַּק שְׂרׁוֹף

רש"י אין עיף ואין כושל בו. לא ייעף ולא יכשל במרוצתו לקיים ימהר יחיסה שהם אומרים לפניו : נפתח. לשון נותר כמו ויפתח הגמלים

(בראשית כד) : ולא נתק. ולא יראו פס סי' כסלון לירא ממני מלכא :
(כ"ז)

מצודת דוד **אין עיף**. בהעם הבא לא ימצא בו עיף וכושל : **לא ינום**. ר"ל
לא יהיה מי מתעצל בדבר : **ולא נפתח**. ר"ל לא יהיה למי שום צד עכוב :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **נפתח**. ענין התרת הקשר כמו יתרי פתח (איוב ל) : **אזור**.
חגורה : **חלציו**. מתניו : **נתק**. נעתק ממקומו : **שרוך**. ענין קשורים כמו
מחוט ועד שרוך נעל (בראשית יד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אין עיף**, מצייר קלות מהלכתו שלא יקרה לו שום
עיכוב שלא ייעף מצד עצמו, **ואין כושל**, מסבה חיצונית שיעכב דרכו, וגם
לא ינום, התנמנמות מסבת יגיעה, ואף גם **לא יישן**, השינה הטבעיית
ההכרחיית שבני אדם ישנים בלילה, עד שיוכל לילך ביום ובלילה ולא
לבד שלא יקרה לו עיכוב מצד גופו, כי גם מצד מלבושיו לא יקרה לו
עיכוב, כי **לא נפתח אף אזור** התחתון שתחת **חלציו** שיתעכב ע"יכ, ואף
גם **לא נתק שרוך נעליו**, אף שזה מצוי שינתק בהלכו דרך רחוקה, וגם
אינו מתעכב ע"י כ"כ כי יוכל לילך בלא שרוך, מ"מ אפילו סבה קלה לא
יקרה לו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לא ינום ולא יישן**. השינה, היא הטבעיית, והתנומה,
מחמת עיפות דרך עראי, וכשידבר בבחינת השינה עצמה, תנומה קלה
משינה, (תהלים קלב ד' משלי ו' ד' י', כד לג), שם יאמר לא לבד שינה
גדולה אף לא תנומה קלה. וכשמדבר מבחינת חלישת הכח שבבע"ח
המכרחת אותו לישן, תורה תנומה עיפות וחלישות מיוחד, אבל שינה הוא
חלישות כולל כל מין האדם, ובענין זה מדבר פה ובתהלות (קכא ד'), לא
ינום (וגם) לא יישן שומר ישראל : (מלבי"ם באור המלות)

כַּחַת אֲשֶׁר חָצְיוּ שְׁנוֹנִים וְכָל קִשְׁתֵּי דְרָכֹת פְּרָסוֹת סוֹסֵיוֹ כָּצַר נְחֻשְׁבוּ
וְגִלְגָּלֵיוֹ :
כַּסּוּפָה :

כַּסּוּפָה : **כַּכְרָה**. ת"י כטינרל כמו כור : **וגלגליו**. אופני מרכבותיו : (כ"ז)

מצודת דוד **אשר חציו שנונים**. יהיה עם אשר חציו יהיה שנונים ר"ל יהיה
מוכן למלחמה. כצר. חזקים כסלע ולא יתנגפו במרוצתם : **כסופה**.
ימהרו ללכת כרוח סופה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שנונים**. חדודים : **דרוכות**. הדרך לדרך ברגליו על הקשת
למתחו היטב : **פרסות**. הוא כעין מנעלים : **כצר**. כסלע : **וגלגליו**. אופן

העגלה : כסופה. רוח חזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אשר, מוסיף והולך בציור מהירת ההליכה שאף לא יצטרך לעכב עד שילטוש החצים, כי יהיו **שנונים** מכבר ערוכים למלחמה, ואף גם לא יצטרך לדרוך הקשת במלחמה כי **קשתותיו דרוכות** מעצמן, וכ"ז משל מליציי איך יצליח האויב דרכו ולא יצטרך להתעכב עד שיחפו פרסות סוסיו בברזל, **כי פרסות סוסיו נחשבו כצר,** כצורי החלמיש עד שלא יזוקו מן הסלעים ולא יצטרכו חיפוי, ולא זאת לבד אלא כי לא יצטרכו לסוסים כלל למשוך המרכבות, כי **גלגליו** ואופני מרכבותיו יהיו **כסופה,** והם בעצמם ישאו המרכבות באויר, וכ"ז ציור איך יתקיים מ"ש ימהר יחישה מעשהו. מעתה מתחיל לצייר גבורת האויב ואכזרותו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אשר. בא לאמת הענין, כמו אשר שמעתי בקול ה' (ש"א טו) (מלבי"ם באור המלות)

כטו שְׂאָגָה לוֹ כְּלָבִיא (ושאג) יִשָּׂאג כְּכַפִּירִים וְיִנְהֵם וְיֵאָחַז טָרֶף וְיִפְלִיט וְיֵאֵן מְצִיל:

רפ"י שְׂאָגָה. אֵימָה זֹה תִהְיֶה עֲלֵיכֶם כְּמוֹ לִבְיָא : וּפְלִיט. יֵאֵן לְטָרְפוֹ מִיָּד כָּל הַבָּאִים לְהַלְיֵלָה יִפְלִיט אִישׁקְמוּלִייר זַלְע"ז : (רפ"י)

מצודת דוד **שאגה לו.** להעם הזה : **ויפליט.** יציל הטרף לעצמו מיד הבא לחטוף מידו : **ואין מציל.** לא יהיה ביד מי להציל מידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כלביא.** שם משמות האריה : **וינהם.** מלי המייה : **ויפליט.** ענין הצלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שאגה לו, שאגת הלבאי חזקה מן הכפיר שהוא גור אריות, אבל לעומת זה הכפיר מתמיד לשאוג בכל עת ולא כן הלבאי, לעומת זה אומר, איכות שאגתו תהיה חזקה **כלביא,** וישאג בתמידות **ככפירים.** וינהם, הארי נוהם במרירות רק בעת שאין לו טרף אבל הוא ינהם אף שיאחז טרף, ר"ל הגם שישגי יחלק שלל לא תשבע נפשו, ויפליט את הטרף אל חוריו עד שלא יוכלו להצילו מידו, ומוסיף לאמר **ואין מציל,** שלא ימצא מציל במציאות כלל כי אין מי יעמוד נגדו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שאגה לו. מורה יחוס הקנין. וישאג, מורה הפעולה : **וינהם.** הארי ישאוג בעת שיש לו טרף, הישאג אריה ביער וטרף אין לו, וינהום בעת שאין לו טרף ונוהם מחמת צער, ונהמת באחריתך : (מלבי"ם)

וַיִּנְהַם עָלָיו בַּיּוֹם הַהוּא כְּנִהְמַת יָם וַיִּנְבֹּט לְאַרְץ וְהָיָה חֹשֶׁךְ צַר וְאוֹר חֹשֶׁךְ
בְּעֵרִיפִיָּה: (פ)

רפ"י וינהום. אותו האויב על עם ה' הנזכר למעלה : כנהמת ים. אשך יהמו גליו כן יבוא בחיילות הומות : ונבט לארץ. לשון הצטה יציטו ישראל ויאפו שיעזרום מלכי ארץ שהם סומכין עליהם כענין שנאמר היורדים מצרים לעזרה (לקמן לא). והנה חושך. שלא יהא עוזר להם, ונבט לשון נפעל כמו לא נפתח ולא נתק והוי"ו גורמת לו להסב הדיבור להבא אייר"ט איסגרד"י בלע"ז : אך ואור חשך. כמו וכשל עוזר ונפל עזור (קס) מי שאל לו שצאת עליו הצרה וזה שצא להאיר לו שניהם חשכו ויש פותרין אך היא הלצנה שנתמעטה ואור היא החמה : בעריפיה. צא מאפליה שלא לשון יערף כמטר (דברים לב) וכן דרך בערוף מטר האור מאפיל : (רפ"י)

מצודת דוד עליו. על ישראל : ונבט לארץ. יביט למלכי ארץ אולי ימצא מהם עזרה : והנה חושך צר. יש לו חושך מהצר והאויב הבא עליו כי לא מצא עזר : ואור חשך בעריפיה. אור השמש חשך לו בשמים מרוב הצרה, או בעריפיה ר"ל בבוא מאפליה ועל כי בעת יערוף המטר מאפיל האור אמר בעריפיה :

מצודת ציון כנהמת. מל' המייה : ונבט. מל' הבטה וראיה : בעריפיה. כן נקראים השמים על כי יערפו ווזלו את הטל כמ"ש אף שמיו יערפו טל (דברים לג) או ר"ל במאפליה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וינהם, אחר שצייר אימת האויב בציור ארי טורף ושואג, המציא אל הצרה ציור אחר מליציי, בציירו את האומה הנכבשת מן האויב כאניה המטורפת בים הגדול, הים הולך וסוער, הגלים נשאו דכים, והאניה חשבה להשבר, ועז"א וינהם עליו ביום ההוא כנהמת ים, כמו שהשתמש במליצה זו גם לקמן (י"ז י"ב) והמשורר בתהלות (צ"ג), להדמות שאון האויב כנהמת ים לגליו. ונבט לארץ, מצייר איך בני האניה מתלבטים ויגעים לחתור לארץ ליבשה אל עיר מושב ולא יכולו, כי נקבצו כל הסכנות המוכנות לשבר את הספינה, א. והנה חשך, סביבם אפילה ואין יכולים לראות מקום החוף. ב. צר, לקראתם צר וסלע גדול, ויראים שתשבר על הצורים. ג. ואור, נגדם עב וענן היורד לשתות מימי הים והוא סכנה גדולה להספינה כידוע. ד. חשך בעריפיה, כי הענן שהוא האור הנזכר שפך עליהם מטרו והפיץ ענן אורו בנפץ ושטף (וואלקענבראך), עד שנחשך להם מצד העריפות והמטר ואין תקוה להנצל, כי כל חכמת

המלחים תתבלע אז. וזה ציור יפה על גודל הצרה ותכלית היאוש : (מלבי"ם
באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ונבט. הוא לדעתי נפעל משורש לבט, אויל שפתים
ילבט, מענין יגיעה, ונפלה למ"ד הפעל כמו נקח מן נלקח, שיני כפירים
נתעו מן נלתעו, ונשלם ע"י דגש הב' : **וצר.** הוא סלע קשה, כמו פרסות
סוסיו כצר נחשבו (פ' כת) : **ואור.** מצאנוהו על הענן והמטר (איוב לו ל',
ושם לב), ועקר הוראתו על מים הנשפכים בזלף ומענין יאור, כמ"ש
במק"א : **בעריפיה,** לשון יערוף כמטר לקחי על שפיכת הגשם, וכינוי
הנקבה על האניה הנעלמת בכונת המליצה הגם שלא נזכרה בבאור
(מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-ו

א בְּשַׁנַּת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאַרְאָה אֶת אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנֹשֵׂא
וְשׁוּלֵי מְלָאִים אֶת הַהִיכָל:

רש"י (בשנת. סימן זה תחלת הספר ותחילת נבואת ישעיה וחמשה סימנים
הקודמים נאמרו אחר זה הסימן אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה וראיה
לדבר ישעיה נבא ונותרה בת ליון כסכה וגו' זה היה לאחר שהחריב וגלה
סנחרב את עשרת השבטים ונשארו רק יהודה וירושלים לכך אמר חזון
ישעיה וגו' על יהודה וירושלים וגו' על מה תכו עוד תוסיפו סרה וגו'
אברבנאל"ל) : **בשנת מות.** כשנצטרע : **ושוליו.** כמו שולי המעיל (שמות כח)
תחתיתו ראיתו יושב על כסא בשמים ורגליו בהיכל הדום מרגלותיו צבית
המקדש לדון על עוזיה שצא ליטול כתר כהונה : (רש"י)

מצודת דוד בשנת מות. כשנצטרע כשנכנס בהיכל להקטיר כמ"ש והצרעת
זרחה במצחו (דה"ב כ"ו) כי המצורע חשוב כמת : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושוליו. תחתיתו ר"ל רגליו : **מלאים.** ממלאים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בשנת מות, (עיין בהערה קאפיטל א') : **ואראה את**
ה', העצם הנשגב לא יושג בעין בשר, והראיה הנאמרת פה היא ראיית

השכל והשגה בלבד, ואחר שמן הנמנע להשיג את הבלתי בעל תכלית מצד עצמו רק מצד פעולותיו, מבואר כי ההשגה שהשיג לא היה מצד עצמותו רק מצד דרכי הנהגתו, (וכמ"ש חז"ל בסוף החולץ, ואראה את ה' והכתיב לא יראני האדם וחי. ? ל"ק כאן באספקלריה המאירה (ר"ל לראות אמתת העצם א"א) כאן באספקלריה שאינה מאירה (היינו להשיג רק דמות כבודו על ידי מעשיו וקשר המסובבים עד הסבה הראשונה, כמשיג אור השמש לא בעצמו רק האור החוזר המתפלש מן הגשם המקבל האור, זה אפשר). ודע כי ההנהגה העליונה תתראה בשני פנים, **א.** ההנהגה הטבעיית הסדורה מראשית קבועה ועומדת לא תשתנה, והכלים אשר על ידם ינהיג ההנהגה הזאת הם צבא השמים, אשר ע"י מהלכם ותנועותיהם ימזגו היסודות יפרדו יורכבו ויוכנו לקבל מזגים וצורות שונות, **ב.** ההנהגה הנסייית ההשגחית שיהרוס סדר הטבע בעת הצורך, וכלי ההנהגה הזאת הם צבא המלאכים, שהם גבוהים במעלה מצבא השמים והם ישדדו כח המערכת בפקודת רם ונשא, אולם הנהגה זאת אינה מתמדת, כי לא יבטל הסדר הטבעי רק לצורך גדול, החוזה פה צייר תחלה ההשגה שהשיג מן ההנהגה הטבעיית, וצייר המנהיג העליון הזה כמלך **יושב על כסאו**, שיען שהנהגה זאת קבועה, צייר המנהיג יושב, כי הישיבה תורה מנוחה וקביעות, והכסא הם צבא השמים כמו שכתוב השמים כסאי והארץ הדום רגלי, ה' בשמים הכין כסאו, עליהם יושב וישם משטרו על ההנהגה הקבועה הטבעיית המתמדת, **רם ונשא**, מוסב על ה' הנזכר, והוא מאמר מוסגר, כי יען תיאר אותו כמלך יושב על כסא בא להרחיק ענין ההגשמה בל יקחו הדברים על פשוטם, אומר השם הזה הוא רם ונשא ונעלה בעצמו מתוארים אלה שבאו רק לשבר האזן בלבד. **ושוליו**, של הכסא ר"ל סוף ההנהגה הטבעיית הזאת. **מלאים את ההיכל**, כי סוף ממשלת הכסא שהוא השתלשלות ההנהגה השמימיות יורדת אל ההיכל להתפשט משם אל העולם השפל, כמ"ש והארץ הדום רגלי, ואמר **מלאים**, כי גם הנהגת הארץ אינה בדרך כללי רק בהשגחה אישיית ואין דבר ריק מהשגחתו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אראה, פעל ראה אצל ה' מורה על ראיית השכל, ע"ד ולבי ראה הרבה חכמה ודעת (מו"נ פ"ד מראשון), ופעל ישב הנאמר עליו, הושאל על הוראת שלא ישתנ', הישיב' מורי הקביעו' והנחות על ענין אחד, (שם פי"א) והכסא מורה אצלו על ההנהגה וההשגחה ונקראו השמים כסא ה' על הנהגתו והשגחתו על ידם (שם פי"ט). רם ונשא הנאמר עליו הוא התרוממות מדרגה (שם פרק כ'). ועיין למעלה (בי יב) ההבדל בין רם ונשא, ופה ר"ל רם בעצמו ונשא ע"י בריותיו, שגם הם משיגים שהוא נעלה מאלה הענינים הגשמיים עילוי רב: (מלבי"ם באור המלות)

בב שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשָׂתַיִם
יכסה פָּנָיו וּבְשָׂתַיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבְשָׂתַיִם יְעוֹפֶף:

רפ"י **שרפים עומדים ממעל. בשמים : לו.** לשמשו כן תירגם יונתן שמשין קדישין ברומא קדמוהי : **בשתים יכסה פניו.** שלא יציט לכל השכינה : **ובשתים יכסה רגליו.** לצניעות שלא יראה כל גופו לפני בוראו וכתנחומא רחיתי כסוי הרגלים לפי שהם ככף רגל עגל שלא להזכיר לישראל עון העגל : **ובשתים יעופף.** ובתריין משמש : (רפ"י)

מצודת דוד **ממעל.** בשמים : **לו.** לשמשו : **לאחד.** לכל אחד ואחד : **יכסה פניו.** לבל יביט כלפי השכינה : **יכסה רגליו.** לצניעות שלא יראה בכל גופו לפני בוראו, ורז"ל אמרו שלא להזכיר מעשה העגל כי כף רגליהם ככף רגל עגל : **יעופף.** יעוף בשליחות המקום : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין שרפים, עתה שב לבאר ההשגה השניה אשר השיג מן ההנהגה הנסייית הנעלה מן ההנהגה הטבעיית, הנעשית באמצעות השרפים, **עמדים ממעל לו,** שהם עומדים ממעל להכסא (לו מוסב על הכסא), כי הם המניעים את הכסא שהיא המערכת וגבוהים ממנה, ואמר עומדים, כי יען שהנהגה זאת אינה קבועה, הם עומדים מוכנים לעת יצטוו. **שש כנפים לאחד,** צייר מציאות המלאכים לבעלי כנפים, והוא עפ"י שלש בחינות, כי כבר בארתי בבאור המלות שהעברי ישמש בשם כנף על ג' ענינים, **א.** על הקצה והגבול, כנפות הבגד, **ב.** העלם וכיסוי, ולא יכנף עוד מוריד, **ג.** העפיפה, ומצד ג' בחינות אלה ייחס להם הכנפים כמו שחלקם בשתים יכסה פניו וכו', **א.** להורות שהם בעלי גבול ומדה שהגם שלא ימצא בהם כמה מתפשט חיצוני, באשר אינם בעלי גשם, יצייר אצלם כמה מתפשט פנימי, במה שכחם מוגבל בהכרח, וזה נודע מצד הפנים שלהם שיומלץ על עלתם וסבתם, שמצד שיש להם עלה והם עלולים אינם בב"ת בהכרח, כנודע בחכמת מה שאחר הטבע, ועז"א **בשתים יכסה פניו ב.** להורות על ההעלם והכיסוי שעצמותם אינו מושג אצלנו, כי שכל האדם לא ישיג דבר הנעלה ממשיגי הזמן והמקום שהם תנאי להשגות האדם, ועז"א **בשתים יכסה רגליו,** מצד הרגלים שלהם שהם מסובביהם אשר לרגל, ניכר בהם כנפים על צד הכונה השניה המורה ההעלם והכיסוי, **ג.** להורות על העפיפה עצמה, שהוא ציור ענינם העצמי שרצים לעשות רצון קונם, ועז"א **ובשתים יעופף,** ותרגומו ובתריין משמש, וממה שיחס בכ"א שתי כנפים, הורה לנו ג"כ כי הגם שהם מופשטים מגשם מ"מ לא ימצא בהם האחדות הפשוט כמו שימצא בבוראם, וע"כ תפס מספר הזוגי בכנפיהם המורים על ענינם, ואמר בשתים יכסה פניו, כי מצד שמקבלים שפע וחיות וקיום מעלה אשר עליהם יוכר בהם הריבוי, אחר שמשכילים את עצמם ואת עלתם, וכן בשתים יכסה רגליו, מצד שהם משפיעים למסובביהם ענינם מורכב ממה שנמצא בכח עצמם וממה שנמצא בו בערך שהוא משפיע אל זולתו, וכן בשתים יעופף כי בענינו העצמי יתראה בו ההרכבה ענינו בו בעצמו וענינו לצורך התכלית המכוון בעפיפתו להשלים חפץ בוראו. (וענינים האלה

ממציאות המלאכים ושהם עלות ועלולים משפיעים ומקבלים ושכח השכלתם מורכב מצדדים אלה מוסכם מן הקבלה עם הפילוסופיא הקדומה (היונית) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שרפים. טעם שם זה אל המלאכים פה, לאשר ראה בנבואתו זאת פורעניות כמ"ש והבית ימלא עשן, ואין עשן בלא אש, ולשליחות זה היו מיוחדים עתה, קראם בשם שרפים : **כנפים.** שם כנף הונח על הנוצות המחוברות לבעלי הכנפים בקצה האבר המעופף, (כי הפרק עצמו נקרא אבר והנוצות נקראו כנף) במ יגביהו עוף ע"י הרוח, כמ"ש צרר רוח אותה בכנפיה (הושע ד' יט), ומזה הושאל שם כנף על כל דבר המעופף בקל. על הרוח, כנפי רוח. על השחר, אשא כנפי שחר. על השמש, שמש צדקה ומרפא בכנפיה. על דבר המעופף מזכרון האדם, כי עשה יעשה לו כנפים (משלי כ"ג ה'), ויען העוף פורש כנפיו ומרחיבם בעת עופו, בא לשון פרישה על הכנפים, יפרוש כנפיו יקחהו. וצל ע"י הפרישה, ארץ צלצל כנפים. וחסיה תחת הצל, אחסה בצל כנפיד. ויען שדרך העוף להסתיר את גוזליו תחת כנפיו הושאל לשון סתר על כנפים, אחסה בסתר כנפיד, עד שיבוא שם כנף עצמו על ההסתר ולא יכנף עוד מוריד (לקמן ל' כ'), וכן לא יגלה כנף אביו, פ"י במורה בשם אבן גאנח סתר אביו. ויען שהכנפים הם סוף הגוף וקצה האבר המעופף הושאל אל כנף וקצה, על כנפות הבגד המעיל כנפות הארץ וכדומה, ומצד שלש בחינות אלה הונחו על המלאכים כמ"ש בפירוש עיי"ש : **רגליו.** שם רגל אצל הרוחניים יכוון בו על המסובב מאתם, (מו"נ פי כ"ח מראשון, ופ"ד משלישי), ויברך ה' אותך לרגלי, לסבתי. ופנים פה הוא הסבה : (מלבי"ם באור המלות)

ג **קרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ**
קב"ד:

כ"י וקרא זה אל זה. נוטלין רשות זה מזה שלא יקדים האחד ויתחיל ויתחייב שריפה אללא אם כן פתחו כולם כאחד וזהו שיסד ציו"ל אור קדושה כולם כאחד עונים כו' ומדרש אגדה מעשה מרכבה הוא וכן תירגם קדוש קדוש קדוש ג' פעמים כתרגומו : (כ"י)

מצודת דוד וקרא וכו'. שרף קורא לחבירו לומר קדוש כאחד ולא יקדים האחד לחבירו. ואמר. הקול יוצא מבין כולם כאחד כאילו הוא קול אחד : **קדוש וכו'.** ר"ל שהוא מקודש ומרומם בעולם המלאכים ובעולם הגלגלים ובעולם השפל : **מלא וכו'.** כבודו מלא בכל הארץ : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וקרא זה אל זה, ותרגומו ומקבלין דין מן דין, מסכים לדעות המחקרים והמקובלים שהמלאכים כ"א נשפע מחברו, וכאילו

השיג כי הזמינו זה את זה להשכיל גדולת יוצרם וקדושתו. **קדוש קדוש** ממי שהוא קדוש על כל הקדושים, ור"ל שאין קדוש כקדושתו. ותרגומו קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתיה קדיש על ארעא עבד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא, ר"ל קדוש בשמים שנבדל מן הצורה קדוש בארץ שנבדל מן החומר, קדוש לעלמי עלמיא שנעלה מן ההעדר, ונראה שסוף הכתוב מבאר את ראשו, מ"ש ה', הוא קדיש לעלמי עלמיא ששם הויה מורה על הנצחיית בעבר הוה ועתיד. **צבאות**, הוא קדיש בשמי מרומא שעקר שם צבאות על צבא מעלה (כדברי הראב"ע בפרשת בא). **מלא כל הארץ כבודו**, הוא קדיש על ארעא. ובזה השלים כל דברי החזיון, שנגד ההנהגה הטבעיית אמר קדיש על ארעא כי עקרה בארץ ונגד הנסיית אמר קדיש בשמי מרומא, ונגד עצמותו מצד עצמו אמר קדיש לעלם, שגם טרם כל יציר נברא קדושתו לא תשתנה, גם יכלול בזה ג' ההשכלות שנמצא בשרפים כנ"ל. **א**. להכיר עלתם שעז"א בשתים יכסה פניו, ע"ז קראו זל"ז להודיע כי קדיש ה' ונעלה מהשגתם במה שהוא היה הוה ויהיה ונעלה מהשגתם ואין לו קשר עמהם, **ב**. ההשגה שיש להם להכיר א"ע שעז"א בשתים יעופף, נגד זה קוראים קדיש בשמי מרומא שנבדל מן המלאכים עילוי רב, **ג**. להכיר את הנשפע מהם שהם התחתונים, אומר קדיש על ארעא, יכירו כי גם שם קדוש ה' ונבדל מכל. **מלא כל הארץ כבודו**, ר"ל הגם שהוא קדוש בתכלית הקדושה והרוממות מ"מ כבודו ותהלתו מלא גם כל הארץ שהוא הקצה השפל מבריאותיו, כי השגחתו מלאה את כל אין דבר ריק ממנה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **וקרא, אל**. קרא הנקשר בלמ"ד, קריאה ממש, והנקשר עם אל, הזמנה וזירוז, כ"כ המבארים : (מלבי"ם באור המלות)

ז וינעו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן:

רש"י וינועו אמות הספים. אילות סיפי הם מזוזות הפתח שנמדדין במדות אמות לגובה ולרוחב והן מזוזת ההיכל : מקול הקורא. מקול המלאכים הקוראים והוא היה יום הרעש שנאמר בו ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיה (זכריה יד) בו ביום עמד עזיה להקטיר צהיכל רעשו שמים לשורפו לומר דינו בצריפה כמו שנאמר ותאכל את החמשים ומאתים איש (במדבר טז) וזהו שקראם שרפים שצאו לשורפו רעשה הארץ לבולעו כסצורה דינו לבלע כקרח שערער על הכהונה יתה צת קול ואמרה זכרון לבני ישראל וגו' (שם) ולא יהיה עוד אדם המעורר על הכהונה כקרח בצליעה וכעתו בצריפה אלכא כאשר דבר ה' ביד משה בסנה הצא נא ידך בחיקך (שמות ז) והוליאה מצורעת כשגג אף כאן נרעת פרתה במלחו :

והבית ימלא עשן. היה נמלא עשן : (כ"ז)

מצודת דוד וינועו. מזוזות הפתח היו נעים מחוזק קול הקריאה וסרים ממקומם הרבה אמות ולא פירש כמה : **והבית**. ההיכל : **ימלא עשן**. היה נמלא עשן : (מצודת דוד)

מצודת ציון וינועו. מלי תנועה והסרה ממקומה הרבה אמות ולא פי כמה אמות : **הספים**. הם המזוזות הנמדדים באמות כמ"ש והסף קנה אחד (יחזקאל מ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וינועו אמות הספים, ראה בחזיונו כי מרעש הקול אשר בא מחוץ לבית אל הבית, התפלצו סיפי השער וכל הבית התחיל להתמלאות עשן, הודיעו לו בחזיון הזה כי הבית הזה שהוא משל אל העולם השפל בכלל ואל כנסת ישראל בפרט, שעליו אמר ושוליו מלאים את ההיכל, נתמלא עשן מקצף ה' עליהם כמ"ש עלה עשן באפו, והראו לו עוד, כי תחלה התפלצו ספי ההיכל ושעריו, והוא משל אל הנביאים שהם הנמשלים לשומרי הסף כמ"ש צופה נתתיך לבית ישראל, כי בראשם תלוי האשם ראשונה, במה שלא הוכיחו ויסרו את ישראל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אמות הספים. המכונות שספי השער נכונים עליהם, ובמלכתא (בא פ"ו ופי"א) אין סף אלא אסקופה שנא' אמות הספים, והוא לשון אם הבנים, או לשון חוזק, אמת בצעד (ירמיה נא) : **מקול הקורא**. קורא תואר אל הקול וע"כ בא ביחיד : **ימלא**. עתיד במקום עבר, שהתחיל להתמלאות : **עשן**. כמו שהענן והעשן הפכיים בטבעם, הענן מאד הלח ומרוה גם הוא יורה גשמי ברכה, והעשן והקיטור משריפות חלקי הגשם, מלוחים חריפים מכלים העינים, כן כשיבואו למשל ברוחניות, יצייר הענן כבוד ה' ושפעו וחסדו, והעשן יצייר דין ועונש, ומ"ש והר סיני עשן כולו, שם כפה הר כגיגית בתוקף הדין לממרים מצותיו : (מלבי"ם באור המלות)

לה ואמר אוי לי כי נדמיתי כי איש טמא שפתיים אגכי ובתוך עם טמא שפתיים אגכי יושב כי את המלך יהוה צבאות ראו עיני:

כ"ז כי נדמיתי. הריני מת סלא הייתי כדאי שארחה פני הסכינה ודוגמתו מלינו במנוח מות נמות כי אלהים ראינו (סופטים יג) : נדמתי. כמו כי נדמה כל עם כנען. טמא שפתיים. דמגעל בחובין : (כ"ז)

מצודת דוד ואמר. אמרתי אוי לי וכו', כי פחד פן ימות על שראה מראה כבוד ה' : **כי איש וכו'**. על כי אני איש טמא שפתיים וכו' ואינני אם כן

כדאי לא מצד מעשי ולא מצד מעשה העם אשר אני בקרבו : **כי את המלך וכו'.** מוסב למעלה כאומר אוי לי וכו' כי את המלך וכו' כי איש וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון נדמיתי. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י) ור"ל נאבדתי כי הנאבד מן העולם הוא מושתק כי לא ישמע קולו וכן ער מואב נדמה (לקמן טו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואמר, אחר שראה החזיון שהתנענעו הספים, והבית נמלא עשן, והבין הנמשל, ואמר **אוי לי כי נדמיתי,** ר"ל כי נדמה ונמשל לי משל ודימוי בדמיון הזה שראיתי, שבו המשילו לי **א. כי איש טמא שפתים אנכי,** זה היה משל התנענעות אמות הספים שהנביא חטאו בשפתים שאינו מוכיח, **ב. כי בתוך עם טמא שפתים אנכי ישב,** שאין שומעים לתוכחה שזה היה משל הבית שנמלא עשן. ואחר שהי קוצף עלי ועל עמי, **אוי לי כי את המלך ה' צבאות ראו עיני,** ואני ועמי אין ראויים לזה (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות נדמיתי. מלשון משל ודמיון, כמו נמשל כבהמות נדמו. את המלך. כתרגומו ית יקר שכינת מלך עלמיא, והעקרים פיי שנצטער כי ראה דמיון ותמונה, שזה סימן שנתפעל מכח המדמה, ואין נבואתו שלמה (מלבי"ם): באור (המלות)

וַיַּעַף אֱלֹהֵי אֶחָד מִן הַשָּׁרִפִּים וַיְבַדּוּ רִצְפָּה בְּמִלְקָתָם לָקַח מֵעַל הַמְּזֻבָּח:

רש"י רצפה. גחלת וכן עוגת רצפים (מלכים א יט) כמו עוגת רצפים ונאמר ביסעיהו וזאליהו צל"י רצפה מפני שאמרו דילטוריא על ישראל זה קראם עם טמא שפתי' וזה אמר כי עזבו זריתך (קס) אמר הקב"ה למלאך רצף פה שאמר דלטוריא על בני : במלקחים. בצבת : לקח מעל המזבח. (רש"י) : שבעזרה

מצודת דוד במלקחים. בצבת לקח הגחלת מעל המזבח : (מצודת דוד)

מצודת ציון רצפה. גחלת והוא כמו רשפה בשי"ן כי זסשר"ץ מתחלף וכן עוגת רצפים (מ"א יט) : **במלקחים.** בצבת כמו מלקחיה ומחתותיה (שמות כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויעף אלי אחד מן השרפים, מלאך מיוחד להגעת הנבואה אל הנביאים וחז"ל (ברכות ה') קבלו שהוא מיכאל שר צבא

ישראל. **ובידו רצפה**, תרגומו ובפומיה ממלל, המשיל את הדבור שקבל המלאך מאת ה' להגיעו אל הנביא, לרשף אש, כאומר הגם שנדמה לו המלאך שרף אש, מ"מ היה הדבור נעלה ממנו עד שנכווה ממנו כמרשף אש (ע"ד שאחז"ל בכיוצא בזה כ"א נכוה מחופתו של חברו). **במלקחים**, וכשקבל הדבור מעל המזבח ממקום הנורא מאלהי הצבאות השוכן שם, קבלו ע"י מלקחיים לבל יכוה בו, והיא מליצה מהנהוג אצל בני אדם שמקבלים רשף ע"י צבת בל יכוו בו, והזכיר המזבח יען הודיע לו כי הרשף הזה יכפר עונותיו שזה מיוחד אל המזבח העשוי להסיר עון ולהתם חטאת, וכ"ז משל והנמשל יבואר בפסוק ח': (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **רצפה**. גחלת, עוגת רצפים (מ"א יט ו'), רצוף אהבה (שיר ג' י') : **במלקחים**. הצבת ע"ש שלוקחים בו, ומספר הזוגי, שפרקיו שנים (מלבי"ם באור המלות)

וַיַּגַע עַל פִּי וַיֹּאמֶר הֲנֵה נִגַע זֶה עַל שְׁפָתַיךָ וְסָר עֲוֹנְךָ וְחָטְאתְךָ תִּכָּפֵר:

רש"י **ויגע על פי וגו' וסר עונך**. מזה ליסרך לכפר עונך שחירפת את ישראל וגדול כחו שהמלאך ירא לקחתה כ"א במלקחים והגיעה על שפתי הנביא ולא הוזק בתנחומא וזהו שנאמר כי רב מאד מחנהו (יואל ב) אלו מלאכים ועלומים מהם עושי דברו (קס) הם הנביאים ויונתן תירגם וזידו לרפה ובפומיה ממלל לשון רלפה דבר הרלוף צפה ובלשון, קבל הדבור מפי הקב"ה מכסאו בשמים שהיה מכוון כנגד המזבח שבהיכל : (רש"י)

מצודת דוד **ויגע**. השרף נגע הגחלת על פי : **הנה נגע**. ר"ל בכוית נגיעת הגחלת קבלת העונש ובזה סר עונך וארז"ל שהעון היה במה שאמר ובתוך עם טמא שפתים וכוי ולא היה ראוי לומר כן על ישראל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ויגע**, שהגיע הרשף שהוא דבור הנבואה אל פיו ע"ד ראה נתתי דברי בפיך, **הנה נגע**, במה שנגע זה על שפתיך, ר"ל במה שתקבל הנבואה ותלך בשליחותי לנבאות ולהוכיח, ע"כ **וסר עונך**, הוא העון הנזכר (פסוק ה') שאמר איש טמא שפתים אנכי על שנמנע מהוכיח, ואף חטאתך **תכפר**, שלא ישאר אף חטא שוגג : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ויגע**. נגע בהפעיל הוא הגעה בכ"מ (כנ"ל ה' ח'), והוא כמו והגעתם אל המשקוף, ר"ל תניחו שם : (מלבי"ם באור המלות)

ח וְאֶשְׁמַע אֶת קוֹל אֲדֹנָי אֲמַר אֶת מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֶךְ לָנוּ וְאָמַר הִנְנִי שְׁלַחְנִי:

רפ"י **ח** את מי אשלח. להוכיח את ישראל שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פסילום לפי שהיה כבד לשון והוא נתנב' שנתים לפני הרעף והיו ישראל אומרים הגיה הקב"ה את העולם והקרה שכינתו על הדין קטיע לישנא כו' כדאיתא בפסיקתא : (רפ"י)

מצודת דוד **אשלח**. לדבר דברי לישראל : לנו. בשליחותנו וכאלו מדבר עם השרפים ונמלך בהם : הנני. הנה אני מוכן ללכת ושלחני : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ואשמע, עתה באר הנמשל שהזכיר בשני פסוקים הקודמים שהרצפה שהגיע השרף לתוך פיו הוא הוא הדבור ששמע עתה מפסוק זה עד סוף הפרשה, שכל דבור זה היה ע"י המלאך. **את מי אשלח**, לכל שליחות צריך שני תנאים, **א**. שיהיה השליח נרצה אל המשלח וראוי אל השליחות. ועז"א **את מי אשלח**, **ב**. שתהיה השליחות נרצה אל השליח שיאבה ללכת בשליחות זה, ועז"א **ומי ילך לנו**. **ואמר הנני שלחני**, ר"ל מצדי לא יבצר כי **הנני** מוכן ללכת בשליחות, רק הדבר תלוי מצדך אם אני נרצה אליך ועז"א **שלחני** אם רצונך בכך. (מלבי"ם באור הענין)

ט וַיֹּאמֶר לְךָ וְאָמַרְתָּ לְעַם הַזֶּה שְׁמְעוּ שְׁמוֹעַ וְאֵל תְּבִינּוּ וְרֹאוּ רְאוּ וְאֵל תִּדְעוּ:

רפ"י **שמעו שמוע**. אני אומר לכם שמעו שמוע ואתם אין אתם נותנים לב להבין וראו ניסים פעמית לכם ואינכם נותנים לב לדעת אותי : (רפ"י)

מצודת דוד **שמעו שמוע**. הלא אתם שומעים דברי מפי הנביאים ואינם נותנים לב להבין : **וראו ראו**. הלא אתם רואים נפלאותי ואינכם שמים על לב לדעת ולהכיר בהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין (ט-י) ויאמר לך ואמרת וכי השמן לב העם הזה, שיעור הכתוב, **לך ואמרת שמעו שמוע ואל (תאמר) תבינו, (ואמרת) ראו ראו (ואל תאמר) תדעו פן יראה בעיניו ושב ורפא לו**. (תבת ואמרת נמשך לכל הכתוב והשמן לב העם הזה הוא מאמר מוסגר). באור הדברים, כי לב ישראל היה נסוג אחור בעת ההיא מקבל כל דבר חכמה ומוסר, ולא היו רוצים לשמוע לדבר הנביא כלל, יעץ לו ה' שבעת יבא אליהם לדבר עמהם יאמר להם בסתם **שמעו שמוע** או **ראו ראו** ולא יאמר להם **שיבינו** או **שידעו**. כי אם יזכיר להם שנמצא בדבריו דבר בינה או דעה ימאנו

מהקשיב ומלראות, ואם תשאל ומה ארויח במה שישמעו או שיראו אם לא יבינו וידעו. עז"א בזה תרויח פן ע"י שיראה בעיניו וישמע באזניו יתן לבסוף הדברים על לבו ויבין ג"כ (הגם שלא נתכון לזה) וישוב בתשובה וימצא רפואה לחולי נפשו. ובאר הטעם למה מצוה שלא יאמר להם שיבינו וידעו. ? כי על ידי שהשמן לב העם הזה מכל חכמה ושכל זה הוא הסבה שגם אזניו הכבד ועיניו השע, ובאם ישמעו שנמצא בדבריך דבר חכמת בינה יכבידו אזניהם משמוע ויסתמו עיניהם מראות אבל ע"י שתאמר להם רק שמעו שמוע ולא תאמר להם תבינו ותדעו, פן יראה בעיניו וממילא ובלבבו יבין וכו'. (ומה שסדר בדבריו ראה שמיעה הבנה, כי תחלה נכיר את הבורא ע"י ראיית החושים מהמון מעשיו ובריאותיו, ואח"כ ע"י הקבלה הנמשכת מדור דור, ואח"כ ע"י מופתי השכל והדעת כמ"ש לקמן (מ"ס), הלא תדעו הלא תשמעו הלא הוגד מראש לכם. ע"כ סדר פן יראה ישמע יבין. ותחלה סדר בהפוך שמעו שמוע או עכ"פ ראו ראו שהיא התחלת ההשגה) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ואל תבינו.** יש הבדל בין מלת אל למלת לא, כי מלת לא תבא על כל מיני השלילות בכל חלק הזמן והפעלים, אבל מלת אל תבא רק על העתיד, ולא בעתיד החלטי רק רצוני ובקשיי, וע"כ בא ברוב בצווי ובקשה וגלות רצון. ולפרש"י ומפרי' פה צ"ל ולא תבינו ולא תדעו ? - אמנם יעמוד נגד פרושי פה, ההבדל המבואר בין מלת פן ובין מלת אולי, שמלת אולי מורה שרצון המדבר נוטה יותר אל החיוב, ומלת פן מורה שרצון המדבר נוטה יותר אל השלילה, ולפרושי היה צ"ל אולי יראה בעיניו ? אולם יש לפרש גזרה זאת נמשך לשתים, השמן לב העם הזה מטעם שירא פן יראה בעיניו. ועל כונה זו בא מלת פן, גם נמשך שנית, שיאמר ראו ראו שע"י שיראה בעיניו ולבבו יבין ושב ורפא לו, ונמצא במליצה רבות כאלה : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּשְׁמַע לִבְהֵמָה הַזֶּה וְאָזְנוֹ הִכְבֵּד וְעֵינָיו הִשְׁעָה פֶּן יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע וּלְבָבוֹ יִבִּין וְשָׁב וּרְפָא לוֹ :

רש"י **השמן לב העם הזה.** כמו הכבד את לבו (שמות ח) לשון הלוך (לשון) פעול לבס הולך הלוך והשמן (אנגרייטני"ט זלעז) ואזניו הולכים הלוך והכבד משמוע : ועיניו השע. טחיס כענין שנאמר (לקמן מד) כי טח מראות עיניהם, הטוח מתירגמין לחיתקע : פן יראה בעיניו. נתנו לבס שלא ישמעו דברי נביאים שהם יראים שמה יוטבו בעיניהם דבריו ויבינו בלבם וישונו אולי והיא רפואתם : (רש"י)

מצודת דוד **השמן.** היצר הנטוע בלבו הוא השמן והאטים אל הלב לבל

הבין וקצר בדבר המובן מאיליו כי זהו דרך מעשה היצר : **הכבד**. היצר הכביד אזניו לבלי שמוע והשע עיניו לבל יראה : **פן יראה**. כי היצר חושב פן כשיראה בעיניו וישמע באזניו ויבין בלבבו שלא עשה את הטוב ויעשה א"כ תשובה ויבוא לו בזה רפואת הנפש והיא הסליחה ואין דעת היצר נוחה מזה כי איננו דורש אליו לשלום ולזה מטמטם את הלב למען ישאר חייב : (מצודת מצודת : דוד)

מצודת ציון השע. ענין הסרה כמו השע ממני ואבליגה (תהלים לט) : (מצודת ציון)

יֵאָדָם וְאָמַר עַד מָתִי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהֶאֱדָמָה תִּשְׁאָה שְׂמָמָה :

רס"י עד מתי. יכזידו את לזם ולא ישמעו : ויאמר. ידעתי כי לא יסיבו עד תבא פורענות עליהם וילכו בגולה וסאו עריהם מאין יוסב: סאו תשאה. לטון גלמוד מאין יוסב: (רס"י)

מצודת דוד עד מתי. יהיה לבם אטום מלהבין : **עד אשר וכו'**. ר"ל לבם יהיה אטום עד שיבוא הפורעניות ויהיו עריהם חרבה ובתיהם שממה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אם. כמו אשר וכפל המלה בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב) : **סאו**. תשאה. ענין שממון וכן ושאה יוכת שער (לקמן כד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואמר עד מתי ה', אתנהג עמהם כן שאומר להם שישמעו ולא יבינו, הלעולם יהיו סוררים והולכים? **ויאמר עד אשר אם שאו ערים**, השיב לו ה', כן תנבא והם לא יבינו, עד יחרבו עריהם ויתקיים כל הנאמר פה עד כאלה וכאלון, ואז ישאר זרע קודש מצבתה שהם ישמעו ויבינו וידעו. **אם שאו**, תחלה יחרבו הערים, ועוד ישארו בתים יחידיים, ואח"כ **גם הבתים יחרבו מאין אדם**, ועדן ימצאו רועים ועדריהם ואח"כ **האדמה בכלל תשאה שממה** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עד אשר אם, כפל אשר אם מורה אם כבר יהיה זה, יהיה זה, אם הוא מלת התנאי, ואשר הוא מלת ההגבלה, עד אשר יתקיים תנאי זה : (מלבי"ם באור המלות)

יֵבֶה וְרִחַק יְהוָה אֶת הָאָדָם וְרָבָה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ :

רס"י ורצה העזובה. שהארץ תעזב מהם וכך הלשון ירבו מקומות עזובים
בקרוב הארץ : (רס"י)

מצודת דוד ורחק וכו'. האדם. ישראל הקרואים אדם יהיה גולה למקום
רחוק : **ורבה העזובה**. זמן מרובה תהיה הארץ עזובה מהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ורחק, העשרת השבטים שיגלה מלך אשור לא יגלו
למקום קרוב שיהיה תקוה שישבו, כי ירחקם ה' לנהר גוזן וערי מדי.
ורבה העזובה גם הפלטה שישארו מדלת העם בארץ לכורמים ויוגבים
יעזבו הארץ מעצמם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות האדם, בא הכלל על הקצת : **העזובה**. בא כתמונת
שם מופשט, והכונה מקומות העזובים : (מלבי"ם באור המלות)

ג'ג ועוד בה עשריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת
מצבת בם זרע קדש מצבתה: (פ)

רס"י ועוד בה עשיריה. גם אותה השארית חשיב ידי עליה בצרוף אחר
כרוף והיתה לבער עד שלא ישארו אלא לדיקים גמורים שיסובו אלי בכל
לזם : כאלה וכאלון. אשר בעת זמן שלכת שלהן משליכין עליון שלהן בימי
הסתיו שילוך אחר שילוך עד שאין נותר בה זולתי המלצה אף הם זרע
הקדש הנמלאין בה עומדין בקדושתו הם יהיו לה למלכת, ד"א מלכתה
נטיעתה לכך איני מכלה אותם נטעתיים זרע קודש, ויש פותרים שער
שלכת היתה צירוסלים כמו שאמר בעזרא והיו גם אלה ואלון נטועים :
(רס"י)

מצודת דוד ועוד בה עשיריה. עוד ימלכו בה עשרה מלכים כי זה נאמר
אחר שנצטרע עוזים ומלכו אחריו יותם אחז חזקיה מנשה אמון יאשיה
יהואחז יהויקים צדקיה ובימיו תשוב להיות לבער וכליון, או ר"ל תשעה
חלקים יהיו אבודים ותשאר חלק עשירי ואף היא תשוב להיות לבער :
אשר בשלכת. בימי הסתיו עת שמשליכין העלין דרכם להשליך מעט מעט
עד שלא ישאר כי אם הנטיעה אשר בה כמות שהיא ואמר שכן יהיה
ישראל לבעור אחר בעור : **זרע וכו'**. הנשאר בה יהיה זרע קודש ולפי
שהמשיל לאילנות אמר מצבתה לשון הנופל באילן ורצה לומר שארית :
(מצודת דוד)

מצודת ציון לבער. לכליון כמו כי אם יהיה לבער קין (במדבר כד) : **כאלה**

וכאלון. שמות אילני סרק : **בשלכת.** מל' השלכה : **מצבת.** היא הנטיעה הנצב ומתקיים ותרגום של ויטע היא ונציב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועוד בה עשיריה, עוד ישאר חלק אחד מעשרה שהוא שבט יהודה, וגם היא תהיה לבער **כאלה,** המשילם לאילנות אלה ואלון שעליהם רבים (כמ"ש הושע ד' י"ג אלון ואלה כי טוב צלה). ומ"מ בסתיו העלים נובלים רק המצבת נשאר, כן הרשעים שהם הקליפות והעלים יבולו והמצבת נשאר. וזה מוסב על השאלה עד מתי ה'. והשיב עד יהיו כאלה וכאלון שתשאר רק המצבת, והם ישמעו לדברי הנבואה. ובאר הטעם כי זרע קדש מצבתה. כי המצבת שתשאר יהיה זרע קדש צדיקים בדורו של חזקיהו, שהם שבו אל ה' בכל לבם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עשיריה, מספר חלקי, אחד מעשרה : **מצבת.** המטע והשורש, תרגום ויטע ונציב : **מצבתה.** כינוי הנקבה מוסב על עשיריה שבראש המקרא : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-ז

א וְיְהִי בַיָּמֵי אַחַז בֶּן יוֹתָם בֶּן עֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה רְצִין מֶלֶךְ אֲרָם וּפְקַח בֶּן רְמִלְיָהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה עָלֶיהָ וְלֹא יָכֹל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ:

רס"י ויהי בימי אחז. מה ראה הכתוב לייחסו אל מפני שסופו של הכתוב לומר ולא יכול להלחם עליה ולמדך שזכות אבות עמדה לו אמרו מלכאי הקרת לפני הקב"ה ווי (ס"א) מי הוא זה שמלך רסע זה אמר להם בן יותם הוא בן עוזיהו הוא אבותיו היו לדיקים לפיכך אי אפסי לפשוט ידי בו הדא הוא ולא יכול להלחם עליה מפני זכות אבותיו (בצראשית רבה) : (רס"י)

מצודת דוד למלחמה עליה. לעשות מלחמה עליה. ולא יכול מוסב על רצין כי הוא היה העיקר במלחמה : **להלחם עליה.** להתגבר ולהתחזק במלחמה עם כי מאז כשנלחם פקח לבד התגבר במלחמה כמ"ש בד"ה ב', או מוסב הוא על אחז לומר שהוא לא היה יכול לעמוד למולם להלחם

בעבור העיר : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **בן יותם**, פיי חז"ל שהזכיר אבותיו, לאמר שזכותם הגינה בעדו. **עלה רצין**, תחלה עלה רצין בפ"ע (דה"ב כ"ח ה') ופקח בפ"ע (שם ו'), וכ"א כבש את יהודה, אבל על ירושלים לא יכלו כ"א בפ"ע להלחם, כי הצילם ה' : (מלבי"ם באור הענין)

בב וַיִּגְד לְבַיִת דָּוִד לְאֹמֶר נָחָה אָרֶם עַל אֶפְרַיִם וַיֵּנַע לְבָבוּ וּלְבַב עַמּוֹ
כְּנוֹעַ עָצִי יַעַר מִפְּנֵי רוּחַ: (o)

רפ"י ויגד לבית דוד. לפי שרשע היה לא, הזכיר שמו : נחה ארם על אפרים. נתחבר מלך ארם על מלך ישראל לבא עליך נחה לשון נקבה על שהמלכות נחה פוסי"ר בלעז לשון וינח בכל גבול מצרים (שמות ו) : וינע לבבו. לפי שכבר נלחם בו כל אחד מהם בפני עצמו ויכלו לו שנאמר ויתנהו ה' ביד מלך ארם וגו' (ד"ה ב כח) אומר ויהרג פקח בן רמליה ק"כ אלף איש שניהם בדברי הימים (קס): כנוע עצי יער. קול אילני סרק ישמע יותר מכל אילני פירי כדאיתא בצראשית רבה : (רפ"י)

מצודת דוד ויוגד. טרם עלו למלחמה : **לבית דוד**. הוא אחז ועל שהיה רשע לא רצה להזכירו בשמו : **נחה ארם וכו'**. ארם עם אפרים חנו עליהם להלחם בהם : **וינע**. מגודל הפחד נעה לבבו כמו עצי היער הנעים ברוח : (מצודת דוד)

מצודת ציון נחה. ענין חניה : **על אפרים**. עם אפרים כמו ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה) : **וינע**. מלי' תנועה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ויגד**, אח"כ נודע לבית דוד כי ארם ואפרים נתחברו יחד, ויירא מפניהם. **כנוע עצי יער**, אילני סרק שאין עליהם פירות יניעם הרוח יותר מאילני פירות שפירותיהם מכבידים עליהם, כן הם שהיו ריקנים מכל זכות ותקוה על ישועת ה', נעו מפחד אויב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נחה ארם**. וכן ותערוך ישראל (ש"א יז כא), ותפול שבא (איוב א' טו) : **אפרים**. נקראו כן י' השבטים, בעבור שהיה מלכם הראשון מאפרים : (מלבי"ם באור המלות)

גג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יִשְׁעִיָּהוּ צֵא נָא לְקִרְאֵת אַחַז אֶתְּהָ וּשְׂאֵר יְשׁוּבֵי בְּנֵי אֶל קִצָּה תַּעֲלֶת הַבְּרָכָה הָעֲלִיּוֹנָה אֶל מְסֻלַּת שְׂדֵה כּוֹבֵס:

רס"י ושאר ישוב בנך. שארית מעט שיסובו אלי על ידך והם כבנך : אל קלה תעלת. שם תמלאהו. תעלת פוסי"ר זלע"ז : ברכה. כעין מקוה מים שעושים לדגים : העליונה. במורד ההר ויש ברכה אחרת למטה הימנה בתחתיתו : שדה כובס. שדה שהכובסים שוטחים שם בגדים לנגזם כך תירגם יונתן ורבותינו דרשו נכנע אחז לפני יסעיהו ושם על ראשו אוכלא דקלרי כפה עליו כלי פי' כלי מנוקב של כובסים שמזלפין בו מים על הבגדים : (רס"י)

מצודת דוד אתה ושאר ישוב בנך. גם אתה צא לקראתו גם בנך אשר נקרא שמו שאר ישוב לאות וסימן אשר שארית יהודה ישובו מן הגלות בימי עזרא : אל קצה וכו'. כי שם תמצאנו. העליונה. כי שתים היו אחת ממעל ואחת מתחת : שדה כובס. השדה שהיו שוטחים שמה אל מול השמש את הבגדים המכובסים : (מצודת דוד)

מצודת ציון תעלת הברכה. הברכה הוא מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים והתעלה היא חפירה סמוך לה ובעת הצורך ממשיכים לה אמת המים מן הברכה וכן בתעלת הברכה (מ"ב יט) : מסלת. מל' מסילה ושביל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שאר ישוב בנך, ישעיהו קרא שם בנו שאר ישוב להתעוררות ששאר ישראל ישובו אל ה', וצוה ה' שיקח אותו עמו לעוררהו ברמז, תעלת הברכה העליונה, היא התעלה והברכה שהסיב חזקיהו מפני מלך אשור, כמ"ש ואשר עשה את הברכה ואת התעלה ויבא המים העירה (מ"ב כ"ב), וחכמי ישראל לא הסכימו עמו בזה (ברכות ט"ז), ויתכן כי גם אחז יצא למקום ההוא לסתום המעין והברכה לבל ימצא האויב מים לשתות וצוה ה' לישעיהו שיעכב על ידו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תעלת הברכה. מי הברכה מכונסים. ותעלה, חפירה סמוכה לה להגרת המים בעת שירצו, ואמר העליונה כי היתה עוד אחרת למטה כמ"ש לקמן (כ"ב ט' יא) : ומסלה. מענין רוממות בכ"מ ושם עמדו מכבסי הבגדים : (מלבי"ם באור המלות)

דף ואמרת אליו השמר והשקט אל תירא ולבבך אל ירך משגי זנבות האודים העשנים האלה בחרתי אף רצין וארם וכן רמליהו :

רס"י השמר. שב בשלום כיון על שמריו : זנבות האודים העשנים. יהיו

בעיניך כזנבות אודים שכנתה שלהבת שלהם אודים טירונ"ק בלעז : (רס"ו)

מצודת דוד השמר והשקט. השמר מעשות מלחמה והשקט לבך אל תירא ואל יבוא מורך בלבבך. זנבות האודים. שהמה כמו האודים האלה שאין בהם כח לבער אלא לעשן כך אין כח בידם לעשות לך מאומה רע רק העם מפחידים : **בחרי אף**. הבאים בחרי אף : **רצין**. עכשיו מפרש מי הם האודים : **ובן רמליהו**. פיי עם אפרים כמ"ש רצין וארם וסמך על המבין (מצודת דוד)

מצודת ציון זנבות. מלי זנב : **האודים**. הם העצים שמנדנדין בהם האש לישובו על מקומו ונשרף מעט מעט על ידי החתיה באש וכשחוזר להיות קטן ואינו ראוי עוד להאחז ביד משליכים אותו ומעלה עשן רב וזהו נקרא זנב האוד וכן כאוד מוצל משרפה (עמוס ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין השמר, מעשות שום דבר. **והשקט**, ברוחך. **אל תירא**, מן האויב ולבבך אל ירך, מעצמך (כמי שסבל רעות רבות שנעשה רך לב בטבע), **משני זנבות האודים**, המשיל מחנה ארם ומחנה אפרים **לשני זנבות אודים עשנים**, ר"ל אינם עץ חזק רק אוד אשר שני קצותיו אכלה האש, וגם לא ידמו כאמצעו של אוד שלא שלט בו האש רק כזנבות האוד וקצהו, וגם לא כאוד בוער באש שיוכל לשרוף הנוגע בו, רק כאוד שנכבה ומעלה עשן, שאינו יכול לסבב רק כאב עינים לבד, וגם אינו מתעשן ע"י אש, כי הוא מתעשן, **בחרי אף רצין וארם**, ע"י חרי אף רצין, ור"ל אינו מתעשן ע"י אף ה' כענין אשור שבט אפי רק על ידי אף בני אדם להבל נדמו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות השמר. הטעם מלרע ובכ"מ מלעיל כי נסוג אחור ע"י מלת לך שבא אחריו : **אל תירא ולבבך אל ירך**. וכן איש הירא ורך הלבב. ירא, מפני אויב. רך הלב, בטבע : **זנבות**. שפולו של דבר וקצהו הפחות : **ואוד**. עץ אחזה בו האש. וב' בחרי. הוא ב' הכלי : (מלבי"ם באור המלות)

וְעַן כִּי יַעַץ עֲלֶיךָ אָרֶם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן רַמְלִיָּהוּ לֵאמֹר:

מצודת דוד ויען. בעבור שיעץ מחשבות כאלו נצחון המלחמה תלויה בכח חכמתו (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין רעה, עצה רעה. **לאמר**, יעצו לאמר : (מלבי"ם באור הענין)

וַ נַעֲלָה בִּיהוּדָה וַיִּקְיָצְנָה וַיִּבְקַעְנָה אֵלֵינוּ וַיִּמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֶת בֶּן טַבָּאֵל:
(פ)

רפ"י ונקיצנה. נעוררה במלחמה : ונבקיענה אלינו. נסוה אותה עמיו כבקעה זו שהיא שוה וכן ת"י ונסוינון עמנא, שיהיו שוין עם עשרת השבטים במלך אחד : את בן טבאל. בן הטוב אלינו כן ת"י ויש לפרש טוב אל אשר לא טוב בעיני המקום ובגימט' של אותות אלכ"ם טבאל הוא רמלא ט"ר ז"ס א"ל בן טבאל בן רמלא : (רפ"י)

מצודת דוד ונקיצנה. ר"ל נעשה לה מצור עד שיקוצו מפנינו ויפתחו לנו שערי העיר. ונבקיענה. אז נבקיע חומתה לצרכינו ליכנס בה ותהיה אם כן תחת ממשלתנו : **ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל**. והוא היה איש מהר אפרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונקיצנה. ענין מאוס כמו קצתי בחיי (בראשית כז) : **ונבקיענה**. מל' בקוע : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונקיצנה, המשילו את ירושלים בגנות כמורסא מלאה מוגלא שמנקבים אותה בקוץ ומבקעים אותה ומוציאים המוגלא לחוץ כמו שהוא בלשון המשנה המפיס מורסא, וכן נכבוש אותה ונבזוז את רכושה אלינו. **בן טבאל**, איש מבית אפרים שהיו חושבים להמליכו על ירושלים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ונקיצנה. מלשון קוץ וסילון : (מלבי"ם באור המלות)

ז כה אָמַר אֲדָנִי יְהוָה לֹא תִקּוּם וְלֹא תִהְיֶה:

רפ"י לא תקום. עלתם זאת שתהא יהודה כזושה תחתיהם : (רפ"י)

מצודת דוד לא תקום. לא תתקיים עצתם ולא תהיה כן והוא כפול במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה', אבל ה' אמר, לא לבד כי לא תקום, שלא יבצעו מעשיהם שיתקיים הדבר, אף גם ולא תהיה לא יהיה לה התחלה כלל כי לא ילחמו כלל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תקום, תהיה, היה, הויית הדבר בתחלתו, יהי אור. תקום, קיומו והעמדתו, הוא אמר ויהי, הוא צוה ויעמוד : (מלבי"ם באור)

לח כִּי ראש אָרֶם דְּמָשֶׁק וְראש דְּמָשֶׁק רָצִין וּבְעוֹד שְׁשִׁים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה יַחַת אֶפְרַיִם מַעַם:

רפ"י כי ראש ארם. היא דמשק. ואין לירושלמי עמהם כלום : וראש דמשק לרין. בדמשק יהיה ראש ולא צירוסלים וגם פקה ועקרת השבטים בעוד ששים וחמש שנה מיום שנגזר בימי עמוס וישראל גלה יגלה מעל אדמתו (עמוס ז) : יחת אפרים. תרוץ אפרי' מעם סיגלם סנחריב עם מלכם הושע בן אלה לא וחשוב מנבוא' עמוס עד שגלו עקרת השבטים ותמלאם ס"ה שנים נבואת עמוס היתה שתי שנים לפני שנתנגע עוזיה שנאמר (בעמוס א) שנתים לפני הרעש ועוזיה נתנגע עשרים וחמש שנים הרי כ"ז וי"ז של יותם וי"ז של אחז ו' של חזקיהו שנאמר (מלכים ב יט) וילכדה בשנת שש לחזקיהו היא שנת תשע להושע ויגל את ישראל אשורה הרי ששים וחמש ומניין שימי חלופו של עוזיהו כ"ה שנים שנאמר (שם טו) בשנת עשרים ושבע לירבעם בן יואש מלך ישראל מלך עוזיה בן אמליה על יהוד' אפסר לומר והלא עוזיה וירבעם מלכו כאחת לפי חשבון שתמלא בספר מלכים אלא שמלך מלכות מנוגעת בשנת עשרים ושבע למלכו נתנגע והוא מלך חמשים ושנים שנה ואי אפסר לימנות בעוד ששים וחמש שנה מיום שאמר ישעיה נבואה זו שהרי בימי אחז אמרה והם גלו בשנת שש לחזקיהו, וכך מפורש בסדר עולם שמנה הכתוב לנבואתו של עמוס : (רפ"י)

מצודת דוד ראש ארם. עיר המלוכה של ארם היא דמשק ואין לה כלום על ירושלים : וראש דמשק רצין. הוא ראש ומלך על דמשק ולא על ירושלים : ובעוד. ר"ל ואף מה שבידו לא ישאר כי במשך זמן ס"ה שנה מעת שנגזר הדבר בנבואת עמוס שאמר ושברתי בריח דמשק (עמוס א) יחת וישבר מלכות ארם וכמ"ש ויעל וכו' דמשק ויתפשה (מ"ב טז) וזה היה בימי אחז והרחיב הזמן בעבור שזכר גם אפרים : אפרים מעם. תחסר הוי"ו ומשפטו ואפרים מעם ור"ל גם מלכות אפרים תשבר במשך זמן ס"ה שנה מהיות עוד עם כי ילכו גולה בימי הושע בן אלה והיתה בשנה הששית לחזקיה בתוך זמן ס"ה שנה מנבואת עמוס שניבא על ארם ועל מלכות אפרים כמ"ש הנה אנכי מעיק וכו' (עמוס ב) וישראל גלה יגלה (שם ז) כי נבואתו היתה שתי שנים קודם שנצטרע עוזיה כמ"ש שנתים לפני הרעש (שם א) והרעש היה כשנצטרע עוזיה בכ"ו למלכו כמ"ש בשנת עשרים ושבע וכו' (מ"ב טו) וכמ"ש שם וכל ימי מלכותו נ"ב הרי נשאר כ"ה

ושנתים לפניהם הרי כ"ז ימי יותם ט"ז ימי אחז ט"ז ושש של חזקיה הרי היתה בתוך זמן ס"ה שנה כי יותם ואחז מלכו שנים מקוטעות כמ"ש במ"ב וע"ש בחשבון הדורות : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובעוד. ר"ל בתוך משך זמן : **יחת.** ישבר כמו חתתה קשתותם (ירמיה נא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי ראש, עיר מלכותו של **ארם** הלא היא **דמשק**, שהיה אז רעתה מפורסמת, ומרעת עיר הממלכה נוכל לדון על רעת כלל העם והמדינה. **וראש דמשק** ומלכם הלא הוא **רצין** שהיה ג"כ רשע, ובודאי כל משרתיו רשעים, וכל בני מדינתו בני בליעל, ואיך יעיוזו אלה למשול על ירושלים. וגם אפרים אין לו זכות לזה, שהלא כבר נחתם גזר דינם ע"י עמוס שהתנבא בעת הרעש (שם ז' י"ז), וישראל גלה יגלה מעל אדמתו, ונבואה זו שגורה בפי כל מאז, שאמר עליהם כי בעוד **"ששים וחמש שנים,** מעת ההיא **יחת אפרים מהיות עם"**, ואעפ"כ לא נתנו לבם לשוב מרשעם, כי הלא נודע רעת אפרים מרעת שמרון ופקח מלכה, כי הלא גם אחר נבואה זאת בכ"ז עדיין : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יחת. קל מבעלי הנו"ן והציר"י לתשלום הדגש. ומ"ם מעם, אינו מ"ם השלילה רק מורה גבול שממנו כמו וירד מההר, ירד ממדרגתו שהיה עם : (מלבי"ם באור המלות)

טו וראש אפרים שמרון וראש שמרון בן רמליהו אם לא תאמינו כי לא **פ** תאמנו :

רס"י אם לא תאמינו. לנבואתי אתם אחז ועמו חקר ידעתי כי רשעים אתם : לא תאמנו. לא אמון בכם : (רס"י)

מצודת דוד וראש. ואף עתה עיר המלוכה של אפרים היא שמרון ואין לה כלום על ירושלים : **וראש שמרון בן רמליהו.** הוא ראש ומלך על שומרון ולא על ירושלים : **אם לא תאמינו.** אם אינכם מאמינים לדברי אלה זהו לפי שאין אתם קיימים ומחוזקים באמונת האל : (מצודת דוד)

מצודת ציון תאמנו. ענין קיום כמו אמונת עתיר (לקמן לג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ראש אפרים שמרון, ולא שינו את דרכם כי עדן שומרון ראש הממלכה של אפרים, וכן רמליהו הוא מלכה וזה סימן על רוע העם. **אם לא תאמינו,** יען שראה הנביא בו שאינו מאמין לדבריו, קצף עליו ואמר, **האם לא תאמינו,** לדברי ה' בעבור **כי לא תאמנו אתם?** הכי בעבור שאתם אין אמון בכם תעיוזו פנים לבלתי האמן גם לדברי ה' ?

(מלבי"ם):

באור

הענין)

מלבי"ם - באור המלות **א.ס.** תמיהה כמו האם, ומלת כי משמש פה כמלת בעבור (מלבי"ם): באור (המלות)

וַיִּזְכֹּר יְהוָה דְבַר אֲלֵךְ אֶחָד לְאמֹר:

רש"י ויוסף ה'. ואוסף נביא דה' : (רש"י)

מצודת דוד **דבר.** ע"י ישעיהו : (מצודת דוד)

וַיִּשְׂאֵל לך אות מעם יהוה אלהיך העמק שאלה או הגבה למעלה:

רש"י שאל לך אות. לדבר הזה כי ידעתוך שאין אתה מאמין לדברי הקב"ה : העמק שאלה. העמק ושאל שאלה כמו שמעה סלחה (דניאל ט) שאל אות בעמקי תהום להחיות לך מת או הגבה למעל' לשאל אות בשמים : (רש"י)

מצודת דוד **אות.** לעשות אות למען דעת שיתקיימו דברי : **העמק שאלה.** שאל שאלה לעשות אות בעומק התהום או בגבהי השמים ממעל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **שאל לך אות,** יען ראה בו שאינו מאמין. **העמק שאלה,** שאל לך אות בעמק, שישנה דבר מן היסודות. **או הגבה למעלה,** שיעשה לך אות בשמים, כהעמדת השמש וכדומה, כי המבקש אות, יהיה או לצרכו כדי שיאמין הוא, או כדי שיאמינו אחרים, וז"ש אם תבקש אות לצרכך העמק שאלה, כי בזה די לך, וטוב להקל בנס, ואם תבקשהו כדי שיאמינו אחרים הגבה למעלה כדי שיתפרסם לרבים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אות.** סימן שיקיים הבטחתו, וישם ה' לקין אות, וא"צ שיהיה דבר היוצא מן הטבע שזה נקרא מופת, כמ"ש לקמן (ח' יח) (מלבי"ם): באור (המלות)

וַיֹּאמֶר אֶחָד לֹא אֶשְׂאֵל וְלֹא אֶנְסֶה אֶת יְהוָה:

רפ"י לֹא אֲנִסָּה. אִין לְכוּנִי שִׁיתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ עַל יְדֵי : (רפ"י)

מצודת דוד **לא אשאל וכו'.** לא אשאל אות ולא ארומם את המקום בעשיית האות כי לא רצה שיתקדש שם שמים על ידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אנסה.** מל' נס וענינו התנשאות ורוממות כנס והוא כלונס ארוך : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא אשאל ולא אנסה,** אם היה כונת דבריו שלא ישאל מפני שמאמין בלא אות ומופת היה צריך לומר לא אנסה ולא אשאל, והיה ענינו לא אנסה לצורך עצמי כי הוא מנוסה אצלי מכבר, ואיני מסופק כלל, ואף גם לא אשאל לצורך אחרים, יען שדבר הי נאמן אצל כולם, אבל מסדר דבריו לא אשאל ולא אנסה מבואר שהיתה כונתו, לא אשאל לצורך אחרים, כי איני רוצה כלל שיתקדש שמו ושיאמינו בו אחרים, ואף גם לא אנסה לצורך עצמי, כי גם בכל האותות והמופתים לא אאמין לדבריו, (וכן מבואר במלכים ב' (ט"ז) שבאמת לא חשש לדבר הנביא שא"ל השמר והשקט ושלח שוחד למלך אשור, וזה היה לו וליהודה לצור מכשול, שעיי"ז החל מלך אשור לבא על יהודה כפעם בפעם, וכמ"ש אח"כ מן פסוק י"ז עד סוף הפרשה) : (מלבי"ם באור הענין)

ג'א וַיֹּאמֶר שְׁמְעוּ נָא בֵּית דָּוִד הַמַּעַט מִכֶּם הַלְאוֹת אֲנָשִׁים כִּי תִלְאוּ גַם אֶת

רפ"י הַלְאוֹת אֲנָשִׁים. נְבִיאֵי ה' : כִּי תִלְאוּ וּגו'. לְפִי שְׁהוֹא יוֹדַע שְׁחַתֵּם אִין מֵאֲמִינִים בּוֹ וְהוֹגַעְתֶּם לְפָנָיו בְּרַשְׁעֵכֶם : (רפ"י)

מצודת דוד **המעט מכם.** וכי מעט לכם מה שאתם מייגעים אנשים בגאווה ורמות רוח כי גם תרצו ליגע לפני המקום ב"ה בדברי עזות כאלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הלאות.** ענין יגיעה כמו ומה הלאתיך (מיכה ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הלאות אנשים,** שאתם מיחסים לאות ופסיקת הכח אל הנביאים, ולא תאמינו שיש בכח הנביא לעשות אות או מופת. **כי תלאו,** עד שתיחסו לאות ופסיקת כח גם **אל אלהי,** לבלי האמן באותותיו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **הלאות.** הפעיל, וכן תלאו, וגדרו פסיקת הכח כנ"ל : (מלבי"ם באור המלות)

לְכַן יִתֵּן אֲדֹנָי הוּא לְכֶם אוֹת הַנֶּה הָעֵלְמָה הָרָה וְיִלְדֵת בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ
עֲמֹנוֹ : **אַל:**

רַס"י יתן אד' הוא לכם אות. יתן הוא מאליו על כרחכם : הרה. ל' עתיד הוא כמו שמלינו באמת מנוח שאמר לה המלאך והרית וילדת בן וכתיב ויאמר לה הנך הרה וגו'. העלמה. אשתי הרה הקנה הזאת והיא היתה שנת ד' לאחז : וקראת שמו. רוח הקודש תשרה עליה : עמנו אל. לומר שיהא אורנו עמנו וזה האות שהרי נערה היא ולא נתנבאה מימיה וזו תשרה בה רוח"ק וזהו שנאמר למטה ואקרב אל הנביאה וגו' ולא מלינו אשת נביא שנקראה נביאה אלא"כ התנבאה ויש פותרין שעל חזקיהו נאמר וא"א שהרי כשאת' מונה שנותיו תמלא שנולד חזקיה לפני מלכות אביו ט' שנים ויש פותרין שזה האות שעלמה היתה ואינה ראויה לולד : (רס"י)

מצודת דוד **לכּן**. הואיל ואין רצונך שיתקדש שם שמים לזה יתן המקום אות מאליו ויתקדש שמו : **העלמה**. היא אשת אחז : **הרה**. עדיין לא היה נודע אם היא הרה : **וקראת**. העלמה עצמה תקרא שמו עמנואל והשם הזה יורה שהאל יהיה עמנו ולא תשלוט בנו יד האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **העלמה**. כן תקרא הרכה בשנים ואם היא בעולה וכן דרך גבר בעלמה (משלי ל) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לכּן יתן ה' הוא (מעצמו) לכם אות**, (הנה האות הזה לא היה בו איזה פלא ושינוי טבע, רק ר"ל אות וסימן כמו וקשרתם לאות על ידך, שע"י שצוה לקרא שם הילד עמנואל זה היה אות וסימן שיזכרו כי ה' עמנו. וכן יתר האותות שנתן כמו קריאת הילד מהר שלל חש בז, וכתיבת המגילה (לקי ח') היה רק סימן לבד. והמפרשים שבקשו למצוא באות הזה שינוי טבע טרחו בחנם, כי באמת במה שיגיד הנביא אחרית דבר מראשית ובא הדבר אשר דבר בשם ה' הוא האות האמתית לאמתת נבואתו, רק יען שהנבואה לא תתקיים לפעמים, וזה ימצא בעת ינבא לרעה. שבשוב רשע מרשעתו תתבטל הנבואה כמ"ש ירמיה לחנניה בן עזור (ירמיה כ"ח), אבל כשיצוה ה' אל הנביא לעשות איזה פעולה עם נבואתו, אז תבא הנבואה בכל אופן, כמו שבארתי זה במק"א באורך. ולכן מה שצוה ה' אל ישעיה שיקרא שם הילד עמנו אל ומהר שלל ולכתוב על הגליון. היה זה אות וסימן שנבואתו תתקיים ולא יחזור בה אף אם ישתנה ענין העם שהתנבא עליהם, וזה האות שכיון פה, וא"צ עמו מופת מחוץ לטבע). **הרה**, שכבר היתה הרה. **העלמה**, אשת הנביא. **וקראת**,

צווי, צוה ה' שתקרא כן שם הילד לסימן ואות שה' יהיה עמנו: (מלבי"ם
באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הוא. כפילות הכינוי ר"ל הוא מעצמו : **העלמה.**
נערה ועלמה, מציינים שנות הבחרות, בין בתולה בין בעולה, כי מצאנו
נערה בתולה, מבואר שיש נערה בעולה, ומצאנו ג"כ, ודרך גבר בעלמה
(משלי ל'), רק עלמה מציין יותר חוזק הגוף מנערה וכן עלם מן נער,
עמשי"ש בפ"י בראשית (כד מד): (מלבי"ם באור המלות)

טו חֲמָאָה וְדָבֶשׁ יֹאכַל לְדַעְתּוֹ מֵאִס בָּרַע וּבָחֹר בְּטוֹב:

רס"י חמאה ודבש יאכל. הולד שתהא ארלנו מלאה כל טוב : לדעתו
מאוס ברע ובחור בטוב. כשידע למאוס ברע ובחור בטוב ומאין לנו
הטובה הזאת הלך עתה הארץ חרבה בגדודי מלכי ארץ ופקח בן רמליהו
:

מצודת דוד חמאה ודבש יאכל. מעת הוולדו יאכל חמאה ודבש כי יתאוה
באלה : לדעתו. לדעת עצמו ימאס ברע ויבחר בטוב עודו לא יבוא למספר
הימים הראויים לדעת ולהבחין בין רע לטוב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין חמאה, בעת שיגיע הנער לזמן שידע למאוס ברע
ולבחור בטוב יאכל חמאה ודבש היערים, ור"ל שמצייר עם הילד ציור
האומה בכללה, שכמו ששמו עמנו אל מצייר כלל האומה שה' עמהם, כן
אכילתו חמאה ודבש מצייר כלל האומה שעמה אל שתאכל חמאה ודבש.
וכל זה מן האות והסימן שאף שעתה ארץ יהודה חרבה, ה' ברחמיו יותיר
לה שארית - ואיך יהיה זה. ? מבאר : (מלבי"ם באור הענין)

טז כִּי בְּטָרִם יֵדַע הַנֶּעֶר מֵאִס בָּרַע וּבָחֹר בְּטוֹב תַּעֲזֹב הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
אָתָּה קָץ מִפְּנֵי שָׁנִי מְלָכִיָּה:

רס"י כי בטרם ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב, תעזב. הארץ
מיוסזיה אדמת רלין ואדמת פקח : אשר אתה קץ. ויגור מפני ב' מלכיה
רלין ופקח שצאותה שנה עלה מלך אשור על דמשק כי שכרו אחז כמה
שנאמר בספר (מלכים טז) ויתפסה ויגלה קירה ואת רלין המית ואותה שנה
ויקשר קשר הושע בן אלה על פקח בן רמליהו ויכהו וימיתוהו בשנת עשרים
ליותם (שם טו) שהיא שנת ארבע לאחז : (רס"י)

מצודת דוד **כי בטרם וכו'.** אשר עד לא יבוא זה האות תעזב אדמתכם מהם כי ילכו להם ולבל ישובו שוב אמר לו אות : **אשר אתה קץ.** האדמה אשר אתה קץ בה עכשיו מפני שני המלכים החושבים להיות מלכים ולמשול בה **מצודת** : **מצודת** (דוד)

מצודת ציון קץ. ענין מאוס : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי בטרם,** שהוא לזמן קרוב, **תעזב האדמה אשר אתה קץ בה,** היא אדמת רצין ופקח אשר אתה קץ ומואס אותה. תעזב מיושביה. **מפני שני מלכיה,** מסבת רעת שני מלכיה ורשעתם, וממילא אחר שתחרב ארצם יהיה שארית לארץ יהודה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מפני.** מסבת, כמו מפני אשר ירד עליו ה' באש (שמות יט) : (מלבי"ם באור המלות)

יזז יביא יהוה עליך ועל עמך ועל בית אביך ימים אשר לא באו למיזם סור אפרים מעל יהודה את מלך אשור : (פ)

רש"י יביא ה' עליך ועל עמך. על חזקיהו בנך המולך אחריו ולפי שהוא צדיק לא קראו בנו : ימים אשר לא באו. מיום שנחלקה מלכות בית דוד וסר אפרים מעל יהודה ומה הם הימים ימי חיל מלך אשור ואף זהם יעשה ליהודה וכן מנינו (בדברי הימים ב כח) שצא מתחילה על אחז לכתוב ויצא עליו תגלת פלאסר וכך לו ולא חזקו וצימי חזקיהו בנו נעשה הגם : (רש"י)

מצודת דוד **יביא ה' עליך.** אולם ממקום אחר יביא ה' עליך וכו' ימים רעים שלא היו כמוהם מיום שנחלק אפרים מעל יהודה בימי ירבעם שאז נחלקה מלכות בית דוד ואז החלו הרעות לבוא על ישראל : **ועל בית אביך.** זהו חזקיהו בנו ולפי שאחז היה רשע וחזקיהו היה צדיק לא קראו בנו : **את מלך אשור.** ר"ל את מי יעורר לעשות הרע את מלך אשור והוא תגלת פלאסר שהצר לו וסנחרב הצר לחזקיהו כי כבש כל ערי הבצורות ביהודה זולת ירושלים : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **יביא,** אבל גם אתה מפני שאינך בוטח בה' שצוה לך השמר והשקט, ואתה לא בטחת בו וקראת אל מלך אשור לישועה, לכן גם עליך יעבור כוס, והי' יביא אליך את מלך אשור כפעם בפעם להחריב ארצך (כמ"ש במ"ב ט"ז, ודה"ב כ"ח), ומספר והולך מה שיעשה מלך

אשור. למיזם סור אפרים, מיזם שנחלקה מלכות ב"ד: (מלבי"ם באור הענין)

גַּיְתָּהּ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׂרָאֵל יְהוֹה לְזָבוּב אֲשֶׁר בְּקֶצֶה יְאִרֵי מִצְרָיִם
וְלִדְבוּרָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר:

רס"י וְסָרְקָה ה'. ירמוז להם שיתקצלו : לזבוב. חיילות רבות כזבובים מארץ
מצרים יבואו עם סנחריב : יאורי מצרים. לפי שכל ארץ מצרים עשויה
יאורים שאין הגשמים יורדים שם אלא נילוס עולה ומסקה : ולדבורה. חיל
גבורים עוקלים כדבורים : (רס"י)

מצודת דוד ביום ההוא. ביום בוא סנחריב מלך אשור : ישרוק. ר"ל יעיר
לבם : לזבוב. חיילות רבות כזבובים : אשר וכו'. כי כל חיל מצרים
מקצהו יבואו בעזרת סנחריב : יאורי מצרים. אמר כן לפי שכל ארץ
מצרים עשויה יאורים והנילוס עולה דרך שם להשקות השדות :
ולדבורה. חיילות גבורים עוקלים כדבורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישרוק. ענין השמעת קול בקבוץ השפתים וכן שרקו ויניעו
ראשם (איכה ב) : יאורי. בתורה ת"א נהרא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה ביום ההוא, כששב מלך אשור ממצרים שם פניו
לכבוש את ארץ יהודה, והמשיל את מצרים לזבוב שהוא חלוש מדבורה,
כן היו חלושים מאשור : (מלבי"ם באור הענין)

גַּיְתָּהּ וְבָאוּ וְנָחוּ כָּל־מַלְאָכָי הַבְּתוֹת וּבְנֵי־קֵי הַסְּלָעִים וּבְכָל הַנְּעֻצוּצִים
וּבְכָל הַנְּהַלְלִים:

רס"י בנחלי הבתות. נחלי עמקים שדות צורים : ובנקיקי הסלעים.
לארוב, נקיקי נקרות הנור : ובכל הנעלמים. מקום הסירים (סקורין
ברול"ש בלעז) וכן תחת הנעלום יעלה צרוש (לקמן נה) : הנהלולים. בתי
תושבתא :

מצודת דוד בנחלי הבתות. על כי יהיו רבים לזה יחנו אף במקומות ההם
:

מצודת ציון בנחלי. ענין עמק וכן ויחפרו עבדי יצחק בנחל (בראשית כו) :
הבתות. השוממות כמו ואשיתהו בתה (לעיל ה) : ובנקיקי. ענינו שן הסלע

וכן בנתיק הסלע (ירמיה יג) : הנעצוצים. מין קוצים וכן תחת הנעצוצ (לקמן נה) : הנהלולים. שם אילני סרק פחותים ונבזים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ובאו ונחו**, הזבובים והדבורים האלה ינחו בבקעת החרבות ובחורי הצורים בין הקוצים והסנאים מקום שדרך הזבובים לשכון שם, והוא משל על התפשטותם בכל הארץ : (מלבי"ם באור הענין)

כַּ בַּיּוֹם הַהוּא יִגְלַח אֶדְנִי בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֶבְרֵי נְהָר בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר אֶת הָרֹאשׁ וְשַׁעַר הָרְגָלִים וְגַם אֶת הַזֶּקֶן תִּסְפֶּה: (פ)

רפ"י יגלח אל' בתער השכירה. הגדולה וכן גם שכירה בקרבה (ירמיה מו) ת"י רכרבהא יגלח : בעברי נהר. ציפצי עבר הנהר וצמי מן היופצים במלך אשור את הראש יגלח ואת שער הרגלים לפי שהוא דבוק נסתנה לינקד פתח : תספה. תכלה והתגלחת היא ההריגה והתער היא החרב : את הראש. הוא סנחריב : הרגלים. משרייתה : הזקן. סלטוניאל ורבותינו אמרו גילוח ממש וספת הזקן חריכתה צאש הזקן זקן סנחריב כדאיתא צאגדת חלק : (רפ"י)

מצודת דוד **ביום ההוא**. כאומר אבל אחריתו עדי אובד כי ביום ההוא יגלח וכו' והתער הוא משל על החרב והתגלחות על ההרג : השכירה. כי התער ששוכרין אותה בדמים היא חדה מאד : בעברי נהר. באנשי עבר הנהר ובמי במלך אשור : את הראש. יגלח את שער הראש ואת שער הרגלים רצה לומר השרים ויתר העם : וגם את הזקן תספה. התער היא תכלה גם שער הזקן וזהו סנחריב כי גם הוא נהרג אז מבניו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **השכירה**. מלי שכר, או הוא ענין גדלות וחשיבות וכן גם שכירה בקרבם (ירמיה מו) : תספה. ענין כליון כמו ספו תמו (תהלים עג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה **ביום ההוא**, כל זה בימי אחז. יגלח ה', ה' יגלח אז, ע"י תער השכירה אשר בעברי נהר, ומפרש מי היא התער השכירה הזאת. במלך אשור, היינו ע"י מלך אשור שבא מעבר הנהר והוא נמשל לתער השכירה המשיר כל השער בו יגלח ה' את הראש וכו', ר"ל כי שערות הראש היה דרך לגלחם בימים ההם, והיה גנאי שלוח פרע שער ראשו, (שכן הוזהרו הכהנים שלא לגדל פרע והמלך מסתפר בכל יום), ושער הרגלים היה נוול ג"כ, אבל לא כ"כ כי היה נוול בסתר, אבל שער הזקן היו מגדלים אותו לכבוד ותפארת. עפ"י המליץ כי התער הלז והוא מלך אשור יגלח שער הראש, והוא משל אל הרשעים הגדולים שנוולם

גלוי וחטאם מפורסם, וגם שער הרגלים והם החוטאים בסתר שנוולם נסתר, אבל כיון שנתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע, והתער עצמה (לא ע"י ה'), **תספה גם את הזקן**, שהוא משל אל הצדיקים, וע"כ ייחס זה אל התער לא אל ה', ואמר תספה לא תגלח, כי זה אינו גילוח רק השחתה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות השכירה. הגדולה כמו גם שכירה בקרבה, ובי במלך אשור ב' הכלי, והוא באור של תער השכירה : **תספה**. נקבה נסתרת, מוסב על התער, והוא יוצא, ואת הפעול עד, וענינו השחתה (מלבי"ם באור המלות)

כא וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יְחִיָּה אִישׁ עֵגְלַת בָּקָר וְשְׁתֵי צֹאן:

רס"י יחיה איש וגו'. ולפי שתהא ארכס ריקנית סיבזו החיילות את הבהמות וצמעט הנותר אתן צרכה : (רס"י)

מצודת דוד יחיה איש. כל אחד יגדל בביתו עגלת בקר ושתי צאן ומרוב הברכה יהיה די לו בהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והיה ביום ההוא, מ"מ גם אז יתקיים האות של עמנו אל, ואות שיאכל הילד חמאה ודבש, כי מרוב השממון שתחרב המדינה יחיה כל איש לעצמו עגלת בקר : (מלבי"ם באור הענין)

כב וְהָיָה מְרֹב עֲשׂוֹת חֶלֶב יֹאכַל חֲמָאָה פִּי חֲמָאָה וְדָבַשׁ יֹאכַל כָּל הַנּוֹתֵר בְּקָרְבַּי הָאָרֶץ: (o)

רס"י והיה מרוב. חלב. שיעשו ב' האון הלכו יבזו זענייהם החלב ויאכלו החמאה הוא שומן החלב : כל הנותר. הצדיקים הפלטים מחרב סנחריב צשורה גדולה הוא מצטר להם שתזדמן להם פרנסה אחר כל השממון ההוא : (רס"י)

מצודת דוד מרוב. מחמת רוב עשיית החלב לא יחוש על החלב ויאכל החמאה : כי חמאה וכו'. מרוב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והיה, ובזה תהיה השפע רב כ"כ עד שיאכלו חמאה, כי החלב אינו מתקיים ובהכרח יעשו ממנו חמאה, כי לא יוכלו למכור החלב לסחורה כי חמאה ודבש יאכל כל הנותר בקרב הארץ, ומי יקנה,

אחר שכולם יהיה להם חמאה ודבש : (מלבי"ם באור הענין)

לכג וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה כָּל מְקוֹם אֲשֶׁר יְהִיָּה שֵׁם אֱלֹהִים גִּפְּן בְּאֶלֶף
כֶּסֶף לְשִׁמִּיר וְלִשְׂתִּית יְהִיָּה:

רס"י והיה ביום ההוא. אָסַר תהיה הארץ שממה יהיה מקום שהיו אָסַר לפני צא חיילות. אלף גפן. אָסַר אלף כסף יהיו לשמיר ולשתית כי יניחום בעליהם וזורחין והם מעלות קימסונים ותולעים ועקרבים : (רס"י)

מצודת דוד **באלף כסף**. הנמכר באלף כסף : **לשמיר ולשתית**. לא יעבדו הגפנים והקוצים יצמחו שם כי לא יחושו על היין כי דורו של חזקיה הרבו לעסוק בתורה וחדלו מן היין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לשמיר ולשתית**. שמות מיני קוצים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, ואם תשאל, למה יאכלו חמאה ודבש ולא לחם ויין. ? משיב, כי כל הארץ תהיה לשממה, עד שהמקום שיש שם אלף גפנים השוים אלף כסף יהיה שמיר ושית וכ"ש כי שדי תבואה יהיה שממה, ולכן יצטרכו להחיות א"ע מחלב הבהמות. **לשמיר ולשתית יהיה**, המליצה תצייר, כאילו השמיר והשתית הוא יהיה אדוני הארץ, עד שהכרם היקר השוה אלף כסף יהיה שלו וקנינו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות (כג-כד) **לשמיר ולשתית**. הלמ"ד לי הקנין, ופעל יבא להמפרשים חסר הנושא, ולדעתי השמיר ושית הוא הנושא : (מלבי"ם באור המלות)

לכד בַּחֲצִיִּים וּבִקְשָׁת יְבוֹא שָׁמָּה כִּי שְׁמִיר וְשִׂתִּית תִּהְיֶה כָּל הָאָרֶץ:

רס"י בחצים ובקשת יבא שמה. כל הרוצה ליכנס לתוכו יהא לריך קשת וחלים זידו למלט עאלמו מחיות רעות ונחשים ועקרבים : (רס"י)

מצודת דוד **בחצים ובקשת**. הרוצה ליכנס שמה יהיה צריך לכלי זיין למלט נפשו מהחיות הטורפות אשר ישכנו שמה על כי לא יהיה שם דריסת רגלי אדם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **בחצים**, מצייר כאילו השמיר והשתית יבא שמה אל הכרמים היקרים **בחצים ובקשת** וכבוש אותם בחרבו ובקשתו עד שיהיו

שלו וקנינו, והוא ציור מליציי, ועתה מבאר המליצה, כי שמיר ושית תהיה כל הארץ: (מלבי"ם באור הענין)

זכה וכל הָהָרִים אֲשֶׁר בַּמְעַדְר יַעֲדְרוּן לֹא תָבֹא שָׁמָּה יִרְאֵת שְׁמִיר וְשִׂית וְהָיָה לְמִשְׁלַח שׂוֹר וּלְמַרְמֵס שָׁה: (פ)

רפ"י וכל ההרים. אשר הם שדות לבן לתבואה: אשר במעדר יעדרון. היא כמין מריש שקורין פשו"ר בלעז: לא תבא שמה יראת שמיר ושית. כי בהם יתעסקו לזרוע תבואה למאכל שאי אפשר בלא התבואה אבל הגפנים יהיו לבז כי אותו הדור של יחזקיהו יסובו אלי לעסוק בתורה ולא לשתות יין וכן היתה כדאיתא בחלק דקו מדן ועד באר שבע ולא מלאו איש שלח היה בקי בהלכות איסור והיתר וטומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר והיה כל מקום וגו' הוא שנאמר (משלי כה) אשר העתיקו אנשי חזקיהו מלך יהודה: והיה למשלח שור. הם ירעו בהמותיהם מרעה שמן: (רפ"י)

מצודת דוד וכל ההרים וכו'. ר"ל אבל שדות התבואה הנחרשים בכלי מחרישה: יראת שמיר. ר"ל לא יפחדו פן יגדל שם קוצים וזהו הואיל וא"א להיות בלא תבואה: למשלח שור. בהמתם ירעו שם ויאכלו רצונם וירמסו ברגליהם ולא יחושו כי יגדל הרבה תבואה: (מצודת דוד)

מצודת ציון במעדר יעדרון. הנחפרים בכלי חפירה וכן לא יעדר (לעיל ה). ולמרמס. ענין דריכה ברגל: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וכל, ואם תשאל אי"כ איפה ירעו הבהמות אחר שכל הארץ תהיה שמיר ושית. ? משיב, ההרים הגבוהים אשר א"א לחרוש שם בכלי חרישה מרוב גובהם, רק במעדר וכלי חפירה יעדרון, אל ההרים האלה לא תבא שמה היראה והממשלה של השמיר והשית, מצייר כאילו השמיר והשית הכובש את הארץ לא תשיג ידו לכבוש ההרים הגבוהים ולהפיל יראתו עליהם, ושם יהיה למשלח שור ושה שם ירעו וירבצו. והכונה כי מקומות היקרים יהיו שממה ומקומות הבלתי חשובים יהיו מיושבים לרבץ בקר וצאן: (מלבי"ם באור הענין)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קַח לְךָ גְלִיוֹן גָּדוֹל וּכְתַב עָלָיו בְּחָרֵט אֲנוֹשׁ לְמַהֲרָא
שָׁלַל חֵשׁ בָּז:

רס"י גליון. מגילה : **בחרט אנוש.** במכתב כתב אָסַר ירוץ כל אנוש הקורא
בו אפי' אנוש כל שהוא ואפילו אינו חכם וכן ת"י כתב מפרש : למהר שלל.
לכא סנחריב ולשלול את כל הון עשרת הקצטים ולהחיש לבז נבוכדנצר'
אחריו את לדקיהו ודורו : (רס"י)

מצודת דוד בחרט אנוש. לפי שהיה זה במראה הנבואה אמר לו שיכתוב
זה בחרט אנוש במעשה ממש ולא במראה הנבואה לבד : **למהר שלל.** ר"ל
למלאות הגליון באמרים שיהיו מורים על מהירות בוא זמן השלל מן
דמשק ועל מהירות בוא זמן הבזה של שמרון : (מצודת דוד)

מצודת ציון גליון. הוא מלי' מגילה ונקרא ע"ש סופו כמו ובגדי ערומים
תפשיט (איוב כב) והדומים : **בחרט.** ענינו עט וקולמוס ודומה לו ויצר
אותו בחרט (שמות לב) : **חש.** ענין מהירות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויאמר ה' אלי, (זה נמשך לענין האות שזכר למעלה
(קאפיטל הקודם פי"ד) שנתן לו ה', על שיהיה עמם ע"י קריאת שם הילד
עמנו אל, עתה צוהו שיעשה ג"כ אות וסימן על מפלת רצין ופקח, ע"י חרט
הגליון וקריאת שם הילד השני מהר שלל חש בז. וכל המאמר שבסימן
הקודם מן פסוק י"ז עד סוף הקאפיטל, הוא מאמר מוסגר, שאגב הודיע
לו שיען שלא סמך על דבר ה', ובקש עזר ממלך אשור, לא יבא האות של
עמנואל בימיו בשלמותו, כי גם עליו יעבור כוס ע"י מלך אשור שסמך
עליו, והאות של עמנואל לא יתקיים עתה אך במקצת כי יתן להם מחיה
מעט עד זמן חזקיהו שאז יתקיים שם זה בשלמותו כמו שינבא בתחלת
סימן ט'). **גליון גדול,** קלף עב וקשה. **בחרט אנוש,** צוהו לצייר צורות של
אנשים לוחמים ובוזזים ושוללים, ויהיה מצויר בו ציור המורה **מהר
שלל,** שבזמן קרוב יהיה ארם ואפרים לשלל ובזה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גליון. מגלה היא מן הכפולים, שרשו גלל, וענינו ספר
העשוי להיות נגלל כס"ת שלנו. ומגלת ספר, ספר העשוי בגלילה. מגלה
עפה, שמגלה זו לא נגללה אז רק נכפלה. אבל גליון, מנל"ה, שרשו גלה,
לוח של קלף קשה, יציירו בו צורות משוחים בששר ותולים אותו על
הקיר גלוי לא נגלל : **בחרט אנוש.** חרט שם המכתב נהגו בו החרטומים
בימי קדם לצייר מושגים וענינים ע"י תמונות מוסכמים ביניהם מן חיות
עופות בני אדם אילנות וכדומה (היראגליפענשריפט) וחרטומי מצרים

השתמשו בו, ועיז אמר (שמות לב) ויצר אותו בחרט, שצייר תחלה צורת העגל בכתב חרטום. וחרט אנוש נקרא אם ציירו המושגים על ידי תמונת אנשים, ציור של אנשים, כמו פה שצוה ה' אל הנביא שיצייר ציור מהר שלל, על ידי תמונות אנשים מצוירים לוחמים והורגים בוזזים ונהרגים ונבזזים, וע"כ היה צריך גליון גדול לצייר עליו שני מחנות, מחנה מנצחת, ומחנות ארם ואפרים מנוצחים: **מהר שלל חש בז**. יש הבדל בין שלל לבזה. שלל, הוא הרכוש והקנינים הנשאר בעיר אחרי נפול בעליהם במלחמה, מענין השמטה. כי ישל זיתך, אף שלא בזוהו עדיין, אבל בז לא יקרא עד אחר שבוזזים אותו איש לו וע"כ נמצא פעל בז על השלל, ושלל הערים בזונו לנו (דברים ג'), וכן לשון חלוקה, ארדוף אשיג אחק שלל (שמות טו), ולא נמצא לשלול בז, או יחלק בז, וכן נמצא לשון שלל על הצלת נפשו, והיה לך נפשך לשלל (ירמיה כח ט'), לח ב', לט י"ח, מ"ה ה'). ר"ל להשמטה מן ההורגים, גם מצאנו שלל שלא בעת מלחמה, כמוצא שלל רב. ובזה אמר פה תחלה מהר שלל, יהיה הכל שלל והפקר בההרג בעליהם ואח"כ יחיש האויב לבוזזו, וע"כ תפס פעל מהר אצל שלל ופעל חש אצל בזה, למ"ש למעלה (ה' יט) כי מהר הוא בבחינת הזמן ונופל על שלל שנעשה מאליו, וחש הוא בבחינת האדם המזדרז. ונופל על בז שנעשה ע"י בני אדם: (מלבי"ם באור המלות)

בַּז וְאֶעִידָה לִּי עֵדִים נְאֻמִּים אֶת אֹרְיָה הַפֶּהן וְאֶת זְכַרְיָהוּ בֶן יְבִרְכָיָהוּ:

רס"י ו**אעידה** לו. גם **באותן הימים** בימי יהויקים על אותו פורענות שני עדים נאמנים האח' לבקרם רעה העתידה לבא עליהם אוריה הכהן שהרגו יהויקים שנאמר (ירמיה כו) וגם איש היה מתנבא בשם ה' אוריה בן שמעיה מקרי' היערי' ויתנבא על העיר הזאת ועל המקום הזה את כל דברי ירמיה: **ואת זכריהו בן יצרכיה**. בשנת צ' לדריוס עוד יסבו זקנים וזקנות צרחובות ירושלים (זכריה ח) אוריה סימן לזכריהו אם תראו שתתקיים נבואת אוריה תהיו מלפנים שתתקיים נבואת זכריהו כשם שהעדותי בשל סנחרב עמוס וישעאי. עמוס לפורענותן של עשרת השבטים וישראל גלה יגלה (עמוס ז) וישעיה (לקמן לב) להבטחתו של חזקיהו כשימלוך: (רס"י)

מצודת דוד ו**אעידה**. אלה דברי ישעיה שאמר אחר שכתבתי הדברים האלה העדתי לי עדים נאמנים ר"ל החתים עליו אלה העדים שתהיה כתובה וחתומה בעדים שכן תהיה בקרוב. אוריה הכהן. יתכן שהוא אוריה כ"ג שהיה בימי אחז: **זכריהו**. יתכן שכן היה שם אחד מחשובי ירושלים בזמן ההוא, וחז"ל אמרו שאוריה הוא שניבא בימי יהויקים וזכריהו הוא שהיה בתחילת בית השני ופירשו שאמר המקום כאשר תתקיים נבואת פורעניות אוריה תהיה לעדות שתתקיים נבואת נחמות

מלבי"ם - באור הענין **ואעידה**, השם אומר, ואני אעיד לי עדים שיחתמו על הגליון הלז לקיים דבריו בכל תוקף, והם **אוריה וזכריה**. (והמליצה בזה כי יען שהציור הזה היה מורה פורעניות על אפרים, ותכלית הפורעניות היה להושיע את יהודה, שע"ז היה מורה שם עמנו אל, והיה מעורב בנבואה טובה ורעה יחד, הזמין ע"ז שני עדים מתנגדים בשליחותם, כי אוריה התנבא פורעניות בימי יהויקים, וזכריה התנבא נחמה, ואמרו חז"ל כשם שנתקיים נבואת אוריה וכו' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ואעידה**. יש מחליפים הא' בה', וי"א שהוא עתיד במקום עבר ולמש"פ נכון : **עדים**. מעיד כולל גם ההתראה שהעד מתרה בו, וזה המבדיל בינו ובין עונה, וע"כ יצדק שם זה על הנביאים המתרים ומזהירים : (מלבי"ם באור המלות)

ג **אָקָרַב אֶל הַנְּבִיאָה וַתֵּלֶד בֶּן (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קְרָא שְׁמוֹ**
מָהַר שְׁלָל חֲזָקִיחָהוּ :
מָהַר שְׁלָל חֲזָקִיחָהוּ

רש"י ותלד בן. הוא הבן עצמו שקראה הנביאה עמנו אל על שם שהיה הקב"ה בעזר של חזקיה כשימלוד וא"ל לומר שבן שני הוא שהרי שנינו בשנת ד' לאחז נאמרה נבואה זו ובשנת ד' לאחז נהרג פקח וא"ל שני בניו להוולד בשנה אחת בזה אחר זה וישעיה אביו קרא שמו מהר שלל על שם פורענות העתידה לבא על רצין ובן רמליהו שהיו באין ליטול מלוכה מבית דוד ותוספת מלכותו של חזקיהו : (רש"י)

מצודת דוד **ואקרב**. אח"ז קרב אל אשתו ותהר וכו' : **מהר שלל** וכו'. להיות לאות על דברי הגליון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנביאה**. כן תקרא אשת הנביא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ואקרב אל הנביאה**, אשת ישעיה. **ותלד בן**, הוא היה בן אחר (רש"י נתקשה איך אפשר שנולדו שניהם בשנה אחת, וי"ל למ"ש למעלה הנה העלמה הרה שהיתה הרה מכבר, יצויר שהיה בחדש התשיעי להריונה או שהעלמה היתה אשת אחז, ומ"ש הילדים אשר נתן לי ה', ר"ל לי לאותות). **קרא שמו**, (מה שנתן על מפלת רצין ופקח שני אותות, ועל תשועת יהודה רק אות אחד מבואר במ"ש (למעלה ז' י"ד), כי תוכן האות היה לקיום דבר הנביא ע"י שבא עם נבואתו דבר פעל"י, שבזה א"א שיחזור ה' מדבריו אף שישתנה ענין העם אשר נבא עליהם, כי זה היה

ענין כל המעשים שצוה ה' אל הנביאים, כמו הליכת ישעיהו ערום ויחף, ושיקנה ירמיהו אזור פשתים וישא מוטות וכדומה, וידוע כי יש הבדל בין מה שיתנבא הנביא לטובה שבזה לא ישוב ה' מדבריו אף שיחטאו העם, ובין מה שיתנבא לרעה שישוב ה' מדבריו בעת ישובו העם מדרכם הרעה, וכמו שמבואר בירמיה (כ"ח ח' ט'), ולכן על תשועת יהודה שהיא לטובה היה די בסימן אחד, ועל מפלת רצין ופקח שהיה לרעה היה צריך לחזקו בפעולות שונות ונתן שני אותות): (מלבי"ם באור הענין)

יד כִּי בְּטָרִם יִדַע הַנְּעַר קָרָא אָבִי וְאִמִּי יִשָּׂא אֶת חֵיל דְּמִשְׁקָ וְאֶת שְׁלַל שֹׁמְרוֹן לְפָנָי מֶלֶךְ אַשּׁוּר: (o)

כס"י ישא את חיל דמשק. ויעל דמשק ויתפסה (מלכים ב טז) : ואת שלל שומרון. לאחר שנהרג פקח ומלך הוסע עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי לו הוסע עבד ונתן לו מנחה ושוחד (סס טז) הוא שלל שומרון כל אלה היה צננת ד' לאחז : (כס"י)

מצודת דוד בטרם ידע. עדיין לא היה בו דעת לקרוא אבי ואמי : ישא. הנושא ישא והוא מקרא קצר : לפני מלך אשור. כי הוא ישלם כמ"ש ויעל מלך אשור אל דמשק ויתפשה וכו' (מ"ב יב) ונאמר עליו עלה שלמנאסר מלך אשור וישב לו מנחה (שם יז) וזהו השלל ושניהם היו בימי אחז : (מצודת דוד)

מצודת ציון חיל. הון ועושר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ישא, מוסב על הילד, הילד הזה החלש אשר אינו יכול לקרא עוד אבי ואמי, יתעצם בכח וישא לפני מלך אשור חיל דמשק ושומרון, והיא מליצה נפלאה, שמציין בהילד הזה הנבואי, הפעולה הנבואית ששמו מורה עליה כאילו הוא הנושא השלל והוא הפועל כל זאת, כמו שציין בילד הקודם שיאכל חמאה ודבש שהיא מליצה על אכילת האומה בכללה): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ישא. להמפי' חסר הפועל, ולדעתי מוסב על הנער (מלבי"ם באור המלות)

זה וַיֹּסֶף וַיְהִי דְבַר אֱלֹהִים עִוְד לְאמֹר:

מצודת דוד ויוסף וכו'. עוד הוסיף לדבר עוד בדבר רצין ובן רמליהו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ויסף, (מבואר כי נמצא אז קשר ביהודה, אשר רצו לפרוק עול מלכות יהודה ולהתחבר עם פקח, ועי'ז בא אל הנביא נבואה מיוחדת, להזהיר את העם מקשר המרד. והודיעם כי מלכות אפרים תכלה במהרה, בשנת שש לחזקיה, ושאז יתרומם קרן בית דוד, וזה נמשך עד סימן ט' פסוק זיי"ן): (מלבי"ם באור הענין)

וַיַּעַן כִּי מָאֵס הָעָם הַזֶּה אֶת מִי הַשְּׁלַח הַהֲלָכִים לְאֵט וּמְשֹׁשׁ אֶת רִצִּין וּבָן רַמְלֵיהוּ:

רש"י את מי השלוח ההולכים לאט. במלכותא דבית דוד דמדבר להון בניה כמי שלוחא דנגדין בניה, שלוח מעין הוא ושמו גיחון ושלוח שרלו להסיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקח בן רמליהו וכאן ניבא על שבנא וסיעתו שרלו למרוד בחזקיהו שמאסו בו על שראוהו שלא היה בוחר בשולחן מלכים אלא אוכל ליטר' ירק ועוסק בתורה עליו נאמר לדיק אוכל לשובע נפשו (משלי יג) וראו את פקח בן רמליה אוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה והיו מליזין על חזקיהו ואומרין זה הגון להיות מלך אין זה מלך אלא רצין בן רמליהו היו ראויין למלך בחייהו וזהו ומשוש את רצין וגו' אמר להם הקב"ה אוכלין אתם מתאו' אני מביא עליכם אוכלין הרבה הנה ה' מעלה עליכם וגו' את מי הנהר העלומים תחת מי השלוח חלשים והנוחים :

מצודת דוד כי מאס. רבים מאנשי יהודה מאסו במלכות בית דוד כי היתה חלושה מול מלכות אפרים והיו רוצים במלכות פקח בן רמליהו : **את מי השלוח.** המשיל מלכות בית דוד למי השלוח ההולכים בנחת מבלי הרעשת קול וכן רוב מלכי בית דוד הנהיגו המלכות בנחת ובענוה : **ומשוש.** ר"ל בוחרים המשוש וההשתררות אשר עם רצין ובן רמליהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון השלוח. שם נחל קטן : **לאט.** בנחת וכן אתנהלה לאטי (בראשית לג) :

מלבי"ם - באור הענין את מי השלח, היה דרכם למשוח המלכים אצל מעייני מים, ומלכי דוד נמשחו אצל מי השילוח, מעין קטן נמשך בנחת והיה לאות כי מלכותם תמשך בנחת ובבטחה, מצייר כי מאסו מלכות השקטה הזאת, **ושמחתם הוא את רצין וארם ופקח בן רמלי'** שרוצים להתחבר אליו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות השלח נהר גיחון. משחו אצלו את שלמה (מ"א א'), וחז"ל בהוריות (י"א) כריתות (ה'): **ומשוש**. שם, סמוך למלת את, וכן מקום לא ידע אל (מלבי"ם באור המלות)

גז וְלֹכַן הִנֵּה אֲדֹנָי מַעֲלָה עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַנְּהַר הָעֲצוּמִים וְהַרְבִּים אֶת מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְאֶת כָּל כְּבוֹדוֹ וְעָלָה עַל כָּל אֲפִיקָיו וְהִלֵּךְ עַל כָּל גְּדוּתָיו:

רס"י ועלה. הנהר: **על כל אפיקיו**. יתגברו מימיו לעלות על כל אפיקי מולא מימיו. והלך. הנהר ממולא על כל גדותיו, על גדודיו הן שפתותיו הזקופות במקום שהנהר מוסך בין גידודין זקופין והוא כבתוך מרזב: (רס"י)

מצודת דוד ולכן. על שמאסו בנחל קטן: **העצומים**. המרעישים בקול גדול: **את מלך אשור**. ר"ל הוא הנמשל להמים העצומים ואותו יעלה עליהם: **ואת כל כבודו**. יעלה עמו כל כבוד עשרו כי יהיה לבו נכון בטוח להתגבר על כל ואין פחד מלחמה לנגד עיניו. יעלה וכו'. ר"ל במרבית אנשיו יכסה פני תבל (מצודת דוד):

מצודת ציון אפיקיו. הוא המקום שנגרים שם המים בחוזק וכן כאפיקים בנגב (תהלים קכו). גדותיו. הם שפתי האפיקים וכן והירדן מלא על כל גדותיו (יהושע ג): (מצודת ציון):

מלבי"ם - באור הענין ולכן, כי לא רציתם במעין, **יעלה ה' עליכם את מי הנהר**, מליצה על מלכות אשור שנמשחו אצל נהר פרת להורות על מלכות שוטפת ונמרצת. **העצומים**, באיכות **והרבים**, בכמות. ומבאר נגד העצומים **את מלך אשור**, ונגד הרבים **את כל כבודו** חיילותיו הרבים. **ועלה**, הנהר. **על כל אפיקיו**, מוצאי מימיו, ר"ל כי יקרה שהנהר יתמלא עד שיעבור את גדותיו, בעת שישתמו את אפיקיו שהם הצינורות ששם יגרו מימיו, אבל הנהר הזה הגם שיעלה על כל אפיקיו מ"מ יתרבה כ"כ עד שיתמלא **ויעבור את גדותיו**, והנמשל שהגם שמלך אשור ילחם בעת ההיא בעמים רבים, אשר ישלח גדודיו לשם, מ"מ תהיה מחנהו גדולה כ"כ עד שימלא גם ארץ יהודה, כמ"ש וחלף ביהודה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אפיקיו. צינורות להגרת המים, מלשון נפק בארמי, או משמש עם פעל התאפק דבר והפוכו: (מלבי"ם באור המלות)

חג וְחָלַף בִּיהוּדָה שְׁטָף וְעָבַר עַד צְנָאֵר יִגִּיעַ וְהָיָה מִטּוֹת כְּנָפָיו מְלֵא רֹחַב אֲרָצָה עֲמֵנו אֵל: (o)

רס"י וחלף ביהודה. ב'ארץ יהוד': שטף. בחזקה: עד לואר. עד עיקר חוזק לוארס ות"י עד ירושלים ימטי: מוטות כנפיו. פרק קטן שצסוף הכנף קרוי מוט' ור'איתי בתנחומא כמה הם מוטות כנפי התרנגול אחד מן ששים באוכלוסי סנחריב: מלא רוחב. ארץ יהודה: עמנואל. הוא שצט יהודה שהצטיחו הקב"ה להיות עמם צימי חזקיהו כדברי הנביאה שקראה שם עמנואל

מצודת דוד וחלף ביהודה. יעבור בארץ יהודה וישטוף ויעבור להלך ר"ל יכבש ערי בצורות ויצר על אחרות: עד צואר יגיע. יבוא עד חוזק הצואר והוא ירושלים ולפי שהמשילו למי הנהר אחז לשון סכנת מים שוטפים אם מגיע אל הצואר: מוטות כנפיו. התפשטות מחנהו יהיה מלא רוחב ארצך אתה עמנו אל והוא יהודה שהבטיחם המקום להיות עמם כאשר יורה שם עמנואל בן העלמה אשת אחז: (מצודת דוד)

מצודת ציון וחלף. ועבר: מוטות. מל' הטיה: כנפיו. מל' כנף: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וחלף, תחלה יחלוף ביהודה דרך עראי, מבלי יעשה רושם כלל, ואח"כ יתפשט יותר עד כי ישטף את כל אשר יפגע, ואח"כ ועבר בקביעות כפעם בפעם, (ונוזכר בתוספתא כי בשלש מחנות עבר סנחריב לארץ יהודה, ועיין למעלה א' ו'). עד צואר יגיע, אחר שיקבע הנהר מהלכו שם יתרבו מימיו בעומק עד שיגיע עד צוארו של אדם באופן שכל העובר בו יהיה בסכנה גדולה, ולא לבד שיתפשט באורך ובעומק, כי גם ברחבו יהיה מוטות ונטיית כנפיו ופרישת מחנהו, מלא רוחב ארצך אתה עמנואל, מדבר כן אל הילד, כן צייר את האומה בהילד הזה, וקורות האומה מיחס אל הילד, ר"ל אתה יהודה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וחלף, ועבר. חליפה דרך עראי, ואינו עושה רושם, והעברה בקביעות. אם עובר מקצה לקצה נקשר עם את, ובמקום עצמו נקשר עם ב': מוטות. שרשו נטה, והדגש למלאות הנו"ן, שכמו שנמצא על האהל פרישה ונטיה, ויפרוש את האהל, ויט אהלו, כן בכנף, יפרוש כנפיו אם פורש למעלה, ונטיית הכנפים אל הצדדים: (מלבי"ם באור המלות)

טו רעו עמים וחתו והאזינו כל מרחקי ארץ התאזרו וחתו התאזרו וחתו:

רס"י רעו עמים. לשון רעהו רעך כת"י איתחזרו, התחזרו יחד אוכלוסי סנחריב. וחתו. ותשזרו: התאזרו וחתו. התאזרו בכל מיני גבור' וסופכם

להיות

חתים

(כס"י)

:

מצודת דוד **רועו**. אתם חיל סנחריב שברו עמים רבים ואחי"ז תשברו גם אתם : **והאזינו וכו'**. הבאים ממרחק לעזרת סנחריב האזינו אמרי וחדלו לכם : **התאזרו**. התחזקו במלחמה ובסוף תשברו וכפל הדבר לחזק הענין (מצודת דוד) :

מצודת ציון **רועו**. ענינו שבירה ורציצה כמו תרומם בשבט ברזל (תהלים ב) : **וחותו**. גם הוא ענין שבירה כמו יחת אפרים מעם (לעיל ז) : **התאזרו**. התחזקו כי האזור במתניו הוא מחזק ומזרז ביותר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **רעו**, אחר ההוצעה הזאת מסב פניו אל הקושרים אומר אי"כ **רעו** והתחברו **אל העמים**, וכרתו ברית עמהם למרוד באדוניכם אבל **וחתו**, דעו כי תשברו. **והאזינו**, כל מרחקי ארץ **יאזינו** מה שאני אומר. **התאזרו**, למרוד אבל **תחתו**, **תתאזרו** שנית וכו"ז לא יועיל כי **תחתו** (מלבי"ם) : באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות **רעו**. מענין התחברות, ריעך וריע אביך : **וחתו**. מענין שבר, ושרשו **חתת** (מלבי"ם) : באור (המלות)

וַיַּעַזְבוּ עֵצוֹ עֵצָה וַתִּפְּרֹ דְבָרוֹ דְבָרָה וְלֹא יִקְוּם כִּי עֲמָנוּ אֵל: (o)

כס"י **עוּלוּ** **לָשׁוֹן** **כוּוִי** : (כס"י)

מצודת דוד **עצו וכו'**. התייעצו מה לעשות ומה בכך כי הלא תופר : **דבר וכו'**. דברו דבריכם אבל לא תתקיים כי עמנו אל ולא יעזבנו בידכם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **עצו**, איך לקיים הקשר אבל העצה הזאת תופר, וגם **תדברו דבר והסכמה ולא יקום כי האל עמנו** אשר יפר עצתכם : (מלבי"ם) באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עצו עצה**, **דברו דבר**. העצה היא ענין עיוני, דורש הטוב שבאמצעיים האפשריים להגיע אל התכלית, ואז נאמר שמיעץ, ועת הסכים וגמר בלבו הטוב והקרוב מכל צדדי האפשר, נקראת הסכמה זאת עצה. והדבר הוא ענין מעשי, שדובר לעשות ולפעול, ויפול אם לפני העצה, עת שמסכים על איזה תכלית מרוצה אצלו, למשל ללחום, נאמר שדבר דבר, ואחי"ז מיעץ עצה על האמצעיים, ובכזה אמר (שופטים כ' ז') שימו לכם דבר ועצה הלום, ואם אחר העצה אם פוקד לעושי רצונו להוציא עצתו אל הפועל, ובכזה אמר (שם יט ל') עוצו ודברו. וכן פה על כונה זו

גיא כי כה אמר יהוה אלי כחזקת היד ויסרני מלכת בדרך העם הזוה
לאמר:

רס"י בחזקת היד. בהתגבר הנבואה עלי כשהוסיף לדבר עלי בדבר זה
כמו שכתוב למעלה ויוסף ה' דבר אלי (לעיל ז) ובלשון זה אמר (יחזקאל
יז) ויד ה' עלי חזקה לשון נבואה: ויסרני מלכת וגו'. הזהירני שלא להיות
בעלת שבט הסופר וסיעתו שנקשרו למרוד על חזקיהו כמו שפורש
(בסנהדרין כו) ויש רמז בספר הזה (לקמן כב) כך בא אל הסוכן וגו':
ויסרני. כמו וליסרני: (רס"י)

מצודת דוד כי כה אמר ה' אלי. חוזר למעלה שאמר עזו עצה ותופר וכן כי
כה אמר ה' אלי שיופר עצתכם וכו': בחזקת היד. ר"ל יפר עצתם בחוזק
יד ובזרוע נטויה כגבור ואיש מלחמה כי יכה כל חילו הרב: ויסרני. גם
הוכיח והזהיר אותי מלכת בדרך העם הזה והם שבנא וסיעתו המה הרוב
מול חזקיהו וסיעתו והתורה אמרה אחרי רבים להטות מ"מ לא עם
סנחריב: לאמר. וכה אמר אלי: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי, דבר זה אמר ה' לי בעת התגבר עלי הנבואה, ואז
יסרני בל אלך עם הקושרים. וכה אמר אלי: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בחזקת היד. כמו ויד ה' עלי חזקה: ויסרני. תוכחה,
בא לרוב בין אנשים שוים. ומוסר בא לרוב, מן הגדול אל הקטן: (מלבי"ם
באור המלות)

גב לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזוה קשר ואת מוראו לא
תיראו. ולא תעריצו:

רס"י לא תאמרון קשר. אתם סיעתו של חזקיהו אע"פ שהם מועטים
מסיעת שבט לא תאמרו אחרי רבים להטות: לכל אשר יאמר העם הזה.
שעם שבט לפי שהוא קשר רשעים ואינו מן המנין וכן בקשר של עשרת
השבטים שיתקשרו עם מלכי מצרים: ואת מוראו. העם הזה שהם אומרים
לכם לירא מסנחריב ולהקלים עמו: לא תיראו ולא תעריצו. לא תאמרו
חזק הוא כן ת"י לא תימרון תקוף: (רס"י)

מצודת דוד **לא תאמרון קשר וכו'.** ר"ל עם כי שבנא וסיעתו המה הרוב מול חזקיה וסיעתו והתורה אמרה אחרי רבים להטות מ"מ לא תאמרון להתקשר ולהתחבר לכל אשר יאמר העם הזה בקשר המרד : **ואת מוראו.** לא תיראו מפחד שנחרב : **ולא תעריצו.** ולא תתנו לו בפה העריצות והחוזק לומר עליו שהוא חזק ביותר כאשר יאמרו העם הזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קשר.** ענין אגודה אחת : **תעריצו.** ענין חוזק כמו כגבור עריץ (ירמיה **כ**) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא תאמרון,** שיעור הכתוב, **לכל אשר יאמר העם הזה קשר לא תאמרון קשר** מה שיחליטו העם שהוא קשר של קיימא, אני מצוכם בל תאמרו שהוא קשר, כי אינו קשר ולא יתקיים. **ואת מוראו** של הקשר **לא תיראו** כי לא יוכל להרע לכם, ואף גם **בל תעריצו,** בל תחשבו אותו לדבר חזק ועריץ כי חלוש הוא בעצמותו, (כי לפעמים ייראו מחלש אם יוכל להזיק. ולא ייראו מגבור בלתי מזיק ומ"מ יחזיקו אותו לגבור, לכן כפל דבריו), רק : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קשר.** כן נקרא קשר המרד על שמתקשרים לרוב בשבועה : **מוראו.** מציין היראה כעצם מופשט : **תעריצו.** ערץ מענין מורא בא תמיד בקל, ולכן פרשתי פה ענין חוזק, ועריץ הוא יותר מן גבור, שמתאר את הגבור, כגבור עריץ (ירמיה כ' יא), ר"ל גבור מופלג בגבורתו : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּגַּד אֶת יְהוָה צְבָאוֹת אֶתֹּתוֹ תִּקְדִּישׁוּ וְהוּא מוֹרָאֲכֶם וְהוּא מְעַרְצְכֶם:

רס"י והוא **מעריצכם.** מחזיקכם : (רס"י)

מצודת דוד **אותו תקדישו.** ר"ל השענו בה' וקדשו שמו : **והוא מוראכם.** ורק הוא לבד יהיה מוראכם ר"ל לא תפחדו ממי כי אם ממנו יתברך : **והוא מעריצכם.** והוא יתן לכם עריצות וכח מול האויב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **את ה' רק אותו תקדישו,** ע"י שתשמעו מצותיו, **והוא יהיה סבת מוראכם** על ידו ייראו מפניכם, ולא שייראו מפניכם יראה דמיונית רק, **והוא מעריצכם** ומחזיקכם באמת : (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּגַּד יְהוָה לְמַקְדָּשׁ וּלְאַבְנֵי נֶגֶף וּלְצוּר מְכַשׁוֹל לְשָׁנֵי בְּתֵי יִשְׂרָאֵל לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ לְיֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם:

רס"י והיה למקדש. אותה עלה שיעץ שצנא ושיעץ פקח להקצית מלכות בית דוד יהיה לסימן פורענות לצא עליהם : למקדש. כמו התקדשו למחר (יהושע ג) : ולאבן נגף. שהרגלים נגפים צם לשון מכשול כמו צטרם יתנגפו רגליכם (ירמיה יג) פן תגוף צאבן רגלך (תהלים לא) : ולכור מכשול. הוא לשון אבן נגף שהכור הוא אבן : לשני צתי ישראל. שצאו להיות לפח ולמוקש ליושבי ירושלים ומי הם שני הצתים פקח צן רמליהו וסיעתו וצצנא וסיעתו (רס"י) :

מצודת דוד והיה למקדש. המקום ב"ה יהיה לשני בתי ישראל והם חזקיה וסיעתו ושבנא וסיעתו לאחד יהיה לארמון משגב ומגדל עוז להשגב בה והוא חזקיה וסיעתו כי ינצלו מיד סנחריב ולאחר יהיה לאבן נגף ולצור מכשול והוא שבנא וסיעתו כי אחר שהשלימו עם סנחריב ויצאו אליו נאבדו כולם : לפח ולמוקש. חוזר למעלה לומר למה יהיה לאחד לאבן נגף וכו' לפי שהוא היה לפח ולמוקש להמלך היושב בירושלים והוא חזקיה (מצודת דוד) :

מצודת ציון למקדש. ענינו ארמון משגב וכן כי מקדש מלך הוא (עמוס ז) : נגף. ענין הכאה (מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין והיה למקדש, כשם שתקדישוהו כן יהיה למקדש מעוז מכל צר וצוקה. אבל להקושרים יהיה ה' לאבן נגף. והנה היו אז שתי כתות, א. שני בתי ישראל, שהוא אפרים ועשרת השבטים עם פקח, ובית יהודה שגרו חוץ לירושלים אשר כבשם פקח במלחמה הראשונה, והיו גם כן נגד מלכות ב"ד, ב. כת הקושרים בתוך ירושלים אשר חשבו לפרוק עול ולהדבק בפקח, ונגד זה אמר, כי לשני בתי ישראל שהם יסדו את הקשר, יהיה הקשר לאבן נגף, כי על ידי קשרם סבבו שבא עליהם מלך אשור והגלה אותם, אבל ליושב ירושלים שגם שם נמצא קושרים על מלכם, יהיה הקשר לפח ומוקש, שהפח אינו מזיק רק למי שבא אל תוכו ונלכד בו, כן אותם שיצאו מירושלים אל פקח השיגם ג"כ חרב מלך אשור, אבל אותם שלא יצאו מן העיר לא תשיגם הרעה. (וכפל ואמר אבן נגף וצור מכשול, כי סכנת צור מכשול גדול יותר מן סכנת אבן נגף, אף שבצד אחר אבן נגף גרועה יותר שהיא עצמה המזיקה, לא כן הצור שהוא רק גורם שנכשלים בסבתו. כן בנמשל העצה של הקשר שיחשבו למרוד יהיה כאבן נגף להיזק קטן כי לא יועילו במרדם. אבל ההיזק שיבא להם בסבת הקשר ובגללו יהיה קשה כצור מכשול שעל ידו יבא מלך אשור ויגלם בגולה. וכן על כונה זו כפל, לפח ולמוקש, היזק של המוקש גדול יותר מהיזק הפח, כי המוקש מזיק והורג את החי, אף שבצד אחד פח גרוע ממוקש כי הצידה של הפח בא ע"י כח הציד ופועל כפיו שמושך הפח וצד את הבע"ח, אבל המוקש מזיק וצד מעצמו בלא כח הציד, ובזה הציד

רק גורם ומסבב, כן הקשר בעצמו שיצאו מירושלים להתחבר אל פקח היה להם לפח ולהיזק קטן שנצודו בתוכו ע"י פקח שיחזיק אותם לעבדים, אבל ההיזק שיבא להם בסבת הקשר וגרמתו שהגלו ביחד עם עשרת השבטים היה דומה כמוקש גדול, נמצא פח מגביל עם אבן נגף, ומוקש מגביל עם צור מכשול): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות למקדש. ארמון משגב, כי מקדש מלך הוא (עמום ז'): **אבן נגף.** צור מכשול. צור קשה מאבן, וההבדל בין נגף ומכשול הוא, (א) הנגף מתנגפים בו בעצמו, ובהמכשול נכשלים רק בסבתו, (ב) נגף רק נגיפה והכאה, פן תגוף באבן רגלך, והמכשול גורם נפילה לגמרי, שנפילה סמוכה אצל מכשול בכל מקום: **לפח ולמוקש.** מובדלים בב' דברים, (א) הפח, צד ואינו מזיק, הפח נשבר ואנחנו נמלטנו, והמוקש, צד ומזיק, במוקשים ינקב אף (איוב מ'), (ב) המוקש, הוא הסבה הנמצא בפח שבו ילכד החי, והוא הלכוד בעצמו, וע"כ הונח על כל דבר מזיק שם מוקש, ובפעל פן תוקש בו, אבל הפח, אינו צד רק ע"י המוקש, התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה (עמום ג' ה'): (מלבי"ם באור המלות)

טו וְכָשְׁלוּ בָּם רַבִּים וְנָפְלוּ וְנִשְׁבְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכְּדוּ: (פ)

רס"י וכשלו צם רבים. ואותן האצנים יכשלו אלו וסיעתם שניהם יפלו זיד שונאיהם פקח נהרג שהרגו הוקע וי' השצטים נפלו זיד סנחריז ושצנא ילא מירושלים כשעלה סנחריז מעליה לילך על תרהקה מלך כוש שטף שצנא וסיעתו והלך לו: (רס"י)

מצודת דוד וכשלו בם. בהאבן הנגף ובהצור המכשול יכשלו רבים והם סיעת שבנא: **ונפלו וכו'.** כפל הדבר במ"ש לחוזק הענין: (מצודת דוד)

מצודת ציון ונוקשו. יפלו בהמוקש: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וכשלו בם, בהאבנים זה מגביל עם אבן נגף וצור מכשול. **ונוקשו ונלכדו.** זה מגביל עם פח ומוקש: (מלבי"ם באור הענין)

טז צור תְּעוּדָה חֲתוּם תּוֹרָה בְּלִמְדֵי:

רס"י ליר תעודה. כל זה מן הנצואה שנאמרה למעלה כי כה אמר ה' אלי ועוד זאת אמר לי ליר תעודה לשון העדותי זכס היום לשון התראה קשור התראתי וחתום התורה על לב לימודי תלמידך ויראי שמים הנקראים

לימודי ה' ואם תאמר אין לשון קשירה נופל בלימוד תורה נופל הוא בו
סנאמר קשרם על לבך תמיד (משלי ו) : (כ"ז)

מצודת דוד **צור תעודה**. אולם קשר התעודה וכפל במ"ש ואמר חתום
התורה בלב התלמידים למען לא ישכחו אותה כי לולי זאת לא אהיה להם
למקדש וארמון משגב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צור**. ענין קשירה כמו מי צרר מים בשמלה (משלי ל) : **תעודה**.
ענין התראה ע"ש שדרך להתרות בעדים לבל יכחיש והתורה נקראת כן
על שהיא מלאת מהתראות ואזהרות. חתום. ענין סגירה כמו הספר
החתום (לקמן כט) : **בלמדי**. ר"ל בתלמידים וכן וכל בניך למודי ה' (לקמן
נד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **צור**, אחר שהודיע ה' לי הנבואה הזאת מאשר יכשלו
שני בתי ישראל בעצת פקח, אמר לי **צייר את התעודה**, העדות וההתראה
הזאת, (והוא מה שצוהו לו לצור על הגליון בחרט אנוש צורת השוללים
להיות לתעודה בישראל), גם **חתום** את התורה והלימוד הזה על ידי
למודי שהם זכריה ואוריה (שזה מ"ש ואעידה לי עדים שחתמם על הגליון
להיות עדים בדבר) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צור**. מענין צורה, כמו ויצר אותו בחרט (שמות לב)
: **תעודה**. מענין עדות, וב' בלמדי, הוא ב' הכלי : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּזַּר וַחֲפִיתִי לִיהוָה הַמִּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וַקְוִיתִי לוֹ:

כ"ז **וחכיתי לה'**. אמר יסעיה אני המחכה לה' המסתיר פניו מי'
הצבטים קויתי לו לאמת דברי אלה ולהוסיף את צית דוד : **וחכיתי לה'**
המסתיר פניו וגו'. אין לך נבואה קשה כאותה קשה שערך אמר משה (דברים
לא) ולאנכי הסתר אסתיר פני ציוס ההוא ואף בו ציוס הצטיחם וענתה
הקירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו (קס). הגה אנכי והילדים
וגו'. הם תלמידים שחביבין עלי כבנים יהיו לאותות ולמופתים שתקיים
תורה בישראל על ידם : (כ"ז)

מצודת דוד **וחכיתי לה'**. כהתימו לדבר דבר ה' אמר אקוה לה' שכן יהיה
עם כי עתה הוא המסתיר פניו מבית יעקב הם עשרת השבטים לא יסתיר
פניו מבית יהודה אם ישמרו התורה : **וקויתי לו**. כפל הדבר במ"ש לחזוק
הענין : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחכיתי. ענין תקוה כמו אשרי כל חוכי לו (לקמן ל) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וחכיתי, יאמר הנביא, מעתה **אחכה** ואמתין לה' הגם שהוא עתה **מסתיר פניו מבית יעקב,** ועזבם ביד אויביהם מ"מ **וקויתי לו,** שלא יפול מדבריו ארצה, כי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וחכיתי, וקויתי. חכה הבא על התקוה מתקרב אל השמות המורים על המתנה כמו וחכינו עד אור הבוקר (מ"ב ז' ט'), ממתין על דבר שיבא בעתיד : (מלבי"ם באור המלות)

יִתְּנָה ה' אֲנֹכִי וְהִילְדִים אֲשֶׁר נָתַן לִי יְהוָה לְאוֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל מֵעַם יְהוָה צְבָאוֹת הַשָּׁמַיִם בְּהַר צִיּוֹן: (ס)

רס"י הנה אנכי והילדים וגו'. לאותות. לשני אותות פורענות פקה כמו שנקרא הילד מהר שלל חש בז ותשועת בית דוד כמו שנקרא הילד עמנו אל זה היסוד בענין לפי פשוטו ומדר' אגדה בצראשי' רבה על אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות שלא ילמדו תינוקות של בית רבן תורה אמר אם אין גדיים אין תייקים אם אין לאן אין רועה אגרום לו לסלק שכינתו אמר לו הנביא כל מה שאתה קושר התעודה וחותר התורה לסותמה שלא תמלא בישראל לא יועיל לך : (רס"י)

מצודת דוד הנה אנכי. רצה לומר הנה המעשה שעשיתי אנכי והוא כתיבת הגליון ושמות הילדים אשר נתן לי ה' והם שאר ישוב ומהר שלל חש בז שהמה לאותות ולמופתים בישראל רצה לומר לרמז על הקירות אותם דעו שהכל נאמר מעם ה' וכו' ולא מלבי נעשו הדברים : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הנה אנכי, המעשים שעשיתי אנכי שהוא ציור התעודה על הגליון מהר שלל חש בז וחתימת התורה בעדים אוריה וזכריה. **וגם הילדים אשר נתן לי ה',** שהם קריאת שמות הילדים עמנו אל ומהר שלל, הם עומדים **לאותות ומופתים,** והאותות האלה הלא הם **מעם ה' צבאות,** ובודאי לא ישיב ה' את דבריו אחור אחר שבאו עליהם אותות ומופתים ועשיית מעשים בפועל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לאותות ולמופתים. כבר בארתי בפ"י התורה, ההבדל בין אות ומופת, כי האות רק לסימן בלבד בין שהוא טבעי או נשגב מן הטבע, והמופת מציין רק דבר הבלתי נתון תחת חקי הטבע, או לפחות

דבר זר בעיני אנשים, מפליא רואים, עד שלא בא לסימן אל דבר אחר חוץ ממנו, כי הוא דבר נרצה לעצמו מצד עצמו, ופה קריאת שמות הילדים עמנו אל, ומהר שלל, היה אות. וציור המגלה בחרט אנוש, וכל העתיד לבא לא היה סימן רק הגדת העתיד כהוייתו, וזה היה המופת: (מלבי"ם באור המלות)

וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיכֶם דְּרָשׁוּ אֶל הָאֲבוֹת וְאֶל הַיְדְעֹנִים הַמְצַפְצָפִים וְהַמְהַגִּים הֲלֹא עִם אֵל אֱלֹהֵינוּ יְדַרְשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל הַמֵּתִים:

רס"י וכי יאמרו אליכם. אמר רבי סימון בארנה אביו של הושע בן בארנה נבא שני מקראות הללו ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו זיטעיה וניבא אותם לגלות עקרת השבטים כשהגלה סנחריב לראובני ולגדי (והגלוהו עמהם) כמה שנאמר (ד"ה א ה) בארנה בנו נשיא לראובני ההוא אשר הגלה תגלת פלאסר: וכי יאמרו אליכם. האומות: דרשו אל האבות וגו' המצפצפים והמהגים. לשון גנאי הוא שאף הדבור אין בהם אלא כעופות הללו שמפטיפטין בקולם לשון איפאוף והגה נופל בעופות כסוס עגור כן אלפאף (לקמן לח) אהגה כיונה וכן מצינו לשון איפאוף בקול נמוך שנאמר (לקמן כט) והיה כאוב מארץ קולך ומעפר אמרתך תלפאף: הלא עם אל אלהיו ידרוש. זו תהא תשובתכם הלא עם כמונו אשר לו אלהים כאלהינו אל אלהיו ידרוש שמה תאמרו לנו להיות כמותכם לדרוש אורכי החיים מן המתים:

מצודת דוד וכי יאמרו אליכם. ואם המסיתים יאמרו אליכם דרשו הדבר אל האבות ואל הידעונים והם יגידו לכם את האמת כן הוא כי יפתו אתכם לומר הלא תראו שהם מצפצפים ומהגים וא"כ יש ממש בהם ויוסיפו עוד לומר הלא כל עם מהאומות דורש אל אלהיו עכ"ז בעד דברי החיים ידרשו אל המתים רצה לומר, ישאלו באובות לדעת אם האמת הוא כדברי החיים ולא יחשבו זאת לעון ולמכחיש באלהיו ומדוע לא תעשו כמוהם:

מצודת ציון האבות. המעלים את המת לשאול ממנו עתידות: והידעונים. המכניסים עצם חיה ששמה ידוע והעצם מדבר ע"י כשוף: המצפצפים. כן נקרא השמעת קול העוף כמו ופוצה פה ומצפצף (לקמן י): והמהגים. כן נקרא השמעת קול היונה כמו אהגה כיונה (לקמן לח): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, שיעור הכתוב. וכי יאמרו אליכם המצפצפים והמהגים דרשו אל האבות, שלעומת שנתן להם הנביא אותות ומופתים

מה' שלא ימרדו, אשר קראם בשם תורה ותעודה, כמ"ש צור תעודה חתום תורה, הנה המצפצפים והמהגים דברי הבל ורעות רוח, יאמרו אליכם דרשו אל האובות וידעונים, שהם יאמרו הפך מדברי הנביא, ויביאו לכם ראיה שיש ממש בדברי האובות והידעונים, ושאיך חטא לדרוש בהם, שהלא כל עם ועם אל אלהיו ידרש, וכל אומה מאמנת באלהיה ודורשת אליו, ומ"מ (ידרוש) בעד החיים ועניניהם אל המתים, הם האובות וידעונים שהם עצמות המתים. אני אומר לכם (דרשו). (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות האבות. שואלים במתים (ש"א כח), וכן הידענים, מכניס עצם מת תוך זרועו ושואל בו (סנהדרין סח): (מלבי"ם באור המלות)

לַכֹּהֵן לְתוֹרָה וְלַתְּעוּדָה אִם לֹא יֹאמְרוּ כְּדַבֵּר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין לוֹ שָׁחַר:

רפ"י לתורה ולתעודה. מחובר למעלה הימנו שמה נדרש אל המתים לתורה ולתעודה בעד החיים להורות לנו מה נעשה כל זה לפי המדרש, ולפי פשוטו יס לפתור וכי יאמרו אליכם וגו', גמר נבואתו הוא שאמר ויסרני מלכת בדרך העם הזה והוכיחו הקב"ה לנביא ולסיעתו של חזקיה כשיאמרו אליכם שצנא וסיעתו שיראו את חזקיה מצעט צעבודת כוכבים דרשו אל האבות ואל הידעונים וצרכו צעבודת כוכבים באשר עשו אבות הראשונים והשיבו את המלוכה אל סנחריב. הלא (כל) עם אל אלהיו ידרוש. עובדים עבודת כוכבים ודורשי' בעד החיים אל המתים אף אתם יס לכם לעשות כן: לתורה ולתעודה. זו תהא תשובתכם שתשמרו את התורה כמה שני למעלה לור תעודה חתום תורה ולא תאמינו לדבריהם: אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר. מאחר שתשיבו לו תשובה זו תראו ותשמעו אם לא יהיו מודים כשרים שבהם לדבריהם ויאמרו כדבר הזה אמת אשר אין לו אלוה אוב וידעוני שום שחר אין ראוי לשחר פניו כן תירגם יונתן, ומדרש אגדה על עצמו אינו מזריח השחר שהרי עינים לו ואינו רואה ואיך יזריח על אחרים, ענין אחר אם לא יאמרו כדבר הזה, עתה תראו אם לא יאמרו אליכם כדבר הזה דרשו אל האובות אע"פ שאין לו שחר ולא ממש כדבר הזה לא יבטן מלומר אליכם: (רפ"י)

מצודת דוד לתורה ולתעודה. ר"ל הריני נשבע בתורה אם לא יאמרו המסיתים דברי הבאי כדבר הזה אשר נראה לעין כל שאין לו זוהר ובהירות כי אין להדמות אמונת עבודת כוכבים לאמונת האל ורצה לומר

כמו שהראיה הזו הוא הבל ואין בו ממש כן יהיו כל הראיות שיביאו וכאומר השמרו בנפשותיכם לבל תהיו נפתים להם כי כל אמריהם אמרי נואש : (מצודת דוד)

מצודת ציון לתורה. באה הלמ"ד במקום בי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט) ומשפטו בכסא. ולתעודה. כן נקראה התורה עם שאמר לתורה אמר גם לתעודה וכן אדמת עפר (דניאל יב) והדומים : שחר. ענין זוהר ואורה והוא מלי' אור השחר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לתורה ולתעודה שנתן לכם הנביא כמ"ש צור תעודה, **אם לא יאמרו** (התורה והתעודה הם יאמרו) **כדבר הזה**, והוא שיודיעו לכם **אשר אין לו** להקשר הזה **שחר** ותועלת ואין ראוי לשחרו ולבקשו. (מלת דרשו וידרוש בפסוק שלפני זה נמשך לשתים, דרשו אל האובות, דרשו לתורה ולתעודה. אל אלהיו ידרוש, ידרוש בעד החיים) : (מלבי"ם באור הענין)

כא וְעָבַר בָּהּ נִקְשָׁה וְרָעַב וְהָיָה כִּי יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקָלַל בְּמַלְכוֹ וּבְאֱלֹהָיו וּפְנָה לְמַעְלָה :

רס"י ועבר בה נקשה ורעב. מוסב למעלה מה אמור בתחלת הענין ויסרני מלכת בדרך העם הזה ופירש מה הוא הדרך לא תאמרו קשר לקשר עשרת השבטים שיתקשרו עם מלכי מצרים ופירש את עונשן והיה למקדש וכסלו צם וכל העניין : **ועבר בה.** העובר באותה הדרך שעוזבים את הקב"ה וסומכין על מלכי מצרים : **נקשה.** מאורע קשה : **נקשה ורעב.** נלחה בצרות קשות ורעב כי קושי ומאור ומליק ורעב יבא עליהם בימי מאור שלש שנים שזר סנחריב על שומרון : **והיה כי ירעב.** וקלל. צעגלים ובעלים שהיו עובדים להם. ופנה למעלה. לזקק מאת הקב"ה ולא ישמע כי יתחתם גזר דין וכן ת"י : (רס"י)

מצודת דוד ועבר בה. ומי שעבר בדרך הזה לדרוש באובות והם בני עשרת השבטים : **נקשה ורעב.** בא עליו מאורע קשה וסבל הרעבון כי נחסר לחמו : **וקלל במלכו ובאלהיו.** כי לא מצא עזר לא ממושלי ישראל ולא מעגלי הזהב והבעלים שעבדו : **ופנה למעלה.** לבקש עזר מאלוה האמיתי וכאומר הוא פנה אבל לא הועיל כי כבר נחתם הגזר דין : (מצודת דוד)

מצודת ציון נקשה. מלי' קשה : **והתקצף.** מלי' קצף וכעס : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועבר בה, שב להשלים נבואתו מה שיהיה בארץ

אפרים בעת הגלות בשנת שש לחזקיהו. מצייר כי כולם יגלו, והאדם אשר יעבר בה בארץ יהיה איש נקשה, שהקשה גופו לכל המאורעות הקשות וגם יהיה רעב כי תהיה הארץ שממה, וכי ירעב והתקצף וקלל את יומו בשם מלכו ואלהיו, ולכל מקום אשר יפנה בין אם יפנה למעלה להסתכל שם, או אם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נקשה**. קשה יום, קשה עורף, שסבל מאורעות קשות. והקשה אליהם וישלם : **וקלל במלכו**. לא נמצא בשום מקום קללה שאחריו ב' שיהיה הב' סימן הפעול, וע"כ באורו וקלל בשם מלכו, כמו ויקלל הפלשתי את דוד באלהיו (ש"א יז), וחסר הפעול, ויקלל את יומו, או עצמו : (מלבי"ם באור המלות)

כב וְאֵל אֶרֶץ יְבִיט וְהִנֵּה צָרָה וְחֲשֵׁכָה מְעוֹף צוּקָה וְאֶפְלָה מְנוּדָח:

רש"י ואל ארץ יביט. אולי ימצא עזר אשר שלח מלכאים הוסע בן חלה אל סוּחַ מלך מצרים (מלכים ב י) : והנה צרה. כי לא יעזרוהו וגם צננא יצא לסנחריב לרעה לו. מעוף צוקה. עיפות צוקה : ואפלה מנודח. על ידי אפלה הוא מנודח שכן לשון נידוח נופל באפלה כמו (ירמיה כג) לכן יהיה דרכם להם כחלקקות באפלה ידחו ונפלו זה, ולאפלה הם מנודחים : (רש"י)

מצודת דוד ואל ארץ יביט. אולי ימצא עזר ממושלי ארץ : והנה צרה וחשכה. כי לא מצא עזר : **מעוף צוקה**. צרה חשיכה וכפל הדבר במ"ש : ואפילה מנודח. יהיה מנודח אל האפלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעוף. ענין חשך כמו תעופה כבקר תהיה (איוב יא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אל ארץ יביט, והנה צרה בארץ וחשכה בשמים למעלה. מוסיף לאמר, לא לבד שתהיה צרה חיצונית כי גם יהיה מעוף צוקה, עיפות של צוקת הנפש הפנימית, שגדולה מן צרה, ולא לבד שתהיה חשיכה, כי גם יהיה אפילה שהיא גדולה מחשיכה, עד שיהיה מנודח מן האופל. (ועל צד המליצה נראה שמצייר במליצתו הנשגבת את הצוקה והאפילה כעצמים מופשטים, ויחס אליהם העיפות וההתנדחות, אמר במליצתו הצוקה תהיה עיפה, מצייר כי הצרה תשחית כל יושבי הארץ עד שלא ימצא שם איש לקבל הצוקה שבאה אחר הצרה, שהיא צוקת הנפש, כי לא יהיה איש, באופן שימלץ שהצוקה תהיה עיפה ונלאה מפעול פעולתה. וכן האופל הבא אחרי החושך יהיה מנודח מן הארץ ולא יבא שמה, כי החשך בעצמו ישמיד את יושבי הארץ ולא ימצא האופל מקום

לחול, ותכלית המליצה שלא ימשכו ימי הרעה כדרך כל רעה, שתחלה תבא צרה ואחריה צוקה, תחלה חשך ואחריו אופל, כי עם ביאת הצרה והחשכה בראשיתה יכריתו את הכל. ומפרש כי לא מועף לאשר מוצק לה, נותן טעם למה תעוף הצוקה, יען שלא ייעף המציק שהוא האויב, וישמיד את הכל, וע"כ תיעף הצוקה ולא תמצא מקום לחול): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צרה, צוקה. הבדלם הוא כי צרה היא הצרה החיצונית, וצוקה היא הצוקה הפנימית, צרה היא מענין צר ומצור, וראשית הנחתו על צרירת האויב על עיר להלחם עליה לתפשה, אל תצר את מואב, והושאל ממנו אל כל צרה הבאה ע"י סבה חיצונית, צרת חולי ומכאוב, צרת עוני, צרת בנים, ודומיהם. אבל צוקה, היא הצקת הנפש לאדם עד שמואס בחייו (פערצווייפלוג) וימצא צוקה בלא צרה, שלפעמים יקוץ האדם מעמדו, ורוחו הפנימי כים נגרש, ויס הדמיון ישא שאון דכיו עליו להרעיש את שלומו על לא דבר, ויגד לה כי הציקתהו (שופטים יד), ויתקבצו אליו כל איש מצוק (שמואל א' כב), וכן יהיה צרה בלא צוקה באדם אשר ככפיר יבטח ולא יחוש לפגעי הזמן אשר סביב שתו עליו, לפ"ז כשאומר במצור ובמצוק אשר יציק לך אויבך (דברים כח), צרה וצוקה (צפניה א', תהלות קי"ט, משלי א'), ר"ל צרת אויב מבחוץ, וצוקת הנפש פנימה, כי עת יפגשו את האדם שני אלה, מכתו אנושה, כי המציר דרכו להסתתר בבית עד יעבור זעם. והמציק דרכו לצאת ולשוטט בחוצות להקל דאבון נפשו לרוח היום, אבל המציר ומציק, אין לו תקנה: **חשך, ואפלה.** אופל קשה מחשך, חשך רק מניעת האור השמשי, והאופל בשלא יגיה גם אור ירח וכוכבים, וכן (איוב ג') היום ההוא יהי חשך, הלילה ההוא יקחהו אופל, קלל כ"א לפי ענינו, (ועיין לקמן נ"ח י', נ"ט ט'): (מלבי"ם באור המלות)

כג כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבלון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים:

רס"י כי לא מועף לאשר מוצק לה. כי מלך אשור אשר ניתן למוצק ולהכר לה לארצכם אינו עיף ואינו עכל מלכא עליהם עד שלש פעמים אחת בימי פקה (מלכים ב טו) אשר לקח את עיון ואת אצל מעכה ואת קדש ואת הגליל כל ארץ נפתלי והגלות ההיא בשנת ד' לאחז ובשנת שתיים עשרה ויער אלהי ישראל את רוח פול מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי ולחאי שבט המנשה מקרא זה (בדברי הימי' א' ה') וגלות זה בשנת שתיים עשרה לאחז תחלת מרדו של הושע בן אלה כענין שנאמר (מלכים ב יז) וימלא מלך אשור בהושע קשר וגו' לאחר שנשתעבד לו שמונה שנה ואין החשבון

מפורק במקרה בגלוי אבל יש ללמוד מזרייתא דסדר עולם והשלישית בשנת שש לחזקיה שנת תשע למרדו של הושע אשר נלכדה שומרון היא עיר המלוכה וגלו כולם וזה האמור כאן כי לא עיפות לאויב אשר הוא מואק לה לארץ ישראל האמורה בעניין ואל ארץ יביט : כעת הראשון הקל ארצה זבולן. הגלות הזה האמנעי קלה תהיה כאותה של עת ראשון אשר הקל להגלות את ארץ זבולן ונפתלי שאף בשנייה לא הגלה אלא שני המטות וחלי המטה שבעבר הירדן אבל האחרון מסע השלישי הוא : הכביד. טיאת את הכל כמכזד את הבית ויש לפרשו אף לשון כוזד לפי עניין המקרא שפתח ראשונה בלשון הקל ארצה זבולן והאחרון הכביד וכשאמר ישעיה נבואה זו כבר גלו הראשונים : דרך הים. אותן היושבים על ימה של טבריה היא ארץ נפתלי שני' ים ודרום ירשה (דברים לג) : עבר הירדן. היא גלות שנייה של ראובן וגד : גליל הגוים. היא כל ארץ ישראל שהיתה גוללת אליה כל הגוים שהכל מתאווין לה וזאין לה לסחורה כענין שני' (ירמיה ג) נחלת לבי לבאות גוים ויונתן תירגם לשון אחר : (רש"י)

מצודת דוד כי לא מועף. כי לא יהיה עייפות ותשות כח להעם אשר הועמד להיות לה למוצק ולהצר כי שלש פעמים יבא עליהם : **כעת הראשון**. גלות האמצעית תהיה קלה כאותה של עת ראשון אשר הקל להגלות את ארץ זבולן וארץ נפתלי וכן בגלות האמצעית לא יגלה רק אותם שבעבר הירדן : **והאחרון הכביד**. אבל גלות האחרון יכבד מהם כי הכל יגלו. דרך הים. עכשיו מונה סדר גלותם ואמר בתחלה גלו היושבים דרך ימה של טבריה והיא ארץ נפתלי שנאמר בו ים ודרום ירשה (דברים לג) וזה היה בימי פקח בן רמליהו כמ"ש במ"ב והוא בשנת ד' לאחז : **עבר הירדן**. אח"י גלו אותה שבעבר הירדן כמ"ש ויער וכו' ויגלם לראובני וכו' (דה"א ה) וזה היה בימי הושע בן אלה והיא בשנת י"ב לאחז כן משמע בס"ע : **גליל הגוים**. אח"י גלו כולם בסוף ימי הושע והיא בשנת ו' לחזקיה כמ"ש במ"ב, א"י בכללה נקראה גליל הגוים שהיתה גוללת אליה כל הגוים שהכל היו מתאווים לה ובאין לה לסחורה כענין שנאמר נחלת צבי צבאות גוים (ירמיה ג) וכ"י חוזר למעלה שאמר לא תהיו נפתים אחר המסיתים לדרוש באובות כי בני עשרת השבטים דרשו באובות והגיע להם הרבה מהרעות : (מצודת דוד)

מצודת ציון מועף. מלי עיפות : **מנודח**. מלי דחיה : **מוצק**. מלי צוקה וצרה : **גליל**. ענין סבוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי לא מועף, מלך אשור המציק לא ייעף מבא פעם אחר פעם להשחית הארץ. **כעת הראשון**, תחלה בא עליהם בימי פקח

(מ"ב, ט"ו), ויקח את עיון וכוי ואת הגלילה כל ארץ נפתלי ויגלם אשורה, וזה היה בשנת רביעית לאחז, ובשנת י"ב לאחז הגלה לראובני ולגדי וחצי שבט מנשה, וגלות זו תהיה ג"כ קלה כגלות האי יען לא תהיה כללית, אבל **והאחרון הכביד**, גלות האחרונה תהיה כבדה כי הי כללית, עתה חושב שלש הגליות כסדרן, תחלה הגלה **דרך היס**. ארץ נפתלי היושבת בימה של טבריה כמ"ש ים ודרום ירשה. ואח"כ **עבר הירדן** הם ראובן וגד וחצי מנשה שישבו בעבר הירדן, אבל בגלות האחרון כלל **גליל הגוים**, גלילות כל השבטים לגוייהם: (מלבי"ם באור הענין)

פרק-ט

ישעיה

א העם ההלכים בחשך ראו אור גדול ישבי בארץ צלמות אור נגה עליהם:

כ"י העם ההולכים בחושך. הם יושבי ירושלים שהיו חסיכים מדלגת סנחרב כענין שאמר חזקיהו (לקמן ל"ז) יום כרה ותוכחה ונאלכה היום הזה: ראו אור גדול. במפלתו של סנחרב: (כ"י)

מצודת דוד העם ההלכים בחשך. מוסב למעלה לומר אבל העם הזה על שלא היו כמוהם עם כי אף המה הלכו בחשך מפחד סנחרב הנה בסוף ראו אור גדול בעת מפלתו: **יושבי וכו'**. כפל הדבר במ"ש: (מצודת דוד)

מצודת ציון צלמות. צלו של מות ר"ל חשכת הקבר: **נגה**. ענין הארה וזריחה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין העם, אחר שבאר איך לשבט אפרים שעתה שמש ההצלחה זורח עליהם יהיה אז חשך ואפילה מנודח, אומר לעומת זה לעם ההולכים עתה בחשך שהם שבט יהודה יהיה אור בשנת ט"ו לחזקיה אחר מפלת אשור. והנה לפעמים יהיה איש שרוי בחשך בעת יזרח אור, אם יסתתר א"ע מפני האורה בחדר חשוך, וזה א"צ רק שיצא לחוץ ויראה את האור, נגד זה אמר **העם ההולכים בחשך**, והסתירו פניהם מן האור **יראו אור גדול**, הנמצא סביבותם. ולפעמים ישרה איש בחשך מצד שאין אור במציאות כלל כמו בלילה שהאור תחת האופק, וזה צריך שיזרח האור ויגיה אל אופקו, נגד זה אמר גם **ישבי בארץ צלמות מ"מ אור נגה**

ויזרח עליהם, (והנמשל בזה, כי שבט יהודה אור ה' וישועתו זורחת בארצם רק הם הסתירו פנים ממנה ולא ראו האור ואז יכירו הישועה בהתגלותה. וגם יושבי בארץ צלמות והם הגולים בחלח וחבור, שרחוק מהם ישועה, ישובו אז לא"י ויחסו בצל חזקיה): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אור נגה עליהם. פעל נגה הונח על האור החוזר מגשם מלוטש שאין לו אור מעצמו רק מקבל אור מדבר אחר, כמו כדור הירח, כמו שיבואר לקמן (יג י'), ולכן בא פעל זה על צאת אור היום מן האופק המזרחי קודם הנץ החמה, וארח צדיקים כאור נוגה (משלי ד' יח), יען כי האור הנראה אז אינו מגוף השמש רק מפגישת אור השמש בקטורים העבים העולים מן הארץ, כמ"ש הרמב"ם בפ"י המשניות (ריש ברכות) (מלבי"ם באור המלות)

בַּ הַרְבִּיתַּהּ גִּוִּי (לא) לוֹ הַגְדִּלְתָּהּ הַשְּׂמֵחָה שְׂמָחוּ לְפָנֶיךָ כְּשִׂמְחַת בְּקִצִּיר
כְּאֶשֶׁר יִגִּילוּ בְּחֻלְקָם שְׁלֵל:

רש"י הרבית הגוי. נעשו גדולים לכל שומעיהם כששמעו האומות הנס' שנעשו להם : לו הגדלת השמחה. ולא לאויביו וכתוב לא בלמ"ד אלף לפי שלא היתה שמחת חזקיה שלימה לפי שצאותו הפרק נאמ' לו הנה ימים באים ונשא כל אשר צביתך (לקמן לח). כשמחת בקציר. ת"י כחדוות נחאי קרב שהוא כעין הקציר הורגי אדם קולאי אוראי' וסינה הכתוב בלשוננו לדרוש שהיה אותו הנס בליל קציר העומר : כאשר יגילו בחלקם שלל. מצרים צימי משה שאף כאן חלקו שלל כוש ומצרים וחמדת כל הגוים כמ"ס (לקמן לז) שכשחזר מעל תרהקה מלך כוש בא לו לירושלים עם כל אולרות כוש ומצרים כענין שנ' (לקמן מה) יגיע מצרים וסחר כוש וסבאים וגו' והכל בזו חזקיה ועמו : (רש"י)

מצודת דוד הרבית הגוי. בזה נעשו גדולים וחשובים בעיני הכל : **לו הגדלת השמחה.** ר"ל אם למלכות ישראל היה חושך אפלה הנה ליהודה הגדלת השמחה : **שמחו לפניך.** בבית המקדש נתנו שבח ושמחו שמחה גדולה : **כשמחת בקציר.** כמו שדרך העולם לשמוח בעת הקציר : **כאשר יגילו.** כמו ששמחו בעת שחלקו שלל שנחרב כן הרבו לשמוח לפניך בבה"מ : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרבית. ענין גדולה כמו רבי מלך בבל (ירמיה לט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הרבית, הנביא מסב פניו אל ה' ואומר, הנה הרבית

והגדלת את הגוי שהוא מחנה סנחריב במה שנתת בידם כל ממלכות הארץ, אבל בזה **אך לו** להעם ההולכים בחשך שהם שבט יהודה. **הגדלת השמחה**, שעיי"כ גדלה שמחתם בכפל שנושעו מגוי תקיף כזה, ועיי"ז יצא שמם בכל הארץ. **שמחו לפניך כשמחת בקציר**, ר"ל כי מצד אחד ישמח האדם יותר באסיפת תבואתו בקציר מבאסיפת השלל במלחמה, כי באסיפת השלל בהכרח נהרגו גיי"כ מעמו במלחמה, אבל בצד אחר ישמח יותר באסיפת השלל, כי שמחת הנצחון גדולה מכל אבל פה שלא לחמו ולא נהרג מהם איש, שמחתם דומה בצד אחד כשמחת בקציר שאוסף בלי מלחמה ובלא סכנה, ובצד האחר דומה **כאשר יגילו בחלקם שלל**, כי נצחו את אויבם והאויב נפל עיי"מלאך ה' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הגוי. אחר ששם עם שבפסוק הקודם על ישראל, יהיה שם גוי פה על אשור כמ"ש למעלה (א' ג'), ומלת לו מוסב על העם, והכתיב לא בא' בא למעט הגוי : **כשמחת**. התיי"ו במקום ה', וכן אם אתן שנת לעיני, שפעת אני רואה, ויתכן שרמז למ"ש חז"ל שמפלת סנחריב היה בליל פסח בעת קציר העומר, ועיי"כ בא בסמוך שבהכרח חסר הנסמך כשמחת קציר בקציר, ויהיה ב' בקציר ב' הזמן, ר"ל בעת קציר בניסן, שמחו כשמחת קציר : **יגילו**. ההבדל בין שמחה וגיל, מבואר אצלי בכל התני"ך, שמחה מורה השמחה התמידית על דבר משמח הבא בתמידות, וגיל היא השמחה החדשה על ענין התחדש פתאום כמו מציאה, בשורה טובה, ודומיהם, ועיי"כ על הקציר שרגילים בו תמיד אמר שמחה, ועל השלל שהוא חידוש אמר גיל : (מלבי"ם באור המלות)

ג כי את על סבלו ואת מטה שכם שבת הנגש בו החתת כיום מדין :

רפ"י כי את עול סבלו. עול שהיה סבל לחזקיה ושהיה מטה את שכם למשא כבד להעלות מס קשה ואת שבת יהודה שהיה נוגש בו בחזקיהו : החיתות. שברח יחד זלילה אחד. כיום מדין. זימי גדעון שאף הם נפלו יחד זלילה אחת וזליל קציר העומר כמו שנאמר והנה כליל פעורים מתהפך זמחנה מדין : (רפ"י)

מצודת דוד כי את עול סבלו. העול שהיה סובל חזקיהו ומי שהיה מטה שכם להעמיס עליו משא כבד להעלות מס קשה ואת השבת שהיה נוגש ורודה בו והוא אשור וכפל הדבר במ"ש לתפארת המליצה : **החיתות**. העם הזה שברת בלילה אחת כמו עת מפלת מדין בימי גדעון כי גם המה נאבדו בלילה אחת : (מצודת דוד)

מצודת ציון סבלו. מל' סבל ומשא : **שבת**. כן יקרא המושל כמו לא יסור שבת מיהודה (בראשית מט) : **הנוגש**. ענין לחץ ודחק : **החיתות**. ענין

מלבי"ם - באור הענין **כי את על סבלו, נשא משלו, משור שבעליו מטה שכמו אל עבודת האדמה שיש בזה ג' דברים א.** העול שסובל על צוארו, **ב.** בעליו שהולך אצלו ומטה שכמו ע"י העול באכזריותו, **ג.** השבט שבו מכה אותו בכל עת. והמשיל שעבודם אל אשור בג"ד אלה. **א.** כובד המס הוא העול שסבלו, **ב.** המושל האכזר הוא המטה שכמס לסבול העול של המס, **ג.** חיילותיו ומחנהו הוא השבט בו הכה אותם כל עת שלא שמעו למשמעתו. והנה לפעמים יסור מהם העול וכובד המס, אבל עדיין המושל האכזר קיים, ולפעמים שמת גם המושל אבל עדין עמו ומחנהו קיימים שהם השבט, עז"א כי במפלת סנחריב נושעו מכל צד, כי בפעם אחת נשבר **עול סבלו**, שהוא המס והעבודה שעבד במס, וגם **מטה שכמו** הוא מלך אשור שנהרג ע"י בניו, וגם נשבר **שבט הנגש בו**, שהוא מחנהו שנהרגו ע"י המלאך, וכולם **החתת** ושברת **כביום מדין** שהצירו לישראל ונהרגו ג"כ ע"י נס כולם בלילה אחד (שופטים ו'), ולדברי חז"ל היה מפלת מדין ואשור שניהם בליל פסח ובזכות העומר: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **על סבלו.** עול היא עול הבהמה, ואם בעל השור חס עליו מרים את העול בל יטה שכמו, ואהיה להם כמרימי עול (הושע יא), ואם הוא אכזר מכביד עליו ומטה שכמו, ועז"א ואת מטה שכמו. וסבלו, הוא שם והבי' בקמץ חטף וענינו סבל המשא. **כיום**, כמו כביום, כמו כבור סיגיד (למעלה א') (מלבי"ם באור המלות)

זד **פי כל סאון סאן ברעש ושמלה מגוללה בדמים והיתה לשרפה מאכלת**
אש:

רש"י **כל סאון סאן ברעש.** יש פותרין אותו לשון סאה ומדה כמו שדרשוהו רבותינו אך לפי פשט ל' המקרא לא יתכן לפרש מגזרתו מאחר שאין הוי"ו והגו"ן מעיקר התיבה אלא כמו שאון מן שואה והמון מן הומה וחרון מן חרה לא יתפעל עם הגון לומר סואן אלא סואה כמו מן המון הומה ומן שאון שואה ולא יאמר שאון הומן חורן ואני אומר שפתרונו לפי הענין ואין לו דומה מן המקרא ופתרונו לשון זהלת נחון במלחמה, כי כל סאון סאן ברעש קול נחון קום נואח במלחמה ברעש שטטת סוסים והגפת תריסין הוא: ושמלה. הרוגי מלחמה מגוללה בדמים. אבל נחון זה אין בו רעש ואין בו דם. והיתה לשריפה יקד. יקוד מאכולת: (רש"י)

מצודת דוד **כי כל סאון.** כל שאון המיית מלחמה הדרך להיות המיים

ברעש גדול ושמלת חהרוגים מגוללת בדמים ומלוכלכת בו : **והיתה**. אבל נצחון המלחמה ההיא היתה דומה לשרפה הנאכל באש כי לא נשמע רעש מלחמה ולא נראה דם כי המלאך הכה בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון סאון. כמו שאון בשי"ן והוא המיית מלחמה : **ושמלה**. ענין מלבוש : **מגוללה**. מלי גלגול וסבוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כל סאון סאן ברעש**, הלביש את דבריו פה משל ודמיון. אומר **השאון שואן ברעש**, הציג בציור המליצה את השאון כעצם מופשט, וכאילו הוא שואן והומה על עצמו ברעש, והנמשל כי השאון השואן על עמים רבים, עתה שאן בקול המולה על עצמו והאביד את עצמו ע"י הרעש, **ושמלה**, היא השמלה האדומה שמרימים אותה על נס, לאות שישפכו דם ולא יחמולו, עתה היא **מגואלת** ומלוכלכת **בדמיה** אשר שפכה. **והיתה לשרפה מאכלת אש**, המאכלת אש היתה בעצמה לשרפה. האויב שהאכיל את כל, שרף את עצמו, המליצה אמריה תאמר, הרעש הרעיש את עצמו, השמלה האדומה היתה לנס על עצמה, והמאכלת אש שרף את עצמו, המות המית את עצמו, האויב לא ידי אדם שלטו בו, אך הוא עצמו סבב על עצמו שמד ואבדון ע"י מלאך ה' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות סאון. לדעתי כמו שאון בימנית, ונמצא ממנו מנל"ה שרשו שאה, על שממון, אם שאו ערים, וכל מהומה ורעש, קול שאון מעיר. גם נמצא ממנו מה ששרשו שוא, על שממון, אמש שואה ומשואה (איוב ל'), על הרעש תשואות סוכתו (שם לו). גם נמצא ממנו ששרשו נשא, להשאות גלים (לקמן לו), ומזה. תכסה שנאה במשאון (משלי כו). ולפי"ז יהיה שואן, בינוני פועל, והנו"ן נוספת, או יהיה במציאות גם פעל ששרשו שאן. על הוראת הרעש, וי"ל ושאננך עלה באזני (לקמן לז), שי"מ מענין שאון ורעש, ג"כ שרשו שאן והנו"ן השניה למשקל השם, ולפי"ז תהיה פה הנו"ן שרשית, ופעל רעש הונח בעצם על רעש הארץ, והושאל ממנו על כל דבר המרעיש ועוקר עצמים בסערתו : **ושמלה**. ההבדל בין שמלה לריעיו כסות בגד ודומיה', כי שמלה כולל גם מה שאינו תפור למדת האדם. ופרשו את השמלה. וכן פה השמלה הפרושה על נס ודגל צבא המלחמה : **מגוללה**. ענין מיאוס וטינוף. על פגרי גלולכם (ויקרא כו), ועמשא מתגולל בדם (ש"ב כ'): **לשרפה מאכלת אש**. פעל אכל ופעל שרף, מובדלים מיתר לשונות המורים על השרפה, כמו דלק בער יצת, במה שהם מורים על עצם השרפה ואכילת האש, משא"כ בער דלק שעקרם על תחלת התבערה (ע"ל יז), וההבדל בין אכל ובין שרף, אכל יאמר תמיד בהשקף מצד שהאש אוכלת ומכלה את הגוף הבוער. ושרף יאמר על העצם שכבר נשרף והיה לאפר, ר"ל פעל אכל מצייר עת הכליון, ופעל שרף, השינוי שנעשה אחר הכליון שנשרף והיה אפר, ועז"א והיתה לשרפה מאכלת אש, מציין את האויב בפעל אכל, שהוא אוכל ומכלה בהוה את הכל, ומפלתו בפעל שרף ששב לעפר ואפס : (מלבי"ם באור המלות)

וְהָיָה כִּי יֵלֵד יֶלֶד לְנוּ בֶן נִתֵּן לְנוּ וְתֵהִי הַמְּשֵׁרָה עַל שְׁכֻמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פְּלָא יוֹעֵץ אֵל גְּבוּר אֲבִיעֵד שֵׁר שְׁלוֹם:

רפ"י כי ילד יולד לנו. אע"פ שאחזו רשע הוא בנו הנוול לו זה כמה שנים להיות לנו תחתיו למלך לדיק יהיה ותהיה משרת הקב"ה ועולו על שכמו שיהיה עוסק בתורה ושומר מצוות ויטה שכם למשאו של הקב"ה ויקרא שמו הקב"ה שהוא מפליא ענה ואל גבור ואבי עד, קרא שמו של חזקיהו שר שלום כי שלום ואמת יהיה צימיו : (רפ"י)

מצודת דוד כי ילד יולד לנו. כל זה בזכות הילד אשר יולד לנו וזהו חזקיהו שבימיו היתה מפלת שנחריב : ותהי המשרה. ממשלת ה' יהיה על שכמו ר"ל יטה שכמו לסבול עול התורה והמצוה : ויקרא שמו פלא יועץ וכו'. ר"ל ה' שהוא יועץ פלא ואל גבור ואבי עד יקרא שם הילד היולד שר שלום : (מצודת דוד)

מצודת ציון המשרה. מל' שררה וממשל : אבי עד. אב עולם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, ר"ל ומאיזה סבה תהיה לנו התשועה הזאת ; ? כי ילד ומקרה חדש ומזל חדש נולד לנו, ומי סבב הילד והמזל הזה. ? בן נתן לנו. בן יורש עצר המלוכה הוא חזקיהו אשר תהי המשרה על שכמו, לא העול של אשור, ויקרא שמו שיעור הכתוב, ה' שהוא פלא יועץ ואל גבור ואבי עד קרא שמו של חזקיהו שר שלום, לאמר שלא תהיה המשרה שלו ע"י מלחמות רק ע"י שלום. (ושלש התוארים שתאר פה את ה', הוא להורות שהבטחתו תתקיים ולא תשתנה בשום אופן, כי הבטחת האדם תשתנה מפני שלשה דברים, א שתשתנה מחשבת המבטיח ורצונו ויחליף את עצתו הקדומה, וזאת לא יצוייר אצל ה' כי הוא יועץ פלא, ועצתו לא תשתנה, ב מפני חסרון היכולת שלא יוכל למלא הבטחתו, אבל ה' הוא אל גבור בעל היכולת המוחלט, ג כי למחר ימות ועמו תמות ההבטחה אבל ה' הוא אבי עד הוא אבי הנצחיות הקיים לעולם. ועפ"י שלשה התנאים הנמצאים אצל ה', שהם החכמה והיכולת והנצחיות אשר הם תנאים לקיום ההבטחה, יקום דבר, שהבטחת ה' לא תשתנה ואחר שהוא קרא שמו שר שלום, דברו לא תשוב ריקם), ולמה קרא שמו שר שלום? אומר כי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ילד. כולל כל הויה חדשה, לדת כל חי, התחדשות ילדי יום, כי לא תדע מה יולד יום (משלי כו), בטרם לדת חק (צפניה ב'), אלה תולדות יעקב, שפירשו המפרשים התחדשות מקריו וגלגולי סבותיו. וכן פה מזל חדש וסבה חדשה : על שכמו. לא מצאנו שיהיה השכם נושא המשרה, רק העול ?, אך מגביל לעומת שאמר, (פי"ג) ואת מטה שכמו,

אומר עתה המשרה תהיה במקום העול, ור"ל לא יתגאה בשררתו, כענין, כלום שררות אני נותן עליכם עבדות אני נותן עליכם : **פלא יועץ**. הנכון יועץ פלא. אבי עד, מוליד הזמן ומחדשו, כי מלת עד מציין הזמן הנמשך עד אחרית הזמן, כמו בטחו בה' עדי עד והוא כולל כל עוד שיהיה הזמן במציאות, ויען שנצחיות ה' אינו נופל תחת הזמן רק הוא בורא הזמן ומחדשו נקרא אבי עד ומחוללו : (מלבי"ם באור המלות)

ו (למרבה) לְמַרְבֵּה הַמְּשֶׁרָה וּלְשִׁלּוּם אֵין קֶץ עַל כֹּסֵא דְדוּד וְעַל מַמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין אֶתָּה וּלְסַעְדָּהּ בְּמִשְׁפָּט וּבְצַדִּיקָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם קִנְיָת יְהוָה יְצַבֹּאות תַעֲשֶׂה זֹאת: (פ)

רפ"י למרבה המשרה. למי יקרא השם למלך המרבה המשרה של הקב"ה על עצמו לירא מפניו משרה לשון שררה זו לתשובת אחרים, אך יש לומר שאף שר שלום משמותיו של הקב"ה וקריאת שם זה אינה לשם ממש אלא לשם גדולה ושררה כמו וקרא שם צבית לחם וכמו ועשיתי לך שם, אף כאן ויקרא שמו ויתן לו שם וממשלה ולשלום הניתן לו אין קץ שהיה לו שלום מכל עבריו ואין קץ זה לשון הפסק עולמית אלא אין קץ לסביביו, על כסא מלכות דוד יהיה שלום זה במשפט וצדקה שעשה חזקיהו ולשלום וי"ו זה תיקון המלה הוא הרבה משרה על שכמו ומה גמול ישלם לו הנה לשלמו אין לו קץ ואין קצבה. מעתה ועד עולם. עולמו של חזקיהו כל ימיו וכן מצינו שאמרה חנה על שמואל וישב שם עד עולם ולתשובת אחרים האומרים שהוא שם יש להשיבם מהו מעתה והלא לא בא עד לסוף ג' מאות שנה : קנאת ה' לצבות. שקנא לציון על אשר יעז עליה ארם ופקח : תעשה זאת. ולא אחז ראוי לכך ואף זכות אבות תמה, תוספת ואמרו רבותינו בקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרו מלכתי השרת לפני הקב"ה מי שקלץ דלתות ההיכל וסגרן למלך אשור יעשה משיח מיד סתמו הכתוב : (רפ"י)

מצודת דוד למרבה המשרה. ר"ל השם שר שלום יורה על מרבית הממשלה ועל מרבית השלום עד אין סוף : **על כסא דוד**. מרבית הממשלה והשלום יהיה על כסא דוד ר"ל על המלך היושב על הכסא : **ועל ממלכתו**. גם על אנשי ממלכתו יהיה מרבית הממשלה והשלום : **להכין אותה**. להשאר עומדת על כנה ובסיסה וחוזר על הכסא ועל העדה : **ולסעדה**. לבל תהיה נופלת : **במשפט ובצדקה**. ר"ל אם במשפט לבד לא יהיו כדאים לזה כי אין הזכות רב כ"כ מ"מ יעשה עוד צדקה : **מעתה ועד**

עולם. כל ימי חזקיה : **קנאת ה'.** כ"ז הצדקה יעשה על כי יתקנא על מה שחרף סנחריב כלפי מעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולסעדה. ענין השענה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למרבה, שלא יהיה קץ וגבול לרוב המשרה ולרוב השלום, הפך מהנהוג שעם רוב המשרה א"א שתהיה רוב שלום כי יתגוררו עליה קנאת מקנאים, ודלתות הכתוב מגבילים, **למרבה המשרה על כסא דוד, ולמרבה השלום, על ממלכתו,** ר"ל על כסא דוד יהיה רוב משרה שימשול ממשל רב, ועל ממלכתו ומדינתו יהיה רוב שלום שחרב לא תעבור בארצו. **להכין אותה,** גם פה הדלתות מגבילים, **להכין אותה במשפט מעתה, ולסעדה בצדקה עד עולם,** כי עקר מה שמיסדים הכסא ומכינים אותה בתחלתה הוא בעבור המשפט, שיעשה המלך משפט בין אדם לחברו שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, וזו ההכנה מעתה. ובמה יסעדו את הכסא שיתקיים, זה יהיה בצדקה שהיא צדקת המעשים בין אדם למקום כמ"ש וכתב לו את משנה התורה והיתה עמו וכו' למען יאריך ימים על ממלכתו, וסעד הזה הוא עד עולם, ואף שאין ישראל ראויים לנסים אלה, **הנה קנאת ה' תעשה זאת** בעבור שמו הגדול (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות למרבה. שם, ויען שהוא סמוך נקוד ציר"י במשקל ומשקה צמא יחסיר, לרוב המשרה, ומורה רוב הכמות והאיכות ונמשך לשתיים לרוב המשרה ולרוב השלום. אין קץ, כמו אין קץ לכל העם (קהלת ד'), אין גבול לריבוי הזאת : **ממלכתו.** יש הבדל בין ממלכה ובין מלוכה. נושא השם ההגיוני של מלוכה הוא המלך, ונושא השם ההגיוני של ממלכה הוא העם והמדינה, ובררתי זה במקום אחר : **להכין, ולסעדה.** הכנה מורה ענין הזמנה בדבר שיוזמנו האמצעיים ואין חסר רק התכלית, וזה ההבדל בינו ובין נרדפיו. וסעד הוא שעושים חיזוק לדבר העשוי מכבר, שלא יתמוטט בעתיד : **במשפט ובצדקה.** מבואר אצלי בכל התנ"ך שמשפט בין אדם לחברו וצדקה בין אדם למקום : **ועד עולם.** מצאנוהו על זמן רב אף שאינו נצחי, כמו ועבדו לעולם : (מלבי"ם באור המלות)

זַרְזָר דְּבַר שְׁלַח אֲדָנִי בְּיַעֲקֹב וְנִפְלָא בְּיִשְׂרָאֵל:

רז"י דבר שלח אל' זיעקב. הגזוואה שנתנבא לפורענות פקח בן רמליה : **ונפל בישראל.** מעתה תתקיים בהם : (רז"י)

מצודת דוד דבר וכו'. זה אמר על מלכות אפרים דעו הפורענות הבאה עליהם לא במקרה בא כי הדבר הזה שלח ה' ע"י הנביאים הקודמים להתנבאות עליהם וכן היה כי נפל ונתקיים כי כבר גלו מקצתן : (מצודת

מלבי"ם - באור הענין דבר, (השיב פניו אל עשרת השבטים, לנבא בפרטות על הרעה העתידה עליהם), העמים הקדמונים היו מאמינים בדבר הנקרא **אראקעל**, והוא מאמר מתפשט בפי ההמון אשר חשבו כי הגיע אליהם מאמר זה כדמות גזרה או פקודה מן השמים, ו**אראקעל** כזה, נולד לרוב אצל ההמון, ומהם הגיע לאזני הגדולים, ומשם נתפשט אל הגוי כולו. עפ"ז מצייר כי מאמר זה של לבנים נפלו (פסוק ט'), היה אצלם כאלו הוא דבר אשר שלח ה' אליהם מן השמים, ודבר זה התחיל **ביעקב** שהם ההמון, ומשם **נפל** ונתפשט **בישראל** שהם הגדולים, עד כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ביעקב. בישראל. כמו שיעקב היה לו שני שמות, שם יעקב היה שם הלידה, ושם ישראל היה שם הכבוד והשררה, כן בניו המכונים בשמות אלה, התיחדו ההמון בשם יעקב, ונכבדי העם בשם ישראל, כמו שיבואר לקמן (י' כ', יד א', כז ו'. כט כג, מ' כז, מ"א א' יד, מב, כד, מג, א' כב כח, מד א, ה, כא, כג, מה ד', מו ג', מח א י"ב, מ"ט ה' ו'), ובכ"מ בתנ"ך : **ונפל**, ישמש ג"כ על העברת דבר. מאיש לאיש, ממקום למקום, וממנשה נפלו אל דוד (דה"א יב יט) : (מלבי"ם באור המלות)

ח וידעו העם כלו אפרים ויושב שמרון בגאון ובגדל לבב לאמר:

רפ"י **בגאון ובגודל לבב לאמר**. מה שהיו אומרים בגאון ובגודל לבב :
(רפ"י)

מצודת דוד וידעו. כל העם הנשארים ידעו שלא כן דבריהם אשר ידברו בגאון ובגודל לבב והוא מקרא קצר ומובן מאליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וידעו אותנו כל העם כולו, היתה שומה בפי כלל העם בין **אפרים** שהיא המדינה ובין **יושב שמרון**, בעיר המלוכה ולא לבד שאמרו מאמר זה **בגאון** להתגאות כי גם **בגדל לבב** שלבבם היה בוטח על מאמר זה **לאמר**, וזה ענין המאמר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בגאון ובגודל לבב. המתגאה ידע לפעמים כי שקר נסכו, אבל הגדול בלבבו, טועה בעצמו שהוא כן כמו שידמה : (מלבי"ם באור המלות)

ט לבנים נפלו וגזית נבנה שקמים גדעו וארזים נחליף:

רפ"י **לזנים נפלו וגזית נבנה.** המלכים שהיו לנו קודם שאלך פקח כגון יהואחז בן יהוא שבימיו נתמעטו כענין שנאמר (מלכים ב יג) כי אבד מלך ארם שפלים היו והם הלכו להם כזניין לזנים רעוע הנופל אבל זה שהוא עכשיו חזק הוא כזניין אבני גזית וכן ארזים טובים משקמים לזניין : (רפ"י)

מצודת דוד **לזנים נפלו.** מה בכך שנפלו בנין הלבנים הלא נבנה תמורתן באבני גזית ר"ל אם האויב גלה המקצת הנה עתה נתחזק ביותר כי חושבים שבא במקרה והיא לא תתמיד. שקמים גדעו. אם נכרתו השקמים נחליף ארזים המעולים מהם וכפל הדבור במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וגזית.** אבנים גזוזים ומחוטבים ביושר רב : **שקמים.** מין אילן תאנה וכן וכולם שקמים (עמוס ז) : **גדעו.** נכרתו כמו ואשריהם תגדעון (דברים ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לזנים נפלו,** אמרו מה לנו לפחד על מה שנפל רצין ע"י מלך אשור, הלא עתה נבחר עוזרים אחרים שיהיו חזקים יותר מארם, ונדמה כמי שנפל ביתו שהיה בנוי מלבנים שבונה תחתיו בית מגזית שחזק יותר. **שקמים גדעו.** מוסיפים בדבריהם שעוד יתרון להם בזה על המשל הראשון ממי שבונה גזית תחת לבנים, שזה עכ"פ יצטער על ההפסד של הבית שנפל וריבוי ההוצאות שצריך להוציא על הגזית כי אנו לא נצטער כלל על אבדן רצין, רק נדמה כמו במשל השני מי שיש לו יער של שקמים שהם אילנות גרועים שבעליו יגדע אותם בעצמו כדי לנטוע תחתיהם ארזים, ובזה בודאי ישמח אם גודעו ע"י אחרים, כן אנחנו עוד נשמח על מפלת רצין, שהיה עזר חלש, שתחתיו נכרות ברית עם ארזים וגבורים (ושני המשלים מגבילים נגד בגאווה ובגודל לבב, משל של לבנים נפלו אמרו בגאווה, ומשל של שקמים גודעו אמרו בגודל לבב, שנדמה להם באמת שהוא לטובתם) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שקמים.** מין תאנים שהן בזול מאד כשקמים אשר בשפלה לרב (מלכים א' י' כז) : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּשְׁגַּב יְהוָה אֶת צָרֵי רָצִין עָלָיו וְאֶת אֲבִיּוֹ יִסְכְּסֶה:

רפ"י **וישגב ה' את צרי רצין עליו.** הם בוטחים צמה שנסמכו על רצין מלך ארם והקב"ה ישגב את מלך אשור עליו ויסכסכו להשיאו לבא עליו כך שמעתי, ואני אומר את אויביו כלפי השכינה הוא אומר הקב"ה יסכסך את אויביו זה בזה גוי ארם ופלשתים בישראל וישראל זה בזה כמו

סְנַחֲמֵר לַמֶּטֶה זַעֲנִין מִנְסָה אֶת אֶפְרַיִם וְגו' : (רפ"י)

מצודת דוד וישגב. כאומר הנה על עצמם לא סמכו אלא על רצין ודעו שה' ישגב ויחזק את צרי רצין עליו וא"כ כשל עוזר ונפל עוזר : **ואת אויביו יסכסך**. ובוזה יבלבל דעת אויביו הם רשעי ישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון יסכסך. ענין בלבול וכן וסכסכתי מצרים (לקמן יט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וישגב, הנביא משיב להם, הן אמת כי הלבנים יפלו והשקמים יגודעו, כי ה' ישגב את צרי רצין עליו, ובוזה יפול ויגדע העזר החלוש שהיה לכם מרצין. **ואת איביו יסכסך**, דרך המלחמה שהגבורים עומדים בתוך ולוחמים ומנצחים, והבלתי גבורים כ"כ עומדים מסביב וסוככים כגדר וחומה בל יתנו יד להאויב המנוצח לברוח, ובוזה צייר כי צרי רצין שהם המצירים לו בפועל הם יתגברו עליו במלחמה. **ועם איביו**, (כי האויב הוא הדורש רעה ואינו מציר בפועל). **יסכסך** ויסך בעדו סביב סביב שלא יוכל לברוח, שהאויבים יסוככו שלא יברח והצרים יהרגוהו בחרב, אולם הגם שחצי המאמר המורגל בפיכם, שהוא **לבנים נפלו**, **שקמים גדעו**, יתקיים ויבא, בכל זאת חצי השני של המאמר שהוא **וגזית נבנה וארזים נחליף** לא יתקיים, כי לא תמצאו עוזרים חדשים, כי אחר מפלת רצין, אז : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צר, אויב. הצר מציר בפועל, והאויב דורש רעה ואינו פועל כנ"ל (אי כד), ומלת את אויביו ישמש כמלת עם : **יסכסך**. מענין סך, כמו הנני סך את דרכך בסירים, והוא מן המכופלים כמו בלבל בזבו ועי לקמן (יט ב') : (מלבי"ם באור המלות)

יא אָרַם מִקֶּדֶם וּפְלִשְׁתִּים מֵאַחֲרָה וַיֹּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אִפּוֹ וְעוֹד יְדִי נְטוּיָה :

רפ"י ארם מקדם. ארם הרעו להם מקדם בימי יהואחז ויואש ופלשתים הרעו להם מאחור שהפלשתים להם זמערב : **בכל זאת וגו'**. ועוד ידו נטויה. עד שיביא עליהם את סנחרב, ד"א ארם מקדם ופלשתים מאחור, היו משחיתים ביהודה, בימי אחז כמו שמפורש (בד"ה ז כה) ועל ישראל ועל יהודה היה יסעיה מתאונן על הצרות הללו : (רפ"י)

מצודת דוד ארם מקדם. אף כי מאז בימי יהואחז הרעו להם ארם היושב במזרח א"י וגם פלשתים היושבים במערב הרעו להם : **בכל פה**. ר"ל

מלאו כל תאודתם מהם : **בכל זאת**. בכל הפורעניות שכבר בא לא שב אף
ה' מישראל ועוד ידו נטויה להכות עוד בהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ארס מקדם, גם ארס עצמו שהיה עד עתה בעזרכם
יבא עליכם מצד המזרחי, ופלשתים יבואו עליכם מאחור, מצד המערב,
ויאכלו אתכם בכל פה, ובכ"ז לא שב חרון אף ה' עמכם ומבאר הטעם. כי
(מלבי"ם באור הענין)

יב וְהָעַם לֹא שָׁב עַד הַמָּכָהוּ וְאֵת יְהוָה צָבָאוֹת לֹא דָרְשׁוּ: (o)

רס"י עד המכהו. עד הקב"ה שהוא מציא עליו המכו' האלה : (רס"י)

מצודת דוד לא שב. לא עשה תשובה המגעת עד ה' שהכה במ כי חושבים
הכל למקרה ואינם דורשים את ה' : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והעם לא שב עד המכהו, שהם שבים תמיד לבקש
עזר מאת העמים המכים אותם, והלא עמים אלה אינם המכים באמת כי
הם רק כשבט ביד ה', ומדוע לא שב עד המכה האמיתי. ? ומי הוא המכהו.
? אומר ואת ה' צבאות שהוא הוא המכה אותם ע"י העמים מדוע אותו
לא דרשו, ובעבור זה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות המכהו. ה' הידיעה עם הכנוי שלא כמשפט ?, ור"ל
מכהו האמיתי, ע"כ בא סימן בתוך סימן : (מלבי"ם באור המלות)

יג וַיִּכְרַת יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל רֹאשׁ וְזָבַב כְּפָה וְאַגְמוֹן יוֹם אֶחָד:

רס"י כפה ואגמון. לשון מלכים וסלטונים : כפה. ארקוול"ר בלעז כלומר
אותם החופפים עליהם ככיפה זו : ואגמון. ואף היא כיפה קטנה וע"ס
שכפופה כאגמון קורא לה אגמון וצברייתא דשמואל מלינו שיש מזלות
צדקיע ממונים ואלה שמותם וכאן אמר הנביא שכל חכמיהם המתנבאי'
להם וחוזים בכוכבים את הצלות עליהם יכרית ה' מהם : (רס"י)

מצודת דוד ויכרת ה'. לכן יכרת הכל ביום אחד החשוב והשפל : כפה
ואגמון. השרים הדומים לענף יפה וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ראש. ר"ל החשוב : זנב. ר"ל השפל : כפה. כן נקרא הענף
כמו וכפתו לא רעננה (איוב טו) לפי שהיא כפופה : ואגמון. הוא הגומא

הגדל במים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ויכרת ראש וזנב**, הם הראשים שלהם כמו שיפרש בפסוק שאח"ז, אותם יכרית על שלא למדום ללכת בדרך הטוב, גם יכרית **הכפה והאגמון**, ענף החזק והחלוש שהוא משל אל הגבורים והחלשים, כי גם העם אשמים בדבר כמו שיבואר בפסוק ט"ו ט"ז (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כפה. ענף, וכפתו לא רעננה (איוב טו)**, ואגמון גדל במים וחלש מכפה (מלבי"ם באור המלות)

זֶקֶן וְנָשׂוּא פָּנִים הוּא הָרֹאשׁ וְנָבִיא מוֹרָה שֶׁקֶר הוּא הַזֶּנֶב:

מצודת דוד **ונשוא פנים**. מי שהכל נושאים לו פנים לפי רוב החשיבות : **מורה**. המלמד לעשות שקר : **הוא הזנב**. הוא השפל שבעם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מורה**. מלמד כמו את מי יורה דעה (לקמן כח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **זקן**, מתחיל לבאר מי הוא הראש והזנב, ואומר כי **הזקן** בחכמה ובשנים, **והנשוא פנים** מפני מדותיו החשובות **הוא הראש**, **והנביא השקר הוא הזנב**, ור"ל כי הבעל חי כשילך לפניו ילך אחר הראש, אבל כשילך לאחוריו ילך אחר הזנב וכן כשישראל הולכים לפניהם אל דרכי ה' ילכו אחר הראש, וישימו להם מנהיג זקן ונשוא פנים. אבל כשילכו לאחור ולא לפנים ויסורו מדרכי ה', ישימו להם מנהיג נביא מורה שקר וילכו אחר הזנב (מלבי"ם באור הענין)

וַיְהִי וּמְאֹשְׁרֵי הָעָם הַזֶּה מִתְעִים וּמְאֹשְׁרֵי מְבַלְעִים:

רפ"י מאשרי. מדריכי כמו באשרי אחזה רגלי (איוב כג), ומאשרי שלמדו דרכי מדרכי התועה סא"א : ומאשרי מצולעים. הדורכים בדרך המתעי' המאשרים אותם בדרכים הללו דרכים מסותרים ונזוכים שאין פתח ללכת מהם ולשון זילוע נופל על הדרך כענין שנאמר במקום אחר עמי מאשריך מתעים ודרך אורחותיך זלעו (לעיל ג') : (רפ"י)

מצודת דוד **מאשרי**. המדריכים את העם המה מתעים אותם ללכת בדרך לא ישר : **ומאשרי**. אותם שהיו מיושרים בעיני העם המה נשחתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מאשרי. מדריכי כמו ואל תאשר בדרך רעים (משלי ד) :
מתעים. מל' תועה : **ומאשריו**. כמו ומישריו ובאה האל"ף במקום היו"ד
וכן אשרו חמוץ (לעיל א) : **מבולעים**. ענין השחתה כמו בלע ה' (איכה ג)
: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויהיו, עתה באר הטעם למה יכרית הכפה והאגמון
שהוא העם בעצמו, אומר כי הן אמת כי **מאשרי העם הזה היו מתעים**
אותם מני דרך, שלכן גזר הכרתה על הראש והזנב, אבל גם **מאשריו**
שהם העם המאשרים והמודרכים מהם, היו ג"כ **מבולעים** מצד עצמם
:(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מאשרי, מבולעים. (עיין לעיל ג' יב) : (מלבי"ם באור
המלות)

{טז} על כן על בחוריו לא ישמח אדני ואת יתמיו ואת אלמנתיו לא
ירחם כי כלו חנף ומרע וכל פה דבר נבלה בכל זאת לא שב אפו ועוד
ידו נטויה:

רס"י ומרע. כמו זרע מרעים (לעיל ח') : (רס"י)

מצודת דוד לא ישמח. כי כשאדם חוטא ובא עליו העונש אין שמחה לפני
המקום : **כלו חנף**. כולם מחניפים לרשעים : **ועוד ידו נטויה**. להכות בהם
עוד יותר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומרע. מרשיע : **נבלה**. דבר מגונה : **נטויה**. מל' הטיה : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין ע"כ, לא לבד שיכרית מאשריהם ומנהיגיהם, כי גם
על בחוריו וגבוריו לא ישמח ה' בגבורתם כי יכלם, וזה נמשל של הכפה.
ואת יתמיו לא ירחם, זה נמשל האגמון. (ויען שהמלך ישמר מלהכרית
גבוריו מצד שמשמחים אותו בגבורתם, וישמר מלהכרית החלופים
כיתומים ואלמנות מצד הרחמים, ע"כ אמר שעל בחוריו לא ישמח
ויתומיו לא ירחם). **כי כלו חנף**, בנגליהם מזייפים שהם עובדי ה' ולבם
בל עמם, כי זה ענין החנופה, ויותר מזה **ומרע** שעושים רע בפועל, ויותר
מזה **כי כל פה דבר נבלה**, ואין בושים לפרסם רשעם בגלוי, וע"כ, בכל
זאת לא שב חרון אף ה' : (מלבי"ם באור הענין)

{יז} כי בערה כאש רשעה שמיר ושיית תאכל ותצת בסבכי היער
ויתאבכו גאות עשן:

רס"י כי צערה כאץ רשעה. רשעתם תצער בהם ותאכלם כאץ : שמייר וסית. שלהם תאכל המורדים והפושעים שבהם : ותלת בסככי היער. זדלת העם, סככי ענפים : ויתאצכו גאות עשן. יהיו נזוכים ומסוגרים בחוז' עשן התצערה, ויתאצכו כל לשון נבך אין יסוד תיבה אלא כך כמו מצכי נהרות (איוז כח) עמק הזכא (תהלים פד) והגון צאה לו לפרקים וכאן צא צו אל"ף במקום נו"ן כמו אלף של אצחת הרב (יחזקאל כ"א) ואל"ף של אחוותי באזניכם (איוז יג) : (רס"י)

מצודת דוד כי בערה. הרשעה שעושים תבער כמו אש ובתחלה תשרוף הפחותים שבעם ואחי' בהגדולים שבהם ר"ל העון עצמו יקטרג עליהם ויפרע מהם : **ויתאבכו**. בעבור מרבית התבערה יתרוממו גאות העשן כי תנשא למעלה למעלה ר"ל הפורעניות תגדל מאד : (מצודת דוד)

מצודת ציון שמייר ושית. מיני קוצים : **ותצת**. מלי הצתה והבערה : **בסבכי היער**. הענפים המסובכים ונאחזים זה בזה כמו עד סירים סבוכים (נחום א) : **ויתאבכו**. הוא ענין התרוממות ואין לו דומה : **גאות**. מלי גאווה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי בערה, מדמה הרשעה לאש בוער, ואת האומה ליער צומח עצים, וידוע כי היער כשיהיה לשרפה, תתחיל האש בקוצים כסוחים שיבערום עוברי ארח, ומהם יבערו סבכי האילנות והענפים, ובכל זאת לא תשלוט האש בגוף האילנות כי ענפיהם יהיו למאכלת אש, אבל המצבת בעצמו לא ישרף רק ישחרו מן העשן עד שלא יגדלו עוד. אולם אם יהיה סער ורוח גדול עד שאחר שתעלה האש והלהבה אל השריגים אשר בראש האילנות יוריד הרוח את האש למטה ע"י העשן הנאטם ונסתם למטה ע"י הרוח, אז תשלוט האש שנית גם בגוף העצים. דמות הזה שטט עתה ברוח החוזה, ומצייר תבערת היער שהיא האומה, שהרשעה היתה לאש, ותאכל שמייר ושית והקוצים, (משל אל הרשעים הגדולים), ומשם תצת בסבכי היער, (משל אל הבינונים) עד שנמלאו עשן, ואחי"כ (מלבי"ם) באור הענין

מלבי"ם - באור המלות בערה. תאכל, ותצת, בער ויצת באים על תחלת ההדלקה. ואכל על פעולת הכליון שנעשה בהגשם הנשרף, וההבדל בין פעל בער ויצת ודלק. דלק מציין אחיזת האש בהגשם כמו הדלקת הנר ובער מציין התבערה הנעשית בסבת ההדלקה. ויצת מציין תמיד התלקחות האש בפעם אחד ע"ד השחתה מבלי הכבות, ומבלי לחמם או לבשל נגדו, כמי שמבעיר בית או יער מכל צדדיו, והצתי אש ביערה, והצתי אש בעריו (ירמיה כא יד נ' לב), ומתאחד עם הוראה השנית שיש לפעל זה על השממון. נצתה כמדבר (שם ט' יב), ומצייר פה, הרשעה

הדליקה האש, ותאכל הקוצים, ומשם הוצתה בפעם אחד בכל היער ע"י הסבכים והענפים, ושמיר ושית מיני קוצים. וסבכי הם הענפים הגסים הנסבכים ונכרכים א' על חברו, והשריגים הם הדקים כנ"ל (ה' ב'): **ויתאבכו**. ענין בלבול סדר העשן בעלייתו בגובה ומשם למטה ע"י הרוח, ומתאחד עם נבוכים הם בארץ: (מלבי"ם באור המלות)

יח **בְּעִבְרַת יְהוָה צְבָאוֹת נֶעְתָּם אֶרֶץ וַיְהִי הָעָם כְּמֹאֲכֶלֶת אִשׁ אִישׁ אֶל אָחִיו** לא יחמלו:

רש"י **נעתם ארץ**. יונתן תירגם חרוכ' ארעא וקשה צעיני לפרש כן, קהיה לו לומר נעתמה הארץ ואחרי שאין לו דמיון במקרא לא לשון התרגום ולא לשון אחר אני מפרשו לפי עניינו בעצרת הקב"ה נעתם העשן הזה לארץ והוא לשון נגזר על הארץ או לשון נתן והגיע לארץ: (רש"י)

מצודת דוד **בעברת ה'**. בחמת ה' תתחרך ותשרף ארץ: **כמאכלת אש**. כמו הדבר הנאכל באש שהעץ שנאחז בו האש מדליק את העץ האחר כן העם הזה איש אל אחיו לא יחמולו ולא יהיה די להם הרע שעשה האויב: (מצודת דוד)

מצודת ציון **בעברת**. מל' עברה וחמה: **נעתם ארץ**. ת"י חרוכת ארעא: **אל אחיו**. על אחיו: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **בעברת ה'**, מצייר העברה בדמות רוח גדולה אשר יסתום את האש והעשן להורידו ארץ, (כי ידוע שהאש שנתכבה ועשנו עולה ומתחבר במקום דולק למעלה ממנו ידלק גם הגשם התחתון המכובה, שנית, כי חלק העשן העליון מתלהב מן האש ותיכף יתלהב כולו ומדליק הגשם המכובה שנית, ומרוב המהירות מתדמה כאילו ירד עמוד אש מלמעלה למטה), ועי"ז **היה העם**, שהוא כלל האומה (נמשל המצבת). **כמאכלת אש**, שדרך האש הבוערת בעצים שידליק העץ את שכנו הקרוב אליו, וכן תתפשט האש משכן לשכן ומאח לאח, וכן בנמשל, **איש את אחיו לא יחמולו**: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נעתם**. מענין אטם וסתימה, והמפרשים פירשו מענין חשך בערבי: (מלבי"ם באור המלות)

יט **וַיִּגְזַר עַל יְמִין וַרְעֵב וַיֹּאכַל עַל שְׂמֹאֹל וְלֹא שָׁבְעוּ אִישׁ בְּשֵׁר זָרְעוֹ יֹאכְלוּ:**

רפ"י ויגזור על ימין. יבזו וישללו זה את זה על ימין או על שמאל ולא ימלא להם : איש בשר זרעו. ת"י גבר נכסיה קריביה יבזון : (רפ"י)

מצודת דוד ויגזור. יחטוף במי שעומד בימין וישאר עדיין רעב ויאכל ממי שעומד בשמאל ולא ישבעו כי מעט ימצא בהם : איש. כל אחד יאכל בשר זרעו מעקת רעבון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויגזור. ענינו חטיפה כי החוטף דבר מה גזרו וכתרו ממקומו : על ימין. בימין על במקום בי"ת כמו עמדתם על חרבכם (יחזקאל לג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויגזור, מצייר רוב הרצח ביניהם שאי אוכל את חברו, כמי שיש לו בולמוס התאוה, ואוכל מה שבצד ימינו ועדיין רעב כבתחלה, ואוכל מה שבצד שמאלו ועדיין לא שבע, עד שמרוב חולי הרעבון יאכל בשר עצמו, שיחתוך את זרעו לאכול את בשרה, שמה שירויח באוצטמכא יחסר לו בזרעו, כן גוף האומה אכל קצתו את קצתו, כמ"ש (מלבי"ם באור הענין)

כַּל מְנַשֶּׂה אֶת אֶפְרַיִם וְאֶפְרַיִם אֶת מְנַשֶּׂה יְחִדּוּ הֵמָּה עַל יְהוּדָה בְּכֹל זֹאת לֹא שָׁב אִפּוֹ וְעוֹד יָדוּ נְטוּיָה: (o)

רפ"י מנשה את אפרים. מנשה יתחבר עם אפרים : ואפרים את מנשה. עם מנשה ויחדו המה יתחברו על יהודה : (רפ"י)

מצודת דוד מנשה את אפרים. מנשה יבזו וישלול את אפרים : יחדו המה. שניהם יחד ילכו על יהודה לשלול שלל : ועוד ידו נטויה. להכות עוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מנשה את אפרים וכו', עד שהשחיתו זה את זה (מלבי"ם באור הענין)

א הוּי הַחֻקִּים חֻקֵי אֵן וּמִכְתָּבִים עֵמֶל כְּתָבוּ:

רס"י חֻקֵי אֵן. שְׁטְרֵי אֵן, שְׁטְרוֹת מְזוּיִפִּין : וּמִכְתָּבִים. לֶסָן עֵרְבֵי הוּא
כְּמוֹ מִכְתָּבִין (שְׁהַמ"ס חִירָק וּכ"ף שׁוֹא וְת' קְמוֹלָה) זֶלְסָן עֵרְבֵי : (רס"י)

מצודת דוד הוי. יש להתאונן על החוקקים הם סופרי הדיינים על כי המה
חוקקים און ר"ל כותבים דבר שאינו הגון וכשר : **ומכתבים**. הדיינין
עצמם המצוים לסופריהם לכתוב המה יצוו לכתוב דברי עמל : (מצודת
דוד)

מצודת ציון החוקקים. ענין כתיבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוי, שם הקריאה (שני פסוקים האלה נסמכים על
פסוק ג', הוי החוקקים וכו' להטות מדין דלים וכו', אשאלכם, ומה תעשו
ליום פקודה? **החקקים**, השופטים הניחו נימוסים של און, וההמון
מכתבים של עמל כתבו : (ב) **להטות**, (המאמרים מגבילים **החקקים**
חקקי און להטות מדין דלים, ומכתבים עמל כתבו להיות אלמנות שללם)
, ר"ל הנימוסים האלה של און הניחו למען יוכלו להטות ע"י את הדלים
מן דינם, והמכתבים של עמל כתבו שהם שטרות מזוייפים שעשו להם,
שע"יכ יהיו אלמנות שללם, עשו להם שטרי חוב על בעל ואבי האלמנה
והיתום, שע"יכ לוקחים את כל אשר להם ואת היתומים לוקחים
לעבדים **און** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות החקקים. מניחי הדתות והחקים נקראים מחקקים
בכ"מ (דברים לג כא, לקמן לג כב, תהלות ס' ט', קח ט', משלי ח' טו, לא
ח'), כי כל דבר שאינו מבורר לכל רק המצווה הדבר יודע טעמו נקרא חק,
ולכן נקרא מניח החקים האלה מחוקק. ומכתבים בכבד, מפני שלא כל
אחד יודע לזייף השטר רק עושהו ע"י סופרים הבקיאים במלאכת הזיוף
לכן הוא פעל יוצא. ובארנו במק"א כי **אָן** מורה הכח החפשי שלא
במשפט, ובא לרוב על השתמשות באונו וכחו זה נגד חברו להעביר דינו.
ועמל מציין יגיעת הנפש בדבר נגדי לה וחטא בערכה, לכן השטרות
המזויפות מכנה עמל, כי א"צ לזה און ועצמה, ולהטות מדין דלים מכנה
און : (מלבי"ם באור המלות)

ב לְהַטוֹת מִדִּין דְּלִים וְלִגְזֹל מִשְׁפֵּט עֲבִי עִמִּי לְהִיֹּת אֶלְמָנוֹת שְׁלָלָם
וְאֶת יְתוּמִים:

רס"י להטות. על ידי שטרות שקר את הדלי' מדין זכות הראוי להם :
(רס"י)

מצודת דוד להטות. מכתבם יהיה סיבה להטות את הדלים מן הדין הראוי להם : ולגזול. להעביר משפט האמת מן עניים : להיות. עי"ז תהיינה האלמנות שללם רצה לומר הרי כאלו הם בוזזים ושוללים את האלמנות והיתומים : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור המלות מדין, משפט. דין ומשפט שניהם מציינים ענין הבעלי דינים לפני השופט, כי זה הבדלם מן ריב, שמציין מצות ומריבות הבע"ד בעצמם. וההבדל בין דין ומשפט. הדין, הוא הטענות, או של הבע"ד, או השקפת השופט על טענותיהם זכיותיהם וחובותיהם. והמשפט מציין השקפת השופט על פסק הדין, ובא לרוב בדבר שמשפטו גלוי ומבואר. (עי' תהלות ט ט', קמ יג, איוב לו יז, ומש"ש). ע"כ אמר להטות מדין, ומוסיף גם לגזול משפט המבורר : שללם, יבזו. כבר בארתי למעלה (ח' א') ההבדל בין שלל לבז. ומציין פה בנפול הבעל על ידם, ידמו האלמנות בעיניהם כשלל הנשאר בעצמו מן הנופל במלחמה, ומהם יבוזו עולליהם לעבדים, כבוזו הבורח מן השלל את הראוי אליו : (מלבי"ם באור המלות)

ג ומה תעשו ליום פקדה ולשואה ממרחק תבוא על מי תנוסו לעזרה ואנה תעזבו : בבדכם :

רש"י ליום פקודה. שיפקד הקב"ה עליכם עוניכם : שואה. לשון חורבן : על מי תנוסו לעזרה. הקב"ה אינו בעזרתך : ואנה תעזבו. את כל הכבוד אשר אתם קובלים מן הגזל כשתלכו בגולה : (רש"י)

מצודת דוד ומה תעשו. כאומר אם אין כח ביד האלמנות והיתומים אבל מה תשיבו למקום ב"ה בעת יפקוד עליכם העון הזה : ולשואה. לעת תבוא עליכם החושך ממרחק וזהו מלך אשור : לעזרה. לעזור לכם : ואנה תעזבו. כשתלכו בגולה איה תעזבו ההון אשר אספתם בגזל הלא לא ישאר לא בן ולא בת : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקודה. ענין זכרון כמו ותפקוד עלי עון האשה (ש"ב ג) : ולשואה. ענין חושך כמו אמש שואה (איוב ל) : על מי. כמו אל מי : ואנה. איה : כבודכם. כן יקרא העושר וכן עשה את כל הכבוד הזה (בראשית לא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומה, אתם המרשיעים כ"כ מה תעשו ליום פקודה, הוא היום המיועד מאת ה' לפקוד על עונכם, ולא זאת לבד אלא ולשואה ממרחק תבא, כי היום הזה יש בו שני ריעותות, א. שתהיה בו שואה שהיא

צרה פתאומית שלא תדעוה תחלה לבקש הצלה ממנה, **ב**. שתבא ממקום רחוק, עד שלא תרגישו מהות הצרה וענינה כלל **על מי תנוסו**: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יום פקדה**, יום מוכן על גמול העון, שנת פקודתם (ירמיה יא כ"ג כ"ח), עת פקודתם (מ"ו נ'): **שואה**, חשך פתאומי (משלי א'). **ועל מי**, כמו אל מי, וכן הרמתה על ביתו (ש"א ב'): (מלבי"ם באור המלות)

יד בְּלַתִּי כָרַע תַּחַת אֲסִיר וְתַחַת הַרְוּגִים יִפְלוּ בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אִפּוֹ
וְעוֹד יִדּוּ נְטוּיָה: (פ)

רס"י **בלתי כרע תחת אסיר**. במקום אשר לא כרע ולא יזין אחד מכם שלא היה שם כריעת המרצב שם זלאתו המקום תהיו אסורים כלומר חוץ מאלכס תאסרו וכן תירגס יונתן בר מן ארעכון אסירין תתאסרון : תחת. מקום כמו שבו איש תחתיו (שמות טז) : ותחת הרוגים יפלו. וזלאתו מקום יפלו הרוגים :

מצודת דוד **בלתי כרע**. במקום אשר לא כרע כריעת המרצב שם באותו המקום יהיה אסיר רצה לומר חוץ מארצכם תאסרו : ותחת. ובאותו מקום יפלו הרוגים : **ועוד ידו נטויה**. להכות בהם בהיותם בארץ אויביהם :

מצודת ציון **בלתי**. ענינו כמו לא : **תחת**. במקום כמו שבו איש תחתיו (שמות יח) :

מלבי"ם - באור הענין **בלתי כרע**, המאמרים מגבילים **על מי תנוסו לעזרה בלתי כרע תחת אסיר ואנה תעזבו כבודכם (בלתי כרע) תחת הרוגים יפלו**, ר"ל כי ביום הרג רב, יש מבקש הצלת נפשו, וימסור אי"ע ליד האויב למען יניחו בחיים, ויש מבקש הצלת כבודו, ואינו רוצה ליפול ביד אויב כאחד הריקים ובוחר יותר מות מחיים, כן אתם אם תבקשו עזרה והצלת נפשכם, **אל מי תנוסו לעזרה**, אין לכם שום עזר **בלתי אם לכרוע תחת אסירים** וליפול ביד האויב. ואם תבקשו הצלת כבודכם, **אנה תעזבו כבודכם**, ע"ז אין שום עצה, **(בלתי אם לכרוע תחת הרוגים אשר יפולו)**, כי בזה תעזבו כבודכם לזכר עולם בשדה המערכה, כגבור שחרף למות נפשו ויעזב כבודו לזכר בין החיים, (מעתיח יתחיל לנבאות על אשור המרעיש ממלכות כי גם עליו תעבור כוס, ונפל בחרב לא איש ע"י זכות חזקיהו) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כרע**, מקור בדמות פעל עבר ענינו לכרוע. **ואסיר**, כמו אסורים ובא הכלל בל"י כמו ויהי לי שור וחמור : **הרוגים יפלו**. נטמן מלת אשר, הרוגים (אשר) יפולו : (מלבי"ם באור המלות)

הוא הוֹי אֲשׁוּר שָׁבֵט אָפִי וּמָטָה הוּא בִּידָם זְעָמִי:

רס"י הוּי. כִּי עֲשִׂיתִי אֶת אֲשׁוּר שָׁבֵט אָפִי לְרֵדוֹת צוֹ אֶת עַמִּי : וּמָטָה הוּא. זְעָמִי. בִּידָם שָׁל צְנִי אֲשׁוּר : (רס"י)

מצודת דוד הוּי אֲשׁוּר וכו'. יש להתאונן על כי אשור יהיה השבט לעשות בהם אפי להכות ולרדות אותם : **ומטה**. הזעם מה שאני זועם על ישראל הוא ביד אשור למטה כי עי"ז יכה בהם כרצונו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **הוּי אֲשׁוּר**, (מאמר זה נמשך על פסוק זיי"ן, הוּי אֲשׁוּר שבט אפי, והוא לא כן ידמה). הוּי שם הקריאה, קורא לאמר **הלא אשור הוא רק שבט אפי**, הוא אין לו ממשלה מעצמו, רק אפי נתן בידו שבט המושל שע"י שחרה אפי על העמים נתתי בידו שבט להחריבם. **ומטה**, מוסיף לאמר, שגם השבט והממשלה שלו אינה בלתי מוגבלת, רק **המטה אשר הוא בידו הוא זעמי וקללתי**, לא יוכל להכות רק ע"י קללתי, ועם אשר לא זעמתי ולא קללתי אותו אין לו רשות עליו. עתה מבאר דבריו, (נגד הוּי אֲשׁוּר שָׁבֵט אָפִי אומר). (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אפי, זעמי**. אף משתתף עם שמות המורים על הקצף. וזעם משתתף עם השמות המורים על הקללה, ונרדף עם ארה קבה (במדבר כג ז' ח', משלי כד כד). וגדרו, הקללה והגיעול שיגזור הקוצף בעת קצפו, וכן ואיפת רזון זעומה (מיכה ו' י'), מאוסה וגעולה וקללה שורה עליה, וע"י מ"ש (יחזקאל כא לו, תהלות סט כה, עח מט, קב יא) : **שבט, מטה**. במקום שיצינו ההכאה, יהיה מטה יותר מכאיב משבט (לקמן כד), ואם יצינו המשרה יהיה שבט ציון המשרה (בראשית מט י', במדבר כד יז, תהלות מה ז', עמוס א' ה' ח'). ומטה, יציין הנוגשים והשוטרים (מיכה ו' ט', יחזקאל ז' ט') ואמר (יחזקאל י"ט י"ח) מטה עוז שבט למשול, ר"ל שופטים ושוטרים : (מלבי"ם באור המלות)

וְנָ בְּגוֹי חֲנָף אֲשֶׁלְחָנוּ וְעַל עַם עִבְרָתִי אֲצַוְנוּ לְשַׁלַּל שְׁלַל וְלָבַז בָּז (ולשימו) וְלִשְׁוִמוּ מְרָמָם כְּחָמָר חוּצוֹת:

רס"י בְּגוֹי חֲנָף. חֲנָף. יִשְׂרָאֵל : (רס"י)

מצודת דוד בגוי חנף. הם ישראל המחניפים ליצרם למלאות שאלתו ופתויו : **עברתי**. מה שאני מלא עליו עברה וזעם : **ולשמו מרמס**. לרמסו ברגל כטיט המושלך בחוצות : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין בגוי חנף **אשלחנו**, מה שנתתי בידו שבט המושל הוא למען אשלחנו בגוי חנף אלו ישראל, (ונגד ומטה הוא בידם זעמי אומר), ועל עם עברתי אצונו, שאין לו ממשלה להכות את כל הגוי כצדיק כרשע, כי צויתיו ומניתיו רק על עם עברתי, הוא השבט שקללתי וזעמתי עליהם שהוא שבט אפרים לא על שבט יהודה שהיו צדיקים. וגם על השבט שחטאו אין לו רשות להשמידם, רק לשלל את ממונם, אבל אל גופותם לא נתתי לו רשות רק לשומו מרמס כחמר חוצות, שירמסוהו כחומר הראוי לבנין שרומסים אותו כדי לתקנו לעשות ממנו לבנים או כלי חרס. כן ירמסם כדי לתקנם ולהחזירם בתשובה לא לכלותם ולאבדם (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בגוי, ועל עם. בארתי למעלה (א' ג') כי בגוי אחד ימצאו כמה עמים, כי עם יציין לפעמים חלק מן הקיבוץ שהוא הגוי : חנף. אין תוכו כברו, אבל לא יעשה רע בגלוי כנ"ל (ט' טז), והבדל בין לשלול ולבוז בארתי למעלה (ח' א') : מרמס כחמר חוצות. זה מובדל מאד ממ"ש (מיכה ז' י'), למרמס כטיט חוצות, כי הטיט הוא האדמה הלחה הנמצאת בבורות ואצל שפת הימים והנחלים, והאדמה הנרפשת בעת הגשמים, ואינו ראוי לכלום, אבל החומר, הוא העפר המתרכך במים ויתקשה באש כאבן, יעשו ממנו לבנים או כלי חרש או החותם, או טיח הבתים, כי יש בו כמה מינים ואינו נרמס דרך השחתה רק דרך תיקון לעשות ממנו כלי, ועי' לקמן (מ"א כה) מש"ש : (מלבי"ם באור המלות)

ז והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשב פי להשמיד בלבבו ולהכרית גוים : לא מַעַט :

רפ"י והוא. סנחרב : לא כן ידמה. שגזרה מאתי ואני שולחו, ידמה קווידייר זלע"ז : ולבבו לא כן יחשוב. ששלחתיו על עסקי ממון לשלול ולבזז כי זלזלו להשמיד את הכל בגאותו : (רפ"י)

מצודת דוד והוא. אבל סנחרב מלך אשור לא ידמה כן כמו שהיא שגזרה היא מלפני : ולבבו וכו'. כפל הדבר במ"ש : כי להשמיד בלבבו. כי חושב בלבבו להשמיד הכל ואף ירושלים כאלו נעשה הנצחון בכח זרועו : ולהכרית. חושב להכרית הכל לבל ישאיר אף מעט : (מצודת דוד)

מצודת ציון ידמה. מלי דמיון ומחשבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והוא פה נשוא המאמר, ר"ל אבל הוא אשור לא כן ידמה, שהוא רק שבת אפי, והמאמרים מגבילים, נגד מ"ש, אשור שבת אפי, בגוי חנף אשלחנו, אמר והוא לא כן ידמה שאינו מדמה דמיונו כשבת ביד מרימיו, כי הוא מדמה שכחו מעצמו לא מאת ה'. ונגד מ"ש ומטה הוא בידם זעמי, על עם עברתי אצונו לשלל שלל, אומר ולבבו לא כן יחשב, הוא לא יחשוב כן במחשבתו שתכלית הליכתו לתקן את העם ולהחזירם בתשובה לא לכלותם. **א. כי להשמיד בלבבו, שנגז מה שה' הגביל בשליחותו שלשה תנאים.** **א.** שלא ילך ע"מ להשמיד רק ע"מ לתקן ולהחזיר החוטאים בתשובה כמ"ש ולשומו מרמס כחומר חוצות. **ב.** שישלוט רק על ממונם לא על נפשותיהם, כמ"ש לשלול שלל. **ג.** שלא יריע רק לחוטאים לא להצדיקים כמ"ש ועל עם עברתי אצונו. אבל הוא לא כן יחשוב, כי **א. להשמיד בלבבו,** לא לתקנם בתשובה רק להשמידם מן דתם ואלהיהם. **ב. להכרית גוים,** לא לשלול נכסיהם לבד רק להכרית הגוים בעצמם. **ג. גוים לא מעט,** שלא יחשוב שנשלח רק על עם עברתי, כי בלבבו להכרית גוים רבים וגדולים לא להכרית מעט, כי בעיניו שוה כצדיק כרשע (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות ידמה, יחשב. הבדל שני הפעלים האלה כהבדל שני הכחות אשר יסתעפו מהם, הכח הדמיוני והכח המחשבי. הדמיוני לוקח ציוריו מן החושים, ומדמה דבר אל דבר לפי משפט החושים ותנאיהם בזמן ובמקום, ויטעה ג"כ בדמיוניו לרוב. והמחשבי לוקח ציוריו מן כחות השכל והבינה המוטבעים בנפש עצמה. אמר, אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך (אסתר ד' יג), ר"ל אל תצייר ממה שאתה שופט בהשגת החוש, כי החוש יכזב לרוב. וכן דמית היות אהיה כמוך (תהלות נ' כא), ר"ל והוא דמיון מתעה, ומזה בא פעל דמה על הערך. אדם להבל דמה, אמר (שופטים כ') אותי דימו להרוג. אבל (אסתר ט') אשר חשב על היהודים לאבדם. כי במעשה הגבעה לא להרגו רצו רק נדמה כן, שאם היה מוחה בידם היה זה סבה לשיהרגוהו. ופה אמר ידמה על הדמיון, שדמהו לשבת, והוא מדמה את עצמו בדמיון וערך אחר. ואמר יחשוב על מחשבתו בפעולותיו ובתכליתם: **להשמיד ולהכרית.** הכרתה הוא ביטול העצם לגמרי, והשמדה הוא ביטול המקרים שלו, שבעבורו הוא מה שהוא, כמו ביטול הדת, ביטול שם הכבוד, כמו שבארתי זה (ש"א כד, ויקרא כו, לקמן מח יט, כו יד, תהלות לז לח), ופעל להכרית נמשך לשתים, להכרית גוים (להכרית) לא מעט (מלבי"ם): באור המלות

לחן כי יאמר הלא שרי יחדו מלכים: רש"י כי יאמר וגו'. לכך גבה לבו : (רש"י)

מצודת דוד יחדו. זה כזה כל אחד חשוב כמלך לפי מרבית העם שיש לכ"א
: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי יאמר, (זה מגביל נגד והוא לא כן ידמה), מבאר הטעם מדוע לא ידמה א"ע שהוא רק כשבט ביד ה' ושממשלתו אינה מכחו, כי הוא יאמר איך אפשר זה, הלא כחי רב כ"כ עד ששרי יחדו מלכים, כ"א משרי יש לו צבא רב וממשלה כמלך, וכחי מצד עצמי וריבוי מחנותי (מלבי"ם באור הענין)

טו הלא ככרמיש כלנו אם לא כארפד חמת אם לא כדמשק שמרון:

רש"י הלא ככרמיש. כאשר בני כרכמיש שרים וקלטונים כן בני כלנו על כן אם לא כארפד חמת הוא משלטנות חמת שלקחתי מיד חרם ואם לא כדמשק שלקחתי מיד חרם כן עשיתי לשומרון אם לא כארפד חמת דבוק הוא כארפד של חמת לכך נקוד פתח : (רש"י)

מצודת דוד הלא ככרמיש. הלא כמו שכבשתי את כרכמיש כן כבשתי את כלנו : אם לא וכו'. האם לא כמו שכבשתי את ארפד אשר היא משלטנות חמת האם לא כמו שכבשתי את דמשק כן אכבש את שומרון : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הלא, (זה מגביל נגד ולבבו לא כן יחשב) מבאר הטעם מדוע אינו מאמין שהמטה שבידו הוא רק זעם ה' וקללתו, וכי לא ניתן לו רשות רק על העם שחטאו ושזעם ה' עליהם, כי הוא מוכיח בראיות להפך, הוא אומר, הלא כמו שכבשתי את עיר כרכמיש כן כבשתי את עיר כלנה, וכן כבשתי את ארפד וחמת וכן את דמשק ושומרון, ואיך אפשר שלא נמצא בתוכם עיר אחת שלא חטאה לפני ה', ומ"מ לא עצר ה' בפני מלהחריבה, וכן גם אם תאמר שכולם חטאו, הלא בהכרח לא השוו כולם באיכות וכמות חטאתיהם ומ"מ השוו כולם באיכות וכמות חורבנם כמ"ש הלא ככרמיש וכו', ומזה ראוי שלא החטא גרם חורבן האומה רק בחירת ה' החפשית ורצוני (מלבי"ם באור הענין)

טז כאשר מצאה ידי לממלכת האליל ופסיליהם מירושלם ומשמרון:

רש"י ופסיליהם. היו מירושלים ומשמרון. מכאן שרשעי ישראל היו מספיקין דמות עכו"ם שלהם לכל האומות סביבותם ואחרי שגודלי פסילי שמרון וירושלים נפלו בידי ולא הצילום פסיליהם כך שומרון וירושלים לא

מצודת דוד כאשר מצאה ידי. כמו שהשיגה ידי לכבוש הממלכות האלה עובדי האליל והלא פסיליהם חזקים מפסילי ירושלים ומפסילי שמרון וכאומר אם כן כ"ש שאכבוש את ירושלים ואת שמרון : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כאשר, מוסיף לאמר, ומעתה אני דן ק"ו שאוכל לכבוש את ירושלים, כי אחר שמצאה ידי לממלכות האליל, ר"ל שהממלכות האלה אשר כבשתי היו מתמידים בעבודת אליליהם כ"כ עד שהקדישו את ממלכותיהם לאליליהם, ונקראו על שמם. ממלכת אליל פלוני, ובודאי היה ראוי שהאליל יריב ריבם ויעזרם. **ופסיליהם**, של הממלכות האלה היו יותר **מפסילי ירושלים ושמרון**, וא"כ אם כבשתי הממלכות האלה, שהתמידו וגם הרבו בעבודת האלילים כ"ש שאכבוש את ירושלים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מירושלם. המ"ם מ"ם היתרון, כמ"ם תבורך מנשים יעל : (מלבי"ם באור המלות)

יא הלא כאשר עשיתי לשמרון ולאליליה כן אעשה לירושלם ולעצביה: (פ)

כ"ז כאשר עשיתי לשמרון וגו'. זאת יאמר לאחר שיכבוש את שמרון : (כ"ז)

מצודת דוד הלא כאשר וכו'. אשר שיכבוש שמרון בבואו על ירושלים יאמר הלא כאשר וכו'. ולאליה. כי גם האלילים שבר ולקח עמו לאשור : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הלא, ואם תאמר כי אלהי ישראל כחו גדול מכל אלהי העמים ההם ויוכל להציל את ירושלים מידי. **הלא כאשר עשיתי לשמרון ולאליה**, שגם הם מעם ישראל והאל לא הצילם **כן אעשה לירושלים**, לכן : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אליה, עצביה. עצבים נקראו על ידי מלאכתם כמו העצב נבזה, ואלילים על ידי ענינם שאין בממש, כמו רופאי אליל כולכם, ולכן אלילי שמרון שכבש ידע שאין בממש, ושל ירושלים עוד לא כבש, קראם עצבים : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּבַּע וְהָיָה כִּי יִבְצַע אֶדְנִי אֶת כָּל מַעֲשָׂהוּ בְּהָר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם אֶפְקֹד עַל פְּרִי גֹדֶל לִבָּב מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְעַל תַּפְאֶרֶת רוּם עֵינָיו:

רס"י והיה כי יבצע וגו'. אבל לא היה כמו סדימה אלא מאחר שיגמור הקב"ה את כל מעשהו ונקמתו בישראל וזקלה ערי יהודה ומאותה יראה יכנעו בני איון וירושלים לשוב אלי אודיע למלך אשור כי לא זכוחו גבר : אפקוד על פרי גודל לבב מלך אשור. על אשר הפרה והרבה גודל לבב מלך אשור להתהלל זכוחו על סקר פרי גודל קרישמנ"ס דגרנדיי"א זלע"ז של לב סנחריב : תפארת רום עיניו. על סנתפאר בגאותו, תפארת ונטמנ"ט זלע"ז : רום עיניו. גסות רוחו כעניין שנא' גבה עינים ורחב לבב (תהלים קא) : (רס"י)

מצודת דוד כי יבצע. כאשר ישלים ה' את מעשהו להביא חיל סנחריב על ציון וירושלים. אפקוד. אז אשגיח על מה שהפרה והרבה גודל לבב : ועל תפארת. על התפארות גאותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יבצע. ענין השלמה כמו וידיו תבצענה (זכריה ד) : אפקוד. ענין השגחה כמו פקדו נא וראו (ש"א יד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה כי יבצע ה', את כל מעשהו, עת יגמור ה' כל אשר בדעתו לעשות ע"י מלך אשור להעניש כל המורדים בו, ומתי יגמור מעשהו? מתי יאמר לצרת העמים די? בהר ציון ובירושלים, עת יבא סנחריב לכבוש את הר ציון שאז יהיה גמר הזעם, אז אפקוד על פרי גדל לבב מלך אשור, יעניש אותו על המעשים שצמחו ופרו ע"י גודל לבבו, שהוא מה שנזכר עד הנה שהחריב גוים עצומים ע"י גודל לבבו, והי לא צוהו רק לשלול שלל, (וזה נגד ולבבו לא כן יחשוב), וחוף מזה יביא פקודה גם על תפארת רום עיניו, על שהיה מתפאר ברום עיניו וגאותו ולא רצה להכיר שהוא רק כשבט ביד ה' המרימו, והעיז פניו ליחס הכח אל עצמו, (וזה נגד והוא לא כן ידמה) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פרי גדל. כמו פרי מחשבותיו, פרי מעלליהם המסובב ע"י גודל לבב אשור : (מלבי"ם באור המלות)

ג כי אמר בלח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבנותי ואסיר גבולת עמים (ועתידתיהם) ועתודותיהם שושתי ואוריד פאביר יושבים:

רס"י כי אמר זכח ידי עשיתי. כל גבורתי לא מאת הקב"ה : נבנותי.

הכמתי. ועתידותיהם. מעמדם ומלכדם : ואוריך הורדתים מגדולתם : כזיר
יושבים. יושבים רבים, כזיר פולקור"ץ : (כ"ז)

מצודת דוד עשיתי. כל מה שעשיתי בדבר הנצחון עשיתי בכח ידי
ובחכמתי כי אני נבון. ואסיר. באמרם ע"כ גבול מלכות זו וע"כ וכו' וכיון
שכבש הכל הסיר הגבולים כי נחשב הכל כמלכות אחת : **ועתודותיהם**
שושתי. שללתי אוצרותיהם : **ואוריך.** הורדתי היושבים במקום חוזק
וחוזר על תחלת המקרא שאומר את כל אלה עשה בכח הזרוע ובחכמה
נפלאה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועתודותיהם. אוצרותיהם המזומן לעת הצורך והוא מל'
התעתדו לגלים (איוב טז) שהוא ענין הזמנה : **שושתי.** כמו שוסתי
בסמ"ך והוא ענין בזה ושלל כמו שוסים את הגרנות (ש"א כג) : **כזיר.**
ענין חוזק כמו כזיר כח לב (איוב לו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי אמר, הנה למלחמה צריך שני דברים, **א.** כח
וגבורה **ב.** עצה ותחבולה בתכסיסי מלחמה, כמ"ש עצה וגבורה למלחמה.
ומלך אשור התפאר כי הוא מצא שני הענינים האלה ביתר שאת עד שאין
צריך לעזר מה'. נגד הגבורה אמר **בכח ידי עשיתי,** לא הייתי צריך לכח
זולתי ועזר אלוהי רק כח ידי, ונגד החכמה אמר **בחכמתי עשיתי כי**
נבנותי מעצמי, ולא הייתי צריך לעצת ה'. (עתה מתחיל לבאר שני ענינים
אלה, תחלה מבאר אופני החכמה ותחבולותיו). **ואסיר גבולות עמים,** לא
נהגתי כמו המלכים לפני, שכבשו ארצות ולא הורישו יושבי הארץ
מגבולם רק הכניעום למס עובד, וגבולות עם ועם נשארו כמקדם, ועת
מצאה ידם מרדו ופרקו עול, אבל אני הסרתי הגבולות, כי הגליתים
מארצם והושבתי שם עמים אחרים, ולא זאת לבד כי גם **ועתודותיהם**
שושתי, שלקחתי מהם גם הזכות שיוכלו לטעון על ארצם בעתיד, לאמר
הארץ הזאת שלנו היתה, כי התחכם להחליף את יושבי הארצות באופן
שהתבלבלו הגבולות ונתערבו עד שלא ימצא להם זכות בעתיד, ולא לבד
שהגליתים עמים שישבו בארצם מימים לא כזיר ולא החזיקו כ"כ בארצם,
כי גם **אוריך כזיר יושבים,** גם היושבים בארץ מזמן כזיר הורדתים
והגליתים, ובזה באר החכמה והעצה שלו שישארו העמים תחת ממשלתו
למס עובד. (עתה יתחיל לבאר הכח והגבורה שלו) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בכח ידי. המיוחד לידי לא לסבה אחרת, וכן כחי
ועוצם ידי עשה לי את החיל : **ובחכמתי כי נבנותי.** החכמה לפעמים
מקובלת, אבל הבינה רק בכח המבין, עז"א חכמתי אינה מקובלת רק
נבונתי בה מעצמי : **ועתודותיהם,** כמו ועתדה בשדה לך (משלי כד), וגדרו
מבין יתר נרדפיו, שמורה הכנה לזמן עתיד שיבא אחר הימים, וחש
עתידות למו, כמלך עתיד לכיזור : **שושתי.** כמו שוסתי וגדרו בוזז דרך
השחתה, ע"י לקמן (מ"ב כב) : **יושבים.** אינו תואר רק בינוני, היושבים

גַּדְוּ וַתִּמְצָא כֶקֶן יְדֵי לְחִיל הָעַמִּים וְכָאֶסּוֹף בִּיְצִים עֲזֹבוֹת כָּל הָאָרֶץ אֲנִי אֶסְפְּתִי וְלֹא הָיָה נֹדֵד כֶּנֶף וּפְצָה פֶּה וּמִצְפָּצֶף:

רס"י כקן. כקני עופות הפקר : וכאסוף ביצים עזובות. וכאשר יאסוף איש ביצים עזובות שעזבתם אדם ואין מוחה בידם לכסות עליהם : נודד כנף ופוצה פה ומלפנף. כל הל' הזה נופל בעופות לפי קדימה אותם הגולים לקן כפרים ולביצים עזובות אמר לשון זה לא כפצפו עליה' האב והאם :

מצודת דוד ותמצא כקן ידי. ר"ל השיגה ידי לצבא העמים כמו שיד כל משגת קן צפור המופקר : וכאסוף וכו'. אספתי אני את כל אנשי הארץ כמו המאסף ביצים שעזבם אדם והלכה לה : ולא היה נודד כנף. לפי שדמה הגולים לקן צפור ולביצים עזובות אמר לשון הנופל בעופות שמנדנדים בכנפיהם ופותחים פיהם ומצפצפים בחושבם שבזה ינצלו ור"ל שלא עמד מי למולו למחות בידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כקן. הוא מדור העופות כמו ודרור קן לה (תהלים פד) : חיל. ענין צבא העם. ופוצה. ענין פתיחה כמו פציתי פי (שופטים יא) : ומצפצף. כן נקרא השמעת קול העופות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותמצא, הנה מלך עריץ אשר יכבוש ממלכות, לא יתחזק עליהם לבוז אוצרותיהם עד אחר מלחמות רבות ובתוך כך נתדלדלה המדינה ויטמינו האוצרות, עד שימצא מדינה דלה וריקנה, אבל אנכי ידי מצאה והשיגה, לחיל העמים ועשרם כמו שמוצא קן, שהעוף יושב עליו והאם רובצת על האפרוחים, כן כבשתי אותם פתאום בעת שהיו שלווים ושקטים, יושבים על חילם ועשרם כצפור על קנו, ומ"מ הגם שאם יבא איש אל הקן לקחת את גוזליו הלא תלחם עמו האם בכנפיה ובפיה ולא תניחהו לקחת, אבל אנכי כאסוף ביצים עזובות (חיל) כל הארץ אני אספתי, אסיפת חיל כל הארץ היה אצלי בקל כמי שאוסף ביצים עזובות של הפקר שאין האם בקנה, ואין מי שיעמוד נגדו, כן לא היה נודד כנף, כדרך העוף שלוחם בכנפיו תחלה נגד הבא לקחת את אפרוחיו, ואף לא היה פצה פה לנשוק, כמו שיעשה העוף שנמרטו כנפיו, ואף לא היה מצפצף להרים קול עכ"פ. ר"ל הגם שבאתי על חיל עם ומדינה שהיו כולם שלווים וגבורים ויושבים בחוזק מ"מ לא היה מוחה בידי ולקחתי את חילם באפס יד ובלא מלחמה, וזה מורה על רוב גבורתו :

מלבי"ם - באור המלות לחיל העמים. כתב הרד"ק שבא הלמ"ד תחת את הפעול כמו הרגו לאבנר. ואינו נכון, כי מציאה עם יד, אינו מציאת הנאבד, רק השגה, אם לא תמצא ידה די שה (ויקרא יב ד', וכן ש"א י' ז', כה ח'), ונקשר בלמ"ד תמיד, כאשר מצאה ידי לממלכות האליל (למעלה פסוק י'), תמצא ידך לכל אויבך (תהלות כט ט'), ומלת לחיל נמשך לשתיים, (חיל) כל הארץ אספתי : **נדד כנף.** יוצא : (מלבי"ם באור המלות)

טו הִיתַפְאָר הַגְרָזָן עַל הַחֻצַב בּוֹ אִם יִתְגַדֵּל הַמְשׁוֹר עַל מְנִיפּוֹ כְּהִנִּיף שֶׁבֶט וְאֵת מְרִימָיו כְּהָרִים מְטָה לֹא עֵץ : (פ)

רש"י היתפאר הגרזן. הקב"ה אומר לא היה לך להתהלל בזאת כי אינך אלא כגרזן שלי ואני החוצב כך נפרע על ידך מאויבי אתה המשור ואני המניפו וכי דרך המשור להתהלל על מניפו משור מייר"א זלע"ז : כהניף שֶׁבֶט את מרימיו. כאלו היה השֶׁבֶט מניף את עצמו ואת יד המרימו והלא אין שֶׁבֶט מניפו אלא האדם : כהרים מטה לא עץ. לא העץ הוא המרים אלא האדם הוא המרים : (רש"י)

מצודת דוד היתפאר. אמר הנביא וכי מהראוי שיתפאר הגרזן על החוצב בו לומר אני החוצב ולא אתה ר"ל הלא אשור אינו אלא כגרזן ביד האל ולא בכוחו יגבר : **אם יתגדל וכו'.** כפל הדבר במ"ש : **כהניף שֶׁבֶט.** כאילו השֶׁבֶט עם מרימיו הניף את השֶׁבֶט רצה לומר אפילו כח שניהם עשתה את ההנפה : **כהרים מטה.** כאלו המטה הרים וכו' וכפל הדבר במ"ש : **לא עץ.** הנה באמת לא העץ הוא המרים כי אם האדם הוא המרים ור"ל הנה כן לא אשור הוא בעל הנצחון כי אם המקום שהמשילו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הגרזן. שם הכלי שחוטבים בו העצים כמו ונדחה ידו בגרזן (דברים יט). החוצב. ענין חטיבה ובקיעה ודומה לו וגם יקב חצב בו (לעיל ה). המשור. שם כלי מלא פגימות עשויה לחתוך בה העצים וכן וישר במגרה (דה"א כ) : **מניפו.** מלי הנפה והרמה : **מרימיו.** עם מרימיו : **כהרים.** מלי הרמה והגבהה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין היתפאר, משיב לו לאמר, מה תתפאר בכחך זה. היתפאר הגרזן על החצב בו, לאמר כי בכח עצמו חצב העץ, וכן אתה הלא ה' הרימך ונתן לך כח, מוסיף לאמר **אם יתגדל המשור,** כי הגרזן יוכל להתפאר עכ"פ במה שעקר החציבה שנעשה ע"י הורדת הגרזן על העץ נעשה מעצמו, והגם שהתחלת הפעולה שהיא ההרמה מיוחס אל האדם, מ"מ הגמר ייחס אל הגרזן עצמו, וכן תאמר במשל שהגם שה' הרים אותך ונתן לך ממשלה על העמים, מ"מ גמר הפעולה מה שכבשת ארצות

וגרשת עמים רבים זה יתיחס אל כחך בעצמך, אבל **האם יתגדל המשור** **על מניפו**, המשור המנסר בארזים, גם גמר הפעולה נעשה בכח האדם שמוליכו ומביאו בכחו ומנסר בו, וכן גם גמר הפעולה והכיבוש הכל היה רק בכח ה', (וזה נגד מ"ש ומטה הוא בידם זעמו). **כהניף**, ר"ל וק"ו הוא שלא יצוייר שהגרזן והמשור עוד יתפארו לאמר שלא לבד שהם עשו הכל בכחם, עוד הם הרימו יד מרימם, כאילו יתפאר השבט לאמר שהרים את עצמו ואת יד מרימיו, כי כן הסכלת אתה להתפאר שלא לבד שהכל עשית בכחך, עוד אתה מרים את מרימך, שאתה תכריח כח ה' וגבורה העליונה כפי רצונך, וכי תכבוש את ישראל ותתגבר על אל מעוזם. **כהרים**, ויותר מזה **אם יתרומם המטה לאמר שאינו עץ**, רק יש בו נפש חיונית מתנענעת מעצמה, כי כן הוספת סרה להתרומם שאינך בן אדם כלל כי תאמר אל אנכי ולא איש ואדמה לעליון. (בזה הגדיל סכלותו בארבעה דברים, א שכפר שכל כחו ופעולתו היא פעולת ה', ב שכפר גם בזאת שעכ"פ הממשלה וראשית אונו מהי ניתן לו, (וזה נגד שני הענינים שאמר אשור שבט אפי ומטה הוא בידם זעמי), **ג**. שחשב כי עוד יתגבר גם על אל אלים, **ד**. שנתטפש כ"כ עד ששכח שהוא בן אדם ויאמר אדמה לעליון): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הגרזן. כלי ברזל המבקע עצים, נגרזתי מנגד עיניך (תהלות לא): **ומשור**, מגרה, וחברו וישר במגרה, מפעלי הכפל ע"מ מעוז: **מניפו**. מוליך ומביא, וזה ההבדל בינו ובין מרים (עיין לקמן יג א'): (מלבי"ם באור המלות)

יִשְׁלַח הָאֲדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנּוֹ רָזוֹן וְתַחַת כְּבֹדוֹ יִקְדּוּ יְקָדוּ: **אֵשׁ:** **כִּיקוֹד**

רָשׁוּי ותחת כבודו. תחת כבודיהם יהיו נקרפין, הזגדים הם מכזדים את האדם: **יקד יקוד**. יקרף קריפה כשריפת אש, ומדרש אגדה כאן פרע לבני שם הכבוד שנקשה שם לאזיו כשכסה ערות נח אזיו שנאמר (בראשית טז) ויקח שם ויפת וגו' : (רש"י)

מצודת דוד לכן. בעבור גודל לבבו: **במשמניו רזון**. ירזה את השמנים שבעמו רצה לומר יאבדו מן העולם: **ותחת כבודו**. ובמקום שהיה מתכבד בעצמו לתלות הדבר בכח זרועו במקום זה יהיה ללעג וקלס כי תבער הבערה כתבערת אש רצה לומר כל אנשיו ימותו על ידי המלאך המכה בהם כאלו נשרפו באש וכן נאמר בו והיתה לשרפה מאכולת אש (לעיל ט) : (מצודת דוד)

מצודת ציון משמניו. מלי שמן: **רזון**. ענין כחשות: **ותחת**. במקום: **יקד**.

ענין הבער כמו על מוקדה (ויקרא ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לכן**, הנה תפארת הממלכה תלויה בשני דברים, **א.** בכחה הפנימי היינו גבורת הגבורים ואבירת לב ההמון, **ב.** בכבודה החיצון, ריבוי העם וכבוד עשרו, והמליץ צייר הממלכה כאיש פרטי, שתפארתו תלוי ג"כ בשני דברים, **א.** כחו הפנימי שיהיה איש שמן וגבור ובריא, **ב.** כבודו החיצון, עשרו ורוב בניו. והמשיל מפלת מחנה סנחריב כי נהרס תחלה כחם הפנימי, ונאבד גבורתם ואבירת לבבם מפחד ה', והמשיל זה כאיש גבור שמן שחלה חולי הרזון (אבצעהרונג), ועל זה אמר **לכן ישלח ה' במשמניו רזון**, והמשיל כי ביטול כחם הפנימי בא להם מצד עצמם לא מסבה חיצונית כחולי הרזון שבא ע"י חלישות האוצטומכא וכח העיכול, **ב.** שאח"כ בטל גם כבודם החיצוני ע"י סבה חיצונית כאיש שבאה שריפת אש ואכלה כל כבודו ורכושו, ועז"א **ותחת כבודו יקד יקד כיקוד אש**, וזה מליצה על אש בשמים שאכלה את מחנהו, וכן נראה מדברי חכמינו ז"ל שתחלה נפל עליהם פחד ה' והרגו זה את זה ואח"כ נשרפו ע"י אש מן השמים, וכן נראה לקמן פסוק כ"ו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **במשמניו**. הגבורים, ויהרוג במשמניהם (תהלות עח), כל שמן וכל איש חיל (שופטים ד'), ואמר וישלח רזון בנפשם (תהלות קו). (וע"ל יז ד') : **יקד יקד**. יקד נבדל מנרדפיו, שגדרו מדורה גדולה במקום מכונס (מלבי"ם באור המלות)

ג וְהָיָה אֹרֶן יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ וּקְדוֹשׁוֹ לְלִהְבֵּה וּבַעֲרָה וְאָכְלָה שִׁיתוֹ וְשָׁמִירוֹ
בְּיוֹם אָחָד:

רש"י אור ישראל. התורה פעוסק צה חזקיהו תהיה לאש לסנחרכ :
וקדושו. הקב"ה. ד"א וקדושו לדיקים שדור : שיתו ושמירו. שריו וגבוריו :
(רש"י)

מצודת דוד **והיה אור ישראל**. האל המאיר לישראל : **וקדושו**. הוא האל קדוש ישראל וכפל הדבר במ"ש : **שיתו ושמירו**. וקראם כן לפי שבהם היה מכאיב העמים כבקוץ מכאיב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שיתו ושמירו**. מיני קוצים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיה אור ישראל**, הנה ישועת עם ה' מצרותם תלוי בשני דברים, **א.** בזמן, כי לכל צרה יש זמן מוגבל, ובכלות זמנה תסור בהכרח כמו שתסור הלילה בהאיר השחר, **ב.** בהטבת מעשים, שאחר שהעונש י"ל סבה והוא החטא, אם יסירו הסבה וייטיבו מעשיהם יסור

המסובב בהכרח, ויושעו גם קודם הזמן (כמ"ש זכו אחישנה לא זכו בעתה). ומבואר כי אם יושעו ע"י מעשיהם תהיה התשועה יותר שלמה ומופלגת משאם יושעו ע"י הזמן. עפ"ז אמר כי פה במפלת סנחריב נתקבצו שני הענינים, **א**. מצד הזמן, שכבר הגיע עת תשועה וסוף הלילה, (כמ"ש בפסוק והיה כי יבצע ה' את מעשהו), ועז"א **והיה אור ישראל**, הוא אור הבוקר שהגיע זמנו להאיר לישראל את הלילה, היה **לאש** אל סנחריב לשרפו, (והמליצה כי האור פועל שני דברים מאיר ושורף, ואמר האור עצמו שיאיר לישראל בכח שבו יאיר, ישרוף מתנה סנחריב בכח שבו ישרף), **ב**. מצד טהרת המעשים וקדושתם, ועז"א **וקדושו של ישראל יהיה ללהבה** שהיא גדולה יותר מאש, כי היא לוחטת גם נראית למרחוק, כן ע"י זכיות ישראל גדלה התבערה במחנה אשור, גם נודע הנס למרחוק. **ובערה**, ע"י האש. **ואכלה**, ע"י הלהבה. **שיתו ושמירו**, הקוצים שלו וזה משל על מחנהו (ובמה שנקרא ה' אור ישראל וקדוש ישראל עפ"י מעשיהם ע"י למעלה א' ד', ה' ט"ז): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אש להבה. להבה גדולה מאש, (כנ"ל ה' כד), וההבדל בין בער, אכל, ע"ל (ט' יז): (מלבי"ם באור המלות)

יח וְכַבֹּד יַעֲרוּ וְכַרְמֵלוּ מִנְפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר יִכְלָה וְהָיָה כְּמִסֹּס נֹסֶס:

רפ"י וכבוד יערו וכרמילו. הם רצוי חיילותיו : כרמל. יער גבוה : כמסוס נוסס. לפי שדימה אותם לעצי יער דימה פורענותם לתולעת הנוסס בפיו וטוחן העץ וקורהו סס כמו כלמר יאכלם סס (לקמן נא) : כמסוס נוסס. כמגור המגורר : כמסוס נוסס. כמסוס של נוסס שהוא נטחן דק דק שחתולעת טוחן כך היה האפר וקריתת גופן דק, מסוס הוא הנטחן ונופל ע"י תולעת, נוסס הוא התולעת : (רפ"י)

מצודת דוד וכבוד יערו. מרבית אנשיו כעצי היער אשר היה מתכבד בהם : וכרמלו. ר"ל בעלי העושר ככרמל הזה שהוא מלא ברכת ה' שדות וכרמים : **מנפש וכו'**. כי ישרוף גופן ונפשם : והיה. העם ההוא יהיה כהנטחן מן התולעת אשר יטחן בפיו את העצים דק דק ולפי שהמשילם לעצי היער אמר לשון הנופל בהשחתת העצים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וכרמלו. שם כרמל הונח למקום שדות וכרמים וכמ"ש והיה מדבר לכרמל (לקמן לב) : **כמסוס נוסס**. שם התולעת האוכל וטוחן את העץ נקרא נוסס ודומה לו וכצמר יאכל סס (לקמן נא) והנטחן עצמה נקרא מסוס : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וכבוד יערו וכרמלו, הם שריו ויועציו וגבוריו, כי היער

חזק מן הכרמל והוא ציור הגבורים, אבל הכרמל חשוב מן היער והוא משל השרים והיועצים. **מנפש ועד בשר**, תפס משל יער הנשרף שלפעמים לא ישרף המצבת, רק יחרו מני אש עד שיעדר כח הצומח, וזה במשל שנשרף הנפש הצומחת לא הגוף, ובנמשל שתתפרד המחנה עד שיעדר ממנה רוח החיים שהיא המלוכה וההנהגה, אבל הגוף שהם האישים הפרטים של המחנה ישארו קיימים, אומר כי מנפש ועד בשר יכלה, שיכלו כולם. **והיה כמסס נסס**, גם הנוסס הוא סנחריב הנושא נס לעמים למלחמה, גם הוא יהיה בסוף כמסוס ודבר הנימס : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יער. צומח עצים : **וכרמל**. ישא תנובה, (עי"ל כט יז) : **כמסס**. לשון המסה כדבר הנמס. **נסס**, הוא הנושא הנס והדגל, לשון נופל על הלשון : (מלבי"ם באור המלות)

יט וְשָׂאֵר עֵץ יַעֲרֹ מִסְפָּר יְהִי וְנֹעַר יִכְתָּבֶם : (ס)

רפ"י וְשָׂאֵר עֵץ יַעֲרֹ. הנותרים בחיילותיו : **מספר יהיו**. נחיס לספור כי מעט הם ונער יוכל לכתבם ואמרו רבותינו עשרה נשאר מהם שאין לך קטן שאינו כותב יו"ד קטנה : (רפ"י)

מצודת דוד ושאר. שאר העץ הנשאר ביערו ר"ל הנשאר במחנהו : **מספר יהיו**. יהיו מעט מתי מספר : **ונער**. אף הנער לא ילאה לכתבם ולפרטם כי מעטים יהיו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ושאר עץ יערו, מעט הנשאר מן המחנה יהיו מתי מספר, והמספר יהיה קטן כ"כ עד שנער קטן יוכל לכתוב את שמותם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מספר. מועטים, ואני מתי מספר (בראשית לד) : (מלבי"ם באור המלות)

כז וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא לֹא יוֹסִיף עוֹד שְׂאֵר יִשְׂרָאֵל וּפְלִיטַת בֵּית יַעֲקֹב לְהִשָּׁעַן עַל מַכְהוֹ וְנִשְׁעַן עַל יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּאֶמְתּוֹ :

רפ"י **להשען על מכהו**. לסמוך על מלכי מצרי' שהם היו תחלת המלכים להם : (רפ"י)

מצודת דוד ביום ההוא. כשיראה גדול הנס הזה : **על מכהו**. על מצרים

שהם היו תחילת המציקים להם : באמת. בכל לבב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והיה ביום ההוא, שיראו כח ה' ועזוזו. לא יוסיף עוד שאר ישראל ופליטת בית יעקב, (עיין ביאור המלות). להשען על מכהו, לא יבקשו עוד עזר מאשור או מאומה אחרת, שלא די שלא עזר לו עוד הכה אותו (כמ"ש במ"ב ט"ז), (וימליץ כי המטה משמש שני דברים להכאה ולמשענת, והם בהסמכם על האומה להשען עליה נהפכו למקל חובלים). רק ונשען על ה', כי הוא יהיה להם משענת, אחר שישענו עליו באמת לא ברמיה, ואף שעתה בית יעקב שהם בית אפרים ועשרת השבטים עע"ג הם, מ"מ : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שאר ישראל ופליטת בית יעקב. יש הבדל בין יעקב וישראל כמ"ש (למעלה ט' ז'), כי ישראל יבא על גדולי העם ויעקב על הפחותים. גם יש הבדל בין שאר ופליטה, כי שאר הוא הנשאר במקומו, ופליטה הוא הנמלט ע"י ניסה ובריחה למקום אחר. מבואר כי פה יקרא את בני ציון היקרים שאר ישראל, כי הם נשארו במקומם, ופליטת בית יעקב קורא הנצולים מבית אפרים, שהם מכוונים בית יעקב לשפלת מדרגתם, או ופליטה כי נסו וברחו, ומוסיף שלא לבד שאר ישראל, כי גם פליטת בית יעקב לא ישען רק על ה' : (מלבי"ם באור המלות)

כא שָׁאֵר יָשׁוּב יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב אֶל אֵל גְּבוּרָה :

רפ"י שאר ישוב. השארית שבהן ישובו אל הקב"ה : אל גבור. שהרעה להם גבורה כסנחרב : (רפ"י)

מצודת דוד שאר ישוב. השארית ישובו ולתוספת ביאור אמר שאר יעקב וכו' רצה לומר השארית מבני יעקב הם ישובו לה' שהראם גבורות באשור : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין שאר ישוב, הנשארים מהם פליטי חרב ישובו אל ה', ובל תחשוב כי רק מקצת מהנשארים ישובו, לא כן, רק כל שאר יעקב כולם ישובו אל אל גבור. מצד שיראו גבורת ה' ועזוזו : (מלבי"ם באור הענין)

כב כִּי אִם יְהִי עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם יִשְׂאֵר יָשׁוּב בּוֹ כְּלִיּוֹן חָרוּץ שׁוֹטֵף צְדָקָה :

רפ"י כי אם יהיה עמך. לחזקיהו אמר הנביא אם יהיה עמך כחול הים השאר שישבו בו למוטב תשטף את כליון החרוץ לבא עליהם ויעכזנו

מלכא בלדקה שיתנהג בה : (כס"י)

מצודת דוד **כי אם וסו'**. רצה לומר אף על פי שיהיו מרובים לא ישאר בהם כי אם שארית אשר ישובו לה' כי כליון חרוץ יבוא כנחל שוטף במשפט צדק ואמת כי יהיו ראויים לכליון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חרוץ**. גזור וחתוך כמו כן משפטך אתה חרצת (מ"א כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי אם יהיה, סדר הכתוב, ישראל! עמך כחול היס!** **כי אם יהיה שאר ישוב בו, צדקה שוטף כליון חרוץ, ובאורו, אתה ישראל עמך אשר עתה הוא רב ועצום כחול היס, גם אם יהיה אחר גלות מלך אשור רק שאר ישוב בו, הגם שהשארית שישארו ושישובו מן העם הגדול הזה יהיה רק שאר מעט מזער, מ"מ יגדל זכותם כ"כ עד שהצדקה וצדקת מעשיהם ישטוף את הכליון החרוץ והנגזר והנחתך לבא עליהם וה' ירחם על עמו :** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כליון חרוץ**. חרוץ יאמר על דבר הנגמר בלי השנות, אם חרוצים ימיו ר"ל קצובים, כן משפטך אתה חרצת, ומתאחד עם הוראתו על הכריתה, חריצי הברזל, מורג חרוץ. על כריתת הדין וחתיכתו ובדברי חז"ל חתכו את דינו : (מלבי"ם באור המלות)

בכג **כ' קלה ונחרצה אדני! הוה צבאות עשה בקרב כל הארץ: (פ)**

כס"י **כי כלה ונחללה. תראו שהקב"ה עושה (דיו) זרעעים ותכנעו ותקונו**
אליו :

מצודת דוד **כי כלה ונחרצה**. רצה לומר הכלה תהיה נחרצה מה שיעשה ה' בקרב הארץ ולזה ישארו מעט מהרבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונחרצה**. נגזרה ונחתכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כלה ונחרצה**, ר"ל והגם שה' גזר כליון, וגם הגזרה נחרצה ונגמר דינה עד שבהכרח שתבא הגזרה אחר שהוא לאחר גמר דין, מ"מ ה' יתן אדם תחתם ותהיה הכלה בעכו"ם מנאצי ה', וז"ש **הכלה אשר נחרצה ה' עושה**, וגומר אותה **בקרב כל הארץ**, ועם אלהים ינצלו וירוחמו : (מלבי"ם באור הענין)

**לְכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת אֵל תִּירָא עַמִּי יֹשֵׁב צִיּוֹן מְאֻשׁוֹר
בְּשִׁבְטֵי יַכְפָּה וּמְטָהוּ יִשָּׂא עֲלֶיךָ בְּדַרְךְ מִצְרַיִם:**

רַס"י לכן. לפי שידעתי שתקובו אליו חזקיה וסיעתו. (דבר אחר לכן. ל' שבועה לכן באמת). כה אמר ה' אל תירא מאשור צצט יככה. צצט פיו יחרף ויגדף אתכם על ידי רבקה : ומטהו ישא עליך. לאיים כדרך פעשה למאריס, ועוד יס לפרץ צצט יככה אשר עד הנה הכך צצט והורגל לשאת עליך מטהו ואימתו כדרך המארייס מקום ר' מנחם אמר לי ר' יוסף : (רס"י)

מצודת דוד לכן. לפי שידעתי אשר חזקיה וסיעתו המה ישובו אלי : **בשבת יככה**. ר"ל לא יעשה בך כלה רק יכה אותך בשבת המכאיב וישא עליך מטהו לאיים ולהפחיד : **בדרך**. כענין שעשה במצרים שהכאיבו לישראל ואיימו עליהם ולא כלו אותם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לכן אל תירא עמי, הגם ששאר אומות ייראו מאשור אתה עמי אל תירא, והגם שגם עשרת השבטים ייראו מאשור עכ"פ אתה עמי ישב ציון אל תירא מאשור, כי לא יוכל לך, כי רק בשבת יככה, שהכאת השבת אינה מסוכנת, ולא יככה במטה שהכאתו מסוכנת. כי מטהו רק ישא עליך, ויפחידך בו בעת שילך בדרך מצרים, להלחם שם עם תרהקה מלך כוש ועם מצרים אז יפחידך במטהו ע"י רבקה [לקמן ל"ז], אבל לא יוכל להכותך בו בפועל, כי במהרה יפול וישבר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שבת, מטה. המטה עב, והשבת רך, הכאת השבת אינו מסוכן, חושך שבתו שונא בנו, אתה בשבת תכנו (משלי יג כג), ועיין לקמן (כח כז) : (מלבי"ם באור המלות)

לְכֵן כִּי עוֹד מַעַט מְזַעַר וְכָלָה זַעַם וְאִפִּי עַל תַּבְּלִיתָם:

רַס"י כי עוד. ימים מעט מזער וכלה, הזעם שלי שניתן למטה ביד אשור כמ"ס למעלה ומטה הוא בידם זעמי : ואפי. שהיה לצצט יסוב, על תבליתם. ל' תבל עשו (ויקרא כ) על חירופין וגידופין אשר גדפו נערי מלך אשור : (רס"י)

מצודת דוד וכלה זעם. הזעם שלי הנתון ביד אשור להיות לו למטה כמ"ס למעלה ומטה הוא בידם זעמי הנה במעט זמן יכלה הזעם : ואפי. חמתי

תשוב על התבל שעשו הם החרופין והגדופין אשר גדפו נערי מלך אשור ורצה לומר החמה תחול עליהם לגמול התבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מזער. ענינו כמו מעט וכן זעיר שם (לקמן כח) וכפל בשמות נרדפים להמעטת הזמן : **תבליתם.** ענינו דבר מגונה שאין ראוי לעשותם כמו תבל הוא (ויקרא כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי עוד מעט מזער, בימים לא כבירים. וכלה זעם, הזעם שהוא קללתי אשר היא היתה המטה בידו להכות עמים, כמ"ש ומטה הוא בידם זעמי, יכלה, כי לא אזעום עוד, וא"כ לא יהיה בידו מטה להכות, ואפי' אבל האף שלי לא יכלה עדיין, אך לא יהיה האף על בני תבל, רק על תבליתם ותועבתם של בני אשור : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעט מזער. מעוטא דמעוטא, פחות מן זעיר, זמן קטן מאד : **תבליתם,** מעשים מגונים, תבל עשו (ויקרא כ') : (מלבי"ם באור המלות)

לַטַב וְעוֹרֵר עָלָיו יְהוָה צְבָאוֹת שׁוֹט כְּמַכַּת מִדִּין בְּצוֹר עוֹרֵב וּמִטְהוֹ עַל הַיָּם וְנִשְׂאוּ בְּדַרְךְ מִצְרַיִם :

רש"י ועורר עליו. ולעורר עליו : שוט. מכת יסורין : כמכת מדין. שנהרגו כלילה אחת והמלכים שברחו מהם ונמלטו נהרגו עורב צלור עורב כדמפורק בספר שופטים אף זה לאחר שישב לארצו ימות קם בחרב : ומטהו על הים. ועוד יעורר עליו את מטהו אשר היה על הים בפרעה ובחילו : ונשא. וטילטלו מן העולם כדרך שנסא את מצרים : (רש"י)

מצודת דוד ועורר. ה' יעורר עליו שוט המכה דוגמת מכת מדין בימי גדעון שנפלו בלילה אחד והמלכים שברחו נהרגו עורב בצור עורב וכן כולם כמ"ש בשופטים ולקצר לא זכר אלא אחד מהם ורצה לומר כמוהם יהיה שנחריב אחר שישוב לארצו ימות שם בחרב. ומטהו. חוזר על מלת ועורר לומר שיעורר עליו מטהו אשר היה על הים בפרעו ובחילו : **ונשא.** יטלטלנו מן העולם כדרך שנשא את מצרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועורר. מלי התעוררות : שוט. ענינו כמו שבט וכן שוט לסוס (משלי כו). ונשא. מלי משא וטלטול : **בדרך.** בענין : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועורר, ה' יעורר על אשור שוט כמו שהכה את מדין בצור עורב, שמחנה מדין הרגו זה את זה ע"י פחד ה' שנפל עליהם, ושרים שלהם שברחו נהרגו אח"כ [כמ"ש שופטים ז'], וכן נפל פחד ה' על מחנה

אשור והרגו זא"ז, והמלך שברח בניו הכוהו בחרב. **ומטהו**, ואח"כ יעורר
ה' עליו את מטהו שבו הכה את מצרים על הים, שזה היה כולה ע"י ה'
לבד, וכן הרג במ מלאך ה' אח"כ ושרף אותם, (וזה מסכים עמ"ש למעלה
פסוק ט"ז). **ונשאו בדרך מצרים**, הוא דיבור מליציי, כאילו בעת ילך מלך
אשור בדרך מצרים, בחזירתו מן תרהקה מלך כוש על ירושלים, (כמו
שהביא רש"י לקמן ל"ז ל"ו מסדר עולם), ועבר אז דרך ים סוף, נשא מן
הים סוף את המטה הזה, שהוא המטה של ה' על הים, והביאו אתו עד
לא"י ושם נלקה בו מה'. והנמלץ כי מאז שב ממצרים וישם פניו על
ירושלים מאז היה מוכן שילקה ע"י מלאך ה' כמו שלקו המצרים
:(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שוט. שבת של ארז עב ורך עצי שטים, והכאתו
מכאבת מאד, שוט שוטף כי יעבור (לקמן כח): (מלבי"ם באור המלות)

כז וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִסּוּר סִבְלוֹ מֵעַל שִׁכְמָךְ וְעָלוּ מֵעַל צְוֹאֲרֶךָ וְחָבַל
עַל מִפְּנֵי שָׁמֶן:

רס"י וחובל עול. סנחריב מפני חזקיהו שהיה נוח לדורו כשמן, ורבותינו
פירשו מפני שמנו של חזקיהו שהי' דולק צבתי כנסיות וצבתי מדרכות
שהשיאם לעסוק בתורה כענין שנאמר אשר העתיקו אנשי חזקיהו וגו'
(משלי כה) :

מצודת דוד סבלו. המשא שהעמיס סנחריב על שכם ישראל יוסר אז :
ועולו. העול שנתן על צוארך יוסר וכפל הדבר במ"ש : **וחבל עול**. הוא
מאמר הלציי על כי הדרך אשר שומן הצואר נשחת מפני העול אמר
שיהיה בהפך שתשחת העול מפני השומן ר"ל סנחריב המטיל העול יאבד
על ידי חזקיהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון סבלו. ענין משא כבד כמו נושא סבל (מ"א ה) : **שכמד**. כתפך.
ועולו. הוא ההושם בצואר הבהמה כשהיא חורשת : **וחובל**. ענין השחתה
כמו וחבל את מעשה ידיך (קהלת ה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, יסור סבלו, שלא תצטרך לתת לו מס וגם יסיר
עולו שלא תהיה כפוף תחתיו. **וחבל עול מפני שמן** תפס המשל, עת צואר
השור עב ושמן, והעול צר מלהקיף את הצואר, אז שוברים העול
ומשחיתים אותו מפני שמן בל ישחית הצואר, כן זכות חזקיה גדולה
מאד, ועולו של אשור קטן מהכיל ולעצור כח נגד זכות הזה, ובהכרח
ישבר העול מפניו ולא יקום נגדו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **סבלו, ועלו.** עמ"ש לקמן (יד כה) : (מלבי"ם באור המלות)

כַּחַ בָּא עַל עֵית עֶבֶר בְּמַגְרוֹן לְמַכְמֵשׁ יִפְקִיד כְּלָיו:

רס"י **זא על עית.** מונה והולך מסעות שנסע סנחרב וזא על ערי יהודה לזא ירושלים ביום מפלתו. עית מגרון ומכמש רמה גבעת שאול בת גלים ליסה ענתות מדמנה גזים. כולן מקומות הן : (רס"י)

מצודת דוד **בא על עית.** התחיל הנביא להלעיג על סנחרב על שבא במהירות נמרץ לכבוש ירושלים עד שהלך מסעות רבות ביום אחד ואמר שבא על עית ומשם עבר במגרון ובמכמש הניח רוב כלי המלחמה להקל המשא ובחושבו שלא יצטרך לכולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **למכמש.** במכמש ובא הלמ"ד במקום בי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט) ומשפטו בכסא וכמוהו רבים : **יפקיד.** מלי פקדון וגניזה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **בא על עית,** מצייר איך מצד אחד בא מלך אשור בכח גדול וכל הארץ נמוגה מפניו, ובצד אחר מצייר איך ירושלים והר ציון צוחקים ומלעיגים על כחו הרב, ויודעים כי שם יעמוד יפול ולא יקום. אומר, בראשית בואו כבש עיר עית, ומשם עבר במגרון ואיש לא לחם נגדו, ובמכמש הניח כליו להקל משאו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בא על עית.** עיר עי, ובנחמיה נקרא עיה (יא לב), ומגרון היה אצל גבע ומכמש (ש"א יד ב') : (מלבי"ם באור המלות)

כַּטַ עָבְרוּ מֵעֶבְרָה גִבֵּעַ מְלוֹן לָנוּ חֶרְדָּה הֶרְמָה גִבְעַת שְׁאוֹל נָסָה:

רס"י **לנו.** לשון לינה : **נסה.** צרחה צרחו כולן מפני חיילותיו : (רס"י)

מצודת דוד **עברו.** אנשיו עברו מעבר הירדן : **גבע.** בעיר גבע : **לנו.** במלון בטוחים מבלי פחד ולא חנו בשדה כדרך אנשי המלחמה : **חרדה.** אז אנשי הרמה חרדה אחזתם ואנשי גבעת שאול נסו מפחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נסה.** ענין בריחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **עברו,** משם עבר מעבר מכמש ולן בגבע אשר בשן סלע

מכמש מהעבר מזה, ואז נודע בואו לכל יושבי הארץ הקרובים והרחוקים, עד שהרמה חרדה, וגם גבעת שאול נסה לברוח: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעברה. מעבר מכמש בין שני סלעים מצד א' גבע ומצד אחר מכמש (ש"א יד ד' ה'): הרמה. היתה אצל גבע בנימין (שופטים יט יג, מ"א טו כב). וגבע בנימין אינו גבע הנזכר שהיתה עיר הלויים (יהושע יח כד כא יז): **גבעת שאול.** מקום מולדתו ועיר מלכותו (שמואל א' יא ד', טז א'): (מלבי"ם באור המלות)

לז צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה עניה ענתות:

רפ"י כהלי קולך. להזהיר לעם: הקשיבי לישה. את קול הסופר וברחו לכם וכן עניה ענתות: (רפ"י)

מצודת דוד צהלי קולך. רצה לומר המקומות ההם שלחו לאנשי בת גלים לומר אליהם הרימו קול להזהיר להעם למהר לברוח ואתם בני ליש הקשיבו הקול ומהרו לברוח וכן ישמעו העדה העניה אשר בענתות ויברחו גם המה: (מצודת דוד)

מצודת ציון צהלי. ענין השמעת קול גדול וכן צהלו מים (לקמן כד): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בת גלים, מצוה לה שתצהל בקול עד שתקשיב ליש וגם עיר ענתות העניה, להודיע לערים האלה לאמר, כי כבר: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בת גלים. היה בחלק יהודה (יהושע טו נט), ונזכר שמואל א' (כה מד): (מלבי"ם באור המלות)

לזא נדדה מדמנה ישיבי הגבים העיזו:

רפ"י העיזו. נאספו לברוח, ורבותינו דרשו כהלי קולך וכל המקרא במדרש אחר באגדת חלק והעמידו המסעות על עשר אבל יונתן תירגם את כולן שמות מקומו': (רפ"י)

מצודת דוד נדדה. עדת מדמנה נדדה ממקומה וברחה: **העיזו.** יחד לברוח: (מצודת דוד)

מצודת ציון העיזו. ענין אסיפה כמו שלח העז (שמות ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נדדה מדמנה, וגם יושבי הגבים העיזו ואספו את כל רכושם למקום בטוח מן האויב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מדמנה. (יהושע טו), ויושבי הגבים לא נמצא עוד בתנ"ך : (מלבי"ם באור המלות)

זלב עוד היזם בנב לעמוד ינפף ידו הר (בית) בת ציון גבעת ירושלים : (פ)

רפ"י עוד היום בנוב לעמוד. כל הדרך הזה נתלצט כדי לעמוד בעוד היום בנוב לפי שאמרו לו אינטגונינו אם תלח' זה היום תכבשנ' וכשעמד בנוב וראה את ירוסלים קטנה לא חס לדברי אינטגונינו והתחיל להניף ידו בגאוו' וכי על עיר כזו הרגזתי כל החיילות הללו לינו פה הלילה ולמחר יסליך זה איש אצנו : הר. בת ציון. להר בת ציון : (רפ"י)

מצודת דוד עוד היום. כ"כ מיהר בהליכתו למען יעמוד בנוב בעוד יום כי משם יכול הרואה לראות את ירושלים : **ינופף.** כשראה את ירושלים היה מניף ידו עליה בדרך בזיון ולעג כאומר הלא בנקל אכבשנה : הר וכו' : **גבעת וכו'.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונופף. ענין הרמה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עוד היום, לעומת הציור הזה שמצייר איך כל הערים סביב ירושלים חרדו והתפלצו מפני האויב, מצייר איך הר ציון מצחק על כל זאת, **והר ציון וירושלים ינפף ומרמז בידו** אל הערים הבורחות לאמר למה תברחו, למה תיראו, **הלא עוד היום בנוב לעמוד,** עוד היום יוכרח לעמוד בנוב ולא ילך משם והלאה, כי בנוב סמוך לירושלים שם נפל שדוד. ואיך תהיה מפלתו. ? מספר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נב. עיר הכהנים סמוך לירושלים (ש"א כב יא יט) : **לעמד.** פעל עמד ישמש לפעמים על הפסקת הדבר, והנה הנגע עמד בעיניו, ותעמוד מלדת : **ינופף ידו.** המליצה תשאיל ידים וכל איברי הגויה גם לעצמים בלתי בעלי איברים, נתן תהום קולו רום ידיהו נשא (חבקוק ג') : (מלבי"ם באור המלות)

לג הנה האדון יהוה צבאות מסעף פארה במערצה ורמי הקומה גדועים והגבהים ישפלו:

רפ"י הנה האדון. כלילה ההוא : מסעף פארה במערצה. יפסח פארותיו עיקר ענפיו אילנותיו : במערצה. במשור המקלץ הענפים אין פארה זו לשון גת שהרי לא נכתב בוי"ו כמו פורה דרכתי (לקמן ס"ג) וכמו לחשוף חמשים פורה (חגי ז') אלא באל"ף כמו ותארכנה פארותיו (יחזקאל לא) ומסעף הוא לשון מקלץ ענפים אישצבנקיי"ר בלע"ז כמו וכלה סעיפיה (לקמן כז) וכן בסעיפיה פוריה (לקמן יז) : במערצה. בכלי משחית העורץ וזובר אותם : ורמי הקומה. המלכים והסרים : גדועים. אין לשון גידוע נופל אלא באילנות ודבר קשה : (רפ"י)

מצודת דוד הנה האדון. כאומר אבל לא היה כמו שחשב כי הנה האדון ה' כרת ענפיו בכלי המשחית רצה לומר שלח המלאך והכה בהם : **ורמי הקומה**. האילנות גבהי הקומה נעשה כרותים ר"ל מתו הגבורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסעף. ענין ענפים כמו וכלה סעיפיה (לקמן כז) ור"ל יסיר הסעיפים וכן ויסקלהו (לעיל ה) ורצה לומר הסיר האבנים : פארה. גם הוא ענין ענף כמו ותארכנה פארותיו (יחזקאל לא) ועם כי אמר מסעף אמר גם פארה לתוספת באור וכן רתקו בזקים (נחום ג) : **במערצה**. כן שם הכלי המשחית ומשבר והוא מלי בקומו לערוץ הארץ (לעיל ב) : **ורמי הקומה**. ענינם רוממות וגבהות : **גדועים**. ענין כריתה כמו שקמים גדע (לעיל ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה האדון, אשר כל הצבאות בידו והוא ינוסס נס למעלה מן הטבע להכרית היער הגדול הזה של מחנה סנחריב, **מסעף**, הנה הכורת עצים מן היער לצרכו יכרות תחלה סבכי היער הבלתי חשובים כ"כ והעצים הבלתי גבוהים. אבל פה שיכרות להשחית יהיה הדבר בהפך, תחלה **יסעף פארה**, הענפים הנותנים פאר אל האילן, ולא שיגזוז אותם במספרים להשוותם לנוי כמו שנוהגים, רק במערצה להשחית, אח"כ רמי הקומה הם האילנות שהם רמים על יתר עצי היער יגדע, אח"כ גם הגבוהים ישפלו, תכלול הכריתה כל עץ גבוה, עד שלא ישאר רק סבכים שפלים וקטנים, ואח"כ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מסעף**. בבנין הכבד יורה עקירת הסעיפים, כמו שרש סקל בכבד : **פארה**. ראש האילן עם ענפים הדקים, שהם נקראים סעיפים, שהם כפאר וכובע עליו. כמו פארי המגבעות : **מערצה**. כלי כבד וחזק מברזל ששובר ע"י כבדו, ומשתתף עם עריצות על הכח המופלג ועם

שבירה. (לד) ונקף. גדרו כריתה או שבירה סביבות מכל צד, ומשותף עם פעל בעל הנו"ן נוקף זית, ועם בעל היו"ד יקיף. וכן תחת חגורה נקפה (למעלה ג'), מנוקף סביב, כמו שתחלה חגור סביב : **בברזל**. מושך אחר והלבנון (בברזל) אדיר יפול : (מלבי"ם באור המלות)

לד ונקף סבכי היער בברזל והלבנון באדיר יפול : (o)

רס"י ונקף. אף זה לשון קליפה כמו כנוקף זית ונקף לשון ונפעל : **סככי היער**. הענפים החסובים והגבורים : **והלבנון**. עובי יערו וכרמילו הן מרבית חיילותיו. באדיר יפול. על ידי מלאך יפלו, ד"א באדיר בזכות חזקתו שהוא אדיר ומושלם של ישראל כמה שנאמר והיה אדירו ממנו (ירמיה ל) :

מצודת דוד ונקף. הענפים המסובכים זה בזה יוכרתו בברזל ר"ל חילו הרב יומתו על ידי המלאך : **והלבנון**. עצי הלבנון יפלו על ידי אדיר וחזק והוא המלאך וכפל הדבר במ"ש לחוזק הענין ולתפארת המליצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונקף. ענין כריתה כמו כנוקף זית (לקמן יז) : **סככי**. ענין התאחות כמו עד סירים סבוכים (נחום א) : **והלבנון**. כן שם יער בא"י : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונקף, יקיף בברזל כל **סככי היער** וכל ענפיו וגזעיו, עד שכל הלבנון בכללו **בברזל אדיר יפלו**, והנמשל על נפילת מחנהו ע"י מלאך ה' שיפלו תחלה שריו וגבוריו ואח"כ כלל מחנהו : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-יא

א ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפורה :

רס"י ויאל חוטר מגזע ישי. ואם תאמרו הרי תנחומין לחזקתו ועמו שלא יפלו זידו ומה תהא על הגולה אשר הגלה בחלח וחבור שמא אבד ספרם

לֹא אֶבֶד סוֹף שִׁיבָא מֶלֶךְ מִשִּׁיחָנוּ וַיִּגְאָלֵם : חוֹטֵר. שָׁבַט מְלוּכָה : וַנֹּלֵךְ. ל' יוֹנֵק אֵילָן : וַנֹּלֵךְ מִשְׁרָשָׁיו יִפְרֶה. וּבְכָל הָעֵנִין וּבְסוֹפוֹ וְהִיא בַיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שְׁנִית יָדוֹ הִרִי שְׁנֵאֲמָרָה נְבוּאָה זוֹ לְנַחֲמַת הַגּוֹלִים מֵאֲשׁוּר, (אֲמַר הַמַּעֲתִיק בַּיּוֹם הַזֶּה חוֹרְפֵי הַקְּשִׁיתִי לְשָׂאוֹל לְכֻמָּה גֵאוֹנִים עַל מַה שֶׁכָּתַב אֲמִי זְקַנֵי הַרְמִ"א בְּהַגְהִ"ה בְּהַלְכוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁאֲגוּזוֹ בְּגִימְטְרִיא ח"ט וְהַלֵּל הוּא גַם גִּי טו"ב, וְתַלְכָּתִי עַל פִּי הַזּוֹהַר מַה שֶׁהִקְפָּה ר"א אֶת אֲבִיו רַשְׁב"י) : (רַש"י)

מצודת דוד ויצא חוטר. כאומר אל תתמהו מהפלא הגדול הזה כי יבוא זמן שיפליא לעשות עוד יותר מזה כי יצא שבט מלוכה משורש ישי מזרע דוד הוא מלך המשיח : ונצר וכו'. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון חוטר. ענינו כמו מטה וכן חוטר גאווה (משלי יד) ורצה לומר שבט מלוכה. מגזע. משורש ובדרז"ל גזעו מחליף (תענית כה) וכן אף בל שורש בארץ גזעם (לקמן מ) : ונצר. ענינו כמו כנצר נתעב (לק' יד) : יפרה. יעשה פרי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויצא, (המליצה נקשרת עם הענין שלמעלה היער הגדול של מחנה סנחריב יקצץ), אמנם חוטר אחד יצא מגזע ישי הוא יהיה ליער גדול, כמ"ש (לקמן כ"ז) הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל. ולפ"ז מבואר מסדר הכתובים שנבואה זאת היא על חזקיה, אך היעודים המובטחים בה לא נתקיימו אז. ? ולכן האמת עד לעצמו, כי היא נבואה עתידה על אחרית הימים, ורש"י רצה לתקן המשך המקראות במה שפ"י כי עקר נבואה זאת נאמרה על עשרת השבטים שגלו בימי חזקיה, והם לא שבו אז ונשארו בחלח וחבור עד עת קץ, לכן אחר שהזכיר מפלת סנחריב אומר ואם תשאל ומה יהיה עם האובדים והנדחים האלה. ? משיב עוד חזון למועד בעתיד כי יצא חוטר מגזע ישי, עכ"ד. ועם ההשקפה הנכונה מצאנו בדברים האלה שורש חזק, והוא, כי תיכף מעת הגלות הראשונה הכללית שהיתה בימי סנחריב מעת ההיא התחילה זמן הגאולה, רצוני, שמעת ההיא התחילו הנביאים לנבאות כי יבא גואל כללי שיקבץ הנדחים האלה מארבע כנפות הארץ כי הגאולה שהיתה בינתים מגלות בבל לא היתה רק לשבט יהודה לא כללית, ואחר שהגאולה הכללית יש לה שני זמנים, כמ"ש זכו אחישנה לא זכו בעתה, שהיא א. הזמן הקצוב אשר לא יעבור מן הוא והלאה, ב. לפני הזמן ההוא אם יזכו ע"י מעשים טובים (כנ"ל י" י"ז), הנה אפשריות הגאולה עפ"י זכות המעשים והתשובה התחילה תיכף מימי חזקיהו. ועל הכונה הזאת אמרו בפרק חלק שבקש ה' לעשות את חזקיהו משיח ואת סנחריב גוג ומגוג רק שגרם איזה חטא ע"ש, כונתם שאם היו זוכים היה חזקיהו עצמו הגואל הכללי, וכל היעודים העתידיים היו מתקיימים בימיו, ואחר שלא זכו אז, הדבר תלוי ועומד על אפשריותו עד בוא זמן המוגבל שאז יגאלו בהכרח. ולכן סמך נבואה זו של ויצא חוטר מגזע ישי אל מפלת סנחריב, כי אם

היו זכאים היתה מתקיימת הנבואה אז, אולם התנאים האלה שדברנו באר החוזה עצמו בכפל לשונו, ויצא חוטר מגזע ישי, ונצר משרשיו יפרה. כי יש הבדל בין גזע ובין שורש, השורש הוא תחת הארץ, והגזע הוא העץ הבולט מן הארץ סמוך לשורשו. ויש הבדל בין חוטר ובין נצר, כי האילן הנקצץ וגזעו עדין קיים, וישוב להצמיח מגזעו אז הגזע עצמו יגבה לאט לאט ויגדל, גידול זה נקרא חוטר כי הבד היוצא מן הגזע הוא עב וחזק, אבל אם גם הגזע נקצץ, רק השורש נשאר בארץ וישוב לצמוח משרשו, אז הגידול הזה לא יתיחס עוד אל העץ הראשון רק כנטיעה חדשה, והיונק הזה העולה מן השורש הוא רך וחלוש ונקרא נצר, וז"ש או כי **יצא חוטר מגזע ישי**, והוא אם יזכו ותהיה הגאולה הכללית תיכף בימי חזקיהו, שאז היה עדין מלכות ב"ד קיימת, והוא במליצה שגזע ישי עדין קיים, ויחוס המשיח אל מלכות ב"ד הוא כיחוס החוטר אל הגזע, שהוא גוף האילן הקודם המתחדש בכח והדר, או כי **ונצר משרשיו יפרה**, שהוא אם לא יזכו להגאל עתה, ויעברו עדין ועדנים עד שגם הגזע יתבטל, שהוא שתופסק מלכות ב"ד מכל וכל, ברם עקר שרשוהי בארעא שבוקו, ולא ישאר רק השורש הטמון בארץ בלתי מתראה, מ"מ בהגיע הזמן אז יפרה נצר מן השרש, שזה מתיחס להפראה חדשה ע"י נצר רך ויונק, שאין לו שום יחוס עם האילן הקודם. וסדר הכתוב או **ויצא חוטר** תיכף, או עכ"פ

ונצר משרשיו יפרה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חטר מגזע, ונצר משרשיו. ההבדל בין גזע לשורש, ידוע, השורש תחת הקרקע, והגזע הוא העץ הבולט סמוך לקרקע, כמ"ש אם יזקין בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו (איוב יד), ר"ל אילן הנקצץ שהגזע מת לגמרי, והשורש כבר הזקין, ראה כי תפס אצל השורש בארץ בתוך הקרקע, ואצל הגזע בעפר, שהוא על הארץ, וצייר שהגזע מת ונפסק חיותו, לא כן בהשורש, כי במות השורש לא יצמיח עוד. והגדל מן הגזע נקרא חוטר משלשון חטוטרט ובליטה שהוא חזק, אבל הצומח מן השורש נקרא נצר, שצריך לנוצרו כי הוא רך ויונק, כמ"ש ועמד מנצר שרשיה כנו (דניאל יא ז'): (מלבי"ם באור המלות)

בַּיְהוָה יִנְחָה עָלֵינוּ רוּחַ יְהוָה רוּחַ חֵכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת

מצודת דוד **רוח ה'**. רוח נבואה : **רוח חכמה וכו'**. כל אלה ינחו עלינו ובו **ימצאו** :

(מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ונחה עליו, השלמות יהיה בגי' דברים, **א**. השלמות התלויים מצד שי"ל נפש משכלת, שהם כח החכמה והבינה, החכמה היא המקובלת לו מרבותיו, והבינה היא הוצאת דבר מדבר ע"י היקשים, ועז"א **ונחה עליו רוח חכמה ובינה**, **ב**. השלמות התלויים מצד שהוא אדם, וזה יהיה בעצה וגבורה, שהעצה כולל שלמות כח המדמה עד

שישקיף במשכיות כל דבר השערה נכונה, כמ"ש המורה, והגבורה בא מפאת שלמות כח המתעורר, עז"א רוח עצה וגבורה, ג. השלמיות התלויים מצד שי"ל נפש קדושה אצולה ממרום שמעלתה גבוהה מנפש המשכלת, ושלמות הנפש הזאת תלוי במה שיהיה לו דעת ה'. היינו לידע דעות אמתיות באמתת ה' השגחתו ודרכיו שזה מדרגת הנביאים שהשיגו אמתיות אלו בנבואה. ושיהיה לו רוח של יראת ה', כי הדעת בלא היראה אינה כלום, וכן יראה בלא דעת אינו יודע ממי הוא יירא. עפ"ז אומר כי שלש שלמיות אלה יהיה אצל המשיח בשלמות נשגב עד שלא יהיה טבעי רק יתיחס לרוח ה' נשגב מן הטבע: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חכמה, ובינה. ידוע שחכמה היא המקובלת, ובינה מה שמוציא מדעתו, ודעת הוא ידיעת האמת הברור אחרי שהשתמש במופתי הבינה עפ"י דרכי החכמה שקבל: (מלבי"ם באור המלות)

ג וְהִרְיָחוּ בִּירְאָת יְהוָה וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יִזְכּוּ:

כ"י והריחו ביראת ה'. ימלא רוח יראת ה' ובלע"ז איראונמירלו"י :
ולא למראה עיניו ישפוט. כי בחכמת הקב"ה נקרבנו ידע ויזין מי זכאי ומי חייב :

מצודת דוד והריחו. לפי שהריח היא הרגשה קלה מאד לכן קורא להרגשה קלה בשם ריח ור"ל במעט הבנה והתבוננות ירגיש ויבחין בבני אדם הטובים המה אם רעים : ביראת ה'. ההרגשה הזאת תהיה לו בעבור היראה מה' : ולא למראה וכו'. בהשפטו בני אדם לא יצטרך לראות הדברים בעיניו ולשמוע באזניו כי בלבבו יבין מדעתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון והריחו. מלשון ריח : יוכיח. ענין ברור דבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והריחו, ע"י יראת ה' ישוב להיות רוחני שיתפשטו מעליו כחותיו הגשמיים, ולא ישמש עם החושים וכחות החומרניים כלל, רק יהיה כולו רוח ונפשי, לכן ולא למראה עיניו ישפוט. והנה המשפט הוא בין אדם לחברו להציל עשוק מיד עשוקו, ובזה ישפוט השופט לפי מה שיראה בעיניו, מי החייב ומי הזכאי, ולפעמים יטעה בראות עיניו ויוציא משפט מעוקל, אבל המשיח לא ישפוט למראה עיניו, רק ידע האמת מצד רוחניותו. ולא למשמע אזניו יוכיח התוכחה הוא על מעללים לא טובים שנודעו לו מאת העם ויוכיחם עליהם, ודרך המוכיח שיוכיחם עפ"י מה ששמע מספרים עליהם, כמ"ש לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה', וגם בזה לפעמים ישמיעו לאזניו הפך האמת, אבל

המשיח יוכיח מצד שידע הדברים ברוח קדשו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות והריחו. הפעיל משורש רוח מענין רוחניות ומלאכיות, ועל ההפך אמר ומצרים אדם ולא אל וסוסייהם בשר ולא רוח (לקמן לא) : **ישפוט, יוכיח.** השופט, הוא בין איש לרעו עפ"י חקי הנימוס. והמוכיח, יוכיח במוסר עפ"י חקי השכל כנ"ל (בי ד'). וצדק, שייך לענין המשפט (כנ"ל אי כ"א). ומישור, לענין התוכחה, שהוא הדרך האמצעי במדות ובהנהגה כמ"ש הרמב"ם בחי פרקיו. וכן הדלים הם ברכוש, ושייך לענין המשפט. וענוים במדות, ושייך לענין התוכחה : (מלבי"ם באור המלות)

זַדְּ וְשֹׁפֵט בְּצַדֵּק דְּלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֵנְוֵי אֶרֶץ וְהָכָה אֶרֶץ בְּשֹׁבֵט פִּיּוֹ וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יְמִית רְשָׁעִים

רש"י **צמיסור.** לשון נוח ורך : **והכה ארץ בצבט פיו.** כתרגומו וימחי הייבי ארעא. וברוח שפתיו. וצממלל ספותיה : (רש"י)

מצודת דוד **ושפט בצדק דלים.** יקח משפט הדלים בצדק מן העשירים ולא יהדר פני הגדולים ואת החזקים יוכיח במישור כפי הראוי בעבור ענוי הארץ שלא יגזלם עוד מעתה : **והכה ארץ.** רשעי הארץ יכה בקללת פיו והרי הוא כשבט המכה : **וברוח וכו'.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והוכיח.** מלשון תוכחה ומוסר : **במישור.** מלשון יושר : **לענוי.** הלמ"ד הוא במקום בעבור כמו פתח פיך לאלם (משלי לא) : **וברוח.** הוא הדבר הבא בהסתח רוח הפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ושפט,** דלתות הכתוב הזה מגבילים לדלתות הכתוב הקודם, **לא למראה עיניו ישפוט,** רק **ושפט בצדק דלים,** הצדק עצמו הוא יהיה אבן ואנך בידו בו יבחן את המשפט, ואחז בידו הצדק לקו בו ישפוט משפט דלים. כי לא יטעה ע"י טענות בעלי דינים לעות צדק. **ולא למשמע אזניו יוכיח,** רק **והוכיח במישור לענוי ארץ,** היושר עצמו הוא יהיה בידו פלס בו יוכיח במוסרו לענויים שיקבלו מוסר, ולא יטה מן הישר ימין ושמאל. **והכה,** מצייר כי אם ימצא ארץ ומדינה שלא תקבל דבריו יכה אותה כולה בשבט פיו וקללתו, ולא יצטרך שבט ורצועה כי פיו יהיה השבט בו יכה ארצות ומדינות, ואת **הרשע** הפרטי שימרה נגדו, לו לא יצטרך לקללו כלל רק ברוח היוצא רק משפתיו החיצונים ימיתנו, פיו כולל כל הפה, ושפה הוא השפה החיצונית, ודרך המדבר בפיו שאחר שיפסק לדבר יצא עוד רוח קל מן השפה, עפ"י מצייר כי אחר שיכה ארץ בדברי פיו, ברוח הקל שישאר עוד בשפה שלו אחרי הדיבור ימית רשע יחידי, ולא יצטרך לדבר למענו כלל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פיו. שפתיו. הפה כולל גם הלשון וכל כלי הדבור. ושפה, מציין רק השפה החיצונית, ה' שפתי תפתח ופי יגיד (תהלות נא יז), בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם (שם לג ז'), מצייר כאילו נעשו השמים בהדבור העקרי, וצבאם בהרוח שנשאר בפיו, ולא היה צריך ליחד הדבור בשבילם, וכן לקמן (לד טז) : (מלבי"ם באור המלות)

זַבַּח וְהָיָה צְדָק אֲזוֹר מִתְנִיּוֹ וְהָאֱמוּנָה אֲזוֹר חֲלָצִיו:

רש"י והיה לזק אזור מתניו. ויהון לדיקיא סחור סחור ליה דזקיס זו כלאזור (רש"י)

מצודת דוד והיה צדק וכו'. הצדק והאמונה שיחזיק בהן יהיו לו לחוזק כאדם החגור אזור במתניו שהוא מזורז ומחוזק : (מצודת דוד)

מצודת ציון אזור. חגורה : מתניו. חלציו פתרון אחד להם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה צדק, מצייר כי הצדק והאמונה לא יהיו אצלו קנין חיצוני רק כאזור הדבוק אל מתנים וחלצים שהוא דבר השייך אל גופו, כן יהיו הצדק והאמונה דבוקים בו דבוק עצמי לא יתפרדו ממנו בשום פעם, כמ"ש כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש וכו' (ירמיה י"ג) ודמה את הצדק לאזור מתניו שהוא החגור שעל בגדיו, כן הצדק שהוא בין אדם לחברו יהיה נראה לכל, והאמונה אשר הוא בין אדם למקום דמה להאזור שתחת בגדיו אשר לא יתראה רק להאיש הלובשו לבדו, כי יהיה הנצפן מן אמונתו בלב יותר מן הנגלה ממנו לרבים, כי זה תנאי המאמין השלם שיהיה מצפונו יותר על נגלהו כמ"ש החובה"ל שער העבודה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צדק, אמונה. צדק בין אדם לחברו, ואמונה נגד המקום בכ"מ כנ"ל (א' כא) : אזור מתניו, אזור חלציו. אזור מתניו הוא החגור העליון שעל בגדיו, מתניכם חגורים, חרבו מצומדת על מתניו, ואזור חלציו הוא החגור שתחת בגדיו, פשוטה ועורה וחגורה על חלצים (לקמן לב), כל גבר ידיו על חלציו כיולדה (ירמיה ל'), וכן תמצא תמיד בנד אשר יצא מחלציד, לא ממתניך : (מלבי"ם באור המלות)

זַבַּח וְגַר זָאב עִם כֶּבֶשׂ וְנֹמֵר עִם גְּדִי יִרְבֹּץ וְעֶגְל וְכִפִּיר וּמְרִיא יִחַדּוּ וְנֹעַר קָטָן נֶהֱג בָּם:

רש"י ומרי. קור פטם : (רש"י)

מצודת דוד **וגר זאב**. אף החיות לא יטרפו טרף והזאב ידור יחד עם הכבש ולא יטרפנו. יחדו. ירבצו יחדו ולא ירעדו זה מזה : **נוהג במ**. ולא יזיקו את הנער : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וגר**. ידור : **ונמר**. שם חיה : **ירבץ**. ענינו השכיבה לנוח : **וכפיר**. שם משמות האריה : **ומריא**. בהמה פטומה וכן וחלב מריאים (לעיל א) : **נוהג במ**. יוליך אותם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וגר**, מוסיף לאמר כי אפילו **נמר** שהוא עז שבחיות לא יזיק ואפילו עם **גדי**, שהוא הולד היונק שקל לו להזיקו מ"מ **ירבץ** עמו ביחד ולא יזיקנו, ולא יהיה חידוש כלל שיתפלאו ע"ז, כי **עגל וכפיר ומריא** ילכו יחדיו כמו שרגילים עתה שילך השור הגדול ואצלו עגלים קטנים, ילך אז אצל השור העגל עם הכפיר שהוא האריה הקטן, **ונער קטן ינהג במ** כדבר המורגל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **גדי**. ולד הרך היונק בין של פרה ובין של עז ורחל (רש"י משפטים) : **ומריא**. שור גדול או פטום : (מלבי"ם באור המלות)

ז וּפְרָה וְדָב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יְלִדֶיהֶן וְאַרְיֵה כְּבָקָר יֹאכֵל תְּבִין :

מצודת דוד **תרעינה**. כל אחת תרעינה במקום מרמה ואף הדוב לא יטרף טרף : **יחדו**. במקום ילדיהן ולא יחרדו זה מזה : **כבקר**. כמו הבקר אוכל תבן כן יאכל האריה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ופרה**, וא"ת מה יאכלו אז החיות הטורפות, אומר שהדוב ירעה אז באחו ולא יצטרך לטרוף טרף, גם ילדיהם יגדלו יחד כאילו היו מין אחד, ולא לבד הדוב שגם עתה יאכל גם מאכלים אחרים רק אפילו האריה שעתה כל מזונו רק בשר, יאכל תבן כבקר : (מלבי"ם באור הענין)

ז וְשַׁעֲשַׁע יִזְנֵק עַל חֵר פֶּתֶן וְעַל מְאוּרֵת צְפֹעוֹנֵי גְמוּל יְדוּ הַדָּה :

רש"י **ושעשע**. ושחק : על חור פתן. על חור עפר שהנחש מקנן בתוכו קרו"ט בלע"ז, פתן נחש משהזקין נעשה חרש ונקרא פתן שוב אין לו לחש שנאמר (תהלים נח) חשך לא ישמע לקול מלחשים : ועל מאורת לפעונוי. יונתן תירגם חיזו גלגלי עיני חיוי חורמן, ומנחם פתר בו לשון נקב וחורי עפר וכן אור כשדים (בראשי' י"א) וכן באורים כדו את ה' (לקמן כד) :

גמול. תינוק הגמול משקי אמו : ידו הדה. ת"י ידוהי יוסיט כמו הד הרים (יחזקאל ז) וכמו הידד (לקמן טו) שהוא ל' הרמת קול אף זה לשון הרמה וה"א אחרונה צאה בתוכה יסוד נופל כמו עסה צנה קנה : (רס"י)

מצודת דוד ושעשע. תינוק היונק יתעסק לשמוח בהושטת ידו על הנקב אשר הפתן יושב שם ולא יזיקנו : **ועל מאורת.** על הבקע אשר הצפעוני יושב שם : **גמול.** תינוק הנגמל משדי אמו יושיט שם ידו ולא יוזק : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושעשע. ענין התעסקות לשמוח כמו אני תורתך שעשעתי (תהלים קיט) : **חור.** נקב כמו והנה חור אחד בקיר (יחזקאל ח) : **פתן.** מין נחש רע : **מאורת.** ענינו בקוע וחריץ כמו באורים כבדו ה' (לקמן כד) : **צפעוני.** מין נחש רע : **גמול.** תינוק הנעתק מקרוב משדי אמו נקרא גמול כמו ביום הגמל את יצחק (בראשית כא). הדה. ענין הרמת היד להושיט והוא קרוב מלשון הידד השבתי (לקמן טז) אשר יאמר על ענין הרמת קול : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושעשע, מוסיף לאמר שאף הנחש שהושת איבה בינו ובין האדם לא יזיק, ולא לבד שלא יזיק בכונה, אבל גם על **מאורת צפעוני,** על אור הארס שבו **יטה הגמול את ידו** והארס לא יזיקנו כי לא יהיה ארס כלל, רק עצם מבריק ואינו שורף : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מאורת. הוא הארס שהוא כאש בוער ונקרא תמיד שרף על ששורף הנוגע בו, ויען שלעתיד לא ישרוף ולא ישאר בו רק האורה שיאיר, קראו מאורת : **צפעוני,** קשה מנחש, (לקמן יד כט, ירמיה ח' יז, משלי כג לב) : **יונק, גמול.** הבדלם ידוע, ומוסיף שאף הגמול שיש בו דעת לא יירא : **הדה.** הענין הד הרים שהוא החזרת קול ההד, ופה החזרת היד פעם אחר פעם : (מלבי"ם באור המלות)

ט לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את יהוה
כמים לים : לים : מכסים : (o)

רס"י דעה את ה' לדעת את ה' : (רס"י)

מצודת דוד לא ירעו. הנחשים הרעים לא ירעו עוד ולא ישחיתו את מי : **כי מלאה וכו'.** ובעבור זה יהיה הטובה הזאת : **כמים לים מכסים.** מקום המים קרוי ים והמים ממלאים אותו המקום עד שלא יראה הקרקע ואמר כמו שכל היה מכוסה במים כן יהיו כולם מכוסים וממולאים בדעה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לא ירעו, מוסב על החיות הטורפות שהיה דרכם להרע להנאתם, ולא ישחיתו מוסב על הפתן והצפעוני שהיו רק משחיתים שלא להנאתם כלל. **כי מלאה**, יאמר במליצתו שהכרת ה' תתפשט כל כך עד שגם החיות הטורפות יכירו כי הגיע עת התיקון, הגם שאין כח השכל אצלם, ומדמה זה למים המכסים חפירת הים שאין מקום מעצור בפני המים שלא יכסו אותו, כן גם חומר הבע"ח הבלתי מוכן להשכלה לא יעצור בפני ידיעת ה' אשר תתפשט על כל בשר, והיא מליצה על שינוי טבע הבע"ח בדבר ה' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ירעו, ישחיתו. בארתי למעלה (א' ד') המריע יעשה לפעמים להנאתו, והמשחית כונתו רק להשחית שלא לתועלת כלל. **ים**. הוא החפירה העמוקה שבו המים מתקבצים, והעד ים הנחושת שעשה שלמה : (מלבי"ם באור המלות)

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא שָׂרֵשׁ יִשְׂרָאֵל עֹמֵד לְנֶס עַמִּים אֱלֹהִים יְדַרְשׁוּ וְהָיְתָה מְנַחְתּוֹ : כְּבוֹד : (פ)

רס"י לנס עמים. להיות עמים מרימים נס להקבץ אליו : (רס"י)

מצודת דוד שורש ישי. משיח היוצא משורש ישי אשר יהיה עומד ביום ההוא י. וס קבוץ גליות. לנס עמים. הוא לכל העמים כמו נושא הנס אשר הדרך הוא שכל אנשי החיל הולכים אחריו כן ידרשו כל העובדי כוכבים אל המשיח ואחריו ילכו לעשות מה שיצווים : **והיתה מנוחתו כבוד**. בוחר במנוחה ולא יתגרה במי אבל מנוחת המשיח תהיה לו לכבוד כי כולם יהיו נשמעין אליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לנס. הוא כלונס ארוך ובראשו בגד ועשוי להוליכו לפני אנשי החיל וכולם הולכים אחריו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שרש ישי, המלך המשיח כמ"ש ונצר משרשיו יפרה. **אשר עמד לנס עמים**, אשר בתחלת התגלותו ישאו כל העמים נס לקבוץ להלחם נגדו במלחמת גוג ומגוג ואז אליו גוים ידרשו, שיכירו כי הוא הגואל האמתי. **והיתה מנוחתו כבוד**, שלא תהיה מנוחתו כמנוחת מלך הבלתי חשוב שאין משימים לב להלחם נגדו, כי אדרבה תחלה יתקבצו כולם עליו, והמנוחה שישגי אח"כ תהיה לו לכבוד גדול, כי יד ה' תעוז לו ותניחהו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לנס. מרימים אותו לסימן קיבוץ ומלחמה : **עמים, גוים**. בארתי למעלה (א' ד') עם גדול מגוי, עם יש להם מלכות לא כן גוי,

ע"ז מוסיף שגם גוים יכירו אמתת הגואל העתיד : (מלבי"ם באור המלות)

יא וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי שְׁנִית יְדוֹ לְקִנּוֹת אֶת שְׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשְׁאֵר מֵאֲשׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפְתָּרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעִילָם וּמִשְׁנֶעֶר וּמִחֲמַת הַיָּם:

רס"י כְּנִית. כְּמוֹ שֶׁקִּנְחָס מִמְלָכִים שְׁהִיתָה גְּאוּלְתָּם צְרוּרָה מֵאִין שְׁיַעֲבֹד אֲבָל גְּאוּלְתָּ צִית שְׁנִי אִינָה מִן הַמְּנִיין שְׁהִי מִשְׁוַעֲבָדִים הִי לְכוּרָשׁ : וּמֵאִי הִים. הַן אִי כְּתִים יוֹנִים :

מצודת דוד יוסיף אד' וכו'. כי מאז קנה אותם מבית עבדים מיד מצרים ועתה יוסיף שנית ידו לקנות את הנשארם בגולה אשר לא מתו : מאשור וכו'. חוזר על מלת לקנות לומר לקנות אותם מאשור וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון לקנות. מצינו לשון קנין בלא מחיר ואף אם אין מוכר וכן קונה שמים וארץ (בראשית יד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שנית, כנגד גאולת מצרים, כי אחרי שיכירו אמתת הגואל תהיה קיבוץ גליות : (מלבי"ם באור הענין)

יב וְנָשָׂא נָס לְגוֹיִם וְאָסַף נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפָצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ:

רס"י נָשָׂא נָס. פִּירְקָא צִלְע"ז וְהִיא לְאוֹת לְקַבֵּץ אֲלוֹי וּלְהַבִּיא אֶת גְּלוֹת יִשְׂרָאֵל מִנְּחָה לוֹ :

מצודת דוד ונשא נס. ר"ל יעורר לב הפרסיים ולשלוח את ישראל מן הגולה וכאלו נשא להם נס לרמוז על הדבר : ואסף. ובזה יאסף נדחי ישראל וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונפצות. ענין פזור : כנפות. קצות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונשא נס, סימן שיקבצו את הגליות כמ"ש והביאו את אחיכם מכל הגוים מנחה לה'. ואסף, העשרת השבטים שהם אינם מפוזרים רק נדחים ממקומם מהלאה לנהרי כוש, ושם יושבים כולם מקובצים יחד, כמו שבא בקבלת חז"ל, אותם יאסוף ויכנס לארצם. ונפצות יהודה שבט יהודה שהפיצו ה' לארבע רוחות השמים יקבצוהו

מארבע כנפות הארץ. ועיין באור המלות: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ. ההבדל בין אסף ובין קבץ, פעל אסף מצאנוהו ברוב על כניסת איזה דבר למקום מיוחד, לא על קיבוץ המפוזר שע"ז בא פעל קבץ בכל מקום. ואסוף אותם אל משמר (בראשית מב טז), ואין איש מאסף אותם הביתה, (שופטים י"ט ט"ו) והוא משתתף בהוראתו עם פעל כנס, לבד שאסף מורה על ההכנסה מן החוץ אל הפנים, ופעל כנס מורה מה שכונסו בבית עצמו אל האוצר או כ"מ משומר, לאסוף ולכנוס (קהלת ב' כו), לאסוף מן החוץ אל הבית ולכנוס אח"כ בבית אל האוצר לבל יוציאנו. ומזה בא פעל אסף על התחבר הדבר אל עצמו. ויאמר הכהן אסוף ידך (ש"א יד כ'), שיאסוף ידיו אל גופו, ואספתו מצרעתו, ואסף המצורע, שהמצורע מחוץ למחנה מושבו ובהרפאו נאסף אל תוך המחנה. ולכן גם בעת ישמש פעל אסף על הקיבוץ, אין כונת הקיבוץ לקבץ נפזרות רק להכניס הנדח בחוץ אל מקום מיוחד, ונאספו שמה כל העדרים, שמה למקום הזה. האספו ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים הקבצו ושמעו בני יעקב (בראשית מט א' ב'), ודרשו חז"ל שבקש לגלות את הקץ ונסתלקה הימנו שכינה וסבר שיש בלבם מחלוקת, וכן בב"ר שאמר להם הקבצו על המחלוקת, והוציאו זה ממ"ש תחלה האספו, שלא היו מפוזרים שיצטרכו קיבוץ רק שיתקרבו למקום אשר הוא שם, ואח"ז שחשב שיש ביניהם פיזור פנימי ושנאת הלב אמר הקבצו. וידוע כי פעל נפץ ופעל נדח, אינם נרדפים, כי נפץ מורה על פיזור דבר המתאחד, משם הפיצם ה' על פני כל הארץ. ונדח הוא דבר יחידי הנודד ממקומו, ועיין לקמן (יג יד). לפי"ז אסף הוא הפך של נדחי, הנדחים ממקומם יאספם למקומם, וקבץ הוא ההפך מן נפצות, המפוזרים יקבץ: (מלבי"ם באור המלות)

יג וְסָרָה קָנְאֵת אֶפְרַיִם וְצָרָרִי יְהוּדָה יִכְרְתוּ אֶפְרַיִם לֹא יִקְנֵא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יִצָּר אֶת אֶפְרַיִם:

כ"ט אֶפְרַיִם לֹא יִקְנֵא אֶת יְהוּדָה. מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף וּמְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד לֹא יִקְנֵאוּ זֶה זֶה : בְּזֵה (כ"ט)

מצודת דוד וסרה קנאת אפרים. לא יתקנאו ביהודה על כי יהיה המשיח ממשפחתם לא כמו שהיה לשעבר בעת נחלק המלכות בימי ירבעם : וצוררי יהודה. הם בני אפרים שזכר וכפל הדבר במ"ש : יכרתו. ר"ל לא יהיו עוד צוררים כי השנאה תכרת ואיכה : אפרים וכו'. ר"ל משיח בן יוסף הבא מאפרים ומשיח בן דוד לא יתקנאו זה בזה ולא יצורו זה לזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ציון יצור. מלשון צרה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וסרה, בזמן הקודם היה למלכות יהודה שני מנגדים, **א.** קנאת אפרים שהם לא היו צוררים ליהודה אך מקנאים על דבר המלוכה, **ב.** צורריהם מן העמים. עתה הקנאה לא תהיה עוד, והצוררים יכרתו. **אפרים**, תחלה אפרים היה מקנא את יהודה בעת היה כל המלכות ליהודה בחשבו שמגרע ממנו חלק המלוכה המגיע אליו. ויהודה היה צר את אפרים על שמרד במלכות דוד, ועתה ידעו כי המלוכה מגיע לבית דוד ולא יקנאו זא"ז, (וחז"ל דרשו על שני המשיחים, ומבואר ג"כ בדברי) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יקנא את. שלשה מיני קנאה יש, א) המקנא בזולתו להיות נכבד כמוהו ולא יעורר איבה נקשר עם ב', ותקנא רחל באחותה. ב) המקנא על כבוד זולתו המחולל נקשר עם למ"ד, קנא קנאתי לה'. ג) המקנא בחברו להרע לו נקשר עם את. וההבדל בין קנא את, ובין צר, כי צורר הוא מפני שנאה או מפני שעשה עמו רעה, וקנא את, הוא שמתקנא על שחושב שחברו מגרע מאתו איזה תועלת או הנאה שמגיע לו, ויקנאו אותו פלשתים, שחשבו שהעושר של יצחק נגרע מאתם, וקנא את אשתו, שחושב שמגרעת ממנו מה שהיא חייבת אליו: (מלבי"ם באור המלות)

יִדְּ וְעָפוּ בְּכַתֵּף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יִחַדּוּ יִבְזּוּ אֶת בְּנֵי קָדִים אֲדוּם וּמוֹאָב מְשַׁלּוּחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מְשַׁמְעֵתָם:

רס"י ועפו זכתף פלשתים ימה. יעופו ויראו ישראל שכם אחד על הפלשתים אשר הם צמערבה של ארץ ישראל וכבש את ארלס כמו דרך ירלחו שכמה (הוסע ו) שכם אחד (לפניה ג) וכן ת"י ויתחזרון כתף חד למימחי פלישתאי די צמערבא : ובני עמון משמעתם. כתרגומו ישתמעון להון, מקבלין מלוחם עליהם : (רס"י)

מצודת דוד ועפו. ימהרו כעוף הפורח ללכת בצד פלשתי היושב במערבה של א"י : יחדיו. יהודה ואפרים : משלוח ידם. יהיו משלוח ידם ר"ל ישלחו ידם בהם לבוזם : משמעתם. יסורו אל משמעתם ר"ל יהיו נשמעים להם לקבל מצותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועפו. מלשון עפיפה : בכתף. בצד ועבר : יבוזו. מלשון בזה ושלל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועפו, יעופו במהירות אל כתף וצד פלשתים שהוא במערב א"י, וכן יבזו בני קדם במזרח, ואדום ומואב נגבה, ובני עמון צפונה משלוח ידם, עד שם תתפשט רשותם. משמעתם, יסורו אל

מלבי"ם - באור המלות **בכתף פשלתים**. בצד של פלשתים, כמו אל כתף ים כנרת, אל כתף היבوسی : (מלבי"ם באור המלות)

טו וְהָרִים יְהוָה אֶת לְשׁוֹן יַם מִצְרַיִם וְהִנִּיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר בְּעָיִם רוּחוֹ וְהִפָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהִדְרִיךְ בְּנְעָלִים:

רס"י והחרים. ליבסו כדי שיעברו בו גליות ישראל ממאריס : על הנהר. נהר פרת לעבור בו גליות אשור : בעים רוחו. אין לו דמיון במקרא ולפי הענין יפתר בחוזק רוחו : לשבעה נחלים. לשבע גזרים לעבור בו שבע גליות האמורות למעלה מאשור וממאריס וגו', ומאיי הים אינו מאותו כל : והדריך. בתוכו את הגליות : בנעלים. (רס"י)

מצודת דוד והחרים. יכרית מי נהר מצרים להיות בו דרך לעבור בו גאולים : על הנהר. זה נהר פרת : והכהו. את כל אחד יכה להיות נחלק לשבעה נחלים ויהיה שביל ודרך בין נחל לנחל : והדריך. דרך השבילים ההם ידריך בני הגולה לדרך בנעלים אשר ברגליהם כי תשוב להיות יבשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון והחרים. ענין כריתה ואבוד : לשון ים מצרים. הוא הנילוס ולפי שהוא מתדבק אל הים נראה כאלו הוא לשון הים ועל שם שהוא נמשך כלשון נקרא לשון : והניף. ענין הרמה : בעים. ענין חוזק ואין לו דומה : והדריך. מלשון דרך והלך : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והחרים**, ליבשו שיעברו בו הנדחים בארץ מצרים, על הנהר, נהר פרת שיעברו בו האובדים בארץ אשור. והכהו לשבעה נחלים, נגד השבעה מקומות שחשב בפסוק י"א, חוץ ממצרים. והדריך בנעלים, במקום שינעול שם את הנהר במנעולים ויסגיר בעד משיכת מימיו, בשבעה מקומות הנזכר יעשה שם דרך כבושה לרבים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בעים**. אין לו דמיון ולפי משמעו בחוזק רוחו : בנעלים. לשון נעילה וסגירה, ברזל ונחשת מנעליך, ר"ל יעשה דרך במקום סגירת הנהר, ע"ד ויסך בדלתים ים, וכי ואשים בריח ודלתים (איוב לט) : (מלבי"ם באור המלות)

טז וְהִיְתָה מִסְלָה לְשָׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשְׂאֵר מֵאֲשׁוּר כְּאֲשֶׁר הִיְתָה

לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

רַס"י והיתה מסילה. בתוך המים לשאר עמו : (רס"י)

מצודת דוד והיתה מסלה. תהיה דרך סלולה כאלו היה שם דרך מעולם : אשר ישאר. שלא מתו בגולה : מאשור. חוזר על מלת מסלה המסלה בדרך ישר יהיה מאשור : כאשר וכו'. כמו שהיתה מסלה בים סוף ביום עלותו וכו' כן יהיה מסלה בנהר פרת ונהר מצרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסלה. דרך סלולה וכבושה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיתה מסלה, לעבור בו הגליות לא"י דרך ימים ונהרות כימי קדם בים ובירדן : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-יב

אז ואמרת ביום ההוא אודך יהוה כי אנפת בי ישב אפך ותנחמני:

רַס"י ואמרת. בראותך זאת : אודך. כי אנפת בי. והגליתני וכפר גלותי עלי ועתה נראה עוני ויפך אפך ותנחמני ויונתן תרגם אודך ה' כי חטאתי לך ועל כן אנפת בי ולולי רחמיך לא הייתי כדאי לשוב אפך ולנחמני והנה פך אפך ממני : (רס"י)

מצודת דוד כי אנפת בי. והגליתני וכפר גלותי עלי ועתה נרצה עווני וישוב מעלי אפך ותנחמני בהבאת הטובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אנפת. כעסת כמו פן יאנף (תהלים ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואמרת ביום ההוא, בעת הגאולה. אודך ה' כי אנפת בי, פעל אנף מורה על הראות פנים נזעמים בגלוי, וזה ההבדל בינו ובין חמה שהוא נטירת הכעס והאיבה בستر, ובזה ישבחו את ה' על שאנף במי וענשם על חטאם, שע"כ ישוב אפו וסר לגמרי, עד שישוב וינחמם, כמי שהרע לחברו ונתפייס עמו שעוד ינחמהו על הצער שסבל, משא"כ אם לא

היה ה' מעניש רק היה שומר חמה עליהם לא היתה להם תקנה : (מלבי"ם
באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אנפת. בארתי בכ"מ כי יש הבדל בין אף ובין חמה.
חמה מציין נטירת הכעס והשנאה בלב, ואף מציין הכעס החיצוני הנראה
מן הפעולה או הדבור, שמראה לו שהוא כועס, ולפעמים יצויר אף בלא
חמה, אם בלבו אינו כועס עליו, ומצאנו עוד פעל אנף, וגדרו לפי דעתי,
אם מכלה את חרון אפו ושופך עליו העונש עד לכלה, גם בי התאנף ה'
וישבע לבלתי עברי את הירדן (דברים א' לז, ד' ב'). ר"ל ובזה כלה חרון
אפו, ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו (שם ט' כ'), דרשו חז"ל דמ"מ
עשה האניפה רושם ומתו נדב ואביהוא, ועוד בארתי במקומותם : (מלבי"ם
באור המלות)

ב הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יהוה יהי לי
לישועה:

רש"י עזי וזמרת יה ה'. עז ושבח של הקדוש צרוך הוא הוא היה לי
לישועה, ואין לפרש עוזי עוז שלי שלא מלינו במקרא עזי נקוד חטף קמץ
אלא שורה עזי חוץ משלש מקומות שהוא סמוך אלל וזמרת ולא וזמרת
כמו וזמרתו אלל על כרחך וזמרת דבוק הוא לתיבה של אחריו לכך אני
אומר שאין יו"ד של עזי אלל כמו יו"ד של שוכני סנה (דברי' לג) : יה
יהוה. עד הנה היה שמו חלוק וצמפלתו של עמלק נעשה שלם וכן הוא
אומר כי יד על כס יה (שמות יז) אין הכסא שלם ואין השם שלם עד שתהא
מלחמה לה' בעמלק : ויהי לי לישועה. כמו היה לי לישועה ודרך מקראות
לדבר כן כמו ואשר לא שם לבו (שם ט') וגו' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו
ועוד בדברי הימים (ב י') ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם
רחבעם היה לו לומר מלך עליהם רחבעם : (רש"י)

מצודת דוד הנה אל ישועתי. הואיל ועמי אל ישועתי אשכון בטח ולא
אפחד עוד : כי עזי וכו'. העוז והשבח של המקום הי' לי לישועה ר"ל
התשועה היתה למען הראות חזקו ולמען אזמר בשבחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון עזי. ענין חוזק והיו"ד יתירה : **וזמרת.** מלשון זמר ושבח :
ויהי לי. כמו היה לי וכן ויעזב את עבדיו (שמות ט) ומשפטו עזב : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה אל ישועתי, בא לבאר מ"ש אבטח ולא אפחד,

שיבטחו שלא יבואו עוד בגלות, ושתהיה התשועה תשועת עולם, ונתן שני טעמים. **א.** כי הבוטח על אדם יש לו להתירא פן ימות או יחלש המושיע, אבל אני הלא **אל ישועתי**, **ב.** הנעזר יש לו להתירא שלא יתמיד העזר, לא כן הנושע, כי יש הבדל בין עזרה וישועה, שהעזר הוא רק סיוע והנעזר צריך לעשות העקר, אבל בהתשועה לא יפעול הנושע מאומה, כי את הכל יעשה המושיע. ובתשועת ה' אם יהיה זה ע"י מעשה בני אדם וזכותם נקרא עזר, ואז יצוייר שאם אחי"כ יריעו מעשיהם יסתיר פניו מהם, אבל אם הוא בחסד ה' מבלי השקף אם הם ראויים או לא נקרא תשועה, ואז יוכלו לבטוח שלא יסיר חסדו מעמם גם אם לא יהיו ראויים, אחר שלא השקיף עתה על זכותם. ועז"א הלא הוא **אל ישועתי**, בחסד גמור, ואי"כ לא אפחד. (גם המאמרים מגבילים ע"י שהוא **אל אבטח**, בהוה כי לו הכח להושיע, וע"י שהוא **ישועתי** מצד החסד, **לא אפחד** בעתיד, כי החסד לא יופר לעולם, אחר שאינו תלוי במעשה בני אדם). **כי עזי וזמרת יה**, מוסיף טעם אחר שאין לו לפחד לעולם, כי הלא העוז והחוזק שלי הוא בעצמו זמרת ושבח של יה, שע"י שהיה לי למעוז יכירו הכל כחו וגבורתו ואמתת דבר נביאו, ואי"כ לא יטוש ה' את עמו שנית, בעבור שמו הגדול. **ויהי לי לישועה**, מוסיף טעם שלישי שאין לו לפחד על שיעזבם אחר הגאולה אחר שהיה לי לישועה מעולם, וישועה זו הבטיח לי ע"י נביאיו, ודברו לא ישוב ריקם. והם הגי' טעמים שבאר העקרים (מאמר ד') שבהכרח יקים ה' דברו, **א.** מצד החסד אשר לא יכלה, **ב.** מצד כבוד שמו שלא יתחלל, **ג.** לאמת הבטחתו כמ"ש **א.** כי לשמך תן כבוד, **ב.** על חסדך, **ג.** על אמתך:

(מלבי"ם
באור
הענין)

מלבי"ם - באור המלות ישועתי. ההבדל שהזכרתי בין עזר וישועה הזכירו דורשי הלשון, ועוד יש ביניהם גדרים מיוחדים ויזכרו במקומם: (מלבי"ם באור המלות)

ג וְשִׂאֲבָתָם מִיָּם בְּשִׁשּׁוֹן מִמַּעֲיָנִי הַיְשׁוּעָה:

רש"י וְשִׂאֲבָתָם. ותקבלון אולפן חדת: ממעיני הישועה. כי ירחיב לבם על ידי ישועה הנצאה להם ויתגלו להם רזי התורה שנסתכחו בצבל על ידי הלכות:

(רש"י)

מצודת דוד וְשִׂאֲבָתָם מִיָּם בְּשִׁשּׁוֹן. ר"ל כמו השואב מים מן המעיין הנובע הנה שואב הוא בששון כי לא ידאג פן יכלה המים כן תשאבו בששון את הישועה ממעיני הישועה כי לא תופסק התשועה כי יד ה' לא תקצר: (מצודת דוד)

מצודת ציון וְשִׂאֲבָתָם. לקיחת המים נקראת שאיבה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושבתם, מוסיף לאמר כי לא לבד שלא תפחדו בל תחלוף הישועה מכם כי גם תשיגו מדי עת ישועות חדשות כאילו נפתחו מעיני הישועה, הנובעים תמיד ומתוספים כל עוד שיוסיפו לשאוב מהם, עד שהשואב מהם שואב בששון, כי יודע שלא יכלה המקור, ולא יכזבו מימיו. (גם יש הבדל בין השואב והדולה, הדולה הוא מבארות עמוקים ויש בו טורח והשואב הוא בלי טורח, ובנמשל כי תשיגו ישועות בלי עמל וטורח) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ושבתם. דלה הוא מבאר עמוק, מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה (משלי כ' ה'), יזל מים מדליו (במדבר כד), ר"ל גם מדליו יזלו מעצמם כאילו נוזלים מן המעין. ומשתתף עם ארוממך ה' כי דליתני. לא כן שאב : (מלבי"ם באור המלות)

ז וְאִמְרָתֶם בְּיָזֶם הַהוּא הוֹדוּ לִיהוָה קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים
עֲלִילְתִּיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׁגַּב שְׁמוֹ :

רש"י עלילותיו. מעלליו : הזכירו. לשבח כי נשגב הוא : (רש"י)

מצודת דוד ואמרתם. תאמרו זה לזה דרך זרוז : **הודיעו**. לפרסם הנס : **הזכירו**. היו מזכירים זה את זה שבחי המקום כי נשגב שמו ומהראוי אם כן להזכיר שבחיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון עלילותיו. מעשיו : נשגב. חזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואמרתם ביום ההוא הנהגת ה' את עולמו עפ"י חקי הטבע נקראים בכתבי קדש בשם פעולות או מעשים, אבל הנהגתו הנסיית אשר ישדד את חקי הטבע וינהיג עפ"י חקי מופתים בחיריים נקראים עלילות בכתבי קדש. והנה העכו"ם אין מכירים רק ההנהגה הטבעיית, ואמר כי לעתיד הודו לה' על הטובות שיעשה עמכם בכל רגע, ועי"ז קראו בשמו ופרסמו גדולתו ביחוד ע"י שתודיעו בעמים עלילותיו, שהיא הנהגתו ההשגחיית, ומצורף לזה הזכירו אותם ג"כ כי נשגב שמו שהוא מה שגם הם יודעים מכבר ששמו נשגב גם בעיניהם על ידי שהוא הסבה הראשונה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קראו בשמו. קריאה בשם ה' בא לרוב על הפרסום, (בראשית יב ח'. יג ד', כו כה), ובכ"מ : עלילותיו. כמו שעלילה אצל בני אדם נבדלה מן פעולה ומעשה במה שמורה על פעולה יוצאת מתכונה נפשיית מוסריית כמו שבאר הרש"ף, כן אצל ה' יורה על הנהגה מיוחדת, ונבדלת מן פעולה ומעשה, שמורים על פעולות טבעיות, ומן נפלאות שמורים שידוד הטבע כי עלילות מורים הנהגה השגחיית ששרשה מצד

דרכיו אשר כיוצא בהם אצל בני אדם יצאו מתכונה נפשיית, כמו רחמים וענוה וחנינה וחסד וכדומה : (מלבי"ם באור המלות)

ז זָמְרוּ יְהוָה כִּי גָאוֹת עָשָׂה (מידעת) מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ:

מצודת דוד זָמְרוּ ה' . זמרו אל ה' כי עשה דבר הראוי להתגאות בו : **מודעת זאת**. הגאווה היא נודעת ומפורסמת בכל הארץ : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין זָמְרוּ, אבל עתה זמרו ותנו שבח לה' ביחוד על **כי גאות עשה**, ששם גאות הנזכר אצל ה' מורה על שהתעלה מן ההנהגה הטבעיית אל הנהגה גבוהה ממנה נסיית, ולא כנסים שעשה בימים הקודמים שלא נתפרסמו בכל חלקי הישוב רק לישראל לבד, כי עתה **מודעת** הנהגה **זאת בכל הארץ**, שגם העמים יראו נפלאותיו ומופתיו, ומ"מ הגם שהנהגה הנסיית תתפשט בכל הארץ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **גאות**. הגאווה הנאמרת אצל ה', מורה על שיתנשא על החקים הקבועים שישד בעולמו אל ענין נשגב מהם, אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. רוכב שמים בעזרך, היא ההנהגה הקבועה אשר משטרה בשמים. ובגאותו שחקים. הנהגה מעולה ממנה הנעלמת בשחקים שגבוהים משמים כמו שבארתי בכ"מ : (מלבי"ם באור המלות)

ז צְהַלִי וְרַנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי גָדוֹל בְּקִרְבָּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: (o)

מצודת דוד **צהלי**. הרימי קולך ברנן כי קדוש ישראל גדול בקרבך ר"ל ע"י הנפלאות שעשה בקרבך נתגדל שמו והוא מקרא מסורס : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צהלי**. ענין הרמת קול וכן צהלי קולך בת גלים (לעיל ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **צהלי ורני**, ביחוד את יושבת ציון יען **כי גדול בקרבך קדוש ישראל**, כי הנסים והמופתים יהיו רק למענך, בעבור שהוא קדוש ישראל ע"פ קדושתך, כי עקר האותות והמופתים יעשה לך ובשבילך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קדוש ישראל**. עיין למעלה (א' ד') מה שכתבתי שם : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה

פרק-יג

אֲמַרְךָ מִשָּׂא בְּבֶל אֲשֶׁר חָזָה יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אַמּוּץ:

רַס"י מִשָּׂא צַבֵּל. מִשָּׂא פּוֹרְעֵנוֹת שָׁעַל צַבֵּל : (רַס"י)

מצודת דוד **משא בבל**. זו הנבואה על בבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **משא**. כן נקראת הנבואה ע"ש שהיא נשאת בפי האדם : **חזה**.
ראה במראה הנבואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **משא בבל**, ידוע כי מפלת בבל היתה ע"י שמרדו שרי בלשאצר באדוניהם, ע"י המראה שראה בלילה ההוא שכתב המלאך על הכותל ופתרו דניאל לרעה, והמורדים האלה הם הודיעו הדבר לחיל פרס ומדי שלחמו אז עם בבל, ושבּו על בבל והחריבוה. עפ"י נשא המשא הזה, כי רואה הוא איך הקדיש ה' גבורי חיל אכזרים להחריב את בבל, שהם חיל מדי ופרס. ויען שהם מארץ רחוקה ואין יודעים איך לבא ואיך לכבוש את העיר, הזמין אנשים מאנשי בבל שהם יקראו לחיל מדי ויראום איך יכבשו את המדינה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **משא**. הנבואות שנרשמו בשם משא, משונות בסדרן ובמליצתם מיתר נבואות, שנושא דבריו תמיד במשל ומליצה, ישם דבריו בפי מדברים ונושאים שונים, וברוב בא בס ענין ספורי, מצוייר בגונים משונים, ומעריך דמות הענין אשר קרה בדמיונות ומליצות. עד שירמיה (כג) התמרמר על שאמרו משא ה'. והוא מלשון ישא עליך משל : (מלבי"ם באור המלות)

בַּעַל הַר נִשְׁפָּה שָׂאוּ נֶס הָרִימוּ קוֹל לָהֶם הַנִּיפּוֹ יָד וַיָּבֹאוּ פְתָחֵי נְדִיבִים:

רַס"י **על הר נשפה שאו נס**. להקבץ על הר שקט וזוטח צפוי שאו נס לגוים והרימו קול לנקבלים שיבואו עליו : הניפו. להם יד. לרחוקים שאין יכולים לשמוע ויראו אות הגפת היד ויבואו צפתחי נדיבי' של שרי צבל :

פתחי. כמו בפתחי ותשכ בית חזיה (בראשית לא) הנסתר צבית חזיה ומנחם בן סרוק פתר חרבות כמו והמה פתיחות (תהלים נה) : (רפ"י)

מצודת דוד על הר נשפה. הרימו נס על הר גבוה שיהא נראה למרחוק וקראו בקול רם לאנשי פרס ומדי : הניפו יד. לרמז להם שימהרו ללכת ויבואו בפתחי נדיבי בבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון נשפה. ענין גבהות כמו אפתח על שפיים נהרות (לקמן מא) : פתחי. בפתחי נדיבים, כן יקראו בעלי העושר כי ע"פ רוב המה נדיבי לב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על הר נשפה, תחלה ידבר אל השרים המורדים בבלשאצר שישאו נס לאנשי מדי לקרוא להם, ומצייר בהדרגה תחלה ישאו נס שיראוהו מרחוק וילכו אחריו, ואחר שיתקרבו אליהם ירימו קול להם, כי ישמעו הקול וילכו אחריו, ואחר שיתקרבו יותר יניפו יד (להם). הוא הולכה והובאה ביד לסימן בואם הנה אל פתח העיר. ויבאו, ע"י שיקראו אותם ויראו להם דרך מבא העיר יבואו בפתחי נדיבים של בני בבל, (והוא מאמר הלציי, כמו שהנדיב פתחו פתוח לקבל כל אורח הבא ממרחק, כן יקבלו בני בבל את האורחים האלה אשר במלחמות תנופה ילחמו בס) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נשפה. הר גדול, מלשון נשף על ששם תוקדם ותתאחר זריחת השמש, או על נשיבת הרוח הצח שם, מלשון גם נשף בהם ויבשו, או מענין וילך שפי, הר שקט ובוטח : הניפו. הרמה בגובה. הנפה, מעלה ומוריד מוליד ומביא, כמ"ש חז"ל בהנפת המנחה : פתחי. חסר בי"ת, כמו ימי עניה ומרודיה : (מלבי"ם באור המלות)

ג אֲנִי צוֹיְתִי לְמִקְדָּשִׁי גַם קָרָאתִי גְבוּרֵי לְאֶפֶי עֲלִיזֵי גְאוֹתַי:

רפ"י אני צויתי למקודשי. שיבאו ויתחילו להתגרות צם והם פרס ומדי אנשי כורס ודריוס שזמנתים לכך : קראתי גבורי לאפי. לעשות חרון אפי צהם עשה עליזי גאותי שאני מתפאר צהם : (רפ"י)

מצודת דוד צויתי. הערתי לבם : למקודשי. הם פרס ומדי שזמנתים לכך : לאפי. לעשות בבל חרון אפי : עליזי גאותי. להיות שמחים בגאותי שהתגאה על בבל על ידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון למקודשי. ענין הזמנה כמו התקדשו למחר (במדבר יא) : עליזי. ענין שמחה כמו יעלוזי שדי (תהלים צז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אני צויתי למקדשי**, מוסב על כל הנאמר בפסוק הקודם, ר"ל כל זה צויתי למקודשי, שהם בני בלשאצר שהקדיש אותם ה' למרוד באדונם על פי נבואת דניאל ולקרוא לחיל מדי ופרס. **גם קראתי גבורי**, הם חיל מדי ופרס המוכנים **לאפי**, למלאת נקמת חרון אפי. **עליזי גאותי**, שהם ישמחו במה שתתראה גאותי על ידם, (ור"ל כי באנשי חיל היוצאים לצבא יש שתי מידות, יש היוצאים רק להחריב ארצות ומצד שהם אכזרים ומתאווים לשפך דם. ויש היוצאים להגדיל שמם ושם מלכם ע"י גבורתם, והנה הראשונים ישחיתו יותר מן אותם היוצאים רק להתגאות לבד, אבל לעומת זה אחר שעקר כונתם רק אכזריות, לא יתאמצו כ"כ להראות גבורתם להיות לשם עולם, אבל אם בני הצבא נמצא ברוחם שתי המדות, האכזריות וגם אהבת הכבוד והגאווה, הם ירימו דגל להראות גבורתם, גם ישחיתו עד לכלה, עז"א כי מחנה מדי ופרס בשתי אלה ירימו קרן, א שהם מוכנים לאפי ואכזריות, ב שהם עליזי גאותי לבעבור הגאווה והכבוד : **(ד) קול המון**, יצייר עתה חזיון המחנה הבאה פתאום על בבל, כאיש היושב בטח בארמונו ושומע תחלה **קול המון בהרים**, ועדיין אינו יודע מה קול ההמון הלז אם רועים, קוצרים, המון חוגג, או צבא מלחמה. ואחר שיתקרבו יותר אז השיג כי הוא **קול שאון של ממלכות גוים הנאספים** למלחמה, ואחר שיתקרבו יותר אז עיניו יביטו מי הוא השר צבא ההולך בראשם, וראה כי ה' **צבאות** הוא שר הצבא **המפקד צבא למלחמה**, כי לא הלכו בפקודת מלך ומושל רק ע"י דבר ה' ע"י המלאך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **למקדשי**. ענין הזמנה, ומובדל מנרדפיו, שגדרו על הפרשת אנשים מעסקיהם לדבר מיוחד, ומזה הקדושה מעניני הגוף. והקדשה המיוחדת לזנות : (מלבי"ם באור המלות)

ד קול המון בהרים דמות עם רב קול שאון ממלכות גוים נאספים יהיה צבאות מפקד צבא מלחמה :

מצודת דוד **קול המון**. קול הומיה נשמע בהרים דמות קול עם רב והוא קול שאון ממלכות פרס ומדי הנאספים יחד : **מפקד**. המקום יצוה לספור אנשי צבא המלחמה כדרך שעושה אוסר המלחמה ר"ל יצליחו במלחמה כאלו המקום יהיה אוסר המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון דמות. מלשון דמיון : **שאון**. המייה : **מפקד**. ענין מספר ומנין כמו ויפקדם בטלאים (ש"א יג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות **דמית**. מורה שאינו רואה הדבר עצמו רק דמותו, דמות ארבע חיות, דמות המזבח : **שאון**, **המון**. המון מורגל, ושאון הבלתי מורגל, כנזכר לעיל (ה' יד) : (מלבי"ם באור המלות)

וַבַּיּוֹם מֵאֶרֶץ מִרְחָק מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם יְהוָה וְכָלֵי זַעֲמוֹ לְחַבֵּל כָּל הָאָרֶץ:
(o)

רפ"י וכלי זעמו. הם גבורי מדי ופרס : לחבל כל הארץ. סל צבל : (רפ"י)

מצודת דוד **מקצה השמים**. אמר דרך הפלגה : ה' וכלי זעמו. כאלו יבוא ה' להיות אוסר המלחמה וכלי זעמו עמו והם חיל פרס ומדי : לחבל. להשחית כל ארץ בבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחבל. להשחית כמו וחובל עול (לעיל י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין באים, עתה התקרבו יותר עד שיכול לשאלם מי ומאין המה. ונגד השאלה מאין המה ימצא מענה **באים מארץ מרחק**, ומוסיף מקצה השמים שהוא קצה הישוב, ונגד השאלה מי המה משיב ה' וכלי זעמו, ונגד השאלה לאן ולאיזה תכלית הם הולכים, משיב לחבל כל הארץ של בני בבל. (וכונת המליצה לצייר בואם פתאום בעת שבני בבל היו שלווים ושקטים וחוגגים יום משתה ושמחה על נצחון האויבים, ולא הרגישו בהם כמו שתמצא ציור הזה עצמו, לקמן סי' כ"א) : (מלבי"ם באור הענין)

וּבַלַּיְלָהּ כִּי קָרֹב יוֹם יְהוָה כָּשֶׁד מִשְׁדֵי יְבוּא:

רפ"י כשוד. כיום ביזה מלאת הקב"ה יבא : (רפ"י)

מצודת דוד **הילילו**. כאלו לבבל יאמר שיעשו יללה כי קרוב יום הפורעניות הבא מה' לא במקרה : **כשוד משדי יבוא**. רצה לומר תהיה גדולה וקשה כדרך השוד הבא משדי בעל היכולת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הלילו**. מלשון יללה : **כשוד**. מלשון שדידה ועושק הנפש וכן מקטב ישוד צהרים (תהלים צא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הילילו, עתה מתחיל לדבר לנכח בני בבל, אין לכם שום תקווה עוד, רק הילילו ובכו, **כי קרוב**, עת יגיע קול שמועה במדינה כי צר ואויב יבא בשעריהם, יש הבדל בין אם יום הכסא קרוב או רחוק, ובכל אחד יש מעלה וחסרון, כי אם יום הכסא קרוב, יש חסרון כי הפחד הפתאומי מביא מורך בלבבם, ומעלה שעיי"כ מתאזרים ביותר עוז להכן לקראת נשק אחר שהזמן קרוב, ואם יום הכסא רחוק אז לא ימס לבבם

כ"כ, אבל כן תרפינה ידיהם מהכין צרכי המלחמה כי סומכים אי"ע שעוד יש עדן ועדנים, עפ"ז אומר כי בבשורה זאת יש שני חסרונות, **א. כי קרוב יום ה'**, ומצד זה תגדל הפחד הפתאומי, ובכל זאת גם לא יוכלו להתאמץ בהכנת צרכי המלחמה, יען כי **כשוד משדי יבוא** השוד יבוא משדי בעל היכולת אשר אין עצה וגבורה לנגד ה' : (מלבי"ם באור הענין)

ז על כן כל ידים תרפינה וכל לבב אנוש ימס:

רפ"י כל ידים. כל לבב אנוש ימס : (מלבי"ם)

מצודת דוד כל ידים. כל ידי אנשי בבל יהיו רפויים מרוב אימה וכל לבב אנשיהם ימס : (מצודת דוד)

מצודת ציון תרפינה. מלשון רפיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן, מגביל עם הקודם, יען **כשוד משדי יבוא**, על כן **כל ידים תרפינה**, ולא יעשו דבר להכין צרכי המלחמה, ויען כי **קרוב יום ה'**, לכן כל לבב אנוש ימס מן הפחד הפתאומי : (מלבי"ם באור הענין)

ז ונבהלו צירים וחבלים יאחזון פיזלדה יחילון איש אל רעהו יתמהו פני להבים פניהם:

רפ"י צירים וחבלים. הם לשון יסורי אשה הכורעת לילד שצירי דלתי בטנה מתפרקים להפתח : יחילון. חיל וחלחלה לשון רתת הם : איש אל רעהו יתמהו. בני צבל על הצובאים עליהם כי משונים הם : מפני להבים פניהם. אומר אני שפניהם להובים ומאויימין מאד או י"ל שהם עם חושבי מחשבות ואת בני צבל (דימה להם על שם התמהון) : (מלבי"ם)

מצודת דוד ונבהלו. יהיו בהולים ופחודים : יאחזון. יאחז אותם צירים וחבלים וכאשת לידה יחילון : איש אל רעהו. בני בבל יתמהו זה מול זה על הצובאים עליהם כי יהיו פניהם צהובים כלהבת אש : (מצודת דוד)

מצודת ציון צירים. הם יסורי אשה הכורעת לילד שצירי דלתי בטנה מתפרקין להפתח וכן כי נהפכו עליה ציריה (ש"א ד) : וחבלים. גם הוא ענין מכאובי לידה כמו חבלי יולדה (הושע יג) : יחילון. מלשון חיל וחלחלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונבהלו, עתה מצייר מעמד העם בעת ביאת הצרה, תחלה יתבהלו פתאום, אח"כ יאחזו אותם **צירים** הבאים אל האשה בעת שהולד מתחיל לפתוח דלתות בטנה, וגם **חבלים** הנמשכים בעת שיושבת על המשבר, גם **יחילון** וירעדון כיולדה הרועדת בכל איבריה ע"י החבלים, וחוף ממה שיתבהל כ"א בפ"ע, עוד **איש אל רעהו יתמהו**, תגדל להם התמהון וההשתוממות עת יביט איש על חברו, כמי שהוא בבהלה פתאומית הבאה על הרבים שתגדל פחד כ"א עת יראה את העומדים סביבו איך גם הם מתפחדים ונמוגים. **פני**, וגם לא יצטרכו שיודיע איש לחברו פחדו ותמהונו, כי על הפנים לבד יהיה ניכר הפחד שיהיו פניהם דומים כלהבות אש, גם כמו שהלהבים כל שירבו הדברים המתלהבים כן יגדל הלהב, כן יתלהבו בלהב הפחד אחד מרעו, ויצרבו כל פנים מפני חברו **חברו** (מלבי"ם): **באור** **הענין**

מלבי"ם - באור המלות ונבהלו. בהלה נרדף עם הפחד, ועם המהירות, וגדרו התרגש פתאום מאיזה דבר, עד שאובד סדרו הטבעי והעצה וישוב הדעת **: צירים וחבלים**. שניהם מורגלים בעברי אצל יולדה, צירים מורה התפתחות צירי דלתות הרחם, מלשון הדלת תסוב על צירה. וחבלים המכאובות שתסבול אח"כ, וחיל הוא הרעדה והרתת שי"ל ע"י הלידה ומכאוביה **: יתמהו**. התמהון נבדל מרעיו, מתפלא, משתאה, שאלה יהיה בשכל, ותמהון אבדון ההרגשה והלב ועומד כאיש נדהם, אכה כל סוס בתמהון, ויתמהו האנשים איש אל רעהו (מלבי"ם באור המלות)

וְחַטְאֵיהֶם יוֹם יְהוָה בָּא אֶכְזְרִי וְעִבְרָה וְחָרוֹן אָף לְשׁוֹם הָאָרֶץ לְשִׁמָּה
יְשֻׁמִּיד **מִמֶּנָּה**:

כס"י וחטאיה. **חוטאיה** : **כס"י**

מצודת דוד אכזרי. היום ההוא יהיה יום אכזרי ויהיה עוד עמו עברה וחרון אף **: הארץ**. ארץ בבל **: וחטאיה**. אנשים החוטאים **: (מצודת דוד)**

מלבי"ם - באור הענין הנה, מתחיל לצייר איכות היום בעצמו, ומדמהו בחזיונו כאכזרי הטורף בלי רחמים כיום אפל מחותל בצלמות ולא סדרים. **אכזרי ועברה**, ר"ל כי המתעבר ואינו אכזרי בטבעו, או גם אכזר שלא בעת חמתו, עוד יש קצת תקוה, אבל היום הזה יהיה אכזרי בטבעו וגם בעת עברתו, ועברה וחרון אף, בארתי (בבאור המלות) ההבדל ביניהם, כי חרון אף הוא רק על מי שחטא כנגדו, ועברה הוא מה שיתעבר בעת חמתו להשחית הכל גם את מי שלא חטא נגדו. ועפ"ז אומר כי היום הזה יבא על החוטאים, ובעברתו ישחית גם את מי שלא חטא שהוא כלל המדינה, ומפרש נגד **עברה**, לשום את הארץ לשמה, שהיא כלל הארץ והמדינה, ונגד **חרון אף** על החוטאים, אומר **וחטאיה ישמיד ממנה**

מלבי"ם - באור המלות ועברה וחרון אף. העברה נבדלת מיתר לשונות הבאים על הקצף, במה שעברה משתתפת עם פעל עבר שמורה שעובר גבול איזה דבר, ומציין מי שברוב כעסו מלא קצף בכלל, בין על מי שחטא כנגדו בין על מי שלא חטא כנגדו, כמו שבארתי בפיי התורה דברים (גי' כו) בפסוק ויתעבר ה' בי למענכם, ובכל מקומות שנוכר שם עברה בתנ"ך

(מלבי"ם באור המלות)

וְכִי כֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִסְיֵיהֶם לֹא יִהְיוּ אֹרָם חֲשֵׁךְ הַשָּׁמַיִם בְּצֵאתוֹ יָרַח לֹא יִגִּיהַ אֹרֹ:

רש"י וכסיליהם. מזלותיהם : יהלו. יאירו וכן בהלו נרו (איוז כט) וכן אור כי יהל (קס לא) : חשך השמש. מתוך כרתם נדמה להם כאילו חשך השמש :

מצודת דוד לא יהלו אורם. מרוב הצרה ידמה להם שאין אורם מזהיר : בצאתו. עם כי אז נרגש ביותר הבהקת אורו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וכסיליהם. מזלות השמים וכן כסיל וכימה (איוב ט) : יהלו. וזהירו כמו בהלו נרו (שם כט) : יגיה. ענין הארה כמו והי יגיה חשכי (ש"ב כב) :

(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי כוכבי, מצייר את היום כי חשכו שמשו וכוכבי נשפו מרוב הצרות שנתהוו בו. לא יהלו, בארתי בבאור המלות ההבדל בין אור, נגה, הלל, כי אור הוא המאיר לאחר, ונגה הוא המקבל אור מגשם אחר כמו הירח המקבל אור השמש, והלל הוא מה שנמצא הארה בעצמו ואינו מאיר לאחרים. עז"א הכוכבים לא ימצא בעצמותם שום הלל וזוהר, השמש תחשך, ולא יהיה כמו בלילה עת תחשך השמש, שאז הירח תוציא אור מן השמש ותאיר לארץ, לז"א כי גם הירח לא יגיה אורו של השמש, לא יוציאנו להאירו לארץ ע"י אור חוזר, והנמשל על מפלת שר בבל וכוכב הצלחתם בשמים ממעל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יהלו אורם, יגיה. ההבדל בין אור, נוגה, הלל, אור הוא דבר המאיר מצד עצמו כמו השמש ואור הנר, ונוגה, בא רק על דבר שאין לו אור מצד עצמו רק מקבלו מזולתו, ככדור הירח, המקבל אורו מן השמש, ומשתתף עם הוראה השנית שיש לפעל זה מענין הוצאה. הגו סגים מכסף, על שנדמה כאילו מוציא נצוצי האור מהגשם המאיר אליו. ושם הלל, יהלו, מורה על דבר שאינו נותן אור לאחרים רק מבריק

ומתנוצץ בעצמו אבל אינו מאיר, ויבואר זה כ"א במקומו : (מלבי"ם באור המלות)

גיא ופקדתי על תבל רעה ועל רשעים עונם והשבתתי גאון זדים וגאות עריצים אשפיל:

רס"י על תבל. על חרלם : (רס"י)

מצודת דוד ופקדתי על תבל רעה. אזכור על ארץ בבל את הרעה שעשו לישראל ואשלם להם גמולם : ועל רשעים. על אנשי בבל אזכיר עונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ופקדתי. ענין זכרון כמו וה' פקד את שרה (בראשית כא) : תבל. כן נקרא הארץ : והשבתתי. ענין בטול כמו שבת נוגש (לקמן יד) : גאון. ענינו כמו גאווה : זדים. רשעים : עריצים. חזקים כמו כגבור עריץ (ירמיה כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ופקדתי, לשון מינוי, ימליץ השם ימנה את הרעה למושל על בבל לשלם להם כרעתם. על תבל, כונתו כמ"ש בפסוק ט', שיעניש את החוטאים וע"י העברה הכללית תדבק הרעה על כלל התבל, גם אשר לא חטאו, באופן שהרעה יהיה לו פקודה על התבל שלא חטאו. והעון על הרשע שחטא. והשבתתי, ובזה הזדים ומזיזים וחוטאים ישבית גאונם ותקפם, והעריצים החזקים אשר לא הזידו לחטוא, רק שהתגאו ברוחם במלכותם, ובהם הגם שגאונם שהוא תקפם ועשרם אינו שנוא בעיני ה' אחר שלא הזידו ולא חטאו, מ"מ אחר שגאותם שהתגאו ברוחם הוא שנוא בעיני ה' ישפיל גאות לבם. והנמשל, שרי בבל ומלכם שהם חטאו והזידו לה' יענישם על זדונם וישבית מלכותם, והמון עם שלא חטאו, מ"מ ישפיל גאותם על שהתגאו ע"י מלכות הזדון של נבוכדנצר. וע"י בבאור המלות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גאון, וגאווה. הגאווה הוא רק בעצם המתגאה, שמתנשא ברוחו לדמות א"ע יותר ממה שהוא. והגאון הוא חוץ לעצם המתגאה, המעלות שבעבורם יתגאו, כמו עושר גבורה חכמה מופלגת : זדים, עריצים. אינם נרדפים, זדים, שם החוטאים בזדון. ועריצים, שם הגבורים התקיפים : (מלבי"ם באור המלות)

גב אוקיר אנוש מפז ואדם מפתם אופיר:

רס"י אוקיר אנוש מפז. זו כלילה אכזב את דניאל מפז כשהציאוהו לקרות

מכתב מנח תקל ופרסין (דניאל ה) זאלדין אמר זלטסלר והלזיקו ית
דניאל ארגונא וגו' : כתם אופיר. קבולת זהב אופיר : (כ"י)

מצודת דוד אוקיר. אז אשים בן אנוש יותר יקר מפז כי האויב לא יקח פז
מחירו לבל יהרגנו : ואדם וכו'. וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון אוקיר. מלשון יקר וחשוב : מפז. הוא זהב הטוב : מכתם
אופיר. מזהב טוב הבא מאופיר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אוקיר, מבאר הטעם שיגדל הקצף על בבל כ"כ, כי
גם אנוש הקטן ששפכו את דמו יהיה יקר אצלי יותר מפז, ואדם הגדול
במעלה יהיה עוד יקר יותר מכתם אופיר שהוא יקר מפז : (מלבי"ם באור
הענין)

מלבי"ם - באור המלות אנוש. מורה אדם קטן בכ"מ כמו שהעירותי בכ"מ
שזכר שם זה, אבל אדם גדול מאנוש במעלה, וכן כתם אופיר יקר מפז
(מלבי"ם באור המלות)

על כן שמים ארגיז ותרעש הארץ ממקומה בעברת יהוה צבאות
וביום חרון אפו :

כ"י שמים ארגיז. כל זבאה ירגז ואומר איך נפלת משמים היכל בן שחר
(לקמן יד) ואחר כך נגדעת לארץ חולש על גוים אף כאן תחלה שמים
ארגיז ואחר כך ותרעש הארץ ירעשו יושביה לקול מפלתה שיתמהו בדבר
:

מצודת דוד על כן. בעבור הרעה הבאה על בבל ארגיז צבא השמים : ותרעש
הארץ. מחרדת מפלת בבל ירעשו יושבי הארץ ביום בוא עברת ה' וחרון
אפו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ארגיז. ענין רעדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : בעברת.
מלשון עברה וזעם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן, אחר שאחשיב חשיבות בני אדם שנשפך דמם
ע"י בני בבל, אשר אבדו גוים רבים. שמים ארגיז וכו', ר"ל שלא תהיה
מפלתה רק למטה רק יעקר גם שרשה ומזלה למעלה, ומצייר כאילו ירגיז
השמים שהוא המקיף וממילא תרעש הארץ אשר היא המרכז תוך עגולת
השמים. בעברת ה' וביום חרון אפו בארתי למעלה פסוק ט' : (מלבי"ם באור
הענין)

וְהָיָה כְּצָבִי מִדָּח וּכְצֹאן וְאִין מְקַבֵּץ אִישׁ אֶל עַמּוֹ יִפְנוּ וְאִישׁ אֶל אֶרְצוֹ
יְנוּסוּ:

רַס"י והיה. יוסב צבל : כלבי מודה. ממקומו : (רס"י)

מצודת דוד והיה וכו'. בבוא הרעה על בבל אז העם הנכרי אשר בבבל יהיה כצבי המודח ממקומו על ידי רודפים שהוא רץ מפניהם בכל כוחו כן אשר בבבל מעם אחר יצאו בחיפזון מתוכה איש אל עמו וכו' ולא ישובו עוד כצאן הנדחה מהעדר ואין מי מקבצם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והיה, עתה החל לצייר איכות אבדם והשמדתם בפרטיית, ומתחיל תחלה מן הנכרים אשר נמצאו בבבל מארצות שונות, אשר גרו או סחרו בה, באשר היתה צבי הארצות ומסחר העמים. **כצבי, וכצאן**, יש הבדל בין הצבי המודח ובין הצאן המפוזרות, כי הצאן צריכים אל הקיבוץ שיהיה העדר ביחד והרועה ישמרם מכל פגע, ואז הם בטוחים הגם שרועים בשדה או ביער, ובעת יתפזרו יאבדו ויהיו לטרף בפי זאבים, אבל הצבי מדרכו ללכת בדד ואין מטבעו שיתקבצו הצביים עדרים עדרים, כמ"ש דמה לך דודי לצבי על הרי בתר, רק שצריך הוא למעון ומקום מיוחד בו ישכון ויתלונן על שן סלע ומצודה ויסתר מן החיות החזקים ממנו, ובעת שידח ממעונתו ומקומו אינו בטוח מטרף. לפי"ז הצבי מודח מבקש את מקומו, והצאן המפוזרות מבקשים את העדר שלהם, וצריכים להתקבץ. כמשל הזה אמר כי הנכרים אשר ימצאו בבבל אשר עד עתה היה להם ארץ בבל כארצם, ועם כשדים כעמם, עתה בעת תלכד העיר יהיו נחשבים אם כצבי מודח המבקש את ארצו, ואם כצאן המפוזרות המבקשים את בני עמם, ומפרש נגד כצבי מודח **איש אל ארצו ינוסו**, ונגד כצאן ואין מקבץ, **איש אל עמו יפנו**, ור"ל שיפנה כל איש לבקש את בני עמו למען יתחברו ביחד וינוסו אל ארצם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מדח, ואין מקבץ**. מודח מציין חוץ למקומו, וע"כ בא אצלו פעל השבה בכ"מ (דברים כב א', ש"ב יד ג', ירמיה טז טו, מ' יב, מג ה', יחזקאל לד ד' טז), ולא בא עליו פעל קיבוץ רק כשמדבר מן גלות ישראל שעם הנדיחה נקשר מושג הפיזור והניפוץ מעצמו (דברים ל' ד', ירמיה כג ג', כט יד, לב לו, מיכה ד' ה', צפניה ג' יט), אבל קיבוץ הוא הפך הפיזור והניפוץ כנ"ל (יא יב) : (מלבי"ם באור המלות)

וְהָיָה כְּצָבִי מִדָּח וּכְצֹאן וְאִין מְקַבֵּץ אִישׁ אֶל עַמּוֹ יִפְנוּ וְאִישׁ אֶל אֶרְצוֹ יְנוּסוּ:

רס"י כל הנמלא. בחוץ ידקר : וכל הנספה. על בני העיר להיות נקלט עמהם צמאור יפול בחרב כשתלכד העיר, נספה לשון ספות הרזה (דברים כד) ספו שנה על שנה (לקמן כט) ספו על זבחיכם (ירמיה ז) אקוילוי"ר צלע"ז : (רס"י)

מצודת דוד כל הנמצא. כי כל הנמצא בתוכה ידקר בחרב ואם הוא מעם נכרי : וכל הנספה. כל הנוסף על בני העיר להיות עמהם יפול בחרב והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ידקר. ענין נעיצה ותחיבת חרב בגוף כמו והביטו אלי את אשר דקרו (זכריה יב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כל הנמצא, הטעם שאיש אל עמו יפנו כי יירא לנוס לארצו בדד, כי כל הנמצא יחידי בדרך ידקר, והטעם שאיש אל ארצו ינוסו, ולא יתחברו עם בני בבל להלחם נגד האויב, כי כל הנספה אל צבא המלחמה יפול בחרב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הנספה. שרשו ספה ושתי הוראות לו, כליה, ויש נספה בלא משפט, תוספת, ספו שנה על שנה, האי משתתף עם סוף מנע"ו, יחדו יסופו, יבא סופם וקצם. הב', עם יסף מנפ"י. ומתמצעים, במה שמשמשים דבר והפוכו, וענינו פה על הנוסף על אנשי המלחמה, ונוסף גם הוא על שונאינו : (מלבי"ם באור המלות)

טז ועלליהם ירטשו לעיניהם ישו בתיהם ונשיהם (תשגלנה) תשכבנה:

רס"י ירוטשו. יתבקעו וכן נערים תרטשנה : (רס"י)

מצודת דוד ועולליהם. קטניהם יתבקעו לעיניהם ואין לאל ידם למחות : ישו בתיהם. יבוזו וישללו בתיהם ויאנסו נשיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירטשו. ענין בקיעה וכן אם על בנים רטשה (הושע י) : ישו. ענין בזה ושלל. תשגלנה. מלשון משגל ומשכב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועלליהם, גם זה מוסב על הגרים בבבל מארצות אחרות, עולליהם אשר לא יוכלו לברוח עמהם ירוטשו אל הקירות לעיניהם באכזריות וישו בתיהם וישכבו עם נשיהם. (ובזה אין כפל ענין במה שכפל דבר זה בפסוק י"ח, כי שם מדבר מבני בבל עצמם) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ירטשו**. לא נמצא רק על פגור אדם, וענינו העברת הצורה עד שלא יוכרו האיברים : (מלבי"ם באור המלות)

זי הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יחפצו בו:

רפ"י הנני מעיר עליהם את מדי. דריוש המדי הרג את בלשאצר וכן הוא אומר ביה בליליא קטיל בלשאצר (דניאל ה) ודריוש מדחה קביל מלכותא (קס ו) : וזהב לא יחפצו בו. אין חוששי' כי אם להרוג ולהנקם על כל הרעה אשר עשו מלכי צבל לכל העמים : (רפ"י)

מצודת דוד **את מדי**. לפי שהוא אכזר ביותר לזה הזכיר אותו לבדו : **לא יחשבו**. לקחת בפדיון נפש : **וזהב**. ואף זהב לא יחפצו בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעיר. מלשון התעוררות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנני, עתה התחיל לספר מה שיעשו לבני בבל עצמם, עליהם לא יבוא האויב כמו על הגרים הנכרים שיבואו לשוסס בתייהם בעד ממון לבד, כי מאתם לא יבקשו כסף וזהב אך נפשות, **עליהם**, על אזרחי בבל. **כסף לא יחשבו**, דקדק במליצתו כי הכסף לא היה בחשיבות אצלם למאומה, והזהב הגם שא"א כלל שימצא אדם שיכחיש חשיבות הזהב, מ"מ הם לא יחפצו בו, ר"ל שיניחו כל כסף וזהב וילכו רק להשמיד ולאבד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לא יחשבו, לא יחפצו**. בלתי נרדפים, כי יצוייר שיחשב איזה דבר מפני מעלתו, ובכ"ז לא יחפוץ בו, ויצוייר שיחפוץ גם דבר בלתי חשוב : (מלבי"ם באור המלות)

זי וקשתות נערים תרטשנה ופרי בטן לא ירחמו על בנים לא תחוס עינם:

רפ"י וקשתות. של בני מדי : נערים. של צבל : תרטשנה. תבקענה בחליהם אשר יורו בקשתותיהם : ופרי בטן. עוללים דקים : (רפ"י)

מצודת דוד **וקשתות**. הקשתות של אנשי פרס ומדי תבקענה את נערי בבל

בחיציהם אשר יורו עליהם : **ופרי בטן**. עוללים דקים : **על בנים**. ר"ל
בנים קטנים : (מצודת (מצודת דוד)

מצודת ציון תחוס. ענין חמלה כמו יחוס על דל (תהלים עב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וקשתות, יל"פ שנמשך למעלה **הנני מעיר את מדי**,
והנני מעיר קשתות אשר נערים תרטשנה, או יבואר שהניחו הנערים
בהקשתות במקום החצים, וישליכו אותם מן הקשת אל הקירות כזרוק
אבני קלע. **על פרי בטן** וכו', הבדלתי בבאור המלות, פרי בטן הם יונקי
שדים ובנים הם הגדולים, וההבדל בין רחם וחוס, רחמים לא יצדק רק
על בעלי חיים שקצרה נפשו מראות בצרתם, וחוס הוא על איבוד ממון
שחס על ממונו לבל יאבדהו. וידוע שמטבע אנשי הצבא להתמלא רחמים
על הילדים הרכים יותר מעל הבחורים, כי על הגדולים יתאכזרו לנקום
מהם, לא על היונקים. אולם באופן אחר יחיו יותר את הגדולים שיוכלו
לכבשם לעבדים ושפחות ותחוס עיניהם עליהם, אבל היונקים לא ישיגו
מהם תועלת, לעומת זה אמר שעל פרי בטן שדרך לרחם עליהם הם לא
ירחמו, ועל בנים הגדולים שדרך לחוס עליהם מפני תועלת הממון לא
תחוס עינם אחר שלא יחשובו כסף וזהב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בנים, פרי בטן. בנים גדולים, פרי בטן קטנים, האתן
בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי (מיכה ז' ז'), מצייר שיתן בן הגדול בעד
פשע המרד הגדול, והעולל הקטן בעד חטאת השוגג הקטן : **ירחמו, תחוס**
עינם. הרחמים, לא יהיה רק מאדם לאדם, במה שיתפעל מצרת חברו,
והחסה תהיה גם על בע"ח וכלים, ועינכם אל תחוס על כליכם, אתה חסת
על הקיקיון, כי ענינו שחס מלהשחית דבר שיקוה ממנו תועלת או צורך.
ובזה תבין דברי הגמ' (ברכות לג) האומר על קן צפור יגיעו רחמין
משתקים אותו, פליגי בה תרי אמוראי, ח"א מפני שעושה מדותיו של
הקב"ה רחמים, וח"א מפני שמטיל קנאה במ"ב, האי דנחית קמי דרבה
ואמר אתה חסת על קן צפור חוס ורחם עלינו, אמר רבה כמה ידע האי
גברא לרצווי למרי, א"ל אביי והא משתקין אותו תנן, ורבה לחדודי
לאביי עביד. כי המתפלל הזה שנה דבריו ואמר אתה חסת על קן צפור,
ולא אמר אתה רחמת, ולמ"ד הטעם מפני שעושה מדותיו של הקב"ה
רחמים, לא היה ראוי להשתיק אותו, ולכן לא השתיקוהו אז, אך הלא
להטעם מפני שמטיל קנאה במ"ב, אין הבדל שגם במ"ש אתה חסת על
קן צפור, שלא מפני רחמנות צוה המצוה, רק מפני חיסתו שלא יתמעטו
בריותיו שיש לעולמו צורך בהם, יש קנאה במ"ב, כאילו אין צורך
להעולם רק בקן צפור לא בשאר מינים, ולטעם הזה לא יפה התפלל.
ואחר שרבה שבח אותו, השיב לו אביי והא משתקין אותו תנן, והמשנה
לא בארה הטעם, ולא היה ראוי לו להתפלל בלשון שיש ספק בהתרת
אמירתו, כי לא ידענו איזה משני הטעמים הוא עקר : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּטַּח וְהִיטָה בְּבֶל צְבִי מִמְּלָכוֹת תִּפְאָרֶת גְּאוֹן כְּשָׂדִים כְּמַהֲפַכַת אֱלֹהִים
אֶת דָּם וְאֶת אֶת עֲמָרָה:

רס"י והיתה צבל. שתי פורעניות צאו לה בשתי שנים דריוש הרג בלשאצר ומלך שנה ולשנה השנייה נהפכה כמהפכת סדום מן השמים וכן שנינו בסדר עולם (ירמיה נא) וצא בשנה השמועה של דריוש ואחריו בשנה השמועה והיתה צבל לבי ממלכות וגו', שהיתה מצב וראש הממלכות ושהיתה תפארת גאון כשדים עתה והיתה כמהפכת סדום : (רס"י)

מצודת דוד **צבי ממלכות.** אשר היא תאר כל הממלכות : **תפארת.** אשר היא תפארת לבני כשדים אנשיה כי היו מתפארים ומתגאים בה : **כמהפכת.** בבוא עתה תהיה כמהפכת אשר הפך ה' את סדום וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צבי.** ענין הדר ופאר כמו נחלת צבי צבאות גוים (ירמיה ג) : **גאון.** מלשון גאווה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **צבי ממלכות,** שכל המלכויות היו נכנעים תחת בבל והיתה חמדת הממלכות, וידוע כי לפי גדולת גאון הממלכה וגדלה ראוי שעיר המלוכה תבנה לתפארת וכלילת יופי, ובזה בבל היתה תפארת גאון כשדים, שגאונה של כשדים היה מתפאר בבבל עיר הממלכה שהיתה נערכת ביפיה לעומת גאונה של כשדים, עתה תהיה כמהפכת וכו' : (מלבי"ם באור הענין)

לֹא לֹא תִשָּׁב לְנֶצַח וְלֹא תִשָּׁכַן עַד דָּוָר וְדָוָר וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם עֲרָבִי וְרַעִים
לֹא יִרְבְּצוּ שֵׁם:

רס"י ולא יהל שם ערבי. כמו לא יאהל לא יפרוש שם אהל אפי' ערבי שדרכם ליצב צאהלי ולהסיע מקניהם ממקום למקו' לא תמצא חן בעיניהם לקבוע שם אהליהם כי אף למרעה לאן לא תהיה ראויה ולא תתמה על לא יהל הנבחר כאילו היתה זו אל"ף כי הרבה מקומות יש שהצרת קול האות במקום אות וכן (איוצ לה) מלפנו מזהמות ארץ כמו מאלפנו וכן (משלי יז) שקר מזין על לשון הות כמו שקר מאזין : (רס"י)

מצודת דוד **לא תשב.** לא תהיה מיושבת עד עולם ולא תשכון לא תהיה שכונה מבני אדם עד סוף ימי הדורות וכפל הדבר במ"ש : **ולא יהל.** אף

הערבי השוכן באהלים על פני השדה לא יטה שם אהלו לגודל השממון :
לא ירביצו שם. את מקניהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יהל. כמו יאהל ונפלה האליף וכן ולעמשא תמרו (ש"ב יט)
ומשפטו תאמרו : **ירבצו.** ענין השכיבה לנוח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא תשב, שתתישב בקביעות, ואף גם לא תשכן אפילו
דרך עראי, (עיינ באור המלות). **ולא יהל,** גם מי שיחשיך לו בנסיעתו בערב
ויוכרח ללון שם לא יהל שם, היינו שלא ידליק שם אור וגם לא יחזיק כל
דבר אשר לו הלל והארה פן ירגישו בו החיות והנחשים השוכנים בעיי
החרבות. ואפילו הרועים הרובצים את צאנם ביום, ג"כ לא ירביצו שם
כי יהיה מקום שמש לגמרי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תשב, תשכון. פעל שכן המוגבל אל פעל תשב תורה
הישיבה הקביעית, והשכינה תורה דרך עראי, ע"ל (יח ג', לב טז). **לנצח.**
דור ודור. בכ"מ שידבר על הזמן בבחינת נצחיותו מראש עד סוף, יאמר
לעולם או לנצח, וכשידבר בבחינת שהוא מתחלק במחשבה לימי דורות,
יאמר לדור ודור, כמו שהעירותי ע"ז תמיד במקומו. ופה, על הישיבה
הקביעית יצדק לעולם, כי היא נמשכת בלי הפסק, ועל השכינה
הארעיית, שהוא מקרה, המתחיל ופוסק בחלק מן הזמן, אומר שלא יקר
מקרה זה בשום דור : **יהל.** מענין אם אראה אור כי יהל (איוב לא כז) :
וערבי. מענין ערב ונשף. הלן שם בערב : (מלבי"ם באור המלות)

כא וְרָבְצוּ שָׁם צִיִּים וּמְלֹאוּ בְּתֵיהֶם אֲחִים וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה
וְשָׁעִירִים וְרִקְדוּ שָׁם :

רש"י צי"ם. ת"י תמון הם נמיות מרטרני"ץ בלע"ז : **אוחים.** לא ידעתי
מה מין היה הם, (אוחים לטון קולים וחוחים ודלדלים) : **ושעירים.** קדים
:

מצודת דוד **ורבצו שם.** לגודל השממון ירביצו שם חיות היער : (מצודת דוד)

מצודת ציון צי"ם. אוחים, שמות מיני חיות : **בנות יענה.** שם עוף בת
היענה : **ושעירים.** הם השדים הנראים בדמות שעירים למי שמאמין
בהם וכן ושעיר על רעהו יקרא (לקמן לד) : **ירקדו.** ענין קפיצה ודלוג :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ורבצו, מצייר ענינה כמדינה מיושבת שדרך להמצא
בני אדם הדרים בבתים ובהמות הרובצים בשדות ועופות השוכנים על
האילנות וילדים קטנים מרקדים ברחובות, נגד בהמות הרובצות אומר

כי ירבצו ציים, נגד הגרים בבתים אומר כי יהיו אוחים מין קוף תחת אדם, נגד העופות השוכנים (כי לשון שכינה בא על עופות), אומר כי יהיו בנות יענה והמרקדים יהיו שעירים: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ורבצו. פעל רבץ בא תמיד על הבהמות, ופעל שכן בא על העופות לרוב, (בראשית ג' כד, לקמן לד יא, יחזקאל יז כג, לא יג, לב ד', תהלות נה ז', קד יב) : **ואוחים.** מין קוף בעל זנב : **וציים.** מלשון ציה, בעל חי שלא ימצא רק במדבר ציה ולא יכנע לעולם: (מלבי"ם באור המלות)

לכב וְעָנָה אֵיִים בְּאַלְמָנוֹתָיו וְתַנִּים בְּהִיכְלֵי עֵגֶג וְקָרוֹב לְבֹא עֵתָה וְיָמִיָּה לֹא

רש"י וענה איים באלמנותיו. ויגורו חתולי בארמנותיו : וענה. כמו וענתה שמה (הושע ב) ומעונותיו טרפה (נחום ב) ויש לפרש עוד וענה לשון עניית קול : ותנים. יענו בהכלי עונג שלהם : וימיה. ימי טובתה לא ימשכו כי כבר הוצטחו וקראל (ירמיה כט) לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם ואתה פקידה על ידי כורש מלך פרס שיטול המלוכה מבבל אחר דרוש המדי כי שניהם מדי ופרס נתחברו עליהם והתנו ביניהם אי מינו מלכי מנייכו אפרכי : (רש"י)

מצודת דוד וענה. כל אחד מהציים תצעק בהארמונות והתנים יצעקו גם המה בהיכליהם שהיו מתענגים בהם (דרך הציים והתנים לצעוק בתמידות) : **וקרוב.** הזמן קרוב לבוא עליה עת הפורעניות ימי שלותה לא יהיו נמשכין לזמן מרובה וכפל הדבר במ"ש לחוזק הענין : (מצודת דוד)

מצודת ציון וענה. ענין הרמת קול כמו וענו הלויים וכו' קול רם (דברים כז) : **איים.** שם חיה : **באלמנותיו.** כמו בארמנותיו או הוא מלשון אולם ותנים מין נחש : **עתה.** מלשון עת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וענה, בהיכלי השרים יש היכל גדול אשר שם יתקבצו כולם יחד להתענג בשמחה ושירים, וחדרים קטנים המיוחדים שיתבודד שם איש איש לבדו, עפ"ז אומר כי האיים שהיא חיה הבאה מאיי הים, ואינה יכולה להתחבר אל יתר החיות הם יצעקו באלמנותיו שהם החדרים הקטנים, והתנים יצעקו בהיכל הגדול. **וקרוב,** הפסק מלכות אחת יהיה באחד משני פנים, **א.** על צד העונש בשנתמלאה סאתה ובא עת פקודתה, **ב.** מפני שהגיע זמן הצלחת מלכות אחרת ותמו ימי מלכות זו, כי אין מלכות נוגעת בחברתה, עז"א שמלכות בבל תכלה מצד שתי הסבות האלה. **א.** על צד העונש **כי קרוב לבוא עתה.** עת פקודתה להעניש

אותה על מה שהרעו והצירו לישראל. ב. מצד שהגיע זמן מלכות ישראל ובנין בית הבחירה, שמוכרח שתכלה מלכות בבל תחלה, ועיי"כ ימי בבל הקצובים למלכותה היו רק שבעים שנה מיום גלות ישראל, עז"א וימיה הקצובים לה למלכות וממשלה **לא ימשכו**, כי יכלו לסוף שבעים שנה (מלבי"ם - באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **באלמנותיו**. כמו ואלמי החצר (יחזקאל מא טו), חדרים קטנים שלפני הבית. **ואיים**, חיה הנמצאת באיים רחוקים : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-יד

א כִּי יִרְחַם יְהוָה אֶת יַעֲקֹב וּבָחַר עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחַם עַל אַדְמָתָם וְנָלְוָה הָגֵר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב:

רס"י כי ירחם ה' את יעקב. לשמור להם הבטחת גאולתם מיד צבל : ובחר עוד בישראל. לעתיד יגאלם גאול' שלימה : ונספחו. ונוספו וכן ספחני נא (סמואל א ב) וכן מהסתפח בנחלת ה' (סס כז) : (רס"י)

מצודת דוד כי ירחם ה'. חוזר למעלה לומר וזה יקרב עת רץ בבל כי ירחם וכו' ובחורבן בבל תהיה תשועה לישראל : **ובחר**. עוד כאומר ותקטן עוד זאת בעיני ה' כי עוד יבחר בכל ישראל בימי המשיח ותהיה גאולה שלמה ואת כולם יניח על אדמתם : **ונלוה**. יתחברו גרים עליהם ונספחו וכו כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון והניחם. תרגומו וישרינון : **ונלוה**. ענין חבור כמו לוית חן (משלי א). ונספחו ענין אסיפה וקבוץ כמו תחת חרול יסופחו (איוב ל) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי ירחם, הנה גאולת ישראל תלויה באחד משני דברים, או מצד רחמי ה', או מצד מעשיהם הטובים, כי אם יהיו זכאים בעת הגאולה אז אין צריכים לרחמים וחמלה, רק כמו שבחר ה' בהם מקדם להיות לו ממלכת כהנים וגוי קדוש כן ישוב יבחר בס, אבל אם לא יהיו זכאים, ולא יהיו מובחרים שיבחר ה' בהם מצד הבחירה, (שגדר הבחירה הוא בעת שחלק הנבחר הוא המעולה והנאות אצל הבוחר), אז

עכ"פּ יפּדס מצד הרחמים והחמלה שירחם על ענים ושעבודם ויחוש פּן יאבדו בעכו"ם. וידוע כי שם יעקב יאמר על ההמונים והפחותים ובשם ישראל יקראו בעת היותם במדרגה מעולה ונשאה. עז"א הגאולה תהיה או מצד כי ירחם ה' את יעקב, על ההמונים שאין ראויים מצד מעשיהם, או מצד כי יבחר עוד בישראל שהם המעולים. והניחם על אדמתם, יתן להם שם מנוחה מכל אויב ומציק, ובהכרח לבטל מלכות כשדים תחלה. ונלוה הגר עליהם, מצד שלותם והצלחתם. ונספחו, יהיו טפלים אל בית יעקב (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יעקב, ישראל. בארתי הבדלם למעלה (וי כ'): ונלוה, ונספחו. הנלוה והנספח שניהם טפלים, כי זה ההבדל בין לוח וחבר, רק הנספח, הוא שטפילתו בדבר נוסף ומוס בעיקר, ואמרו קשים גרים כספחת (מלבי"ם באור המלות)

בב וּלְקַחוּם עַמִּים וְהִבְיֵאוּם אֶל מְקוֹמָם וְהִתְנַחְלוּם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל אֲדָמַת יְהוָה לְעֹבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְהָיוּ שְׂבִיִּים לְשִׁבְיָהֶם וְרָדוּ בְּגִשְׁיָהֶם: (o)

רפ"י והתנחלום. יהיו נחלים מהם וכן והתנחלתם אותם (ויקרא כה): ורדו. לָשׂוֹן רָדוּ וּנְגִיפָה כְּמוֹ לֹא תִרְדָּה צו (סס): (רפ"י)

מצודת דוד ולקחום. העמים יקחו את ישראל והביאום אל מקומם: והתנחלום. בית ישראל ינחלו מהם בהיותם על אדמתם להיות להם לעבדים ולשפחות: והיו שובים. הם ישבו את האומות אשר שבו אותם מאז: ורדו. ימשלו באותם שנגשו אותם לעבודה: (מצודת דוד)

מצודת ציון והתנחלום. כמו ונחלום: שובים. מלשון שבי: ורדו. ענין ממשלה כמו וירד מיעקב (במדבר כד): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ולקחום, ר"ל תחלה יקבלו גרים שיתגיירו בעת שלא יהיו בשלוח גמורה, אבל אח"כ יקחו עכו"ם אותם ויביאו אותם אל מקומם ולא יתקבלו עוד לגרים רק יתנחלו (אחר שכבר יהיו על אדמת ה'), לעבדים ולשפחות. והיו שבים, ישלמו אל העכו"ם שהרעו להם מדה כנגד מדה, את שוביהם ישבו גם המה, ומי שהוסיף להרע להם ונגש אותם בעבודת פרך, כן גם המה ירדו בסם בעבודה קשה. (והנה מסדר הכתובים מבואר שנבא זאת על גאולת בבל, ובאמת לא נתקיימו אז היעודים האלה. אמנם תנוח דעתך בזה עם מ"ש בתחלת קאפיטול י"א, שזמן הגאולה העתידה כבר התחילה מימי חזקיה ותלויה ועומדת, על עת יזכו, ואם היו זוכים היו היעודים האלה מתקיימים בצאתם מבבל, ואחר שלא זכו נתאחר הדבר עד יבא חזון למועד ויפח לקץ וכמ"ש חז"ל ברכות ד')

(מלבי"ם):

באור

הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ורדו בנגשיהם**. הנוגש והרודה לוחץ על מס או עבודה, רק עם מושג הרדיה מקושר מושג הממשלה הקשה הלוחצת (מלבי"ם):
באור (המלות)

ג וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לְךָ מַעֲצָבָךָ וּמְרַגְזָךָ וּמִן הָעֲבָדָה הַקָּשָׁה אֲשֶׁר עָבַדְתָּ:

רש"י **ציוס הניח ה'** לך. לישראל הכתוב מדבר: מעלצך ומרגזך. שאלצך והרגיזך מלך צבל וזכר אותך מפלתו יניח לך כי תלא חפסי: (רש"י)

מצודת דוד **והיה ביום**. חוזר הוא על מפלת בבל: הניח ה'. שיתן לך מנוחה ממה שהיית עד הנה בעצב וברוגז ומן העבודה ויהיה לך מנוחה מן העבודה הקשה אשר מלך בבל עבד בך: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומרגזך**. ענין תנועת החרדה כמו ותחתי ארגז (חבקוק ג): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיה ביום הניח**, שהוא אחר מפלת בבל (ועי' באור המלות): (מלבי"ם):
באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מעצבך ומרגזך ומן העבדה**. העוצב והרוגז, התפעלות נפשיים, העוצב הוא לרוב על דבר החסר לה והנאבד ממנה, והרוגז על רעה או דבר זר מתחדש עליה עתה, ושניהם יוציאו את הנפש ממעמד המנוחה אל התנועה והטלטול הפנימי. והעבודה תוציא את הגוף ממעמד מנוחתו, ויצוייר שהנפש והגוף, האי' במעמד המנוחה, והשני במעמד הטלטול, לכן אמר פה ביום שיניח ה' את גופך מטלטול העבודה, ואת נפשך משני הטלטולים, העוצב על הטוב שחסר לה, והרוגז על הרעה הרוגשת אותה כל עת: (מלבי"ם באור המלות)

ד וְנִשְׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל מְלַךְ בָּבֶל וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת נִגַּשׁ שָׁבַתָּה מִדְּהָבָה:

רש"י **מדהבה**. לשון מרצית גאווה ומשא כזל, ורבותינו לרסו האומרים מדול והבא: (רש"י)

מצודת דוד **ונשאת**. תרים קול לדבר המשל הזה וכו' : **שבת נוגש**. נתבטל הנוגש לעבוד עבודה : **שבתה**. נתבטלה המדה המוזהבת רצה לומר העשירות בעלת מרבית הזהב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שבת**. ענין בטול כמו רהב הם שבת (לקמן ל) : **מדהבה**. תרגום של זהב הוא דהבא וכן נאמר בים אנת ראשה די דהבא (דניאל ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **איך**, מצייר ששואלים איך ומה היה הדבר שפתאום נשבת הנוגש על המסים, ואיך פתאום נבטלה **מדהבה**, המלכות שנקראת מלכות הזהב, משיב לא נהיה זה במקרה, כי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מדהבה**. כמו מזהבה, זהב, דהב בלשון כשדי, ונבוכדנצר נקרא אז מלכות הזהב, כי כן פתרו דניאל אנת הוא רישא די דהבא : (מלבי"ם באור המלות)

לְהַ **שָׁבַר** **יְהוָה** **מָטָה** **רְשָׁעִים** **שִׁבְט** **מִשְׁלָיִם** :

רש"י **שָׁבַר** ה' **מָטָה** **רְשָׁעִים**. **שָׁהִי** **מָכָה** **עַמִּים** **זַעֲזָרָה** : (רש"י)

מצודת דוד **מטה רשעים**. רצה לומר העם שהיו מכים באומות כמטה הזה : **שִׁבְט** **וְכוּ'**. **כָּפַל** **הַדָּבָר** **בַּמִּישׁ** : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **שבר ה'**, שברו בהשגחה. **מטה רשעים**, הם הנוגשים והשוטרים הלוחצים את העם, **ושבט מושלים** הוא המושל בעצמו. **ומבאר** **נגד** **מטה** **רשעים** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מטה**, **שבט**. בארתי למעלה (י' ה'), **שבט** הוא המושל, **ומטה** הוא הנוגש על ידו : (מלבי"ם באור המלות)

וְ **מָכָה** **עַמִּים** **בְּעֵבֶרָה** **מִכַּת** **בְּלַתִּי** **סָרָה** **רָדָה** **בְּאַף** **גּוֹיִם** **מִרְדָּף** **בְּלִי** **חֶשֶׁךְ** :

רש"י **מורדף** **צלי** **חשך**. **מורדף** **כל** **גוי** **וגוי** **על** **ידו** **צלי** **חשך** **עלמנו** **מכדוף** **ומדלוק** **אחר** **כל** **אומה** **ואומה** : (רש"י)

מצודת דוד **בעברה**. בחרון אף : **מכת בלתי סרה**. הכה מכה מתמדת שלא תסור מן המוכה : **רודה באף גוים וכו'**. ר"ל על כי הוא, משל על העובדי

כוכבים באף ובחימה שפוכה לכן היה הוא מורדף מבלי מניעה כי היה מורדף עד לכלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון רודה. ענין ממשלה : חשך. ענין מניעה כמו ולא חשכת (בראשית (כב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מכה, שהיה מכה עמים בעברה (שם עברה מורה שכעס על לא דבר). מכת בלתי סרה, שהיתה המכה בלא סרה וחטא, שהגם שהעם לא חטאו היה מכה אותם. ונגד שבט מושלים אומר שהשבט הזה היה רודה בגוים באף, ובקצף, הגם שהמורדף בלי חשך אי"ע, ר"ל שהגם שהגוי שנרדף מפניו לא חשך את עצמו מן הרודף. והיה מוכן אליו לעשות לו כרצונו, מ"מ רדה אותם באף כאילו מרדו בו ופרקו עולו. ועתה נחה שקטה כל הארץ : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בעברה, באף. בארתי הבדלם (יג ט'), עברה מצייר קצף חנם, שע"י שהוא באף על חוטא, יתעבר על הכלל, ומצייר שהוא באף על גוים, ועי"כ מכה עמים קטנים שלא חטאו, כמ"ש בלתי סרה. וסרה, כמו תוסיפו סרה, החטא נקרא סרה, ובלתי סרה בלא עון. וכ"כ למעלה (א' ד'), שבגוי אחד יצויר כמה עמים, לכן מצייר הרדיה ותפישת ממשלה, על גוים גדולים, וההכאה והיסור בחנם, לעמים פרטיים, כדרך מושל אכזר, ומורדף שם להנרדף, ר"ל רודה באף הגם שלא חשך המורדף ואין מקום לאף : (מלבי"ם באור המלות)

נחה שקטה כל הארץ פצחו רנה:

רש"י פלחו רנה. זאת הרנה פלחו נחה שקטה כל הארץ : (רש"י)

מצודת דוד נחה. הנה עתה במפלתו שקטה הארץ ואנשים פצחו רנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נחה שקטה. פתרון א' להם וכפל המלה בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב) והדומים : פצחו. ענין פתחון פה והרמת קול שמחה וכן פצחי רנה וצהלי (לקמן נד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נחה, מצייר כי כל הארץ למעלה כבר נחה שקטה, וכבר שכחה כל אשר עבר עליה מהמרגיז הזה, עד שפצחו רנה. והשמחה נתפשטה כ"כ עד כי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נחה שקטה. שקט הוא יותר ממנוחה, כמ"ש לא שקטתי (ואף גם) לא נחתי (איוב ג'), ופה מוסיף נחה גם שקטה לגמרי,

גם פצחו רנה, כי התהפכה מהתפעליות היגון והרוגז אל השמחה: (מלבי"ם באור המלות)

לח גם בְּרוּשִׁים שְׁמַחוּ לָךְ אֶרְצִי לְבָנוֹן מֵאֵז שְׁכַבְתָּ לֹא יַעֲלֶה הַפֶּתַח עֲלֵינוּ:

רס"י גם ברוקים שמחו. אף שלטונין חדיאוו שמחו על מפלתך: (רס"י)

מצודת דוד גם ברושים וכו'. הוא משל על השרים והשלטונים: מאז. יאמרו בשמחתם הנה מאז שמת ני"נ לא יעלה עוד הכורת עלינו ולפי שהמשיל אותם לברושים וארזים אמר לשון הנופל בהם: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין גם ברושים וארזים, שמחו לך על מותך, כי מעתה לא יעלה כורת עליהם, כמו עד עתה שהיה כורת יערות לעשות סוללה ודיק, ור"ל על כדור הארץ למעלה יש שמחה כללית עתה שלווה ושקט, אבל לעומת זה התחדש עתה רוגז במקום אחר, כי: (מלבי"ם באור הענין)

טו שְׂאוֹל מִתַּחַת רִגְזָה לָךְ לְקִרְאֵת בּוֹאֵךְ עוֹרֵר לָךְ רְפָאִים כָּל עֲתוּדֵי אֶרֶץ הַקִּים מִכְּסָאוֹתֶם כָּל מַלְכֵי גוֹיִם:

רס"י לקראת צאך. כשתרד לגיהנם ומה היא הרגזה לעורר לקראתם: רפאים. ענקים השוכנים שם: כל עתודי ארץ. כל מלכי העכו"ם השרים והשרות הכתוב מוסלם לפרים ולפרות ולעתודי' כמו (תהלים כב) כי סבזוני פרים וכמו (עמוס 7) פרות הבסן אשר בסומרון וכאן מוסלם לעתודים: הקים. השליך: מכסאותם. שבגיהנם כל מלכי גוים: (רס"י)

מצודת דוד שאל מתחת. בני שאלו אשר מתחת לארץ חרדו לקראת בואך שמה והוא ענין מליצה והפלגה כאלו יפחדו ממנו גם שמה: עורר לך. השאלו הקיץ בעבורך את המתים מן העתודים הם השרים המנהיגים את העם כעתודים ההולכים בראש העדר הקים השאלו. הקים. כל המלכים מכסאותם לצאת לקראתך וענין מליצה הוא: (מצודת דוד)

מצודת ציון שאלו. גיהנם: רגזה. ענין תנועת החרדה: עורר. מלשון התעוררות והיקיצה. רפאים. כן נקראים המתים כי נרפו ונחלשו על ידי המיתה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שאלו מתחת רגזה לך, שהתרגזה השאלו בשמעו כי

תבא לשם בחשבו כי באת לשם להשמיד גוים ולאבד ממלכות : **לקראת בואך**, בעת ישמע מבואך כי אח"כ יראו שאתה פגר מובס. **עורר**. וכבר יחל השאול לעורר מתרדמתם את הרפאים והענקים וכל העתודים שהם השרים הישנים שם שנת עולם, כאילו יעורר אותם שילכו ויתחברו אל מחנותיך להלחם מלחמתך, וכבר **הקים כל מלכי גוים**, הנמצאים בשאול מכסאותם, כאילו כולם מתחילים לעזוב את כסא מלכותם אשר בשאול, מיראתם מפניך, אבל כ"ז יהיה לקראת בואך טרם תבא, אבל עת שתבא אל בני השאול ויראוך, אז : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רגז. ענין תנועה. המרגיז ארץ ממקומה : **עורר**. מקור לעורר : **רפאים**, הם הענקים : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּבְרָא כָּל־מַלְאָכָיו וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו גַּם אַתָּה חַלִּיתָ כְּמוֹנוֹ אֵלֵינוּ נִמְשַׁלְתָּ:

רפ"י נס אתה חלית כמונו. תמיהים לנו איך זאת עליך רעה שגם אתה נחלית **להיות כמונו למות** : (רפ"י)

מצודת דוד **כולם יענו**. כולם ירימו קול ויאמרו עליך גם עתה עם רוב ממשלתך הנה נעשית חולה במכאובי המיתה ויסורי גיהנם כמונו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יענו**. ענין הרמת קול כמו וענו הלויים וכו' קול רם (דברים כז) : **חלית**. מלשון חולה : **נמשלת**. ענין דמיון והשיאה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כלם יענו, אחר שאנו רואים כי **חלית כמונו**, וגם בך שלט חולי והפסד ההרכבה כעל כל מורכב מבשר ודם, א"כ הלא אלינו נמשלת, אנוש אנוש כמונו, וכמונו גם אתה : (מלבי"ם באור הענין)

וַיֹּאמֶר הוֹרֵד שְׂאוּל גְּאוּנָה הַמַּיִת נְבִלִיךָ תַחְתֵּיךָ יַצַּע רַמָּה וּמְכַסֶּיךָ תִּזְלַעָה:

רפ"י המית נבליך. נבלים וכנורות שהיו מזמרים לפניך ויש לפתור המית נבליך המית בני נבל עוסי נבלה שזחילותיך ומדומה אני שזמסורה הגדולה חיבר את זה ואת זמרת נבלים (שם ה) זאלף בית של ב' לשונות : (רפ"י)

מצודת דוד **הורד**. מה שהיית מתגאה עודך חי הנה הורד הגאווה אל השאול כי הנך כאחד העם : **המית נבליך**. קול המית נבלים וכלי נגון שהיה נשמע

בביתך הנה גם היא ירדה שאולה כי פסקו אותן השמחות : **תחתיך**.
הרמה היה לך למצע והתולעה למכסה ממעל : (מצודת דוד)

מצודת ציון הורד. מלשון ירידה : **המית**. מלשון המיה ושאון : **נבליך**. שם
כלי זמר נבל : **יצע**. מלשון מצע המשכב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הורד שאול גאונך, וגם הורד שאול **המית נבליך**, כי
יתר המלכים הגם שגאונם ירד קבר, מ"מ עדן זוכרים את מעשיהם לדור
אחרון בשירי האומה אשר שוררו עליו אנשים ופורטים את גבורותיו
עפ"י הנבל, ואתה גם נבליך דממו לא יזכירו מעשיך עוד, רק תחתיך יוצע
רמה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רמה. תולעה. טרם שפורש נקרא רמה, ואחר
שרוחש ממקומו נקרא תולעה, וירם תולעים, אנוש רמה ובן אדם תולעה
(איוב כה). אנוש הקטן ממשיל כרמה. ובן אדם, שמציין הולד אדם
מאדם, מציין עם תולעה הפורשת מרמתה, וכן פה הרמה שוכבת למצע,
והתולעה רוחשת ומכסה למעלה : (מלבי"ם באור המלות)

יב אִיךְ נְפֹלֶת מְשָׁמִים הִילַל בֶּן שָׁחַר נִגְדַעְתָּ לְאַרְץ חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם:

רס"י היכל בן שחר. כוכב הנוגה המאיר אור ככוכב הבוקר זו הקינה על
שרה של צבל נאמר' שיפול משמים : **נגדעת לארץ**. אתה נבוכדנצר שהיית
חולץ על גוים מטיל גורל עליהם על המלכים מי מהם ישרתך זיוס פלוני
ומי זיוס פלוני ורבותינו דרשוהו שהיה מטיל גורל על המלכים וכו' : (רס"י)

מצודת דוד משמים. ר"ל מרום המעלה והממשלה : **הילל בן שחר**. אתה
נ"נ אשר היית דומה לכוכב הבוקר המאיר ביותר : **נגדעת**. נכרתה לנפול
בארץ אתה המטיל גורלות על האומות על מי ילך להלחם כמ"ש כי עמד
מלך בבל וכו' לקסם קסם וכו' (יחזקאל כא) : (מצודת דוד)

מצודת ציון הילל. ענין הארה ונוגה כמו בהלו נרו (איוב כט) ויקרא כן כוכב
השחר על כי הוא המאיר ביותר : **נגדעת**. ענין כריתה כמו שקמים גודעו
(לעיל ט). חולש. ענין גורל ובדרז"ל ומטילין חלשים על הקדשים ביי"ט
שבת קמח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין איך, ידוע שעמי קדם היו מיחסים הצלחת המלכות
אל הכוכבים, ואמרו כי כוכב ההצלחה שלו בשמים מאיר עליו ומגיה
אור. ועפ"י מדמה כוכבו **לאור בן השחר**, ר"ל אור המתחיל לזרוח על
האופק מצד מזרח, שהכוכב אשר הוא במעמד העליה והזריחה אין דרכו

לשקוע רק לעלות, ואיך נפלת לאחור משמים ארץ. ובנמשל כי היית בתכלית ההצלחה והעליה, ואיך נפלת נפילה פתאומית. **נגדעת לארץ חולש**, מצייר כי הכוכב הזה בנפלו נפל על **גוים רבים**, והתפוצץ לשברים בין הגוים, עד שנתחלק אורו בארץ לחבלים רבים בין גוים שונים, אבל לא נפלת בהאור הגדול שהיה לך מקדם, רק **חולש** וחסר כח, כאילו האור החלש והכהה שנפל עתה נפל על גוים, והם חלקוהו ביניהם בקו, שזה משל על שנתחלק מלכותו ואורו לגוים רבים ומלכיות שונות, אבל לא בגבורה והוד והדר כמקדם, רק בחולש ורפיון, כענין שנאמר בכיוצא בו (דניאל י"א), וכעמדו תשבר מלכותו ותחץ לארבע רוחות השמים ולא כמשלו אשר משל (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חולש. מענין חולשה וגבר ימות ויחלש : **הילל בן שחר**. ר"ל התנוצצות השחר והארתו, כמו בן חיל בן מות : (מלבי"ם באור המלות)

יגז ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכוכבי אל ארים כסאי ואשב בהר מועד בירכתי צפון:

רס"י ממעל לכוכבי אל. יקראל : זהר מועד. הר שהכל מתועדי' קם הוא הר ציון. בירכתי צפון. בעזרה מקום שנבחר בו ירך הכפוני כענין שנא' (ויקרא' א) על ירך המזבח לפונה : (רס"י)

מצודת דוד השמים אעלה. רצה לומר אעלה במעלה רמה למשול על כולם עד ימי עולם : **ממעל וכו'**. כפל הדבר במ"ש : **בהר מועד**. הוא הר ציון כי שם היו נועדים כל ישראל והשכינה עמם : **ירכתי צפון**. היא ציון שעמדה בצד צפון ירושלים וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון מועד. מלשון ועד ואסיפה כמו הנה המלכים נועדו (תהלים מח) : **בירכתי**. ענינו צד ועבר וכן ירך המזבח (ויקרא א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואתה אמרת בלבבך, העמים בימי קדם עובדי האלילים, חלקו את אליליהם לשלש מחלקות, תחתים שנים ושלישים, **א**. הכוכבים המושלים למעלה וישימו משטרם בכח אלהות, **ב**. בני אלים השוכנים בארץ על הרים הגבוהים הנועדים להם, **ג**. אלים אמצעיים השוכנים באויר. ואחר שהיו מיחסים אל מלכיהם כח אלהות, היו מיחדים לו כוכב בשמים המושל ממשל רב בין בני עליון כמו שהמלך מושל למטה, ואת המלך הושיבו בין בני אלים התחתונים יושבי הר מועד, ומהבילים עליו כי ביכלתו לעלות על במתי עב אל בני אלים האמצעיים ומשם יפרד להיות כוכב בשמים, (כידוע בהמיטאלאגיע הנמצאת בידינו שארית מלמודי ההבלים וההזיות אשר הולידו ימי

קדם). וז"ש נגד כוכבו בשמים שהיה מתפאר **שיעלה בשמים להרים כסאו על כל כוכבי אל**, ולמשול עליהם ממשל רב, ונגד המלך עצמו למטה שהתפאר **שישב בקביעות בהר מועד הנמצא בירכתי צפון**, אשר שם ישבו בני אלים, החיים חיי האושר והאלהות ועם אדם לא ינוגעו, וגם התפאר כי מן ההר ההוא יתנשא אל בני אלים השוכנים בין הארץ והשמים, כי (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הר מועד. כמו אהל מועד, המיועד לשכינתו הגדולה (מלבי"ם באור המלות)

יֵד אֶעֱלֶה עַל בְּמַתִּי עֵב אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן:

רפ"י אעלה על במתי עב. איני כדאי לדור עם בני אדם אעשה לי עב קטנה באויר ואשכז זה יונתן תרגם אסק עלוי כל עמא : (רפ"י)

מצודת דוד על במתי עב. על גבהי העב : אדמה לעליון. להיות כמוהו לשבת מופרד מבני אדם והוא ענין מליצה על מרבית הגאווה שהיה לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון במתי. גבהי וכן על במותימו תדרוך (דברים לג) : עב. ענן : אדמה. מלשון דמיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אעלה על במתי עב. אל אלים האמצעים, ובזה יהיה לו דימוי בצד מה אל האל העליון שהוא הכוכב אשר בשמים : (מלבי"ם באור הענין)

טו אֶךְ אֶל שְׂאוֹל תוֹרֵד אֶל יִרְכָתִי בֹר:

מצודת דוד אך. כלפי שאמר אעלה על במתי עב אמר לא כן יהיה אך תורד לשאול ולתחתית הבור : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירכתי. ענינו סוף ותחתית וכן וירכתו על צדון (בראשית מט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אך, אמנם לעומת שחשבת, א. לעלות מן השפל עד השמים, ב. להתפשט בממשלתך על כל כוכבי אל שהוא נמשל אל תפיסת מלכות וממשלה על כל העולם, יהיה בשניהם בהפך, כי נגד העליה לשמים אל שאול תורד, ונגד התפשטות המשרה לקצוי ארץ, הנה רשותך יהיה מוגבל ומצומצם רק בירכתי בור, שם יהיה מקומך לא אף אמה אחת

משם והלאה : (מלבי"ם באור הענין)

טז רְאִיךָ אֵלַיךָ יִשְׁגִּיחוּ אֵלַיךָ יִתְבּוֹנְנוּ הַזֶּה הָאִישׁ מְרִגִּיז הָאָרֶץ מְרַעֵשׂ מִמְּלָכוֹת:

רס"י יִשְׁגִּיחוּ. יִבִּיטוּ לְדַךְ חוֹרֵין וְחִרְכִּין אֲצוּט"ר זַלְע"ז : יִתְבּוֹנְנוּ. פּוֹרֹפְנִסְי"ר זַלְע"ז : (רס"י)

מצודת דוד רואיך. הרואים אותך בשאול יביטו אליך ויתבוננו להסתכל אליך בכונת הלב ויאמרו היתכן שזהו האיש אשר היה מרגיז הארץ בחייו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישגיחו. ענין הבטה בכונת הלב : יתבוננו. ענין הסתכלות בעיון רב כמו ואתבונן אליו בבוקר (מ"א ג) : מרגיז. ענין תנועת הרעדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ראיך, גם אותם שרגילים לראותך, עתה אליך ישגיחו בהשגחה הרבה ואליך יתבוננו, כי יסתפקו בך אם אתה הוא, כי ישאלו לעצמם וכי אפשר כי זה הוא האיש אשר הרגיז כל כדור הארץ ממקומו בתנועה אחת, וע"י התנועה החזקה הזאת הרעיש ממלכות הגרים על הארץ והפכם ע"י הרעש, עד כי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ישגיחו. שגח הוא הצצה יתירה, משגיח מן החלונות, ואחריו ההתבוננות להכיר את הדבר : (מלבי"ם באור המלות)

יז שֵׁם תִּבְלַת פְּמִדְבָּר וְעָרִיו הָרֶס אֲסִירִיו לֹא פָתַח בְּיָתָהּ:

רס"י לֹא פָתַח בֵּיתָהּ. לֹא פָתַח לָהֶם בֵּית אֲסוּרֵיהֶם לְהוֹלִיאֵם כֹּל יְמֵי חַיֵּיהֶם לְפוֹטֵר' לִלְכַת לְבֵיתָם כֹּל תִּיבָה שְׁרִיכ' לַמ"ד בְּתַחֲלָתָהּ הַטּוֹל לָהּ ה"א זַסּוּפָה : (רס"י)

מצודת דוד שם תבל. מקום המיושב שם לשממה כמדבר : ועריו. אף ערי עצמו הרס בעברתו. לא פתח ביתה. לא התיר אסיריו ללכת לביתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון תבל. כן נקרא מקום הישוב : ביתה. הה"א בסופה במקום למ"ד בתחלתה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שם תבל**, המיושב שמים **כמדבר**, וגם **עריו** של עצמו **הרס**, בעברתו הרס כמה ערים גם מארץ כשדים אשר לא שמעו לפקודתו, **אסיריו לא פתח מן האזיקים** גם בעת שהיו **ביתה**, בבית הסהר כלואים שם, אשר אין חשש שיברחו מ"מ לא פתח אסירי ידיהם, ואיך נהפך עתה אחר מיתתו מן כל המלכים, כי. (מלבי"ם באור הענין)

ינתן **כל מלכי גוים** **כלם** **שכבו** **בכבוד** **איש** **בביתו**:

רש"י **איש** **בביתו**. **זקברו** **וכן** **ת"י** **בבית** **עלמיה** : (רש"י)

מצודת דוד **איש בביתו**. **כל אחד שכב בכבוד בקברו** : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **כל מלכי גוים**, התכבדו במיתתם בשני ענינים, **א**. באיכות הקבורה, כי **שכבו בכבוד**, שהשכיבו אותם אל קבריהם בכבוד גדול כחק המלכים, **ב**. במקום הקבורה כי שכבו **איש בביתו**, בקברות המלכים אשר הכינו להם בחיים בהיכליהם: (מלבי"ם באור הענין)

יטו **ואתה השלכת מקברך** **כנצר** **נתעב** **לבוש הרגים** **מטעני** **חרב** **יורדי** **אל** **אבני** **בור** **כפגור** **מובס**:

רש"י **כנצר נתעב**. כיונק חילן הנתעב צעיני בעליו שחופר ומשקט ומוציאו כך הושלכת מקברך, אמרו חכמים כשנעשה צהמה וחיה ז' שנים המליכו עם הארץ את אויל מרודך וכשחזר למלכותו נטלו וחצפו בבית האסורין עד יום מותו כשמת הוציאו אויל מרודך מצבת הסוהר להמליכו ולא קבל עליו אמר אם ישוב למלכותו יהרגני אמרו לו מת ונקבר ולא האמין עד שהוציאוהו מקברו : **לבוש הרגים מטעני חרב**. כלבוש מלוכלך כמו לבוש הרגים : **מטעני חרב**. מדוקרי רמחים מדוקר כלשון ערבי מוטען : **יורדי אל אבני בור**. אל עמקי בור מקום שהאבנים נוללים שם ירדת : **כפגור מובס**. ת"י מדקדק כמו נבוס קמינו (תלים מד) ועל הרי אבוסנו (כאן כ"ה) מתבוססת בדמיון (יחזקאל טו), הגדוש כטיט חולות : (רש"י)

מצודת דוד **ואתה**. אבל אתה נשלכת מקברך כמו שעוקרין ענף המחוטב לזרקו להלן כי ארז"ל בשעה שנטרד נ"נ לשבעה שנים עם החיות המליכו עם הארץ את אויל מרודך בנו וכשחזר למלכותו נטלו וחבשו בבית

האסורים עד יום מותו כשמת הוציאו את אויל מרודך להמליכו ולא קבל אמר אם ישוב למלכותו יהרגני ולא האמין שמת עד שהוציאוהו מקברו : **לבוש הרוגים**. בלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים מדוקרי חרב מרוב הלכלוך. יורדי אל אבני בור. ר"ל אשר מרוב הלכלוך יורדים במלבושים כאלה בעמקי הבור כגוף הפגר הנרמס כי לגודל המאוס לא יפשו המלבושים מעליהם ואמר שבמלבוש כזה יגררו פגר נ"נ ללעג ולקלס : (מצודת דוד)

מצודת ציון כנצר. כענף וכן ונצר משרשיו יפרה (לעיל יא) : **מטעני חרב**. מדוקרי חרב והוא לשון ערבי : **אבני בור**. עומק הבור מקום שהאבנים צוללים ויורדים : **כפגר**. כן נקרא גוף ההרוג וכן רב הפגר (עמוס ח) : **מובס**. נרמס ונדרס כמו יבוס צרינו (תהלים ס) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואתה, נהפכת בשני דברים אלה לבוז ולקלון, **א**. כי קברך דמה **כנצר נתעב** מקום שישליכו שם פגרי הבהמות, **ב**. כי גם שם לא הניחו אותך לשכב, **כי מן קברך** זה הדומה **כנצר נתעב** השלכת לחוץ, בבזיון גדול, והלבישוך אז **בלבוש הרוגים** שנהרגו בידי **טועני** ונושאי **חרב**, שציירו על לבושך הרוגים מדוקרים בחרב, להזכיר רוב הרצח שרצחת. (וספרו חז"ל כי אחר מותו גררוהו מקברו והסחיבוהו בחוצות בבל בבזיון). מוסיף לאמר, למה הדמיון הזה שדמית כי לא דמה כבודך במותך לכבוד המלכים במיתתם, הלא גם **יורדי אל אבני בור**, הפגרים שמשליכים אותם ערומים בלא תכריכין על אבני הבור, כפגר המובס ונרמס, שאין מתטפלים בו להלבישו תכריכין, גם עם יורדי בור האלה. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כנצר. נצר נקרא מקום שמשליכים שם פגרי הבהמות, ומגביל אל קבר של בני אדם, היושבים בקברים ובנצורים ילנו (לקמן ס"ה), ופה הוא מתאר את הקבר שדומה כנצר של פגרי בהמות, לא כקבר בני אדם : **מטעני חרב**. מנושאי חרבות כמו טענו את בעירכם (בראשית מה), הנהרגים מיד נושאי חרבות : (מלבי"ם באור המלות)

לכ לא תחד אתם בקבורה כי ארצה שחת עמך הרגת לא יקרא לעולם זרע

רס"י לא תחד אתם בקבורה. לא תסוה לשאר מלכים לנוח בקברך : כי ארלך שחת. זרוב עבודה ועמך הרגת חנם כמו שפורש דניאל ואמר להובד' לכל חכימי צבל לכך שנאוך ונהגו כך בזיון להשליכך מקברך : לא יקרא לעולם זרע מרעים. ואף צניך ילקו בעוניך ולא יתקיימו אחריך ימים רבים כי יתחצרו עליהם שונאין וישחיתום ויאמרו זה לזה : (רס"י)

מצודת דוד **לא תחד.** לא תהיה כאחד להיות שוה למלכי העכו"ם בדבר הקבורה לנוח בכבוד : **כי ארצך שחת.** ולזה פחד מאד עד שהוציאווהו מקברו : **עמך הרגת.** כמ"ש ואמר להובדא לכל חכימי בבל (דניאל ב) : **לא יקרא וכו'.** בניו שהם זרע מרעים לא יקרא לזמן רב לומר אלו מזרע נ"נ כי במהרה יכרת זרעו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחד. מלשון חד ואחד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא תחד אתם בקבורה,** גם אתה אינך ראוי להאחד ולהיות דומה בקבורה, כי אינך ראוי להקבר כלל, רק ליתן בשרך לכלבים. **כי ארצך שחת,** ומי יכבדך אחרי מותך אם שחת גם ארצך והרגת גם עמך, ולכן ראוי שלא לבד שישפכו כולם חמתם עליך אחרי מותך, כי גם ראוי **שלא יקרא לעולם זרע מרעים,** שגם זרעו לא יקראו על כסא המשרה לעולם. כדברו זאת יתרגש המליץ, מוסיף אמרים, ולמה חרצת רק שלא יקראו למלוכה הלא מהראוי הוא, כי. (מלבי"ם באור הענין)

כא הָכִינוּ לְבָנוּ מִטְבַּח בְּעוֹן אֲבוֹתֵם בַּל יִקְמוּ וַיִּרְשׁוּ אֶרֶץ וּמְלָאוּ פְּנֵי תֵבֵל עָרִים:

רס"י **הכינו לבניו מטבח.** לבל יקומו וירשו ארץ, ותמלא הארץ שונאים ומליקים וכן תירגם יונתן בעלי דבצין כמו (שמואל א' כח) ויהי ערך, ועוד יק לפתור ומלאו פני תבל ערים כלפי שאמרנו למעלה שם תבל כמדבר ועריו הרס חזר ואמר וכלה זרעו ויחזרו יושבי הערים למקומן ומלאו פני תבל עיירות : (רס"י)

מצודת דוד **הכינו.** האומות יאמרו זל"ז הכינו מטבח לבני נ"נ : **בל יקומו.** לרשת הארץ. ומלאו. ואז כשיוכרת זרעו ימלאו פני תבל ערים ולפי שאמר למעלה ועריו הרס לכן אמר שמעתה ימלאו ערים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מטבח. מקום טבחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הכינו לבניו מטבח,** בל יותר מהם איש, כי זאת להם מצד שני ענינים, **א.** מגיע להם זה **בעון אבותם** העבר, שהחריבו תבל, **ב.** לשמור הנזק בעתיד **בל יקומו** ויתגברו בשום פעם **וירשו ארץ,** כי הם יטענו טענת ירושה על כל הארץ מצד אבותיהם שמלכו בכפה, לכן הכינו להם מטבח, למען **ימלא פני תבל ערים** מיושבות, שזה לא יהיה אם הם ירשו ארץ כי אז יחריבוהו. משיב ה' אל דברי המליץ לאמר. (מלבי"ם באור הענין)

כַּבֵּד וְקִמְתִּי עֲלֵיהֶם נֹאֵם יְהוָה צְבָאוֹת וְהִכֹּרְתִי לְבַבְלָ שֵׁם וְשָׂאֵר וְנִין וְנֹכַד
נֹאֵם יְהוָה:

רַשׁ"י וְשָׂאֵר. שְׂאֵרִית : נִין. בֶּן מוֹסֵל צְמֻלֹת אֲבִיו : וְנֹכַד. בֶּן הַבֵּן. נִין זֶה
צְלָסָר וְנֹכַד וְזוֹ וְשָׂאֵרִית : (רַשׁ"י)

מצודת דוד וְקִמְתִּי. אֲקִים לְהַפְרַע מֵהֶם : שֵׁם וְשָׂאֵר וְכוּ'. לֹא יִשְׂאֵר מֵה
מִשְׁלוֹ לְהִיּוֹת שְׁמוֹ נֹזְכָר עֲלֵיו וְלֹא יִשְׂאֵר מִי מִשְׂאֵר בְּשָׂרוֹ וְלֹא בֶן וְלֹא בֶן הַבֵּן
: (מצודת דוד)

מצודת ציון וְשָׂאֵר. עֲנִינוּ קָרוֹב כְּמוֹ שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ (וַיִּקְרָא יֵחַ) : וְנִין. הוּא בֶן :
וְנֹכַד. הוּא בֶן הַבֵּן וְכֵן אִם תִּשְׁקַר לִי וְלִנְיָנִי וְלִנְכַדִּי (בְּרֵאשִׁית כֹּא) : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין וְקִמְתִּי, ה' אומר אני בעצמי אקום עליהם, ולא לבד
שאכרית בית נבוכדנצר, כי גם והכרתי לבבל שם ושאר שאכרית המלוכה
מבבל בכללה, ולא לבד המלוכה, כי גם. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שֵׁם וְשָׂאֵר. וּבַהֲפֹךְ כֵּן יַעֲמֵד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם (לְקַמֵּן
סָה), וְנִין, בֶּן הַבֵּן. וְנֹכַד, בֶּן בֶּן הַבֵּן, עַיִ (בְּרֵאשִׁית כֹּא) אִם תִּשְׁקֹר לִי וְלִנְיָנִי
וְלִנְכַדִּי : (מלבי"ם באור המלות)

כַּבֵּד וְשִׁמְתִּיהָ לְמוֹרֶשׁ קִפּוֹד וְאַגְמֵי מַיִם וְטֹאטְאֲתִיהָ בְּמִטְאָטֵא הַשְּׂמֵד
נֹאֵם יְהוָה צְבָאוֹת: (o)

רַשׁ"י קִפּוֹד. הַרְיָלוֹן צִלְעִ"ז : וְטֹאטְאֲתִיהָ. לָשׁוֹן כִּיבּוֹד אֲשֶׁקֻבִּי"ר צִלְעִ"ז
כְּמוֹ שְׂאֵמְרוֹ רְבוּתֵנוּ לֹא הוּי יִדְעֵי רְבִנָּן מֵאִי וְטֹאטְאֲתִיהָ עַד דְּשִׁמְעוּהָ כּוּ'
: (רַשׁ"י)

מצודת דוד וְשִׁמְתִּיהָ. אֲשִׁים אֶת בָּבֶל לְהִיּוֹת לְמוֹרֶשֶׁה לְקִפּוֹד וְאַגְמֵי מַיִם כִּי
שְׁמָה תִדּוֹר הַקִּפּוֹד וְשֵׁם יִהְיוּ אֲגַמֵּי מַיִם כְּדֶרֶךְ הַמְקוֹמוֹת הַחֲרִיבוֹת :
וְטֹאטְאֲתִיהָ. אֲכַבֵּד וְאַנְקָה אוֹתָהּ בְּמַכְבְּדוֹת שֶׁל הַשְּׂמֵדָה כִּי תִתְרוֹקֵן מִכֹּל
טוֹב וְלֹא יִשְׂאֵר מֵאוֹמָה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לְמוֹרֶשׁ. מִלְשׁוֹן יְרוּשָׁה : קִפּוֹד. שֵׁם עוֹף מְדַבְּרִי : וְאַגְמֵי מַיִם.
וְכֵן נִקְרָא מְקוֹם קְבוּצַת הַמַּיִם וְכֵן לֵאגָם מַיִם (תְּהִלִּים קו) : וְטֹאטְאֲתִיהָ

במטאטא. ענין נקוי וכבוד במכבדות העשוי לכבד את הבית ובדרז"ל שקולי טאטיתא וטאטי ביתא (ר"ה כז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ושמתיה למורש קיפוד,** שתהיה שממה לעולם
(מלבי"ם) באור הענין

מלבי"ם - באור המלות **קפד.** ע"ל (ל"ד) : **מטאטא.** היעים מכבדי הבית
(מלבי"ם) באור המלות

כד **נְשַׁבַע יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר אִם לֹא כִפְאֶשׁר דְּמִיתִי כִּן הִיְתָה וְכִפְאֶשׁר יַעֲצָתִי** **היא** **תְּקוּם:**

רש"י **כאשר דמיתי.** באשור כן הית', אתה נצוה לנלך לאית שנתקיימו דברי נביאי **ישראל** **בסנחריב** : **(רש"י)**

מצודת דוד **אם לא.** הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר והרי הוא כאדם האומר אם לא כן הוא יהיה ענשו כך וכן אם לא בתים רבים (לעיל ה) : **כאשר דמיתי.** כמו כאשר חשבתי באשור כן היתה וכן כאשר יעצתי בבבל היא **תקום** : **(מצודת דוד)**

מצודת ציון **דמיתי.** ענין מחשבה כמו אותי דימו להרוג (שופטים כ) : **תקום.** תתקיים : **(מצודת ציון)**

מלבי"ם - באור הענין **נשבע ה'**, וה' קיים דבר זה בשבועה. **לאמר,** וכה אמר לברר דבריו. הלא **כאשר דמיתי,** התכלית שירצה ה' במעשהו הוא העצה שלו (כנ"ל ה' י"ט), והאמצעיים שיעשה להקים התכלית ולהביאו אל הפועל הוא המחשבה. והנה במפלת אשור, תכלית מפלתו היתה שלא ירע לישראל, וזו היא העצה, והאמצעיים שהכין לזה הוא מפלת אשור בהר ציון, שע"כ ראו גבורות ה' והשגחתו על עמו ולא יסף שוב עליהם עוד. אומר ה' הלא **כאשר דמיתי** האמצעיים אל עצתי הלא **כן היו,** ומבואר **שגם העצה שיעצתי** שהוא בל ישתעבדו ישראל, לא לבד שהיתה כי גם **תקום לעולם,** כי לא לבד שהצלתים מאשור כי כן אציל אותם מכל נוגשיהם. עתה מפרש, **(נגד כאשר דמיתי).** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **דמיתי, יעצתי.** העצה אצל ה' היא התכלית הנרצה אצלו, והמחשבה היא הכנת האמצעיים להשגת התכלית (ע"ל ה' י"ט), המחשבות שהם האמצעיים צריכים לקלוע אל המטרה שהיא העצה והתכלית, כמ"ש מחשבות בעצה תכון (משלי כ' יח), אולם האדם אין בכחו לקבוע התכלית האמתית, כי הוא נחרץ לו מה', וכל אשר הוא חושב מחשבות שהם אמצעיים יובילו רק להקים התכלית שקבע ה' שהוא

עצת ה', כמ"ש רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום (שם יט כא), ואמר ה' הפיר עצת גוים, שהוא התכלית שלהם, וממילא הניא מחשבות עמים, שהם האמצעיים (תהלות לג י'). והנה התכלית קיימת לעולם, כי עצת ה' לא תשתנה, אבל האמצעיים הם רק לפי שעה עד שיוקם התכלית הנרצה, כמ"ש עצת ה' לעולם תעמוד, אבל מחשבות לבו שהם האמצעיים הם רק לדור ודור לפי הדור, ולכן אמר פה, כאשר דמיתי כן היתה לפי שעה, אבל מה שיעצתי שהוא התכלית תקום לעולם, כמ"ש בהבדל בין היה ובין תקום (למעלה ז' ז'): (מלבי"ם באור המלות)

זכה לְשִׁבְרֵ אֲשׁוּר בְּאֶרְצֵי וְעַל הָרֵי אֲבוּסָנוּ וְסָר מֵעֲלֵיהֶם עֲלוּ וְסִבְלוּ מֵעַל שְׁכֵמוֹ : יסור:

רש"י לְשִׁבְרֵ אֲשׁוּר צִלְעֵי. וּבְזֹאת תִּדְעַ כִּי אֵת אֲשֶׁר יַעֲלֵתִי אֲלֶיךָ גַם הִיא תִּקְוֶה : לְשִׁבְרֵ אֲשׁוּר וְגו'. מוֹסֵב עַל כֹּאֲשֶׁר דְּמִיתִי כֵן הִיתָה : אֲבוּסָנוּ. אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי לְרוּמְסוֹ וּלְצוּסָנוּ : (רש"י)

מצודת דוד לְשִׁבְרֵ. חוֹזֵר עַל כֹּאֲשֶׁר דְּמִיתִי וְכוּ' לומר מחשבתי היה לשבור את אשור בארצי כי סביב ירושלים נפל : וסר. ואז יסור מישראל העול מה ששם אשור עליו : וסבלו. ממשא שהעמיס אשור על שכמו יסיר אז : (מצודת דוד)

מצודת ציון אֲבוּסָנוּ. עֲנִין רְמִיסָה וְדְרִיסָה : עוֹלוּ. אָמַר בְּלִשׁוֹן שְׂאֵלָה מֵהָעוֹל הַהוּשֵׁם עַל צוּאֵר הַפְּרָה לְחֵרוֹשׁ בְּשֵׁדָה רַ"ל הַכְּבֹדָה הַעֲבוּדָה : וְסִבְלוּ. עֲנִין טַעֲיִנָת מִשָּׂא וְכֵן יִסּוֹר סוּבְלוֹ (לַעֲיֵל י) : שְׁכֵמוֹ. כִּתְפוֹ : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לְשִׁבְרֵ אֲשׁוּר, הַמַּחֲשֵׁבָה שְׁלִי בְּהֵאֱמָצְעִיִּים הָיוּ שְׁנֵי עֲנִינִים, א. לְשִׁבְרֵ אֲשׁוּר בִּלְיַד לְיִשְׂרָאֵל, ב. לְשִׁבְרֵ אֲרָצֵי וְעַל הָרֵי אֲבוּסָנוּ בְּתִבּוּסָה מוֹפְלָגָת שִׁירָאוֹ כּוֹלֵם שְׂאֲנִי עֲשִׂיתִי זֹאת, וּבִלְיַד שׁוֹם אֹמָה וְלִשׁוֹן עוֹד לְהִלָּחֵם בְּהֵם, זֶה הָיוּ הָאֱמָצְעִיִּים, וְהַתְּכַלִּית שֶׁהוּא הָעֲצָה (נִגְדָה כֹּאֲשֶׁר יַעֲצִיתִי) הִיתָה, שְׁעִיִּיכ וְסָר מֵעֲלֵיהֶם עֲלוּ, וְעִיִּיכ יִסּוֹר סִבְלוּ, (עֵינִן בְּאֹרֵ הַמְּלֹת), עֲתָה מִבּוֹאֵר וּבְרֹר כִּי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וְסָר מֵעֲלֵיהֶם עֲלוּ, וְסוּבְלוּ מֵעַל שְׁכֵמוֹ יִסּוֹר. וְלִמְעַלָּה (י' כז) הַקְּדִים סִבְלוּ אֶל הָעוֹל ? כִּי הָעוֹל שְׁעַל הַצּוּאֵר הוּא הַמְּכַרֵּחַ אֶת הַשּׁוֹר לְסוּבְלוֹ הַסִּבְלוּ עַל הַשְּׂכָם, וְלִמְעַלָּה דָבָר בְּבַחֲיִנַת הָעַם, שֶׁהֵם פּוֹרְקִים הַסִּבְלוּ תַחֲלָה, וְאִינֵם רוֹצִים לְתַתּוֹת מִסָּעֵב וְעוֹבְדָה. וְאִזּוֹ רוֹצֵה לְהַכְרִיחַם עִיִּי הָעוֹל וְאִזּוֹ יִפְרָקוּ הָעוֹל בְּמָה שִׁנְצַחוּהוּ. אֲבָל פֶּה יִיחַס הַדָּבָר אֶל ה' הַמוֹשִׁיעַ, וְהוּא הַסִּיר תַחֲלָה הָעוֹל, וְהֵמָּה מַחְנֵה אֲשׁוּר, וְסָר הַסִּבְלוּ מִמִּילָא : (מלבי"ם באור המלות)

זאת העצה היעוצה על כל הארץ וזאת היד הנטויה על כל הגוים:

רס"י על כל הגוים. על אשור נשעתו ועל בבל נשעתה : (רס"י)

מצודת דוד זאת העצה. כן תהיה העצה הזאת היעוצה על כל הארץ על אשור בשעתה ועל בבל בשעתה : **היד הנטויה.** להכות בהם בכ"א בשעתה וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין זאת העצה היעוצה על כל הארץ, לא על מלך אשור לבד, כי התכלית שלא ישתעבדו ישראל היתה תכלית כוללת, וממילא גם **זאת היד הנטויה על כל הגוים,** שימלאו לבם להשתעבד במ יפלו ג"כ ע"י ה' כמו אשור, כי אם היתה העצה רק על שעבוד אשור היו האמצעיים לריק, כי היה די אם היה נופל במדינתו ע"י סבה אחרת, לא ע"פ נס גדול כזה, ועתה אחר שהעצה הזאת והאמצעיים האלה הם ענינים כוללים, מבואר ג"כ מ"ש וכאשר יעצתי היא תקום היינו שתקום לעולם : (מלבי"ם באור הענין)

זכר פי יהוה צבאות יעץ ומי יפר וידו הנטויה ומי ישיבנה: (פ)

מצודת דוד ומי יפר. וכי ימצא מי יפר עצתו : **וידו הנטויה.** ר"ל ידו הלא היא נטויה להכות וכי ימצא מי ישוב ידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יפר. ענין בטול ומניעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, אחר אשר ה' צבאות יעץ ומי יפר ומי ישנה את התכלית שבחר ה' לעצמו, וכן א"א שלא יוכל תמיד למצוא האמצעיים הנצרכים למלאות התכלית, ולא תגבר ידו על כל העמים, כי הלא ידו הנטויה מי ישיבנה ומי יעמוד בפניו : (מלבי"ם באור הענין)

זכר בשנת מות המלך אחז היתה המשא הזו:

רס"י בשנת מות המלך אחז. ומלך חזקיהו בנו היה המשא הזה על פלשתים (רס"י) :

מלבי"ם - באור הענין בשנת מות המלך אחז, מבואר (בד"ה ב') כי עוזיהו מלך יהודה יצא וילחם בפלשתים ויפרוץ את חומת גת ואשדוד ויבנה

ערים באשדוד ובפלשתים (כ"ו וא"ו), ובימי אחז מרדו הפלשתים ופשטו בערי השפלה והנגב ולכדו חלק גדול מיהודה (שם כ"ח י"ח), עד מות אחז שמלך חזקיה והכניעם שנית, וע"ז נבא המשא הזאת: (מלבי"ם באור הענין)

צפ אל תשמחי פלשת כלך כי נשבר שבט מפר כי משרש נחש יצא
פר ופריו שרף מעופף:

ר"י אל תשמחי פלשת כולך. שהרימות ראש בימי אחז שהי' רצע סגרם לו רצעו שנמסר צידכם כענין שנאמר (דברי הימים ב' כח) וצפלתים פשטו בערי השפלה וגו' : כי נשבר שבט מפר. כי נחלשה ונשפלה מלכות בית דוד שהיו למודים להכות צכס כמו שמינו צדוד וכן עוזיהו מלך יהודה שהכה אתכם כענין שנאמר (ד"ה ב' כו) וילא וילחס צפלתים ויפרוץ את חומת גת : כי משרש נחש. משורש אותו נחש ילא לפע שהוא קשה מנחש ומי היה זה חזקיה שנאמר צו (מלכים ב' יח) הוא הכה את הפלשתים ואת עזה ואת גבולה ממגדל נוארים עד עיר מצר : ופריו שרף מעופף. ת"י ויהון עובדוהי צכון כחוי : (ר"י)

דוד מצודת דוד **פלשת כולך**. כל ארץ פלשתים : **כי נשבר**. כי המלכים שמלכי קודם אחז היו מכים בך ובימי אחז נחלשה המלכות : **כי משרש נחש**. ר"ל מגזע המלכים המכים בך מאז יצא מלך מולך הדומה לצפע והוא חזקיה שירבה להכות בו : **ופריו**. פרי השורש יהיה שרף הדולג במהירות כעפית העוף וגם זה יאמר על חזקיה וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

צפע. שרף. מיני נחשים רעים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אל, אתה פלשת, עד עתה שמחת כולך בחיי אחז, יען כי **נשבר שבט מפר**, כי ירד יהודה פלאים בימי אחז ולא יכלו לך, מעתה אל תשמחי עוד. **כי משרש נחש**, שהם מלכי יהודה הקודמים, **יצא צפע** נחש מזיק יותר, **ופרי הצפע הזה יהיה שרף וארס מעופף המזיק למרחוק**, שהוא חזקיה ופרי מעשיו הטובים שיזיקו לך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צפע**. קשה מנחש כנ"ל (יא ח') : (מלבי"ם באור המלות)

זל ורעו בכורי דלים ואביונים לבטח ורצו והמתי ברעב שרשף ושריתך ויהרג:

רפ"י ורעו זכורי דלים. ורעו זימי פרי ישראל פהן עכפיו דלים מפניכם, זכורי לפון פרים כמו (תהלים פט) גם אני זכור אתנהו : (רפ"י)

מצודת דוד ורעו זכורי דלים. בימיו ירעו מרעה שמן הראשים שבישראל אשר המה עתה עם דל ואביון : ואביונים. כל העם בכללה : שרשך. היסוד והעיקר של פלשתים : ושאריתך. הנשארים מן הרעב יהרוג חזקיה (מצודת דוד) :

מצודת ציון זכורי. ענין גדולים וחשובים וכן זכור אתנהו (תהלים פט) : ירבצו. ענין השכיבה לנוח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ורעו, מצייר שלות ישראל זבהמות הרועות זנאות דשא שהגדולות רועות והקטנות רובצות על ידם, כן זכורי דלים ירעו, והאביונים שהם גרועים מדלים ירבצו לבטח, אבל את תהיה בהפך, זכוריהם ירעו, ואת והמתי ברעב שרשך, שהוא הגבורים והגדולים ימותו ברעב בימי המצור. הם אביוניהם ירבצו בטח, ואת. ושאריתך, אחרי המצור יהרוג האויב הזובש, זחרב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דלים ואביונים. אביון קשה מדל, האביון אין לו מאומה, ויבואר (לקמן כה ד', עמוס ד' א', ח' ו'. תהלות קיג ז', משלי יד לא) : (מלבי"ם באור המלות)

ללא הילילי שער זעקי עיר נמוג פלשת פלך פי מצפון עפן בא ואין בודד

רפ"י כי מצפון עפן זא. פורעניות קשה כעפן זזא עליהם מצפון, עזה וגזוליה פהכה חזקיה היו זדרומה פל ארץ ישראל זמקצוע דרומית מערבית נמצאת ארץ ישראל לה מצפון וכן מלינו זספרי זהאזינו זקפו לזרוח כלפי דרום היו מסגירין אותן פנאמי (עמוס ז) על פלשה פשעי עזה למדנו פעה זדרום : ואין זודד זמועדין. ת"י ולית דמאחר זזמנוהי זגדודים פיעד לזא עליכם ואין מאחר פעמיו להיות זודד וזא זדד לזדו אלא כלם כאחד יזואו זחזקה : (רפ"י)

מצודת דוד הילילי שער. עשי יללה על חורבן השער וזעקי מרה על שוממות העיר : נמוג. נמס ונחרב כל פלשת : כי מצפון. מא"י היושבת לצפון מזרח פלשת בא עליה פורעניות הקשה כעפן : ואין בודד זמועדין. אין מי באנשי חזקיה יבוא בדד בזמן המועד שקבע להלחם בו כי כולם יחד יבואו :

מצודת ציון הלילי. מל' יללה : נמוג. ענין המסה והמקה : בודד. מלשון בדד ויחיד. במועדיו. מל' מועד וזמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הלילי, סנחריב כבש את פלשתים שלש שנים קודם שנפל בארץ יהודה (לקמן כ') וזה מה שנבא בפסוק הקודם ושאריתך יהרוג. עתה מציין כי בלכת סנחריב על ארץ יהודה לתפשה שעבר אז קרוב לארץ פלשתים התיראו ונמוגו שנית פן יבא שנית עליהם. ושלחו מרגלים לראות ואז השיגו התשובה כי נפל שדוד בהר ציון, ואין להם להתירא. וז"ש **הלילי שער זעקי בעיר**, לאמר **נמוג פלשת כלך**, מדמה אותם לדונג הנמוג מפני האש, אבל יאמר כי עוד לא בא האש רק **מצפון עשן בא**, לא בא עדיין רק העשן שהאש היתה עדיין ברחוק רק עשנו הגיע לשם, ר"ל אש האויב קרוב ומשחית בצפון, וכבר החל לעלות כליל העשן לפלשת, וכבר החל הדונג הרך הזה להתמוגג בפני העשן הזה, ובארו הטעם שנמוג לבבם בפני העשן, כי **אין בודד במועדיו**, האנשי חיל אשר הוא מיעד ומזמין לא נמצא שילכו בודד, הוא אינו מזמין יחידים רק מחנות מחנות עוברים מכל צד, ובאין ספק תעבור גם מחנה מועדת ממחנותיו דרך ארצנו ותחריב המדינה שנית : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הלילי שער זעקי עיר. בצאת לנשק לגנון ולהציל, מיללים בעיר הנשים ורכי לב הנשארים, וזועקים בשער הגבורים משיבי מלחמה שיערה, אבל באין תקוה, זועקים בעיר, שיצאו להציל ולגונן, אבל בשער מיללים, כי רפתה ידם, ומלת כולך מוסב על הלילי זעקי. כולך, ואמרי נמוג פלשת : **במועדיו**. כמו ויועדו כל המלכים (יהושע יא ח') : (מלבי"ם באור המלות)

זל ומה יענה מלאכי גוי כי יהוה יסד ציון ובה יחסו עמי : (פ)

רש"י ומה יענה מלאכי גוי. ומה יגידו בימי חזקיהו מלאכי ישראל ההולכים לבקר בשורות כן יגידו ה' יסד ציון הקים זה מלך הגון וחזק ה' עמו : ובה יחסו עמי. אף מעשרת השבטי' באים שם כמו שפורש (בד"ה ז ל) ששלח חזקיהו מלאכים בכל גבול ישראל לשב להקב"ה : (רש"י)

מצודת דוד ומה יענה מלאכי גוי. כל אחד ממלאכי האומות ההולכים בשליחות מארץ לארץ כשישאלו אותו חדשות מה יענה לשואלים : כי ה' וכו'. כאומר את זה יענה לומר דעו אשר ה' יסד את ציון ולא גבר עליה סנחריב : **ובה יחסו**. בציון יחסו להסתתר מפני סנחריב כי לא כבשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יענה. ענין תשובה : **מלאכי.** שלוחים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומה יענה, מצייר כי המלאכים ששלח פלשת לתור אחר הדבר, ולידע מקום מהלך האש הזה, ודרך העשן ונתיבותיו, מה התשובה שהביאו להם לנחמם? ענו בבשורה. ה' **יסד ציון ובה יחסו עניי עמו,** מן הצר הזה, כי הפילו ה' לפניהם. וכונת המליצה הזאת, כי הגם ששמחו הפלשתים על מפלת יהודה, מ"מ שב עתה ישועת ציון להם לבשורה טובה, שע"י נצלו מאויב יותר גדול, הוא סנחריב שהשחיתם לגמרי (מלבי"ם): באור (מצודת ציון)

ישעיה פרק-טו

א משא מואב פי בליל שדד ער מואב נדמה פי בליל שדד קיר מואב נדמה:

כ"י משא מואב. נתנבא ישעיה שיבוא סנחריב על מואב ויגלם כמו סנחריב (לקמן טז) בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד מואב : כי כליל שדד ער מואב נדמה. נדמה מואב כאילו יאן דומה ואין יכול להלחם וכליל אחר אשר שודד בו קיר מואב נדמה ת"י ואינון רדימין ער וקיר שתי מדינות מואב הם :

מצודת דוד משא מואב. נבואה זו על מואב אשר כליל בעת השינה בא השודד ושדד את העיר ער העומדת במואב ונכרת עמה : קיר מואב. העיר קיר העומדת במואב גם היא נשדדה כליל ונכרת עמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שדד. ענין עושק ואבדון : נדמה. ענין שתיקה כמו וידם אהרן (ויקרא י) ויאמר כן על האבדון והכריתה על כי הוא מושתק מעתה ולא נשמע קולו וכן אוי לי כי נדמתי (לעיל ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין משא מואב, במשא הזה נושא משל ומליצה על מפלת מואב, ועל רפיון ידי גבוריה, כאילו אחר ששדדו ממנה שתי ערים גדולות ער וקיר העומדות בגבול מואב לא הרגישו עדיין, ואחר שכבשו מהם גם נבו ומידבא העומדות באמצע המדינה, אז הרגישו והתרגשו, אבל לא

למלחמה רק לבכות, כנשים החלשות אשר לא יעצרו כח להלחם, רק אחר שכבר כבש מהם האויב חלק גדול במדינה והחריב חשבון ואלעלה צבי תפארת מואב, אז התעוררו גבוריו למלחמה, אבל אך לחנם, כי כבר הנחת גבורתם. **כי בליל**, בליל אשר **שדד ער**, עיר פרזי ממדינת מואב שעמדה אצל הספר. **מואב נדמה**, שתק לא התפעל מזה מאומה. גם **בליל אשר שדד קיר**, עיר בצורה ומוקפת חומה אשר בגבול מואב, גם עליה לא שת לבו, רק נדמה, אח"כ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בליל. בלא ה"א מורה ליל המצויין, (לקמן כא יא). וכבר בארתי למעלה (אי כו) שעיר פרזי, וקריה מוקפת חומה בכל מקום, וכן ער מואב היה פרזי, וקיר מואב היה מוקף: (מלבי"ם באור המלות)

בַּ עֲלֵה הַבַּיִת וְדִיבֵן הַבְּמוֹת לְבְכִי עַל נְבוֹ וְעַל מִידְבָּא מוֹאֵב יַלִּיל בְּכָל רֵאשִׁיו קְרָחָה כָּל זָקֵן גְּרוּעָה:

רש"י עלה הבית ודיבון: עלה מואב הבית ואנשי דיבון על הבמות: לזכי. אלו זוכים צבית ואלו זוכים צראשי צמותיהם: (רש"י)

מצודת דוד עלה הבית. מואב עלה לבית העבודת כוכבים ואנשי דיבון עלו על הבמות לבכות שמה בחושבם שהעבודת כוכבים תרחם עליהם ותצילם: על נבו. על חורבן נבו ומידבא יליל מואב: קרחא. כי ימרטו שערות ראשם וישאר קרח: גדועה. תלש השערות ונחסר מהם: (מצודת דוד)

מצודת ציון קרחא. ענין מריטת השער: גרועה. מלשון גרעון וחסרון: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עלה, מואב. הבית, על הבתים, ודיבון, עיר במואב (עלה) על הבמות בגובה, אבל לא למלחמה רק לבכי על נבו ועל מידבא, שנכבשו בתוך כך וזאת העיר לבבם לבכות עד שכל מואב יליל, כי הרגישו בצרתם, ותחת שראוי לגבורי חיל לאמץ לבב המדינה, עלו הם לבכות כמתיאש, ולא לבד שבכו בצנעה, אבל גם בכל ראשיו קרחא, כמתאבל על שבר שאין לו רפואה כלל. וגם כל זקן גרועה הגם שהזקן היה נכבד אצלם יותר ולא מרטו שערותיו אם לא נגע היאוש במעמקי לבבם: (מלבי"ם באור הענין)

גַּ בְּחֻצֹתָיו חָגְרוּ שֶׁקַּעַל גְּלוּתָיָהּ וּבְרַחֲבֵתֶיהָ כָּלָה יַלִּיל יֵרֵד בְּבִכּוֹ:

רָשׁוּי ירד צבכי. גונח ונוהס צבכי כמו (סופטים יא) וירדתי על ההרי' וכן
(איכה ג) זכר עניי ומרודי : (רש"י)

מצודת דוד בחוצותיו. בפרסום חגרו שקים לאבל וצער כלה ייליל בכל
מקום מהמקומות האלה ישמע קול יללה ונהימה בבכי : (מצודת דוד)

מצודת ציון יורד. ענין נהימה וגניחה כמו אריד בשיחי (תהלים נה) : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין בחוצותיו, ולא תאמר שהיה האבל בחדרי משכיתם,
כי גם בחוצותיו ששם אנשים עוברים ושבים חגרו שק וגם על גגותיה,
שהם גלויים יותר על ידי שהם בגובה, ואף גם ברחבתיה שהרחוב הוא
מקום השוק שרבים מתאספים שם תמיד בתמידות כי הם המיוחדים
לרבת עם, גם שם כלו ייליל ולא נשמרו כלל להסתיר אבלם. והיתה
היללה גדולה כ"כ עד שכ"א יורד ונשבר מרוב הבכי, ובכל זאת לא נבער
בקרבים רשף קנאה כלל לצאת למלחמה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בחוצותיו וברחובתיה. חוץ הוא אחורי הבתים.
ורחוב מקום השוק סרטיא ופלטיא, מקום רחב ששם הרבים מתאספים,
צאננו מאליפות וכו' בחוצותינו, אין פרץ וכו' ברחובותינו (תהלות קמד),
הצאן נמצאים בהחוצות, והצוחה דרכה ברחובות, להכרית עולל מחוץ
בחורים מרחובות (ירמיה ט' כ'), כי העולל לא ימצא ברחוב רק הבחורים.
וכן תראה עוד (שם ה' ה' משלי ז' יב, ה' טז, עמוס ה' טז) : **הבמות**. שם
גובה, במתי ארץ. ירד, הוא בינוני מהקל מנחי פ"י, וא"א לחברו עם אריד
בשיחי, שהוא הפעיל מנע"ו. ולדעתי, חבירו הוא וירדתי על ההרים
(שופטים יא), וענינו השפלה ודכאון מרוב הצער, ומשתתף בזה, עם רוד
ועם ירד, ודע כי העיר והמדינה תדבר עליה המליצה בלשון זכר ונקבה
יחיד ורבים גם יחד, כנודע לבעלי הלשון : (מלבי"ם באור המלות)

גד ותזעק חשבון ואלעלה עד יהץ נשמע קולם על כן חלצי מואב יריעו
נפשו ירעה

רש"י על כן חלוצי מואב יריעו. על אשר מזוייני מואב יריעו לקראת
המלחמה ונפשו של מואב ירעה לו מתרועעת כאצל על עצמו : (רש"י)

מצודת דוד ותזעק השבון. עדת חשבון : קולם. קול זעקתם : על כן. בעבור
זעקת העם גם חלוצי הצבא שבמואב יריעו גם המה תרועת הבכי והיללה
ולא שתו לבם להלחם עוד. נפשו ירעה לו. נפשו של מואב ירעה תרועת
שבר על עצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חשבון ואלעלה. יהץ. שמות מקומות : **חלוצי.** מזוין בכלי קרב : **יריעו.** ירעה. מלשון תרועה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותזעק, רק אחר שגם חשבון ואלעלה התחילו לזעוק שגם אותן החריב האויב והן היו תפארת גאון מואב והדרה, וזעקתם גדלה כ"כ עד אשר **עד יהץ נשמע קולם,** כי נגע החורבן עד יהץ שאז כבר נכבשה עין הארץ. רק אז **חלצי מואב יריעו** למלחמה, אבל כבר לא היה תרועת מלחמה ותרועת נקמה וגבורה, רק **נפשו ירעה לו,** תרועת שבר שהריעו על נפשם כאילו לבם נבא להם שבר ואבדון : (מלבי"ם באור הענין)

לְבִי לְמוֹאֵב יִזְעַק בְּרִיחָה עַד צַעַר עֲגָלַת שְׁלִשְׁיָה כִּי מַעְלָה הַלּוּחִית בְּבָכִי יַעֲלֶה בּוֹ כִּי דֶרֶךְ חוֹרְנִים זַעֲקַת שֹׁבֵר יַעֲרֹו:

רס"י לבי למואב יזעק. נביאי ישראל אינם כנביאי אומות העולם בלעם היה מבקש לעקור את ישראל על לא דבר ונביאי ישראל מתאוננים על פורענות הבאה על האומות : **בריחיה עד לווער.** על כל חזקה של מואב יזעק לבי עד לווער שהיא עגלה שלישיה עיקר חוזק שלהם כעגלה שהיא שלישית לבטן, ל"א שלישיה גזרתנית ויונתן תירגם בריחיה כמו בזרחיה הזרחים יברחו מהם להמלט עד לווער כמו שפעשה לוט אביהם שברח ללווער : מעלה הלוחית. מקום מעלות הר ששמו מעלה הלוחית וכן מורד חורני' (ירמי' מח) יזכו הזרחי' דרך שם וכל המקומות האלה ממואב הם : **יעערו.** ילעקו ולסון ארמי הוא שת"י לא ילרוך הדורך הידל לא יעוערון בקלהון : (רס"י)

מצודת דוד לבי למואב יזעק. הנביא מדבר כן על לשון העם שיאמר כל אחד ואחד לבי למואב יזעק ר"ל אזעק ממרירות לב ולא לפנים : **בריחיה וכו'.** ר"ל הנה מעולם היתה מואב מדינה חשובה כעגל השלישי לבטן המעולה ביותר ועתה ברחו מפני המלחמה ובאו הבורחים עד צוער וסרס המקרא : **כי מעלה הלוחית.** כי בעת יברחו דרך מעלה הר הלוחית הנה יעלה שם בבכי : **דרך חורנים.** בדרך חורנים יעירו זעקת שבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון בריחה. מלשון הברחה וניסה : **יעוערו.** כמו יעורו ונכפלה פ"א הפעל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לבי, במעמקי החזיון הזה, הלביש החוזה דבריו משל

ומליצה, ימליץ כאילו לבבו הרואה אחרית דבר, הוא עצם חי עומד וקורא בקול לצבא מואב היוצאים למלחמה, ומזהיר אותם, אל תלכו להלחם כי לא תצליחו, רק זאת העצה, כי **בריחיה**, הבורחים של מואב והם **עגלת שלישיה** מעגל וחברת השלישים והגבורים של מואב יברחו **עד צוער** ולא ילחמו, כי עת ילחמו אני מודיעם כי **מעלה הלוחית בבכי יעלה בו**, הגבור אשר יפלט מן המלחמה וינצל, יען **כי דרך חורנים**, שהיה בבקעה לפני המעלה ושם היה שדה המערכה, שם **זעקת שבר יעערו**, כי יפלו לפני אויביהם, ולכן טוב יותר שיברחו לצוער ולא ילחמו כלל, כ"ז זעקת לב הנביא וקריאתו לגבורי מואב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בריחיה. שם התואר מענין בריחה, ומבואר כי ניסה הוא בעת הצרה. ובריחה לפני הצרה : **עגלת שלישיה**. עגלת מענין ויבא המעגלה (ש"א יז כ'), ושאל שוכב במעגל (כו ה'), שהיא המחנה המוכנת למלחמה השוכנים בעיגול. ושלישיה הוא מענין ומבחר שלישי (שמות טז ז') שהם השרים הנכבדים, ור"ל מעגל של שרי מואב, ומחנה של מבחר גבוריו : **יעערו**. מענין הערה בכפל הפ"א כמו יעירו : (מלבי"ם באור המלות)

וַיְהִי כִּי מִי נְמָרִים מְשֻׁמוֹת יְהִיּוּ כִּי יִבֶּשׁ חֲצִיר כָּלָה דָּשָׁא יִרְק לֹא הָיָה:

רפ"י מי נמרים. נהר של אותו מקום : משמות יהיו. מדם חלל המתערב ונופל בהם : **כי יבש חציר וגו'**. כלומר גבוריהם ומלכיה' וקליטיהם ולפי ששצחה של ארץ מואב הוא מרעה הטוב שבה כמו ששנינו אלים ממואב לפיכך משל את פורענות בחורבן מרעה שלה : (רפ"י)

מצודת דוד מי נמרים. מי נהר נמרים יהיה שממה ר"ל יחרב מימיה : **יבש חציר**. לפי שכל שבח ארץ מואב במרעה שמן ודשן לכן אמר בחורבנה שיחרבו מימיהם ותכלה המרעה : **ירק לא היה**. כך תחרב כאלו לא היה שם ירק מעולם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי, הנה עושר של מואב ורכושו, היה ע"י המסחר שהיה ע"י חוף אניות שהיה לו על מי נמרים, שעל הנהר הזה הביאו אניותיהם מרכולת אל תוך המדינה, והוציאו סחורה ממנה לחוץ, והנה המסחר יהיה בשני דברים. **א**. במה שמוכרים היתרת, שהם דברים שתוציא הארץ יותר על הצורך, אל שאר מדינות, **ב**. במה שמביאים החסר דברים הבלתי נמצאים במדינה, מחוץ אל המדינה. עפ"ז ימליץ **כי מי נמרים**, הנהר הזה היה לשמה חרב ויבש ע"י רוב החום ועצירת הגשמים שהיה אז, עד שיבש חציר, וגם כלה הדשא שמתקיים יותר, ואף ירק שמתקיים יותר מכולם לא היה. (עיין באור המלות) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יבש חציר כלה דשא ירק לא היה.** חציר כולל מיני ירקות הצומחים מאליהם ורובם למאכל בהמה (מ"א יח ה', איוב מ' טו, תהלות קד יד), רק פעם אחד מזכירו למאכל אדם גרוע (במדבר יא), והוא גדל בלי מים ובמקום יבש (עיין לקמן ל"ה ז' מ"ד ד'), ובכ"ז מתיבש לפני כל העשבים (ע"ל כז מ' ו'). והדשא כולל התלבשות הארץ במיני עשבים שונים (רש"י בראשית א') ומתקיים יותר, וירק כולל כל הירקות למיניהם אשר לחלוחותם רב ונשארים ירוקים, (מ"א כא ב', משלי טו יז, איוב לט ח'), לכן אמר לא לבד חציר אף דשא ואף ירק נתיבשו מאין מים, גם הוסיף לא לבד שיבש אף גם כלה לגמרי, ואף גם לא היה, בטל עצמותו כאילו לא היה, ובזה נשמר סדר המליצה והדרגותיה בטוב טעם: (מלבי"ם באור המלות)

זז על כן יתרה עשה ופקדתם על נחל הערבים ישאום:

רש"י **על כן יתרה עשה.** על אשר יתרה עשה תבא עליו הפורענות הזה שהיו כפויי טובה שהרי זכמה מקומות עמד אברהם ללוט זלאתו מחרן וזלכתו למאריס וזכותו שולח מתוך ההפכה ונלחם עליו עם אמרפל וחזיריו והיה להם לגמול טובה לזרעו והם היו מוונים אותם כשהגלה סנחרב לראובני ולגדי והיו ישראל זוכים ומתאווננים והיו אומרים להם על מה אתם מתאווננים והלא לבית אביכם אתם הולכים אברהם אביכם לא מעבר הגהר בא וזהו שנאמר (לפניה ב') שמעתי חרפת מואב וגדופי בני עמון ועוד שסייעו את סנחרב שלש שנים שר על שומרון הוא שנא' (לקמן טז) בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כל כבוד מואב : ופקדתם. ת"י ותחומיהון דעל ימא מערבא יתנסיב והוא ל' מינוי כמו (מדבר 7) ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן כלומר ארצם שפקדתם עליה תלקח מהם : על נחל הערבים ישאום. יקחו האויבים אותם את הגבולין ועוד יש לפרש ופקדתם עליהם זו תהיה נחל הערבים ישאום, האויבים יגלו אותם אל ארץ צבל שהוא נחל ערבים שנא' (תהלים קלז) על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו : (רש"י)

מצודת דוד **על כן.** בעבור כובד המלחמה : **יתרה עשה.** יתרון העושה ומרבית ההון שקבץ והממון הפקוד והגנוז אצלם את הכל ישאום על הנחל הגדלים שם ערבים להטמינם מעיני השודד תוך ענפי הערבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתרה. מלשון יתרון הוא ענין רבוי : **עשה.** ענינו הקבוץ והאסיפה וכן וישראל עושה חיל (במדבר כ"ד) : **ופקדתם.** מלשון פקדון וגנוזה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן, ע"י שחרב הנהר וחוף האניות ולא יכלו לסחור בו, לכן **יתרה (אשר) עשה,** הם דברים שגדלו במדינה יתר על הצריך שהיה דרכם להוליכם על האניות לחוץ. **ופקדתם,** דברים שהיו חסרים במדינה שהיו מוליכים אותם על האניות על מי נמרים לתוך המדינה, מעתה, **על נחל הערבים ישאום,** ילך המסחר הזה על נחל מצרים, כי מלך אשור שכבש אותם הוליכם דרך נהר מצרים, שדרך שם הולכים ממדינת מואב אל אשור, (או כיון על נחלי בבל אם מלך בבל היה המחרב), והיא מליצה הלציית, על ששבת המסחר שלהם, וכל רכושם הלך שבי דרך נחל הערבים לארץ אויביהם, כאילו ע"י יבושת הנהר שלהם הוסב המסחר אל נהר אחר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יתרה עשה. אשר עשה, כמו בעבור זה עשה ה' לי, את הדרך ילכו בה : **ופקדתם.** מענין חסרון, ולא נפקד ממנו איש : **נחל הערבים.** הוא נחל מצרים, מלבוא חמת עד נחל הערבה (עמוס ו' יד), פרש"י נחל מצרים, או נחלי בבל כפרש"י פה, ששם היו ערבים גדלים (תהלות קלז), שדרכם לגדל אצל הנחל, ערבי נחל, (ויקרא כג, איוב מ', לקמן מד) : (מלבי"ם באור המלות)

לח כִּי הַקִּיפָה הַזְעֵקָה אֶת גְּבוּל מוֹאָב עַד אֲגָלִים יִלְלָתָהּ וּבָאָר אֵילִים יִלְלָתָהּ :

רש"י **אגלים.** ובאר אלים. מקומות הם בגבול מואב : **יללתה.** של מואב. **באר אלים.** כמו ולבאר אלים : (רש"י)

מצודת דוד **כי הקיפה.** בכל הגבול מסביב ישמע קול זעקם : **עד אגלים יללתה.** יללת מואב יהיה נשמע עד אגלים ועד באר אלים שעמדו בסוף גבול ארצם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקיפה. ענין סבוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי הקיפה, אחר שצייר השממון שהיה בתוך המדינה, אומר כי גם את גבול מואב הקיפה הזעקה, כי גם ביצאם מארצם השיגם חרב אויב, וגם עד עגלים שהוא חוץ מגבול מואב, וגם (עד) באר אלים שרחוק יותר ממואב הקיפה יללתה, כי לא נחו מאויביהם גם אחר שברחו הלאה מגבולם. (ומצייר את הזעקה כעצם מופשט הצועק סביב סביב לארץ מואב, כי בכל סביבות גבולם קרם שוד

טו כִּי מִי דִימוֹן מְלֹאוֹ דָם כִּי אִשִּׁית עַל דִּימוֹן נוֹסְפוֹת לְפִלִיטַת מוֹאֵב
 אַרְיָה וְלִשְׂאֲרִית

רפ"י מי דימון. שם הנהר : מלאו דם. כסם הנהר : כי אשית על דימון
 נוספות. דם שמו ודם חללים אוסיף עליו למלאותו והוא ל' ספו שנה על
 שנה (לקמן כט) ספות הרוה (דברי' כט) וי"ת נוספות כניסת מקיריין מחנות
 הנאספות יחד : לפליטת מואב אריה. פליטה שישאיר סנחרב יבא
 נבוכדנצר זעתו וישחיתה והוא נקרא אריה כענין שנאמר (ירמיה 7) עלה
 אריה מסוככו : ולשארית. ישראל : אדמה. אדמתכם : (רפ"י)

מצודת דוד מי דימון. שם נהר : מלאו דם. מדם הרוגים : כי אשית על
 דימון נוספות. שמו דימון מלשון דם ואוסיף עליו דם חללים והוא ענין
 מליצה לשון נופל על לשון. לפליטת מואב ארים. על הפליטים ממואב
 יבוא האריה וחיות הטורפות ולא ישאירו שארית : ולשארית אדמה. על
 הנשארי' באדמת מואב יבוא האריה וחיתו יער וכפל הדבר במ"ש לחוזק
 הענין : (מצודת דוד)

מצודת ציון אשית. אשים : לפליטת. ענין שארית : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, גם מי דימון שהיה רחוק יותר ממואב מלאו דם
 מהרוגי מואב. כי אשים על דימון נוספות, מחנות צוררים אשר יתאספו
 שם שנית להלחם עם הבורחים. לפליטת, ר"ל וגם ליתר הפליטה שימלטו
 מיד אויבים ויחבאו ביערות (אשית עליהם) אריה וחיות רעות שיכלו
 בהם, ולשארית (מואב אשית) אדמה, ולהשארית המעט שישארו
 נחבאים במדינה, אשית עליהם את האדמה בעצמה שאדמת מואב
 החרבה תמית את יושביה ברעב ובדבר, (ופסוק זה הוא דברי השם)
 (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות נוספות. ת"י כנישת משרין, מחנות נוספות על
 הקודמות, וההבדל בין פליטה ושארית מבואר, פליטה ע"י בריחה,
 ושארית במקומו, ומלת אשית, וכן מלת מואב, מושך אחר, (אשית) אריה
 ולשארית (מואב אשית) אדמה : (מלבי"ם באור המלות)

א שְׁלַחוּ כֹר מִשָּׁל אֶרֶץ מִסְלַע מְדַבְּרָה אֶל הַר בֵּית צִיּוֹן:

רס"י שְׁלַחוּ כֹר מִשָּׁל אֶרֶץ. אַל תִּתְגַּאוּ בְּגִאוֹתֵכֶם הַלֵּא יִדְעֵתֶם שְׁמוֹסֵל אֶרֶץ שְׁלֹכֶם מִיִּשְׁע מֶלֶךְ מוֹאָב צְמֻלִים (ב' ג') הִיָּה נֹקֵד וְהִקִּיב לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵאֵה אֶלֶף כְּרִים שְׁלַחוּ אוֹתוֹ כֹּר הַמוֹסֵל שְׁלֹכֶם מִסְלַע מְדַבְּרָה אֶל הַר בֵּית צִיּוֹן (רס"י) :

מצודת דוד שְׁלַחוּ כֹר. אָמַר הַנְּבִיא אוֹתֶם הַכְּרִים שֶׁהֵייתֶם רְגִילִים לְשִׁלּוֹחַ מֵאִז לְמֶם לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כְּמִיִּשׁ וּמִיִּשְׁע מֶלֶךְ מוֹאָב וְכוּי וְהִשִּׁיב לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵאֵה אֶלֶף כְּרִים (מ"ב ג) וּבְמֹת אַחָב פִּשַׁע וְאָמַר הַנְּבִיא הִיָּה לְךָ לְשִׁלּוֹחַ אוֹתֶם הַכְּרִים לְמֶלֶךְ יְהוּדָה אֶל הַר בֵּית צִיּוֹן שֶׁהִיָּה מֶלֶךְ כֶּשֶׁר וְאִם כֵּן עֲשִׂיתָ לֹא קָרָה לְךָ כִּזְאֵת : מוֹשֵׁל אֶרֶץ. אֵתָה הַמוֹשֵׁל בְּאֶרֶץ מוֹאָב הִיָּה לְךָ לְשִׁלּוֹחַ הַכְּרִים מִסְלַע מְדַבְּרָה הִיא הָעִיר הַמְּלוּכָה שְׁבִמוֹאָב : (מְצוּדַת דּוֹד)

מצודת ציון כֹּר. קְבוּצַת כְּרִים וְהֵם הַכְּבֻשִׁים הַשְּׂמָנִים : (מְצוּדַת צִיּוֹן)

מלבי"ם - באור הענין שְׁלַחוּ. אַחַר שֶׁנִּשְׂא חֲזִיוֹנוֹ עַל מִפְּלַת מוֹאָב, בֵּא לִיעֲצֹם אִיךָ יִנְצֵלוּ, וְאָמַר שְׂאִין לָהֶם הַצְּלָה, רַק לְשִׁלּוֹחַ שְׁלִיחַ לְבִנֵי יְרוּשָׁלַיִם וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵתֶם שִׁיתֵּנוּ לָהֶם חִירוֹת לְגוֹר וּלְהַסְתִּיר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה, וְיִשִּׁים בְּפִי הַשְּׁלִיחַ מֵהַ שִׁדְבָר אֶל הַר בֵּית צִיּוֹן (פְּסוּק ג' ד'). וְהַנְּבִיא מְבַטֵּחַם כִּי בְנֵי יְהוּדָה יִרְחֲמוּ עֲלֵיהֶם וְיִמְלְאוּ בְקִשְׁתֶּם, אֲבָל רוֹאֵה כִּי מוֹאָב בְּגִאוֹתוֹ אִינוֹ רוֹצֵה לְהַשְׁפִּיל עֲצֻמוֹ לְבַקֵּשׁ הַצְּלָה מִבְּנֵי יְהוּדָה, וְלִכֵּן אָמַר כִּי הֵם אֲשֵׁמִים בְּעֲצֻמָּם וּמִרְעָה אֶל רְעָה יִצְאוּ. זֶה תוֹרֵף הַמֶּשֶׂא בְּכֻלּוֹ. וְעֵתָה אֲבִאָר בְּפִרְטוֹת. שְׁלַחוּ כֹר, הוּא שְׁלִיחַ רֶץ בְּמַהִירוֹת, וּמִי יִהְיֶה הַכֹּר? מוֹשֵׁל אֶרֶץ, הַמוֹשֵׁל שֶׁל מוֹאָב בְּעֲצֻמוֹ יִהְיֶה שְׁלִיחַ מִסְלַע מְדַבְּרָה שֶׁהוּא רֹאשׁ מַמְלַכַת מוֹאָב אֶל הַר בֵּית צִיּוֹן רֹאשׁ מַמְלַכַת יְהוּדָה, לְבַקֵּשׁ עֲזָר מִיְהוּדָה שִׁקְבִּלוֹם בְּאֶרֶץ וְיִהְיֶה לָהֶם שְׂאִרִית וּפְלִיטָה : (מְלַבִּי"ם בְּאוֹר הָעֵנִין)

מלבי"ם - באור המלות כֹּר. רֶץ בְּמַרְכָּבָה מְרַקְדָה, לְכָרִי וּלְרָצִים (מ"ב יא), בְּכַרְכְּרוֹת (לְקַמֵּן סו) : (מְלַבִּי"ם בְּאוֹר הַמְּלוֹת)

ב וְהִיא כְּעוֹף נוֹדֵד קֵן מִשְׁלַח תְּהִיָּיָה בְּנוֹת מוֹאָב מְעַבְּרֹת לְאַרְנוֹן: (ס)

רס"י כְּעוֹף נוֹדֵד. מְקִינוֹ : קֵן מְשׁוּלָה. כְּאֶפְרוּחִים מְשׁוּלָחִים מְקִינִים שְׁחֻלְכִים מְטוֹלְטִלִין כֵּן תְּהִיָּיָה בְּנוֹת מוֹאָב לְמַעַבְּרוֹת אֶרְנוֹן : (רס"י)

מצודת דוד **והיה כעוף נודד**. ובעבור שלא כן עשית לכן תהיה ארץ מואב כעוף הנודד ממדורו : **קן משולח**. כאפרוחי הקן המשולחים ממנה ונעזבים לרצון עצמם והולכים מטולטלים נעים ונדים : **תהיינה**. כן תהיינה בנות מואב משולחות מפה לפה כי השבאים יעבירו אותן לארנון שהוא גבול מואב לחלקם שמה ביניהם ומשם יעברון בגולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קן**. הוא מדור האפרוחים : **משולח**. נעזב לרצון עצמו כמו ונער משלח (משלי כט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיה**, ובני מואב לא ימתינו עד שיבא השליח בחזרה, רק בעת שילך השליח אל ציון, יעברו בנות מואב ועריה, דרך מעברות ארנון שהוא סמוך לתחום אי"י לנוס לאי"י, כי הזמן קצר מלהמתין עד בוא השליח כי רגל האויב ממהרת לבא, וגם אין להם לפחד פן לא יקבלום בני יהודה, כי בודאי יקבלום כמי"ש (פ"ה) : **כעוף נודד קן משלח**, ר"ל כי העוף שלוקחים ממנו את קנו ועי"ז מוכרח להיות נודד. אז הקן משולח תחלה מהעוף המקנן עליו ואח"כ העוף נודד ממקומו. וכן במשל אם היה האויב כובש את המדינה תחלה ועי"ז העם מוכרחים להיות נעים ונדים, אבל פה שמצוה אותם שיברחו בעצמם ויעזבו את המדינה טרם בוא האויב, מדמה אותם לעוף העוזב קנו ברצונו, שבזה העוף נודד תחלה ואח"כ הקן משולח ונעשה הפקר ממילא : (מלבי"ם באור הענין)

ג (הביאו) **הביאי עצה עשו פלילה שיתי כליל צלך בתוך צהרים**
סתר נדחים נדד אל תגלי :

רש"י **עשי פלילה**. הוא לשון ויכוח משפט לבחור לך את הטוב כמו (איוב לד) משפט נבחרה לנו : **שיתי כליל כלך**. שיתי לך כל צהרים שיחשיך לך כלילה להסתר זו מפני אויבך : **סתרי נדחים**. אם יברחו עוד נדחי עמי דרך עליכם צימי נבוכדנצר אל תסגירם אלא תסתירם : (רש"י)

מצודת דוד **הביאי עצה**. אמר הנביא היה לך להביא עצה ולעשות משפט בעצמך להצלת ישראל כי אברהם אביהם עשה הרבה להצלת לוט : **שיתי**. היה לך להשים צלך להיות חשך כחשכת הלילה להסתיר בו את ישראל שהיו בורחים מפני האויב דרך ארצך : **בתוך צהרים**. שהוא עת תוקף החמימות ר"ל בעת שהיו ישראל בצרה היה לך להסתירם : **סתרי נדחים**. היה לך להסתיר הנדחים מארצם ולא היה לך לגלות איה הטמין הנודד את עצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פלילה**. ענין משפט כמו פקו פלילה (לקמן כ"ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הביאי, עתה ישים הנביא בפי הכר הזה הדברים אשר ידבר אל הר בת ציון, יאמר את הר בת ציון הביאי לנו עצה ועשי פלילה. **הביאי עצה**, העם הנלחץ מצורריו ויבקש עזר לחסות בצל עם אחר, יהיה זה באחד משלשה פנים. **א.** אם העם הנרדף יש לו עוד כח וגבורה למלחמה לנצח את אויביהם, רק שאינו יודע התחבולות והעצות ותכסיסי המלחמה, יבקש רק עצה איך יתנהגו להתגבר על האויב, ועז"א **הביאי עצה** שנתגבר בעצמנו על האויב, **ב.** אם העם הנרדף תש כחם מלעמוד נגד הצר הצורר אותם יבקשו מהעם האחר שהם ישלחו להם גדודים וצבא מחנות ויעשו משפט באויביהם, עז"א, אם רואה אתה שאין עצה שאנחנו בעצמנו נתגבר על האויב, אי"כ עשי (את הר בת ציון), **פלילה** ומשפט צדק לריב ריבנו מצד היושר והמשפט. **ג.** אם האויב חזק כ"כ שגם העם המבוקש מאתם עזר לא יוכלו לעמוד כנגדו, יבקשו מהם עכ"פ שיפתחו להם שערי מדינתם לקבל פליטיהם ולהסתירם מחמת אויב, עז"א ואם אין בכחך שתלחם בעדנו, עכ"פ **שיתי כליל צלך וסתרי נדחים**. **שיתי**, העמיד את שאלת הכר בשלש מדרגות זו אחר זו, **א.** תחלה בקש שיעשו עמם חסד ליתן להם בארצם מקום אחד נסתר ששם יוכלו להסתר לבל ירגיש בהם האויב לבא לבקשם שם, ודמה זה **כצל הלילה בתוך אמצע הצהרים** והאורה, ר"ל במדינת השלוחה ושקטה שאור השלוחה זורח שם ואין חושך ואין צלמות להסתר שם, תכין במקום מיוחד צל עלטה כלילה שיחבאו שם פליטי מואב. **ב.** העלה בקשתו יותר מזה שלא לבד שיתנו להם מקום מיוחד להחבאות שם ביער או במערות, אף גם. **נודד אל תגלי**, שגם מי שיהיה נודד בתוך המדינה הנה והנה ולא יחביא עצמו, אל תגלי להסגיר אותו ביד האויב מיראתך פן יחרה אפו בך שקבלת פליטי חרבו, **ג.** בקש יותר מזה, בל יעלימו הדבר כלל רק יתנו להם חירות לגור בארצם ביד רמה בכל מקום אשר ירצו, ועז"א. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פלילה. משפט בדבר גדול וענינים גדולים, מיוחדים לשפיטת הרעיון והמחשבה: (מלבי"ם באור המלות)

ז יגורו בך נדחי מואב הוי סתר למו מפני שודד כי אפס המץ כלה
שד תמו רמס מן הארץ: (o)

רש"י יגורו בך נדחי בני ישראל הצורחים: הוי סתר למו. כי גם את דעי נפש הנודדים מה היא לרתם: כי אפס המץ. המץ שלך עשרך וכבודך שהיה לך על ידי לאנך ובקרך שאת מוללת מהם חלב וחמאה: כלה שד. לשון שדים המספיקין חלב כמו (לקמן ס) וקד מלכים תינקי: תמו רומס. הבהמות שלך הרומסות צארץ: (רש"י)

מצודת דוד יגורו וכו'. אתה מואב הלא הנכון היה אשר נדחי עמי יגורו בארצך ותהיה סתר להם מפני השודד וכפל הדבר פעמים רבות לתפארת המליצה ולגודל התרעומת : **כי אפס המץ**. ר"ל אם היית מסתירם היו יכולים עתה לחזור למקומם כי עתה אפס המוצץ דמם וכלה השודד אותם והרומס ארצם ספו תמו כי סנחריב ועמו נפלו סביב ירושלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יגורו. ידורו : הוי. היה : אפס. הוא כענין כליון : המץ. מל' מציצה : שוד. כמו שודד וכן המבליג שוד (עמוס ה) : תמו. מל' תם והשלמה : רומס. ענין דריכת הרגל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יגורו בד נדחי מואב, (ר"ל מואב נדחי, כי הכרי זהה שהוא מושל ארץ מואב קורא להעם בשם נדחי שהם שלו שהוא המושל שלהם), והיינו שתתני להם רשות לגור בכל אשר יחפצו, ולא לבד שלא תסגירם ביד אויב רק עוד הוי סתר למו מפני שודד, שאתה תריב בעדם אם ירצה איש לנגוע בהם לשדדם. **כי אפס המץ**, מצייר את מואב ואת האויב המוצץ ויונק חלבם ורכושם, כבהמה שיש לה חלב הרבה בשדיה, ובהמה אחרת מוצצת את כל חלבה ממנה, ובזה מדמה את אנשי מואב לבהמה החולבת, ואת רכושם וחלב הארץ לשדים המלאים חלב וחמאה, ואת האויב להמוצץ ויונק את השד, ובזה אומר הכרי, אמת כי **אפס המץ** והמוצץ, שכבר מנע האויב אי"ע מבא בגבולם, אבל זה הוא מפני שכבר **כלה שד**, שאין עוד השד והדדים לינק מהם, שכבר כלה כל רכושם, ולא זאת אלא גם **תמו רמס**, שגם הבהמות הרומסות תמו מן הארץ שהם הנושאות את השדים, היינו שלא לבד שכלה עשרם ורכושם, אף גם ספו תמו גם אנשי המדינה, והארץ חרבה מאין יושב (עד הנה דברי הכרי שידבר אל הר בת ציון) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אפס, כלה, תמו. פעל אפס ידבר על העצם הנעדר בבחינת העתה שאינו עוד במציאות, אין ואפס (לקמן מא יב), מאפס ותהו (מי יז), פעל כלה ידבר על העצם בבחינת שהיה הלוך וחסור עד שנאפס, ומציין התנועה מן היש אל האין, והוראתו השתופיית לעד, מה שמורה גמר ותכלית מעשה, ויכל את הבית, ויכל מלאכתו, מענין כל וכליל, וכמוהו בא על תכלית הכליון עד שנעדר. ופעל תמס, ידבר על העצם הנעדר, בבחינת שהיה תחלה תם ושלם, וכן נעדר מבלי חסרון, למשל ויהי כאשר תמו כל העם לעבור את הירדן (יהושע ג'), עד תום שנת ממכרו (ויקרא כה), עד תום פגריכם (במדבר יד), עד תום כל הדבר (יהושע ד'), בכל אלה המכוון שהיה הדבר בשלמות, לא כן כלו בעשן ימי, כלו בדמעות עיני, וכלה זעם, וכלה אפי, לא נקשר בו תנאי השלמות, רק תנועת ההעדר - כלו תפלות דוד בן ישי (תהלות עב), תמו דברי איוב (איוב יד), דברי איוב היו שלמים שלא היה עוד להוסיף עליהם, אבל תפלות דוד לא תמו כי מי ישלים תהלות ה', רק כלו מצד שלא התפלל עוד. (ועמ"ש בפי התורה בראשית מז טו יח), ולכן על האויב המוצץ אמר אפס, כי לא כלה ותם, רק חדל מארצם, על השדים שהוא העושר, **כלה**, לאט לאט, על הרומס

שהם בני מואב, תמו, כי עליהם נגזר כליון על כולם וכן התמו בשלמות. שד, שדים, ושווד מלכים תינקי. רמס, הבהמות, כי האדם דורך או הולך, ומן הארץ, מוסב על כולם: (מלבי"ם באור המלות)

גה והוכן בחסד כסא וישב עליו באמת באהל דוד שפט ודרש משפט ומהר

רפ"י והוכן בחסד כסא. כשיבא עליך הסבר הזה אז יכון כסא דוד ויגדל סבאותו הפרק יפול סנחרב ע"י חזקיהו ויהיה נכון כסאו בחסד שיעשה כמו שמלינו שהיה גומל חסד שנא' בדברי הימים (ב ל) כי חזקיהו מלך יהודה הרים לקהל אלף פרים וסבעת אלפי לאן : וישב עליו וגו'. שופט ודורש משפט ומהיר לך, ת"י ועבד קשט : (רפ"י)

מצודת דוד והוכן בהסד. המקום הכין כסא המלוכה בירושלים : **וישב עליו באמת.** המלך היושב על הכסא והוא חזקיה הנה ישב עליו באמת ומתקיים : **באהל דוד.** בבית המלכות. שופט. לכל הבא למשפט ודורש יחקור מעצמו לעשות משפט העשוקים ואף אם לא יצקו לפניו : **ומהיר צדק.** יהיה מהיר וזריז לעשות צדק ומוסב למעלה לומר הואיל ונפל סנחרב והוכן כסא חזקיה אם כן יכולים היו לחזור למקומם אם היית מסתירם : (מצודת דוד)

מצודת ציון באמת. ענינו דבר המתקיים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והוכן, אומר הנביא, אם תעשו כן לשלוח כרי לבקש עזר מיהודה אני מבטיחכם, כי יוכן כסא להמלך שישב לדרוש ולחקור אחר המשפט אם ראוי שיריב ריבכם, **בחסד,** לא עפ"י הדין רק מחסדו להיטיב, **וישב על הכסא באהל דוד באמת.** שלא יהיה החסד לתקות גמול רק לאהבת האמת. **שופט.** ויותר מזה כי הוא **דרש משפט,** שאינו רק שופט בין שני בעלי דינים הבאים לפניו, רק דורש אחר המשפט לבקש ולתור אחריו, ואחר שיראה מי הצדיק בדינו, אז הוא **מהיר צדק,** מהיר להוציא הצדק לאור ולאשר חמוץ לאמץ ברכים כושלות, והמלך הזה מבית דוד (שהוא חזקיה) בודאי יתן לכם רוח והצלה : (מלבי"ם באור הענין)

זו ששמענו גאון מואב גא מאד גאנותו וגאוונו ועברתו לא כן בדיו:

רפ"י גא מאד. נתגאה מאד : גאותו וגאונו. שלא כדן הוא כי עיקר גידולי בניו ע"י ממזרות וניחוף הזנות מאזיהן : עברתו. עיבורו והריון

שְׁלוֹ, ד"א עֲבַרְתוּ חַמְתּוּ שְׁשֹׁמֵר לְיִשְׂרָאֵל לֹא כֵן גְּבוּרֵי עֶזְרָא כְּפֹיֵי טוֹבָה :
(כ"ט)

מצודת דוד שמענו. מאמר הנביא בשם האומות שיאמרו הנה מעולם שמענו גאות מואב שהיה מתגאה מאד : **גאותו.** חוזר על מלת שמענו לומר שמענו גאותו וגאונו וכפל הדבר פעמים רבות לפי רוב הגאווה : **ועברתו.** גם שמענו עברתו שהיה מתעבר ומתקצף ללא דבר מרוב הגאווה : **לא כן בדיו.** לא היה אמת הדבר שבדה מלבו כי לפי רוב הגאווה בדה מלבו מה שעלה בדעתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון גאון. מלשון גאווה : **גא.** כמו גאה : **ועברתו.** מל' עברה וזעם : **כן.** ענינו כמו אמת כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז) : **בדיו.** ענין דבר כזב הבדוי מן הלב כמו בדיך מתים יחרישו (איוב יא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שמענו, אבל אנחנו שמענו כי גאון מואב גא מאד, מציין את הגאון וגדלו של מואב כעצם מופשט שיש בו גאווה, ר"ל שמענו כי מואב הגדול בעצמותו עתה מתגאה ברוחו לבל ישפיל אי"ע לפני בני יהודה לבקש מהם עזר. **גאותו,** ר"ל שמענו שלשה חסרונות שנמצא למואב. **א.** גאותו, מה שיש ברוחו גאווה והתנשאות. **ב.** וגאונו, הגאון והגודל שיש לו עתה באמת שהוא עתה אומה חזקה וגדולה. **ג.** **ועברתו,** העברה והשנאה והחמה השמורות בלבו מאז על ישראל, ועיי' שלשה אלה **לא כן בדיו ומחשבותיו,** אינו חושב לעשות כפי שיעצנו אותו לבקש חסיה בצל מלכי יהודה, **א.** כי בוטח בגאונו וגבורתו, **ב.** שגאות לבו תמנעהו מלהיות נכנע לפני יהודה, **ג.** השנאה שיש לו עם ישראל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גאותו וגאונו. הבדלם בארתי למעלה (יג יא), הגאון אמת, והגאווה מדומה : **בדיו.** מחשבותיו, בדיך מתים יחרישו, מושאל מן בדי האילן, כמו סעיף ושרעף, על בדי האילנות והמחשבות : (מלבי"ם באור המלות)

גז לְכֵן יִלְלֵי מוֹאֵב לְמוֹאֵב כֹּלָה יִלְלֵי לְאֲשִׁישֵׁי קִיר חֲרָשֶׁת תִּהְגּוּ אַף נְכָאִים:

כ"ט יִלְלֵי מוֹאֵב לְמוֹאֵב. על מואב : לאשישי קיר חרשת. אל חומות קיר חרשת, אשישי כמו (ירמיה מ) נפלו אשיותיה : תהגו אך נכאים. שברים : תהגו. תקוננו : (כ"ט)

מצודת דוד לכן. הואיל והתגאה על כולם לא ימצא מי שיצטער בצרתו ורק

מואב עצמו ייליל על מואב ולא זולת : **כלה ייליל**. ר"ל כל הייללה ייליל הוא ולא אחר עליו : **לאשישי קיר חרשת**. על עקירת היסודות של קיר חרשת תהמו אך הנשברים הם אנשי מואב ולא יהמה מי זולתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון לאשישי. הם היסודות כמו נפלו אשיותיה (ירמיה נ) : **קיר חרשת**. שם מקום. תהגו. ענין המים כמו המצפצפים והמהגים (לעיל ח) : **נכאים**. ענין שבירה כמו נאספו עלי נכים (תהלים לה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן ייליל מואב למואב, יען שהיה בידם עצה להמלט ומגאותם לא אבו לשמוע, לכן רק מואב עצמו ייליל על מפלת מואב ולא ישתתף אחר בצערם כי דמם בראשם. ולא תאמר כי רק מקצתם יילילו על מקצתם רק כלו ייליל, כי האבדון יכלול כלל המדינה. **לאשישי**, אל החומות הבצורות של קיר חרשת לא יוציאו שמה את הגבורים שילחמו שם מן החומה, רק תהגו ותוציאו לשם אך הנכאים המוכים במלחמה, אותם תביאו אל המשגב לרפאם שם, אבל לא ישגבו שם להלחם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לאשישי. מבצרים חזקים, וישתתף עם נפלו אשיותיה מנל"ה, כדרך נחי הלמ"ד והכפולים שיתאחדו במובנם : **תהגו**. ענין הוצאה, הגו סגים מכסף, כאשר הוגה מן המסלה וידוע שכל הפעלים המורים הוצאה והסרה, כשאחריהם למ"ד מורים קירוב, הוציאם אלי, סורה אלי, וכשאחריהם מ"ם מורים ריחוק, הוציאם מעלי, סורו ממני, ודומיהם : **נכאים**. שרשה נכה, המוכים במלחמה, וזה מצוי בבעלי הה"א שיבא א' תמורתם, מן חלה תחלואי רעב. מן רצה, רצוא ושוב. מן תלה, והיו חייך תלואים. מן שנה, ישנא הכתם הטוב, וכן נכאו מן הארץ (איוב ל' ח') : (מלבי"ם באור המלות)

ח כִּי שִׁדְמוֹת חֶשְׁבוֹן אֶמְלֵל גִּפְן שִׁבְמָה בְּעֵלֵי גוֹיִם הִלְמוּ שְׂרוּקֶיהָ עַד יַעֲזַר נִגְעוּ תָּעוּ מְדַבֵּר שְׁלֹחוֹתֶיהָ נִטְשׁוּ עֶבְרוּ יָם :

רס"י **שדמות**. שדות תבואה : **גפן שבמה**. יש ללמד שחשבון היתה מקום שדות ושבמה מקום כרמים ואם תאמר כל אלה ערי עבר הירדן הם וישראל לקחום מיד סיחון ואימתי חזרו ליד מואב כשהגלה סנחריב לראובני ולגדי באו המואבים הסמוכים להם וישבו בהם. אמלל. חרב : שרוקיה. נטיעות שורק שלה : **עד יעזר נגעו**. שדמות הגפן ושורק הנזכרים כאן אינם אלא משל והם מחנות וסיעות צימי העמים האלה וכת"י : **עד יעזר נגעו**. הלכו בגול' : **תעו מדבר**. למדבר : **שלחותיה**. זמורותיה והם משל גליותיה. נטשו. נפלו כמו ונטשתוך המדברה (יחזקאל כט) והנם

נטוּקִים (שְׁמוּאֵל א ל) ויִנְטָן זַעֲמָק רַפְאִים (שָׁם כ"ה) : (רַפ"ו)

מצודת דוד **כי שדמות חשבון**. השדות של חשבון נכרת והגפנים של שבמה הנה שרי העובדי כוכבים שברו הזמורות היפות שבהם : **עד יעזר נגעו**. היו מנוגעים ונגפים עד יעזר. תעו מדבר. תעו מדרך הישר לברוח מדברה : **שלוחותיה**. התפשטות ענפיה פשטו למרחוק ועברו את הים ר"ל הגולים גלו למרחוק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שדמות**. שדות תבואה כמו ושדמות לא עשה אוכל (חבקוק ג) : **אמלל**. ענין כריתה כמו ימולל ויבש (תהלים צ) : **בעלי**. ענין אדון ושר כמו אם בעליו עמו (שמות כב). הלמו. ענין שבירה כמו והלמה סיסרא (שופטים ה) : **שרוקיה**. זמורות נבחרים כמו ויטעהו שורק (לעיל ה) : **נגעו**. מלי נגע ור"ל נגפו וכן וינגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח) : **שלהותיה**. ענין התפשטות הענפים וכן שלחך פרדס רמונים (ש"ה ד) : **נטשו**. ענין פזור והתפשטות כמו וינטשו בלחי (שופטים טו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שדמות חשבון**, מקומות הכרמים והאילנות, וכן **גפן שבמה** שהיה מובחר מאד **אמלל**. **בעלי גוים**, בהמכתש שכותשין בו הריפות גוים רבים, **הלמו שרוקיה**, כתתו וכתשו את הענפים של הגפן המשתרגים זה על זה ונטוים יחד והפריזו את חבורם עד שאחר שנתפשטו בארך **עד יעזר נגעו**. נתארכו עד יעזר, והנמשל הוא על חברת הגבורים המתלכדים יחד בקשר אמיץ בקשרי המלחמה נתפזרו מקשרם ע"י שהכו בהם האויבים ונפוצו עד יעזר, ומשם **תעו אל המדבר** איש איש לבדו, וברחו אל המדבריות. **שלוחותיה**, הם הענפים הבלתי מתארגנים ונטוים יחד רק עומדים מפושטים בארץ הם **נטשו** ונפזרו לרוחב הנה והנה **ועברו ימים רחוקים**. והנמשל על יתר העם שלא התלכדו יחד בקשר המלחמה, הם נתפזרו תיכף ועברו דרך ימים לנדוד בארצות אחרות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שדמות**. מקום אילנות או גפנים, והעד מגפן סדום ומשדמות עמורה (דברים לב) : **בעלי**. עלי נקרא יד המכתש, או כלי שכותשין בו הריפות, אם תכתוש את האויל בעלי (משלי כז יב), ועלי לשון רבים, והב' ב' הכלי : **הלמו**. הלם יותר מן הכאה, הוראתו שנפרד הדבר מהרכבתו ע"י רוב ההכאה, נמוג וילך והלום (ש"א יד), הכוני בל חליתי (יותר מזה כי) הלמוני ומ"מ בל ידעתי (משלי כג) : **שרוקיה**. הענפים הדקים הנטוים אחד על חברו כנ"ל (ה' ב') : **ושלוחותיה**. מובדלים מן נטישות, השלוחות מתפשטות לאורך והנטישות לרוחב כמ"ש הרש"פ : (מלבי"ם באור המלות)

טו על כן אֶבְכָּה בְּבִכִי יַעֲזֵר גִּפְן שְׁבִמָּה אֶרְיֹךְ דְּמַעְתִּי חֶשְׁבֹן וְאַלְעָלָה

כִּי עַל קִיצָה וְעַל קִצְרָה הַיָּד נָפַל:

רש"י אַבְכָּה בְּכִי יַעֲזֵר. ת"י כמא לאייתתי משריין על יעזר כן אייתי קטולין על שבמה ולסון המקרא הנביא אומר כעין קינות יעזר יש לי עליך לקונן את הגפן שבמה. אריוך דמעתי. אחרוה עליך דמעתי יש תיבה משמשת כשתי תיבות כמו בני ילאוני (ירמיה י) ארץ הנגב נתתני (יהושע טז) דברו לשלום (בראשית לז) : קיץ. תאנים שמייבשין בקיץ : הידד. קול שודדים ובוזזים :

מצודת דוד על כן. אמר הנביא בלשון מואב על כן בענין הבכי שבכיתי על יעזר בזה הענין עצמו אבכה על אבדן גפן שבמה : אריוך וכו'. אתה חשבון ואלעלה ארוה את כל אחת מכס בדמעות עיני ואחו במשל כאלו הוא מטר המרוה את הארץ : על קיצד. על תלישת פירות הקיץ ועל קציר שדך תנה קול הידד והיא קריאת צעקת השוללים הבאים פתאום : (מצודת דוד)

מצודת ציון אריוך. ענין שביעה כמו כגן רוה (לקמן נח) : קיצד. פירות הקיץ. נופל. ענין חניה כמו על פני כל אחיו נפל (ברא' כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן אבכה בבכי יעזר, עת שאבכה בכי יעזר אבכה אז ג"כ (בכי של) גפן שבמה, כי בעת שחרבה יעזר שם הגיע ג"כ קצם של גבורי שבמה, אשר עד יעזר נגעו, ואז נפלו שם שדוד ונלכדה ג"כ יעזר בעת ההיא. אריוך, ובדמעות האלה ארוה אותך ג"כ את חשבון ואלעלה, כי גם את אליהם נמשלת. כי על קיצד, פירות הקיץ. הידד נפל, ימליץ כי ההידד שהזכיר בפסוק שאח"ז שנשבת מן היקבים שדרך לצעוק שם קול הידד של שמחה, ההידד הזה נפל ונתפשט משם אל קציר חשבון ואלעלה שחלף מה שהיו צועקים בחשבון הידד על דריכת היין הידד של שמחה קול הידד של מלחמה נתנו האויבים בחשבון ואלעלה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בבכי. מושך אחר : אריוך. שרשו רוה, היו"ד עה"פ והוי"ו לה"פ : קיצד. פירות הקיץ : הידד. נגזר מן הד הרים, בת קול המצלצל מן ההרים, והושאל על קול דורכי הגת שהם רבים, צועקים ונענים, וממנו אל קול מחנות נושקי קרב : נפל. יבא ג"כ על העברת דבר ממקום למקום או מגוף לגוף, ע"ל (ט"ו) ונפל בישראל : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּנְאַסְף שְׂמִיחָה וְגִיל מִן הַפְּרָמִל וּבְפָרְמִים לֹא יִרְנָן לֹא יִרְעֶע יִין בְּיָקָבִים לֹא יִדְרָה הַדְרָה הַיָּד הַשְּׁבִתִּי:

רש"י מן הכרמל. הוא מקום יער וקדות תבואה : לא ירועע. ל' תרועת

שמחה : הידל השבתי. קול המתאספים להטיל הקורה לעצור הענבים :
(כ"ז)

מצודת דוד ונאסף. מעתה כלה שמחה מן הכרמל כי לא יגדל שם מאומה : **לא ירונו.** לא ישמע שם קול רנה וקול תרועת שמחה : **יין ביקבים.** להוציא יין להמשיך ביקבים לא ידרוך מי שהיה רגיל לדרוך כי האויב ובלה הכל : **הידד השבתי.** בטלתי את קול צעקת הידד כי גם היא לשון קריאת צעקת דורכי היין לזרז זה את זה וכן נאמר הידד כדורכים יענה (ירמיה כה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונאסף. ענין כליון כמו אסוף אסיפם (ירמיה ח) : **הכרמל.** הוא מקום שדות וכרמים כמו והיה מדבר לכרמל (לקמן ל"ב) : **ירונן.** מל' רינה : **ירועע.** מלשון תרועה : **ביקבים.** הוא הבור שלפני הגת והיין יורד בו : **ידרוך הדורך.** הדרך לדרוך ברגל על הענבים להוציא היין : **השבתי.** ענין בטול כמו שבת נוגש (לעיל י"ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונאסף שמחה וגיל, השמחה היא שמחה התמידית ששמחים כל השנה בשתבואת הכרמל הוא בבית שיש להם אוכל לשובע, והגיל מה שגלים לפי שעה בעת הקציר שראו שלא עמלו לריק, ר"ל לא לבד שלא יאספו תבואתם הביתה אף גם לא יקצרו אותם כלל, ולא תגדל התבואה כלל כי זרים יחריבו את הארץ. **ובכרמים לא ירונו לא ירועע,** הדרך הוא בעת בצירת הכרם ודריכת היין, תחלה מריעים בשופר או באבוב של קנה שיתאספו הפועלים בכל יום, ואחר שכלו את מעשיהם אז ישירו ויזמרו על שמחתם, אמר לא לבד שלא ירונו כי לא יבצעו מלאכתם אף גם לא ירועע ולא יקבצו הפועלים כלל, כי אין יבול בגפנים : **יין,** מוסיף לאמר לא זאת לבד שלא יבצרו הכרם, אף גם יין הנמצא מכבר **ביקבים,** שכבר נתנו הענבים אל היקב, מ"מ **לא ידרוך אותו הדרך,** יען **הידד השבתי,** שלא יצעקו עוד הידד לאסוף פועלים הרבה הצריכים להדריכה, כי לא ימצאו שם בני אדם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שמחה וגיל. שמחה, מורה שמחת הלב על דבר תמידי, והיית אך שמח, והוא הפך העצבות, לב שמח ובעצבות לב (משלי י"ז כ"ב). וגיל, על דבר התחדש לו, מציאה, בשורה טובה וכדומה, ומבואר בספר זה (למעלה ט' ב', לקמן כה ט', כט יט, לה א' ב', סא יד, סה יח יט, סו יד) : (מלבי"ם באור המלות)

יא על כן מעי למואב כפפור יהמו וקרבי לקיר חרש:

כ"ז : (כ"ז)

מצודת דוד על כן. בעבור גודל החורבן ואמר בלשון מואב : **מעֵי למוֹאֵב**. בני מעי יהמו ככנור על חורבן מואב : **וקרבי וכו'**. הוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעי. וקרבי. פתרון אחד להם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן מעי למוֹאֵב, הציג במשל את הכנור שפורטים על מיתריו והקול נכנס לתוך חלל הכנור בפנים ומנגן, וכן ידמה את בני מעיו להמיתרים שעליהם יפרוט, ואת חלל גופו לחלל הכנור שמתוכו ישמע הקול. ויחס את המיתרים למוֹאֵב ואת חלל הכנור לקיר חרש, לפי"מ שאמר למעלה כי אל אשישי קיר חרשת הובאו החולים אשר הוכו ונפצעו במערכה, וא"כ שם נשמע קול היללה והצעקה אשר פרטו והכו במוֹאֵב על מיתריו, במוֹאֵב הוכו על המיתרים, ופרטו על פי כנור המילל, והקול נשמע בקיר חרש ששם צועקים הכואבים, ונכאים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעי, וקרבי, קרבי, כולל כל חלל הבטן. ומעי, בפרטות על המעים לרוב, וישפך מעיו ארצה (ש"ב כ"י) יצאו מעיו עם חליו (דה"ב כא) : (מלבי"ם באור המלות)

יב !הִיָּה כִּי נִרְאָה כִּי נִלְאָה מוֹאֵב עַל הַבְּמָה וּבָא אֶל מִקְדָּשׁוֹ לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא יוֹכֵל :

רש"י כי נלאה מואב. להלחם על צמות המגדלים : וזא אל מקדשו. אל מקום אשר הם מתקדשים קם ומזדמנים קם להתפלל : (רש"י)

מצודת דוד כי נראה. כאשר יראה מואב אשר הוא נלאה ועיף לעמוד על הבמה להלחם שמה מול האויב : **אל מקדשו**. לבית העבודת כוכבים שלו להתפלל לפניו לעזור לו : **ולא יוכל**. עכ"ז לא יוכל להתחזק כי אין בידו לעזור : (מצודת דוד)

מצודת ציון נלאה. ענין עייפות כמו המעט מכם הלאות אנשים (לעיל ו) : **הבמה**. ענינו מקום גבוה ורמה כמו במתי עב (לעיל י"ד) : **מקדשו**. מקום המזומן לו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה כי נראה, אחר שנתבזה מואב ונתלכלך בדמו, וגם נלאה מואב, ולא היה לו עוד כח לעמוד על הבמה שמשם לחם עם האויב, אז ובא אל מקדשו בית תפלתו להתפלל שם, וחשב אולי בזה ינצל, אבל לא יוכל לעמוד נגד האויב גם תפלתו לא תחזקהו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נראה**. מענין בזיון, לראוה בד (יחזקאל כא), מוראה ונגאלה (צפניה ג'): **ונלאה**. גדרו פסוקת הכח (כנ"ל ז'): (מלבי"ם באור המלות)

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹאֲב מֵאִז:

רש"י זה הדבר. סוף כלייתו של מואב ביד נבוכדנצר : אשר דבר ה' אל מואב מאז. מימים רבים לפני בא הרעה עליו ניבא לו ישעיה את זאת, ד"א מאז מאת אשר שכן בלק את בלעם : (רש"י)

מצודת דוד מאז. מימים הרבה נגזרה עליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין זה והטעם שלא תועיל לו שום דבר, כי זה הדבר אשר דבר ה' אל מואב מאז, הגזירה נגזרה עליו מימים רבים ע"י נביאים הקדמונים (מלבי"ם באור הענין)

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לְאֹמֶר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים כְּשָׁנֵי שְׂכִיר וְנִקְלָה כְּבוֹד מֹאֲב בְּכָל הַהֲמוֹן הָרֶב וְשָׂאֵר מֵעַט מִזְעָר לֹא כָבִיר: (פ)

רש"י ועתה דבר ה'. לקרב את הפורענות להם : בשלש שנים כשני שכיר. בשביל שלש שנים שסייעו את סנחריב כשכר על שומרון ועזרוהו בלי בלע כאלו היו לו שכירים לפיכך ונקלה כבוד מואב בין כל שאר המונו של סנחריב ששיטפם בשני מתוך אותו החיל וילך לו וכן מפורש בסדר עולם שטף עמונים ומואבים שהיו מסייעין אותם כשכר על שומרון שלש שנים לקיים מה שנאמר שלש שנים כשני שכיר וגו', ועוד יש לפרש שלש שנים כשני שכיר שלש שנים נגזרו עליכם לאורך זמן אבל מלומלמין יהיו ולא תאחר עוד הפורענות כאשר ידקדק השכיר בשני שכירותו לכמאם : ונקלה כבוד מואב. בעיני כל המון סנחריב הרב : ושאר. פליטה הנשארת למואב : מעט מזער. תהיה : לוא כביר. לשון רוב : (רש"י)

מצודת דוד ועתה דבר ה'. עתה הוסיף לקבוע זמן : כשני שכיר. ר"ל מצומצמות כשכיר הזה המצמצם בשני שכירתו : ונקלה. כבודו יהיה נקלה ונבזה עם כל ההמון הרב שיש לו כי לא יועילו לו : ושאר. השארית

שיהיה לו הנה יהיו מעט מזער לא הרבה ישארו וכפל הדבר להמעט :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ונקלה. מל' קלות : **ההמון.** ענין עם רב ולתוספת ביאור אמר הרב : **מזער.** ענינו כמו מעט כמו כתר לי זעיר (איוב ל"ו) : **כביר.** ענין רבוי כמו יתן אוכל למכביר (שם) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועתה, החרץ ה' דברו וגבל להם זמן כי **בעוד שלש שנים** מצומצמות **כשני שכיר** שהם שלש שנים, וכשיעור שהשכיר חיילותיו לסנחריב בהלחמו על ישראל. **ונקלה כבוד מואב,** הכבוד שי"ל ע"י **ההמון הרב** שלו, **וישאר ממנו מעט מזער** מעט מן כל שהוא, וגם המעט הזה **לא כביר** לא יהיה חזק באיכות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעט מזער. מעוטא דמעוטא, וכביר מורה הפלגה, ולרוב בא על החוזק, וכן פה המעט הזה בכמות לא יהיה חזק באיכות : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-יז

א מִשָּׂא דְמִשְׁק הִנֵּה דְמִשְׁק מוֹסֵר מְעִיר וְהִיתָה מְעִי מִפְּלָה:

כ"י מוֹסֵר מְעִיר. לִשְׁוֹן הַסֵּרָה : מְעִיר. מֵהוּת עִיר : מְעִי. לִשְׁוֹן שְׁפֹלוֹת וְעוֹמֵק כְּמוֹ מַעוֹת יָמִים : (כ"י)

מצודת דוד מוֹסֵר מְעִיר. יהיה סר מהיות עיר : **מעיי מפלה.** ימלא תלים מן מפולת הבתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעיי. תל ודגור כמו לעי השדה (מיכה א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה דמשק, אומר ראה ההבדל בין דמשק ובין אפרים, **דמשק** אשר נחרבה הוֹסֵר לגמרי מלהחשב עוד בין חשבון הערים, רק יחשבוה מעתה בין חשבון של העיים הנעשים ע"י **מפולת** של הבתים, כי כל הבתים יפלו ויהיה שמם שלא יוכל איש לבא שמה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעיר. ממין הערים, ועיר פה שם המין כמו עץ פרי, ויהי לי שור וחמור, ר"ל תוסר מן מין הערים והיתה מן מין העיים, ומפלה שם ועי סמוך אליו עי של מפלה, וכ"כ, כי המליצה תדבר על הערים בדבורי זכר ונקבה (מלבי"ם באור המלות)

בַּזְבוּזוֹת עָרֵי עֲרֵר לְעָדְרִים תִּהְיֶינָה וְרָבְצוּ וְאִין מְחָרִיד:

רש"י עזובות ערי ערוער. י"ת לשון חורבן כמו ערער תתערער ופירושו על ערי ארם, ומדרש אגדה מתמיה לפי שערוער מארץ ישראל היתה שנאמר (במדבר לז) ואת ערוער, עומד בדמסק ומכריז בערוער אלא שהיו בדמסק שווקים כמנין ימות החמה וכל אחת יש בה עכו"ם ועוזדים לה יום אחד בשנה וישראל עשו את כולן קבוץ אחד והיו עוזדין את כלם בכל יום לכך הזכיר מפלת ערוער אלא דמסק, ואני מפרשו לפי פשט המקרא על שנתחברו רלין ופקח בן רמליהו יחד והנביא היה מתנבא על מפלת דמסק ואמר הנה דמסק מוסר מעיר ערי ערוער שהיו של פקח כבר היו עזובות שגלו הראובני והגדי כבר והרי תמיד לעדרי לאן הם נתונות ורובצים שם לאן מואב ואין מחריד עוד תהי מלכות פקח הולכת וכלה ותלכד גם שומרון בימי הושע ואז ונשבת מצלר מאפרים וממלכה מדמסק שיהרג רלין (רש"י)

מצודת דוד עזובות. הלא הערים הסמוכות לערוער כבר עזובות המה כי גלו מהם הראובני והגדי : לעדרים. והרי הם נתונות לעדרי צאן והמה רובצים שם ואין מי מחרידם כי שממה המה ואין מי בא שמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין עזבות, אבל ערי ערוער מאפרים העזובות מכבר אינם שממות כ"כ רק לעדרים תהיינה, ירעו שם עדרי צאן ולא לבד שירעו שם לפרקים רק ורבצו בקביעות באין מחריד, כי לא ימצאו שם חיות רעות ומפולת בתים. ויען שארם ואפרים התחברו יחד להלחם על יהודה, ועייז נפלו שניהם ביד סנחריב כנ"ל (ז) לכן צרף מפלת שניהם יחד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ורבצו. בקביעות (לקמן כז י') : (מלבי"ם באור המלות)

בַּזְבוּזוֹת מְבָצָר מְאָפְרִים וּמְמַלְכָה מְדַמְשֶׁק וּשְׂאָר אֲרָם כְּכַבֹּד בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל יְהִי נָא יְהוָה צְבָאוֹת: (פ)

רס"י ככבוד. עקרת הסצטים יהיו גם אלו גלו לחלח וחזור ואלו יגלו לקיר שנאמר ויגלה קירה ואת רצין המית (מלכים ב' טז) : (רס"י)

מצודת דוד ונשבת. וכן ונשבת כל ערי מבצר מאפרים וכן יושבת הממלכה מדמשק ולפי שרצין מלך ארם ופקח מלך ישראל התחברו להלחם על ירושלים לכן אמר שהמה שניהם יפלו ביד סנחריב וירושלים תנצל : **ושאר ארם**. הפליטה הנשאת מארם יהיו ככבוד בני ישראל כי גם כבודם ידל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונשבת. ענין בטול : ככבוד. העושר נקרא כבוד כמו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה (בראשית ל"א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונשבת, ע"י מפלת דמשק **ישבת מבצר מאפרים**, כי דמשק היתה עיר מבצר ומשגב לאפרים, וממלכה (יושבת) **מדמשק ומשאר ארם**. **ככבוד**, ארם יהיו דומים **ככבוד בני ישראל**, אשר הושפל קודם להם - (ע"כ נבא המשא של דמשק, מעתה התחיל לנבאות על אפרים) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ושאר ארם**. מעומד באתנחתא וכן בארתי : (מלבי"ם באור המלות)

ז וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִדְל כְּבוֹד יַעֲקֹב וּמִשְׁמַן בְּשָׂרוֹ יִרְזָה:

רס"י ומשמן כצרו ירזה. ועותר יקריה יגלי : (רס"י)

מצודת דוד **ידל כבוד יעקב**. יהיה דל ורש כי יוקח עשרו : **ומשמן**. שמנונית בשרו יהיה רזה וכחוש ר"ל לא ישאירו בידו מאומה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ידל כבוד יעקב**, כבוד עשרו. ואח"כ גם **משמן בשרו ירזה**, ר"ל שימעטו אנשיו ויהיו מתי מספר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ידל, ומשמן**. כמליצה זאת (למעלה י" טז) עמש"ש : (מלבי"ם באור המלות)

ז וְהָיָה כְּאִסְף קִצִּיר קָמָה וְזָרְעוּ שְׂבָלִים יִקְצֹר וְהָיָה כְּמִלְקֵט שְׂבָלִים בְּעֵמֶק:

רפ"י והיה כאסוף קציר קמה. כמו שצעת קצירת קמה אסוף הקולר לכת הקמה ביד אחת וזרועו השנית שבלים יקאר צמגל כן יעקור סנחרצ ויגלה הכל ואף לקט הנוקר בצעת קציר' ילקט וישאנו כלומ' אף הבורחים לא ימלטו מידו וילקטום (כמו שבלקט שבלים סא"א) : בעמק רפאים. הוא הגיא אשר על פני ירושלים בספר יהושע תמלא שעתה רפאים סמוכה לירושלים (רפ"י) :

מצודת דוד והיה כאסוף קציר. הדבר יהיה דומה כמו הקוצר אשר בידו האחת אסוף שבלי הקמה ובזרועו השנית יקצרים כן האויב יקבצם ויכלם מן העולם : והיה כמלקט. רצה לומר אף הבורחים לא ימלטו מידו כי ילקטם אחד אחד כהמלקט שבליים בעמק רפאים והוא הגיא הסמוך לירושלים כמ"ש ביהושע והמקום היה רזה וכחוש ומעט תבואה צמח שם אחת הנה ואחת הנה נלקטים אחת אחת : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והיה, מצייר השלש גלויות שגלו ע"י סנחרב כנ"ל (א' ז' ח' ח' כ"ג). והנה בגלות הראשון היה דומה כאסוף קציר של קמה, כמי שאוסף קציר שדה העומדת מלאה בקמותיה מלאה ברכת ה', כן היתה הארץ מלאה יושבים שלמים וקופאים על שמריהם, בפעם השניה וזרועו שבליים יקצור, לא היה דומה רק כמי שקוצר שבליים מפוזרות לא קמה מלאה, כן היתה הארץ ריקה אז ע"י הגלות הראשון. - ובפעם השלישית והיה כמלקט שבליים בעמק רפאים, מקום רזה שלא היו גדלים שם רק שבליים מעטים, והבא לכנסם לא היה יכול לקצורם במגל וחרמש רק ללקטם אחד אחד, כן לא מצא אז רק שרידים מפוזרים אשר לקטם והגלם לגולה : [הערה : ועל דרך המליצה יש לפרש, והיה כאסוף קציר (כן יהיה אסוף) קמה, הקמה שהיא התבואה המחוברת בקרקע יאספו בנקל את הקציר שהיא התבואה הקצורה כבר. וזרועו, גם בזרועו לבד בלי מגל וחרמש כלל יקצור את השבליים בלא יגיעה כלל, ומכל מקום והיה כמלקט שבליים, יקצור את הכל בלי ישאיר מאומה כמי שבא ללקט שבליים בעמק רפאים. שם מקום שאין יכולים לקצור שם בחרמש רק מלקטים אחד אחד שבו אין משאיר מאומה, וכונת המליצה, שהגם ששבט אפרים מושרשים בארצם כקמה המושרשת בקרקע, מכל מקום יאספם מלך אשור בנקל כל כך להגלותם, כמי שאוסף אומה חלושה המוכנים לנדוד בארצם שהוא הנמשל של הקציר, וגם לא יצטרך אליהם חרב ומלחמה כי באפס יד יוליכם לגולה, ומכל מקום יאסוף את כולם ולא ישאיר אחד : ע"כ] : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קציר קמה. סמוך ומצוי הרבה שיבא במשקל הנפרד, וקמה היא שדה מלאה תבואה העומדת להקצר, ולמ"ש בהערה יהיה כאסוף נמשך לשתים. - וזרועו חסר ב' בזרועו, כמו חרב תאכלו (א')

(כ"י) כי זרוע, נקבה : (מלבי"ם באור המלות)

ג וְנִשְׂאָר בּוֹ עוֹלֵלֹת כְּנֹקֶף זֵית שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גְרָגְרִים בְּרֹאשׁ אַמִּיר אַרְבַּעַת חֲמִשָּׁה בְּסַעְפֵּיהָ פְרִיָּה נָאֵם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י ונשאר בו. חזקיהו וסייעתו שהם תוך ירושלים אנשים מעט כעוללות כרם וכנוקף זית המשאיר שנים שלשה גרגרים : כנוקף זית. קולץ זיתים ללוקטן מן האילן וכן ונקף בסבכי היער (לעיל י), ורבותינו דרשו ונשאר בו בהמון שנחריב אנשי מעט כנוקף זית כדאיתא באגדת חלק : כראש אמיר. כראש הענף : כסעיפיה. בענפיה, וכן וכלה סעיפיה (לקמן כז) וכן מסעף פארה (לעיל י) : (כ"י)

מצודת דוד ונשאר בו עוללות. זה חזקיהו וסייעתו שהיו תוך ירושלים והמה המעט כעוללות הכרם : כנוקף זית. ככורת זתים מן האילן אשר ישארו שנים או שלשה זתים י ידים בראש הנוף העליון לפי שקשה לכרתם שמה : ארבעה חמשה. וישארו ארבעה או חמשה גרגרים בענפים של אותה הזית שהיתה בעלת פרי ר"ל כמו כן מעט ישארו שלא יכבשם שנחריב : (מצודת דוד)

מצודת ציון עוללות. הם הענבים הקטנים הנשארים באילן ואין מי חושש עליהם והוא מלשון עולל ויונק : כנוקף. ענין כריתה כמו ונקף סבכי היער (לעיל י). גרגרים. כן יקראו פירות דקים יחידים : אמיר. הוא נוף העליון וכן כעזובת החורש והאמיר האמור למטה : בסעיפיה. בענפיה כמו בסעפותיו קננו (יחזקאל לא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונשאר, גם העוללות אשר דרכם להשאירם בכונה לעניים לא רבים יהיו, רק בראש האמיר המובחר לא יהיה רק שנים שלשה, ובהסעיפים אשר פרים רבים יהיה ארבעה או חמשה, ור"ל גם המעט שישאיר שנחריב לכורמים וליוגבים יהיה מעט מזער : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ונשאר. בכונה (למעלה ה' ג') : אמיר. סעיף העליון או המובחר, וה' האמירך היום : בסעיפיה. הענפים הדקים נושאי הפירות הנעתקים מן הענף הגדול, רש"פ : (מלבי"ם באור המלות)

ז בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁעָה הָאָדָם עַל עֲשָׂהוּ וְעֵינָיו אֶל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּרְאֶינָה:

רש"י יסעה. יפנה אל עושהו כמו ויסע אל הכל (בראשית 7) : האדם.
כדיק' סנסארו צס : (רש"י)

מצודת דוד ישעה האדם. יפנה האדם אל ה' שעשה אותו ובו יבטח : ועיניו
וכו'. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישעה. יפנה כמו ויסע ה' אל הבל ואל מנחתו (בראשית ד) :
על. כמו אל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביום ההוא, הנה בין עובדי האלילים היו שתי כתות,
כת אחת הכחישו בורא שמים וארץ לגמרי, והיו מיחסים הכל אל האליל,
וכת אחרת הודו כי נמצא יוצר כל, רק כפרו בהשגחתו ואמרו עזב ה' את
הארץ לממשלת הכוכבים, וחשבו כי האליל יהיה האמצעי בינם לבין ה',
ועל ידו יקבלו השפע מאת ה'. לעומת זה אמר כי ביום ההוא יסורו שתי
הכתות. נגד הכת הראשונה אמר **ביום ההוא ישעה האדם על עשהו** ויכיר
כי יש אלוה שעשהו הוא הבורא כל ולא האליל עשהו, ולעומת שעדיין יש
לטעות ככת השניה, שאף שה' עשהו, מ"מ אינו משגיח עליו, ובזה אף
שישעה בגופו אל עושהו, מ"מ יעשה את האליל אמצעי בינו ובין ה', ויכוין
אליו בעבודתו להוריד על ידו השפע, שזה שאף שבגופו ישעה אל עושהו,
מ"מ עיניו יכונו אל הפסל לראותו בעת עבודתו ותפלתו אל ה' להשיג רצון
על ידו, לז"א כי גם **עיניו אל קדוש ישראל תראינה** יאמין בהשגחת ה'
שהוא לבדו משגיח עליו ולא ע"י אמצעי, (לזה אמר קדוש ישראל ששם
זה מורה על השגחתו הפרטית המיוחדת שנתבררה ע"י הדיבוק שי"ל עם
ישראל, ע"י קדושתם, עד שקדושתו מתיחסת אליהם בשם מצטרף,
כמ"ש למעלה (א, ד, ה' כד) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ישעה, יראה, שעה, פניית כל הגוף. וראה, רק בעין,
והנה פעל ראה נקשר עם את בכ"מ, או עם בי"ת עת יכוין איזה דרישה
והפלאה בהעצם הנראה, ולא נקשר בשום מקום עם אל ? , ובזה מוכרח
מ"ש בפנים, כי העצם הנשגב לא יושג בעין בשר, וראיית העינים פה, הוא
ההגבלה שיגביל עיניו נגדו לא נגד אל נכר : (מלבי"ם באור המלות)

**וְלֹא יִשְׁעָה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת מַעֲשֵׂה יָדָיו וְאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו לֹא יִרְאֶה
וְהָאֲשֵׁרִים וְהַחֲמָנִים:**

רש"י לֹא יִרְאֶה. לֹא יִחַצְבוּ צְעִינוּ : (רש"י)

מצודת דוד אל המזבחות מעשה ידיו. אל המזבחות הנעשים לעכו"ם
שהמה מעשה ידיו : ואשר וכו'. לא יסתכל עוד אל העכו"ם אשר עשו

אצבעותיו וגם האשרים והחמנים לא יראה עוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון והאשרים. הוא אילן הנעבד : **והחמנים.** צורה מה עשוי לחמה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ולא ישעה, שתי הדלתות של הכתוב הזה מגבילים עם שתי דלתות של הכתוב הקודם, **ישעה האדם על עשהו ולא ישעה אל המזבחות** (של) **מעשה ידיו,** כי הכת הראשונה שכפרו במציאות ה' וחשבו כי האליל הוא הבורא כל, בנו לו מזבחות ושעו אליו אך לו לבדו. **ועיניו אל קדוש ישראל תראינה ואת אשר עשו אצבעותיו לא יראה,** כי הכת השניה שהודו במציאות ה' רק כפרו בהשגחה וחשבו את הפסל רק לאמצעי בינם לבין ה', הם לא בנו לו מזבחות, כי עבודתם העקרית היה לבורא שמים וארץ, כמ"ש כי בכ"מ מוקטר מוגש לשמי (מלאכי ג'), רק העמידו את האליל והאשרות לפני עיניהם לראות אותו בעת עבודתם, ולהיות הוא הסרסר בינם לבין יוצרם, אבל אחר שידו בהשגחה לא יציגוהו גם לנגד עיניהם לכוון עבודת ה' נגדם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעשה ידיו, עשו אצבעותיו. בארתי למעלה (ב' ח'), כי מעשה אצבעותיו פורט מה שעשה בעצמו שלא ע"י אמצעי, ושמר פה סדר ההדרגה, מוסיף בגנאי הפסל הלא עשו אותה אצבעותיו בעצמו ויודע שאין בו ממש : (מלבי"ם באור המלות)

טו בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי עָרֵי מְעֻזָּה כְּעֻזַּבַּת הַחֶרֶשׁ וְהָאֲמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיטָה שְׂמָמָה :

רס"י ערי מעוזו. סל ישראל : **כעזובת החרש והאמיר.** עזובות כיער הזה חריבות מאין אדם : **חורש.** הוא יער כדמתרגם זיער בחורשא : **והאמיר.** אף הוא יער מקום אילנות כעזובת ערי האמורי שהניחום חריבות זימי יהושע בחורש והאמיר וזרחו להם מפני בני ישראל והיתה ארץ ישראל שממה : (רס"י)

מצודת דוד ערי מעוזו. ערי המבצר שהיו לו למעוז וחוזק : **כעזובת החורש והאמיר.** עזובות תהיינה מיושביהן כמו היער שהוא עזוב מבני אדם וכמו הנוף העליון מן האילן שלרוב גבהה עזובה היא מאנשים כי אין מי עולה שמה : **אשר עזבי.** חוזר על מלת כעזובת לומר וכעזובה אשר עזבו הכנענים מפני בני ישראל כי רבים מהכנענים עזבו עריהם והלכו להם מפני בני ישראל בעלותם ממצרים : **והיתה שממה.** ותהיה ארצם שממה מאין יושב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעוזו. ענין חוזק : **החורש.** ענינו יער בעל סעיפים כמו וחורש מצל (יחזקאל ל"א) : **והאמיר.** הוא הנוף העליון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כעזובת החרש והאמיר, הוא היער אשר היה בהר אפרים הנזכר בספר יהושע (יז) כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראתו וכו', כי תוריש את הכנעני כי רכב ברזל לו, ופרש"י שהיושבים ביער היה להם רכב ברזל ע"ש. והכנענים **עזבו וחזקו** בעת ההיא את היער והחורש הזה **מפני בני ישראל** שלא יוכלו לכבשו, ואעפ"כ נכבשה אז העזובה והחוזק הזה, **והיתה שממה,** היינו העזובה והחוזק הזה שהוא המבצר שעשו אז בהיער היתה שממה מיושביה, וכן יהיה ערי מעוזו שבצרו עתה וחזקו אותם מפני האויב שהיה ג"כ רובם בהר אפרים, (ששם היה שכס ורבים ערי מבצר ממלכות אפרים כי שם ישב ירבעם ראש ממלכות אפרים מקדם) יחרבו ג"כ. ויהיו שממה, ר"ל מה שהיה להפריזי יושב ההר ההיא לפניו, יהיה עתה לבני אפרים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כעזובת. מענין חוזק ובנין, ויעזבו ירושלים עד החומה (נחמיה ג'), וכן אשר עזבו, אשר חזקו בנו ובצרו : **החרש.** יער, ובחרשים בנה באניות (דה"ב כז) : **והאמיר.** יער שענפיו גבוהים ומובחרים, כי כמו ששם חורש בא על הענף, חורש מצל (יחזקאל לא), ועל היער, כן יבא שם אמיר על הכלל והפרט. ומלת והיתה מוסב על העזובה, שהיא נקבה יחידה, שלדעת המפרשים צ"ל והיה : (מלבי"ם באור המלות)

זַרְזָרָה כִּי שִׁכַחְתָּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְצוּר מַעֲזָךְ לֹא זָכַרְתָּ עַל כֵּן תִּטְעֵי נְטָעִי וְצִמְעֵי נְטָעִי וְצִמְעֵי נְטָעִי וְצִמְעֵי נְטָעִי

רש"י על כן תטעי וגו'. על כן כאשר נטעתיד מתחילה נטעתי נטע נעמנים שנים עשר בני יעקב ובהעלות נטעיד לזמורות נתנו זרע שאינו הגון כזמורות זרות שאינם ממין גפן אלא דומים לגפן : תזרענו. נתנו זרעך בלאתו נטע ועוד י"ל וזמורות זר תזרענו התחתנת זכותים ונתערבו זכס : (רש"י)

מצודת דוד כי שכחת. בעון אשר שכחת וכו' : **וצור מעוזך וכו'.** כפל הדבר במ"ש : **על כן.** על אשר מתחילה נטעת נטעי נעמנים וערבבים ועתה תזרע ארצך זמורת זר שאינו ממין הגפנים ר"ל הפכת עבודת האל לעבודת האליל : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצור. ענין חוזק : **נעמנים.** מלי נעים ויופי : **וזמורות.** כן נקרא ענף הגפן וכן ויכרתו משם זמורה (במדבר י"ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אלהי ישעך, שהיה מושיעך מימות עולם, זאת שכחת לגמרי, וגם צור מעוזך, מה שגם עתה הוא הצור שבו תמצא מעוז, והצור והמבצר הזה הוא לנגד עיניך עד שאי אפשר לך שתשכחהו, מ"מ לא זכרת, לא רצית לזכר בו ולהעלותו על לב. על כן תטעי, ממליץ במליצתו כמי שיש לו נטע נעמן היפה ונחמד מאד ומרכיב בו הרכבת זמורה ממין אחר פחות וגרוע, שמשחית בזה תמונת הנטע ומינו, וגם משחית יפיו והדרו, כן הם יש להם צור מעוז באלהי מרום, והם עצמם זרע קודש בני אל חי, והרכיבו זמורת זר, עזר שדרשו מעמים ואלהים אחרים, שבזה השחיתו התעיבו את גדרם ועצמותם וקדושתם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שכחת, לא זכרת. לא זכר, הוא רצוני, שאינו רוצה לזכור, ושכח הוא הכרחי, שנשכח מאתו באמת, ולא זכר שר המשקים את יוסף (בפשיעתו) ואח"כ וישכחהו באמת, ולכן על צור מעוזך, שמורה עזר ה' הנלווה עמם בהוה לא שייך שכח, כי האות קיים נגד עינם, רק לא זכרוהו, לא אבו לזכרו. ומצאנו זכור אל תשכח, ושם יהיה הכונה עשה פעולת הזכירה כדי שלא תשכח, ובארוהו חז"ל (מגלה יח) זכור בפיד, (ועיי"ז) ואל תשכח בלבך. וכן וזכרתני ולא תשכח את אמתך (ש"א א'), כי הזכירה יציין גם הפעולה, בדרכיך יזכרוך (לקמן סד) : נעמנים. משורש נעים ונעימות, ויל"פ עוד ששרשו עמם, היינו נטע בני עמם, לא נטע זר מעם אחר, ושני הנונין הם נוספים, כנו"ן נפתוח, וזכרון : זמורת זר תזרענו. זריעה לא נמצא רק על שדה תבואה וזרעוני גנה, לא על העצים שעליהם בא שם נטיעה בכ"מ, ולא נמצא שם זריעה על האילנות רק בעת הרכבת הכלאים שמרכיב זמורה ממין אחד באילן אחר, לא תזרע כרמך כלאים, ויתנהו בשדה זרע (יחזקאל יז) : (מלבי"ם באור המלות)

בְּיָוִם נְטַעְךָ תִּשְׁגְּשְׁגִי וּבִבְקָר זֶרְעֶךָ תִּפְרִיחִי נֶד קָצִיר בְּיָוִם נְחֹלָה וּכְאֵב
אָנוּשׁ:

רס"י **ציוס נטעך תשגשגי.** לשון סכסוך נשתגשגו זמורותיך צמיני לשאים וערבובים המקלקלים ענפי הגפן כלומר במקום שנטעתיך לי לכרם שם קילקלת צמעטיך הוא שאמר להם (יחזקאל כ) ציוס צחרי צישראל ואשא ידי לזרע צית יעקב ואודע להם צארץ מצרים ונאמר (שם) וימרו צי ולא אצו לשמוע וגו' ואף כאן תשגשגי נתערבת בתועבות המצריים : וצבקר זרעך תפריחי. וליוס המחרת כשהולאתיך משם הכנסתיך לארץ גם שם זרעך הרע הפרחת : נד קציר ציוס נחלה. גדיש של קציר רע אשר הונח ציוס ובלילה : נחלה. אותו קציר הגיע ליוס לרה, נד הוא לשון גובה וכן נלצו כמו נד נוזלים (שמות טו) וכן כונס כנד (תהלים לג) ואין נד ונוד שוים

: וכאז אנוש. שנסלמת שדרך : אנוש. נעכר בחולי רע וכן ויאנש (שמואל
ב' יא) וכן כי אנוסה מכותיה (מיכה א), ד"א ובזקר זרעך תפריחי עד סלא
לא השרב הפרחתם ודרך הכרם לפרוח צלא השרב והמפריח צבקר אינו
הגון זה צמדק רבי תנחומא : (כ"ז)

מצודת דוד ביום נטעך. לכן היית מצלחת בתחילה כי ביום שנטעו אותך
נתגדלת למעלה ובבקר שאחריו תוציא פרחי הזרע ר"ל במהירות רב בא
לך הגדולה : נד קציר. אבל עתה בהשחיתך דרך הנה תנוד הענף ממך
ביום בוא עליך נחלה ומכאוב אנוש ור"ל ביום בוא האויב יכלה הכל מבלי
שארית : (מצודת דוד)

מצודת ציון תשגשגי. ענין גדול למעלה למעלה כמו כארז בלבנון ישגה
(תהלים צ"ב) ונכפלו הפ"א ועין הפעל ויורה על הפלגה וכן לחפר פרות
(לעיל ב') שפ"י חפירות עמוקות ביותר : נד. מל' נדידה : קציר. ענינו ענף
כמו תשלח קציריה (תהלים פ). נחלה. מל' חולי : אנוש. כאוב ביותר וכן
אנוש חצי בלי פשע (איוב ל"ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביום נטעך, וזולת מה שהסכלת עשו שהרכבת
בנטיעתך מין זר וגרוע, עוד השתדלת למהר גידול הרכבת הכלאים
שזרעת עד שתראי לשגשג ולהשגיא ולגדל שיפרה תכף באותו היום אשר
נטעת אותו ובבוקר שאחריו זרעך תפריחי, עסקת בו כ"כ עד שצמח ביום
הנטיעה ויגדל, ובבקר שאחריו פרח ויוציא ציץ וזרע, אמנם תדעי כי בכל
זאת לא תצליחי במעשיך ולא תקצור את הזרע אשר זרעת, כי נד נדד
הקציר ממך ביום נחלה, ביום נחל מים כבירים שוטפים ששטפו כל
הקציר, ועם השטף הזה בא ג"כ אליך כאב אנוש ומכה רבה. והנמשל
שבקשו עזר מעמים אחרים והשתדלו למהר ביאת העם העוזרם, אבל
בעת שהיו צריכים לעזרו שטף גם אותו מלך ירב, ויגל את ארם קירה
(מלבי"ם : באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תשגשגי. ענין ריבוי, שרשו שגא או שגה, כארז
בלבנון ישגא. והוכפל פ"א ועי"ן הפעל וכפילת השורש מורה על הריבוי
כמו כרכר חרחר גלגל : תפריחי. פרח, הוא פריחת האילנות בעת הגיע
תור גידול הפירות : נד. מגזרת נע ונד, ובא ע"מ פעל כמו כי מת הילד :
קציר. מענין תשלח קציריה עד ים, וגדר השם זה, הוא מורה על האילן
בכלל חוץ מן השורש, שרשי פתוח עלי מים וטל ילין בקצירי (איוב כט
יט), מתחת שרשיו ייבשו וממעל ימל קצירו (שם יח טז), ועשה קציר כמו
נטע (יד ט"ו) : נחלה. לדעתי הוא כמו נחלה עבר על נפשנו (תהלות קכד)
נחל מים, כי לדעת המפרשים חסר מלת מכה המתואר, והכתוב שאחריו
המון מים רבים, מבאר מהו הנחלה : וכאב אנוש. כמו כי אנושה מכותיה,
ומשתתף עם אנוש המורה על האנושיות, מכה המוצאה מגדר האנושיות,
ככל השרשים המשמשים דבר והפוכו, כמו סקלו מאבן, ובכל תבואתי

גַּבַּ הוּא הַמוֹן עַמִּים רַבִּים פְּהֵמוֹת יַמִּים יִהְיֶינָה וְשֵׁאוֹן לְאֲמִים כְּשֵׁאוֹן מִים
כְּבִירִים

רַש"י הוּא הַמוֹן עַמִּים רַבִּים. מֵדָה מֵהִלְכַת עַל פְּנֵי כָל הַדּוֹרוֹת שְׁוֹט
שֵׁיִשְׂרָאֵל לּוֹקִים צוֹ סוֹפוֹ לְלִקּוֹת לְפִיכָךְ הַנְּצִיחִים הַנְּצִיחִים פּוֹרְעֵנוּ יִשְׂרָאֵל
עַל יְדֵי הָאוֹמוֹת סוֹמְכִין אַחֲרָיו פּוֹרְעֵנוֹת הָאוֹמָה שְׁלָקָה יִשְׂרָאֵל עַל יָדָה :
הַמוֹן עַמִּים. אוֹכְלוֹסִי סִנְחָרַב : יִשְׂאוֹן. לִשׁוֹן תְּשׁוּאָה וְהוֹמָה : (רַש"י)

מצודת דוד הוּא. הַנְּבִיא מֵתְאוֹנֵן עַל רַב הַבְּלָבּוֹל שִׁיעֶשֶׂה סִנְחָרַב : הַמוֹן
עַמִּים רַבִּים. הֵם אוֹכְלוֹסִי סִנְחָרַב : כְּהֵמוֹת. כְּהֵמוֹת הַיָּמִים יֵהֱמוּ :
כְּשֵׁאוֹן וְכוּ'. כֹּפֵל הַדְּבַר בְּמִישׁ : (מצודת דוד)

מצודת ציון הַמוֹן וְשֵׁאוֹן. פֶּתְרוֹן אֶחָד לָהֶם : כְּבִירִים. חֲזַקִּים אוֹ מְרוֹבִים :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוּא, עֵתָה מֵבַאֵר מֵהוּ הַנַּחַל שֶׁהַזְכִּיר בַּפְּסוּק הַקּוֹדֵם.
? מִשִּׁיב כִּי הוּא הַמוֹן עַמִּים רַבִּים הַדּוֹמָה כְּהֵמוֹת יָמִים, שֶׁהוּא מַחְנָה
סִנְחָרַב, וְהוּא הַנַּחַל אֲשֶׁר יִשְׁטוֹף אֶת הַקְּצִיר שֶׁל הַרְכַּבַת הַכְּלָאִים. וְשֵׁאוֹן,
ר"ל מַחְנָה זֹה הִיָּה לוֹ, א. רִיבּוּי הַכְּמוֹת, שֶׁזֶה כּוֹלֵל בְּהַמוֹן מוֹרְגַל שֶׁל עַמִּים
רַבִּים, ב. רִיבּוּי הָאֵיכוֹת שֶׁזֶה כּוֹלֵל בְּשֵׁאוֹן לְאוֹמִים, (וְעֵיין בְּבַאוֹר הַמְּלוֹת)
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עַמִּים, לְאֲמִים. הַבְּדֵלִם בְּאַרְתִּי בַמִּק"א בְּאוֹרֶךְ,
עַמִּים מוֹרָה עַל קְבוּצִים שִׁישׁ לָהֶם מִמְשֶׁלָה (כִּי זֶה הַמְּבַדִּיל בֵּין עַם לְגוֹי.
שְׁגוּי מוֹרָה הַקִּיבוּץ לְבַד כְּנ"ל א' ד'), וְלֹאֹם מוֹרָה עַל אוֹמָה הַמֵּתְאַחֶדֶת
מִצַּד שִׁישׁ לָהֶם דַּת מִיּוֹחֶדֶת, וְאֵיזָה אֲמוֹנָה אֲשֶׁר תִּצְרַפֵּם, לֹא מִצַּד הַמְּשֶׁלָה
שִׁישׁ לָהֶם מֶלֶךְ אֶחָד רַק מִצַּד הָאֲמוֹנָה שִׁישׁ לָהֶם אֲמוֹנָה אַחַת, וְכֵן מִצַּדִּי
בְּרַבָּה בְּרֵאשִׁית (פְּרָשָׁה סג) וְלֹאֹם מִלֹּאֹם יֵאֲמָץ, ר' חֲלָבוֹ אֲמַר עַד כֹּאֵן
קִרְיִין סִבְתָּא וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא, מִכֹּאֵן וְאַלְךָ יְהוּדִין וְאַרְמָאִין עִכ"ל, ר"ל
שִׁיחִיה שִׁינוּי דַּת בִּינֵיהֶם, וְע"ל (לד א'), וְבִזָּה לְאוֹמִים כּוֹלֵל יוֹתֵר מֵעַמִּים,
כִּי עַמִּים רַבִּים וּמִמְלָכוֹת שׁוֹנוֹת יִתְקַבְּצוּ תַּחַת דַּת אַחַת : הַמוֹן, וְשֵׁאוֹן,
יְהִימוֹן, יִשְׁאִיוֹן. בְּאַרְתִּי הַבְּדֵלִם לְמַעֲלָה (ה' יד, יג ד'). הַמוֹן הִיא הַהִמְיָה
הַמּוֹרְגֶלֶת. וְשֵׁאוֹן הוּא שֵׁאוֹן גְּדוֹל הַמְּרַגֵּשׁ וּמִתְחוֹלֵל הַבְּלַתִּי מוֹרְגַל, וְע"ל
(כב ב') : רַבִּים, כְּבִירִים. כִּבְרָתְבַתִּי לְמַעֲלָה (טז יד) כִּי רַבִּים הֵם הַרַבִּים
בְּכְמוֹת וְכְבִירִים הֵם הָעֲצוּמִים בְּאֵיכוֹת. וְבִזָּה תִּרְאֶה כִּי בְּדַקְדוּק יַחַס אֶל
הָעַמִּים אֶת הַהַמוֹן הַמּוֹרְגַל, וְאֶל לְאוֹמִים הַחֲזַקִּים יַחַס אֶת הַשֵּׁאוֹן הַבְּלַתִּי
מוֹרְגַל וְכְבִירִים הַמּוֹרָה עַל הָעוֹצֵם וְהַרִיבּוּי בְּאֵכוֹת : (מלבי"ם באור המלות)

גַּיַּ לְאֲמִים כְּשֵׁאוֹן מִיָּם רַבִּים יִשְׁאוֹן וְגַעַר בּוֹ וְנָס מִמְּרַחֵק וְרַדְף כְּמִץ הַרִים לְפָנָי רֹחַ וְכַגְלִגַּל לְפָנָי סוּפָה:

רַס"י וְגַעַר בּוֹ. הַקִּב"ה צִוְּתוֹ שְׁאוֹן : כְּמוֹץ הַרִים. מִסָּל אֶת הַרְסָעִים בְּמִקְוֵה לְשִׁמְיָנִים וּבְמִקְוֵה לְשִׁמְיָנִים הַמִּין מוֹץ הַרִים יִבֵּשׁ מִסָּל עִמְקִים : וְכַגְלִגַּל. הוּא מִפְרִיחַ שֶׁל קוֹלִים שְׁקוֹרִין קִרְדוֹנִ"שׁ הַדּוּמִים לְאוֹתוֹ שְׁקוֹרִין בְּהַן בְּגַדֵי כָמֵר וְחִינֵן קָשִׁין וּבְהַגִּיעַ סְמוּךְ לְסוּף הַקִּיץ הֵם מִתְנַפְּלִין מֵאֲלֵיהֶן וְהָרוּחַ מִפְּזוֹן וְאוֹתוֹ הַנִּפְוֶץ עֲשׂוֹי כְּמִין גַּלְגַּל עִגּוּלָה כְּמִין הַעֵץ (ס"א הַעֵין) צִוְּתוֹ וְחִמֵּץ זְרוּעוֹתָיו סְבִיב לָהּ : (רַס"י)

מצודת דוד **לאומים וכו'.** כפל עוד לחזוק הענין : **וגער בו.** אבל סוף הדבר אשר המקום יגער בו וינוס מפני הקול הבא ממרחק מן השמים ר"ל הנשארים ינוסו מפני הכאת המלאך שהכה במחנה : **ורדף.** יהיה נרדף כמוץ אשר בהרים הנרדף מפני רוח כי לפי שהמוץ הוא דבר קל והרוח שולט הרבה בהרים נרדף הוא ביותר : **וכגלגל וכו'.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כמוץ.** הוא פסולת התבואה כמו כמוץ אשר תדפנו רוח (תהלים א) : **וכגלגל.** הוא פרח הקוצים העשוי כגלגל : **סופה.** רוח סערה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לאומים,** עתה הסב פניו אל מחנה אשור כי בסוף יפול עם כל מחנהו. אומר ה**לאומים האלה ישאון (נא) ויהמון,** אבל מקולות מים רבים אדירים אדיר במרום ה'. **וגער בו,** ה' יגער בו בהשאון הנזכר. **ממרחק.** משמי קדשו **וינוס,** וישוב בכלימה אל נינוה. **ורדף,** מגערת ה', **וכגלגל,** הגלגל של קוצים ירדף מן הרוח יותר מן המוץ, כי המוץ רק הרוח ישאהו, והגלגל חוץ מאשר יניעהו הרוח, יעוף גם הוא על כנפי הגלגל שלו המתגלגל והולך מעצמו ג"כ. ובפרט מפני סופה שהיא גדולה מרוח. ובזה מוסיף שחוץ ממה שיברח מלך אשור ממכת ה' בו, ירדף אח"כ גם מעמו ומבני מדינתו ולסוף בניו הכהו בחרב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **סופה.** גדולה מרוח כידוע, ובזה מוסיף על המשפט הראשון (מלבי"ם) באור (המלות)

גַּיַּ לְעֵת עָרַב וְהָנָה בְּלָהָה בְּטָרָם בְּקָר אֵינָנוּ זֶה חֶלֶק שׁוֹסִינוּ וְגוֹרֵל לְבַזְזִינוּ: (פ)

רס"י והנה בלהה. פדים באים על האויב ומבהליו אותו : **בטרם בקר**
איננו. והאויב אין בעולם : זה חלק פוסינו. חלק סנחריב וחלק גוג ומגוג
כפיבאו לבזינו : (רס"י)

מצודת דוד **לעת ערב**. כי המלאך הכה בהם בלילה במכה המבהיל : **איננו**.
אינו בעולם כמ"ש וישכימו בבוקר והנה כולם פגרים מתים (לקמן לז) :
זה חלק. אמר הנביא זהו החלק הנחלק לאשור אשר שסה אותנו : **וגורל**
לבוזינו. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בלהה**. הוא הפוך מן בהלה וכן בלהות היית (יחזקאל כ"ז) :
שוסינו. ענין בזה ושלל : **וגורל**. הוא כמו חלק ע"ש שדרך לחלוק ע"פ גורל
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לעת ערב**, מדמהו במליצתו לפחד בלהות השדים
שיהיה לעת ערב ולא ימשך פחד זה רק בעת החשך באמצע הלילה, אבל
בטרם בקר איננו, ונתברר כי לא היה מאומה, כן בין לילה אבד כאילו לא
היה. זה חלק הראוי לשוסינו ע"פ מדתם, וגם לבזינו שהם המחנות
שבאו עמו רק לשלול שלל ולהרויח יקחו ג"כ מנת חבלם עמו, (ע"י באור
המלות). (פה דבר במשל המון עמים רבים וכו', ובקאפיטל שאח"ז יבאר
הנמשל) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בלהה**, ראיתי לאחד מן המבארים בפסוק תצעידהו
למלך בלהות, מביא בשם הרנה"ו בהבדל בין שם בלהה, לשם בהלה, כי
בלהה מציין כתות השדים והמזיקים שהיו מבהילים את המהבילים בין
המהבילים הקדמונים, או את לחומי רשף וקטב מרירי, והממונים על
השאל והתפתה וכדומה עכ"ד, ולפי הנודע היה עקר שליטתם ופחדם
בלילה, כמ"ש מפחד בלילות, בו תרמוש כל חיתו יער, ובהגיע אור הבקר
היו מתפזרים ושבו לאפס. עפ"ז ימליץ את מחנה סנחריב שבאו
לירושלים בלילה, ואז נפל פחדם על ישראל, ובבקר סר הפחד ושבו לאין
ואפס, כבלהות השדים שירבה פחדם בלילה ויסור באור הבקר : **חלק**
שוסינו וגורל לבזינו. ההבדל בין חלק וגורל, מבואר, חלק הוא הקנין
הבא לו ע"י חלוקה, וגורל הוא הקנין שזכה בו ע"י גורל, בחלק לא ישיג
רק הדבר המגיע לו אשר יש לו בו שותפות, רק שע"י החלוקה מתברר כי
זאת חלקו, ובגורל יזכה גם דבר הבלתי מגיע לו מקודם, שיפול בגורלו
חלק גדול, ויותר מכדי חלקו, גם תדע ההבדל בין שוסה ובוזז, הבוזז עקר
מגמתו הוא השלל והרכוש והממון, והשוסה עקר מגמתו הוא ההשחתה
שרוצה להשחית שלל אויבו, הבוזז לוקח את אשר ביכלתו ליקח ואת
המותר יניח, והשוסה יקח את אשר יקח ואת המותר יחרים, ומשתתף
עם שסס מן הכפולים, שסוהו כל עוברי דרך (תהלות פה), וע"ל (מב כג)
מש"ש, עפ"ז אמר כי שוסיהם, הם אשר כונתם רק להשחיתם ולבלעם,

זה חלקם בשלימות, וגם בוזזיהם הם אשר אינם צוררים להם, וכונתם לא היה רק להנאת עצמם, מ"מ הגם שאין זאת חלקם, נפל עונש זה בגורלם, נפל להם גורל יותר מן המגיע להם: (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה

פרק-יח

א הוּי אֶרֶץ צְלָצֵל כְּנָפִים אֲשֶׁר מֵעֵבֶר לְנְהָרֵי כּוּשׁ:

כ הוּי אֶרֶץ כְּנָפִים. ת"י דחתן לה בספינון מארעא רחיקא וקלעיהון פריסן כנשרא דטאים כנפואה, אני אומר לפי שהן שרוין במזרח והארץ חמה העופות נאספים שם והיא מאלכלת כנפי עופות ונבואה זו על אוכלוסי גוג ומגוג כענין שנא' (ביחזקאל לח) פרס כוש ופוט אתם: (כ"ז)

ד הוּי אֶרֶץ. כאלו קורא אליהם ואומר אתה ארץ אשר הצל רב בך מקלעי הספינות הפרושים כנפי העופות: **אשר מעבר**. אשר הארץ ההיא יושבת מעבר נהרי כוש: (מצודת דוד)

ה הוּי. הוא ענין קריאה: **צלצל**. מלי צל: (מצודת ציון)

ו הוּי, עתה מפרש המשל, מי הם המון עמים רבים, אומר הוא ארץ החמה אשר מעבר נהרי כוש, שהוא ארץ אשור: (מלבי"ם באור הענין)

ז הוּי, עתה מפרש המשל, מי הם המון עמים רבים, אומר הוא ארץ החמה אשר מעבר נהרי כוש, שהוא ארץ אשור: (מלבי"ם באור המלות)

ח הַשְּׁלַח בָּיָם צִירִים וּבְכָלֵי גִמָּא עַל פְּנֵי מַיִם לְכוּ מִלְאָכִים קְלִים אֶל גּוֹי מְמֻשָּׁה וּמֹרֵט אֶל עַם נוֹרָא מִן הוּא וְהִלְאָה גּוֹי קוּ וּמְבוֹסָה אֲשֶׁר בְּצִאוֹ נְהָרִים אֶרְצוֹ:

ט לכו מלאכים קלים. לראות אם אמת הוא שחזרו ישראל למקומי

אָסר הוּא ה' גוי ממוּסָךְ וממוּרָט אַל עִם אָסר הוּא הוּא נורא בחזקתו : מן הוּא והלָאָה. מן הַיּוֹם אָסר נבחר לעִם והלָאָה : גוי קו קו. סְנַפְרַע זוּ צִעוּנוּ מַדָּה צְמֵדָה וּנִיתָן לַמְצוּסָה, ד"א קו קו ל' קיֵא סחי ומאֵוּם (אִיכָה ג) : נהרִים. מוּסָלִי כוּס וּנּוּף : (כִּס"ו)

מצודת דוד השולח. אשר ישלח שלוחים דרך הים ללכת בספינות מעצי גומא הקלים לשוט ע"פ המים : **לכו.** וכה יאמר אתם מלאכים ההולכים בקלות ובמרוצה לכו אל גוי ממשך וכו' וזה יהיה בימי המשיח כשישמעו שחזרו ישראל לארצם ישלחו שלוחיהם אליהם לדעת אם האמת כן הוא : **ממשך ומורט.** אשר מאז היו נמשכים בידי האומות ומרטו שער ראשם וזקנם במשכם : **אל עם נורא.** אשר נראה בהם מעשים נוראים : **מן הוא והלאה.** מן היום אשר היה לעם והלאה : **גוי קו ומבוסה.** בכל זמן גלותם היה מקוה לה' וחוזר ומקוה ועם כי היה נדרס ונרמס ברגלי כשדים : **אשר בזאו.** אשר העובדי כוכבים בזזו את ארצם ורמסוהו ברגליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון צירים. שלוחים כמו וציר בגוים שולח (עובדיה א) : **גומא.** מין עץ הקל לשוט על המים וכן תיבת גומא (שמות ב) : **מלאכים.** שלוחים : **ממשך.** מלשון משיכה. ומורט. ענין תלישת השער כמו ואמרטה משער ראשי (עזרא ט) : **והלאה.** ולהלן : **קו.** מלשון תקוה : **ומבוסה.** ענין רמיסה ודריסה כמו יבוס צרינו (תהלים ס) : **בזאו.** בזזו ובא האל"ף במקום אות הכפל וכן ימאסו כמו מים (שם נ"ח) ומשפטו ימססו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין השלח, הוא שלח שלוחים אל ישראל ונתן אתם כלי גומא שילכו בקלות ובמהירות. **לכו,** אלה הדברים אשר שם בפי הצירים שיאמרו לישראל, ושיעור הכתוב אתם **גוי קו קו ומבוסה לכו מלאכים קלים אל גוי ממשך ומורט,** הצירים יאמרו להם, אתם ישראל שאתם גוי שחלקו ארצכם בקו ובססו נחלתכם, אשר בזאו נהרים ארצכם, אין לכם עצה להמלט רק שתלכו מלאכים קלים במהירות אל גוי אשור שהוא גוי ממושך ומורט, היינו שהוא גוי גדול ומדינתו משוכה למרחוק וחרבו מורטה וחדה, והוא **עם נורא מן הוא והלאה,** ר"ל שמתיראים ממנו ממקום אשר שוכן שם והלאה עד קצה הארץ, ותמסרו אל אשור לעשות עמכם כרצונו (כמ"ש לקמן ל"ו ט"ז) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צירים. ההבדל בין ציר ובין מלאך, המלאך רק שליח להגיד דבר למי שנשלח אליו, והציר הוא הסובב ממקום למקום וצריך הוא להחזיר תשובה לשולחיו, ציר נאמן לשולחיו (משלי כה) צריך להחזיר תשובה, וציר בגוים שולח (עובדיה א') סובב מגוי לגוי, ומשתתף עם הדלת תסוב על צירה (משלי כו יד), רגל הדלת הסובב לחוף ולפנים : **גוי, עם.** בארתי הבדלם למעלה (א' ד'), ור"ל תקיף מצד קבוצם, ונורא

מצד מלכותם : ממשך. מורה המשכת המחנה ברבויה, ומשכת בהר תבור (שופטים ד' ו'), וימשוך האורב (כ' לז) : ומורט. מליצה על גבורתם כי חרבם הוחדה וגם מורטה (יחזקאל כא יד) : קו קו. הראשון פעל והשני שם, שמדדו ארצו וחלקוהו בקו, ובסס כל אחד את חלקו : (מלבי"ם באור המלות)

ג כָּל יוֹשְׁבֵי תְּבֵל וְשֹׁכְנֵי אֶרֶץ כְּנָשָׂא נִס הָרִים תִּרְאוּ וְכִתְקַע שׁוֹפָר תִּשְׁמְעוּ: (o)

רס"י כל יושבי תבל וגו'. אינכם צריכים לשלוח צירים על כך כי כנשוא נס הרים תראו בהקצץ הגליות וכתקוע שופר תשמעו : (רס"י)

מצודת דוד כל יושבי תבל. כאלו יאמר להם מה לכם לשלוח ולדעת אם האמת כן הוא הלא כל יושבי תבל בעיניכם תראו החזרת ישראל כאשר יראה נשיאת הנס על ההרים ובאזניכם תשמעו הדבר כאשר ישמע תקיעת השופר : (מצודת דוד)

מצודת ציון נס. כלונס ארוך : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כל יושבי, גם זה מדברי הצירים של אשור אומרים, לא לבד ישראל מוכרחים להמסר אליו, אבל גם כל יושבי תבל בקצות הישוב, ואפילו שכני ארץ הבלתי מיושב, לא תמלטו מידו, רק כולכם תראו בעת ישאו נס על ההרים לבא אליכם למלחמה, ואח"כ תשמעו גם קול תרועת המלחמה בעצמו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יושבי, ושכני. בארתי למעלה (יג כ"ו) ישיבה בקביעות, ושכונה דרך עראי, ותבל, הוא הישוב שם יושבים, ובארץ, שאינו מיושב רק שוכנים : (מלבי"ם באור המלות)

ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי (אשקוטה) אֲשַׁקְטָה וְאַבְיָטָה בְּמִכּוֹנֵי כָחַם צַח עָלַי אֹר כָּעַב טַל בָּחַם קְצִיר:

רס"י אשקטה. מתשלוס שכרו של גוג אפנה מכל עסקי ואביטה במכוני להטיב לו : כחם רח עלי אור. יאיר ויבהיק לו כחם השמש רח על ירק כמו ללקט אורות (מלכים ב' ז). כעב טל. שהקולרים מתאויס לו להשיב נפש : (רס"י)

מצודת דוד **אשקטה**. לפי שנאמר למען ציון וכו' לא אשקוט עד יצא כנוגה צדקה (לקמן סב) לזה אמר כשיצא כנוגה צדקה ויגאלו אז אשקטה ואביטה בבית המקדש המכון לשבתו להטיב לה : **כחם צח**. כמו חום צח וברור שהוא לטובה כשבא על המטר וסמוך לה כי אז תצמח האדמה וכמ"ש מנוגה ממטר דשא מארץ (ש"ב כג) : **כעב טל**. כעב המביא טל בחום הקציר כי בעבור החום שבעת הקציר יתאוו הקוצרים להקר נפשם בקרירות הטל שאינו מזיק לקציר כמו המטר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אשקטה**. ענין מנוחה : **ואביטה**. מלי הבטה והשגחה : **במכוני**. מלשון הכנה : **צח**. ענין זוהר ובהירות כמו צחו מחלב (איכה ד) : **אור**. ענינו מטר כמו יפיץ ענן אורו (איוב ל"ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **משיב** לו הנביא, לא כמחשבותיך אשור! מחשבות ה' צבאות, **כי כה אמר ה' אלי תחלה אשקטה**, ואניח לך להחריב עמים רבים, אבל בכל זאת. **ואביטה במכוני**, שהוא ירושלים ובהמ"ק עליו אביט שלא יעבור רעתך שם. **כחם**, אהיה דומה שם **כחום המיבש אחרי המטר** שהוא משבית רעת המטר ושטיפתו, וגורם שיהיה בו ברכה. **וכעב טל** המשבית פעולת **חם הקציר** ורעתו, כן אשבית רעתך ואהפכנו לברכה ושיהיה לישראל לשם עולם. (ותפס שני דברים מתנגדים, איך היובש משבית הליחות, ואיך הליחות משבית היבושת, שהוא הפך טבעו, כן אעשה פעולות מתנגדות, אחר שאכין אותך ליסר גוים ולהאבידם, תהיה זאת בעצמו סבה להגדלת שם חזקיהו ולתפארת ישראל) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צח**. פעל, חום המיבש : **אור**. הוא המטר הגדול הסוחף עיין למעלה (ה' ל') וצח הוא יותר מיבש כנ"ל (שם יג) : (מלבי"ם באור המלות)

לַה כִּי לִפְנֵי קִצִּיר כָּתָם פָּרַח וּבֶסֶר גָּמַל יִהְיֶה נֹצֵה וְכָרַת הַזְּלִזְלִים
בַּמִּזְמֵרוֹת וְאֵת הַנְּטִישׁוֹת הַסִּיר הַתַּז:

רש"י **כי לפני** בישול קצירו של עמלק ושל גוג טרם תמלא תאותו וסצרו שהוא זומם לכלות את אחיו : **כתם פרח**. שלו ויתקרב להתצקל תבואה במלילותיה ולהיות פגי נכה של גפנה בוסר וגומל נגמל להיות גסים כפול הלבן, הוא בוסר הוא גירוע : **וכרת**. הכורת את זלזלי הגפן הם הזמורות והשריגים : **במזמרות**. שרפ"ש בלע"ז : **ואת הנטישות**. הם עיקרי הגפנים שקורין ריפ"ש בלע"ז : **התז**. כרת וקלץ כלומ' יהרוג השרים והסליטים של גוג וחילותיו ועוזריו : (רש"י)

מצודת דוד **כי לפני קציר**. לפני בוא עת הקציר : **כתם פרח**. כשיתם הפרח ויהיה קרוב להתבשל : **ובוסר גומל יהיה נצה**. ר"ל כשיהיה הנץ בוסר הנגמל מעט מעט עד שיתבשלו הענבים מכל וכל : **וכרת**. אז יכרות הכורת את יונקות הגפנים הרכים במזמרות ואת הענפים הגדולים יסיר בהכרתה וזה משל על גוג ומגוג לומר כשיהיו קרובים לגמר הצלחתם עד שיכבשו ירושלים ויצא חצי העיר בגולה אז יצא ה' ונלחם בגוים ההם ויאבדם בשצף קצף : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כתם**. ענין השלמה : **ובוסר**. כן נקרא הפרי שלא נגמר בשולו כמו אבות אכלו בוסר (ירמיה ל"א) : **גומל**. ר"ל תגדל מעט מעט והושאל מלשון הילד הנגמל משדי אמו שמרגילין אותו לאכול מעט מעט : **נצה**. הוא כענין פרח וגדול ממני וכן נאמר והיא כפורחת עלתה נצה (בראשית מ"ו) : **הזלזלים**. הם יונקות הגפנים הרכים : **במזמרות**. שם הכלי שכורתים בו הומורות וכן ומזמרותיכם לרמחים (יואל ד') : **הנטישות**. כן יקראו הענפים הגדולים המתפשטים אנה ואנה והוא מלי' וינטשו בלחי (שופטים ט"ז) וכן הסירו נטישותיה (ירמיה ה) : **הסיר**. מלשון הסרה : **התז**. ענין כריתה וחתוך ובדרז"ל התז את הראש (חולין ל) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי לפני קציר**, מוסב על המליצה שזכר בסימן הקודם, שזרעו זמורות זר ונד קציר ביום נחל מים, ולא קצרו קציר הזר הזה, כי שבולת מי מחנה אשור שטפתהו, לעומת זה אמר **טרם שיתבשל הקציר** מן ההרכבה הזרה שהרכיבו ישראל בנטיעתם, מה שהתערבו בעמי הארץ. **כתם הפרח**, שכבר פרח, וגם **הציץ ציץ** שהוא אחרי הפרח, והנצה גדלה ועשתה פרי **עד שהפרי היה בוסר** ולא נתבשלה לגמרי. אז **וכרת הזלזלים** שהם הזמורות זר שזללו מן הנטע הקדוש, שהם האומות שסמכו ישראל עליהם והתחברו להם כרתם במזמרות. **ואת הנטישות**, הענפים של הנטע עצמה שנתפשטו מאד, שהם עשרת השבטים שקלטו ההרכבה והתערבו בגוים, **הסיר** ממקומה, **והתז** אותה אל ארץ אחרת, והגלם לגולה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **פרח, נצה**. יש אילנות שהפרח קודם להציץ כמו השקדים ודומיהם, וע"כ תמצא במטה אהרן ויוצא פרח ויצץ ציץ, ומזה המין מדבר פה במליצתו, ויש אילנות שהנץ יוקדם להפרח, וע"כ אמר לקמן (כז) יציץ ופרח ישראל : **בוסר גמל**. גומל של בוסר הם ענבים שלא נתבשלו עדיין, אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה : **הזלזלים**. לא נמצא לו ריע, ולפי ענינו מבואר שהוא הענפים הזרים שהבריכו במין אחר שזוללים וחומסים ליחות האילן, מלשון זולל וסובא, או שמזילין מיץ האילן, ושד שמנו, מלשון יזל מים מדליו : **הנטישות**. הענפים מתפשטים ברוחב חוץ מגבולם שצריך לקצצם : (מלבי"ם באור המלות)

ו יַעֲזְבוּ יַחֲדוֹ לַעֲיֵט הָרִים וּלְבִהַמַּת הָאָרֶץ וְקָץ עָלָיו הָעֵיט וְכָל בִּהֶמַת

הָאָרֶץ עָלָיו תַּחֲרֹף: (o)

רָשׁוּ יַעֲזֹבוּ יַחְדָּו. פִּגְרִיהֶם : לְעֵיט הַרִים. לְעוֹף הַרִים : וְקֵץ עֲלִיו. כֹּל יָמוֹת הַקֵּץ : תַּחֲרֹף. כֹּל יָמוֹת הַחֹרֶף מִכֶּאֱחָן אָמְרוּ מִסָּפֵט גּוֹג לְעֵתִיד לְבוֹא שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ : (רָשׁוּ)

מִצּוֹדֵת דָּוִד יַעֲזֹבוּ יַחְדָּו. כֹּלֶם יַחְדָּו יִהְיוּ נֹעֲזָבִים לְעוֹפוֹת הַמִּצּוֹיִם בַּהַרִים וְכוּ' : וְקֵץ. הָעוֹפוֹת יִשְׁכְּנוּ עֲלֵיהֶם בִּימֵי הַקֵּץ וְהַבְּהֵמוֹת בִּימֵי הַחֹרֶף וַיֹּאכְלוּ מִבְּשָׂרָם וַיִּשְׁתּוּ מִדָּמָה : (מִצּוֹדֵת דָּוִד)

מִצּוֹדֵת צִיּוֹן לְעֵיט. שֵׁם עוֹף דּוֹרֵס וְכֵן וַיִּרַד הָעֵיט (בְּרֵאשִׁית ט"ו) : וְקֵץ. מִלְּשׁוֹן קֵץ : תַּחֲרֹף. מִלְּשׁוֹן חֹרֶף : (מִצּוֹדֵת צִיּוֹן)

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הָעֵינַיִן יַעֲזֹבוּ יַחְדָּו, לִהְיוֹת הַפֶּקֶר לְעוֹפוֹת וְחַיּוֹת, בְּקֵץ וּבְחֹרֶף לְמֵאֲכֹלָם, וְשִׁתְּהִיָּה נִבְלָתָם מוֹשֻׁלְכֶת כֹּל הַשָּׁנָה לְמֵאֲכֹל עוֹף וּבַהֲמָה (מַלְבִּי"ם בְּאוֹר הָעֵינַיִן)

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הַמַּלּוֹת עֵיט. הוּא הָעוֹף הַדּוֹרֵס : בְּהֵמָת. י"מ חַיּוֹת כִּי הַבְּהֵמוֹת אֵין אוֹכְלוֹת בֶּשֶׂר, וַיִּתְּכֵן שֶׁתִּפֵּס בַּהֲמוֹת לְפִי הַמִּשְׁל, שֶׁמִּדְּבַר בַּהֲזִלְזִלִים וְזִמּוֹרוֹת שֶׁזֶה מֵאֲכֹל בַּהֲמוֹת, וְדֶרֶךְ הָעֵיט לֹאכּוֹל עֲנָפִים דְּקִים בְּקֵץ, וְהַבְּהֵמוֹת בְּקֵץ תִּרְעִינָה עַל נֵאוֹת דְּשָׂא רַק בַּחֹרֶף אוֹכְלוֹת עֲנָפִים דְּקִים וְלַחִים : (מַלְבִּי"ם בְּאוֹר הַמַּלּוֹת)

זָ בַּעַת הַהִיא יוֹבֵל שִׁי לִיהוָה צְבָאוֹת עִם מְמִשָּׁךְ וּמֹרֵט וּמַעַם נוֹרָא מִן הוּא וְהִלָּאָה גּוֹי קָו וּמְבוֹסָה אֲשֶׁר בְּזָאוּ נְהָרִים אֲרָצוֹ אֶל מְקוֹם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת הַר צִיּוֹן: (פ)

מִצּוֹדֵת דָּוִד יוֹבֵל שִׁי. יוֹבֵא דוֹרוֹן אֶת עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא עִם מִמְּשָׁךְ וּמֹרֵט וּמַעַם נוֹרָא יוֹבֵא דוֹרוֹן מֵהָעַם אֲשֶׁר נִרְאָה בָּהֶם מַעֲשִׂים נוֹרָאִים מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הָיָה לָעַם וְהִלָּאָה וְכִפֵּל הַדְּבַר בְּמִ"שׁ : גּוֹי קָו קָו. אֲשֶׁר בְּכֹל יָמֵי גְלוֹתָם הָיָה מִקּוֹה לֵה' וְחֹזֵר וּמִקּוֹה וְעַם כִּי בִזְזוּ אֶת אֲרָצוֹ וּרְמַסוּהוּ בְּרַגְלֵיהֶם : אֶל מְקוֹם. הַהֲבָאָה תִּהְיֶה אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם ה' צְבָאוֹת וְהוּא הַר צִיּוֹן וְכֵן נֹאמַר וְהִבִּיאוּ וְכוּ' מִנְּחָה לֵה' וְכוּ' עַל הַר קְדְשִׁי (לְקַמֵּן סו) : (מִצּוֹדֵת דָּוִד)

מִצּוֹדֵת צִיּוֹן יוֹבֵל. יוֹבֵא : שִׁי. מִנְּחָה וְדוֹרוֹן כִּמוֹ יוֹבִילוּ שִׁי לְמוֹרָא (תְּהִלִּים ע"ו) : (מִצּוֹדֵת צִיּוֹן)

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הָעֵינַיִן בַּעַת הַהִיא, וְאַחֲרֵי זֹאת אַחֲרֵי שִׁכְרָתוֹ הַרְשָׁעִים

מישראל, אז יובל שי לה' צבאות, ומי יוביל את השי? עם ממשך ומורט, שהוא אשור בעצמו, ומאין יובל השי. מעם נורא, מארץ אשור יובילו שי לה', ומה יהיה השי גוי קו קו ומבוסה, שאשור יביא את ישראל מנחה לה'. אל מקום שם ה' צבאות אל הר ציון, שבימי חזקיהו שבו הרבה מעשרת השבטים לירושלים להסתופף בצל חזקיהו. (והנה דעת חז"ל שנבואה זו עתידה, וכן פי' המפרשים, אולם גם לאשר נטיתי מדרכם לפי הפשט, בכל זאת כבר הזכרתי בתחלת סימן י"א, כי הנבואות העתידות התחילו מימי חזקיהו וכמו שהודיע זאת הנביא עצמו בתחילת קאפיטל מ"ח, עיין בפירושי שם) : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה

פרק-יט

א משא מצרים הנה יהנה רכב על עב קל ובא מצרים ונעו אלי' :
מצרים מפניו ולבב מצרים ימס בקרבו :

כ רוכב על עב קל. מהרה לשלוח קל מהרה גזרת דברו ליפרע ממכרים : ונעו אלילי מכרים מפניו. לא יהיה להם כח להציל את עמם מיד שלוחיו של אשור וזה שאמר הנביא פורענות מכרים בלשון הזה מה שלא אמר בלשון הזה לשאר אומות מפני שהם למודים ללקות במדה הזאת ועברתי בארץ מכרים (שמות יב) ובכל אלהי מכרים (שם) ודרך ארץ מייראין את האדם במכה שכבר לקה בה : (כ"ז)

ד מצודת דוד רוכב וכו'. רצה לומר מהרה ישלח דברו להפרע מהם : ונעו. תנועת החרדה והרתת : בקרבן. בתוך הגוף : (מצודת דוד)

ה מלבי"ם - באור הענין הנה, מצייר בחזיונו, כי רואה את ה' רוכב על עב קל, משל למהירת ההליכה. ובא למצרים, האלילים ינעו מפניו, ולבב האומה ימס. וטעם הציור הזה, כי המצרים בימים הקדמונים היו עובדים לנהר נילוס ומיחסים לו אלהות בצירוף יתר אליליהם, והיו מהבילים כי האלילים הם המונעים את העננים מבוא בארצם, כי הענן והגשם סימן רע להם, וגם עוד היום אבל כבוד הוא למצרים, יען שבתיהם בנוים מעפר וטיט, ובבוא הגשם תמס יהלוכו, ומצד זה עת קרה להם גשם בימי קדם, היו מיחסים אותו אל לקות אליליהם העוצרים בעד הגשם,

ומצד זה צייר ביאת השם ותנועת האלילים ממקומם, לשיבא ה' על העב וישים עבים רכובו (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות **רכב על עב**. משתתף עם מליצת בחיר ה' השם עבים רכובו (תהלות קד) : **ונעו**. יבואר תנועה מחמת יראה, וירא העם וינועו (שמות כ' יח), או תנועת ירידת המעלה והמדרגה, הניעמו בחילך והורידמו (תהלות נט יב), ע"ד ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים: (מלבי"ם באור המלות)

בב וְסַכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם וְנִלְחַמוּ אִישׁ בְּאָחִיו וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר מִמְלָכָה בְּמִמְלָכָה:

רפ"י וסכסכתי מצרים מצרים. סופו מפרץ את תחלתו ונלחמו איש בלחיו (רפ"י)

מצודת דוד וסכסכתי. אעשה בלבול ותגר ביניהם ונלחמו זה בזה : **ממלכה בממלכה**. ממלכות רבות היו בארץ מצרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וסכסכתי. ענין בלבול וגרוי כמו ואת אויביו יסכסך (לעיל ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וסכסכתי, (מאמר זה נמשך עד פסוק ה' שסיים נאום האדון ה'), מצייר כי שמע קול ה' אומר בעת לכתו לשם אלה הדברים. אנכי אלך, ואסבב את מדינת מצרים ע"י אנשי מצרים בעצמם, שיצורו מקצת אנשי מצרים על קצתם, כי תהיה חרב איש ברעהו. ונלחמו איש באחיו, הנה דרך הנהוג בעת ילחמו ממלכה בממלכה, ישלימו כל הערים העומדות תחת פקודת הממלכה ביניהם, ויהיו לאגודה אחת ללחום נגד מתקוממיהם בלב אחד, וכן עת תלחם עיר בעיר, ישלימו בני העיר להיות כאיש אחד נגד העיר העושה עמה מלחמה, וכשילחמו משפחה עם משפחה אחרת, איש ברעו, אז יצטרפו כל האחים והקרובים אשר במשפחה ההיא להיות בקשר אחד. אבל פה תחלה ילחמו איש באחיו, עד שתהיה פירוד בין האחים בני המשפחה, ואח"כ איש ברעהו, אשר אינו ממשפחה אחת, ילחמו משפחה במשפחה, ואח"כ ילחמו עיר בעיר אחרת ואח"כ ממלכה בממלכה אחרת, ובאופן זה תהיה המלחמה עליהם מבית ומחוץ, מלחמה פנימית של האחים והמשפחות והערים, ומלחמה חיצונית של הממלכות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וסכסכתי. בארתיו למעלה (ט' י') מענין מצור משורש סוך או סכך עיי"ש, והביי"ת של במצרים היא ב' הכלי. ומצרים הראשון הוא שם המדינה, והשני הוא שם אנשי המדינה, ר"ל אנשי

מצרים יצורו על מדינת מצרים: (מלבי"ם באור המלות)

גַּזְּ וְנִבְקָה רוּחַ מִצְרַיִם בְּקִרְבּוֹ וְעֵצָתוֹ אֲבִלַע וְדַרְשׁוּ אֶל הָאֱלִילִים וְאֶל הָאֲטִים וְאֶל הָאֲבוֹת וְאֶל הַיְדֻעָנִים:

רש"י ונבקה רוח. תתרוקן חכמתו כמו (לקמן כד) זוקק הארץ: האטים. א' מן השמות של עו"ג: (רש"י)

מצודת דוד ונבקה. תתרוקן רוח השכלי אשר בקרבו ואשחית עצתו ולא ייעצו בחכמה והוא כפל ענין במ"ש: ודרשו וכו'. כראותם שכלתה עליהם הרעה ידרשו אל האלילים וכו' וכאומר הנה יהיו עסוקים בדברי הבאי: (מצודת דוד)

מצודת ציון ונבקה. ענין רקות כמו הבוק תבוק הארץ (לקמן כ"ד): אבלע. אשחית. האטים. שם ממיני הכשוף הנעשה בנחת ובחשאי והוא מלשון ויהלך אט (מ"א כ"א): האובות. הידעונים. מיני כשוף: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונבקה, רוח החכמה והגבורה של מצרים שהיו חכמים וגבורים מעולם תתרוקן עתה מהם. ועצתו, גם העצה הנמצאת אצלם מכבר בעניני המלחמה והנהגת המדינה, אבלע ואשחית אותה. ודרשו, וכשיהיו ריקם מכל עצה וגבורה ידרשו אל הבלים לבלתי הועיל: [הערה: חוזק העם תלוי בשני דברים, א] בהאחדות אשר ביניהם שיהיו כולם כגוף אחד. ב] בעצה וגבורה למלחמה, וע"כ צייר סבת ירידתם בשני דברים אלה, א] במלחמה אשר בין איש לריעו, ב] בשאבדו גבורתם ונסרחה חכמתם: ע"כ]: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ונבקה. ענין ריקות, כמו הבוק תבוק הארץ (לקמן כד ג'): רוח. כולל רוח העצה והמחשבה החכמה והבינה הגבורה וכל כחות הנפש כמו שבארתי במק"א: אבלע. ענין השחתה (עיין לעיל ג' יב) (מלבי"ם באור המלות)

גַּזְּ וְסִפְרָתִי אֶת מִצְרַיִם בְּיַד אֲדָנָיִם קִשָּׁה וּמְלָךְ עַז יִמְשַׁל בָּם נָאִם הָאֲדוֹן יְהוָה:

רש"י וספרתי. כמו וסגרת, ויש עוד לפרש לשון ויסכרו מעיינות תהום (בראש' ח) אסתמנו ואחזקנו: ציד אדונים קשה. כל לשון אדנות קרוי בלשון רבים ואפי' יחיד כמו (שם לט) אדני יוסף, עד צא אדוניו (שם):

ומלך עז. מלך אשור : (כ"ז)

מצודת דוד וסכרתי. אמסרם ביד אדון קשה והוא מלך אשור : ומלך עז.
כפל הענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון וסכרתי. כמו וסגרתי כי גי"ק מתחלף והוא ענין מסירה כמו
היסגרוני בעלי קעילה (ש"א כג) : אדונים. זהו ענין לשון תפארת ליחיד
לומר עליו בלשון רבים וכן אדוני יוסף (בראשית ל"ט) : עז. חזק : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין וסכרתי, ועי"ז תהיה אחריתם, שאסגיר את מצרים
ביד אדונים קשים ואכזרים, שימשלו עליהם הרבה אדונים אכזרים, שזה
גרוע יותר מאם ימלוך עליהם מלך אחד אכזר שלא יוכל להפשיט
אכזריותו כ"כ על כל האנשים הפרטיים, ואינו משחית רק את הכלל,
משא"כ כשהם רבים. ומלך, ר"ל וגם לא יהיה להם שום תקוה לפרוק עול
האדונים מעל צואריהם, יען שמלך עז ותקיף ימשול בהאדונים האלה,
והוא יחזיק את ידם בממשלתם. נאם ה', עד כאן דברי ה' שאמר בעת
לכתו, ומעתה יתחיל הנביא את דבריו בפני עצמו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וסכרתי. נמצא מענין סתימה, כל עושי שכר (להלן
י), ובנינו נפעל ויסכרו מעינות תהום, ומענין מסירה ביד אויב בבני פועל,
ומשתתף עם פעל סגר שיש בו גי"כ שני ההוראות האלה : קשה, עז.
ההבדל אשר ביניהם, עז, מצטרף עם השמות המורים על העזוז והכח
והאומץ והגבורה והאון והתוקף. ושם קשה, יצטרף עם השמות שמורה
על הקישוי והכובד, חומר קשה, עבודה קשה, קשה לב ואכזר, (בראשית
מט ז') ארור אפס כי עז ועברתם כי קשתה, מבואר במ"ש למעלה (יג ט').
אף הוא הכעס היוצא לנקום נקם ולהעניש את החוטא כמדתו, מצייר כי
האף הזה עז היא, וידיו רב לו ליסר ולהעניש. ועברה, הוא מה שעובר את
הגבול מתוך כעסו לשפוך את חמתו על כל מי שפוגע בדרכו גם על מי שלא
חטא, וזה מצד אכזריותו, כי קשתה מאד : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּבְשׁוּ יַמֵּיהֶם וַיִּבְשׁוּ יַמֵּיהֶם וַיִּבְשׁוּ יַמֵּיהֶם

רש"י ונשתו מים מהים. ונחרבו מים מן הים : ונשתו. ל' השאת והקצר
(איכה ג) לפי שכל שצח ארץ מלרים ע"י נילום הוא שאין גשמים יורדים
שם אלא נילום עולה ומסקה אותה דרך יאורי' העשויים בידי אדם לפיכך
הוא מדמה פורענות קלה ליוצק יאורים. ונשתו מים מהים. ולא יחזיר הים
את נילום לאחוריו וירד נילום לתוכו ולא יעלה ויסקה את מלרים : ונהר.

מצודת דוד **ונשתו**. מי הים יסור ויעתק ממקומו ולא יוכלו להביא לה בר ומזון דרך אניה בלב ים : **ונהר**. הנילוס יחרב מימיו ולא ישקה שדותם והאדמה לא תצמח ויכלו ברעב ולפי שכל שבח מצרים הוא מה שהנילוס עולה ומשקה שדותם המשיל חרבנה אל יבושת המים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונשתו**. ענין העתקה והסרה וכן גיד הנשה (שם ל"ב) : **יחריב**. ענין יבשות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ונשתו**, מספר והולך איך ע"י אבדת ממשלתם, וע"י היותם למס עובד תחת שבט אכזריים, אבדו גם מחייתם ופרנסתם, וחושב בזה חמשה דברים, **א**. הנה טוב ארץ מצרים היה ע"י נהר הנילוס שעלה בכל שנה והשקה את אדמתם, ובזה היה תלוי כל הצלחתם, וע"כ צייר חורבנם ביבושת הנהר ההוא. ויען שלדעת הקדמונים כל הנהרות מתמלאים ממי הים, והנילוס כאחד מהם, מצייר כי המים נעתקו ונכרתו מהים וממילא נתייבש נהר הנילוס ג"כ : [הערה : רבים עמדו ע"ז, מה ענין הים למפלת מצרים, וגם אשר כתבתי בפנים אינו עולה לפי דעות רבים, המיחסים סבת עליית הנהר, על ידי ריבוי הגשמים, אשר במדינת אביסיניאן. ועלה בדעתי לבאר הים הנאמר פה על הבריכה הגדולה שעשו שיזובו המים לתוכו בעת עלותו, ומן הבריכה הזאת עשו חפירות והמשיכות נהרות ויאורים להשקות השדות, והבריכה הזאת נקראת (מעריס), אולם יען שמליצה זאת מתאחדת עם מ"ש (איוב י"ד) אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש, ואיוב לא היה מגורתו במצרים רק בארץ עוף. ויתכן לבאר על פי מה שנודע כי קדמוני מצרים היו מאמינים בהבליהם כי האליל המקודש אצלם המיוחס אל הנילוס, יש לו מלחמה עם האליל אשר הים מיוחס אליו, ובשיתמלא הים ויתגבר יחסר הנילוס, כי בנפול זה יקום השני, וע"כ היו בני מצרים הקדמונים נמנעים מלעבור דרך ים באניות מפחד הים וזעפו, ע"ז הליץ עליהם לפי דעתם שהגם שנשתו מים מהים, מכל מקום לא יתמלא הנהר, כי מיד ה' יהיה זה לא מצד כח האלילים בהבליהם : ע"כ] : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ונשתו**. שרשו נשת, ענין העתקה, או הפסד, כמו נשתה גבורתם (ירמיה נא ל') : **הים**. כן נקרא העומק בו יתקבצו המים הרבים, ולמקוה המים קרא ימים, והעד ים הנחושת אשר עשה שלמה (ע"ל יא ט') : **ונהר**. נהר, נחל, יאור, יקראו ע"ש התחלפות איכותם, נהר, הוא הנהר המושך, והוא קטן מן הים בעומק אורך ורוחב. נחל, הוא המתפשט ברוחב ואינו עמוק וזועף כנהר. ויאור, הוא קטן משניהם ועקר שמו נלקח ע"ש שעולה ומתמלא ממי גשמים, שנקראים אור, על כפים כסה אור, ולכן נמצא שם זה לרוב על נחל מצרים, מצרים כיאור יעלה, ועלתה כיאור כולה וכו', ולא נמצא רק שתים ושלושה מקומות שם יאור על נהר אחר חוץ מיאור מצרים, כי הנילוס עקר גדלו ממי גשמים,

הנובעים מן ההרים הרמים היורדים ממדינת אביסיניאן, ומצאנו על נהר
נילוס, שם נהר פעם אחד (בראשית א') שם נחל בכ"מ, וצ"ל כי היה נחל
בצורתו, נהר ע"ש התפשטותו ונביעתו (ע"ל ב' א') ונהרו אליו כל הגוים,
ושם יאור ע"ש התמלאותו ממי גשמים : **יחרב ויבש**, ההבדל בין חורב
ליובש, ידוע, חורב יאמר בבחינת הלח המתיבש, ויובש אחר שמתיבש,
וע"כ אמר יחרב תחלה מלחותו, אח"כ יתיבש לגמרי, ועיין (יהושע ד' כב
ומ"ש שם) (מלבי"ם באור המלות)

וְהָאֲזַנִּיחוּ נְהָרוֹת דָּלְלוּ וְחָרְבוּ יְאֹרֵי מְצֹר קָנָה וְסוּף קָמְלוּ:

רש"י והאזניחו. כשהמים מתמעטין הטיט ניכר בהם ונעשין רפף ונזנחין
: דללו. במחצרת אם דל הוא (ויקרא יד) : יאורי מצור. יאורים עמוקים
בחריצי מצורי עיירות : קנה וסוף. שהיו גדלים פס מרוב מימיהם : קמלו.
כשיצטן היאורים עמדו הקנים מלגדל עוד והם מתייבשים ונופלים ת"י
קמלו לא יסקון ובמקום אחר תירגם החפיר לבנון קמל נתר ואומר אני
שהוא לשון קליכה שנקלצי מאליהן מחמת יוצטן ונופלין : (רש"י)

מצודת דוד והאזניחו נהרות. נהרות מצרים יעזבו מימיהם : **דללו וכו'.**
המים אשר בהיאורים העמוקים הנקווים בחריצי מצורי העיירות הורמו
ממקומם ונסתלקו ונשאר מקומם יבש : **קנה וסוף.** הגדלים על שפתי
היאורים יכרתו מחסרון המים : (מצודת דוד)

מצודת ציון והאזניחו. האל"ף נוספת כי הוא ענין עזיבה כמו כי לא וזנח
(איכה ג). דללו. ענין הרמה כמו דלו מאנוש נעו (איוב כ"ח) : **מצור.** מלי
צור וחוזק כי חריצי המים הסביב לעיר הם לה לחוזק וכן ואחריב בכף
פעמי כל יאורי מצור (לקמן ל"ז) : **קנה וסוף.** מיני דשאים הגדלים על
שפת הנהר כמו כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד) וכמו ותשם בסוף (שמות
ב) : **קמלו.** ענין כריתה כמו החפיר לבנון קמל (לקמן ל"ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והאזניחו, הנהר והים שנעתקו ונתיבשו יעזבו מעתה
את הנהרות הקטנים שהיו מתפשטים מן הנילוס בכל ארץ מצרים בעת
עלותו, שהתפשטו ממנו זרועות ותעלות לכלל המדינה. **דללו**, וגם
היאורים הנמשכים בידי אדם לתוך החפירות שכרו בעומק להקוות שם
מים לעמוד זמן רב שיהיה להם לתועלת בעת המצור, שא"א לשאוב מן
הנהר, והם עמוקים מאד, נתדללו וגם חרבו לגמרי. **קנה**, ולא לבד שחרבו
המים, אלא גם הקנה וסוף הגדלים אצל היאורים נתיבשו מרוב היובש
שלא נשאר שום ליחות אף להחיות הקנה וסוף שאין גדלים רק במקום
מים (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות והאזניחו. פעל זנח, נבדל מן פעל עזב נטש, במה שזנח מורה על התיעוב והריחוק לגמרי, וכשבא בהפעיל מורה שעשה בו איזה רושם בל יצלח עוד למלאכתו, כמו וכל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו, כמ"ש חז"ל (ע"ז דף מג) שטמא את הכלים במה ששרת בהם לע"ז, וכן (דה"ב יא) כי הזניחם ירבעם ובניו, ושם (א' כח ט"ו) ואם תעזבנו יזניחך לעד, היינו שיעשה בך רושם ההרחקה, אבל בקל מורה רק התיעוב והשיקוץ שהדבר הנזנח מתועב אל הזונח, במ"ש זנח ה' מזבח, הלא אתה אלהים זנחתנו, ר"ל הרחקתנו תעבתנו : **דללו.** פעל דלל, מורה על המעטת איזה דבר, אם על עוני שנתמעט עשרו, אם על חולי שנתמעט בריאת גופו, מדוע אתה ככה דל בן המלך, המעטת הכבוד ידל כבוד יעקב, הנה אלפי הדל במנשה, ר"ל הפחות, ופה ר"ל נתמעטו תחלה מכמותם ואח"כ יבשו לגמרי : **יארי מצור.** יאורים המכונסים בחפירה לצורך המצור למצוא מים לשתות, וכן לקמן (לו כה). **קנה וסוף,** סוף הוא מין גומא הגדל על שפת היאור, והיה מצוי בשפת יאורי מצרים, כמ"ש ותשם בסוף על שפת היאור, והוא לח יותר מן קנה. ור"ל לא לבד קנה, אלא גם סוף שלח יותר קמל ונכרת. **קמלו,** ענין כריתה ע"י יובש, וכן (לקמן לג ט"ו) החפיר לבנון קמל (מלבי"ם באור המלות):

עָרוֹת עַל יְאוֹר עַל פִּי יְאוֹר וְכָל מְזַרְעֵי יְאוֹר יִבֹּשׁ וְנִדְף וְאִי־נָנוּ:

רס"י ערות על יאור על פי יאור, וכל מזרע יאור וגו'. ערות לשון דבר המעורה ונשרש יפה ודומה לו (תהלים לו) רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן וכן חזרו מנחם במחברתו זרעים הנשרשים על נילוס ואפי' ע"פ שפתו וכל הנזרעים עליו הכל יבש ונדף : (רס"י)

מצודת דוד ערות. העשבים הנשרשים ונאחזים על היאור וחוזר ומפרש על פי יאור ר"ל על שפת היאור : **וכל מזרע יאור.** הזרעים הנזרעים בידי אדם על שפת היאור : **יבש.** כ"א יתייבש ויכחש ולא יהיה בעולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ערות. ענינו דבר המעורה ונשרש יפה כמו ומתערה כאזרח רענן (תהלים ל"ו). נדף. ענין כתישה כמו אל ידפנו (איוב ל"ג) : **ואיננו.** ואין לו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ערות, (ענין הב') היו מצרים מתפרנסים, מרוב התבואה הגדלה בארצם, עד שהיתה נקראת אוצר הדגן, כי לשם היו באים מארצות רחוקות לשבור בר ולחם, אומר בין הזרעים הגדלים מעצמם ע"י היאור ובסתו, ואפי'. **על פי יאור, הגדלים על שפת היאור ששם לא יחסרו המים לעולם. **וכל מזרע יאור,** מוסיף שלא לבד הזרעים הגדלים מעצמם, אלא אף הנזרעים ע"י אדם, ששרשם חזק יותר**

ומתקיים, מ"מ יבש וגם נדף ונדחף ממקומו ע"י הרוח והיה כאין ואיננו
(מלבי"ם) באור הענין

מלבי"ם - באור המלות ערות. לשון ומתערה כאזרח רענן, התפשטות
השרשים והסתבכותם סביב. **על יאור**, על ידי היאור ובסבתו, כמו
אשריכם זורעי על כל מים, **על פי יאור**, כמו על פי הבאר, על פי המערה,
ר"ל במקום התחלת היאור ובשפתו. ולא רחוק הוא לפרש על פי יאור,
כמו על פי אהרן ובניו, על פי פרעה, ומוסב למעלה ר"ל בין הזרעים הערות
על היאור על פי היאור ופקודתו, דהיינו שגדלו שם מעצמם כאילו היאור
צוה להם שיצמחו שם וידי אדם לא עמלו בס, ובין וכל מזרע יאור בידי
אדם. **נדף**, נדחף ע"י הרוח כדבר שנתיבש ונשחק לעפר שהרוח נושא,
כמו אל ידפנו (איוב לב), ולקמן (מא ב') כקש נדף קשתו : (מלבי"ם באור
המלות)

אָנוּ וְאָנוּ הַדְּיָגִים וְאָבְלוּ כָּל מְשֻׁלֵּיכִי בִיאֹר חֶפֶה וּפְרָשִׁי מְכַמְרֵת עַל פְּנֵי
מִים אִמְלָלוּ:

רש"י ואנו. לשון אוני ואבל. הם מצדדים שצדין דגים מנילום
שהוא מתפשט ועולה ביאורים רבים העשויין על שפתו על פני ארץ מצדדים
כולה מה שאין כן בכל הנהרות : חכה. אמ"ז בלע"ז : (רש"י)

מצודת דוד ואנו הדיגים. הרגילים לצוד את הדגים יתאוננו כי כשיחרב
המים לא ימצאו דגים : **כל משליכי**. כל הרגילים להשליך ביאור כלי
צדיה לצוד הדגים יתאבלו והפורשים רשתות ע"פ המים נכרתו וכפל
הענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואנו. מלשון אנינות : **הדיגים**. הצדים את הדגים : **ואבלו**.
מלשון אבלות : **חכה**. שם כלי הצדיה עשוי כמחט כפוף וכן תמשוך לויתן
בחכה (שם מ) : **מכמורת**. רשת כמו ויאספהו במכמרתו (חבקוק א) :
אמללו. נכרתו כמו ימולל ויבש (תהלים צ"ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואנו, (ענין הג') היו מתפרנסים ע"י צידת דגים שהיה
שם לרוב וגם זה נשבת ביבוש הנהר. **הדיגים**, הם האנשים שפרנסתם ע"י
צידת דגים יתאוננו כי חסר לחמם. **ואבלו**, אח"כ יתאבלו ג"כ גם אותם
שהיו צדים הדגים הגדולים ביותר שלא יצודו רק ע"י חכה אחד אחד, כי
אח"ז ימותו גם הדגים הגדולים. **ופרשו**, וגם אותם שצדים ע"י רשת
ומכמורת שפורשים ע"פ המים, ובו רגיל להתאסף דגים רבים, וגם בעת
שהדגים מועטים ולא יוכלו לימצא ע"י חכה, לא ימלט שימצאו איזה
מהם במכמורות, מ"מ גם הם אומללו, כי ימותו כולם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ואנו, ואבלו. ההבדל ביניהם, האונן הוא בלב וזה תיכף במות המת והאבלות הוא בפרהסיא וכן אמר במדרש איכה אנינות מבפנים ואבלות מבחוץ שהוא אחר שנקבר המת שחדל האיננו בלב ומתחיל האבלות, וע"כ המליץ פה כי הדייגים בכלל יתאוננו תיכף ביבוש היאור, שנתמעט פרנסתם, ומשליכי חכה לצוד הדגים הגדולים אחד אחד לבדו, הם לא ירגישו תיכף החסרון, כי הדגים הגדולים לא ימותו תיכף, ולהם יתיחס האבילות שהיא אחר שנתישן הצער והורגלו בו. **חכה**, הוא הברזל הכפוף שבו צדים הדגים הגדולים אחד אחד לבדו ע"י שתוחב הברזל בין לחייו ומושכו מן הנהר, וכן התמשוך לויתן בחכה (איוב מ"ם כה), וכחכי איש גדודים (הושע ו' ט'): **מכמרת.** היא הרשת הגדולה שמניחים אל המים והדגים מתקבצים בתוכו הרבה בפ"א, וע"י חבקוק (א' טו) שם בארתי זה: (מלבי"ם באור המלות)

טו וּבִשׁוֹ עֲבָדַי פְּשִׁתִּים שְׂרִיקוֹת וְאַרְגָּיִם חוֹרֵי:

רש"י **עובדי פשתים.** זורעי פשתים על הנהר: **שריקות.** פשתים שסורקין אותן ואורגין מהם מלודות דגים שכן עשויות חורין חורין: **חורי.** כמו בהמות שדי (קס ח) וקרע לו חלוני (ירמיה כג): (רש"י)

מצודת דוד **ובושו וכו'.** העושים מלאכתם בפשתים לסרקו במסרק ואורגים רשתות העשויים חורים חורים יחפרו ויבשו כי לא יהיה עוד צורך במלאכתם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **עובדי פשתים.** עושי פשתים וכן יכיר מעבדיהם (איוב ל"ד): **שריקות.** מלשון מסרק והוא שם כלי עשוי לסרוק הפשתן להפרידו ולהשליך הקסמים ממנו: **חורי.** נקבים וכן סלי חורי (בראשית מ): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ובשו, (ענין הד') היו המצרים מרויחים ע"י הפשתה שגדל לרוב במצרים, שש ונד וחטובות אטון מצרים כנודע בקורות ימי קדם, עתה גם זה יכרת מהם, ויבושו העובדי עבודת הפשתים, והעובדים הפשתים המשורק והאומנים האורגים הבגדים הלבנים: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עבדי. נמשך לשנים, עובדי פשתים ועוברי שריקות. ודע שפעל עבד לא מצאנוהו על מלאכת חרש וחושב רק על עבודה כבדה שמשועבד לה, עובד אלהיו, עובד אדוניו, עובד אדמתו, כרמו גפנו וכדומה. ולכן המפרשים פה שריקות לשון מסרק שסורקים הפשתים, או שריקות שצובעים הפשתים, לא ישר בעיני, כי היה ראוי לומר עושי שריקות. והעקר כי שריקות הוא מין פשתים מובחר, מסתעף בגדולו

לשריגים רכים רבים, כמו ויטעהו שורק, או כהרד"ק שהמשי המובחר נקרא בערבי אל שורק, ויתכן שהוא מין בוץ המשובח מאד שלבשו אנשי מצרים מקדם הנקרא ביססוס, חורי, הפשתים הלבן ביותר, ואולי הוא המין הנקרא באשכנז (בוימוואללע) שגדל במצרים לרוב והוא לבן ביותר. וי"מ חורי שאורגים בגדים נקובים. ולא רחוק לפרש חורי פעל מענין ולא עתה פניו יחורו (לקמן כט) ומגביל עם ובושו, עובדי פשתים יבושו, והאורגים יהיה חורי, כלימה תכסה פניהם: (מלבי"ם באור המלות)

וְהָיוּ שְׂתוּתֵיהֶּ מְדַכְּאִים כָּל עֹשֵׂי שְׂכָר אַגְמֵי נָפֶשׁ:

רש"י והיו שתותיה מדוכאים כל עושי שכר. איסקלוס"א זלע"ז כמו (בראשית ח) ויסכרו מעינות תהום סכוכרים המים היוצאין חוץ לשפת הנהר ומתפשטים ונעשים אגם מים הנקוים ועומדין במקומן ורבים פס דגים וזאמר הנביא שיהו יסודות הפירותיהן מדוכאים ויפלו אגמי הסכר שעשו: אגמי נפש. אגמי שבת לשון שבת וינפש (שמות לב) שמי האגמים נוחים ועומדים במקום אחד וי"ת דהו עבדין סוכרא וכנשין מיא גבר לנפשיה :

מצודת דוד והיו שתותיה מדוכאים. דרך צידי דגים לסתום בפני המים המתפשטים ויוצאים משפת הנהר שלא ישבו למקומם והמים המתפשטים נעשים אגמים נחים ועומדים במקומם ובהם צדים הדגים ולזה אמר ושתחרב היאור ידוכאו יסודי הסתימות של כל העושים סתימה להיות אגמי נפש כי הואיל ואין מים אין עוד צורך בהסתימות ההם :

מצודת ציון שתותיה. ענין יסודות כמו כי השתות יהרסון (תהלים י"א): **מדוכאים**. ענין כתיתה כמו דכא לארץ חיתי (שם קמ"ג): **שכר**. ענין סתימה כמו ויסכרו מעינות תהום (בראשית ח): **אגמי**. כן יקראו מים מכונסים כמו לאגם מים (תהלים ק"ז): **נפש**. ענין מנוחה והשקט כמו שבת וינפש (שמו"ל"ב): **אגמי** (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיו, (ענין הה') היו רבים מתפרנסים על ידי עבודת הבנינים שהיו עושים להגיר המים מן הנילוס אל החפירות המיועדות להם, ומקצתם היו עושים בנינים לסתום המים שיעמדו שם לעת הצורך. אומר שתותיה הם העושים במלאכה להגיר המים בעת רבוי המים ועלייתו הם יהיו מדוכאים בעוני, וכן העושים סתימות של אגמים שינפשו שם המים וינוחו ולא יגירו לחוץ, יהיו אגמי נפש מחוסר לחם (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שתותיה, מבארים היסודות, ויל"פ המיסדים היסודות מענין כי השתות יהרסון, ויותר נראה מענין הזלת המים, וכן בדברי חכמים שותת ויורד : **שכר**, מענין סתימה כמו ויסכרו מעינות תהום, והוא סמוך אל אגמי נפש לרוב מפרשים, אגמים שמימיהם נחים מלשון שבת וינפש, וי"מ אגמי נפש כמו עגמי נפש בעי"ן, עגמה נפשי לאביון (מלבי"ם): באור (המלות)

נא אַךְ אֲוִלִים שָׂרִי צַעַן חֲכָמִי יַעֲצֵי פְרַעַה עֲצָה נִבְעָרָה אִיךְ תֹאמְרוּ אֶל פְּרַעַה בֶּן חֲכָמִים אֲנִי בֶן מַלְכִי קָדָם:

רס"י אִיךְ תֹאמְרוּ. מַעֲתָה לַפְרַעַה כֹּל אִיֶּךְ מַכֵּס עַל עַלְמוֹ בֶּן חֲכָמִים אֲנִי וּמֵאחַר שִׂיכְשַׁל זַעֲלַתְכֶם אִיךְ תִּתְהַלְלוּ לַפְנֵי לְאֹמֵר זַנִּי חֲכָמִים אֲנַחְנוּ אֲתָה בֶּן מַלְכִי קָדָם (רס"י):

מצודת דוד **אך אוילים**. החכמה הלכה משרי צוען ונשארו אך אוילים : **חכמי יועצי פרעה**. החכמים אשר ביועצי פרעה ייעצו עצה נבערה וכסילות כי לא הועילו בעצתם להציל עצמם : **איך תאמרו**. כל אחד מהם היה משתבח עצמו לפני פרעה ואמר אני בן חכמים והחכמה מוחזקת בידי מאבותי : **בן מלכי קדם**. אבותי היו מלכי קדם אשר שם נמצא הכישוף וידיעת שמות הטומאה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נבערה**. ענין כסילות כמו איש בער לא ידע (תהלים צ"ב) : **מלכי קדם**. מלכי מזרח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אך אוילים**, עתה מסב הנביא דבריו אל שרי פרעה ויועציו, איך לא השכילו עצת עליון הנגזר עליו. והבטיחו אותו על הבל, עד שנשחת מלכותו. **שרי צוען**, מדבר, **א**. נגד השרים המנהיגים הנהגות המלכות, **ב**. חכמיו ויועציו בדברי עצה בין בדבר חכמת בינה, בין בדבר חכמות אלהות כענין חרטומי מצרים. אל החכמים אומר. **איך תאמרו אל פרעה**, להתפאר לפניו לאמר. **בן חכמים אני**, החכמה מקובלת אצלי מאבותי, ואל השרים אומר איך תאמרו אל פרעה אני **בן מלכי קדם**, ומקובל אני מאבותי ענין הנהגת המלוכה : (מלבי"ם באור הענין)

נב אִים אֶפֹּא חֲכָמִיךָ וַיְגִידוּ נָא לָךְ וַיִּדְעוּ מֵהַ יַעֲזֵךְ יְהוָה צְבָאוֹת עַל מִצְרָיִם:

מצודת דוד **אים אפוא**. כאלו לפרעה יאמר איה הם ואיה פה חכמיך ויגידו

לך עתה במה תנצל : וידעו. יתחכמו לדעת מה יעץ ה' וכו' להיות נשמר
מהעצה היעוצה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין אים, משיב לעומת החכמים אפוא הם ומדוע לא הבינו עצת ה'. ? **אפוא חכמיך**, המאמר מוגבל **איה חכמיך ויגידו נא לך**. **אפוא** (חכמיך) **וידעו מה יעץ ה'**, כי ההבדל בין איה ובין אפוא, במלת איה שואל על העצם אם ישנו פה לפנינו, ובמלת אפוא שואל על העצם אם נמצא כלל במציאות באיזה מקום בעולם, ולזה איה חכמיך האם ישנם אצלך למען יגידו לך מה יעץ ה', ומוסיף לאמר אפוא חכמיך גם אם אינם פה שיגידו לך האם ישנם כלל במציאות באיזה מקום שידעו עכ"פ הם בעצמם מה יעץ ה' ומה גזר על מצרים, כי לא נמצא כלל בהם חכם שידע את זאת, שאל"כ לא היו משיאים אותך בהבליהם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אים אפוא. ההבדל בין איה ואיפוא, איה שואל אם העצם פה, כמו איה שרה אשתך, כי צריכה להיות בבית. איה הקדשה היא בעינים, ואיפוא שואל על עצם העומד במקום רחוק ומורכב משתי מלות אי פה, אי המקום שיאמר שם כי פה הוא, איפה הם רועים, איפה לקטת היום. שואל על מקום רחוק : (מלבי"ם באור המלות)

ג'ו נואלו שרי צען נשאו שרי נף התעו את מצרים פנת שבטיה:

רס"י נואלו. ל' אוילים : נשאו. כמו הגחש הקיאני (בראשית ג) : (רס"י)

מצודת דוד **נואלו**. שרי צוען נעשו אוילים ושרי נוף נפתו בהסתת חכמים והיועצים בעצתם הנבערה : **והתעו**. השרים התעו את העם היושב במצרים אשר היא ראש הממלכה כי השרים הבטיחו את העם בדברי היועצים לאמר שהם יהיו המנצחים במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נואלו**. ענין אוילות ושטות כמו אשר נואלנו (במדבר י"ב) : **נשאו**. ענין הסתה ופתוי כמו הנחש השיאני (בראשית ג) : **והתעו**. מי ששוגה בדעתו קרוי תועה והושאל מהתועה בדרך : **פנת**. דבר החשוב נקרא בלשון שאלה פנה על כי הדרך לשום האבן המובחרת בפנת הבנין להיות נראה משתי הצדדים וכמ"ש אבן וכו' היתה לראש פנה (תהלים קי"ח) : **שבטיה**. מלשון שבט ומשפחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נואלו, עתה מסיב פניו אל שרי צוען, שהם היו צריכים להדריך את העם, והם עצמם נואלו ומהם נשאו ונפתו שרי נוף הקטנים מהם לבטוח מן הרע המשקיף עליהם. **והתעו**, ר"ל ולכן פנת שבטיה, שהם הראשים שבה, התעו את העם ההמוני ויתעם בתהו לא דרך :

[הערה : נודע כי קוטב הנבואה הזאת, חזה על המהומה והמבוכה הגדולה אשר היתה במצרים בעת ההיא אחרי מות (סעטהאס) מלכם, שאז התפרדו לשנים עשר מושלים ושבטים, עד מלוך עליהם (פזאמטוכעס) כנודע מקורות ימי קדם, וזה סבב השחתת הארץ שנלחמו עיר בעיר ממלכה בממלכה (כמ"ש בפסוק ב'). והנה צוען, שהוא העיר (טאנעס) הנודעת בספרי קורות העתים למצרים הקדומה, משם יצא תמיד שבט מושלים מלכים ושרים על ארץ מצרים, ובעת ההיא הרימו ראש שרי נוף (מעמפיס) ומרדו בראשיהם שרי צוען, ומשם יצא הרעה והמבוכה לחלק את הארץ לגזרים שנים עשר נשיאים לאומותם. וזה שכתוב על ידי שנואלו שרי צוען, ולא ידעו הנהגת המלוכה, נשאו שרי נוף. לבטוח בל יראו מאימת שרי צוען ומרדו בס, ובזה והתעו את מצרים, ובמה התעו אותם? אומר פנת שבטיה, במה שהניחו שרי נוף לאבן פנה, להקים פנת השבטים שמזה נצמח ראש ולענה, והשחתת המדינה : ע"כ] (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נשאו. מפרשים לשון הסתה ופיתוי, ומבואר (לקמן לח) ההבדל בין השיא פתה הסית, כי השיא מציין שהמשיא מבטיח את המושא בל ירא מן הרע שדואג מפניו, כי שלום יהיה לו בעשותו הדבר ההוא, ובזה מתאחד עם נשא מלשון רוממות, שמתנשא בלבבו לאמר שלום יהיה לי : **פנת שבטיה.** כמו ויתיצבו פנות כל העם, (שופטים כ' ב'), הם הראשים המובדלים שבעם : (מלבי"ם באור המלות)

יִדַּעְתְּ יְהוָה מִסֵּךְ בְּקִרְבָּהּ רוּחַ עֹנֵיִם וְהִתְעוּ אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מַעֲשֵׂהוּ כְּהִתְעוּת שָׁכֹר בְּקִיאוֹ :

רש"י מסך בקרבה. מסקה מזג להם בתוכה שעייה את רוחם לשון מסכה יינה (משלי ט) עירוב מסקה בחזית עד שמעמידו בטעמו קרוי מסך : עועים. שם חולי של טירוף הדעת : (רש"י)

מצודת דוד ה' מסך. המקום ערבב ובלבל בהם רוח עוות ועקום ר"ל בלבב דעתם בענין תכסיסי המלחמה : **והתעו.** היועצים והשרים התעו את מצרים בכל הדברים כמו השכור אשר יהיה נתעה בעת יקיא מאכלו בעבור רוב השכרות אשר לא ידע אז מה לעשות : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסך. ענין ערבוב ובלבול כמו מסכה יינה (משלי ט) שהוא ערבוב המים ביין. עועים. מלי עוות ועקימות : **בקיאו.** ענינו החזרת המאכל אל החוץ כמו וספק מואב בקיאו (ירמיה מ"ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' מסך, אומר, אבל באמת מהי היתה זאת כי הוא

מסך בקרבם, ומזג במ רוח בלבול וטרוף הדעת. כמי שמוזג את היין שיהיה נוח לשתות, ומן יין העושים הלז המשכר, שתתה מדינת מצרים ונשתכרה, ועייז **והתעו**, השרים האלה את מצרים. **כהתעות שכור בקיאו**, כמו שהשכור תועה לשוב ולשתות את קיאו, אשר פלט ממעיו ומבטנו הורישתהו הטבע, שאינה יכולה לסבלו, והוא בדמיונו כי יין הוא שותהו, כן התעו אותם לעשות מעשים נגד טבעם, מעשים אשר תקיא הארץ אותם ולא תוכל להכילם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מסך. ענינו עירוב. ועקר הנחתו על מזיגת היין שמוזגים אותו במים שיהיה טוב לשתיה ומשתתף עם מזג אל יחסר המזג, הזיין מתחלף בסמ"ך והכ"ף בגימ"ל: **עוים**. בודד בתני"ך, ולדעתי שרשו עות, שמורה על הערבוב וטרוף הדעת, עוה עוה אשימנה (יחזקאל כא), והוא מן המכופלים שנכפל פ"א ועיין הפעל, שמורה על ריבוי הדבר, כמו שעשועים, רק בראשון נשמט ה' למ"ד הפעל שנופל ברוב ובשני נשמט גם הוי"ו אשר גם הוא יפול בנופלים: (מלבי"ם באור המלות)

טו ולא יהיה למצרים מעשה אשר יעשה ראש וזנב כפה ואגמון:

כ"י **אשר יעשה ראש וזנב כפה ואגמון**. הם החרטומים ואלטגנינים החוזים בכוכבים פיש צרקיע מזלות וכוכבים המכונים כן ועשוין דוגמת ראש וזנב והם נתונים בתלי (ס"א צטלה) ויש לפרש כתרגומו ראש והגמון שלטון ואטרון: (כ"י)

מצודת דוד **ולא יהיה**. לו שום תועלת בכל מעשה אשר יעשה הן הראש הן הזנב ר"ל לא יצליחו לא במעשה הראשים ולא במעשה הפחותים: **כפה ואגמון**. ר"ל במעשה החזק ולא במעשה החלש וכפל הענין במ"ש: (מצודת דוד)

מצודת ציון **וזנב**. תחתיות הדבר קורא זנב ויורה על השפלות: **כפה**. ענינו ענף כמו כפות תמרים (ויקרא כ"ג): **ואגמון**. הוא צמח רך והוא הפוך מן גומא וכן הלכוף כאגמון ראשו (לקמן נ"ח): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ולא יהיה**, ועיי"כ לא ישאר למצרים מעתה איזה מעשה ופעולה שיעשה לו לתועלתו, אחד מראשיו הגדולים, או מן הראשים הפחותים. וגם אפילו שיתעורר איזה כפה היינו אחד מגבוריו ועשיריו לאיזה תועלת כללי, או אפילו אגמון שהם ההמון העם החלשים, כולם ירפו ידיהם מעשות כל דבר: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ראש וזנב כפה ואגמון**, בארתי למעלה (ט): (מלבי"ם באור המלות)

טז בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי מְצָרִים כְּנָשִׁים וְחָרָד וּפְחָד מִפְּנֵי תְּנוּפֹת יַד יְהוָה
צְבָאוֹת אֲשֶׁר הוּא מְנִיף עָלָיו:

מצודת דוד **כנשים**. תשושי כח ורכי לבב כנשים : מניף עליו. להכותו בו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **וחרד**. ענין רעדה : **תנופת**. ענין הרמי' : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כנשים**, החרדות ומתפחדות מכל דבר. **וחרד ופחד**,
חרדה היא הבהלה הפתאומית מפגע חדש אשר פגעו, והפחד הוא הפחד
הנמשך ימים רבים מעצם שאינו נגד עיניו. והנה יקרה לפעמים שהאדם
יתבהל פתאום ויחרד גם לדבר קטן פתאומי אשר פגעו, אבל אחר שראהו
כבר כי אך דבר קטן הוא לא יפחד עוד אח"כ, וכן יצוייר שיפחד האדם
גם מפני דבר שאין בו ממש, וזה בא מסבת שלא השיג את הדבר שהוא
מפחד ממנו, ונדמה לו כי הוא עצם נשגב שביכולתו להרע לו, אבל אחר
שחרד מפני הדבר ההוא ע"י שפגע בו, א"א שיפחד אח"כ ממנו, כי הלא
כבר היה לנגד עיניו וראה שהוא דבר קטן. לעומת זה אומר, כי מצרים
יהיו רכי לבב כ"כ עד שגם רק מפני תנופת יד ה', שזה מורה הנפה קטנה
ורמיזה קלה שיורה לו בידו, (כי זה המבדיל בין הרמה לתנופה), ור"ל ע"י
רמיזה קטנה שידמה להם שהוא להם אות לרעה, יתחרדו פתאום בעת
יראו הרמיזה והאות הקטן ההוא, וגם אחר כך יפחדו ממנו בתמידות
כדרך הנשים המהבילות והמלאות מורך לב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **וחרד ופחד**. ההבדל בין חרדה ופחד, חרדה, היא
הבהלה הפתאומית, כמו ויחרד יצחק חרדה גדולה, ויחרד האיש וילפת.
ופחד, הוא הפחד המתמיד, ופחדת לילה ויומם, אשרי אדם מפחד תמיד,
ותפחד תמיד כל היום. חרדה, היא מן הרע העומד נגד עיניו, חרדה הרמה.
ויחרד כל העם אשר במחנה. פחד, הוא מדבר אשר אינו לפניו, כי פחד
פחדתי ויאתיני, אשרי אדם מפחד תמיד, ג' הפחד לא יהיה רק מדבר שיש
לדאג מפניו שירע, והחרדה יבוא על דבר פתאומי שיחרד האדם לקראתו,
ויחרדו זקני העיר לקראתו (ש"א טז ד'), ויחרד אחימלך לקראת דוד (שם)
כא ב') : **תנופת**. ההבדל בין הרמה לתנופה ע"ל (י"ג א'), (יז) **עצת ה'**
צבאות. ע"י לעיל (ה') בארתי פעל יעץ הנזכר אצל השי"ת, הוא גזרת דינו
החרוצה : (מלבי"ם באור המלות)

יז וְהִיְתָה אֲדָמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא כָּל אֲשֶׁר יִזְכִּיר אֶתְּהָ אֵלָיו יְפָחַד
מִפְּנֵי עֲצַת יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר הוּא יוֹעֵץ עָלָיו: (o)

רפ"י והיתה אדמת יהודה למאכלים לחגא. כשישמעו הנותרים במאכלים משבי סנחרב את מפלתו שיפול בארץ יהודה בלא שום מלחמות זרוע בשר ידעו כי יש שכינה בישראל ומוסיעם חזק וייראו ויפחדו מפני אדמת יהודה : חגא. לשון שבר ואימה ופחד לשון יחוגו וינעו כשכור (תהלים קז) וכן חגוי הסלע (סיר ב) : מפני עלת ה' לבאות אשר הוא יועץ עליו. להפילו ביד סנחרב ויהודה ימלט מידו : (רפ"י)

מצודת דוד אדמת יהודה. ר"ל השכינה השורה באדמת יהודה תהיה למצרים לשבר רוח ופחד לבב : כל אשר. ר"ל כל זמן אשר המזכיר יזכיר אותה אליו יפחד : מפני עצת. כי בעת שכבש סנחרב את מצרים חשב שבמקרה באה אבל כשיראה שנפל סנחרב סביב ירושלים עיי המלאך המכה בהם ישכיל לדעת שהיתה בעצת ה' אשר יעץ עליו להפילו ביד סנחרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחגא. ענין בקוע ושבר כמו יונתי בחגוי הסלי' (ש"ה ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיתה, גם אדמת יהודה תהיה להם לחרדה, שאיש אשר יזכור פתאום את עצמו בארץ יהודה, יחשוב זאת לאיזה אות, אולי ה' צבאות יועץ עליו איזה דבר, ועיי שהוא נזכר למעלה אצל ה', הוא זוכר למטה את אדמת הקודש וארץ ה', (וידוע שהמצריים היו מעוננים לכל דבר, ועפ"ז צייר גם יראתם את ה' בדרך זה, שכמו שהיה סימן אצל האומות בימי קדם כשהיה זוכר איזה דבר רע או טוב פתאום, היה מנחש מזה איזה דבר שיקרה לו כנודע, כן מצרים אחרי יכירו קדושת ארץ יהודה כי ה' שוכן בקרבה, אם יעלה על זכרונם פתאום ארץ יהודה, יחשבו זאת לסימן שה' זוכר אותו ויעץ עליו איזה דבר, טוב או רע) : (מלבי"ם באור הענין)

ג'ח ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת פנען ונשבעות ליהוה צבאות עיר ההרס יאמר לאחת: (o)

רפ"י ביום ההוא יהיו חמש ערים וגו'. שנינו בסדר עולם אחר מפלתו של סנחרב עמד חזקיהו ופטר את האוכלוסין שהביא עמו ממאכלים ומכוס בקולרין לפני ירושלים וקבלו עליהם מלכות שמים וחזרו למקומן שנאמר ביום ההוא יהיו חמש ערים וגו' והלכו וזנו מזבח לה' בארץ מאכלים ומקריבין עליו קרבן לשמים לקיים מה שנאמר ביום ההוא יהיה מזבח לה' בארץ מאכלים, ויש מרבותינו שדרשוהו במסכת מנחות על מזבח בית חוניו

בנו של שמעון הצדיק שזרח לו למאריס ועשה קס מזבח : מדברות קפת
כנען. כישראל קבארץ כנען : עיר ההרס יאמר לאחת. (ת"י קרתא דבית
קמץ לעתידלא למיחרב יתאמר היא חדא מנהון) ההרס ת"י לשני פנים
לשון האומר לחרם ולא יזרח (איוז ט) ולשון הריסה וחורבן ומהיכן למדה
יונתן מנבואתו של ירמיה קנבא בתחפנחס וקבר את מצבות בית השמש
אקר בארץ מאריס (ירמיה מג) למדנו קבית קמץ קבארץ מאריס ומלכה
עתידה ליחרב ומלכות האמורות קס היא מלכה אלל גבולה לה' האמורה
לאן ויק לומר שהיתה בית קמץ יוקבת בגבול מאריס על הספר לכך נאמר
אללה גבולה :

מצודת דוד שפת כנען. לשון הקדש : **ונשבעות וכו'.** כי מעתה יאמינו בה'
ויקבלוהו לאלוה : **עיר ההרס.** ר"ל יסכימו ביניהם שאם אחת מהערים
ההם תשוב מאחרי המקום שיאמר עליה עיר ההרס ר"ל שיעמדו עליה
ויהרסוה :

מצודת ציון ההרס. מל' הריס' ונתיצה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שפת כנען, לשון הקדש, **ונשבעות**, שישבעו לה' לאמר
כי אחת מהנה שתסוג אחור ממנו יאמר לה עיר ההרס, יהרסוה ויחרבוה
: [הערה : מתי נתקיים זאת נחלקו המבארים, י"מ נבואה זו עתידה, וי"מ
על מזבח שבנה חוניו בן ר' שמעון הצדיק באלכסנדריא של מצרים כמ"ש
במנחות (ק"ט ע"ב), ובירושלמי יומא (פרק טרף בקלפי), ודעת חכמינו
זכרונם לברכה במנחות (ק"י) שהיה זה בימי חזקיהו שהאוכלסין שמצא
חזקיהו מבני מצרים עת נפל אשור קבלו עליהם שלא לעבוד עבודה זרה.
וכן משמע בפסיקתא דרב כהנא (פרשה י"ז) ושם חשב החמש ערים
בתוכם אלכסנדריא שהוא נוא אמון, כמ"ש בבראשית רבה (פ"א) ונוף
(מנפוח) ט"ס וצ"ל (מענפוס), ותחפנחס, ועיר השמש אילופילוס, היא
העליאפאליס, עיר השמש בלשון יון, וכן בירמיה (מ"ג י"ג) בית שמש אשר
בארץ מצרים, ובה היה מושב הרבה מכהניהם וחכמיהם כידוע, יאמר כי
עיר הזאת תהיה גם כן מן המקבלים עליהם עבודת ה' : ע"כ] : (מלבי"ם
באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ונשבעות לה'.** שבועה הנקשרת אל השם שאחריו
ביחוס שבו, מורה על השם שבו ישבע שבועתו, אתה נשבעת בה'. שבועה
שאחריו יחוס שאליו, מורה שהתקשר אל העצם ההוא לעשות לו איזה
דבר בשבועה, כמו אשר נשבע לאבותיך, אשר נשבעת להם בך, להם העצם
שאליו נשבע בך, העצם שבו נשבע. ולפ"ז יבואר פה שנשבעו לה' לקיים
לו איזה דבר ולא כמפרשים שישבעו בשם ה' : (מלבי"ם באור המלות)

יִטַּ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבַּח לַיהוָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם וּמִצְבֵּה אֶצֶל גְּבוּלָה לַיהוָה:

מצודת דוד **מזבח וכו'.** כי מצרים יקריבו קרבנות לשמים : **ומצבה.** מזבח מאבן אחת : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **מזבח,** המזבח יהיה בתוך הארץ להקריב עליו קרבנות, והמצבה תהיה אצל הגבול הוא אלהיהם, והוא יריב ריבם מן הבא לגבולם לעשות להם רעה כמו שיבאר : (מלבי"ם באור הענין)

כֹּ וְהָיָה לְאוֹת וּלְעֵד לַיהוָה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי יִצְעֲקוּ אֶל יְהוָה מִפְּנֵי לְחָצִים וַיִּשְׁלַח לָהֶם מוֹשִׁיעַ וְרַב יְהִצִּילֵם:

כִּס"י והיה. המזבח לאות ולעד זינס וזין המקום : **מושיע ורב.** מושיע וקר (כ"י)

מצודת דוד **לאות ולעד.** המזבח יהיה לאות ולעד בארץ מצרים שהמה עובדים לה' ואם יצעקו לה' וכו' ישלח להם מושיע והמושיע יהיה גדול ונכבד והוא יצילם מיד הלוחצים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לאות.** לסימן : **לוהצים.** ענין דחק כמו וגר לא תלחץ (שמות כג) : **ורב.** ענינו גדול וחשוב כמו ורבי המלך (ירמ' מא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיה לאות ולעד לה',** מוסב על המזבח והמצבה, המצבה תהיה לאות לה' יזכרו בו כי ה' הוא הרב ריבם והמושיע להם מצורריהם, והמזבח הוא יהיה לעד להם להתרות בהם בעתיד שיעבדו את ה' להקריב לו זבח ומנחה. (ובזה יל"פ מ"ש לה' צבאות בארץ מצרים, הוא מאמר מגביל **לאות לה' צבאות ולעד בארץ מצרים.** האות יהיה כנגד ה' שיזכר ע"י המצבה שהוא יושיעם ויצילם, והעד יהיה בארץ מצרים שהמזבח יעיד בס ויתרה להם לעבוד את ה'). **כי יצעקו,** עתה מבאר דבריו מ"ש **והיה לאות לה' צבאות,** הוא **כי יצעקו אל ה' מפני לחצים,** עת יבואו אויבים למדינתם, וע"י האות הזה שהיא המצבה יזכר ה' וישלח להם מושיע ויריב ריבם והצילם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לאות ולעד,** אות מורה על ציון דבר העבר, וקשרתם לאות על ידך, לדעת איזה דבר ולזכרו. ועד מורה על העתיד להעיד בל יעשו איזה פעולה או שיעשהו בהבא מפני העד המעיד ומתרה בס עד הגל הזה ועדה המצבה. ורב שרשו ריב כמו הוי רב את יוצרו : (מלבי"ם באור)

זָבַח וְנִדְעָה יְהוָה לְמִצְרַיִם וְיָדְעוּ מִצְרַיִם אֶת יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְעָבְדוּ זָבַח
וּמִנְחָה וְנָדְרוּ וְנָדַר לַיהוָה וְשָׁלְמוּ:

רש"י וְנִדְעָה ה'. יהיה כח גבורתו ניכר להם : (רש"י)

מצודת דוד וְנִדְעָה. יהיה ניכר למצרים : וידעו. והמה יתנו לב לדעת : זבח
ומנחה. בזבח ובמנחה : ושלמו. את נדרם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וְנִדְעָה, עתה מבאר מה יהיה העד בארץ מצרים, אומר
כי ע"י שיעזור ה' למצרים יודע להם, ואח"כ יתחילו להתבונן בו ולהכיר
מעשיו הכללים והפרטים וידעו מצרים את ה', מעצמם ג"כ, מצד
השכלתם, וע"כ יעבדו את ה' בזבח ומנחה, על המזבח אשר יהיה בארץ
מצרים, וגם ידרו נדרים על העתיד וישלמו אותם באמונתם ובטחונם
ובמלאת ה' כל חפצם, וזה יהיה העד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וְעָבְדוּ זָבַח וּמִנְחָה, חסר בי"ת השימוש בזבח ומנחה,
כמו כי ששת ימים עשה ה'. וכענין גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות וגו'
כי ממנו נקח לעבוד את ה' : (מלבי"ם באור המלות)

זָבַח וְנָגַף יְהוָה אֶת מִצְרַיִם נָגַף וְרָפָא וְשָׁבוּ עַד יְהוָה וְנָעֲתַר לָהֶם
וְרָפָאם:

רש"י וְנָגַף. לשון מכה הוא : נגוף ורפוא. ואחר המכה יביא להם רפואה
: ונעתר להם. ירצה להם : (רש"י)

מצודת דוד וְנָגַף. כאשר יחטאו לו ינגוף אותם אבל לא תתמיד כי מיד אחר
הנגיפה ירפאם ר"ל לא יאריך להם עד שתתמלא סאתם וינגפו מבלי
תקומה כי לטובתם יפרע מהם מעט מעט : ושבו. כאשר יעשו תשובה
יתרצה להם ויקבל עתר תפלתם וירפאם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְנָגַף. ענין הכאה כמו ונגפו אשה הרה (שמות כא) : ונעתר. הוא
ענין רבוי כמו ועתר ענן הקטורת (יחזקאל ח) ור"ל יקבל מרבית תפלתם
ויתרצה להם וכן ונעתר להם (דה"א ה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וְנָגַף, אומר מעתה לא יתנהג ה' עם מצרים כאשר
יתנהג עם אומה אחרת מאומות השנואים בעיניו, אשר עת ינגוף אותם

הוא דרך נקמה להשחית האום הזה ולבלעו. לא יהיה כן אצל מצרים רק עת ינגף ה' את מצרים, יהיה זה דרך רפואה, שאם יליזו מדרך הישר יגוף אותם כדי שע"י המגפה יתנו אל לבם כי אילו **ושבו אל ה'** בתשובה ונעתר להם וירפא אותם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נגף ורפואה, לא נמצא רפואה אצל מגפה זולת במקום הזה, כי נגף הוא המכה המביאה המות בהכרת. **ונעתר**, עתר הוא הריצוי ברוב תחנונים ודברים הרבה. וגדרו רבוי תחנונים ודברים, והנפעל מורה שנעתר ונרצה ע"י רוב דבריהם ובקשתם: (מלבי"ם באור המלות)

כג ביום ההוא תהיה מסלה ממצרים אשורה ובא אשור במצרים ומצרים באשור ועבדו מצרים את אשור: (o)

רס"י תהיה מסלה. תהיה דרך כבושה שיהלכו זה תמיד ממלכתי' לאשור: ובא אשור במלכתי'. ת"י ויגיון אשורתי למלכתי': (רס"י)

מצודת דוד תהיה מסילה. דרך כבושה תהיה מזה לזה כי מרוב אהבה ואחוה ירבו לבוא אלה באלה: **את אשור**. מצרים יעבדו עבודת המקום עם אשור כי המה יכירו עוד יותר מפלאות ה' כשהכה בהם מלאך ה': (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין תהיה מסלה, כי יהיה שלום ביניהם. **ועבדו**, כמשמעו, וי"מ ועבדו לה' בזבח ומנחה מצרים עם אשור: (מלבי"ם באור הענין)

כד ביום ההוא יהיה ישראל שלישייה למצרים ולאשור ברכה בקרב הארץ:

רס"י יהיה ישראל שלישייה למצרים ולאשור. לשלום ולזכרה לפי שלא היתה אומה חשובה בעולם באותו הזמן כמצרים וכאשור וישראל היו שפלים בימי אחז ובימי הושע בן אלה ואמר הנביא על ידי הגם שיעשה לחזקיהו יגדל שם של ישראל למעלה והיו חשובים כאחת מאלו הממלכות לזכרה ולגדולה: (רס"י)

מצודת דוד שלישייה. שלישיית תהיה לה באמונת האל, או שתהיה מושלת על מצרים ועל אשור. ברכה. כל השלשה יהיו ברכה בקרב הארץ שתהיה

להם ברכה יותר מכל האומות : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלישיה. מל' שלש או יתכן שהוא מענין ממשלת ונסיכות כמו ומבחר שלשיו (שמות טו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שלישיה, תהיה משולשת לענין הברכה, שתהיה מבורכת ע"י מצרים ואשור בשלשה ענינים : (מלבי"ם באור הענין)

כנה אֲשֶׁר בָּרְכוּ יְהוָה צְבָאוֹת לְאמֹר בְּרוּךְ עַמִּי מִצְרַיִם וּמִעֵשָׂה יְדֵי אֲשׁוּר וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל: (o)

רס"י אֲשֶׁר בָּרְכוּ. לִישְׂרָאֵל : בְּרוּךְ עַמִּי. יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לִי לְעַם זֵהוּתָם בְּמִלְרִים. וּמַעֲשֵׂה יָדָיו. הִרְאֵתִי לָהֶם בְּגִזְרוֹת שֶׁהִפְלַחְתִּי בְּאֲשׁוּר וְעַ"י אֹתָם נִיסִים יִסְבּוּ אֵלָיו וְיִהְיוּ כְּאֵילוֹ עֵתָה עֲשִׂיתִים מַחֲדָק וְהֵם יִהְיוּ נַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל וְדוּגְמָא זו ת"י : (רס"י)

מצודת דוד אשר ברכו. אשר כל אחד משלשתן ברכו ה' ויאמר ברוך עמי מצרים ר"ל ברוך הוא על ששב להיות עמי להאמין בי : **ומעשה ידי.** חוזר על מלת ברוך לומר ברוך מעשה ידי אשר ר"ל ברוך הוא על אשר הכיר שמה שעלתה בהם היה מעשה ידי ולא במקרה : **ונחלתי ישראל.** גם זה חוזר על מלת ברוך לומר ברוך נחלתי ישראל ר"ל ברוך הוא על אשר מעולם הוא נחלתי ומאמין בי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין אשר ברכו ה' וכו' ברוך עמי מצרים, שיעור הכתוב לאמר מצרים. ברוך עמי, ולאמר אשר ברוך מעשה ידי ולאמר ישראל ברוך נחלתי. היינו מצרים יכירו מעלת ישראל מצד שבחרם ה' לו לעם בצאתם ממצרים, והם יברכו את ישראל מצד שהם עם ה'. אשר יכיר מעלת ישראל מצד שראה שם מעשה יד ה' הגדולה ונפלאותיו אשר הכה את כל מחנהו בלילה אחת, והוא יברכם ע"י מעשה יד ה' הנראה עליהם. וישראל עצמם יכירו מעלתם העקרית שהם נחלת ה', מצד נפשם החצובה ממעל, והם ממלכת כהני ה' וגוי קדוש, אשר לא ימירם באום אחר לעולם, ומצד זה יתברכו בעצמם כי הם נחלת ה' לעולם : (מלבי"ם באור הענין)

א בַּשָּׁנָה בָּא תִּרְתֵּן אֲשֶׁדִּוּדָה בְּשִׁלַּח אֶת־וּ סָרְגוֹן מֶלֶךְ אֲשׁוּר וַיִּלְחָם בְּאֲשֶׁדִּוּד וַיִּלְכְּדֵהוּ:

מצודת דוד בשנת וכו'. אז התחיל אשור לעשות גבורות ולכבוש ארצות העמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון סרגון. הוא סנחריב בן ארז"ל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בשנת, זה היה ג' שנים לפני מפלת סנחריב. סרגון, הוא סנחריב : (מלבי"ם באור הענין)

ב בָּעֵת הַהִיא דָּבַר יְהוָה בְּיַד יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּץ לֵאמֹר לָךְ וּפְתַחַתְּ הַשֶּׁקַּע מֵעַל מִתְּנִיָּה וְנִעְלַךְ תַּחְלִיץ מֵעַל רִגְלֶיךָ וַיַּעַשׂ כֵּן הֵלֶךְ עָרוֹם וַיִּחַף: (o)

רש"י ופתחת השק מעל מתניך. ת"י ותיסר סקא בחרכך והדברים מוכיחים שהרי עד עכשיו לא ציוהו לחגור שק שהוא אומר לו להתיר ועוד שהוא אומר ונעלך תחלוץ והוא סימן לאצלות ופי' ופתחת כמו (שמו' לט) מפותחות פתוחי חותם לחגור שק בדוחק על בשרו כדי שתרא' תקוקה בבשרו : מעל מתניך. למעלה ממתניך : ערום. ת"י פחיח בבגדים קרועים ובלואים ולא ערום ממס : (רש"י)

מצודת דוד ופתחת השק. כי ישעיה היה מתאבל על גלות עשרת השבטים ולבש השק על מתניו לצער ולאבל ואמר לו המקום שיתיר השק מעל מתניו וישאר ערום כי אותו לבד לבש. הלוד. היה מהלך ערום ויחף : (מצודת דוד)

מצודת ציון לד. הוא ענין זרוז : ופתחת. ענין התרה כמו יתרי פתח (איוב ל) : מתניך. חלציד : תחלוץ. ענין שליפה כמו חלוץ הנעל (דברים כה) : ויחף. ענין חוסר מנעלים כמו מנעי רגליך מיחף (ירמיה ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ופתחת השק, שהיה לבוש שק מיום גלות עשרת השבטים, וצוה שיסיר שקו ויחלוץ נעליו. ערום ויחף, לא הלך בן רק יום אחד או שעה קטנה בביתו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ופתחת. הסרת השק מעליו, כמו פתחת שקי ותאזרני שמחה (מלבי"ם באור המלות)

גז וַיֹּאמֶר יְהוָה פֶּאֶשֶׁר הֵלֶךְ עִבְדִּי יִשְׁעִיהוּ עָרוֹם וַיַּחֲף שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹת וּמוֹפֵת עַל מִצְרַיִם וְעַל כּוֹשׁ:

רש"י שלש שנים. ילך כן לאות ולמופת למצרים ולכוש שלסוף שלש שנים ינהג מלך אשור את שבי מצרים וגו' למדנו שכבש תרתן את אשדוד שלש שנים לפני מפלתו של סנחריב שהרי מפלתו היתה כשהביא את שבי מצרים ותרהקה מלך כוש לפני ירושלים בקולרין כשצא לאור על חזקיהו : (רש"י)

מצודת דוד שלש שנים. זהו סימן מה שיהיה בסוף שלש שנים על מצרים ועל כוש (מצודת דוד)

מצודת ציון שלש שנים. כמו לשלש שנים ותחסר הלמ"ד : אות ומופת. פתרון אחד להם והם ענין סימן וכפל המלה בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב) והדומים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שלש שנים, ר"ל אחרי שלש שנים יהיה דבר זה אות על מצרים וכוש שילכו ערומים בגולה, (וכבר בארתי במק"א כי כל דברי ה' שנבא ע"י הנביא לרעה על עם אחד, היה אפשרות שלא יהיה הדבר ולא יבא, כי רחום וחנון ה' ובעת שעשו תשובה בטל את הגזירה, והעד נבואת יונה בנינוה, ודברי ירמיה לחנניה בן עזור (שם כ"ח) אבל כל שחזק ה' את דברי הנביא במה שצוה לו לעשות מעשה בפועל אז הדבר מוכרח שיבא, וכ"ש אם היה הפועל ההוא דבר זר מפליא אזני השומעים ועיני הרואים, שכל שהוא זר יותר יהיה הוראתו וקיומו יותר חזק, וע"ז קראו אות ומופת, אות לסימן וזכרון, ומופת מפני זרות הדבר ההוא לעיני הרואים וזה היה הענין שצוה ה' להושע לקחת אשה זונה ודומיהם, וא"צ לדברי הראב"ע וחבריו אשר נטו בזה לדרך אחר שלא כמשפט) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אות ומופת. בארתי הבדלם למעלה (ז' יד, ח' יח), אות הוא מה שהוא לסימן אל דבר אחר, ומופת הוא על דבר זר שרבים מתפלאים עליו, ובזה במה שהלך ערום ויחף היה אות על מצרים, ובמה שהיה שלא כמנהג שהנביא ילך ערום ויחף היה מופת : (מלבי"ם באור המלות)

דז כֵּן יִנְהַג מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת שְׁבִי מִצְרַיִם וְאֶת גְּלוֹת כּוֹשׁ נְעָרִים וַזְּקָנִים עָרוֹם וַיַּחֲף וַחֲשׂוּפֵי שֵׁת עֲרוֹת מִצְרַיִם:

רָשׁוּי וחֲשׂוּפֵי שָׁת. כמו חֲסָף שָׁת והיו"ל יתירה כיו"ל חלוני וחורי וְקָלֵי : שָׁת. בית מואל הרעי וכן (ש"צ י) ויכרות את מדויהם עד שתותיה' וגמול זה היה להם תחת חס אביהם אָסַר ראה ערות אביו ולא כסה אותה מדה כנגד מדה : (רש"י)

מצודת דוד כן ינהג. כמו שהלך ישעיה כן ינהג וכו' : וחֲשׂוּפֵי שָׁת. מגולה עגבות ערות מצרים וכן כוש כי כבר זכר שניהם ואמר מצרים לרוב גנותן שנאמר בהם גודלי בשר (יחזקאל טז) : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחֲשׂוּפֵי. ענינו מגולה כמו מחשוף הלבן (בראשית ל) : שָׁת. ענין יסוד כמו שתותיה מדוכאים (לעיל יט) והוא שבאדם כמו היסוד בבנין וכן עד שתותיהם (ש"ב י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שבי מצרים, מצרים לא הגלה רק שבה ממנו שבי, ואת כוש הגלה כולו. ערות מצרים, ידוע שמצרים נקראת אשת הזימה והנביאים גינו אותה תמיד בזה וע"כ פרט את מצרים בגנאי הזה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שבי, גלות. הבדלם מבואר, גלות הוא אם מגלה כל האומה, ושבי הוא אם אינו שובה רק מקצתם לעבדים ושפחות, והאומה נשארת במקומה, וכן את כוש הגלה, אבל את מצרים לא הגלה רק שבה מהם שבי. וחֲשׂוּפֵי, מושך אחר וחֲשׂוּפֵי ערות : (מלבי"ם באור המלות)

חַתּוֹ וְבוֹשׁוּ מְכּוּשׁ מִבְּטָם וּמִן מְצָרִים תִּפְאָרְתֶּם:

רָשׁוּי וחתו ובשו. כל המציטים ומלפים על עזרת כוש והמתפארים במשען מלכים : תפארתם. וונט"ץ בלעז : (רש"י)

מצודת דוד וחתו. ישראל שהיו מביטים לעזרת כוש והיו מתפארים בבטחון מצרים בבוא מפתם יחתו ויבושו ממבטם ותפארתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחתו. ענין שבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וחתו, המאמר מגביל, וחתו מכוש מבטם, ובשו ממצרים תפארתם, אותם שהביטו אל כוש להשיג מהם עזר, עתה יחתו כי יראו שאין להם עוד תקוה, ואותם שהיו מתפארים במצרים ולא הביטו אליהם לעזרה רק שהיו מתפארים בכבודם ובבריתם, יבושו עתה

לעומת מה שהתפארו תחלה : (מלבי"ם באור הענין)

וַיֹּאמֶר יְשׁוּב הָאֵל הַזֶּה בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה לֵךְ מִבְּטָנוּ אֲשֶׁר נִסְבּוּ שָׁם לְעֶזְרָה לְהִנָּצֵל מִפְּנֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְאִיךָ נִמְלֵט אֲנַחְנוּ: (פ)

רש"י יושב האל הזה. ארץ ישראל שהיו נשענים על פרעה לעזרה : האל.
לשון חיי חיים : (רש"י)

מצודת דוד יושב האל הזה. זהו אל"י שהוא בגבול חיים : כה מבטנו. כזאת עלתה האומות אשר היינו מביטים אליהם לעזרה אשר חשבנו לנוס אליהם להנצל ממלך אשור : ואיך נמלט אנחנו. אם כך עלתה בהם ולא יכלו למלט את עצמם איך נמלט אנחנו בעזרתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כה. כמו כן : נסנו. מלשון ניסה ובריחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואמר יושב האל, ארץ יהודה שבטחו על מצרים וכוש, ויראו כי הם לא יכלו לעזור לעצמם, ואיך יצילו את אחרים? : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות האל. המחוז שאין נהר או ים מקיפים אותו נקרא ג"כ אל, כי פירוש מלת אי מחוז, בין שנהר או ים מקיף אותו או לא כמו זה שאומר על ירושלים (ן' מלך) : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-כא

וַיֹּאמֶר מִשָּׂא מְדַבֵּר יָם כְּסוּפּוֹת בְּנֶגֶב לְחֶלֶף מִמְדָּבָר בָּא מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה:

רש"י משא מדבר ים. הנבואה הזאת על צבל כמו שפורש בה וא"ת הרי כבר ניבא עליה (לעיל יג) על הר נספה שאו נס וכל הפרשה כולה פעמים שהנבואה באה בפיו היום בסיגנון אחד ולאחר זמן בסיגנון אחר : משא מדבר ים. ת"י מטל משרין דאחיין ממדברא כמי ימא : כסופות בנגב לחוף. כרוח סופה המתהפך בארץ יבשה שהיא מעלה אבק רב : לחוף.

כך יחליפו לצוא מחנות רבות על צבל : ממדבר. יצואו לה : מארץ נוראה.
ת"י מארעא דאתעצידא זה חסינין ויש לפרש שיהא מקום נחש ועקרז
כמו שנאמר (דברים א) המדבר הגדול והנורא : (רפ"י)

מצודת דוד מדבר ים. ר"ל על בבל היושבת אחר המדבר במערבו של פרס ומדי הבאים עליה למלחמה : כסופות. כרוח סופה המתהפך בארץ נגובה ויבשה שמעלה אבק רב : לחלוף. כן יהיה מרבית האבק לעת יחלוף צבא רב להלחם על בבל : ממדבר בא. מדרך המדבר יבוא. מארץ נוראה. כן יקרא המדבר שהוא מקום נחשים ועקרבים המייראים את העובר בו וכמ"ש המדבר הגדול והנורא (דברים א) וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון כסופות. רוח סופה וסערה : בנגב. ענין יובש כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו). לחלוף. לעבור כמו וחלף ביהודה (לעיל ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין משא מדבר ים, נבואה זו נבא על בבל, וקראה מדבר ים, לפי שמדי ופרס היו במזרחית צפונית של בבל, וממילא בבל מערבית דרומית לפרס, ואמר, מדבר, שבין בבל למדי ופרס היה מדבר, ודרך מדבר זה שבמערב של בבל באו האויבים, ועל ביאת האויב דרך המדבר נשא המשא, (תוכן המשא הזאת, מצייר ענין מפלת בבל על צד המליצה בדבורים נשגבים, כי ידוע שבבל לחמה עם מדי ופרס וכבשה אותם ועשה בלשאצר לחם רב ומשתה ביום הכיבוש, ובו בלילה בעת המשתה, קשרו עבדי המלך עליו קשר בדבר ה' והרגוהו, והודיעו לחיל פרס שהיו עדיין בדרך, ושבו וכבשו והחריבו את בבל, עפ"י מצייר איך צופה אחד עומד בו בלילה על חומת בבל, ובבא מחנה פרס שנית על בבל, נדמה לו כאבק הנישא מפני רוח המדבר, ואח"י נודע לו מן המרד, וכי הבאים הם האויבים השבים להחריב את בבל. ובזה מספר איך הצופה מצטער ומתחלחל על המראה בפלצות ורעדה - אח"י מצייר שנית איך נביא אחד מבני ישראל המבקשים למלאות דבר ה' במפלת בבל, עומד ג"כ על החומה ומצפה על אחרית בבל, ורואה ג"כ הדבר הזה, וקורא בקול שמחה וששון כי יום בשורה הוא לו. עתה נבאר בפרטות. כסופות, הצופה אומר, נדמה לי כאילו סופות חולפים בנגב המדבר, במקום שהארץ נגובה ומעלים אבק גדול ועפר. משקיף יותר ואומר ממדבר בא הסופה והאבק הזה, רואה יותר - הנה זה בא מארץ נוראה, מארץ פרס הנוראה לבני בבל שמתפחדים ממנו : (ב) חזות, אומר אבל אין זה סופה ואבק, כי חזות קשה הוגד לי, שהוא כי הבוגד בוגד, שנעשה בגידה ומרד בין עבדי המלך שבגדו באדוניהם, ומתוך כך והשוודד שוודד. עלי עילם, הצופה מספר מה שהוגד לו כי הבוגד אומר עלי עילם על בבל, ואת מדי צורי עליה, אל תירא עוד מבלשאצר וגבורתו, כי כל אנחתה, כל האנחה ומורא שהיה מפני בני בבל השבתי, ע"י שהרגתי את בלשאצר, זאת דברי הבוגד : (מלבי"ם באור הענין)

בַּבְּרִית חֲזוֹת קֶשֶׁה הֶגֶד לִי הַבּוֹגֵד בּוֹגֵד וְהַשּׁוֹדֵד שּׁוֹדֵד עָלַי עֵילָם צוּרֵי מְדֵי
כָּל אֲנַחְתָּה הַשְּׁבֵתִי:

רַשׁ"י חֲזוֹת קֶשֶׁה. הַנְּבִיא אֹמֵר נְבוּאָה זֹאת קֶשֶׁה עַל צַבֵּל הוֹגֵד לִי : הַבּוֹגֵד
בּוֹגֵד. תִּ"י אֲנִיכִיָּא מִתְאַנְסִין וּבְזִיאָא מִתְבְּזִין וּלְשׁוֹן הַעֲבָרִית לְפִי הַתְּרַגּוּם
כִּד פִּירוּשׁוֹ אֵת הַבּוֹגֵד צַבֵּל אַחַר וּבּוֹגֵד אֹתוֹ (ס"א אֹתְךָ) וְאֵת הַשּׁוֹדֵד צַבֵּל
אַחַר וְשׁוֹדֵד אֹתוֹ (ס"א אֹתְךָ) אֲלוֹ פֶּרֶס וּמְדֵי סְבוּזִין וְשׁוֹדִיין אֵת צַבֵּל
שְׁקֵדָה וּבְזִיאָה עַד עֵתָה אֵת כָּל הַמְּדִינּוֹת : עֵילָם. וְצוּרֵי עֵלְיָה : לְוֵרֵי
מְדֵי. עַל צַבֵּל בְּמִאֲרָה, אֱלֹהֵי לְוֵרֵי (ש"ב צ"ב) הַטֵּעַם לְמַטָּה בְּרִי"שׁ זֶה טַעְמוֹ
לְמַעַלְמָה בְּכַד"י כְּמוֹ שׁוֹבֵי : כָּל אֲנַחְתָּה הַשְּׁבֵתִי. לֹא מִפִּיק ה"א לְפִי שֶׁהוּא
כְּמוֹ כָּל אֲנַחְתָּה שְׁבַע עוֹלָם וְהוּא לְשׁוֹן אֲנַחְתָּה מְרֻבָּה שֶׁל אֲנָשִׁים רַבִּים
שׁוֹשְׁפִיר"שׁ צַבֵּל כָּל אֲנַחְתָּה הַשְּׁבֵתִי שֶׁהִיא הַעוֹלָם נֹאנַח מִפְּנֵי עוֹלָה שֶׁל
מַלְכוּת צַבֵּל עֵתָה הַשְּׁבֵתִי אֹתָהּ : (רַשׁ"י)

מצודת דוד חֲזוֹת. נְבוּאָה קֶשֶׁה נֹאמֵר לִי עַל בָּבֶל : הַבּוֹגֵד בּוֹגֵד. כָּל הַרוּצָה
לְבּוֹגֵד בּוֹגֵד בּוֹ וְכָל הַרוּצָה לְשַׁדֵּד מְשַׁדֵּד אֹתוֹ : עֵילָם. אֵת עֵילָם עֵלְיָה
לְמַלְחָמָה וְאֵת מְדֵי שִׁמְיָה עֵלְיָה מְצוּר : כָּל אֲנַחְתָּה. כָּל הַאֲנַחְתּוֹת שֶׁהִיתָה
בָּבֶל מֵאֲנַחְתּוֹת אֵת הַעֲכוּ"ם בְּמָה שֶׁהִטִּילָה עֲלֵיהֶם עוֹל כְּבֹד הִנֵּה עֵתָה בְּבוֹא
מִפְּלֵתָה בְּטֵלְתִי כָּל הַאֲנַחְתּוֹת : (מצודת דוד)

מצודת ציון חֲזוֹת. מֵרָאָה נְבוּאָה : הַבּוֹגֵד. עֵנִין מֵרֵד : וְהַשּׁוֹדֵד. עֵנִין עוֹשֵׂק
: עֵילָם. הוּא מִמְּדִינַת מְדֵי : צוּרֵי. מִלְשׁוֹן מְצוּר וְהוּא הַקִּיף גִּיּוֹסוֹת סָבִיב
הַעִיר לְכַבְשָׁה : (מצודת ציון)

גַּבְרִית עַל כֵּן מְלֹאוּ מִתְּנֵי חִלְחָלָה צִירִים אֲחֻזֵּי כְּצִירֵי יוֹלְדָה נְעוּיִתִי מְשֻׁמֵּעַ
נְבִהִלְתִּי מְרֹאוֹת:

רַשׁ"י מִלְּאוּ מִתְּנֵי חִלְחָלָה. הַנְּבִיא הוּא רַחֲמֵנִי וּמִתְאַנַּח עַל פּוֹרְעָנוֹת
הָאוֹמוֹת זֹאת מִדְּרַךְ אֲגִידָה וּלְפִי פֶּשׁוּטוֹ הַנְּבִיא אֹמֵר הַקִּינָה וְהַאֲנִינָה כֹּאֲלוֹ זֹאת
צַבֵּל מִתְאַוֵּנַת : לִירִים. לְשׁוֹן חֵיל וְחַבְלִים רַבּוֹתֵינוּ אֲמָרוּ יֵשׁ לְדַתּוֹת וְלִירִים
לְאֶשֶׁה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לִירִים לְדַתּוֹת הַבַּיִת. נְעוּיִתִי. חוֹלֵי הוּא הַקְּרוֹי עוּיֵת צַבֵּל
חַכְמִים : (רַשׁ"י)

מצודת דוד על כן. בעבור גודל הצרה : **מלאו מתני חלחלה**. הנביא אמר בלשון בבל : **צירים אחזוני**. כאבים אחזו אותי כמו כאבי יולדת : **נעויתי משמוע**. נתעקם גופי מקול השמועה ונבהלתי מראיית פלאי האבדון : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלחלה. ענין רעדה ורתת : **צירים**. ענין כאב כמו צירים וחבלים יאחזון (לעיל יג) : **נעויתי**. מלשון עוות ועקום : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין זה מדברי השומר המדבר בשם בבל, כי נתחלחל מפני השמועה הפתאומית, ואח"כ **צירים אחזוני** וכאב גדול, ואח"כ בטלו גם חושיי, **נעויתי** ובטלו סדרי הכחות המנהיגים את הגוף עד שלא יכולתי לשמוע, ונבהלתי עד שלא יכולתי לראות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נעויתי. עוה מורה בלבול וטרופ, וזה המבדיל בינו לבין יתר לשונות המורים על העיקום והעיקוש, ובא על טירוף הדעת, הדרך, היושר, בלבול כחות הגוף, ועיי לקמן (כד א') : (מלבי"ם באור המלות)

לד תַּעֲהָ לְבָבִי פְלָצוֹת בְּעַתְתָּנִי אֶת נַשֵּׁף חֲשָׁקִי שָׁם לִי לְחַרְדָּה:

רש"י פלצות. זהלה : את נשף חשקי. לילה שהייתי חושק בה לשמחה ולמשתה צם' יוסיפון מלינו שהיה שמה על שנאחו גדודיו את חיל פרס אותו לילה שם לי לחרדה שנא' (דניאל ה) זכשאר מלכא ענד לחס רב וגו' אישתיו חמרא וגו' ביה זליליא קטיל וגו' ודריוש מדאה קביל מלכותא (קס) (ו) :

מצודת דוד תעה לבבי. לא ידע לבבי מה לעשות מרוב צער : **פלצות בעתתני**. חרדה הבעיתה והפחידה אותי וכפל הדבר במ"ש לגודל החרדה והפחד : **את נשף חשקי**. הלילה שהייתי חושק ומתאוה לה לעשותה משתה ושמחה על אשר נצחו את חיל פרס כמ"ש ביוסיפון : **שם לי לחרדה**. מי שבידו להשים שם לי הלילה ההיא לחרדה כי בה נהרג בלשאצר ונכבשה בבל ומלך בה דריוש כמפורש בדניאל : (מצודת דוד)

מצודת ציון תעה. מי שאינו יודע מה לעשות נקרא תועה והושאל מהתועה בדרך ואינו יודע להיכן ילך : **פלצות**. ענין חרדה כמו ועמודיה יתפלצון (איוב ט) : **בעתתני**. מלשון בעתה ופחד : **נשף**. ערב כמו קדמתי בנשף (תהלים קיט) : **השקי**. ענין תאוה כמו חשק שלמה (מ"א ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אח"כ, נתבטל גופו בכלל כי **תעה לבבי**, ונתבטל כח החיים שלו ויותר מזה כי פלצות בעתתני, קונוואליסיאן, והרעדת כל

הגידיים וביטול כל הגוף ומיתריו ועורקיו, וזה הוא יען כי את **נשף חשקי**, מה ששף ונעתק החשק שלי זאת שם לי לחרדה, כי הרעדה והפחד הפתאומי המגיע בעת השמחה והששון, תכפיל השגעון והתמהון, ע"י העתקת הגוף וחושיו מן הששון אל הפחד הגדול, עד שהוא תועה בין השמחה והבהלה, ועיניו יחזו לו משאות שוא וחזיונות הגיל והשמחה עם מחזות ההרג והמלחמה אשר יוליכהו בתהומות מבהילות ומצולות שאון הנפש (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פלצות, הוא גדול מיראה ורתת ורעד וכל לשונות המורים על הפחד והרעדה, וענינו התפלצות כל כחות החיים וגידי הדם : **נשף חשקי**, אינו שם דבר רק פעל נשיפת חשקי, מה שנשף וקפץ ממני חשקי ותאותי, כי נשף מורה על העתק הדבר ממקומו, שמזה נגזר שם נשף על העתק היום או הלילה, כמ"ש (ברכות ד') תרי נשפי הוה, נשף יממא, נשף ליליא, ופרש"י כמו בוקא דאטמא דשף מדוכתא : (מלבי"ם באור המלות)

לח ערך השלחן צפה הצפית אכול שתה קומו השרים משחו מגן: (o)

רש"י כפה הכפית. זקוף המנורה צב"ר כווחין למנרתא כפיתא : אכל פתה. ומתוך האכילה והשתיה לעקו קומו השרים : משחו מגן. מגירי עור שלוק הן ומושחין אותן בשמן כדי שיחליק את הזיין וכך נאמר בשאול כי פס נגעל מגן גבורים פלט את משיחתו ולא קיבלה ונעשה מגן שאול כאילו לא נמשח בשמן :

מצודת דוד ערוך השלחן. בעת שהיו עורכים השלחן על המשתה אמרו אלו לאלו צפה הצפית ר"ל יעמוד הצופה על המצפה לראות אם באים חיל פרס ומדי : **אכול שתה**. בעוד שהיו אוכלים ושותים אמרו אלו לאלו קומו השרים ומשחו המגן לרדת אל המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ערוך. ענינו סדור המאכל : **צפה**. ענין ראייה כמו יצף ה' (בראשית לא). הצפית. העומד ורואה אם גייסות באים נקרא צופה : **משחו מגן**. יש מגן עשוי מעור שלוק ומושחין אותו בשמן להחליק מעליו מכת חרב וחנית וכן מגן שאול בלי משוח בשמן (ש"ב א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ערוך, עפ"ז יצייר המליץ את האיש המספר כאילו אחזהו השגעון וילפת מתמהון לב בין השמחה והחרדה, ושני הדמיונות מרגישים את נפשו, קורא הוא. **ערוך השלחן** למשתה, **צפה הצפית** לקראת המלחמה, חוזר וקורא **אכל ושתה**, ומתהפך בחזיונו. **קומו השרים משחו מגן** למלחמה, כאיש משוגע ממראה עיניו : (מלבי"ם באור

מלבי"ם - באור המלות הצפית. מענין צופה, העומד לראות על המגדל אם אויב בא לעיר, ושם צפית הוא על המשמרת עצמו מופשט מהמתואר, לא על השומר (מלבי"ם באור המלות)

וַיֹּאמֶר אֵלַי אֲדֹנָי יְהוִה הֶעֱמַד הַמְצִפָּה אֲשֶׁר יִרְאֶה יְגִיד:

רש"י לך העמד המצפה. עתיד אחד מתלמידך לקרא תגר על מדותי על ארך שלותה של צבל והוא חזקוק שגג עוגה ועמד בתוכה ואמר (חזקוק) על משמרת אעמודה ומצפה לראות מה ידבר בי אמר הקב"ה ליסעיה העמידהו לאותו מצפה והבטיחהו מאתי שיעמד על מצפהו ואשר יראה במפלתה של צבל יגיד : (רש"י)

מצודת דוד לך העמד המצפה. הנביא יאמר על לשון שרי בבל שיאמרו זה לזה לך העמד המצפה שיגיד את אשר יראה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המצפה. כמו הצופה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי כה אמר, עתה יספר בחזיונו את הצופה השני שהעמיד בדבר ה'. הוא אשר קראו מצפה, שהוא עומד ומצפה על מפלת בבל למלאות דבר ה' ביד נביאיו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות המצפה. ההבדל בין צפה, ובין יתר לשונות המורים על הראיה וההשקפה, כי צופה, מכין את עצמו לראות את העתיד לבא, ואין עצם המובט עוד נגד עיניו, ומענין זה צופה נתתיך לבית ישראל וכדומה, וכשבא בבנין הכבוד, נקשר עם התקוה, שמצפה ומקוה אל הדבר לראותו, ואני בה' אצפה (מיכה ז' ז') בוקר אערך לך ואצפה (תהלות ה' ד')

וַיֹּאמֶר אֵלַי אֲדֹנָי יְהוִה הֶעֱמַד הַמְצִפָּה אֲשֶׁר יִרְאֶה יְגִיד:

רש"י וראה רכב. ואני אראנו שם כמין רכב למד פרקים אחד רוכב חמור ואחד רוכב גמל וסימן הוא לפרס ומדי : והקשיב קשב. ושם ישמע זנבואתו כמין רכב הומיות תשואות היילות : (רש"י)

מצודת דוד **וראה**. כאלו העומד על המצפה ראה רכב שרוכבים עליו זוג פרשים וראה ג"כ רכב חמור וכו' ר"ל אחד רוכב על חמור ואחד רוכב על גמל ר"ל ראה הרבה מיני בעלי מלחמה : **והקשיב קשב**. הקשיב באזניו אשר רב הקשב ר"ל קול המון העם היה נשמע מאוד ויורה שיש המון רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צמד**. זוג כמו צמד בקר (איוב א) : **פרשים**. כן יקראו רוכבי הסוס המצומדים בכך וכן פרש מעלה (נחום ג) : **והקשיב**. ענין שמיעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וראה**, ציין איך המצפה הלז, אחר עמדו ימים רבים על המשמר, וצפה וקוה על מפלת בבל, בהגיע תור הבשורה שבא עתה שנפלה בבל, לא ראה רק **רכב של צמד פרשים**, הוא שני שרים שברחו מבבל בלילה ההוא שהרגו את בלשאצר, וברחו אל חיל פרס ומדי, וזו היתה מפלת בבל, ומציין שהמצפה הלז נתבהל כי ראה שאחרי שעמד ימים רבים על המצפה וחשב שעתה תפול בבל, לא ראה רק צמד רוכבים, שאחד רוכב על החמור ואחד על הגמל, כמנהג הבורחים שלא יכלו לברוח על הסוסים כי נחפזו להמלט ולא מצאו רק חמור וגמל. **והקשיב**, שאלה הבורחים השמיעו קול קשב כאילו מאתם תצא בשורת קץ בבל : (מלבי"ם באור הענין)

אֲנֹכִי וַיִּקְרָא אֲרִיָּה עַל מִצְפֵּה אֲדָנָי אֲנֹכִי עֹמֵד תְּמִיד יוֹמָם וְעַל מְשֻׁמְרָתִי אֲנֹכִי נֹצֵב כָּל הַלְּיָלוֹת:

רש"י ויקרא אריה. הוא חזקוק, אריה בגי' כמניין חזקוק יסעיה נתנבא סעתי חזקוק להתפלל על זאת ולומר כן : על מצפה אד'. ה' אלהי על מצפה אנכי עומד תמיד יומם להודיעני על זאת : (רש"י)

מצודת דוד **ויקרא אריה על מצפה**. ר"ל העומד על המצפה קרא לאמר הנה בא האריה והמשיל פרס ומדי לארי הטורף או שקרא לאמר הנה האריה על מצפה והמשיל פרס ומדי לאריה העומד על מצפה ומביט אילך ואילך אנה יטרוף : **אד' אנכי עומד וכו'**. כשראה הנביא את כל זה במראה הנבואה אמר אתה ה' הנה אנכי עומד תמיד בכל יום ומצפה מתי תחרב בבל על שהרעו לישראל : **ועל משמרתני**. ר"ל כאדם היושב ומשמר שאינו זז ממקומו כן לא זזתי ממצפות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מצפה**. כן נקרא המקום שעומד עליו הצופה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ויקרא**, ובחשבו כי נכזבה תוחלתו קרא בכח **כאריה**,

הלא זה ימים רבים עמדתי על מצפה שיתקיים דבר ה' במפלת בבל
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מצפה, משמר**. מצפה הר גבוה ותלול משם יביט למרחוק ביום. ומשמר, מקום ששם ישמור החומה בלילות, ותפס במצפה, עומד. ובמשמר, נצב, עפ"מ שבארתי למעלה (ג' יג) שעמידה היא רק הפך הישיבה, וההתיצבות הוא המתחזק לעמוד על עמדו, אם נגד האויב וכדומה, וזה הלשון נופל על משמר הלילה: (מלבי"ם באור המלות)

וְהָיָה זֶה בְּאֵרֶכְבַּי אִישׁ צָמַד פְּרָשִׁים וַיַּעַן וַיֹּאמֶר נִפְלָה נִפְלָה בְּבָל וְכָל פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהָ שָׁבַר לְאַרְצָהּ:

רש"י והנה זה בא. כשיתפלל על כך יראה כמין רכב אדם וגו' : נפלה נפלה בצל. ת"י נפלת ואף עתידה למיפל, ב' נפילות שנה אחר שנה תחלה ע"י מדי ופרס ובשנה השניה ע"י שמים והיתה בצל לבי ממלכות כמהפכת סדום וכן מלינו בסדר עולם וזא בשנה השמועה זו של דריוש ואחריו בשנה השמועה והיתה בצל לבי ממלכות כמהפכת וגו' (לעיל יג) : (רש"י)

מצודת דוד והנה זה בא. ר"ל זמן רב הייתי מצפה לה ועתה הנה זה בא רכב המיוחד לאיש ועליו זוג פרשים ר"ל באו פרס ומדי המחריבים את בבל : **ויען ויאמר**. המלאך הדובר בי אמר עתה נפלה בבל וכפל המלה לחזק הענין : **שבר**. המשבר שבר אותם והפילם לארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון פסילי. כן יקראו הגלולים כי המה נפסלים ונחצבים והוא מלשון ויפסלו בוני שלמה (מ"א ה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והנה**, והלא הנה עתה לא בא רק רכב איש של צמד פרשים ומה יועילו אלה. ? ההם יחריבו בבל צבי ממלכות. ? אולם בתוך צעקתו זאת הכיר, כי כבר נפלה בבל, וכי על ידי הרכב הלז נודע לו שהרגו את המלך, ושמרדו בבל, ובתוך כך ויען בקול ויאמר נפלה נפלה בבל. והוא ציור מכוון איך מפלת בבל היתה פתאום, על ידי שני שרים שהרגו את המלך, ואיש לא הרגיש ולא עלה זאת על לבו, עד בוא הדבר וראה כי דבר אלהים הוא (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ויען**. הרמת קול, כמו ותען להם מרים : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּמְדַּשְׁתִּי וּבֵן גְּרִנִּי אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

רס"י מדושתי וכן גרני. תבואת קדש שלי ערימת חטי אשר נכטויתי מפי רוח הקדש לתקן אתכם בדרכ היסרה כאלם הדש וזורה תבואתו בגורן : אשר שמעתי. מלתו הגדתי לכם : (רס"י)

מצודת דוד מדושתי. גם אלה דברי המלאך שאמר שבבל תהיה מדושתי ר"ל אני אדוש אותה כמו שדשים התבואה : **ובן גרני**. התבואה נקרא בן גורן לפי שיונח ונדש בגורן וכפל הדבר במ"ש : **אשר שמעתי**. אמר נביא הדבר אשר שמעתי מאת ה' וגו' אותה הגדתי לכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדושתי. מלשון דישה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מדשתי, הנה בנבואה הזאת לא נבא רק איך תתחיל מפלת בבל, וראשית הקשר שמרדו עבדי המלך באדוניהם, ולא הודיע פה ציור ההרג והאבדון שיעשו חיל פרס ומדי בבל, כי על זאת כבר נשא משא מיוחד למעלה קאפיטל י"ג וי"ד, וקרא להמשא שנבא למעלה בשם מדושתי וכן גרני, ר"ל המשא של הדישה שידוש ה' את בבל וישחיתנה, אשר שמעתי מאת ה' מכבר הגדתי לכם כבר זה ימים רבים כי נבואה שלמעלה נבא קודם לנבואה זאת : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מדשתי וכן גרני. כן קורא להמשא ששמע מה' בסי י"ג וי"ד, שבו סיפר דישת בבל, ולשון דישה על הרג רב באומה, תמצאנה לרוב. ועל בבל עצמו השתמש במליצה זאת (ירמיה נ"א ל"ג, מיכה ד' י"ב), כי כמו שתכלית התבואה לאספה הגורן ולדוש אותה, כן תכנית בבל לדוש אנשיה בחריצי הברזל ומורג פיפיות : (מלבי"ם באור המלות)

יא משא דומה אלי קרא משעיר שמר מה מלילה שמר מה מליל:

רס"י דומה. הוא אלוס וכן הוא אומר מי כלור כדומה בתוך היס (יחזקאל כז) : אלי קורא משעיר. אמר הקב"ה אלי קורא הנביא או המלאך מעול מלכות פעיר : שומר מה מלילה. שומר יסראל מה תהא מן הלילה והחשכה הזאת : (רס"י)

מצודת דוד דומה. הוא מבני ישמעאל כמ"ש ומשמע ודומה ומשא (בראשית כה) : **אלי קורא משעיר**. אמר הנביא אלי קורא קול הנבואה כי משעיר יצא המחריב ארצם : **שומר מה מלילה**. ר"ל בעת יבוא האויב וישימו שומרים בעיר ובני העיר יקומו ויסובבו בעיר וישאלו לשומר

ויאמרו אתה שומר מה היה בלילה אם בא האויב : שומר מה מליל. דרך השואלים ומתפחדים לכפול אמריהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין משא דומה, על מפלת אדום, לדעתי משא זו מיוסד על דבר החוזה עובדיה אם גנבים באו לך וכו' עד הגבול שלחוך כל אנשי בריתך וכו'. ובארתי בבאורי שם, כי אדום יצא מגבול ארצו להלחם עם האויב, ע"י מרמת יועצים שהתנכלו עליו והשיאוהו לכך, ובהיותו חוץ מגבול ארצו נכנסו אויביו לארצו והרגו הטף והנשים ושללו כל ממונו, ולכן מדמה אותם הנביא שם לגנבים ושוודדי לילה, הנכנסים בערמה בהחבא בלי ידיעת בעל הבית, והם בזזו יותר מהגנבים שלא יקחו רק המונח בגלוי, ולא יוכלו לחפש אחר המטמוניות, והם חפשו גם אחר מטמוני מסתרים, כי שללו ביום ובלילה, ועז"א שם איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו. עפ"ז נשא מליצתו פה, כי השומר שהניחו לשמור את ארצם, מספר, איך שואלים אותו מה נהיה שם בשעיר, והוא משיב מה לכם לבקש את האויב חוץ למדינתכם, שובו אל המדינה כי שם תמצאון אותו. **אלי**, (אמר שומר שבפסוק שאח"ז נמשך גם לפסוק זה). **אמר שומר אלי קרא משעיר**, ושואלים אותי, **שמר מה נהיה מלילה**, מה נתהוה בליל הנורא בשעיר (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דומה. אדום לקבלת חכמים, וכ"נ ממלת משעיר, וגם אם נאמר כרד"ק וראבי"ע שהוא חלק מארץ הערביים, שנתישבו שם בני ישמעאל, הן ידוע שארץ שעיר הוא חלק מארץ הערב, וי"ל שהקרובים נשאו המשא על אדום : **מלילה**, **מליל**. נפילת הה"א מורה על הפלגת הלילה שנעשה בה דבר רשום, כי ה"א הנקבה הנצמד אל לילה שהוא זכר, היא מסבת חלישת כח הלילה שהוא רק העדר האור, ובנפול ה"א הרפיון מורה על הפלגתו בדבר רשום, וכן ליל שמורים, ליל התקדש חג, ליל שודד ער, שיתי כליל צילך, כליל רשום בהפלגת האופל : (מלבי"ם באור המלות)

יב אָמַר שׁוֹמֵר אֶתָּא בְּקָר וְגַם לַיְלָה אִם תִּבְעִיּוֹן בְּעִיּוֹ שְׁבוּ אִתּוֹ: (פ)

רס"י אמר שומר. הקצ"ה : אתא בקר. יך לפני להזריח לעשות בקר לכם : וגם לילה. מתוקן לעשו לעת קץ : אם תבעיון בעיו. אם תנקשו בקשתכם למהר הקץ : שובו אתיו. בתשובה : (רס"י)

מצודת דוד אמר שומר. השומר ישיב לאמר אף אם בא הבוקר ואין פחד מהאויב אבל גם הלילה תבוא ומהצורך לשמור עוד מפחד האויב : אם **תבעיון בעיו**. אם תשאלון לדרוש שאלה כזאת שובו ובואו למחר ולמחרתו כי בכל הלילות מהצורך לשמור ותוכלו לשאול בכולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אתא. ענין ביאה כמו ואתא מרבבות קדש (דברים לג) : **תבעיון בעיו.** ענין שאלה ודרישה ובדרז"ל בעי מיניה וכו' ודומה לו נבעו מצפוניו (עובדיה א) שהוא ענין דרישת החפוש וכמו שמלת בקשה הונח לדרישת שאלה ולדרישת החפוש כן מלת בעיו הונח לשניהם : **אתיו.** בואו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אמר שמר, משיב להם, אל תחשבו כי בא כגנב בלילה וברח לו באור הבוקר אבל כבר **אתא בקר ועדיין הוא לילה** וחשכה וצרה גדולה, שעוד האויב שולל ובוזז גם ביום. **אם תבעיון בעיו,** אם אתם מבקשים את האויב. **שבו אתיו,** לארצכם כי שם תמצאון אותו : [הערה : חז"ל פירשוהו על גלות האחרונה של אדום, (כמו שתראה באבות דר' נתן פ"א, ובירושלמי תענית פ"א. רבה שמות פרי י"ח וכ"ג, נשא פרי י"א, שלח פרי י"ז), ורש"י נמשך אחריהם בפירושו, ולא רחוק הוא מדרך הפשט, שאחר שהודיע קץ בבל, הודיע גם קץ האחרון. ולפי זה יל"פ על פי שטתם, ישראל קוראים לה' מתי תכלה הלילה, זמן הגלות הארוך הלז, משיב להם הלא כבר אתא בקר וזמן הגאולה ועדיין הוא לילה כי הדבר תלוי בתשובה, או כיון על דברי חכמינו זכרונם לברכה כי יש שני זמנים אל הגאולה, זכו אחישנה, לא זכו בעתה, והם סוברים שמן הנמנע שיגאלו רק בכלות הלילה ובהגיע תור הגאולה, משיב להם יש אפשרות שיאתה בקר גם בעוד שעדיין הוא לילה, תוכלו להגאל גם לפני כלות זמן הגלות, ולפני בוא יום המיועד, אבל אם תבעיון זאת שובו בתשובה : ע"כ] (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אתא. ההבדל בין אתא ובין בא, כי אתא מורה על הביאה המוחלטת, ובא יורה לפעמים גם על הביאה הבלתי מוחלטת שמתחיל לבא ולא בא עדיין, רש"י, ור"ל שכבר בא בקר ממש. **לילה,** יורה בהבנתו המשותפת על כל צרה וחשכה, כידוע. **תבעיון,** ענין חפוש ובקשה, וכן נבעו מצפוניו (עובדיה) כנו"ן תשמרון : (מלבי"ם באור המלות)

מִשָּׂא בְּעָרְבַּ בִּיעַר בְּעָרְבַּ תְּלִינוּ אַרְחוֹת דְּדָנִים:

רס"י משא בערב. על ערביים : **ביער בערב תלינו.** ראיתי מה עקיתם בהגלות אשור את עמי והיו מצקקים לשצאים שלהם להוליכם דרך עליכם לפי שאתם בני דודיהם אולי תרחמו עליהם ואתם הייתם יולאים ולנים **ביער דרך העצרת שירות : אורחות דלנים.** בני דודכן : (רס"י)

מצודת דוד בערב. על ערב והם בני קדר : **ביער בערב וכו'.** אתם שיירות בני דוד שהייתם רגילים ללון באהלי אנשי ערב הנה עתה שחרבו אהליהם **תלינו ביער אשר בערב :** (מצודת דוד)

מצודת ציון בערב. הבי"ת היא במקום על כמו כן ינתן בו (ויקרא כד) ומשפטו עליו. תלינו. מלי לינה : **ארחות.** שיירות הולכי אורח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין משא בערב, על מפלת בני קדר נבא שנפלו ביד סנחריב. **ביער אשר בערב תלינו,** מעתה אתם **ארחות** ושיירות של בני דדן, שהיו נוסעים דרך ארץ קדר, ובני קדר היו מכניסי אורחים, שכן מנהג בני ערב עד היום, ולנו שם מעתה שחרבה קדר תלינו ביער באין מקום מושב (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות ביער בערב. ביער אשר בערב. ויל"פ ערב מענין זאבי ערב, יער המלא אילנות ושיחים. **ארחות,** כמו אורחות ישמעאל, והיה מקום לבאר, אתם בני ערב תלינו ביער כשתלכו לארחות בני דדן שדרך שם תגלו, כמו ארחות דרכם (איוב ו'): (מלבי"ם באור המלות)

גיד לקראת צמא התיו מים ישבי ארץ תימא בלחמו קדמו נדד:

רס"י לקראת צמא. לך להביא מים ואתם יושבי ארץ תימא לא עשיתם כן אלא בלחמו קדמו נודד הביאו להם מיני מאכלים מלוחים ונודות נפוחים מלאי רוח והיה אוכל ומבקש לשתות ונותן פי הנוד לתוך פיו והרוח נכנס צמעיו והוא מת, ד"א לקראת צמא התיו מים לא כן עשיתי לאביכם כשהיה צמא גליתי לו צמא מים : (רס"י)

מצודת דוד לקראת צמא. לקראת ערב הצמא בלכתו בגולה הביאו לו מים לשתות : **יושבי וכו'.** אתם היושבים בארץ תימא קדמו כל אחד בלחמו לקראת ערב הנודד ממקומו : (מצודת דוד)

מצודת ציון התיו. הביאו : **קדמו.** הביאו לפניהם וכן אשר לא קדמו (דברים (כג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לקראת, אתם יושבי ארץ תימא, אשר דרך ארצכם יעברו פליטי קדר הבורחים מחרב אויב, קדמו אותו במים, (ואמר דרך מליצה כי בתימא היו המים מצויים, ששם היה בקעה ושפלה ונקוו המים לשם, כמ"ש הביטו ארחות תימא (איוב ו') וא"כ נקל לכם להביא מים להגולים האלה), **בלחמו** הלא בני ארץ קדר היו תמיד מכניסי אורחים, וקדמו את כל נודד בלחם ומזון, ראוי שתקדמו אותם עכ"פ במים שהם בזול (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות קדמו. אם היה ציווי היה צ"ל קדמו בפתח אם היה מהכבד, או בלא דגש אם היה מהקל, בשגם כי לא נמצא פעל זה בקל בתנ"ך, ולכן פי' המפרשים לא ישר בעיני : (מלבי"ם באור המלות)

טו כִּי מִפְּנֵי חֲרָבוֹת נִדְדוּ מִפְּנֵי חֶרֶב נְטוּשָׁה וּמִפְּנֵי קִשְׁתְּ דְרוּכָה וּמִפְּנֵי כְּבוֹד מִלְחָמָה: (o)

רפ"י כי מפני חרבות נדדו. עמי : וחרב נטושה. פשוטה על פני הארץ כמו (ש"א ל) והגם נטושים על פני כל הארץ (שם כה) וינטשו בעמק רפאים ד"א נטושה כמו לטושה כל אותיות אשר מולאיהם קרובים להיות ממקום אחד מתחלפות זו בזו נו"ן זלמ"ד כענין שנא' (נחמיה יג) לעשות לו נשכה כמו נשכה : (רפ"י)

מצודת דוד כי מפני וכו'. כאומר ואם תשאלו למה נדדו ממקום אשיב לאמר שנדדו מפני חרבות האויב : **חרב נטושה.** אשר פשטה בארצם : **קשת דרוכה.** הדרך לדרך ברגל על הקשת למותחו היטב לירות למרחוק : **כובד מלחמה.** חוזק מלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חרבות.** מלשון חרב : **נטושה.** ענין התפשטות כמו וינטשו בלחי (שופטים טו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, בפרט שלא הלכו מארצם ברצונם רק מפני חרב אויב, והחרב היתה **נטושה** על פני כל ארצם עד שלא יכלו לעמוד, וגם לא הועיל להם גבורתם שהיו מלומדי מלחמה בקשת, כי גם האויב בא **בקשת דרוכה,** ובכל זאת לא ברחו תיכף בהחל המלחמה רק ברחו מפני כובד מלחמה שלחמו בכל כחם, רק יד צורריהם גברה ותכבד ידו עליהם : (מלבי"ם באור הענין)

טז כִּי לֹא אָמַר אֲדֹנָי אֵלַי בְּעוֹד שָׁנָה כְּשֵׁנִי שָׂכִיר וְכָלָה כָּל כְּבוֹד קִדְרִי:

רפ"י כשני שכיר. אדקדק זה לכמאם המועד כשכיר הנשכר לשנים שמדקדק במועד תשלום שנתו : (רפ"י)

מצודת דוד **בעוד שנה.** בעת תשלום שנה מהיום : **כשני שכיר.** ר"ל מצומצם כשכיר המדקדק בשני שכירתו : **כל כבוד קדרי.** מרבית המון עם ערבי בני קדר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כבוד**. ענין רבוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כשני שכיר**, שהם מצומצמים, **וכלה כל כבוד קדר**
במחנהו הרב : (מלבי"ם באור הענין)

וְשָׂרָר מִסְפָּר קִשְׁת גְּבוּרֵי בְּנֵי קִדָּר יִמְעָטוּ כִּי יְהוּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
דָּבָר: (o)

רש"י **ושאר**. שארית : קשת גבורי בני קדר. בעלי רוצי קשת שהם כאזניהם
שנאמר בו (ברא' יא) ויהי רובה קשת : (רש"י)

מצודת דוד **ושאר**. השארית של מספר רבי קשת מגבורי בני קדר יהיו
הולכים ומתמעטים : **כי ה' וכו'**. דבר ובידו לקיים : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ושאר**, גם מספר הגבורים שישאיר האויב בכוונה
להיות מבני מלחמתו גם הם ימעטו, כי כך גזר ה' עליהם מפני שהרעו
לישראל : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-כב

וַיֵּרָא מִשָּׂא גֵיא חֲזִיוֹן מֵה לָּךְ אֶפְסָא כִּי עָלִית פְּלָךְ לַגְּוֹת:

רש"י **גיא חזיון**. היא ירושלים היא שנתנצחו עליה רוב נבואות : **כי עלית**
כולך לגגות. כשצא עליהם חיל עולים על גגותיהם לראות החיל ולהלחם
ורבותינו פירשו על כהנים שעלו על גגו של היכל ומפתחות העזרה בידם
כדאיתא במסכת תענית, ומדרכ אגדה אומר שהיו גסי הרוח, באיכה רבתי :
(רש"י)

מצודת דוד **גיא חזיון**. זה ירושלים שהיתה מקום הנבואה ועם כי עמדה
בהר קראה גיא לכנותה לרעה ולומר שהשפילום האויבים בחטאתיה

ומהר נעשה גיא : **מה לך איפוא**. מה נעשה לך עתה אשר עלית על הגגות כי כן הדרך כשבא העיר במצור עולים על הגגות לראות כמה יש המון עם הצרים (מצודת דוד) :

מצודת ציון גיא. עמק : **חזיון**. ענין נבואה : **אפוא**. כמו עתה וכן עשה זאת בני (משלי ו) : **כלך**. מלשון כל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין משא גיא חזיון, נבואה זאת נבא על ירושלים שנפלה ביד נבוכדנצר, וקראה גיא חזיון על שעל גיא הזה חזו כל החוזים חזיונות הרבה, ומשא זו נמשכת עד פסוק ט"ו. **מה לך איפוא**, במשא זו מצייר תחלה איך איש אחד עומד וצופה על כל אשר נעשה בירושלים מתחלת המצור עד שנכבשה העיר. ורואה דברים זרים המורים כי לא נכבשה בדרך הטבע רק יד ה' היתה בם להומם ולאבדם, תחלה רואה איך בתחלת המצור עלו כולם על הגגות להלחם משם, ומתמה על זאת, כי דרך הגבורים לצאת להלחם בשער לא לעלות על הגגות, שזאת לא יעשו רק הנשים והחלשים, ועז"א למה עלית כולך לגגות. ? גם הגבורים (מלבי"ם באור הענין)

בב תְּשׂאוֹת מְלָאָה עִיר הוֹמְיָה קְרִיָּה עֲלִיזָה חֲלָלִיךָ לֹא חֲלָלִי חֶרֶב וְלֹא מִתִּי מְלַחְמָה:

רס"י תְּשׂאוֹת מְלָאָה. עִיר שְׁהִיתָה מְלָאָה תְּשׂאוֹת קוֹל רֹב אֲדָם הוֹמְיָה וְעֲלִיזָה עֲכָסְיוּ מַה לְךָ מִתְּאַבְּלָת : חֲלָלִיךָ לֹא חֲלָלִי חֶרֶב. טוֹבִים הָיוּ חֲלָלִי חֲלָלִי חֶרֶב הָיוּ מִעֲכָסְיוּ שֶׁהֵם חֲלָלִי רַעֲב : (רס"י)

מצודת דוד תשואות. עד הנה היית מלאה המיית אנשים : **עיר הומיה**. כפל הדבר במ"ש : **קריה עליזה**. כרך מלאה שמחה במרבית הממשלה והעושר : **חלליך**. עתה איך עלתה בך אשר חלליך לא חללי חרב המה כי ברעב מתו הקשה ממיתת חרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון תשואות. ענין הומיה כמו תשואות נוגש (איוב לט) : **קריה**. כרך כמו תעלץ קריה (משלי יא) : **עליזה**. ענין שמחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין תשואות, רואה שנית בעת המצור העיר מלאה מתי רעב, שואל מדוע לא יצאו למלחמה ומתו ברעב, והן יקרה שלא תוכל לעמוד במלחמה, **א**. עיר שהיא שקטה בטבעה ואנשיה לא נסו בזאת, עז"א הלא את **תשואות מלאה**, שנשמע בך תמיד שאון ורעש כי אנשיך גבורי כח ומרי נפש. ? **ב**. יקרה שלא תוכל להלחם עיר שאנשיה מועטים, עז"א הלא את **עיר הומיה** תמיד מרוב עם וקהל גדול. ? **ג**. יקרה שלא

יצאו למלחמה יושבי ערים הפרזות העמלים תמיד להביא טרף לביתם, ונאנחים תמיד על לחמם ולא יריעו לקראת נשק, עז"א הלא את קריה מוקפת חומה דלתים ובריה ועליזה, ושמחה תמיד מרוב כל, ואנשים כאלה הלא המלחמה היא משוש דרכם, וא"כ אשאלך, מדוע חלליך לא חללי חרב וכו'. כי הנופלים בעת המלחמה בשדי המערכה נקראים מתי מלחמה, והנופלים בחרב אויב בעיר אחר הכיבוש נקראים חללי חרב, ואתם לא במלחמה ולא בחרב נפלתם רק ברעב כי לא נלחמתם כלל?
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תשאות. שאון ותשואה מורה על קול רעש הבלתי מורגל וקאם שאון בעמד (הושע י" י"ד), ומת בשאון מואב (עמוס ב' ב') : הומיה, היא המורגלת המון בני אדם, ועיי למעלה (ה' יד, יג ד', יז יב) : עיר, קריה : עיר כולל גם הבלתי מוקפת חומה כל שהיא עיר מושב, וקריה היא רק המוקפת חומה, ומזה נמצא הפעל והקריתם לכם ערים (במדבר לה יא), שיעשו במ קירו, ומזה על גפי מרומי קרת (משלי ט' ג' יד), וכן קריה בצורה, קריה נשגבה, קרית עוז. ובזה משתתף עם שם קירו וקורה, לקרות את שערי הבירה (נחמיה ב' ח') ועיין למעלה (א' כו, טו א'). **חללי חרב, מתי מלחמה,** בארתי הבדלם למעלה (ג' כה) חללי חרב שלא בעת מלחמה, מתי מלחמה הם הנופלים בשדה המערכה : (מלבי"ם באור המלות)

א **כל קציניך נדדו יחד מקשת אסרו כל נמצאיך אסרו יחדו מרחוק ברחו:**

רש"י **כל קציניך נדדו יחד.** לדקיהו ושריו שילאו לצרוח כלילה : מקשת אוסרו. אקר מאימת המורים חלים בקשת היו נאסרים להסגר בתוך העיר וכל הנמלאים זו אוסרו יחד בזיקים ורובן מרחוק ברחו קודם לכן : (רש"י)

מצודת דוד **כל קציניך.** צדקיהו ושריו אשר נדדו יחד וברחו הנה נאסרו מרובי הקשת כי כאשר ברחו דרך המערה הזמין הקב"ה צבי אחד רץ על המערה ממעל ורדפו אחריו רובי קשת וכשבאו לפתח המערה מצאו את צדקיהו ושריו יוצאים ותפשו ואסרום : **כל נמצאיך.** את כל הנמצאים כולם יחדו אסרו : **מרחוק ברחו.** אשר ברחו למרחוק מצאם האויב ואסרום : (מצודת דוד)

מצודת ציון קציניך. שריך כמו קצין תהיה לנו (לעיל ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כל קציניך,** רואה עוד איך בסוף ימי המצור ברחו השרים והקצינים מן העיר ורק דלת העם נשארו לעמוד על נפשם ולהלחם, וזה ג"כ הפך הרגיל, ובזה רואה עוד איך נתהווה הפך הרגיל.

הקצינים נדדו יחד, מן העיר אבל לא הועילו מאומה, **כי מקשת אסרו**, מסבת רובי קשת אוסרו באזיקים והוליכום שבי לפני צר, כמוזכר (מ"א כ"ה, ירמיה נ"ב). **כל נמצאיך**, הם ההמון **הם אסרו יחדיו**, ר"ל שנתקשרו בקשר אחד לעמוד על נפשם ולהלחם, ואח"כ כשגבר יד האויב **מרחוק ברחו** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אסרו. מצאנו פעל אסר על המלחמה, מי יאסור המלחמה (מ"א כ' יד), ויען שפעל אסר נבדל מיתר פעלים המורים על הקשירה, במה שאסר יציין תמיד הנאסר בהכרח שלא ברצון, שבזה משתתף עם הפעל יסר מנחי פ"י שמורה על אסירת הנפש בהכרח כמו שבארתי במק"א, כן יבדל פעל אסר הנמצא אצל המלחמה, מפעל קשר, שכשאומר ויקשרו כולם יחדיו להלחם, הוא הקשר שעושים העם בעצמם ברצונם, ואוסר המלחמה הוא השר צבא שאוסרם בהכרח, ובזה המליץ פה שגם שהקצינים נדדו, ולא היה מי שיאסור המלחמה, מ"מ נמצאיך אסרו, היה כאילו היה מכריח ואוסר אותם להלחם, כי לא יכלו לברוח, אחר שראו כי הקצינים הבורחים נלכדו : **יחד**, **יחדו**. יחדו מורה התאחדות או השתוות הפועלים יחד, לכן בהנדידה אמר יחד, בזמן אחד נדדו, ובקשר המלחמה אמר יחדיו שהתאחדו יחדיו בשוה : (מלבי"ם באור המלות)

על כן אמרתי שְׁעוּ מִנִּי אֶמְרָר בְּבִכִּי אֶל תְּאִיצוּ לְנַחְמֵנִי עַל שֵׁד בַּת עַמִּי :

רס"י שְׁעוּ מִנִּי. חדלו ממני כך הקצ"ה לומר למלכאי הסרת : (רס"י)

מצודת דוד שְׁעוּ מִנִּי. חדלו ממני ואל תנחמוני : **אמרר בבכי**. אמרר לב השומעים במרבית הבכי : **אל תאיצו**. אל תדחקו לנחמני על העושק של בת עמי כי רב הוא להנחם עליו וכפל הדבר במ"ש כדרך המקונן : (מצודת דוד)

מצודת ציון שְׁעוּ. ענין מניעה והסרה כמו שעה מעליו (איוב יד) : **מני**. ממני : **אמרר**. מלשון מרירות : **תאיצו**. ענין דחק כמו ואני אצתי (ירמיה וז) : **שוד**. עושק : **בת**. כנסיה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן, אחר שנכבשו שלא כדרך הרגיל וגדלה מפלתם כ"כ. **אמרר בבכי**, הגם שהרגיל הוא שע"י הבכי תשקוט הנפש מזעפה, אבל אנכי עוד אמרר את עצמי ע"י הבכי, וגם אל תאיצו ותדחקו עצמכם לנחמני, כי מאנה הנחם נפשי : (מלבי"ם באור הענין)

גַּה כִּי יוֹם מְהוּמָה וּמְבוֹסָה וּמְבוּכָה לְאֲדָנִי יְהוָה צָבָאוֹת בְּגִיֵּא חֲזִיּוֹן
מְקַרְקַר קָר וְשׁוֹעַ אֶל הַהָרִים

רַפ"י ומצוסה. מרמס כמו צוססו את חלקתי (ירמיה יב) וכמו כגזורים
צוסיס צטיט חולות (זכריה י) : מקרקר קיר. יוס קירקור קיר החומה :
ושוע אל ההר. וקול שועה לנוס אל ההרים להמלט : (רפ"י)

מצודת דוד כי יום וכו'. להי וכו'. מוכן להי להביא על ירושלים יום מהומה
וכו' : מקרקר קיר. האויב יהרוס קירות החומות : ושוע אל ההר. האויב
יצעק עליו (להי) להר ציון וכבשוה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מהומה. ענין שברון כמו והמס גלגל עגלתו (לקמן כח) :
מבוסה. ענין רמיסה ודריסה כמו יבוס צרינו (תהלים ס) : ומבוכה. ענין
בלבול כמו נבוכים הם בארץ (שמות יד) : מקרקר. מלי קיר וכותל ר"ל
הורס את הקיר ולתוספת ביאור אמר קיר וכן מסעף פארה (לעיל י) :
ושוע. ענין צעקה כמו שועתי קולי (יונה ב') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי יום מהומה, קודם הכיבוש המס אותם עד
שנמסרו ביד האויב. ומבוסה, בעת שנכבשה העיר בסס ודרך אותם על
חלליהם, ומבוכה, אחר סור האויב הלכו נבוכים לארצות שונות לגולה,
וכי"ז היה להם מאת הי צבאות וגזרתו. מקרקר, מספר איך לא השכילו
במלחמתם ולא ידעו הנהגת המלחמה, שהלא בעת בא האויב בעוד
שהחומה היתה חזקה ולא נפרצו בה פרצות אז היה להם לקחת את נשק
בית היער ולהלחם מעל החומה, והם עשו בהפך, תחלה האויב קרקר
ועקר את קיר החומה, והם לא עמדו נגדו רק ושוע אל ההר, פנו לישועה
אל ההר להשגב בהר ציון, והניחו את האויב להשחית החומה : (מלבי"ם
באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מהומה. שורש זה בא על שלש תמונות. הוס, המס,
המה. המה, מורה על המיית העם המורגל. המס, מורה ביטול העם
וביטול המייתם, והוא עם פעל המה כעין השרשים המשמשים דבר
והפוכו, על שביתת ההמון וביטול מציאותם. הוס, מורה על הרעשת כל
העם על דבר זר ומחזה נפלאה, ותהום כל העיר, ומזה נגזר שם מהומה
על הרעשת העם בעת מלחמת האויב עת יראו כי נבוכה מערכתם, ואבדה
עזה מהם : ומבוסה. רמיסת עצם עד שנמאס ונתגאל ע"י הרמיסה הלז
כפגר מובס : ומבוכה. ידוע, התועה בלי דרך, הנבוך בלי עצה, נבוכים הם
בארץ : מקרקר. עוקר הקיר, מן הפעלים המשמשים דבר והפוכו, כמו
סקלו מאבן : ושוע. ההבדל בין שועה ליתר לשונות המורים על הצעקה,
שועה מורה על צעקת ישועה בכ"מ שקורא לישועה : (מלבי"ם באור המלות)

וַיְעִלֵם נֶשֶׂא אִשָּׁפָה בְּרֶכֶב אָדָם פְּרָשִׁים וְקִיר עֶרָה מִגֹּן:

רפ"י נשא אשפה. אשפות חלים קויצר"ץ בלע"ז : וקיר ערה מגן. ת"י ועל שור דבוקו תריסין והוא כמו ערות על יאור (לעיל יט) ומתערה כאזרח רענן (תהלים לז), ויש לפרש וקיר ערה מגן קיר שם העיר כמו (מ"ב טו) ויגלה קירה בני אותה מדינה גלו מגיניהם על ירושלים : (רפ"י)

מצודת דוד ועילם. בני עילם שהוא ממדינת מדי באו גם המה לעזרת בבל ונשאו אשפתות מלאים חצים ובאו עם רכב המיוחד לאדם ועליו פרשים : **וקיר.** אנשי קיר גלו המגינים לקראת המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אשפה. הוא נרתק החצים כמו עליו תרנה אשפה (איוב לט) : **וקיר.** שם מקום כמו ויגלם קירה (מ"ב ט"ו) : **ערה.** ענין הגלות הדבר כמו מקורה הערה (ויקרא כ) : **מגן.** כענין מלבוש ברזל עשוי ללבוש במלחמה להגן ממכת חרב וחנית : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועילם, בתוך כך לכדו האויבים את החומה, ועילם נשא לשם אשפות החצים שהיו רבים כ"כ עד שהוצרכו לשאת אותם ברכב ופרשים הנושאים את האדם, שעל המרכבות והכרכרות נשאו את החצים אל מקום החומה שלכדו. **וקיר,** מצייר איך עילם רובה בחצים, ועם קיר אוחז המגן ומסיך בפני הרובה קשת כמו שיהיה כן בשרי הצבא שנעריהם יאחזו המגן והצנה לפניהם, כמ"ש (ש"א י"ו) ונושא הצנה הולך לפניו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ברכב אדם. רכב של בני אדם, וחסר וי"ו ופרשים : **ערה.** ענין גילוי, עיין למעלה (גי יז) : (מלבי"ם באור המלות)

וַיְהִי מִבְּחַר עֲמֻקִּיךָ מְלֹאוֹ רֶכֶב וְהַפְּרָשִׁים שֶׁתּוֹ הַשְּׁעָרָה:

רפ"י שתו השערה. שמו מלור על השערים ודוגמתו יש במלכים במלחמת בן הדד שימו על העיר (סם א כ) : (רפ"י)

מצודת דוד מבחר עמקיך. העמקים המובחרים מלאו רכב מאנשי המלחמה : **שת שתו.** שמו פניהם לשערי ירושלים להלחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון שות שתו. ענין שימה כמו שתו עלי (תהלים ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויהי, ר"ל עד עתה לא שמת לב להלחם, עד שראית

שכבר נתמלאו מבחר עמקיך ברכב, והפרשים כבר שמו פניהם ליכנס אל
השער (מלבי"ם): באור (הענין)

וַיִּגַל אֶת מִסַּךְ יְהוּדָה וַתִּבֹט בַּיּוֹם הַהוּא אֶל נֶשֶׁק בַּיִת הַיְעָר:

רפ"י ויגל. לשון גילוי : מסך יהודה. הוא בית המקדש שהי' מגין ומיסך ומסך עליהם : ותבט ציוס ההוא. תחבולות להלחם צס : אל נשק בית היער. הם המגינים שלש מאות ומאתים (לנה) שעשה שלמה ויתנם המלך בית יער הלבנון (קס א ז) : (רפ"י)

מצודת דוד ויגל. האויב גלה את מסך יהודה כי היו סבורים שיהיו מסוככין מרעת האויב לפי שבית המקדש היה בנחלתם ובא האויב וגלה המסך ר"ל לא הועיל להם סכך המקדש : ותבט. אל מול יהודה יאמר כשראית אשר בא האויב הבטת אל הנשק אשר בבית יער הלבנון שנתן שם שלמה מגינים וצנות כמ"ש ויעש המלך שלמה מאתים צנה וכו' ושלש מאות מגינים וכו' ויתנם המלך בית יער הלבנון (מ"א י) ונתת עיניך בהם להלחם עמהם וכאומר הכינות עצמך למלחמה ולא לתשובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסך. מלי סכך ומכסה : נשק. כלי מלחמה כמו ועיר מבצר והנשק (מ"ב י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וגם, כבר גלה את מסך יהודה, שפרץ כל החומה הסוכך בעדם. ותבט, ר"ל רק אז רק ביום ההוא התחלת להביט אל הנשק שהניחו המלכים הקדומים בבית יער הלבנון ששם היה בית נשק (צייגהויז) למלכי יהודה, והלא זה היה לך לעשות תיכף טרם נפרצה החומה (מלבי"ם): באור (הענין)

וַיִּגַל אֶת בְּקִיעֵי עִיר דָּוִד וַיִּרְאוּ כִּי רַבּוּ וַתִּקְבְּצוּ אֶת מֵי הַבְּרֶכָה הַתַּחְתּוֹנָה:

רפ"י בקיעי עיר דוד. בקיעי החומה ראייתם כי רבו : ותקבצו את מי הברכה. י"ת וכניסתו ית עמא למי צריכתא ארעיתא שהוא אלל בקיעי עיר דוד להלחם קס לפי שראיתם קס קס תורפה לירוסלים ונוחה לכבש מן (רפ"י)

מצודת דוד בקיעי עיר דוד ראיתם. שנתרבו בקיעות וסדקים בחומות ציון

והיתה נוחה לכבוש משם : **ותקבצו**. ולזה קבצתם את המים המפוזרים להיות מוכן לגבל הטיט לבנות פרצות החומה : **התחתונה**. כי היא היתה סמוכה אל החומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הברכה. הוא מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים כמו תעלת הברכה (לעיל ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואת, ויען שאז שמת על לבך כי רבו בקיעי החומה, וקבצתם את מי הברכה להיות מים מוכנים לעשות חומר לבנין הפרצות : (מלבי"ם באור הענין)

וְאֵת בְּתֵי יְרוּשָׁלַם סִפְרָתָם וְתִתְּצוּ הַבְּתֵיִם לְבַצֵּר הַחוּמָה:

רש"י ואת בתי ירושלים ספרתם. כמה בתים יש לכל אחד שיתנו מהם לפי חשבון כדי לקחת האבנים והעלים לצבץ את החומה : לצבץ. לחזק לשון ערים צלורות (במדבר יב) : (רש"י)

מצודת דוד ספרתם. לקחתם לפי הערך להרסם לחזק באבניהם את החומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותתצו. מלשון נתיצה והריסה : **לבצר**. מלי מבצר ור"ל לחזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואת, ספרתם הבתים שמי שהיה לו בית יתר, ונתצתם אותו לחזק החומה : (מלבי"ם באור הענין)

וַיֵּאָרְא וּמְקוֹה עֲשִׂיתֶם בֵּין הַחֲמַתִּים לְמֵי הַבְּרֶכָה הַיְשָׁנָה וְלֹא הִבְטַתֶּם אֶל עֲשִׂיָה וְיִצְרָה מִרְחוֹק לֹא רְאִיתֶם:

רש"י ומקוה עשיתם. אגם מים להיות חוזק לעיר : בין החומות. החומות כפולות חיל וחומה ובין מי הברכה הישנה : ולא הבטתם אל עושיה. ואם תאמרו אף חזקיה עשה כן שנאמר (ד"ה ז לה) ויתחזק ויבן את כל החומה הפרוזה ויעל על המגדלי' ולחוצה החומה האחרת ויחזק את המלך עיר דוד, חזקיהו זה' אלהי ישראל בטח וגו' (מ"ז יח) אבל אתם בימי יהויקים ודקיה לא הבטתם אל עושיה : ויוררה מרחוק. מאז שברא את העולם עלתה ירושלי' ובית המקדש במחשבה : לא ראיתם. לא

מצודת דוד ומקוה. עשיתם חריץ להקות מים בין החומות הכפולות להיות נמשך למי הברכה הישנה להיות לחוזק להעיר מול האויב : **ולא הבטתם.** ר"ל הנה עשיתם הכנות אנושות אבל לא הבטתם אל ה' העושה ותקנה עד הנה כי לא שאלתם עזר ממנו : **ויוצרה.** היוצר את ירושלים מזמן רחוק להיות למשכן לו אותו לא ראיתם לשוב אליו בתשובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומקוה. מקום כנוס המים כמו ומקוה המים (בראשית א) : **הישנה.** הנעשה מזמן רחוק : **ויוצרה.** ענין בריאה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומקוה, ובין שני החומות שמקיפים העיר קבצתם מי הברכה הישנה להקות שם המים שלא ימצא האויב מים לשתות. או להיות מזומנים למצור. **ולא הבטתם,** אומר למה לכם כל היגיעה הזאת והמלאכות האלה היה לכם להביט בהשקפת השכל כי לא האויב עשה כל זאת רק ה' עשה כל זאת, והוא הפיל אתכם לפני אויביכם, ולא לבד שלא שמתם על לב כי כל מעשה האויב ונצחונו אינו טבעי רק מעשי ה', גם **יצרה מרחוק לא ראיתם,** הלא זאת היה לכם לראות עין בעין כי ה' יצר את הגזרה הזאת מרחוק, שהלא כבר נבאו לכם זאת הנביאים מקדם וראיתם כי לא נפל מדבריהם ארצה, והיה לכם לשוב לה' לבטל גזרתו, ואתם אל תחבולות מלחמה שמתם פניכם, ומה יועילו לכם, אם ה' אמר ותהי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עשיה ויצרה. בארתי לקמן (כט טז). הוא הצר צורת הדבר, צורה המתדבקת בהעצם, ועושה הוא הגומר את הדבר בכל יפיו ותקונו עיי"ש, והנרצה פה על גזרת הדבר שה' גזר את הפורעניות הזאת, הגזרה הקדומה עת גזר על הדבר נקרא שיצר את הגזרה, ועת הביאה אל המציאות בכל פרטיה נקרא שעשה את הדבר וגמר אותו בכל פרטיו, וכבר בארתי למעלה (ה' יב) ההבדל בין ראה והביט, ראה הוא מראות העין המוחשת, והביט על ההשקפה המחשביית שרוצה לדעת מהות הדבר. והנה שידעו שגם כל פרטי הדברים, כיבוש האויב ודרך נצחונו בכל פרטיו לא ידי בשר הוא רק ה' הוא העושה כל זאת, והוא רק כגרון ביד החוצב בו, לזה צריך הבטה שכליית ושימת לב על כל הפרטים, שמתוכם יראה שהנצחון היה שלא כטבע, ומעשה אלהים הוא, עז"א הבטתם, אולם שידעו זאת שהגזרה בכללה יצאה עליהם מאת ה', לזה א"צ השכלה כלל רק ראיית עין, כי כבר שמעו זאת מקדם מאת החושים, וראו עתה כי לא נפל מדבר ה' ארצה : (מלבי"ם באור המלות)

יב ! וְיִקְרָא אֲדָנִי ! הוּא צְבָאוֹת בְּיָוִם הוּא לְבָכִי וְלִמְסַפֵּד וְלִקְרָחָה וְלַחֲגֹר

שָׁק:

מצודת דוד ויקרא אד'. עיני הנביא קודם בוא הפורענות קרא ה' להזהיר להעם למען יספדו ויבכו ויקרחו קרחה לשוב מעונותיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולקרחה. ענין תלישת השער על מקומה נשאר קרח וכן ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא (ויקרא יג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויקרא, הלא ה' קרא נבואה זו עיני הנביאים טרם בואה כדי שיבכו ויספדו וישובו לפני ה' וינחם על הרעה, והם לא עשו כן, רק. (מלבי"ם באור הענין)

ג והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין אכול ושתו פ' מחר נמות:

רש"י והנה ששון ושמחה. הקב"ה כזיכור אצל לפניו ואתם אוכלים ושמחים : כי מחר נמות. בעולם הבא הנביאים אומרים לנו מאת הקב"ה שלא יהיה לנו חלק לעוה"ב נעשה לנו הנאה בחיינו : (רש"י)

מצודת דוד והנה ששון ושמחה. והם לא עשו כן כי הנה לפניהם היה ששון ושמחה : הרוג בקר. ששחטו בהמות ואכלו בשר ושתו יין ואמרו זה לזה דרך לעג נאכול ונשתה בעודנו חיים כי מחר נמות ביד האויב ואם לא עכשיו אימתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרוג. ענין שחיטה ואמר בלשון בזיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והנה ששון ושמחה, הרוג בקר למען אכול בשר. והם אומרים אכול ושתו כי מחר נמות, וטוב שנתענג היום עכ"פ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ששון ושמחה. הבדלם בארתי (לקמן לה א') שמחה היא שמחת הלב הפנימית, וששון היא המחול והריקוד והמשתה אשר יעשו להרים נס הגיל והחדוה : (מלבי"ם באור המלות)

ג ונגלה באזני יהוה צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמתון אמר אדני יהוה צבאות: (פ)

רָשׁוּי **עַד** **תְּמוֹתוֹן**. **תִּי** **מוֹתָא** **תְּנִינָא** **לְעוֹלָם** **הַבָּא** : (רָשׁוּי)

מצודת דוד **ונגלה באזני ה' צבאות**. מאמר הנביא בשם ה' שאמר הנה דבריכם נגלה באזני אני ה' צבאות ותחסר מלת אני : **אם יכופר**. ר"ל לכן הריני נשבע אם העון הזה יכופר לכם בגלות כי אם עד תמותון בחרב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ה' צבאות**, נשבע ה' בשמו הגדול שלא יסלח להם זאת עד ימותון באמת, (גם יל"פ עד תמתון כמו לעד, ר"ל תמותון מיתת עולם גם בעולם הבא) : (מלבי"ם באור הענין)

טו **כָּה** **אָמַר** **אֲדָנִי** **יְהוָה** **צְבָאוֹת** **לָךְ** **בָּא** **אֶל** **הַסֵּכֵן** **הַזֶּה** **עַל** **שְׁבָנָא** **אֲשֶׁר** **עַל** **הַבַּיִת** :

רָשׁוּי **הַסּוֹכֵן**. **זַעַל** **הַנְּאוֹת** **הִיָּה** **וְכֵן** **(שָׁס** **אֵל** **וְתֵהִי** **לוֹ** **סוֹכְנַת** **וּמִ"א** **אוֹמֵר** **מִן** **סַכְנֵי** **הִיָּה** **וּזְכָא** **לוֹ** **לִירוּשָׁלַיִם** **זוֹיְקֵרָא** **רַבָּה** : **אֲשֶׁר** **עַל** **הַבַּיִת**. **מִמוֹנָה** **הִיָּה** **עַל** **בֵּית** **הַמֶּקְדָּשׁ** **י"א** **כֵּהֵן** **גְּדוֹל** **וּי"א** **אֲמַרְכָל** : (רָשׁוּי)

מצודת דוד **אל הסוכן**. אל הממונה על האוצר וחזר ופירש אל שבנא אשר הוא פקיד על בית המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הסוכן**. **ממונה על האוצרות כמו ערי מסכנות (שמות א) : על שבנא**. אל שבנא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כה**, מכאן עד סוף הקאפיטל מתחיל נבואה אחרת על שבנא שמרד במלכות חזקיה, וקשר קשר למרוד באדוניו ולצאת אל סנחריב בעת צר על ירושלים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **הסוכן**. הממונה על בית המלך, לאצור ולשמור ההוצאה וההכנסה, ומזה ערי מסכנות, במ יאצרו התבואה, ותהי למלך סוכנת, (מ"א א'), ומזה מה שיורה על התועלת וההנאה, וכן המסכנות במ ישמרו פירות ותבואה וצרכי הבית למאכל : **על שבנא**. כמו אל שבנא, ויל"פ כה אמר ה' נמשך לשתיים, כה אמר ה' לך בא אל הסוכן (כה אמר ה') על שבנא : (מלבי"ם באור המלות)

טז **מֵה** **לָךְ** **פָּה** **וּמִי** **לָךְ** **פָּה** **כִּי** **חֲצַבְתָּ** **לָךְ** **פָּה** **קָבַר** **חֲצַבִי** **מְרוֹם** **קָבְרוֹ** **בְּסֻלְעַ** **מִשְׁכַּן** **לֹא** :

רס"י מה לך פה. הכתוב מגנהו לפי שרצה להסגיר את הזקיהו למלך אשור כדלמרינן בסנהדרין כתב פיתקא ושדא בגירא שזנא וסיעתו השלימו הזקיהו וסיעתו לא השלימו : ומי לך פה. מי ממשפחתך קבור כאן : חצבי מרום קברו. שחלצ לו קבר בקברי בית דוד ליקבר בין המלכים לכך הוא אומר לו מה ירוסה לך בקברות הללו. חצבי חקקי. יו"ד יתירה כמו שוכני סנה (דברים לג) מקימי מעפר לל (תהלים קיג) : (רס"י)

מצודת דוד מה לך פה. כאלו אמר ואמרת אליו מה לך פה וכו' ולפי שחשב למסור את ירושלים ביד סנחריב אמר לו מה לך חלק בהעיר הזאת למסרה ביד סנחריב : ומי לך פה. ר"ל וכי יש לך פה משפחה מחשובי העיר לעשות בה דבר כזה : כי חצבת לך פה קבר. ר"ל אשר תדמה בנפשך לחצוב לך פה קבר כאלו פה תמות ופה תקבר כאחד מחשובי העיר אשר בעבור כן נשאך לבך לדבר כזה : חצבי מרום קברו. אתה כמי שחוצב קברו במקום גבוה שלא יפחד שיורידוהו משם וכמי שחוקק בסלע מקום שכנו שהוא לו למשגב ר"ל סבור אתה שתהיה לעולם בעיר הזאת בהשררה שאתה בה היום ולא יורידך מי ממנה ולזה מלאה לבך להסגיר העיר ביד סנחריב : (מצודת דוד)

מצודת ציון פה. הוא כמו כאן : חצבת. חפירה באבנים נקרא בלי חציבה : מרום. מלשון רם וגובה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מה לך, שבנא היה גר מעיר אחרת לכן שואל אותו היש לך פה נחלת שדה ובית אחוזת אבותיך, או מי לך פה ממשפחת בית אביך אשר תחשוב להקבר פה ר"ל שתחשוב שתהיה פה לאורך ימים. חצבי, ר"ל לך אני אומר אתה הרשע החוצב מרום קברו וכו' דע כי הנה ה' מטלטלך וכו'. חצבי, דרכם היה לחצוב מערה גדולה לאחוזת קבר, ובתוך המערה היה מניח הכוך והארון שבו היה מונח הגוף הנקבר, ושבנא חצב קברו בהר גבוה ותלול, לכבוד ותפארת, שם חצב מערה, ובתוך המערה הניח סלע שבו היה חקוק הארון והכוך להיות משכן לו, והיא מליצה על שרצה למשול בירושלים תחת בית דוד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חצבי, חקקי. החוצב יחצוב במחובר, והחוקק חוקק בתלוש : (מלבי"ם באור המלות)

לְיָהוָה הִנֵּה מְטַלְטֵלָה דְמִטַּלְטֵלָה גְבֵר וְעֹטָף עָטָה:

רס"י טלטלה גבר. כהדין תרנגולא דמטלטל מאתר לאתר ורבותינו אמרו

טלטולא דגברא קסה מדאיתת' : ועוטך עטה. כמו (סמואל א כה) ויעט
זהם לשון עיט יפריחך כעוף בגלות, ורבותינו אמרו לרעת פרהה זו כד"א
(ויקרא יג) על שפס יעטה : (רס"י)

מצודת דוד הנה ה' מטלטלך. ר"ל לא כן יהיה כמו שחשבת כי ה' יטלטל
ויגלה אותך מכאן : טלטלה גבר. טלטול גדול וחזק : ועוטך עטה. יפריחך
כעוף בגלות : (מצודת דוד)

מצודת ציון גבר. ר"ל גדול וחזק : ועוטך עטה. ענין עפיפה והפרחה כמו
ותעט אל השלל (ש"א יד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה ה', ה' יטול וישא אותך לאויר השמים אתה
הגבר ויעשה אותך כעיט ועוף הפורח באויר, והוא הנמשל על שיצא
מירושלים אל מחנה סנחריב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מטלטלך. שרשו נטל, ונפל הנו"ן ונכפל העי"ן
והלמ"ד להורות על תכופות והתמדת הפעולה. וענינו הגבהה ממקומו,
שמשתתף בזה עם פעל נשא. וינטלם וינשאם, הן איים כדק יטול : ועטך.
מענין עיט שהוא עוף הדורס, כלומר יפריחך, ואף שהרד"ק כתב שאינו
משרשו, מצאנו שרש זה גם בנחי ל"ה, ויעט העם אל השלל (ש"א יד לג)
(מלבי"ם באור המלות)

ג'ת צנוף! צנפך צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים שמה תמות וְשמה
מְרַבֹּת כְּבֹדְךָ קְלוֹן בֵּית אֲדֹנֶיךָ:

רס"י כנוף יאנפך. כמאנפת המקפת את הראש יקיפוך אויבים ומליקים :
כדור. כשור מקף. ורבותינו פירשו לשון כדור שקורין פלוט"א בלע"ז
שזרקין אותו ומקבלין מיד ליד : אל ארץ רחבת ידים. בכסיפא שם
המקום : שמה תמות. ולא תקבר בקברי בית דוד ושמה יהיו מרכבות
כבודך נהפכים לקלון בית אדוניך שנקסת : (רס"י)

מצודת דוד צנוף יאנפך צנפה. ר"ל תהיה מסובב באויבים ומציקים
כמצנפת המסבבת את הראש מסביב : כדור אל ארץ רחבת ידים. תהיה
מושלך בגולה למרחוק ככדור המושלך אל ארץ רחבת ידים ר"ל במקום
שלא ימצא דבר המעכבו שאז מתגלגל והולך למרחוק : שמה תמות.
במקום שתגלה תמות ולא פה כמה שחשבת : ושמה מרכבות כבודך קלון
בית אדניך. במקום שתהיה מטולטל תרכב במרכבת שתחשוב אותה

לנפשך כבוד גדול ואם היית רוכב בה בבית אדניך ר"ל בעוד היותך אדון
היה לך בה קלון רצה לומר מה שיהיה נחשב לך בגולה לכבוד היה נחשב
לך במקומך לקלון : (מצודת דוד)

מצודת ציון צנוף יצנפך צנפה. מל' מצנפת : כדור. כמו ככדור ותחסר כ"ף
השמוש כמו לב שמח ייטיב גהה (משלי יז) ומשפטו כגהה וכדור הוא דבר
עגול מה שזורקין מיד ליד ומקבלים אותם וכן עתיד לכידור (איוב טו) :
ידיים. ענין מקום כמו והארץ רחבת ידיים (שופטים יח) : קלון. ענין חרפה
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין צנוף, ואח"כ יסבב אותך במצנפת סביב סביב עד
שידמה גופך לכדור שזורקים ומגלגלים אותו בארץ רחבת ידיים כדרך
המשחקים בכדור, ר"ל תחלה תפרח ברצון כעוף הפורח, ואח"כ יגלגלו
אותך בעל כרחך ככדור. ושם תמות, ושם יהיה מרכבות כבודך, אתה
העבד הרע שהיית קלון בית אדוניך, שהיה קלון וחרפה לבית אדוניך
שגדלו רשע כזה תוך ביתם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כדור. כדור הוא דבר העגול שהתינוקות משחקים
בו וזורקים אותו, ויל"פ עוד שכדור שרשו דור, אש גדולה בוערת, כמו
דור העצמים תחתיה (יחזקאל כד ה'), שמזה נגזר שם מדורה, והכ"ף הוא
כ"ף הדמיון : (מלבי"ם באור המלות)

יט והדפתיך ממצבך וממעמדך והרסך :

כ"י וממעמדך ומשימושך במקלש יהרסך : (כ"י)

מצודת דוד והדפתיך. אמר במקום האל אהדוף אותך מן המצב שלך ר"ל
לא תהיה עוד בממשלה אשר אתה עתה בה : וממעמדך יהרסך. זה מאמר
הנביא לומר שהאל יהרוס אותו ממעמדו והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת
דוד)

מצודת ציון והדפתיך. ענין דחיפה כמו אשר תדפנו רוח (תהלים א) :
ממצבך. מל' מצב ומעמד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והדפתיך, תחלה אהדוף אותך ממצבך החזק שהיית
נצב ברום המעלה, שר ונכבד, ואח"כ גם ממעמדך הפשוט יהרסך שלא
יהיה לך שום עמידה וקיום כלל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ממצבך וממעמדך. כבר בארתי למעלה (גי' יג) ההבדל
בין עומד ויצב, עומד מורה שאינו יושב, ויצב מורה ההתחזקות לעמוד

במקום גדולים ובמעלה נשגבה ממעלתו הפשוטה. ואמר נוכח ונסתר עיין למעלה (א' כט), וי"ל ראשית ההידוף תהיה ע"י האל ואח"כ יהרס מעצמו בהיותו ביד מלך אכזר: (מלבי"ם באור המלות)

לכ וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא וְקִרְאתִי לְעַבְדֵי לְאֱלֹהִים בְּן חִלְקִיָּהוּ:

רש"י לאלוקים. הוא היה על הבית כשנפל סנחריב כמו שמינו כשלאו אל רצקה וגלה לו שנא וסיעתו וגרוהו בזנות סוסיהם כדליתא בסנהדרין כשהלך סנחריב אל תרהקא מלך כוש שטף שנא וסיעתו והלך לו כך שנינו כסדר עולם: (רש"י)

מצודת דוד וקראתי וכו'. להיות פקיד וממונה במקומך: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וקראתי, אתן בלב חזקיה שימנה את אליקים לפקיד במקומך: (מלבי"ם באור הענין)

לכא וְהִלְבַּשְׁתִּיו כְּתִנְתֶּךָ וְאַבְנֶיךָ אֶחָדֶיךָ וּמְשַׁלְתֶּךָ אֶתְּךָ בְּיָדוֹ וְהָיָה לְאֵב לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם וּלְבֵית יְהוּדָה:

מצודת דוד והלבשתיו כתנתך. הוא דרך משל לפי שהכתונת הוא מלבוש הוד ותפארת לגדולה ר"ל אלבישו בהוד הגדולה שיש לך עתה: **ואבנטך אחזקנו**. אחזק אותו בחגורת אבנטך להיות חזק ומזורז כמוך עתה: **וממשלתך וכו'**. מפרש המשל לתוספת ביאור: **והיה לאב**. ולא כמו אתה שרצית למסור העיר ביד האויב: (מצודת דוד)

מצודת ציון כתנתך. מין מלבוש מפואר: **ואבנטך**. כמו ובאבנטך והוא חגורה כמו ועשית להם אבנטים (שמות כה): **לאב**. למנהיג טוב ויועץ נאמן כמו וישימני לאב לפרעה (בראשית מה): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והלבשתיו, היה דרכם להלבש הממונים מהמלך אבנט וכתונת יקרה לתפארת גדולתו, כמו וילבש אותו בגדי שש. **לאב**, ירחם עליהם כאב על בניו וידריכם בדרך ישרה: (מלבי"ם באור הענין)

לכב וְנָתַתִּי מִפְתַּח בַּיִת דָּוִד עַל שְׁכֵמוֹ וּפְתַח וְאֵין סֶגֶר וְסֶגֶר וְאֵין פְּתַח:

רש"י מפתח בית דוד. ת"י מפתח בית מקדשא וסולטן בית דוד: (רש"י)

מצודת דוד **מפתח בית דוד**. ר"ל הוא יסבול טורח צורך בית המלכות :
ופתח. כשיפתח שערי הבית אין מי יסגור וכו' ר"ל הכל יהא נעשה על ידו
(מצודת דוד) :

מצודת ציון **מפתח**. שם הכלי שפותחין בו המנעול : **שכמו**. כתפו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **מפתח בית דוד**, היה ממונה על בית הי' ובית המלך,
ודרך השרים הממונים על בית המלך לישא המפתח על שכמם לאות,
(קאממעהרערנשליססעל). **ופתח**, בלעדו לא ירים איש את ידו : (מלבי"ם
באור הענין)

כג וַתִּקְעֵתִיו יְתֵד בְּמִקּוֹם נְאֻמָּן וְהָיָה לְכֹסֵא כְבוֹד לְבַיִת אָבִיו:

רש"י ותקעתיו יתד במקום נאמן. ואמניניה אמרכל מהימן משמש באתר
קיים ת"י נאמן ל' קיום מקום שהוא נאמן לנשענים עליו כי לא ימוט
סרס את המקרא ותקעתיו יתד נאמן במקום : (רש"י)

מצודת דוד **ותקעתיו יתד במקום נאמן**. ר"ל לא יהיה נעתק ממשלתו כיתד
התקועה במקום חזק ומתקיים : **והיה לכסא כבוד וכו'**. ר"ל כל משפחת
בית אביו יתכבדו בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותקעתיו**. ענין תחיבה כמו ותתקע את היתד (שופטים ד) :
יתד. מסמר : **נאמן**. ענינו מתקיים כמו ונאמן ביתך (ש"ב ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ותקעתיו**, גדולתו תהיה קבועה בל תמוט כיתד
הקבוע במקום חזק : (מלבי"ם באור הענין)

כד וַתָּלוּ עָלָיו כָּל כְּבוֹד בֵּית אָבִיו הַצָּאֲצָאִים וְהַצְּפֹעוֹת כָּל כְּלֵי הַקָּטָן
מִכְלֵי הָאֲגָנוֹת וְעַד כָּל כְּלֵי הַנְּבִלִים:

רש"י **הצאצאים והצפיעות**. ת"י בניא ובני בניא ומנחם חברו עם לפיעי
הבקר (יחזקאל ד) לימד שהוא ל' עוללים דקים היוצאים ממעי אמן ויהיה
לפיעי לשון יציאה דבר היוצא : כל כלי הקטן. הקטנים שצמשפחותם יהיו
מתפאריין בו ונסמכין עליו : מכלי האגנות ועד כל כלי הנבלים. ת"י

מכהניא לזקאי אפודא ועד זני לוי אחדי נבליא, ויהיה אגנות ל' כלי קרת
שמקרתין זהם הכהנים צבית המקדש : הנבלים. שאומרים זני לוי זהן
הקיר :

מצודת דוד **תלו עליו**. לפי שהמשילו ליתד אמר ותלו עליו לשון הנופל ביתד
ור"ל כולם יהיו סמוכים עליו : **כל כבוד וכו'**. כבוד בית אביו יהיה סמוך
עליו ונשען בו : **הצאצאים והצפיעות**. הבנים והבנות : **כלי הקטן**. כלי
התשמיש הקטן במין ולפי שהמשילו ליתד אמר לשון הנופל ביתד שתולין
בו כלים הגדולים עם הקטנים ור"ל אף הקטנים יהיו מתכבדים
ומתפארים בו כי תהיה גדולתו מפורסמת מאד : **מכלי האגנות**. בין כלי
אגנות בין כל מין כלי נבלים ור"ל כולם יתכבדו בו איש לא נעדר : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **ותלו**. מלי תליה : **הצאצאים**. הבנים היוצאים מרחם אמן :
הצפיעות. ענינו היוצאים מן הגוף וכן צפיעי בקר (יחזקאל ד) שהוא דבר
היוצא מן הגוף ועל הבנות יאמר כאלו אמר הצאצאים והצאצאות :
האגנות. הספלים כמו אגן הסהר (ש"א ז) : **הנבלים**. שם כלי נגון : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ותלו**. לפי שמדמהו ליתד אומר הכל יתלו כבודם על
היתד הזה גם הבנים הקטנים, וכל כליהם יתלו עליו, מליצה שכל צרכם
ישיגו על ידו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **והצפיעות**. מענין צפיעי הבקר, כמו שצואה משורש
יצא ובא ממנו שם צאצאים, כן בא שם צפיעות והם קטנים מצאצאים,
כערך צפיעי הבקר נגד צואת האדם : **מכלי האגנות**. הם המזרקות שבם
היו זורקין את הדם על המזבח, ויקח חצי הדם וישם באגנות (שמות כד),
וכלי הנבלים הם כלי השיר, ר"ל הלויים והכהנים יתלו כבודם עליו
:(מלבי"ם באור המלות)

כנה ביום ההוא נאם יהוה צבאות תמוש היתד התקועה במקום נאמן
ונגדעה ונפלה ונכרת המשא אשר עליה פי יהוה דבר : (פ)

רס"י **תמוש היתד**. גדולתו של סבנא : **ונכרת המשא אשר עליה**. זני
משפחתו וסיעתו הנסמכין עליו והתולים זו כלי תפארתם ולפי שדימהו
ליתד דימה המתפארים זו ונסענים עליו למשא שמטעינים על היתד ויש
פותרים אותו ותתקיים הנבואה שנתנבאה עליו : (רס"י)

מצודת דוד **תמוש היתד**. ר"ל שבנא שחשב להיות קבוע בממשלתו כיתד התקועה במקום המתקיים הנה ביום ההוא תסור ממשלתו : **ונגדעה**. תהיה נכרתה ממקומה ותפול לארץ ר"ל תבוטל הממשלה ותושפל מעלתה : **ונכרת המשא**. בנפול היתד ישבר ויוכרת משא הכלים התלויים בה ור"ל במפלת שבנא תושפל משפחתו ואנשיו המתכבדים בו ונשענים עליו : **כי ה' דבר**. ובידו לקיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תמוש**. תסור כמו לא ימוש עמוד הענן (שמות יג) : **ונגדעה**. ענין כריתה כמו שקמים גדעו (לעיל ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **תמוש**, תסור גדולתו של שבנא, תחלה תמוש ממקומה, אח"כ תגדע ע"י שיוליכהו אסור באזיקים, ומתדמה אל המליצה שבפסוק י"ט : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-כג

א מִשָּׂא צַר הִילִילוּ אֲנִיּוֹת תְּרַשִּׁישׁ כִּי שָׁדַד מִבַּיִת מְבֹאָה מֵאַרְץ כְּתִים נְגָלָה לָמוֹ:

רש"י הילילו אניות תרשיש. שהיו מתעשרים על ידי סוחרי כור שהיו מביאים אניות תרשיש סחורה לכור, תרשיש שם הים : כי שודד מבית מבוא. כי שודד מצפנים מקום שהייתם רגילין לפונדק מלכוא עוד לתוכו ולא יהיו עוד לכם מקום צור ללון שם : מארץ כתים. הם הרומיים : נגלה למו. השודד לאנשי כור, ד"א מארץ כתים נגלה לאנשי תרשיש שוד של כור שזרחו בני כור אל כל כתים ומסם נשמעה השמיעה : (רש"י)

מצודת דוד **הילילו אניות תרשיש**. אנשי הספינות ההולכים על ים תרשיש להביא סחורה לצור הילילו מעתה על חורבן צור : **כי שודד**. כי צור שודד מהיות בה בית ומהיות מובא בה : **מארץ כתים**. שוד צור נתגלה לאנשי האניות מארץ כתים כי שמה ברחו בני צור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הילילו**. מלי יללה : **שודד**. נעשק : **מבית**. מהיות ביוז וכן מבוא ודוגמתו וימאסך ממלך (שמואל א טו) ופי' מהיות מלך : **למו**. להם

מלבי"ם - באור הענין משא צר, נשא משאו, איך אחר שנפלה צור ביד נבוכדנצר ברחו פלטים לארץ כתיים והודיעו שם השמועה בראשונה, ובעת עברו אניות של עיר תרשיש שהלכו לצור לסחורה דרך ארץ כתיים, נגלה להם ע"י בני כתיים מפלת צור. ושיעור הכתוב **מארץ כתיים נגלה למו** (לאניות תרשיש) אלה הדברים, בני כתיים אמרו להם, **הילילו אתם אניות תרשיש, כי שודד מבית** שלא תמצאו בית אכסניא ללון, ואף גם **מבוא** שלא תמצאו אף חוף שיבאו האניות שם, כי אחר שכבש נבוכדנצר את צור והרס כל הבתים, עלה הים והציף הכל עד שנחרב גם החוף שהיה שם לאניות

(מלבי"ם : באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צר. היא העיר המפוארה בימי קדם, בארץ פעניציען הקדומה הנודעת בשם טירוס, רבת המסחר והמרכולת לאיים רחוקים : **וצידון**. גם היא היתה מהוללה מאד ע"י המסחר ויפוזו זרועותיה לרבים עמים ע"י חורבן צור : **תרשיש**. היא העיר טארטעסיס במדינות שפאניען הקדומה שהיתה קשורה עם צור בערבון ומסחר : **מבית**. מהיות בית, וימאסך ממלך (ש"א טו) מהיות מלך, והשבתיד מזונה (יחזקאל טז) מהיות זונה, וכן מבוא, מהיות בוא, מקום לבוא בו : (מלבי"ם באור המלות)

בַּדְמוֹ יוֹשְׁבֵי אֵי סוֹחַר צִידוֹן עֶבֶר יָם מְלֹאוֹהָ:

רש"י דומו יושבי אי. התאכלו ושבו דומים יושבי אי הים למה סוחרי צידון עובדי ימים היו רגלים למלאותך כל סחורה עכשיו כשתפול צור תפול צידון עמה פסמוכות היו זו לזו בתוך מהלך יום : (רש"י)

מצודת דוד דומו יושבי אי. יושבי כל אי מהאיים סביבות צור שבו דומו והתעצבו כי עיר סחורתכם נחרבה : **סוחר צידון**. ר"ל וכן כל סוחר מסוחרי צידון : **עובר ים מלאוך**. כי כל מי שהיה עוברים בספינות הים ממלא אותך צור בהרבה סחורות ומזה היה לסוחר צידון ריוח גדול ועתה שבת המסחר :

(מצודת דוד)

מצודת ציון דומו. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י) ור"ל התעצבו כי דרך המתעצב לשבת דומם :

(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין דמו, צידון היתה סמוכה אל צור, ובעת שלות צור לא היתה נחשבת לכלום, ואחר מפלתה הוסב כל המסחר אל צידון ונתעשרה מאד, עד שנחרבה אח"כ גם היא ע"י נבוכדנצר, ומצייר כי צידון מתאבלת על צור, כי היה לאנשי צידון אז היוזק רב, כי היה להם בצור רכוש ומרכולת, והנביא אומר להם, **דמו אתם יושבי אי** למה תבכו על חורבן

צור, בפרטות אתה סחר צידון למה תבכה, הלא מעתה עבר ים ימלאוך
בסחורה, כי יסוב המסחור אליך, וחסרונך בצור יתמלא עתה כפלים
(מלבי"ם - באור המלות) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **סחר צידון עבר ים**. לשון יחיד על רבים, כמו ויהי לי
שור וחמור, כי אם הסוס אסור והחמור אסור, שמלה לכה קצין תהיה
לנו, ודומיהם : (מלבי"ם באור המלות)

ג וּבְמִים רַבִּים זָרַע שָׁחַר קָצִיר יְאוּר תְּבוּאָתָהּ וְתֵהִי סָחַר גּוֹיִם:

רס"י ובמים רבים. היה בא זרע ממכרים היושבת על נהר שיחור אל צור
: קציר יאור. מכרים היה תבואה של צור : שיחור. הוא נילוס שנאמר
(יהושע יג) מן השיחור אשר על פני מכרים והיו מביאים התבואה לצור
באניות מכרים : ותהי. צור סחר גוים. מעם רב שהיה זה כל הגוים מביאין
לה סחורה : (רס"י)

מצודת דוד ובמים רבים. בדרך מים רבים היה בא לצור זרעים ממצרים
היושבת על שיחור : קציר יאור תבואתה. התבואה הבאה אל צור הים
מקציר יאור ר"ל הנקצרות משדות מצרים הגדל על ידי השקאת היאור
והיתה רבת התבואה וטוב למאכל והוא כפל ענין במ"ש : ותהי סחר
גוים. צור היתה סחר גוים כולה היו סוחרים עמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שיחור. הוא הנילוס : יאור. הנילוס נקרא יאור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ובמים רבים זרע שיחור, גם תתמלא עתה בזרע
שיחור הוא יאור מצרים ששולחים אותו על מים רבים לאיים רחוקים
לסחורה, כי מצרים היתה מגדלת תבואות רבות, והיתה מספקת
למדינות רבות. זרע קציר תבואתה, ר"ל בין הזרע בין קציר יאור, בין
תבואתה של היאור, כי היו מוציאים ממצרים תבואה מיוחדת לזרע שיצא
דוגמתה, וגם היו מוכרים אותה כמו שהיא עם הקשין והשבולת וזה
נקרא קציר יאור, וגם היו מוכרים תבואה שנתמרחת בכרי שזה נקרא
תבואה, ובכל אלה המינים העומדים למסחר עובר ים ימלאוך, עד כי
ותהי סחר גוים, תהיה עתה עיר מסחר לגוים רבים, ולכן אין לכם
להצטער על מפלת צור : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תבואתה. חסר וי"ו ותבואתה כמו שמש ירח, ראובן
שמעון, וה"א הנקבה מוסב על הזרע : (מלבי"ם באור המלות)

ד בּוֹשֵׁי צִדּוֹן כִּי אָמַר יָם מְעוֹז הֵיִם לְאֹמֵר לֹא חֲלָתִי וְלֹא יִלְדָּתִי וְלֹא גִדְלָתִי בַּחֲוָרִים רֹמְמָתִי בְּתוֹלוֹת:

רפ"י בּוֹשֵׁי צִדּוֹן. שְׁטַפְלָה לְאוֹר : כִּי אָמַר יָם. כִּי אָמַרְהָ אֹר הַיּוֹשֶׁבֶת בְּמַעוֹז הַיָּם שֶׁהוּא עֵיקַר רֵאשׁ הַמַּלְכוּת הַרִינִי כְמוֹ שֶׁלֹּא חֲלָתִי וְלֹא יִלְדָּתִי בַּחֲוָרִים כִּי כֹלֵם נִהְרָגוּ וְהָרִי כְמוֹ שֶׁלֹּא רֹמְמָתִי בְּתוֹלוֹת וְכֵן ת"י, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ בְּאִגְרָה בּוֹשֵׁי צִדּוֹן כִּי אָמַר יָם מַה אֲנִי שָׂאִין לִי בָנִים וּבָנוֹת לְדֹאג עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְפַּסּוּ בְּעוֹנֵי אֲנִי מִשְׁנֵה מַלְאוֹת קוֹנֵי לְעִבּוֹר גְּבוּל חוֹל אֲשֶׁר שָׁם לִי עַל אַחַת כְּמֵה וְכֵמֵה בּוֹשֵׁי צִדּוֹן שֵׁשׁ לֶךְ לְדֹאג בְּכָל אֵלֶּה : (רפ"י)

מצודת דוד בּוֹשֵׁי צִדּוֹן. כִּיֹּן שַׁחַרְבָּה מִקוֹם סַחֲוֹרְתֶךָ בּוֹשֵׁי וְהַכְּלָמִי : כִּי אָמַר יָם. כִּי הַיָּם הַמְּקִיף אֶת צוֹר אָמַר וּמְקוֹנָן בַּעַד צוֹר וְכֵה יֹאמֵר אַתָּה צוֹר מְעוֹז כָּל הָעָרִים הַיּוֹשְׁבִים לַחוּף הַיָּם יֵשׁ לֶךְ לֹמֵר וּלְקוֹנָן הַרִינִי כְּאֵלוֹ לֹא חֲלָתִי וְכְאֵלוֹ לֹא יִלְדָּתִי וְכֹי כִּי נִשְׁאַרְתִּי שְׁמַמָּה מִבְּלֵי בָנִים וּבָנוֹת וְהוֹאִיל וְכֵן בּוֹשֵׁי צִדּוֹן כִּי לְהִיכֵן תּוֹלִיךְ סַחֲוֹרְתֶךָ : רֹמְמָתִי. חוֹזֵר עַל מַלְאוֹת וְלֹא כְּאֵלוֹ אָמַר וְלֹא רֹמְמָתִי בְּתוֹלוֹת : (מצודת דוד)

מצודת ציון מְעוֹז. עֲנִין חוֹזֵק : חֲלָתִי. כֵּן יִקְרָאוּ חֲבֵלֵי הַלֵּידָה וְכֵן חֲלָנוּ כְּמוֹ יִלְדָנוּ (לְקַמֵּן כּו) : רֹמְמָתִי. עֲנִינוּ כְּמוֹ גִדְלָתִי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בּוֹשֵׁי צִדּוֹן, אֲבֵל יֵשׁוּב הַמְּלִיץ מְדַבְּרִיו, אֹמֵר אֵל תְּדַמֵּי, לְחַנֵּם הַתְּחַלַּת לְשִׁמּוּחַ עַל מַפְלַת צוֹר וְעַל שֶׁהוֹסֵב מִסַּחְרָה אֶלֶיךָ, בּוֹשֵׁי עַל שִׁמְחָתֶךָ זֹאת, כִּי זֶה גֵרֵם גַּם חוֹרְבֶנְךָ וְעִי הַצְּלַחְתֶּךָ עֵתָה בֵּא הָאוֹיֵב גַּם לְהַחְרִיבְךָ. כִּי אָמַר יָם, ר"ל הַיָּם, וּבִפְרֻטוֹת מְעוֹז הַיָּם הַמְּקוֹם הַחֲזֵק שֶׁל הַיָּם שְׁבוּ נַעֲשֵׂה אִי וּמִבְּצָר לִישׁוּב בְּנֵי אָדָם תּוֹךְ הַיָּם, הוּא אָמַר, הַלּוֹאִי לֹא חֲלָתִי הַלּוֹאִי לֹא הִיָּה לִי חֲבֵלֵי יוֹלְדָה כָּלֵל, אַחַר שְׁכוֹלֵם נֹאבְדוּ, וְאִם הִיָּה לִי חֲבֵלֵי יוֹלְדָה הַלּוֹאִי וְלֹא יִלְדָתִי וְהִיוּ הַבָּנִים מֵתִים בְּרַחֵם, וְאִם יִלְדָתִי הַלּוֹאִי וְלֹא גִדְלָתִי בַּחֲוָרִים וְהִיוּ מֵתִים בְּקִטְנוֹתָם, וְהַלּוֹאִי וְלֹא רֹמְמָתִי בְּתוֹלוֹת, בְּמַעֲלָה וּחְשִׁיבוֹת, כִּי עִי שְׁמַתוֹ בְּגִדְלוֹתָם גְּדוֹל הַצַּעַר כְּפִלִים, כְּמִיֵּשׁ בְּקִלְלַת עֲלֵי (ש"א ג') וְכָל מְרַבֵּית בֵּיתֶךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים, וְהוּא מִשַׁל נִמְרָץ עַל צִדּוֹן, כִּי עַל הַמַּת בְּזִקְנוֹתוֹ, אֹו עַל הַיּוֹנֵק וְהַנֶּפֶל אֵין מִתְעַצְבִּין עֲלָיו כ"כ, אֲבֵל עַל בַּחֲוֹר שֶׁנִּקְטָף בְּמִבְּחָר שְׁנוֹתָיו הָאֲבֵל גְּדוֹל מֵאֵד, וְכֵן אִם הִיתָה צִדּוֹן מֵאַרְכַּת בְּשִׁלוֹתָהּ כְּצוֹר לֹא הִיָּה הָעֶצֶב גְּדוֹל כ"כ, אֲבֵל אַחַר שֶׁלֹּא הָאֵרִיכָה יָמֵים הִיָּה טוֹב יוֹתֵר אִם לֹא נוֹלְדָה וְהִיתָה נֶפֶל, וְהִינּוּ אִם לֹא הִיתָה מִתְחַלַּת לְהַצְּלִיחַ כָּלֵל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גִּדְלָתִי, רֹמְמָתִי. בְּאַרְתִּי לְמַעֲלָה (א' ב') רֹמְמָתִי הוּא אַחַר הַגִּידוֹל שֶׁמְרֹמְמוֹ בְּמַעֲלָה וּחְשִׁיבוֹת : (מלבי"ם באור המלות)

זַה כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם יַחֲלֹוּ כְּשָׁמַע צָר:

רַס"י כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם. אֲשֶׁר שָׁמְעוּ עַל מִצְרַיִם שֶׁהִבְחֵאתִי עֲלֵיהֶם עֵשֶׂר מִכּוֹת וּסּוּף טַבְעוּ צִים : יַחֲלֹוּ. יִבְהֹלוּ : כְּשָׁמַע. הַסּוּמְעִים כְּשִׁלְּחָ שָׁמַע לֹר כִּי גַם מִכּוֹתֶיהָ שָׁל לֹר יִהְיוּ דוֹגְמַת לֹתֶן מִכּוֹת, דָּם וְאֵץ (יּוֹאֵל ג) דוֹגְמַת מִכּוֹת דָּם, קוֹל שָׁאוֹן מַעִיר (לְקַמֵּן סו) זֶה קִרְקוֹר הַלְפִרְדְּעִים, וְנִהְפְּכוּ נַחֲלִיָּה לְזַפְתָּ וְכו' : (רַס"י)

מצודת דוד כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם. כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה נִשְׁמַע לְמִצְרַיִם אֲבֹדֵן צוֹר יַחֲלֹוּ מִפְּחַד הָאוִיב שֶׁלֹּא יָבוֹא גַם עֲלֵיהֶם וְיִמְלָאוּ רַעְדָּה כְּמוֹ שֶׁחֲרָדוּ אֲנָשִׁי צוֹר בְּשִׁמְעֵם אֲשֶׁר הָאוִיב בָּא עֲלֵיהֶם : (מִצּוֹדֵת דּוֹד)

מצודת ציון יחילו. מִלִּי חִיל וְרַעַד : (מִצּוֹדֵת צִיּוֹן)

מלבי"ם - באור הענין כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם, בַּעַת שִׁיגִיעַ הַשְּׁמוּעָה לְמִצְרַיִם מִן מִפְּלַת צִידוֹן אִזּוּ יַחֲלֹוּ אֲנָשִׁי מִצְרַיִם עַל שְׁמוּעָה זֹאת כַּאֲשֶׁר חָלוּ עַל שָׁמַע צָר, בַּעַת בָּאָה לָהֶם שְׁמוּעַת צוֹר, כְּמוֹ שֶׁהִפְסִידוּ אֲנָשִׁי מִצְרַיִם בְּרִכּוּשָׁם בְּמִפְּלַת צוֹר שֶׁהִיְתָה סְחוּרְתָם שְׁמָה, כֵּן הִפְסִידוּ עֵתָה בְּצִידוֹן : (מִלְבִּי"ם בְּאוֹר הָעֵנִי)

זו עָבְרוּ תַרְשִׁישָׁה הִילִילוּ יוֹשְׁבֵי אִי:

רַס"י עָבְרוּ. אֲנָשִׁי לֹר לְצַרוּחַ לְתַרְשִׁישָׁה : (רַס"י)

מצודת דוד עָבְרוּ תַרְשִׁישָׁה. אַתֶּם הַסּוּחֲרִים הַמִּסְתַּחֲרִים אֶל צוֹר מַעַתָּה עָבְרוּ לְאַרְץ תַרְשִׁישׁ לְהִסְתַּחֵר שְׁמָה וְהִיא גַם הִיא יּוֹשֶׁבֶת בְּחוּף הַיָּם וַיֵּשׁ מְקוֹם לְהִסְתַּחֵר שְׁמָה בְּשַׁעַת הַדַּחֵק : יּוֹשְׁבֵי אִי. יּוֹשְׁבֵי כָל אִי מֵהָאִיִּים סְבִיבוֹת צוֹר עָשׂוּ יִלְלָה כִּי מַעַתָּה לֹא תִלְכוּ שְׁמָה לְהִסְתַּחֵר : (מִצּוֹדֵת דּוֹד)

מלבי"ם - באור הענין עָבְרוּ, בְּזֶה מְסִיִּים מֵאֲמָרוּ נֹגַד שֶׁאֲמַר תַּחֲלָה דוֹמוּ יּוֹשְׁבֵי אִי, שֶׁלֹּא יִתְאַבְּלוּ, וְשׁוֹב חֹזֵר מִדְּבָרָיו שִׁיתְאַבְּלוּ עַל צוֹר, מְסִיִּים לֹא מֵרֵאשִׁית אֲחֵר שֶׁלֹּא תְרוּיַח בְּהַצְלַחָה זֹאת שֶׁלֹּא תֵאָרֶיךָ יָמִים, אִיעַצְכֶם עָבְרוּ תִיכֵף לְבָרוּחַ לְתַרְשִׁישׁ, וְהִילִילוּ יוֹשְׁבֵי אִי, הִלִּילִי צִידוֹן עַל מִפְּלַת צוֹר, וְאֶל תְּדוּמִי, וְכִי"שׁ שֶׁאֵל תִּשְׁמַחִי : (מִלְבִּי"ם בְּאוֹר הָעֵנִי)

זו הַזֹּאת לְכֶם עֲלִיזָה מִיָּמֵי קֶדֶם קֶדְמָתָהּ יִבְלִיָּה רַגְלֶיהָ מִרְחוֹק לְגוֹר:

רס"י הזאת לכם עליזה. הרי נפלה לפניכם ויאמר לכם הזאת העיר שהיתה עליזה צעיניכם אשר מימי קדם קדמתה היתה עליזה עכשיו יובילוה רגליה מרחוק לבקש לה מנוח : (רס"י)

מצודת דוד הזאת לכם. אמר כנגד אנשי צור וכי זאת חשבתם שתהיה לכם צור שהיתה קריה עליזה מרוב העושר והכבוד מימי קדם קדמתה קדמת העיר וראשית בנינה היא מימי קדם ר"ל משנים מרובות : **יובילוה**. חוזר לתחילת המקרא לומר וכי חשבתם שאנשי עיר כזאת יוליך אותם רגליהם לארץ מרחק לגור שמה ר"ל לברוח מפני האויב וללכת רגלי למרחוק : (מצודת דוד)

מצודת ציון הזאת. בה"א התימה : **עליזה**. ענין שמחה : **יבולה**. ענין הבאה כמו יובל שי (לעיל יח) : **מרחוק**. כמו למרחוק : **לגור**. לדור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הזאת, עתה ישים פניו על צור, מסב דבריו אל בני תבל, כמתפלא לאמר, השמעתם מעולם כי עיר עליזה תעזוב מקומה לנוע אל ארץ מרחק, ומי יעץ זאת לצור, אין זה כי אם אלהים. **הזאת לכם עליזה**, יאמר מה שעזבה צור מקום מולדתה הוא דבר זר מאד משתי פנים, **א**. בהשקף על המקום שיצאה משם, **ב**. בהשקף על המקום אשר לשם תנוע. בהשקף על המקום שיצאה משם, הן יקרה כזה משני פנים, **א**. אם הוא מקום רע בלתי משמח יושביו, לעומת זה אמר **הזאת לכם עליזה**, **ב**. אם שבתם במקום זה לא ארץ לו הימים ונקל להם לעזוב אותו לעומת זה אמר **הלא מימי קדם קדמתה**, קדימה שלה היא מימי קדם, שגם מימי קדם כבר היתה עיר קדומה וישנה. בהשקף על המקום שהולכים לשם, **א**. הממיר מקומו בהכרח ידע לאן הולך, לא שילך לאשר יובילוהו רגליו, מבלי מקום מכוון ועז"א איך **יובילוה רגליה**, כי אינה יודעת עדיין לאן תלך, **ב**. יקרה שילך מבלי לדעת איזה מקום, אל מקום קרוב במדינה עצמה שיודע עכ"פ מהות המדינה, לעומת זה אמר **מרחוק**, **ג**. יקרה לפעמים שילך גם מרחוק לבקש מקום, אבל לא ישא אתו ביתו וכלי תשמישו לדור שם, רק לתור מקום, לעומת זה אמר **לגור**, שכבר עקרו דירתם מן המקום הראשון וא"כ א"א שתהיה יציאתם צאת מרצונם, וא"כ יתפלא לנו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קדמתה. שם, והה"א כינוי לנקבה קדמת שלה, ומפיק ה"א : (מלבי"ם באור המלות)

לח מי יעץ זאת על צר המעטירה אשר סחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ:

רס"י כנעניה. תגריה כמו (הוֹסֵעַ יֵצ) כנען בידו מאזני מרמה, ולא יהיה כנעני עוד (זכריה יד) : (רס"י)

מצודת דוד מי יעץ זאת. כאלו הנביא מתמה ואומר מי יעץ עצה כזאת על צור המעוטרת בעושר וכבוד אשר סוחריה המה שרים ומכובדים ר"ל על דעת מי עלה להחריב עיר כזאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון המעטירה. מלי עטרה ור"ל המפוארה : כנעניה. ענין תגר וסוחר כמו וחגור נתנה לכנעני (משלי לא) וכפל הדבר במ"ש : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי יעץ זאת, מי המשגיב בכחו לגזור עצה כזאת על צור אשר גדלה מאד, א. במלכות וממשלה שלא לבד שהיא לובשת עטרת מלוכה עוד היא המעטירה הנותנת כתר על ראש מלכים, ב. בעושר אשר סחריה הגדולים הם שרים ומושלים מרוב עשרם, וגם כנעניה הקטנים הם גם כן נכבדי ארץ שאף הרוכלים שלה המחזירים בעיירות שהם מבוזים בכ"מ, הם מכובדים מרוב עשרם, ומי יעץ עליהם כזאת : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יעץ. העצה המוזכרת בכ"מ אצל ה', היא גמר גזרתו, ומשפטו הנחרץ כנ"ל (ה' יט, יד כד) : סחריה, כנעניה. סוחרים הם הסוחרים הגדולים העוברים ימים ומדינות, היתה כאניות סוחר, וכנען הם הסוחרים הקטנים המוכרים לאחדים בעירם. כנען בידו מאזני מרמה, ולא יהיה עוד כנעני בבית ה', שהם המוכרים דברים קטנים, ושם כנען נגזר מאנשי פעניציען, היוצאים מבני כנען שהם חדשו את המסחר בימי קדם כנודע בקורות העתים ועל שם נתן שם כנען אל הסוחרים, וכ"ה ברבה ויקרא (פרשה יז). ויונתן תרגם שלטונאה, אבל במס' ב"ב (עה) פסחים (נ) מפרש סוחרים : (מלבי"ם באור המלות)

טז יהוה צבאות יעצה לחלל גאון כל צבי להקל כל נכבדי ארץ:

רס"י כל צבי. מלכ. חזק : (רס"י)

מצודת דוד ה' צבאות יעצה. כאלו משיב לעצמו לומר ה' יעץ העצה ההיא ולא בא במקרה כי אם בהשגחה צוה להחריבה על מרבית גאותה בעשרה : לחלל גאון כל צבי. למען השפיל גאון כל ארץ חמדה ולהבזות דעת הנכבדים כי הכל יקחו מהם מוסר ולא יוסיפו להתגאות : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחלל. מלי חלול והשפלה : גאון. מלי גאווה : צבי. ענין חמדה

כמו נחלת צבי צבאות גוים (ירמיה ג) : **להקל**. מלי קלות ובזיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה', משיב אין זאת **כי אם ה' יעץ עליה זאת**, ואם תשאל לאיזה תכלית גזר זאת עליהם משיב מפני שנמצאו בה שני דברים שנואים בעיני ה', **א**. חמדת הממון והרכוש שרדפו אחריו כ"כ, עד שיחסו גאון ועוז לכל צבי ודבר חמדה ורצה ה' ע"י מפלת צור **לחלל גאון כל צבי** ולהראות שאין בו ממש. **ב**. מפני שרדפו אחר הכבוד והמשרה, וה' רצה **להקל כל נכבדי ארץ**, ולהשפיל גאים : (מלבי"ם באור הענין)

ז עברי ארץ פאר בת תרשיש אין מזח עוד:

רש"י עברי ארץ. לגולה : **כיאור**. **כיאור** הזה סעולה ומתפסט : **בת תרשיש**. אור היושבת בים תרשיש : אין מזח. אין לך עוד חוזק ואזור לשנס מתני', מזח לשון אזור כמו (תהלים קט) ולמזח תמיד יחגרה וכל אזור לשון חוזק : (רש"י)

מצודת דוד **עברי ארץ כיאור בת תרשיש**. את עדת תרשיש הנמצאת בצור להסתחר עברי מהר לארץ כמו היאור השוטף מהר כי פן תדבקך הרעה : **אין מזח עוד**. אין עוד לצור חוזק ואזור להיות מזורז מול האויב לעזור לעצמו וכ"ש לזולת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בת תרשיש**. עדת תרשיש : **מזח**. ענין אזור וחגורה כמו ומזיח אפיקים רפה (אויב יב) ור"ל חוזק וזרוז כי החגור במתניו הוא מזורז ביותר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עברו, מסב פניו אל צור בנכח, אחר שעלה הים עליה והציף אותה, אומר את צור **עברי ארץ הדומה כיאור אל בת תרשיש**, ברחי מארץ שעלתה כיאור כולה לתרשיש אחר שאין **מזח** וחגור עוד, שיחגור בעד הים ויעכבהו מלעבור אל היבשה כי הים פרץ גבולו ושטף ועבר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כיאר. בארתי למעלה (י"ט ה') כי יאור היא המתמלא מימי גשמים כנהר נילוס ודרכו לצאת תמיד חוץ מגדותיו ולהשקות את הארץ כמ"ש ועלתה כיאור כולה, עפ"ז ממשיל ארץ צור כיאור, שעלה הים עליה, ונעשית כיאור : **מזח**. כמו ולמזח תמיד יחגרה (תהלות קט יט), אזור החוגר את הגוף, וההבדל בינו לבין אזור ואבנט, כי מזח הוא החגור שחוגרים על הבגדים הארוכים להגביהם שיהיו כמדו, והוא מלשון ולא יזח החושן מעל האפוד שהוא ענין הגבהה, מזח מגביה

בגדיו, ומזה נמצא בארמי זחוחי הלב, ואמר שם וילבש קללה כמדו, שהקללה תהיה כמדתו, תהיה לו כבגד יעטה, ואם שדרך הבגד שהוא לפעמים ארוך מגופו, הנה הקללה עצמה תהיה לו כמזח שיעלה הבגד שהיא הקללה, שיהיה מכוון למדת גופו, ומזה השאיל שם זה על גדותי האי, הנגבהים מתוך הים וחוגרים בעד הים בל יעלה על האי, שהוא המזח המגביה את האי, והחוגר בעד הים, ולא רחוק לבאר מ"ש שופך בוז על נדיבים ומזיח אפיקים רפה (איוב יב כא) שיהיה אפיקים מן כאפיקים בנגב, שירפה ויסיר המזח הסוגר בעד אפיקי מים, וישטפו חלקת נדיבים ובזה ישפך עליהם בוז, כי יצאו נקי מנכסיהם: (מלבי"ם באור המלות)

יא: ידו נטה על הים הרגזי ממלכות יהוה צוה אל כנען לשמד מעזניה:

רש"י ידו נטה. הנוטה: ה' כוה אל כנען. כוה את קוראיו על כנען: לשמיד. כמו להשמיד וכן ללכת לגיד ביזרעאל (מלכים כט) כמו להגיד וכן לשמיע קול תודה (תהלים כו) כמו להשמיע: מעזניה. כור ואידון משל כנען היו כמו שנא' את אידון בכורו: (רש"י)

מצודת דוד ידו נטה. כאלו המקום נטה ידו על הים לעכב על עוברי הים לבלי הביא עוד סחורה לצור: הרגזי ממלכות. העיר לב הממלכות לבוא עליה בחרדה ומהירות רב: ה' צוה. לא במקרה באו אבל ה' צוה לבוא על צור עיר המסחר להשמיד כל חזקה: (מצודת דוד)

מצודת ציון הרגזי. ענין תנועת החרדה והמהירות וכן ואת התרגזך אלי (לקמן לז): אל. כמו על: כנען. ענין תגר ומסחר וכן כנען בידו מאזני מרמה (הושע יב): לשמיד. כמו להשמיד וכן לנפיל ירך (במדבר ה) ומשפטו להנפיל: מעזניה. מל' עוז וחוזק ומשפטו מעוזזיה ולהקל הקריאה החליפו אות הכפל בנו"ן וכן כי לא תמנו (איכה ג) ומשפטו תממו: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ידו נטה, שיעור הכתוב, הרגזי ממלכות נטה ידו על הים, נבוכדנצר אחר שהרגזי ממלכות היבשה נטה ידו גם על יושבי הים, (ומי הוא המרגזי יבאר בפסוק י"ג) אבל המרגזי הזה לא מדעת עצמו עשה זה רק ה' צוהו זאת אל ובעבור כנען, כי צור וצידון יוצאי ירך כנען היו כדי להשמיד עוזם ותקפם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעזניה. הנו"ן נוספת, או בא תחת אות הכפל מעוזזיה. כי אות הכפ"ל והנו"ן משותפים במה שיבא דגש להשלים חסרון שניהם, ובזה יבא גם האחד להשלים חברו, וכן חסדי ה' כי לא

תמנו, תחת תממו, ולא רחוק שהחליף זאת בכונה למען עם חילוף העיין
באל"ף יצלצל עוד מלת מאזניה, כנען בידו מאזני מרמה, ויהיה לכנען גם
הוראת המסחר, ובזה בא במליצתו לשון נקבה, שאינו מדבר בכונתו
השניה מן הסוחר רק מן המסחר עצמו, להשמיד מאזני המסחר, והיה
להמליץ האלהי שתי מליצות בדיבור זה: (מלבי"ם באור המלות)

יב ויאמר לא תוסיפי עוד לעלוז המעשקה בתולת בת צידון (כתיים)
כתים קומי עברי גם שם לא ינוח לך:

כ"י כתים. אל ארץ כתים קומי עברי גם שם לא ינוח לך למה אני
אומר קומי עברי גם שם לא ינוח לך למה אני (כ"י)

מצודת דוד ויאמר וכו'. המעשקה וכו' ; ה' אמר את עדת צידון הנעשקה
משודדי צור בהיות סחורתו שמה מעתה לא תוסיפו עוד לשמוח על כי
מקום סחרך היה קרוב לך : **כתים קומי עברי**. לפי שאנשי צור ברחו
לארץ כתים אמר עברי לארץ כתים ועשו שם עמהם סחורה : **גם שם**.
אבל גם שם עם כי תמצא אנשי סחורתך מ"מ לא תמצא שם הנחת רוח
כי לא תמצא ידך להתעסק בסחורה כמאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון לעלוז. לשמוח : המעשקה. השדודה : בתולת. לפי שלא
נכבשה עדיין קראה בתולה כי לא באה ברשות אחר כבתולה שלא באה
ברשות בעל וכן בתולת בת ציון (מ"ב יט) : **בת צידון**. עדת צידון : **כתים**.
אל כתים : **ינוח**. מלי הנחת רוח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויאמר, מוסב על הרגיו ממלכות, המרגיו הזה הוא
אמר לצידון, **לא תוסיפי עוד לעלוז**, מה ששמחת על מפלת צור והסב
המסחר עליך, לא תעלוזי עוד, **את המעשקה בתולת בת צידון, לא תוסיפי
עוד לעלוז**, (וקרא בת צידון המעושקה, נגד מה שצור לא נעשק רכושה כי
נאבד כולו ע"י הים כמ"ש נבוכדנצר מלך בבל העביד את כל חילו עבודה
גדולה אל צור ושכר לא היה לו ולחילו (יחזקאל כ"ח), אבל מצידון עשקו
את רכושה), **כתים קומי עברי**, ברחי לארץ כתים, ואל תחשבי כי משם
תשובי לארצך, **לא כי גם שם לא ינוח לך** כי אח"כ כבש נבוכדנצר גם ארץ
כתים : (מלבי"ם באור הענין)

יג הן ארץ כשדים זה העם לא היה אשור יסדה לצ"ים הקימו (בחינו)
בחינו עררו ארמנותיה שמה למפלה:

כ"י הן ארץ כשדים זה העם לא היה. אשר לא כדאי הוא להיות עם

סהרי נקראו הגוי המר והגממהר (חזקוק א) עם שוטה הוא מן הזרות
סהקב"ה מתחרט עליהן על שזראס כמו ששנינו שלשה הקב"ה מתחרט
עליהם במסכת סוכה : אשור יסדה. להשכין זה איים שלו ספינותיו זירניות
גדולות כמו אי אדיר (לקמן לג) : הקימו בחוניו. הם יקימו מלכותיהם על
אור, בחוניו ל' עופל ובוחן (לקמן לב) זורפריי"ץ זלע"ז שששין למאור על
הכרכים : עוררו ארמנותיה. יחריבו ל' ערו ערו (תהלים קלז) ל' נתלה
עד היסוד :

מצודת דוד **הן ארץ כשדים**. הנה זאת העיר צור מארץ כשדים היא כי זה
העם היושב בה עתה לא היה בה מאז ולא בנה אותה : **אשור יסדה**. אשור
שהיתה ראש הממלכה לכשדים הוא יסדה להשכין בו אנשי ספינות עושי
מלאכה במים רבים והמה אנשים פחותים ונבזים : **הקימו בחוניו**. ר"ל
הנה אנשי אשור הם בנוה והקימו מגדלות העיר והם החריבו ארמונותיה
ושמו את העיר למפלה כאדם העושה בשלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לציים**. לאנשי ציים ר"ל לבעלי ספינות כמו וצי אדיר (לקמן
לג) : **בחוניו**. ענין מגדל ומבצר כמו עופל ובוחן (לקמן לב) : **עוררו**. ענין
חרבן והשחתה כמו ערו ערו (תהלים קלז) : **ארמנותיה**. מלשון ארמון
ופלטרין :

מלבי"ם - באור הענין **הן ארץ כשדים**, מוסב אל פסוק י"א, שאמר שם ידו
נטה אל הים הרגיז ממלכות, שואל עתה מי הוא המרגיז ממלכות, אשר
נטה ידו על הים, משיב **הן הוא ארץ כשדים**, הם עשו זאת, **זה העם**, כלא
היה נחשב בימי קדם, ור"ל היה לא, היה כלא וכאין, רק אשור שמלך על
הארץ ההיא הרים אותה מאשפה, ולמדס לעבור בציים ואניות, עתה
הכשדים ההם, **הקימו בחוניו** הם הקימו מבחן גבורתו של מלך אשור
והם הראו למבחן תוקף הציים שישד להם אשור, **עוררו**, ע"י הציים הם
הרחיבו ארמנותיה של צור. לשום אותה למפלה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לציים**. הם האניות הגדולות המוכנות למלחמה
(קריעגסשיפפען) וצי אדיר (לקמן לג כא) : **בחוניו**. ענין מבחן ונסיון, ומזה
הושאל אל מבצר המנוסה בתקפו ונבחן בחזקתו : **עוררו**. כמו ערו ערו עד
היסוד בה : **שמה**. מקור, לשומה למפלה, לשום אותה : (מלבי"ם באור
המלות)

הילילו **אניות** **תרשיש** **כי** **שדד** **מעזכן** : (o)

מצודת דוד **הילילו אניות תרשיש**. אנשי הספינות ההולכות על ים תרשיש

להביא סחורה לצור הלילו מעתה כי שודד צור שהיתה מעוז וחוזק כל הערים היושבים לחוף הים : (מצודת דוד)

מצודת ציון שודד. נעשק : מעזכן. מלי עוז וחוזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הלילו, לכן אחר שצור גם צידון נפלה, אתם אניות תרשיש הלילו, כי נחרבו ערי המסחר : (מלבי"ם באור הענין)

טו וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא וְנִשְׁפָּחַת צוֹר שִׁבְעִים שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ אֶחָד מִקִּץ שִׁבְעִים שָׁנָה יְהִי לְצוֹר כְּשִׁירַת הַזְּוֹנָה:

רס"י ונשכחת צור. לפי שמזכירה בלשון גנאי ל' זונה אמר ונשכחת כזונה ששכחה אהביה אף היא תשכח מאין סוחרים ותגרים פונים אליה לפי שיתהיה חריבה : כימי מלך אחד. ימי דוד שבעים שנה היו ואיני יודע מהו הסימן הזה הניתן כאן : יהיה לצור. זכרון מעט שתתנער משפלותה ותחזור לאותן שהיו רגילין אכלה לחזור אליה לשב לשקדמותה : כשירת הזונה. שרואה שאין פונה אליה ונוסאת קול ערב ונעים בשיר אולי תערב על מאהביה :

מצודת דוד ונשכחת צור. ר"ל לא ילכו עוד אליה לסחורה : כימי מלך אחד. כימי דוד שהיה מלך מיוחד (ולפי שהיה לדוד ברית ושבעה עם חירם מלך צור והם לא שמרו את הברית והרעו לישראל ולזה נגזר עליהם שבעים שנה שממון מול שנות דוד להכיר שמהאל נעשה ולא במקרה) : יהיה לצור כשירת הזונה. כי דרך הזונה שבאים רבים אליה ולפעמים תשכח מאהובים ולא יוסיפו לבוא ודרכה להרים קול בשיר ערב לעורר לב הזונים וכן יקרה לצור שהיו רבים באים לה לסחורה ונשכחה במפלתה ותצטרך לעורר לב הסוחרים לבוא אליה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקץ. מסוף : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, צור תהיה שפלה שבעים שנה. כימי מלכות אחד, שהיא מלכות בבל שנמשכה שבעים שנה, כי בימי כורש התרוממה מעט, כשירת הזונה מדמה במליצתו עיר הסוחרת גוים רבים לזונה, אשר בעבור זנותה תקבל אתנן, כן בעבור סחורתה תקבל אתנן ומחיר מעת הנכרים הבאים שעריה, ומדמה את צור בחורבנה לזונה ששכחה מעגביה ימים רבים, אשר ישירו עליה בדרך היתול וצחוק, שתקח כנור ותסבב בשוקים וברחובות למען יזכרו בה עוגביה, כן בעת תרצה לשוב לאיתנה תשלח ספרים אל כל העמים סביבותיה, להזכיר אותם שיבואו אליה

למסחר, ואנשי לצון ומושלי משל ישירו עליה אז שירת הזונה, ומה הוא השיר שישירו עליה. ? (טז) "קחי, את זונה נשכחה! קחי כנור וסבי עמו את העיר וצריכה את להיטיב נגן בקול נעים גם להרבות שירים הרבה אולי ע"י תזכרי" (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מלך אחד**. מלכות אחי, ר"ל נבוכדנצר ובנו ובן בנו שכולם נחשבו לאחד (מלבי"ם באור המלות)

[טז] קחי כנור סבי עיר זונה נשכחה היטיבי נגן הרבי שיר למען תזכרי:

רס"י הרבי שיר. כלומר אף הרבי תחנונים והספילי גאותך : (רס"י)

מצודת דוד **קחי כנור**. לפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה נשכחה שלוקחת כנור בידה ומסבבת העיר ומנגנת בטוב ובנעימות בשיר ערב למען תהיה זכורה למאהבים ור"ל ראוי לעורר לב הסוחרים לבוא אליך כמאז (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור המלות **נגן, שיר**. נגון בכלי, שיר יהיה גם בפה, נגון נעימות הנגינה לפי חכמת המוזיקא ושיר היא נעימות הדברים והמאמרים הקצובים במשקל להוליד ערבות (מלבי"ם באור המלות)

[זז] והיה מקץ שבועים שנה יפקד יהוה את צר ושבח לאתננה וזנתה את כל ממלכות הארץ על פני האדמה:

רס"י לאתננה. לקדמותה ולעשרה ע"י סחורתה ומכנה אותה כל' גנאי וזנתה. ותספק סחורה אך כל' גנאי כינה אותה : (רס"י)

מצודת דוד **יפקוד ה'**. יעלה זכרונה לפני המקום : **ושבה וכו'**. תקח אתנן כבראשונה ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון אתנן ור"ל תקנה סחורה מן המביאים : **וזנתה וכו'**. ר"ל היא תספיק סחורה לכל העמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יפקוד**. ענין זכרון והשגחה : **לאתננה**. כן יקרא מתן הזונה כמו לא תביא אתנן זונה (דברים כג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיה**, בימי כורש הרימה צור את ראשה והיתה סחר גוים ולקחה אתנן שנית מאת כל משפחות האדמה שבאו אליה מסחר (מלבי"ם באור הענין)

יִתְּן וְהָיָה סִחְרָה וְאֶתְנַנָּה קֹדֶשׁ לַיהוָה לֹא יֶאֱצֵר וְלֹא יִחְסֹן כִּי לִי־שָׁבִים
לִפְנֵי יְהוָה יְהִי סִחְרָה לְאָכֹל לְשִׁבְעָה וְלִמְכָסָה עֵתִיק: (פ)

רַש"י קֹדֶשׁ לַה'. עֵתִידִים לְדִיקִים לְבַז אֹתָהּ כְּשִׁיבָא מֶלֶךְ הַמַּשִּׁיחַ : לֹא
יֵאָרָר. לֵהִיּוֹת אֹרֶר : וְלֹא יִחְסֹן. לֹא יִנְחִילְנָה לְבִנְיָהֶם : לְמַכְסָה עֵתִיק.
לְמַלְבּוּשֵׁי נוֹי, עֵתִיק מִסּוּבָה כְּמוֹ יִדְּכּוּ עֵתָק (תַּהֲלִים לַד) : (רַש"י)

מצודת דוד סִחְרָה וְאֶתְנַנָּה. הוּא כִּפֵּל עֲנִין בְּמִי־שׁ : קֹדֶשׁ לַה'. מֵאֲשֶׁר תִּרְוִיחַ
תִּקְדִּישׁ מִמֶּנּוּ לְשֵׁם ה' : לֹא יֶאֱצֵר. לֹא יִנְחֵר הַרְיוּחַ בְּבֵית הָאוֹצֵר : וְלֹא
יִחְסֹן. כִּפֵּל הַדָּבָר בְּמִי־שׁ : כִּי לְיוֹשְׁבֵי וכו'. סִחְרָה. רְיוּחַ סִחְרָה הַקִּדְּשׁ
לְכַהֲנִים הַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי ה' בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ : לְאֹכֹל לְשִׁבְעָה. לֵהִיּוֹת לָהֶם
לְמֵאֲכֹל עַד כַּדִּי שְׂבִיעָה וְלִכְסוֹת חֹזֵק וְחֹשֵׁב : (מִצּוֹדֵת דָּוִד)

מצודת ציון יִחְסֹן. עֲנִינוֹ כְּמוֹ אוֹצֵר וְכֵן חוֹסֵן וְיִקָּר יִקְחוּ (יִחְזַקְאֵל כב) :
וְלִמְכָסָה. וְלִכְסוֹת : עֵתִיק. עֲנִינוֹ חוֹזֵק וְחֹשֵׁב וְכֵן הוּן עֵתָק (מִשְׁלֵי ח) :
(מִצּוֹדֵת צִיּוֹן)

מלבי"ם - באור הענין וְהָיָה סִחְרָה, ר"ל בֵּין הַמִּסְחָר שֶׁלָּה שֶׁהֵם הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר בְּמַדִּינָה מִתְּבוֹאוֹת וּמִיֵּנִי מִתְּכוֹת שְׂמוֹכְרִים לְאַרְצוֹת אַחֲרוֹת, וּבֵין
אֶתְנַנָּה שֶׁהוּא הַמַּעוֹת וְהַכֶּסֶף וְהַזֶּהָב שֶׁמִּקְבָּלִים בְּעַד הַמִּסְחָר שְׂנִיָּהֶם יֵהוּ
קוֹדֶשׁ לַה', שִׁישְׁלָחוּ מִשְׁנֵי אֱלֹהִים מִנְחָה אֶל בֵּית ה', שֶׁהִיָּה לָהֶם בֵּימֵי בֵּית
שְׁנֵי שְׁלוֹם עִם יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא יֶאֱצֵר (מוֹסֵב עַל סִחְרָה), הַמִּסְחָר שֶׁלָּהֶם לֹא
יֹבֵא אֶל אוֹצֵר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְהַקְרִיב מִמֶּנּוּ עוֹלוֹת וְזִבְחִים מִן הַבְּהֵמוֹת
וְהַסּוֹלֵת וְהֵיִן שִׁישְׁלָחוּ, וְלֹא יִחְסֹן (מוֹסֵב עַל וְאֶתְנַנָּה) הַכֶּסֶף וְהַזֶּהָב שִׁישְׁלָחוּ
לְיִרוּשָׁלַיִם לֹא יַעֲשׂוּ מִמֶּנּוּ אִיזָה דָּבָר חֹזֵק לְהִיכָל ה' רַק יִחְלַקוּהָ לְיוֹשְׁבֵי
לִפְנֵי ה', שֶׁהַכְּהֲנִים הַעוֹבְדִים בְּמִקְדָּשׁ יִחְלַקוּ אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם, וּמִבְּאֵר אֵת
סִחְרָה יִקְחוּ לְאֹכֹל לְשִׁבְעָה, הַבָּשָׂר וְהַסּוֹלֵת שִׁישְׁלָחוּ יֵהִיָּה מֵאֲכֹל לְכַהֲנִים,
וְאֵת אֶתְנַנָּה שֶׁהוּא הַמַּעוֹת יִקְחוּ הַכְּהֲנִים לְמַכְסָה עֵתִיק לְקִנּוֹת מֵהֶם
לְעֲצָמָם מִלְּבוּשֵׁי חֹשֵׁבִים וְיִקָּרִים : (מִלְּבִי"ם בְּאוֹר הָעֲנִין)

מלבי"ם - באור המלות יֶאֱצֵר, יִחְסֹן. בְּאוֹצֵר יוֹשְׁמוּ לְרֹב מִיֵּנִי תְּבוֹאוֹת פִּירוֹת
וְכַדּוּמָה, וְגַם כֶּסֶף וְזֶהָב אִם הוּא כְּבִיר מֵאֲדָע שֶׁרְאוּי לְאִסּוֹף מִמֶּנּוּ
אוֹצְרוֹת, וְחוֹסֵן הוּא עֲנִין חוֹזֵק וְיִקָּר, וּבֵא עַל הָעוֹשֵׂר וְהַכְּבוֹד שֶׁהוּא מִחֹזֵק
וּמִכְבֵּד אֵת בְּעִלּוֹ : וְלִמְכָסָה עֵתִיק. לְשׁוֹן חֹזֵק כְּמוֹ הַדּוֹבְרוֹת עַל צְדִיק
עֵתָק, וּבִרְבֵּה קֵהֶלֶת (פְּסוּקַת כָּל הַנְּחָלִים) מִפְּרֵשׁ מִלְּשׁוֹן וַיַּעֲתֵק מִשֵּׁם הַהֲרָה,
שִׁיחְלִיפוּ לְלְבוּשׁ : (מִלְּבִי"ם בְּאוֹר הַמְּלוֹת)

ישעיה

פרק-כד

א הנה יהוה בוקק הארץ ובולקה ועוה פניה והפיץ ישביה:

רס"י הנה ה' בוקק הארץ ובולקה. הרי נבואה זו פורענות לישראל לפי שניבא להם נחמה זו והם עתידים לראות לפנייה רבה רבה לכך אמר להם לא לכם אני אומר שתירשזה כי הנה הקב"ה בוקק ובולק אתכם והגותרים מכם ליום הגאולה המה יסאו קולם ירונו זהו סוף הענין ולהם נבאתי הנבואה הטובה : בוקק. מרוקן : ובולקה. מחריבה : ועוה פניה. והבהיל חסוביה עוה ל' נעותי משמע (לעיל כא) : (רס"י)

מצודת דוד הנה ה' בוקק וכו'. יריק את א"י מיושביה כי יגלו ממנה : **ובולקה**. גוזר אותה מן הישוב : **ועוה פניה**. יעות ויעקר חסובי הארץ : **והפיץ**. יפיצם ע"פ הארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בוקק**. ענין רקות כמו גפן בוקק ישראל (הושע י) : **ובולקה**. ענין כריתה וכן בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב) ובדרז"ל לא חילק ידענא ולא בילק ידענא (חולין יט) : **ועוה**. מלי עוות ועקום : **פניה**. ר"ל החשובים : **והפיץ**. ענין פזור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה, נבואות אלה נבא על גלות עשרת השבטים ע"י סנחריב. **בוקק הארץ**, יריק תחלה פרי הארץ **ובולקה** ויפקירנה לכל, **ועוה**, אח"כ ישחית ויבלבל פני הארץ עצמה ואח"כ והפיץ יושביה בגולה, הכוונה תחלה ישלול ממונם, ואח"כ ישחית את הארץ עצמה, עד שלא יכיר איש את נחלתו, ואח"כ יוליכם לגולה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בוקק**. ענין ריקות, ונמצא בהושע (י א') נחום (בי ג') על הרקות הענבים מן הגפן : **ובולק**. נמצא עוד בנחום (שם יא) והוא לפי ענינו פה, הרקת פרי הארץ והשחתתה : **עוה**. ענינו בלבול וטרופ כנ"ל (כא ג') : (מלבי"ם באור המלות)

ב והיה כעם כפהן כעבד כאדניו כשפחה כגברתה כקונה כמזכר

כַּמְלֵוָה פְּלֹוּהַ כַּנְשָׂה כַּאֲשֶׁר נִשְׂא בּוֹ:

רפ"י תוספת, והיה כעס ככהן. לא כשאר הולכי דרכים שהאדון מוליכו עבדו והגבירה מוליכה שפחתה האדון נכבד והעבד נקלה הגביר' נכבדת והשפחה נקלית אבל כשהשכאי מוליך השבויים הכל שוין לפניו : כקונה כמוכר. בזמן שהעם יושב על נחלתו לזטח הקונה שמח והמוכר ענב שלא יקוב ממכרו אבל כשהשכאי מוליכם הקונה אל ישמח והמוכר אל יתאבל וכן כמלוא כלוה שניהם שוים שהלוה אין לו לפרוע והמלוה אם לא הלוה לזה היה השכאי נוטלו כמו כן כנושה כאשר נושה זו לזה נופל זכסוף ונושה נופל בכל שאר דברים כגון יין ושמן ותבואה ודבץ כדכתיב (דברים כד) כי תשה זרעך משאת מאומה ע"כ : (רפ"י)

מצודת דוד כעס ככהן וכו'. המשחיתים את הארץ לא ישאו פני גדול אלא כולם יהיו שוין בגזרה כקטן כגדול : **כקונה כמוכר.** בזמן שהעם יושב בטח על נחלתו הקונה שמח והמוכר עצב בעת ימכר מה מאחוזתו אבל בעת ילכו בגולה לא ישמח הקונה והמוכר לא יתאבל על המכירה : **כמלוה כלוה.** דרך המלוה למשול בלוה כמ"ש עבד לזה לאיש מלוה (משלי כב) אבל כיון שהשבאי יקח הכל כאלו אין לזה על זה כלום כי הלוה אין לו מה לשלם ולא הפסיד למלוה כי אם היה נשאר בידו היה השבאי נוטל ממנו : **כנשה.** הוא הלוה בדבר זולת הכסף : **כאשר נשא בו.** הוא המלוה את הלוה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כעס ככהן. כפל הכפ"י להורות על דמיון גמור : **כגבירתה.** כאדונית : **כנשה.** ענין הלואת דברים זולת הכסף כיון ושמן ותבואה כמ"ש משאת מאומה (דברים כד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, בלכתם לגולה לא ימצא אצלם שום מעלה ומשרה כי כולם יהיו שפלים ונבזים בשוה, העם ההמוני יהיה במדרגה אחת עם הכהן, ואפילו העבד שהוא קנין כסף אדוניו יהיה במדרגה אחת עם אדוניו, כי גם אדוניו יהיה עבד כמוהו, ואף השפחה תהיה במדרגה אחת עם גבירתה, (הגם שהשפחה נכנעת לגבירתה יותר מן העבד לאדוניו, כמ"ש הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם, ומוסיף לאמר כעיני שפחה אל יד גבירתה (תהלים קכ"ג) כי לא יהיה שום מעלה ומשרה כלל, **כקונה** מוסיף לאמר כי לא לבד שתופסק האדנות והמשרה, אבל גם חיוב הקנינים ומעלת הממון יופסק, **הקונה** יהיה דומה אל **המוכר**, ר"ל יהיה דל וחסר נחלה כמו המוכר, ולא לבד הקונה שהוא בקרקעות שא"א להולכים עמם לגולה, אף גם **המלוה** יהיה עני ודל כמו הלוה כי גם הממון לא ישאר, ויתר מזה כי הנושה את חברו בעקיפין לפרוע לו חוב שלו יהיה שפל וחסר ממון כמו האיש אשר הוא נושה בו, שזה גרוע יותר מן הלוה

אחר שאין בידו לפרוע, מ"מ עתה יהיו כולם שוים בעוני, כי יריקו כל נכסיהם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כעס ככהן. שני כפ"י הדמיון מורה על ההשתוות לגמרי כנודע, ומ"מ ידמה תמיד הראשון אל השני, כי כמוך כפרעה, אתה כפרעה, ופה תחלה מדמה הנקלה אל הנכבד, ומן כקונה כמוכר מתחיל לדמות הנכבד אל הנקלה ולמה שבארתי תחלה מדבר ממעלת המשרה, ואח"כ מן הממון : **כנשה.** הרד"ק הבדיל בין מלוה לנושה. מלוה, כסף. נושה, אוכל. אמנם הלא מצאנו אם כסף תלוה לא תהיה לו כנושה ? לכן נראה, מלוה נקרא על עת הנתינה, ונושה על התביעה שדוחק את חברו שיפרע לו בין משאת כסף בין מיני מאכל, כמ"ש נושים בהם כסף ודגן (נחמיה ה' יא), ולכן פעל לזה נקשר עם את, ופעל נשה נקשר עם ב' בכ"מ, כי יחוס הפעול את מורה על הענין היוצא מן הפועל אל הנפעל, שמלוה לו כסף. אבל ס"י הבי"ת מורה על הענין שנמצא מכבר בעצם הפעול, כי תשה ברעך, שהכסף אצלו מכבר אתה בא להוציאו ממנו, ולכן פעל נגש נקשר תמיד עם יחוס הפעול את, כי כבר בארתי למעלה (ג' ה') ההבדל בין נוגש לנושה, שהנוגש הוא שכופהו לתת לו דבר שלא לקח מאתו, ולא נמצא החיוב בעצם הפעול מכבר רק שרוצה להעמיסו עליו עתה, וזה נשקף במלת את : (מלבי"ם באור המלות)

ג הבוק תבוק הארץ והבוז תבוז כי יהוה דבר את הדבר הזה:

רפ"י הבוק תבוק. תתרוקן : הבוז תבוז. ל' בזה ושלל : (רפ"י)

מצודת דוד הבוק תבוק וכו'. ר"ל בוודאי כן יהיה כי ה' דבר וכו' ומי יפר דברו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבוק תבוק. ריקנות תתרוקן : **והבוז תבוז.** מלשון בזה ושלל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הבוק, מבאר הטעם שתסתלק מעלת האדנות והמשרה, כמ"ש והיה כעס ככהן, יען שהארץ תבוק ותתרוקן ותלך בגולה וממילא אין אדון ועבד, ונגד מ"ש כקונה כמוכר שתסתלק חשיבות בעלי הממון והקנינים, אומר הטעם כי **הבוז תבוז** שיבוזו כל ממונם ויהיו כולם דלים ואביונים, כי ה' דבר ולא יפול מדבריו ארצה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הבוק. כמו בוקק ענין ריקות, וכוון פה על ריקות הארץ מיושביה, והבוז על ביזת הממון : (מלבי"ם באור המלות)

אָבֵלָה נְבֵלָה הָאָרֶץ אֲמִלְלָה נְבֵלָה תִּבְלֵ אֲמִלְלוּ מְרוֹם עִם הָאָרֶץ:

רפ"י נבלה. כמו (ירמיה ח) והעלה נבל ל' כמס ותקות כח : אומללה. ל' שפלות כמו היהודים האמללים (נחמיה ה' ג) : תבל. היא א"י שהיא מתובלת במלות הרבה : מרום עם הארץ. גאון עם הארץ : (רפ"י)

מצודת דוד אבלה נבלה. נשחתה ונכמשה הארץ : אומללה נבלה. נכרתה ונכמשה ארץ ישראל שהוא העיקר למקומות המיושבות : אמללו. נכרתו גדולי עם הארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון אבלה. ענין השחתה כמו תאבל הארץ (הושע ד) : נבלה. ענין כמישה כמו ועלהו לא יכול (תהלים א) : אמללה. ענין כריתה כמו ימולל ויבש (שם צ) : תבל. כן נקראה הארץ המיושבת : מרום. ענין גבהות וגדלות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אבלה נבלה, עתה מצייר חורבן ארץ ישראל מדרגה אחר מדרגה, תחלה נחרב הארץ שהם המקומות הבלתי מיושבים, אבלה מאין עובר ושב ואח"ז נבלה ונשחתה לגמרי כי עלו בה שמיר ושית ע"י שהיתה שממה באין עובד אדמה, אחר כך אמללה נבלה תבל נחרבו גם המקומות המיושבים מבני אדם כי גלו יושביהם, אח"ז אמללו גם מרום עם הארץ נחרבה עיר המלוכה וגלו השרים ובית המלכות, (ונוכל לכוון מליצתו זאת המשולשת על שלש פעמים שהניף סנחריב ידו על בני אפרים תחלה בני עבר הירדן, ואח"ז ארץ זבולון ונפתלי, ואח"כ הגלה את כולם כמ"ש (למעלה ח') כעת הראשון הקל וכו', ובפעם הראשונה לא נגע החורבן הכללי רק לכלל הארץ הבלתי מיושבת שנשבת עבודת האדמה מפחד אויב. אח"ז גם לתבל המיושב, ואח"כ גם מרום עם הארץ (בכללו) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אבלה נבלה. אבילות הושאל אל הארץ מן האבל על מת, שאין יוצא ואין בא אליו, וכן אין עובר ושב, כמו דרכי ציון אבילות מבלי באי מועד. והוא רק שינוי על חיצוניות הארץ שאין עובר עליה, אבל נבלה היא שינוי ופחיתות בפנימותה, וגדר פעל זה מורה על פחיתת עצמות הדבר וכחותיו הפנימים, אפיסת כח הציץ והפרח, נבל ציץ - אפיסת כח האדם, נבול תבול גם אתה - מעשה פחותה יוצאת משורש תכונה רעה שבנפש, נבלה עשה בישראל. בן מנבל אב, נבלת בעלי חיים וכדומה. וזה הוא ההבדל ג"כ בין אומללה לנבלה, כי אומלל, שרשו אמל, ומתאחד עם מול מנחי העי"ן שמורה על כריתת הדבר למעלה, וימל אברהם, וקטפת מלילות, וכן אמל, שמורה ג"כ לפעמים על חולשת הכח, היהודים האומללים, כי אומלל אני, יתאחד עם מול, במה שמורה שנקטף ראשית כחו מלמעלה, למשל גבור שנחלש, נקטף ראשית אונו. רבת בנים אומללה, כי מנע ממנה פרי בטן ראשית אונה, וקרוב לזה כתב

הרשיף, ולפיז אומללה תבל, על נטילת ראשית כחה מלמעלה, ונבלה תבל היא על אפיסת כח הפנימי : **ארץ, תבל**, מבואר שארץ כולל גם המקום הבלתי מיושב, ר"ל כלל הארץ, ותבל הוא רק המקום המיושב כמ"ש למעלה (יח ג'): (מלבי"ם באור המלות)

גַּבְּ וְהָאָרֶץ חֲנֹפָה תַּחַת יְשֻׁבֵיהָ כִּי עָבְרוּ תוֹרוֹת חֲלָפוּ חֶק הַפְּרוּ בְּרִית עוֹלָם:

רש"י והארץ חנפה. כמין חניפות עושה עשז ואינו עושה קמה מראה קמה ואין חטין זקסיה : תחת יושביה. זשזיל יושביה : זרית עולם. היא התורה שקיבלו בברית לקיימה עד עולם וכפל הדבר פעמים ושלוש (רש"י) :

מצודת דוד והארץ חנפה. ר"ל כמו המחניף בשפתיו ולבו בל עמו כן הארץ עושה עשב ואינה עושה קמה מראה קמה ואין חטים בקשיה : תחת יושביה. בעבור עון יושביה : **כי עברו תורות**. עברו תורה שבכתב ותורה שבע"פ : **חלפו חוק**. עברו להלן מחוק התורה ולא קיימה : **ברית עולם**. היא התורה שקבלו בברית לקיימה עד עולם וכפל הדבר פעמים ושלוש כדרך המליצה (מצודת דוד) :

מצודת ציון תחת. ר"ל בעונש וכן תחת אשר לא עבדת (דברים כח) : **חלפו**. ענין העברה כמו וחלף ביהודה (לעיל ח) : **חוק**. ענין גזרה : **הפרו**. בטלו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והארץ, מסב חזיונו על חורבן האדמה בחטא ישראל, שהיא האלה הכתובה בפרשת נצבים שאומר שם ורבעה בו כל האלה הכתובה בספר הזה, ואמר אח"כ וראו את מכות הארץ וכו' גפרית ומלח שרפה כל ארצה וכו', ואמרו על אשר עזבו את ברית אלהי אבותם וכו', עפ"ז צייר עתה בעת גלותם שנתקיימה האלה הזאת, ובחטא היושבים נשחתה הארץ, אמר **והארץ חנפה תחת ישביה**, היינו הארץ חטאה ונחשב לה לחונף ופשע במקום יושביה, תחת חטא יושביה נפקד העון על הארץ כאילו היא חטאה, ומבאר זה כי ע"י שיושביה **עברו תורות** וכו' **על כן אלה אכלה ארץ** וכו'. **כי עברו תורת**, הדתות הם שלש, טבעית, נימוסית, אלהית, הדת הטבעית היא המרחקת העול ומקרבת היושר באופן שיתקיימו חברת האנשים, וישמרו מן הרציחה והחמס וכדומה, הדת הנימוסית היא מה שתסודר מחכם או מחכמים לפי הזמן והמקום להרחיק המגונה ולקרב הנאה בדברים המפורסמים ודברים שהכל מסכימים עליהם שזה נאה ומגונה מצד השכל, והדת האלהית תסודר מהשייית ע"י נביא להישיר האנשים אל ההצלחה האמתית ואושר הנפש, (כמ"ש העקרים חלק א' פ"ז), על זה אמר, **א. כי עברו תורות**, שעברו על התורה האלהית שנתן להם על ידי נביאו נאמן ביתו, **ב. יותר מזה** כי גם

חלפו חק שלא שמרו גם דת נימוסי שהשכל מחייבו להרחיק דברים המגונים. **ג.** יותר מזה כי גם **הפרו ברית עולם**, שהפרו גם הדת הטבעיית אשר הוא השומר ברית העולם ובלעדו לא תתקיים חברת מין האנושי כלל, כי רצחו עשקו ואיש את רעהו כדגי הים חיים בלעו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות והארץ חנפה. שם חנופה כשבא על הארץ מורה על שרושם החטא נראה על הארץ לשנות עבורו סדרי הטבע, ותחנף הארץ בדמים (תהלות קו לח) כי הדם הוא יחניף את הארץ (במדבר לה לג). שרושם חטא הרציחה פועל בטבע הארץ. ותחת ישביה היינו בעבור יושביה, כמו תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך. ישטמוני תחת רדפי טוב, זאת להם תחת גאונם וכדומה. כ"ה בפסקתא (פרי' כה) : **עברו תורות חלפו חק.** תורה הוא רק התורה האלהית, וחק יבא על משפט הנימוסי ג"כ וישם אותה יוסף לחק (בראשית מז כו) ותהי חק בישראל (שופטים יא לט), ומטעם זה נקראו מניחי הדתות הנימוסיות, מחוקקים כנ"ל (טי' א'). וכבר בארתי (חי' טי') כי עבר הוא בקביעות וחלף הוא דרך עראי, ולכן על חק הנימוסי אמר חלפו, כי גם הגנבים והרוצחים ישימו איזה נימוס וחק ביניהם בהכרח רק שחולפים מחק לחק מנימוס לנימוס גרוע ועז"א חלף, אבל התורות עברו והעבירו לגמרי לכן אמר עברו תורות : **ברית עולם.** בא לפעמים על הכוונה, ברית שבה תלוי קיום העולם, ברית הטבעי אשר לא ישתנה כל ימי קיום העולם והטבע, וראיתיה לזכור ברית עולם (בראשית ט' טז) : (מלבי"ם באור המלות)

על כן אלה אכלה ארץ ויאשמו ישבי בה על כן חרו יושבי ארץ ונשאר אנוש

רס"י על כן אלה. זעון שבועת שוא : חרו. ל' יבס ולמא בחום חורב כמו נחר (ירמיה מפוח) : (רס"י)

מצודת דוד על כן אלה. בעבור האלה אשר היתה לשוא לכן כלתה הארץ ושממו יושביה : **על כן.** בעבור עון האלה נשרפו יושבי הארץ ונשאר מהם מעט אנשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון אלה. ענין שבועה וכן ושמעה קול אלה (ויקרא ה) : **אכלה.** ענין השחתה וכליון : **ויאשמו.** מלשון שממה וכן גם עדרי הצאן נאשמו (יואל א) : **חרו.** ענין יובש ושרפה וכן נחר מפוח (ירמיה ז) : **אנוש.** הוא שם משמות האדם : **מזער.** מעט כמו ושאר מעט מזער (לעיל טז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן, אחר שעברו על התורה, לכן **אלה,** האלה הכתובה בפרשת נצבים היא **אכלה** ושרפה את הארץ, כמ"ש גפרית ומלח

שרפה כל ארצה, **ויאשמו יושבי בה** אמנם האשם שב על ראש יושבי בה שהם גרמו שממת הארץ ושרפתה, **על כן** שב העונש מן הארץ אל יושביה ולכן **חרו** ונחרכו ונצרבו **ישבי הארץ** מן השרפה שנשרפה הארץ חרו ונחרכו גם הם כדבר המתיבש ונחרך מן האש שנתמעט כמותו, וכן **נשאר אנוש מזער** אנוש קטן מעט הכמות ר"ל דלת עם הארץ מתי מספר (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אכלה**. ענין שרפה ואש אכלה אהלי שוחד, אש אכלה קש : **ויאשמו**. ההבדל בין אשם ליתר לשונות המורים על החטא, שכולם ידברו בבחינת החטא עצמו, ופעל אשם מדבר בבחינת שהוא חייב עונש על חטאו, גופני או נפשי, (שולדיג), ואשמה הנפש ההיא. **חרו**, חרר הוא גשם מוצק הנחרך מפני האש בפנימותו עד שנשחר מראהו, את שני קצותיו אכלה האש ותוכו נחר (יחזקאל טו ד'): (מלבי"ם באור המלות)

אָבֵל תִּירוּשׁ אֲמַלְלָה גִפְן נְאֻנְחוּ כָּל שְׂמַחֵי לֵב:

מצודת דוד **אבל תירוש**. נשחתו ענבי היין כי אין זומר ועודר : **אומללה גפן**. כפל הדבר במ"ש : **נאנחו כל שמחי לב**. אף הרגילים בשמחה יאנחו כי נאבד היין המשמח את הלב כמו שכתוב ויין ישמח לבב אנוש (תהלים קד) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אבל**. ענין השחתה : **תירוש**. ענבי היין : **אמללה**. נכרתה : **נאנחו**. מלשון **אנחה** : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אבל תירוש**, ימליץ כי התירוש שהוא בן הגפן ותולדתו מתאבל על כי **אמללה גפן** אביו ומולידו, כבן המתאבל במות אביו, ויען שהתירוש מתאבל לכן **נאנחו כל שמחי לב** כי היין שהיה משמח לב אנשים, הוא עצמו מתאבל וא"א לו לשמח אחרים : (מלבי"ם באור הענין)

שֶׁבֶת מְשׁוֹשׁ תְּפִים חֲדַל שְׂאוֹן עֲלִיזִים שְׁבֵת מְשׁוֹשׁ כְּפֹר:

רס"י **משוש תפים**. שהייתם אומרים הנה ששון ושמחה (לעיל כז) : (רס"י)

מצודת דוד **שבת משוש תופים**. בטלה השמחה ששמחו בקול תופים : **שאוון עליזים**. המיית השמחים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שבת**. בטל כמו ושבת נוגש (לעיל יד) : **משוש**. ענין שמחה : **תפים**. מין כלי נגון : **חדל**. ענין מניעה : **שאוון**. ענין המייה : **עליזים**. ענין

שמחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שבת**, ועיי שבטל היין נשבתו הרקודים שהיו רגילים לעשות בתופים ובמחולות, שהתוף היה מיוחד לריקוד ומחול, ועייז ממילא **חדל שאון עליזים**, השאון והרעש שהיו עושים העליזים והמרקדים בעת משוש התופים, וגם **שבת משוש כנור** שהכנור לא נעשה לריקוד רק לעורר שמחת הנפש, והיו מנגנים עליו גם שלא בעת המחול, כי סרה כל שמחה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שאון**. בארתי למעלה (ה' יד. כב ב') הומיה ורעש הבלתי מורגל. עליזים בארתי למעלה (ה' יד) תנועת הריקוד מחמת שחוק ושמחה : (מלבי"ם באור המלות)

טו בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן יִמַר שְׁכָר לְשִׁתּוֹ:

מצודת דוד **בשיר וכו'**. לא ישתו לשמחת משתה ששותים בשיר אלא השכר יהיה מר להשותים כי ישתוהו להפג האבל והצער : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ימר**. מלשון מרירות : **שכר**. יין ישן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **בשיר**, ולא לבד שנשבתו נגוני מיני כלי זמר, אך אף **בשירה** שמשוררים בפה **לא ישתו יין** מעתה, כי לא ישמחו בעת שתות היין, כי נהפך הוא **השכר ימר לשתיו**, כי יתנו שכר למרי נפש : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יין שכר**, בארתי למעלה (ה' יא) שכר הוא יין חזק המשכר מוסיף בזה אף שכר המשכר לא ישמח לב שותיו : (מלבי"ם באור המלות)

זו נְשַׁבְּרָה קְרִית תְּהוֹ סוּגַר כָּל בֵּית מְבוּא:

רש"י **קרית תהו**. כשתשכר נקראת קרית תהו : **מבוא**. מלצוא לתוכה איש : (רש"י)

מצודת דוד **נשברה קרית תהו**. כל עיר תהיה שבורה וקראה קרית תהו עייש סופה כשתהיה נשברת תהיה תהו וכן אפיתי על גחליו לחם (לקמן מד) שקוראהו לחם עייש סופו : **סוגר כל בית מבוא**. הבתים יהיו נתוצים ואין מי יבוא בהם כאלו סוגר הבית מבלי תת בא בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון (בראשית **קרית. עיר : תוהו. ענין שממון וכן הארץ היתה תוהו ובוהו**
(א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נשברה, מצייר איכות הגלות, והמחזה הנראה בעיר,
עת העם מוכנים לצאת מארץ מולדתם אל ארץ אויב, **הקריה** שהוא
מבצר העיר וקירו הבתים והחומות נשברה, וכל **בית** כבר סוגר שלא
יוכלו לבא בתוכו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קרית. בארתי למעלה (כב ב') קריה נקראת ע"ש
הקירו אשר מלמעלה, וקרא פה התקרה ובנין החומה קרית תהו, על
ששממה וחרבה : (מלבי"ם באור המלות)

יא] צֹחָה עַל הַיַּיִן בַּחוּצוֹת עֲרָבָה כָּל שְׂמֵחָה גְּלָה מְשׁוֹשׁ הָאָרֶץ:

רס"י ערבה. החשיכה : משוש הארץ. היא ירושלים : (רס"י)

מצודת דוד צוחה על היין. יצעקו וילינו בחוצות על היין שחסר מהם ולזה
חשכה כל שמחה כי היין ישמח לבב ואין להם במה ישמח (ולפי שהשמחה
קרויה אור לזה אמר בהעדרה ענין חושך) : **גלה משוש הארץ. השמחה**
הלכה מהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ערבה. מלשון ערב ור"ל חשכה כערב : גלה. מלשון גלות :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין צוחה, והעם הגולים עומדים בחוצות וצוחים
במרירות וכוסות יין בידם, שכמו שהיו רגילים לשורר על יין, כן בעת
האבל היו מתאוננים וצוחים על היין, צוחים אלה הדברים, **ערבה כל**
שמחה, השמחה היא שמחת הלב, והיא הנמשלת לאורה המאירה את
הנפש, ועל ידי אור השמחה, ישיגו משוש, שהמשוש הוא המחולות שיעשו
בעת השמחה, הריקוד והמשתה וכדומה, (כמ"ש בבאור המלות), עתה
אור שמחה ערב וחשכה שמשה מן אופק הלבבות, ועיי"כ גלה **משוש**
הארץ, לא ישמע קול ששון ומשתה בארץ, כי כולם יגלו, ומי הוא שישאר
עתה בעיר. ? : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שמחה משוש. ההבדל ביניהם, שמחה היא שמחת
הלב הפנימית ומשוש הוא הדברים שיעשם בפועל לסימן למשתה ויום
טוב, כמו לבישת בגדי יום טוב, נגון, משתה, וכדומה, ועיי"כ השמחה
עושים משוש : (מלבי"ם באור המלות)

יַבֵּן נִשְׂאָר בְּעִיר שְׁמָה וּשְׂאִיָּה יִכַּת שְׁעָר:

רַס"י וּשְׂאִיָּה יוֹכֵת שְׁעָר. עַל יְדֵי שְׂאִיָּת גַּלְמוּד שָׂיְהוּ הַבְּתִים שׂוֹאִין מֵאִין יוֹשֵׁב יוֹכְחוּ הַשְּׁעָרִים ע"י מִזִּיקִין : (רַס"י)

מצודת דוד נִשְׂאָר בְּעִיר שְׁמָה. ר"ל המשוש הלך ונשארה השמה : **ושאייה**. ובעבור השאייה יוכת שער כל עיר כי כן דרך עיר שוממה ששערים כתותים ונתוצים כי אין מי משגיח בתקנתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון שְׁמָה. שִׁמְמָה : **ושאייה**. כִּמוּ וּבִשְׂאִיָּה וְהוּא מֵעֲנִין שִׁמְמָה כִּמוּ שְׂאוּ עָרִים (לְעִיל וּ) : **יוכת**. מִלְשׁוֹן כִּתִּיתָה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נִשְׂאָר, עֵתָה לֹא יִשְׂאָר רַק שְׁמָה, וְר"ל בְּעִיר שֵׁשׁ הִיוּ הַבְּתִים וְהַדִּירָה יִהְיֶה עֵתָה שְׁמָה, וּבִשְׁעָר הָעִיר שֵׁשׁ הִיָּה הַקִּיבוֹץ תְּמִיד בְּרֹב עַם, וְשֵׁם הִיוּ יוֹשְׁבֵים הַזְּקֵנִים, וּמִרְבִּית עַם, כִּמ"ש זְקֵנִים מִשְׁעָר שְׁבֵתוֹ, יִשְׁיָחוּ בִי יוֹשְׁבֵי שְׁעָר, עֵתָה מִשְׂאִיָּה וְגַלְמוּד יוֹכֵת הַשְּׁעָר, שֶׁלֹּא יִמְצָא שֵׁם אִישׁ : (מלבי"ם באור הענין)

יַגֵּן כִּי כֹה יִהְיֶה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ בְּתוֹךְ הָעַמִּים כְּנֹקֶף זֵית כְּעוֹלֵלֹת אִם כְּלָה בְּצִיר :

רַס"י כִּי כֹה. יִשְׁאָרוּ יִשְׂרָאֵל בְּקֶרֶב הָעַמִּים אֶחָד צַעִיר וְשָׁנִים צִמְשָׁפְחָה : כְּנֹקֶף זֵית. הַמִּשְׁאִיר גִּרְגָרִים צִרְאֵץ אֲמִיר : (רַס"י)

מצודת דוד **כי כה יהיה**. כִּי כֵן יִהְיֶה מִסְפַּר הַנְּשֹׂאֲרִים בֵּין הַנְּשֹׂאֲרִים בְּא"י בֵּין הַנְּשֹׂאֲרִים בְּגוֹלָה בְּתוֹךְ הָעַמִּים : **כְּנֹקֶף זֵית**. חוֹזֵר לְתַחִילַת הַמִּקְרָא לֹמַר מִסְפַּר הַנְּשֹׂאֲרִים יִהְיוּ כְּכֹרֶת פְּרִי אֵילָן זֵית אֲשֶׁר מֵעַט יִשְׂאִיר אַחֲרָיו וְכִמְסַפֵּר הָעוֹלְלוֹת הַנְּשֹׂאֲרִים בְּגַפְנִים כֹּאֲשֶׁר כֹּלָה הַבְּצִיר וְהִמָּה הַמֵּעַט וְכֵן מֵעַטִּים יִהְיוּ הַנְּשֹׂאֲרִים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כה**. כֵּן : **כְּנֹקֶף**. עֲנִין כְּרִיתָה וְכֵן וְנֹקֶף סַבְכֵי הָעִיר (לְעִיל וּ) : **כְּעוֹלְלוֹת**. הֵם הָעַנְבִים הַקְּטָנִים הַנְּשֹׂאֲרִים בְּאֵילָן וְאִין מִי חוֹשֵׁשׁ עֲלֵיהֶם וְהוּא מִלְשׁוֹן עוֹלָל וְיוֹנֵק : **כלה**. נִשְׁלַם : **בציר**. כֵּן יִקְרָא תְּלִישֵׁת הָעַנְבִים כִּמוּ כִי תִבְצוֹר כְּרִמֵךְ (דְּבָרִים כֵּד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כה**, אַחַר שֶׁסֵּפֶר הַחֹרֶבֶן וְהַגְּלוּת שֶׁהִיָּה לְמַלְכוּת אֲפָרַיִם ע"י סִנְחַרִּיב הַתַּחִיל לְסַפֵּר הַיְשׁוּעָה וְהִנֵּס שִׁיְהִיָּה לְחִזְקִיָּה, אֹמַר עַתְּ שֶׁכֹּה יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִים בְּקֶרֶב הָאָרֶץ הַיְיָנוּ בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְתוֹךְ

העמים הוא בארץ גלותם, **כנקף** הוא מאמר מגביל, **בקרוב הארץ** יהיו דומים **כנקף זית**, כלוקט את כל פירותיו אחת אחת, כן יהרגו ויגלו את כולם, **ובתוך העמים** יהיו דומים **כעללות אם כלה בציר** הנשארים מהם אשר ימצאו בתוך העמים בחלח וחבור הם יהיו מעטים כעוללות אחרי הבציר. ר"ל בא"י שם יכריתו כולם והנשארים בגולה יהיו אך עוללות מועטים (מלבי"ם): באור (הענין)

יְהוָה יִשְׂאוּ קוֹלָם יְרוּנוּ בְּגֵאוֹן יְהוָה צְהִלוּ מִיָּם:

רפ"י המה ישאו קולם. לחותו המעט הנשאר תבא הטובה שנבצתי למעלה: כהלו מים. יותר ממה שנהלו על הים בגאולת מצרים: (רפ"י)

מצודת דוד המה ישאו קולם. המה יזכו לגאולה וישאו קולם ברנה: **בגאון** ה'. בעבור גאון ה' יצהלו בקול יותר ממה שצהלו בקול שמחה על הים כאשר שקעו מצרים בעומק הים: (מצודת דוד)

מצודת ציון ישאו. ענין הרמה: **גאון**. ענין ממשל רב: **צהלו**. ענין השמעת קול גדול וכן צהלי קולך בת גלים (לעיל י): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין המה, הנשארים האלה, **ישאו קולם וירונו בגאון** ה' אשר צהלו בו בגאון ההוא, בעלותם **מים**, ר"ל גאון ה' שהתראה עליהם בעת שעלו מים סוף שהיה אבדן המצרים ע"פ יד ה' וגאונו, יתראה עליהם עתה באבדן מחנה אשור כמ"ש (למעלה יי ב') ומטהו על הים: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צהלו מים**. פי' הרד"ק ממערב, שהיה לו לומר יצהלו כמו ירונו? ואנכי בארתי, אשר צהלו בעלותם מים סוף, וכ"מ בערכין (דף יא): (מלבי"ם): באור (המלות)

טו על פן בארים כפדו: יהוה בא"י הים שם יהוה אלהי ישראל: (o)

רפ"י על כן. בארים. ת"י במיתי נהורא לכדיקיא על שתי (ס"א מאורות) של גאולת צבל ושל אדום ומנחם אמר אורים לשון נקיעים וסעיפים שהיו בורחים פס וכן אור כסדים (בראשית יא) בקעת כסדים, וכן מאורת לפענוי (לעיל יא) נקע חור מעונתו: (רפ"י)

מצודת דוד על כן. הואיל ומובטחים הם על הגאולה לכן אותם הנסתרים

בבקיעי הארץ מפחד האויב כבדו את ה' : באיי הים. מלת כבדו משמשת בשתים לומר אותם שגלו לאיי הים כבדו את שם ה' וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון באורים. ענין בקיע וחריץ וכן מאורת צפעוני (לעיל יא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן, מוסב לפסוק שאחריו מכנף הארץ זמירות שמענו, מכנף הארץ יזמרו לאמר על כן באורים כבדו ה', הדליקו אורים לסימן הישועה, כמו שהוא המנהג בהתחדש ישועה גדולה בארץ יאירו כל הלילה באורים גדולים להודיע הבשורה למרחוק (אילומנירען) ולא לבד בארץ יהודה רק גם באיי הים (כבדו באורים) שם ה' אלהי ישראל אשר הראה נפלאותיו ואותותיו אל ישראל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות באורים. רש"י ורד"ק כמו באור כשדים, ואני פרשתי כתי"ל לשון אור, אבוקות של אור, וכבדו מושך אחר, וכן באורים : (מלבי"ם באור המלות)

טז מְכַנֵּף הָאָרֶץ זְמֵרֹת שְׁמַעְנוּ צְבִי לְצִדִּיק וְאָמַר רְזִי לִי רְזִי לִי אֹי לִי בְּגָדִים בְּגָדוֹ וּבְגָד בּוֹגְדִים בְּגָדוֹ :

רש"י מכנף הארץ. תרגם יונתן מצית מקדשא שהוא צסוף ר"י במזרחא כמו שפנינו לוד מן המערב וירדן מן המזרח נמצא מירושלים לירדן מהלך יום ואני אומר לפי פשוטו שמענו מאחורי הפרגוד שעתידין להעלות זמירות מכנף הארץ ומה הן הזמירות כזי ללדיק עתיד להיות מצב ותקומה ללדיקים : ואמר רזי לי וגו'. אוי לי שנגלו לי שני רזים רז פורענות ורז ישועה והרי תרחק הישועה עד שיצאו אויבים צוזזים אחר צוזזים אחרים וקודלים אחרי קודלים ה' בגידות אמורות כאן : (רש"י)

מצודת דוד מכנף הארץ זמירות שמענו. ר"ל אני וחברי הנביאים שמענו בנבואה אשר בעת הגאולה תהיה כריתה והשחתה מקצה הארץ עד קצהו ואחריה יהיה ההדר לכל צדיק וצדיק : ואומר. כשמעי הדבר הזה אמרתי הסוד האמור לי מביא רזון לי ואוי לי על השמועה כי הבוגדים יבגדו בישראל וירעו להם : ובגד בוגדים בגדו. ר"ל קבוצת בוגדים אשר יבגדו בהבוגדים ההם יבגדו גם המה בישראל ר"ל יהיה תגר ומלחמה בין העכו"ם וכולם יבגדו בישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מכנף. מקצה כמו לאחוז בכנפות הארץ (איוב לח) : זמירות. ענין כריתה כמו זמיר עריצים יענה (לקמן כה) : צבי. ענין הדר כמו

לעטרת צבי (לקמן כח) : רזי. קדמאה ענין סוד כמו וכל רז לא אנס לך
(דניאל ד) ותניינא ענין רזון וכחישות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מכנף, הוא מאמר מוסגר, זמירות האלה שמענו
מקצה הארץ מישראל הנדחים שם, הם יזמרו, על כן באורים כבדו ה'.
צבי (זמירות) צבי לצדיק, והוא נמשך לשתים, גם שמענו זמירות צבי
ופאר אשר יזמרו לחזקיה הצדיק שבזכותו נהיתה התשועה הזאת. **ואמר**
רזי לי מספר איך נתגלו לו עוד סודות הרבה והודיעו לו כי גם תשועה זו
לא תהיה תשועת עולמים ואיך יעברו עוד על ראשי עם קודש כמה צרות,
ויטבעו במים הזידונים בגלות בבל ומדי ויתר הגליות, ע"י שיוסיפו עוד
בחטא כמו שמספר והולך, וז"ש עוד רזים הרבה נתגלו לי ועי"כ אוי לי
משמוע, רואה אני כי בגדים בגדו כי עוד אחרי חזקיהו בגדו בוגדים בה'
כבגידות מנשה ויהויקים וחבריו, ובגד בוגדים בגדו. ר"ל והבגידה שלהם
יהיה בגד בוגדים היינו בגידה גדולה המיוחדת לבוגדים גדולים כהעמדת
צלם בהיכל, שהיא בגידה שאין למעלה ממנה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מכנף וכו'. מה שבארתי שעד פה מדבר מנס סנחריב,
ומן רזי לי מדבר מן העתיד עד ימות המשיח, יש לי עזר מדברי הגמ'
סנהדרין (דף צד), ועי' במדרש חזית (פסוק אני חבצלת השרון) ורבה
קהלת (פסוק כל הנחלים) ומדרשים חלוקים הם : (מלבי"ם באור המלות)

פַּחַד **וּפַחַת** **וּפָח** **עֲלִיף** **יּוֹשֵׁב** **הָאָרֶץ:**

רש"י **פחד ופחת ופח עליך. על העמים יושבי הארץ : פחת. גומא ליפול**
זה **כמו** **שמפרש** **ואומר** **:** **(רש"י)**

מצודת דוד **פחד וכו'.** ר"ל צרות משונות ותכופות : **עליך. יבואו עליך**
ישראל **יושב** **הארץ** **ההיא** **:** **(מצודת דוד)**

מצודת ציון **ופחת. חפירה עמוקה כמו באחת הפחתים (ש"ב וז) : ופח.**
רשת **:** **(מצודת ציון)**

מלבי"ם - באור הענין פחד, ועי"י בגידת הבוגדים האלה הארץ מוכנת לכמה
פורעניות ומצייר תכיפת הצרות ורבוים, עפ"י משל הציידים, שלצידת
החיות חופרים פחת ובור גדול, אשר לשם תפול החיה בלכתה ועפ"י
הפחת מצד האחר מניחים פח יקוש, שאחר שתפול החיה אל הפחת
ותרצה לצאת תלכד בהעבר השני בהפח, ולמען תפול החיה אל הפחת,
רודפים אחריה בכלבים ומפחידים אותה בפחד, שע"י הפחד תברח ותפול
בהפחת, ואח"כ תלכד בהפח, וכן מצייר הצרות שעברו על ישראל
שהאחת היתה סבה לחברתה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פחת. אינו חפור בעומק כבור רק מקום נמוך ועמוק, מענין פחתת היא : (מלבי"ם באור המלות)

ינת והיה הנס מקול הפחד! פל אל הפחת והעולה מתוך הפחת! לקד בפח כי ארבות ממרום נפתחו וירעשו מוסדי ארץ:

רפ"י הנס. (מפני) [מקול] הפחד יפול אל הפחת וגו'. הגמלט מחרב משיה בן יוסף יפול אל חרב משיה בן דוד והגמלט מסם ילכד צפח במלחמת גוג : (רפ"י)

מצודת דוד והיה הנס. מי שיברח ממקומו מקול הפחד יפול וכו' ר"ל מי שינצל מצרה אחד יפול באחרת : **כי ארבות.** אמר במשל כאלו נפתחו חלוני שמים ויורדים דרך במ צרות מרובות : **וירעשו וכו'.** ר"ל אף החזקים ירעדו מפחד הצרות המרובות : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנס. ענין בריחה : **ארבות.** חלונות כמו וארבות השמים (בראשית ז) : **ממרום.** מן השמים הרמים : **מוסדי.** מל' יסוד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי ארבות, מצייר את השממון שיגיע לארץ פעם אחר פעם ברעש הארץ שתרעש הארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון, ויען שרעש הארץ תלוי לפעמים באותות העליונות, אומר, אף שמצד האותות לא יתחייבו הרעשים הנוראים האלה, הנה יפתחו את ארבות השמים להוריד מהם רעות חדשות בגזרת אל עליון, וירעשו מוסדי ארץ : (מלבי"ם באור הענין)

יט רעה התרועעה הארץ פור התפוררה ארץ מוט התמוטטה ארץ:

רפ"י רועה התרועעה. לשון שבר כמו (תהלים ב) תרועם בצבט צרזל : פור התפוררה. לשון פירורין : (רפ"י)

מצודת דוד רעה וכו'. כאומר אבל סוף הדבר תהפך הצרה על העכו"ם והארץ תשבר ותפרך לפרורים ותהיה נוטה ליפול והוא משל על מרבית הצרות וכפל הדבר לחזק : (מצודת דוד)

מצודת ציון רעה התרועעה. ענין שבירה כמו ורעו דליותיו (ירמיה יא) :

פור התפוררה. ענין הרצוץ לחתיכות רבות כמו אתה פוררת (תהלים עד)
: **מוט התמוטטה.** מלי נטיה ונפילה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין רעה, חושב הרעשת הארץ מדרגה אחר מדרגה,
תחלה תתרועה הארץ ויעשו בה בקעים מחמת הרעש, אח"כ תתפורר
לחלקים דקים, ואח"כ תתמוטט לגמרי ותמוש ממקומה : (מלבי"ם באור
הענין)

מלבי"ם - באור המלות רעה, פור. רוע רק הריצוץ ועדיין החלקים
מדובקים, פור הוא התפרר העצם לחתיכות קטנות ומזה בא שם פרורין
בלשון התלמוד, פרורי לחם : (מלבי"ם באור המלות)

נָכַד נוע תנוע ארץ כשכור והתנוודדה כמלונה וכבד עליה פשעה ונפלה
ולא תסיף קום: (o)

רָפִי כמלונה. סוכת נולרים קבראץ האילן : (רפ"י)

מצודת דוד נוע וכו'. הארץ תתנועע כשכור המתנעע ולא יוכל לעמוד ביושר
מבלי הנעה : **והתנוודה.** תהיה נדה ונעה כסוכת שומר קשואין הנדה
ברוח : **וכבד עליה פשעה.** הפשע אשר פשעו בישראל להיצר להם יכבד
על הארץ ותפול למטה ולא תוכל לקום עוד רצה לומר העון הזה יקטרג :
(מצודת דוד)

מצודת ציון נוע תנוע. מלי הנעה והנדה : **והתנוודה.** מלי נדידה : **כמלונה.**
כן יקרא סוכת שומר הקשואין על כי אינה עשויה אלא ללינת לילה כמ"ש
כמלונה במקשה (לעיל א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נוע, אחר שספר הרעשת חלק מן הארץ, מספר איך
תרעש הארץ בכללה, תחלה תתנועע הנה והנה, כשכור שהולך ממקום
למקום ע"י היין שנבער בקרבו, כן תתנועע מעצמה ע"י האידיים העצורים
בקרבה, כעצמים בבטן מלאה, אח"כ תתנוודד כמלונה שמתנוודד ע"י סבה
חיצונית, שהיא הרוח, כן תתנועע ע"י סיבה חיצונית, והנמשל תחלה
יהיה מרד ורעש ומלחמת איש וריעו בתוך המדינה, ואח"כ יתנועע ע"י
האויב הבא מחוץ. אח"כ תכבד עליה פשעה מלמעלה ותפול לגמרי כדבר
שנתנוודד מקביעותו, אם יכביד עליו איזה דבר יפול למטה. (ובשילוש
מליצתו בפסוק זה ובפסוק הקודם, מבואר שכוון על שלש פעמים
שהרעיש נבוכדנצר את ארץ יהודה עד שכבשה כמבואר בירמיהו, ובפסוק
זה יכוון על הרעשת הארץ בימי בית שני ממלכי יון, ואח"כ חורבן הבית
ע"י אדום שעז"א נפלה ולא תוסיף קום וכמ"ש נפלה ולא תוסיף קום
בתולת ישראל, כי גלות הזה האחרון ימשך עדן ועדנים, ועם מ"ש בפסוק
י"ח וירעשו מוסדי ארץ תמצא שזכר וחשב כל הצרות שעברו עליהם עד

חורבן בית שני, שאז נפלו לעומק תהום רבה ומאז יפלו בנופלים נפילה אחר נפילה, גם תראה שכוון לחשוב שבעה מיני הרעשים שהזכירו הטבעיים, וכמו שהזכיר זה האדומי בספר מאור עינים בחלק ממנו הנקרא קול אלהים עיין שם : (כא) והיה, אחר שגלה הרזים והסודות שגילה לו מן הרעות שיעברו על ישראל, מתחיל להודיע מה שיהיה באחרית ימי הזעם, עת יגיע זמן הגאולה הנצחיית, אז יפקד ה' על צבא המרום, שהם שרי העכו"ם או הכחות העליונות מן המזלות והכוכבים המורים עליהם קיום והצלחה, ואח"כ על מלכי האדמה הם המלכים מן עובדי כוכבים שיבואו לעזור את גוג ומגוג כמ"ש בספר יחזקאל (ועיין בשמות רבה פרשה ט' ומד' חזית פסוק ברח דודי) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נוע והתנוודדה.** נע הוא ממקום למקום ויוכל לנוע במקום אחד פנים ואחור ופנים, אבל נודד הוא הנווד ממקומו לגמרי ולא ישוב עוד אל מקומו. כצפור נודדת מן קנה. ויש הבדל בין נודד מן הכפולים ובין נוד מנחי העי"ן. שזה מורה שנוד במעמד אחד אנה ואנה, והוא קל מנוע : (מלבי"ם באור המלות)

[כא] וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד יְהוָה עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם וְעַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל הָאֲדָמָה

מצודת ציון **יפקוד.** כמו והוא פקד עלי (עזרא א) : (מצודת ציון)

[כב] וְאֶסְפוּ אֶסְפָּה אֶסִּיר עַל בּוֹר וְסֹגְרוּ עַל מִסְגְּרֵי וּמְרַב יָמִים יִפְקְדוּ:

רש"י **ואוספו.** העכו"ם : אספה. שהוא לרעתם להכניס אסיר אל בור המוכן לו מחוייבי גיהנם לגיהנם : וסוגרו על מסגרי. הם שצעה מדורי גיהנם : ומרוב ימים יפקדו. עונות ימים רבים יפקדו עליהם וזהו פקד הקלירי (בסילוק של יואר דפרשת זכור) לרוב ימים להמנות לחשוב להם השבונות : (רש"י)

מצודת דוד **ואספו וכו'.** יהיו מאוספים לקבל תשלומים כדרך שמאספין בלילה את כל האסירים אל בור בית הסוהר וסוגרין אותם במסגר עד הבוקר שיוצאין איש איש לעבודתו ר"ל האסיפה שיתאספו יחד על ה' ועל משיחו האסיפה היא תהיה לרעתם כאסיפת האסירים : **ומרוב ימים יפקדו.** אז יפקד עליהם פורעניות על העונות שעשו מימים רבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אסיר**. כאסיר ותחסר כ"ף הדמיון : **על בור**. אל בור : **על מסגר**. כמו במסגר על במקום בי"ת וכן על חרבכם (יחזקאל לג) ור"ל במנעול **המסגר** : **מצודת ציון**

מלבי"ם - באור הענין **ואספו**, אז ברצון ה' יתאספו כל העכו"ם אל ירושלים למלחמה ושם ישפטים במשפטים גדולים כמ"ש בזכריה. וע"ז מדמה האסיפה הזאת כמו שאוספים האסירים תחלה אל הבור, ועדיין אין נותנים אותם לתוך הבור עד שישפטו אותם אם הם חייבים או זכאים כן יאסוף אותם אל ירושלים לעמוד אתם למשפט, ואחר שיצאו חייבים אז יסגרו על מסגר וינתנו בבית הבור סגורים שם, **ומרב ימים יפקדו** אז יפקד עליהם מה שעשו ברוב ימים מה שחטאו כל הימים ההם לה' ולישראל **עמו** : **מלבי"ם** : **באור** **הענין**

כג **וְחִפְרָה הַלְבָנָה וּבֹשֶׁה הַחֲמָה כִּי מֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת בָּהָר צִיּוֹן**
וּבִירוּשָׁלַם **וְנָגַד** **זְקַנְיָו** **כְּבוֹד** : **פ**

רז"י **וחפרה הלבנה וגו'.** ת"י ויזהתון דפלחין לסיהרא ויתכנעון דסגדין **לשמשא** : **רז"י**

מצודת דוד **וחפרה הלבנה**. אל מול העכו"ם תחפור הלבנה והחמה רצה לומר יחשך מאורם בעיני העכו"ם לפי רוב הצרות הבאות עליהם וכן נאמר במפלת בבל כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם (לעיל ג) : **כי מלך וכו'.** ר"ל כאשר תגלה מלכותו בעשות נקם באנשי גוג : **ונגד זקניו כבוד**. ולנגד זקני עמו יהיה לכבוד ולתפארת מה שהשכילו לדעת מאז שה' הוא **האלהים** : **מצודת דוד**

מצודת ציון **וחפרה**. ענין בושה ור"ל שכהה מאורה כי המתבייש יכהה מאור פניו : **כי**. **כאשר** : **מצודת ציון**

מלבי"ם - באור הענין **וחפרה**, אז לא יתנו עוד אלהות ופאר לחמה ולבנה, כי יכירו שה' הוא הסבה הראשונה והוא השופע הראשון והאחרון, הוא המשגיח בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, יען **כי מלך ה' בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד** ר"ל כי עובדי האליל היו מחזיקים את השמש לכח אלהי מאציל ומשפיע, כי הוא השופע אור על הירח וכוכבי אור, וללבנה היו נותנים ג"כ כבוד בחשבם כי היא המקבלת השפע מן החמה ומשפעת על העולם התחתון והיא המושלת על העולם התחתון, אבל אז תחפור הלבנה, כי ידעו שלא עליה יושפע הכבוד העליון מן היוצר כל, רק הכבוד יושפע על זקניו ונביאיו עליהם יאציל הכבוד העליון ויהיו הם לנגד ה' כמדרגת הלבנה נגד החמה, כן הכבוד העליון יגביל נגד זקניו, והם יקבלו אורו, ומאתם תרד ההשפעה באור חוזר להאיר ולהשפיע לארץ

ולדרים. המאמר מגביל ובושה החמה כי מלך ה' בהר ציון ובירושלם, וחפרה הלבנה כי נגד זקניו כבוד, אור מלכות ה' יהיה תחת אור החמה, וזקניו המקבלים אור כבודו יהיו תחת הלבנה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **וחפרה ובושה**. כבר בארתי למעלה (א' כט) כי חפירה גדולה מבושה, חפר מורה שמרוב הבושה חופר פנים בטמון, וכן אור החמה תתמעט, ואור הלבנה המעוטה תסתר לגמרי ותחפור פניה בטמון: (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-כה

א יְהוָה אֱלֹהֵי אֲתָה אֲרוֹמְמָךְ אֹדָה שְׁמֶךָ כִּי עָשִׂיתָ פְּלֵא עֲצוֹת מִרְחוֹק אֲמוֹנָה:

רס"י **עלות מרחוק אמונה אומן**. עלות שיעלת מרחוק לאזרהם צברית בין הצתרים: אמונה אומן. אמונה נאמנת אומן כמו אוהל אוכל ואינו ל' פועל אלא ל' מפעל אצויי"רמינט זלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד **ה' אלהי אתה**. בראות הנביא הנבואה ההיא התחיל לקלס למקום ואמר ה' אלהי אתה וכו': **עצות מרחוק**. העצות שיעצת מזמן רחוק אשר הבטחת ע"י הנביאים היא אמונה אמתית וקיימת כי כן נעשה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אומן**. ענינו דבר המתקיים כמו יתד במקום נאמן (לעיל כב): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ה' אלהי אתה**, הוא השיר שיאמרו הזקנים לעתיד לבא, **ארוממך**, השם יתברך ניכר משני דברים, **א**. מצד עצמו שמצד זה נקרא בשם הויה, היה הוה ויהיה והוא המהוה והמחדש את כל, **ב**. מצד הנפלאות שעושה כנגד הטבע שמצד זה יכירו כל באי עולם כי לו העוז לשדד המערכה ולפעול בכל ההויה כחפצו, משא"כ השגתו מצד עצמותו לא יושג לבני בשר, והוא מתרומם מכל השגה ורעיון, ועל זה מורה שם אלהי בכינוי לישראל, שהנפלאות האלה עשה ויעשה מצד שהוא אלהי ישראל, ולתועלת עם קרובו, והוא מאמר מגביל, **ה' ארוממך**, מצד שאתה ה' ארוממך מכל השגה ורעיון מכל ברכה והודאה, **אלהי אתה אודה שמך**

כי עשית פלא, ומצד שאתה אלהי וגלית לי אלהותך בעשותך נוראות ונפלאות גדולות מצד זה אוכל להודות שמך יען כי עשית נפלאות למעלה מן טבע ההויה, **עצות מרחוק**, הנפלאות האלה עשית למען עצות שיעצת מזמן רחוק ע"י נביאיך למען אומן אמונה לחזק את האמונה ע"י שתראה כי תוכל להרס הטבע כרצונך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ארוממך, אודה שמך. ההבדל ביניהם, הוא, כי ידוע שהשם ב"ה נעלם ונגלה, נעלם מצד עצמו, ונגלה מצד מעשיו, ההודאה לה' יבא תמיד מצד מה שהוא נגלה ונודע מצד מעשיו וחסדיו, כמ"ש הודו לה' כי טוב, הפעם אודה את ה', כי ילדה לו בן רביעי, אודך לעולם כי עשית, וכדומה, אבל הרוממות לה' יהיה מן הצד שהוא נעלם, כמ"ש ומרום על כל ברכה ותהלה (נחמיה ט' ה') כי מצד עצמו נעלה מכל תהלה שאין בו השגה כלל, וע"כ אמר רם על כל גוים ה', שאין משיגים ממנו כלל, בחושבם שעל השמים כבודו, ואין משגיח בשפלים. ואמר אלי אתה ואודך אלהי ארוממך (תהלות קי"ח כח) אודך מצד חסדך וארוממך מצד עצמך. זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו (שמות טו ב') מצד שהוא אלי ונודע לי חסדיו ונפלאותיו אנוהו שלי לבנות לו משכן שישכון בתוכנו, אבל מצד שהוא אלהי אבי, מה שאני יודע ממנו מצד הקבלה מצד עצמו אשר קבלתי מאבי, ארוממנהו, כי בזה הוא מרום מן הידיעה ונעלה מהשגת בני אדם. **אמן**, מקור, לאמן האמונה, ואומר לשון חיזוק כמו יתד במקום נאמן, ר"ל למען אומן וחוזק האמונה, וגם אמונה עקר ענינו ענין חיזוק שיתחזק כן בלבבו, ויאמן כן בלב שלם : (מלבי"ם באור המלות)

בא כי שמת מעיר לגל קריה בצורה למפלה ארמון זרים מעיר לעולם לא :
לא :

רש"י כי שמת. הר שער מעיר לגל : ארמון זרים מעיר. מעון שערן צעירך שהחריבוה תתן ארמונותיה חורבן אשר לעולם לא יבנה : (רש"י)

מצודת דוד מעיר לגל. אותו מקום שהיה עיר שמתו להיות גל אבנים כדרך החורבה : קריה בצורה. עיר מבצר שמת להיות מפלה : **ארמון זרים**. מקום הארמונות של הבבליים יהיה נשבר מעיר ולעולם לא יבנה עוד לשוב לקדמותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לגל. תל ודגור : **ארמון**. היכל ופלטרין : **זרים**. נכרים וכן יקראו האומות כמ"ש וגם אל הנכרי (מ"א ח) : **מעיר**. מהיות עיר וכן כי שודד מבית (לעיל כג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, מפרש הנפלאות שעשה להם ה', **מעיר שמת לגל**

שפתאום בעת שהיה עיר נהפך ונעשה גל כרגע, ויותר מזה כי גם **קריה בצורה המוקפת חומה (שמת) למפלה פתאום**, גם בהפך **ארמון זרים (שמת למפלה) מעיר שמערי ישראל הסירות ארמונות שיסדו שם הזרים ושמת אותם למפלה באופן אשר לא יבנה לעולם**, ואלה הן הנפלאות, שחלו במ ידך כרגע, (שמת למפלה נמשך גם לסוף המקרא ארמון זרים שמת למפלה מעיר): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעיר, קריה, כבר בארתי למעלה (א' כו, כב ב'. כד י') עיר כולל גם עיר פרזי, וקריה היא רק המוקפת חומה: (מלבי"ם באור המלות)

ג} על כן יכבדוך עם עז קרית גוים עריצים יראוך:

מצודת דוד על כן. בראות ממשלתך יכבדוך כל עם חזק ואנשי ערי העכו"ם החזקים יפחדו ממך: (מצודת דוד)

מצודת ציון עריצים. חזקים כמו כגבור עריץ (ירמיה כ): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן, לעומת שני מיני מעשים שחשב שעשה ה' א. שהשחית ערי עובדי האליל, לנקום מהם נקם, ב. שהסיר ארמונותיהם מערי ישראל כדי להושיע את ישראל. אומר לעומת מה שהסירות ארמון זרים מערי ישראל להושיע את ישראל, על כן יכבדוך עם עז, ישראל שיהיו אז עם עז יכבדו אותך, ולעומת מה שהחרבת ערי עכו"ם לנקום מהם, לכן קרית גוים עריצים יראוך כי מי שפועל רק השחתה ונקמה מתיראים ממנו אבל לא יכבדוהו, והפועל ישועות ורחמים יכבדוהו אבל לא יתיראו ממנו, ואתה שעשית נקמה בגוים ותשועה לישראל, תשיג הכבוד גם המורא: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עם גוים, בארתי למעלה (א' ד') כי עם מדרגה יותר גדולה מן גוי, וע"כ יציין לרוב את ישראל בפרטות: עז, עריצים, עריץ יציין את הגבורה לגנאי לרוב, (אבענטהייער): (מלבי"ם באור המלות)

ד} כי היית מעוז לדל מעוז לאביון בצר לו מחסה מזרם צל מחרב פי רוח עריצים קר:

רפ"י מחסה מזרם. כיסוי אהל להציל מזרם וכל להגין מחורב ומהו אותו זרם הוא רוח עריצים כי רוחם דימה לזרם השוטף בקיר ומפילו: (רפ"י)

מצודת דוד **כי היית**. כי בכח זרועך היית למעוז בעת צר לישראל עם דל ואביון : **מחסה**. היית להם למחסה מזרם מים ולצל מחום השמש ר"ל הצלתם מיד העכו"ם המכאובים לישראל : **כי רוח**. המקרא מפרש מהו הזרם אמר שכעס העריצים דומה הוא לזרם מים השוטפים בחוזק להפיל הקיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מעוז**. חוזק : **מזרם**. ענין שטיפת המים כמו כזרם מים (לקמן כח) : **מחורב**. ענין יובש החמימות כמו בחרבוני קיץ (תהלים נב) : **רוה**. ענין כעס כמו אל תבהל ברוחך (קהלת ז) : **קיר**. כותל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי היית**, מבאר יותר איך עשה ישועה לישראל, על ידי שהפיל ערי עובדי האליל, **כי היית מעוז לדל** וגם **מעוז לאביון** שגרוע יותר מדל, **בעת צר לו** (שזה יגדיל מעלת העושה חסד אם עוזר בעת המצור) **(היית) מחסה מזרם**, העני היושב בלי מחסה, אתה היית לו **בין מחסה מזרם, ובין צל מחורב**, (שהם שני יסודות ההפכים החום והלחות המריעים להדל והוא משל שהושעת לו מכל צרותיו), **כי מפרש מ"ש מחסה מזרם**, הוא **כי רוח עריצים** הוא דומה **כזרם** המשחית ומכלה, **(היית) קיר** לחוץ בפני הזרם, (היית נמשך גם לסוף המקרא היית קיר) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **דל, אביון**, דל הוא המתדלדל מנכסיו, ומ"מ אינו נצרך עדיין לבריות, ואביון הוא הגרוע מעני ומך, שתאב לכל ואין לו מאומה, **היית**, נמשך לכל הפסוק, **היית מחסה**. היית צל : (מלבי"ם באור המלות)

נה **פ** **כְּחָרֵב בְּצִיּוֹן שְׁאוֹן זָרִים תִּכְנִיעַ חָרֵב בְּצֵל עֵב זְמִיר עֲרִיצִים יַעֲנֶה:**

רפ"י **כחורב ציון**. בעת יובש שמייבש הזרעים להתמולל כן תכניע שאון זרים : **חורב כלל עב**. כשהמים מתקשרים בענן עב זימי השרב שהכל שמחים בו כן יענה קיר הלדיקים על זמיר עריצים ומפלתן : **זמיר**. ל' לא תזמור (ויקרא כה) : (רפ"י)

מצודת דוד **כחורב בציון**. כעין החורב והחום אשר היא במקום ציה מבלי מצוא מחסה שהיא מצירה עד מאוד כן מאד תכניע גאון הזרים המשמיעים קול שאון : **חורב בצל עב**. כמו החורב תהיה נכנעת ומתקרר בבוא צל העבים כן תכרית תכניע את העריצים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בציון**. מלי ציה ושממה : **שאון**. ענין המייה : **זרים**. נכרים והם

האומות בא"י : **עב.** ענן : **זמיר.** ענין כריתה כמו וכרמך לא תזמור (ויקרא כה) : **יענה.** ענין הכנעה כמו מאנת לענות. (שמות י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כחורב,** אומר כמו **שהחורב** בעת **הציון** והיובש **תכניע שאון זרים** מים שע"י החורב יתיבשו המים ויכלה הזרם, וכמו **שהחורב** (יכנע) בצל עב, שע"י צל של עב וענן יכנע החורב, כן **זמיר עריצים יענה** כן יכניע זמיר ושיר של הרשעים המשוררים ושמחים על נצחונם וגבורתם (ור"ל שטבע הקדושה להכניע הרשעה כמו שטבע הליחות להכניע היבשת ובהפך), ע"כ דברי השיר שישוררו אז. מעתה יתחיל הנביא את דבריו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בציון.** היובש הגדול המיבש את האדמה לעשותה ציה, וכן כפלגי מים בציון. תכניע נסתר לנקבה, ומושך אחר. זרים זרם מים כמו כמהפכת זרים (לעיל א') ועיין מה שכתבתי שם. זמיר עריצים, שיר שלהם ושמחתם, או יל"פ מענין לא תזמור, יכניע חרבם הכורת גוים רבים : **תכניע, יענה.** ההבדל בין כנע ובין ענה שמורה גם כן לשון הכנעה, הוא, כנע ידבר מצד ההצטרפות, שנכנע השפל או החלש או העני, אל הרם והגבור והעשיר ממנו, ומ"מ בזולת ההצטרפות לא נעשה שינוי בהגוף עצמו, וע"כ בא תמיד בהצטרפות הוא יכניעם לפניך ודומי'. אבל ענה היא הכנעת הגוף בעצמו עינוי ועונה והכנעת העצם גם בלי הצטרפות, אני עניתי מאד, ועניתם את נפשותיכם, טוב לי כי עניתי וכדומה, וע"כ אמר בעריצים יענה שלא לבד שיכנעו מפני ה'. אלא שיכניעם ויענה אותם בעצמם לעשותם שפלים ונדכאים : (מלבי"ם באור המלות)

וַיַּעַשׂ יְהוָה צְבָאוֹת לְכָל הָעַמִּים בְּהָר הַזֶּה מְשִׁתָּה שְׁמָנִים מְזַקְקִים :
שְׁמָרִים שְׁמָנִים מְמַחִים שְׁמָרִים

רס"י **ועשה ה' צבאות לכל העמים.** כשיצאו ללכד על ירושלים : **משתה שמנים.** שהם סזורים שיהא נוח להם כשמן יהפוך למשתה שמרים : **שמנים ממחים.** נוחים ושמנים כמוה עלמות יהיה שמרים מזוקקים מכל משקה שמן ויין שלא יהא שם אלא שמרים לזדם וכל זה במלחמות גוג ומגוג : (רס"י)

מצודת דוד **לכל העמים.** הבאים למלחמה עם גוג : **בהר הזה.** הר בת ציון : **משתה שמנים.** ר"ל הם יחשבו שיהיה נוח להם לכבוש את ירושלים כשמן שהוא נוח ויהפך להם למשתה שמרים הקשה לגוף ר"ל שם יפלו מבלי תקומה : **שמנים ממחים.** שמנים הנוחים ושמנים כמוה עצמות יהפך לשמרים מזוקקים מן המשקה שהוא בלתי שמרים לבדם והוא כפל ענין במ"ש ולומר שיהפך מחשבתם מן הקצה אל הקצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **משתה**. כן נקרא סעודת שמחה וכן עשה משתה (אסתר א) : **שמנים**. מלי שמן : **שמרים**. פסולת המשקה השוקעת בתחתית הכלי וכן אך שמריה ימצו (תהלים עה). ממחים. מלי מוח העצמות : **מזקקים**. ענין צרוף להסיר הסיג ואמר בלשון שאלה על הסרת המשקה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ועשה ה'**, חוזר לראש דבריו שהתחיל לנבא בקאפיטל הקודם (בפסוק כ"א) איך יתקבצו העכו"ם אל ירושלים בימי המשיח ושם ישפטו, אומר ה' יעשה שם לכל העכו"ם **משתה שמנים** דמה אותם בבואם שם כקרואים אל המשתה שעשה ה' להם, אמנם למקצתם יהיה **משתה שמנים** משתה של דברים שמנים וטובים, והוא לאותם שיכירו את דת האמת וישובו לאלהי ישראל, ולמקצתם יעשה **משתה שמרים** לאותם שיקשו עורף מלכת באור ה', ומפרש השמנים יהיו שמנים ממחיים מלאים מוח ושמן, וכן השמרים יהיו שמרים מזוקקים מכל משקה רק שמרים עבים הרעים ומזיקים. ר"ל לא יהיה אז דבר אמצעי, רק או לחיי עולם או לחרפות ולדראון עולם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שמנים שמרים**. השמנים והשמרים הם מתנגדים בקלות וכבדות, השמנים צפים למעלה על כל המשקים יען שהם המובחר ומזוכך שבמשקה והקל מכולם, והשמרים הם חלקים העבים והעכורים והגסים הצוללים כעופרת למטה, וכן רוח בני האדם יעלה הוא למעלה, המאמינים המכירים דת האמת יתרוממו יתנשאו למעלה ראש, להם יהיה משתה שמנים. ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ, הכופרים הזדים אשר בחשכה יתהלכו אז ישפלו ירדו יצללו כשמרים לעומק תהום רבה : (מלבי"ם באור המלות)

ז ובלע בָּהֶר הַזֶּה פְּנֵי הַלּוֹט הַלּוֹט עַל כָּל הָעַמִּים וְהַמִּסְכָּה הַנְּסוּכָה
עַל כָּל הַגּוֹיִם:

רש"י **הלוט**. הכסוי : **הלוט על** [כל] **העמים**. המכסה את כל העמים, הלוט כמו וילט פניו (מלכים א' יט) הנה היא לוטה בשמלה (שמואל א' כא) : **המסכה**. לשון נסיכות וסכרה : (רש"י)

מצודת דוד **ובלע**. המקום ישחית בהר הזה את חשובי המכסה וחוזר ומפרש המכסה ומגין על כל העמים ועל גוג יאמר : **והמסכה**. המסך המכסה על כל העכו"ם וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ובלע**. ענין השחתה כמו בלע ה' (איכה ב) : **פני**. ר"ל החשובים וכן ועוה פניה (לעיל כד) : **הלוט**. ענין מכסה כמו לוטה בשמלה (ש"א כא).

והמסכה. גם הוא ענין מכסה כמו קשות הנסך אשר יסך בהן (במדבר ד)
: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ובלע, יען שקודם ביאת המשיח יתחלקו האומות לשתי מחנות, **א.** עמים שיש להם אמונה ואינם עובדי אליל, רק שלא הכירו דת האמת, והאמונה הכוזבת תשים מסוה על פניהם ותליט פניהם מהביט אל אור האמת, הגם שנקל להם להכיר את האמונה האמתית אחר שכבר מאמינים בהרבה עקרים מפנות הדת כשכר ועונש והשגחה וכדומה, ואלה קרא עמים שהיא מדרגה גדולה מגוים, ועליהם אמר שאז יבלע ה' ויסיר את המסוה העוטה ומכסה על פניהם, היינו שיסיר מהם את האמונה הכוזבת וממילא יראו אור בהיר בשחקים ויכירו דת האמת מעצמם. **ב.** גוים שאין להם עדיין שום אמונה כלל, והם עדיין עובדי אלילים כגוים הקדמונים, כמו אנשי חינא יאפאן וכדומה, והם קרא גוים שהם מדרגה שפלה, עליהם אמר שיסיר המסכה שהיא הע"ז הנסוכה עליהם להיות להם לאלהים ולזנות אחריהם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הלוט הלוט, מלשון וילט פניו באדרתו, והראשון שם והשני פעל, וההבדל בין לט ובין כסה, כסה הוא המכסה בדבר הראוי לכיסוי ומיוחד לכך, ולט הוא רק המעליט ומאפיל בדבר בל יראה הגם שאינו מיוחד לכיסוי ולכן בחר פעל זה פה, שאינו כיסוי גמור, רק מסוה המכסה פניהם. **ובלע**, נוכל לפרשו ג"כ מענין גילוי, כמו כבלע את הקדש, ה' יגלה הלט והמכסה. **והמסכה**, מלשון אלהי מסכה לא תעשה לך, הנסוכה מלשון שולטנות כמו ואני נסכתי מלכי, ועיי לקמן (למ"ד א') לנסוך מסכה, מש"ש: **העמים הגוים**, כבר בארתי למעלה (א' ד') עמים חשובים מגוים כנזכר לעיל (פסוק ג'): (מלבי"ם באור המלות)

לח בלע המות לנצח ומחה אדני יהוה דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יהוה דבר: (פ)

רש"י בלע המות. יכסנו ויעלימנו עולמי' מישראל: (רש"י)

מצודת דוד בלע. אז ישחית ויבטל המיתה לעולם: **ומחה וכו'**. ר"ל ישבית דמעת הבכי. וחרפת עמו יסיר. לא ימצא עוד מי יחרף את ישראל כי לא יהיו עוד גולים בין העכו"ם: **מעל כל הארץ**. כי כולם ישובו איש לא נעדר ולא ימצא גולה מהם בכל הארץ ולא יחרפו למי: **כי ה' דבר**. ובידו לאמת דבר: (מצודת דוד)

מצודת ציון בלע. ענין השחתה: **ומחה**. ענין מחיקה וקנוח כמו אכלה ומחתה פיה (משלי ל) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בלע המות, מפרש מי יבלע את האמונות הכוזבות האלה, **המות**, שימותו אנשי גוג הצובאים אז על הר ציון, הוא **יבלע** את האמונה הכוזבת **לנצח**, שע"י שיראו מפלת גוג והמגפה אשר יגוף ה' אז את צוררי ירושלים ישובו לאמונת ה' ויכירו דת האמת, **ומחה**, שלא יבכו אז על הנופלים במלחמת גוג ומגוג ועל הנגפים מה' כי יכירו שהיה זה לטובתם למען יכירו דת האמת, **וחרפת עמו יסיר** מה שעתה כל הארץ מחרפים את עם ה' לאמר מדוע אתם מקוים לישועה הלא אבדה תקותכם ואין ישועתה לכם באלהים סלה, אז יסיר את החרפה הזאת (מלבי"ם באור הענין)

טו **וְאָמַר בְּיָזֶם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיִזְשִׁיעֵנוּ זֶה יְהוָה קִוִּינוּ לוֹ**
לִו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּיִשׁוּעָתוֹ:

כפ"י **וְאָמַר. עֲמוּ צִוִּים הַהוּא הִנֵּה וְגו' : קוִינוּ לוֹ וְיִזְשִׁיעֵנוּ. הֵינּוּ מִקוּיִם**
לוֹ שְׂוִשִׁיעֵנוּ : (כפ"י)

מצודת דוד **וְאָמַר. אִזְ יֹאמֶר יִשְׂרָאֵל הִנֵּה זֶהוּ אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר קוִינוּ לוֹ וְהוּא**
יִזְשִׁיעֵנוּ : זֶה ה' וְכו'. כַּפַּל הַדָּבָר בַּמִּישׁ : **נְגִילָה.** וְנִשְׁמָחָה בְּהִישׁוּעָה הַבָּאָה מִמֶּנּוּ (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וְאָמַר, מפרש איך יסיר חרפת עמו כי אז יאמר (עמו) אל העכו"ם שחרפוהו תחלה לאמר איה אלהיכם, **יֹאמֶר עֲמוּ אִזְ הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה אֲשֶׁר קוִינוּ לוֹ** בכל זמן הגלות ויושיענו באמת, ולא קוינו לחנם, ומוסיפים לאמר **זֶה ה' קוִינוּ לוֹ** הלא האלהים אשר קוינו לו הוא ה' אשר ברא כל המציאות הנקרא בשם ה' הנצחי ומהוה את כל, וממילא לא תהיה ישועתו דומה כישועה אשר תעשה ע"י הטבע, או כחות אחרות, אשר לא תגדל תפארתה ולא תתמיד לנצח, וממילא **נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּיִשׁוּעָתוֹ** כי תהיה תשועה נפלאה באופן נשגב המעורר גיל להשומע נשגבות כאלה וגם תהיה מתמדת לנצח, באופן שנשמח בה לעולם (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אֱלֹהֵינוּ ה'. כבר בארתי בכ"מ כי שם הויה ידבר על הנשגב, מצד עצמו, ושם אלהים ביחוד כשבא בכינוי אל ישראל ידבר מצד הקשר שי"ל עם עמו, ע"כ למ"ש ויושיענו, אמר אלהינו. ועל גודל הישועה עצמה, הזכיר שם הויה המורה על גודל כח המושיע : **נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה.** כבר בארתי למעלה (טו י') ההבדל בין שמחה וגיל, גיל הוא מה שיגיל האדם על בשורה שנתחדשה לו כמו המוצא מציאה וכדומה, ושמחה היא שמחת הלב התמידית בעת טוב לו, והוא הפך העצבות, וע"כ אמר שעל הישועה הגדולה הזאת תחלה נגילה בעת תתחדש הישועה, וגם אח"כ יהיה לנו ממנו שמחה תמידית, כי תהיה תשועת עולמים : (מלבי"ם באור

וַיְהִי כִּי תָנוּחַ יַד יְהוָה בְּקֶרֶן הַזֶּה וְנִדְוָשׁ מוֹאֵב תַּחְתֵּיּוֹ כְּהַדּוּשׁ מִתְּבֵן (במי) מְדַמְנָה:

רפ"י כי תנוח יד ה'. גבורתו של מקו': ונדוש. יהא נדוש: תחתיו. במקומו ונדוש כמו ונרוץ הגלגל (קהלת יב): מתבן. תבן: מדמנה. טיט וכן לדומן על פני האדמה (ירמיה טו): (כפ"י)

מצודת דוד כי תנוח יד ה'. להכות בעמים אשר צבאו על ירושלים: ונדוש מואב תחתיו. מואב יהיה נדוש וכתוש במקומו על שעזרו את הבאים למלחמה על ירושלים: כהדוש מתבן. כמו שנדוש התבן בתוך האשפה כי הדרך להשליך תבן במקום האשפה להיות נדוש ברגלי אדם ובהמה להיות זבל לזבל בהם את השדות: (מצודת דוד)

מצודת ציון תנוח. מלי הנחה: ונדוש. מלי דישה וכתישה: תחתיו. במקומו: מתבן. מלי תבן: במו. בתוך כמו כי תלך במו אש (לקמן מג): מדמנה. ענינו אשפה כמו כדומן על פני השדה (ירמיה ט): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי תנוח, אומר נגד מואב ואדום שהם העתידים להנתן תחת יד ישראל באחרית הימים, כמ"ש אדום ומואב משלוח ידם, וכמ"ש חז"ל בקבלתם ששני המלכים אדום ומואב שסבבו ישראל את גבול ארצם בעלותם ממצרים, וצוה ה' אז בל ילחמו בס עתידים ישראל לכבשם בעתיד. אומר הנה על מואב שיבואו להר ציון להלחם בישראל יניח ה' את ידו ונדוש מואב תחת ההר כמי שדש תבן לעשות ממנו דומן, שנרמס ונשחק ונשתנה לדומן ואשפה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יד ה'. מכת ידו וגבורתו, הנה יד ה' הויה במקנך. תחתיו. הכינוי מוסב אל ה', או תחת ההר, כי היד היא נקבה. כהדוש, השור"ק במקום חול"ם. במו מדמנה. במדמנה, בדומן, באשפה, והמ"ם של מתבן ומדמנה, הוא מ"ם ההפעיל, הנותן תבן, לעשות דומן, והאדם הפועל נקרא מדמן שעושה דומן ע"י שדש התבן ברגלים, מלת במו, הוא כמו כי תלך במו אש, כי אותיות כל"ב המשמשות יתוסף עליהם לפעמים ההברה מו, כי ירבו בניו למו חרב, וכן כמו כמוהם כמו הם: (מלבי"ם באור המלות)

וַיֵּאָרְפוּ בְּקֶרְבוֹ כַּאֲשֶׁר יִפְרֹשׁ הַשָּׁחַ לְשָׁחוֹת וְהַשְּׁפִיל גֹּאֲתוֹ עִם אַרְבֹּת יְדָיו:

רס"י ופרש ידיו. וסזר ידון וזרועותיו צספוק כפיש צצכי : השוחה. הסט צמים : לשחות. לשוט וכן מי שחו (יחזקאל מז י') : והשפיל. המשפיל את גאוותו : עם ארצות ידיו. לשון וארצ לו (דברים יט) תירגס יונתן אשות ידוהי מקום שהוא קס לו ידים לארצ והס מגדלים גבוהים אשות חומות ומגדלים כמו (ירמיה ג) נפלו אשיותיה : (רס"י)

מצודת דוד ופרש ידיו בקרבנו. האל יפרש ידיו בקרב מואב להכותו : אשר וכו'. כי השט במים יפרש ידיו בכל כחו : והשפיל. הוא ישפיל גאות מואב עם המקומות שהיה לו לארוב בהם והם המגדלים הגבוהים ר"ל לא יועילו לו המגדלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ופרש. ענין שטיחה : השוהה לשחות. ענין השטיה במים כמו מי שחו (יחזקאל מז) : ארבות. מלי מארב : ידיו. ענין מקום כמו יד אבשלום (ש"ב יח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ופרש, זאת תהיה רק בהנחת היד מלמעלה למטה, אח"י יפרוש ידיו הנה והנה כאשר יפרש השחה ושט על פני המים, והשפיל ע"י מארב ידיו ותחבולותם כל גאות מואב, ר"ל תחלה יכניע הצבא שיבואו להר ציון וזה מצייר בהנחת היד במקום אחד, ואח"י ילכו ישראל אל ארץ מואב וישפילום וכניעום למס, וזה מדמה במליצתו שיפרש וישוט בידיו למרחוק, הנה והנה, ויהיה זה אצל השם בקלות גדול כשוחה השט במים שלא יעשה בידיו מאומה רק להציפם למעלה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ארבות. מענין מארב, הנלחמים בידיהם צריך לשכל את ידיו ע"י תחבולות להתגבר על יד חברו, וכאילו אורב בידיו לאחוז הנלחם ולתפשו : (מלבי"ם באור המלות)

יב ומבצר משגב חומתיך השח השפיל הגיע לארץ עד עפר: (o)

רס"י משגב חומתיך. למואב הוא אומר : (רס"י)

מצודת דוד חומתיך. אל מול מואב יאמר : עד עפר. וכפל הדבר פעמים רבות להורות על גודל ההשפלה והאבדון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומבצר משגב. פתרון אחד להם מענין חוזק וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) והדומים : השח. ענין השפלה

כמו ושח רום אנשים (לעיל ב) וכפל המלה בשמות נרדפים ואמר השפיל
וכדרך המקרא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומבצר, עתה שב אל אדום, אומר אתה **מבצר** שהיא
עיר בצר ובצרה אשר באדום, גם אתה אל תתגאה כי משגב חומתיך השח
ואח"כ השפיל לגמרי, עד שיגיענה לארץ מטה מטה ואח"כ יגיענה עד עפר
שיהיו דומים כעפר הארץ שלא יוכר רושם כלל אם היה פה איזה משגב
וחומה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ומבצר. ממה שהתחיל לדבר בנכח נראה כי מבצר
שם עיר בצר ובצרה אשר באדום, שנקראת בשם בצרה על שהיתה עיר
מבצר, וכן בתהלות (ק"ח) מי יובילני עיר מבצר מי נחני עד אדום לדעתי
ר"ל עיר בצרה אשר באדום, ובזה תגביל המליצה : **השח, השפיל**. עיין
לקמן (כ"ו ה') : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-כו

א ביום ההוא יושר השיר הזה בארץ יהודה עיר עז לנו ישועה ישית
חומות וְחַל:

כ"י עיר עז לנו יסועה ישית. העיר ירושלים שהיא מאז תמיד לנו לעוז
יסועה ישית המושיע את חומותיה ואת חילה : וחל. חומה נמוכה שלפני
החומה הגבוהה : (כ"י)

מצודת דוד ביום ההוא. ביום מפלת גוג : **עיר עז לנו**. ירושלים שהיתה לנו
למעוז מעולם הנה גם עתה ישים האל ישועה בחומתה וחילה ולא תשלוט
בהם יד האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישית. ענין שימה כמו שתו בשמים פיהם (תהלים עג) : **חומות**.
כמו בחומות : וחל. הוא החומה נמוכה שלפני הגבוה כמו ויאבל חל
וחומה (איכה ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביום, היא נבואה עתידה, או נתקיימה בימי חזקיה
עיר מצייר כי השבים מן הגולה בימי חזקיה שהם עשרת השבטים שבו

רבים מהם, (או מוסב על לעתיד) יאמרו יש לנו עיר עז שהיא ירושלים, אבל חומתיה לא יהיו בצורים ע"י בנין בני אדם רק הישועה ישית ה' להיות אליה חומה וחיל, ישועת ה' היא תהיה משגב ומבצר לה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות: ישועה ישית. כמליצה זו לקמן (סי' י"ח) וקראת ישועה חומותיך, וחומה היא הגדולה. וחיל הקטנה: (מלבי"ם באור המלות)

ב פתחו שְׁעָרִים וַיָּבֵא גוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמָנִים:

רש"י פתחו שְׁעָרִים. קלה ויבא לתוכה גוי לדיק: שומר. שומר ולפה בגלותו ימים רבים לאמונתו של הקב"ה שיקיים הבטחתו שהבטיח ע"פ נביאיו לגאול: שומר. ממתין וכן (בראשית לז) ואציו שומר את הדבר וכן (דברים ו') ושומר ה' אלהיך לך: (רש"י)

מצודת דוד פתחו שְׁעָרִים. פתחו שערי ירושלים ולא תפחדו מן האויב: ויבוא. בפתחי השערים יבוא ישראל שהיה שומר ומצפה להאמנת הבטחת האל: (מצודת דוד)

מצודת ציון שומר. ענין המתנה ותקוה כמו ואביו שומר את הדבר (בראשית לז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פתחו, אומרים אל השוערים שיפתחו השערים ויניחום לבא אל העיר, כי עד הנה היו השערים סגורים לפניהם מפני שני טעמים. א. מפני שעשרת השבטים עבדו ע"ז והיו נבדלים ע"י מאנשי יהודה, עז"א כי עתה יבא גוי צדיק עובד ה'. ב. מפני שמרדו במלכות ב"ד מימי ירבעם ואילך, לעומת זה אמר שומר אַמְנִים כי מעתה לא יחצו לשתי ממלכות עוד: (מלבי"ם באור הענין)

ג יִצֵּר סְמוּךְ תִּצַּר שְׁלוֹם שְׁלוֹם כִּי בָּךְ בְּטוּחִ:

רש"י יצר. שהיה סמוך על הקב"ה ונשען עליו בחזקה שלא זז מאמונתו כשזיל שום אימה ויסורין: תצור. שיהא שלום כי כך היה בטוח לפיכך הגון לך לנצרו: (רש"י)

מצודת דוד יצר סְמוּךְ. המחשבה שהיה נשען על האל השלום תצור אותו לבל יחרד וכפל מלת שלום לחזק הדבר: כי בך בטוח. ר"ל כן ראוי הדבר

הואיל ובטח בד : (מצודת דוד)

מצודת ציון יצר. ענין פעולת המחשבה כמו וכל יצר מחשבות לבו (שם ו) :
סמוך. ענין השענה : **תצור.** ענין שמירה כמו יצרנהו כאישון עינו (דברים לב)
(מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין יצר, מסב פניו אל השלום, אומר אתה השלום, **יצר סמוך תצור שלום,** יצר ומחשבות לב הסמוך ונשען בתקפו ואמונתו, תנצרנו אתה שלום! שיהיה לו שלום באמת, **כי בד אתה השלום!** על ידך יהיה הלב הזה בטוח ולא יירא רע : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יצר. כח המצייר אשר בלב. כי יצר לב האדם רע, ליצר מחשבות לבב עמך, ושלוש הראשון הוא דבור הקריאה (וואקאטיף) (מלבי"ם באור המלות)

בְּטַחוּ בִּיהוָה עַד כִּי בִּיָּהוָה צֹר עוֹלָמִים:

רש"י כי ציה ה'. כי יס לסמוך עליו סהוא דחילא ה' סלע ולור מחסה עולמים (רש"י)

מצודת דוד בטחו בה'. כאלו מזרזים אלה לאלה ואומרים בטחו בה' עד עולם כי בו תלוי חוזק עוה"ז ועוה"ב והכל בא ממנו ית' : (מצודת דוד)

מצודת ציון עדי עד. עד עולם וכן שוכן עד (לקמן כז) : **צור.** ענין חוזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בטחו, משיבים להם לא על השלום תבטחו רק בטחו בה', ואז תהיה בטחונכם קיים **עדי עד** בלי הפסק, **כי ביה ר"ל הדבר שנבטח עליו צריך שימצא אצלו שני תנאים, א.** היכולת שיוכל למלאות בקשת הבוטח, **ב.** ההתמדה שלא יופסק יכולתו או תשתנה רצונו בשום פעם, כי בזולת אלה התנאים לא נוכל לבטוח בו בטחון שלם, ושני אלה התנאים לא ימצאו רק אצל ה', **א.** כי ביז ה' שהוא הנצחי שהויתו מתמדת, **ב.** שהוא **צור עולמים,** הוא חוזק כל העולמים שכל העולמות נשענים עליו ועל ידו ימצא להם הקיום והחוזק, וממילא יכלתו מושלת על הכל (מלבי"ם באור הענין)

לַהּ כִּי הַשָּׁח יִשְׁבִּי מְרוֹם קְרִיָּה נִשְׁגָּבָה יִשְׁפִּילָהּ יִשְׁפִּילָהּ עַד אֶרֶץ יַגִּיעָהּ
עַד עָפָר:

רָס"י יוֹשְׁבֵי מְרוֹם. נוֹר וְשָׂאֵר אֲרָלוֹת : (רָס"י)

מצודת דוד **כי השח.** הוא השפיל הכשדים אשר ישבו ברום המעלה : **קריה.** וכן השפיל כל קריה חזקה : **ישפילנה.** וכן ישפיל אותה עוד עד הארץ ועד העפר וכפל הדבר במ"ש לפי מרבית ההשפלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **השה.** ענין השפלה : **מרום.** מל' רום וגובה : **קריה.** עיר : **נשגבה.** חזקה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי,** ר"ל שאז בל תיראו כי יתקומם מי נגדכם להרע לכם, כי הלא ראיתם, איך **השח יושבי מרום** התקיפים מצד מקומם, וגם **קריה נשגבה** מצד עצמה, השח אותה מכבר וגם מעתה **ישפילנה** עוד יותר, וההשפלה יהיה **עד ארץ**, ויותר מזה שיגיע אותה שתהיה שוה **עם עפר** הארץ שלא יוכר רושם ממנה כלל, עד כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **השח ישפילנה.** כבר בארתי למעלה (בי ט') כי השח הוא שינוי בכמות העצם, ושפל הוא העתקה מקומית, ר"ל תחלה השח כמותם ואח"כ השפילם : **עד ארץ עד עפר,** ארץ כולל יותר מעפר, כי עפר מציין רק עפר הארץ מלמעלה, ולפ"ז כשיבואו נרדפים יחד, אם יכוון בשם ארץ על האדמה אשר בבטן הארץ, יהיה העפר על הארץ, כמ"ש אם יזקין בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו (איוב י"ד) שהגזע מלמעלה והשורש מלמטה, ואם יכוין בשם ארץ נקודת המטה בהגבלה נגד הרום, יהיה העפר שפל יותר, ור"ל ישפילנה עד ארץ שלא תהיה למעלה רק למטה, ומוסיף כי יגיענה עד עפר שתהיה כעפר ואפר, וע"ל (כט ד'): (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּזְכֹּר תִרְמִסָּנָה רַגְלֵי רַגְלֵי עֲנִי פְעָמֵי דְלָיִם:

רָס"י **רגלי עני.** מלך המשיח שנאמר **בו עני ורוכב על החמור** (זכריה ט') **ט) :** **פעמי דלים.** ישראל שיהיו **דלים** עד הגה : (רָס"י)

מצודת דוד **תרמסנה רגל.** הרגל תרמוס אותה וחזר ופירש לומר רגלי עני תרמוס והם ישראל שהמה מוכנעים כעני ואביון : **פעמי דלים.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תרמסנה.** ענין דריכה : **פעמי.** רגלים שפוסעים בהן כמו הרימה פעמיד (תהלים עד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **תרמסנה רגל**, מצד שנחרבה עד היסוד בה ולא לבד רגלי גבור רק אפילו **רגלי עני**, עד כאן דברי השיר, מכאן ואילך ישפוך החוזה רגשות נפשו ומתפלל על שלות הרשעים ויסורי הצדיקים: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **רגלי עני פעמי דלים**, כבר בארנו במק"א גדר שם עני, שמציין עוני הנפש ושפלת הרוח בין שי"ל ממון בין שא"ל, הכל כפי המקום שנוי התואר הזה, ודל מציין חסר ממון או שכל או בריאות וכדומה. ודוד קרא א"ע תמיד עני לא דל, על שפלות רוחו שאינו רודף אחר תאוה וכבוד, ואמר (למעלה ט' ב') להטות מדין דלים ולגזול משפט עניי עמי, כי העני הנכנע אינו בא בדין ודברים רק אם משפטו מבואר כמש"ש בהבדל בין דין ומשפט, ועז"א תחלה תרמסנה רגלי עני שהוא המלך הצדיק, ואח"כ פעמי דלים אף הדלים ירמסוהו. וכן יש הבדל בין רגלי ופעמי, כי רגל כולל את הרגל, ופעם רק הצעד, ומוסיף שאף בצעד ומדרך שמו פעמיהם יהיה די בכחם להשחיתהו: (מלבי"ם באור המלות)

ז ארַח לְצַדִּיק מִיִּשְׂרָאֵל מֵעַגְל צַדִּיק תִּפְלֵס:

רש"י אורח לְצַדִּיק מִיִּשְׂרָאֵל. אורח שתהא מישור לקיבול סכרו של צדיק אתה ה' שאתה אל ישר תפלס מעגל צדיק להוליכו צאותו אורח שיקבל סכרו והצדיק הוא יעקב וזרעו וכה פתרונו אורח לְצַדִּיק לִיטוֹל סֶכֶר מִיִּשְׂרָאֵל שְׂנוֹהֵג זֶהוּ: יִשְׂרָאֵל. אתה הקב"ה מעגל רגלי הצדיק תפלס לו לצאתו אורח פילוס זה לשון קונטרפיי"ש בלע"ז כמלך היושב ומחשב ומשקל בלבו איזה יכסר הזה או זה כך הישר בלבו להוליכו בדרך קיבול סכר על כל אשר הנהיג מעשיו לפניך בכשרון: (רש"י)

מצודת דוד אורח לצדיק מִיִּשְׂרָאֵל. ר"ל כל זה הגדולה והממשלה תהיה להצדיקים בעבור כי אין אורח לכל צדיק וצדיק כי אם ללכת בדרך ישר ולא ינטה ממנה: יִשְׂרָאֵל. אתה האל הישר הלא תפלס ותשקל מעגל כל צדיק וצדיק ותדע שכן הוא: (מצודת דוד)

מצודת ציון אורח. דרך: מעגל. שביל ומסילה וכן הדרכתך במעגלי יושר (משלי ד): תפלס. תשקול בפלס והוא שם הכלי ששוקל בו כמו ושקל בפלס הרים (לקמן מ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ארַח, טרם החל תלונתו על שלות הרשעים, בא כמתנצל, שלא בא אל השאלה הזאת בדרך תלונה כאילו מסתפק בהנהגת ה', כי יודע זאת שמשפטי ה' אמת צדקו יחדו, רק בא לבקש על זאת

ולשאל שגילה ענשו על הרשעים, וכמו שנהגו כל החוזים בעת דברו על השאלה הזאת שהניחו תחלה ליסוד מוסד, כי ודאי דרכי ה' טובים מאד רק שראוי לעשות כן כדי שלא יהיה זאת מכשול לבני אדם לסור עי"כ מדרכי ה', כמ"ש אסף (תהלות ע"ג) טרם החל השאלה על זאת, אך טוב לישראל אלהים לברי לבב ואני כמעט נטיו רגלי, ר"ל ידעתי זאת כי טוב אלהים שהוא מה"ד ולא יסתפקו בצדק הנהגתו ברי לבב, אבל עקר דברי הם מפני כי אני כמעט נטיו רגלי, וכן אמר ירמיה (י"ב) צדיק אתה ה' כי אריב אליך ר"ל זאת ידעתי כי מצדך אין עול בהנהגה, ואם רשעים ישליו בוגדים נשאו ראש, אין ספק אצלי כי יש בזה חכמה ויושר אשר לא יבין אותה האדם, כי מה האדם שישכיל החכמה האלהית ואמתתה, רק משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה, הלא ע"י אשר נטעתם גם שרשו עי"ז ילכו גם יעשו פרי להחטיא את הרבים ולרפות יד ההמון באמרם שוא עבוד אלהים וכו' ועתה אנחנו מאשרים זדים וכו' (מלאכי ג'), וכן הקדים החוזה פה, אומר ידעתי זאת כי ארח לצדיק מישרים ר"ל הארח הראוי שילך בו הצדיק הם המישרים, הצדיק צריך ללכת במישרים בל ישאל ובל יסתפק ובל יתרעם על ההנהגה העליונה רק להאמין כי הכל בצדק וביושר, ומ"מ אתה ישר, אתה ה', מעגל צדיק תפלס, עת שהצדיק נוטה מן הארח שהוא הדרך הישר והולך במעגל שהוא הדרך הסבובי, וזה ממליץ עת שהצדיק חוקר ומתפלס בדרכי ההנהגה ושואל שאלות מדוע דרך רשעים צלחה. ? (כמו שחקרו עי"ז הנביאים אסף חבקוק ירמיה ודומיהם) לא תחשוב לו זאת לחטא, כי אתה את מעגל הסבובי הזה תפלס ותשקל במאזני צדק וידעת לבבו כי לא בא כמכחיש וכנוטה ונלוז מן הדרך רק כמי שהולך בדרך סבובי למען יגיע על ידו למחוז חפצו, ור"ל אם אדבר ואתפלל עתה על שלות הרשעים ידעת זאת בוחן לבב, כי לא באתי כמתלונן וכמכחיש רק כמאמין ומתפלל. ואחר ההקדמה הזאת מתחיל תפלתו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעגל צדיק תפלס. ההבדל בין מעגל, ובין דרך ארח נתיב, בארתי בספר משלי, כי מעגל מורה תמיד הדרך הסבובי, בעת שצריך לסבב את דרכו. והמדה אשר על פיה יכוננו להגיע ע"י הסיבוב הזה אל מחוז החפץ נקראת פלס, פלס מעגל רגליך (משלי ד') וכל מעגלותיו תפלס (שם), ובדרכי הנפש, יאמר שם מישרים על הדרך הישר האמצעי, ומגביל לו שם מעגל הנאמר על דרך הסבובי, צדק ומשפט ומישרים כל מעגל טוב, (שם ב') מישרים הוא הדרך האמצעי, ומעגל היא הסבובי, הדרך האמצעי הוא תמיד טוב (כמ"ש הרמב"ם בדעות ובחי' פרקים) אבל הסבובי לפעמים טוב ולפעמים רע, לכן אומר כל מעגל טוב, ובבאורי על משלי בארתי כ"ז בארך: (מלבי"ם באור המלות)

אף ארח משפטיה יהוה קוינוה לשמה ולזכרה תאות נפש:

כ"י אף אורה משפטיה ה' קוינוה. כאשר לפינו לקבול הטובה מאתך

אף כך קוינו להראותנו אורח משפטי נקמתיד ברשעים : לשמך ולזכרך
תאות נפש. אותה נפשנו לראות שם שיאל לך מאז לעשות נקמה בזריך :
(כ"ז)

מצודת דוד אף אורח משפטיך. אף בבוא לנו אורח משפטיך לייסר אותנו
ביסורי הגולה עכ"ז קוינו לך ולא היינו מתייאשים מן הגאולה : לשמך
ולזכרך. היא היא כי בשם יזכר וכפל בשמות נרדפים : תאות נפש. תאות
כל נפש היתה להזכיר לנו שמך ולומר לנו דבר מאתך : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין אף, אומר הנה לא אשאל על יסורי הצדיקים כי
התשובה על זאת גלויה ומבוארת, כי לא כאשר יראה האדם יראה
האלהים ואם אנחנו נדמה לנו שפלוגי הוא צדיק יוכל להיות שהוא רשע
בהסתר, וכן אמר ירמיה צדיק אתה הי' כי אריב אליך אך משפטים אדבר
אותך מדוע דרך רשעים צלחה, ר"ל אם אריב אליך את ריבי מדוע הבאת
עלי יסורין ידעתי כי תצדק רק שאלתי הוא מדוע דרך רשעים צלחה, הלא
הרשע רשעתו גלויה ומפורסמת ואא"ל שהוא צדיק ומדוע מצליח, וז"ש
גם בעת שתתנהג עמנו באורח משפט מ"מ קוינוך, כי אך לשמך ולזכרך
קוינו אתה הי' שאתה תאות נפש! כי ע"י המשפט שאתה עושה שמך
מתגדל בעולם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אף. מלת אף מורה רבותא ודבר חדש, וזה המבדיל
בינו ובין מלת גם : לשמך ולזכרך. כבוד הי' יוכר עפ"י שני דרכים, א) ע"י
הבחינה בכלל הבריאה, כי כולם מעשי ידיו, ב) ע"י הבחינה בנפלאותיו
המתחדשים בכל דור המסות והאותות והמופתים, הראשון נקרא שמו,
והשני זכרו. ועז"א זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור (שמות ג') ושם
בארתי יותר. תאות נפש, דבור הקריאה, אתה תאות נפש : (מלבי"ם באור
המלות)

טו נפשי אויטיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך כי כאשר משפטיך
לארץ צדק למדו ישבתי תבל :

רש"י נפשי אויטיך. בגלותי קדומה ללילה לעשות את חלה : אף רוחי
בקרבי אשחרך. אתחנן לך לכל זה למה כי כאשר משפטיך באים לארץ
שאתה עושה משפט ברשעים : לך למדו יושבי תבל. למדי' להלדיק את
דיניך ולהודות על מדותיך שרואים החוטא לוקה והלדיק מקבל שכר טוב
: (כ"ז)

מצודת דוד נפשי אויטיך. נפשי תתאוה לך בלילה היא עת שמחשבת

האדם פנויה ממחשבות הטורדות : **אף רוחי בקרבי**. ר"ל כל עוד שרוחי בקרבי אשחר ואדרוש לך : **כי כאשר יבוא משפט בארץ אז יושבי תבל למדו צדק ועזבו הרשע מפחד המשפט הבא** : (מצודת דוד)

מצודת ציון אויתיך. מלי תאווה : **אשחרך**. ענין דרישה כמו שוחר טוב (משלי א) : **תבל**. כן נקרא מקום המיושב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נפשי, הוא דיבור הקריאה אתה הי' שאתה נפשי! המחיה והמניע והמנהיג אותי כנפש המחיה ומניע ומנהגת את הגויה, הן **אוינתך בלילה** גם בעת החשך והצרה אויתי רק אותך ואשמח בהיסורין כי ע"י מתגדל שמך, **אף רוחי בקרבי!** אתה הי' אשר אתה רוחי אשר בקרבי, אף **אשחרך** ר"ל בעת יעלה השחר ויאיר את הלילה, אתה הוא השחר המאיר וגולל חשך מפני אור, (ויען שבליילה בעת השינה לא נשאר באדם רק הנפש, ובשחר בהקיצו יבא בו הרוח, קורא אותנו במליצתו שהוא נפשו בלילה, ורוחו השב אל קרבו בעת השחר, ר"ל הוא המשגיח עליו להיטיב לו בעת הצרה בעת שנדמה כי רוח העולם שהיא ההשגחה הפרטיית מסתיר פנים, והוא המעורר אותנו בעת הישועה עת יופיע רוחו עליו) כי כאשר (יבואו) **משפטיך לארץ**, ע"כ למדו יושבי תבל לעשות צדק, כי יראו שיש אלהים שופטים בארץ : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נפשי. לדעת המפי' חסר בי"ת בנפשי, ואנכי בארתיו שהוא דבור הקריאה אל הי' וכ"ה בזהר, וההבדל בין נפש ורוח מבואר אצלי במק"א, שרוח פרטי ונעלה יותר מן נפש, ופורט פה על עת היקיצה שאז פועל מרוח המתעורר וכל כחותיו. ופעל אשחרך נגזר לדעתי מן שם שחר : (מלבי"ם באור המלות)

יחן רשע בל למד צדק בארץ נכחות יעול ובל יראה גאות יהוה:
(9)

רש"י יוחן רשע. בארץ נכחות ירוקלים ובית המקדש יעול לשלול ולבזו ולהשחית : **וכל יראה גאות ה'.** לא תסב צעיניו גדלך וגאותך וכל יראה ל' גילות ותמידות לא ראה לא תסב כמו ככה יעשה איוב (איוב א) : (רש"י)

מצודת דוד יוחן רשע. ר"ל וכי מהדין שיוחן הרשע הלא בל למד צדק אף מיראת המשפט : **בארץ נכחות יעול**. עם כי הוא בארץ ששבו לעשות נכחות ונוסרו בעבור המשפט הבא הנה הרשע הזה לא כן יעשה כי יאחז דרכו לעול עוד : **ובל יראה**. ואינו מסתכל בגאות הי' ר"ל חושב שבא במקרה ולא מעשה הי' המה שמתגאה לשלם גמול : (מצודת דוד)

מצודת ציון יוחן. מלי חנינה וחסד : **נכחות.** ענין ישרות כמו נכוחים למבין (שם ח) : **יעול.** מלי עול : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יוחן, אבל עקר שאלתי הוא איך **יוחן רשע?** למה הרשע מצליח? ומבאר כי משני טעמים ראוי שיענש הרשע, **א.** מצד עצמו לתת לו כרשעתו, ובשגם בשאין מענישים אותו מוסיף והולך ברשע, ועז"א איך יוחן רשע הלא עי"ז **לא למד צדק** רק מרשיע והולך, **ב.** מצד אחרים שע"ז רבים מתמוטטים מיראת ה', ועז"א הלא **בארץ** שעשו בה **נכחות** עד עתה **יעול** גורם שיעשו עולה ויסורו מן הצדק באופן שמחטיא את הרבים ולמה **בל יראה גאות ה'?** שיש שופט הגומל לרשע כרשעתו. ? : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נכחות יעול. בארתי לקמן (נט יד) כי נכוחה פורט על ענינים שבין אדם למקום, והמטה עקלקלותיו מנכח ה' מלכוין דרכיו נגדו נקרא מעול, עי"ש, והוא מגביל נגד צדק שפורט דוקא דברים שבין אדם לחברו, כנ"ל (א' כא). ור"ל בל למד צדק, בין אדם לחברו. בארץ נכחות יעול, בין אדם למקום : (מלבי"ם באור המלות)

נא יהוה רמה ידך בל יחזיון יחזו ויבשו קנאת עם אף אש צריף תאכלם : (o)

רש"י ה' רמה ידך וגו'. ראיתי מדרך אגדה רבים למקראות של פרשה זו עליונה ותחתונה ואינם מיושבי' או על דקדוק הלשון או על סדר המקראות והולכתי לבאר אותה על אפני סדרה ומ"א יס שמבקש הנבי' וכו' אמר לו מוטב שיחזו ויבשו ואין זה אחר הל' שאין כתוב כאן הרימ' ידך ועוד שאף התיבה חלוקה מתיבה כיוצא בה כל יד רמה שמקרא טעמו למטה וזה טעמו למעל' כמו (ברא' לז) הנה קמה אלומתי וכמו (רות א) הנה שבה יבמתך שכולו לשון עבר אף זה ה' נסתלקה יד גבורתך מעל לריך כל יראו קנאת עם בטובה שתיטיב לעמך אף בעלמן יראו משפט נקמתך שתאכלם האש : (רש"י)

מצודת דוד רמה ידך. כשרמה ידך להכות בהרשעים הללו אינם מסתכלין שרמה ידך כי יחשבו למקרה : **יחזו.** לכן יראו תשועת ישראל ויבשו אז בראותם הקנאה שיקנא ה' לעמו כי אז לא יוכלו לחשוב שבא במקרה כי יראו מעט עם נושעים מעמים רבים : **אף אש.** ר"ל אף יראו משפט נקמתך שהאש תאכל צריך והם הצרים לישראל וכאלו צרו למקום : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחזיון. ענין הסתכלות כמו ואתה תחזה (שמות יח) : **קנאת**.
ענין נקמה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה', אומר ידעתי כי יש תשובה על זאת שלכן אין ה' מעניש את הרשע תיכף, כדי שיהיה מקום לבחירה, שאם היה ה' מעניש תיכף היו מתיראים לעשות רע והיו מוכרחים במעשיהם כמ"ש אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני אדם בהם לעשות רע, שאם היה מעניש תיכף היו מתיראים מן העונש, אבל הנביא משיב ע"ז לאמר ה' מה **שרמה ידך כדי לבל יחזיון** ר"ל שמרום משפטיך מנגדם מטעם לבל יחזו וכדי שיהיה מקום לשני צדדי האפשר לעשות רע או טוב, צדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ, אני אומר כי טוב יותר כי יחזו **ויבושו** ממעשיהם הרעים כי כבר נתמלא סאתם עד שראוים לקבל ענשם, משני פנים, **א. קנאת עם** ראוי שתקנא על מה שעשו לעמך ולהושיעם, **ב. אף אש צריך** האש שהבעירו הם בעצמם ראוי שתאכלם, כי כבר הרבו המוקד עד שהיתה למדורה גדולה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רמה, פעל עבר כי טעמו מלעיל, כמו הנה קמה אלומתי, הנה שבה יבמתך, אף אש צריך לדעת המפרשים כאילו כתוב אף צריך אש תאכלם, ולדעתי הוא סמוך, אש של צריך, גם יל"פ אף מענין כעס, אף אש, כעס אש של צריך, ע"ד עלה עשן באפו : (מלבי"ם באור המלות)

זב יהוה תשפת שלום לנו כי גם כל מעשינו פְּעֵלֶתָּ לָנוּ : (o)

רצ"י תשפות. תכין וכן שפות הסיר (מ"צ ד') וכן לעפר מות תשפתי (תהלי' כז) ויש לפתור את כולן ל' שימה תשית שלום לנו : כי גם כל מעשינו. הרעים : פעלת לנו. כנגדם לקחנו מידך בכל חטאתינו : (רצ"י)

מצודת דוד ה' תשפות וכו'. ר"ל אתה ה' תערוך לנו שלום כי גם כל המעשים הבאים עלינו בין טוב בין רע הלא הכל אתם פעלת לנו ולא באו במקרה ואם כן הואיל והכל בידך ערוך לנו שלום : (מצודת דוד)

מצודת ציון תשפות. ענין עריכה וסדור כמו שפות הסיר (יחזקאל כד) :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה'. אחר שטען שראוי שיעניש את הרשע כי כבר נתמלא סאת רעתו, חוזר לטעון כי ראוי ג"כ אשר מעתה **תשפת שלום לנו**, כי הגם שהעונש שהבאת עלינו היה בצדק על מעשינו הרעים הלא גם **על כל מעשינו הרעים** כבר **פעלת לנו** את העונש הראוי עליהם (ומלת גם מגביל אל הקודם, ר"ל אני מבקש תעניש את הרשע יען כי נתמלא סאת רעתו. גם אנחנו נתמלא סאת העונש על מעשינו וראוי ג"כ שמעתה

תשפות שלום לנו) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **תשפות**. המדבק דבר במקום חבורו הנאות לו, ועקרו על שפיתת הקדרה על מכונתה. שפות הסיר שפות: (מלבי"ם באור המלות)

גַּיַּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעֹלוֹנוּ אֲדֹנָיִם זֹלַתְךָ לְבַד בְּךָ נִזְכִּיר שְׁמֶךָ:

רס"י בעלונו. נעשו לנו אדונים ונגשונו: שמך. שם אלהותך נזכיר לאמר כי אלהינו לבד הוא אלהים: (רס"י)

מצודת דוד **ה' אלהינו וכו'.** הוא דרך רצוי לומר ראויים אנו לשלום: **לבד** בד. אבל לא שמענו אליהם כי בד לבד נזכיר שמך לומר שאתה לבדך נקרא אלהים ואין מי לשתף עמך: (מצודת דוד)

מצודת ציון **בעלונו.** ענין אדון ומושל כמו אם בעליו עמו (שמות כב): **זולתך.** כמו בלעדיך: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ה' אלהינו**, מבאר והולך את שאלתו השנית שראוי שישפות שלום לישראל, כי הלא **בעלונו אדונים** החזיקו בנו כקנין כספם ורצו להכריחנו שנהיה **זולתך** שנכפור באמונתך ויחודך, ואנחנו לא הקשבנו להם, **רק לבד בד (לבד) נזכיר שמך**, רק אותך החזקנו לאלהים ולבד את שמך הזכרנו לא שם אלהי נכר, וא"כ הכי מהראוי הוא אשר ע"י שדבקו בד ולא רצו לכפור באלהותך, ע"כ יהיו. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בעלונו**, בעל מורה על הקנין שי"ל בגוף הדבר ולכן בא גם על דברים שאין בהם רוח חיים ובעל השור נקי, לא כן שם אדון, שעקרו על האדנות והגדולה: (מלבי"ם באור המלות)

גַּיַּ מֵתִים בַּל יְחִיו רְפָאִים בַּל יִקְמוּ לְכֵן פְּקֻדָּת וְתִשְׁמִידָם וְתִאֲבָד כָּל זָכָר לְמִ:

רס"י מתים כל יחיו. הלכא פקד' עליהם כזכר ותשמיד' באמרי פיד כענין שנאמר כי מחה אמת זכר עמלק (שמות יז): (רס"י)

מצודת דוד **מתים.** כי אמרנו ואין בהם חיות: **בל יקומו.** לא יוכלו לקום על רגליהם, לכן פקדת: (מצודת דוד)

מצודת ציון רפאים. הם המתים שנרפו ונחלשו ע"י המיתה וכפל הדבר במ"ש : **פקדת.** ענין צוואת הפורענות כמו יפקוד ה' על צבא המרום (לעיל כד) : **ותשמידם.** ענין כליון : **כל זכר.** שום זכר וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ) ור"ל שום מלאכה : **למו.** להם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מתים בל יחיו, לעולם, וכי ראוי שע"י שקדשו שמך ימותו מיתת עולם או יהיו רפאים ולא יקומו, הכי אפשר כי לכן בעבור שדבקו באלהותך פקדת ותשמידם עד שהאבדת כל זכר למו שנאבדו הם וכל אשר להם, ר"ל הלא על קדושת שמך מתו, בעבור יחודך כרעו לטבת, וראוי כי תחיים ותראם בישועתך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מתים רפאים. מתים נקראו בעת המיתה, ואחר שכבם בקבר נקראו רפאים, (תהלות פ"ח יא, משלי כא טז) : (מלבי"ם באור המלות)

טו יִסְפַּתְּ לַגּוֹי יְהוָה יִסְפַּתְּ לַגּוֹי נִכְבְּדַתְּ רַחֲמֶיךָ כָּל קִצּוֹי אֶרֶץ: (פ)

רש"י יספת לגוי. לישראל יספת להם תורה וגדולה וכבוד וכל כמה ש'יספת להם נכבדת שהם מודין ומשצחין לפניך על כל הטובה הרי בטובתם כך עושים ישראל לפניך קילום וכבוד וזכר להם : (רש"י)

מצודת דוד יספת לגוי ה'. כל מה שיספת לייסר עמך פעם אחר פעם עכ"ז הודו כבודך ולא מרו בך ואף כי הרחקתם ממקומם ללכת גולה בכל קצות הארץ לא זזו ממך : (מצודת דוד)

מצודת ציון יספת. מל' הוספה : **כל.** כמו בכל ותחסר הבי"ת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יסדת, (טענה שניה) ראה נא ההבדל בין ישראל לעכו"ם, הן יספת גדולה וכבוד לעובד אלילים ויספת להם גדולה שנית, אשאלך הכי עי"ז נכבדת? הלא אדרבה מזה נהיה חילול ה' כי עי"כ רחקת ממך כל קצוי ארץ, כי כל שיספת להגדיל העכו"ם הוסיפו להכעיסך וכן הוסיפו כל קצוי ארץ לכפור בך ולעבוד אלהי נכר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לגוי. בארתי למעלה (א' ד') שבא לרוב על האומות, ואם בא על ישראל יציין הריבוי היותו גוי גדול : (מלבי"ם באור המלות)

טז יְהוָה בָּצַר פְּקֻדוֹיךָ לַחֵשׁ מוֹסְרֶיךָ לְמוֹ:

רס"י ה' זכר פקדון. אינס מהרהרים אחר מדותיך : לקון לחש. שפך שיח ותפלה : מוסרך למו. זהות מוסר יסוריך זאין עליהם וכך היא תפלתם : (רס"י)

מצודת דוד בצר. בעת בוא צרה עליהם זכרו בך ודורשים אליך בתפלה : **צקון לחש**. שפיכת תפלה מצויה ביניהם כאשר בא להם מוסרך : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקדון. ענין זכרון כמו וה' פקד את שרה (בראשית כא) : **צקון**. מלי יציקה ושפיכה ויאמר כן על הרבות הפלל וכן ישפוך שיחו (תהלים קב) : **לחש**. ר"ל תפלה הנאמרה בלחש ובקול נמוך : **מוסרך**. משפט יסוריך : **למו**. להם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה', אבל לא כן ישראל, לא לבד שזכרוך בגדולתם. **גם בצר פקדון** ולא תלו הצרה במקרה רק בהשגחה, ולא לבד בעת בא עליהם צרה גדולה, כי גם **צקון** שהיא צוקת הנפש אם באה עליהם איזה צוקה (פערצוויפלונג) **היה זה לחש מוסרך למו** היה זה למו לחש של מוסרך, כאילו לחשת לאזנם את מוסרך (כמ"ש ויגל אזנם למוסר, איוב ל"ו). ויותר מזה כי גם בעת אשר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צקון**, לדעתי הוא מנחי העי"ן מענין צרה וצוקה, ובא ע"מ פלון כמו זדון לצון ששון, כי לדעת המבארים מענין יצק יהיה משקלו ע"לון ולא מצאנו משקל זה בשום מקום. וכבר בארתי למעלה (חי' כב) ההבדל בין צרה וצוקה שצוקה מציין מצוקת הנפש הפנימית (פערצוויפלונג). **לחש**, נבדל מן סוד במה שמורה על לחישה מפה לאוזן, כנ"ל (גי ג') ור"ל הצוקה היא למו גילוי בלחש, לגלות אזנם למוסר (מלבי"ם באור המלות)

זי כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבליה פן היינו מפניך יהוה:

רס"י כמו הרה תקריב ללדת וגו'. כן היינו מפניך, רואים אנו לרות מתחדקות וסבורים אנו שהם מיני סימני יסועה וגאולה לפי שאנו מובטחים ליגאל מתוך לוקה ולורה כיולדה זו שהם מיני סימני יסועה וגאולה : מפניך. מפני גזירותיך : (רס"י)

מצודת דוד כמו הרה. ר"ל וכה יאמרו בתפלתם הנה כמו אשה הרה אשר תקריב ללדת שאז תאחזה חלחלה ותזעק בעבור ייסורי חבלי הלידה כן היינו גם אנחנו חלים ורועדים מפני זעמך : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחיל. מלי חיל וחלחלה : **בהבליה.** הם מכאובי הלידה כמו שמה חבלתך אמך (ש"ה ח) : **מפניך.** ענין כעס וזעם כמו פני ה' חלקם (איכה ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כמו הרה, בעת אשר **תקריב ללדת** שאז **תחיל ותזעק** בחבליה הגדולים **כן היינו מפניך** שהבאת לנו חבלים גדולים כאילו קרבה זמן הלידה והישועה, הגם שהישועה לא באה, בכל זאת לא אבדנו תקותנו, כי אז. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **תקריב ללדת.** מצאנו בשלשה מקומות פעל קרב בהפעיל והוא עומד, פה, (בראשית יב יא) ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה. (שמות יד יו"ד) ופרעה הקריב, ובוה נמצא לחז"ל דרוש שהקריב את ישראל לאביהם שבשמים. והנכון, שהקריב בהפעיל מורה העתקת התנועה, שהולך ומתקרב ועדן לא הגיע אל מקום חפצו : (מלבי"ם באור המלות)

ג'ח הרינו חלנו כמו ילדנו רוח ישועת בל נעשה ארץ ובל יפלו ישיבי תבל:

רצ"י הרינו חלנו. חיל כיולדה כאלו ילדנו כאלו קרובים לנו להגאל והוא רוח ואין ישועה : ישועות כל נעשה ארץ. ככל סבלינו ונרתינו אין לנו מנינים לנו ישועה : וכל יפלו. ואין נופלין העמים שהם יושבי תבל שכבשו ומלאו את הארץ ויונתן תרגם כל יפלו ל' ונפלינו אני ועמד (שמות לג) אין יושבי תבל יכולין לעשות פלא : (רצ"י)

מצודת דוד הרינו חלנו. לפי שאנו מובטחים להגאל אחז במשל מאשת לידה שיש לה צער הריון וחיל הלידה ויולדת רוח בעלמא שאין לה במה להתנחם על הצער שסבלה ור"ל יאמרו בתפלתם הלא דמינו לאשת לידה כזאת כי סבלנו קושי השעבוד ואין במה להתנחם כי עדיין לא נעשה ישועה בארץ ועדיין לא נפלו הכשדים שכבשו ומלאו פני תבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרינו. מלי הריון : **חלנו.** מלי חיל וחלחלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הרינו וחלנו כאילו ילדנו רוח, מצייר כי הלידה שילדו אז מחבלים העצומים ההם היה רוח רוח של נבואה, רוח של חכמה ודעת, רוח של תקוה, הוא הבן הנולד מן החבלים וההריון הלז, ומבאר מה הוא הרוח, - הרוח הנולד מנבא לנו לאמר "ישועות בל נעשה ארץ" רק פה בארץ החומרי לא נעשה ישועות, רק בעולם החומרי לא נושענו, **ובל יפלו**

(הישועות על) ישבי תבל הגשמי הלז, ר"ל פה בעולם החומרי הזה ובחיים הגשמיים אין המקום שתחול בו הישועה האמתיית, ויושבי תבל אין ראויים לישועה נשגבה אמתיית, אבל בכל זאת אין להתיאש, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רוח. בשתופו יורה על רוח גבורה רוח נבואה רוח חכמה ודעת רוח תקוה, ועל כל ענין נפשי המתעצם בעוז ויוצא מכח אל הפעל כמ"ש במק"א, וכן מצייר פה שנוולד אצלם רוח נשגב מנבא להם נשגבות, ומעורר נפשם לתקוה ויחול. נעשה. נפעל עבר, וחסר ב' בארץ, וכן צ"ל על יושבי תבל : (מלבי"ם באור המלות)

יטו יחיו מתיה נבלתי יקומון הקיצו ורננו שכני עפר כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל: (פ)

רש"י יחיו מתיד. כאן התפלל שיחיו הצדיקים צבקה ממך יחיו אותן שמומתין עליך ילא דבר מלכות מלפניך לומר נבלתי יקומון נבלות עמי שנבלו עצמן עלי להם תהי תקומה זו חילוף למה שכתוב למעלה רפאים כל יקומו אבל אלו יקומון : הקיצו ורננו. כל זה יאמר להם הקב"ה הקיצו ורננו ל' כווי הוא זה : כי טל אורות טליך. כי נאה לך לעשות כן שיהא טל תורתך ומלותיך להם טל של אור : וארץ רפאים תפיל. ולאחרי ולעפר תפיל את ארץ רפאים שריפו ידיהם מתורתך : רפאים תפיל. לפי שאמר וכל יפלו יושבי תבל חוזר ואומר אתה הפילם כי אין צלדקותינו כדי להפילם (רש"י)

מצודת דוד יחיו מתיד. אמר דרך תפלה ובקשה קרב יום יעמדו בתחיה אלו המומתים על קדוש שמך : **נבלתי יקומון**. יצא דבר מלכות מלפניך לומר נבלתי יקומון ר"ל נבלת עמי שנבלו עצמן עלי יקומון בתחיה ואתם שוכני עפר הקיצו משינת המיתה ושבחו לה' : **כי טל**. כי טל התחיה שאוריד עליך יהיה כטל היורד על הצמחים שמגדל אותם כן יחיו המתים על ידי טל תחיה : **וארץ וכו'**. הארץ תפיל ותשליך לחוץ את המתים הקבורים בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נבלתי**. אף גוף הצדיק ההומת יקרא נבלה כמו את נבלת איש האלהים (מ"א יג) : **הקיצו**. ענין הערה כמו לא הקיץ הנער (מ"ב ד). אורת. הוא שם צמח מה כמו ללקט אורות (שם) : **רפאים**. כן יקראו המתים על כי נרפו ונחלשו ע"י המיתה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יחיו מתיד, בעולם התחיה בעולם הנצחי אז יחיו

המתים וישיגו הישועות המיועדות, ולא שיחיו הנשמות לבד כי גם **נבלתי יקומון** שגם הגוף יקום בתחיה. ואם החיים לא נושעו, **הקיצו ורננו אתם שכני עפר** כי הגם שאתם שוכנים בעפר לא אבדה תוחלתכם, **כי טל הטל** שעלה למרום ממעשיך דומה **כטל הבא על האורות**, והם הירקות הגדלים ביום אחד כמו כמהים ופטירות שצומחים במהירות גדול כן יצאו הגופים ע"י טל של תחיה (וממשיל כמו שהטל בא מן האדים שמעלים הארות והצמחים שמזיעים אד מימי אוירי (אויסדונסטען) ומזה בא הטל היורד עליהם ומחיה אותם כן תהיה התחיה ע"י המע"יט) ואת הטל הזה תפיל על ארץ של הרפאים והמתים על מקום הקברים להחיות ישיני עפר. כל זה דברי הרוח הנוולד, והיא מליצה נפלאה כאילו מעומק צרותיהם יולד אצלם רוח חדש, רוח תקוה ואמונה, והגם שרואים שבעה"ז יבשו עצמותיהם ודומים כעצמות היבשות אשר כל רוח אין בהם. הנה רוח נבואה וייחול יתעורר בלבבם לבטוח על עולם עתידי, ושלא להתיאש בשום אופן, כמו שכתוב (יחזקאל ל"ז) הנני פותח את קברותיכם וכו' (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אורת. ירקות השואפים מטר (ע"ל ה' למי"ד) (מלבי"ם באור המלות)

לך עמי בא בחדריך וסגר (דלתיך) דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד (יעבור) יעבר זעם:

רש"י לך עמי בא בחדריך. תשובה זו הסיבה לנביא לך עמי בא בחדריך צבתי כנסיות וצבתי מדרשות, ד"א התבונן על מעשיך בחדרי לבך כך דרש רבי תנחומא : וסגור. ללחך בעדך. ת"י עבד לך עובדין טבין דיגנון עלך ורבי תנחומא דרש סגור דלתי פיך קלא תהרהר אחר מדת הדין : חבי. התחבאי מעט עד יעבר זעם כי אמת אפקוד על סונאיך : (רש"י)

מצודת דוד לך עמי. מאמר הנביא בדרך משל בוא בחדרך וסגור הדלת בעדך שלא יוכל לבוא מי אצלך לעשות עמך רעה וסתרי כשיעור רגע מועטת עד אשר יעבור הזעם ותלך לו ורוצה לומר סתרי עצמך במסתר תשובה ומעשים טובים להגן עליך מזעם הצרות שיבואו קודם בוא הגאולה (מצודת דוד) :

מצודת ציון בעדך. כנגדך : חבי. מלשון מחבואה ומסתור : זעם. כעס : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לך, משיב לו ה' עמי לך בחדריך, הגם שעתה לא הגיע עת התשועה התחבי רגע עד יעבור זעם ה' מעליך, כי אז. (מלבי"ם באור

כא כי הנה יהוה יצא ממקומו לפקד עון ישוב הארץ עליו וגלתה הארץ את דמיה ולא תכסה עוד על הרוגיה: (פ)

רפ"י כי הנה ה' יולא וגו'. ממדת הרחמים למדת הדין : יושב הארץ. הוא הר שער : על הרוגיה. שהרגו בישראל : (רפ"י)

מצודת דוד יוצא ממקומו. הוא ענין משל וכמ"ש ויצא ה' ונלחם בגוים (זכריה יד) : לפקוד. לזכור עון יושב הארץ על היושב בה לשלם גמול המפעל : וגלתה. הארץ תגלה את הדם על ההרוגים הנקברים בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לפקוד. ענין זכרון : וגלתה. ל' גלוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' יצא ממקומו לפקוד על עון העכו"ם שהרעו לישראל וגלתה הארץ את דמיה ששפכו בה יהיה הדם מגולה להעלות חמה לנקום נקם על העבר, ומעתה והלאה לא תכסה עוד על הרוגיה כי אם ימצא הורג נפש תהי ארץ מתקוממה לו לענשו תיכף : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-כז

א ביום ההוא יפקד יהוה בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לוי'תן נחש ברח ועל לוי'תן נחש עקלתון והרג את התנין אשר בים: (o)

רפ"י על לוי'תן נחש בריח וגו'. ת"י על מלכא דאתרברב כפרעה מלכא קדמאה ועל מלכא דאתגאי כסנחרב מלכא תנינא, בריח ל' פשוט כבריח הזה לפי שהוא ראשון : עקלתון. לשון כפול לפי שהוא שני ואומר אני לפי שאלו שלש אומות חשובות מלכים ואשור ואדום לכך אמר על אלו כמו שאמר בסוף הענין וזאו האובדים בארץ אשור והגדחים בארץ מלכים : לוי'תן נחש בריח. הוא מלכים : לוי'תן נחש עקלתון. הוא אשור : והרג את

התנין אשר בים. היא יוספת כלב ימים וכן כתיים קרויים ליי הים : (רפ"ו)

מצודת דוד יפקוד ה'. ישגיח להכות בחרבו : **על לוינתן נחש בריח.** הוא משל על ישמעאל שהוא מבריח ברוב הישוב מהקצה אל הקצה כמו הלוינתן שמבריח את הים מהקצה אל הקצה : **ועל לוינתן נחש עקלתון.** הוא משל על שהוא מעוקל במעשיו כמו הלוינתן שבעבור רוב ארכו מעקל עצמו במקומות מהים : **התנין אשר בים.** הוא משל על יתר האומות השוכנים באיי הים שאינם לא מאמונתם ולא מהמונם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יפקוד. ענין השגחה : **לוינתן.** הוא הדג הגדול שבים וכן תמשוך לוינתן בחכה (איוב מ) : **נחש.** הלוינתן הוא דומה לנחש : **ברח.** כענין מטה ההושם לסגור השער ומבריח מקצה השער עד קצהו ולכן יקרא הלוינתן בריח כי מבריח מקצה הים עד קצהו. עקלתון. ענין עקום ועוות כמו ארחות עקלקלות (שופטים ה) : **התנין.** כן נקרא הדג הדומה למראית הנחש וכן התנינים הגדולים (בראשית א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביום ההוא, ביום הנקמה, **הקשה והגדולה והחזקה** קשה מציין איכות חומר הברזל, שהוא מקשה לעמוד כנגד כל קשה לכתתו, **גדולה** מציין הכמות שמתפשטת בארך, **חזקה** מציין הכח והעבי והכובד, **על לוינתן נחש בריח,** הוא מאמר מגביל, **חרבו הקשה יפקוד על לוינתן נחש בריח,** הדג הגדול שמבריח כבריח באמצע הים ואינו מניח לעבור דרך גבולו, תהיה החרב קשה ממנו להעבירו **החרב הגדולה יפקוד על לוינתן נחש עקלתון,** נחש ודג הארוך כ"כ עד שמקיף כל העולם ומעקל א"ע סביב הכדור, תהיה החרב ארוכה ממנו, **והחזקה** בכובד וחוזק כחה **יפקוד על התנין אשר בים,** (הוואלפיש) שא"א להרגו בחרב, תנצחהו בכבדה וחוזק כחה, ור"ל יש אומה שתקיפה מפני חזק ארצה, שיושבים בהרים רמים ומבצרים, וזה נחש בריח, שחוסמת היא את העוברים, יש תקיפה מפני ארך ורחב מדינתה ורבות אנשיה, וזה נחש עקלתון, ויש תקיפה מצד גבורת גבוריה והענקים אשר בקרבה, וזה התנין אשר בים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קשה וחזקה. תואר האיכות. **גדולה,** תואר הכמות. וההבדל בין קשה וחזק. קשה מציין איכות המתכות והחומר שממנו עשו הכלי, והפוכו רך. וחזק מציין כח הכלי בכלל, והפוכו רפה או חלוש. **לוינתן.** הדגים הגדולים בכלל נקראים בשם לוינתן, ובשם תנינים הגדולים. וידוע כי נמצא נחש המים (וואססערשלאנגע) ונמצא במשפחה זאת מינים ארוכים מאד, וקורא הארוך בריח, והארוך יותר עד שמעקל א"ע קורא עקלתון. והתנים אשר בים יש מפרשים אותו על הקראקאדיל, ויש מפי אותו על הוואלפיש, ואחר שהנמשל עולה לכל הדעות אין לנו להאריך בזה : (מלבי"ם באור המלות)

ב ביום ההוא פרם חמר ענו לה:

רס"י ביום ההוא. צעת הגאולה יסירו לישראל זו היא כרם חמר הוליה
יינה הטוב, חמר וינוץ בלע"ז : (רס"י)

מצודת דוד כרם חמר ענו לה. כולם ירימו קול על ישראל לומר שהוא כרם
המוציא יין משובח לא כמו לשעבר שנאמר בה ויקו לעשות ענבים ויעש
באושים (לעיל ה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון חמר. ענינו יין משבח כמו תשתה חמר (דברים לב) : ענו. ענין
הרמת קול כמו וענו הלויים וגו' קול רם (שם כז) : לה. עליה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביום ההוא, אז תהיה דומה ככרם חמר כי אז כרם
ה' צבאות בית ישראל לא לבד שיעשה ענבים כי גם יתן את יינו לרויה,
ואז ענו לה ישוררו לה השיר הזה, ור"ל נגד השיר אשר שר דודי לכרמו
(למעלה ה') על שעשה באושים, ישוררו לו עתה על שיצליח ביין חמר מלא
מסך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חמר. חמר הוא יין החזק והטוב שמעלה רתיחה
בעת שמוזגין אותו, וע"כ אמר ויין חמר מלא מסך (תהלות עה). ענו לה,
פעל ענה הנקשר עם למ"ד הוא מענין הרמת קול, וכן ותען להם מרים
:(מלבי"ם באור המלות)

ג אני יהוה נצרה לרגעים אשקנה פן יפקד עליה לילה ויום אצרה:

רס"י אני ה' נוצרה. צעת הגלות : לרגעים אשקנה. מעט מעט אני
משקה אותה כוס פורענות הצאה עליה פן אפקד עליה צבת אחת ואכלנה
לכך לילה ויום אני מתבונן בה ויונתן תירגם אם לא שאני פוקד עליהם
עונות שהם מהגילים לפני לילה ויום הייתי מגיז עליהם : (רס"י)

מצודת דוד אני ה' נוצרה. מעתה אשמרה לא כמו לשעבר שנאמר בה הסר
משוכתו והיה לבער וגו' : לרגעים אשקנה. בכל רגע אשקה אותה במי
מטר ולא כמו לשעבר שנאמר בה ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר :
פן יפקוד עליה. כי פן יהיה נחסר העלים שלה ע"י כמישה לכן אצרנה
לילה ויום להשקותה בזמנה ורצה לומר אחוס אף על העלין וכל שכן על
הענבים והוא דרך משל לומר אשפיע להם הרבה טובה מגדוליהם ועד
קטניהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נוצרה**. ענין שמירה כמו נוצר חסד (שמות לד) : **לרגעים**. מל' רגע : **יפקד**. ענין חסרון כמו כי יפקד מושבך (ש"א כ) : **עליה**. עלי הגפנים : **אצרנה**. אשמרנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אני ה'**. אלה דברי ה' אל הכרם בשירתו. **אני ה' נצרה** את הכרם מכל פגע מבחוץ (וזה הפך מ"ש הסר משוכתו) וגם **אשקנה בכל רגע**, כדי שיגדל (הפך משי"ש ועל העבים אצוה) ולא לבד שאשקוד בל יתקלקל ענף או פרי, רק גם מחשש **פן יפקד ויחסר עליה** אחד מן העלים, ג"כ **אצרנה יום ולילה**, (והנמשל אני אצור אותם מאויבים מבחוץ, ואשקנה לרגעים בשפע נבואה והשגחת ה' שתתמיד עליהם, ולא לבד שישמור כהניהם וחכמיהם, רק אף ריקנים והמונים שביניהם ישמור כבבת עין בהשגחה פרטית) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יפקד**. הוא מענין חסרון, וכבר בארתי במק"א כי ההבדל בין פקד ובין חסר גרע ויתר לשונות המורים על ההעדר והחסרון, שפקד מורה שחסר מדבר המנוי או החשוב, ובזה הצטרף עם פקד המורה על המספר והמנין ומשמש עמו דבר והפוכו. ועז"א עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה ולא נפקד ממנו איש, כי אנשי החיל היה מנינם ידוע, ופה אומר כי גם העלים של הכרם ספורים ומנויים וישמרם בל יפקד אחד מהם : (מלבי"ם באור המלות)

חַמָּה אֵין לִי מִי יִתְּנֵנִי שְׁמִיר וְשִׁית בְּמִלְחָמָה אֶפְשָׁעָה בָּהּ אֶצִּיתָנָה : יחד :

רס"י **חמה אין לי**. אין לי פה להגביר חמתי על העכו"ם לפי שאף ישראל חוטאין ומדת הדין מקטרגת : **מי יתנני שמיר שית במלחמה**. צבני מלחמתי והוא ישמעאל מי יתנני ואוכל לפקוד עליהם ולא תוכל מדת הדין למחות שיסובו ישראל בתשובה והיא נותנת אותי שמיר ושית צבני מלחמה אפסע פסיעה על מדת הדין ואפקוד עליהם אף יתרון ונוספות על עונם ואליתם יחד כן ת"י על האומ' ורז"ל פירשו על ישראל והוא מוסב על הכר' חמה אין לי בכל הכעסים שהכעסני הכרם הזאת לא אוכל לשפוך חמתי לצערה מפני השבועה שנסבעתי לאבותיהם מי יתנני כימים שעברו לולי השבועה הייתי שמיר ושית ופוסע בזכרם ואליתנה יחד : (רס"י)

מצודת דוד **חמה אין לי**. גם מאז לא הערתי עליהם כל חמתי כי אם הייתי מעיר כל חמתי אז מי הוא שיתן לי שמיר ושית כלומר זה הכרם שנתן לי מאז שמיר ושית במקום ענבים אם היה לי חמה מרובה הייתי פוסע בה

פסיעה אחת והייתי שורפה כולה כאחד במלחמה כשאני נלחם עמה
להפרע ממנה על עונותיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חמה. ענין כעס : **שמיר שית**. כמו שמיר ושית ותחסר הוי"ו
והם מיני קוצים וכן ועלה שמיר ושית (לעיל ה) : **אפשעה**. כמו אפסעה
בסמ"ך וענינו פסיעת הרגל : **אציתנה**. ענין הדלקה והבערה כמו ותצת
בסבכי היער (לעיל ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חמה אין לי, הכרם אומר, אני אין לי חמה ונטירת
שנאה על שום גוי ולשון, **רק מי (אשר) יתנני שמיר שית במלחמה מי**
שילחם אתי למען יתן בכרמי שמיר ושית המחריבים הכרם, אז **אפשעה**
בה היינו עם החמה, אפסע עם החמה רק פסיעה אחת ואשרוף אותם
יחדו, את הלוחם עם השמיר ושית : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חמה. בארתי (למעלה יב) שמורה תמיד על הקצף
הפנימי. **מי**, נמשך לשתים מי יתנני או מי יחזיק במעוזי, ונסתר בתוכו
מלת אשר מי אשר יתנני : **אפשעה בה**. ההבדל בין צעד ובין פשע. צעד,
מציין ההליכה בפעמיו והדריכה. ופשע, מציין רק מדת השיעור. כפשע
ביני ובין המות, והמדה הזאת הוא במקום שרגלים מתחילים להתפרד,
במקום הערוה. ועז"א (דה"א, יט ד') ויכרות את מדויהם עד המפשעה,
(ובשמואל ב' י' ד') אמר ויכרות וכו' עד שתותיהם. ור"ל אקרב עם החמה
רק כמדת פשע, והב' הוא ב' הכלי, או יהיה ב' בתוך, ור"ל אז אני קרוב
כפשע אל החמה. וגדר פעל אציתנה בררתי למעלה (ט' יז) : (מלבי"ם באור
המלות)

אִו יַחְזֵק בְּמַעוֹזֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם לִי יַעֲשֶׂה לִי

רפ"י או יחזק במעוזי. או ל' אם כמו או נודע כי שור נגח הוא (קמות
כא) או יחזיק עמי במעוזי שלא יבקש מעוז אלא מעוזי אז יעשה שלום לי
להניח דעתי ואפי שמתקשקשת בי על שאיני נוקם בלרי ואנקם בהם :
שלום יעשה לי. ממדת הדין שלא יוכל לקטרג ולומר מה נשתנו אלו מאלו
(רפ"י) :

מצודת דוד או יחזיק במעוזי. ר"ל או הייתי שורפה כאחת או היה כ"א שב
מדרכו לאחוז במעוז שלי היא התורה שהיא לחוזק ועוז : **יעשה שלום**
לי. אז היה עושה שלום עמדי ולא הייתי נלחם בו : **שלום וכו'**. כפל הדבר
לחוזק הענין : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחזק. ענין אחיזה כמו ויחזיקו האנשים בידו (בראשית יט) :

במעזו. מלשון עוז וחוזק וכן נקראה התורה כמו שכתוב ה' עוז לעמו יתן (תהלים כט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין או **יחזק**, אבל **מי שיחזק במעזי ויעשה שלום לי**, איש הזה **שלום יעשה לי** ולא אעשה לו רעה (מלת מי שבפסוק הקודם נמשך לשתים מי יתנני וכו' או מי (אשר) יחזק במעוזי) וכונת השיר כי ישראל לא ירעו ולא ילחמו, ובכל זאת מי אשר יערב לבו לגשת אליהם יעשו בו שפטים באף ובחמה : (מלבי"ם באור הענין)

וַיְהִי כִּשְׁנַיִם יָמִים וַיִּבְרַח יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹא פָּנָיו תְּבוּבָה: (פ)

רש"י **הבאים ישרש יעקב.** הלל ידעתם מה עקיתי צרחונה הבאים למכרים אשר הקריש יעקב ללו ופרחו סם עד (אשר) מלאו פני תבל תנובה : (רש"י)

מצודת דוד **הבאים.** תחסר מלת בימים ור"ל בימים הבאים ומעצמו יובן החסרון וכאומר אם מאז לא הערתי כל חמתי כ"ש בימי הגאולה ארחם עליהם ויתן יעקב את שרשו להיות מתפשט למרחוק וישראל יציף ויפרח ר"ל ימשלו עד למרחוק ויגדלו עד מאד : **תנובה.** כצמחי האדמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יציץ.** כעין הפרח וגדול ממנה וכן נאמר ויצא פרח ויציץ ציץ (במדבר י"ז) : **תנובה.** כמו כתנובה ותחסר הכ"ף כמו ייטיב גהה (משלי וז) ומשפטו כגהה, ותנובה ענינו צמחי השדה כמו מתנובות שדי (איכה ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הבאים**, עתה מפרש מי הוא הכרם חמר אשר דבר ממנו עד הנה. ? מי נטעו. ? ומאין השתרגו בדיו וענפיו. ? משיב הם הגפנים **הבאים** מן **ישרש יעקב** דמה את ישראל אחרי הגליות וההרג אשר עברו עליהם לכרם שחרב כולו עד לכלה ולא נשאר ממנו רק השורש, והשורש הזה **יציץ ופרח** והתרבה כ"כ עד שמלאו פני תבל תנובה, ויהי לכרם חמר גדול אשר עליו יושר השיר הזה, (מן פסוק ז' עד פסוק י"ב הוא מאמר מוסגר) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **הבאים**, מוסב על כינוי לה המוזכר בפסוק ב', כרם חמר ענו לה, למי ? להבאים, ור"ל גפנים או נטיעות הבאים מן ישרש יעקב, ומלת מן נעלמת פעמים הרבה, כמו אלחנן דודו בית לחם (ש"ב, כב) ר"ל מבית לחם, השמרו לכם עלות בהר (שמות יט) מעלות, וכן רבים וכ"ש במליצות השירים, שזה מתפארת השיר והמליצה. ישרש, הפעיל, יעקב ישרש שרשו בארץ והשורש הזה יציץ ופרח, וההבדל בין יציץ ופרח

כבר בארתי (למעלה יח ה'), ועיי (למעלה טי ז') כי שם ישראל מורה על המעלה והחשיבות, ולכן כינה עת יציץ ופרח בשם ישראל, כי אז יתעלו לגאון ולתפארת, לא כן בעת ישרש אז קטן יהיה יעקב ודל: (מלבי"ם באור המלות)

ז **הַמְכַמֵּת מְכָהוּ מְכָהוּ אִם כְּהָרֵג הֲרָגוּ הָרֵג:**

רפ"י **הכמכת מכהו הכהו.** הראיתם בגבורתי שכמכת המכה יעקב הכתיו הם טבעוס צמים ואני טבעתים צמים יס תמיהות שהם מתקיימות כגון זו וכגון (שמואל א' ב') הנגלה נגלתי אל בית אביך (יחזקאל ח) הרואה אתה מה המה עושים: **אם כהרג.** ישראל שהיו הרוגין של פרעה הורג פרעה ועמו (רפ"י):

מצודת דוד **הכמכת.** ר"ל אף מאז שהכה בו וכי הכה בו באכזריות כמו שהכה המצרים שהכו את ישראל: **אם כהרג הרוגיו.** וכי הורג הוא כמו שהרג את המצרים שהרגו בו והוא כפל ענין במ"ש: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **הכמכת,** ראה נא אם הכה ה' את ישראל כמו שהכה את מכהו של ישראל. **הכהרג** ר"ל או האם כמו שהרג השם את הרוגיו (של מכהו) האם כן הורג ישראל? הלא את העכו"ם שהכו והרגו בישראל השמיד ה' עד לכלה אבל לא כן עשה לישראל, ועתה מתחיל לבאר ההבדל שבין ישראל לעכו"ם, כי בישראל, הנה. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מכהו.** הכינוי מוסב על יעקב וישראל שבפסוק הקודם, מכהו של ישראל, וכינוי הרוגיו מוסב על מכהו, הרוגיו של מכהו, שהם העמים (מלבי"ם באור המלות)

ז **בְּסִאסָּאָה בְּשִׁלְחָה תְּרִיבְנָה הֲגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים:**

רפ"י **בסאסאה.** צאותה מדה: **בשלחה תריבנה.** כששילחה מלכים את ישראל תריבנה המדה בסאה שלה: **הגה ברוחו הקשה.** הגה. לזכר בלבוהו הקשה: **ביום קדים.** ביום ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה (שמות יד): (רפ"י)

מצודת דוד **בסאסאה.** ר"ל במדה שחטאו במדה ההיא נפרע מהם ולא העיר כל חמתו: **בשלחה תריבנה.** כשהיה מריב עמה להפרע ממנה היה

שופך חמתו על השדות והגנות לשלוח בהם שידפון וארבה ולא פגע
בנפשות תחלה : הגה. הסיר הפרי ברוחו הקשה ביום שמנשבת בו רוח
קדים העזה שברוחות : (מצודת דוד)

מצודת ציון בסאסאה. מלשון סאה והיא מלה כפולה כמו ירקרק אדמדם
: בשלחה. הוא שם כולל לשדות ולגנות וכן שלחך פרדס רימונים (ש"ה
ד) : תריבנה. מלשון מריבה : הגה. ענין הסרה כמו הגו רשע לפני מלך
(משלי כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בסאסאה בשלחה תריבנה, בעת שסאת ומדת
עונותיהם רבתה בחרבה ורצתה לעשות דין בישראל, אז הגה ה' ודבר
ברוחו הקשה ביום קדים לאמר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בסאסאה. ענין סאה ומדה, והוכפלה הפי והעיין
כמו שעשועים, והבי' היא ב' הזמן, בעת סאסאה תריבנה, כמו בנסוע
הארון ויאמר משה : **ובשלחה**, ר"ל החרב שלה כמו ויעש שלח ומגנים,
והגה ענין דבור, ובא על הדבור ההגיוני הממוצע בין הדבור והמחשבה,
עיין בהקדמת המפי' לספר מלת ההגיון להרמב"ם, כי הכונה שנודע הדבור
הזה מתוך מחשבתו, שהיא, לכן בזאת יכופר עון יעקב. ולולא יראתי
לחדש שרשים חדשים, הייתי מפי' בסאסאה שרשו סס, כמו כצמר יאכלם
סס, שהוא העש המכלה, והאי' נוספת, ור"ל ססה, וההי' כמו ה' והדגה
אשר ביאור מתה שמורה על סימן המין. ובשלחה היא שדה של תבואה
כמו שלחך פרדס רמונים, שבאורו גם שדה בית השלחין שלך דומה
כפרדס רמונים, ושם זה מצוי בלשון התלמוד. והגה הוא מענין הוצאה,
כמו הגו סגים מכסף (משלי כ"ה). **והקשה**, ר"ל קש ותבן, והה"א מורה
ג"כ על סימן המין כמו דגה מן דג. ויהיה לפי זה מליצתו נכבדת מאד שבא
להביא ראיה שהמכה שהכה ה' את ישראל לא היתה באכזריות כמכת
או"ה שכלה חמתו במ עך לכלה, ועי' נשא משלו נגד מה שדמה את
ישראל לכרם, שהגם שקצצו את הגפנים עוד נשאר השורש, ויעל כיונק
לפניו יוציא ציץ בדים אשכולות ענבים ויין חמר מלא מסך, דמה את
העמים לשדה בית השלחים של תבואה, ששדה תבואה בעת יאכלנה עש
וסס ורקב, גם הדגן גם הקש ימססו ולא תשוב לפרוח משרשו, ועז"א
הכמכת מכהו הכהו ? הלא מכהו שהם האומות בעת סאסאה בשלחה
תריבנה בעת רב העש והסס והחריב שדה בית השלחין שלה, הנה והוציא
גם הקש ביום קדים ורוח נשא גם השורש ולא נשאר ממנו דבר : (מלבי"ם
באור המלות)

**וַיִּלְכַּן בְּזֹאת יַכְפֹּר עוֹן יַעֲקֹב וְזֶה כָּל פְּרֵי הַסֵּר חֲטָאתוֹ בְּשׂוּמוֹ כָּל אֲבְנֵי
מִזְבֵּחַ פְּאֲבְנֵי גֵר מְנַפְצוֹת לֹא יִקְמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמְנִים :**

רש"י לכן. גם עתה בזאת היה מתכפר עון יעקב לזכות להגאל כמאז :

וזה כל פרי. הטוב לו להסיר חטאתו אם יקים כל אבני מזבחות צמותיו
כאבני גיר מנופלות מדוקרות וכן (תהלים קלז) ונפץ את עוללך וכן (ירמיה
יג) ונפלתם איש אל אחיו, גיר מין לבד הוא : לא יקומו אשרים וחמנים.
למען לא יקימו להם עכו"ם: (רש"י)

מצודת דוד לכן. הואיל ורחמי עליו אעשה לו גם זאת להתכפר בדבר קל :
וזה כל פרי. זה יהיה לו פרי טוב להסיר ממנו חטאתו להיות נמחל לו :
בשומו. במה שיתוץ המזבחות העשויות לעבודת כוכבים וישים אבניהם
מנופצות כדרך שמנפצים אבני גיר הדק היטב : לא יקומו. ר"ל בתנאי
שלא יחזרו לסורם ולא יקימו מעתה אשרים וחמנים : (מצודת דוד)

מצודת ציון גיר. הוא הסי"ד וכן על גירא די כתל היכלא (דניאל ה) :
מנופצות. ענין רציצה וכתיתה כמו ונפץ הכדים (שופטים ז) : אשרים.
אילן הנעבד : וחמנים. דמות מה עשוי לעבודת החמה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן בזאת יכפר עון יעקב, שכל הסער הגדול והקצף
שהראה עליהם, לא להשמיד היה אך לכפר עונם ע"י שישבו מעונותיהם
וכאילו רוחו הקשה ביום סופה וסער וביום ההרג דבר לאמר כי בזאת
יכפר עון יעקב עונם שעשו במזיד, וזה ג"כ כל פרי המועיל להסיר גם
חטאתו שאף השוגג יוסר עד שיטהרו מעונותיהם לגמרי, בשומו כל אבני
מזבח שהעמידו לע"ז שיהיו דומים כאבני גיר המנופצות, וגם יבטלו
האשרים והחמנים. כי זה היה תכלית העונש לא למען האבידם אך למען
יחזירם בתשובה, כי בזה יכופר עונם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יכפר עון, הסר חטאתו. ההבדל בין עון ובין חטא
בארתי למעלה (א' ד'), עון מזיד חטא שוגג, ומוסיף שאף השוגג יוסר, גם
יש הבדל בין יכופר ובין הסר, כי כבר בארו המבארים שפעל כפר הוא
מענין כיסוי, ומשתתף עם שם כפורת שמורה על המכסה, ומציין שמכסה
העון לבל יתראה, אבל הסר חטאתו מורה שיוסר לגמרי, ור"ל בזאת
שהענישם יכופר העון הקודם ויכוסה, וזה ג"כ פרי המועיל להסר גם
השוגג לגמרי בל יהיה במציאות כלל מכאן ולהבא בשומו וכו' : (מלבי"ם
באור המלות)

יְיָ כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נָוָה מִשְׁלַח וְנִעְזָב כַּמְדָּבָר שָׁם יִרְעָה עֵגֶל וְשֵׁם
יִרְבֹּץ וְכֵלָה סְעִפְיָה:

רש"י כי עיר בצורה צדד. כי צעקותם זאת עיר בצורה של יצמעהל תהיה
צדד והגוה יהיה מסולח ונעזב כמדבר : שם ירעה עגל. אפרים ירסנו

סקרוי עגל סנא' (ירמיה לא) כעגל לא לומד : וכלה סעיפיה. ענפיה :
(כ"ז)

מצודת דוד **כי עיר בצורה**. כי בעשותם זאת אז העיר הבצורה היא כרך גדול וכ' תהיה בדד מיושביה והנוה שלו תהיה משולח מיושביה ונעזב מהם כמדבר הנעזב מאנשים וכפל הדבר במ"ש : **שם**. במקום העיר הבצורה ירעה עגל וירבץ שמה ויכלה ענפי האילנות אשר יגדלו שמה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **בצורה**. מלשון מבצר וחוזק : **בדד**. יחידה מבלי יושביה כמו איכה ישבה בדד (איכה א) : **נוה**. ענין מדור כמו נוה איתן (ירמיה מט) : **משולח**. מגורש וכן הן ישלח איש את אשתו (שם ג) : **ירבץ**. ענין השכיבה לנוח : **וכלה**. מלשון כליון : **סעיפיה**. ענפיה כמו בסעפותיו קננו (יחזקאל לא) :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי עיר בצורה**, מוסב לפסוק ז' הכמכת מכהו הכהו, שמבאר שיש הבדל גדול בין מה שהכה לעכו"ם שהכס באכזריות עד בלי השאיר להם שריד, אבל את ישראל הכה ברחמים, ומבאר כי מה שהכה את ישראל היה כדי להחזירם בתשובה והגה ודבר ביום קדים לאמר לכן בזאת יכופר עון יעקב, אבל **עיר בצורה** של עכו"ם עת שהיא **בדד** וגם הנוה נאות גנות ופרדסים, **משולח** נעשה פראי והפקר עד כי **שם ירעה עגל** ולא לבד שירעה שם לפרקים רק גם **שם ירבץ** בקביעות **ויכלה סעיפיה** ע"י שיהיו לו למאכל, ואח"כ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נוה**. עקר הוראתו על נאות דשא גנות ופרדסים כמו שכתוב לקחתך מן הנוה מאחרי הצאן, ומשם הושאל לנאות אדם הכולל גם הגנות שהם סביב למשכנו. ומשלח מורה על ההפקר וגם מורה על התפשטות של ענפים לכל עבר, שלוחותיך נטשו. ובא פה על שתי הכונות, לפי המליצה והנמשל : **ירעה ירבץ**. (ע"ל יד ל'). רעיה, לפרקים. מרבץ, היא בקביעות : (מלבי"ם באור המלות)

יא **ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה פי לא עם בינות**
הוא על פן לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו: (פ)

כ"ז **ציבץ קצירה**. קצירי סרסיה כמו תשלח קצירה (תהלים פ) ועסקה קציר (איוב יד) כלומר כשתכלה זכות מעט סכיבד את אציו אז תסצרנה סעיפיה : **נשים באות מאירות אותה**. עם חלץ כנשים ידליקום כך ת"י, מאירות כמו (מלאכי א) ולא תאירו מזבחי חנם וכן פתר דונש מחמת סהעלים יהיו יבקים יהיו נוחים להדליק אצל מנחם פתר מלקטות כמו

אריתי מורי (סיר ה) וארוה כל עוצרי דרך (תהלים פ) הסיב לו דונג והלא
כתיב ביבש קאירה ובענפים יבשים אין מלקטין פרי וכן רבותינו שאסרו
לקבל מהן לדהק מפני הטעם הזה שאמרו צבא צתרא פ"ק (דף י') לית
ליה ביבש קאירה תצננה : (כ"ז)

מצודת דוד **ביבש קצירה**. כשתתיבש ענפיה תשבר מעצמה רצה לומר
כשתתמלא סאתם ישברו מאיליהם : **נשים באות**. נשים תבאנה ויבעירו
בהם האש ור"ל עם חלש כנשים ישחיתו אותה : **כי לא עם בינות הוא**.
להבין שכל ממשלתו באה לו מה' ולא בכח זרועו : **עושהו**. המקום שגדלו
והמשילו : **ויוצרו וכו'**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קצירה**. כן נקרא הענף כמו ועשה קציר כמו נטע (איוב יד) :
מאירות. מבערות כמו ולא תאירו מזבחי חנם (מלאכי א) : **בינות**. מלי'
בינה : **עושהו**. המגדל ומרומם אותו וכן ישמח ישראל בעושי (תהלים
קמט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ביבש קצירה**, וענפיה, ע"י שאין משגיח להשקותה
תשברנה מעצמם **ונשים באות** ומלקטות הקציר להאיר בס אש, (תפס
המשל מפרדס המופקר שתחלה בהמות רועות שם, ואח"כ יתיבשו
הענפים ונשים האביונות המלקטות עצים להאיר מלקטות אותם, וזה
משל על השממון והאבדון), מבואר כי יש הבדל בין ישראל שדמה אותם
לכרם שהגם שנחרב נשאר השורש וישרש יעקב ופרח והיה שנית
לכרם חמר, ובין העכו"ם שדמה אותם לנוה שחרב ויבשו בדיו ושרשיו
באין תקוה, והטעם שלא עלתה רפואה גם למכתם ע"י תשובה מבאר **כי
לא עם בינות הוא**, אין בס תבונה לשוב בתשובה (ע"ד ולבבו יבין ושב) **על
כן לא ירחמנו עשהו** ואין להם תקנה (והטעם הכפל ע"י בבאור המלות)
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מאירות**. לשון אור הבער, או לקיטה. אריתי מורי
עם בשמי : **לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו**. ההבדל בין רחמים וחינה.
המרחם, נכמרו רחמיו ותציקהו נפשו מראות באבדן הדבר. והחונן,
יושיע ויציל מצד שהדבר מצא חן בעיניו. ויש הבדל בין עושה ובין יוצר
כמ"ש (לקמן כט טז). עושה, הוא הפועל בחומר לבד. והיוצר, הוא, הפועל
צורת הדבר ועצמותו, וביחוס שבין ה' עם האדם, יקרא עושה מצד
החומר. ויוצר מצד הצורה שהוא עצם האדם ועקרו. ולכן אמר שלא
ירחמנו מצד חומר, שבו תלוי הרחמים על מכאובו וצרותיו, וגם מצד
שהוא יוצר צורתו ונשמתו שמן הצד הזה ראוי למצוא חן באשר הוא חלק
אלהי ממעל, מ"מ לא יחננו (מלבי"ם באור המלות)

יַבֵּן וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשְׁבֶּלֶת הַנֶּהָר עַד נַחַל מִצְרַיִם וְאֶתֶם
תִּלְקְטוּ לְאֶחָד לְאֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

רַק"י יחבט ה'. ת"י יתרמון קטילין ואני אומר ב' לשונות הללו חיבוט ולקיטה נופלין זה על זה כחובט זיתיו וחזור ומלקטן ואחרים מלקטין אותן מן הארץ כך הקב"ה יתחיל האסיפה כמו שנאמר יתקע בשופר גדול : משבולת הנהר. הם האובדים בארץ אשור : עד נחל מצרים. הם הגדחים בארץ מצרים. הנהר. פרת, הם בני אשור היושבים על פרת : עד נחל מצרים. הם יושבי מצרים יחבוט אותם כחובט זיתים : ואתם תלוקטו. מן הגלויות : לאחד אחד. המולא אחד מכם יביאהו מנחה : (רַק"י)

מצודת דוד יחבוט ה'. ר"ל כמו שחובטין את השבלים במקל להסיר התבואה מן הקשין כן יסיר את ישראל מבין האומות : משבולת הנהר. מארץ אשור היושבים על נהר פרת עד נחל מצרים ר"ל מכל המקומות שבין זה לזה יפריש את ישראל מבין האומות : ואתם וכו'. בני ישראל. סרס המקרא ואתם בני ישראל תלקטו וכו' רצה לומר אחר הפרשה תהיו אתם הנלקטים אחד אחד והמוצא אחד מכם יביאהו לירושלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחבט. ענין הכאה במקל להפריש התבואה מהקשין כמו כי במטה יחבט קצח (לקמן כח) : משבולת. הוא חוזק מרוצת המים כמו אל תשטפני שבולת מים (תהלים סט) : לאחד אחד. כמו אחד לאחד ור"ל לצרף אחד אחד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה ביום ההוא, ביום הנזכר למעלה (פסוק א' ב'), (כי מן פסוק ג' עד זיי"ן ספר דברי השיר שישוררו על הכרם, ומן פסוק זיי"ן עד פה, הוא מאמר מוסגר) יחבט ה', מדמה במליצתו את ישראל אל התבואה, ואת העכו"ם אשר הם גולים ביניהם מדמה אל הקש והמוץ והפסולת, ובעת שירצה ה' לקבץ נדחי ישראל יהיה צריך תחלה להפריד את ישראל מן העכו"ם אשר הם מעורבים בתוכם, כמו שהחטה והדגן מעורבים עם המוץ והקש, ודמה זה כמי שחובט את תבואתו שעיי"ז תצא התבואה ואת המוץ והקש ישא הרוח וכן יפריד את ישראל לבדנה והעכו"ם יכלו כמוץ יסוער מגורן, והחבטה הזאת תהיה משבולת הנהר ששם מדינות אשור עד נחל מצרים, ששם ישראל בארץ שבים כמ"ש בפסוק שאח"ז, ואחרי החבטה הזאת שיכלו העכו"ם עדיין הגרגרי חטה ודגן מפוזרים, ר"ל שעוד יהיו ישראל מפוזרים אחד בעיר ושנים במשפחה, וכדי לקבצם אחד אל אחד אומר ואתם תלקטו לאחד אחד, שכל משפחה ומשפחה יתאספו איש אל אחיו, ואח"כ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יחבט, ענין דישה, רק הדש דש הרבה בפעם אחד, והחובט חובט מעט ותחבוט את אשר לקטה (רות ב') ולא בכלי הדישה רק במטה. כי במטה יחבט קצת (לקמן כח כז) ורי"ל יחבוט אותם מעט מעט. משבלת הנהר, מקום מרוצת המים : (מלבי"ם באור המלות)

ג וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וַבָּאוּ הָאֲבָדִים בְּאָרֶץ אֲשׁוּר וְהִנְדָּחִים בְּאָרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם: (פ)

רס"י האובדים צארץ אשור. לפי שנפולו צארץ רחוקה לפני מן הנהר סמבטיון קראם אובדים : (רס"י)

מצודת דוד יתקע בשופר גדול. הוא ענין משל לומר כולם יתקבצו ויבואו כאלו תקעו בשופר גדול להשמיע הקול בכל העולם להתקבץ ולבוא : האובדים. לפי שלא חזרו לארצם מעת שגלו שמה לכן קראם אובדים. בהר הקדש בירושלים. בהר המוריה העומד בירושלים והוא מקום מקדש : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתקע. מלשון תקיעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יתקע בשופר גדול, ויהיה הקיבוץ הכללי, וקרא אותם שבארץ אשור אובדים כי נשכח מקומם ומציאותם עד קץ, ואותם שבארץ מצרים הם רק נדחים : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-כח

א הוֹי עֶטְרֵת גָּאוֹת שְׁפָרִי אֶפְרַיִם וְצִיץ נָבֶל צְבִי תִפְאֲרֹתוֹ אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים הַלְוִמִּי :

רס"י שכורי אפרים. שהיו משתכרין ביין טוב של מדינת פרוגיתא כדלמרא מיא דדורמסקית וחמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים : ואיך נובל לבי תפארתו. ומכאן מטע תפארתו יהיה איך הפרח שלו : נובל. הם תאינים המקולקלות כמו ששנינו בצרכות על הנובל' ופירשו רבותינו בשולי כמרא,

ולִיץ נָז כדמתרגמינן וילִץ לִיץ וְאֵנֶז נָז אֶשֶׁר נְטוּעִים : עַל רֹאשׁ גֵּיחַ שְׁמָנִים.
הִיא כְּנֶרֶת שְׁפִירוֹתֶיהָ מִתּוֹקִים וְסָם הֵם הוֹלָמִים עֵלְמָן צִיִּין : הַלּוּמִי יִיֵן.
כְּתוּסִי חֲמֵר, וְיֵץ עוֹד לִפְתוֹר לְצִי תִפְאֶרְתוֹ אֶשֶׁר עַל וְגו' לְצִי הַתִּפְאֶרֶת שְׁעַל
רֹאשׁ עֶשְׂרֵת הַשְּׁצִטִּים הַמְשׁוּחִין בְּגֹאוֹת רֹאשֵׁי שְׁמָנִים כְּמוֹ שְׁנֹאֲמֵר (עֲמוּס ו)
רֹאשִׁית שְׁמָנִים יִמְשָׁחוּ, גֵּיחַ ל' גֹּאוֹה כְּמוֹ (לְעִיל טו) מוֹאֲב גֵּיחַ מֵאֵד (וְאוֹתוֹ
הַלִּיץ כְּלִילַת נוֹבֵל תִּהְיֶה) : הַלּוּמִי יִיֵן. כִּד קוֹרְאוֹן עַל סָם שְׁכֵרוֹתוֹן שְׁנֹאֲמֵר
צֵהס (עֲמוּס ו) הַשְּׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יִיֵן : (כִּס"י)

מצודת דוד הוי. הנביא מתאונן על עטרת הגאווה של שכורי אפרים ר"ל על
מה שהיו מתכבדים בגאותם : **וציץ נובל צבי תפארתו.** הדר תפארתו היא
עטרת הגאווה שזכר תכלה מהר כציץ השדה אשר במעט זמן יבול ויכמוש
והוא כפל ענין במ"ש : **אשר על ראש.** חוזר על עטרת גאות לומר העטרה
אשר על ראש בני אפרים שהיו מפנקים עצמם למשוח ראשם הרבה בשמן
מבושם וכאלו היה הראש גיא מלא שמן : **הלומי יין.** אשר היו מוכים
מהיין כי לפי רוב השכרות יפלו בארץ ויוכו על האבנים המושלכים על פני
האדמה וכאילו היין הוא המכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הוי. ענין קריאה לצער : **וציץ.** כעין פרח : **נובל.** ענין כמישה
כמו ועלהו לא יבול (תהלים א) : **צבי.** ענין הדר כמו וצבי עדיו (יחזקאל
ז) : **גיא.** עמק : **הלומי.** ענין הכאה וכתישה כמו הלמוני בל ידעתי (משלי
כג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוי, החזיון של קאפיטל זה ושאח"ז סובב על המון
התלאות שעברו על שבט יהודה ע"י מלך אשור, ומפלתו לסוף, והכתובים
(מן פסוק א' עד ה') המדברים על עשרת השבטים, הם רק הוצעה אל
מטרת חפצו שינבא על יהודה מפסוק ה' ואילך. כאומר מלכות אפרים
כבר שבת ובטל, אבל מלכות יהודה אשר מחשבת ה' עליהם לטובה, גם
הם ביין שגו ובשכר תעו, וגם עליהם יעבר כוס, עד יערה עליהם רוח
ממרום. ובזה נבא אל הביאור, אומר **הוי,** קורא אני, הלא **עטרת גאות**
של שכרי אפרים היא המלכות שלהם, (וקראה עטרת **גאות,** ר"ל שאינה
עטרת תפארת באמת רק עטרת גאות הלב והתנשאות רוח המדמה על
שקר). **וציץ נבל** היא מליצה על ארצם השמנה מאד המגדלת פירות
משובחים על ראש מקומות השמנים, (וקראם ציץ נובל לגנאי על שלא
נתקיים בידם) הנה שני אלה, מלכותם, וארצם, הם מכבר **הלומי יין**
נשברו ונאבדו על ידי שרדפו אחרי היין והשכרות : (מלבי"ם באור הענין)

בַּ הִנֵּה חֲזַק וְאַמֵץ לְאֲדֹנָי כְּזָרִם בְּרֵד שְׁעַר קֶטֶב כְּזָרִם מִיָּם כְּפִירִים
שְׁטָפִים הַיָּיִם לְאֶרֶץ לְבַד :

רס"י הנה. יש רוח חזק ואמיץ לה' שהוא כזרם ברד וסער קטב מרירי :
הניח לארץ ביד. יניחם על ארצם בידו החזקה ויפיל הנובלות מן התאנים
(רס"י) :

מצודת דוד הנה חזק ואמיץ. הנה יש רוח חזק ואמיץ לה' שהוא כזרם ברד
המשבר אילנות : **שער קטב**. כרוח סערה הכורת ומשחית : **שוטפים**.
אשר המה שוטפים בחזקה : **הניח לארץ ביד**. זה הרוח יניח עטרת גאונים
לארץ בחזקת היד ובכח רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כזרם**. ענין שטף הבא בחוזק רב וכן כזרם קיר (לעיל כה) :
שער. רוח סערה והכ"ף של כזרם משמשת בשתים כאלו אמר כשער :
קטב. ענין כריתה כמו אהי קטבך שאול (הושע יג) : **כבירים**. חזקים או
מרובים : **שוטפים**. נמשכים והולכים במרוצה : **הניח**. כמו יניח עבר
במקום עתיד : **ביד**. ר"ל בכח ע"ש שהכח הוא ביד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה, (מכאן עד פסוק ה' הוא מאמר מוסגר לספר איך
נשבת מהם מלכותם וארצם) : **חזק** יש לה' דבר חזק ואמיץ, (אמיץ הוא
מציין התמדת החוזק בלי לאות והפסק, והמאמר מגביל **חזק כזרם ברד**,
ואמיץ כזרם מים כבירים). **חזק כזרם ברד** שהוא שובר ארזים, **ושער**
קטב היא רוח סערה קוטבת וכורתת את הכל ממקומו, ואם תתחבר עם
הברד הזורם רוח סערה גדולה אז יעקור את הכל. **ואמיץ כזרם מים**
כבירים שטפים, כי הברד שובר אבל אינו שוטף הדבר ממקומו, אבל אם
יבא אחריו זרם מים אז הם שוטפים את כל אשר שבר הברד וישאווהו
למקום רחוק, ומשל הברד אל ההרג והשמד שעשו בני אשור בארצם,
ומשל הזרם, הוא אל אשר הגלו את הפליטה אל נהר גוזן וערי מדי, **הניח**
הזרם ברד ומים כבירים, הניח תחלה את העטרת גאות **לארץ בידו**,
ואח"כ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **חזק ואמיץ**. דבר חזק ואמיץ, החוזק, מציין
ההתגברות בשעתו. והאמוץ מציין קיום הכח ההוא והתמדתו, וסדרו
תמיד חזק ואמיץ, ע"ל (ל"ה ג'). **שער קטב**, רוח סערה כורתת וקוטפת
הכל, **ושטפים**, נקראו המים בעת שישאו כל אשר יפגשו בלכתן : (מלבי"ם
באור המלות)

ג בַּרְגְּלִים תִּרְמְסֶנָּה עֵטְרַת גְּאוֹת שְׁכֹרֵי אֶפְרַיִם:

מצודת דוד **ברגלים תרמסנה**. ברגלי האויב תרמסנה עטרת הגאווה של
שכורי אפרים ר"ל האויב ישפיל גאותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תרמסנה**. ענין דריכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ברגלים תרמסנה**, והנמשל של הניח לארץ ביד, הוא על שהעביר העטרה מן המלך, והנמשל של ברגלים תרמסנה שהעביר המלכות לגמרי ע"י שהגלה אותם מארצם, ושני אלה מגבילים נגד זרם ברד, וזרם מים כבירים, שע"י הזרם ברד שהוא משל אל ההריגה נפלה עטרת המלוכה, וע"י זרם מים כבירים שהוא משל אל הגלות נרמסה העטרה לגמרי, עד שא"א להחזירה ע"י מלך אחר, אחר שכולם הלכו שבי לפני צר. ור"ל כי שלשה פעמים בא סנחריב על אפרים ובשני פעמים הראשונים נשאר להם עדיין פליטה אבל בפעם השלישית היו למרמס עד לכלה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **תרמסנה, עטרת**. שם המין, וע"כ בא ברבים, וכן תקראנה מלחמה (שמות א'): (מלבי"ם באור המלות)

יד וְהִיתָה צִיצַת נָבֶל צְבִי תִפְאֶרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גֵּיָא שְׁמָנִים כְּבֹפֹרֶה בְּטָרָם קִיץ אֲשֶׁר יְרָאָה הָרְאָה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה בְּכַפּוֹ! בְּלָעָנָה: (o)

רס"י **כזכורה בטרם קיץ**. כזיכול' של תאנת ליץ נובל : **בטרם קיץ**. עת זיכול שאר התאנים אשר מתוך שהיא זכורה קופץ עליה וזולעה בעודה זכפו כך ויסקוד על הרעה ויציאה עלינו (דניאל ט'): (רס"י)

מצודת דוד **והיתה וכו'**. הדר תפארתו הדומה לציצת הנובל אשר היא לעטרה על ראש גיא שמנים : **כזכורה**. חוזר על והיתה האמור בתחלת המקרא לומר עטרת הגאווה תהיה כתאנה שנתבכרה בטרם יהיה הקיץ והוא עת בשול התאנים כולם : **אשר יראה וכו'**. אשר מיד כשיראה אותה הרואה יבלענה מיד כשהיא עדיין תלויה על הענף ואינו ממתין עד שיתלוש ואמר שכן ימהר האויב להשפיל גאותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ציצת**. מלשון ציץ : **כזכורה**. מלשון בכור ור"ל הנגמר והנתבשל ראשון וכן בכורי ענבים (במדבר יג) : **קיץ**. הוא זמן בישול התאנים וכן והלחם והקיץ (ש"ב טו) : **בכפו**. ענינו ענף כמו וכפתו לא רעננה (איוב טו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיתה**, אחר שספר איך נפלה עטרת גאות, מספר מפלת הציץ נובל שהוא משל אל ארצם, הוא היה דומה **כזכורה בטרם קיץ** ומצייר בזה ג' ענינים. **א**. שהם הגלו תחלה ונתבשלו לפני הזמן כפרי המתבכרת טרם בא הקיץ, **ב**. שנדמו בזה להבכורה אשר יראה הרואה אותה הגם שאינו בעליה ילקטנה, **ג**. כי בעודה בכפו בעודה בידו טרם

הגיעה אל פיו, וגם יבלענה בפעם אחד בלי לעיסה מתוך החביבות, כן ירשו אותה זרים אשר לא להם המשפט, והחריבו אותם בעודם משורשים בארצם בעודם יושבים לבטח, (עד כאן מאמר המוסגר מעתה שב אל דבריו בפסוק א'), אומר הנה עטרת וציץ נובל של אפרים הם מכבר הלומי יין, אבל לעומת זה לשבט יהודה, הנה. (מלבי"ם באור הענין)

לַחַם בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי יְהוָה צְבָאוֹת לְעֵטֶרֶת צְבִי וְלְצִפִּירַת תְּפָאֶרֶת לְשָׂרָר עַמּוֹ:

רפ"י ציוס ההוא. כהתם הפוסעים : יהיה ה' לצאות לעטרת לצי. לצדיקים הנשאים זה : (רפ"י)

מצודת דוד ביום ההוא. ביום מפלת מלכות אפרים : לעטרת צבי. ר"ל יתלו הכבוד בגאות ה' : ולצפירת תפארה. כפל הדבר במ"ש : לשאר עמו. הם יהודה ובנימין : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולצפירת. כן יקרא העטרה או המצנפת המסבב את הראש כי צפירה היא ענין סבוב ובמשנה הקופה משיעשה שתי צפירות לרוחב שלה (כלים פי"ו) ור"ל הסבוב שעושים לקופה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביום ההוא, של מפלת אפרים, עטרת צבי לעומת עטרת גאות של אפרים יהיה עטרת חמדה, ולעומת ציץ נובל הצומח וכלה, יהיה צפירת תפארה, אור השחר הצומח והולך עד נכון היום, לשאר עמו היא מלכות יהודה : (מלבי"ם באור הענין)

לַחַם וְלָרוּחַ מְשֻׁפֵּט לַיּוֹשֵׁב עַל הַמְּשֻׁפֵּט וְלַגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מְלַחְמָה שְׂעָרָה: (o)

רפ"י ולרוח משפט. יהיה הקצ"ה להורות משפט : ליושב על המשפט ולגבורה. יהיה לאותן שהם משיבי מלחמה מלחמתה של תורה : (רפ"י)

מצודת דוד ולרוח משפט. האל יהיה לרוח משפט למי שיושב על המשפט ר"ל יחונן דעת לחזקים לעשות משפט אמת : ולגבורה. הוא יהיה לגבורה לבני יהודה אשר שבו ממקום המלחמה להכנס אל שער העיר להשגב שמה ר"ל לא יצטרכו לגבורת מלחמה כי האל ילחם להם ויכה את האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולרוח. ענין התעוררות וכן ותהי על יפתח רוח ה' (שופטים יא)
: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ולרוח לעומת שהצלחת המדינה תלויה בשני דברים.
א. בשהמלך הלוּבש העטרת יעשה משפט בין איש לחברו, שאז ילבש
עטרת צבי, הנה ה' יהיה לו **לרוח משפט**, כי ברוח ה' יעשה משפט. **ב.**
שיהיו לה גבורי כח עושי מלחמה ישמרו אותה מאויב חיצוני, אומר כי
ה' יהיה למשיבי מלחמה אלה **לרוח גבורה** להתגבר נגד האויב המחריב
את ארצם, ובזה יהיה להם **לצפירת תפארה** בל יוחרב ארצם וידמה לציץ
נובל, אמנם הלא. (מלבי"ם באור הענין)

ז וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו כהן ונביא שגו בשכר נבלעו מן היין
תעו מן השכר שגו בראה פקו פליליה:

רס"י וגם אלה. יוספי משפט ומסיבי מלחמה שדור הזה כלומר טובים
וחסודים שבהן ביין שגו כי עתה אין טוב בהם : שגו ברואה. הלעיגו בדברי
הנביאים וי"ת במאכל מעדנים שראוהו עונג להם : פקו פליליה. הכשילו
המשפט : פקו. לשון פיק ברכים (נחום ז') פוקה (שמואל א' כ"ה) : (רס"י)

מצודת דוד וגם אלה. גם יהודי ובנימין בעבור שכרו' היין שגו בדעתם
ובעבור השכר תעו מדרך הישר : כהן. הוא המורה וכן נאמר כי שפתי כהן
וכו' ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב) : **ונביא.** הנביא השקר אשר
העמידוהו להוכיח' ולישר דרכם : **שגו בשכר.** בעבור שתיית השכר שגו
בדעת' : **נבלעו.** נשחתו מן השכרות : **שגו ברואה.** שגגו בדעתם בענין
הראיה כדרך השכור שאין דעתו מסכמת לאמיתת הדבר הנראה : **פקו**
פליליה. הכשילו את המשפט ולא דנוהו דין אמת : (מצודת דוד)

מצודת ציון שגו. מל' שגגה ומשגה : **ובשכר.** יין ישן : **תעו.** מי שהוא
מבולבל בדעתו ואינו יודע מה לעשות נקרא תועה והושאל מהתועה בדרך
שאינו יודע להיכן ילך : **נבלעו.** ענין השחתה כמו ובלע בהר הזה (לעיל
כה) : **פקו.** ענין הכשלה כמו ופיק ברכים (נחום ב) : **פליליה.** ענין משפט
כמו ופללו אלהים (ש"א ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין גם אלה, שאר עמו וגבוריו שזכר והם שבט יהודה
ביין שגו ולא לקחו מוסר מאפרים שהיו הלומי יין, (תחלה **ביין שגו** היא
שגיאה מועטת ואח"כ **בשכר** שהוא יין המשכר **תעו** הרבה) **וגם כהן ונביא**
המורים את העם שגו לשתות שכר, עד כי **נבלעו מן היין** הנביא נשחת כח
נבואתו והמדמה שלו ע"י היין ועי"כ **שגו בראה** ויחזו משאת שוא
ומדוחים, וכן הכהנים **תעו מן השכר** תעו בהוראה ו**פקו פליליה** והטו

משפט, (המאמרים מגבילים) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שגו תעו**. תעה יותר משגה, וכן שכר מיין. בראה שם ע"מ יורה ומלקוש. **פליליה**, המשפט וההוראה : (מלבי"ם באור המלות)

לח פ' פל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום: (פ)

רש"י **כי כל שולחנות**. שלהם של זבחי מתי' הם שהם כקיא לואה : **צלי** מקום. אין הדעת סובלתן : (רש"י)

מצודת דוד **כי כל שלחנות**. אשר הם מסובים עליהם : **קיא צואה**. הקאה ושלשול היציאה כדרך היין המביא הקאה ושלשול מלמטה : **בלי מקום**. אין מקום פנוי ונקי מאלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קיא**. הוא המאכל החוזר מן הגוף דרך הפה : **צואה**. כמו וצואה והיא צואת הגוף : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כל שלחנות מלאו קיא וצואה**, משכרותם, ואין להם לזה מקום מיוחד מוצנע, רק מטנפים אי"ע בכל מקום בגלוי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קיא צאה**. כמו ראובן שמעון : (מלבי"ם באור המלות)

לח א' את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים:

רש"י **את מי יורה דעה**. שמא לתינוקות שאין יודעין להבין כי הגדולים פנו לדרך רעה : **גמולי מחלב**. גדולי מחלב : **עתיקי משדים**. לשון ויעתק משם (בראש' יב), ד"א גדולי' מן התורה שנקראת חלב ועתיקי משדים מוסרים מלפני ת"ח : (רש"י)

מצודת דוד **את מי**. הואיל והגדולים פונים אל השכרות אי"כ למי ילמוד הנביא דעה ולמי יבין השמועה אשר שמע מאת ה' : **גמולי מחלב**. וכי ילמד לאלה שנגמלו מהנקת החלב : **עתיקי**. הנעתקים משדי אמן וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יורה**. ענין למוד כמו ולהורות נתן בלבו (שמות לה) : **גמולי מחלב**. כן נקרא התינוק הנפרש מקרוב מן ההנקה כמו ויגדל הילד ויגמל

(בראשית כא) : **עתיקי**. מלי העתק והסרה וכן ויעתק משם ההרה (שם
יב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין את מי, מסיים את דבריו, אומר אחר שכבר הוכחתי
אותם פעם אחר פעם ע"י הנביאים, וגם כבר ראו מה שקרה לאפרים ולא
לקחו מוסר, **אשאל את מי יורה הכהן המורה דעה ולמי יודיע הנביא
שמע הנבואה**, וכי **לגמולי מחלב** הוא מורה דעה אשר אינם מבינים את
הלימוד בפעם הראשון ולכן צריך להבינם וללמדם אלף פעמים? ושיעור
הכתוב **וכי לגמולי מחלב יורה דעה**, עד. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יורה דעה, הכהן. שפתי כהן ישמרו דעת וכו'. יבין
שמועה, הנביא. את אשר שמעתי מאת ה' צבאות הגדתי לכם : **גמולי
מחלב עתיקי משדים**. הנעתק משד עדן אינו גמול מחלב, כי יתכלכל
בחמאת בקר וחלב צאן, ולכן הוסיף עתיקי משדים, שהוא היונק : (מלבי"ם
באור המלות)

זו כי צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם :

רש"י **כי לו לו לו**. נביא מנחה להם מאת הקב"ה והם יס להם לו סל
עכו"ם כנגד לו זה וחוזר הנביא ומוכיחם והם תמיד אומרים יס לנו לו לו
סלנו חסוב משלך : **קו לקו**. יס להם קו משקולת משפטי רשע כנגד קו
הצדק : **זעיר שם**. הנביא אומר להם עוד מעט תצוא עליכם רעה והם
אומרים **זעיר שם ימהר יחיסה מעשהו לימים מועטין** : (רש"י)

מצודת דוד כי צו לצו. מהתענג ומרוב כל המה רחוקים ממצות ה' עד
שהכרח לעשות להם צוואה במצות ה' ר"ל לעשות עוד סייג וגדר למצות
ה' ואל הצוואה והסייג הזה ההכרח לעשות עוד לה סייג וצוואה אחרת :
קו לקו. ע"ש שקו המשקולת עשויה להשמר לבל יעקמו הבנין לזה קורא
למשמרת בלשון קו ורצה לומר ההכרח לעשות להם משמרת למשמרת
התורה ולעשות עוד משמרת למשמרת והענין כפול במ"ש : **זעיר שם**.
ר"ל אף במקום המוכן ללמוד תורת ה' אין ללמד להם כי אם מעט מעט
כי למשא יחשב להם : **זעיר שם**. הכפל יורה על הצמצום : (מצודת דוד)

מצודת ציון צו לצו. מלי צוואה : **קו לקו**. ענינו חוט המשקולת של הבנאי
וכן וקו ינטה (זכריה א) : **זעיר**. מעט כמו כתר לי זעיר (איוב לו) : **שם**.
ר"ל במקום הידוע המוכן ללמוד שמה וכן על כל המעשה שם (קהלת ג)
ופי במקום המוכן אל הדבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי צו לצו, עד שצריך לצוות מה שכבר צוה ולחזור

ולצוות מה שכבר צוה שני פעמים, וגם לא די בזה רק צריך עוד לציין בקו כדרך שמלמדים לתינוקות על ידי קוים וציורים, את הדבר שכבר ציין להם בקו, ואח"כ לציין ולצייר שנית, ולא ללמד ולצייר דברים רבים בפעם אחד רק זעיר שם זעיר שם, מעט בענין זה ומעט בענין אחר כמי שהמנהג בלימוד שמלמדים לתינוקות: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צו. הראשון פעל, ולצו שם, וכן קו לקו: (מלבי"ם באור המלות)

יבא כִּי בִלְעָגִי שָׁפָה וּבִלְשׁוֹן אַחֲרַת יְדַבֵּר אֶל הָעַם הַזֶּה:

רס"י בלעגי שפה. וכן כל לשון לעגים וכן (לקמן לב) עלגים פניהם לשון הפוך שאינו מיושר להשמע: ידבר אל העם הזה. כל המדבר אליהם דבר נבואה ותוכחה דומה להם ללשון נלעג שאין יכולין להבין בו: (רס"י)

מצודת דוד כי בלעגי שפה. כי דברי הנביא בעיניהם כאלו ידבר אליהם בלעגי שפה ובלשון אחרת שאינם מכירים בו: (מצודת דוד)

מצודת ציון בלעגי. המדבר בהפך תכונות הדבר שאין נוח להבין קרוי נלעג בלי המקרא כמו נלעג לשון אין בינה (לקמן לג): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי דברי הנביא נדמה להם כאילו מדבר בלעגי שפה שאין מבינים את דבריו, (ור"ל המדבר בלשון אחרת אף שבקי בצחות הלשון, וכן מי שנלעג בלשונו אף שמדבר בשפת עמו, קשה להבין דבריו, וכ"ש המדבר בלשון אחרת, וגם אינו יודע צחות הלשון ההוא, וכן נדמה להם דבר הנביא המדבר לשון הקדש צח ומזוקק שבעתים): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לעגי שפה. הוא המגמגם בלשונו מחסרון כלי המבטא, ולשון אחרת, כמו לשון רומי לאיש פרסי: (מלבי"ם באור המלות)

יבב אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ לְעַיִף וְזֹאת הַמְּרַגְעָה וְלֹא אָבֹא

רס"י אשר אמר. הנביא להם זאת המנוחה להיותכם בשלום הניחו לעיף שלל תגזלוהו זאת תהיה לכם המרגעה: (רס"י)

מצודת דוד אשר אמר אליהם. רצה לומר הלא לטובתם ידבר כי זהו הדבר אשר אמר אליהם הניחו לעיף ותש כח ואל תגזלו אותו ובזאת תמצאו מנוחה ומרגוע ועכ"ז אינם רוצים לשמוע עם שהדבר הוא לטובתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון המרגעה. ענין מנוחה כמו הלוך להרגיעו ישראל (ירמיה לא) : **אבוא**. ענין רצון וחפץ כמו לא אבה יבמי (דברים כה) והאליף נוספת וכן ההלכוא אתו (יהושע י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אשר, ר"ל כי הבלתי שומע לתוכחה יהיה או מפני שאינו מבין, או מפני שהמוכיח מבקש ממנו שיקבל עליו דברים הקשים על טבע האדם כמו לסגף גופו, לפזר ממונו, ואחרי שבאר שא"א שלא יבינו דברי הנביא שכופל ומשלש ומסביר להם בלשון עמו הצח, מבאר כי אינו מבקש מהם דבר גדול, רק אמר להם **בזאת תמצאו מנוחת הגוף ומרגעה** לנפש אם רק **תניחו לעיף** הנאנח מיד עושקיו כח, בל תגזלו ותעשקו, ואעפ"כ **ולא אבוא שמוע?** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות המנוחה המרגעה. מנוחה לגוף ומרגעה לנפש. ומצאו מרגוע לנפשכם (ירמיה ו' טז). לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך (דברים כח סה), ר"ל לא מנוחה נפשיית ולא גופנית, וע"ל (לד יד) : (מלבי"ם באור המלות)

ג'א והיה להם דבר יהוה צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם למען ילכו וקשלו אחר ונשברו ונקשו ונלכדו: (פ)

רפ"י והיה להם דבר ה' וגו'. כמדתה ימדוד להם יגזור סדצרו עליהם או סל אומות המשתעבדים צם על או פקודה על פקודה על עבודה על עבודה קו סל פורענות כנגד קו סל עבירות סבדים קו לקו תקוה חילוף תקוה יקוו לאור והנה חשך : זעיר שם זעיר שם. לימים מועטים תצא עליהם והם יתמעטו שם צארץ אויביהם : (רפ"י)

מצודת דוד והיה להם דבר ה' וכו'. ר"ל מאד נקל להם לעבור על דבר ה' כאלו לא היתה רק צוואה וסייג לצוואה אחרת ואף האחרת היתה רק צוואה וסייג למצות ה' שאין אדם נזהר כ"כ בשמירתה לפי שהיא צוואה רחוקה ממצות ה' : **קו לקו**. כאלו היתה רק משמרת למשמרת אחרת ואף האחרת רק משמרת למשמרת התורה שאין אדם סופנה כ"כ והענין כפול במ"ש : **זעיר שם**. ר"ל אף במקום שלמדה נחשבת מעט ואף כי אותם שלא דרכו בנתיבותיה : **זעיר שם**. הכפל יורה ההמעטה : **למען ילכו**. בעבור זאת כשילכו וכפלו לפול אחר וישברו ויפלו בהמוקש וילכדו

בה ר"ל יפלו בצרה ולא יוכלו להמלט : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והיתה, אמנם אף שאין רוצים לשמוע דבר ה', מ"מ יהיה להם דבר ה' ציוי אחר ציוי ואזהרה אחר אזהרה פעם אחר פעם ויסביר להם דבריו אחת אחת **למען ילכו וכשלו אחור** כי ההולך בשגגה ואינו יודע שיש מכשול בדרכו הולך לפניו, אבל היודע שיש מכשול והולך במזיד הוא נכשל לאחוריו, כי הוא הנסוג מדרך הידוע הטוב, לאחור, ובזה נשבר בלי תרופה, ר"ל ה' ישלח נביאיו עליהם כדי שעיי"כ יגדל עונשם בהיותם מזידיים, **וכשלו ונוקשו**, מכשול הוא באבן והמוקש הוא עיי"כ פח יקוש שטמנו לו אחרים בכונה, ומשל המכשול על שחוטא מצד עצמו, ומשל המוקש על שחוטא עיי"כ מסיתים ונביאי השקר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וכשלו ונוקשו. עיין למעלה ח' טז : (מלבי"ם באור המלות)

גיד לכן שמעו דבר יהוה אנשי לצון משלי העם הזה אשר בירושלם:

רש"י משלי העם הזה. האומרים לצון כל' משל כגון : (רש"י)

מצודת דוד **אנשי לצון**. המלעיגים בדברי הנביא : **מושלי**. המושלים על העם אשר בירושלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לצון**. מלי' לץ : **מושלי**. מלי' ממשלה : **שאול**. הוא בור הקבר : **חוזה**. ענין גבול כמו מחוז חפצם (תהלים קז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן, אחר כי רצון ה' לנבאות ולהזהיר אתכם גם אם אינכם שומעים **לכן שמעו דבר ה' אתם אנשי לצון**, עוסקים בלצנות הגם שאתם מושלים על עם ה' בירושלים עיר הקדש : (מלבי"ם באור הענין)

טו כי אמרתם כרתנו ברית את מות ועם שאול עשינו חזה (שיט) שוט שוטף פי (עבר) יעבר לא יבואנו פי שמנו כזב מחסנו ובשקר נסתרנו:

רש"י כרתנו ברית את מות. שלא יבא עלינו : עשינו חזה. גבול שלא יעברנהו וכן מחוז חפצם (תהלים קז) וכן מחזה אל מחזה (מלכים א' ז') כולם ל' גבול הם וחילוננו של דבר אשומיי"ר כלע"ז : שוט שוטף. מכה

המתהלכת בארץ : לא יבואנו. לא יבא עלינו : שמונו כזב. שמונו ע"א : מחסנו. מחסה שלנו : ובשקר נסתורנו. בע"א בטחנו להסתורנו : (רפ"י)

מצודת דוד **כי אמרתם**. אשר אמרתם בלעג הנה כרתנו ברית עם המות שלא יבא עלינו קודם הזמן ולא נירא א"כ מהפחדת הנביא : **עשינו חוזה**. עשינו גבול שלא נבוא אל השאול קודם הזמן : **שוט שוטף וכו'**. כאשר יעבור מכה המתהלכת בארץ לא יבוא עלינו : **כי שמונו כזב מחסנו**. נחסה בצל הכזב כי נחכם לומר לפני המכה שלא צוה המקום לבוא עלינו והוא ענין לצנות : **ובשקר נסתורנו**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שוט**. שבט המכה כמו שוט לסוס (משלי כז) : **שוטף**. ענינו מהירות ההליכה והושאל מלי נחל השוטף : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אמרתם**, מבאר הלצנות שלהם, **כרתנו**, ממליץ כי המות הוא שליח של השאול והאבדון אשר יצעק הב הב ולא ישבע, והם אמרו כי כרתנו ברית עם המות בל ימיתם, וסימן שיתקיים הברית עשו עם השאול שהוא השולח את המות, בל ירצה במיתתם, והנמשל, כי מלך מצרים הוא משל המות, והרכוש הנמצא במדינה הוא משל השאול כי הוא השולח את המות עליהם שע"י שרוצה ברכושם לשלול שלל הוא בא להחריב את ארצם, והם כרתו ברית את מלך מצרים, ואין להם לירא כי ישוב והפר את בריתו ע"י שיתן עינו ברכושם, כי רכושם בעצמו הוא החוזה והאות לקיום הברית, כי כבר שלחו לו כל אוצרותם ורכושם לדורון (כמ"ש לקמן למ"ד) ישאו על כתף עירים חיליהם) ובזה הם בוטחים בעזרת מלך מצרים, שגם שוט שוטף כי יעבור אף שיהיה שוט כללי ומחריב ארצות, ואף שיעבור בארצות מ"מ לא יבוא אלינו. **כי שמונו כזב מחסנו**, שקר הוא גדול מכזב כי כזב הוא אמת בשעתו רק שאינו מתקיים, ושקר אין לו מציאות גם בשעתו, ומסתור הוא גדול ממחסה, ואמר על צד ההלצה, הכזב בו יחסו א"ע חסיה מועטת, והשקר שאין בו ממש כלל חושבים כי יהיה להם למסתור ומגדול עוז מפני אויב. והנמשל כי בטחו על מצרים וחסו בו והוא רצה לעזרם רק היה להם כמו אכזב ולא יכול להושיע להם בסוף, וגם בטחו על אשור שנתנו לו מנחה ושוחד וחשבו זה למסתור גדול, וזה היה שקר תיכף כי היה לבבו עליהם לרעה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **חזה**. אות לראות ולחזות בו, **כזב**, **שקר**. דבר ששקרו יוכל להתברר תיכף נקרא שקר, ואם א"א לבררו עתה רק אחרי כן נקרא כזב. ויצוייר שקר בערך המגיד וכזב בערך השומע, שאינו יכול לברר שקרו מיד, ואז באו ב' הלשונות. (מיכה ב' יא) ושקר כזב, יפח כזבים עד שקר (משלי ו' יט). ומסתור גדול ממחסה כנ"ל (ד' וי"ו) : (מלבי"ם באור המלות)

טו לְכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הַנְּנִי יִסֹּד בְּצִיּוֹן אֶבֶן אֶבֶן בַּחַן פֶּנֶת יְקָרָת
מוֹסָד מוֹסָד הַמֵּאֲמִין לֹא יַחִישׁ:

רפ"י הנני יסד. ל' עזר הוא כמו (מגלה א) יסד המלך וכן כריך לפותרו
הנני הוא אקר יסד כזר : (צליון אצן. כזר) נגזרה הגזרה לפני והעמדת
מלך משיח שיהא צליון לאצן בוחן ל' מצלר וחזק כמו (לקמן לב) עופל
ובחן וכמו הקימו בחוניו (לעיל כג) : מוסד מוסד. הראשון פתח לפי שהוא
דבוק מוסד של מוסד (מוסד) שהוא מוסד גמור : המאמין לא יחיש.
המאמין דבר זה לא ימהרנה לא יאמר אם אמת הוא ימהר לבא : (רפ"י)

מצודת דוד לכן. הואיל ויש בכם אנשים מלעיגים בדברי הנבואה יבוא עת
שיקבלו גמולם וכאשר מסיים והולך : הנני יסד. הנה אני הוא אשר מאז
גזר ויסד להיות בציון מלך חזק כאבן ועל חזקיה יאמר : אבן בוחן. האבן
הזה יהיה להם למבצר : פנת יקרת. יהיה כאבן יקר ההושם בפנת הבנין
למען יהיה נראה מהעבר מזה ומהעבר מזה : מוסד מוסד. יהיה כהיסוד
המיוחד שביסודות : המאמין לא יחיש. לפי שרובם לא היו מאמינים
בדברי הנביא בימי אחז לכן אמר המאמין לדברי לא ימהר לראות הדבר
ר"ל לא יחשוב בלבבו שעתה תהיה הדבר כי לא תהיה עד לאחר זמן :
(מצודת דוד)

מצודת ציון בוחן. ענין מבצר חזק כמו הקימו בחוניו (לעיל כג) : פנת. מלי
פנה וזויות : יקרת. מלי יקר וחשוב : מוסד. מלי יסוד : יחיש. ענין
מהירות כמו ימהר יחשה מעשהו (לעיל ה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן, (נבואה זאת נמשכה עד סיי כ"ט פסוק ט'), ותוכן
ענינה, תחלה מספר כי חזקיה המלך ימרוד במלכות אשור (ט"ז) ובטחונם
על מצרים לא יקום (י"ז י"ח) ואשור יעבור בארצם (י"ח י"ט) אבל לסוף
יפול (י"ט כ' כ"א) עפ"י אמר להם דברי תוכחה (כ"ג כ"ט) ושוב חוזר
לספר הצרות שיגיע להם תחלה ע"י מלך אשור (סיי כ"ט א' ד') ומפלתו
לבסוף (ה' ט') ובזה נבאר הכתובים). הנני אשר יסדתי בציון אבן, מדמה
במליצתו כי בית יהודה הורס ונחרב, וה' יתחיל לבנותו מחדש, ויניח
תחלה אבן למוסדות שעליו יבנה הבית והוא המלך חזקיה (ומליצתו
מוגבלת ג"כ נגד מה שאומר ויעה ברד מחסה כזב, המחסה כזב ימוש
ממקומו וכנגדו יבנה בית נאמן לבית יהודה). אבן בחן, מצייר באבן הזה
שלש בחינות. א. מצד חמרו יהיה אבן בוחן וחזק אשר נבחן ונתנסה שהוא
אבן טוב לא מורכב מעפר וחול וחלקים זרים. ב. מצד ערכו וצורתו אחר
שישימו אותו לראש פנה יהיה אבן יקר כאבן ספיר ואקדח למען יהיה
פנת יקרת. ג. מצד תכליתו יהיה מוסד מוסד, עליו יניחו כל היסודות,
יהיה יסוד היסודות, ומחזיק הבנין בכללו, והנמשל כי המלך הזה מצד

עצמו יהיה נבחן ומנוסה לצדיק גמור נקי מתאות וזך המחשבות, **ב**. מצד יחוסו, אחר יהיה לראש פנה שיהיה מזרע בית דוד היקרים, **ג**. שיהיה יסוד היסודות ילבש עצה וגבורה והוא יחל להושיע את ישראל. **המאמין** בדבר זה **לא יחיש** וימהר, כי לא יהיה זה תיכף כי תחלה יעברו צרות רבות (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יסד. עבר, כי היסוד שהוא המלך חזקיהו כבר הונח, והמאמין לא יחיש, כי הבנין בכללו לא היה תיכף, עד שנת ט"ו לחזקיהו. **בחן**, לשון חוזק (מלבי"ם באור המלות)

יז וְשִׁמְתִי מִשְׁפֹּט לָקוֹ וְצִדְקָה לְמִשְׁקֶלֶת וְיַעַה בְּרַד מַחְסֵה כָזָב וְסִתֵּר מֵיָם יִשְׁטָפוּ: (o)

רש"י ושמתי משפט לקו. לפני זא אותו מלך אביא עליכם גזרות להתם הפושעים שזכם ושמתי משפט יסוריו להיות לקו כלומר אשים קו מדת יסורין להביא עליכם ואת לדקה אשים שתהא משקולת המייקרת בנין הזנין בחומות כלומר שתהא לדקה מהלכת לפניהם ומייקרת דרכיהם שיכלו הפושעים ונתרו הלדיקים : ויעה ברד מחסה כזב. אותו כיסוי שאמרתם כי שמנו כזב מחסנו יבא ברד ויטאטאנו ויעה לשון טיאוט כמו (מ"א ו) את היעים שגורפין בהם אפר הכירות : וסתר. שאמרתם עליו ובסקר נסתרו המים ישטפוהו כלומר אביא המון (אומו) שיסצרו מלכותיה' ופסיליהם ולשון משפט האמור כאן יושטי"ל"א בלע"ז : (רש"י)

מצודת דוד ושמתי משפט לקו. אז אשוב גמול המפעל ואשים משפט יסורים להרשעים הללו כפי קו חטאם ר"ל כדבר הנמדד בקו לא פחות ולא יותר : **וצדקה למשקלת**. ואל הצדיקים אעשה צדקה כפי משקל צדקתם כי בימי חזקיה יכבוש סנחריב ערי הבצורות ביהודה ויהרוג הרשעים והצדיקים יותרו ויקבלו הטובה : **ויעה ברד**. כלפי שאמרו כי שמנו כזב מחסנו אמר שהברד יכבד ויטאטא את המחסה הכזב ר"ל סנחריב המכה לא יפנה אל דברי הכזב : **וסתר**. כלפי שאמרו ובסקר נסתרו אמר שהמים ישטפו את מסתור השקר ר"ל סנחריב לא יפנה אל השקר וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון לקו. ענינו חבל המדה : **ויעה**. ענין כבוד וטאטא והוא מלי ואת היעים (שמות לח) שהם הכלים העשויים לכבד ולהסיר את הדשן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושמתי, אחר שצייר את יסוד הבנין, מתחיל לצייר

את הבנין בעצמו, הנה דרך הבנאים, אחר שיניחו האבן פנה, ימדדו בקו המדה אורך הבנין ורחבו, ואחר שבונים בגובה יחזיקו בידם אנך ואבן משקולת לראות אם החומה שוה בגובהה, עפ"י אומר כי משפט שבין אדם לחבירו שיעשו אז, זה יהיה הקו, ולפיהם יתארך ויתרחב הבנין שהיא בית יהודה לארכו ולרחבו, והצדקה שהיא המע"ט שבין אדם למקום היא תהיה המשקולת שעפ"י יעלה הבנין בגובה נכח היושבי בשמים, (וממליץ שע"י המשפט יצלחו בדרך טבעי וע"י הצדקה יצלחו בהשגחה נפלאה מעל שמים למעלה מן הטבע). ויעה, אחר שיבנו בנין מבצר יבטלו את המחסה שאין בה ממש, ולא יבטחו על אשור ומצרים. וסתר מים ישטפו, הברד שובר ומניח במקומו והמים שוטפים ונושאים את הדבר, וממליץ כי הסתר שעליו בטחו יותר יהיה בטולו גם כן יותר עד שלא ישאר ממנו רושם כלל: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קו משקלת**. הקו, יהיה גם בארך ורוחב. והמשקלת, רק על שיוי החומה בגובה, וכיוצא בו (מ"ב, כא יג) ושם בארתי, וההבדל בין משפט וצדקה (למעלה א' כז). ויעה, ענין טאטוא. (יח) וכפר. יתבטל, לא תדעו כפרה (לקי מז יא): (מלבי"ם באור המלות)

יח וְכַפֵּר בְּרִיתְכֶם אֶת מוֹת וְחַזוֹתְכֶם אֶת שְׂאוֹל לֹא תִקּוּם שׁוֹט שׁוֹטֵף
כִּי יַעֲבֹר וְהִיִּיתֶם לוֹ לְמַרְמָס:

כ"י וְכַפֵּר בְּרִיתְכֶם אֶת מוֹת. ויתצטל הכרית אֶסֶר אִמְרַתְּם כִּרְתַּנוּ בְּרִית
אֶת מוֹת כֹּל כִּפְרָה לְשׁוֹן קִנוּחַ סִילּוּק דָּבָר וְכֵן (בְּרִאשִׁית לָב) אִכְפְּרָה פָּנָיו:
וְחַזוֹתְכֶם. אֶסֶר אִמְרַתְּם עִם שְׂאוֹל עֲשִׂינוּ חוּזָה: שׁוֹט שׁוֹטֵף. אֶסֶר אִמְרַתְּ
לֹא יִבְרָאנוּ וְהִיִּיתֶם לוֹ לְמַרְמָס: (כ"י)

מצודת דוד **וכפר וגו'**. כלפי שאמרו כרתנו ברית את מות אמר אז יוסר
הברית ויבוטל כי בוא יבוא עליכם: **וחזותכם וגו'**. כלפי שאמרו ועם
שאוול עשינו חוזה אמר אז לא תקום הגבול שעשיתם עם השאוול כי כן
תבואו אל השאוול: **שוט שוטף וגו'**. כלפי שאמרו שוט וגו' לא יבואנו
אמר כאשר יעבור המכה המתהלכת תהיו לו למרמס כי עליכם יבוא
וירמוס אתכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **וכופר**. ענין העברה ובטול וכן איש חכם יכפרנה (משלי טז):
וחזותכם. מל' מחוז וגבול: **לא תקום**. לא תתקיים: **למרמס**. ענין דריכה
ברגל: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וכפר**, וממילא יושבת בריתם עם אשור ומצרים,
ויהיו למרמס אל מחנה אשור שיעבור בארץ יהודה: (מלבי"ם באור הענין)

זַט מְדִי עָבְרוּ יְקַח אֶתְכֶם כִּי בִבְקָר בִּבְקָר יַעֲבֹר בַּיּוֹם וּבְלַיְלָה וְהָיָה רַק
זְעָה הַבֵּן שְׂמוּעָה:

רַס"י **צַבָּקָר צַבָּקָר**. כְּלוּ תְדִיר תְדִיר אֲצִיחַ עֲלֵיכֶם גְּזִירוֹת : וְהָיָה רַק זְעָה
הַבֵּן שְׂמוּעָה. זְעָה לְכָל הַשְּׂמוּעִים לְהַבִּין שְׂמוּעוֹת פּוֹרְעָנוֹ הַקְּשׁוֹת שְׂאֲצִיחַ
עֲלֵיכֶם כָּל הַשְּׂמוּעִים יִזְעוּ : (רַס"י)

מַצוֹדַת דּוּד **מְדִי עָבְרוּ**. מִתִּי שִׁיעֲבוֹר שׁוֹט הַשׁוֹטֵף יְקַח אֶתְכֶם אֱלֹוֹ : **כִּי**
בִּבְקָר. בְּכָל בּוֹקֵר יַעֲבוֹר עֲלֵיכֶם וְאַחֲרָיו יִתְמִיד לְבוֹא בַיּוֹם וּבַלַּיְלָה : **וְהָיָה**
וְגו'. מִי שִׁיתֵן לֵב לְהַבִּין שְׂמוּעַת הַפּוֹרְעָנוּיּוֹת לֹא יִשְׁקוּט לְבָבוֹ רַק יִהְיֶה מִלֵּא
מִרְתַּת וְחִרְדָּה : (מַצוֹדַת דּוּד)

מַצוֹדַת צִיּוֹן **מְדִי**. כְּמוֹ מִתִּי וְכֵן מְדִי דְבָרִי בּוֹ (יִרְמִיָּה לֵא) : **זְעָה**. עֲנִין רִתַּת
וְחִרְדָּה כְּמוֹ בַיּוֹם שִׁיזְעוּ שׁוֹמְרֵי הַבַּיִת (קִהְלֵת יב) : (מַצוֹדַת צִיּוֹן)

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הָעֵנִין **מְדִי עָבְרוּ**, בְּכָל עֵת שִׁיעֲבוֹר יְקַח אֶתְכֶם, כִּי בַעַת כְּבֵשׁ
אֶת הָעַמִּים הַיּוֹשְׁבִים בְּסוּרִיָּא בֵּא בְּכָל פַּעַם לְאַרְץ יִהוּדָה הַיּוֹשְׁבִים עַל
טְבוֹר הָאָרֶץ, וְאֵל תַּחֲשְׁבוּ שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר בְּתַמִּידוֹת, כִּי **בְּכָל בְּקָר יַעֲבֹר**,
וְיִתְעַכֵּב אֲצִלְכֶם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. **וְהָיָה רַק זְעָה**, אַחֲרַי שִׁסְפַר תְּכִיפַת הַצְּרוֹת
שִׁיבִיָּא עֲלֵיהֶם אוֹמֵר אֲבֵל דַּעוּ כִּי מֵה שֶׁאֲבִיָּא עֲלֵיכֶם אֶת מֶלֶךְ אֲשׁוּר לֹא
יִהְיֶה תְּכַלִּיתוֹ לְמַעַן יִגַּל אֶתְכֶם מֵעַל אֲדַמְתְּכֶם כְּמוֹ לַעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבִטִים, כִּי
לֹא יִהְיֶה תְּכַלִּיתוֹ רַק **זְעָה הַבֵּן שְׂמוּעָה**, לְהַחְרִיד וּלְזַעֵזַע אֶתְכֶם לְמַעַן
תְּבִינּוּ שְׂמוּעָה אֲשֶׁר תִּשְׁמַעוּ מֵאֵת ה', לְמַעַן תִּטּוּ אֶזֶן לְדְבָרֵי הַנְּבִיאִים
(מַלְבִּי"ם בְּאוֹר הָעֵנִין)

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הַמְּלוֹת **זְעָה**. רַעְדָּה. וְלֹא זַע מִמֶּנּוּ (אֶסְתֵּר ה' ט'). **הַבֵּן**,
מִקּוֹר, לְמַעַן הַבֵּן שְׂמוּעָה, הַנְּבוּאָה, כְּמוֹ וְאֵת מִי יִבִּין שְׂמוּעָה (ט) : (מַלְבִּי"ם
בְּאוֹר הַמְּלוֹת)

זַכ כִּי קָצַר הַמָּצָע מִהַשְׁתַּרְעַ וְהַמְּסָכָה צָרָה פְּהִתְכַנְסוּ:

רַס"י **כִּי קָצַר הַמָּצָע מִהַשְׁתַּרְעַ**. כִּי אֲצִיחַ עֲלֵיכֶם שׁוֹנֵא דוּחַק אֶתְכֶם אֲשֶׁר
לֹא תוֹכְלוּ לְהַסְפִּיק עֲבוֹדָתוֹ כְּשִׁלְיַע מֵאֲעוֹ עֲלֵיכֶם יִקָּר לֹו מִהַשְׁתַּרְעַ הַשׁוֹכֵז
עֲלֹו : **מִהַשְׁתַּרְעַ**. מִהַשְׁתַּטַּח לְהַאֲרִיךְ אִיצְרִיו אִישְׁטַנְדְּלִי"ר צִלְע"ז :
וְהַמְּסָכָה לְרָה. הַנְּסִיךְ שִׁמְשׁוֹל עֲלֵיכֶם יִהְיֶה מִקּוֹמְכֶם דְּחוּק לֹו צִהַתְכַנְסוּ

לתוכו, ורבותינו דרשוהו על עכו"ם שהכניס מנקה להיכל קלר המלע הזה מהשתרע מהשתרר עליו שני רעים ואני פרשתי לפי פשוטו וזכרך זה ת"י ואף מדרך רבותינו יס ליסבו על אופן הדבור כלומר למה אני מביא עליכם פורענות זו לפי שקלר המלע מהשתרע אני לזדי עליו שנאמר (מ"א ח) הנה השמים לא יכלכלוך וכל שכן בהכניסכם מסכה עמי כזיכול לר לנו המקום : (רס"י)

מצודת דוד כי קצר וגו'. המצע אשר ישכב עליו יהיה קצר להשתטח עליו ולהאריך עצמו בפשוט הרגלים ר"ל ארצם תהיה צרה מהכיל התפשטות מרבית חיל האויב הבא : והמסכה צרה כהתכנס. המסכה תהיה צרה לו כאשר יתכנס להתאסף תחתיה עם כל איבריו והוא כפל ענין במ"ש ויורה על הפלגת הדבר שיהיה רב מחנהו וכמ"ש והיה מטות כנפיו מלא רוחב ארצך (לעיל ח"י) : (מצודת דוד)

מצודת ציון המצע. ענינו הכרים והכסתות ההושם תחת האדם בשכבו כמו ערש יצועי (תהלים קלב) : מהשתרע. ענין עודף ויתרון האורך כמו שרוע וקלוט (ויקרא כב) : והמסכה. מל' מסך ומסכה כמו והמסכה הנסוכה (לעיל כה) : צרה. דחוקה : כהתכנס. ענין אסיפה כמו נדחי ישראל יכנס (תהלים קמז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי קצר המצע, מצייר מפלת אשור סביב לירושלים, כמי שמכניס ארח אל ביתו ומשכיבו במטה שהמצע שתחתיו קצרה בארכה, והמכסה שמכסה בו היא צרה ברחבה אם ירצה לפשוט את גופו לארכו לא יוכל מפני שהמצע שתחתיו קצר ואין לו על מה להניח רגליו, ואם ירצה להכניס את רגליו אל גופו לא יוכל מפני שהמכסה שעליו צרה ואין לו במה שיתכסה מלמעלה, והנמשל יבאר בפסוק שאח"ז : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מהשתרע. התפשטות האיברים. חרום או שרוע (ויקרא כא יח). והמסכה, הוא המכסה. ויגל ה' את מסך יהודה. (כא) זר נכריה. הזר הוא המוזר והמופרש מאיזה ענין מיוחד, כמו הישראל אצל אכילת תרומה וקדשים, ההדיוט אצל שמן המשחה. והנכרי הוא מארץ אחרת, ונרדפו זר ונכרי, ובאורם תמצא (לק' סא ה'). עובדיה א' יא. איכה ה' ב'. תהלות סט ט'. פא יו"ד. משלי ב' טז ה' יו"ד, כ. ז' ה', י" ט"ו. כ"ז ב'. איוב י"ט ט"ו) : מעשה עבדה. הבדלם מבואר. עבודה, מציין מעשה שיש עמו עמל ויגיעה רבה. ואצל השם, דבר טבעי בלתי מורגל נקרא מעשה זר, ודבר יוצא מן הטבע נס ומופת ופלא. נקרא עבודה נכריה, עבדה מצד שלא יעשהו ה' לולא צורך גדול. ונכריה, מצד שהוא בלתי מתקשר עם שלשלת סבות ומסובבי הטבע הנודעת אצלינו : (מלבי"ם באור המלות)

כא כִּי כָהֵר פְּרָצִים יְקוּם יְהוָה כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגַז לַעֲשׂוֹת מַעֲשָׂהוּ זָר מַעֲשָׂהוּ וְלַעֲבֹד עֲבַדְתּוֹ נִכְרְיָה עֲבַדְתּוֹ עֲבַדְתּוֹ:

רפ"י כי כהר פרצים. ת"י ארי כמה דזעו טוריא כד אתגלי יקרא דה' ביומי עוזיה מלכא וכניסין דעביד ליהוסע צמיסר גבעון וכו' כן יתגלי לאתפרעא מדעבדין וכו' : זר מעשהו. ידמה לכס לזר כי יצוא עליכם פורענות קסה : לעבוד עבודתו. לעשות מלאכתו כמו עבודת האדמה לצורי"ר זלע"ז :

מצודת דוד כי כהר פרצים. כמו בעת מלחמת דוד בפלשתים בבעל פרצים העומדת בהר כמ"ש ויעל בבעל פרצים (דה"א י"ד) ושם נשמדו הפלשתים פתאום ואמר כן יקום ה' להשמידם פתאום מעל פני האדמה : **כעמק בגבעון**. כמו בעת מלחמות יהושע בהאמורי בהעמק אשר בגבעון אשר מן השמים נלחמו עמהם כמ"ש וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים וגוי (יהושע י') כמו כן ירגז ה' עליהם וילחם בם : **לעשות מעשהו**. להפרע מהם : **זר מעשהו**. המעשה תהיה זרה ר"ל דבר שלא עשה עמהם מתמול שלשום : **ולעבוד וגו'**. הוא כפל ענין במ"ש כי עבודה היא כמו מעשה ונכריה הוא כמו זר ופתרון אחד להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירגז. מלי רוגז וכעס : **ולעבוד עבודתו**. תרגום של מעשה הוא עובדא :

מלבי"ם - באור הענין כי כהר, ה' יביא על האויב שפטים ממעל ומתחת, מתחתיו תרגז הארץ ברעש, וה' יקום עליו כמו שקם בהר פרצים שנפרץ ההר ע"י רעש הארץ ונבקע ומש ממקומו, וזה הנמשל של **קצר המצע מהשתרע**, שהמצע שתחתם שהיא הארץ לא יוכל להתפשט עליו ולברוח, כי סביבו יהיה מלא פרצות ובקעים מרעש הארץ, ונגד **והמסכה צרה כהתכנס** אומר שאם ירצה להכניס א"ע ולעמוד צפופים במקומו, הנה **כעמק בגבעון ירגז** שימטיר עליו אבני אלגביש ואש מלמעלה כמו שהמטיר על הכנעני בעמק בגבעון (יהושע י') ואין לו מכסה מלמעלה להגן עליו מן הברד, באופן שלא יוכל לא לברוח ולא להשאר במקומו, **לעשות מעשהו** המאמרים מגבילים, **כהר פרצים יקום לעשות מעשהו** אשר יהיה זר ודבר שאינו מורגל אף שרעש הארץ הוא ענין טבעי, **וכעמק בגבעון ירגז לעבד עבודתו אשר נכריה עבודתו**, כי המטרת אש מן השמים הוא דבר יוצא מן הטבע וע"ז קראו עבודה, ולא יקרה כלל במציאות וע"ז קראו נכריה (כמ"ש בבאור המלות) **(כב) ועתה**, בתוך הזמן הזה. **אל תתלוצצו אתם אנשי לצון**, פן יהיה מוסריכם חזקים יותר בחטאתכם, כי שמעתי שה' עושה כלה והכלה הזאת נחרצה ונגזרה מאת ה' : (מלבי"ם באור הענין)

כב וְעַתָּה אֵל תִּתְלוּצְצוּ: פֶּן יִחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי כָלָה וְנִחְרָצָה שְׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדָנִי יְהוָה צָבָאוֹת עַל כָּל הָאָרֶץ: (פ)

כס"י ועתה אל תתלוצצו. לאחר כרתנו ברית את מות: מוסריכם. יסורין (כס"י)

מצודת דוד אל תתלוצצו. לומר דרך לעג כרתנו ברית את מות וגוי: פן יחזקו מוסריכם. פן יתחזקו היסורים המוכנים לכם: כי כלה וגוי. מאת ה' שמעתי שיבוא כליון וכריתה על כל הארץ לכן אל תתלוצצו: (מצודת דוד)

מצודת ציון תתלוצצו. מלי לץ: מוסריכם. מלי יסורים: כלה. מלי כליון: ונחרצה. ענין כריתה כמו נחרצת שוממות (דניאל ט): (מצודת ציון)

כג הָאֲזִינוּ וְשָׁמְעוּ קוֹלִי הַקְּשִׁיבוּ וְשָׁמְעוּ אִמְרָתִי:

מצודת דוד האזינו. הטו אוזן ושמעו קול דברי: הקשיבו וגוי. כפל הדבר במ"ש (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין האזינו ושמעו קולי, הנביא יפתח במשל פיו, לחוות דעת, איך היסורין הבאים על האומה בכללה או על איש אחד בפרטות, הם הכרחיים בטבע הבריאה, בלעדס לא יגיע האדם אל השלמות אשר בכחו להשיג, וכולם מתחייבים מן החכמה העליונה להיות אמצעים מובילים את הכלל אל תכליתו הכללי שהוא השלמות האנושי, ואת הפרט האישי אל תכליתו הפרטי איש ואיש לפי מעשיו ואושרו האמתי, והמשל הזה יתחלק לשני חלקים, חלק הראשון (כ"ד כ"ו) ידבר על יסורין הכללים הבאים אל תכלית המין בכללו, וחלק השני (כ"ז כ"ט) ידבר על יסורין הבאים על אישים מיוחדים לצורך תכלית אישי מיוחד, על הראשון אמר האזינו קולי, ועל השני אמר הקשיבו אמרתי, כי בו ידבר מאמר פרטי אל אישים פרטיים (ועיין בבאור המלות): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קולי אמרתי. האמירה, במה שהיא מורכבת מהברות שונות, מפורשת יותר נגד הקול הפשוט, ומורה הקול, המשל. והאמירה, פתרונו. לכן תפס האזינו קולי הקשיבו אמרתי. כי הקשבה פחותה מהאזנה. וכן (בראשית ד' כג. לק' לב ט'), שמענה קולי האזנה אמרתי, כי האזנה פחותה משמיעה, כנ"ל (אי יו"ד), ואמר, האזינו שמעו, כי כן הסדר, מקשיב או מאזין קול המצלצל אח"כ נותן לבו לשמוע ולקבל

או להבין כמו שבארתי בכ"מ שנרדפו פעלים האלה יחד. עיין פירוש התורה (דברים לב א'): (מלבי"ם באור המלות)

לכד הכל היזם יִחַרֶשׁ הַחֶרֶשׁ לְזַרְעַ יִפְתַּח וַיִּשְׁדַּד אֲדָמְתוֹ:

רש"י הכל היום. לשון תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח : יחרוש. מי שחורש לזרוע וכי החורש כדי לזרע לעולמים חורש א"כ מה יועיל אף הנביאים מוכיחים אתכם להחזירכם למוטב העולמים יוכיחו ולא יועילו : יפתח וישדד אדמתו. וכי לעולם לא יזרע אלא תמיד יפתח את האדמ' באתים ובכלי מחרישה, וישדד לשון עבודת שדה יפתח וישדד בתחלה הוא עושה תלמים רחבים וסוף הוא עושה תלמים קטנים במדרש ר' תנחומא (רש"י) :

מצודת דוד הכל היום. פתח במשל ואמר וכי כל היום יחרוש החורש לתקן השדה לזריעה : יפתח. מוסב על הכל היום לומר וכי כל היום יפתח האדמה בכלי המחרישה ויכתש רגבי העפר : (מצודת דוד)

מצודת ציון יפתח. מלי פתיחה : וישדד. ענין כתישת רגבי העפר וכן אם ישדד עמקים אחריד (איוב לט) ויתכן שהוא מלי שדה ר"ל יתקן השדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הכל היום, מתחיל לדבר על יסורין הבאים אל האומה בכללה, כי הם מוכרחים מטבע היצירה, כמו שכל מין האדם בהכרח שיעברו עליו חולאים רבים ומכאובים בימי הגידול והצמיחה, כמו עת צמיחת השינים וכדומה, והיה זה בהשגחה למען יכיר האדם כי יש עולם אחר, וכי נברא לתכלית אחרון נעלה מן השלמות הראשון שהוא שלמות עה"ז, כמו שבאר זאת בחבה"ל שער הכניעה, כן היה מן ההכרח להעביר על כלל האומה הישראלית אשר בחר במסלולתו, כמה חולאים ויסורין במסלולתו ככסף בתוך כור להסיר מהם חלאת התאות וסוגי החומר ושמריו, ולהגביר כחות השכל והנפש, שזה היה תכלית גלות מצרים ויתר הגליות כמו שבארתי בחבורי עה"ת בכ"מ, והנה החוזה נשא על זה משל נאות מאד מטבע החרישה והזריעה, כי ידוע שבפי החכמים והחוקרים נמשלה הנפש לחלקת השדה אשר זרועיה תצמיח, שכמו שהשדה כחנית להוציא פרי תבואה, אם יעבדו עבודתה, כן הנפש כחנית ומוכנת להשכיל ולקנות האושר אם יזרעו בה זרע החכמה והדעת, וכמו שהאדמה אם לא יתעסקו בה בחרישה וזריעה, תשאה שממה, כן הנפש הבלתי נחרשת ונזרעת או אם מלאה קוצים ודרדרים לא תעשה פרי, כמו שכתוב נירו לכם ניר (ירמיה ד'), על שדה איש עצל עברתי (משלי כ"ג).

והנה עבודת האדמה תחלק לשני ענינים חרישה וזריעה. כן יהיה בעבודת חלקת הנפש. והנה החרישה בעבודת האדמה נמצא בה ג' ענינים, שפרט הנביא פה כמ"ש יחרוש יפתח וישדד, **א.** להסיר הקוצים והדרדרים ויתר דברים המעכבים גידול התבואה, שעז"א **יחרוש**, כמו שאמר נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים, **ב.** לפתוח האדמה שתכיל הזרע, ועז"א **יפתח**, **ג.** לכתוש ולכתת הרגבים שתעשה שדה, ועז"א **ישדד**, ושלשה הענינים האלה צריך בהחרישה אשר בנפש, כי יען שעיר פרא אדם יולד, הנה טרם תהיה מוכנת להכיל זרע החכמה והמוסר, צריך, **א.** להסיר הקוצים והדרדרים שהם התאוות והציורים הרעים אשר הובילו אל תוכה המדמה והמתעורר בימי הילדות, וכ"ז שהם צומחים על אדמת הנפש לא יוכלו הזרעים היקרים שהם החכמה והמוסר לצמוח ולעשות פרי, כי ינקבום התאוות הרעות ויכלו אותם, **ב.** צריך לפתוח כחות הנפש ההיוליים ע"י מדות טובות וציורי המוסר למען תהיה מוכן לקבל זרע החכמה, **ג.** לכתוש הרגבים וחלקת סלעים וצורים אשר לא יעובד בס ולא יזרעו, וכ"ז יושג ע"י היסורין שיביא ה' על האומה בכללה לדכאות כחות החומר להסיר התאוות והמדות הרעות ולהכניע כל כחות הנפש לדכאם ולכתשם במכתש בתוך הריפות, והנה עכ"פ כמו שהחורש את האדמה אחר שהחרישה היא רק הכנה להגיע ע"י אל התכלית שהיא הזריעה, הלא לא יחרוש לעולם, כי בהכרח ששיג את התכלית שהיא הזריעה, כן היסורין שיביא ה' על האומה אחר שהם רק אמצעיים אל התכלית הנרצה להכין הנפש אל שתקבל זרע החכמה והיראה, בהכרח כי לא יהיה לעולם, רק ישיג על ידם את התכלית להחזיר את העם בתשובה ואז היסורין יחדלו, וע"ז נשא משלו לאמר הכל היום יחרוש החורש לזרוע, כי בשלמא החורש רק לעדור ולחפור את הקרקע, שהחרישה היא תכליתו האחרון יוכל לחרוש תמיד, אבל החורש לזרוע, שתכליתו היא הזריעה הכל היום יחרוש ויפתח וישדד, שהם שלשה ענינים של החרישה כנ"ל.

לא כן, רק. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות (כד-כה) ישדד. קרוב לענין שדה, והבדל ג' הלשוניות מבואר בפנים. ושורה, מענין שררה על שהוא באמצע: (מלבי"ם באור המלות)

זכה הלא אם שנה פניה והפיץ קצח וכמן יזרק ושם חטה שורה ושערה נסמן וכסמת גבלתו:

רס"י הלוא. כן דרך החורש כיון שחורש מסוה פני האדמה ואח"כ זרע: והפיץ קצח. אם קצח צא לזרוע זרעה בתפולה ואם כמון צא לזרוע זרעו בזריקה קצח מין אוכל הוא: ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו. ואם תבואה צא לזרוע כך הוא מנהגו זרע החטין צאמלע החרישה, והשעורה זרע סביב להם והכוסמין זרעה על גבולי השד'

ומלכריו שורה לשון שורה זורע בלמל' ונמלל' שורה על השעורין והכוסמין :
(כ"ז)

מצודת דוד הלא אם שוה פניה. הלא כאשר משה פני האדמה מניח עבודתם ועוסק בזריעה : **והפיץ קצח**. כשבא לזרוע קצח זורעה בהפצה ואם בא לזרוע כמון זורעה בזריקה כל מין כדרכו : **ושם חטה שורה**. החטים משים בשורה ר"ל באמצעות השדה במדה הראוי לו לא יוסיף ולא יגרע : **ושעורה נסמן**. השעורה יזרע סביבות החטים כמו המסמן דבר מה : **וכסמת גבולתו**. הכוסמין זורע על גבולי השדה ומצרו כל מין במקום הראוי לו והנמשל הוא לומר כמו שאין דרך החורש לחרוש כל היום כי אחר שמושה פני האדמה יזרע בה כל מין כדרכו ובמקום הראוי כן אין תועלת בתוכחת הנביא לבד כי מהראוי שאחר שישמעו דברי הנביא יתקנו מעשיהם ולשוב בתשובה כפי הראוי לכ"א לפי חטאו אשר יחטא ואשם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אם. כאשר כמו ואם יהיה היובל (במדבר לו) : **שוה**. ר"ל דומה בכל המקומות שלא יהיה תל מזה וחרץ מזה : **והפיץ**. ענין פזור : **קצח וכמון**. הם מיני זרעונים : **ושם**. מל' שימה : **שורה**. ענין

OR PARAM ERROR שקלשר UNDEFINED MACRO

: **נסמן**. מל' סימן : **וכסמת**. מין תבואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הלוא אם שוה פניה, אז יתחיל את הזריעה. **והפיץ קצח**, עתה מתחיל לצייר את הענין השני שהיא הזריעה, הנה ראינו כי הזריעה תשתנה לפי איכות המין הנזרע, **הקצח ע"י הפצה והכמון ע"י זריקה**, וכן מקום הנחת הזרעים וסדרם ג"כ תשתנה לפי מיני הנזרעים, **החטה ישים באמצע ושעורה סביב לה**, **וכסמת ישים על הגבול**, כך הגם שהחרישה שהיא הגליות והיסורין יביא ה' על כלל האומה בשוה, מ"מ הזריעה שהוא לימוד התורה והנבואה תשתנה לפי הכנת המקבלים, המוכנים אל החכמה די להם ברמז מעט, והע"ה צריך לשנות ולכפול ולבאר להם צו לצו קו לקו, וכן החכמים ישכילו תוכות החכמות ופנימיותיהם וסודותיהם, והע"ה לא ידעו רק הספורים והמלבושים שבם יתלבשו הדברים השכליים האלהיים : (מלבי"ם באור הענין)

לְבַן | יִסְרוּ | לְמִשְׁפָּט | אֱלֹהֵי | יִרְנֹב:

כ"ז ויסרו למשפט וגו'. אף מי שאלהיו יורנו לא לנלח יללח נביאים להוכיחו אחרי שאינו שומע לתוכחה הוא ייסרנו במשפטי יסורין כדי

שְׁתוּעִיל עֵמֶל תּוֹכַחְתּוֹ שֶׁהוֹכִיחַ כִּזֶּה שֶׁמִּשְׁפּוֹה פְּנֵי הָאֲרֶץ לְזִרְעוֹ כְּדִי שֶׁתִּלְכַּח עֵמֶל חֲרִיֶּסְתּוֹ : שְׁחַרֵּץ (כִּס"י)

מצודת דוד **ויסרו למשפט.** עוד מדבר במשל ואומר הנה כאשר תגדל התבואה והזרעונים שרוצה להפריש מהם הפסולת והקשין הנה דרכו להכות ולחבוט כל מין ומין במשפט הראוי כאשר למדו אלהיו ונתן חכמה בלבו לדעת משפט כל מין ומין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויסרו.** עניינו הכאה וחבטה כמו אבי יסר אתכם בשוטים (מ"א יב) : **למשפט.** כמו במשפט ובאה הלמ"ד במקום הבי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט) ור"ל בכסא ומשפט ענינו דבר הנהוג והראוי כמו המלך עומד על העמוד כמשפט (מ"ב יא) : **יורנו.** ענין למוד כמו יורנו בדרך יבחר (תהלים כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ויסרו,** עתה באר הנמשל, כמו שהחרישה צורך הזריעה : כן **ויסרו,** מה שייסר ה' את האדם, הוא **למשפט** ולתכלית כדי שע"י **אלהיו יורנו,** שע"י המוסר ישיב לב לשמוע כלמודים, ויצליח לקבל זרע החכמה היראה המוסר והדעת : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ויסרו למשפט.** וחברו ויסרתיך למשפט (ירמיה ל' יא). **מו** (כח) : (מלבי"ם באור המלות)

כִּזֶּה כִּי לֹא בְּחֲרוּץ יוֹדֵשׁ קְצַח וְאוֹפֵן עֵגְלָה עַל כַּמֵּן יוֹסֵב כִּי בַמָּטָה יִחַבֵּט קְצַח וְכַמֵּן : בַּשֶּׁבֶט :

כִּס"י **בחרוץ.** הוא עץ עשוי חרילי' חרילים ושמו מורג ומחתך זו הקשין להיות תבן : כי לא בחרוץ יודש קלח. לפי שזרעו נוח ללאת מתוך קשין שלו וכן על כמון לא יסבו אופן עגלה לדשו לפי כי קל הקלח לחוצטה **במט'** **והכמון** **בשבת** : (כִּס"י)

מצודת דוד **כי לא בחרוץ.** ר"ל כי לא דישת כל המינין שוה אולם יש הפרש בין מין למין כי הקצח לא יודש בחרוץ לפי שהוא נוח וקל להפרש מהקשין ואין מהצורך לדושו בחרוץ : **ואופן עגלה על כמון יוסב.** מלת לא האמור בתחילת הפסוק משמשת בשתים כאלו אמר על כמון לא יוסב ר"ל אין מהצורך לסבב אופן עגלה על כמון להפרישו מהקשין כי גם נוח להיפרש בדבר קל : **כי במטה.** אלא במטה יחבט קצח, וכמון יחבט בשבט כי גם באלה נפרשים מן הקשין : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחרוץ. שם כלי מלא חריצים עשוי לדוש בו וכן ובחריצי הברזל (ש"ב יב) : **יודש.** מלי דישה : **ואופן.** גלגל ולתוספת ביאור אמר עגלה מלי עגול : **יוסב.** מלי סבוב : **כי במטה.** אלא במטה : **יחבט.** ענין הכאה ודישה כמו חובט חטים בגת (שופטים י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי לא בחרוץ, מתחיל לבאר החלק השני מן המשל. לבאר ענין היסורין הבאים על האישים הפרטיים, שלפעמים הצדיקים מעונים ומדוכאים, ונשא ע"ז משלו מן התבואה, שגם אחר שהצליחה הזרע, ותעש פרי תבואה, הלא החטה והדגן וכל מיני תבואה יצאו מעורבים במוץ ופסולת, וצריך דישה וטחינה להסיר המוץ ולנקותו עד שיהיה קמח נקי, כן גם הנפש אשר זרועיה תצמיח, והוכנה לקבל דת ומוסר, לפעמים יתערבו עם למודיו למודים זרים משובשים ורעיונות כוזבות, מצד השכל והמדמה, וצריך להסיר התבן מן הבר, ולברר האמת מן השקר. והנה כמו שבמיני התבואה נמצאים מוץ ופסולת הדבוקים דבוק שכניי, המוסרים ע"י דישה או חביטה, ופסולת הדבקים דבוק עצמי, הבלתי מוסרים רק ע"י טחינה בריחים ורקידה בנפה. כן השבושים והדעות הזרות, אשר ישתרשו בנפש, מהם הבאים ע"י כח המדמה קלים ההסרה ע"י משפט השכל, ומהם שבושי השכל עצמו ע"י למודים מטעים פילוסופיים והקדמות מוטעים קשים ההסרה, וצריך שצדיק באמונתו יחיה, ולא יסיר ממנה. ומצד זה יבואו יסורין על אישים פרטים אשר כבר קבלו חקי החכמה והדעת איש ואיש לפי ענינו. ובענין זה היסורין שבאו על עם ה' במצרים בימי הילדות טרם קבלו התורה היו כענין החרישה לקבל הזרע שהוא התורה והיסורין הבאים עליהם אח"כ הם כענין הדישה או הטחינה להסיר מהם מחשבות הכוזבות והאמונות הזרות מצד אשר בילדי נכרים ישפיקו, והם יהיו לפי מדרגות הדור ואנשיה הפרטיים, ובזה נבא אל הבאור. אומר **כי לא בחרוץ יודש קצח,** הן הדישה הבאה להסיר המוץ הנדבק דבוק שכניי תוסר בקל, ומינים רבים גם הדישה לא תהיה ע"י חרוץ או אופן עגלה כמו שצריך בדישת דגן וחטה. **כי הקצח יחבט במטה** והכמון יוסר ממנו הקליפה עוד בקלות יותר, כן לפעמים יתקנו מעשיהם במוסר קל ותוכחה בדברים וא"צ ליסורין, אם ירצה להסיר רק המוץ החיצוני הבלתי נדבק : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חרוץ. וחברו מורג חרוץ, לקמן (מ"א טו) עץ עשוי חריצים לדשת התבואה. ואופן עגלה הוא יותר מחרוץ. והכמון נידש בקל מן הקצח, כי במטה יחבט קצח וכמון בשבט, ובזה הוסיף בכפל, לאמר, ואף כי שא"צ אופן עגלה, ואף כי שא"צ זה אל הכמון. וההבדל בין דש וחובט. למע' (כז יב). ומלת לא נמשך גם על אופן עגלה : (מלבי"ם באור המלות)

לְחֵם יוֹדֵק כִּי לֹא לְנֶצַח אֲדוֹשׁ יְדוּשְׁנוּ וְהֵמָּה גִלְגַּל עֲגֻלָּתוֹ וּפְרָשׁוֹ

רפ"י לחם יודק. ואת מי דקים בדברים קשין את הלחם של תבואה לפי שאינה נוחה ליחבט: כי לא לנכח אדוש ידושנו. הרי כי זה משמש בלשון אלא לא לנכח כותשין עליו לפי שלעולם לא יכתשו גרעיני הזרע להיות נדשין ליכתת ע"י החרוץ ואופן העגלה: והמם גלגל עגלתו ופרשיו. וכשמסבזין עליו אופני עגלה לדוקו ולדושו אפי' הגלגל הומם ומשתבר וכן שאר כלי העגלה עמו המפריקים את התבואה מקשיה לא ידוקנו והחטי' אינם נידוקין להיות נטחנין. אדוש ידושנו. כמו עשה יעשה (יחזקאל לא), אף יאנף (לעיל כב) ואל"ף זו באה במקום ה"א כמו ואחרי כן אתחבר יהושפט (דה"ב כ') כמו התחבר אף כאן הדוש ידושנו וכן חזרו מנחם: (רפ"י)

מצודת דוד לחם יודק. התבואה שעושים ממנו הלחם שאינו נוח להיפרש מהקשין בדבר קל לכן הוא נידש בחרוץ ובאופן עגלה לכתת את התבן דק דק עד שיתגלה הגרעין: **כי לא לנצח**. אלא לא לזמן מרובה ידוש בהם את התבואה רק לפי צורך הפרשת הגרעין מהקשין: **והמם גלגל עגלתו**. ר"ל כי אם יעשה זה זמן רב אז אופן העגלה יכתת וישבר אף את הזרע: **ופרשיו לא ידקנו**. ר"ל וכן החרוץ לא יעבור זמן רב על התבואה בכדי שלא יהיו שיני החרוץ מכתתים את הזרע דק דק והנמשל הוא לומר שכמו שאין דרך הדש לדוש קצח וכמון בחרוץ ובאופן לפי שנוחים המה להיפרש מהקשין ודי להם בדבר קל כן אלו הייתם נוחים לקבל מוסר במעט רמז משפט יסורים לא היה המקום מכביד היסורים עליכם אבל הואיל ולא כן הוא מהצורך להכביד היסורים למען תוסרו כתבואה הזו שאינו נוח להיפרש מהקשין אשר מהצורך לדושו בחרוץ ואופן ואולם לא לנצח יריב ולא יעשה כליה כתבואה זה שאינו נידש זמן מרובה שלא להפסיד הזרע (מצודת דוד)

מצודת ציון יודק. מלי דק: **כי לא**. אלא לא: **לנצח**. ר"ל לזמן מרובה: **אדוש**. מלי דישה והאלי"ף נוספת: **והמם**. ענין כתיחה ושבירה כמו יום מהומה ומבוסה (לעיל כב): **גלגל**. אופן ולתוספת ביאור אמר עגלתו מלי עגול: **ופרשיו**. הם שיני החריצים הפרושים ופרודים זה מזה: **ידקנו**. מלי דק (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לחם יודק, אבל אם ירצו לעשות לחם, שאז צריך להסיר הקליפה הדבקה עם הדגן והחטה דבוק עצמיי, לא די בדישה, רק צריך להדיקו במכתשת וטחנו בריחיים או דכו במדוכה, כי גם הדישה בגלגל וחרוץ הצריך להסיר מן הדגן המוץ החיצוני לא יועיל להסיר הקליפה, **כי לא לנצח אדוש ידושנו** הדישה המסירה המוץ של הדגן

מלמעלה, לא יהיה לנצח, כי הוא לא יועיל רק על תיקון הראשון להסיר המוץ, לא להדיקו ולטחנו באופן שיוסר הקליפה, כי גם אם **המם גלגל עגלתו ופרשיו מ"מ לא ידוקנו** באופן שיודק לקמח ויוסר הקליפה כי לזה צריך מכתשת או ריחים, וכן מי שנדבקו בו השבושים והמחשבות הרעות דבוק עצמיי טבעיי, לא די לו בתוכחה לבד וצריך להביא עליו יסורין שהם בדמיון הדיכה והטחינה עד שיתברר הקמח מן הסובין : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יודק. ידוש עם ידוק אינם נרדפים, כי ההדקה הוא לעשותו קמח. ולכן לא השכילו המבארים פה. ואל"פ אדוש במקום ה' המקור (מלבי"ם באור המלות)

כַּטְו גם זאת מעם יהוה צבאות יצאה הפליא עצה הגדיל תושיה: (פ)

רס"י גם זאת מעם וגו'. גם זאת כדרך דסי תבואה וחוצטי קלח וכמון מעם הקב"ה ילא : הפליא עצה. להראותכם רמזים כדרך חידוש משל נפלא ומכוסה כי כאשר הכמון והקלח אינם מכזידין עליהם במדושה רבה לפי שהם נחזטין בקל כך אילו הייתם ממהרין לקבל מוסר לא היה מכזיד עליכם גזירות ואתם קשים לקבל תוכחות כתבואה הקשה לדוש לכך יכזיד עליכם הרבה ולא לנלח לכלייה יריב וידקה כאשר לא לנלח אדוש ידוקנו ויכלו חיאי מכותיו ואתם לא תכלו דוגמת המימת הגלגל והעגלה והחטין לא ידוקו ואילו הייתם נוחים לכלות לא היה צודק אתכם ביסורין קשין כפסתני הזה כשהוא יודע שפסתנו יפה הוא מנקש עליה : (רס"י)

מצודת דוד גם זאת וכו'. כאומר עם שאמרתי שמעו קולי דעו שמהשם נאמר לי המשל הזה ולא מלבי אמרתי : הפליא עצה. בזה המשל הראה עצה נפלאה : הגדיל תושיה. הראה חכמה גדולה ומוסר נפלא : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפליא. מלי פלא : הגדיל. מלי גדול : תושיה. מלי יש וחכמת התורה נקראת כן על כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כשאר הדברים שבעולם : אריאל. המזבח נקרא אריאל וכן קראו יחזקאל כמ"ש והאריאל שתיים עשרה אורך (יחזקאל מג) ונקרא כן ע"ש שירד עליו האש מהאל מן השמים ורבצה עליו כארי וכפל המלי כדרך הנוהם וצועק כמו מעי מעי אוחילה (ירמיה ד) : קרית. עיר : חנה. שכן : ספו. מלשון תוספת : חגים. כן יקראו הקרבנות על כי רובם באים בחג וכן אסרו חג (תהלים קיח) : ינקופו. ענין כריתה וחתוך כמו ונקף סבכי היער (לעיל י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין גם זאת, באור המשל השני, אומר כי גם זאת יצאה מאת ה' אשר הפליא עצה, ר"ל כי אנו רואים במעשה ה' ובכלל המציאות. רב הכמות ורב האיכות, כי אנו רואים שהמציאות מתפשטת עד בלי גבול, כמ"ש מה רבו מעשיך ה', ובכ"ז אנו מרגישים ג"כ פליאות רבות מחכמתו העליונה בכל נקודה ונקודה, עד שכל חלק וחלק מכלל המציאות הוא בב"ת בערך החכמה הנפלאה הצפונה בקרבו. כמ"ש כולם בחכמה עשית. ר"ל שעם רבויים בכמות הם מלאים חכמה ופליאה. וכן אמר מה גדלו מעשיך ה' ובכל זאת מה עמקו מחשבותיך, עד שאיש בער לא ידע ולא יבין את זאת. וכן אמר פה שהפליא וכסה עצה וחכמה בהמציאות אשר ברא עד שעצתו נפלאה ומכוסית לרוב, לא יביטו בה רק החושים ברוח ה', ובכ"ז הגדיל תושיה שהוא המציאות בעצמה בחיצוניותיו גדול בכמות ורב מאד עד שבהמציאות הגדולה הזאת אם נעמיק בו, יתגלה לנו העצה שהיא התכלית הידוע לו הנפלא והמכוסה בכל דבר. כמו שתראה איך בתקוני הלחם בכל פרטיו, מכוסה בצעיף המשל תקוני הלחם הנפשי, והסרת המוץ והתבן בכח הנפש: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עצה תושיה. העצה אצל ה', תורה התכלית הנרצה אליו (למעלה יד כו). ותושיה שרשו יש ונמצא. וזולת מ"ש בפנים י"ל השם מפליא עצתו בבחירת התכלית היותר טובה בין כל התכליתים האפשריות, גם לא יצויר יחסרו לו האמצעיים להשגתו, כי הגדיל היש והמציאות, עד שכל האמצעיים מוכנים לפניו להוציא כלי למעשהו (מלבי"ם באור המלות)

פרק-כט

ישעיה

א הו' אַרְיָאֵל אַרְיָאֵל קְרִית חֲנָה דָּוִד סְפוּ שְׁנָה עַל שְׁנָה חֲגִים יִנְקְפוּ:

רפ"י הו' אַרְיָאֵל. ת"י מדבחה דה' ואף יחזקאל קראו כן שנה' (יחזקאל מג) והארזאל שתיים עשרה ע"ש אש של מעלה שהיתה רוצנת כארי על גבי המזבח כמו ששנינו בסדר יומא ורבותינו פירשו על ההיכל שהיה אר מאחוריו ורחב מלפניו: קרית חנה דוד. לאיתבני בקרתא דקרא צה דוד: ספו שנה על שנה. ותמיד עונותיכם הולכים וחזקים עד שחגים שלכם

ינקופו ויכרתו ל' נוקף זית (לעיל יז) : (כז"י)

מצודת דוד **הוי אריאל**. אמר הנביא יש להתאונן על המזבח העומד בהעיר אשר שכן שם דוד : **ספו וכו'**. כי מעולם לא לן אדם בירושלים ועון בידו כי תמיד השחר כפר על עוונות הלילה ותמיד של בין הערבים כפר על עוונות היום אבל מעתה יתוספו עוונות שנה זו על עונות שנה שעברה כי הקרבנות יכרתו ואינם להתכפר : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **הוי אריאל**, (מתחיל לבאר הנמשל של המשל הקודם בפרטות, כי לא לעולם יחרוש החורש לזרוע, ולא לעולם יתמידו הצרות, רק יכריחם לשוב בתשובה, ואז יושעו) **אריאל אריאל** אומר ירושלים החשובה אם מצד עצמה, שהוא חוזק ישראל וגבורתם, אם מצד מלכה **קרית חנה** בה **דוד** הצדיק, וא"כ. היה לך לעסוק ביראת ה' ועבודתו, ותהי להפך כי **ספו שנה על שנה**, תוסיפו שנים כאילו עקר חייכם רק להוסיף שנים לא לקנות בהם איזה שלמות, ובמשך השנים האלה שני חייכם חגים ינקופו, יקיפו תמיד ימי חג ושמחות של הבל. אבל דעו כי אחרי אשר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אריאל**. כינוי לגבורים (ש"ב, כג כ'), לירושלים ושבת יהודה (בראשית מט ט'), למזבח (יחז' מג טו), גם משל להאומה בכלל (במדבר כג כד. כד ט'). **קרית**, התי"ו חלף ה"א כמו ציצת נובל, אל תתני פוגת לך : **ינקפו**. עם מושג פעל נקף לכריתה, מוקשר גם הוראות יקף והיקף. וגדרו הקציצה הסבובית, כני"ל (יו"ד לב), ופה על הקפת ימי המשתה, וכריתת החגים האלה שבלתי מתקיימים ואחריתה שמחה תוגה. וצווי **ספו שנה על שנה**, דומה כמליצת שמח בחור בילדותך וכו' ודע כי על כל אלה וכו'. וכן פה, ספו שנה, אבל עת והציקותי, אז והיתה לי : (מלבי"ם באור המלות)

זב **והציקותי לאריאל והיתה תאניה ואניה והיתה לי כאריאל:**

כז"י והיתה לי כאריאל. תהא מוקפת חללי חרב כמזבח המוקף זבחי **כהמ'** : (כז"י)

מצודת דוד **והציקותי וכו'**. אביא מצוק וצרה על ירושלים ותהיה מלאה מצער ויללה ותהיה מוקפת הרוגים כמו המזבח המוקף זבחי בהמות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והציקותי**. מלשון צוקה וצרה : **לאריאל**. קרא שם העיר ירושלים ע"ש המזבח העומד בה : **תאניה ואניה**. ענין אבל וצער כמו וירב

בבת יהודה תאניה ואניה (איכה ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והציקותי לאריאל**, עד שיצוק בצוקת נפש (פערצווייפלונג) עד כי **והיתה תאניה** תתאונן על חטאיה ורוע מזלה אז **והיתה לי**, לעבוד אותי **כאריאל**, כראוי לאריאל עיר הקדש (וזה הנמשל של הכל היום יחרוש) : (מלבי"ם באור הענין)

ג וְחִנִּיתִי כְדוֹר עָלֶיךָ וְצָרְתִי עָלֶיךָ מִצָּב וְהִקִּימְתִי עָלֶיךָ מִצָּרְתִּי:

רס"י **כדור**. כסורה של גייסות מקיפות : מוצב. ל' כרקוס המוצב על העיירות : מלכות. ל' מלור : (רס"י)

מצודת דוד **וחניתי כדור עליך**. אשכון עליך גייסות מסביב ככדור הזה שהיא עגולה ועל מחנה שנחריב יאמר : **וצרתי עליך מוצב**. אעיר לב שנחריב לצור עליך בהעמדת מוצב הוא מגדל עץ שמעמידים סמוך לעיר לזרוק ממנו חצים ואבני בליסטראות : **מצורות**. שאר מיני מצור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וחניתי**. מלשון חניה ושכנות : **כדור**. כמו ככדור ותחסר כ"ף השמוש וכן כדור אל ארץ רחבת ידים (לעיל כב) והוא כל מה שזורקין מיד ליד ומקבלין אותה : **וצרתי**. מלשון מצור וכן יקראו הבנינים שעושין ומקיפין את העיר לכבשה ונקראו כן ע"ש שהם מצירים ודוחקים אותם בזה : **מוצב**. מגדל עץ גבוה נצב הקומה. מצורות. מלשון מצור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וחניתי**, (משל השני של לחם יודק) אחנה סביבך בחיילותי אח"כ **וצרתי עליך** עד שתבא במצור, אחר כך **והקימתי עליך מצרת** לתפוש העיר וללכדה, עד כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כדור**. חניית המחנה בעיגול. **והמוצב**, הם הגבורים היוצאים בראש להשחית, כמו מצב פלשתים. והקימתי מצרת כמו ובנית מצור על העיר (דברים כ' כ') : (מלבי"ם באור המלות)

ד וְשָׁפַלְתָּ מֵאֲרֶץ תְּדַבְּרִי וּמֵעֶפֶר תִּשָּׁח אֲמַרְתָּ וְהָיָה כְּאֹב מֵאֲרֶץ קוֹלְךָ וּמֵעֶפֶר אֲמַרְתָּ תִצְפָּצֵף:

רס"י **מארץ תדברי**. יהא נראה כאילו דבור היוכל מפין יולא מתחת הקרקע : **אמרתי תלפץ**. להתחנן אלי ומתוך תחינתך יכמרו רחמי :

לְפָנוּף. הוּא ל' קוֹל לַחֵץ כְּקוֹל עוֹפוֹת דְּקִים : (רָש"י)

מצודת דוד **ושפלת**. תהיה מושפלת ותדברי בהכנעה בקול נמוך כאלו הקול יוצא מתחת לארץ : **ומעפר תשח אמרתך**. תכופף אמרתך כאלו תדבר מן העפר וכפל הדבר במ"ש להורות על גודל ההכנעה : **והיה כאוב**. ותדבר בלחש בהכנעה וישמע קול כקול האוב הנשמע מארץ שהוא קול נמוך עד שלא ידמה דבור אדם אלא צפצוף כעופות : **ומעפר**. תצפצף בקול כאלו יוצא מן העפר וכפל הדבר פעמים רבות על גודל ההכנעה ומרבית התחנונים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תשח**. ענין כפיפה כמו וישח אדם (לעיל ב) : **כאוב**. כן יקרא גוף המת המגיד עתידות על ידי כשוף כמו דרשו אל האובות (לעיל ח) : **תצפצף**. כן נקרא קול העופות וכן ופוצה פה ומצפצף (לעיל י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ושפלת**, כאילו תדברי מארץ מרוב שפלך, **(ומעפר** עיין בבאור המלות). **והיה**, שמלבד שפלת המקום יהיה קולך דומה כקול האוב, שאינו דבור אדם חי רק מגוף מת שנזרק בו נשמה לפי שעה, וגם לא יהיה דבור אדם כלל רק אמרתך תצפצף כצפצוף העוף, ואז. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מארץ מעפר**, זה כמליצה של מעלה (כה יב, כו ה'), ארץ מגביל נגד הרום, ועפר מוסיף שילחך עפר. ולכן אמר ושפלת מארץ, ומעפר תשח. כי שפל, בבחינת הרום. ושח, בבחינת הקומה (כנ"ל ב' ט'). וכן הוסיף, נגד תדברי אמרתך. כי אמירה חלושה מדבור כמ"ש לקי (מ"ם כז). וכן העלה מליצתו, במ"ש נגד קולך, **תצפצף**, שמוסיף שלא יהיה קול אדם רק צפצוף עוף חלוש מאד : (מלבי"ם באור המלות)

לַחֵץ וְהָיָה כְּאֵבֶק דֶּק הַמּוֹן זָרִיף וְכִמְץ עֲבַר הַמּוֹן עָרִיצִים וְהָיָה לְפִתְעַ פְּתָאִים:

רָש"י והיה כלצב דק המון זריף. אוכלוסי סנחרב שיהיו למאכולת אש ויעשו אצב : והיה. הדבר הזה : **פתע פתאום**. מקרה פתאום : (רָש"י)

מצודת דוד **והיה כאבק**. ובעבור מרבית ההכנעה יכמרו רחמי עליך ויהיו המון הזרים הצרים עליך כאבק דק ההולך בנפיחת הפה כי יכלו מהרה על ידי המלאך המכה בהם : **וכמוץ עובר**. כמו המוץ שעובר ברוח קימעא כן יכלו המון העריצים וכפל הדבר במ"ש : **והיה לפתע פתאום**. הדבר הזה יהיה בפתע פתאום : (מצודת דוד)

מצודת ציון כאבק. כן יקרא העפר הדק וכן והיה לאבק על ארץ מצרים (שמות ט) ולתוספת ביאור אמר דק : **המון.** ענין רבוי עם כמו כל ההמון הגדול הזה (מ"א כ) : **זריך.** מלשון זר ונכרי : **וכמוץ.** הוא פסולת התבואה כמו כמוץ יסוער מגורן (הושע יג) : **עריצים.** חזקים כמו כגבור עריץ (ירמיה כ) : **לפתע.** כמו בפתע וכן ישבת לכסא (תהלים ט) ומשפטו בכסא ופתע ענינו כמו פתאום וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) (מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין והיה כאבק דק, האבק הוא פירוד המורכב לחלקים דקים, ויש בו ב' מעלות נגד המוץ עובר **א.** שהם חלקי המורכב לא כן המוץ שהוא רק הפסולת, **ב.** ששוכבים במקומם לא כן מוץ עובר, שהוא המוץ אשר תדפנו רוח, וז"ש כי מחנה סנחריב שהם **המון זריך** שימותו סביב לירושלים וישארו שם פגריהם, יהיו דומים **כאבק.** **והמון עריצים** שהם הגבורים והוא מלך אשור וקצת שריו שנשארו ולא מתו, יהיו דומים **כמוץ עבר** שישאהו הרוח אל ארצו ונפל בחרב בניו בארצו, וכ"ז יהיה **לפתע פתאום** בלילה אחת יען כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות זריך, עריצים. זר הוא שם מצטרף בערך מי שהוא זר אצלו, לכן אמר בכינוי זריך, ועריצים, גבורים : **לפתע פתאום,** פתע, מציין מהירת הפעולה בלא דעת וכונה. אם בפתע בלא איבה הדפו. ופתאום, מציין מהירת הזמן התוכפת פעולתה מבלי הכנה. וכן אמרו חז"ל (כריתות ט') פתע שוגג, פתאום אונס. ובארתיו (במדבר ו' ט'). ופה בא הדבר בתכיפות הזמן ומהירות הפעולה גם יחד. (ו) **ברעם.** הרעם יסובב מן ענני שמים נושאי המים. והרעש, יסובב אותו יסוד העפר עפ"י החלקים הזרים המורכבים בו. ולהב אש, הוא יסוד האש. וסופה וסערה, מיסוד הרוח, הנה היו מטרה לחצי הארבע יסודות. והרעם והרעש ירעימו בקולם תמיד, לכן אמר בהם וקול גדול : (מלבי"ם באור המלות)

וְלֵב מֵעַם יְהוָה צְבָאוֹת תִּפְקֹד בְּרַעַם וּבְרַעַשׁ יְקוֹל גָּדוֹל סוּפָה וְסִעָרָה וְלֵב אֵשׁ אֹכְלָה:

רס"י מעם ה' נצלות תפקד. ואחרי שתפלי ותלפף אמרתך תפקד אריאל מאתי להוסיעה ברעם וברעש וגו' : (רס"י)

מצודת דוד מעם ה'. מאת המקום תבוא עליהם הפקודה הזאת ברעם וברעש וכו' והמשיל הכאת המלאך בהם לרעם ורעש וכו' : **ולהב אש אוכלה.** כאלו שרפה בהם להבת אש : (מצודת דוד)

מצודת ציון תפקד. ענין השגחת הבאת הפורעניות וכן באו ימי הפקודה (הושע ט) : **סופה וסערה.** רוחות חזקות : **ולהב.** שלהבת : **אוכלה.** שורפת

מלבי"ם - באור הענין מעם ה' צבאות תפקד, גזרה זאת על אשור, ברעם
ורעש, הם שני הענינים שזכר למעלה (כ"ח כ"א) כהר פרצים יקום ה'
שהוא הרעש, וכעמק בגבעון ירגז שהוא הרעם, ולא יהיה בחשאי רק בקול
גדול, וילוה אל זה סופה עם להב אש, שהסופה תבער הלהב כמ"ש למעלה
(יו"ד ט"ז) והיה אור ישראל לאש, (גם צייר בזה ג' מחנות שראה אליהו,
רוח, רעש, אש (מ"א, י"ט) ונגד המחנה הדי של דממה דקה אמר כי פה
יהיה בקול גדול): (מלבי"ם באור הענין)

זו והיה כחלום חזון לילה המון כל הגוים הצבאים על אריאל וכל צביה
ומצדתה והמציקים לה:

רש"י והיה כחלום. שדומה שרואה ולא ראה כך יהיה המון כל הגוים ידמו
לכזוב ולא תעלה בידם: וכל לוציה. המליצים עליה מלכ ומשחית שקורין
לנבי"ל בלע"ז כמו שנאמר בשאול (שמואל א יד) המלכ והמשחית חרדו:
(רש"י)

מצודת דוד והיה כחלום וכו'. המון העמים הבאים בצבא על ירושלים יהיו
כחלום הנראה בלילה שאין בו ממש: וכל צוביה. וכן יהיו כל המעמידים
מוצב ומצורות וכל המצירים לה: (מצודת דוד)

מצודת ציון חזון. ענין ראייה כמו ואתה תחזה (שמות יח) והחלום נקרא
חזון לילה: הצובאים. מלשון צבא עם: אריאל. זה ירושלים: צוביה.
מלשון מוצב האמור למעלה והוא מגדל עץ: ומצודתה. הוא ענין מבצר
וחוזק וכן מצודת ציון (ש"ב ה): והמציקים. מלשון מצוק ומצור: (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה כחלום, כמו החולים שבבקר יראה שאין בו
ממש, וביחוד חזון לילה החלום שאינו אמתי רק בא ע"י חזיונות לילה
וכח המדמה, שמלבד שאין ממש בעצמותו לא ישאר ממנו שום רושם
והתפעלות כלל, כן יהיה המון כל הגוים הצובאים על אריאל (זה נגד
וחניתי כדור עליך) וכל צביה (נגד וצרת עליך מוצב) ומצדתה (נגד
והקמותי עליך מצורות) והמציקים לה (נגד והציקותי לאריאל): (מלבי"ם
באור הענין)

זו והיה כאשר יחלם הרעב והנה אוכל והקיץ וריקה נפשו וכאשר
יחלם הצמא והנה שתה והקיץ והנה עיף ונפשו שוקקה כן יהיה המון

כָּל הַגּוֹיִם הַצְּבָאִים עַל הָרַר צִיּוֹן: (פ)

רס"י שוקקה. תאצה וכן אל אישך תשוקתך (בראשית יג) : כן יהיה וגו'.
לא יסיגו תאותם אשך יזמו לעשו' : (רס"י)

מצודת דוד והיה כאשר יחלום. הדבר הזה יהיה דומה למי שהוא רעב וראה בחלומו שהוא אוכל למלא בטנו וכאשר הקיץ מצא בטנו ריק ממאכל כשהיה : והנה שותה. לרוות הצמאון : והנה עיף. שהוא צמא כשהיה ונפשו תתאוה אל השתיה : כן יהיה וכו'. כי יחשבו שילכדו העיר ולא כן יהיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון והקיץ. ענין הערה מהשינה : וריקה. מלשון ריק : נפשו. כמו גופו וכן ברזל באה נפשו (תהלים קה) : עיף. ענין צמאון כי העיף צמא לשתות וכן בארץ עיפה (לקמן לב) : שוקקה. ענין תאוה כמו ואל אישך תשוקתך (בראשית ג) : הצובאים. החונים על צבאם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה כאשר יחלום, הרעב והצמא ע"י שיתאוו לאכילה ושתיה, ידמה להם בחלום שאוכלים ושותים, ויש הבדל בין הרעב החולם ובין הצמא החולם, כי במעמד הרעבון בעת יתלהב החום הטבעי ע"י מזי רעב, תאבד האיציטומכא תאות האכילה, ולא ירגיש רק העיפות והחלישות שנפשו ריקה, לא תאוה למאכל, כי הקדחת תזין את הגוף כידוע. אבל הצמא עת תתלהב בו הקדחת ע"י התפעלות החלום, תגדל אצלו מלבד הרגשת העיפות גם תאות השתיה, כמ"ש והוא עיף כמו הרעב החולם, ונוסף לזה כי גם נפשו שוקקה ותאוה לשתיה, כן יהיה המון כל הגוים הצבאים על הר ציון ידמו כשני החלומות הנזכר, שהגוים שהתחברו אל מחנה סנחריב לשלול שלל, והם נשארו בחיים, נדמו כרעב החולם, כי שבו לביתם ריקם כאשר באו. אבל סנחריב עצמו ומחנה אשור, שמלבד שלא שללו כחפצם עוד נאבדו ונאבד מלכותם, נדמו כצמא החולה, שעוד תגדל הצמאון ורשף הבוער בו ע"י הדמיון אשר התעהו בחלום : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות והקיץ, והנה עיף ונפשו שוקקה, והנה, מורה התחדשות בכ"מ. ויהי בבקר והנה היא לאה. כי להצמא החולם יתחדש השוקקות, שהוא הצמאון הגדול, לא כן להרעב החולם לא יתחדש ענין כי ריקה נפשו מכבר, לכן לא אמר בו והנה ריקה נפשו : (מלבי"ם באור המלות)

טז הַתְּמַהְמָהוּ וְהַתְּמָהוּ הַשְּׂתַעֲשְׂעוּ וְשָׂעוּ שְׂכָרוֹ וְלֹא יֵין נָעוּ וְלֹא שְׂכָר:

רפ"י התמהמהו. הו מתונים להתבונן לחשוב על מעלליכם : ותמהו. ותהיו תמהים על קילקולכם : השתעשעו. ל' עיניו השע (לעיל ו) היו עורים מראות : שָׁכְרוּ. עלמכם ולא מיין למה : כי נסך עליכם ה'. וגו'. לשון מזג כמו מסכה יינה (משלי ט) או לשון נסיכות השליט צכם רוח תרדמה על פושעי ישראל היה ניבא שהיו חוזים בכוכבים : (רפ"י)

מצודת דוד **התמהמהו ותמהו**. חזר להוכיחם ואמר התעכבו להתבונן הרבה ותמהו על עצמכם איך נהיתה הרעה הזאת לעזוב דברי הנביא האמת ולהתפתות מנביאי השקר : **השתעשעו ושועו**. התעסקו בצעקה וזעקו מרה על קלקולכם : **שָׁכְרוּ**. המה שכורים ולא משתיית יין ר"ל המה מבולבלים בדעתם כשכור : **נעו**. המה נעים ונדים כדרך השכור שאינו יכול לעמוד ביושר כ"א מתנענע : **ולא שכר**. לא משתיית השכר וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **התמהמהו**. ענין עכבה כמו אם יתמהמה חכה לו (חבקוק ב) : **השתעשעו ושעו**. ענין צעקה כמו ושוע אל ההר (לעיל כב) : **ולא יין**. פירוש ולא מיין : **נעו**. מלשון תנועה : **שָׁכְרוּ**. יין ישן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **התמהמהו**, אומר אל בני יהודה הבאים בבקר לראות מפלת סנחריב, מצייר כאילו **יתמהמהו** תחלה מלקרוב אל המחנה הנופלת **ויתמהו** כי לא יאמינו למחזה עיניהם, ואחרי **ישתעשעו** ויפנו שנית **ושעו** ופנו פעם אחר פעם כאיש הבלתי מאמין לזרות אשר יראו עיניו, כי ישאלו זה לזה לאמר איך אפשר כי בני אשור **שָׁכְרוּ ולא שתו יין**, ויותר מזה כי נעו כשיכור בקיאו **והם לא שתו שכר**, ומי הממם במהומה ורעש? וישכרו וישנו שנת עולם? : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **השתעשעו**. מגזרת וישע ה' אל הבל, בהכפל הפ"א והע"יין. על ששועה פניו תמיד אל דבר המרוצה לו, ושכר גדול מיין, כנ"ל (ה' יא יב, כד ט', כח ז') : (מלבי"ם באור המלות)

ז' כי נסך עליכם יהוה רוח תרדמה ויעצם את עיניכם את הנביאים ואת ראשיכם החזים קפה:

מצודת דוד **כי נסך עליכם ה'**. המקום כסה עליכם : **רוח תרדמה**. להיות מבולבל כמי שהתרדמה אחזתו כי הבא לטמא פותחין לו : **ויעצם**. הוא סגר את עיניכם עד שלא תבחינו אף בדבר הנראה לעינים : **את הנביאים**. עם נביאי השקר ר"ל גם עליכם נסך וכו' גם על הנביאים : **ואת ראשיכם החוזים**. הם הנביאים החוזים להם וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון נסך. מלשון סכך ומכסה כמו המסכה הנסוכה (לעיל כה) : **תרדמה.** היא שינה עמוקה כמו והוא נרדם ויעף (שופטים ד) : **ויעצם.** ענין סתימה וסגירה כמו ועוצם עיניו (לקמן לג) : **את הנביאים.** עם הנביאים : **החוזים.** מלשון חוזה ור"ל נביאי השקר העושים עצמם כחוזים : **כחוזים** (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי נסך, עפ"י יתחיל להתוכח עם אנשי דורו אשר לא האמינו עד עתה לדברי החוזים והנביאים, אומר הנה ה' נסך, ויצק עליכם רוח תרדמה, כאילו נרדמתם בחיק הבלי עולם, ועיי כך עצם את עיניכם אשר לא פתחתם אותם להביט אל פועל ה' ומעשהו, אבל איך תחשבו, כי הרוח תרדמה הזה את הנביאים ואת החוזים ראשיכם ומנהיגכם כסה? האם בעבור שאתם ישנים שנת הכסילות והעוררן האם בעבור זה תחשבו, כי גם הנביאים והחוזים עיניהם טחים מראות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נסך עליכם ה'. מבואר אצלי בכל מקום, כי בשמקדים מלת היחוס לפני הנושא, המלה היא עקרית במאמר, ופה רק עליכם נסך לא על נביאיכם כדעתכם. ונסך, ענין יציקה. **התרדמה,** שינה עמוקה. ופעל **ויעצם,** גדרו סגירת העפעפים בעוצם רב : (מלבי"ם באור המלות)

יא ותהי לְכֶם חֲזוֹת הַכֹּל פְּדַבְרֵי הַסֵּפֶר הַחֲתוּם אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֹתוֹ אֶל יָדְעַ (הספר) סֵפֶר לְאֹמֵר קָרָא נָא זֶה וְאָמַר לֹא אוֹכֵל כִּי חֲתוּם הוּא :

רש"י חזות הכל. כל מה שהייתם חוזים צמזלות יהיה מכוסה מכם כדברי אגרת החתומה בשעוה אֶשֶׁר יתנוה לקרותה ליודע לקרות אגרת ואמר לא אוכל שהרי אין אני רואה בתוכה לפי שהיא חתומה : (רש"י)

מצודת דוד ותהי לכם חזות הכל. לכם היו נביאות של כל נביאי ה' כמו דברי הספר החתום אשר אם יתנהו אל היודע לקרות ויאמרו לו קרא נא זה וישיב הוא לאמר לא אוכל לקרות כי חתום הוא והנה מוצא עילה ותואנה לפי שאין רצונו לקרות כ"א היה רצונו לקרות היה משיב פתח החותם ואקראנה וכן החכמים שבכם אומרים הלא יש בדבר ה' דברים חתומים ולזה לא יתנו לב עליהם ואם היו חפצים בהם היו אומרים להנביא פרש לנו זה הדבר הסתום : (מצודת דוד)

מצודת ציון חזות. ענין נבואה : **החתום.** ענין סתימה וסגירה כמו חתום תורה (לעיל ח) : **אוכל.** מלי יכולת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותהי, ועיי שחשבתם כי כמו שעניניכם עצומים, כן

גם הנביאים עינם השע, עיי"כ נהיה לכם דומה חזות של הכל ונבואת כל הנביאים כדברי ספר החתום. ר"ל אתם חושבים שגם הנביא הגם שמכיר ענין שליחותו מ"מ אינו יודע פירוש נבואתו ובאורה, כי ה' חתם על הספר והאגרת אשר נתן ביד הנביא להובילו אל העם, בחותמו מלמעלה, עד שגם מוליך הספר שהוא הנביא אין לו רשות להסיר החותם ולפתוח האגרת, ועפ"ז אתם שואלים, הלא אם יתנו את האגרת הזה אל יודע הספר שהוא הנביא בעצמו לאמר קרא נא זה, הגם שהוא אם יהיה לו רשות להסיר החותם היה ביכלתו לקרות את האגרת מ"מ הלא יענה לאמר לא אוכל לקרות מה שבתוכו מצד כי חתום הוא בטבעת המלך, ואין לי רשות לפתחו, ועתה איך: (מלבי"ם באור הענין)

יב ונתן הספר על אשר לא ידע ספר לאמר קרא נא זה ואמר לא ידעתי: ספר: (o)

רפ"י ונתן הספר על אשר לא ידע ספר. וכסנוטלין ממנו ופותחין חותמה ונותנין אותה למי שאינו מכיר ל' אגרת ואומרין לו קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר כך כסתשביע שר האש יאמר לא אוכל כי חתום הדבר ממני וכסתשביע את חזירו יאמר איני מכיר את השם הזה שאתה משביעני בו שאין זה שמי וזהו שאמר ירמיה הנני מיסב את כלי המלחמה אשר בידכם (ירמיה כ"א) זה השם המפורש במדר' תהלי' : (רפ"י)

מצודת דוד ונתן הספר. וכאשר נתן הספר אל אשר לא ידע לקרות ספר ישיב לומר לא ידעתי לקרות אף אם היה פחות וכן הכסילים שבכם אומרים אין אנו מבינים אף הדברים המפורשי לנו ואמרו לחכמים: (מצודת דוד)

מצודת ציון על אשר. כמו אל אשר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונתן הספר, איך יתנו אותו מעתה אל איש מן ההמון אשר גם אם יסירו החותם ויפתחו האגרת מ"מ לא יוכל לקרות בו מטעם אחר מצד שאינו יודע ספר ולשון למודים. הרצון בזה, הם חושבים כי הנבואה נאמרה אל הנביא במשל וחדות סגורה מלמעלה בחותם צר, כמ"ש הלא ממשל משלים הוא, והנביא הגם שהוא חכם ומבין בכל חזון לא יוכל לדעת תוכן דברי הנבואה מצד שהוא חתום בחדות ורמזים, וכ"ש שא"א שבינה האיש ההמוני שגם אם יגידו לו הדבר בלא חדה לא יבין דברים נשגבים היוצאים מפי עליון, ובזה באו להכחיש שא"א שידע האדם ויבין דברות אלהים חיים, די לא איתי אינש על יבשתא די מלת מלכא יכיל להחוייה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות על. תחת אל, והמליץ שינה המלה לכונה הלציית, לאמר, וכי על ובעבור שלא ידע ספר אליו יתנהו לאמר קרא נא זה ? (מלבי"ם : באור המלות)

וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְעֹן כִּי נִגַּשׁ הָעַם הַזֶּה בְּפִיּוֹ וּבִשְׁפָתָיו כְּבָדוּנִי וְלִבּוֹ רַחֵק מִמֶּנִּי וְתֵהִי יְרֵאתָם אֶתִּי מִצּוֹת אֲנָשִׁים מִלְמָדָה:

רפ"י יען כי נגש העם הזה. יונתן תירגם חלף דליתרברב עמא הדין כלומר נגשו להגזיה עמנו עד לשמים הם מרחין עמנו כמכזדין אותי צפה וקפה ואת לבם הרחיקו ממני : ותהי יראתם אותי. לא כלב שלם כי אם צמלות האנשים המלמדים אותם התראו כנכנעים מלפניו כדי לפתוחו צפיקם : (רפ"י)

מצודת דוד יען כי נגש. בעבור כי העם הזה נגש אלי להתקרב בדבור הפה וכבדוני בשפתיי ולא בלב ידברו כי לבו רחוק ממני : ותהי יראתם אותי. מה שהם יראים מפני אינה באה מן הלב אלא כמצות אנשים המלמדים ואומרים התראו כאלו אתם יראים ונכנעים : (מצודת דוד)

מצודת ציון נגש. מלי הגשה וקרוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה, הנה הם חושבים כי בטענות כאלה הם נגשים אלי ומתקרבים לה', במה שהם מגדילים ומעריצים את דבר ה' שהוא למעלה משכל האדם והשגתו, אבל באמת רק בפיו ובשפתיו הם מכבדים אותי בזה, כי בזה הם מרחקים את לבבם ממני, כי עיני ידמו שא"א שישכיל האדם גם מצות אלהים ותורתו, וכאילו כל הנרצה מן המצוה והתורה הוא רק מעשים חיצוניים בלא מחשבה וכונה, אחר כי מחשבת עליון שגבו מיצור חומר לדעתם, וכל פקודי ה' הם גויות חומריות אין רוח השכל והמדע בם, ולכן ותהי יראתם אתי גם יראתם הוא רק מצות אנשים ורק מלומדה ומורגלת, ר"ל כי יש יעשה המצות רק מצד שכן הורגל מנעוריו והונהג עליהם, מבלי כונה ומחשבה ובכ"ז יודע שהם מצות ה', אבל הם לא יעשום מפני שצום ה' כלל רק מפני שכן צוום הוריהם ואבותיהם, וגם זאת מבלי דעת איזה טעם להמצוה רק מצד הלימוד וההרגל. כי עיני טענות כאלה יתפקרו להכחיש בכלל שיצוה ה' לאדם מצות וחקים, ושיוכל האדם לעמוד על כונת המצות וטעמיהם הישרים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בפיו ובשפתיו. שפה, חיצונית נגד הפה, ובארתי בפ"י תהלות (נא יז). מלמדה, כמו פרא למוד מדבר, אשר למדום אבותם (ירמיה ב' כד, ט' יג) מורגלת : (מלבי"ם באור המלות)

לְכֵן הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת הָעַם הַזֶּה הַפְּלֵא וּפְלֵא וְאֶבְדָּה חֲכַמַּת חֲכָמָיו וּבִינַת וּבְנָיו תִּסְתַּתֶּר:

רַס"י לכן הנני. הוא אשר יוסיף להפליא פלא ונוסף על פלא כיסוי על כסוי אוטם על אוטם ומהו הפלא הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו, קשה סילוקם של חכמי ישראל כפלים כחורבן בית המקדש וכל קללות צמסני' תורה שכולן אינן אלא הפלאה אחת והפלא ה' את מכותך (דברי' כח) וכאן שתי הפלאות : (רס"י)

מצודת דוד **לכן וכו'.** בעבור זה הנני הוא אשר יוסיף להביא רעה עד אשר יפלא בעיני הרואים : **הפלא ופלא.** ר"ל פליאה רבה ועצומה : **ואבדה.** אז תהיה אבודה חכמת החכמים ותהיה צפון ונסתר בינת הנבונים ר"ל לא יוכלו להתחכם להמלט מהרעה הבאה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **לכן,** כמו שהם אומרים שדברי מופלאים ומכוסים ונעלמים, כן אוסיף להפליא ולכסות הכל מאתם עד שלא ישיגו את דברי, וגם **החכמה** המקובלת באומה בטעמי המצות והשכלתם ובדרכי ה' הישרים **תאבד** מאתם, וכן **בינת הנבונים** שהיו משיגים את דברי בתבונת לבם מעצמם **תסתתר.** (כי באמת היה להם לדעת שדברי ה' אל העם תורותיו מצותיו ונבואתו לא נאמרו לפי כח המשפיע רק כפי הכנת ושכל המקבל, כמו שהמלמד יורה את הנער כפי שכלו **לא כפי רוחב** לב המורה) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **להפליא.** העלם וכיסוי סבת וטעם איזה דבר. שלשה המה נפלאו ממני (משלי ל' יח) : **חכמה.** היא המקובלת ושייך בה אבדה כי היא דבר קניני. אבל הבינה רק תכונה בנפש וכחניית, לא בפעל, לכן אמר **תסתתר** : (מלבי"ם באור המלות)

טו הוּי הַמַּעֲמִיקִים מִיְהוָה לְסֹתֵר עֲצָה וְהָיָה בְּמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאנֵנוּ וּמִי יוֹדְעֵנוּ: **(o)**

רַס"י לסתיר **עלה.** כמו להסתיר **עלה :** (רס"י)

מצודת דוד **הוי המעמיקים מה'.** אמר הנביא יש להתאונן על העם החושבי' להסתיר עצתם מה' במעמקי הלב כי יאמרו אין האל יודע

מחשבות האדם : והיה במחשך מעשיהם. כל מעשיהם הרעים יעשו בחושך להסתתר מבני אדם ויאמרו מי רואה אותנו ומי יודע ממעשינו הואיל ונעשה בחושך אבל לא יראו מהי : (מצודת דוד)

מצודת ציון המעמיקים. מל' עומק : **לסתיר.** כמו להסתיר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוי, אחר שהתוכח עם הכת שהיו אומרים שאין האדם מבין דברי ה', מתחיל להתוכח נגד הכת אחרת שהיו אומרים שאין ה' מבין דברי האדם ועניניו, והכחישו את הנבואה לגמרי באמרו כי מן הנמנע שישגיח ה' על מעשי בני אדם וינבאם, ובאו ג"כ ע"ז מצד גדולת השם ורוממתו, אמרו אחר שהראיה לא תצוייר רק ע"י כלי הראות שהם חושים גשמיים, והשם אין לו כלים גשמיים לחוש בהם, א"א שיראה את המוחשים הנתלים בזמן ובמקום, ובאין ספק הרבו הכת הזה להתפלסף על ענין זה, כטענת הפילוסופים היונים בחכמת מה שאחר הטבע, שטענו על ענין זה ארבע טענות, **א.** שריבוי הידיעה תחייב ריבוי בעצמות היודע, והי' הוא אחד לא יושג בו שינוי וריבוי בשום פנים, וז"ש **הוי המעמיקים מהי** שעמקו בחקירתם מצד שהוא ה' אחד ולא יתרבה, **ב.** טענו שיתחייב שיוולד בו ידיעה חדשה ע"י העצה החדשה שהוליד האדם, שהוא בוחר ויועץ בבחירה חפשיית, ויתחייב שינוי בהעצם הבלתי משתנה, וז"ש **לסתיר עצה, ג.** טענו שיתחייב מזה שישתלם היודע בהידוע ושיתעצם היודע בהידוע ואיך יתעצם האור עם החשך, העליון הבלתי ב"ב עם החמרי האפל, וז"ש **והיה במחשך מעשיהם, ד.** טענו אחר שהידיעה תוקדם לה הראיה החושיית הכליית, שהשכל יפשיט מושגיו מן החושים כידוע בחכמת הנפש, ואחר שהי' אין רואה בעינים חומרים א"כ אינו יודע, וז"ש **ויאמרו מי ראנו וממילא ומי ידענו?** : (מלבי"ם באור הענין)

טז הפֶּכֶם אִם כְּחֹמֶר הַיֵּצֵר יִחָשֵׁב כִּי יֹאמֶר מַעֲשֵׂה לַעֲשׂוֹהוּ לֹא עֲשֵׂנִי
וְיִצֵר אֶמֶר לְיוֹצְרוֹ לֹא הִבִּין:

רפ"י הפככם אם כחומר היוצר יחשב. תהפוכות שלכם הזאת אתם יודעים שהוא כחומר היוצר שאין החומר יכול לומר לעושהו לא עשאתי כך אינכם יכולין לומר שאיני מבין מעשיכם : כחומר וגו'. ל' תמיה הוא ויש תמיהות המתקיימות : לעושהו. כמו על עושהו ודוגמתו ואמר פרעה לבני ישראל (סמות יד), פן יאמרו לי אשה הרגתהו (סופטי' ט) : ויכר אמר ליוצרו לא הבין. אמר על יוצרו לא הבין מה ביצרו והלא הוא בנה את המטמוניו' והחלרי' והמחשבות : (רפ"י)

מצודת דוד הפככם. תהפוכות שלכם באמת כמו החומר של היוצר כן

יחשב הפככם אלי ר"ל כמו שהיוצר יודע מה בחומר כן נגלה אלי כל מחשבותיכם : **כי יאמר**. שמא יאמר דבר הנעשה על מי שעשה אותו הנה הוא לא עשני : **ויצר**. וכי הכלי הנעשה מהיוצר יאמר על היוצר הוא לא הבין יצירת מלאכתי ור"ל כמו שאין זאת כן אין נעלם ממני מחשבותיכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפככם. מלי הפוך ור"ל הפך היושר : **אם**. באמת וכן ואם בריאה יברא ה' (במדבר טז) : **כחומר**. כטיט : **היוצר**. כן נקרא אומן חרס : **כי יאמר**. שמא יאמר : **לעושהו**. על עושהו וכן אמרי לי אחי (בראשית יג) והדומים : **ויצר**. הכלי הנעשה מיוצר חרס : **הבין**. מלי בינה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הפככם, משיב להם על טענותיהם אלה, שכל אלה הטענות הגיעו אל הפילוסופים מצד שהם מדמים שהזמן והמקום והשגת החושים שהם תנאי השכלת שכל האדם, הם תנאי כל משכיל בכלל, ובזה ישפטו מן השגת האדם והשכלתו הבלתי משיג רק בחוש, על השגת כל שכל בכלל, וזה טעות גדול, כי השגת השכל מצד עצמו בלתי נתלה בתנאי החושים כלל, והשכל הבב"ת ישיג הכל כאחד השגה פשוטה בלתי נתלית בזמן ומקום ומשיגיהם כלל, כי הזמן והמקום אינם תנאי הדברים כמו שהם בעצמם, רק כמו שהם מוחשים, כידוע בחכמת בקור השכל, והשכל הבלתי משכיל ע"י חוש, ישיג עצמי הדברים העבר והוה ועתיד בהשגה פשוטה בלתי משתנית ולא מתרבת מצד שהוא יודע א"ע, עד שישגי ה' את כל הנמצא מראש ועד סוף בהשגה אחת מבלי יחייב זה ריבוי ושינוי בעצמותו ומבלי יעצרו המקום והזמן בעדו, כי המקום והזמן הם רק אצל השגתנו הנגבלת לראות דרך הזכוכיות האלה, ועקר ההשגה מצד השכל בעצמו צריך באמת שתוקדם הידיעה להראיה, שידע תחלה הדברים מצד עצמם, וע"י ידיעה זאת יראה אותם היינו שישגם גם כפי תנאיהם שישגי אותם הרואה בחוש, אשר גם ידיעה זו מוכרח שנמצאת אצל היוצר עין והנוטע האזן, שבהכרח יודע איך ישמש האדם בכלים האלה, ואיך יראה וישמע ויחוש לפי תנאי השגתו אשר הגביל ה' לו, אמנם ה' ידע זאת לא ע"י שהוא רואה בחוש, רק ע"י שיודע, באופן שהידיעה קודמת אל הראיה, ומה שאצל האדם הראיה קודמת אל הידיעה, הוא באמת הפך הסדר, וזה חסרונו מצד שהוא בעל חומר. וז"ש **הפככם** אצלכם באמת הדבר מהופך, והשגה שלכם הפוכה מן ההשגה השכליית האמתית הנקיה, אבל האם **היוצר כחומר יחשב**, הכי בעבור שהחומר השגתו מהופך, ולא ישיג רק אחר שיראה, הכי יחוייב שימצאו תנאים אלה גם בהיוצר, ואיך תביאו ראיה מהשגתכם להשגת ה'. אבל איך תכחישו שה' לא ידע וישגי את האדם טבעו ותכונתו, כי כמו שבלתי אפשר שיאמר **מעשה לעשהו לא עשני** כן אי אפשר שהיצר יאמר ליוצרו שלא הבין אותו, כי כמו שהעושה משנה מקרי החומר העשוי, והשינוי הזה מעיד על פועל משנה, שזה נקרא עושה. כן היוצר משנה עצם החומר אשר יצרו, ועושה צורתו המתדבקת (כי זה ההבדל בין יוצר ובין עושה) ובהכרח יבין וישגי עצם הדבר אשר יצר ועניניו העצמיים, כמ"ש אם יוצר עין הלא

יביט. והקדמות אלה מבוארים במו"נ (חלק ב') ובחכמת מה שאחר הטבע
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עשה יצר**. היוצר פועל צורה המתדבקת, והעושה משנה רק מקרי הדברים כמו שבארתי למעלה (כב יא, כז יא, ולקמן מג ז', מד ב', מה יח, מו יא. סד ז'): (מלבי"ם באור המלות)

ז הלא עוד מעט מזער ושב לבנון לפרמל ופרמל ליער יחשב:

רס"י הלא עוד מעט. בימים מועטין נקל בעיני אס תקובו אלי : וסב לבנון. שהוא יער עלים להיות כרמל וישוב שדות וכרמים : והכרמל ליער יחשב. תיכנס יונתן קירויין סגיאין יתיב ואגדה צבראשית רבה חורשין דבר אינך ישוב ערים ובני אדם רלוף ומלא כיער הזה שהוא מלא עלים : (רס"י)

מצודת דוד **הלא עוד מעט**. כאומר ואם תשאלו לומר אם המקום יודע כל המחשבות מדוע לא ישלם לצדיק כצדקו ולרשע רע כרשעתו לזה אמר הלא במעט מן הזמן אשיב גמול אשר יער הלבנון תהפך להיות כרמל והכרמל תהפך להיות נחשב כיער ר"ל אגביה השפלים ואשפיל הגבוהים (מצודת דוד)

מצודת ציון **מזער**. כמו מעט כמו ונשאר אנוש מזער (לעיל כד) ואם שאמר מעט אמר מזער להורות על הצמצום : **לבנון**. שם יער בא"י : **לכרמל**. הוא מקום שדות וכרמים וכן והיה מדבר לכרמל (לקמן לב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הלא**, תראו איך דברי הנביאים יתקיימו ולא יפול מדבריהם ארצה, **עוד מעט מזער**, זמן קרוב, **ושב לבנון**. הלבנון מלא עצי סרק, והוא משל אל הרשעים ישוב **לכרמל** שהוא שדה תבואה ופירות, ר"ל הרשעים ישאו פרי קדש ומעייט, **והכרמל** יש לו חסרון שהוא רך וחלוש, **יחשב** בתקפו **כמו היער** שעליו חזקים ואדירים. ר"ל והצדיקים יהיו חזקים ותקיפים (מלבי"ם באור הענין)

ז ושמעו ביום ההוא החרשים דברי ספר ומאפל ומחשך עיני עורים תראינה:

רס"י ושמעו ביום ההוא וגו'. ותיבטל הקללה האמורה למעל' כי נסך ה' עליכם וגו' ותהי לכם חזות הכל ואבדה חכמת חכמיו : (רס"י)

מצודת דוד ושמעו ביום וכו'. כאשר יראו שאני משיב גמול אז אף אלו שאטמו אזנם מלשמוע דברי ספר כאלו היו חרשים הנה אז ישמעו דברי ספר : ומאופל ומחושך וכו'. אף מתוך החושך ואף עיני העורים תראינה דברי הספר ר"ל אף אלה שלא אבו לראות דברי הספר כאלו היו בתוך החושך ואף היו סומים בעיניהם הנה אז יראו : (מצודת דוד)

מצודת ציון דברי ספר. ר"ל ספורי דברי המקום : ומאופל. מלי אפלה וחושך : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושמעו, ואז יסורו שתי הכתות שהתוכח עמהם עד הנה, הכת שהזכיר (פסוק י"א ט"ו) שהיו אומרים שדברי הנביא כספר החתום בלתי מובנים, אז החרשים ישמעו ויבינו דברי ספר. והכת שהזכיר (ט"ו) שאמרו שאין ה' רואה במחשך מעשה האדם, עתה, לא לבד שיכירו שה' יודע ורואה כחשכה כאורה, כי גם עיני עורים שהם בני אדם תראינה אז מאפל וחשך, וישיגו השגה נבואית הבלתי נתלית בכלים חושיים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ומאפל ומחשך. סדר המליצה היה צ"ל חשך ואפל, כי אפל גרוע מחשך, כנ"ל (ח' כב), אבל המליץ שמר ברוחו עתה סדר התרופה לשתומי עינים. שאחר שיסיר הרופא התבלול מעינים, יעמידם בבית אפל בל יזקו מן האור פתאום, עד יפתח נקבי משכיות להכניס אור קצת עד שיהיה בבית חשך, שאינו אפל כ"כ. וכן צייר רפואת העורים האלה כי תראינה תחלה מאפל ואח"כ מחשך : (מלבי"ם באור המלות)

יִסְפוּ עֲנוּיִם בִּיהוָה שְׂמֵחָה וְאַבְיוֹנֵי אָדָם בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יְגִילוּ:

רס"י ענוים. סצלנים ססכלו עולו סל הקצ"ה וגזרותיו : (רס"י)

מצודת דוד ויספו. אז יוסיפו הענוים לשמוח במה שבטחו בה' מאז כי יראו שלא נאבדה תקותם : ואביוני אדם. האביונים שבבני אדם יגילו במה שבטחו בקדוש ישראל וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואביוני. מלי אביון ודל ע"ש שתאב לכל דבר כי הכל נחסר לו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויספו, יש הבדל בין ה' שמורה על שהוא בורא העולם ומנהיגו בטבע ובין קדוש ישראל שמורה על השגחתו הפרטיית ואותותיו ומופתיו, וכן יש הבדל בין שמחה שמורה על שמחה תמידיית ובין גיל שמורה דבר מתחדש. וכן יש הבדל בין ענוים שמורה צדיקים ובין אביוני אדם שמורה ההמון עם. עפ"ז אומר הצדיקים והענוים שהם אינם

צריכים למופתים ושינוי טבע, שמאמינים גם בה' מצד שהוא בורא העולם ומנהיגו בהנהגה התדירית, הם כמו ששמחו עד עתה בה' כן יוסיפו לשמוח בהנהגתו, ואביוני אדם ההמון שהם לא שמחו בה' כי אין מכירים את ה' בהנהגתו המתמדת, הם יגילו גילה חדשה ע"י קדוש ישראל שהם הנסים והנפלאות שיתחדשו אז: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ענוים. צדיקים תמיד. וההבדל בין שמחה וגיל, למעלה (טז י'). ובין ה' וקדוש ישראל, למעלה (א' ד'): (מלבי"ם באור המלות)

כִּי אֶפֶס עָרִיץ וְכָלָה לֵץ וְנִכְרְתוּ כָּל שִׁקְדֵי אֹן:

כ"י כל שוקדי און. השוקדים ומתזוננים היאך יפעלו און: (כ"י)

מצודת דוד כי אפס עריץ. כי אז יכלה כל עריץ וכלה לץ ויכרתו כל הממהרים לעשות און: (מצודת דוד)

מצודת ציון אפס. ענין כליון כמו אפס כסף (בראשית מז): עריץ. חזק ר"ל חזק ברשע. שוקדי. ענין המהירות וההשתדלות כמו שקדו ושמרו (עזרא ח): און. ענין דבר שאינו הגון: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, עד עתה היו נמצאים שלש סבות שהכשילו את העם, עד שהחרשים לא שמעו דברי ספר, והענוים לא שמחו בה'. א. העריצים שהם המושלים החזקים שמנעו את העם מעבודת ה' בהכרח וכפאום לעבוד ע"ז, ועתה אפס עריץ. ב. הלצים שהיו מסיתים את העם בדברי לצנות מה', עתה כלה לץ, ג. שקדי און העושים עבירות בפרהסיא, ומהם למדו יתר העם לעשות כמוהם, ועתה נכרתו שקדי און. עתה מבאר, נגד הלצים אומר. (מלבי"ם באור הענין)

כִּנְאִי מִחֲטִיאֵי אָדָם בְּדָבָר וְלִמּוֹכִיחַ בְּשַׁעַר יְקִשּׁוֹן וַיִּטּוּ בְּתַהוֹ צְדִיק: (פ)

כ"י מחטיאי אדם בדבר. הם נביאי השקר: ולמוכיח בשער יקושון. ולדמוכה להון בען ליה תקלא ל' מוקש: ויטו בתהו לדיק. ואסטיאו בשקר לין זכאין: (כ"י)

מצודת דוד מחטיאי וכו'. חוזר על מלת ונכרתו האמור במקרא שלפניו לומר שגם יכרתו אותם שהיו מחטיאים בני אדם בדבר שפתיים והם נביאי השקר: ולמוכיח. גם יכרתו אותם שהיו מכינים מוקש למי שהיה

מוכיח בשער מקום מושב השופטים כמ"ש ועלתה יבמתו השערה (דברים כה) : **ויטו וכו'.** גם יכרתו אותם שהיו מתעים את הצדיק מצדקתו בדברי תוהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יקושון. מל' מוקש : בתוהו. ענין דבר שאין בו ממש כמו והארץ היתה תוהו (בראשית א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מחטיאי אדם בדבר, שהחטיאו ע"י דברים ולצנות וטענות, נגד שוקדי און אמר ולמוכיח בשער יקשון שאם הוכיח אותם המוכיח על האון הקישו אותו. נגד העריץ אמר ויטו בתוהו צדיק חפשו עלילות על הצדיקים להרגם ולאבדם : (מלבי"ם באור הענין)

לְכַן כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם לֹא עָתָה יְבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא יִחְוֶה פָּנָיו עָתָה וְלֹא יִחְוֶה פָּנָיו יְחֹרוּ:

רש"י חָזַק פֶּדֶה אֶת אַבְרָהָם. מאור כשדי' : לֹא עָתָה יְבוֹשׁ יַעֲקֹב. מאזניו : וְלֹא עָתָה פָּנָיו יְחֹרוּ. מאזני חזיון פָּנָיו נמלא פסול צמטתו ומטתו שלמה : (רש"י)

מצודת דוד לכן. הואיל ואעשה הדבר הזה : אשר פדה. ר"ל ה' אשר פדה את אברהם מאור כשדים כשנשלך לכבשן האש : לא עתה יבוש יעקב. כי כשאין ישראל עושים רצון המקום הוא כאלו יעקב אבינו בוש בדבר ולכן אמר מעתה לא יבוש יעקב : פניו יחורו. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון פדה. מל' פדיון וגאולה : יחורו. תרגום של לבן הוא חיור והוא ענין בושה כי המתבייש יתלבנו פניו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן, שיעור הכתוב כה אמר ה' אשר פדה את אברהם אל בית יעקב, כי אברהם בעת התחיל לפרסם אמונת האל, היה יחידי בין עמים רבים עובדי כוכבים, ונרדף ונשטם מהם, עד שהשליכוהו לאור כשדים, ובכ"ז הצילו ה' ופדאו, וכן יעזור לעם הזה השרידים וכמ"ש (לקמן נ"א) הביטו אל אברהם אביכם כי אחד קראתיו. לא עתה יבוש יעקב מעצמו ולא עתה פניו יחורו, ע"י אחרים (כי זה ההבדל בין בושה והחורת פנים) ומפרש נגד לא עתה פניו יחורו מאחרים, שעד עתה הכלימוהו לאמר שסרה השגחת ה' מאתו, אבל עתה. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יבוש, פניו יחורו. הבדלם כהבדל של בושה וכלמה (לקמן ל' ל"ג) : (מלבי"ם באור המלות)

כַּג כִּי בְרָאתוֹ יִלְדֵיו מַעֲשֵׂה יְדֵי בְקָרְבוֹ יִקְדִישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִישׁוּ אֶת קְדוּשׁ
יַעֲקֹב וְאֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

רַס"י כִּי בְרָאתוֹ יִלְדֵיו. אֲשֶׁר יִהְיוּ מַעֲשֵׂי יְדֵי כְלֹמֶר לְדִיקִים בְּקָרְבוֹ כִּי
בְרָאתוֹ בְּקָרְבוֹ אֲשֶׁר יִדְּוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי יִקְדִישׁוּ שְׁמִי כִּגוֹן חֲנֻנִיה מִיִּסְאָל וְעִזְרִיה
לְכַךְ לֹא יִחַוְרוּ פָּנָיו : (רַס"י)

מצודת דוד כִּי בְרָאתוֹ וכו'. סרס המקרא כמו כי בראותו בקרבו וכו' ר"ל
לזה לא יבוש כי בראותו בקרבו ילדיו מעשה ידי ר"ל צדיקים וכשרים
אשר המה יקדישו שמי : **והקדישו וכו'**. כפל הדבר לחזוק : **יעריצו**.
ישבחו לומר שהחזוק בידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בקרבו**. ר"ל בקרב זרעו : **יעריצו**. ענין חוזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי בראתו ילדיו**, יראה ג"כ **כי מעשה ידי** ואותותי
ומופתי **בקרבו**, כי מעשה ידי ונפלאותי יתנוססו על ילדיו לכבוד ותפארת.
ונגד לא עתה יבוש יעקב מעצמו, כי עד עתה התבושש ממעשיו הרעים,
אבל עתה יראה כי ילדיו **יקדישו שמי ע"י מעשיהם הטובים**. עתה מבאר
נגד מ"ש יקדישו שמי, **והקדישו את קדוש יעקב** שע"י קדושת מעשיהם
יוקדש שם ה' (כמ"ש בהערה למעלה ה' ט"ז) ונגד מ"ש מעשה ידי בקרבו,
ע"י הנסים שאעשה, וע"כ ואת אלהי ישראל יעריצו יראו הכל יכלתו
וכחו **הבב"ת** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ילדיו בקרבו**. יחיד על רבים, וכן ירעה מקניד (לקמן
ל' כ"ג) : **קדוש יעקב, אלהי ישראל**. ישראל גדול מיעקב כנ"ל (ט' ז'),
וכנויו אל השם יורה נפלאותיו לגדולי הדור, ועז"א יעריצו, במופתיו יוכר
כחו ועזוזו : (מלבי"ם באור המלות)

כַּד וַיִּדְעוּ תַעֲיֵי רוּחַ בִּינָה וְרוּגְנִים יִלְמְדוּ לְקַח : (o)

רַס"י וְרוּגְנִים יִלְמְדוּ לְקַח. לָשׂוֹן וְתַרְגְּמוּ צִהְלִיכְס (דְּצֵרִים א') אֹתָם שְׁהִיו
(מִתְלוֹנְנִים) וְנִרְגְּנִים עַל דְּצֵרֵי הַנְּצִיחִים יִלְמְדוּ לְקַח : (רַס"י)

מצודת דוד **תועי רוח**. אפילו התועים ברוחם לבלי דעת אותי ידעו אז בינה
: **ורוגנים**. הלמודים בתלונה ותרעומות יעזבו דרכם וילמדו לקח היא
התורה הקרויה לקח טוב כמ"ש כי לקח טוב (משלי ד) וכאומר ואם כל
אלה בהם מדוע אם כן יבוש יעקב מעתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תועי. ענין בלבול הדעת והושאל מההולך מדרך הישר אל דרך המעוקם : **ורוגנים.** ענין תלונה ותרעומות כמו ותרגנו באהליכם (דברים א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וידעו תעי רוח, הם התועים מדרכי הבינה ע"י שכלם ומופתים מזויפים, שהם שחסר להם בינה להבין דבר מתוך דבר במופתים אמתיים לא מטעים, **הם ידעו אז בינה.** והרוגנים נקראים הרוגנים בזדון לא מצד טעות השכל, שאינם חוקרים כלל רק מריבים בזדון על דבר ה' ולהם חסר **לקח** שיקחו ויקבלו דבר החכמה, **הם ילמדו לקח.** לקחת דברי החכמה ולהאמין בה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תעי רוח. תועים מצד השכל. אדם תועה מדרך השכל (משלי כא טז), והפוכו המבין : **ורוגנים.** מסרבים לשמוע ומריבים, באין נרגן ישתק מדון (שם כז כ'), והפוכו הלוקח לקח, שהוא קבלת דברי החכמה, ישמע חכם ויוסף לקח : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-ל

א הוֹי בְּנֵי סוֹרְרִים נְאֻם יְהוָה לַעֲשׂוֹת עֵצָה וְלֹא מִנִּי וְלִנְסֹךְ מִסֶּכֶה וְלֹא רוּחִי לְמַעַן סְפּוֹת חֲטָאת עַל חֲטָאת:

כ סוֹרְרִים. סרים מן הדרך : לנסוך מסכה. להמסיל עליהם מוסל ולא רוּחִי ודעתי בדבר ומהו הנסוך הוא פרעה : (כ"י)

מצודת דוד הוי. אמר הנביא יש להתאונן על ישראל שהמה בניס סוררים מדרך הטוב במה שעושים עצה ואין העצה ההיא ממני רצה לומר אין אני חפץ בה : **ולנסוך מסכה.** להתכסות במכסה ולחסות בצלם ואין רצוני בזה : **למען ספות.** כאלו מעט להם בחטאות שמאז וחפצם להוסיף עליו כי לחטאת תחשב לבקש עזר ממצרים ואת פי ה' לא שאלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון סוררים. ענין נטייה מדרך הישר וכן סורר ומורה (שם כא) : **מני.** ממני : **ולנסוך מסכה.** מל' סכך ומכסה כמו והמסכה הנסוכה (לעיל כה) : **רוחי.** ענין רצון כמו הנני נותן בו רוח (לקמן ל"ז) : **ספות.** מלשון הוספה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוי בניס סוררים, מדרך הישרה פעם אחר פעם. **א.** חטאו לעשות עצה שהוא נגד ציוי ה', כמו שיבאר בפסוק שאח"ז. **ב.** חטאו לנסוך מסכה לקבל עליהם משרה שהוא ג"כ נגד רוח ה' ורצונו, למען יוסיפו חטא על חטא. עתה מבאר דבריו. נגד מ"ש לעשות עצה. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מני, רוחי. הרוח הוא רוח הנבואה, ה' שלחני ורוחו (לקמן מח עז), ועל העצה שירדו למצרים שהוא נגד התורה שהיא החכמה העליונה אשר הוא האל בעצמו, אמר ולא מני, ועל המסכה שלא הוזהרו רק ע"י רוח הנביאים, אמר ולא רוחי : **ולנסך מסכה.** הוא מענין ואני נסכתי מלכי (מלבי"ם באור המלות)

בב ההלכים לרדת מצרים ופי לא שאלו לעוז במעוז פרעה ולחסות בצל מצרים:

כ"י ההולכים לרדת מצרים. על הוסע בן חלה אשר שלח מלכים אל סוּחַ מלך מצרים (מלכים ב' י"ז) : לרדת מצרים. ארץ ישראל גבוהה מכל הארצו' דבר אחר ירידה היא להם : ולחסות. להתכסות אצריא"ר בלע"ז (כ"י)

מצודת דוד ההולכים. עתה יפרש מה עשו ואמר אשר הלכו לרדת למצרים לבקש מהם עזר ולא שאלו פי ה' : לעוז. להתחזק בחוזק פרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לעוז במעוז. ענין חוזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ההלכים לרדת מצרים, לשאול עזר מפרעה, ובתוך כך ירדו כמה אנשים להשתקע שם, ופי לא שאלו כי הוא נגד ציוי התורה, שהזהירה בל נשוב למצרים (רמב"ם ה' מלכים פרק ה'), נגד לנסוך מסכה אמר לעוז מבעוז פרעה גם בזה נואלו בשתיים. **א.** שחשבו למצוא עוז ועזר מפרעה, אשר לא יושיע להם באמת, כמ"ש אח"כ. **ב.** ולחסות בצל מצרים שקבלו עליהם משרת מצרים להסתופף תחת צילו, ולהיות לו עבדים נושאי מנחה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ההלכים לרדת. המקור הנכפל על פעל הלך, מורה שלרדת הוא התכלית, ר"ל להשתקע, כי זה נאסר : לעוז, לחסות. נבדלים, המחסה יהיה גם על ידי אמצעי, ע"י שיקרא שמו עליהם. והמעוז בבלתי אמצעי, ותמצאם נרדפים (תהלות מו ב, סא ד', סב ט') : (מלבי"ם באור המלות)

ג וְהָיָה לָכֶם מְעוֹז פְּרֵעָה לְבִשְׁתׁ וְהַחֲסוֹת בְּצֵל מִצָּרִים לְכָל־מָה:

מצודת דוד לבושת. כי לא יועילו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והיה, הבושה הוא מה שמתבייש מעצמו, והכלמה הוא מה שנכלם מאחרים, אומר מעוז פרעה יהיה לכם בעצמכם לבשת כי תראו אחר כך שלא יועיל לכם, והחסות בצל מצרים יגרום לכם כלמה מאחרים, שהשפלתם עצמכם למס עובד בחנם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לבשת, לכלמה. בושה מעצמו וכלמה מאחרים (לקמן מא יא, מה ו', מז יז, נד ד', סא ז'): (מלבי"ם באור המלות)

ד כִּי הָיוּ בְּצֹעַן שָׂרְיוֹ וּמִלְאָכָיו חָנִס יִגְיעוּ:

רש"י כי היו בצוען שריו. של מלך ישראל בשליחות למלך מצרים : חנס. היא תחפנחם : (רש"י)

מצודת דוד שריו. שרי ישראל הכניעו עצמם לבוא אל פרעה לצוען (ואלה היו מערי הבצורות שביהודה שלא חסו בה' ושאלו עזר מפרעה וכבשוה סנחריב) : חנס. היא עיר המלוכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומלאכיו. שלוחיו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי שריו, של מלך מצרים ששלח לעזרתכם היו ונשארם בצוען ועיר המלוכה, ר"ל שלא זזו ממקומם ולא הלכו לעזרתכם כלל, אבל מלאכיו הם השלוחים ששלח לגבות מכם המנחה והמס שהבטחתם לו בעבור העזר חנס יגיעו הם יגיעו עד תחפנחם כי לשם נשלחה המנחה, וילכו לקבלה מיד הנושאים : (מלבי"ם באור הענין)

ה כֹּל (הבאיש) הַבִּישׁ עַל עַם לֹא יוֹעִילוּ לָמוֹ לֹא לְעֶזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל כִּי לְבִשְׁתׁ וְגַם לְחַרְפָּה: (o)

רש"י כל הובאיש. כולם זייסו את עצמן לקנות להם אדונים חנם ועם הארץ לא יועילו למו : על עם. בשביל עם לא יועילו למו : לחרפה. גידוף דיטרב"ר בלע"ז : (רש"י)

מצודת דוד **כל הבאיש**. הכל בושו ונכלמו בלכתם אל עם אשר לא יועילו להם : לעזר. ההליכה שמה לא יהיה לעזר כ"א לכלימה : (מצודת דוד)

מצודת ציון על עס. אל עם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כל הבאיש**, כל הבושות קבלו על עצמם **בעבור עם** מצרים אשר לא יועילו למו, לא לעזר ר"ל לא יועילו בענין שיהיה איזה עזר ואף לא יועילו להועיל שיגיעו מזה איזה תועלת אחר, אבל יועילו לבושת וגם לחרפה, שיסובב על ידם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **הועיל**. כולל כל מיני תועלת. **ועזר**, רק מצרה : **בשת**, חרפה. בארתי למעלה (אי כט) בושת מעצמו, כלמה וחרפה מאחרים, רק חרפה גדולה מן כלמה : (מלבי"ם באור המלות)

ג **משא בהמות נגב בארץ צרה וצוקה לביא וליש מהם אפעה ושרף מעופף ישאו על כתרף עירים חילהם ועל דבשת גמלים אוצרתם על עם** לא יועילו:

רס"י **משא בהמות נגב**. מטולין על צעירהון באורח דרומא לפי שארץ מצרים בדרומה של א"י וזהו הגידוף והחרפה שמחרפין אותן (ורואין) את אלו שטוענין משאות ממונם על בהמתם להוליך שוחד למצרים חנם ומסכנין עצמן במדברות ארץ כרה וצוקה וכו' : **אפעה**. מין נחש רע הוא ואין בעולם כי אם שנים זכר ונקבה והם יולדים לשבעים שנה ואף שרף מעופף מין נחש הוא ולא שיהיו לו כנפים לעוף אלא קופץ ומדלג רחוק מאד וזרק להב מפיו : **חילהם**. ממונם : **דבשת**. חטוטר' חלדכוז"א בלע"ז יש לו לגמל במקום טעינת המשא וע"ס שמתרקבת תמיד וסכין שם דבש לרפואה קרויה דבשת כדאמרינן בב"מ דבש והדבש חזי לכתישא דגמלי

מצודת דוד **משא בהמות נגב**. ר"ל הכלימה תהיה על אשר נשאו משאות מכסף וזהב בהמתם להוליך שוחד למצרים היושבת בנגב א"י : **בארץ צרה וצוקה**. ועברו דרך המדבר שהוא ארץ צרה וצוקה מקום אריות : **מהם**. ר"ל מהמזיקים המצויים שמה יש מהם אפעה ושרף המעופף : **ישאו**. היו נושאים עושר רב על עירים וגמלים אל עם אשר לא יועילו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לביא וליש**. שמות משמות האריה : **אפעה**. מין נחש רע : **ושרף מעופף**. מין נחש הדולג ממקום למקום ונראה כאלו הוא עף ופורח : **כתף**. כן יקרא המקום הסמוך לראש מהעבר מזה ומהעבר מזה : **עירים**. חמור הקטן יקרא עיר וכן על עיר בן אתונות (זכריה ט) : **חיליהם**. עושרם : **דבשת גמלים**. הוא חטוטרת הגמל שמניחים המשא עליו וע"ש שמרקיב תדיר ורפואתו למשחו בדבש קרוי דבשת : **על עם**. אל עם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **משא**, שיעור הכתוב **בהמות נגב** וכו' **משא לביא ליש מהם**, שהם הוליכו את המנחה דרך מדבר החול, הנמצא בין ארץ מצרים ובין סוריא, והמוליכים את המנחה מתו רבים בדרך מחיות רעות שטרפו מהם, ומכל מקום לא חדלו מלהוליך מנחתם, אומר **בהמות נגב** בעת המיית המדבר הנגוב והיבש שהוא בעת המיית מדבר החול, כהמות ים לגליו בארץ צרה וצוקה שהוא המדבר הנורא הזה, בעת ההיא **משא לביא ליש מהם** נשאו הלבאי והליש משא מהם מאת מוליכי המנחה והמשאת למלך מצרים שהלבאי והליש וכן האפעה והשרף טרפו והשחיתו מהם, ובכ"ז לא שבו מדרכם, רק **ישאו על כתף עירים חיליהם**, מצייר כי עירים שהם צעירי הגמלים נשאו את חיליהם והתמידו לשאת את החיל והעושר שלהם רוב ימים ושנים, העד שהעירים הנושאים נעשו גמלים זקנות, ונשחת גבם מהתמדת הנשיאה עד שנשאו אח"כ **על דבשת הגמלים**, וגם החיל שלהם כבר תם והתחילו לקחת האוצרות שאצרו מימי קדם למשמרת, עד שנשאו לבסוף **אוצרותם**, וכל זאת היה על ובעבור עם לא יועילו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **משא**. מענין נשיאה ולקיחה : **בהמות**. שרשו המה, והבי הוא ב' בכל"ם : **ונגב**. ארץ נגובה. ומשא מוסב על מהם, משא מהם. והבדל צרה צוקה מבואר למעלה (ח' כב) : **כתף עירים, דבשת גמלים**. עיר הוא החמור הקטן קודם שיגדל, וממה שאומר עיר בן אתונות (זכריה א' ט') משמע ששם זה מושאל לפעמים גם לצעירי מינים אחרים כמו הגמל, עיר פרא אדם יולד (איוב יא ב'), ודבשת נקרא חטוטרת הגמל הנרקב מתמידת המשא ומושחים אותו בדבש : **חיל, ואוצר**. אוצר, נקרא רק החיל והרכוש שאוצרים אותו למשמרת (ירמיה ט"ו י"ג, י"ז ב') (מלבי"ם באור המלות)

ז וּמִצְרַיִם הֶבֶל וְרִיק יַעֲזְרוּ לָךְ קְרָאתִי לְזֹאת רַהֵב הֵם שֶׁבֶת:

רז"י לזאת. למלכים : רהב הם. גסי הרוח : שבת. עם צטל ומתגאים חנם, ל"א שבת רהבם וגסותם שלהם ראוי הוא לשבות : (רז"י)

מצודת דוד **ומצרים הבל וריק יעזרו**. ר"ל מלבד שאין הכח בידם לעזור

הנה עוד מזדון לבם לא ירצו לעזור כי מצרים המה לאויבים לישראל :
לזאת. למצרים : **רהב הם**. מתגאים בדבר שאין בידם להבטיח עזר ואין
לאל ידם : **שבת**. והם עם בטל ואינם רוצים לעזור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הבל וריק**. ר"ל דבר שאין בו ממש : **רהב**. ענין גאווה
והתחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (לעיל ג) : **שבת**. ענין בטול כמו שבת
נוגש (לעיל י"ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומצרים, ר"ל וגם חוץ מזה שאין ביכלתם לעזורם
עתה, הלא **מצרים הבל וריק יעזרו** מעולם, ולא עזרו לאומה שבטחו
עליהם בשום פעם. והנה הבל הוא דבר שאין בו ממש, וריק הוא דבר שיש
עליו קליפה ואין בו תוך. ר"ל מצרים גם אם רוצים לעזור עזרתם הוא
הבל ודבר חלוש מאד, אבל גם עזרתם ההבל והחלושה הם רק מבטיחים
ואינם עושים, באופן שגם ההבל הזה הוא רק נראה בקליפתו וחיצוניותו,
אבל בתוכו הוא ריק גם מן ההבל והעזרה החלושה. והכונה **מצרים**
בעצמם הבל בכחם, וחוף מזה אך **ריק יעזרו** כי אינם רוצים לעזור גם
העזרה החלושה אשר בכחם, לכן קראתי לאומה זאת **רהב הם**, (הדברים
מגבילים) מצד שהם בעצמם הבל קראתי בשם **רהב**, שמתגאים יותר
על מה שיש בכחם. ומצד שריק יעזרו קראתי **שבת**, הם עם ההולכים
בטל שובתים מכל עבודה ויגיעה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **הבל וריק**. עיין לקמן (מט ד') : (מלבי"ם באור המלות)

ח עֵתָהּ בּוֹא כְּתָבָה עַל לִוּחַ אֲתָם וְעַל סֵפֶר חֻקָּה וַתְּהִי לְיוֹם אַחֲרוֹן
לְעַד

רש"י חוקה. חוקה, אותה, הנצורה הזאת : (רש"י)

מצודת דוד **עתה בוא כתבה**. אמר להנביא עתה כתוב זאת לזכרון על הלוח
אשר חתום וחוקק הדבר על הספר למען תהיה לזכרון לימים אחרונים
עד עולם לדעת שלא על חנם הבאתי הפורעניות עליהם כ"א בעבור עונם
: (מצודת דוד)

מצודת ציון **לוח**. כעין טבלא עשוי לכתובה והוא מלשון לוחות העדות
(שמות ל"ב) : **חוקה**. מל' חקיקה וכתובה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **עתה בוא כתבה על לוח**, הוא שיכתב הדבר על לוח
קטן שישאר אתם למשמרת ולזכרון להם בעצמם, וחוף מזה **על ספר**
חקה, שיחוקק אותם מחוקק בעט ברזל שישאר קיים גם לדורות הבאים
: ומבאר נגד **כתבה על לוח אתם ותהי ליום אחרון**, שישאר להם בעצמם

לזכרון עד יום אחרון שהוא יום המות, ונגד **על ספר חקה**, אומר **לעד עד עולם**, שישאר למשמרת עד עולם לימים הבאים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כתבה על לוח, על ספר חקה**. החקיקה הוא בעט ברזל שישאר לנצח, וכזה מי יתן אפוא ויכתבון מילי (ומוסיף לאמר) מי יתן אפוא בספר ויחקו, בעט ברזל וכו' (איוב יט כג) : (מלבי"ם באור המלות)

טו **כִּי עִם מְרִי הוּא בְּנִים פְּחָשִׁים בְּנִים לֹא אָבוּ שְׁמוֹעַ תּוֹרַת יְהוָה:**

רס"י **עם מרי הוא.** יסראל **: (רס"י)**

מצודת דוד **כי עם מרי הוא**. מה ששאלו עזר מפרעה ולא שאלו פי ה' נחשב למרד : **בנים כחשים**. מכחישים בהשגחת המקום : **לא אבו שמוע**. אינם רוצים לשמוע תורתנו ולזה לא שאלו פיו גם בדבר המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מרי**. ענין מרד : **כחשים**. שקרים : **לא אבו**. לא רצו כמו לא אבה יבמי (דברים כ"ה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי עם מרי הוא**, ר"ל כי יש מי ששומע תורת ה' וגם מאמין בה', ובכ"ז מחליף ומימר מצותיו מצד תאות לבו, ויש מי שמכחיש בכלל לאמר זה לא צוה ה' וזה גרוע יותר, ויש עוד גרוע מזה שאינו רוצה לשמוע דברי התורה כלל, וז"ש **עם מרי הוא**, ויותר מזה שהם **בנים כחשים** המכחישים וכופרים, ויותר שהם **בנים** אשר לא **אבו שמוע כלל** : (מלבי"ם באור הענין)

זו **אֲשֶׁר אָמְרוּ לְרֵאִים לֹא תִרְאוּ וְלַחֲזִים לֹא תִחָזוּ לָנוּ נִכְחוֹת דְּבָרוֹ לָנוּ חִלְקוֹת** **חזו חלקות** **מהתלות:**

רס"י **חלקות חנפיות** : **חזו**. הנבאו **: (רס"י)**

מצודת דוד **לרואים**. לנביאי האמת יאמרו לא תראו נבואה למען הגיד לנו : **לא תחזו לנו**. לא תנבאו לנו נכוחות : **דברו לנו חלקות**. דברו כמו נביאי הבעל שמחליקין דבריהם ומחניפין לומר שלום יהיה לכם : **חזו מהתלות**. הם אינם אומרים שהם מהתלות אבל הנביא קורא לדברי נביאי השקר מהתלות וכאלו הנביא אומר להם הנה תאמרו הנבאו לנו כדברי הנביאים האומרי' שלום הלא דבריהם המה מהתלות ולא דברים ישרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולחזים. ולנביאים : נכוחות. ענין דברים ישרים כמו כולם נכוחים למבין (משלי ט) : חלקות. דברים רכים וחנופה : מהתלות. ענין לעג כמו ואיש ברעהו יהתלו (ירמיה ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אשר אמרו לראים, הרואים הם הנביאים המוכיחים על דברים שבין אדם לאדם, להם אמרו לא תראו ותביטו על ענינים אלה להוכיח עליהם. ולחזים המוכיחים על דברים שבין אדם למקום וצופים במראות אלהים אמרו לא תחזו לנו נכוחות, שהם דברים המקבילים נכח ה', עתה מבאר דבריו (והמאמרים מגבילים) אל הראים אמרו דברו לנו חלקות, דברים חלקים וחנופה כהאי דבר חוזאי שא"ל פרע ליה בית השחיטה, אל החזים אומרים חזו מהתלות, הם דברי צחוק כמו נביאי השקר שאמרו דברים שאין בהם ממש : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ראים, חזים. פעל חזה, בא תמיד על ראיית הלב בעינים הפנימים, אם יצייר בנפשו תמונה דמיונית, או ציור שכלי, נאמר שחזה בעין הדמיון או השכל, ועקרו בא על ציור הבב"ת והבלתי גשמי בדרך מוגבל וגשמי ותמונה דמיונית, וע"כ בא על מחזה אלהים תמיד, כמ"ש ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה, מ"ש ביד הנביאים אדמה, מבאר מ"ש ואנכי חזון הרביתי, שהוא שהשיגו הנביאים דמיונות, ויהיה חזה משתתף עם שאול עשינו חוזה (למעלה כח), גבול בעינים הבלתי מוגבלים, ומצד זה יקרא הנביא הצופה במראות אלהים חוזה, והרואה בעיני בשר על עניני העם לישר מעשיהם בין אדם לחברו היה נקרא רואה, שמואל היה שופט ודן בין אדם לחברו, ונקרא רואה, וזה כונת הספור לפנים בישראל כה אמר האיש וכו' לכו עד הרואה, כי לנביא היום יקרא לפנים הרואה (ש"א ט'), ומובן במ"ש וחלקות הוא הפך התוכחה, מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון (משלי כח כג). ונכחת, נגד המקום ע"ל (נט יד) : (מלבי"ם באור המלות)

יא סורו מני דרך הטו מני ארח השביתו מפנינו את קדוש ישראל : (o)

כ"י הטו. אותנו : מני אורח. הפלים לנו זנבולת סקר : (כ"י)

מצודת דוד סורו מני דרך. אומרי לנביאי ה' סורו מן הדרך הזה מן האורח הזה שאתם אומרים לנו בכל יום שלא נעשה כתאות לבבינו : השביתו וכו'. השביתו ממה שאתם אומרים לנו כל יום בשם קדוש ישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מני. כמו מן והיו"ד נוספת : השביתו. ענין בטול : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין סורו, (גם מאמרים אלה מגבילים) אל הרואים אמרו **סורו** אתם בעצמכם **מני דרך** לעשוק ולגזול, וגם **הטו** את אחרים **מני ארח**, (גם אתם סורו מדרך הגדול הקבוע שהם השרשים והיסודות, ועיי"כ תטו את אחרים גם מארחות הקטנות, למשל אם השופט והמורה מניח יסוד שמותר לגזול ולחמוס הוא סר מדרך הגדול הנימוסי הקבוע, ואם אחי"כ עיי"ה החק הזה יעותו רבים משפט בדברים פרטים הם מטים מארחות הפרטים בין איש לרעו) ואל החוזים אמרו **השביתו מפנינו את קדוש ישראל** הנה כל המצות שבין אדם למקום הם מיוסדים על הקוטב שה' הוא קדוש ישראל ורוצה שנתקדש כמוהו להדמות לדרכיו, כמי"ש והייתם קדושים כי קדוש אני (כנ"ל ה' ט"ז) ולכן השביתו שם זה מפנינו, בל תזכר לנו עוד שם קדוש ישראל, כי אין לו תועלת בקדושתנו וקשר וחבור עמנו בקדושה הזאת: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דרך, ארח. מבואר למעלה (בי ג') : והטו. יוצא, ופירוש קדוש ישראל (למעלה אי ד') : (מלבי"ם באור המלות)

יב לְכֵן כֹּה אָמַר קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יַעַן מֵאֲסַכְּם בַּדְּבָר הַזֶּה וְתִבְטְחוּ בְעֵשֶׂק וְנָלוּז וְנִלְוֹז וְנִשְׁעֵנוּ וְנִשְׁעֵנוּ עָלֵינוּ:

רס"י **זכר הזה. זנבואת אמת : ונלוז. מגונה וליאן :** (רס"י)

מצודת דוד בדבר הזה. בדברי הנביאים האומרים בשם ה' : בעושק ונלוז. במה שתעשקו עשירי העם לתת שוחד ומתן לנלוז הוא מלך מצרים הנלוז במעגלותיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונלוז. ענין נטיה מדרך הישר כמו ונלוזים במעגלותם (משלי ב) ותשענו. ענין סמיכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן כה אמר קדוש ישראל הוא השם אשר מאסתם בו, **יען מאסתם בדבר הזה** בדברי הנביאים **ותבטחו בעשק** בין אדם לחברו **ונלוז** מן הדרך שבין אדם למקום, **ותשענו עליו** שלא לבד שבטחתם בלב על עשק ונלוז כי גם תשענו עליו משענת חזקה בפועל: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ונלוז. הפך הישרה לפני המקום (משלי ג' ל"ד, י"ד ב') : ותבטחו, ותשענו. הבטחון בלב והשעינה בפועל (לקמן לא אי, ני י') (מלבי"ם באור המלות)

יג לְכֵן יְהִי לָכֶם הָעוֹן הַזֶּה כְּפָרֵץ נֶפֶל נִבְעָה בְּחוֹמָה נִשְׁגָּבָה אֲשֶׁר

פְּתָאִים

לְפִתַּע

יְבוּא

שְׁבָרָה:

רפ"י כפרץ. שֶׁל חוּמָה שְׁנֵפֶל : נִבְעָה בַחֹמָה נִשְׁגָּבָה. מִגּוּלָה לִיכְנֵס זֶה בַחֹמֹת מִשְׁגָּבְכֶם נִבְעָה לְשׁוֹן גְּלוּי כִּמוּ בַעֲזוּדִיָּה (א ו) נִבְעוּ מִלְּפֹנֵיו אַתְּגַלִּיין מִטּוּמְרוֹהֵי, וְדוּנֵשׁ פִּתַר נִבְעָה בְּלִיטָה שֶׁהַחֹמָה נִעֲשִׂית כִּמִּין אֲבַעֲבוּעוֹת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים וְקִילְקוּל וְקִיט רַעוּע : (רפ"י)

מצודת דוד העון הזה. הסרת הבטחון מה' וההשענה במצרים : **כפרץ נופל**. כפרץ של חומה שנפל קצת ממנה וכמקום נפוח כעין אבעבועות הנמצא בחומה מקלקול הגשמים שהנה עם כי הפרצה או הנפוח היא בקצה החומה ובנין החומה היא חזקה עכ"ז תשבר ותפול כל החומה **פתאום** בעבור זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כפרץ. ענין שבירה : **נבעה**. מל' אבעבועות וכן מים תבעה אש (לקמן ס"ד) : **נשגבה**. חזקה : **לפתע**. כמו בפתע וכן ישבת לכסא (תהלים מ) ומשפטו בכסא וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל י"ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן יהיה העון הזה דומה לכם כפרץ נפל, החומה הבנויה בלא יסוד חזק עת ירופף יסודה ותתחיל לטבוע בצד האחד עד שתבקע החומה באמצעיתה, אז כל שהבנין יותר חזק כן הוא יותר מוכן אל הנפילה והשבירה כידוע, כי בנין של עץ לא ישבר במהרה כ"כ ולא תגדל מפלתו, וזה קרא **פרץ נופל** הוא שם תואר לבנין הזה פרץ של בנין הנופל אשר הפרץ הזה **נבעה ומתגלה בחומה נשגבה** וחזקה, אשר החומה הזאת תגדל מפלתה בכמה ענינים. **א**. בזמן מפלתה, **כי פתאום לפתע יבא שברה** עד שלא יוכלו להכין שום הכנות להציל בה איזה דבר. **ב**. איכות מפלתה ושברונה, **כי**. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נפל**. תואר וחסר המתואר יסוד נופל : **נבעה**. מתגלה ונראה : **פתאום לפתע**. מבואר למעלה (כט ה') : (מלבי"ם באור המלות)

גיד וְשִׁבְרָה כְּשֶׁבַר נָבֵל יוֹצְרִים כְּתוּת לֹא יִחְמַל וְלֹא יִמָּצָא בְּמִכְתָּתוֹ חֶרֶשׁ לְחִתּוֹת אֲשֶׁר מִיְקוּד וְלִחְשָׁף מִיָּם מִגָּבָא : (o)

רפ"י נבל יוצרים. נוד של חרס : ולא ימלא. במכתת שבריו חרס גדול שיהא ראוי לחתות בו אש מיקוד ולשאוב בו אש מן ההסקה, כל שאיבת אש נופל זה לשון חתייה : ולחשוף מים. לדלות וכן (חגי ב) לחשוף חמשים

פורה וכן חספי סובל (לקמן מז) לזי מים מן סזילך אספוייס"נט זלע"ז :
מגבא. גוב מלא מים : (כ"ז)

מצודת דוד ושברה. ושבר החומה ההיא תהיה מכותת כשבר נבל מיוצר חרס אשר הוא כתות דק דק כי המכתת לא יחמול עליו מלכתתו כי טוב לו להחזירם לעפר לערבו בסיד לטוח הבתים והבורות : **ולא ימצא במכתתו.** בהשברים הכתותים לא ימצא חרס גדול שיהיה ראוי לשאוב בו אש מן היקוד או לקחת בו מים מן הגבא וכאומר אם העון הזה הוא קטן בעיניכם מ"מ יהיה סיבה על כליון נפלא : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבל. כן יקרא כד היוצר וכן ונבליהם ינפצו (ירמיה מ ח). יוצרים. אומן חרס נקרא יוצר : **כתות.** ענין רציצה ושבירה לחתיכות רבות : **יחמול.** ענין רחמנות. במכתתו. בשבריו : **חרש.** כמו חרס בסמ"ך : **לחתות.** ענין לקיחת האש כמו גחלים אתה חותה על ראשו (משלי כ"ה) ועש"ז יקרא הכלי שחותין בו האש בשם מחתה : **מיקוד.** כן נקרא מקום הבערת אש כמו על מוקדה (ויקרא ו) : **ולחשוף.** ענין שאיבה כמו לחשוף חמשים פורה (חגי ב). מגבא. מקום כניסת מעט מים וכן בצאתו וגבאיו (יחזקאל מ"ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שברה, יהיה דומה **כשבר נבל יוצרים,** שעת ישבר אז **כתות לא יחמל,** לא יחמול היוצר מלכתתה עד אשר תשוב לעפרה למען יעשה ממנו כלי חרש אחר, והכתיתה תהיה כ"כ עד **שלא ימצא בין השברים הנכתתים** אף חרש אחד שישתמש בו **לחתות אש,** ואף חרש יותר קטן שיוכל **לחשוף** ממנו מעט **מים מגבא** של מים מכונסים, והנמשל כי חומתם הנשגבה אחר שבנאו אותה על יסוד רעוע שהוא עושק ונלוז תפול בהכרח מהר, וגם תשבר ותתפוצץ עד עפר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כתות. מקור לכתות : **ולחתות.** כמו היחתה איש אש בחיקו, ומזה שם מחתות : **וגבא.** ע"ל (לג ד') : (מלבי"ם באור המלות)

טו כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹבָה וְנַחַת תִּנְשְׁעוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תִהְיֶה גְבוּרַתְכֶם וְלֹא אָבִיתֶם :

כ"ז **כי כה אמר.** הקב"ה לכם זה ימים אין אתם לריכים לזקק לכם מעוז מלכים ולחבד ממונכם כי בשובה ונחת תהיה לכם תשועה זלל אום טורח אום תשמעו לי : **בשובה.** לשון יסוב ומרגוע וכן שובה ה' רצבות אלפי ישראל (במדבר י) : **בהשקט.** הבא לכם מאתי וזבטחה תהיה גבורתכם : (כ"ז)

מצודת דוד **בשובה ונחת תושעון**. אם הייתם בוטחים בי ולא במצרים הייתם אז נושעים בהשקט ונחת מבלי טורח מלחמה : **תהיה גבורתכם**. הייתם מתגברים על האויב בישיבת השקט ובבטחון ה' מבלי עמל : **ולא אביתם**. לא רציתם בזה כ"א במלחמה בעזרת מצרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בשובה**. ענין השקט ומרגוע וכן נפשי ישובב (תהלים כ"ג) : **ולא אביתם**. לא רציתם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כה אמר ה'**, ה' היה ברצונו ליסד לכם מוסד מוסד ואתם לא אביתם. **בשובה ונחת** ר"ל כי ההצלה מן האויב תהיה בשני אופנים, או שיושע רק הוא לבדו וינצל, או שעוד יתגבר הוא על האויב וינצחנו. ושובה ונחת, מורה מנוחת הגוף שינוח ולא יעשה מאומה. והשקט ובטחה, מורה שקיטת הנפש ובטחון הלב בה' (עיין באור המלות). ה' אמר אם תרצו **כי תושעון** מן האויב ותנצלו ממנו, זה יהיה **ע"י שובה ונחת** ע"י שתנוחו ולא תעשו מאומה רק תסמכו על ה' אז **תושעון**. ואם תרצו מדרגה גדולה מזאת והוא שעוד תתגברו על האויב בגבורה, זה יהיה **ע"י השקט ובטחה**, שהוא אם תבטחו בטחון חזק על ה' גם בלבבכם ונפשכם אז **זאת תהיה גבורתכם** לעשות נוראות לכבוש את האויב, **ואתם לא אביתם** לשמוע, רק. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שובה ונחת, השקט ובטח**. שובה ונחת, מציינים מנוחת הגוף. שובה, מציין ההעתק מן התנועה אל המנוחה, שובה ה' רבבות אלפי ישראל. ונחת, המנוחה עצמה. והשקט ובטח יצינו שניהם מנוחת הנפש והרוח. השקט, מן הזעף הפנימי. והבטחון, חוזק הלב על העתיד, ההשקט ענין שוללי והבטחון ענין חיובי, ודברתי מהבדלים אלה בכ"מ בפירושי (מלבי"ם באור המלות)

טז ותאמרו לא כי על סוס ננוס על כן תנוסו ועל קל נרכב על כן יקלו רדפיכם:

כ"י על סוס ננוס. נתקשר במלכי מלרי' ונצחא מסס סוקיס קליס לנוס : (כ"י)

מצודת דוד **ותאמרו לא**. אמרתם לא נבטח בה' אלא נתרומם כנס הזה בעזרת סוסים הבאים ממצרים : **על כן תנוסו**. בעבור זה תנוסו מפני האויב ויהיה לכם השפלה ולפי שהוא לשון נופל על לשון אמר כן : **ועל קל נרכב**. נתחזק ברכיבת סוסים קלים הבאים ממצרים : **על כן יקלו רודפיכם**. בעבור זה יקלו הרודפים ויתחזקו עליכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ננוס. מלשון נס והוא כלונס ארוך וענינו הרמה כנס וכן נס להתנוסס (שם ס) : **תנוסון.** מלשון ניסה ובריחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותאמרו, (המאמרים מגבילים) נגד הישועה וההצלה מן האויב אמרתם זה לא יהיה ע"י ישיבה ומנוחה רק ע"י **כי על סוס ננוס** וע"י ננצל מפניו (ולכן הלכתם למצרים לסוסים ולפרשים) **על כן תנוסון** באמת כמו שאמרתם. ונגד הגבורה לכבוש את האויב אמרתם שזה לא יהיה ע"י השקט ובטחון רק ע"י **שעל קל נרכב** לרדוף את האויב, **על כן** יהיה ההפך **כי יקלו רדפיכם,** עד כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות על קל. על סוס קל, כי הנס לוקח חפציו עמו ואין סוסו קל לא כן הרודף סוסו קל ממשא : (מלבי"ם באור המלות)

נז אֶלֶף אֶחָד מִפְּנֵי גְעֵרַת אֶחָד מִפְּנֵי גְעֵרַת חֲמִשָּׁה תְּנוֹסוּ עַד אִם נֹתְרֹתֶם כְּתֹרֶן עַל רֹאשׁ הָהָר וְכִנֹּס עַל הַגְּבֻעָה:

רש"י אֶלֶף אֶחָד. מכס. מפני גערת אחד. מן האויבים או כולכם מפני גערת חמשה תנוסו : אם נותרתם. כמו אשר נותרתם : כתורן. עץ גבוה תקוע בארץ כמין תורן הספינה שקורין מש"ט בלע"ז : וכנס. אף הוא כלונס גבוה שנותנים בראש הגבעה וכשרוא' הצופה גייסות באין נותן עליו סודר והרוח מוליכו והוא סימן שינוסו או יתקבלו : (רש"י)

מצודת דוד אֶלֶף אֶחָד. אלף אנשים מכס אשר כל אחד יהיה מיוחד : **מפני.** חוזר על מלת תנוסו לומר אלף מכס תנוסו מפני גערת אחד מן האויבים ומפני גערת חמשה תנוסו כולכם : **עד אם.** תהיו מפוזרים עד אשר תשארו יחידים כתורן הספינה כאשר יעמידהו על ראש ההר שנראה למרחוק יחידית כי אין דבר נראה עמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון גערת. ענין גערת נזיפה : **כתורן.** הוא העץ הגבוה הזקוף על הספינה וכן כל יחזקו כן תרנס (לקמן ל"ג) : **וכנס.** הוא כלונס ארוך עשוי לתלות בו מפה לסימן לאנשי הצבא להתאסף ולבוא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אלף אחד, מכס ינוסו מפני גערת אויב אחד, ומפני גערת אויבים חמשה, תנוסו כולכם, **עד שתותרו כתורן על ראש ההר,** ההר הוא גבוה מן הגבעה, ותורן הוא העץ הגבוה שעל הספינה הנראה למרחוק, והנס הוא הוילון שפורשין על התורן, התורן מציין הבדידות, כמו שהתורן הוא עץ בודד בהספינה, והנס מציין הסימן לאסיפת מלחמה, שכן נושאים הנס לסימן קיבוץ למלחמה בכ"מ, עפ"י אומר אם

תנוסו אל ראש הרים הגבוהים וצורי היעלים שם תעמדו לבדכם בדד כתורן, אבל עת תרדו מן ההר אל הגבעה שאצלו כבר תהיו כנס לנס עמים שיתקבצו עליכם למלחמה, עד שתצטרכו להדמות לצבי או לעופר על הרי בתר (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות עד אם נותרתם. כמו עד אם דברתי דברי, במקום עד אשר, וההבדל בין תורן ונס ע"ל (לג כג), ובין הר וגבעה למעלה (ב' ב') (מלבי"ם): באור המלות

יחַ וְלֹכַן יַחְפָּה יְהוָה לְחַנְנֶכֶם וְלֹכַן יְרוּם לְרַחֲמֵכֶם כִּי אֱלֹהֵי מִשְׁפַּט יְהוָה אֲשֶׁרִי כָּל חוֹכֵי לֹא יִפּוּל דָּבָר : לֹא : (פ)

רש"י ולכן. על שלא חזיתם לשמוע : יחכה ה' לחננכם. אינו מדלג לכם על הגזרה הרעה שנגזרה עליכם כדי למהר ולהביא הטובה אלכם יחכה וימתין עד זא קיאה : ולכן ירום לרחמכם. יתרחק לרחמכם : כי אלהי משפט ה'. ויפרע תחי. וזה מן המורדים זו : אשרי כל חוכי לו. לנחמות אשר הבטיח כי לא יפול דבר : (רש"י)

מצודת דוד ולכן. הואיל ולא אביתם לשמוע : יחכה וכו'. לא ידלג על הגזירה הרעה למהר להביא הטובה אלא יחכה וימתין עד בוא קיצה : ירום. יתרומם ויתרחק לרחמכם : כי אלהי משפט ה'. ולכן יפרע תחלה מן המורדים בו : אשרי וכו'. אבל אשרי לכל המקוים לו לנחמות אשר הבטיח כי לא יפול דבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחכה. ענין איחור כי לדבר המתאחר מחכים ומקוים לה : לחננכם. מלשון חנינה : ירום. מלשון הרמה למעלה : חוכי. ענין תקוה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ולכן, בעבור שלא שמעתם בקולו, יחכה ה' וימתין זמן רב לחננכם, לא יחונן אתכם במהרה רק אחר זמן רב, ולא לבד שלא יחונן אתכם מצד החן והחנינה, כי גם לכן ירום לרחמכם, גם אחר שתמצאנה אתכם רעות רבות וצרות, שאז דרכו לרחם, ואינו יכול לראות בצרות עמו, ובצרתם לו צר, מ"מ ירום לגבהי שמים ויעלים עיניו מכם לבל יצטרך לרחם עליכם (כמי שאינו יכול לראות צרת אוהבו ובכ"ז אינו רוצה להושיעו ומסתיר פניו בל יראהו) והטעם שיחכה וימתין עם החנינה והרחמים כי אלהי משפט ה' ובהכרח תקבלו תחלה משפט העונש על עוניכם. ומ"מ אשרי כל חוכי לו מי שיחכה וימתין עד תשועת ה', יושע לבסוף, כמו שמבאר (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות **יחכה**. המתנה (למעלה ח' יז) : **לחנכס, לרחמכס**.
עיין **הבדלם** (למעלה כט יא) : (מלבי"ם באור המלות)

יט כי עם בציון ישב בירושלם בכו לא תבכה חנון יחנה לקול זעקה
כשמעתו ענה:

כ"י כי עוד ימים באים אשר יסאך להיות יושב בציון וזירושלים לדיק
יהיה : **בכו לא תבכה**. לא תלטך לבקש בקש' מאת הקדוש צרוך הוא **בכוי**
כי לקול זעקה ענה : (כ"י)

מצודת דוד **כי עם בציון**. עוד ימים באים אשר העם הנשאר בציון והעם
אשר ישב בירושלים לא יצטרכו לשאול בקשה מה בבכיה כי יחון אותם
לשמוע קול זעקתם ואם תהיה בזולת הבכי : **כשמעתו**. מיד כשישמע את
קול יענה לך : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **כי עם בציון ישב**, הגם שאתם לא אביתם לשמוע
לישב בשובה ונחת ולא לעשות מאומה, מ"מ ימצא עם בציון אשר ישב
בשובה ונחת כדבר ה' ולא יסמוך על עזרת מצרים, ולא לבד בציון מקום
המלכות, גם **בירושלם** בכל העיר. ועם הזה ישב ולא ינוס מן האויב, והוא
עם חזקיהו, ותחת שאתכם לא ירחם ה', אל העם הזה אומר **בכו לא**
תבכה שלא יצטרכו לבכות עד שיעוררו רחמיו כי גם **יחונן אותם** מצד
החנינה **לקול זעקה** בלבד, **כשמעתו ענה** ר"ל לא ימתין כלל על הזעקה,
רק ברגע שתזעק כבר יקדים לענות, כענין והיה טרם יקראו ואני אענה,
עד שידמה זעקת העם כאילו הם רק עונים קול ה' שקדם לזעקתם, וידמה
לה' כשמעתו כאילו הוא שומע ענה וענייתך, כקול הד העונה דבר ה'
:(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כשמעתו**. כ"ף הדמיון : **וענה**. קול שלך העונה שהוא
קול הד שלך : (מלבי"ם באור המלות)

כז ונתן לכם אדני לחרם צר ומים לחץ ולא יכנה עוד מוריה ויהיו עיניך
ראות את מוריה:

כ"ח לחם צר ומים לחץ. לא תהיו כרוכים אחר תענוגים כאשר אתם
עתה כמה שנאמר השותים במזרקי יין (עמוס ו') הגה שסון ושמחה (לעיל
כז) : ולא יכנה. לא יתכסה ממך בכנה בגדיו כלומר לא יסתיר ממך פניו

מוריד. הקב"ה המלמדך להועיל : (רפ"ו)

מצודת דוד ונתן וכו'. רצה לומר המקום יתן בלבבכם להסתפק בלחם צר ומים לחץ כאלו דחוק לכם הלחם והמים ולא תהיו שטופים אחר התענוגים כמו עתה : **ולא יכנף עוד מוריד.** הקב"ה המלמדך להועיל לא יסתיר פנים ממך ואחז במשל כאדם המכסה פניו בכנף בגדו שלא יראוהו : **והיו עיניך.** כשלא יסתיר פניו אם כן יהיו עיניך רואות אותו ר"ל תוכל לשאול כל צרכיך כי ימלא משאלותיך : (מצודת דוד)

מצודת ציון צר. לחץ. פתרון אחד להם מענין דחק : **יכנף.** מלשון כנף בגד והוא קצות הבגד. מוריד. מלמדך וכן יורה דעה (לעיל כת) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונתן, ע"ד שאמר הנביא לחזקיהו (לקמן ל"ז) אכול השנה ספיח ובשנה השלישית זרעו כרמים, וז"ש בתחלה יתן ה' לכם לחם צר בצמצום, כי האויבים החריבו כל שדי תבואה, ובכ"ז **ולא יכנף** ויעופף **מוריד** היורה ומלקוש הגשם לא יעופף בכנפיו לברוח מארצך בעת הרעבון כי יהיו גשמים בעתם, ותחזור הברכה, **והיו עיניך רואות את מוריד** ומלמדיך, הנביא שיורה אותך דרך הישרה לא תעלים עוד עיניך ממנו כמ"ש למעלה אשר אמרו לרואים לא תראו. רק תביט אליו ללכת בדרכיו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יכנף. יעופף בכנפו : **ומוריד.** הראשון מלשון יורה ומלקוש, והשני מורה ומלמד, וכן שכל במלת זרים (למעלה א' ז') (מלבי"ם באור המלות)

כא וְאֶזְנִיךָ תִשְׁמַעֲנָה דְבַר מֵאַחֲרַיָּךְ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לָכֹּה בּוֹ פִי תִאֲמִינוּ וְיָבִיאוּ לָנוּ תִשְׁמְעֵנוּ : (מצודת דוד)

רפ"ו ואזניך תשמענה וגו'. לא כמו שאתם עושים עתה שאתם מואסים בדברנו ואומרים לא תחזו לנו נכוחות כי אם אזניך יהיו נטויות אף אחריך לשמוע דבר מאתי אולי יבא נביא ויורד לך ללכת בין ימין ובין שמאל : (רפ"ו)

מצודת דוד ואזניך וכו'. לא כמו שאתם מואסים עתה בדברי ותאמרו לא תחזו לנו נכוחות כי אז תהיינה אזניך נטויות לאחורך ולשמוע דבר מאתי אשר יאמר זה הדרך לכו בו : **כי תאמינו.** בין כשתרצו ללכת אל הימין בין אל השמאל תהיו תאבים לשמוע דבר ה' אם נכון הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון תאמינו. מלי ימין ובאה האלי"ף במקום היו"ד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואזניך, מצייר איך המורה דרך שהוא הנביא ילך לפניהם לנחותם בדרך ה', והעם ילכו אחריו ומביטים על דרכו, ואם לפעמים גם המורה דרך יתעה להימין או להשמאל מן הדרך הישר, אז תשמענה **אזניך דבר מאחריך** בעת **כי תאמינו או תשמאלו** לטעות מן הדרך הישר אשר יאמר לכם **זה הדרך לכו בו**. כי ה' ישגיח בפרטות שלא תתעו על ידי טעות הנביא, ויעורר אתכם על דרך הישר בעצמו, אז
(מלבי"ם באור הענין)

לכב וטמאתם את צפוי פסילי כספך ואת אפדת מסכת זבחה תזרם
כמו דנה צא תאמר לו:

רש"י אפדת. נוי : כמו דנה. יהיו מאוסים בעיניך כנדה : (רש"י)

מצודת דוד וטמאתם וכו'. רצה לומר בעיניכם יהיה טמא צפוי פסילי הכסף וחגורת מסכת הזהב : **תזרם כמו דנה**. תפזרם ותזרקם למרחוק כמו הנדה היושבת רחוק מבעלה בימי נדת דותה : **צא תאמר לו**. תאמר עליו צא חוצה וכן אמר חזקיה והוציאו את הנדה מן הקדש (דה"ב כט) ועל הפסל אמר : (מצודת דוד)

מצודת ציון צפוי. ענין חפוי וכסוי : **אפדת**. חגורה כמו ואפדת לו בחשב האפוד (שמות כ"ט) : **מסכת**. פסל הניצוק ממתכת וכן אלהי מסכה (שם ל"ד) : **תזרם**. ענין פזור למרחוק וכן זרה הלאה (במדבר י"ז) : **דנה**. כן תקרא הנדה כמ"ש כימי נדת דותה (ויקרא יב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וטמאתם, תחזיקו אותם כדבר טמא, **ואת אפודת** הגם שהוא רק נוי ע"ז ותכשיטיה שאין חמורים כ"כ **תזרם** יהיו זר אצלכם **כאשה דנה** שמטמאה עפ"י דין תורה. ולא זאת לבד כי גם **צא** וצואה **תאמר לו** שיהיו משוקצים בעיניכם כצואה שהטבע משקצתו
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תזרם. מלשון זר ונכרי : **צא**. צואה, וכן במסורה לית לשון טינוף : (מלבי"ם באור המלות)

לכג ונתן מטר זרעה אשר תזרע את האדמה ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן ורעה מקניך ביום ההוא פר נרחב:

רש"י ונתן. הקב"ה את מטר זרעך : ושמן. ל' דבר שמן ואינו ל' שמן

לפיכך טעמו למטה ונקוד קמץ : כר נרחב. עד שיהיו הכרים שונים ורחבים : כר. כבש ל"א מיסור נרחב כמו (בראשי' יב) ככר הירדן וכמו (ויקרא כג) כרמל כר שהוא מלא תבואה : (רש"י)

מצודת דוד ונתן מטר זרעך. האל יתן מטר לצורך זרעך וכו' וכן יתן לך לחם תבואת האדמה כי לא יבוא שדפון וירקון ולא יאכלנו הארבה : והיה דשן ושמן. ארצך תהיה דשן ושמן לגדל פירות משובחים : ירעה. כל אחד ממקניך ירעה במרעה טובה עד שכל אחד מהכרים יהיה רחב ובעל בשר : (מצודת דוד)

מצודת ציון דשן. ענינו כמו שמן : כר. כבש שמן וכן שלחו כר (לעיל טו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונתן, ועיי"כ ונתן מטר זרעך. כמ"ש אם תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו, פן יפתה לבבכם ועבדתם אלהים אחרים ועצר את השמים וכו'. מטר זרעך יתן לכל יחיד מטר בפ"ע כפי שהוא צריך לשדהו, וגם אשר תזרע את האדמה, שיתן לו המטר לפי הזרע ולפי האדמה, כי יש זרעים צריכים יותר מטר מאחרים, וכן יש שדות שצריכים מטר יותר מאחרים. ולחם תבואת האדמה מצייר לשד השמן שיונקים הצמחים מן האדמה, שהוא הלחם והמזון של התבואה, שהצומח לוקח לחמו מדשן האדמה ולחותה, וה' יתן להצומח את לחמו ומזונו עד שיהיה הצומח דשן ושמן (עיי' בבאור המלות). ירעה מקניך גם מקניך הרועה במרעה ירעה ביום ההוא תיכף ומיד כר נרחב ועל מישור גדול, כי מרעה הבהמות ישגא תיכף, ואמר נרחב, כי עד עתה הסתירו הבהמות במקום צר מפני האויב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דשן ושמן. שמן מציין שמנונית דוקא. ודשן. מציין כח הלחות השרשי המעמיד החי או הצומח על בריאותו. האיש השמן עטיניו מלאו חלב, והאיש הדשן עצמותיו מלאו עלומיו, ובא על הדשן מדברים הנשרפים שנפרדו כל חלקי הדשן המורכב ונשאר רק יסוד העפר, ע"ד שרש סקל שמשמשים דבר והפוכו : (מלבי"ם באור המלות)

גכד והאלפים והערים עבדי האדמה בליל חמיץ יאכלו אשר זרה ברחת

רש"י והאלפים. קורני' : כליל חמיץ. כמו (איוב ז) על כלילו, קסין ותבן מחומלין ומחוזקין בתבואה שנתוכם יאכלו : אשר זרה. התבואה פעמיים אחת ברחת ואחת במזרה כדי לנקות התבואה לפיכך יהיה התבן כלול

בתבוא' שזורה במזרה אלל הקסין : רחת. פיל"א בלע"ז : מזרה. יו"ן
בלע"ז, ומדרש אגדה כליל ל' כלול שיהא האוכל כלול בתנן : (רש"י)

מצודת דוד **עובדי האדמה.** כי בהם חורשים השדה לזריעה : **בליל חמיץ**
יאכלו. מאכלם יהיה תבואה בלולה במוץ המוחזק ברוב תבואה : **אשר**
זורה. ר"ל יחזקו המוץ בתערובות תבואה נקיה אשר זורה ברוח על ידי
הרחת ובמזרה להסיר הפסולת כי מרוב הברכה יאכלו גם לבהמות
תבואה נקיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והאלפים.** השוורים כמו שגר אלפיך (דברים ו). והעירים. כן
יקראו החמורים עודם קטנים : **בליל.** מל' בלבול וערבוב : **חמיץ.** מל'
חמץ ור"ל מחוזק כדבר המחמץ : **זורה.** ענין פזור התבואה מול הרוח
להפריח הפסולת וכן זורה את גורן (רות ג). ברחת. שם כלי שזורין בו
התבואה ונקרא כן לפי שמניפין אותו אל הרוח : **ובמזרה.** גם הוא שם
כלי עשוי לזרות בו התבואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והאלפים,** הם השורים הגדולים שהם **עבדי האדמה**
וא"א לראותם במרעה כי נצרכים לעבודה, (ואפילו העירים החמורים
הקטנים שאין צרכם לעבודה כ"כ כמו האלפים) **הם בליל חמיץ יאכלו**
תבואה נקיה אשר זורה ברחת ובמזרה מן המוץ והפסולת. וזה יהיה
מרוב הברכה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **האלפים.** שור המלומד לחרוש נקרא אלף, לשון
למוד. **והעיר,** הוא הצעיר (ע"ל ו') : **ובליל.** הוא המספוא הבלול בתבואה
: **וחמיץ.** נקי, וחברו חמוץ בגדים (ס"ג), ואולי אשרו חמוץ פירוש הנקי
בדינו, מעול וחומץ מעול ורוצה להתנקות, כי יתחמץ לבבי, כי יטהר
ממחשבותיו : (מלבי"ם באור המלות)

זכה וְהָיָה עַל כָּל הָרַגְבָּה וְעַל כָּל גְּבַעַת נְשֵׂאָה פְּלָגִים יְבִלִי מֵיַם בְּיוֹם
הָרַג רַב בְּנֶפֶל מְגַדְלִים :

רש"י **יבלי מים.** נהרי מים כמו (ירמיה יז) ועל יוצל יסלח שרשו : **ציום**
הרג רב. שיהא טבח גדול (בארץ אשור) ויונתן תרגם ציום קטול רב במיפל
כרצין : (רש"י)

מצודת דוד **והיה על כל הר וכו'.** פלגים. מרוב המטר : **ביום הרג רב.** כל
זה הטובה יהיה בעת שיהיה הרג רב במחנה אשור על ידי המלאך המכה
בם : **בנפול מגדלים.** באבדן השרים הגדולים שבהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון פלגים. אמות המים המתפלגים ומתפרדים אילך ואילך : **יבלי מים.** גם הוא מענין פלגים כמו ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה יז) וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, לעומת שתחלה סתמו כל מעיני מים ואספו התעלה והבריכה העירה בל ימצא האויב מים לשתות כנזכר (בדה"ב ב') עתה על כל הר ואפילו גבעה שאין דרכה להיות שם מעינות, **יהיה שם פלגי מים,** וזה יהיה **ביום הרג רב** שיהרג האויב ולא יראו עוד מפניו, **ומגדלים** העשויים למלחמה יפלו, כי לא יצטרכו להם עוד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הר גבה, גבעה נשאה. ע"ל (ב' יד) : **פלגים יבלי מים.** היובל מקום המקורו, והפלגים מתפלגים משם, ויש פלגים ממי מטר, ופלגים. יבלי מים הם פלגים מן המים הנובעים, **וביום הרג,** כמו ביום הכותי כל בכור, בעת : (מלבי"ם באור המלות)

לַטַּף וְהָיָה אֹרֶךְ הַלְּבָנָה כְּאֹרֶךְ הַחֲמָה וְאֹרֶךְ הַחֲמָה יְהִיָּה שְׁבַע־עֵתִים כְּאֹרֶךְ שְׁבַע־עֵתִים הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ יְהוָה אֶת שְׁבַר עַמּוֹ וּמַחֲץ מִקְּתוֹ יִרְפָּא: (פ)

רס"י **שבעתים כאור שבעת הימים.** שבעתים שבע שבעות כאור של שבעת הימים הרי ארבעים ותשע שבעות העולים לשלש מאות וארבעים ושלושה : (רס"י)

מצודת דוד כאור החמה. תבהיק אורה כמו אור החמה : **יהיה שבעתים כאור וכו'.** יהיה שבעה פעמים ככה וחזר ופירש שיהיה כאור שבעת הימים ביחד והוא ענין משל על רוב הטובה כלפי שנאמר ביום רעה שמש וירח קדרו (יואל ב) : **ביום חבוש.** זה הטובה יהיה בעת ירפא שברם ומכתם ר"ל אחר מפלת אשור שיהיה מכה בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבוש. ענין כריכת מטלית על מקום השבר כמו ולא חובשו (לעיל א) : **ומחץ.** ענין מכה ופצע כמו מחץ ראש (תהלים קי) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, ידוע שהצרה נמשלה ללילה ועת ההרוחה נמשל להיום, וההרוחה שבא לאדם בעת הצרה נמשל לאור הלבנה הזורח באמצע הלילה, אבל ההצלחה הזורחת על ראשו בעת הטובה והשלוח נמשלה לאור החמה, עפ"ז ממליץ, כי גם **אור הלבנה** שהיא תחלת הישועה שיבא אחרי הצרות הגדולות והלילה האפלה הזאת, **תאיר באור גדול כאור החמה,** עד שישכחו הצרות תיכף ויהיה דומה כאילו לא היה לילה וצרה כלל, **ואור החמה** היינו בעת ההצלחה אח"כ תהיה האור גדול

שבעתים היינו הרבה פעמים יותר, עד שידמה כאור שבעת הימים הידועים, שהם שבעת ימי בראשית, שאז זרח האור על המציאות אשר התחדש כולו בימים האלה, ויופיע על תבל חדש וברואים חדשים, כן אור ההצלחה יזרח עתה על תבל חדש אשר תתחדש להם ביפיה והדרה, כאילו נתחדש להם המציאות כולו מרוב טוב. וזה יהיה **ביום חבוש ה' את שבר עמו**, מדמה את העם בעת ההיא כמי שנשברו עצמותיו ועל השבר הוכה במכאובים ופצעים, וצריך תחלה לחבוש השבר, ואח"כ לרפוא מחץ המכה מבחוץ, כן יחבוש השבר הפנימי, ומכה החיצונית ירפא, שהוא השבת הצלחתם הנפשית והגופנית: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שבעתים. כמה פעמים, ונמצא ישלם שבעתים, כי שבעתים יוקם קין : שבר. בעצם ונחבש במטלית לחברו : ומחץ. המכה בבשר, ונרפא : (מלבי"ם באור המלות)

כז הנה שם יהוה בא ממרחק בער אפו וכלבד משא שפתיו מלא זעם ולשונו כאש אכלת:

רפ"י פס ה'. גבורתו שתהא לו לשם מה שיעשה סנחריב : זל ממרחק. להאמין מה שהצטיח זה ימים רבים : משאה. ה"א יתירה ואינו אלל כמו משא לפיכך נקודה רפי : (רפ"י)

מצודת דוד הנה שם ה'. מפלת אשור שהוא שם גבורתו של המקום הנה המפלה ההיא בא ממרחק רצה לומר מן השמים על ידי המלאך המכה בהם : **בוער אפו**. הבערת האף וכובד המשא העמוסה על אשור בא ממרחק מן השמים : **שפתיו**. שפתי ה' והוא דברי הנבואה על מפלת אשור : **ולשונו וכו'**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון זעם. כעס וקצף : **אוכלת**. שורפת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה, עתה יספר לצייר ענין אשור ביאתו ומפלתו, בציור מליציי נשגב מאד, מצייר את ה' אשר הביא את האויב הזה שבט אפו על ירושלים, בשני ציורים מתנגדים זל"ז, ציור אחד כאילו כולו מלא אש ועשן ודין ורוגז, כי כן היה נראה בחיצוניותו, שבא לכלות את ישראל באפו ובחמתו, וציור אחר איך בפנימיותו כולו מלא רחמים וחמלה, ומשתדל לכבות את האש והקצף במי החסד. אומר **שם ה' בא ממרחק** (שהוא נמשל על ביאת סנחריב ע"י ה' שהביאו) **אפו בער באש**, מציירו בדרך ההגשמה כאילו נחירי אפו בוערים **וכבד משאת העשן היוצא מן הנחיריים הבוערים**, גם **שפתיו מלאו זעם** וקללה שלא לבד שחרה אפו כי גם הוציא הקללה בשפתיו, **ולשונו**, בפנים תחת השפה בוער **כאש אוכלת**,

מלבי"ם - באור המלות **משאה**. עשן, ומשאת עשן, והמשאת החלה לעלות
(מלבי"ם): באור (המלות)

כַּחַח וְרוּחוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף עַד צְאֹר יִחְצָה לְהִנָּפֵה גוֹיִם בְּנִפְתַּ שְׂאֵא וְרָסָן
מִתְעָה עַל לְחַיִּי עַמִּים:

רס"י כנחל שוטף. אשך העוזר בו יחלה בו עד לוארו שאין בו שום כח
לעמוד בפני שטף המים : להנפה. להניף אווני"ר זלע"ז : זנפת שוא. לא
להועיל להם והם סבורים להועיל : רסן. פרומזי"א פרינ"ק זלע"ז :
(רס"י)

מצודת דוד ורוחו. רוח פיו הוא כנחל השוטף בחזקה המגיע עד הצואר
ושמה יחלקו את הגוף להיות מה ממעל למים ומה במים ור"ל כמו שיש
סכנה במים הבאים ושוטפים בשעור זה כן יסתכנו מחנה אשור ויפלו :
להנפה גוים. רוח ה' דבר להניף העמים אשר במחנה אשור בנפת שוא כי
הנפה היתה עשויה לברר הבר מן התבן אבל הנפה הרעה שנקביה גסות
אין בה תועלת כי הכל נופל דרך הנקבים וכן מחנה אשור ינפו בנפת שוא
כי כולם יכלו ולא ישאר שארית : **ורסן מתעה**. כי הרסן ההושם על לחיי
הבהמה מיישרה להוליכה בדרך הישר לבל תתע אבל הרסן שישים האל
על לחיי העמים ההם להוליכם לירושלים הרסן הזה יתעה אותם כי ילכו
לאבדון ר"ל המקום יתן בלבם ללכת לירושלים לרע להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ורוהו. ענין דבור הבאה בהפחת הרוח : **שוטף**. ענין מהירות
ההלוך : **יהצה**. ענין חלוקה כמו ותחץ לארבע רוחות השמים (דניאל יא)
: **להנפה**. להוליך ולהביא ולפזרה בתוך הנפה והוא כעין כברה ובדרז"ל
ונפה שמוציאה את הקמח (אבות פ"ה) : **שוא**. ר"ל רעה : **ורסן**. היא מה
שמוליכין הבהמה ע"י כמו במתג ורסן (תהלים לב) : **מתעה**. מלי תועה :
לחיי. הוא המקום שאצל העין : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ורוחו, אבל כ"ז היה בחיצוניותו של הגוף, אבל רוחו
הפנימי הוא דומה **כנחל שוטף** לכבות את האש הבוער, והרוח הזה **עד**
צואר יחצה מציירו כגוף שעד הצואר הוא נחל שוטף ומן הצואר ולמעלה
הוא אש בוער להבה ועשן, ועד מקום הצואר עצמו **יחצה** ויבדיל בין חציו
אש שלמעלה וחציו מים שלמטה, והכונה שהגם שנדמה ה' כאילו היה
כועס על ישראל רוחו הפנימי ומחשבתו היה אך טוב וחסד ופלג אלהים
מלא גשם נדבות לכבות את האש והחמה, **להנפה גוים** עד שמה שהיה
נראה שבא באש וחמה היה רק למראה עיניים להטעות את הגוים שהם

מחנה שנחריב שידמה להם כי רוצה להניף ולישב אותם בנוף ואקלים שוא, שהיא ירושלים יפה נוף, שבאמת היה שוא להם והיה רק רסן מתעה על לחייהם אשר הוליד אותם אל תהו לא דרך: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות להנפה בנפת. מענין שלשת הנפת, יפה נוף. והנפה, הפעיל להוניפם בנוף ואקלים שוא. וגוים, הם אלה שהביא להושיב שם. ועמים, הם חיל שנחריב כנ"ל (א' ד'): (מלבי"ם באור המלות)

כַּטְו הַשִּׁיר יְהִי לָכֶם כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ חַג וְשִׁמְחַת לָבַב כְּהוֹלֵךְ בְּחִלְיָ לְבוֹא בְּהַר יְהוָה אֶל צוּר יִשְׂרָאֵל:

רס"י הַשִּׁיר יֵהיֶה לָכֶם. כְּלִיל הַפֶּסַח תֵּבֵא לָכֶם שְׂמֵחָה זֹ: כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ חַג. כְּמוֹ שְׂאֵמֶרְתָּ שִׁיר שֶׁל הַפֶּסַחִים צְמֻרִים וְנִרְאָה מִקֶּרֶא זֶה כְּאִילוֹ בֵּא לְלַמַּד עַל סִנְחָרִב וְלִימַד עַל פֶּרְעָה שְׂאֵמְרוּ הַלֵּל כְּלִיל אֲכִילַת פֶּסַחִים מִדְּרָשׁ תְּהִלִּים: כְּהוֹלֵךְ בְּחִלְיָ. וְתִשְׂמַחוּ צְמֻפֶּלֶת סִנְחָרִיב כְּשִׂמְחַת מִצִּיאֵי צִיכּוּרִים שֶׁהִיא הַחִלְיָ מִכָּה לִפְנֵיהֶם לְבוֹא בְּהַר ה', כְּמוֹ שְׂפָנִינוּ צְמֻס' צְכוּרִים: (רס"י)

מצודת דוד הַשִּׁיר יֵהיֶה לָכֶם. בַּעַת יִפְלוּ מִחֲנֵה סִנְחָרִיב יֵהיֶה לָכֶם שִׁיר כְּמוֹ הַשִּׁיר שֶׁהִיָּה בְּמִצְרַיִם בְּלִילָה אֲשֶׁר הַתְּקֵדֶשׁ לִהְיוֹת בּוֹ חַג וְהוּא לֵיל פֶּסַח: וְשִׂמְחַת לָבַב. יֵהיֶה לָכֶם שִׂמְחַת לָבַב כְּשִׂמְחַת מִבִּיאֵי בְּכוּרִים שֶׁהִיָּה הַחִלְיָ מִכָּה לִפְנֵיהֶם לְבוֹא בְּהַר ה' הוּא הַר הַבַּיִת: (מצודת דוד)

מצודת ציון הַתְּקֵדֶשׁ. מִל' קוּדֶשׁ: בְּחִלְיָ. שֵׁם כְּלִי נֶגוּן: צוּר. חוּזֶק וּמַעוֹז צִיּוֹן:

מלבי"ם - באור הענין השיר, מפלת מחנה שנחריב היה בליל פסח, בעת שוררו ישראל הלל במקדש על אכילת הפסח. מצייר כי כפי שהתרבתה שמחת ישראל אז בקריאת הלל ותודה על פסחיהם כן רבתה המהומה במחנה אשור, בעת אשר יהיה לָכֶם הַשִּׁיר כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ חַג אִזּוֹ וְהַשְּׂמִיעַ ה' אֶת הוֹד קוּלוֹ וְכוּ'. כְּלִיל, יש שמחה מצד הזמן כמו שמחת הרגל, ויש שמחה מצד הענינים המסובבים מן הזמן כמו השמחה בעליה לרגל בעבור שיראה יִרְאָה אֶת פְּנֵי הָאֲדוֹן ה', אֹמֵר הַשְּׂמֵחָה הִיתָה כְּפֹלָה, אִזּוֹ. כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ הַחַג, בְּ. וְשִׂמְחַת לָבַב כְּהוֹלֵךְ בְּחִלְיָ לְבוֹא בְּהַר ה' בְּעִלְיֵיתוֹ לְרַגְלָהּ לְהִרְאוֹת אִזּוֹ אֶל צוּר יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה בַּעַת הַחֵל הַשִּׁיר הַזֶּה וְהַשְּׂמֵחָה הַזֹּאת, אִזּוֹ (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כליל. הַכִּיף הוּא כִּיף הַזְּמַן, וְעֵנִינוּ בְּלִיל: (מלבי"ם באור המלות)

וְהַשְׁמִיעַ יְהוָה אֶת הוֹד קוֹלוֹ וְנַחַת זְרוּעוֹ יִרְאֶה בְּזַעַף אַף וְלֹהֵב אֵשׁ
אֹכְלָה נֶפֶץ וְזָרֵם וְאַבְן בְּרֹד:

רש"י ונחת זרועו. אין זה ל' נוח אלא ל' נוחות פושלמנ"ט בלע"ז כמו וינח בכל גבול מצרים (שמות יז) הנחת גבורתו יראה בלהב אש שנסרפו אוכלוסי סנחריב: נפץ. ל' שיצור יותר: זרם. קילוח מטר סוחף: (רש"י)

מצודת דוד והשמיע ה' וכו'. אחז במשל מדרך בני אדם הנלחמים שמרימים קול צווחה לאיים על שכנגדם: ונחת זרועו. הנחת זרועו להכות בהם יראה בקצף גדול ובלהב אש השורפת ובנפץ זרם ואבן ברד ר"ל לא ישאר מהם שארית כאלו הביא עליהם כל המכות הללו: (מצודת דוד)

מצודת ציון הוד. הדר ויופי: ונחת. מל' הנחה: בזעף אף. כפל המלה בשמות נרדפים: נפץ. ענין רציצה עם הפזור כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז): וזרם. ענין מרוצת המים: ואבן ברד. ר"ל ברד קשה וכבד: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והשמיע ה' את הוד קולו, להבעית את מחנה אשור בקול, וגם נחת זרועו יראה עדן לא הכם בזרועו רק הראם את הנחת זרועו להפחידם בזעף אף וכו': (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ונחת. ענין הנחה, ומצייר כי השמים התקשרו בעבים שחורים מריקים ברקים ולפידים, ובתוכם אבני אלגביש מנופצים ואבני ברד זרם שוטף, וזה נגד מ"ש למעלה (כח כא), כי כעמק כגבעון ירגז, וזה קרא נחת זרועו, שהניח היד מלמעלה למטה, משמים ארץ, ואח"ז מציין הרעש שאמר עליו (שם) כהר פרצים יקום ה' במ"ש ובמלחמות תנופה נלחם בס, התנופה הוא ההולכה וההובאה הנה והנה, וזה ציור הרעש (מלבי"ם באור המלות)

וְיָהּ כִּי מִקּוֹל יַחַת אֲשׁוּר בְּשַׁבָּט יָכָה:

רש"י מקול ה' יחת אשור. אזנים פתח להם ושמעו סירה מפי חיות ומתו בלאגדת חלק: בשבט יכה. אשור אשך היה רגיל להכותך בשבטו: (רש"י)

מצודת דוד כי מקול ה'. מגערת ה, ישבר אשור כאלו הכה אותו בשבט המשבר (מצודת דוד):

מצודת ציון יחת. ענין שבירה כמו תחתה קשתותם (ירמיה נא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, רק מקול ה' אשר הפחידו בעת ההיא כבר היה די שיחת וישבר אשור אשר בשבט יכה, (כמ"ש למעלה י' בשבט יככה) הקול ההוא שהשמיע ה' בעת שהחלו ישראל השיר בעת התקדש חג גם מפניו כבר נחת אשור ונשבר. זה היה תחלה. אבל אח"כ : (מלבי"ם באור הענין)

זלב וְהָיָה כָּל מַעְבַּר מִטָּה מוֹסְדָה אֲשֶׁר יָנִיחַ יְהוָה עָלָיו בְּתַפִּים וּבְכַנּוּת וּבְמִלְחָמוֹת תְּנוּפָה נֶלְחַם (בה) בָּם :

רס"י והיה כל מעבר מטה מוסדה. כל מעצרות תוקף יסודות אוכלוסיו כל המקומות אשר עברו שם והשחיתום וציום מפלתם יניח ה' עליהם על שמועת מפלתם והם יהיו בתפיים ובכינורות, וכה פתרון המקרא בסירוס והיה בתפיים ובכינורות כל מעבר מטה מוסדה אשר יניחם ה' עליו ובמלחמות תנופת שוא מעלה ומוריד נלחם צם הקצ"ה, ומדרש אגדה תנופת קציר העומר עמדה לישראל צאותה מלחמה כי ליל ששה עשר בניסן היה :

מצודת דוד והיה כל מעבר וכו'. פתרון המקרא בסרוס כאלו אמר והיה בתופים ובכנורות כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח ה' עליו ובמלחמות תנופה נלחם במ ר"ל יהיה שמח לנגן בתופים ובכנורות כל מקום אשר מחנה אשור שהוא כמטה מוסדה עבר שם בדרך מהלכו והשחיתה והשמחה תהיה בשמעם אשר המקום הניח עליו זרועו להכותו ונלחם במלחמות תנופת שוא כי כולם כלו ולא נשאר שארית כמ"ש למעלה להנפת גוים בנפת שוא :

מצודת ציון מעבר. מלי עברה : מוסדה. מלי יסוד וחוזק : בתופים ובכנורות. שמות כלי נגון : תנופה. מלי נפה והוא כעין כברה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, בעת שנהיה כל מעבר מטה מוסדה ר"ל כל מעברות ומקומות של מטה ושבת המוסד והחזק שהוא כל מקומות של שבת יהודה, אשר יניח ה' (גבורתו) עליו על השבט החזק הזה, עת שכל מעברות ומקומות מטה יהודה היו בתופים ובכנורות, מרוב שמחת הפסח ששמחו בכל הרחובות והשוקים על שמחת החג, אז כן גם ה' ובמלחמות תנופה נלחם במחנה אשור, תחת אשר תחלה בעת ששרו בירושלים שיר החג לבד לא לחם עדיין את אשור רק הבעיתו בקול, עתה עת

התפשטה שמחת הקרבן בכל רחובות ירושלים, (כי היו קוראים הלל בכל מקומות ותבורות שאכלו הפסח) גם ה' הגדיל מלחמתו על אשור: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות והיה. עת יהיה : מעבר. סמוך : ומטה. הוא כמו למטה יהודה : ומוסדה. מענין חוזק, לפי שאמר (למעלה כח) מוסד מוסד. ר"ל מעברות ומקומות של השבט החזק : יניח ה'. חסר השם הצדדי, גבורתו, או רוחו, עליו, וי"ו ובמלחמות הוא וי"ו המסובב, וכן וי"ו והשמיע ה' את הוד קולו (ל'), כמו כראותכם את ארון וכו' ואתם תסעו ממקומכם (יהושע ג' ג') : (מלבי"ם באור המלות)

לג} כי ערוך מאתמול תפתה גם (הוא) היא למלך הוכן העמיק הרחב מדרתה אש ועצים הרבה נשמת יהוה כנחל גפרית בערה בה: (פ)

רש"י כי ערוך מאתמול. יום שני לזריחת עולם יום שיס לו תמול ואין לו שלקום : תפתה. גיהנם שכל המתפתה זיכרו נופל שם : למלך הוכן. לערוך סנחריב וחילו. מדורתה. לשון אש נסקת מערכת עצים על האש קרויה מדורה : נשמת ה'. נפחת רוחו : בוערה. בוערת : (רש"י)

מצודת דוד כי ערוך מאתמול תפתה. הגיהנם בוערה בחוזק רב כאלו נערך מאתמול ר"ל מזמן קרוב שלא נקלקל הסדור עדיין : גם היא למלך הוכן. לערוך סנחריב וחילו : העמיק הרחיב. האל העמיק והרחיב את הגיהנם להחזיק את כל המחנה הגדול של אשור : מדורתה אש ועצים הרבה. מדורת הגיהנם היא גחלי אש ושלהבת מעצים הרבה : נשמת ה'. ההבל היוצא מפי ה' שהיא כנחל של גפרית דולק בוערה שם בגיהנם והכל הוא דרך משל על מרבית היסורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ערוך. ענין סדור : מאתמול. ר"ל מזמן קרוב וכן ואתמול עמי לאויב יקומם (מיכה ב) : תפתה. כן יקרא הגיהנם ע"ש שכל הנפתה ביצרו נופל בו וכן ותופת לפנים אהיה (איוב יז) : הוכן. מלשון הכנה : מדורתה. ענין תבערה כמו אגדיל המדורה (יחזקאל כד) : נשמת. ענין נשיבת רוח הפה כמו מנשמת אל יתן קרח (איוב לז). בוערה. דולקת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, ואם תשאל מה היה סופו של סנחריב המלך בעצמו, משיב כי ערוך מאתמול תפתה, כי בניו הכוהו בחרב, וחז"ל קבלו בזה (סנהדרין צ"ה) כי הכין את בניו להקריב אותם לע"ז ולכן קדמו להרגו, והנה המקום שבו הקריבו הבנים לע"ז היה נקרא תופת כמ"ש (ירמיה ז' ל"א) ובנו במות התופת אשר בגיא בן הנום לשרוף את בניהם ואת בנותיהם באש, מספר כי תופת זה שהכין סנחריב לבניו היה בשביל

עצמו כי עי"ז נהרג, עז"א כי ערוך מאתמול תפתה, שבו רצה לשרוף בניו לעי"ז, אבל גם היא למלך הוכן, שלכן בניו הרגוהו, למלך אשר העמיק והרחיב את התפתה, והגם כי מדורתה אש ועצים הרבה לשרוף את בניו לעי"ז אבל נשמת ה' ורצונו בערה בה כנחל גפרית, עד שנשרף בו עושה המדורה בעצמו כנחל הנמשך ובוער למרחוק: (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-לא

א הו' הירדמים מצרים לעזרה על סוסים ישענו ויבטחו על רכב פי רב ועל פרשים פי עצמו מאד ולא שעו על קדוש ישראל ואת יהוה לא דרשו:

כ"י הוי. על הוסע ועשרת השבטים היורדים מכרימה לעזרה אשר שלחו מלכאים אל סווא מלך מצרים (מלכים ב יז) : ועל סוסים. הבאים משם שהם קלים לרוץ : ישענו. (כמו ולא שעו אל קדוש ישראל) כמו שעשה חזקיה שני' (מלכים ב יח) בה' אלהי ישראל בטח וימרוד במלך אשור : (כ"י)

מצודת דוד הוי. אמר הנביא יש להתאונן על הושע ועשרת השבטים : היורדים למצרים. לבקש עזרה מול סנחריב : ועל סוסים ישענו. בטחונם היה על הסוסים הקלים הבאים ממצרים : על רכב כי רב. על המרכבות אשר רבו ועל מרבית הפרשים רוכבי הסוסים. ולא שעו. לא פנו לבטוח על ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישענו. ענין בטחון וסמיכה : פרשים. הם רוכבי הסוסים הרגילים בזה : עצמו. ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (ירמיה טו) : ולא שעו. ולא פנו וכן ישעה האדם על עושהו (לעיל יז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוי הירדמים (הדלתות מגבילים) הירדמים מצרים לעזרה ולא שעו על קדוש ישראל, ויבטחו על רכב כי רב ואת ה' לא דרשו. כי לפעמים הגם שיבטח האדם בה' מ"מ יבקש אמצעיים טבעים ולא יסמך על הנס, וזה אין בו עון לכל אדם, רק אדם שיודע שגם האמצעיים ישיג מה' ומלומד בנסים לו יחשב גם זה לחטא, מצד הזה דבר תחלה אמר הוי הירדמים מצרים לבקש עזרה ממצרים, וישענו על הסוסים

שיתנו להם לצורך המלחמה שהם אמצעיים טבעיים, ולמה לא שנו על קדוש ישראל, כי שם קדוש ישראל נקרא בו השם מצד השגחה הפרטית והאותות והמופתים אשר יעשה לצורך ישראל, והיה להם לסמוך הכל על השגחת ה' הפרטיית. אמנם יש צד שני, שלא לבד שישען האדם על אמצעיים טבעיים, כי גם יבטח עליהם והיינו שמסיר בטחונו מהי לגמרי וחושב כי הכל תלוי בכח היד ובפעולתיו, וזה חטא גדול, וזה שהוסיף כי גם ויבטחו בבטחון גמור על רכב כי רב בכמות ועל פרשים כי עצמו מאד באיכות וגם את ה' ששם ה' מורה על הנהגתו הכללית לא דרשו כי כחשו בהי לגמרי, וישימו כל בטחונם על עזרת בשר. ועז"א לא דרשו, כי כחשו בו בהחלט (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ישענו יבטחו. שכן במעשה, בוטח במחשבה כנזכר לעיל (ל' יב) : ה' קדוש ישראל. שם ה' מציין בורא ומנהיג הטבע הכללית. ושם קדוש ישראל, המנוסס ומפליא ומשדד הטבע : (מלבי"ם באור המלות)

וְגַם הוּא חָכֵם וַיָּבֵא רֶעַ וְאֶת דְּבָרָיו לֹא הִסִּיר וְקָם עַל בֵּית מְרָעִים וְעָלָה עֶזְרָת פְּעֻלֵי אֲוֹן :

רס"י ואת דבריו לא הסיר. אָסַר אָמַר וְהִסִּיב ה' מלכיים זלניות (דברים כח) מדה כנגד מדה ש'אמרת לך (קס) לא תוסיף עוד לראותה ואתה הלכת מדעתך סופך לילך בגלות על כרחך : וקס. על עזרת השבטים שהם בית מרעים ועל מלכיים אָסַר הֵם לְהֵם לְעִזְרָה : (רס"י)

מצודת דוד וגם הוא חכם. אם הם נתחכמו לבטל הרעה המיועדת ע"י עזרת מצרים הנה גם הוא חכם להפר עצתם ויביא את הרעה ולא יסיר דבריו אשר גזר עליהם על ידי הנביאים : וקס על בית מרעים. האל יקום על ישראל שהם בית מרעים ויביא עליהם הרעה וגם יקים על אנשי עזרתם הם מצרים פועלי האון : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרעים. רשעים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וגם הוא חכם, תחת שאתם חושבים לבקש תחבולות נגד גזרת ה' עליכם, הוא חכם יותר להוציא גזרתו אל הפועל, ויבא (המאמרים מגבילים), ויבא רע וקם על בית מרעים, ואת דבריו לא הסיר, (וקס) על עזרת פועלי און, ר"ל הרע שגזר עליכם הביאו והוציאו אל הפועל וקם על בית מרעים שהם שבט אפרים הרעים וחטאים. ומה שאתם חושבים להסיר דבריו ולבטלם ע"י שקראתם מלכיים מצרים לעזור לכם, ה' לא הסיר דבריו בעבור זה וקם גם על עזרת פועלי און שהם המצרים הגם שלא גזר עליהם רע, קם גם עליהם כדי שלא יסיר דברו

אשר גזר על אפרים, והמצרים רצו להסיר דבריו ולבטלם: (מלבי"ם באור הענין)

ג וּמִצְרַיִם אָדָם וְלֹא אֶל וְסוֹסִיָּהֶם בְּשָׂר וְלֹא רוּחַ וַיְהוּהוּ יִטָּה יְדוֹ וְכָשֶׁל עוֹזֵר וְנִפְלָ עֶזֶר וַיִּחַדּוּ כָּלֵם יִכְלִיּוּן: (o)

רס"י יטה ידו. שהקב"ה סומך הכל בידו וכשיטה אותה יפלו כזה שאוחז דבר בכפו וכשהוא מרכיז כפו הוא נופל כך ומדרש אגדה וי"ת ירים יד מחת גבורתיה : (רס"י)

מצודת דוד ומצרים. ר"ל מהו הבטחון הזה הלא מצרים אדם ולא אל : וה' יטה ידו. להכות בהם : וכשל עוזר. אלו מצרים שרצו לעזור לישראל כי גם הם יפלו ביד אשור : ונפל עוזר. אלו ישראל שחשבו להיות נעזרים במצרים : ויחדו. העזר והעזור יכלו מן העולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון רוח. כן נקרא המלאך וכן ה' אלהים שלחני ורוחו (לקמן מח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומצרים, אומר א"כ אחר שהלוחם נגדכם הוא האל יתברך, וכלי הנשק אשר בידו הם מלאכי רוח עושי דברו, אם תרצו להסיר דבריו ע"י עזר שתבקשו, צריך שגם העוזר יהיה אל כמוהו, וגם כלי הנשק שלו יהיו מלאכי רוח, לא כן מצרים שאינם אל, וסוסייהם שבם ילחמו אינם רוח. כי מצרים אדם וסוסייהם בשר, והלוחם נגדם הוא ה', הלא אך כשיטה ידו מעט יכשל העוזר ונפל העוזר ממילא ויכליון כלם יחדו. ועתה איך הסכלתם בבטחונכם על מצרים. לעמת זה אראכם מה גדול כוח העזר הבא ע"י האל להבוטחים בו שהם יושבי ציון וירושלים (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רוח. דבר רוחני, עושה מלאכיו רוחות : יטה ידו. נקשר עם עליו בכ"מ, ויט ידו עליו (למעלה ה' כה) : (מלבי"ם באור המלות)

ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי כְּאֲשֶׁר יְהִיגָה הָאָרֶץ וְהִכְפִּיר עַל טָרְפוֹ אֲשֶׁר יִקְרָא עָלָיו מְלֹא רַעִים מְקוֹלָם לֹא יִחַת וּמִהֲמוֹנָם לֹא יַעֲנֶה כֵּן יִרְדַּי יְהוָה צְבָאוֹת לְצַבָּא עַל הָר צִיּוֹן וְעַל גְּבַעְתָּהּ:

רס"י כאשר יהגה. המיית קול כמו וכיונים הגו נהגה (לקמן נט) : אשר יקרא עליו מלא רועים. יאספון עליו בקריאת קול המון : מלא רועים.

אסיפת רועים וכן קראו אחריו מלא (ירמיה יב) וכן יחד עלי יתמלאון
(איוב טז) כולם ל' קיבוץ : לא יענה. לא יכנע לא יעשה עמנו עני וכן
לענות מפני (שמות יא) וכן וענה גאון ישראל (הושע ה) : כן ירד. ולא
יפחד מהמון האומות : (כט"ז)

מצודת דוד כי כה אמר ה' וכי. ר"ל אז ידעו שהכל בהשגחה כי ירושלים
שבטחה בי לא תפול ביד אשור וכאשר מסיים והולך והם יפלו בידו :
כאשר יהגה. כמו האריה ההומה כשעומד על טרפו אשר אם יתאספו
עליו אסיפת רועים הנה לא יפחד מקולם ולא יכנע מהמונם הרב לעזוב
טרפו כן ירד ה' להגן על הר ציון ולהחנות צבאו שמה ולא יחוש להמון
העמים ואמר בלשון הנהוג בבני אדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יהגה. ענין המיה כמו וכיונים הגה נהגה (לקמן נט) והושאל
על שאגת האריה : **והכפיר.** שם משמות האריה והוא אריה בחור : **יקרא.**
ענין אסיפה כי על ידי קריאה יתאספו המתאספים כמו ויזעק ברק את
זבולון (שופטים ד) : **עליו.** בעבורו. מלא. ענין אסיפה כמו יחד עלי
יתמלאון (איוב טז) : **לא יחת.** לא יפחד כמו ואל תחת (יהושע א) :
ומהמונם. ענין רבוי אנשים כמו על ההמון הזה (דה"ב לד) : **יענה.** ענין
הכנעה כמו מאנת לענות מפני (שמות י) : **לצבוא.** ענין חיל אנשי מלחמה
: **גבעתה.** מל' גבעה והר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי כה אמר ה' אלי, מציין ישועת ה' את ירושלים
בשתי פנים, כי בצד האחד למטה בארץ לא נעשה שום הכנה למלחמה,
ותחת שסנחריב צר עם כל מחנהו ישבו אנשי ירושלים בטח ולא עשו
מאומה, ומצד זה מצייר את ה' שוכן ירושלים **כאריה וככפיר** היושב
לבטח **על טרפו**, והגם שיקראו ויקבצו עליו מלא רועים לא יזוז ממקומו
ולא יעשה כל מאומה, ולא יחרידוהו ממקומו לא בעבור שיחת מקולם
וצעקתם, ולא בעבור שיענה ויכנע מהמונם וקבוצם הרב, **כן ירד ה' לצבא**
על הר ציון, ר"ל ירידתו לארץ למטה שזה מצייר ענינו בעיר ירושלים
למטה היה דומה בענין זה, שישב בטח כארי, בלתי מתירא ובלתי זז
ממקומו, וכן לא הכין צבא מלחמה ולא עשה מאומה, רק ישבו בטח כארי
וכלביא מי יקימנו, אבל לעומת זה נשקיף ענין ה' מה שעשה למעלה
במרום קדשו, בזה מדמהו במשל אחר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יהגה. ההגה הוא המחשבה או ענות חלושה, ולא
נמצא על האריה ודומהו בשום מקום, אך על היונה (לקמן לח יד, נט א')
? ולכן נראה, כי יצייר מעמד הארי והכפיר בהיותו על טרפו, שאז ידמה
לנו שהוא הוגה וחושב בלבבו, שאף לו יקרה המקרה שיפגשו בו עתה מלא
רועים, דעתו מוסכמת בל יחת ובל יענה, ובזה תצדק מלת אשר, ויחוס
ההגיון ומחשב לארי, היא מליציית על הנראה מפעולתו : **יחת,** יפחד :
ויענה. הכנעה, כי מן ההמון של בני אדם יצוייר שיענה הכנעה הטבעיית

השתול אל הבע"ח נגד האדם, ומקולם וצעקתם יצוייר שיחת ויפחד
(מלבי"ם) באור המלות

וְהַ כְּצַפְרִים עֲפוֹת כֵּן יִגַּן יְהוָה צְבָאוֹת עַל יְרוּשָׁלַם גְּנוּן וְהִצִּיל פֶּסֶחַ
וְהַמְלִיט:

רפ"י פסוח. דילוג ויש עוד לפותרו לשון חיים : והמליט. יוציא את ישראל
מן הצרה ל' המלטה איסקמוצי"ר בלע"ז : (רפ"י)

מצודת דוד כצפרים עפות. כצפרים הממהרות לעוף כן ימהר ה' להגן על
ירושלים : גנון והציל. יגן עליהם ויצילם : פסוח והמליט. בבוא המלאך
להכות במחנה אשור ידלג ממעל ירושלים ויהיו הם נמלטים מן המכה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון כצפרים. כן יקרא העופות כולן : עפות. מלי עפיפה ופריחה :
פסוח. ענין דלוג וקפיצה כמו ופסח ה' על הפתח (שם יב) : והמליט. ענין
הצלה והשמטה מן הצרה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כצפרים עפות, כצפור עת רוצים לגזול קנה שאז
יעופו חיש קל להציל קנם, כן יגן ה' על ירושלים, בעופו למעלה על במתי
עב להציל קן רבצו, והיתה ההצלה בשתיים א. גנון והציל, שהיה למגין
שלא יקרב האויב אל הקן, ב. פסוח והמליט, שפסח וקפץ על מחנה
האויב והמליט מידו את השלל שכבר היה בידו מכבר, וכונת המליצה
שהגם שבארץ לא עשו שום הכנה טבעיית למלחמה וזה היה בבטחון שלא
יקרב אל גבולם, הנה בשמים נלחמו בס בני רשף ויצילו את ציון בענין
נשגב למעלה מן הטבע, וא"כ אחר שאתם רואים כי לא מצרים וסוסייהם
יושיעו לכם, רק ה' הוא האל המושיע, א"כ : (מלבי"ם באור הענין)

וְשׁוּבוּ לְאֶשֶׁר לְעַמִּיקוֹ סָרָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רפ"י שובו. למי שהעמקתם מחשבות היאך לסור ממנו וסרתם מעליו
עתה שובו אליו : (רפ"י)

מצודת דוד שובו וכו'. אתם בני ישראל שובו למי שהעמקתם מחשבות
היאך לסור ממנו ר"ל שובו לה' אשר סרתם ממנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין שובו, אתם בני ישראל! לאשר העמיקו סרה להאל

אשר העמקתם לסור מאתו, אליו שובו כי אז תושעון, כי הלא כל הרעה באה לכם רק בעבור שסרתם מאתו, ואם תשובו אליו, תדעו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **העמיקו סרה**. הסר ומתרחק מהי מהגבוה על גבוהים יסור אל עמק העמקים, אל שפל המדרגה: (מלבי"ם באור המלות)

ז כִּי בַיּוֹם הַהוּא יִמָּאֶסוּן אִישׁ אֶלְיָוִי כַּסְפוֹ וְאֶלְיָוִי זָהָבֹו אֲשֶׁר עָשׂוּ לָכֶם יִדְיָכֶם חֲטָא:

מצודת דוד **כי ביום ההוא**. חוזר למעלה לומר שובו עד לא נעשה הנס כי אחר הנס ימאס כל איש אלילי כספו אשר עשו לכם ידיכם לעבדם ולחטוא בהם ובהיות כן לא תהיה התשובה חשובה כ"כ לכן מהרו בתשובה עד לא יבא הנס: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **כי ביום ההוא ישליך איש את אליליו אשר עשו לכם ידיכם והכינו לכם לחטא ועון וחסרון תיכף שישליכו אליליהם, אז**. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ימאסון**. נעלם מלת אשר: **ונחל**. וי"ו המסובב, אז יפול אשור, כמו למעלה (לי לב): (מלבי"ם באור המלות)

ח וְנָפַל אֲשׁוּר בְּחָרְבֹו לֹא אִישׁ וְחָרַב לֹא אָדָם תֹּאכְלֵנוּ וְנָס לֹו מִפְּנֵי חָרַב וּבַחֲזָרָיו לְמַסִּי:

מצודת דוד **ונפל אשור**. ר"ל אחר התשובה יבוא הנס אשר יפול אשור בחרב לא של איש כי אם בחרב המלאך: **וחרב וכו'**. כפל הדבר במ"ש: **ונס לו**. כשיראה מלך אשור את המגפה ינוס לו כמפני חרב: **ובחוריו למס יהיו**. הנשארים מחילו ימס לבבם מפחד: (מצודת דוד)

מצודת ציון **תאכלנו**. ענין השחתה: **ונס**. ענין בריחה: **למס**. מלי המסה והמגה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ונפל אשור בחרב לא איש, רק ע"י הי, וגם חרב לא אדם תאכלנו**, כי לפעמים יפול האויב על ידי הי, שהוא יסבב מפתו, אבל אחר שיפול ע"י הי, אז תאכלנו חרב אדם, כמו שהיה ברוב מלחמות ישראל שהי הפיל אויביהם לפנייהם והם השמידום בחרב. כי הוא נהרג ע"י מלאך הי. וגם אמר שנפל בחרב לא איש, כי איש כולל גם המלאך, כי נפילתו היה ע"י הי לבדו, ונאכל בחרב לא אדם רק ע"י המלאך, שאינו אדם, **ונס לו מפני חרב**, ר"ל כי הנופל ע"י הי אין לו לנוס אח"כ בסור

הסכנה, וגם אינו נותן מס אח"כ, אבל אחר שהמגפה אשר יגוף בס היה בעבור חזקיה ועמו, הוכרח לנוס אח"כ מפני חרבו של חזקיהו, וגם בחוריו היו למס לישראל: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לא איש, לא אדם. איש, כולל כל יש ונמצא, וגם המלאך הוא איש ויש, והאיש גבריאל (דניאל ט' כא). ואדם, מיוחד למין האדם לבדו, כנ"ל (בי ט'): למס יהיו. כמו היתה למס, ונמשך לשתיים, ובחוריו למס יהיו וסלעו למס יהיה: (מלבי"ם באור המלות)

טו וסלעו ממגור יעבור וחתו מנס שריו נאם יהוה אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלם: (פ)

כ"י וסלעו ממגור יעבור. וחזקו מרוב פחד יחלוץ: וחתו מנס. מפני הניסים שיראו שהקב"ה עושה לישראל: אשר אור לו בציון. שם יהיה האץ מוכן לקורפס: (כ"י)

מצודת דוד וסלעו. חזקו יעבור ממנו וילך לו מרוב הפחד: וחתו מנס שריו. שריו יפחדו כאשר יתפחדו אנשים מנושא הנס הנראה למרחוק וראשון לכל אנשי הצבא: אשר אור לו בציון. אשר הכין שם שלהבת ותנור אש לשרוף בהם מחנה אשור והוא דרך משל: (מצודת דוד)

מצודת ציון וסלעו. ר"ל החוזק כסלע: ממגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב): וחתו. ענין פחד: מנס. כלונס ארוך אשר ינשא בצבא: אור. שלהבת כמו אור לשבת נגדו (לקמן מז): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וסלעו, הסלע שלו שהוא המבצר היה למס ע"י המגורה, אשר יעבר בו כאילו המשור והמגירה גזרה וחלקה את הסלע לחצאים, ר"ל שאח"כ נכבשו כל מבצריו, ושריו חתו מנס תחת שעד עתה הרימו הם נס על כל העמים למלחמה, עתה פחדו עת ראו נס מלחמה, נאם ה' אשר אור לו בציון, מציין כאילו היה אור ישראל לאש, שהאור שהאיר לחזקיה היה אש לאכול את מחנה סנחריב עד שהאור והנוגה היה בציון ששם ישב חזקיהו והתנור להבעיר היה בירושלים העיר. שסביב לירושלים נפל סנחריב ונשרף, כאילו האור שהאיר בציון החים את התנור וכבשן האש שהוא ירושלים, אשר מחומו נשרפו מחנה סנחריב שחנו סביבה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ממגור. כמו אבנים מגוררות במגרה (מ"א ז' ט'), והמ"ם מ' הסבה, מסבת המגור והמשור אשר יעבור דרך הסלע: וסלע. הוא מקום מבצר, ושים בסלע קנך: (מלבי"ם באור המלות)

ישעיהו פרק-לב

אֵלֶּיךָ יְשׁוּבוּ מֵלִמְשַׁפְּטֵי יְשׁוּרוֹתֵיךָ וְלִשְׁרֵי מַלְכְּךָ וְלִמְשַׁפְּטֵי יְשׁוּרוֹתֵיךָ:

רס"י הן ללדק ימלך מלך. הן אין משפט מלך למלך כי אם לעשות משפט לך: ולשרים למשפט יסורו. ועל מי יש לו למלך על שרים אשר למשפט יסורו, ואמר הנביא זאת על אחז שהיה רשע אבל חזקיהו בנו ימלך וכדי הוא (רס"י):

מצודת דוד הן לצדק. הנה המלך חזקיהו ימלך לעשות צדק ולמען ינהגו השרים את שררותם לעשות משפט ולא לעשוק עושק: (מצודת דוד)

מצודת ציון ישורו. מלי שררה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן, וכ"ז היה בזכות חזקיהו, הוא לא מלך בעבור מלחמות וכיבוש עמים, רק בעבור הצדק, ובעבור שישגיח על השרים, שינהיגו שררתם במשפט, (המשפט הוא לפי הדין וזה ביד השרים, והצדק הוא לפי הזמן והמקום לפני משורת הדין, וזה ביד המלך לבדו): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לצדק, ולשרים. הלמ"ד למ"ד בעבור, כמו והמלכת להם מלך (ש"א ח' כב), כי פעל מלך לא נקשר רק עם על או ב', וכן למ"ד למשפט, בעבור המשפט: (מלבי"ם באור המלות)

אֵלֶּיךָ יְשׁוּבוּ מֵלִמְשַׁפְּטֵי יְשׁוּרוֹתֵיךָ וְלִשְׁרֵי מַלְכְּךָ וְלִמְשַׁפְּטֵי יְשׁוּרוֹתֵיךָ: עֵיפָה:

רס"י והיה איש. הגבור ביראת הקב"ה הוא חזקיהו יהיה לישראל: כמחבא רוח. כמחקה סלע שנחבאים בו מפני רוח ונסתרים גם מפני חורב כן יבטחו בו הנותרים מי' השבטי': צליון. ל' יובש איה: כלל סלע ככל בארץ

עיפה. במקום שמך שהארץ עיפה קם וחריצה ותלצה לכל : (ק"י)

מצודת דוד והיה איש כמחבא רוח. האיש חזקיהו יהיה לבני דורו כמקום מחבואה מפני הרוח וכמקום סתר להסתר שמה מפני זרם מים ר"ל בצדקתו ינצלו ממחנה אשור : **כפלגי מים בציון**. והוא יהיה להם כנחלי מים במקום ציה שמשיב נפש האדם : **כצל סלע כבד**. כמו הצל הבא מסלע כבד בעבור גדלו ועביו שאז הצל הוא עב וגדול ומשיב נפש ההולך בארץ עיפה המגולה לאור השמש ר"ל הוא ידריכם בדרך הישר לטוב להם (מצודת דוד) :

מצודת ציון כמחבא. מלי מחבואה ומסתור : **זרם**. ענין מים שוטפים : **כפלגי מים**. כנחלי מים : **בציון**. מלי ציה ומדבר : **בארץ עיפה**. ר"ל במקום המגולה לאור השמש שהמקום יבש וצמא למים והושאל מהאדם העיף הצמא למים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה איש, ע"י כן יהיה חזקיה הגם שהוא איש טבעי ונמצא נברא ומורכב מדי יסודות, מ"מ ישלוט על כל הדי יסודות הוא יהיה **כמחבא רוח** כדבר שמתחבאים בו מפני יסוד הרוח הסוער. **וסתר זרם** כדבר שיש בו מסתר נגד הזרם שהוא רעת יסוד המים, **כפלגי מים** המועילים **בציון** במקום ציה וחום אשר המים מגינים נגד יסוד האש, כן יגין הוא בפני רעת היסוד ההוא. **כצל סלע כבד** המגין **בארץ עיפה** במקום שיסוד העפר רע ומזיק והארץ עיפה והסלע כבד הנמצא שם מגין על רעת יסוד ההוא, כן יגין בפני רעת יסוד העפר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בציון**. ארץ שחום השמש שוזף שם : **וארץ עיפה**. יסוד העפר שם רע, ומורכב באדים וחלקים זרים ורעים. בארץ ציה ועיף בלי מים, באורו, ציה ע"י חום השמש. ועיף ע"י אדים הארסיים הנעצרים ביסוד המורכב. ובלי מים, העדר מקורות ומעינות : (מלבי"ם באור המלות)

ג ולא תשעינה עיני ראים ואזני שמעים תקשבנה:

ק"י ולא תשעינה עיני רואים. לא כמות קהם עכשיו אזניו הכבד ועיניו השע (לעיל ו) ל' טוח : (ק"י)

מצודת דוד ולא תשעינה. לא תהיינה עיני הרואים לפנות מהי לא כמו עכשיו שנאמר בהם ועיניו השע (לעיל ו) : **תקשבנה**. לא כמו עכשיו שנאמר בהם ואזניו הכבד : (מצודת דוד)

מצודת ציון תשעינה. ענין הסרה והפנה כמו ועיניו השע (לעיל ו) :

תקשבה. ענין שמיעה והאזנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ולא תשעינה, לעומת שאמר (למעלה ז,) השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע, ואמר שם שזה ימשך עד שאו ערים מאין יושב, ואז מצבת במ זרע קדש מצבתה, והם יראו וישמעו ויבינו, שהוא בימי חזקיה. אמר שעתה תתקיים נבואה זאת, **כי לא תשעינה עיני רואים** נגד עיניו השע, **ואזני שמעים**, נגד אזניו הכבד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שמעים תקשבה. קשב מרחוק, כמ"ש בכל מקום שנזכר שיתוף זה, ומוסיף שגם תקשבה, וכ"ש שישמעו : (מלבי"ם באור המלות)

זד וּלְבַב נְמָהֲרִים יִבִּין לְדַעַת וּלְשׁוֹן עֲלֵגִים תִּמְהַר לְדַבֵּר צָחוֹת:

רפ"י ולבב נמהרים יבין לדעת. לא כמו שעכשיו השמן לב העם (סס). ולשון עלגים וגו'. ולא כמו שעכשיו כי בלעגי ספה (לעיל כח) : **עלגים.** כל מי שאינו יודע לכוין דיבורו להיות לא כרוי עלג ונלעג : (רפ"י)

מצודת דוד ולבב נמהרים. מי שלבבו נמהר מבלי דעת מיושבת יבין אז לדעת לא כמו עכשיו שנא' בהם השמן לב העם הזה : **ולשון עלגים.** מה שנדמה להם מאז דברי הנביאים כאלו ידברו בלשון עלגים כמ"ש כי בלעגי ספה וכו' (לעיל כח) הנה מעכשיו יחשב להם כאלו תמהר לדבר צחות אמרים ברורים המקובלים על הלב : (מצודת דוד)

מצודת ציון נמהרים. מלי מהירות : **עלגים.** כן יקרא המדבר הפך תכונת הדבר וכן נלעג (לשון לג) והוא מתהפך כמו כבש ודומים : **צחות.** דברים זכים ובהירים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ולבב נמהרים, נגד השמן לב העם הזה, ולא שיבין לקנתר וללעוג רק יבין כדי לדעת, ומוסיף לא לבד שיבינו בעצמם, כי גם לשון עלגים תמהר לדבר צחות וללמוד לאחרים (גם לעומת שאמר שיעמוד נגד היזק הדי' יסודות, אמר כי גם החושים ראייה שמיעה דבור וכחות השכל יתחזקו ע"י) : (מלבי"ם באור הענין)

זה לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע:

רפ"י ולכילי. רמאי נוכל חורק רעים : שוע. ל' אדון שהכל שועין ופונים אליו : (רפ"י)

מצודת דוד **לא יקרא**. לא ימצא בהם חונף לקרוא לנבל בשם נדיב ועל כילי
לא יאמר שהוא שוע : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לנבל**. כן נקרא אדם פחות ונבזה : **נדיב**. אדם ישר ובעל מתן
: **ולכילי**. רמאי ובעל מרמה כמו וארור נוכל (מלאכי א) : **שוע**. ענינו כמו
נדיב וכן היערוך שועך לא בצר (איוב לו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא יקרא**, לא תהיה חנופה עוד לאמר לרע טוב ולטוב
רע, כי זה מורה פחיתת הדור, והנה הנבל הוא הרע בנגלהו ובמצפונו,
לשמים ולבריות, אבל הכילי הוא הנוכל בערמה ורעתו צפון בלב אבל
ישמרהו מגלותו, וכן הנדיב גדול מן השוע, אומר כי תחת שעד עתה היו
חונפים לקרוא לנבל נדיב, מעתה לא לבד **שלא יקרא לנבל נדיב**, כי גם
לכילי שאינו רע כ"כ כמו הנבל לא לבד שלא יקרא לו נדיב, אף גם **לא**
יאמר לו שוע שהיא מדרגה קטנה מן הנדיב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כילי**. מענין ארור נוכל, בנכליהם אשר נכלו, החושב
עצות רעות וכליותיו יועצים רע, ושוע לא נמצא רק הפך הדל, ולא נכר
שוע לפני דל, לא כן נדיב הוא שוע ולו רוח נדיבה, והכילי אינו שוע. אבל
הנבל לערך הנדיב, כערך שני הקצוות המתנגדים במדות, (משלי יז ז')
: (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּזְכֹּר כִּי נָבַל נְבִלָה יְדַבֵּר וְלִבּוֹ יַעֲשֶׂה אֶוֹן לַעֲשׂוֹת חֲנָף וְלִדְבַר אֵל יִהְיֶה
תּוֹעָה לְהַרְיֵק נַפְשׁ רָעֵב וּמִשְׁקָה צָמָא יַחְסִיר :

רש"י **נבלה ידבר**. מדבר ל' הוה הוא : **יעשה און**. יקצץ מחשבות און כמו
(דברי' ח) עשה לי החיל הזה : **לעשות חונף**. חושב מחשבות איך יוכל
לעשות חנופה, חונף פס דבר לכך טעמו למעלה ונקוד פתח : **ומשקה**
כמא יחסיר. לפי פשוטו שגוזלין העניים ותרגומו פתגמי אורייתא לאינון
כמיא לכחייא מדמן לבטלא : (רש"י)

מצודת דוד **נבלה ידבר**. בכל עת מדבר דברים מגונים וכעורים ומחשבות
לבו לקבץ און לחשוב מחשבות לעשות חנופה ולדבר על ה' דבר תועה הפך
האמת כי יאמר שאינו משגית. להריק. ר"ל יחשב כזאת למען לעשוק
מאכל הרעב וכאלו יריק נפשו ממנו ולא ירא מה' בחושבו שאינו משגית
: **ומשקה צמא יחסיר**. ר"ל ולמען יחסיר המשקה מן הצמא כי חפצו
לקחת ממונו בעושק וזה חוזר למעלה לומר אם כל אלה המדות הרעות
נמצאו בנבל איך א"כ ראוי לקראו נדיב שהוא ההפך : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבלה. דברי כעור וגנות וכן לבלתי עשות עמכם נבלה (שם מב) : **יעשה.** ענין קבוץ וכן וישראל עושה חיל (במדבר כד) : **און.** דברי רשע : **אל ה'.** על ה'. תועה. ענינו הפך האמת והוא שאול מהתועה בדרך שהולך בהפך : **להריק.** מל' רקות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי נבל, חושב פחיתת הנבל בשני ענינים, **א.** שהוא רע בנגלהו ובמצפוננו, כי בנגלהו **נבלה ידבר** בפרהסיא בלא בושה, ובמצפוננו **ולבו יעשה און,** שיגמור מעשה האון גם בלבבו ומצפוננו. **ב.** שרעתו מתפשטת על שלשה ענינים שבהם תלוי שלמות האדם, **א.** באמונות, **ב.** במעשים שבין אדם למקום, **ג.** במעשים שבין אדם לחברו, נגד המעשה בין אדם למקום אומר **לעשות חנף,** המצות שעושה הם בחנופה להתגאות בהם או מפני תועלת אחרת לא לשם ה', נגד האמונות אומר **לדבר אל ה' תועה** שאמונתו כוזבת ומוטעת, ונגד המעשים בין אדם לחברו, **להריק נפש רעב** ולגזול את של חברו : (מלבי"ם באור הענין)

ז וְכִלִּי כָלִיו רָעִים הוּא זְמוּת יַעֲץ לְחַבֵּל (ענויים) **בְּאִמְרֵי שֶׁקֶר**
וּבְדַבְרֵי אֲבִיוֹן מְשַׁפֵּט :

רש"י **וזדבר אביון משפט.** לחבל אביון במשפטו, משפט זה ל' תחלת דברים במשפט כשמדבר האביון טענותיו זה יועץ מזימו' להכשילו בנכליו משפט משמש שלשה לשונו' תחלת טענת דשריינמנ"ט בלע"ז וגמר הדין יואיימנ"ט בלע"ז ומשטר ששורין אותו זיסורין יושטי"ל"א בלע"ז : (רש"י)

מצודת דוד וכלי כליו רעים. והרמאי הלא ערמותיו רעים המה לבריות כי הוא מתייעץ בנפשו להשחית ענינים באמרי שקר : **ובדבר אביון משפט.** כשהאביון מדבר דברים ראויים ר"ל גם מתייעץ בנפשו לחבל הדברים ההם בדברי שקר וחוזר למעלה לומר אם כל אלה בו איך יקראהו שוע : (מצודת דוד)

מצודת ציון זמות. מחשבות רשע כמו זימה הוא (ויקרא כ) : **לחבל.** ענין השחתה : **משפט.** ענינו דברים ישרים ונכוחים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וכלי, הגם שהכילי אין רע כ"כ כמו הנבל, וטוב ממנו בשני ענינים, **א.** שרעתו אינה גלויה כ"כ. **ב.** שאינו חוטא רק במצות שבין אדם לחברו, לא באמונות ובמצות שבין אדם למקום, מ"מ אינו ראוי שיקרא נדיב. **א.** כי כליו ונכלותיו ומחשבותיו **רעים.** **ב.** כי הוא **זמות יעץ** שיעץ עצות בסתר **לחבל ענינים באמרי שקר,** והוא בצד זה גרוע מן הנבל שכלבו כן פיו, אבל הנוכל הזה שמסתיר רעתו יחבל ענינים ע"י שקרים,

וגם בעת **ידבר אביון** משפט, אף שמשפטו ברור וידוע טוען טענות שקרים וגוזל ע"י כן חלק חברו, ואיך א"כ יקרא נדיב, הלא. (מלבי"ם באור הענין)

ח וְנָדִיב נְדִיבוֹת יַעֲץ וְהוּא עַל נְדִיבוֹת יְקוּם: (o)

רפ"י על נדיבות יקום. כצ"ל נדיבותו תהיה לו תקומה : (רפ"י)

מצודת דוד ונדיב. אבל הנדיב מתייעץ בנפשו לעשות נדיבות והוא עומד על נדיבות רצה לומר לא בלבד יחשוב אלא עומד הוא על נדיבות ולא יעבור ממנו ואם כן אינו דומה לנבל וכלי לא במחשבה ולא במעשה ואיך א"כ יהיו נקראים בשם נדיב ושוע : (מצודת דוד)

מצודת ציון נדיבות. נתינת המתן : יקום. ענין עמידה והוא הפוך ההעברה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונדיב, הוא בהפך, כי נדיבות יעץ, עצת לבו ומצפונו הוא מלא נדיבות לותר משלו. והוא על נדיבות יקום, מבאר במ"ש החוקר כי גדר הנדיב שלא תהיה הנדיבות ענין מקרי בלתי נדרש לעצמו רק בעבור איזה תכלית חוץ מן הנדיבות בעבור אהבת עצמו, לשם ותפארת או בעבור ענין אחר מדומה, עד שהוא עצמו הוא תכלית הנדיבות, והנדיבות רק אמצעי אליו להגיע אל ידו אל הדבר הטוב בעיניו, באופן שהנדיבות קיים ונצב עליו, והוא היסוד אליו, רק שצריך שתהיה הנדיבות ענין עצמי נדרש לעצמו, יבז בעבורו אהבת עצמו וכל תועליות וערבות המדומים, כולם לא יהיו רק אמצעים אל הנדיבות שהיא התכלית להם והיסוד אשר עליו ישענו באופן שהוא עצמו על נדיבות יקום, לא שהנדיבות יקום עליו : (מלבי"ם באור הענין)

ט נָשִׁים שְׂאֲנָנוֹת קִמְנָה שְׂמֵעָה קוּלִי בָנוֹת בְּטַחוֹת הָאֲזָנָה אִמְרָתִי:

רפ"י נשים שאננות. מדינן דיתבן סליון : בנות בוטחות. כרכין דיתבין לרוחאן : (רפ"י)

מצודת דוד נשים שאננות. אמר דרך קינה אתן נשי בני יהודה היושבות שאנן כי לא השיגו אותן יד סנחריב : בנות בוטחות וכו'. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון שאננות. ענין השקט ושלוה וכן שאנן מואב (ירמיה מח) : קומנה. הוא ענין לשון זרוז וכן קום עבור את הירדן (יהושע א) : האזנה.

ענין נטיות האוזן לשמוע : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נשים שאננות, מליצה זו מתאחדת עם מה שאמר (עמוס ו') **הוי השאננים בציון והבוטחים בהרי שמרון**, כי השאנן הוא היושב שקט, אף שאינו בוטח בגבורתו הוא שאנן מצד שאין לו מלחמה עם שום אדם, והבוטח הוא הבוטח על גבורתו הגם שאינו שאנן ויש לו מלחמה, ובני ציון לא היו בוטחים בגבורתם אז, אבל היו שאננים כי סנחריב לא לחם אתם, ובני הר שומרון שהם שבט אפרים לא היו שאננים כי מלך אשור לחם אתם אבל היו בוטחים על גבורתם, וכן קרא פה לבני ציון ויהודה נשים שאננות, ולבני אפרים בנות בוטחות, כי מלכות יהודה התחילה בימי דוד ושלמה, ואחר כך נפרדה מאתה מלכות אפרים בימי רחבעם, ובזה דמתה יהודה כאשה שילדה בת מולכת שהיא אפרים. ואפרים כבת צעירה במלכותה מציון : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שאננות בטחות, שאנן הוא ההפך של שאון המורה קול המולה גדולה, ושאנן מורה שיושב לבדו לא ישמע קול מטריד. יחד אסירים שאננו לא שמעו קול נוגש (איוב ג') והבוטח הוא ע"י גבורתו. ושומע לי ישכן בטח ושאנן מפחד רעה (משלי א'), בטח ע"י כח עצמו, ושאנן ע"י שלילת מטריד מחוץ שהוא הפחד רעה. ואמר לשאננות שמענה קולי, ולבוטחות האזנה אמרתי, כי הבוטחות להם הדבר נוגע, ולהם יאמר אמרתו, והשאננות הם ישמעו רק הקול להיות להם הדבר למשל ולימוד (כנזכר לעיל כח כג) : (מלבי"ם באור המלות)

ז' ימים על שנה תרגזנה בטחות פי כלה בציר אסף בלי יבוא:

רפ"י ימים על שנה. כמו (לעיל כט) ספו שנה על שנה ותמיד עונותיכם מתגברין וסוף תרגזנה אלו שהן עכשיו לזטח כי יכלה מהם לציר הענבים ואוסף התבואה לא יבוא אל הבית : אוסף. שם דבר לכך טעמו למעלה ונקוד פתח : (רפ"י)

מצודת דוד ימים על שנה. שנה עם שנה ר"ל לא שנה אחת כי אם שנה אחר שנה תחרדנה אתן נשים בוטחות כי גם עליכם יבוא האויב והוא נינ מלך בבל : **כי כלה בציר**. כי אף שיכלה הבציר לא יבוא האוסף אל הבית כי האויב יקחהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ימים. ענינו שנה כמו ימים תהיה גאולתנו (ויקרא כה) : **על שנה**. עם שנה וכן ויבואו האנשים על הנשים (שמות לה) : **תרגזנה**. ענין חרדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : **כלה**. ענין השלמה : **בציר**. כן נקרא תלישת הענבים כמו כי תבצור כרמך (דברים כד) : **אוסף**. הענבים

המכניסים אל הבית עד לא יבואו ימי החורף וכן ולא נאסף את תבואתינו
(ויקרא כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ימים על שנה, תיכף אחרי כלות השנה באחד בתשרי
עוד ימים מועטים אחריו, **תרגזנה בטחות** ירגזו בני אפרים הנקראים
בנות בוטחות, כי בעת **שכלה בציר** בסוף הקיץ, הגם שבצרו שדותיהם
בסוף השנה והיו עדיין בשלוה, מ"מ **אסף בלא יבא** לא יאספו תבואתם
הביתה, כי לפני חג האסיף יבא האויב עליהם: (מלבי"ם באור הענין)

יא חֲרְדוּ שְׂאֲנָנוֹת רְגֵזָה בְּטָחוֹת פְּשֻׁטָה וְעָרָה וְחָגְרָה עַל חֲלָצִים:

רש"י רגזה. כמו לרגז: פשוטה. כמו לפשוט: ועורה. כמו לערות ל'
עריה (מיכה א'): וחגורה. כמו לחגור לכך טעמו למעלה וכן תירגם יונתן
שֶׁלְחוּ אִיתְעַרְטִילוּ וְאָסְרוּ עַל חֲלָצִין מִתּוֹךְ שִׁפְשִׁיטוּ וִיתְעַרְמוּ מִבְּגָדֵיהֶם לֹא
יִחַגְרוּ עַל בְּגָדֵיהֶם כִּי עַל מִתְנִיָּהֶם: (רש"י)

מצודת דוד **חרדו**. מעתה חרדו על הצרה הבאה: **רגזה**. כפל הדבר במ"ש
פשוטה ועורה. כי כל אחד תהיה מופשטה מבגדיה ותשאר מגולה בשרה
בעת תלך בגולה: **וחגורה**. תחגור עצמה על החלצים לכסות הערוה לבד
(מצודת דוד)

מצודת ציון **פשוטה**. מל' הפשט המלבוש: **ועורה**. ענין גלוי הבשר כמו ואת
ערום ועריה (יחזקאל טו): **חלצים**. מתנים: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חרדו, ואתם **שאננות** שהם שבט יהודה הגם שעליכם
לא בא האויב, מ"מ **חרדו גם אתם שאננות על רגזה של בטחות**, כי הרוגז
של הבוטחות שהם בני אפרים נוגע גם אליכם, וצריכים גם אתם לחרוד
פן גם עליכם יבא האויב, כי הבת הבוטחת שהיא אפרים היא עתה
פשוטה האויב פשט מלבושיה החיצונים, ואח"כ **ועורה** פשט מאתה גם
הכתונת עד שנשארה ערומה, רק **וחגורה על חלצים** לכסות בשר ערוה
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רגזה. שם, ונסמך, ונעלם אצלו מלת על, על רוגז של
בוטחות. החרדה היא לפני הצרה, והרוגז בעתה: (מלבי"ם באור המלות)

יב עַל שְׂדִים סֹפְדִים עַל שְׂדֵי חֶמֶד עַל גֶּפֶן פְּרִיָּה:

רש"י על שדים סופדים. יטפחו על לבם : (על שדי חמד. על שדות) חמדתן, ומ"א על חכמי סנהדראות שהם כשדי' המניקי' יספדו, ועל עיר חמדתן שתחרש כשדה ועל גפן פוריה הם ישראל שנקראו גפן כמ"ס גפן ממלכ' תסיע : (רש"י)

מצודת דוד על שדים. יטפחו על שדיהן דרך הספד : על שדי חמד. ההספד תהיה על אבדן השדות החמודות ועל הגפנים המגדלים פירות הרבה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין על שדים, מצייר כי במעמד הזה שהם ערומים מבגדיהם ספדים עתה על שדים, שהלואי היתה כבת קטנה ערומה שיונקת עכ"פ שדי אמה, והוא במשל הלואי היו להם שדותיהם שימצאו שם לחם אם אין להם לבוש, ומפרש מה הם השדים על שדי חמד, שחסרים להם, אם תשאל איפה הם שדותיהם? אומר, כי. (מלבי"ם באור הענין)

גז על אדמת עמי קוץ שמיר תעלה פי על כל בתי משוש קריה עליזה:

רש"י קוץ שמיר. הוצאי וזור כי כל חורבן זה יהיה על כל בתי משוש ועל קריה עליזה, ירוקלים שהיא משוש לכל הארץ (איכה ב) : (רש"י)

מצודת דוד על אדמת עמי. על האדמה אשר תהיה שממה ויגדלו שם קוצים : כי על כל בתי משוש. כי הקוצים יגדלו אף על כל הבתים שהיו שמחים בהם תדיר העומדים בירושלים קריה עליזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון קוץ שמיר. שמות מיני קוצים : תעלה. תגדיל : קריה. עיר : עליזה. ענין שמחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על אדמת עמי קוץ ושמיר יעלה, עד שיהיו השדות חרבים : כי על. ר"ל לפעמים תשחת הארץ ע"י שהאויב מתפשט בכפרים ועל השדות, אבל פה יהיה בהפך כי הטעם שיעלה על אדמתם קוץ ושמיר יהיה מפני שכבר קדם הקוץ ושמיר על כל בתי משוש, וגם על קריה עליזה ברבת עם, שהערים החרבו תחלה כי גלו יושביהם וע"כ יהיו השדות שוממים יען שאין איש בארץ לעבדם ולשמרם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קוץ שמיר. כמו שמש ירח, ונמשך בכפל, כי קוץ שמיר יעלה על כל בתי משוש : (מלבי"ם באור המלות)

יֵדֵי כִּי אַרְמוֹן נִטָּשׁ הַמּוֹן עִיר עֲזָב עִפְלָ וּבַחַן הָיָה בְּעַד מְעָרוֹת עַד עוֹלָם
מְשׁוֹשׁ פְּרָאִים מְרַעָה עֲדָרִים:

רָפָ"י כִּי אַרְמוֹן. הֵיכַל הַמֶּלֶךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה נוֹטָשׁ : וְהַמּוֹן עִיר. גִּלְהָ : עוֹפֵל וּבַחַן. בַּיִת מִקְדָּשִׁי שָׁהִיָּה לְהֵם לְמַזְכָּר : הִיָּה בְּעַד מַעְרֹת. יִהְיֶה בַּחוּץ חוֹרְבוֹת מַעֲרַת ל' עֵרוּ עֵרוּ (תְּהַלִּים קִלְז), וּבְעַד כְּמוֹ הַבְּעַד עֵרְפֵל יִשְׁפּוֹט (אִיוֹב כֵּב) : עַד עוֹלָם. עַד עַת קָץ. עוֹפֵל וּבַחַן. שְׁנִיָּהם ל' מַזְכָּר : מְשׁוֹשׁ פְּרָאִים. לְתַאוֹת יִשְׁמַעְאֵל (וּלְמַרְעָה אֲדוּם) וּלְחַיִּילוֹתָיו : (רָפָ"י)

מַצוּדַת דּוּד כִּי אַרְמוֹן נִטָּשׁ. הֵיכַל הַמֶּלֶךְ יִהְיֶה נֶעֱזָב כִּי מֶלֶךְ יְהוּדָה יִגְלֶה מִמֶּנּוּ : הַמּוֹן עִיר. הַמּוֹן הָעַם שֶׁבַעִיר יִהְיֶה נֶעֱזָב וּמוֹפֵקֵר : עוֹפֵל וּבַחַן. מִגְדְּלֵי הַמְּבַצֵּר יַחֲרִבוּ וְיִשׁוּבוּ לְמַעְרֹת מִדּוֹר לַחַיִּוֹת הַשָּׂדֶה : עַד עוֹלָם. רִ"ל עַד זְמַן רַב וְכֵן וְעַבְדוֹ לְעוֹלָם (שְׁמוֹת כֹּא) : מְשׁוֹשׁ פְּרָאִים. הֵם יִשְׁמַחוּ שֶׁמָּה כִּי יִמְצְאוּ שֶׁמָּה מַרְעָה : מַרְעָה עֲדָרִים. יִהְיֶה מִקּוֹם מַרְעָה לְעֲדָרִים : (מַצוּדַת דּוּד)

מַצוּדַת צִיּוֹן נוֹטָשׁ. נֶעֱזָב כְּמוֹ וְהִנֵּה נִטָּשׁ אֲבִיךָ (שִׁ"א י) : הַמּוֹן. רַבּוּי עִם. עוֹפֵל. מִגְדֵּל וּמְבַצֵּר כְּמוֹ וְסַבִּיב לְעוֹפֵל (דְּהַ"ב ל"ג) : וּבַחַן. גַּם הוּא כַּעֲיֵן מִגְדֵּל וְכֵן הַקִּימוֹ בַּחוּנְיוֹ (לְעִיל ל"ג) : בְּעַד. הוּא בְּמִקּוֹם לְמִ"ד הַשְּׁמוֹשׁ וְכֵן בָּאָה בְּמִקּוֹם מִ"ם הַשְּׁמוֹשׁ כְּמוֹ בְּעַד הַחֲלוֹן (בְּרֵאשִׁית כ"ז) וּמִשְׁפָּטוֹ מִהַחֲלוֹן : מַעְרֹת. מִלְשׁוֹן מַעֲרָה : פְּרָאִים. חֲמוּר הַבֵּר : (מַצוּדַת צִיּוֹן)

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הָעֵנִין כִּי אַרְמוֹן, הַמְּאֲמָרִים מִגְּבִילִים, נִגְדַּ מִ"שׁ שַׁעֲלָה קוֹץ וְשִׁמִּיר עַל כָּל בְּתֵי מְשׁוֹשׁ, אֹמֵר הַטַּעַם כִּי אַרְמוֹן נִטָּשׁ מִיּוֹשְׁבָיו, וְנִגְדַּ מִ"שׁ שַׁעֲלָה קוֹץ וְשִׁמִּיר עַל קִרְיָה עֲלִיזָה, אֹמֵר הַטַּעַם כִּי הַמּוֹן עִיר עֲזָב עִפְלָ, שִׁיעוֹר הַכְּתוּב בְּעַד מַעְרֹת הִיָּה עִפְלָ וּבַחַן מְשׁוֹשׁ פְּרָאִים עַד עוֹלָם. הַפְּרָאִים וְהַעֲדָרִים שִׁגְרוּ עַד הֵנָּה בְּמַעְרֹת, עֵתָּה לִקְחוּ הַפְּרָאִים לְעַצְמָם בְּעַד הַמַּעְרֹת שִׁדְרוּ בָּהֶם, דִּירוֹת טוֹבוֹת מֵאֵלָה שִׁמְעֵתָּה הֵם גְּרִים בְּעוֹפֵל וּבַחַן בְּמַבְצָרִים חֲזָקִים, וְהַחֲזִיקוּ בְּבֵתִים הָאֵלָה לְהִיּוֹת שִׁלְהֵם עַד עוֹלָם. שִׁתַּחַת שֶׁהָיוּ עַד הֵנָּה בְּמַעְרֹת יִשִּׁישׁוּ עֵתָּה בְּהַמְּבַצָּרִים וְהַעֲדָרִים יִרְעוּ שֵׁם, וְזֶה יִמְשֵׁךְ, (טו) עַד יַעֲרָה, וְיִשְׁפֹךְ עֲלֵינוּ רוּחַ רִצּוֹן מִמְרוֹם שִׁירְצָה ה' לְהוֹשִׁיעֵנוּ, וְאִזּוֹ וְהִיָּה מִקּוֹם הַחֲרָב עֵתָּה כְּמַדְבָּר מִלֵּא תְּבוֹאוֹת כְּכַרְמֵל, וְהַכְּרַמֵּל שֶׁהִיא אֶרֶץ יְהוּדָה שִׁלְא חֲרָבָה יִהְיֶה אִזּוֹ מִלֵּא אֲנָשִׁים כִּיעֵר הַמִּלֵּא עֲצִים : (מַלְבִּי"ם) בְּאוֹר הָעֵנִין

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הַמְּלוֹת נִטָּשׁ, עֲזָב. בְּאֵרְתִּי בְּפִי (מִ"א ח' נז). וּמִלַּת בְּעַד, פִּי מַחִיר, כְּמוֹ עוֹר בְּעַד עוֹר, כָּל אֲשֶׁר לֹאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ : (מַלְבִּי"ם בְּאוֹר הַמְּלוֹת)

טו עַד יַעֲרָה עֲלֵינוּ רוּחַ מִמְרוֹם וְהִיָּה מְדַבֵּר לְכַרְמֵל (וְכַרְמֵל) וְהַכְּרַמֵּל

רָשׁוּי עד יערה עלינו. ישפוך עלינו כמו ותער כדה (זרחאית כד) ל' שפיכה נופל על הרוח כמו ושפכתי על בית דוד רוח חן (יואל ג) וכן אשפוך רוחי על כל בשר (זכריה יב) : ליער יחשב. קירוי סגיאין כיער הזה שהוא מלא עלים :

מצודת דוד עד יערה. ר"ל כן תהיה חרבה עד אשר ישפוך עלינו ממרום רוח הרצון והרחמים. והיה מדבר לכרמל. מקום שממה כמדבר חשוב להיות כרמל והוא מקום שדות וכרמים. והכרמל. מקומות שהם עתה ככרמל תשוב להיות כיער מבלי מצוא שדות וכרמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יערה. ענין שפיכה כמו תחת אשר הערה (לקמן נ"ג) : לכרמל. כן יקרא מקום שדות וכרמים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות יערה. שפיכה ויציקה. כמו ותער כדה אל השוקת, ושפכתי על בית דוד רוח חן ותחנניה : (מלבי"ם באור המלות)

טז וְשָׁכַן בַּמִּדְבָּר מִשְׁפָּט וְצְדָקָה בַּכְּרָמַל תִּשָּׁב:

רָשׁוּי ושכן במדבר משפט. בירוסלים שהיא כמדבר : ולדקה ככרמל. היא ארץ ישראל שתהא בלותן הימים ככרמל : (רש"י)

מצודת דוד ושכן במדבר. ירושלים שהיתה כמדבר ישכון בה משפט ר"ל אנשים עושים המשפט : בכרמל. בא"י שתהיה באותן הימים ככרמל שמה תשב צדקה ר"ל אנשים יעשו צדקה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ושכן, המשפט בין אדם לחברו ישכון גם במדבר, שיתהפך אז לשדה תבואות וישמרו משפט שלא יקריבו שדה בשדה, והצדקה בין אדם למקום תשב בקביעות בכרמל שהיא ירושלים ובנותיהם שם יעבדו את ה' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות משפט וצדקה. משפט בין אדם לחברו, וצדקה בין אדם למקום בכל מקום כנ"ל (א' כז) : ושכן, תשב. ישיבה קבע, ושכינה עראי כנ"ל (יג כ') שהצדקה תהיה עקר, ומשפט טפל, תורתם קבע ומלאכתם עראי : (מלבי"ם באור המלות)

זי והיה מעשה הצדקה שלום ועבדת הצדקה השקט ובטח עד עולם:

מצודת דוד והיה מעשה הצדקה. בגמול הצדקה תביא שלום : **ועבודת הצדקה**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ועבודת**. תרגום של מעשה הוא עובדא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, עבודה היא כבדה ממעשה, והשקט ובטח הוא מדרגה יותר גדולה מן שלום, (כמ"ש בבאור המלות), והנה הצדקה שהם המצות שבין אדם למקום, נחלקים לשני ענינים, יש מצות שכליות, הבאות לקבוע אמונה או מוסר, והאדם עושה אותם בנפש חפצה מפני שמכיר תועלתם וזה קרא **מעשה הצדקה**, ושכר המעשה הזאת יהיה שלום, ויש מצות חוקיים שאין טעמן נודע כמו הקרבנות ועניניהם, והוא עושה אותם מצד עבודה כעבד השומע מצות אדונו הגם שאינו מכיר טעמם ותועלתם, וזה קרא **עבדת הצדקה**, ושכר מצות אלה יהיה גדול יותר, שהוא **השקט ובטח** שהוא גדול משלום וגם **עד עולם** בלי הפסק (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מעשה עבדה**. מובדלים למעלה (כח כא). והשקט ובטח למעלה (לי טו), ושלוש קל מהם כי יזכר לרוב על הצלחה מורגלת חיצונית (מלבי"ם באור המלות)

זיח וישב עמי בנה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות:

מצודת דוד **וישב עמי וכו'**. מאז והלאה ישב עמי בנה שלום וכו' וכפל הדבר פעמים ושלוש ויורה על מרבית השלום : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בנוה**. ענין מדור : **שאננות**. ענין השקט ושלוה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וישב עמי בנוה שלום**, הנוה שהם דירת הצאן יהיה שלום באין בוזז ושולל וגם **המנוחות** שהם הערים הפרזים יהיו **שאננים** באין קול המיה משבית המנוחה, **והמשכנות** שהם ערי המבצר יהיו **מבטחים** בחזקם, עיין באור המלות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נוה**. עקרו על נאות צאן, ועל דירת האדם הוא מושאל תמיד. ומנוחה קטן ממשכן, ינוח האדם לפעמים רק מן הטלטול, והשכינה נמשכת יותר מן המנוחה. וכבר כתבתי כי השאנן מציין העדר השאון והרגש וההמולה, והוא הכפרים וערי הפרזות, והבטחון מציין הגבורה והחוזק והוא במבצרים ובמשכנות הקבועים בתקפם : (מלבי"ם באור המלות)

יט וְבָרַד וְבָרַד בְּרִדָּת הַיַּעַר וּבִשְׁפֵלָה תִּשְׁפַּל הָעִיר:

רפ"י וברד ברדת היער. על כרחך אין ברד זה שם דבר שהרי נקוד חליו קמץ וחליו פתח כל' פעל וכן פתרונו ל' פעולה כמו ורחץ וישב ועמד, וברד ויצרוד את ברדת היער והי' הבי"ת של ברדת מן יסוד כמו עטרת עקרת כלומ' וימטיר הקצ"ה את מטר פחי הרשעים שהם עכשיו בנויים ומלאים ערים כיער : ובשפלה. שנספלו ישראל עד עכשיו : תשפל העיר. מטרפולין של פרס ודוגמא כן תרגם יונתן ויחות ברדא ויקטול משריית עממיא :

מצודת דוד וברד ברדת היער. ר"ל ואף ברדת ברד לא תרד על הצמחים כי ביער תרד : ובשפלה. בנין העיר תשפל להבנות במקום שפל ועמוק ועכ"ז יהיו בטוחים מן האויב ולא יצטרכו לבנותה בגובה הר להשגב שמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ברדת. מלשון ירידה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וברד ברדת היער, היער והשפלה שניהם היו בחלק יהודה, השפלה שהוא מחלק של יהודה (יהושע ט"ו ל"ג) החריב סנחריב, כי לכיש ולבנה שהחריב סנחריב (לקמן ל"ז ח') היו מערי השפלה (יהושע ט"ו ל"ט מ"ב), וכן היער שהחריבו היה בגבול ההוא (לקמן ל"ז כ"ד. מיכה ז' י"ד. יחזקאל כ"א ב'). עפ"ז אומר ברד היינו בעת ירד הכל ונחרב, ומפרש ברדת היער, בעת ירד ונחרב היער, ובשפלה בחלקו של יהודה תשפל העיר ששפלו כל הערים אשר בשפלה, וירדו ממדרגתם, בעת ההיא שנחרב הכל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וברד ברדת. שרשו ירד, והב' ב' הזמן, בעת רד, בעת רדת היער. ושפלה, שם המחוז, הנגב והשפלה. וב' בשפלה ב' המקום. והעיר, שם המין כמו ויהיה לי שור וחמור, ופ"י ישפלו הערים : (מלבי"ם באור המלות)

כז אֲשֶׁר־יִכֶּם זָרְעִי עַל כָּל מַיִם מִשְׁלַחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: (o)

רפ"י אשריכם. ישראל, שהצליחה זריעת כדקתכם כזרעים על מים מעתה תקצרו ותאספו תבואת שכרכם הטוב תשלחו רגל השור לדוש התבואה והחמור להביא אל הבית כך ת"י כלומר תקבלו שכר פעולתכם

מצודת דוד **אשריכם**. הצלחה תהיה לכם כי תזרעו על כל מים ר"ל בכל מקום שתזרעו ימצא מים לגדל התבואה : **משלחי רגל**. ותהיו משלחים שמה רגל השור והחמור לאכול לשבעה ולרמוס ברגל ולא יחושו כי תגדל הרבה תבואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אשריכם**. ענין הצלחה כמו אשריך ישראל (דברים ל"ג) : **משלחי**. ענינו דבר הנעזב לרצונו וכן ונער משולח מביש אמו (משלי כט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אשריכם**, דורו של חזקיה הנשארים אשר יזרעו על כל מקום מוצאי מים וזריעתם תצמיח לשלח שמה רגל השור והחמור כמ"ש (למעלה ז') וכל ההרים אשר במעדר יעדרון וכו' והיה למשלח שור ולמרמס שה, שהשפלה תחרב אבל ההר ישאר כי לא יבא האויב שמה : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-לג

א הוֹי שׁוֹדֵד וְאַתָּה לֹא שָׂדוּד וּבִגְדוֹ וְלֹא בְּגָדוֹ בּוֹ כְּהַתְמָה שׁוֹדֵד תּוֹשֵׁד כְּנִלְתָּה לְבָגֵד וּבְגָדוֹ : (o)

כ"ז הוֹי. האויב שאתה שודד תמיד ואתה לא שדוד ובוגד אתה תמיד ואין אדם בוגדך ובוזזך : כהתימד. להיות שודד ככלותך שדידתך באתם שנגזרה גזרה עליהם להיות שדודים על ידך תושד : כנלותך לבגוד. מנחם חיבר כנלותך עם לא יטה לארץ מנלם בחלק אחד ומנלם המ"ם הראשונה זו יסוד נופל כמו מ"ם של מאמר ושל מדע ויתכן להיות ל' כליון לפי הענין : כנלותך. ל' כנלותך ולא יטה לארץ מנלם כליון הנגזר עליהם לא יטה לארץ להיות בטל והולך אלא הולך וחזק : (כ"ז)

מצודת דוד **הוֹי שודד**. אוי לך שנחריב השודד כל האומות שלא היית עד עתה שדוד ממי ואתה הוא הבוגד בכולם ועדיין לא בגדו בך : **כהתימד**.

כאומר לא כן תהיה לעולם כי כאשר תשלים לשדוד אחרים אז תושד גם אתה : **כנלותך**. כשתכלה לבגוד באחרים אז הם יבגדו בך : (מצודת דוד)

מצודת ציון הוי. ענין קריאה לנער : **שודד**. עושק : **ובוגד**. ענין מרי ומרד : **כהתמך**. מלי' תם והשלמה וכן כי אם תם הכסף (בראשית מ"ז) : **כנלותך**. ענין תכלית והשלמה וכן לא יטה לארץ מנלם (איוב ט"ו) ור"ל תכליתם והשלמתם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוי **שודד**, מסב פניו אל סנחריב, הה אתה שודד גוים רבים, והלא אתה לא שדוד ומדוע שדדת אחרים, וגם אתה בוגד בעמים שכרתו אתך ברית, והלא לא בגדו בך ומדוע אתה בוגד בבריתך, אבל דע **כי כהתמך לשוד אז תושד**, כמ"ש (למעלה י) כי יבצע ה' את כל מעשהו בהר ציון אפקוד על פרי גודל לבב מלך אשור **ואז יבגדו בך** כי בניו הכוהו בחרב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כהתמך**. שרשו תמם, וכנלותך שרשו נלה, ענין השלמה וחברו לא יטה לארץ מנלם : (מלבי"ם באור המלות)

ב יהוה חננו לך קוינו יהיה זרעם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה:

רס"י היה זרועם. של סדודים זיד הסודל : **לבקרים**. מדי יום יום כשהוא מילך להם אף ישועתנו תהיה בעת צרה : (רס"י)

מצודת דוד ה' חננו. לבל תשלוט בנו יד סנחריב כי לך נקוה ולא נבטח במצרים כאשר בטחו עשרת השבטים : **היה זרועם לבקרים**. בכל יום היה לחוזק להמקוים לך : **אף ישועתנו בעת צרה**. אף היה לנו לישועה אם כבר באה הצרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לבקרים**. מלי' בוקר ור"ל בכל יום : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' חננו, מסב פניו אל השם, אתה ה' עשה אתנו חנינה הגם שאין אנו ראויים מצד מעשינו, הלא **לך קוינו** וראוי שנושע בעבור זה, **היה זרועם** ואורם של עשרת השבטים שחשך להם היום והלכו בגולה היה להם אור זרוע **לבקרים** בעת יבא הבקר, שהוא בעת הגאולה, אבל אנו **ישועתנו תהיה בעת צרה**, לנו לא תמתין על עת הבקר רק תושיע לנו בעת צרה בעוד ליל בעת שיצור על ירושלים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **זרעם**, מענין אור זרוע לצדיק, אורם, והעד לבקרים. ונגד לבקרים אמר עת צרה, כי בקר, יציין עת ישועה ואורה : (מלבי"ם באור המלות)

ג **מקול המון נדדו עמים מרוממתך נפצו גוים:**

רס"י מקול המון. הבא מלפניך נדדו עמים עד הנה כשהפלאת לנו נסיד
: (רס"י)

מצודת דוד מקול המון. ר"ל וכן היה לנו לישועה כי מקול המיית המלאך
המכה בהם נדדו העמים מן העולם : **מרוממתך**. מהרוממות שלך אשר
נשגבת עליהם נפצו הנשאים מן המגפה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המון. מלשון המיה : **נפצו**. ענין פזור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מקול, אם מקול המון של בני אדם שהם מחנה
סנחריב נדדו עמים רבים ממקומם על ידו, כ"ש כי **מרוממתך** אתה ה'
נפצו גוים שהם מחנה של סנחריב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עמים. חשובים מן גוים, כנ"ל (א' ד') : (מלבי"ם באור
המלות)

ז **ואסף שללכם אסף החסיל כמשק גבים שוקק בו:**

רס"י ואוסף שללכם. זה מוסב על כנלותך לזגוד יבגדו כך ואוסף שללכם
אתם הזוגדים את עמי צבא פקודתכם יבזז אתכם שארית עמי ויאספו
שללכם כאסיפת חסיל שאוסף לו תצואה בקיץ כל א' לעצמו אף כאן יבזז
איש לו : כמשק גבים שוקק. כקול נהם מים הנאספים ונופלין בגבים
בנהם כן ינהמו הבאים לשלול ולבזז, משק ל' נהם כמו (משלי כח) ארי
נוהם ודוב שוקק, וכן ממשק חרול (לפניה ב) כשהרוח מנשבת בחרולים
והם מכים זה על זה נותנים קול וכן בעיר יסוקו (יואל ב) : גבים. כמו
לחשוף מים מגבא ורבותינו דרשוהו באגדת חלק צביזת אוכלוסי סנחריב :
(רס"י)

מצודת דוד ואוסף שללכם. השלל שתקחו מאת מחנה אשור יהיה מאוסף
באין מוחה ומבלי פחד כדרך האסיפה שמאספים את החסיל כשנחים על
האדמה שיוצאים בני העיר ומאספים אותם בכליהם לבל ישחיתו תבואת
האדמה : **כמשק גבים**. כקול נהמת מים הנאספים ונופלים בבורות כן
ישמעו קול נהמת שוללים במחנה אשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון החסיל. מין ארבה : **כמשק.** ענין קול נהם והם כמו דוב שוקק (משלי כ"ח) וכן ממשק חרול (צפניה ב) : **גבים.** בורות כמו באו על גבים (ירמיה י"ד) : **שוקק.** ניהום קול : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין (תשובת ה'), **ואסף,** השם משיב אל המתפלל, דעו כי **הגם שיאסוף שללכם וממונכם כמו שאוספים את החסיל בעת אשר משק גבים של מים שוקק ומשקה בו בהחסיל,** שבעת יהיה גשם והגבים ימלאו מים והחסיל יטבע במים וימות אוספים אותו בקל, וכן אספו מחנה אשור את שללכם, מ"מ לא הפסדתם בזה מאומה, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כמשק גבים.** משק מענין משקה וכן **שוקק,** והכ"ף כי הזמן, בעת ישוקו הגבים בו. וגבים נקעים מלאים מים. באו על גבים ולא מצאו מים. **ובו,** מוסב על החסיל : (מלבי"ם באור המלות)

נִשְׁגַּב יְהוָה כִּי שָׁכַן מְרוֹם מְלֵא צִיּוֹן מְשֻׁפֵּט וְצִדְקָה:

רש"י **כי שוכן מרום.** הראה גבורתו שהוא רם על כל וידו על העליונה : (רש"י)

מצודת דוד **נשגב ה'.** המקום נתחזק עליהם כי הוא שוכן מרום בשמים ממעל ואף אם החלש למעלה לגבור יחשב ומכ"ש חזק ממעל : **מלא ציון.** בהנס הזה מילא את ציון משפט וצדקה כי מאז בעבור פלאי הנס יעשו משפט וצדקה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נשגב.** ענין חוזק : **מרום.** מלי רום וגובה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **נשגב ה', ה' הנשגב מצד ששכן מרום, הוא מלא את ציון,** באוצרות אחרות יקרות ונשגבות מן השלל שאבדו, והם **משפט וצדקה,** שעייזו שבו אל ה' והתחילו לעשות משפט וצדקה, וזה יקר מן השלל וכל כלי חמדה : (מלבי"ם באור הענין)

וְהָיָה אֱמוּנַת עַתִּיף חֶסֶן יְשׁוּעַת חֲכָמַת וְדַעַת יְרֵאת יְהוָה הִיא אוֹצְרוֹ: (פ)

רש"י והיה אמונת עתיך וגו'. והיה לחוסן יסועות ולחכמה ודעת את אשר תאמין לצוראך עתים שקבע לך לתרומות ולמעשרות בעת הפרשתן ללקט שכחה ופיאה בעתם לקיים שמיטין ויוצלות בעתם. ד"א אמונת

עתך. את שהאמנת בהקצ"ה בעתים שעברו עליך ולפית לישועה תהיה לך לחוסן: יראת ה'. שתירא מלפניו היא אורכ טוב להפתח לך מאתו על ידה (רס"י):

מצודת דוד והיה אמונת עתיך. קיום זמנך וחוזק ישועתך יהיה על ידי חכמה ודעת ויראת ה' שהיא אוצרו של אדם ר"ל היא לו למבטח כאוצר בעת הצורך וכאומר הנה באה לכם הישועה ואתם בשלום ואם תרצו שתהא קיום לזמן מרובה וישועה חזקה התעסקו בחכמה בדעת ויראו את ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון אמונת. ענין קיום כמו יתד במקום נאמן (לעיל ל"ב) : עתיך. מל' עת וזמן : חוסן. ענין חוזק כמו חסין יה (תהלים פ"ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, תחת חוסן השלל שאבדתם הרוחתם חוסן אחר כי אמונת עתיך מה שהאמנתם בה' בעתים הרעים הללו ולא נסוג לבכם מאמונתו, זה היה לכם חסן והון חזק של ישועות של חכמת ודעת, חוסן זה של חכמה ודעת ה' הרוחתם, ואם תשאלו ולאן תניחו החוסן הזה לאצרו שמה? משיב יראת ה' היא אוצרו, היראה הוא האוצר ששם תאצרו את החכמה והדעת שהרוחתם לשמרו שם באוצר עד עולם, ר"ל ע"י יראת ה' תתקיים החכמה והדעת בידכם, כמו שיתקיים החוסן אם יונח באוצר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חסן, אוצרו. חוסן דבר חזק, והאוצר בו אוצרים החוסן (ע"י למעלה כג יח). ותי"ו חכמת ודעת כתי"ו של ציצת נובל, אל תתני פוגת לך : (מלבי"ם באור המלות)

זַה הֵן אֶרְאֵלִם צַעְקוּ חֲצָה מִלְאֲכֵי שְׁלוֹם מֵר : יִבְרָיוֹן:

רס"י הן אראלם לעקו חולה. היה הנביא מתנבא נחמות ואומר שהפורענות כבר אכלוהו ומעתה אקום ואנשא לגאלם, הן על אראלים שלהם הוא המזבח כבר לעקו וספדו בחולותם וברחובות' צכני ונהי : מלאכי שלום. מלאכי שליחותם שהיו רגילין לבקר שלום מר יציון ואומרים נשמו מסילות שנת עובר אורח : (רס"י)

מצודת דוד הן אראלם. אמר הנביא ראויים המה לרחמים כי כבר קבלו גמול העון כי כל מלאך השלוח מאתם הנה כולם בחוצות במקום מהלכם צעקו בקול מר : מלאכי שלום. השלוחים ההולכים לבשר שלום העיר הנה בכו במר נפש על חורבנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אראלם. המלאך נקרא אריאל ובדרז"ל נצחו אראלים את המצוקים (כתובות ק"ד) וכמו ששם מלאך משותף למלאך רוחני ומלאך גשמי כן שם אריאל משותף לשניהם : **מלאכי.** ענין שליח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין (תשובת המתפלל) הן אראלם, גבוריהם של מחנה אשור **צעקו חוצה** חוץ לירושלים שהם רבשקה ואנשיו אשר קראו בקול גדול יהודית לחרף אלהים חי, וגם **מלאכי שלום,** המלאכים ששלח חזקיהו אל סנחריב לעשות שלום עמו **מר יבכיון** ובפיהם בשורה רעה לאמר **הן** **כבר.** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אראלם. גבוריהם, כמו והוא הכה את שני אריאל **מואב** : (מלבי"ם באור המלות)

ח נְשָׂמוּ מְסֻלוֹת שֶׁבֶת עֲבַר אֲרַח הַפֶּר בְּרִית מָאָס עָרִים לֹא חָשַׁב אֲנוֹשׁ:

רס"י הפר. האויב ברית שכרת לישראל : **מאס ערים.** ביזה צעינו כל **סונא** **אינו** **חושב** **אנוש** : (רס"י)

מצודת דוד נשמו מסלות. הדרכים נעשו שממה כי נשבת עוברי דרך מפחד האויב : **הפר ברית.** האויב הפר הברית שכרת עם ישראל ומאס עריהם מלהניחם על תלם כי הרסם עד היסוד : **לא חשב אנוש.** לא חשב אותנו לבני **אדם** : (מצודת דוד)

מצודת ציון נשמו. מל' שממה : **מסלות.** ענינו דרך כבושה : **שבת.** בטל : **אורת.** דרך : **הפר.** ענין בטול : **חשב.** מל' מחשבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נשמו מסלות, וגם אין עובר בצדי הדרכים כי **שבת עבר ארח לגמרי,** והאויב אשר **הפר ברית** שהיה לו עם חזקיהו **הן מאס ערים** ואינו רוצה כלל שישארו הערים על תלם להיות לו למס עובד, וגם **לא חשב אנוש** להשאיר עכ"פ מדלת עם הארץ לכורמים וליוגבים כי הוא משמיד ומכלה את הכל, עד שכבר. (מלבי"ם באור הענין)

ט אֲבַל אֲמַלְלָה אֶרֶץ הַחֲפִיר לְבִנוֹן קִמַּל הִיָּה הַשָּׁרוֹן כְּעֶרְבָה וְנִעַר בְּשָׁן וְכִרְמֵל:

רס"י חבל. ל' חבילות : **קמל.** יבץ ונכרת : **היה.** ל' עזר הוא : **השרון.**

סָם מחוז מרעה זהמות כמו סָשנינו איליס ממואז עגליס מסרון : כערבה.
חורבה : ונער. ל' תשוק כמו (שמות יד) וינער ה' : (כ"י)

מצודת דוד **אבל**. השחית הארץ ונכרתה : **החפיר**. הוביש ומאס את הלבנון
וכרת האילנות : **היה השרון**. מקום המרעה נעשה שממה כמדבר : **ונוער**
וכו'. מקומות השמנים השירו והפילו פירותיהן ר"ל אין מגדל שם פירות
: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אבל**. ענין השחתה כמו תאבל הארץ (הושע ד) : **אמללה**. ענין
כריתה כמו בשם ה' כי אמילם (תהלים קיח) : **החפיר**. ענין בושה ומיאוס
: **לבנון**. שם יער בא"י : **קמל**. ענין כריתה כמו קנה וסוף קמלו (לעיל יט)
: **השרון**. הוא מקום שמן ודשן וכן חבצלת השרון (ש"ה ב) : **כערבה**. ענינו
כמו מדבר וכן ארץ ציה וערבה (ירמיה לא) : **ונוער**. ענין הפלה הבאה
מתנועה חזקה וכן גם חצני נערתי (נחמיה ה) : **בשן**. הוא מקום מרעה
שמן כמ"ש שמעו וגוי פרות הבשן (עמוס ד) : **וכרמל**. הוא מקום שדות
וכרמים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אבל ואמללה ארץ**, יהודה בכלל, **והחפיר לבנון** כי
החריב היער ואח"כ החריב גם השרון עד שהיה כערבה, ואח"כ נער גם
בשן וכרמל, חושב כסדר שכבש והחריב : **(תשובת ה')** אולם עתה
שהחריב את הכל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אבל אמללה**. ע"ל (כד ד'), אומלל יותר מאבילות,
וכן קמל מן החפיר, וארץ זכר ונקבה, שרץ ארצם צפרדעים : (מלבי"ם באור
המלות)

ז עֵתָה אָקוּם יֹאמֵר יְהוָה עֵתָה אֲרוּמִם עֵתָה אֲנָשָׂא:

כ"י עתה אקום. מרוב רעות שנסה האויז לעמי לא אתאפק עוד עתה
אקו' וארומם ואנשא : (כ"י)

מצודת דוד **עתה אקום**. ר"ל הואיל וקבלו עונש כזה לכן יאמר ה' עתה
אקום להפרע ממלך אשור : **עתה ארומם**. כי כשהמקום עושה דין
בעכו"ם הוא מרומם ומנושא : **עתה אנשא**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת
דוד)

מלבי"ם - באור הענין **עתה אקום יאמר ה'**, להושיע, כמ"ש (למעלה י"ח)
אשקטה ואביטה במכוני, **עתה ארומם** על אשור, **ועתה אנשא** בפי כל
הבריות ע"י נפלאותי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ארומם אנשא. ארומם מעצמי, אנשא ע"י שיכירו
יכלתי כנ"ל (בי' יד) : (מלבי"ם באור המלות)

אֲשׁוּר תַּהְרוּ חֲשֵׁשׁ תִּלְדוּ קֵשׁ רוּחְכֶם אֲשׁ תֹאכְלֶכֶם:

רס"י חֲשֵׁשׁ. מִיִּן מוֹזַן דָּבָר שְׁנוֹה לִידְלָק : רוּחְכֶם אֲשׁ. מִגּוֹפְכֶם תֵּלֵא רוּחַ
אֲשׁ וּתֹאכְלוּ הַחֲשֵׁשׁ וְהַקֵּשׁ : (רס"י)

מצודת דוד תהרו חשש. קרא אל המחשבה הריון ואל המעשה לידה רצה
לומר מה שחשבתם לכבוש את ירושלים לא תצליחו בה והנה המחשבה
הבל והמעשה כמוה : **רוחכם**. מחשבותיכם תהיה אש אשר תאכל אתכם
ר"ל המחשבה ההיא היתה סיבה להביא עליכם האבדון : (מצודת דוד)

מצודת ציון תהרו. מל' הריון : חשש. הוא תבן הדק וכן וחשש להבה ירפה
(לעיל ה) : קש. תבן : **רוחכם**. ענין רצון ומחשבה וכן הנני נותן בו רווח
(לקמן לז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין תהרו, אתם מחנה אשור, **הריתם חשש** שהוא ראש
השבולת. ובזה **ילדתם קש**, שהוא השבולת עצמה, ו**רוחכם** הדבור שיצא
מפיכם שהוא החירוף והגידוף אשר ביד מלאככה חרפת ה', זה יהיה האש
אשר תבער בקש שהיא פעולתכם ותאכל אתכם : (מלבי"ם באור הענין)

אֲשׁוּר וְהָיוּ עַמִּים מְשֻׁרְפוֹת שִׂיד קוֹצִים כְּסוּחִים בְּאֵשׁ יְצִתוּ: (פ)

רס"י כְּסוּחִים. קוֹלִים, כְּסוּחִים כְּמוֹ (וְיִקְרָא כֵּן) לֹא תִזְמַר תִּ"א לֹא תִכְסֶה
:

מצודת דוד והיו עמים. מחנה שנחריב ידמו אל האבנים הנשרפים להיות
סיד : **קוצים כסוחים**. ידמו אל הקוצים הנכרתים שהמה יבשים
וכשמציתין בהם האש נשרפים מהרה וכן מחנה שנחריב מהר יכלו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון שיד. כמו סיד בסמ"ך : **כסוחים**. ענין כריתה וכן שרופה באש
כסוחה (תהלים פ) : **יצתו**. מל' הצתה והבערה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיו עמים **משרפות שיד**, הסיד שומר חומו ימים
רבים אבל לא יתלהב מהר, והקוצים היבשים הם יצתו מהר אבל לא

ישמרו האש בקרבם, אומר העמים יהיו דומים כמשרפות שיז השומרים להב האש ימים רבים, וגם כקוצים כסוחים אשר יצתו תיכף, ר"ל שבקל תבער במ אש ה' ותאכל בקרבם ימים רבים: (מלבי"ם באור הענין)

יגז שְׁמְעוּ רְחוּקִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וּדְעוּ קְרוֹבִים גְּבֻרָתִי:

רפ"י רחוקים. המאמינים צי ועוקים רכוני מנעוריהם : קרובים. בעלי תשובה שנתקרבו אלי מחדש : (רפ"י)

מצודת דוד שמעו רחוקים. היושבים ממרחק שמעו את אשר עשיתי במחנה אשור : ודעו קרובים. אותן שהיו במחנה אשור תנו לב לדעת את גבורתי (מצודת דוד) :

מלבי"ם - באור הענין שמעו, רחוקים כי שמועה זו תתפשט למרחוק וגם ודעו קרובים גבורתי, כי השמיעה הנפלאה תתפשט במרחק ביתר פליאות וספורים מבקרוב, אבל פה גם הקרובים ידעו גודל הנס: (מלבי"ם באור הענין)

יגז פָּחְדוּ בְּצִיּוֹן חֲטָאִים אַחְזָה רְעֵדָה חֲנִפִּים מִי יְגוּר לָנוּ אִשׁ אוֹכְלָה מִי יְגוּר לָנוּ מוֹקְדֵי עוֹלָם:

רפ"י פחדו בציון חטאים. היאך ימלאו פתח לתשובה : מי יגור לנו אש אוכלה. כלומר מי יעמוד בעדנו לשכך חימה בוערת, ל"א מי יגור לנו פי' מי הוא לנו שיגור בציון עם האור שהוא אש אוכלה והוא משיב אובך לדקות וגו' (רפ"י) :

מצודת דוד פחדו בציון. אז בבוא אשור על ציון הצדיקים בטחו בה' אבל החטאים פחדו : אחזה וכו'. כפל הדבר במ"ש : מי יגור לנו. ר"ל וכה אמרו מי הוא מעמנו שיכול לגור ולהתקיים פה מול מחנה אשור שהוא כאש אוכלה : מי יגור וכו'. כפל הדבר במ"ש : מוקדי עולם. ר"ל אשר שרפו והחלישו כל בני עולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון רעדה. ענין חרדה : חנפים. רשעים המחניפים ליצרם למלאות פתויו : יגור. ענין מדור כמו עם לבן גרתי (בראשית לב) : לנו. כמו מעמנו : מוקדי. ענין תבערת אש כמו על מוקדה (ויקרא ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פחדו, הנה החוטאים שלא האמינו בה' פחדו בציון

מפני שנחריב הנלחם על ציון. **והחנפים** הצבועים, שבושו מלאמר בפה שהם פוחדים ואין מאמינים בה' מ"מ **אחזה אותם רעדת הגוף** עד שפחדם היה ניכר לכל ע"י הרעדה, כי אמרו מי **יגור לנו** פה בציון תוך **אש אוכלה** שהוא מחנה האויב, ומי יגור עם האויב הנורא הזה הלא הוא מוקדי עולם שכבר שרף רוב הישוב, ואיך נגור ונבטח בציון. משיב ה' להם מה תיראו, הלא מי שהוא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רעדה. תנועת הגוף בסבת הפחד. **וחנפים** צבועים בכ"מ : (מלבי"ם באור המלות)

טו ה' הַלֵּךְ צְדָקוֹת וְדַבֵּר מִיִּשְׁרָיִם מֵאֵס בְּבַצֵּעַ מַעֲשֵׂקוֹת נֹעַר כַּפְיוֹ מִתְמַךְ בְּשַׁחַד אֵטֶם אֲזָנוֹ מִשְׁמַע דָּמִים וְעַצֵּם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע:

רש"י הולך צדקות. מי הוא ימלא הולך צדקות : **נוער כפיו**. אשקו"ט בלע"ז : **אוטם**. סותם וכן שקופים אטומים (מלכ"י א ו') : **עולס**. סוגר וכן (לעיל כט) **ויעלס** את **עיניכם** : (רש"י)

מצודת דוד הולך צדקות. כאילו רוח הקודש משיב זהו המתקיים מי שהולך בדרך צדקות ומדבר מישרים ממאס בחמדת עושק : **נוער כפיו**. מנער כפיו מתמוך בשוחד ולא יאבה לקחתו : **אוטם**. סותם אזנו משמוע דברים המסיתים לשפוך דם : **ועוצם**. סוגר עיניו מראות דבר האסור לראות : (מצודת דוד)

מצודת ציון מישרים. מלי ישר : **בבצע**. ענין חמדה כמו מה בצע בדמי (תהלים ל) : **מעשקות**. מלי עושק : **נוער**. ענין הפלה בתנועה חזקה : **מתמוך**. ענין השענה : **אוטם**. ענין סתימה כמו שקופים אטומים (מ"א ו) **ועוצם**. ענין סגירה כמו ויעצם את עיניכם (לעיל כט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הולך צדקות, שהוא חזקיהו הוא **מרומים ישכן** ולא יירא מפני האויב. (**הולך צדקות** במצות שבין אדם למקום, **ודבר מישרים** בדעות ואמונות, **מאס** בדברים שבין אדם לחברו הוא ממאס בריוח שיוכל לסבב מזה מעשקות והפסד לחברו, **ונער כפיו** מצד שהיה מלך עושה משפט תמיד לא לקח מנחה משום אדם כמו שהיה אז דרך המלכים, מפני שהיה ירא פן יהיה אח"כ לאיש הזה דין אצלו ואף שיחזור לו אז המנחה מ"מ תמך בשוחד לפי שעה, וגם לא קבל לשון הרע על שום אדם עד שאם בא מי לאמר לו שמרד אדם נגדו ונתחייב ראשו **אטם אזנו משמע**, וגם **עצם עיניו שלא יראה ברע** כלל בל יבא ע"י לידי חמדה ותאוה) (מלבי"ם באור הענין)

טז הוא מְרוּמִים יִשְׁכַּן מְצֻדוֹת סְלָעִים מְשֻׁבָּבוּ לְחֶמּוֹ נִתַּן מִיָּמָיו נְאֻמִּים:

רס"י לחמו נתן. לא יהא מצקס לחס כי מן השמים יספיקו לו מזון : מימיו נאמנים. מקור מימיו לא יכזב, כלומר זרעו יגדל וכל לרכיו יספקו : (רס"י)

מצודת דוד הוא. העושה כל אלה ישכון בטח כאלו היה במקום מרום אשר לא תשיג אותו יד האויב : **מצדות**. כאלו היו מבצרי סלעים לו למשגב : **לחמו נתן**. מן השמים יספיקו לו צרכיו : **מימיו נאמנים**. לא יפסק מי בארו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מרומים**. מלי רוממות וגובה : **מצדות**. ענין מגדל ומבצר חזק כמו מצודת ציון (ש"ב ה) : **משגבו**. ענין חוזק : **נאמנים**. ענינו דבר המתקיים כמו יתד במקום נאמן (לעיל כב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הוא, ר"ל המלך חזקיה הזה אין לו להתירא מן האש האוכלה, כי **מרומים ישכן** ולא יוכל האויב לקרב אליו וגם במצדות **סלעים** ולא יוכל האויב לכבשו, ופן תחשוב שע"י שיצור עליו האויב ימים רבים לא ימצא לחס או מים וע"י יוכרח להמסר אליו, אומר **כי לחמו נתן ומימיו נאמנים**, ואין לכם להתירא עתה מסנחריב : (מלבי"ם באור הענין)

זי מֶלֶךְ בִּיפְיוֹ תַחְזִינָה עֵינֶיךָ תִּרְאִינָה אֶרֶץ מְרַחֲקִים:

רס"י מלך ביפיו תחזינה עיניך. פי' תזכה לראות מארץ מרחקים מלך בזהדר גאונו, או פי' (הקב"ה שהוא מלך אותו תחזה מארץ מרחקים שאתה עומד תראה הניסים והגדולה שאעשה לך ועם נועז עמקי שפה לא יראה שכינת המלך ביפיו ע"כ, כל זה בספרים אחרים אינו) : מלך ביפיו תחזינה עיניך. לך הצדיק אני אומר שתזכה לראות זיו שכינתו של מקום : תראינה ארץ מרחקים. תירגס יונתן תסתכל ותחזי בנחתי ארע גיהנם : (רס"י)

מצודת דוד **מלך ביפיו**. בעיניך תראה את המלך חזקיה ביפיו ובגדולתו ולא תהיה גולה מארצך : **תראינה ארץ מרחקים**. מלת מלך האמור בתחלת המקרא עומדת במקום שתיים כאלו אמר תראינה מלך ארץ מרחקים ור"ל העינים שראו עד הנה מלך ארץ אשור הנה עתה תראינה את המלך חזקיהו ביפיו ובגדולתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחזינה. ענין ראייה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **מלך**, לעומת מה שאמר שע"י צדקת חזקיהו המלך יש להם לבטוח ושלא להתירא מן מחנה אשור, אומר אבל באמת בעת שתחזינה עיניך מלך ביפיו, עת תביט על חזקיהו בעת יפיו, היינו בעת יתראה בהדרו הדרת מלך, תראינה ארץ מרחקים, ר"ל (עיניך) אשר תראינה ג"כ (יופי מלך) ארץ מרחקים היינו מלך אשור ביפיו ברוב חיילותיו, אם אחר שראית בעיניך מלך אשור ביפיו, ברוב צבאותיו וגדודיו, אם אח"כ תראה ג"כ מלך חזקיהו ביפיו ותעריך זה מול זה, ידעתי כי אז. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **תחזינה, תראינה**. ראה, בעין בשר. וחזה בעין הפנימי כנ"ל (למ"ד יו"ד). וגדולת אשור ראתם העין, אבל יופי חזקיהו לא בחיל כי אם ברוח לא ראה רק חזה איש הרוח: (מלבי"ם באור המלות)

גַּם לְבַרְךָ יְהִי אֵימָה אֵיךְ סֹפֵר אֵיךְ שֶׁקֵּל אֵיךְ סֹפֵר אֵת הַמְּגַדְלִים:

רש"י **לְבַרְךָ יְהִי אֵימָה**. כשתראה השרים והחכמים של עכו"ם שהיו שליטים בחייהן והרי הם נידונים בגיהנם יהגה לְבַרְךָ אֵימָה ותאמר איה חכמתן וגדולתן של אלו איה שהיה סופר בחייו ושוקל כל דבר חכמה שהיו שואלין ממנו כל עלת מלכות: איה סופר את המגדלים. פירוש שהיה סופר המגדלים אשר צעיר ועיר כי אותם הבתים הגבוהים היו חסובים ונותנים יותר במס וכל אותה המחשבה והפחד לא יהיה לך עוד: (רש"י)

מצודת דוד **לְבַרְךָ יְהִי אֵימָה**. לְבַרְךָ שיהיה חושב אימה ואומר איה סופר המלך עתה יבוא עלינו ויכתוב המס ואיה שוקל כסף המס מידינו ואיה הסופר את מגדלי העיר והבתים הגבוהים כי לפי מספר המגדלים היה המס (מצודת דוד)

מצודת ציון **יהגה**. יחשוב כמו והגיון לבי (תהלים יט): **אֵימָה**. פחד: שוקל. מל' משקל: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לְבַרְךָ יְהִי אֵימָה**, ותירא מאד מפני שנחריב, כי אז תאמר בלבך איה ספר אם חזקיה רוצה להתערב ללחום נגד שנחריב איה הסופר שלו שישפור רוב מחנותיו וצבאיו כמו שהיה למלך אשור ע"ז סופרים מיוחדים לספור ולמנות רובי מחנותיו, ואיה השקל המיוחד לשקול הכסף אל האוצרות כמו שצריך למלך גדול כזה, ואיה ספר מספר המגדלים אשר משם ילחמו עם האויב, ותפחד בלבך כי לא תראה אצל חזקיהו מכל הכבוד הזה מאומה, ואיך יצליח במלחמה, כן יהגה לְבַרְךָ

אימה, אבל בכ"ז אני אומר לך, יבטח לבך. כי. (מלבי"ם באור הענין)

גַּיַט אֶת עַם נֹעֵז לֹא תִרְאֶה עִם עִמְקֵי שְׁפָה מְשֻׁמֵּעַ נִלְעַג לְשׁוֹן אִין בִּינָה:

רש"י את עם נועז. כמו לועז אלו אשור וצבל שאין לשונם לשון הקודש : לא תראה. לא תחשוב בצדך כי כולם יהיו חשכים וספלים : עמקו שפה. כמו ויהי כל הארץ שפה אחת (בראשית יא) : נלעג לשון. עגלים, ועמקי שפה (לעיל כג) כל זה לשון נכרית שאינו מכירין בלשון הקודש : (רש"י)

מצודת דוד את עם נועז וכו'. ר"ל הנה מעתה לא יהיה כן כי לא תראה בעיניך את העם החזק והוא אשור : עם עמקי שפה. העם אשר שפת לשונם עמוק וקשה להבין : נלעג לשון. מי שאינו מכיר הלשון ידמה לו שמדבר בהפך תכונת הדבר ואין הבנה לדבריו ומוסב לתחלת המקרא לומר לא תראה עוד את העם הזה והענין כפול במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון נועז. מלי עוז וחזק : עמקי. כן נקרא דבר הקשה שאין להשיגו כאלו הי' במקום עמוק : שפה. כן יקרא לשון עם כמו ושפה אחת לכולם (בראשית יא) : משמוע. מלשון הבין כמו שומע יוסף (שם מב) : נלעג. כן נקרא המדבר בהפך תכונת הדבר כמו בלעגי שפה (לעיל כח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין את עם נועז וחזק של סנחריב, לא תראה עוד כי יאבדו ויכרתו מפניך, העם אשר הם עמקי שפה לא תראה עוד, רק. (מלבי"ם באור הענין)

כַּף חֲזָה צִיּוֹן קָרִית מוֹעֵדֵנוּ עֵינֵיהָ תִרְאֶינָה יְרוּשָׁלַם נְוָה שְׁאֵן אֶהֱל בַל יִצְעַן בַל יִסַּע יִתְדֹתָיו לְנֶצַח וְכָל חֲבָלָיו בַל יִנְתְּקוּ:

רש"י חזה ציון. ואת מי תראה בצדך להחשב מלוכה וסררה את ציון אשר היא קרית בית וועד לנו : כל יצען. כל יסח ודומה לו אילון צלעננים (שופטי' ד') ומתרג' מישר אגניא והם נקעי' שבסדו' שקורין פוסי"ץ בלע"ז כמו אגני דארעא מקרי שהמים נאספי' שם מן ההרי' והגבשושיו' וזי"ת של צלעננים אומר אני שאינה נשרשת בתבה אלא משמסת היא : כל יסע יתדותיו. היתדות שקושרין בו מיתרי האהל כל יסע אותם מן הארץ ממקום תקיעתם כמו ויסיעו אבנים גדולות (מלכים א ה) וכן ויסעם עם הצריח

(קפ"ט) (טז) ל' תליקה : (כ"ז)

מצודת דוד חזה ציון. אבל תראה את ציון ולא תגלה ממנה : **קרית מועדנו.** העיר אשר אנחנו מתוועדים ומתכנסים שמה ברגל : **נוה שאנן.** שיהיה מדור שקט ואוהל אשר לא יהיה נע ממקומו כי יעמוד תחתיו ועד זמן רב לא יהיו נעקרים יתדות האהל וכל חבלי האהל הקשורים ביתדות לא יהיו נעתקים מן היתדות : (מצודת דוד)

מצודת ציון חזה. ענין ראייה : **מועדנו.** מלשון וועד ואסיפה : **נוה.** ענין מדור : **שאנן.** ענין השקט ושלוה כמו שאנן מואב (ירמיה מח) : **יצען.** ענין עקירה והנעה ממקום למקום כמו ושלחתי לו צועים וצעהו (שם) : **יסע.** ענין עקירה כי העוקר דבר מה מסיעו ממקומו : **יתדותיו.** מלי יתד ומסמר : **לנצח.** ר"ל לזמן רב. חבליו. מלי חבל וקו : **ינתקו.** ענין העתק והסרה ממקומו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חזה ציון, רק ציון תחזה איך שתהיה **קרית מועדנו** שילכו כולם אליה לרגל, (תחת שתחלה הושיבו מלכי ישראל שומרים על הדרכים שלא ילכו לרגל) **ועיניך תראנה ירושלים,** הגם שלא תוכל לצייר לך ירושלים כציור קרית מלך רב ונורא שי"ל מחנות רבות וערי מבצר, הנה תצייר אותה בציור אחר יותר יפה, כאילו הוא **נוה** למרבץ צאן והוא **שאנן** ושקט ודבר אין לה עם אדם, ובתוכה תראה אהל של הרועה שהוא חזקיה, שהוא כציור רועה צאן, אשר **אם האהל בל יצען** ויתרגש בפנימותו (היינו אם ילך בדרכי ה' ויהיה לבבו שלם עם אלהיו) אז **בל יסע יתדתיו,** ואף **חבליו** הקושרים את האהל בל ינתקו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חזה ציון, תראינה ירושלים. שאננות ירושלים תראה העין, וקדושת ציון מקום המקדש והשכינה רק חזיון הנפש היה. **ויצען,** מענין צועה ברוב כחו (לקי ס"ג) זועת הרוח הפנימי : (מלבי"ם באור המלות)

כא כי אם שם אדיר יהוה לנו מקום נהרים יארים רחבי ידים בל תלך
בא אני שיט וצי אדיר לא יעברנו:

כ"ז כי אם שם. כי אם מוסב על כל יסע יתדותיו ועל כל ינתקו, הרעה לא תהיה כי אם הטובה ה' יהיה שם אדיר לנו והעיר תהיה מקום נהרים יאורים כענין שנא' (ביחזקאל ד) וימד אלף ויעבירני נחל אשר לא אוכל לעבור וכן ניבא יואל ומעין מצית ה' ילא (יואל ד יח) והוא הנחל שיהא מתגבר והולך : **אני שיט.** אניה הסטה צמים : **ואי אדיר.** ובורני רבתא : (כ"ז)

מצודת דוד **כי אם שם וכו'.** כי באמת שם בירושלים הי' האדיר יהיה לנו ובעזרתנו : **מקום נהריס.** יהיה ירושלים כאילו סביב לה מקום הנהרים ויאורים רחביי עד שלא תוכל לילך שם ספינה השטה ע"פ המים ואף ספינה חזקה וגדולה לא תוכל לעבור את הנהר ור"ל תהיה שמורה מאשור כאלו היה מהאי אפשר לבוא שמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אם.** באמת כמו כי אם תם הכסף (בראשית מ"ז) : **אדיר.** ענין חוזק : **יאורים.** הם העשויים בידי אדם : **ידיים.** ענין מקום וכן יד חזית (לקמן נ"ז) : **אני שיט.** ספינה השטה במים והוא מלשון השטים אותך (יחזקאל כ"ז) : **וצי אדיר.** ספינה חזקה וגדולה כמו אשר יסדה לציים (לעיל כ"ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי,** מבאר מדוע בל יסע האהל הזה לנצח, **כי אם הי' יהיה שם אדיר לנו** באהל הזה, אם הי' האדיר יהיה לנו שם בנוה ובאהל הנזכר לאדיר ומשגב, אז גם אם יתהפך הנוה השאנן הזה להתהוות **מקום נהרים יאורים רחבי ידיים** שהוא ההפך מנוה שאנן, שיהיה המקום הזה מקום נהר גדול, עד שהאהל שבו, לא ידמה כאהל רועי העומד בנוה שאנן, רק כספינה המטורפת בים הגדול אשר סביבה, והמלך אשר ידמה במליצה לצי אדיר ההולך בנהר הזה לתפוס את הספינה המטורפת בים הגדול אשר סביבה, וללכדה, מכל מקום אם יהיה שם אדיר הי' לנו אז בל תלך בו אני שיט גם במקום יאורים שדרך אניה לעבור שם וכ"ש שלא תלך בנוה שאנן וגם צי אדיר לא יעברנו, (והנמשל שהגם שירושלים שהיתה שאננה כמ"ש נשים שאננות, עברו בה מי הנהר העצומים והרבים מלך אשר ואת כל כבודו (למעלה ח') והמלך אשר נדמה כצי אדיר ההולך תוך ים מחנותיו, להטביע הספינה הקטנה מלכות יהודה תוך מימי מחנהו הרבים, הי' אדיר לנו, ולא יכול לעבור שמה) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אם שם אדיר.** אם מלה תנאית, והבדל נהרים יאורים (למעלה יט ו'). ואני שיט קטן. **וצי גדול,** ספינת מלחמה : (מלבי"ם באור המלות)

כַּבֵּי כִּי יְהוָה שִׁפְטֵנוּ יְהוָה מְחַקְקֵנוּ יְהוָה מְלַכְנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

רַס"י **כי** ה' **שופטינו.** שר וְשׁוֹפֵט שָׁלֵנוּ : (רַס"י)

מצודת דוד **כי הי' שופטנו.** הוא יקח משפטנו מיד אשר הרע לנו מאז : **ה' מחוקקנו.** הי' הוא מושל בנו והוא מלך עלינו והוא יושיענו מיד אשר וכאשר יאות למלך להושיע לעמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מחוקקנו. המושל יקרא מחוקק וכן יהודה מחוקקי (תהלים ס"ו)
: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי ה', מבאר כי אחר שה' הוא השופט שלנו והוא המביא את מי הנהר עלינו בחטאינו, אבל הלא הוא גם מחקקנו שהוא המניח הדת והחקים ויכול לשנותם לפי רצונו, והוא מלכנו ג"כ ויכול למחול החטא כמלך שבידו להתחסד נגד המשפט, וא"כ הוא יושיענו
(מלבי"ם : באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מחקק. נקרא מניח הדתות הנמוסיית (למעלה יי א')
(מלבי"ם : באור המלות)

כג נְטָשׁוּ חִבְלֵיךָ בַּל יִחְזְקוּ כֵן תִּתְּנָם בַּל פָּרְשׁוּ נֶס אֲזַחֵלֵק עַד שְׁלַל מִרְבֵּה פְּסָחִים בָּזְזוּ בָז :

רש"י נטשו חבליך. המושכים את הספינה את רומי החייצת : כן. הכן היטב : תרנס. תורן הספינה : כל פרשו נס. לא יוכלו לפרוס וילון המנהיג את הספינה : אז חולק עד שלל. עדאה : מרצה. הרצה יחלקו שלל סנחריב : פסחים. (ישראל) שהיו עד עכשיו חלשים : (רש"י)

מצודת דוד נטשו חבליך. לפי שהמשיל את ירושלים כאלו היו נהרות סביב לה אחז במשל ההוא לומר לא תוכל לבוא לכבשה כי יהיה כאלו מוליכי הספינה עזבו החבלים שמושכים בהם הוילון להפנותה אל מול הרוח : **בל יחזקו.** לא יוכלו להחזיק כראוי את תורן הספינה ולא יוכלו לפרוש הוילון אל מול הרוח : **אז.** ביום מפלת אשור יחולק שללו הרב : **פסחים.** אף הפסחים ההולכים על משענתם יבזזו שלל כי מפלתו יהיה סמוך אל העיר ואף הפסחים ילכו שמה לשלול שלל : (מצודת דוד)

מצודת ציון נטשו. נעזבו כמו כי לא יטוש (ש"א יב) : **חבליך.** מלי חבל : **כן.** ענינו כראוי וכנכון כמו לא יכין לדבר כן (שופטים יב) : **תרנס.** הוא העץ הגבוה שעל הספינה וכן וכתורן על ראש ההר (לעיל ל') : **נס.** כן יקרא וילון הספינה וכן להיות לך לנס (יחזקאל כז) : **עד שלל.** פתרון אחד להם כמו בבקר יאכל עד (בראשית מט) וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) : **פסחים.** חגרים : **בזזו.** מלי ביזה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נטשו, במליצה זאת שדמה את ארץ יהודה איך נתהפכה למקום יאורים, והיא כספינה מטורפת בים, ובכ"ז צי אדיר א"א שתקרב אליה, מפני שה' הוא המושיע את הספינה הזאת, הולך

במליצתו ומדמיה לספינה העומדת בלב הים הסוער שצריך שהרב החובל ינהיג אותה, וצריך שיחזק התורן בל יפול, ולפרוש הנס שהם היריעות סביב הספינה בל ישלוט בה הרוח וידחפנה ממקומה, אומר אם כל אלה יעשו לה, אז הספינה בטוחה בחמלת ה', אבל **אם נטשו חבליך** אם יעזבו את רב החובל שהוא מלכם חזקיה, או **אם בל יחזקו כן תרנס**, שלא יחזקו תורן שלהם כן והכן בחוזק, או אם **בל יפרשו נס** לסוכך בפני הרוח, אז בהכרח תמוש הספינה ממקומה. **ואז חולק עד שלל**, אז יחלקו האויבים הרבה שלל הספינה, **וגם פסחים יכלו לבוזז בז** הספינה, הנמשל כי אם אדיר ה' לנו, והספינה שהיא המלכות והעם יהיו קשורים ודבוקים בה' ובמצותיו, וכן אם יחזיקו ברב החובל ובתורן הספינה והוא שיהיו העם נאמנים למלכם שהוא המנהיג הספינה, וכן אם יפרשו נס לסוכך מפני הרוח מבחוץ והוא שישמרו מלשאול עזר מעמים אחרים, אז צי אדיר של אשור לא יקרב בגבולם, אבל אם לא ישמרו תנאים אלה אז יחלק שלל הרבה שישלול מהם, כמו שהיה בתחלה שבזז רבים מערי יהודה, ולא ברוב כח יכבוש אותם כי אז אף פסחים וחלשים יבוזזו בז, כמו שבזזים אניה שאין לה בעלים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חבליך. כמו חובליך, רב החובל. וכן, הכן, ותורן ונס ידוע : (מלבי"ם באור המלות)

וּבַל יֹאמֶר שֶׁכֵּן חִלִּיתִי הָעַם הַיֹּשֵׁב בְּהַ נִשְׂא עֹן: (o)

רפ"י וכל יאמר שכן. כל ישראל : חליתי. בצביל האומה הזאת צאתני הרעה. כי העם. ישראל שנקראו עם היושב צירוקלים יהיה סלוח עון : (רפ"י)

מצודת דוד ובל יאמר שכן חליתי. השוכן בירושלים לא יאמר מעתה הן נחליתי מרוב הצרות כי העם היושב בה יהיה נשוא ומכופר עון ולא יבוא עוד צרות ולא יהיו חולים : (מצודת דוד)

מצודת ציון חליתי. מלשון חולי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ובל יאמר, ומ"מ גם בעת שיבזז בז בתוכה ע"י שנטשו חובלי הספינה מ"מ **בל יאמר השכן** בתוך הספינה **כי נחלה** ולא יוכל לעמוד לפני אשור הבא עליו, כי בכ"ז לא יבוז רק בארץ יהודה לא את השוכן בהספינה עצמה שהיא ירושלים, שאותה לא יכבוש בשום אופן, כי **העם הישב בה** בתוך ירושלים הם **נשא עון**, להם יכפר ה' עונותיהם ולא ישחית : (מלבי"ם באור הענין)

א קָרְבוּ גוֹיִם לְשִׁמְעַתְּ וּלְאֲמִיּוֹתֵיךָ תִּשְׁמַע הָאָרֶץ וּמִלֵּאָה תִּבְלֶה וְכָל צְאֲצְאֶיהָ:

מצודת דוד לשמוע. את דברי : ומלואה. הבריות הממלאים אותה :
צאצאיה. היוצאים ומתהלכים בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקשיבו. ענין שמיעה : תבל. כן נקראו המקומות המיושבות
 (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קרבו גוים, הגוים הם העמים שאין להם דת, והלאומים חשובים מהם שיש להם דת, ובכ"ז ידבר אל הגוים והלאומים ישמעו מעצמם, כי דבריו כוללים כלם, **תשמע הארץ** הוא החלק הבלתי מיושב ותבל הוא החלק המיושב, ודרך הוא שתחלה תבא הגזרה אל החלק המיושב ומשם תתפשט גם על החלק הבלתי מיושב, אבל הוא אומר שתחלה תשמע הארץ ואחר כך תבל, כמו שתחלה ישמעו הגוים ואח"כ הלאומים כי הגזרה תתפשט על כלל הכדור ויושביה בפעם אחד
 (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גוים ולאומים. לאומים, נקשר עמו מושג שי"ל דת כנ"ל (יז יב) והם חשובים מן גוים, מבואר אצלי (למעלה אי יו"ד), כי שמיעה יאמר אל העצם החשוב, והקשבה אל הנקלה ממנו, לבד פה כוון להודיע שאינו מיחד דבורו אל החשובים, כי כולם נאשמו, וכולם לטבח יכרעו : **ארץ תבל.** ארץ כולל כל הכדור, ותבל פורט רק חלק המיושב כנ"ל (יח ג'. כד ד') : (מלבי"ם באור המלות)

ב כִּי קִצְּף לִיהוָה עַל כָּל הַגּוֹיִם וְחָמָה עַל כָּל צְבָאֵם הַחֲרִימִם נִתְּנָם לְטֶבַח:

מצודת דוד כי קצף. וזהו דברי דעו אשר יש קצף הי על כל העמים וזה יהיה לעתיד : **החרימם.** כבר נגזר הדבר וכאלו כבר החרימם ומסרם לטבח : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החרימם**. ענין אבדון וכריתה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי קצף**, שהשם קוצף על העובדי אלילים שהחריבו ירושלים ובית קדשו, וידוע שחמה גדולה מקצף, כי חמה היא החמה הפנימית ונטירת שנאה, לז"א **על הגוים** עכו"ם ששלחו להחריב ירושלים י"ל רק קצף, **על צבאם** וגדודיהם שהם היו המחריבים י"ל חמה, ועי"כ **החרימם** הוא הגזרה שגזר עליהם ונתנם לטבח כי כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה, ולא לבד שנתנם לטבח כי גם. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קצף חמה**. קצף חיכוני מתראה לבד, וחמה פנימות, שמורה בלב, נטורה לנקם, (דברים ט' י"ט. כ"ח כ"ט. אסתר א' י"ב. תהלות ל"ח ב') וזה עצמו ההבדל בין אף וחמה, אשר בארתיו בכל מקומותיו בתנ"ך : **החרימם**, כמו כל חרם אשר יחרם מן האדם (ויקרא כז כז) (מלבי"ם באור המלות)

ג וְחַלְלֵיהֶם יִשְׁלְכוּ וּפְגָרֵיהֶם יַעֲלֶה בְּאֲשֵׁם וְנִמְסוּ הָרִים מִדָּמָם:

מצודת דוד **יושלכו**. בקרב חוצות : **יעלה באשם**. כי אין מקבר להם : **ונמסו**. מרוב הדם ימסו ההרים בהם והוא ענין גוזמא והפלגה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופגריהם**. גוף המת נקרא פגר : **באשם**. ענין סרחון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וחלליהם ישלכו**, בלא קבורה, ולא לבד חלליהם שהם הנופלים בשדה ע"י חרב מלחמה, כי גם **ופגריהם** המתים בעיר **יעלה באשם** באין קובר, הגם ששם לא ימצא אויב שימחה בידם מלקברם, ולא שיהיו המתים מועטים, כי **ההרים ימסו מדמם** מרוב הדם, וגם מצייר שיהיה הדם רב כ"כ עד שיעלה על ראשי ההרים, וכ"ז בהגזמת המליצה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **וחלליהם ופגריהם**, החלל הוא רק חלל חרב, והפגר כולל הכל (מלבי"ם באור המלות)

ד וְנִמְקוּ כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִגְלוּ כַסְפֵּי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם יִבּוֹל כַּנְּבֵל עֲלֵה מִגְפָּן וּכְנַבְּלַת מִתְאַנֶּה:

רש"י **ונמקו** כל צבא השמים. יפחדו כשאשליך את שרי אשור וצבל : **ונגולו**. ל' גולל ונגלו כספי השמים ת"י ויתמחוון מתחות שמיא כמא לאמר

עליהן בסיפרא ואני מפרשו לפי הענין מפני שעכשיו הטובה והאורה לרשעים לכשיתמחו ויחרבו יהיה דומם העולם חשך עליהם כאילו נגלל השמש והאור כגלילת ספר : יבול. יכמוש : וכנובלת מתאנה. כמושה באילן קרויה נובלת וזהו שפירשו רבותינו (ברכות מ) מאי נובלות בושלי כומרן שנתבטלו בכומר לאחר לקיטתן לוצרן ומתחממות ומתבטלות : (רש"י)

מצודת דוד כל צבא השמים. הם שרי מעלה של הבבלים : ונגולו וכו'. כי השמש והירח קבועים ברקיע השמים וכשיהיו נגללין יכוסו גם המה ולא יאירו בעולם והוא ענין משל לומר שיהא חשך להם מרוב צרות : וכל צבאם. הם הבבליים הנתונים תחת שרי מעלה : יבול. כ"א יכמוש כאשר תכמוש עלה מן הגפן : וכנובלת. וכאשר תכמוש עלה מן התאנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונמקו. ענין המסה : ונגלו. מלי גלילה וכריכה : יבול. ענין כמישה כמו ועלהו לא יבול (תהלים א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונמקו, מצייר שכל עם ועם יש לו שורש בשמים שממנו מושך שפעו כחו וקיומו, ואלה הם הנקראים שרי העמים ההם, ואם העם נופל למטה ושרשו קיים בשמים דומה כעץ שנקטע ושרשו נשאר, שעוד ישוב ומתחתיו יצמת, לז"א שגם צבא השמים ששם כחם השרשי ימקו כבשר הנימוק בהעדר החיות, ונגלו כספר העמים הקדמונים היה להם השמים כספר, בו היו מביטים בחכמת האצטגנינות אשר היה להם בעת ההיא, כל העתיד לבא עליהם, והיו מיחסים כל מדינה ומדינה לכוכב מיוחד, ובספר הזה לפי האותות והסימנים שהיה להם היו קוראים כל העתיד. עתה כי יסור צילם, יגלל הספר הזה והקוראים לא יוכלו לפתחו עוד ולקרות בו, כי לא יפעלו כחות כאלה עוד על הארץ מתחת. ועיי"כ וכל צבאם הם צבא מטה המתיחסים אל צבא השמים תחת ממשלתם יבולו כעץ אשר יבולו עליו עת ימק שרשו. כנבל עלה מגפן העלה שבגפן יבול קודם לכל, אם יפסק מעט כח הליחות בהשורש יבולו העלים שכחם חלש, וכן יפלו העכו"ם תיכף בלי איחור, וכנובלת מתאנה התאנה הנובלת גרוע מן העלה הנובל במה שנמאסת תיכף מרוב דובשה ואינה ראויה כלל (כמ"ש במעשרות פי"ג מ"ד), לא כן העלה הנובלת שאינו נמאס וגם ראוי אח"כ למאכל קצת (כמו שכתוב במשנה דשביעית פי"ט מ"ו) לכן אמר שאחר שיפלו יהיה כפגר מובס ונמאס

ונמאס : (מלבי"ם) באור : (מלבי"ם) הענין

מלבי"ם - באור המלות וכנובלת. פרי התאנה. הנובלת, לא העלה שהוא זכר

(מלבי"ם) באור : (מלבי"ם) המלות

הַ כִּי רוּתָהּ בְּשָׁמַיִם חֲרָבִי הִנֵּה עַל אָדָם תֵּרַד וְעַל עַם חֲרָמִי לְמִשְׁפָּט:

רַס"י **כִּי רוּתָהּ בְּשָׁמַיִם חֲרָבִי**. לַהֲרוּג שָׂרִים שָׁל מַעֲלָה וְאַחַר כֵּךְ תֵּרַד עַל עַמְלֵק לְמַטֵּה שָׁאִין כֹּל אֹמֶה לֹקֵה עַד שִׁלְקָה שָׂר שָׁלָה בְּמָרוֹם: **עַם חֲרָמִי**. עַם מִלְחָמָתִי ל' מַשְׁנֵה (כְּתוּבוֹת יז) בְּשַׁעַת חִירוֹם שָׁנוּ וְכֵן (מִלְכִים א כ) אֶת אִישׁ חֲרָמִי לְאֶחָאֵב : (רַס"י)

מַצוּדַת דוּד **כִּי רוּתָהּ**. בַּתְּחִלָּה תִּהְיֶה חֲרָבִי רוּה בְּשָׁמַיִם מַדָּם שֶׁרָה שֶׁל עֲכוּוֹ"ם וְהוּא עֲנִין מִשָּׁל בְּלִשׁוֹן הַנְּהוּג בְּבֶן אָדָם: **הִנֵּה**. אַחֲוִי הִנֵּה תֵּרַד עַל אָדָם וְעַל הָעַם אֲשֶׁר גִּזְרַתִּי לְהַחְרִימוֹ, אוֹ עַל הָעַם אֲשֶׁר יִלְכַּד בְּחֲרָמִי עֲלִיו תֵּרַד לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט : (מַצוּדַת דוּד)

מַצוּדַת צִיּוֹן **רוּתָהּ**. עֲנִין שְׁבִיעָה כְּמוֹ כֶּגֶן רוּה (לְקַמֵּן נח): **חֲרָמִי**. מִלִּשׁוֹן חֲרָם וְשִׁמְמָה, אוֹ הוּא עֲנִין רֶשֶׁת וְכֵן אִישׁ חֲרָמִי (מִ"א כ) וְהוּא מִלִּשׁוֹן יְצוּדוֹ חֲרָם (מִיכָה ז'): (מַצוּדַת צִיּוֹן)

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הָעֵינַיִן **כִּי רוּתָהּ**, יַעַן מַדְמָה בְּמַלְיַצְתּוֹ חֲרָב ה' לְגוֹף טוֹרֵף וְאוֹכֵל דָּם הַרוּגִים וְחִלְבָם, אוֹמֵר בַּל תַּחֲשְׁבוּ כִּי אַעֲשֶׂה כִּיז בְּלֹא מִשְׁפָּט, לֹא כֵן, כִּי אַחַר שֶׁתִּשְׁבַּע חֲרָבִי בְּשָׁמַיִם, (כִּי עַם הַשָּׂרִים לְמַעֲלָה לֹא אָבָא בְּמִשְׁפָּט רַק בְּדֶרֶךְ נִקְמָה), הִנֵּה אַחֲוִיכֵּי אִז **עַל אָדָם תֵּרַד לְמִשְׁפָּט**, כְּמִ"שׁ וְנִשְׁפָּטְתִּי אֶתּוֹ (יַחֲזַקְאֵל ל"ט), וְהִנֵּה אָדָם קוֹרֵא הָעַם הַיְדוּעֵה שֶׁהִיוּ עוֹבְדֵי פְסִילִים וְכוּכָבִים, וּבִצְרָה הִיָּה רֹאשׁ עִיר אֲמוֹנָתָם שֶׁשָׁם יוֹשֵׁב הִכְהֵן הָרֹאשׁ, וְאוֹתָם קוֹרֵא **עַם חֲרָמִי**, שֶׁהִיא בִּצְרָה שִׁישׁ לוֹ אֶתְּהָ רִיב אֲמוֹנָה, וְעַם אָדָם וּבִצְרָה יָבֵא לְמִשְׁפָּט : (מַלְבִּי"ם בְּאוֹר הָעֵינַיִן)

וַ חֲרָב לִיהוָה מְלֹאָה דָם הַדְּשָׁנָה מְחֻלָּב מַדָּם כָּרִים וְעֵתוּדִים מְחֻלָּב כְּלִיֹּת אֵילִים כִּי זָבַח לִיהוָה בְּבִצְרָה וְטָבַח גְּדוּל בְּאַרְץ אָדָם:

רַס"י **כְּרִים עֵתוּדִים**. שָׂרִים וְקַלְטוֹנִים: **בְּצִלְרָה**. מֵאַרְצָה מוֹאָב הִיא אֲבֵל לְפִי שֶׁהַעֲמִידָה מִלֶּךְ לְאָדָם שְׁנֵאֲמַר וַיִּמַּת חוֹסֵם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ יוֹצֵב בֵּן זֶרַח מִבְּצִלְרָה (בְּרֵאשִׁית לו) לְפִיכֵךְ תִּלְקָה עִמָּהֶם, בְּפִסְקָתָא : (רַס"י)

מַצוּדַת דוּד **חֲרָב לַה' הַחֲרָב שֶׁל ה' הִיא מִלֵּאָה דָם הַרוּגִים: הַדְּשָׁנָה**. נַעֲשִׂית דָּשָׁן וְשִׁמֵּן מִן חֵלֶב הַהַרוּגִים וּמַדָּם כְּרִים וְעֵתוּדִים וּמִחֵלֶב שֶׁל כְּלִיֹּת אֵילִים וְהוּא עֲנִין מִשָּׁל עַל גּוֹדֵל הָאֲבָדוֹן: **בְּבִצְרָה**. הִיא מֵאַרְץ מוֹאָב אֲבֵל לְפִי שֶׁהַעֲמִידָה מִלֶּךְ לְאָדָם כְּמִ"שׁ וַיִּמְלֹךְ וְכוּ' מִבְּצִרָה (בְּרֵאשִׁית לו) לְפִיכֵךְ תִּלְקָה עִמָּהֶם, אוֹ הִיא מִלִּשׁוֹן מִבְּצָר וַיֹּאמֶר עַל כֵּךְ גְּדוּל וְכוּ': (מַצוּדַת דוּד)

מצודת ציון הודשנה. מלשון דשן ושמן : **כרים.** כבשים שמנים : **ועתודים.** הם הזכרים מן העזים הגדולים : **כליות.** שם מקום השומן וכמ"ש ואת הכליות ואת החלב אשר עליהן (ויקרא ג') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חרב לה', ר"ל על אדום יבא מחמת נקמה שהחריבו בית קדשו, ועל בצרה יבא רק בעבור האמונה שיכירו את האל יתברך, כמ"ש לקמן (ס"ג) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבשו, ועפ"ז יאמר פה **כי זבח לה' מבצרה וטבח גדול בארץ אדום,** הזבח הוא לאכילה והטבח הוא להנקם, וכן בארץ אדום יהיה טבח להנקם, ובבצרה יהיה זבח סעודה שיש לו בה הנאה לבטל דעות הנפסדות ולערוך שולחן האמונה והחכמה, ועז"א נגד הטבח **שהחרב לה' מלאה דם,** ומפרש אח"כ **מדם פרים ועתודים** משל על הגבורים והשרים, ונגד הזבח אמר **הדשנה מחלב, מחלב כליות אילים,** שאינו לצורך נקמה רק להדשן בתענוגים, ותפש במשלו חלב כליות היועצות לרע, אשר ישיבם לאמונת האמת, ומבאר כי זבח, וטבח, כנ"ל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הדשנה. מורכב מהפעל והתפעל. וגדר דשן ליחות השרשית, שהשיגה זאת ע"י החלב. ומצייר חלב כליות אילים, עפ"י כונת הנמשל, שר"ל להסיר דעותם הנפסדות וכליות יועצות לרעה : **זבח טבח.** עם שם זבח נקשר מושג השמחה וההכנה לצורך קרואים כזבחי שלמים ותודה, שישמחו בם, ושם טבח מציין רק טביחת החי ושחיטתו. וטבוח טבח והכן, שחוט והכן. ואם היה אומר זבוח זבח, היה מבואר שישמח עם אלה הקרואים, והוא העלים שהם אחיו : (מלבי"ם באור המלות)

זָבַח וַיִּרְדּוּ רְאֵמִים עִמָּם וּפְרִים עִם אַבִּירִים וְרִיתָה אֶרְצָם מִדָּם וְעֶפְרָם מִחֶלֶב
דְּשָן:

רש"י **רֵאֵמִים עִמָּם.** עם העתודים הכתובים למעל' : **אבירים.** פרים כריאים וגדולי' כמה דלת אמר עם אבירי צֶן כְּתוּנִי : (רש"י)

מצודת דוד וירדו ראמים עמם. הראמים ירדו על המטבח עם הכרים והעתודים : **מדם.** ארצם יהיה שבע מן הדם והעפר יהיה שמן מן החלב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ראמים. שם חיה גדולה : **אבירים.** בהמות חזקים : **ידושן.** מלי' דשן ושמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וירדו ראמים עמם, כי שאר עכו"ם ומלכיהם גבוריהם ושלטוניהם יתחברו אל אדום וירדו עם מפתם, **ורותה ארצם,**

ידוע כי הארץ השמנה מחלב לא יבלע בה דם, אבל תחלה תרוה מדם ואח"כ ידושן עפרה שלמעלה מחלב, (והנמשל תחלה יהרוג אדום שזה הדם חרב לה' מלאה דם, ואח"כ יכבוש בצרה שהוא משל החלב הדשנה מחלב): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ארצם עפרם**. פה הארץ למטה והעפר עליה, כמו שהוא בכ"מ שידבר בבחינת הארץ עצמה (ע"ל כו ה'), וכן אם יזקן בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו (איוב יד), כי מדם תרוה תחלה, ויבלע בעומק הארץ, והחלב אינו נבלע בעומק: (מלבי"ם באור המלות)

ח כִּי יוֹם נָקָם לִיהוָה שְׁנַת שְׁלוֹמִים לְרִיב צִיּוֹן:

רס"י שְׁלוֹמִים לְרִיב צִיּוֹן. שִׁשְׁלֹס גְּמוּל עַל עִיִּסְקֵי רִיב צִיּוֹן הַצּוֹעֶקֶת לִפְנֵינוּ לְסוֹפְטָה מִן הַמְרִיעִים לָהּ : (רס"י)

מצודת דוד **כי יום נקם לה'**. היום ההוא יהיה נקם לנקום נקמת עמו : **שנת שלומים**. בשנה ההיא ישלם גמול להבבליים בעבור ריב ציון הצועקת לפניו לעשות לה דין : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלומים. מלי' תשלומין : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי יום נקמה**, ה' יעשה כ"ז בעבור שני דברים, **א**. בעבור **כי יום נקם לה'** על כבוד עצמו שכופרים בו ועובדים אלילים, וזה יהיה בבצרה. **ב**. **כי הוא שנת שלומים לריב ציון** שהחריבוהו, וזה יעשה באדום: (מלבי"ם באור הענין)

ט וְנִהְפְּכוּ נְחֻלְיָהּ לְזָפֶת וְעַפְרָהּ לְגַפְרִית וְהִיְתָה אֶרֶץ לְזָפֶת בְּעָרָה:

רס"י וְנִהְפְּכוּ נְחֻלְיָהּ. שָׁל צְבָלִים : (רס"י)

מצודת דוד **נחליה**. של ארץ הבבליים : **לזפת**. להיות זפת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לזפת**. הוא שרף האילן הבוער ביותר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ונהפכו**, מצייר חורבנם, הנחלים יתהפכו לזפת, והעפר שלמעלה יהפך לגפרית שהוא מתלהב בקל, וגם ארצם בפנים תהיה זפת בוער: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נחליה לזפת.** והיתה ארצם לזפת, יש שני מיני זפת, (א) זפת נקפא, והוא זפת ההר, והוא שחור מוצק ונקפא, ובהיותו מוקשה נקרא (יודען פעד), וע"ז והיתה ארצם לזפת בוערה, (ב) זפת זב ונגר וימצא ממינו ג"כ הצף על פני המים מראהו שחור ומתדבק אשר ימשחו בו צירי העגלות והנסרים, ועז"א ונהפכו נחליה לזפת. והגפרית היא המתלהבת בקל (שוועפעל) ויתפרך לעפר, מצייר כי העפר למעלה יהיה מגפרית המתלהב כהרף עין בהריחו אש, והיא תבעיר כל הארץ והנחלים שיהיו מזפת (מלבי"ם באור המלות)

לילה ויומם לא תכבה לעולם יעלה עשנה מדור לדור תחרב לנצח נצחים אין עבר בה:

רס"י **מדור לדור.** מאותו דור עד דור אחרון, ד"א היא קללת משה (שמות יז) מלחמה לה' בעמלק מדור דור מדורו של משה לדורו של שאול ומסס לדורו של מרדכי ומסס לדורו של מלך מסיחנו : (רס"י)

מצודת דוד עשנה. עשן השרפה : **מדור לדור.** מדור ההוא עד סוף כל הדורות תהיה חרבה : **אין עובר בה.** כי שממה תהיה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **לילה ויומם לא תכבה,** המוקד העשוי לבשל אצלו יכבוהו בלילה, והעשוי להאיר יכבוהו ביום, אבל מוקד זה לא יכבה לא לילה ולא יומם, כי תכלית המוקד יהיה לבעבור **שלעולם יעלה עשנה,** ואל תחשוב כי יקום דור שיבננו, אומר כי **תחרב מדור לדור,** ויותר מזה שלא ימצא לעולם **איש עבר בה** אף דרך עראי, ועל לב מי יעלה לבנותה, אחר שאין עובר שם לנצח : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מדור לדור לנצח נצחים.** בארתי כבר (למעלה יג כ') כי על הזמן המתדבק יאמר לעולם, ועל הזמן המתפרק יאמר לדור ודור. שיבנו המדינה זה לא יצוייר רק בהתחדש איזה דור ישתתפו בבנינו אמר מדור לדור. אבל שיעבור שם איש אחד אינו נתלה בדור מיוחד, רק במקרה אשר יקר בזמן הנמשך, אמר לנצח : (מלבי"ם באור המלות)

יא **וירשוה קאת וקפוד וינשוף וערב ישפנו בה ונטה עליה קו תהו ואבני**

רס"י **וקפוד.** עוף הפורח כלילה לואיט"א בלע"ז : **קו תהו.** מספט של שוממה : **ואבני בהו.** משקלות של דין חורבן כמו (דברים כה) **אבן שלמה :**

מצודת דוד **וירשוה**. ידורו שמה כאדם בירושתו : **ונטה**. המקום ינטה עליה קו תוהו ואבני בוהו כמו שהבונה נוטה על בנין הקו עם אבן העופרת ליישר הבנין כן ינטה עליה המקום הקו והאבן להחריבו והוא ענין מליצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קאת וקפוד**. שמות העופות השוכנים בחרבות : **וינשף ועורב**. שמות מיני עופות. קו. חבל הבנאי : **תהו**. ענין שממה : **ואבני**. אבן העופרת של הבנאי : **בהו**. ענין ריקות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וירשוה קאת וקפוד**, שהם עופות מדבריים להם יהיה ירושת נחלה, **והינשוף והעורב** שמצויים גם בישוב הם לא ירשוה רק ישכנו בה לפעמים דרך עראי, כי שם לא ישכנו בקביעות רק מדבריים, **ונטה עליה**, מצייר כי הבונים האלה מיסדי המדינה שהם הקאת והקפוד, **הקו** שיטו עליה למדוד ארך ורחב הבנין יהיה התהו, **והאבנים** שבו יבנו הבנין יהיה הבהו, התהו והבהו הם יהיו מדה ואבני גזית לבנין הזה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קו תהו ואבני בהו**. ביארתי בפ"י בראשית (א' ב) כי תהו מציין העדר היופי והסדר והתואר בשטחו החיצוני, ובהו מציין העדר זה בהרכבתו הפנימי, הבנין שחלקיו שמהם הורכב רעועים רפויים וחלשי הוא בהו, הבנין אשר הוא צלמות ולא סדרים בשטחו החיצון ותוארו הוא תהו, והקו מודד הארך והרוחב והשיוי החיצוני ונגדו תהו, והאבנים מיסדות חזקתו הפנימית וכנגדם בהו : (מלבי"ם באור המלות)

ג'ב **חריה ואין שם מלוכה יקראו וכל שריה יהיו אפס:**

כ"י **חוריה ואין שם מלוכה יקראו**. שרים שלה עומדים ואין אחד מהם קורא על עצמו שם שררה ומלוכה : **אפס**. כלייה : (כ"י)

מצודת דוד **חוריה**. שרים שלה עומדים ואין אחד בהם קורא על עצמו שם מלוכה ומושל : **יהיו אפס**. יהיו כאין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חריה**. ענין שררה כמו ואריבה את החורים (נחמיה ה') : **אפס**. ענין העדר וכליון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **חריה**, החורים הם היוצאים מגזע המלוכה שמהם יבחרו מלך (כמ"ש אשריך ארץ שמלכך בן חורים, היינו בן פרתמים מגזע מלכות), אומר **החורים יעמדו שם**, אבל בין העם היושבים שם עתה

במדינה, שהם הקאת והקפוד לא ימצא מהם מי שמלוכה יקראו, שיבקשו להקים עליהם מלך, והשרים יהיו אפס אחר שלא ימצאו שם על מי ישתררו, כי החורים הוא שם בלתי מצטרף, שנקראו כן על שם חפשיותם וגדולתם העצמי ואף שלא ימצאו פה מכבדים אינם אפס בעצמם, אבל השררה שהיא רק שם מצטרף, אם אין עם אין שר: (מלבי"ם הענין) באור

מלבי"ם - באור המלות חריה שריה. חורים הם החפשים ומיוחסים מצד מולדתם ומשפחתם, זרע המלוכה והפרתמים, הגם שאינם שרים ומושלים, ומאלה יבחרו המלך לרוב, אשריך ארץ שמלכך בן חורים, פי מגזע מלוכה. והשרים נקראים ע"י שהם מושלים, ושם שם מצטרף ואם אין עם אין שר: (מלבי"ם באור המלות)

ג וְעִלְתָּה אֲרָמְנֹתֶיהָ סִירִים קִמוּשׁ וְחֹחַ בְּמִבְצָרֶיהָ וְהִיתָה נֹה תְנִים
חֲצִיר לְבָנוֹת יַעֲנָה:

כ"י ועלתה ארמנותיה סירים. כך דרך חורבות לכמות זהם קוליס וסנאים והוא קימוש והוא חוח כולם מיני קוליס הם כגון אורטיא"ץ וכיולא זהם: נוח תנים. הוא מדבר שהוא לך להיו' זו תנים שהוא מין חיה רעה:
(כ"י)

מצודת דוד ועלתה ארמנותיה. הפלטרין שלה תגדל קוצים מרוב השממון : במבצריה. תעלה בערי המבצר שלה : נוה. מדור לתנים וחציר לבנות יענה כי הם ידורו שמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון סירים קמוש וחוח. שמות מיני קוצים : נוה. מדור : תנים. מין נחשים. חציר. כמו חצר, וכן ישיש וישש (דה"ב נו) : לבנות יענה. שם עוף מדברי בת היענה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועלתה, הנה בעת שלום ידורו בארמון, ובעת מלחמה במבצר, אבל עתה בין הארמונות בין המבצרים יהיו מלאים קוצים, והיתה נוח תנים הנוה הוא מקום רבץ צאן, אבל העשבים שיגדלו שם שהם הקוצים יעשוהו לנוה של תנים, החציר הגדל שם יהיה לבנות יענה, כי הם אוכלים וז אף שברי זכוכית וגחלת וכן תאכל הדרדרים שם:
(מלבי"ם באור הענין)

ג וּפְגָשׁוּ צִיִּים אֶת אֵיִם וְשָׁעִיר עַל רַעְהוּ יִקְרָא אֶךְ שֵׁם הַרְגִּיעָה לִילִית
וּמְצָאָה לָהּ מְנוּחַ:

רש"י **ופגשו ליים את ליים.** ויערענ תמון צחתולין כך תירגס יונתן תמון נמיו' מרטרני"ץ זלע"ז : ושעיר. שד : הרגיעה. לשון מרגוע : לילית. שם שידה (רש"י)

מצודת דוד **ופגשו.** ר"ל שיהיו הרבה מהם עד שיפגשו אלה באלה בדרך מהלכם : **ושעיר.** השד יקרא שמה אל רעהו כי שמה יספר זה עם זה כי דרכם להיות במקום שממה : **אך שם.** רק שמה תמצא הלילית מקום מרגוע ושיבת מנוח כי לא ימצא שם מי מבני אדם לטורדם ולגרשם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופגשו.** ענין פגיעה : **ציים.** איים. שמות חיות קטנות : **ושעיר.** כן נקרא השד כי נראה כשעיר למי שמאמין בו וכן ושעירים ירקדו שם (לעיל יג) : **על רעהו.** אל רעהו : **הרגיעה.** מלי מרגוע והשקט : **לילית.** היא אם השדים : **מנוח.** מקום מנוחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ופגשו ציים,** הם חיות הבאים ממרחק עם הציות, יפגשו שם עם איים שהם ג"כ ממרחק מאיי הים, כעיר רוכלת העמים שיפגשו שם אנשים מארץ מרחק וימצאו שם בני מדינתם. **ושעיר** שדים שוכני המדבר יקראו שם על רעיהם, **אך שם הרגיעה לילית** עוף הבוכה ומקונן כל הלילה, ממליץ כי העוף הזה שנראה שבישוב אין לו מנוחה כי לכן יזעק מרה בכל לילה, אבל שם ירגיע מנוחת הנפש וגם ימצא מנוח לגופו, ולא יבכה עוד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **הרגיעה, מנוח.** הבדלתים למעלה (כח יב) : (מלבי"ם באור המלות)

טו **שמה קננה קפוז ותמלט ובקעה ודגרה בצלה אך שם נקבצו דיות אשה** רעותה:

רש"י **קננה.** לשון קן לפור (דברים כב) : **קפוז.** הוא קפוד : **ותמלט.** ותלד זילכה : **ובקעה.** היא יליאת האפרוחים מן הזילכה וכן הוא אומר זילכי לפעוני בקעו (לקמן נט) : **ודגרה.** היא קריאת העוף שהעוף קורא בגרונו להמשיך אפרוחים אחריו גלוי"ר זלע"ז וכן (ירמיה יז) קורא דגר : **דיות.** ולטוייר"ץ זלע"ז : **אשה רעותה.** כמו אל רעותה : (רש"י)

מצודת דוד **קננה קפוז.** שמה תעשה לעצמה קן ומקום מדור ושמה תטיל ביציה ותבקעם להוציא האפרוחים ושמה תקרא בקול להמשיך

האפרוחים אליה להסתירם בצלה כדרך העופות : **אך שם**. ר"ל לא מצאו מקום הגון לקבוץ כמו שמה : **אשה רעותה**. ר"ל אחת עם חברתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון קננה. ענין מדור כמו קן צפור (דברים כב) : **קפוז**. הוא קפוד האמור למעלה. ותמלט. כן נקרא לידת הביצה וכן והמליטה זכר (לקמן סז) : **ודגרה**. כן נקרא קריאת העוף להמשיך אחריו אפרוחיו וכן קורא דגר (ירמיה יז) : **דיות**. שם מין עוף דיה : **אשה רעותה**. כן דרך המקרא לומר על דברים השוים ואף אם אינו בעל חי כמ"ש בכרובים איש אל אחיו (שמות כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שמה קננה קפוז, הוא העוף הנקרא (פאראדיזפאגעל) היפה מאד בצבע נוצותיו והיו מהבילים עליו מקדם כי אין לו רגלים ולא יקנן על מקום, רק יטיל ביצים ויוציא אפרוחים באויר ע"י הזכר שיקנן עליהם ושלא יתראו לבני אדם, וכדומה הבלים הרבה, (ומאמרים אלה באו להם ממיעוט מציאות העוף ההוא המקנן בראשי עצים גבוהים הרחק מאד מאדם) עפ"י ימליץ כי העוף הזה אשר מפני התרחקו מבני אדם מהבילים עליו כי שוכן הוא באויר, **הן שם קננה קפוז** על הארץ כי לא יירא מבני אדם הרחוקים משם, **ותמלט** הביצים בארץ, **ובקעה** בעצמה הביצים לא ע"י הזכר, **ודגרה** את האפרוחים לשבת בצלה, לא בין הארץ והשמים, והיא מליצה להגדיל ציור השממון, **אך שם**, **הדיה** היא מכמה מינים גדולים וקטנים, ותקנן בארצות החמים על שיני הסלעים הגבוהים במקום שרגל אדם לא תעבור שם. אומר **אך שם נקבצו דיות** רק שם לא על שיני הסלעים יעלו אך שם בעמק הארץ, וגם שם יקבצו **אשה את רעותה** עד שימצאו שם כל המינים : (מלבי"ם באור הענין)

דְרָשׁוּ מֵעַל סֵפֶר יְהוָה וְקִרְאוּ אֶחָת מֵהֵנָּה לֹא נַעֲדָרָה אִשָּׁה רְעוּתָהּ
לֹא פָקְדוּ כִּי כִּי הוּא צָה וְרוּחוֹ הוּא קִבְצָן :

רש"י **דרשו מעל ספר ה'**. קראו מעל ספר זרחית כשהביא המבול גזר שיתקבצו כל הצריות להסגר בתיבה זכר ונקבה : אחת מהנה לא נעדרה מלבד על אחת כמה וכמה כשיגזור עליה זאת ולהקבץ לשתות דם לאכול בשר וחלב : **לא פקדו**. לא חסרו כמו (צמדצר לא) לא נפקד ממנו איש : **כי פי הוא לוא**. שיבואו : ורוחו. של פי : הוא קבצן. רוחו מוסב על פי כמו (תהלים לג) וברוח פיו כל לבאם אף כאן רוחו של פי הוא קבצן : (רש"י)

מצודת דוד דרשו מעל ספר ה'. דרשו בספר ויקרא בפי שמיני וקראו החיות והעופות הנזכרים שמה ודעו אשר אחת מהנה לא יהיה נחסר מלהיות שמה : **אשה**. אחת מהנה לא תחסר את חברתה כי כולן תהיינה

שמה : **כי פי**. אמר במקום ה' הנה פי הוא צוה שיבוא ורוחו של פי הוא קבצן והוא הדבור היוצא בהפחת רוח והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון נעדרה. ענין חסרון כמו איש לא נעדר (לקמן מ) : **פקדו**. גם הוא ענין חסרון כמו כי יפקד מושבד (שמואל א כ) : **קבצן**. ענין אסיפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין דרשו מעל ספר ה' תפס המשל, כמו שמורגל שראשי הצבא כותבים להם על ספר שמות אנשי החיל, ובעת שמתקבצים ורוצים לדעת אם לא נפקד מהם איש, קוראים את שמותם מתוך הספר ויודעים מי הנפקד, וכן ה' שר הצבא הזה, של החיות והעופות האלה, אשר כתב שמות אנשי החיל האלה על ספר, דרשו נא מעל ספר ה' וקראו לאיש ואיש בשמו, ותראו כי אחת מהנה לא נעדרה, ולא תחשוב שהזמינו אחד לחברו שיבא, עז"א אשה את רעותה לא פקדו וצוו שיבואו, כי פי ה' הוא צוה שיבואו לפה, ורוחו של פיו הרוח היוצא מן הפה בעת הדבור, הרוח הזה כבר קבצם, עד שלא הוצרך לדבור מיוחד בעבור הקיבוץ הזה, כי רוח צרר אותם בכנפיהם ויקבצם אל המקום אשר צוה ה' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פי ורוחו. רוח של פי, וע"ל (יא ד') : (מלבי"ם באור המלות)

יז והוא הפיל להן גורל ידו חלקתה להם בקו עד עולם יירשנה לדור ידור ישכנו : בה : (o)

רפ"י והוא הפיל להן. עכשיו הנביא אומר על הקב"ה והוא הפיל להם לאותן החיות והעופו' גורל שיעלו אלו לחלקם : (רפ"י)

מצודת דוד והוא הפיל. ר"ל נתנה לחלקם כאלו נפל להן בגורל : **חלקתה**. בידו חלק להם בקו המדה והוא ענין מליצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בקו. הוא חבל המדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והוא, ה' הפיל לכל אחד חלקו עפ"י גורל עד שכ"א י"ל שם אחיזת נחלה. וגם חלק להם בקו את גבולו כמחלק הארץ לצמיתות בסימניו ומצריו, עד עולם יירשנה שיהיה שלהם לעולם, ולא תחשוב כי הגם שיהיה שלהם לא ישכנו שם. כאיש שיש לו נחלה במדינה זו. והוא שוכן בארץ אחרת, כי לדור ודור ישכנו בה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גורל, וחלק בקו. הם שני ענינים, הגורל כללי עפ"י

הגורל, והחלוקה בקו, פרטי ועפ"י המדה, ויצא הגורל למטה יהודה, ותאר הגבול, ועלה הגבול, ונסב הגבול, (יהושע טו) : **עד עולם יירשוה**, **לדור ודור ישכנו בה**, ירושה אין לה הפסק וקשורה עם הזמן המתדבק, אמר עד עולם. והשכינה מופסקת בכל דור מן הדורות החולפים וממירים שכונתם בה, דור הולך ודור בא, אמר לדור ודור, כפי ההנחה שהנחתי למעלה (יג כ') : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-לה

א יִשְׁשׁוּם מְדַבֵּר וְצִיָּה וְתִגְלָה וְעֶרְבָה וְתִפְרַח כְּחִבְצֵלֹת:

רפ"י יִשְׁשׁוּם. יִשְׁשׁוּם עֲלֵיהֶם כְּמוֹ יִשְׁשׁוּם מֵהֶן, כְּמוֹ בְנֵי יִלְחוּנִי (יִרְמִיָּה י) שִׁפְתֵינוּ יִלְחוּ מִמֶּנִּי וְכֵן בְּשֵׁלֶם הַבָּשָׂר (מ"א יט) בְּשֵׁל לֵהֶם הַבָּשָׂר : מְדַבֵּר וְצִיָּה. יִרְשׁוּלֵי הַקְּרוּי לֵיה וְלִיוֹן הַקְּרוּי מְדַבֵּר הֵן יִשְׁשׁוּם עַל מִפְלֵתָם שֶׁל גְּבוּרֵי שְׁעִיר (וּבְלִרְהָ) : וְתִגְלָה עֶרְבָה. שֶׁל יִרְשׁוּלֵים : (רפ"י)

מצודת דוד יִשְׁשׁוּם מְדַבֵּר וְצִיָּה. א"י שהיא עתה כמדבר וציה ישישו אז : **ותגל ערבה**. א"י שהיא עתה כערבה תגל אז וכפל הדבר במ"ש : **ותפרח**. תעלה פרחים כחבצלת : (מצודת דוד)

מצודת ציון יִשְׁשׁוּם. הַמַּיִם בַּמְקוֹם נוֹיִן הַנוֹסֶפֶת בַּפְּעֻלִים כְּגוֹן יִשְׁמַעוֹן יִזְכְּרוּן : וְצִיָּה. מְקוֹם שִׁמְמוֹן : **ערבה**. עֲנִינוּ כְּמוֹ מְדַבֵּר : **כחבצלת**. הוּא הוֹרֵד וְכֵן חִבְצֵלֹת הַשְּׁרוֹן (ש"ה ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יִשְׁשׁוּם, יש הבדל בין מדבר וציה וערבה, המדבר אינו ראוי לזריעה מצד עצמו, והציה אינו ראוי לזריעה מצד חוס השמש הבוהר שם מלמעלה, והערבה היה ראוי מצד עצמו, אבל נשחת מסבת קוצים ודרדרים ומינים פראים הפוראים שם, ויש הבדל בין שמחה ששון גיל, הששון הוא הפעולות החיצונות שיעשה להראות השמחה, כמו תוף וכנור ומחול וכדומה, והשמחה והגיל הם נפשיים, לבד שהשמחה היא השמחה התמידיית הרצופה, והגיל הוא על דבר שנתחדש כמו מציאה או בשורה טובה, עפ"י אומר ארץ העמים שאינה ראויה אל חול הנפלאות והשמחה הנפשיית ישישו מהם ע"י מפלת אדום שמחה חיצונית לבד, וקראה מדבר וציה שאינה ראויה לאור. אם מצד עצמה כמדבר, ואם מצד

שרשה בשמים ממעל, אינה ראויה גם כן כציה, אבל הערבה שהיא איי שהיא ראויה אל האור האלהי מצד עצמה ומצד שרשה העליון, רק שגדלו בה קוצים ודרדרים, שהם המעשים הרעים אשר בהם טמאווה, היא תגל גילה חדשה פנימית, כי נגד שהיתה ערבה מלאה קוצים עתה תפרח כחבצלת (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יששום ותגל. הששון, גדרו הסימנים החיצונים שיעשה להוראת השמחה ויו"ט כמו משוש כנור, משוש תופים, שמן ששון. והפוכו הסימנים שיעשו לסימן אבל שמן ששון תחת אבל (לקי סג), ולפעמים יש ששון בלא שמחה, השובש בגדי יו"ט ולפניו תוף וכנור, ונפשו עליו תאבל. ויש שמחה וגיל בלא ששון, השובש בגדי אבל וגיל וישמח בלבבו, לכן אמר ישיש עליך בשמחה (צפניה ג' יד). וישישו בשמחה (תהלות סח ד'). וגיל גדרו ביחוד שמחת הלב על בשורה טובה פתאומית, כי זה הבדלו מן שמחה שבא על שמחה תמידיית רגילית, כני"ל (טז י') ועיי לקמן (ס"א י'. סה יח יט. סו י') מש"ש. ויששום ישישו מהם, כמו בשלם הבשר בשל להם : **מדבר ציה וערבה.** הציה יבשה מסבת החום הנוער שם, ציה גם חום יגזלו (איוב כד יט). והמדבר והערבה מובדלים במה שהמדבר שם מצד עצמו, אבל הערבה סבת שוממתה מצד שגדלים שם קוצים ודרדרים ושיחים פראיים, כמ"ש וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה', (לקי נא ג') כי הערבה הוא הגן המדברי. ועיין לקמן (מ"ם ו', מא יט) מש"ש (מלבי"ם באור המלות)

ב פָּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל אֶף גִּילַת וְרָנַן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נָתַן לָהּ הַדָּר הַפְּרָמֶל וְהַשְּׂרוֹן הִמָּה יִרְאוּ כְבוֹד יְהוָה הַדָּר אֶלְהִינוּ: (פ)

רס"י ורנן. כמו ולרנן : הלצנון. בית המקדש : הד. כבודו לציון : (רס"י)

מצודת דוד אף גילת ורנן. ר"ל תגל גילה אחר גילה : **כבוד הלבנון.** הפאר והכבוד שיש בלבנון יהיה נתן לה מה' וגם יותן לה הדר הכרמל והשרון ר"ל תהיה ממולא מכל טוב. המה. יושבי הארץ ההיא יראו כבוד ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון כבוד. ר"ל פאר : **הלבנון.** שם יער בארץ ישראל : **הדר.** ענין יופי : **הכרמל.** כן נקרא מקום שדות וכרמים : **והשרון.** הוא מקום מרעה שמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פרח תפרח, ר"ל הגם שהגיל לא יצוייר רק בפעם הראשון שהתבשר בשורה חדשה, היא תפרח תמיד מחדש בתמידות, ועיי"כ יהיה לה גילה תמיד עיי הנסים שיתחדשו בה תמיד, **אף גילת ורנן** ר"ל כי כל השמחות הם מעורבים באנחה וסופם דאגה בסור השמחה,

אבל היא תגל תמיד בלי הפסק, וגם רנן משמחת לבב. וזה יהיה בעבור כי **כבוד הלבנון נתן לה**, ר"ל הלבנון הוא מכובד במה שהוא מלא ארזים גבוהים ואדירים, אבל אינו מהודר לנוי, לעומת זה הכרמל והשרון הם מהודרים בצבי וביופי, אבל אינם מכובדים כי פרחיהם יצצו וימלו כציץ השדה, והם יהיה להם בין הכבוד ע"י הגבורה כהלבנון, בין ההדר ע"י העושר ויתר מעלות ככרמל והשרון, וחוץ מזה, **המה יראו כבוד ה'**, שם ה' נקרא בו מצד שהוא בורא העולם ומצד ההנהגה הכללית וזה כבודו, ובזה יראו כבוד ה', במה שינהוג אותם הנהגה ההשגחיית באמצעות הטבע. ושם **אלהינו** הכינוי מורה הקשר שי"ל עם ישראל ע"י הנסים והאותות והמופתים שעושה לצרכם ומצד זה הוא מתפאר ומתהדר, ומצד הנהגה זו יראו הדר אלהינו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גילת. תי"ו תמורת ה' כמו כשמחת בקציר : **כבוד, הדר.** הכבוד מצד המעלה, וההדר מצד היופי והנאה. וכבוד והדר תעטרו (תהלות ח') כבוד ע"י צלמו הפנימי, והדר ע"י הגויה במחוגה אלהית מתוארת, או בהפך (עפ"י ההקדמה שבארתי בפ"י שם). ואצל ה', הכבוד הוא מצד הבריאה המיוסדת על אדני הנצחיית, והדר ע"י הנסים והמופתים שהם רק למראה עינינו, כי באמת הנהגת הטבע המתמדת המסודרת על חקים נצחיים כובלים בלתי משתנים, הם פליאי הפליאות נגד הנס אשר הוא שינוי הסדר, בלתי נצחי, בלתי כובל, בלתי נתון תחת חק קבוע, אבל יתהדר בס לפנינו אשר עיני בשר לנו. ולו, בעבור הבריאה אשר נסיה ואותותיה ונפלאותיה מתמידים לו יאתה הכבוד. וההבדל בין ה' ובין אלהינו. מבואר בהכלל שיסדתי למעלה (א' ד') בין ה' וקדוש או אלהי או אביר ישראל, אשר שמרתיו בכל התני"ך, לא נטיתי ממנו (מלבי"ם באור המלות)

חזקו ידים רפות וברכיים פְּשֻׁלוֹת אִמְצוּ:

רש"י חזקו ידים רפות. כל הנביאים מבשרי יסועה נחמו את ישראל וחזקו את ידיהם הרפות, חזקו ל' מסקל כבד ופתרונו חזקו את אחרים ואם היה בל לומר חזקו אתם שידכם רפות היה לינקד חזקו ואמרו (דה"צ לב) עכשיו שאומר להם לחזק ולחמץ אחרי' נקוד חזקו אמרו. חזקו אל תיראו. זה נקוד חזקו ל' קל חזקו אתם מאלים כמו שאמר ליחיד חזק ואמץ (יהושע א) ולא יאמר חזק : (רש"י)

מצודת דוד חזקו. הוא מאמר ה' אל הנביאים חזקו ידים הרפות ר"ל בשרו הגאולה למי שידי רפות ומתיימש מן הגאולה : **וברכיים.** את מי שברכיו כורעות ומטות לפול אמצו וחזקו והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רפות.** מלשון רפיון : **כושלות.** ענין חלשות ומטות לנפול : **אמצו.** ענין חוזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חזקו, אתם הנביאים חזקו את העם המתיאשים מן הגאולה, והנה היאוש יהיה בשלשה פנים. **א.** שנרפו הידים ואינו עושה שום דבר מצד היאוש, עז"א **חזקו ידים רפות. ב.** שהגם שהוא מהיר במלאכת ה' ועבודתו, אבל נכשלו ברכיו מרוב הצרות והעבודה עד שנלאה ממילא שלא מעצלותו, עז"א **ברכים כשלות אמצו. ג.** אותם שמתאמצים בעבודת ה' ולא רפו ידים, וגם לא כשלו בצרות רק היה להם שלוח, אבל יען שרואים שעברו עדן ועדנים ולא נתקיימו דברי הנביאים הם ממהרים להכזיב את דברי הנבואה, על זה אמרו. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חזקו אמצו. הבדלתים (כח ב'), אמוץ הוא התמדת החוזק בלי השתנות. וחוזק די לידים רכות שהוא רפיון בחירי. ואימוץ צריך לברכים כושלות ע"י סבות מבחוץ, וכן באיוב (ד' ג' ד'): (מלבי"ם באור המלות)

יד אמרו לנמהרי לב חזקו אל תיראו הנה אלהיכם נקם יבוא גמול אלהים הוא יבוא וישעכם:

רפ"י לנמהרי לב. שממהרין את הגאולה ומלירין על איחורה : **נקם יבא.** כמו זנקס יבא : גמול אלהים. על הרשעים הוא יבא ואתכם יושיע : (רפ"י)

מצודת דוד **לנמהרי לב.** לאלה שלבם מתאוות מהירות הגאולה ומצטערים על איחורה אמרו להם חזקו לבבכם ואל תיראו לחשוב פן לא תבוא עוד : **הנה.** באמת אלהיכם יבוא לנקום נקמת עמו ולשלם גמול הראוי לאלהים לפי מדת המשפט ואז יבוא הוא ויושיעכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לנמהרי.** מלשון מהירות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אמרו לנמהרי לב, הדוחקים את השעה, שיתחזקו ואל ייראו, כי הנה אלהיכם נקם יבוא. כי בבואו אז יבא גם בדרך נקמה נגד העכו"ם, ולכן יתאחר בהכרח עד יתמלא סאתם, וזאת שנית כי **גמול אלהים הוא יבא וישעכם** התשועה שלכם לא תהיה רק ע"י הגמול שתקבלו על מעשיכם, הגמול הזה של מעשיכם הוא יושיעכם, וכל עוד שאינכם ראוים, לכן אחרו פעמי התשועה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נקם יבא. גמול יבא, מצייר הנקם והגמול כעצמים מופשטים והם הנושאים הבאים ושיעורו אמרו להם הנה אלהיכם, ועמו יבא נקם וגמול : (מלבי"ם באור המלות)

הַ אַז תַּפְקַחְנָה עֵינֵי עוֹרִים וְאַזְנֵי חֲרָשִׁים תַּפְתַּחְנָה:

רש"י עיני עורים. אותם שהיו עד הנה עורים מהכיר את מורא זו עליהם : ואזני חרשים. שלא היו שומעים לקול נביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה כי אתן להם רוח נכון ליראה אותי ועל ישראל הוא אומר שקראם עורי' וחרשים כענין שנאמר החרשים שמעו וגו' : (רש"י)

מצודת דוד אז וכו'. רצה לומר ישראל שהיו כעורים וחרשים רואים עלבונם ושומעים חרפתם ועושים עצמם כאלו לא יראו ולא ישמעו הנה אז יראו וישמעו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תפקחנה. תפתחנה כמו אפקח את עיני (זכריה י"ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אז, ר"ל כי האושר מושג ע"י שכל דבור מעשה. נגד השכל והעיון להשיג האמתיות בדעות ובאמונות אומר אז תפקחנה, כי האמתיות יוכרו, או ע"י הבחינה בנבראים ובנפלאות אשר הוא רואה בעיניו, או באמצעות הקבלה שמקבל מן הנביאים או מאבותיו, כמ"ש פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין, לעומת זה אמר כי אז עיני עורים תפקחנה להביט אל פועל ה', ואזני חרשים תפתחנה לשמוע אל דברי הנביאים. ונגד המעשה אומר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תפקחנה. פקח רק הסרת המסוה והמכסה, וזה הבדלם מן פתח, וכן ונפקחו עיניכם (בראשית ג') לא עורים היו. (מורה ח"א מא) : (מלבי"ם באור המלות)

גו אַז יְדַלַּג כְּאַיִל פֶּסַח וְתֵרֵן לְשׁוֹן אֱלֹם כִּי נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מֵיָם וְנִחְלִים בְּעֶרְבָה:

רש"י אז ידלג כאיל פסח וגו'. ישראל שהם עכשיו פסחים וחלשים מלינו שקוראם פסחים חלשים כמו שנאמר פסחים בזו (לעיל לג) : ותרון. ביצועתי : לשון חלם. לשונם של ישראל שהיו זין הכסדים חלמים שומעי' חרפות ואינם מסיזים : כי נבקעו במדבר מים. כי תשמחם יקועתו ויפרחו כמדבר ליה הלמאה למים ומעיינות נבקעי' בתוכה כלומר כי ילמח יסע לנדכאים : (רש"י)

מצודת דוד **אז ידלג**. ישראל שהיו תשושי כח כחגרים ידלגו אז כמו איל : **ותרון**. ישראל שהיו כאלם לא יפתח פיו ימלא לשונם רינה : **כי נבקעו**. במקום שלא היה מים יבקעו מעינות מים וכן ונחלים בערבה ור"ל יצמח ישע רב להנדכאים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ידלג**. ענין קפיצה כמו מדלג על ההרים (ש"ה ב) : **פסח**. חגר. **ותרון**. מלשון רנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אז ידלג כאיל פסח**, לעבודת ה' ועשות מצותיו. ונגד הדבור אומר **ותרון לשון אלם**, לשיר את שיר ה', **כי נבקעו במדבר** שם אין המים מצוים, עתה נבקעו שם מעינות, **ובערבה** שאין מצוים שם נחלים (הגם שמים יהיה שם ע"י מעינות) נבקעו שם נחלים. ור"ל כי מפני שלשה דברים א"א ללכת במדבר, **א**. מחסרון המים, **ב**. מחסרון הדרך הכבושה. **ג**. מפני חיות רעות, עפ"ז אומר כי אחר שפדויי ה' ישובון דרך המדבר לציון, יסתלקו מן המדבר שלשה חסרונותיו, נגד חסרון המים, כי נבקעו במדבר מים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **במדבר, בערבה**. עיין פסוק א' : (מלבי"ם באור המלות)

זז והיה השׁרב לאָגם וְצִמְאוֹן לְמַבּוּעֵי מַיִם בְּנֹה תַנִּים רַבָּצָה חֲצִיר לַקֶּנָה וְגַמָּא :

רפ"י והיה השׁרב. להם : **לאגם**. התאב לתשועה יהא נוסע והנביא דבר בלשון משל : **צנוה תנים רצלה וגו'**. צנוה מקום שהיה מדבר ליה שהוא נה מרכז תנין יהיה לח מקום חליר הנעשה לקנה וגומא ואין דרך קנה וגומא גדלים אלא במקום מים כענין שנאמר היגאה גומא בלי צלה (איוב ח) : **רצלה**. קם דבר הוא כמו מרכז שהרי אינו מפיק ה"א : (רפ"י)

מצודת דוד **והיה השׁרב**. מקום היובש מרוב החום יהפך להיות אגם מים ומקום צמאון יהפך להיות שמה מבועי מים ר"ל השפלות תהפך לממשל רב : **בנוה**. במדור שהיה מרבץ לתנין תשוב להיות רטוב ויצמח שמה דשא להיות קנה וגומא שאינם גדלים אלא במקום רטוב מאוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **השׁרב**. ענין יבשות החום כמו ולא יכס שרב ושמש (לקמן מ"ט) : **לאגם**. מקום קבוץ המים : **וצמאון**. ר"ל מקום יובש : **למבועי**. ענין מעין ומקור וכן ותשבר כד על המבוע (קהלת י"ב) : **בנוה**. במדור : **תנים**. מין נחש : **רבצה**. ענין השכיבה לנוח : **חציר**. דשא : **לקנה וגומא**.

שם מיני צמחים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיה השרב**, גם מקום היובש בטבעו יהיה רטוב ולח, **וצמאון** ע"י העדר מעינות ומקורות יהיה למבועי מים, **בנוה תנים רבצה** שתמיד היה שם מקום שמם ויבש יהיה עתה **חציר** כזה הראוי **לקנה** **וגומא** שאין גדלים אלא במקום מים, עתה יאמר כי יסתלק גם חסרון הדרך, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **השרב**. שרפת השמש באיזור החם יקרא שרב, ורעהו שמש. לא יכס שרב ושמש. אבל צמאון כולל חסרון מים מכל סבה שיהיה **בנוה תנים רבצה** חסר ו', כמו ראובן שמעון. **וחציר**, גדל בלי מים, יאמר שיתהפך החציר **לקנה וגומא** : (מלבי"ם באור המלות)

למ **והיה שם מסלול ודרך ודרך הקדש יקרא לה לא יעברנו טמא והוא**
למ **הלך דרך ואוילים לא יתעו:**

רש"י **והיה שם מסלול**. לעוזרים ושצים : **והוא למו**. והוא הדרך של אותן עורים וחרקים ופסחי' וחלמים הנזכרים למעלה והיה הלך אותו דרך ואפילו הם אוילים לא יתעו כי איישינו לפניהם : (רש"י)

מצודת דוד **והיה שם מסלול**. בהמקומות השוממות יהיה מסילה ודרך כבושה ויקרא בשם דרך הקדש : **והוא למו**. הדרך הזה יהיה מיוחד להם לישראל : **הולך דרך**. בין הרגיל ללכת בדרך בין האוילים בענין הכרת הדרך על כי לא הורגלו ללכת בדרך : **לא יתעו**. לא יהיו תועים בזה הדרך כי יהיה דרך כבושה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מסלול**. מלשון מסילה ודרך כבושה : **למו**. להם : **יתעו**. מלשון תועה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיה שם מסלול ודרך**, דרך הוא דרך הרבים ואצלו יהיה מסלול כבוש גם ליחידים ההולכים בצידי הדרך, ודרך הזה יקרא לה דרך הקדש. אבל בל תטעה כי יהיה כמו עתה שנמצא לישמעאלים ג"כ דרך שהולכים בו ארחות דרך המדבר אל קבר נביאם וקוראים אותו ג"כ דרך הקדש, לכן הוסיף כי **לא יעברנו טמא**, כי ההולכים ישמרו אי"ע מכל טומאה, **והוא למו** הדרך הזה יהיה מיוחד למו, אל העורים והפסחים שזכר למעלה, שהם גאולי ה'. **הולך דרך** ר"ל כי עד עתה היו צריכים להולך במדבר שני דברים **א**. שילכו ארחות גדולות מאנשים רבים. ולא יחידים. **ב**. שיקחו עמהם מורה דרך, הבקי בדרך המדבר, אבל אז גם **הולך דרך** גם ההולך בדרך יחידי, או גם **אוילים** חבורה ההולכת שכולם

אווילים אין יודעים את הדרך מ"מ לא יתעו, כי יהיה דרך ישר מתוקן, ונגד החסרון הג' שהיו שם חיות רעות, אומר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מסלול ודרך**. מסלה היא הכבושה ונגבהת בגובה, כמו סולו לרוכב בערבות, ודרך, הוא דרך הרבים ולרוב יהיה אצלו מסלה עשויה מאבנים לשביל יחידים: (מלבי"ם באור המלות)

טו לא יהיה שם אריה ופריץ חיות בל יעלנה לא תמצא שם והלכו גאולים:

רפ"י ופריץ חיות. חזיר מיער (תהלים פ) אין לך פריץ בחיות כחזיר הבר וגם אריה מסובכו (ירמיה ד) הוא נבוכדנצר לא ימלא שם: כל יעלנה. לאותה הדרך דרך משמש לשון זכר ולשון נקבה כדכתיב את הדרך אשר ילכו בה (שמות יח) הרי נקבה, בדרך אחד ילאו אליך (דברי' יח) הרי זכר: לא תמלא. חיה רעה שם: (רפ"י)

מצודת דוד לא יהיה שם. בזה הדרך לא יבוא אריה ואפי' הפריץ שבחיות הפורץ גדר החיות ללכת במקום אנשים הנה לא יעלה בדרך הזה ולא תמצא שמה: **והלכו גאולים**. ולכן ילכו שם ישראל הנגאלים מן הכשדים מבלי אימה ופחד: (מצודת דוד)

מצודת ציון ופריץ. ענין עזות והתחזקות: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא יהיה שם אריה**, וגם **פריץ חיות** גם חיה פרוצה **לא יעלנה** לא יוכל לעלות על הדרך, מציייר כאילו הדרך יהיה מוגבה כ"כ שלא תוכל גם החיה היותר פרוצה לעלות עליו מרוב גבהו, ומוסיף כי גם הפריץ חיות **לא תמצא שם** כלל, כי לא תהיה במציאות כלל במדבר ההוא, ואחר שישתלקו מן המדבר השלשה מעכבים מלכת שמה, אז **והלכו גאולים** באין מחריד: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **גאולים** ופדויי ה'. יש הבדל בין גאל ופדה, כי עם מושג הגאולה נקשר מושג הקורבה שי"ל רשות עליו מצד הקורבה, ע"ד שנקרא הקרוב גואל מטעם זה. ועם מושג הפדיה נקשר ההצלה, שיוציא הדבר להסר ממנו איזה ענין שרצו לעשות בו. עד שהגאולה נושאיית, והפדיה נושאיית. והבדל זה ישתרע עת יאמר גאולי ה' הוא אם יגאלנו מצד קורבתו שהם בניו עמו ונחלתו, ופדויי ה', עת תהיה הפדי' מצד הרחמים והחמלה על העם לבד, בצד הראשון יוסיף נסים ונפלאות כאב בעבור בנו, ובצד השני העקר להסיר הצרה, וע"ז על הנסים מן הדרך במדבר והמים והסרת החיות אמר והלכו גאולים. ועל הסרת הצרות ונסו

יגון ואנחה אמר ופדויי ה' ישובון. ועיין מה שכתבתי בפיי תהלות סט יט
(מלבי"ם) באור המלות)

וַיִּפְדֵי יְהוָה יִשְׁבּוּן וַיָּבֹאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים שְׁשׂוֹן
וְשִׂמְחָה יְשִׁיגוּ וְנָסוּ יִגּוֹן וְאַנְחָה: (o)

רש"י ושמחת עולם. שמחה אשר מעולם שהיתה להם כבר בדך יליאתן
ממלכ"י וה' הולך לפניהם יומם (שמות יג) : ונסו. היגון והאנחה מהם :
(רש"י)

מצודת דוד ופדויי ה'. ישראל אשר יפדה ה' מן הגלות ישובון לארצם
ויבואו לציון ברנה. ושמחת עולם. השמחה שהיה להם מימות עולם
תשכון על ראשם : ישיגו. כאלו ירדפו אחריהם וישיגום : ונסו. היגון
ואנחה ינוס ויברח מפניהם ולא עליהם יהיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישיגו. ענין הקרוב והדבוק : ונסו. ענין בריחה : יגון. מלשון
תוגה וצער : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ופדויי ה', אשר יפדם מכל צרותם ישובון מן גלותם
וגם ובאו ציון ברנה, לא כמו בצאתם מגלות בבל שיצאו וגם באו לציון
ביגון ואנחה וסבלו רעות רבות כנזכר בעזרא ונחמיה. זאת שנית ושמחת
עולם על ראשם, שיתראה על ראשם שמחה נצחיית שלא יהיה אחריו
תוגה וגלות כלל לא כמו שמחת בית שני שלא היתה שמחת עולם, ששון
ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, הנה בצאתם מבבל לא היה להם ששון
ושמחה תיכף רק תחלה הלכו מאתם לאט לאט היגון והאנחה, והם הניחו
מקום לששון ולשמחה שבאו אחריהם, באופן שתחלה הלכו מאתם היגון
ואנחה ואח"כ השיגו ששון ושמחה, עד שלא יצדק לאמר שהיגון והאנחה
נסו כי הנס הוא רק מפני הרודף ושם לא היה להם רודף, אבל בגאולה
השלמה, ישיגו ששון ושמחה תחלה פתאום ועיי"כ ינוסו יגון ואנחה כנס
מפני הששון והשמחה שרודף אותם. והנה הששון הוא בגלוי והשמחה
בלב, וכן האנחה בגלוי והיגון בלב, עד שהיגון שבלב ינוס מפני השמחה,
האנחה בגלוי תנוס מפני הששון הגלוי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ששון ושמחה ישיגו. ההשגה תבא בלשון פועל או
בלשון נפעל. בדבר שאין האדם רוצה בו. יהיה האדם מושג מן הדבר,
וחרון אפך ישיגם, תשיגהו כמים בלהות (איוב כז), וכן בדבר שאין
מתכוין אליו, ובאו עליך הברכות והשיגוך. ופה ר"ל שישגו הששון עיי
שיתכוננו אליו, לא בהסח הדעת. ועיי"כ הקדים ששון לשמחה כי המתכוין
אל השמחה, יכין תחלה סימניה החיצונים המעוררים אותה תוף וחליל
ודומיהם שהוא הששון ואז תבא השמחה בלב, כמו שהבדלתי בין ששון

ושמחה (פסוק א'). אבל בהסרת היגון תוסר תחלה היגון הפנימי ואז גם האדם יסיר האנחה המסובב מן היגון, כי תסור המסובב בסור הסבה. (כי לולא זאת הייל להגביל ששון ואנחה, שמחה ויגון, מקבילות אשה אל אחותה) (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-לו

א וְיְהִי בְּאַרְבַּע עָשָׂר שָׁנָה לְמֶלֶךְ חֲזַקְיָהוּ עָלָה סִנְחַרִּיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל כָּל עַרְי הַיְּהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתְּפֹשֶׂם:

מצודת ציון הבצורות. החזקות : ויתפשם. כבשה ולכדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויהי. ספור זה נזכר גם במלכים ובד"ה, במלכים ב' (קאפיטל י"ח) נזכר שאחר שעלה סנחריב על כל ערי יהודה הבצורות יתפשם, שלח חזקיהו אל סנחריב לאמר חטאתי שוב מעלי את אשר נתן עלי אשא. וישם מלך אשור על מלך יהודה שלש מאות ככר כסף ושלשים ככרי זהב, וחזקיה נתן לו את הכל, ואז שלח את רבשקה, ומתחיל הספור שנוכר פה מן פסוק ב' והלאה, ובד"ה (ב' ל"ב) נזכר כי בעת בא סנחריב על ערי יהודה הבצורות סתם חזקיהו את המעינות ואת הנחל השוטף בתוך הארץ, ויעש שלח ומגנים לרוב ויקבץ את העם ויחזק את לבם בה' וישם עליהם שרי צבאות, ואז שלח סנחריב את רבשקה ככל הנזכר פה, ולהשוות הספורים האלה, מבואר לדעתי, כי עת בא סנחריב והתחיל לכבוש את ערי יהודה הבצורות, פתח חזקיה בשלום ושלח לו מס אשר שם עליו, ככל המסופר בספר מלכים, וכונתו היתה כדי שיהיה לו עת להכין אי"ע למלחמה נגדו, ותיכף אחר שנתן המס, התחיל לחזק החומה ולהבא המים העיר ככל המסופר בד"ה, ומתוך כך התעורר סנחריב לבא שנית עליו, ושלח עליו את רבשקה בחיל כבד, הגם שכרת עמו ברית ולקח ממנו מס, כי לדעתו היה חזקיהו המפר ברית, במה שהכין אי"ע למלחמה, ובזה נבא אל הבאור (מלבי"ם באור הענין)

ב וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת רַב שָׂקָה מֶלְכִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אֶל הַמֶּלֶךְ חֲזַקְיָהוּ בְּחִיל כָּבֵד וַיַּעֲמֵד בְּתַעֲלַת הַבְּרָכָה הָעֲלִיזָה בְּמִסְלַת שִׁדָּה כוֹבֵס:

רפ"י בתעלת. פוסי"ר בלע"ז : צריכה. מקום כינוס מים הפור בקרקע
זידי אדם לתת בו דגים ארוך ורחב : במסילת. דרך כבושה קמין בלע"ז :
שדה כובס. ת"י הקל מסטח קלריא קטוחין קס הכובסים את הבגדים :
(רפ"י)

מצודת דוד מלכיש. כי שם היה : ירושלמה. אל ירושלים : בתעלת.
בתעלה הנמשכת מהברכה העליונה אשר היא במסילה ההולך אל השדה
שמכבסים שם הבגדים ושוטחים שמה מול השמש לנגבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחיל. ענין צבאות עם : כבד. ענין רבוי וכן עמך הכבד הזה
(מ"א ג) : בתעלת הברכה. הברכה היא מקום בנוי באבנים ובסיד ושם
מתכנסים המים והתעלה הוא החפירה הסמוך לו ובעת הצורך ממשיכים
לה אמת המים מן הברכה וכן אל קצה תעלת הברכה (לעיל ז) : במסילת.
בדרך הכבושה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויעמד בתעלת הברכה העליונה, אחר שנזכר בד"ה
(שם) שחזקיהו סתם את המעינות ובתוכם היו מי הברכה הזאת, כמ"ש
ואשר עשה את הברכה ואת התעלה ויבא המים העירה (מלכים ב כ" כ)
וזה היה למלך אשור כסות עינים לבא עליו שנית למלחמה כנ"ל א. לכן
עמדו שלוחיו אצל הברכה הזאת שסתם, כי משם יוכיחו את דבריהם,
שחזקיהו הפר ברית, ושם ימצאו אותו כגנב במחתרת : (מלבי"ם באור הענין)

ג וַיֵּצֵא אֵלָיו אֱלֹהִים בֶּן חֲלֻקָּיהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשִׁבְנָא הַסֹּפֵר וַיֹּאמֶר
בן אָסָף הַמְזַכֵּיר :

רפ"י המזכיר. כותב הזכרונות בספרי דברי הימים, (ד"א המזכיר איזה
דין בא לפניו ראשון שיפסקנו ראשון) : (רפ"י)

מצודת דוד על הבית. ממונה על בית המלך : המזכיר. הממונה על ספר
הזכרונות : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין על הבית, בית המלך. המזכיר. מי הבא ראשון
במשפט או בקשה לפני המלך : [הערה : במלכים (ב', י"ח י"ד) נזכר פה
שחזקיה נתן מס ומנחה, ואז שלח את רבשקה, ויפלא מאד, הנה חק
מושל ארץ, שאחר שהעלה עליו מס וקבל ממנו, ישוב לשלוח עליו מחנה
כבד, ולקריתו מורד? וכל המושלים מרגיזי הארץ אשר שמענו, לא עברו
חקי הארצות הכוללים? ובד"ה (ב', ל"ב ב') נזכר תחת זה, כי חזקיהו
הכין את עצמו אז למלחמה, וזה סותר להנאמר במלכים? למה עמד

רבשקה בתעלת הברכה ולמה מספר זאת : (ד' י"א) מה הבטחון אשר בטח חזקיהו לפי דברי רבשקה והוא לא בטח, אך שלח מס כעבד לאדוניו? ומה רצה באריכות הזה הכפול ומשולש? מ"ש אמרתי אך דבר שפתים נלאו המפרשים למצוא חדתו, ובמלכים כתוב אמרת? איפוא עבר רוח ה' עליו ויאמר לו עלה על הארץ להשחיתה? : ע"כ] : (מלבי"ם באור הענין)

יד ויאמר אליהם רב שקה אמרו נא אל חזקיהו כה אמר המלך הגדול מלך אשור מה הבטחון הזה אשר בטחת:

מצודת דוד מה הבטחון. מה בטחונך אשר בטחת בו למרוד בי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מה הבטחון, אשר אתה חושב למרוד שנית : (מלבי"ם באור הענין)

זה אמרתי אך דבר שפתים עצה וגבורה למלחמה עתה על מי בטחת כי מרדת

רש"י אמרתי. עד הנה אך דברי שפתים הוא צפיו לאמר לא אעבוד למלך אשור ומסיראה שאעלה עליו לכבד יחזור בו עכשיו הרי עליתי מעתה או יעבדני או כריך הוא לבקש ענה וגבורה למלחמה : עתה. שכל העת אמור נא על מי בטחת למרוד בי : (רש"י)

מצודת דוד אמרתי. אומר אני שרק בדבר שפתים בעצת יועצים תרצה לעשות מלחמה אבל לא כן הוא כי צריכים אליה עצה עם גבורה : עתה. הואיל והצורך הוא גם אל הגבורה ואיננה בד' א"כ על מי בטחת שיתן בד' גבורה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין אמרתי, אני רואה את מחשבת לבבך, אתה חושב בלבבך, הלא אמרתי אך דבר שפתים מה ששלחתי אל מלך אשור מס ושוחד ובקשתי שישוב ממני, הלא זה לא היה ממני כריתת ברית ושבועה, כי רק דבר שפתים אמרתי לו, ולבי בל עמי בדבר כי לא רציתי בזה אך להרויח זמן כדי שאכין עצה וגבורה למלחמה, ר"ל שע"י מעשיך שאתה מכין עתה עצה וגבורה למלחמה, העצה בתחבולות בהבאת המים העירה, והגבורה מה שהכין שלח ומגנים לרוב, מבואר שחשבת בלבך שרק דבר שפתים אמרת, ואינך מחויב להיות לי למס עובד, עתה על מי בטחת ר"ל כי טרם ששלח לו מס ויכנע תחת ידו, גם אם היה נלחם אתו וכבשו, לא היה מענישו להגלותו בגלות, רק היה משימו למס עובד כמו שיעשו

להנכבשים במלחמה, אבל עתה שכבר נתת לי מס וקבלת את מלכותי עליך, אם תלחם נגדי עתה הנך בגדר מורד, כי הפרת ברית ואלה, ואם אכבוש אותך אענשך כדין עבד מורד באדוניו, (כי בעבור זה רצה להגלותם מארצם כמ"ש בפסוק ט"ז) א"כ אשאלך **עתה** שהסכנה עליך גדולה יותר **כי מרדת בי**, ותענש עונש גדול **א"כ על מי בטחת** שעשית דבר כזה (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות אמרתי, ובמלכים (בי' יח) אמרת: , ולמ"ש בפ"י שניהם אחת, א"ל אתה אמרת, לאמר, הלא אמרתי אך דבר שפתיים לבד, הלא לא נשבעתי. **מרדת**, המרד לא יצדק רק אם עמד מכבר תחת פקודתו (מלבי"ם): באור (המלות)

ו הנה בטחת על משענת הקנה הרצוץ הזה על מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה כן פרעה מלך מצרים לכל הבטחים עליו:

רש"י אשר יסמך איש. על הקנה הרצוץ הנשבר והקרומיות באים בכפו ונוקבין אותה כן פרעה לזוטחי' זו סופן להיות עזרתו (רש"י)

מצודת דוד הנה בטחת. הנה בטחונך על מצרים, מה הוא כי הלא הוא כמו משענת קנה רצוץ בראשו אשר אם יסמוך איש עליו באים עוד הקסמין והקרומיות בכפו ונוקבין אותה כן עזרת פרעה נהפך עוד לרעה: (מצודת דוד)

מצודת ציון משענת. ענין סמיכה: **הרצוץ**. משובר ומרוסס כמו הרוצצות אביונים (עמוס ד): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה בטחת, הנה אפשריות הבטחון לא יהיה רק בשני פנים, או שבטחת על עזרת בשר, או שבטחת על ה', ועל שניהם מתוכח עמו, אם על אדם בטחת בודאי בטחת על מצרים, כמו שבטחו עליו מלכי ישראל (למעלה ל' ו"א). הלא מצרים דומה **למשענת של קנה רצוץ**, שיש לו שני חסרונות. **א**. אשר יסמך איש עליו שע"י שנדמה להם שהוא משענת סומכים עליו, ואין סומכים על כח רגליהם רק על המשענת והוא קנה חלוש. **ב**. שחוץ ממה שהוא קנה חלוש, הוא גם כן רצוץ ושבור, ועיי"ז **ובא בכפו ונקבה**, ומזיק את היד, **כן פרעה לכל הבטחים בו**, יש בו ג"כ שני חסרונות אלה. **א**. שסומכים עליו ונרפים מעשות בעצמם איזה דבר להצלתם. **ב**. שבא לארצם לקחת מהם מנחה ומס. ואינו מועיל להם רק מזיק (מלבי"ם): באור (הענין)

ו וכי תאמר אלי אל יהוה אלהינו בטחנו הלא הוא אשר הסיר

חֲזַקְיָהוּ אֶת בְּמֹתָיו וְאֶת מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר לַיהוָה וְלִירוּשָׁלַם לְפָנַי
הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲוּוּ:

רפ"י אָזַר הַסִּיר חֲזַקִּיהָ אֶת בְּמֹתָיו. זֵיעַר אֶת כָּל צְתֵי עֲכוּרִים וּמִזְבְּחוֹת
וּצְמוֹת וְהַזְקִיק אֶת כָּל יְהוּדָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי מִזְבַּח אֶחָד : (רפ"י)

מצודת דוד הלא הוא. הלא הוא אשר הסיר חזקיה את במותיו אשר היו
בכל הארץ ואמר לישראל שרק למזבח העומד בבית המקדש ומיעט אייב
בעבודתו ונבאש בעיניו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וכי תאמר, שאתה בוטח על עזר ה' שיושיעכם ע"י
זכותכם וצדקתכם, הלא הוא האל אשר חזקיהו הסיר את במותיו
ואסר הבמות בל יהיה מוקטר מוגש לשמו בכ"מ רק במזבח אחד
בירושלים, (והוא חשב שחזקיהו עשה זה לתועלת עצמו בעבור יצטרכו
העם לעלות לירושלים), וזה נגד כבוד ה' שראוי שיגישו לפניו מנחה בכ"מ
:(מלבי"ם באור הענין)

חנ וְעַתָּה הִתְעַרְבְּ נָא אֶת אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֲשׁוּר וְאֶתְנֶה לָּךְ אֲלֵפִים סוּסִים
אִם תּוּכַל לָתֵת לָךְ רֶכָבִים עֲלֵיהֶם:

רפ"י הַתְעַרְבְּ נָא. זֵדָזֵר זֶה אִם תּוּכַל לְקַיֵּמוֹן ל' עַרְבוֹן שְׁקוּרִין גַּי"ר זֵלַע"ז
:(רפ"י)

מצודת דוד הַתְעַרְבְּ נָא. עַתָּה הִתְחַיֵּב עֲצֻמְךָ עִם אֲדוֹנָי אִם תּוּכַל לְמַלְאוֹת
הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁאַל : לָתֵת לָךְ. לָתֵת מֵאֲנָשֶׁיךָ : (מצודת דוד)

מצודת ציון הַתְעַרְבְּ. מִלִּי עַרְבוֹן וּמִשְׁכוֹן כִּי כִשְׁשָׁנִים חֲלוּקִים בַּדָּבָר מֵה
וְכִ"א מַחֲיִיב עֲצֻמוֹ בַּמִּמּוֹן בְּאִם לֹא יִהְיֶה כַּדְּבָרִיו הַדֶּרֶךְ הוּא שְׂכִ"א נוֹתֵן
עַרְבוֹן לְהִיּוֹת בְּטוֹחַ וּמְקַיֵּים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועתה, ישיב אל שתי הטענות שטען, להוציא התולדה
מן הקדמותיו שהקדים, אם בטחונך על מצרים, והלא מצרים לא
יושיעוך רק מה שיתנו לך רכב ופרשים, וצריך שיהיו לך רוכבים על הרכב,
אני אומר לך אם תוכל לתת לך רוכבים על אלפים פרשים, יתן לך אשור
אלפים סוסים, ולמה לך סוס ורכב אם אין לך רוכבים, אבל אחר שלא
תוכל למצוא בצבאך אף אלפים רוכבים, אשאלך איפוא. (מלבי"ם באור
הענין)

מלבי"ם - באור המלות התערב. כמו עבדך ערב את הנער, הכנס עמו בערבון אם תוכל לעשותו. רכבים שיהיו פרשים : (מלבי"ם באור המלות)

טו ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני הקטנים ותבטח לך על מְצָרִים לְרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים:

רס"י ואיך תשיב. פני פחת אחד שהוא מעבדי אדוני הקטנים שהקטן בראשי גייסות שלו ממונה על אלפים איש : אחד עבדי. אחד מעבדי כמו אחד הקיחים (בראשית כא) אחד הריקים (שמואל ב ו) : (רס"י)

מצודת דוד ואיך תשיב. את פניך להלחם עם פני פחת וכו' הלא אף הקטן שבהם ממונה הוא על אלפים : ותבטח. א"כ בוודאי כל בטחונך ברכב ובפרשים על מצרים אשר הוא כקנה רצוץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון פחת. ענין שררה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני הקטנים אשר הקטן שבהם הוא שר אלפים : (מלבי"ם באור הענין)

ז ועתה המבלעדי יהוה עליתי על הארץ הזאת להשחיתה יהוה אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה: (o)

רס"י המבלעדי ה'. שלא מרשותו : ה' אמר אלי. כבר נבאו הנביאי ישא את חיל דמשק ואת שלל שומרון לפני מלך אשור (לעיל ח) והוא טעה לומר כאשר עשיתי לשומרון כן אעשה לירושלים : (רס"י)

מצודת דוד המבלעדי ה' וכו'. מבלי גזרת המקום : ה' אמר. כבר ניבא ישעיה ישא וכו' ואת שלל שמרון (לעיל ח) וטעה לומר שכן יעשה לירושלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון המבלעדי. ענינו כמו זולת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועל הצד השני שאתה בוטח בה', גומר דבריו, ועתה אחר שחזקיה הקל בכבוד ה' והסיר את במותיו לכבוד עצמו, ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה, ר"ל הנה באתי לריב ריבו על שבטל מזבחותיו, וכאילו בפקודת ה' באתי : (מלבי"ם באור הענין)

יבא ויאמר אליקים ושבנא ויואח אל רב שקה דבר נא אל עבדיך ארמית כי שמעים אנחנו ואל תדבר אלינו יהודית באזני העם אשר על החומה:

רפ"י כי שומעים אנחנו. מכירים אנחנו אותו לשו' שומעים איטנודנ"ט בלע"ז : ואל תדבר אלינו יהודית. שכל העם מכירים בל' יהודית והם מתפחדים מדבריך (לפי שאמר להם אמרו נא אל חזקיה (סברו) שלא בא להפחיד העם ורצקה ישראל מומר היה כסבורים הם אף שמלות רבו על רצקה אבל לבו נמשך למשפחתו ויכמרו נחומיו) : (רפ"י)

מצודת דוד ארמית. בלשון ארמית : כי שומעים. כי מבינים אנחנו ארמית : יהודית. בלשון יהודית : באזני העם. בפניהם כשהם שומעים כי הכל מכירים בו ואין מהדרך לפרסם דברי המלחמה בפני המון העם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וכי לא ידעו כי כונתו להפחיד העם, וכי לכן יהודית ידבר? (יא) ויאמר אליקים, הם חשבו כי תכלית ביאתם הוא שחזקיהו יניח מלאכתו שהתחיל לבצר החומה ולהכין אי"ע למלחמה, וישוב להיות למס עובד ובזה יסור אשור מאתו, ואי"כ עקר שליחות רבשקה הוא אל המלך עצמו שישלים אתו, ולכן אמר דבר נא אל עבדיך ארמית אחר שאנחנו שומעים ומבינים לשון זה, ולמה תדבר אלינו יהודית באזני כל העם הלא הם רק דברים הנוגעים אל המלך לבדו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שמעים. מבינים. יהודית, על ששבט יהודה היה עקר המלכות יחסו השפה העברית על שמו : (מלבי"ם באור המלות)

יבב ויאמר רב שקה האל אדניך ואליך שלחני אדני לדבר את הדברים האלה הלא על האנשים הישבים על החומה לאכל את (חראיהם) צואתם ולשתות את (שיניהם) מימי רגליהם עמכם:

רפ"י האל אדוניך. תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח וכי אל שניכם לבדכם שלחני אדני הלא כל כולם שלחני ולכך באתי שכל העם ישמעו ויראו ואל יסיתם חזקיהו למרוד : לאכול את לואתם. אף הם צרעו המאור יאכלו. את חריהם. רעי היואל דרך הנקב שלהם, ול' נאה תקנו סופרים לקרותו

לאתם כך שנו רבותינו מקראות הכתובים לגנאי קורין אותו לשבח כמו
(דברים כח) בעפולים בטחורים (קס) ישגלנה ישכבנה, חוריהם לאתם :
שיניהם. מימי רגליהם, שיניה' לואה לכה שיני דכרכסת' היא החלחולת
שקורין טבחיא זלע"ז עומדת ע"י שלש שינים : (קס"ז)

מצודת דוד האל אדוניך. וכי רק אל אדוניך ואלך שלחני אדוני לדבר דברי
: על האנשים. אל האנשים : לאכול. להזהירם כי יבואו במצור ומעקת
רעבון וצמאון יוכרחו לאכול צואה ולשתות מי רגלים : עמכם. ר"ל גם
הם גם אתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חראיהם. מלי חור ונקב ור"ל צואה היוצאת מנקב פי הטבעת
: שיניהם. הוא מי רגלים והוא קרוב מלי שתן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הלשון מורה שלא נשלח רק אל העם, והוא על כל
פנים גם אל המלך נשלח, ולא יגרע מן העם? ומ"ש לאכל א חוריהם לא
נודע קשורו? (יב) ויאמר רבשקה, אז גלה להם רבשקה, כי לא נשלחו אל
חזקיהו כלל, כי אחר שחזקיהו כבר נתן מס ומרד באדוניו, אין לו תקנה,
ובהכרח ענוש יענש ויעבירהו ממלכותו, ואת העם יעביר לגולה, כמו
שהיה מנהגו עם העמים שמרדו בו אחרי שהיו תחת ממשלתו, שנענשו
בגלות. ובזה דבר אין לו עם חזקיהו רק עם העם, להם שלח השלוחים
שלא ישמעו אל חזקיהו, רק יצאו אליו וימסרו שיעשה עמהם כחפץ לבבו,
וז"ש האל אדניך ואלך שלחני אדני לדבר את הדברים האלה התחשוב
כי לך היה אדוני שולח שלוחים, כאילו אין ידו חזקה להכריחך בחרב עד
שבא להכניעך בדברים, לא כן הוא, כי עקר שליחותי הוא אל האנשים
האלה הישבים על החומה, ר"ל אחר שהעם הזה יושבים על החומה לבא
מפני מלך אשור במצור ולאכל עמכם את צאתם מפני הרעב, עליהם חס
מלך אשור בל ימותו ברעב, ולהם נשלחתי שימרדו בחזקיהו, ויצאו אל
מלך אשור : (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות על. כמו אל : חריהם שיניהם, הקרי צאתם ומימי
רגליהם : (מלבי"ם): באור המלות

ג ויעמד רב שקה ויקרא בקול גדול יהודית ויאמר שמעו את דברי
המלך הגדול מלך אשור

מלבי"ם - באור הענין ויעמד, לכן קרא בקול גדול ובלשון יהודית שישמעו
ושיבינו כל העם, וייחד את דבריו אל העם, לאמר שמעו אל דברי המלך
הגדול, לא אל חזקיהו הקטן ודל : (יד כב) מדוע אמר פה ישיא, ובפסוק
י"ח יסית? מדוע קצר פה בטענותיו, ואחר זה חזר לטענות אחרות

יבד כה אמר המלך אל ישא לכם חזקיהו כי לא יוכל להציל אתכם:

רש"י ישיא. יתעה : (רש"י)

מצודת ציון **ישיא**. ענין הסתה ופתוי כמו הנחש השיאני (בראשית ג) :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כה אמר המלך**, הזכיר להם בקצרה עקרי הדברים שאמר תחלה, שהיה ענינם. **א**. בל יבטחו על גבורתם. **ב**. בל יבטחו על ה'. והנה יש הבדל בין נשא ובין הסית, נשא הוא בדבר שיש להמושא פחד מעשות הדבר והמשיא מדבר על לבו שאין לו לפחד, ומסית הוא בדבר שאין שייך בו פחד רק שמסית אותו בטענות וראיות להראות לו שראוי שיעשה הדבר הזה, ואמר שחזקיהו לא ישיא אתכם להסיר המורד מלבכם במה שיאמר לכם שיוכל להלחם עם אשור בכחו, כי הוא לא יוכל להציל אתכם, וכן. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ישיא**. ההבדל בין השיא הסית פתה, המשיא, מסיר המורד. הנחש השיאני, לא מות תמותן. זדון לבך השיאך, מי יורידני ארץ (עובדיה א' ג'). השא השאת לעם הזה, שלום יהיה לכם (ירמיי ד' י'). המסית מראה תועלת וצורך הדבר. ותסיתהו לשאול מאת אביה השדה (יהושע טו יח). ויסיתהו לעלות אל רמת גלעד (דה"ב, יח ב'). כי יסיתך אחיך נעבדה אלהים אחרים (דברים י"ג ו'). **המפתה**, מענין פתי, ע"י דברים בלבד כפתי מאמין לכל דבר. כיונה פותה אין לב. כי יפתה איש נערה בתולה : (מלבי"ם באור המלות)

יטו ואל יבטח אתכם חזקיהו אל יהוה לאמר הצל יצילנו יהוה לא תנתן העיר הזאת ביד מלך אשור

מלבי"ם - באור הענין **אל יבטח אתכם אל ה'**, וזה משתי פנים, או שיאמר לכם הצל יצילנו ה' מצד זכותנו, או שיאמר לכם לא תנתן העיר הזאת ביד מלך אשור שיעשה ה' זאת בעבור עיר קדשו, (וסמך בזה על דבריו הראשונים ולכן קצר בראיותיו), ולכן. (מלבי"ם באור הענין)

יטז אל תשמעו אל חזקיהו כי כה אמר המלך אשור עשו אתי ברכה וצאו אלי ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו וישתו איש מי בורו: (פ)

רס"י עשו אתי ברכה. לאו אלי לשלום וברכוני והביאו אלי תשורת שלום : ברכה. שלו"ד בלע"ז כמו ויברך יעקב את פרעה (בראשית מז י) : ואכלו איש גפנו. ואלך מעליכם וסבו בשלום עד שאמלא ארץ טובה כארצכם ואגלה אתכם שם כי כן דרכו להעביר האומות מארץ אל ארץ כמה שנאמר (לעיל י) ואסיר גבולות עמים : (רס"י)

מצודת דוד עשו אתי ברכה. ר"ל עשו עמי שלום לתת תשורות שלום : ואכלו וכו'. ר"ל לא תהיו עוד כלואים בתוך העיר מבלי לצאת ללקוט פירות האילנות ולשאוב מהבורות : (מצודת דוד)

מצודת ציון ברכה. ענין מנחה ותשורה שלום כמו קח נא את ברכתי (שם לג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אל תשמעו אל חזקיהו, רק מרדו בו, ואם תאמרו מה נרויח בזה, אני אומר לכם בשם מלך אשור, עשו אתי ברכה ברכת שלום, וצאו אלי להקביל פני למען אדע כי תעשו מצותי, ובזה תרויחו, א. כי עתה תסור מכם המצור תיכף ואכלו איש גפנו ושתו איש מי בורו, ולא תמותו ברעב המצור, והשלוח הזאת תמשך לכם. (מלבי"ם באור הענין)

נז"ל עד באי ולקחתי אתכם אל ארץ פארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם

רס"י אל ארץ כארצכם. אמר ר"ש בן יוחאי שוטה היה זה משל למלך וכו' בספרי פ' והיה עקב היה לו לומר אל ארץ יפה מארצכם אללל שלל היה יכול לספר בגנותה : (רס"י)

מצודת דוד ולקחתי. אקח אתכם מפה להוליך אל ארץ טובה כארצכם כי כן היה דרכו להעביר את האומות שכבש מארצם לארץ אחרת : ארץ דגן. ארץ המגדל דגן : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותירוש. ענבי היין : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עד באי, להגלות אתכם. ב. כי הגם שאגלה אתכם בהכרח מצד שמרדתם פעם אחת, מ"מ תרויחו כי אקח אתכם אל ארץ כארצכם, ובל תחושו כי הגם שהארץ שאגלה אתכם שמה היא ארץ טובה, מ"מ עד שתחרשו ותזרעו שם ותמצאו לחם תמותו ברעב, כמו

שיהיה בהבאים אל ארץ שממה מיושביה, לז"א כי היא ארץ שנמצאו שם דגן ותירוש עומדים בקמותיהם ולחם מתוקן וכרמים נטועים כי הארץ לא נחרבה, כי לקחתי את אנשיה והגליתי אותם בעת שכרמיהם נטועים ושדותיהם זרועים ואתם תמצאו הכל מוכן. משא"כ אם לא תצאו אלי אז תמותו עתה ברעב המצור ואח"כ יהיה גלותכם לארץ ציה ושממה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דגן ותירוש לחם וכרמים. יצויר באקלים שיגדל שם הדגן והיין כל השנה, כמו שהוא בחלק מאפריקא, כי לשם הגלם, וקרוב לימי בציר ענבים זורע דגן, ובעת ידרוך תירוש, שדי תרומות עומדים בקמותיהם, או יקדים הזריעה, ובעת אסוף התבואה יש יכול בגפנים (מלבי"ם באור המלות)

יח פן יסית אתכם חזקיהו לאמר יהנה יצילנו ההצילו אלהי הגוים איש את ארצו מיד מלך אשור:

מצודת דוד פן יסית. שמא יפתה אתכם : ההצילו. ר"ל דעו שאין ממש בדבריו כי האם הצילו וכו' : איש. ר"ל כל אלוה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יסית. מלי הסתה ופתוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין (י"ח-כ"א) שאין ביכולת ה' להושיע, ותחלה טען כי ה' שלחו? היש סכלות גדולה מזו שיסית אותם שיצאו אליו למען יגלם ויתן להם ארץ כארצם ומה ירויחו? ומה הנחמה שיאכלו איש גפו? היה לו לומר ארץ דגן וכרמים, ארץ לחם ותירוש? האריכות מן פסוק י"ח עד כ"א, גלוי? (יח) פן יסית, עתה אמר פן יסית אתכם חזקיהו בטעמים וראיות (שזה גדר שם הסתה), ויראה לכם בראיות לאמר ה' יצילנו, שנגד מה שאמרתי שלא תבטחו על ה', יראה הוא ראיות להפך על פי דברי הנביאים והאמונה שהי יציל אתכם. ע"ז השיב כי גם אם ירצה ה' להציל אתכם לא יוכל, והביא ראיה ממה שלא הצילו אלהי הגוים איש את ארצו, כי. (מלבי"ם באור הענין)

יט איה אלהי חמת וארפד איה אלהי ספרנים וכי הצילו את שמרון מיד:

רפ"י וכי הצילי את שומרון מידי. ובני שומרון היו עובדים לאלהי ארם סכיניהם וחמת היא מארם : (רפ"י)

מצודת דוד איה וכו'. ר"ל וכי היה בידם הכח להציל : וכי הצילו. וכי אלהי שמרון הצילו את שמרון מידי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין איה אלהי חמת וכו', ואם תאמרו שאלהי ישראל חזק יותר, משיב וכי הצילו את שמרון מידי הלא שומרון הוא מישראל, ופן תאמרו כי עד עתה לא רצו אלו האלהים להציל את עמם, ולא היה זה מפני העדר היכולת רק מפני חסרון הרצון, ע"ז משיב. (מלבי"ם באור הענין)

כז מי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אֲרָצָם מִיַּד יְהוָה אֶת יְרוּשָׁלַם מִיַּד :

מצודת דוד מי בכל וכו'. ר"ל וכי מי מאלהי העמים הציל את ארצו מידי לשתחשבו שהי יציל את ירושלים מידי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מי בכל אלהי הארצות, אחר שעכ"פ בכל אלו הארצות הרבים לא נמצא אחד שהציל את ארצו יהיה הסבה מה שיהיה, כבר נוכל לדון היקש ההמשל מן הכלל על הפרט כי גם הי לא יוכל או לא ירצה להציל את ירושלים ג"כ : (מלבי"ם באור הענין)

כח וַיִּחְרִישׁוּ וְלֹא עָנוּ אֹתוֹ דְבַר כִּי מִצֹּת הַמֶּלֶךְ הִיא לֵאמֹר לֹא תַעֲנֶהוּ :

מצודת ציון ויחרישו. שתקו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויחרישו, הגם שהיה ראוי שינקמו ממנו על החירוף והגידוף, אבל היה מצות המלך בל יענוהו : (מלבי"ם באור הענין)

כט וַיָּבֹא אֱלִיָּקִים בֶּן חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וַשְּׁבָנָא הַסּוֹפֵר וַיֹּאחַז בְּ אֶסָף הַמִּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְּגָדִים וַיִּגִּדּוּ לוֹ אֶת דְּבָרֵי רַב שְׁקָה : (ס)

רס"י קרועי בגדים. על ששמעו גידופי הסם והיא כמו זרכת הסם : (רס"י)

מצודת דוד קרועי בגדים. על ששמעו דברי רבשקה המחרף ומגדף כלפי מעלה להדמותו לאלהי עמי הארצות : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ואם לא היה מצות המלך בל יענוהו, מה היה להם

לענות אם לא צוה מה שיענוהו? (כב) **קרועי בגדים**, על ששמעו ברכת
השם : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-לז

א ויהי כשמע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו ויתכס בשק ויבא בית
יהוה:

מצודת דוד **ויתכס**. כסה עצמו בשק דרך צער ואבל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ויקרע את בגדיו**, על חרופיהם, **ויתכס בשק** על
הצרה, **ויבא בית ה'** להתפלל : (מלבי"ם באור הענין)

ב וישלח את אלקים אשר על הבית ואת שבנא הסופר ואת זקני
הכהנים מתכסים בשקים אל ישעיהו בן אמוץ הנביא: **ג** ויאמרו אליו
כה אמר חזקיהו יום צרה ותוכחה ונאצה היום הזה כי באו בנים עד
משבר וכן אין ללדה:

רס"י ותוכחה. אשפרוזמנ"ט בלע"ז האויזים מוכיחים בהלחתם לאמר
ידינו רמה ואין חלהים כאלהינו : כי באו בנים. בני ישראל בניו של הקב"ה
: עד משבר וכח אין ללידה. עת כרה הדומה לאשה היושבת על המשבר
ואין כח לולד ללאת : (רס"י)

מצודת דוד **ותוכחה**. האויב מתווכח להשתבח בהצלחתו ואומר ידי רמה
: **ונאצה**. מבזה את המקום בדברי חרוף : **כי באו בנים**. דימה בני הדור
לאשה הכורעת ללדת בנים ויושבת על המשבר ואין בה כח להוליד הבנים
: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותוכחה**. ענין תוכחות וברור דברים : **ונאצה**. ענין בזיון וכן
נאצו האנשים (ש"א ב) : **משבר**. מקום מושב היולדת וכן במשבר בנים
(הושע יג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מהו הכפל יום צרה ותוכחה? והמליצה כי באו בניס? (ג) **יום צרה**, הנה ישעיהו כבר נבא להם מקודם כי סנחריב יפול בהר ציון (למעלה י') ובאר בדבריו שם, כי מפלתו תהיה, אחר שיוקדם לה שני ענינים. **א.** אם יחרף ויגדף ויתגדל על אל אלים (שם ח' - כ'). (שנית) עד תגיע ציון עד סוף הצרה וחשכת הלילה שאז תהיה הישועה (שם כ"ד עד סוף הקאפיטל) עז"א עתה נתקיימו התנאים שהגבלת בנבואתך. **א.** כי יום זה **יום צרה** בתכלית כי בא האויב עד לפני ירושלים. **ב.** **ונאצה**, שנאץ את ה' בחרופים וגדופים. **ג.** **ותוכחה**, שבא להתוכח ולהוכיח בראיות שאין ביד ה' להושיע, ואם לא יושיע ה' יאמרו מאין יכולת, ומכל זה ידעתי **כי באו בניס עד משבר** שדומים כיולדה בעת שבתה על המשבר, שהגם שהחבלים גדולים מ"מ זה סימן שהלידה קרובה, וכן ידענו שהישועה קרובה, אבל **וכח אין ללידה** שחסר להיולדת כח ר"ל שחסר לנו המצות והמע"ט שהוא הכח שבה תדחה הטבע את העצמים אשר בבטן המלאה לחוץ, וחסר בין הכח האנושי הגבורה והחיל, בין האלהי ע"י צדקה ומעשים טובים. אך ע"י דבר אחד יצוייר לנו שתוקדם הלידה, והוא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עד משבר**. מקום הרחם שהולד שובר שם את המסך בעת הלידה ויוצא לחוץ, אמר, הבנים כבר הגיעו עד המסך ההוא לשברו ולצאת מרחם, אבל צריך שתעזרם האם בכח הדוחה, **והלדה**, שהיא היולדת אין לה כח לדחותו לחוץ, הנמשל העת הגיע לשבור המצור ולצאת מעול סנחריב, רק צריך כח אחר חיצוני תורה ומע"ט החסר לנו: (מלבי"ם באור המלות)

יד אולי ישמע יהוה אלהיך את דברי רב שקה אשר שלחו מלך אשור אדניו לחרף אלהים חי והוכים בדברים אשר שמע יהוה אלהיך ונשאת תפלה בעד השארית הנמצאה:

כ"י והוכיח כלזכרים. הגיד כחו והראה הכלחתו והוכיח איספרובי"ר כלע"ז :

מצודת דוד **אולי ישמע ה'**. הלואי יתן לב לשמוע : **והוכיח**. התווכח בדברים כאשר שמע ה' : **ונשאת**. כאומר לזה שאלתי מעמך שתשא תפלה לה' : **השארית הנמצאה**. שארית ישראל הנמצא בירושלים כי כבר כבש כל ערי הבצורות שביהודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אולי**. הלואי וכן אולי יראה ה' בעניי (ש"ב ט"ו) : **והוכיח**. נתוכח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אולי ישמע ספק, ואיך אמר אשר שמע? ומה פיי

והוכיח בדברים? (ד) **אולי ישמע ה', ר"ל. א.** אולי ישמע ה' חרופי רבשקה, והוא לא חרף מדעת עצמו רק בשליחות אדוניו **אשר שלחו לחרף אלהים חי**, ויענש אותו בעבור עון החירוף **ב. והוכיח בדברים**, הלא הוכיח את חרופו זה בדברים וטענות, כמ"ש איה אלהי חמת וארפד, ואם לא יושיע ה' יתפאר כי נצח את יושב שמים. **ג. ונשאת תפלה**, וזכות התפלה תועיל להציל **השארית הנמצאה**, שאחר שכבר הגלה כל השבטים, ראוי שירחם ה' על השארית הנמצא עוד: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות והוכיח. הוכחה בראיות מענין וכוח. אשר שמע היא האזנת הדברים ואולי ישמע הוא לקבל הדברים ולהושיע עי"ז: (מלבי"ם באור המלות)

וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ חֲזָקִים׃ אֶל יְשַׁעְיָהוּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְשַׁעְיָהוּ׃ כֹּה תֹאמְרוּן אֶל אֲדֹנָיְכֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אֵל תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גָּדְפוּ נְעָרֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֹתִי׃

מצודת ציון גדפו. חרפו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אל תירא, הודיע לו בל ירא מפני הדברים אשר שמע, כי בזה **גדפו נערי מלך אשור אותי**, לא את ישראל, ואני אעשה למען שמי, גם הודיע לו כי הדברים האלה לא היו בשליחות מלך אשור, כי בפעם הראשון גדפו הנערים מעצמם, ובכל זה בל ייראו כי יושיעם ה' למענם: (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּתֵּן בּוֹ רוּחַ וַיְשַׁמַּע שְׁמוֹעָה וַיָּשָׁב אֶל אֶרְצוֹ וְהִפְלִיתִיו בְּחָרֵב בְּאֶרְצוֹ׃

רס"י ושמע שמועה. מיד זו שמועת תרהקה מלך כוש ומתוך כך ילך מעליכם הפעם הזאת להלחם עם תרהקה ואין זו סיבה לארצו ואח"כ יקוב הלום ואני עתיד להסיבו לארצו ולהפילו קם בחרב: (רס"י)

מצודת דוד **נותן בו רוח.** אעיר רצונו ללכת מפה כאשר ישמע שמועה היא שמועת תרהקה מלך כוש: **ושב אל ארצו.** סוף הדבר יהיה שישוב אל ארצו בפחי נפש ובארצו אפיל אותו בחרב: (מצודת דוד)

מצודת ציון **רוח.** רצון כמו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת (יחזקאל א): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מהו הרוח, הלא הוכרח לשוב על ידי השמועה ולא מרצונו עשהו? ואיך אמר והפלתיו בחרב בארצו והוא שב עוד הפעם לירושלים? (ז) **הנני נותן בו רוח**, זה היה נס, שנתן ה' ברוחו, **א**. שיאמין לקול השמועה ששמע כי תרהקה מלך כוש נלחם עליו, כי שמע זאת דרך שמועה בעלמא ואעפ"כ האמין הדברים, וז"ש **ושמע שמועה ר"ל אתן בו רוח ומחשבה שישמע השמועה ויאמין לה**. **ב**. היה הנס כי **שב אל ארצו**, ולא נשאר פה להלחם על ירושלים, ולשלוח קצת ממחנותיו הרבים על תרהקה, והודיע לו כי הסוף יהיה **שאפילהו בחרב בארצו**, כי עתה לא היה עדיין עת מפלתו, כי לכל יש זמן, והיה צריך עוד שיכבוש כוש ומצרים לקיים הנבואה שנבא עליהם (למעלה כ') ושיביא שללם לא"י שירשנו חזקיה, כמו שנבא (לקמן מ"ה) לדעת המפרשים. לכן סבב שישוב עתה לביתו עד כי בעת שהגיע מפלתו חזר לירושלים ושם נפלה מחנהו, ואח"כ בשובו לביתו בניו הכוהו בחרב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **רוח**, **רצון** : (מלבי"ם באור המלות)

ח וַיֵּשֶׁב רַב שָׁקָה וַיִּמְצָא אֶת מֶלֶךְ אַשּׁוּר נִלְחָם עַל לְבָנָה כִּי שָׁמַע כִּי נִסַּע מֶלְכֵי־שׁ:

מצודת דוד **כי שמע וגו'**. ולזה הלך לבקשו באשר ימצא ומצאו נלחם על לבנה : (מצודת דוד)

ט וַיִּשְׁמַע עַל תְּרַהֲקָה מֶלֶךְ כּוּשׁ לֵאמֹר יֵצֵא לְהִלָּחֵם אֶתְּךָ וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁלַח מִלְּאָכִים אֶל חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר:

רפ"י וישמע. מלך אשור : על תרהקה. לאמר יצא להלחם אתך וישמע וישלח מלאכים. אין וישמע השני כמו וישמע הראשון הראשון ל' שמוע' והשני ל' קבל' קבל דברי השלוחי וייטבו צעיניו לתת לז להסתלק מעל ירוסלי' להלחם תחלה עם כוש : וישלח מלאכים אל חזקיהו. להודיעו שאינו מסתלק לגמרי אלא ע"מ לשוב : (רפ"י)

מצודת דוד **על תרהקה**. על אודות תרהקה : **וישמע**. קבל דבריו והוטב בעיניו להלחם עמו תחילה : **וישלח מלאכים**. שלח שוב לומר שאינו מסתלק לגמרי כ"א על מנת לשוב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וישמע וישמע כפול? למה שלח מלאכים אל חזקיהו הלא על ידי זה יכין את עצמו בתוך הימים למלחמה וטוב היה שלא

יודיענו כי ישוב עליו שנית, למען יניח מעשות דבר? (ט) **וישמע על תרהקה**, שמע זאת דרך ארעי מפי עוברים ושבים, כי היה השמועה **לאמר יצא להלחם** שעדן לא לחם עמו בפועל רק יצא ממדינתו על דעת להלחם אתו וכל זה הגם שלא היתה שמועה ברורה מ"מ **וישמע** והאמין לשמועה, (כנ"ל), **וישלח מלאכים** מבואר שאחר שראה שמוכרח לשוב לארצו, ידע שהעם לא ימרדו בחזקיהו, ורצה עכ"פ שחזקיהו ישלים עמו ויתן לו מס ויהיה לו עבד, וע"כ שלח שלוחים זאת הפעם אל חזקיהו לבדו, (כי לולא זאת למה שלח עתה, הלא טוב שיתיאש חזקיהו בתוך כך בחשבו שלא ישוב עליו וירפה מהכין תכסיסי מלחמה) : (י"י י"ד) מדוע לא טען עתה כטענתו למעלה (ל"ו ז' יו"ד) כי בא בפקודת ה' על אשר התיר חזקיה את במותיו? מדוע שלח ספרים עם השלוחים ולא עשה כן בפעם הראשונה? מדוע בפעם הראשונה דברו אל כל העם ועתה ייחדו דבורם אל חזקיהו לבדו? אם בפעם הראשונה לא ענהו מאומה ולא מלאו רצונו לצאת אליו הגם שדבר אל כל העם, איך עלה על לבו לשלוח ספרים, כאילו עתה שהוא יוצא מאתם ייראו מפניו יותר מבתחלה? (י) **כה תאמרון**, הגם ששלח ספרים, ושם היה כתוב הכל בארך, מ"מ מסר ביד השלוחים קיצור הדברים בעל פה, כי בהספרים היו כתובים חרופים וגדופים כנזכר בד"ה. **אל ישיאך**, אל חזקיהו עצמו לא יכול לאמר שלא יושיעהו ה' מפני שבטל הבמות, כי חזקיהו יודע האמת שעשה זאת בעבור מצות התורה, לכן אמר אליו רק שאין יכולת ביד ה' להושיע : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וישמע, וישמע. ששמע וקבל הדברים : (מלבי"ם באור המלות)

יז **כה תאמרון אל חזקיהו מלך יהודה לאמר אל ישיאך אלהיך אשר אתה בוטח בו לאמר לא תנתן ירושלם ביד מלך אשור:**

מצודת ציון ישיאך. יסית ויפתה אותך : (מצודת ציון)

יח **הנה אתה שמעת אשר עשו מלכי אשור לכל הארצות להחרימם ואתה:**

מצודת דוד ואתה תנצל. וכי אתה תנצל בתמיה : (מצודת דוד)

יט **ההצילו אותם אלהי הגוים אשר השחיתו אבותי את גוזן ואת חרן ורץ ובני עדן אשר בתלשור:**

רָס"י עֵדוּן. שָׁם מַלְכוּת כְּמֵה לְדַת אֲמֹר (יַחְזֹק' כַּז) חֲזַן וְכִנְהָ וְעֵדוּן : (רָס"י)

מצודת דוד **ההצילו אותם.** וכי אלהי הגוים הצילו את הגוים : (מצודת דוד)

יִגַּד אִיְהוָה מֶלֶךְ חֶמֶת וּמֶלֶךְ אֲרָפָד וּמֶלֶךְ לָעִיר סִפְרוּיִם הֵנֵעַ וְעוֹהָ:

רָס"י הֵנֵעַ וְעוֹהָ. הִנִּיעֵהוּ וְעוֹהוּ מֶלֶךְ אֲשׁוֹר הַחֲרִיבִים וְטִילְטַל' מִמְּקוֹמָם :
(רָס"י)

מצודת דוד **לעיר ספרוים.** לפי שהיתה גדולה וחשובה אמר בה לעיר : **הנע**
ועוה. הניעם ממקומם והעקימם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנע.** מל' הנעה : **ועוה.** מל' עוות ועקום : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הנע ועוה,** הניעם ממקומם לגולה, ועוה את גבול
ארצם לבל יוכר בעתיד כמ"ש (למעלה י') ואסיר גבולות עמים
ועתידותיהם שושתי, כמ"ש שם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ועוה.** כמו ועוה פניה (למעלה כד א'): (מלבי"ם באור
המלות)

יִדַּד וַיִּקַּח חֲזָקָהּ אֶת הַסְּפָרִים מִיַּד הַמְּלָאכִים וַיִּקְרָאָהּ וַיַּעַל בֵּית יְהוָה
וַיִּפְרָשֶׁהּ חֲזָקָהּ וְאַחַת אַחַת : יְהוָה : (o)

מצודת דוד **את הספרים.** כי שלח הדברים ההם בספר : **ויפרשהו.** פרש
כל אחת אחת : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ויקח חזקיהו,** מבואר בד"ה כי בהספרים שנתן ביד
השלוחים היו כתובים חרופים וגדופים על ה', ועתה ראה כי החרופים
יצאו מן המלך בעצמו, וידע כי עתה יתקיים בו נבואת ישעיהו (למעלה י')
לכן לא רצה להשלים ולהכנע רק לקחם אל בית ה' להתפלל : (מלבי"ם באור
הענין)

וַיִּתְפַּלֵּל חֲזָקָהּ אֶל יְהוָה לֵאמֹר: **יִטוּ** יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
יֹשֵׁב הַכְּרִבִּים אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה
עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

מצודת דוד הכרובים. שעל הכפורת אשר על הארון וכאומר ואיך א"כ תמסור בידו את ירושלים ויבואו הכרובים ביד צר : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ה' צבאות, אמר הנה בצד אחד אתה מושל על כל הצבאות עליונים ותחתונים, ואתה אלהי ישראל שאלהותך נודע על ישראל שהם עובדים אותך, וכן אתה ישב הכרובים, כי שם השגחתך ביחוד, עד שראוי לך לריב ריבם מצד קדושת שמך, כי אתה הוא האלהים לבדך על כל הממלכות, לא כמ"ש סנחריב איה אלהי חמת וארפד, כי לא נמצא אלהים זולתך אחר שאתה עשית את השמים ואת הארץ, ואלהיא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מארעא ומתחות שמיא, וא"כ. (מלבי"ם באור הענין)

זיז הטה יהוה אַזְנֶךָ וּשְׁמַע פְּקֻחַ יְהוָה עֵינֶיךָ וּרְאֵה וּשְׁמַע אֶת כָּל דְּבָרֵי סִנְחָרִיב אֲשֶׁר אֶשְׁלַח לְחַרְף אֱלֹהִים חִי:

מצודת דוד וראה. דברי הספרים : אשר שלח. ביד מלאכיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקח. פתח כמו אפקח את עיני (זכריה יב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הטה ה' אַזְנֶךָ וּשְׁמַע, את חרופי השלוחים הראשונים, וגם פקח עיניך וראה הספרים המלאים חירוף וגידוף, ושמע דברי השלוחים השניים שפירשו דברי סנחריב אשר שלח לחרף אלהים חי, כי. (י"ח כ"א) וכי בעבור שמלכי אשור החריבו כל הארצות, בעבור זה יחוייב שיושיעם ה' מידו? (יח) אמנם ה', אם היה המחורף איש אחר לא היה ראוי לשום לב על זאת אבל הלא זאת אמת כי החריבו מלכי אשור את כל הארצות (ואת ארצם היינו האפרכיות שלהם) וגם זה אמת, כי. (מלבי"ם באור הענין)

זיח אַמְנֵם יְהוָה הִחָרִיבוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת וְאֶת אֲרָצָם:

רפ"י אמנם ה'. אמת הוא כי החריבו מלכי אשור : את כל הארצות ואת ארצם. הארצות (ראשי) המדינות ואת ארץ (ארצם) הסמוכה להם, ערי הממלכה אשר הגם ראש למדינות קורא ארצות ושאר המחוזות אשר סביבותיהם קורא ארצם ובספר (מלכים ב יט) כתוב את הגוים ואת ארצם ול' אחד הוא :

מצודת דוד **אמנס** ה'. אתה ה' הנה אמת הוא שהחריבו את הגוים : **את כל הארצות**. הם ערי הממלכה : **ואת ארצם**. הם שאר המחוזות : (מצודת דוד)

יט ונתן את אלהיהם באש כי לא אלהים המה כי אם מעשה ידי אדם
עץ ואבן
ויאבדום:

כ"י ונתון. כמו ונתון אותו על כל ארץ מכרים ל' פעול שמור זכור
דוננ"ט זלע"ז. עץ ואבן. הם לפיכך לא היה בהם כח ויאבדום מלך אשור
:
(כ"י)

מצודת דוד **כי לא אלהים המה**. אבל כל זה היה בעבור שאין בהם אלהות
ולזה **האבידום** : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **נתנו את אלהיהם באש**, אבל זה היה מצד שאינם
אלהים : (מלבי"ם)
באור הענין

כז ועתה יהוה אלהינו הושיענו מידו וידעו כל ממלכות הארץ כי אתה
יהוה
לבדך:

מלבי"ם - באור הענין **ועתה הושיענו, א**. בל יאמרו כי נצחו גם אותך. **ב**.
למען ידעו כל ממלכות הארץ כי אתה ה' לבדך : (מלבי"ם באור הענין)

כח וישלח ישעיהו בן אמוץ אל חזקיהו לאמר כה אמר יהוה אלהי
ישראל אשר התפללת אלי אל סנחריב מלך אשור:

מצודת דוד **אשר התפללת**. בעבור הדבר אשר התפללת אלי : **אל סנחריב**.
על סנחריב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **אשר התפללת אלי**, יען שעקר תפלתך היה אלי
בעבור כבוד שמי : (כ"ב ל') לפי המפרשים צ"ל בז לך לשון זכר, והמליצה
בכלל מוקשה לפי פי המפרשים : (מלבי"ם באור הענין)

כט זה הדבר אשר דבר יהוה עליו בזה לך לעגה לך בתולת בת ציון
אחריך ראש הניעה בת ירושלם:

מצודת דוד עליו. על סנחריב : **בזה לך**. בת ציון תבזה אותך ותלעג עליך (וקראה בתולה על כי לא נכבשה מעולם ולא באה ברשות אחר כבתולה שלא באה ברשוי הבעל) וכן בתולת בת צידון (לעיל כג) : **אחריך**. אחרי מפלתך תניע בראשה בדרך לעג : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **בזה לך**, אתה סנחריב דע כי בתולת בת ציון בזה ולעגה על חרופיך וגדופיך, **ובת ירושלים הניעה ראשה עליך** כי יודעת שפה יהיה מפלתך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בזה**. לעגה המבזה מפני שאין הדבר נחשב בעיניו. והלועג, להראות פחיתת מעשיו, וקרא בת ציון בתולה כי מצודת ציון היא עיר דוד היתה בצורה מלהכבש, לא כן ירושלים לא היתה בתולה : (מלבי"ם באור המלות)

כג את מי חרפת וגדפת ועל מי הרימותה קול ותשא מרום עיניך אל קדוש ישראל:

מצודת דוד את מי. למה לא שמת על לבך להבין את מי חרפת : **מרום**. לרום רקיע : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין את מי, בת ציון היא אומרת לך את מי חרפת? הלא את ה', ויותר כי הרימותה קול לחרף בפרסום רב, ויותר מזה כי לא היה כוונתך רק להכעיס העם, רק ותשא מרום עיניך כי רצית לחרף ה' בעצמו ולנאצו. מבאר את מי חרפת? הלא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חרפת וגדפת. המחרף יהיה גם מאדם לאדם והמגדף עקרו את ה' הוא מגדף, ברכת ה', ודומהו אם מגדף קדושת ישראל ותורתם, ופה הכוונה היתה החירוף, ולזה שלחם, כמ"ש (ד"ה שם) וספרים כתב לחרף, וכאן (פסו' ד') אשר שלחו לחרף, והם גדפו שעייזו יקבל חירוף וחרפה, כמ"ש אשר גדפו נערי מלך אשור אותי : (מלבי"ם באור המלות)

כד ביד עבדיך חרפת אדני ותאמר ברב רכבי אני עליתי מרום הרים ירפתי לבנון ואכרת קומת ארזיו מבחר ברשיו ואבוא מרום קצו יער כרמלו:

רפ"י מרום הרים. הר הבית : ירפתי לבנון. בית המקדש : ואכרות קומת

ארזיו. לא אלך לארלו עד אשר אחריכנו : קלו. סופו : יער כרמלו. טוב
שכחו וכובד חזקו : (כפ"י)

מצודת דוד מרום הרים. זה הר הבית : ירכתי לבנון. בסוף יער הלבנון
מקום הארזים הגבוהים : קומת ארזיו. ר"ל הגבורים : מרום קצו. הוא
בית המקדש שהוא מקום הרם והקץ מכל הדברים הנחמדים שיש בעולם
: יער כרמלו. ר"ל מיטב שבחו וכובד חזקו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כרמלו. מקום שדות וכרמים משובחים קרוי כרמל : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביד עבדיך חרפת ה', הלא את ה' חרפת. ותאמר,
הוכחת לאמר כי כבר התחלת להלחם עם ה' ותוכל לו, וצייר כי ה' סביב
למשכנו יקיפוהו הרים גדולים ועליהם יער גדול מארזים וברושים וכבר
עלה על מרום הרים עד ירכתי לבנון וצדו, וגם התחיל לקוצץ היער ארזיו
וברושיו, ולעשות דרך לגדודיו, עד שכבר בא עד מרום קיצו, עד נקודת
הרום ששם יער הכרמל יער המובחר שלו, (כ"ז ציור על היער שכבש
כמ"ש וברד ברדת היער (למעלה ל"ג) עד שגלה את מסך בית יהודה והיה
נוח לו לכבש ירושלים) : (מלבי"ם באור הענין)

לכח אני קרתי ושתיתי מים ואחרב בכף פעמי כל יארי מצור:

כפ"י אני קרתי ושתיתי. כלומר התחלתי בכל מעשי וגמרתיו והללחתי כזה
הכורה בור ומואל מים ומלכיה ל' מקור : ואחריכ בכף פעמי. (אם) באתי
לצור על עיר הבטוחה בחוזק נהרותיה הבאתי עליה גייסות רבים וכלו
מימי נהרותם בשתית בהמתם ומדרך כף רגליהם : ואחריכ. ל' הוה כלומר
כן דרכי תמיד : יאורי מצור. יאורי עיר הבאה במצור ע"י יאורות : (כפ"י)

מצודת דוד אני קרתי ושתיתי. ר"ל מעולם הצלחתי במעשי כמו הכורה
באר ומצליח למצוא המקור ושותה מימיו : ואחריכ. כאשר באתי
להלחם בעיר הבטוחה בחוזק נהרותיה אשר סביב לה אז הבאתי עליה
חיילות רבו והחריבו הנהרות במדרך כף רגליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון קרתי. חפרתי אחר מקור והוא מלי יקרוה עורבי נחל (משלי
ל) שהוא ענין נקב ובקוע : פעמי. רגלי כמו פעמי דלים (לעיל כו) : מצור.
ענין חוזק והוא מלי צור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אני קרתי, גם נגד שחזקיהו סתם כל המעינות בל

ימצא האויב מים לשתות, גם קיוו את המים בין שני חומות העיר להיות מי מצור בפני האויב שיעכבוהו המים אשר סביב, כמ"ש (למעלה כ"ב) ומקוה עשיתם בין החומותים, אמר, נגד שהסבו המים מחוץ לירושלים, אני איני צריך למי הברכה, כי **אני קרתי** גליתי מקורות ומעינות **ושתיתי מים** שמצאתי. ונגד מה שסמכו על יאורי מצור שעשו בין החומותים, אני צריך לסתום היאורים האלה **כי כף פעמי** חיילותי דים להחריב יאורי מצור האלה. כ"ז התפאר סנחריב. משיב לו ה'. מה תתפאר בכחך זה:
(מלבי"ם באור הענין)

לכא הלא שמעת למרחוק אותה עשיתי מימי קדם ויצרתיה עתה הבאתיה ותהי להשאות גלים נצים ערים בצרות:

כ"י הלא שמעת. ולמה תתפאר אין זה שלך כי גזרה היא מלפני זה שנים רבות שתהיה אתה פורע פורענות מן העכו"ם כענין שנא' (לעיל י) הוי אשור שבט אפי. הלא שמעת למרחוק. יותר מע' שנה שנתנבא עמוס (עמוס ז) שנתים לפני הרעש וישראל גלה יגלה מעל אדמתו מאז יש לך לשמוע שעשיתי והכנתי פורעניות זו : מימי קדם. משעת ימי זראשית עלתה על לבי אותה גזרה שנגזרה עליך שנאמר (לעיל ל) כי ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכן עתה כשהגברתיך על העכו"ם הביאותיה לאותה גזרה כדי שתהא להשאות לגלים נצים ערים בצרות, שתהרוג את יושביהן ותהיין שאיה מאלם ויתעתדו לגלים לומחים ירק : (כ"י)

מצודת דוד למרחוק. מזמן רחוק : אותה. את הגזרה הזאת עשיתי מימים קדמונים. ויצרתיה. ואני יצרתיה את הדבר הזה וכפל הדבר במ"ש : עתה הבאתיה. אני הבאתי עתה את הדבר על ידיך : ותהי. אתה תהיה למכת מרדות להחריב ערים בצרות לעשותם שממה וגלים מצמיחים נצים ופרחים : (מצודת דוד)

מצודת ציון להשאות. ענין שממון וכן אמש שואה ומשואה (איוב ל) : גלים. הוא כענין תל. נצים. פרחים וכן הנצו הרמנים (ש"ה ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הלא שמעת למרחוק, אם היית שומע מרחוק ממקום שאתה גר שם את דברי הנביאים שנבאו כ"ז שכן יהיה, הלא אז היית יודע כי אותה עשיתי אנכי, ולא בכחך פעלת זאת, ויותר מזה (הלא שמעת) מימי קדם אם היית שומע דברי הנביאים שנבאו זאת כבר מימי קדם שכן יהיה בעתיד, הלא אז היית יודע שלא לבד שאותה עשיתי שהוא גמר המעשה, כי גם יצרתיה אנכי יצרתיה עקר הדבר ועצמותו, כי הגדתי

אחרית דבר זה מראש. אמנם דע ג"כ כי תכלית המעשה הזה מה **שהבאתי אותך** להחריב את ארץ יהודה ולהפך עריהם לגלים, הוא כי זאת **תהי להשאות גלים** אתה תשאה ותשומם ערים לעשותם גלים, כדי שמן הגלים האלה **נצים ערים בצורות** יניצו ויציצו ערים בצורות שהערים שהפכת לגלים, יצמחו עתה הגלים ויתהוו מהם ערים בצורות, תפס משל הגרעין הנזרע בארץ שהפסד הזרע תצמיח נטע נעמן, כן הפסד הערים הפרזות לגלים יצמיחו קריות בצורות, זה היה תכלית מעשי שעל ידי שהחרבת ערי יהודה ישובו אלי ויבנו שנית בימי חזקיהו ביתר עוז ותפארת **(מלבי"ם):** באור **(הענין)**

לכז וְיִשְׁבִּיֶהֶן קְצָרֵי יָד חֲתוּ וּבָשׂוּ הָיוּ עֹשֵׁב שְׂדֵה וִירֵק דְּשָׂא חֲצִיר גְּגוֹת וּשְׂדֵמָה **לפני קמה** **לפני קמה:**

רש"י ויושביהן קצרי יד. אני התשתי את כחן לפניך : ושדמה לפני קמה. שדמה הוא שקורין אשטובל"א בלע"ז הנשאת בקרקע שרשי הקליר : לפני קמה. כשלל הגיע להתצטל ולהקשות לצא לידי קמה והוא חלש ורך : לפני קמה. בטרם יהיה קמה : (רש"י)

מצודת דוד ויושביהן. יושבי הערים ההן עשיתים להיות קצרה ידם מלהלחם למולך ונשברו ונתביישו : **עשב שדה**. כעשב שדה : **וירק דשא**. מקום הירוק שבדשא החלש מאד : **חציר גגות**. כחציר הגדל על הגגות שהוא חלש : **ושדמה**. כשבלים הנשדפים טרם נגמר בשולם לבוא לכלל קמה כי אז המה חלושים עד למאד ור"ל הנה אני הוא המתיש לפניך את העכו"ם ולא בעוצם ידך נצחתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חתו. פחדו ונשברו : **ושדמה**. הוא כמו ושדפ' הנאמר במ"ב כי בומ"ף מתחלף וענינו לקוח הזרע : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויושביהן, וגם מה שיושבי הערים האלה אשר התעתדו לגלים היו קצרי יד, ולא יכלו לקום מפניך רק חתו ובשו גם זה לא היה להכריתם לגמרי, רק היושבים האלה היו דומים כמו **עשב שדה** ו**ירק דשא**. לפני קמה, כמו שלפני הקמה טרם תתבשל התבואה יגדל תחלה עשב שדה וירק וחציר גגות ושדמה שהם שאר מיני עשבים, וכולם עוד יבלו טרם שתתבשל התבואה, ומ"מ אחרי נבול מינים האלה יבש חציר נבל ציץ, ואז נראה עמקים יעטפו בר, ושדי תרומות מלאים קמה ותבואה, כן קצרי יד אלה חתו ויבושו ותחתיהם יצמח צמח צדיק לגאון ותפארת שהוא דורו של חזקיהו : (מלבי"ם באור הענין)

כח וְשַׁבְּתָךְ וְצַאתְךָ וּבֹאֲךָ יִדְעֵתִי וְאֵת הַתְּרַגְּזָךְ אֵלַי:

רס"י וְשַׁבְּתָךְ וְלֵאלֹהֶיךָ וּבֹאֲךָ יִדְעֵתִי. ת"י ומיתבך בעלך ומיפקך לזכר
לאגחא קרצא ומיתיד לארעא דישראל גלי קדמי כסעלתה מחסבה כלכך
ונועלת להחריב את ביתי אני ידעתי : (רס"י)

מצודת דוד וְשַׁבְּתָךְ. ת"י ומיתבך בעצה : ואת התרגזך. ואף את התרגזך
אלי ידעתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון התרגזך. ענין תנועה חרדת המהירות וכן הרגיו ממלכות (לעיל
כ"ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וְשַׁבְּתָךְ, ר"ל וא"כ בל תחשוב כי ידך עשו לך חיל,
ועלית מרום בכח עצמך, רק בין העת שישבת בבית ובין העת שיצאת
ובאת לכבוש ממלכות, ידעתי, כ"ז היה בידיעתי והשגחתי, אמנם דע כי
אני יודע גם כן התרגזך אלי, החרופים והגדופים. ובעבורם תענש, כי.
(מלבי"ם באור הענין)

כט יַעַן הַתְּרַגְּזָךְ אֵלַי וְשִׁאֲנַנְךָ עָלַי בְּאֲזְנֵי וְשִׁמְתִי חַחִי בְּאֶפְרַי וּמִתְּגִי
בְּשִׁפְתֶיךָ וְהִשִּׁיבְתִיךָ בְּדַרְךָ אֲשֶׁר בָּאתָ בָּהּ:

רס"י התרגזך. התרעשך והתגזרך עלי : שאננדך. כמו ושאוונך : חחי. כמין
טבעת הוא ותוחזין אותו בשפת בהמה שעסקיה רעים למושכה זו :
ומתגי. ת"י זמם והוא של ברזל ותוחזין אותו בנחירי הנאקה והוא ששנינו
ונאקה בחטם זמס' שבת (ל"ע כי מהפסוק נראה להדיא להיפך כי חח
בחטם ומתג : (רס"י)

מצודת דוד אלי. באה אלי : ושמתי חחי. ר"ל בע"כ אשיב אותך : (מצודת
דוד)

מצודת ציון וְשִׁאֲנַנְךָ. הוא מלי שאון והמייה : חחי. הוא הטבעת ההושם
בלחי בהמה שעסקים רעים למשכה על ידה וכן ונתתי חחים בלחייך
(יחזקאל ל"ח) : ומתגי. הוא כעין רסן כמו מתג לחמור (משלי כ"ז) :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יַעַן עָלַי בְּאֲזְנֵי הַתְּרַגְּזָךְ אֵלַי וְשִׁאֲנַנְךָ, שהקשבתני איך
חרפת בקול שאון גדול ופרסום רב, לכן ושמתי חחי באפך בל תוכל ללכת
הלאה עד ירושלים, ומתגי בשפתיך בל תוכל לחרף ולגדף עוד, והשבתניך

וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֲכוֹל הַשָּׁנָה סְפִיחַ וּבִשְׁנַת הַשְּׁנִית שְׁחִיס וּבִשְׁנַת הַשְּׁלִישִׁית זָרְעוּ וְקָצְרוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים (ואכול) וְאָכְלוּ פְרִים:

רש"י וזה לך האות. הדבור הזה אינה לסנחריב אלא הנביא אמר לחזקיה והתשובה הזאת תהיה לך לאות להבטחה אחרת הנה החריבו הלגיונות את כל הזרעים וגדעו את כל האילנות והקב"ה מבטיחך שתסתפקו השנה הזאת בספיחי הזרעים שיצמחו מאלוה' : אכול השנה. לאכול השנה ספיח : ובשנה השנית שחיס. הן ספיחי גידועי אילנו' כך הוא בסדר עולם אבל יונתן תירגם כתכתין ספיחי ספיחים וזה לך האות כשתראה סיתקיים דברי שישוב סנחריב לארצו ויפול תאמין שתתקיים עוד הבטח' השני' : (רש"י)

מצודת דוד וזה לך האות. אל מול חזקיהו ידבר הנה התשועה הזאת תהיה לך לאות על הבטחה אחרת כי הנה הלגיונות החריבו וקללקו הזרעים וגדעו האילנות והקב"ה מבטיחך לכלכל אתכם בשנה ההיא בספיחי הזרעים : **ובשנה השנית שחיס**. אולי היתה שנת השמטה והיו אסורים בחרישה וזריעה ולזה נתברכו ספיחי הספיחים : **ובשנה השלישית זרעו**. ולא תפחדו עוד לצאת השדה מפחד האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ספיח**. הוא הצומח מהגרעין הנופל מאליו כמו ספיח קצירך (ויקרא כ"ה) : **שהיס**. ענינו ספיחי ספיחים, או ספיחי האילנות ואין לו דומה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מה היה האות? אם כמפי' איך יהיה מפלת סנחריב אות ועדן לא נפל, ועת יפול אין צריך אות לשיטעו כרמים, כי מי יעב אז בידם את האויב נפל שדוד? (ל) **וזה לך האות**, יען שדמה חרבן הערים ואנשיהם, וצמחם שנית ביתר שאת, לצמחי השדה הצצים וצומחים אחרי בלותם, לקח את יבול הארץ לאות על יבול האנשים והפרותם, אומר הנה עתה כל הארץ חרבה עד שבשנה הזאת תוכרח לאכול ספיח מרוב השממון, וכן בשנה השנית לא יהיה באפשר לזרוע מרוב השממון, ומכל מקום הנה בשנה השלישית כבר תזרעו תבואה ותקצרו, וכן תטעו כרמים וגם תאכלו פרים, כי תשוב הארץ לאיתנה, דבר זה שיקרה בצמחי השדה ונטיעות הכרם יהיה לאות וסימן על ישרש יעקב כי יציץ ופרח ומלאו פני תבל תנובה, וזה לאות כי כמו כן. (מלבי"ם באור הענין)

וְיִסְפָּה פְּלִיטַת בֵּית יְהוּדָה הַנְּשֹׂאָרָה שְׂרֵשׁ לְמִטָּה וְעֵשָׂה פְרִי

לְמַעַלָּה:

מצודת דוד שורש למטה. ר"ל יהיו ממולאים בכל טוב כהאילן הנטוע במקום רטוב שמוסיף שורש למטה ומרבה לעשות פרי למעלה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ויספה פליטת בית יהודה הנשארה שרש למטה, השרשים יתוספו למטה, ויעשו פרי למעלה, ר"ל יתוספו בין הערי מבצר וכח המלכות, ובין העם וההמון : (מלבי"ם באור הענין)

לב כִּי מִירוּשָׁלַם תֵּצֵא שְׂאֲרֵית וּפְלִיטָה מֵהַר צִיּוֹן קִנְאֵת יְהוָה צְבָאוֹת תִּעֲשֶׂה זֹאת:

רפ"י קנאת ה' נכזות. שיקנא לשמו ולא מחמת זכות שבידכם למדנו שתמה זכות אבות :

מצודת דוד כי מירושלים וגו'. ר"ל ירושלים תהיה השארית להנצל מיד שנחרב וכן ופליטה מהר ציון וכפל הדבר במ"ש : קנאת ה'. כי יקנא לשמו אשר חרף רבשקה וסנחריב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי מירושלם תצא שארית, כי המון עם ירושלים נשארו במקומם ולא נגלו, ופליטה מהר ציון ר"ל ע"י הר ציון שהוא חזקיהו היושב במצודת ציון תצא פליטה שהגולים פלטו פליטיהם וישבו לחסות בצל חזקיהו, וקנאת ה' תעשה זאת על שחרף וגדף ויקנא ה' לשמו ולא רצו : (מלבי"ם באור הענין)

לבג לֵכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה אֵל מֶלֶךְ אֲשׁוּר לֹא יָבֹא אֶל הָעִיר הַזֹּאת וְלֹא יִזְרָה שָׁם חָץ וְלֹא יִקְדָּמָנָה מִגֵּן וְלֹא יִשְׁפֹּךְ עָלֶיהָ סִלְלָה:

רפ"י ולא יקדמנה מגן. לא יערוך לפניך מגן כדמתרגם לפני קדם : ולא ישפך עליה סוללה. לא יצבור עליה מליתא, אומר אני הוא שפוכין עפר וזוברין לפני החומה והמגדלות לבנות עליה כרכוס : סוללה. ע"ש סוללים וכובצין אותה במקבות כדי שיתקשה ותרגומו מליתא על שם שעושין לו מתחילה שני מחילות גדר קני' ושופכים העפר ביניהם וכובצין אותו שם לאחר שמלאו את המחילות ושמעתי שסותרין אותו זריקת האבנים גדולו' שקורין פורייר"א בלע"ז אבל אין באבנים ל' שפיכה ולא

ל' סלילה ואין ל' התרגום נופל על פתרון זה : (רס"י)

מצודת ציון יורה. ישליך כמו ירה בים (שמות ט"ו) : **ולא יקדמנה.** לא יערוך לפניו כי התרגום של לפני הוא קדם וכן במה אקדם ה' (מיכה ז') : **סללה.** הוא צבור העפר ששופכים מול העיר ועולים בה להלחם וכן ושפכו על ירושלים סוללה (ירמיה ז') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן, לא יבא, ואף לא יורה חץ, ואף גם לא יקדים אותה במגן שזה יעשו טרם שמורים חץ שמקדים מגן לבל יורו עליו מתוך העיר, ואף לא ישפוך סוללה שעושים מקום גבוה שמשם יורו אל העיר, וכ"ש שלא יתחילו לירות אחר שאף סוללה לא יהיה להם, רק. (מלבי"ם באור הענין)

לד} בדרך אשר בא בה ישוב ואל העיר הזאת לא יבוא נאם יהוה:

מלבי"ם - באור הענין למה כפל ואל העיר הזאת לא יבוא? השמש עשר מעלות, ובד"ה נזכר ששרי בבל שלחו לדעת המופת אשר נעשה בארץ? השיב על שאלת מה אמרו אליך? מה רצה במה שאמר מארץ רחוקה באו, וכי לא ידע כמה מבבל לארץ ישראל? (לד) **בדרך אשר בא בה ישוב,** וגם אף שאח"כ ישוב שנית על ירושלים מ"מ אל העיר הזאת לא יבא : (מלבי"ם באור הענין)

לה} וגנותי על העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי: (o)

מצודת דוד למעני. למען כבוד שמי : (מצודת דוד)

מצודת ציון וגנותי. מלי הגנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וגנותי, וזה יהיה **למעני** בעבור חילול ה' ובעבור מלכות ב"ד : (מלבי"ם באור הענין)

לז} ויצא מלאך יהוה ויפה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אסף וישפמו בבקר והנה כלם פגרים מתים:

רס"י ויאל מלאך ה' וגו'. לאחר שהלך ונלחם עם כוש חזר וצא לירושלים וצאתו שעה ויאל מלאך ה' וכך שנוייה בסדר עולם הגני נתן זו רוח ושמע

שמועה כמה שנאמר וישמע על תרהקה וגו' (לעיל לו) שטף שבנא הסוכן וסיעתו והולכים בזיקים והלך לו לכוש ולקח חמדת כל האולרות וצא לו לירושלים לקיים מה שנאמר (לקמן מה) יגיע מצרים וסחר כוש עליו יעבורו זו ירושלים. אחריו ילכו. זה חזקיהו, באותה שעה וישלח את תרתן ואת רב סרים הם הנזכרים בספר (מלכים ב יח) והם המלכים שנאמר עליהם ששלח אחר השמועה שנא' (לעיל לז) וישלח מלכים אל חזקיהו ולא הם באו עם רבקה בשליחות הראשון ועל אותן הספרים השיבו וסיעתו (שם) בזה כך לעגה כך אותה שעה וילא מלאך ה' ויכה וגו', כלם מלכים קטורי כתרים בראשיהם וקטן שכולם היה שר על שני אלפים שנאמר (לעיל לו) ואתנה לך אלפים סוסים ואיך תשיב את פני פחת אחד וגו' למדנו על קטן שבפחותים שהוא שר על אלפי איש ונפלו הם וגייסותם : (כ"ז)

מצודת דוד ויצא מלאך ה'. לאחר שנלחם בכוש חזר ובא לירושלים ואז יצא מלאך ה' וגו'. וישכימו בבוקר. שנחריב והמעט אשר נשאר חיים : (מצודת דוד)

לז ויסע וילך וישב סנחריב מלך אשור וישב בנינוה :

כ"י וישב בנינוה. היא ראש המלכות כענין שנאמר (בראשית י) מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה : (כ"י)

מצודת דוד בנינוה. היא ראש למלכות אשור : (מצודת דוד)

לח ויהי הוא משתחוה בית נסרף אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הנהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט וימלך אסר חדן בנו תחתיו : (o)

כ"י בית נסרוד. נסר מתיבתו של נח כדמפורש באגדת חלק : הכהו בחרב. שאמר אם תליל אותי שלא יהרגוני בני מלכותי שהבאתי בניהם כאן ומתו אקריב שני בני לפניך עמדו והרגוהו : (כ"י)

מצודת דוד בית נסרוד. נסר מתיבתו של נח היה לו לאלוה ובעת אשר השתחוה לה הכוהו בניו : והמה. בני סנחריב אשר הכוהו : (מצודת דוד)

א בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת וַיְבֹא אֵלָיו יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּץ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה צוּ לְבֵיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה:

כס"י **בימים ההם.** שלשה ימים לפני מפלתו של סנחריב חלה חזקיהו ויום ג' כשעל' צית ה' הוא יום מפלתו של סנחריב והוא י"ט ראשון של פסח: כי מת אתה ולא תחיה. מת אתה בעוה"ז ולא תחיה לעה"ב משום דלא נסבת איתתא כו' כדאיתא בצרכות: (כס"י)

מצודת דוד **בימים ההם.** ארז"ל שהיו שלשה ימים לפני מפלת סנחריב: **למות.** ר"ל חולי אנושה ומסוכנת שיש בה כדי למות: **צו.** היה מצוה על עניי ביתך: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **בימים ההם,** אויבי האדם הם שלשה. **א.** האויב היותר חיצוני, והוא האויב שיבא עליו מבחוץ מזולתו מבני אדם. **ב.** האויב הקרוב אליו, והם כחות הגוף והרכבתו, אשר יען הורכב והומזג מדברים שונים מתנגדים, עת יופר הברית ביניהם ויתגברו הכוחות המתפעלים על הפועלים, אז האניה חשבה להשבר. **ג.** האויב היותר פנימי, הם רוע התכונות המדות והתאוות השתולים בנפשו, והפלס בידו להטותם כפי בחירתו, ועת לא ימשול ברוחו, יחליא את נפשו ויטביענה במצולות האבדון, והנה חזקיהו נקבצו באו עליו רגשת שני האויבים החיצונים, כי שלשה ימים לפני בוא סנחריב האויב הנכרי אל שעריו, גם האויב היותר קרוב אליו שהם תחלואי המזג ומדוי ההרכבה סביב שתו עליו להאבידו. וזה ספר כי בימים ההם חלה חזקיהו למות, וכבר תראה איך דוד אבי אביו, התאונן ויתפלל ונתן תודה תמיד על הצלת שני האויבים הקשים האלה, כמו שבארנו כ"פ בספר תהלותיו, וראה ביחוד (קאפיטל וא"ו, ל' מ"א), אמנם עת ינצח האדם האויב היותר פנימי, שהוא עת יטיב מעשיו, ונפשו ושכלו יהיה להם שלום אמת. כי אז גם שני אויביו החיצונים יכנעו מפניו. וע"ז עת בא ישעיה להעירו, כי מת הוא ולא יחיה, כי חסר לו ענין פנימי שהוא סבת חיים האמתיים הנצחיים כמ"ש חז"ל על זה, אז ראה ויבן מה לעשות: (מלבי"ם באור הענין)

גב וַיִּסַּב חֲזַקְיָהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה:

מצודת ציון הקיר. הכותל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ויסב**, להתפלל בכונה שלמה, והדרש ידוע, כי לכן הסב פניו אל הקיר כדי שלא יטרידוהו בני הבית ויוכל להתפלל מקירות לבו : (מלבי"ם באור הענין)

גג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי יְהוָה זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאֶמֶת וּבְלִבְ שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיִּבְרַךְ חֲזַקְיָהוּ בְּכִי גְדוֹל: (o)

רס"י חנה ה'. חיה רחמנותך : (רס"י)

מצודת ציון **אנה**. הוא ענין לי בקשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ויאמר**, הנה השלמות תנאיה שלשה. **א**. שלמות העיון תולדות השכל, והוא האמת, שלא יאמין בשוא נתעה אך ישיג ויאמין האמת באמונות ובדעות, עז"א זכור את אשר התהלכתי לפניך באמת. **ב**. שלמות השכל המעשי, והוא שהמעשה הטוב אשר יעשה לא יהיה אמצעי אך תכלית לעצמו, והוא שלא יעשה המעשה הטוב בעבור איזה דבר אחר, תועלת חיכוני גופני או נפשי מתקות שכר בזה או בבא, שאז אין לבבו שלם, רק מתחלק בין הפעולה ובין התכלית של הפעולה, שהוא חוץ מן הפעולה, ומעשה ההוא לא נקרא מעשה בחיוריית כמו שהתבאר בפילוסופיא של המדות במה שאחר הטבע, רק שיעשה הפעולה בעבור חק עליון כולל אשר רשמה התבונה המעשיית לעצמה, שיפעל הדבר הטוב בעבור שהוא טוב, ובעבור שרשה מהתבונה העליונה העוללת שהוא השייית, ועז"א **ובלב שלם**. **ג**. שלמות הפעולות בעצמם שלא ימנעוהו מעכבים ולא יעצרוהו מונעים מלהוציא שלמות לבבו אל פועל המעשה, ועל זה אמר **והטוב בעיניך עשיתי** : (מלבי"ם באור הענין)

גד וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֶל יִשְׁעִיָּהוּ לֵאמֹר: **גה** הֲלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל חֲזַקְיָהוּ כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָוִד אָבִיךָ שָׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ רְאִיתִי אֶת דְּמָעֹתֶיךָ הֲנִי יוֹסֵף עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה:

רס"י הנני יוסף. הנני הוא חקר יוסף על ימך : (רס"י)

מצודת דוד **הנני יוסף**. הנני הוא אשר יוסף : (מצודת דוד)

מצודת ציון **המעלות**. המדרגות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שמעתי את תפלתך, ר"ל התקבצו פה שני הדברים שבעבורם יציל ה' וימליט. א. בעבור הזכות וזה היה ענין תפלתו שעורר והזכיר זכיותיו. ב. מצד הרחמים וזה פעל בדמעותיו שעורר רחמים, ואחרי כי נרפא הנפש וסר האויב היותר פנימי, הנה יסור גם האויב החיצוני בערכו שהוא המחלה והנני יוסף על ימיד וגוי. וגם וכ"ש כי יסיר האויב היותר חיצון וקל בערכם שהוא, כי. (מלבי"ם באור הענין)

ו ומכף מלך אשור אצילך ואת העיר הזאת וגנותי על העיר הזאת:

רס"י ומכף מלך אשור אצילך. למדנו סלפני מפלת סנחריב חלה : (רס"י)

מלבי"ם - באור הענין ומכף מלך אשור אצילך, ונוסף לזה כי לא אושיע את העיר בדרך הטבע, רק וגנותי על העיר שתהיה ישועתה בדרך נס השגחיי, ובספר מלכים הוסיף כי ההגנה הזאת שהוא התנוסס הנס יהיה למעני ולמען דוד עבדי, כי בעבור הדור ההוא היה די בישועה טבעיית, אבל יהיה לקדש השם שהוא למעני, ולהצמיח קרן בית דוד שהוא למען דוד עבדי (מלבי"ם באור הענין)

ז וזה לך האות מאת יהוה אשר יעשה יהוה את הדבר הזה אשר דבר:

רס"י וזה לך האות. שתתרכא ויתוספו ימיד כמפורס למטה, ובמלכים (ב' כ') שאל לו מה אות כי אעלה : (רס"י)

מלבי"ם - באור הענין וזה לך האות, בספר מלכים נזכר כי ישעיה אמר וזה לך האות הלוך הצל עשר מעלות אם ישוב עשר מעלות, ויאמר חזקיה נקל לצל לנטות עשר מעלות לא כי ישוב הצל אחורנית עשר מעלות, ויקרא ישעיה אל ה' וישב את הצל במעלות אשר ירדה במעלות אחז אחורנית עשר מעלות, הכונה לדעתי, כי אחרי שהלך השמש ביום ההוא עשר שעות, בהכרח היה הדבור הזה עשר שעות על היום והיום הבינוני י"ב שעות נמצא היה זה שתי שעות קודם הלילה, מבואר כי המופת שרצה ישעיה לעשות תחלה שהצל ילך לפניו עשר מעלות, לא היה אפשר לעשותו עם השמש, כי השמש היה קרוב מהלך שתי שעות אל האופק המערבי, ולא יוכל לילך לשם מהלך עשר שעות, ובהכרח שרצה שיהיה הנס רק בהצל

שהצל יתארך עשר מעלות, והשמש תשאר במקומה. כי אם תלך גם השמש בדרך ההוא תבא מהלך שמונה שעות תחת האופק, ויהיה שתי שעות אחר חצות לילה, ואין צל ומצל, ולכן השיב חזקיה, אחר שאתה רוצה לעשות המופת בצל לבדו, זה מופת קל, שהצל ינטה עשר מעלות בלא השמש, לא רק כי ישוב הצל אחורנית עשר מעלות, שבצד זה תוכל גם השמש לשוב עמו לצד מזרח עד סמוך לאופק המזרחי, וזה יהיה נס ופלא, וזה סיפר פה בבאור יותר, במ"ש הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה, שהוא שירדה השמש (כי הצל הוא לשון זכר) [במעלות אחז שאחז תקן הכלי הזה] ובשמש מוסב על הנני משיב בשמש, שההשבה תהיה ע"י השמש שתשוב, לא ע"י הצל, רק השמש בעצמה תשוב אחורנית עשר מעלות, ועז"א ותשב השמש עשר מעלות לא הצל: [הערה: במלכים נזכר כי ישעיה רצה להשיב את הצל, וחזקיה אמר נקל לצל לנטות עשר מעלות, וזה דבר מתמיה מאד, איך זה נקל? הלא ידוע שנטיית הצל תהיה מנטיית השמש, ומי יטה השמש זולתי מי שאמר יהי מאורות ויהיו? ואם נטיית הצל לפניו היה קל בעיניו, מדוע לא יהיה קל נטייתו לאחוריו? עד שהרלב"ג במלחמותיו כתב בזה שהמופת היה מצד תנועת העננים אשר מנהגם כשיתנענעו תחת השמש להביא את ניצוץ השמש אל זולת מקומו, וישעיה אמר שיחדשו לפי שעה אדים מתנענעים מביאים את השמש במהירות נפלא, ולפי שראה חזקיהו אז מתנועת הרוח אז וקצת האדים שהיו תחת השמש שנקל עתה להשיב הצל אל מקום ההוא בקש שיהיה הענין בהפך זה, כדי שיוכר מופת ה', עכ"ד, והכתוב פה קורא ותשב השמש עשר מעלות, ובד"ה נזכר ששרי בבל שלחו לדעת המופת אשר נעשה בארץ: ע"כ]: (מלבי"ם באור הענין)

חזקיה הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחורנית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה: (o)

רש"י הנני משיב. אחורנית עשר מעלות את הכל אשר ירדה: כל המעלות. כמין מדרגות עשויות כנגד החמה לבחון בהם שעות היום כעין אורלוגין שעוקין האומנין: אשר ירדה. מיהרה לירד ונתקצר היום י' שעות ציוס שמת אחז כדי שלא יהו מספידין אותו ועלו עכשיו לאחוריהם ציוס שנתרפא חזקיהו וניתוספו על היום י' שעות: (רש"י)

מצודת דוד הנני משיב. מעלות היו עשויות מול החמה לבחון בהם שעות היום כי כל שעה ירד הצל מעלה אחת ואמר הנני משיב את הצל עשר מעלות לאחוריו להאריך היום עשר שעות: אשר ירדה. ר"ל את הצל אשר כבר ירדה: במעלות אחז. כי אחז בנה המעלות האלה: בשמש אחורנית. מוסב למעלה לומר בנטיית ניצוץ השמש אשיב הצל אחורנית

עשר מעלות : **ותשב השמש**. ר"ל שכן היה כי שבה ניצוץ השמש עשר מעלות אשר ירדה וא"כ שב גם הצל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור המלות **במעלות אחז**. כלי מראה השעות עפ"י הצל שתקן אחז. **ובשמש**, ר"ל עם השמש, שהשמש עצמה תשוב, וכן אמר אשר ירדה (מלבי"ם : באור המלות)

טו מִכְּתָב לְחִזְקִיהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּחֵלְתוֹ וַיְחִי מִחֲלִיו :

רפ"י מכתב. ת"י כתב אודאה על ניסא לאיתעבד לחזקיה : (רפ"י)

מצודת דוד **מכתב לחזקיהו**. מכתב זה היה לחזקיהו ר"ל הוא כתב הודאה זו : **בחלותו**. בעבור שהיה חולה ונתרפא מחליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויחי**. ענין רפואה כמו עד היותם (יהושע ה') : (מצודת ציון)

זו אֲנִי אִמְרָתִי בְדַמִּי יְמֵי אֵלֶכָה בְּשַׁעְרֵי שְׂאוֹל פְּקַדְתִּי יְתֵר שְׁנוֹתַי :

רפ"י אני אמרתי בדמי ימי. כשראיתי ימי בדמי, בשממון וחריסה כמו נדמה כל עם כנען (לפני' א) כלומר כשחליתי אמרתי אלכה בשערי שאול עתה אמות, לפי שעד אותו היום לא נתרפא חולה : פקדתי יתר שנותי. כמו (במדבר לא) לא נפקד ממנו איש נחסרתי שאר שנותי ויונתן תירגם על דוכרני לטב איתוספו על שני נפקדתי לטובה ונתייתרו שנותי : (רפ"י)

מצודת דוד **בדמי ימי**. בכריתת ימי אלך אל הקבר : **פקדתי**. חסרתי שנותי הנשארים עד מלאת השנים הקצובים לרוב בני אדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בדמי**. ענין כריתה וכן ער מואב נדמה (לעיל ט"ו) : **פקדתי**. ענין חסרון כמו יפקד מושבך (ש"א כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אני אמרתי בדמי ימי**, המליצה תצייר את הזמן, הולך ומתנענע תמיד מעת הולד האדם עד מותו, שאז ידמו הימים וישתוקו מתנועתם, והנה הזמן בעצמו הוא אפס, והוא רק תנאי השגת הדברים הנמצאים בפועל בערך השגתנו שאנו משיגים כל הדברים נקשרים עם חלק מחלקי הזמן, ועת ישיב הדבר המוחש אל האפס אז גם הזמן אפס, כי הזמן הוא רק שיעור המשך מציאות הדבר הנמצא בפעל, לא דבר נמצא באמת בפני עצמו, כמו שהתבאר בחכמת בקור השכל, עפ"ז

מצייר כי האדם בעת מותו טרם נבלה ונרקב, שהגוף עדיין קיים ונמצא בפעל, ומקושר עדיין עם הזמן כל עוד שישנו במציאות, עוד ימיו קיימים רק שהם דוממים ושותקים ואינם מתנענעים, כי תנועת הימים ופעולתם לא יצוייר רק עם תנועת הנמצא הנקשר עם הזמן שהוא חיי האדם, ובמותו הגם שהיא ככל הדברים המושגים בחוש מקושר עם הזמן, מ"מ זמנו דוממת בלתי מתנענעת, עז"א כי אמרתי **שאלכה בשערי שאול עם דמי ימי**, שטרם יבלני השאול המבלה הגוף (שזה ימלץ שהוא עדן הולך בשעריו ולא הגיע אל תוך השאול המבלה ומשיב אל האפס) אהיה נמצא בו עם ימי הדוממים והשובתים, אולם אחרי שאבוא אל בטן השאול והיכליו, שהיא אחרי אפיסת הגויה אז **פקדתי יתר שנותי**, אז יעדר הזמן המיועד לי לגמרי וישוב אל האפס, ויחסר מחשבוני השנים האלה שהיו נחשבים בחשבון חיי, אם הייתי חי: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בדמי. כמו וידום אהרן, והבי' במקום עם: (מלבי"ם באור המלות)

וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא אֶרְאֶה יְהוָה בְּאֶרֶץ הַחַיִּים לֹא אֲבִיט אָדָם עוֹד עִם יוֹשְׁבֵי חַדְלָה:

רס"י (תוספות אמרתי לא אראה יה. לא אשתמש עוד צסם של יה: בארץ החיים. חיים משתמשין זו חבל המתים אינם רשאין שנאמר לא המתים יהללויה חק למתים שאין מזכירין שם בן שתי אותיות לעולם ע"כ) : בארץ החיים. צב"ה: לא אביט אדם. חי עוד: עם יושבי חדל. שאהיה עם המתים היושבים בארץ חדלה ומנוע' מן החיים: (רס"י)

מצודת דוד לא אראה יה. עוד לא אסתכל להתבונן במעשה יה ויפרש אמריו לומר לא אסתכל מעשה יה: **בארץ החיים**. ר"ל בזה העולם כי אמות ואלך ממנו: **לא אביט אדם**. מעתה לא אביט אותן בני אדם אשר הם עם יושבי חלד ר"ל המתהלכים עם הבריות היושבים בזה העולם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **חדל**. כן נקרא העולם וכן כל יושבי חלד (תהלים מט) כי הוא מתהפך כמו כבש כשב והדומים: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אמרתי, מצייר שנית את הענין אשר ימצא בו אחרי המות, **כי שם לא יראה יה**, כי השגת השכל המקושר בגויה אשר ישיג כל הדברים ע"י תנאי הזמן והמקום, וע"י שיפשיט מושגים כוללים מן המוחשים אשר אסף בנפשו, אינו תנאי השגת השכל בעצמו, רק תנאי השגת השכל המקושר בגויה, כמו שאין מתנאי העין הבריאה שתראה

המחזות ע"י הזכוכית והאספקלריא, הגם שהם תנאי הראות לגבר שתום עינים, כי השכל המופשט מן החומר ישיג הדברים בענין יותר מעולה ועפ"י חקים אחרים משונים מן החקים שעל פיהם ישיג בעודו כלוא בגשם, עד שהנפש עת תפרד מן הגויה, לא תכיר את ה' בענין שהיתה מכרת אותו בארץ החיים, ששם ציירה לעצמה את ה', כי מהוה וממציא בזמן ובמקום, בסדר ובהמשך, סבות ומסובבים, ואז לא תדע מכל זה מאומה, כי תציירהו כפי ציורי השכל הפשוט אשר לא ידע את הזמן והמקום ומקרי המוחשים ותנאי ההגיון אשר הפשיט השכל מן השגות האלה, אך כפי היות הדברים בעצמם חוץ מן המוחש מופשטים מכל המקריים ותנאיהם, השגה אשר לא נוכל לציירה עתה כאשר לא יצייר העוור הגוונים והמראות, וז"ש **לא אראה יה**, ומבאר שכוונתו **שלא אראה יה אשר בארץ החיים**, כי שם אראה ממנו עינים אחרים נשגבים מאלה, וכן הנפשות השכלים המופשטות, הגם ששיגו זה את זה לא ישיגו עוד השגה חושיית ע"י התדבקות החוש במוחש, אך שכליית ולא יוכלו שם לצייר לעצמם אדם תופס שיעור מהמשך זמן והיקף מן המקום. עד שלא תצייר הנפש שם לעצמה ענין אדם גשמי כלל, וזה שכתוב **שלא אביט עוד אדם הנמצא עם יושבי חדל**: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בארץ החיים. נעלם מלת אשר, אשר בארץ החיים, וכן אשר עם יושבי חדל, וחדל. וחדל כמו כשב כבש: (מלבי"ם באור המלות)

זב דוּרִי נִסַּע וְנִגְלָה מִנִּי כְּאֵהָל רַעִי קִפְדָּתִי כְּאֵרֶג חַיִּי מִדְּלָה יִבְצְעֵנִי מִיּוֹם עַד לַיְלָה תִּשְׁלִימֵנִי:

רס"י דורי נסע ונגלה מני. בני דורי נסעו ממנו, נסעו כמו נסחו כמו כל יסע יתדותיו (לעיל לג) : כאוהל רעי. כאהל רועי צהמה שמיסעו מכאן ותוקעו במקום אחר כשכלה מרעה זה : קפדתי. הכרתי מהר חיי כאורג הממהר לארוג כל זה הייתי סבור, וי"ת כנחל גדודין כנחל המושך בין גדות גבוהין שאינו מתפשט ומתוך כך מימיו קלים לרוץ, ואומר אני שהוא נחל חריף ששמו אורג והוא שאמר (איוב ז) ימי קלו מני אורג חלפו עם אניות אצה (שם ט) : מדלה יצלעני. ת"י מיקר מלכותי אנא גלי סבור הייתי שעתה יצלעני מכל כבודי דלה ל' גוה וכן ודלת ראשך (שיר ז) : מיום ועד לילה תשלימני. כמו מזכר ועד נקבה כלומר מימים ומלילות תכלני וכן תירגס יונתן יממי ולילותי שלימו : (רס"י)

מצודת דוד דורי נסע. מגורי בעוה"ז נסע ונגלה ממני כמו הרועה המסיע אהלו ממקום למקום : **קפדתי**. בעבור העון כאלו בעצמי כרתי חיי חיש

מהר כמו האורג הממהר לכרות היריעה אחר שנשלמה : **מדלה יבצעני**.
מהחולי הזה ישלים ימי חיי : **מיום עד לילה תשלימני**. חשבתי אשר
מהתחלת היום עד הלילה תשלים ימי חיי כי בוודאי אמות במשך זמן
היום : (מצודת

מצודת ציון דורי. מל' מדורה : **נסע**. מל' הסעה ועקירה : **ונגלה**. מל' גלות
: **מני**. ממני : **רועי**. כמו רועה בה"א : **קפדתי**. ענין כריתה כמו קפדה בא
(יחזקאל ז) : **מדלה**. ענין חולי וכתישות כמו מדוע אתה ככה דל (ש"ב יג)
: **יבצעני**. ענין השלמה כמו כי יבצע ה' (לעיל י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין דורי, ההיקף שיקיף הזמן משך חיי האדם נקרא דור,
מענין היקף, וכל אדם י"ל דור והיקף מיוחד בהזמן, ועת תבלה הגויה
יסיר ההיקף הזה, כי הזמן בפ"ע אינו כלום, ובזה יצייר המליץ נשגבות,
כאילו ההיקף הזה הזמני, הוא אהל המאהיל ומכסה על האדם וסובב
אותו משך מציאותו בעולם המורגש, ועת יאפס הגוף יסור האהל הזה
שכסה עליו, ויכסה על נמצאים אחרים, שהוא הדור הבא, וידמה כאהל
של הרועים, אשר בכלות המרעה יסירוהו מן המקום שהיה שם אל מקום
אחר, והמקום הזה שהיה מכוסה מן האהל ישוב להיות מגולה עתה בלא
אהל, ועז"א **דורי נסע ונגלה מני**, כי יתגלה עתה מן מסך הזמן שהיה
פרוש עליו, כי לא ימצא עתה בחלק מחלקי הזמן, ובזה מצייר איך כמו
שיתרחק האהל מן המקום שהיה בו בתחלה כל עוד שיוסיפו להעתיקו
הלאה, כן יתרחק דורו ממנו כל עוד שיוסיפו הדורות להשתלשל
ולהתרחק ממנו, וכל עוד שיוסיף אהל הזמן להסתלק מדורות ההויים אל
הבאים אחריהם למלא מקומם בזמן הריק. עד שנסיעת דורו שהוא זמנו
יתמיד בלי הפסק עד סוף כל הדורות, והחוליא שלו הקבועה בשלשלת
הזמן יעתק תמיד אל זמן העבר ואל ימים קדומים. **קפדתי כארג חיי**,
המליצה תצייר הזמן הקבוע לכל אדם לימי חייו, כבגד ארוג ומתוקן,
ואת החיים בעצמם כעסק האריגה אשר בה יטוה את הבגד ההוא, כי
החיים מחוברים מעתות ורגעים אשר יתחברו אחת אחת כהאורג
שמחבר חוט אל חוט ואורגם זה בזה עד ישלם הבגד כולו, כן יתקבצו
הרגעים אלו עד ישתלם מהם הלבוש הגדול שהוא העת המיועד אל האדם
לחיות בה, ואז יסתלקו הלבוש והמתלבש, והאדם ישוב אל עולמו, וכן
דמה איוב מליצת תנועת זמנו לאורג (איוב ז' ו') אומר הנה עד עתה
קפדתי וקשרתי את חיי מן החוטים הנטוים שתי וערב שהם הרגעים
והעתות, כמו האורג, והבגד עוד לא נשלם. כי הטויה הזאת נטוית
מחוטים דקים מאד שהם הרגעים, אבל עתה **מדלה תבצעני** ע"י הדלה
והחולי אתה רוצה לבצע ולהשלים את הבגד בזמן קצר, עד כי **מיום עד**
לילה תשלים אותי להשלים מועד חיי ביום אחד, ולדלג על כל העתות
האלה ולקשרם בהבגד ביום אחד. ובציורו תפס בכח המליצה כאילו
האריגה שיארג האדם בכח לא יספיק לבצע הבגד, ולנגד זה הדלה
והחולשה היא תשגיב בכחה להשלים המלאכה, אשר לא חלו בה ידים
זריזות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דורי. הזמן שבו יחיה האדם נקרא דור, ואת דורו מי ישוחח (לקמן נג ח') מענין היקף, וכדור מענין זה, והכ"ף לדמיון, לכן נשמטה בכדור יצנפך צנפה (למעלה כב) : **ונגלה מני.** כמו ונגלית ממנו, כי הסוכך והמסוכך יסוכו זע"ז, וכן מאתי גלית ותעלי (לקמן נז ח') : **קפדתי.** חברו ביחזקאל (ז' כה) קפדה בא, והוא לדעתי מענין קשירת וכריכת הרתוק שהזכיר שם עשה הרתוק, כי על קצור מתרגם בכ"מ קפדה, וכן החיה בעלת הקוצים נקראת בעברי ובארמי קפוד, על שמתכפלת עת יבא אורב עליה, ועקרו בעברי על קיפול הרתוק או החוטים הטוים זה על זה שכורך השתי עם הערב : **מדלה.** החולאת, מדוע אתה ככה דל בן המלך : **יבצעני.** ענין גמר, כמו תשלימני, וההבדל בין בצע ובין משלים, שעם ההשלמה נקשר מושג השלמות, ותשלם כל המלאכה כי בנין שלמה היה שלם, ידי זרובבל יסדו את הבית וידיו תבצענה, כי בנין זרובבל לא היה שלם עדיין, ולכן בא בצע על מלאכת הפסד וקלקול, יתר ידו ויבצעני (איוב ו' ט'), בצע אמרתו (איכה ב' יז), ובזה הוסיף פה, שלא לבד יבצעני, מצד ההעדר, כי גם תשלימני, בערך התכלית והשלמות אשר אצלך מן האדם וקצו, וע"כ יבצעני נסתר ותשלימני נוכח כי לא ייחס הרע אל ה' : (מלבי"ם באור המלות)

גַּיַּיְ שׁוֹיְתִי עַד בְּקָר כְּאָרִי כֵּן יִשְׁבֵּר כָּל עֲצָמוֹתַי מִיּוֹם עַד לַיְלָה תִּשְׁלִימֵנִי:

רַס"י שׁוֹיְתִי. עלמי כל הלילה לסבול יסורי חולי ונתגברתי כארי לסבול : **כֵּן יִשְׁבֵּר כָּל עֲצָמוֹתַי.** כמו (שמות א') כן ירצה וכן יפרוץ כל מה שאני מתגבר כן יגבר החולי עלי לסבול כל עצמותי : (רס"י)

מצודת דוד שׁוֹיְתִי עַד בּוֹקֵר. ר"ל כשבא הלילה שמתו זמן השלמת חיי עד בוקר : **כָּאֲרִי.** ר"ל נתחזק חליי עד ששבר החולי את כל עצמותי כמו הארי המשבר עצמות החיה הנטרפת בפיו : **מִיּוֹם וכו'.** ר"ל חשבתי שוב אשר מהתחלת היום עד הלילה תשלים ימי חיי כי אמות במשך זמן היום : (מצודת דוד)

מצודת ציון שׁוֹיְתִי. שמתו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שׁוֹיְתִי, לעומת זה התחזקתי בלילה נגד הדלה והחולשה הרוצה לבצע המלאכה, ונדמיתי נגד הדלה הזאת כארי להתגבר על הדלה, אבל אז הארי הזה שהעמדתי נגד הדלה, כן כמו שהוא ארי כן כמו ארי **ישבר עצמותי,** מצייר כי נגד החולשה הגדולה שהיה לו אשר דמה כי ימות בלילה, נטפל אל חליו קדחת חזקה, עד שהתגבר מאד מסבת החום הקודח, ויעצם בכח רב נגד החולי, אבל הקדחת הזה עצמו אשר היא אש זרה, נדמית לו כאריה טורף השובר כל עצמותיו, עד שאני

חושב שנית כי מיום עד לילה תשלימני, שחוזק הקדחת הוא יסבב
השלמת הבגד שהיא המיתה : (מלבי"ם באור הענין)

יד כסוס עגור כן אצפצף אהגה פיונה דלו עיני למרום אדני עשקה
לי

ר"י כסוס. כמו כסוס והוא שם עוף : כסוס עגור. כמו כסוס ועגור,
(ד"א) כעוף זה שתפסוהו בגרונו והוא מלפפך וכן ת"י כסוסיא לחייד
ומנליף : עשקה לי. כמו עשוק אותי לקחני מיד מלאך המות וערצני להנכל
ל' ערבות גרנטיא"ה בלע"ז כמו (תהלים קיט) ערוב עבדך לטוב : עשקה
לי. עשוק אותי מידו כאשר תאמר רפא נא לה (במדבר יב) רפא אותה :
(ר"י)

מצודת דוד כן אצפצף. מגודל הכאב הייתי מצפצף כעופות והומה כיונה :
דלו עיני למרום. הורמו עיני להביט השמים לעזרתך ואמרתי ה' עשוק
ממני החולי הזה והמתק והכשר לי : (מצודת דוד)

מצודת ציון כסוס עגור. כמו כסוס ועגור והם מיני עופות וכן ותור וסיס
ועגור (ירמיה ח) : אצפצף. ענין השמעת קול עופות : אהגה. כן נקרא
המיית היונה כמו וכיונה הגה נהגה (לקמן נט) : דלו. ענין הרמה כמו
ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל). עשקה. ענין לקיחה וחטיפה ואמר
בלשון שאלה : ערבני. היטב והכשר לי וכן ערוב עבדך לטוב (שם קיט)
והוא מענין מתיקות כמו ושנתי ערבה לי (ירמיה לא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כסוס עגור, מצייר איך התרוצצו אז בקרבו שני
רעיונות מתנגדות, בצד אחד, כבר חשב שהוא מוכן ללכת אל בית מועד
לכל חי, וחשב מחשבת כי הוא דומה כסוס ועגור, שהם ממשפחת העופות
הנוסעים, כמ"ש ותור וסיס ועגור שמרו את עת בואנה, וכמו הסוס ועגור
המצפצפים בתחלת החורף עת יראו כנפי המות פרושים על כל ילדי
הטבע, לנסוע אל ארצות החמות כן אצפצף אנכי. ודלתות הכתוב
מגבילים כסוס עגור כן אצפצף דלו עיני למרום, אהגה כיונה ה' עשקה
לי ערבני. ר"ל כסוס עגור כן אצפצף למקומי כי דלו עיני למרום, עיני
נשואים אל מקומי במרום, שנפשי נושאת עיניה עת ראתה בני הטבע אשר
סביבה גועים ומתים, לשוב לשמים אל מקומה, כצפורי הנסיעה
המעופפים בענין כזה אל ארץ צלצל כנפים. אולם מצד אחר אהגה כיונה
כמו היונה השומרת את קנה ולא תסור ממנה בשום זמן, וכדמיון זה
נדמית נפשי עתה בראותה כי המות בא לעשוק את קנה, תצעוק כיונה
לאמר, ה' עשקה לי הנה רוצים לעשוק את קני, ערבני מיד העושקים
האלה, והצילני מיד המות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כסוס עגור**. ממיני עופות הנוסעים (ירמיה ח' ז') : **עשקה לי ערבני**. דוגמתו, ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים (תהלות קי"ט), עושקי אדם בעת ההיא היו מבקשים ערבון לפדיונם : (מלבי"ם באור המלות)

טו **מה אֲדַבֵּר וְאָמַר לִי וְהוּא עֹשֶׂה אֲדַדָּה כָּל שְׁנוֹתַי עַל מַר נַפְשִׁי:**

רס"י **מה אֲדַבֵּר**. שָׁבַח וְקִילּוּסִין לַפְּנֵיו וְהָרִי אָמַר לִי נַחֲמוּת וְהוּא עֹשֶׂה אֲדַדָּה כָּל שְׁנוֹתַי. כְּמוֹ (צִרְאֵ' לֹא) וְתַדַּד שְׁנֹתַי אֲתַנּוּדַד מִכָּל שְׁנֹתַי לְקַלְס לַפְּנֵיו, י"ת שְׁנוֹת ל' שָׁנִים : **עַל מַר נַפְשִׁי**. שְׁהִיתָה מֵרָה וְנַחֲמַתְנִי : (רס"י)

מצודת דוד **מה אֲדַבֵּר**. ר"ל הרבה שבח וקילוסין יש לי לדבר כי הוא אמר לי נחמות והוא עשן : **אֲדַדָּה**. לִכֵּן אֲנַדְּד כָּל הַשִּׁנָּה לְקַלְס לַפְּנֵיו עַל נַפְשִׁי שְׁהִיתָה מֵרָה וְנַחֲמַתְנִי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מה אֲדַבֵּר**. מַלְתָּ מֵהָ יוֹרָה עַל הַרְבּוּי וְכֵן מֵהָ רַב טוֹבֶךְ (תְּהִלִּים לֹא) : **אֲדַדָּה**. מַלְשׁוֹן נְדִידָה : **שְׁנוֹתַי**. מִלִּי שִׁנָּה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **מה אֲדַבֵּר**. מִסְפָּר כִּי עַת שׁוֹטְטָה נַפְשׁוֹ בֵּין שְׁתֵּי הַסְּעִיפִים הָאֵלֶּה, חוֹשֶׁבֶת עַל מִקּוּמָהּ בַּשָּׁמַיִם, וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל קִנְיָהּ בָּאָרֶץ, הַשִּׁיב אֶל לְבוֹ לֵאמֹר, מֵהָ אֲדַבֵּר. ? לְמָה זֶה לְרִיק אֲתַפְּלֵל, שִׁיעַרְבִנִי הִי מִיַּד הַמּוֹת הַעוֹשֶׂק, וְהֵלֵא וְאָמַר לִי וְהוּא עֹשֶׂה, וְהִי כִּבְרָ אָמַר לִי כִּי מֵת אֲתָה וְלֹא תַחִיָּה, וְגַם וְהוּא עֹשֶׂה אֶת אֲשֶׁר אָמַר, כִּי הַחֹלִי מִסּוֹכְנַת עַד מוֹת, וּמֵהָ יוֹעִיל תַּפְּלַתִּי נֶגֶד הַגְּזִירָה, בְּצִיּוֹר הַזֶּה שֶׁמְצִיֵּר אֵיךְ הַתִּיאֵשׁ עֲצָמוֹ וְחָשַׁב כִּי לֹא יַחִיָּה, שֶׁב לֵאמֹר. אֲנִכִּי כִּבְרָ אֲדַדָּה כָּל שְׁנוֹתַי עַל מַר נַפְשִׁי, בְּמַחֲשַׁבְתִּי כִּבְרָ דִלְגַתִּי עַל כָּל שְׁנוֹתַי, וְכִבְרָ נִדְדַתִּי וְדִלְגַתִּי גַם עַל מַר נַפְשִׁי, כִּבְרָ הִיָּה בְּעֵינַי כִּאִילוֹ דִּדְתִי עַל הַשָּׁנִים שְׁנוֹתָרוֹ לִי לַחִיּוֹת וְדִלְגַתִּי עֲלֵיהֶם כִּאִילוֹ אֵינָם עוֹד בְּמַצִּיאוֹת, וְגַם דִּלְגַתִּי עַל מַר נַפְשִׁי שֶׁנַּפְשִׁי הַמֵּרָה הַתַּחִּילָה לְהַרְגִיעַ וּלְשַׁכּוֹחַ עֲמֵלָה, וְלִהְיוֹת אִיֵּעַ אֶל דְּרַכָּה דֶּרֶךְ כָּל חַי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אֲדַדָּה**. כְּמוֹ אֲדַדְּסָם עַד בֵּית אֱלֹהִים, דּוֹלֵג עַל אֵיזָה דָּבָר, וּמִלַּת אֲדַדְּסָם מוֹסֵב לְשִׁתִּים, וְכֵן מַלְתָּ עַל, אֲדַדָּה (עַל) כָּל שְׁנוֹתַי (אֲדַדָּה) עַל מַר נַפְשִׁי : (מלבי"ם באור המלות)

טו **אֲדַנִּי עֲלֵיהֶם יְחִיו וְלִקְלָ בָּהֶן חַיִּי רוּחִי וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי:**

רס"י **אֲדַנִּי עֲלֵיהֶם יְחִיו**. י"ת ה' עַל כָּל מִיתֵיָא אֲמַרְתָּ לְאַחִיאָה : **וְלִכָּל צָהֵן**

חיי רוחי. וקדם כלהון אחייתא חיי רוחי, ואני אומר לפי פשוטו ה' עליה' על שנותי הנזכרי' לעיל, אדדה כל שנותי (ה') שיכן שכנו וחסדו עליהם ואמר לי על פי נביאו יחיו. ולכל זהן חיי רוחי. ולכל דבר אשר תלויין זהן חיי רוחי אמר ה' עליהם ויחיו. ותחלימני. מעתה ידעתי שתחלימני ותחייני, תבראני ותחזקני כמו (איוב לט) יחלמו בניהם : (רס"י)

מצודת דוד **אד' עליהם יחיו.** על כל המתים גזר ה' שיעמדו בתחיה : **ולכל בהן.** וראשון שבכולם החיה רוחי כי הייתי קרוב למות : **ותחלימני.** שלחתי לי בריאות ונתת לי החיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותחלימני.** ענין בריאות וחזוק כמו יחלמו בניהם (איוב לט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' אבל אז, ה' אמר עליהם, היינו על שנותי הנזכרות. שיחיו, אני התיאשתי והי נתן חלקי בחיים, ולכל בהן חיי רוחי היינו ה' אמר לכל בהן והוא אל כל הדברים הממלאים את שנותי (שהוא על כל תולדות הימים), אמר ה' חיי רוחי, שכולם יהיו מוכנים להחיות רוחי, ותחלימני ותחייני, ועתה נדמה כאילו החלמתני והחיינתני, ר"ל הכל נדמה לי עתה כחלום, כאילו חלם לי שנמשלתי עם יורדי בור, והי החיה אותי בתחיה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ה' עליהם. מלת אמר שבפסוק הקודם נמשך גם פה, ה' (אמר) עליהם יחיו (ועליהם ר"ל על שנותי) (וה' אמר) לכל בהן (ר"ל בשנותי). חיי רוחי ותחלימני, מענין חלום לילה : (מלבי"ם באור המלות)

גזר הנה לשלום מר לי מר ואתה חשקת נפשי משחת בלי כי השלכת אחר' גוף כל חטאי :

רס"י הנה לשלום מר לי מר. כשנתצטרתי שלום אף הוא לי מר שהרי תלו לי הרפואה בזכות אחרים כה אמר ה' אלהי דוד אביך (לעיל לז) למעני ולמען דוד עבדי כאן הודעתני שאני חוטא כך פירשו חכמים אבל לפי יסוד המקרא משמע הנה לשלום מר לי מר כשנתצטרתי מאתך להושיעני מיד סנחרב מר לי מר על חלוי שהייתי נטוי למות ולא שמחתי בצורה ואתה בטובך חשקת נפשי מצלי רדת שחת : (רס"י)

מצודת דוד **הנה לשלום.** הנה בחלוי מה שהייתי מצפה לשלום ולבריאות היה נתוסף לי מר על מר ר"ל כאב על כאב : **ואתה.** אבל אתה בטובך

חשקת נפשי להעלותה משחת המבלה והוא הקבר : **כי השלכת**. אחז במשל מדרך האדם המשליך דבר מה אחורי גופו לבל יראוה ר"ל הסתרת עין מחטאי ומחלת עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חשקת. מל' חשק ותאוה : **משחת**. הוא בור הקבר : **בלי**. מל' בליה ורקבון. גוד. גופך כמו גוי נתתי למכים (לקמן נ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה ועתה אני רואה כי **לשלוש הומר לי המר**, שהמיר והחליף ה' את המר והמרירות אל שלום, שתחת המר שהיה לי הבטיח לי שלום, כי הבטיח לו עוד ימים ושנים וגם התשועה מיד סנחריב, וזה היה תמורת המר והיסורין שסבל, (מר האי מענין תמורה, והשני מרירות ולשון נופל על הלשון). **ועתה רואה אני כי חשקת את נפשי מן השחת המבלה**, כאילו בעת ראית את נפשי עומדת בשערי שחת ומוכנת להבלות, אז חשקת בה ואהבת אותה בחשק עצום, עד שמרוב חשקך אותה **השלכת אחרי גוד כל חטאי**, כענין על כל פשעים תכסה אהבה, שע"י החשק מחלת כל חטאתיה (והמליצה שעת ראה ה' שעומד בסכנה רחם עליו ומחל עונותיו): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מר לי מר. מר הראשון מנע"ו, מענין חליפין ותמורה, ומצאנוהו בפתח. מי בז ליום קטנות, טח מראות עיניהם, ולי לשלום, מורה הגבול שאליו, כמו והפכתי אבלם לששון. בלי מן בלה, כמו שבי דלי, מן שבה דלה : (מלבי"ם באור המלות)

יחז כי לא שאול תודך מות יהלך לא ישברו ירדי בור אל אמתך:

רפ"י כי לא שאול תודך. אם הייתי מת לא הייתי מודה לך על הנס של מפלת סנחריב ולא הייתי סובר אל אמתת הבטחתך שהבטחתי עליו : (רפ"י)

מצודת דוד כי לא שאול תודך. מי שהוא בשאול אינו מודה לך ר"ל אם הייתי מת לא הייתי מודה לך על מפלת סנחריב : **מות יהלך**. אנשי מות לא יהלך ומלת לא משמשת בשתים וכפל הדבר במ"ש : **לא ישברו**. האנשים אשר כבר ירדו אל הבור לא יקוו שתאמת להם הבטחתך כי אין להם תועלת בעניני זה העולם ור"ל אם כבר הייתי מת לא הייתי מקוה עוד על מפלת סנחריב כאשר הבטחת : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישברו. ענין תקוה כמו עיני כל אליך ישברו (תהלים קמה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי לא, כי ההודאה להודות לך על טובך לא יצויר רק

אם אהיה קיים לא אם אהיה נפסד בשאול, ולהללך לספר שבחי מעשיך
ג"כ רק החי יוכל להלל מעשיך, וגם לשבר אל אמתך שהוא קיום
הבטחתך על העתיד, גם זה לא יצוייר רק בחיים לא ביורדי בור, ומבאר
דבריו. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אל אמתך. תחת את, כמו וירדפו אל מדין, ויען
שאמתת ההבטחה היא עתידה לא הוה, וצריך ליחל עליה, בא הגבול
שאליו, שיקוו ויחכו אל אמתך : (מלבי"ם באור המלות)

יט חי חי הוא יודך פמוני היום אב לבנים יודיע אל אמתך:

רס"י חי חי. ל' בני אדם חיים כלומר כקיש בני אדם חיים בעולם זה חי
וזה חי יולדת ההודאה מזיניהם : יודיע. אקספ"ר זלע"ז (ס"א חי חי
אתה חי ונאה להודות לחי) : אל אמתך. האב מודיע ומכוין דעת בנו אל
אמתך להאמין בך : (רס"י)

מצודת דוד חי חי. כל חי חי הוא יודך : כמוני היום. כאשר אני היום
בחיים ומודה לך. אב לבנים. כל אב מלמד לבניו ומודיעם אמתתך
וכאומר הנה כמו כן אעשה גם אני כשאחיה ואוליד בנים אלמדם
ואודיעם אמתתך : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל אמתך. את אמתך וכן וירדפו אל מדין (שופטים ז) : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין נגד מ"ש כי לא שאול תודך, כי רק חי יודך על שהוא
חי, ור"ל החי בעבור שהוא חי הוא יודך, ולא הנעדר בשאול יודך בעבור
שאינו חי, כי זה אי אפשר משתי פנים. א. כי ההודאה היא רק על טובת
החיים ובשאינו חי לא יודה על טובה שלא קבלה, ב. כי הנעדר לא יצוייר
שיודה וישבת, וזה פרט במ"ש רק חי יודך, ורק בעבור שהוא חי, (ומגביל
נגד כי לא שאול תודך, רק בעבור שהוא חי, ולא מות יהלך רק מי שהוא
חי), ונגד מ"ש לא ישברו יורדי בור אל אמתך, מפרש כי רק כמוני היום
אב לבנים, רק כמוני אשר אהיה מעתה אב לבנים אשר אוליד, רק איש
כמוני יודיע אל אמתך. יודיע לבניו קיום הבטחתך שהבטחת לדור דור,
לא כן אם ירדתי בור לא נתקיימה אמתך לדור אחרון : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אב לבנים. אין הלמ"ד גבול שאליו, רק למ"ד
הצירוף אב של בנים, כמוני היום : (מלבי"ם באור המלות)

כז יְהוָה לְהוֹשִׁיעַנִי וּנְגִינֹתַי נִנְגְנָן כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ עַל בֵּית יְהוָה:

מצודת דוד ה' להושיעני. ר"ל ה' אמר להושיעני מהחלי וכן עשה ודוגמתו להרגו בערמה (שמות כא) ור"ל שחשב להרגו וכן עשה : **ונגינותי ננגן**. נגינת השבח הזה אנגנה אני והמשוררים בבית ה' כל ימי חיינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונגינותי. מל' נגון וזמר : **על בית**. כמו בבית על במקום בי"ת וכן עמדתם על חרבכם (יחזקאל לג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' להושיעני, גם בעתיד, **ונגינותי** הנגינות שהייתי מנגן לצרכי לשמור בהם נגן מעתה כל ימי חיינו **על** ובעבור בית ה', כי הקדשתי נגינותי ושמחות עתותי לשמים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות להושיעני. כמו להרגו בערמה : **על בית ה'**. בבית ה', כמו ועל חרבך תחיה : (מלבי"ם באור המלות)

כח וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ יִשְׂאוּ דְבַלְתַּת תְּאֲנִים וַיִּמְרְחוּ עַל הַשָּׁחִין וַיְחִי:

רש"י דבלת תאנים. דבלת העשויה מתאנים כשהן לחין קרויין תאנים וכסנדרסין צעיגול קרויין דבלה : וימרחו. ויחליקוה לדבקה על השחין ונס בתוך נס היה שאף צקר חי שנותנין עליו דבלה מסריח אלל הקב"ה נתן דבר המחבל לתוך דבר המתחבל ומרפא : (רש"י)

מצודת דוד ישאו. יקחו חתיכה מתאנים דרוסות להניח תחבושת על השחין וירפא : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישאו. יקחו : **דבלת תאנים**. חתיכת תאנים יבשות הנדרסות יחד עד שנעשה גוף אחד וכן ויתנו לו פלח דבלה (ש"ב ל) : **וימרחו**. ענין טיחה וכדרך התחבושת ובדרז"ל מפני שהוא ממרח (שבת קיו) : **השחין**. מין נגע שנחלה על ידה וכן שחין אבעבועות (שמות ט) : **ויחי**. ענין רפואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויאמר ישעיהו, חוזר לשלמעלה, מספר כי הרפואה היתה הפך הטבע, כי הדבלת תאנים ממרק את השחין ומדוהו, ובו נרפא בדרך נס, וע"ז. (מלבי"ם באור הענין)

כט וַיֹּאמֶר חֲזַקְיָהוּ מָה אוֹת כִּי אָעִלָּה בֵּית יְהוָה: (o)

רס"י מה אות. מה טוב ומה נאה אות זה הניתן לי אֶסֶר אַעֲלֶה בַּיּוֹם הַזֶּה :
(רס"י)

מצודת דוד מה אַוֹת. מה טוב ומה נאה האות הנפלא הזה אשר נרפאתי
ואוכל לעלות לבית ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון מה אַוֹת. מלת מה יורה על גודל הדבר וחשיבותו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מדברי הכתוב פה נראה שחזקיה לא שאל אות, ובמלכים סבר שאחר שאמר ישעיה ישאו דבלת תאנים, אמר חזקיה מה אַוֹת כִּי יִרְפָּא ה' לִי, ויאמר ישעיה הלוך הצל עשר מעלות, מבואר שמה שאמר מה אַוֹת כִּי אַעֲלֶה בַּיּוֹם הַזֶּה שאל אות ומופת, ואיך הפך פה הסדר ? וגוף הדבר זר מאד שיעשה ה' נס גדול כזה בעבור דבר קטן כמוהו, ומה היה הצורך אל נס גדול כזה (עיי' קאפיטל צ"ט) : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-לט

א בַּעַת הַהוּא שְׁלַח מְרֹדֶךְ בִּלְאֲדָן בֶּן בִּלְאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה
אֶל חֲזַקְיָהוּ וַיִּשְׁמַע כִּי חָלָה וַיִּחְזַקְיָהוּ :

רס"י וישמע כי חלה ויחזק. היה למוד לאכול צלש שעות וישן עד ט' כיון שחזר גלגל חמה לחזקיהו כשעמד משנתו בט' שעות מלא שהוא שחרית בקץ להרוג את כל עצדיו אמר הנחתם אותי ישן יומם ולילה עד הבקר אמרו לו גלגל חמה הוא שחזר אמר להם ומי החזירו אמרו לו אלוהו של חזקיהו כו' כדאיתא בתנחומא וצפסיקתא : (רס"י)

מצודת דוד וישמע. ר"ל על כי שמע שחלה ונתרפא לכן שלח לו ספרים ומנחה דרך אהבה ובד"ה נאמר ששלח לדרוש המופת הנעשה בחליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין בעת ההיא, מבואר בד"ה כי עקר השליחות היתה לדעת את המופת אשר נהיה בארץ, כי השבת השמש עשר מעלות

אחורנית, היה נס גדול מפורסם אשר בכל הארץ יצא קו, ושלחו לתור ולרגל איך ובאיזה סבה ובאיזה זכות נעשה הדבר הגדול הזה, כי באמת התכלית אשר בעבורו עשה ה' את המופת הגדול הזה אשר לא נעשה כמהו מימי יהושע בן נון, לא היה בעבור שחזקו יהיה לבו בטוח שירפא ושיעלה בית ה', כי לא יעשה דבר גדול כזה בעבור ענין קטן כמוהו, שגם בלעדי המופת יודע לו ביום השלישי כי נרפא הנגע, אבל היה בזה תכלית גדול ותועלת כללי לכלל האומה, אשר נדחו אז ע"י סנחריב לקצות הארץ, ורצה ה' שיהיה להם עזר מעט, ובל יאבדו הצאן הנדחות האלה בין זאבים רבים, ולכן עשה בעבורם המופת הגדול הזה, אשר קצות הארץ ראוהו וייראו, ושכניהם מסביב חרדו מפניהם, והנדחים האלה חזק לבם בה' ומקצתם שבו לארצם תחת צל חזקיהו באין עומד לנגדם כי נפלה אימתם על כל יושבי הארץ, כמו שנבא ע"י (למעלה י"ח. וכ"ד י"ג י"ז ובכ"מ). וגם אם היו זוכים היה אז הקיבוץ הכללי ע"י חזקיהו כמו שהזכרתי (למעלה י"ב א') כי חטא הנזכר פה היה בעוכרם, ולכן גם מלך בבל התעורר לדרוש אחר סבת המופת הזה. ולא מאהבת חזקיהו ועמו שלח אליו ספרים ומנחה, כי חזקיהו בעצמו אמר שבאו אליו מארץ רחוקה, מבואר שלא היה להם עד עתה שום קשר עם ישראל, ותהי להפך כי היו בזה כמרגלים את הארץ, כי מלכות בבל היו קרובים ודודים עם מלכות אשור והיה להם לרוב מלכות אחת כידוע, והיה לבם דוה על מפלת אחיהם. ומאז חשבו מחשבות על ישראל (והקימו מזימות לבם תיכף בימי מנשה, שבאו עליו שרי הצבא אשר למלך אשור וייסרוהו בנחשתים ויביאוהו בבלה (ד"ה ב' ל"ג) כי אז היה עיר מלוכת אשור בבבל, כי נינוה ובבל שניהם היו ערי ממלכה למלכות אשור ובבל, שהיו מלכות אחת משותפת). ויעשו בערמה לשלוח ספרים ומנחה ולהודיע בתחבולה ענין המופת ועקרו. למען דעת במה כח העם הזה גדול בעזר האל האומר בגללם לשמש דום, וספר כי ע"י שליחות הספרים האלה **שמע מלך בבל כי חזקיהו חלה ויחזק**, כי בבואם אל חזקיהו ושאלו ממנו באיזה זכות היה המופת הגדול הזה, הוא בגאותו לא רצה לאמר שהיה זה בעבור ישראל, ושיהיה האות שיצילם ה' מיד אשור, כמו שהיה זה באמת עקר סבת האות והמופת, רק יחס הכבוד לעצמו, וספר להם כי נעשה המופת בעבורו להיות אות כי יתרפא מחליו, ומבואר בד"ה כי היה זה חטא גדול מחזקיהו, כמש"ש בימים ההם חלה חזקיהו ויתפלל אל ה' ויאמר לו ומופת נתן לו ולא כגמול עליו השיב חזקיהו כי גבה לבו והי עליו קצף ועל יהודה וירושלים, ושם (ל"א), וכן במליצי בבל המשלחים עליו לדרוש המופת אשר היה בארץ עזבו האלהים לנסותו לדעת כל בלבבו, והיה חטאו בשתיים. **א.** הגאווה שהתגאה ברוחו כי עבורו נעשה דבר הגדול הזה, אשר לא היה האמת כן, כי לא יעשה ה' דבר כזה בעבור יחיד, (ומה שלא הודיע ה' לו בבואו שהמופת נעשה בעבור ישראל מבואר שם, מפני כי עזבו האלהים לנסותו לדעת כל בלבבו). **ב.** ההודעה שהודיע זה לשרי בבל, כי ע"כ סר פחדם אשר פחדו מישראל ומאל מושיעם, אחר שנודע להם שלא נעשה הנס הזה בעבור ישראל, רק בעבור איש אחד שהוא חזקיהו, ובזה הגם שנכנעו מפניו בעודו חי, ערב לבם לבוא על

מנשה בנו, בחשבם כי סר צלם במות מלכם, וגם לא חרדו להשיב את הגולה אל מקומם, אשר היו תחת פקודת מלך אשור ובבל, כי נודע להם שלא חפץ הי' בישראל, (ולכן אמרו חז"ל בסנהדרין שבקש הי' לעשות חזקיה משיח רק שחטא על שלא אמר שירה על מפלת סנחריב, ר"ל שהיה אז הקיבוץ הכללי, אם לא היה חזקיהו מקטין נס סנחריב ושר שיר הנס לעצמו לא על הכלל, ובזה סר הפחד ממלכי אשור ובבל כנזכר): (מלבי"ם באור הענין)

ב וַיִּשְׂמַח עֲלֵיהֶם חֲזַקְיָהוּ וַיֵּרְאֵם אֶת בַּיִת (נכתה) נִכְתּוּ אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַבְּשָׂמִים וְאֶת הַשָּׁמֶן הַטּוֹב וְאֶת כָּל בַּיִת כְּלָיו וְאֶת כָּל אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאֶצְרֹתָיו לֹא הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא הָרְאֵם חֲזַקְיָהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל מְמִשְׁלָתוֹ: (o)

רס"י בית נכתה. בית גנזיו של צמנים כמו (בראשית לו) נכאת וכרי ולוט : ואת השמן הטוב. יש פותרים שמן המשחה, וי"א הוא שמן הפרסמון שהיה מלוי צ"י והוא פנג האמור (ביחזקאל כז) יהוד' וישראל המה רוכליך בחטי מנית ופנג וראיתי צספר יוסיפון שהוא הפרסמון וגדל זיריחו לכך נקרא זיריחו על שם הריח : לא היה דבר. אף ס"ת : (רס"י)

מצודת דוד עליהם. על בואם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נכתה. ענין אוצר נחמד וכן נכאת וצרי (בראשית לו) שר"ל דברים נחמדים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וישמח עליהם, הודיע כי לא שמח במ בעצמם כי ידע שלא באו כקושרי ברית ואוהבים, אבל שמח עליהם ובסבתם, שמצא מקום להתפאר לפניהם כי גדול הוא בעיני הי' ומתוך גאותו ואהבתו להתפאר התפאר ג"כ בכבוד עשרו ואוצרותיו ויראם את הכל, כאומר לא לבד שאני מאושר בעיני הי', כי אני מצליח ג"כ בהצלחת הזמן בעושר וכבוד וסגולת מלכים. וגם בזה חטא בשתיים א. חטא נגד חכמת ההנהגה, כי אחר שראה שבאו כמרגלים, לא היה לו להראות לפניהם אוצרותיו ורוב עשרו, שעיי"כ ישמרו בלבבם לבא, בעת תשיג ידם, על ארץ יהודה, בעבור רוב האוצרות האלה שימצאו שם בשגם שידעו כי אוצרות האלה אסף עיי"כ שבי אשור ובזת מחנהו הנופלת, והמלכים בעת ההיא היו מסתירים אוצרותם מפני שכיניהם בל יטילו קנאה כנגדם. ב. חטא נגד הי' כי היה המצוה על מלך ישראל בל ירבה אוצרותיו ובל ירום לבבו מאחיו, ואף כי שלא היה לו להתפאר באוצרות האלה נגד הנכרים אשר באו שערינו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וישמח עליהם. השמח בהדבר עצמו נקשר עם בי"ת בכ"מ, שמחו בה' וגילו צדיקים, נגילה ונשמחה בו, והשמח על הדבר דרך צחוק נקשר בלמ"ד, אל תשמחי אויבתי לי, אל ישמחו אויבי לי, (עמשי"ש בפ"י איוב כא יב), והשמח בסבת הדבר לא בהדבר עצמו נקשר עם על, וישמח יונה על הקיקיון, וכן פה שמח רק בסבתם, לא בהם כי לא באו דרך אהבה (מלבי"ם): באור המלות

ג וַיבֹא יִשְׁעֵיהֶוּ הַנְּבִיא אֶל הַמֶּלֶךְ חֲזַקְיָהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מָה אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה וַיֹּמְרוּ יְבֹאוּ אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר חֲזַקְיָהוּ מֵאַרְצָ רְחוּקָה בָּאוּ אֵלַי מִבְּבֶל:

רפ"י מארץ רחוקה באו אלי. זה אחד משלשה בני אדם שזדקן המקור קין וחזקיהו וזלעם חזקיהו היה לו להשיב אתה נביאו של מקום ולי אתה שאל התחיל מתגאה ואומר מארץ רחוקה באו אלי לפיכך נענש ועל ששמח עליהן והאכילן על שלחנו וכן זלעם שאמר לו מי האנשים האלה עמד והשיב ואמר זלך בן כפור מלך מואב שלח אלי (צמדצר כז) וכן קין שאמר לו אי הכל אחיד (צרא' יד) היה לו לומר רבש"ע הלך כל הנסתר גלויו' לך כו' כדאית' בתנחומ' : (רפ"י)

מצודת ציון ומאין. ומאיזה מקום : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שאלת ישעיה אינה מסודרת שמהראוי לשאול תחלה מאין יבואו, ואחר זה מה אמרו? וחזקיהו לא השיב על שאלת מה אמרו אליך? מה רצה במה שאמר מארץ רחוקה באו, וכי לא ידע כמה מבבל לארץ ישראל? (ג) ויבא, ויאמר אליו, אחר שישעיהו בא והוכיחו, על שני הענינים שחטא בהם. א. מה שהשיב על חקירתם על סבת המופת, שהיה בעבורו ולא בעבור ישראל. ב. על שהראה לו אוצרותיו, לכן שאלו תחלה מה אמרו האנשים האלה והיה הכונה על כלל הדברים שנפלו ביניהם מענין המופת, שיאמר לו שאלתם ומה השיב להם, ואח"כ שאלו ומאין יבאו אליך, כי אם יוכל להראות אוצרותיו וגנזיו אל מלאכים שיבאו אליו מארץ רחוקה, שאין לו לפחד שיקנאו בו ושיתגרו בו מלחמות, לא היה ראוי שיראה אותם לפני מלאכים ממדינות הקרובים אליו, שבזה מעורר אותם לשית לב להלחם אתו, ולכן שאל מאין יבואו אם ממקום קרוב או רחוק, והנה חזקיה שהבין תוכן השאלות וכונתם, על השאלה הראשונה בוש מלהשיב כי נתפס כגנב במחתרת, ויכלם מן החוזה המוכיחו על פניו. ועל השאלה השניה השיב מארץ רחוקה באו אלי, ר"ל אני חשבתי אותם כבאים מארץ רחוקה, ור"ל אלי נחשבו כי מארץ רחוקה באו, כי עד העת ההיא לא באה רגל כשדים לארצי ולא עלה על לבי שיש לי להתירא

שיגורו בי מלחמות: (מלבי"ם באור הענין)

זד ויאמר מה ראו בביתך ויאמר חזקהו את כל אשר בביתי ראו לא היה דבר אשר לא הראיתים באוצרתי:

מלבי"ם - באור הענין ויאמר, ע"ז שב שנית לשאול על הענין הפרטי הזה, **מה ראו בביתך**, והוא השיב כדרכו, כי מאשר נחשבו אצלו כמלאכים מארץ רחוקה לא נמנע מלהראות להם את הכל: (מלבי"ם באור הענין)

זח ויאמר ישעיהו אל חזקהו ששמע דבר יהוה צבאות: **זט** הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתיך עד היום הנה בכל לא יותר דבר דבר אמר יהוה:

רס"י לא יותר דבר. מדה כנגד מדה כנגד לא היה דבר: (רס"י)

מצודת דוד ונשא. יהיה נשא ונלקח: **ואשר אצרו**. אשר טמנו באוצר: **לא יותר דבר**. מכל אשר בביתך: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מה היה חטאו שבעבורו נבא עליו העונש הגדול הזה, וכי לא הורשה למלך להראות את בתי אוצרותיה, וכי לא התפאר שלמה בעשרו לפני רבים עמים? בדי"ה נזכר שחזקיה גבה לבו ויהי קצף על יהודה וירושלים. מה היה זה גבהות לב, והוא עשה זאת לתומו? ביחוד נזכר שם שה' עזבו ביד מליצי שרי בבל לנסותו לדעת את כל בלבבו, ומה כל הרעש הזה? מה חטאו בניו? אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה? האם לא חטאה ירושלים חטאים גדולים ונאצות גדולות אשר בעבורם הלכו שבי לפני צר, לא בעבור חזקיהו הצדיק אשר הראה אוצרותיו? (ה-ו) **ויאמר ישעיהו הנה ימים באים**, הגם שעתה נדמה לך שהם מארץ רחוקה ואין להם שום קשר עם ארץ יהודה, תראה כי ע"י שראו עתה אוצרותיך יתעוררו מעתה לבא אל ארץ יהודה כפעם בפעם, עד שאחרית דבר יהיה כי הכל ינשא לבבל אוצרותיך וגם בניך: (מלבי"ם באור הענין)

זכ ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בכל:

רס"י ומבניך. הם חנניה מישאל ועזריה: (רס"י)

מצודת דוד ומבניך. הם דניאל חנניה מישאל ועזריה : **אשר יצאו וכו'.** כפל הדבר פעמים ושלוש כדרך המקרא : (מצודת דוד)

מצודת ציון סריסים. שרים וממונים : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר חֲזַקְיָהוּ אֶל יְשַׁעְיָהוּ טוֹב דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַיֹּאמֶר כִּי יְהִיָּה שְׁלוֹם וְאַמֶּת בְּיָמָי: (פ)

רַס"י טוֹב לִזְכַּר ה'. מאחר שזימי יהיה שלום : (רס"י)

מצודת דוד טוב דבר ה'. טוב הדבר בעיני ופי' דבריו ואמר הואיל ויהיה בימי שלום וה' יאמת לי הבטחתי אינני חושש במה שיהיה אחרי מותי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין איך אמר טוב דבר ה' יען יהיה שלום בימיו, וכי לא ידאג האב על הקורות אשר יקראו ליוצאי חלציו, ואף כי אם הוא היה הסבה לקורות האלה? **וַיֹּאמֶר,** אז הכיר חזקיהו כי הסכיל עשו, והודה כי דבר ה' טוב מאד, אם מצד החכמה שישתבבו מסובבים כאלה מן הסבות בהכרח, והוא לא השכיל ע"ז מסכלותו. אם מצד הצדק והעונש על גאותו, **וַיֹּאמֶר,** בכ"ז אמר הלא דבר ה' על הטובה לא תשוב ריקם בשום אופן. ובזה יש הבדל בין הדבר שינבא הנביא לרעה, שיוכל להשתנות על ידי שישנו העם את מעשיהם מרעה לטוב, לא כן אשר ידבר הנביא בשם ה' לטובה שזה לא ישתנה בשום אופן כמ"ש ירמיהו לחנניה בן עזור. ועפ"ז הנבואה שנבא לו ישעיה פה שיגיע רעה על בניו, כלולים בתוכו שתי נבואות. **א.** לרעה על בניו וזה יצוייר שישתנה אם ייטיבו מעשיהם, ועז"א טוב דבר ה'. **ב.** נשמע מדברי ה' מעצמו טובה עליו שלא תגיע הרעה בימיו, וזה לא ישתנה בשום אופן, ועז"א טוב דבר ה' כי עכ"פ זה ודאי יתקיים שיהיה שלום ואמת בימי, לא כן הנבואה על בני, תוכל להשתנות אם ייטיבו מעשיהם: (מלבי"ם באור הענין)

פרק-מ

ישעיה

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: נְחַמוּ נְחַמוּ עַמִּי יְאֹמֶר

רס"י נחמו נחמו. חוזר על נבואותיו העתידות לפי שמכאן ועד סוף הספר
דברי נחמו' הפסיק פרקה זו זינס לבין הפורענו' נחמו אתם נביאי נחמו
את עמי :

מצודת דוד נחמו נחמו. אלהיכם יאמר אל הנביאים נחמו את עמי וכפל
המלה יורה על החזוק : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין נחמו נחמו, אתם הנביאים נחמו את עמי, ויען
שהגאולה תבוא או קודם הזמן מצד הזכות, או אם יקבלו ענשם, או עכ"פ
גם אם לא יזכו, יגאלנו בזמן הקבוע לכן אמר נחמה כפולה : (מלבי"ם באור
הענין)

גב דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה
כי לקחה מיד יהוה כפלים בכל חטאתיה: (o)

רס"י כי מלאה כבאה. ת"י עתידה דתיתמלי מעם גלוותהא כמו כי מלאה
מכבאה ויש פותרין כבאה כמו (איוב ז) הלא כבא לאנוש עלי ארץ : נרצה.
נתפיים : כי לקחה וגו'. ארי קבילת כס תנחומין מן קדם ה' כאילו לקח
על חד תרין ככל חטאתהא ולפי פשוטו יתכן לפרש כי לקחה פורענות
כפלים וא"ת היאך מדתו של הקב"ה לשלם לאדם כפלים בחטאו מלינו
מקרא מלא (ירמיה ט"ז) ושלותי ראשונה משנה עונם וחטאתם : (רס"י)

מצודת דוד על לב. דברים המקובלין על הלב : וקראו אליה. אמרו לה אשר
מלאה ונשלמה זמן גלותה : כי נרצה. נתפיים עונה ר"ל נתכפר עונה : כי
לקחה. כי כבר לקחה תשלומין מיד ה' : כפלים. ר"ל שתי גליות גלות
בבל וגלות ראמולוס : בכל חטאתיה. בעבור כל חטאתיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון צבאה. ענינו זמן קצוב וכן הלא צבא לאנוש (איוב ז) : נרצה.
מלי רצוי ופיוס :

מלבי"ם - באור הענין כי מלאה צבאה, ר"ל או שיגאלו בעת שיתמלא זמנה
הקצוב וזה יהיה אם לא יזכו להגאל קודם לכן. או יגאלו קודם הזמן,
ע"י כי נרצה עונה, אם ירצו עונם ע"י תשובה וזכות, או ע"י כי לקחה
מיד ה' כפלים, שיכפיל יסוריהם וענשם עד שיעלה מדת העונש והיסורים
לעומת כל חטאתיה כמשל מי שנגזר עליו שישב במאסר עשר שנים
וירדוהו בכל יום עשר מלקות, ושר הסוהר רדהו בכל יום מאה מלקות
שאז קבל ענשו לעומת חטאתיו בשנה אחת, ויצא לחפשי, וכן היה

במצרים שקושי השעבוד השלים מנין ארבע מאות שנה, ברד"ו שנה, (ודלתות הכתוב מגבילים **דברו על לב ירושלים כי מלאה צבאה, וקראו אליה כי נרצה עונה**, כי מי שנגזר עליו גלות זמן ארוך וסבל ענשו כפי הזמן הנחרץ, א"צ לקראו אח"כ שישוב לביתו, כי בכלות הזמן ישוב מעצמו, אבל צריך לנחמו ולדבר על לבו על שסבל כ"כ ולא עשו לו חסד לוותר לו מאומה, ועז"א דברו על לב ירושלים כי מלאה צבאה. אבל אם נעשה לו חסד ומחלו עונו קודם הזמן הנחרץ, אז א"צ לדבר על לבו תנחומים, אבל צריך לקראו כי לא ישוב מעצמו אחר שעוד לא נשלם זמן עניו, ועז"א וקראו אליה כי נרצה עונה וכו') : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מלאה צבאה. נתמלא זמנה, כמו מלא שבוע זאת, וגדר צבא זמן מוגבל וקבוע : **כי נרצה.** כמו ונרצה לו לכפר עליו : **כפלים.** יש הבדל בין כפלים ובין פי שנים. פי שנים נתרבה הכמות משנה. אבל כפלים יתקפל הכמות בחציו על חציו, מענין וכפלת את היריעה, ונקפל בלשון המשנה, ופה ר"ל שנתקפל אורך הזמן על חציו, וסבלו שיעור היסורים הקצובים במדת הזמן בחציו, וע"י נתקפל ונכפל גם ענשו, עד שהיה מדתו בערך כל חטאתיה, ובי בכל, ב' הערך, כבי בכסף מלא יתננה לי, ועמ"ש (בפי"א איוב יא ו') : (מלבי"ם באור המלות)

קול קורא במדבר פנו דרך יהוה ישרו בערבה מסלה לאלהינו:

רש"י קול. רוח הקדש קורא במדבר פנו דרך ה', דרך ירושלים לשון גלויותיה לתוכה : (רש"י)

מצודת דוד קול קורא. כאלו קול מכריז ואומר פנו במדבר דרך ה' להשיב בו בני הגולה : **ישרו בערבה.** עשו בערבה דרך ישר לאלהינו כי הוא ילך לפניהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון פנו. ענין הסרת המכשול וכן ואנכי פניתי הבית (בראשית כד) : **ישרו.** מלי ישר ושוה : **בערבה.** ענינו כמו מדבר : **מסלה.** דרך כבושה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קול קורא. מצייר ששומע קול הקורא, כי הנביא יראה הדבר כאילו כבר בא, וצייר לעומתו איך בעת שנשתק הקורא רגע, שמע קול אומר קרא (פסוק וי"ו), כמזרזו לבל ידום רגע, כמו שיבואר שם. **במדבר,** המון הנפלאות אשר נעשו לאבותינו בימי צאתם מארץ מצרים במדבר בשימון, ישוטטו עתה לפני הנביא ברוח קדשו, חוזה ברוחו כי הדרך אשר סלל ה' אז, שהוא הדרך הנסיי וההשגחיי, הכינו וגם שמרו לבני בניהם לעבור עליו שנית בעת הישועה האחרונה, כמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, אבל עוד יוסיף ה' לגלות את ידו

החזקה ג"כ במסלה חדשה אשר לא דרך בה מעולם, והוא שינוסס נסים ויפליא פלאות אשר לא נבראו מימי קדם. והנה יש הבדל בין מדבר ובין ערבה, שכמו שבארץ מושב נמצאו מקומות של גנות ופרדסים, כן במדבר נמצא מקום ערבה ושוחה והם מקומות שגדלים בהם קוצים ודרדרים ומקום זה נקרא ערבה. ויש הבדל בין פנו דרך ובין ישרו מסלה, כי פנו דרך הוא דרך הנמצא מכבר ומפנה מתוכו אבני מכשול, אבל ישרו מסלה הוא שמסולל ומגביה מסלה חדשה לא נמצאה מאז. ויש הבדל בין ה' ובין אלהינו, כמו שבארתי בכ"מ כי שם ה' יקרא בו מצד שהוא בורא העולם ומחדשו ושם אלהינו הכינוי נו מורה על הדיבוק שיש לו עם ישראל וההשגחה הפרטית שמיחד עליהם להפליא פלאות ולעשות נוראות, עז"א, הנה במדבר ששם הלכו בני ישראל בצאתם מארץ מצרים, ושם נמצא כבר דרך ה' שדרך בה בנסים הקודמים, פנו את הדרך הזה מאבני מכשול, כי עתה יתחדש הדרך הזה והנסים האלה יתגלו שנית, אמנם בערבה שהוא פראי יותר מן המדבר, ושם לא הלכו בני ישראל, ושם צריך מסלה ע"י הרמה, כי א"א לעשות שם דרך פשוט מפני הקוצים, שם יעשו מסלה חדשה אשר לא היתה מעולם, ומסלה זאת תהיה לאלהינו המיוחד אלינו באהבתו הנפלאה לנו, והוא כי יוסיף נסים ואותות ומופתים לא נתגלו מעולם (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות במדבר, בערבה. בארתי הבדלם (למעלה) לה, א' :
ודרך ומסלה (שם ח'). ובין ה' ובין אלהינו הבדלתי למעלה (א' ד') ובכל
הספר (מלבי"ם באור המלות)

לְךָ כָּל גֵּיא וְנִשְׂא וְכָל הַר וְגִבְעָה וְשָׁפְלוֹ וְהָיָה הָעֵקֶב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה:

רש"י כל גיא ינשא. וההר יספל הרי לך חלקה וסוה ונוחה : והרכסים.
הרים הסמוכים זה לזה ומתוך סמיכתן מורד שביניהם זקוף ואינו מעוקם
סיהא נוח לירד ולעלות (הרכסים מתורגס גדוליו ל' גובה כמו גדולי הנהר)
: הרכסים. כמו וירכסו את החסן (שמות כח) : לבקעה. קנפנייא בלע"ז
ארץ חלקה וסוה : (רש"י)

מצודת דוד כל גיא. כל עמק ירומם וכל ההרים ישפלו להיות הדרך ישר
ושוה : העקוב. דרך המעוות יהיה מישור : והרכסים. מקומות הגבוהות
יהיו בקעה (מצודת דוד)

מצודת ציון גיא. עמק : העקוב. ענין עקום ועוות כמו עקוב הלב (ירמיה
יז) : למישור. מלי ישר ושוה : והרכסים. ענין גבהות וכן מרכסי איש
(תהלים לא) ופיי מגאות האיש ומגבהותו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כל גיא, מצייר איך שדרך הנזכר שבו ישובו בני הגולה יהיה דרך ישר לא יעכבם גיא ורכסים, אמנם יאמר כי לא יהיה אז כמנהג העולם שבעת שרוצים לישר הדרך ונמצא הר וגבע וגיא ועמק לפניו, שאז נושאים את אדמת ההר אל הגיא והעמק, עד שישפל ההר והעמק יוגבה, באופן שלפי הטבע מוכרח שתחלה הר וגבע יושפלו ועי"ז הגיא ינשא, אבל אז יהיה זה שלא בדרך הטבע, ותחלה **כל גיא ינשא** מעצמו ואח"כ הר **וגבעה ישפלו**. והיה **העקב**, הנה המנהג ברצותם לישר את העקוב, שהוא הדרך ההולך בעקמימות מפני שנמצא שם רכסים גבעות רבות קטנות שצריך לסבבם, הלא תחלה ישימו הרכסים לבקעה, ואז יהיה העקוב למישור מעצמו, אבל אז יהיה זה שלא בדרך הטבע, ויהיה תחלה **העקוב למישור** בטרם יסתלקו הרכסים ואח"כ יהיו הרכסים לבקעה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות העקב. בודד, והוא מענין מארב ואת עקבו מים לעיר. וגדרו הדרך הסבובי שיסבב את חברו בעצה או בפועל ע"י ערמה, וע"כ נקרא המקום שיש בו רכסים, שהם הרים גבנונים מדובקים זל"ז (מענין וירכסו את החשן) עד שצריך לסבב להקיף הדרך, מקום עקוב (מלבי"ם באור המלות):

אָבָה וְנִגְלָה כְּבוֹד יְהוָה וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי יְהוָה דִּבֶּר: (פ)

מצודת דוד ונגלה. אז יגלה כבוד ה' וכולם יראו כי פי ה' דבר הנחמות האלו הואיל ונתקיימו: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ונגלה מבאר כי ההופעה האלהית תתעלה לעתיד בששה מעלות על זמן העבר. **א**. כי עד עתה ההשגה האלהית היתה מעוטפת בכמה לבושים ומסכים ומחיצות ענן וערפל, אבל לעתיד **ונגלה** יהיה הכבוד מגולה ונראה באספקלריא המאירה. **ב**. עד עתה לא השיגו רק כבוד אלהים, שהוא ההנהגה שבו מנהיג ומסדר ומשגיח שהיא מיוחסת לשם אלהים או שדי או צבאות. לא כבוד ה' שהוא שם העצם המורה על כבודו מצד עצמו ומהותו כמ"ש וארא אל האבות באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם, אבל אז יתראה **כבוד** ה' וידעוהו. **ג**. עד עתה לא ראו, רק השיגו וידעו, לא ראו כבוד ה' בהשגת העין החושיי, אבל עתה עין בעין **יראו**. **ד**. עד עתה גם הרואים והצופים במחזות אלהים, לא ראו בעין בשר רק בעין הנפש בעין הנבואיי, אבל עתה **יראו כל בשר** גם הבשר בעינו יראה המראה הנוראה מכבוד ה' והתגלות אלהותו. **ה**. עד עתה היו הרואים והמשיגים מכבוד ה' מועטים, יחידים השרידים אשר ה' קורא, ובני עליה מועטים, אבל אז יראו **כל בשר** כי מלאה הארץ דעה את ה'. **ו**. עד עתה לא ראו כולם במדרגה אחת, כמ"ש ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו, והעם לא יעלו עמו, שמדרגת משה היתה הגשה ומדרגת הזקנים

עליה ומדרגת העם פחותה גם מזה כמ"ש שם, אבל עתה יראו כל בשר יחדו במדרגה אחת בשוה. **כי פי ה' דבר והבטיח זאת:** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יחדו. מובדל מן יחד, כי יחדו מורה גם שיווי המתיחדים בענין שהתיחדו בו, כמ"ש בכ"מ: (מלבי"ם באור המלות)

וְקוֹל אֱמֶר קָרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל הַבָּשָׂר חֲצִיר וְכָל חֲסִידוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה:

רש"י קול. מאת הקב"ה אומר אלי קרא: ואמר. רוחי אליו מה אקרא והקול משיבו זאת קרא כל הבשר חציר כל המגביהי' תהפך גדולתם ותהיה כחציר, (ד"א כל הבשר חציר) סוף אדם למות לפיכך אם אמר לעשות חסד הרי הוא כליץ השדה אשר ימולל ויבש ואין לסמוך עליו שאין זידו לקיים שמה ימות שכשיבש חציר נבל איץ כן כשמת האדם בטלה הבטחתו אבל דבר אלהינו יקום כי הוא חי וקיים וזידו לקיים לפיכך על הר גבוה עלי צשרי מבשרת איון כי מפי החי לעולם היא הבטחת הצורה: וכל חסדו כליץ השדה. כי חסד וגו' חטאת (משלי יד): (רש"י)

מצודת דוד קול אומר קרא. קול נבואה אומר להנביא קרא והכרו ברבים: ואמר. כאלו הנביא שואל מה אקרא וקול הנבואה משיבו קרא לאמר כל הבשר חציר ר"ל כל העמים שיבואו עם גוג על ירושלים למלחמה יבולו ויכמשו כחציר: **וכל חסדו.** ר"ל ואף אם מי מהם עשה חסד מה לא יחשב למאומה ויהי כציץ השדה הכמוש מהר כי מאד הרעו לישראל והכריע הכף (מצודת דוד):

מצודת ציון חציר. כחציר: **כציץ.** כפרח: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קול אומר קרא, צייר כי הקול קורא שהזכיר בפסוק ג' נשתק והפסיק מלקרות, ושמע קול אחר אומר אליו קרא עוד למה דממת? **ואמר מה אקרא,** הקול קורא הראשון אמר אל השני למה אקרא עוד שנית הלא כל הבשר חציר? וכוונת מליצתו, כאילו קול קרא במדבר פנו דרך ה', כי הגאולה מוכנת לבא תיכף, אולם מחטא הדור לא באה אז והדור ההוא מתו תמו נכרתו, והקול נדמה ונשתק, כי עקבות המשיח לא נראו, ואז בא אליו קול אחר ומזרזו שיקרא שנית ולא ידום, והוא משיב מדוע אקרא הלא כל הבשר דומה לחציר, וכל הדור מתו ודורות רבות ספו והגאולה לא באה, ועז"א, הלא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ואמר. חסר הנושא ולדעתי מוסב על קול קורא

שבפסוק ב' : **חציר, ציץ השדה**. החציר מתיבש לפני כל הצמחים כחציר גגות שקדמת שלף יבש, ולפני כל חציר יבש (כנ"ל טו וי) : **וציץ השדה**, הוא דבר הבולט בשדה בעודו קטן שאין בו ממש בעצמותו, ושורש ציץ מענין יצא, כמו תנו ציץ למואב, אבר קטן בולט ככנף הזבוב, עז"א אנוש כחציר ימיו, בלתי מתמיד באורך ימים. וכציץ השדה כן יציץ שגם בחייו אין בו ממש, ומבאר נגד כחציר ימיו כי רוח עברה בו ואיננו, ונגד כציץ השדה ולא יכירנו עוד מקומו, כי לא ידמה כחציר שגם ביבשו נשאר עצמו קיים, כי נפרך לאבק דק כציץ נובל, ועי' בפנים : **ורוח ה'**. כמו והנה רוח ה' עובר (מ"א יט יא) : (מלבי"ם באור המלות)

יבש חציר נבל ציץ פי רוח יהוה נשבה בו אכן חציר העם:

רפ"י נבל. **כמש** :

מצודת דוד **יבש חציר**. לזה יתיבשו כחציר ויבולו כציץ : **כי רוח וכו' ר"ל** בהפחת רוח יאבדו : **אכן**. באמת העם שעם גוג יהיה כחציר וכפל הדבר להחזיק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נבל**. ענין כמישה כמו ועלהו לא יבול (תהלי א) : **נשבה**. ענין הפחה כמו ישב רוחו (שם קמז) :

מלבי"ם - באור הענין **יבש חציר**, יען **שרוח ה' נשבה בו**, ונתיבש החציר ונבל הציץ על ידי הרוח הנושב, כי כן האנוש כחציר ימיו כי רוח עברה בו ואיננו, ולמה אקרא. ? משיב לו הקול האחר, **אכן** לא כדברך, אל תתיאש בכל זאת כי רק **חציר העם**, רק העם דומה כחציר ורק : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אכן חציר העם**. יש הבדל בין אכן, אבל, אולם. אמנם. אכן ואבל יורו סתירת הקודם, וההבדל ביניהם, אבל סותר דברי חברו. ואכן סותר דברי עצמו או ספק שנסתפק תחלה, אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה (מ"א א' ד'), אבל בן אין לה ואישה זקן (מ"ב ד' יד). אבל שרה אשתך יולדת לך בן (בראשית יח יט), סתר דברי חברו. אכן יש ה' במקום הזה (בראשית כח יב), אכן נודע הדבר (שמות ב' ט'), אכן סר מר המות (ש"א טז לב) כל אלה נסתפקו תחלה, אם יש ה' במקום הזה, אם נודע הדבר, אם יהרגנו, אכן אתה אל מסתתר (לקמן מה), אכן משפטי את ה' (מ"ט), אכן חליינו הוא נשא (נ"ג) וכדומה רבים מורים היתר ספק או סתירות מחשבתו הקודמת, (ויש אבל להתחלת הדבור ואין לו ענין לכאן). אולם מניח דעה הקודמת ואינו סותרה רק מוסיף בה דבר חדש, ואולם לוז שם העיר לראשונה (בראשית כ"ח), ידעתי כי הוא יהיה לעם ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו (שם מה), סלחתי כדברך ואולם חי אני (במדבר יד), אולם שלח ידך (איוב א'), אולם אני אדרוש אל אל

(שם ד), מוסיף ענין חדש ואינו מכזיב הראשונות. ואמנם אינו מוסיף דבר ולא סותר דבר, רק מענין אמונה שאומר האמן לי. האמת כן הוא, אמנם ה' החריבו מלכי אשור (למעלה לז), וגם אמנה אחותי בת אבי היא (בראשית כ'), ופה מצייר המדבר בעצמו שאומר מה אקרא הלא כל הבשר חציר, סותר דבריו בעצמו, ואומר אכן לא כמו שאמרת, כי רק חציר העם, אבל דבר אלהינו יקום, כי הגם שציירו כקול קורא וקול משיב, הכל הוא ברוח החוזה ונפשו בחזקת יד החזיון. (י) **פעלתו**. יבא על השכר או על הפעולה בעצמה, כי לא יבינו אל פעולת ה' : (מלבי"ם באור המלות)

וַיֵּשׁ חֲצִיר נָבֵל צִיץ וַדָּבָר אֱלֹהֵינוּ יְקוּם לְעוֹלָם: (o)

מצודת דוד **יבש חציר**. העם הזה יתייבש כחציר וכמוש כציץ וכולם יאבדו ודבר ה' שהבטיח על ידי הנביאים יתקיים לעולם ולא יוכלו לבטל דבריו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **יבש חציר וציץ יבול**, אבל דבר אלהים והבטחתו יקום לעולם, כמ"ש אנוש כחציר ימיו כי רוח עברה בו ואיננו, אבל וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו, ואם דורות רבות יעברו ולא יזכו לישועה, דבר ה' תקום בהכרח ועת הקצוב לא יאחר, (ויש הבדל בין **יבש** ובין **נבל**, כי יבושת העשבים הוא בסוף הקיץ במועדס, ונבילתם הוא פסיקת כח הצומח וחולשתו גם בעודהו באבו. ויש הבדל בין חציר ובין ציץ, כי החציר מתיבש בכלות עתו, ולא יבול לפני זמנו, אבל עתו כלה ומתיבש מהר, והציץ הצץ מעצמו נובל ונלאה גם בעודנו באבו. וכבר בארו החוקרים כי הדבר שנבטח עליו צריך שימצאו בו שני תנאים שהם החוזק וההתמדה, ולעומת זה אמר. א הלא **כל הבשר חציר ויבש חציר** במהרה ולא יארך ימיו וכן אנוש כחציר ימיו מעטים ולא ימשכו, ואין בו תנאי ההתמדה. ב גם בעודנו חי הלא **כל חסדו כציץ השדה נבל ציץ** כי אין בו חוזק וקיום, ואיך נבטח מצדו שיגאל. והשיב לו אכן חציר העם, רק יבש חציר נבל ציץ. אבל **דבר אלהינו נמצא** בו שני התנאים. א **יקום** שנמצא בו הקיום והחוזק. ב **לעולם** שנמצא בו ההתמדה לנצח). ולכן על הר גבוה עלי לך, כי אין לך לירא שלא יתקיים דבר ה' : (מלבי"ם באור הענין)

וַיֵּשׁ עַל הַר גְּבוּהָ עָלַי לָךְ מִבְּשָׂרְתָּ צִיּוֹן הָרִימִי בְּפֶחַ קוֹלְךָ מִבְּשָׂרְתָּ וְרוּשָׁלַם הָרִימִי אֵל תִּירָאִי אִמְרֵי לְעָרֵי הַיְוָדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם:

רס"י **מבשרת ציון**. נבייא למבשרין לציון ובמקום אחר הוא אומר רגלי מבשר (לקמן כז) זכו קל כזכר לא זכו תש כנקבה ומאחר פעמיו עד הקץ : (רס"י)

מצודת דוד על הר גבוה. להשמיע הקול למרחוק : **מבשרת ציון**. עדת הנביאים המבשרים הגאולה לציון : **אל תיראו**. להרים קול בחושך פן תמצא מכחש ומשקר : **הנה אלהיכם**. בא המקום לגאול אתכם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מבשרת ציון, מצייר כי ציון עצמה תהיה המבשרת, וכן ירושלים, ואמר את ציון המבשרת עלי על הר גבוה, ואת ירושלים המבשרת הרימי בכח קולך, ואל תיראי פן לא יבא הדבר שאת מבשרת כי בודאי יבא, ולא זאת אף גם אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם כאילו תראה מקומו באצבע על דבר שכבר באה ונהייתה, (וכבר בארתי בכ"מ כי ציון שם היה מושב המלך והסנהדרין ומקום המקדש, וירושלים שם ישבו ההמון, ציון תבשר כי השיב שכינתו לציון והמלכות והכהונה, ולכן המליץ בו על הר גבוה עלי לך, וירושלים תבשר קיבוץ גלויות, ולכן המליץ בה הרימי בכח קולך שישמעו נידחים ויתקבצו מארבע רוחות השמים) (מלבי"ם באור הענין)

וְהַנְּהַ אֲדָנִי יְהוָה בְּחֶזֶק יְבוֹא וְזָרְעוּ מְשָׁלָה לֹא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אֶתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו:

רש"י בחזק יבוא. על האומות ליפרע : הנה שכרו אתו. מזומן אתו לכליקים. ופעולתו. שכר פעולה שעליו ליתן להם : (רש"י)

מצודת דוד בחזק. בכח ובגבורה : **וזרעו משלה לו**. ר"ל לא יהיה צריך לעזרת זולתו : **שכרו אתו**. שכר המעשה מזומנת עמו לשלם לכ"א כגמולו **ופעולתו**. שכר הפעולה מזומנת לפניו והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הנה, מוסיף להוכיח כי המבשרת אין לה להתירא פן לא יקיים ה' את דברו, כי שלא יקיים ה' את דברו, לא יצוייר רק בשני פנים, והוא או בחסרון היכולת, או בחסרון הרצון. וכ"ז לא יצוייר אצל ה', ומבאר כי העדר היכולת לא יהיה רק בשני פנים. **א**. בשימצא להמבטיח לאות ופסיקת הכח לשלא יוכל לקיים ההבטחה, אבל הנה ה' **אלהים בחזק יבא**. **ב**. יצויר כי המלך המבטיח אל עם לעזרם לא יוכל לקיים הבטחתו אם לא יסכימו עמו שרי צבאותיו וגדודיו, וזה לא ימצא אצל ה' כי **זרעו משלה לו** ממשלתו אינו תלוי בדעת אחרים וכח חיילותיו רק בזרועו הנטויה וכחו הגדול בעצמו, וכן השתנות הרצון מרוצה ללא רוצה לא יצוייר ג"כ רק באחד משני פנים. **א**. אם המבטיח לעזור ולהציל היה מקוה להשיג שכר בעבור זאת, ועתה אינו צריך אל השכר, או מקוה שכר יותר גדול משכנגדו, או אין יד הנעזר משגת לתת שכרו שאז ישתנה רצונו ולא ישמור הבטחתו, אומר הן זה לא יצוייר אצל ה' כי הוא לא

יקוה שכר משום בריה רק הנה שכרו אתו, לא מזולתו. **ב.** אם המבטיח לא קוה אל שכר, אבל הבטיח להציל ולעזור בעבור שהפעולה עצמה מצאה חן בעיניו, או טובה לפניו, ויוכל להיות שבהמשך הזמן ישתנה הענין, ולא ירצה לעשות הפעולה הזאת, משיב כ"ז יצוייר בהכרח אצל בני אדם העוזרים והמבטיחים, אבל ה', **פעלתו לפניו** מכבר, כי בעת שהבטיח כבר פעל ועשה, כי נפשו אותה ויעש, הוא הבטיח ומאז כבר עמד הדבר לפניו, כאילו כבר נעשה באופן שלא יצוייר השתנות אצלו כלל (מלבי"ם באור הענין)

יבא כְּרַעָה עֵדְרוּ יְרַעָה בְּזָרְעוֹ יִקְבֹּץ טְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא עֲלוֹת יְנֵהּ!
(o)

רש"י כרועה. אֶשֶׁר עֵדְרוּ יֵרַעָה בְּזָרְעוֹ מִקְבֹּץ טְלָאִים וּבְחִיקוֹ נוֹשֵׂאם :
עֲלוֹת יְנֵהּ. מִיִּנְיַקְתָּא בְּנִיחַ מִדְּבַר, הַלְּאֵן הַמְּנִיקוֹת : יְנֵהּ. כְּמוֹ מְנַהֵל :
(רש"י)

מצודת דוד כרועה. כמו הרועה המרעה עדרו בנחת ומקבץ הטלאים בזרועו לא במקל ונושאים בחיקו הקטנות שבהם מנהל בנחת כן יולכים המקום בנחת בשובם מהגולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יקבץ. יאסף : עלות. קטנות והוא מלי עולל ויונק : ינהל. ענין הנהגה בנחת וכן אתנהלה לאטי (בראשית לג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כרעה אשר עדרו ירעה, ר"ל הרועה עדר של עצמו וקנין כספו, שחס עליו ביותר מן הרועה עדר של אחרים בעד שכר, כי אז בזרועו יקבץ הטלאים הנולדים שהם רכים ואין יכולים לילך, בזרועו האחת יקבצם וישאם בחיקו. והעלות שהם אמותיהם המניקות ינהל אצלם בידו האחרת מרוב חמלתו עליהם, כן יחמול ה' על עמו להוציאם ולנהלם בעצמו, מצד שהם קנינו ונחלתו, לא מצד השכר כרועה צאן אחרים (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עלות. המניקות, ושתי פרות עלות (ש"א וי"ו ז') (מלבי"ם באור המלות)

יבב מִי מִדָּד בְּשַׁעְלוֹ מִים וְשָׁמַיִם בְּזָרְתָּ תִּכַּן וְכָל בְּשָׁלֵשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ וְשִׁקְלָא בְּפֶלֶס הָרִים וּגְבֻעוֹת בְּמֵאֲזָנַיִם:

רש"י מי מדד וגו'. כל זה היה בו כח לעשות וכ"ס שיש בו כח לשמור

הצטחות הללו : **בשעלו**. בהליכתו שנא' לרכת זים סוסיך (חזקוק ג), בשעלו כמו (במדבר כז) במשעול הכרמים שזיל, ד"א שעל שם כלי הוא וכן בשעלי שעורים (יחזקאל יג) : **תכן**. אמולאי"ר זלע"ז ל' מדה ומנין כמו ותוכן לזנים תתנו (שמות ה) : **וכל בשליש**. ומדד בשלישיו' שליך מדבר שליך ישוב שליך ימי' ונהרות, ל"א בשליך מגודל עד אמה שלישי לאלצעות, ומנחס פי' שהוא שם כלי וכן ותשקמו בדמעות שליך (תהלים ס) : **ושקל זפלס הרים**. הכל לפי הארץ הר כזד תקע זארץ קשה והקלים זארץ רכה :

מצודת דוד מי מדד. ר"ל מי כמוהו היודע עומק המים כאלו מדד באגרופו ויודע רוחב השמים כאלו תכן מדתו בזרת ויודע מדת עפר הארץ כאלו מדדום בשליש ויודע משקל ההרים כאלו שקלם בפלס ומאזנים וכאומר היודע כל אלה יוכל הוא לעשות את זאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון בשעלו. באגרופו וכן בשעלי שעורים (יחזקאל יג) : **בזרת**. שם מדה חצי אמה וכן זרת ארכו (שמות כז) : **תכן**. מלי' הכנה : **וכל**. ענין מדידה כי וימודו בעומר (שם וז) ת"א וכלו : **בשליש**. שם מדה גדולה וכן ותשקמו בדמעות שליך (תהלים פי) : **בפלס**. כן נקרא מטה המשקל המסומן לדעת משקל הדבר הנשקל וכן פלס ומאזני משפט (משלי יז) : **במאזנים**. הוא כף המשקל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי מדד, שב עתה לבאר בפרטות, מ"ש בפסוק יו"ד הנה ה' אלהים בחזק יבא, אומר, איך תוכל לאמר שאין לו יכולת למלאות הבטחתו, הלא הוא מדד את יסוד המים במדתו ושמים שהוא יסוד האש בזרת ואצבע תקן, ואת יסוד העפר מדד וכל בשליש ומדה וערך משקל הכדור בערך משוער בל יתמוטט מן המרכז אשר שם לו תחת המון הכדורים הסובבים אותו, עד ששקל ההרים הגדולים בפלס גדול, ולעומת ההרים שקל הגבעות הקטנות זה כנגד זה במאזנים קטנים שישוה המשקל והערך והיחוס ביניהם, וכן. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בשעלו. שם מדה. וכן זרת. ותכן, כמו תוכן לבנים. וכל, הכיל כלכל. בשלש, מדה, ותשקמו בדמעות שליך. ופלס, גדול מן מאזנים, ובארתיו בפ"י משלי. והרים גדולים מגבעות כנ"ל (בי' ב') (מלבי"ם באור המלות)

יְגַדְלֵנִי מִי תִכֵּן אֶת רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יִדְיָעֵנֵנִי :

רש"י מי תכן. את רוח הקודש צפי הנביאים ה' תכנו וכדאי הוא להאמן :

ואיש עֲלָתוֹ יוֹדִיעֵנוּ. רוּחוֹ כֵן תִּי וּלְפִי מִשְׁמַעוֹ וְאִישׁ עֲלָתוֹ מוֹסֵב לְרֹאשׁ
הַמִּקְרָא מִי תִכֵּן אֶת רוּחוֹ וּמִי אִישׁ עֲלָתוֹ אֲשֶׁר יוֹדִיעֵנוּ לְהַקְבִּי עֲלָה : (רָשׁ"י)

מצודת דוד **מי תכן**. מי הכין רצונו של מקום ר"ל מי הטח רצון המקום
אחר דעתו : **ואיש**. מוסב על מלת מי לומר מי הוא האיש אשר המקום
יודיענו **עצתו** : **מצודת** (דוד)

מלבי"ם - באור הענין **מי תכן את רוח ה'**, הוא יסוד הרוח האוירי, ואחר
שהוא הכין וברא הארבע יסודות, מים. אש. עפר. רוח. כ"ש שכחו רב על
המורכב מהם שהוא המציאות הגשמי בכללו, ומי יעכב נגד יכלתו, (ובזה
ברר מ"ש ה' בחזק יבא), ובל תאמר שיחסר לו החכמה והעצה לעשות
כהבטחתו, משיב **ומי האיש** (אשר) **עצתו יודיענו**, ממי צריך לקחת עצה
ולהועץ **:(מלבי"ם** באור **הענין)**

מלבי"ם - באור המלות **רוח ה'**. יסוד הרוח, כמו ורוח אלהים מרחפת
:(מלבי"ם באור **המלות)**

יד **את מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח משפט וילמדהו דעת ודרך**
תבונות יודיענו:

רש"י **את מי נועץ ויבינהו**. את מי מן העכו"ם נועץ כמו שנועץ עם
הנביאי' כמו שנא' באזרהם וה' אמר המכסה אני מאזרהם (בראשית כו)
וגו' : **ויבינהו וילמדהו באורח משפט**. את מי מן העכו"ם עשה כן שלמדו
חכמה כמו שעשה לאזרהם שנתן לב להכירו מאליו ולהבין בתור' שנא'
וישמור משמרתו ואומר למען אשר יראה (שם יח) וגו' וכליותיו היו נובעות
חכמה שנא' אף לילות יסרוני כליותי (תהלים טז). (את מי נועץ ויבינהו.
האיש להקב"ה הן כל גוים לפניו כמר מדלי ואיך ילמדו לו) : (רש"י)

מצודת דוד **את מי**. עם מי נתייעץ ומי השכילו בינה ומי למדו ללכת בדרך
משפט ומי למדו דעת ומי הודיעו דרך תבונות וכפל הדבר העמים הרבה
לתפארת **המליצה** : **מצודת** (דוד)

מלבי"ם - באור הענין **את מי נועץ**, האדם ידיעתו והשגתו נתלית מזולתו,
משני פנים. **א**. מן ה' החונן דעת, אשר שם באדם טבע המדע וההשכל, כי
כבר הוסכם מן הפילוסופים, כי נמצאו מושכלות ראשונות נטע ה' בטבע
האדם, אליהם תכלה כל דרישה וחקירה, כמו המושכל שא"א לקבץ שני
הפכים בנושא אחד, הוא נטוע בטבע האדם, והוא יסוד לכל מחקר עיוני,

קראוהו בעלי ההגיון חק הסתירה (דער זאטץ דאס וידערשפרוכעס), אשר אפשר לבארו ולא לבררו במופת, כי כל ברור מופתי יכלה בהכרח אל החק הזה וזולתו אי"א לעשות מופת עיוני על שום דבר, וזה הנקרא דעת הטבעי, נטעו ה' בשכל האדם, שלעומת זה אמר בהשם את מי נועץ **וילמדו דעת**, זאת שנית ניתן בטבע שכל האדם עשות המשפטים וההיקשים, לקבץ בין שני מוחשים ולשפוט על הנושא לחייב או לשלול ממנו איזה נשוא, ליחס הנשוא אל כלל הנושא או אל חלק או איש ממנו, ליחסו אליו בהכרח או בהחלט או באפשריות, כי דרך עשות המשפטים האלה נמצא נטוע בטבע השכל, כמבואר בארך בחכמת בקור השכל. שלעומת זה אמר בה' את מי נועץ ודרך תבונות יודיענו. דרכי התבונה ואורחותיה. **ב.** ידיעת האדם לא תשתלם מעצמה, וצריך לזולתו מבני אדם, אם שיבינהו את המושכל עד שיבין אותו, ועכ"פ גם אם יבינו מעצמו, צריך **שילמדו בארח משפט** דרכי הלימוד וארחות התבונה לא ילמד האדם מעצמו אך מזולתו, לעומת זה אמר אצל ה' **את מי נועץ ויבינהו**, ואף גם שרק **שילמדו בארח משפט**. ולא לבד שאינו צריך לימוד מזולתו, אף גם לא קבל את השכל וטבעו מזולתו, שעל זה אמר **וילמדו דעת ודרך תבונות יודיענו**. וכ"ז מבאר מ"ש **וזרועו מושלה לו**. שאין צריך עזר מזולתו, אף עצה וחכמה: (מלבי"ם באור הענין)

טו הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו הן איים פדק יטול:

רס"י הן גוים כמר מדלי. העכו"ם הממאנים להכיר את צוראם ואין חקובין לו להעמיד מהם לנביאים לגלות סודו: כמר מדלי. כטיפה מרה המטפטפת משולי הדלי ומשקע טנופת המים ורוקבין העץ, לימוניד"א בלע"ז: וכשחק מאזנים. שהנחוש' מעלה עיפוש ומשתחק: כדק. אבק דק: יטול כאבק הנישא ועולה על ידי רוח כדק אשר ינטל: (רס"י)

מצודת דוד הן גוים. גבורת העכו"ם נחשב למולו כטפה המרה הנוטף משולי הדלי שהוא דבר מועט מול מימי הדלי: **וכשחק מאזנים נחשבו**. בעיני המקום חשובים הם כאבק הנשחק מעפוש מאזני נחושת אשר יוצאים ממנה בנפיחה קלה: **הן איים**. איי הים ישליך כאבק דק וכאומר ואם כן הוא איך יעמדו למולו למחות בידו מלהוציא את ישראל מתוכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון כמר מדלי. הכלי ששואבים בו מים נקרא דלי וכן ותבאנה ותדלנה (שמות ב) ור"ל שאיבה עם הדלי והטפה הנופלת מאחורי הדלי היא מרה בעבור עפוש הדלי מאחוריו: **וכשחק**. מל' שחיקה וטחינה כמו ושחקת ממנה הדק (שם ל): **כדק**. כאבק דק: **יטול**. ישליך וכן ויטילו את הכלים (יונה א): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הן גוים**, ר"ל הלא אחר שהוא ברא הארבע יסודות ביכולתו ה**בב"ת**, ולו הכח על הנמצא בכללו, ואף כי על הגוים שהם כמר מדלי לערך המציאות הכללי, ואיך יעכבו בידו לשלא יוכל למלא הבטחתו. ויש הבדל בין מר מדלי ובין שחק מאזנים, כי הטפה הנוטפת מן הדלי, הגם שכאפס היא בערך מי הדלי, מ"מ היא חלק מהם, ונחשבת ממינם לא כן השחק מאזנים, שהוא העפרורית הנמצא על המאזנים שהם נפרדים מן המאזנים ואינם ממין המתכת כלל, כן אם תחשוב את הנמצא על כדור הארץ מדומם וצומח וחי ואדם, יהיה גוי אחד בערכם כערך מר מדלי, שהגם שאין נחשב למאומה בערך הדלי, וכן גוי אחד בטל בערך כל הנמצא על הכדור, מ"מ הוא חלק ממנו. אבל אם תחשוב את כל הנמצא על פני הכדור בערך הכדור עצמו, הלא כל צאצאי הארץ בערך הכדור, וכ"ש בערך הכדורים והמון צבאות אין מספר הנמצאים, הם כשחק מאזנים עפר נשחק בלתי שייך אל הכדור כלל ואפס נגדו, ומצד זה הגוים נחשבים בין כמר מדלי, לערך צאצאי הארץ, וכשחק מאזנים במה שהם עם צאצאי הארץ בטלים אל המציאות עצמו וטפלים אליו. והן גוים גדולים נחשבים כמר מדלי וכ"ש **איים קטנים** שהם **כדק יטול**, כאבק דק פורח בלתי נחשב לכולם: (מלבי"ם באור הענין)

טז וּלְבָנוֹן אֵין דִּי בְעַר וְחֵיתוֹ אֵין דִּי עוֹלָה: (פ)

רפ"י אֵין דִּי צַעַר. עַל מַזְבְּחוֹ: וְחֵיתוֹ. שֶׁל לְבָנוֹן, אֵין דִּי עוֹלָה, ד"א וּלְבָנוֹן אֵין דִּי צַעַר וְגו' לְכַפֵּר עַל עוֹן הָאוֹמוֹת: (רפ"י)

מצודת דוד **ולבנון**. לפי רוב גדלו אין די בעצי יער הלבנון להבעיר בהם האש על מזבחו ואין די בחיות הלבנון להקריבם עולות לפניו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ולבנון**. שם יער בא"י: **בער**. מל' הבערה ומוקד: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ולבנון**, אחר שבאר מ"ש ה' בחזק יבא וזרועו מושלה לו, שלא יחזור מהבטחתו מפני חסרון היכולת שב לבאר מ"ש הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו שלא ישתנה רצונו ע"י שכר שיתנו לו הגוים להתרצות אליהם, אומר מה השכר יתנו שבעבורו ישתנה רצונו, הבעולות וזבחים יפתוהו, הלא כל הלבנון אינו די לבער על מזבחו וחייתו כולו אינו די לעלות עליו עולה לשירצה במ וישנה רצונו, כמ"ש לא אקח מביתך פר וכו' כי לי כל חיתו יער הירצה ה' באלפי אלים וכו', (וזה מגביל נגד הנה שכרו אתו), ואם תאמר שאל הגוים עצמם יתרצה כי ימצאו חן בעיניו. על זה משיב. (מלבי"ם באור הענין)

יז כָּל הַגּוֹיִם כָּאִין נִגְדוּ מֵאָפֶס וְתָהוּ נְחָשְׁבוּ לוֹ:

רפ"י כֹּאִין נִגְדוּ. כֹּאִין הֵם צַעֲיָנוּ וְאִין חֶסְדִּין לִפְנֵינוּ : (רפ"י)

מצודת דוד כֹּאִין. כֹּל דָּבָר : נִחְשְׁבוּ לוֹ. לְמוֹלוּ נִחְשְׁבִים כֹּאֲלוֹ הֵמָּה מֵאָפֶס וְתָהוּ : (מצודת דוד)

מצודת ציון מֵאָפֶס. דָּבָר שֶׁאִין בּוֹ מִמֶּשׁ : וְתָהוּ. עֵינֵן רִיקוֹת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הֵן כֹּל הַגּוֹיִם כֹּאִין נִגְדוּ, וְכֹלֵא נִחְשְׁבוּ, וְהֵנָּה יֵשׁ עֵרֶךְ הַחֲלֻטִּי וְעֵרֶךְ יַחֲוֹסִי, בְּעֵרֶךְ הַחֲלֻטִּי, יִשְׁקֻפוּ עַל עֵרֶךְ הַדָּבָר אִם הוּא נִחְשָׁב אוֹ בִלְתֵּי נִחְשָׁב מִצַּד עֲצָמוֹ, בְּעֵרֶךְ הַיַּחֲוֹסִי יִשְׁקֻפוּ עַל חֲשִׁיבוֹת הַדָּבָר בְּעֵרֶךְ אֵל זֹלְתוֹ, עַפ"י אֹמֵר כֹּל הַגּוֹיִם כֹּאִין נִגְדוּ אִם נִשְׁקִיף עֲלֵיהֶם בְּעֵרֶךְ הַיַּחֲוֹסִי נֶגֶד הַשֵּׁם וְיֹתֵר מִזֶּה כִּי גַם בְּעֵרֶךְ הַחֲלֻטִּי הֲלֵא גַם מִצַּד עֲצָמָם מֵאָפֶס וְתָהוּ נִחְשְׁבוּ לוֹ, כִּי הֵם עֲצָמָם בִּלְתֵּי נִחְשְׁבִים לְמֵאוֹמָה. (וְזֶה מִגְבִּיל נֶגֶד וּפְעוּלְתוֹ לִפְנֵינוּ, שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה פְעוּלְתוֹ בְּעֵבֹר הַגּוֹיִם) : (מלבי"ם באור הענין)

יח וְאֵל מִי תִדְמִיִן אֵל וְיֵמָּה דְמוֹת תַּעֲרֹכוּ לוֹ:

מצודת דוד וְאֵל מִי. אֵל מִי מֵהַדְּבָרִים תִּדְמוּ אֶת הַמְּקוֹם וְיֵמָּה הַדְּמִיִּין אֲשֶׁר תִּשׁוּ לוֹ וְכֹפֵל הַדָּבָר בְּמִ"שׁ : (מצודת דוד)

מצודת ציון דְמוֹת. מִלִּי דְמִיִּין : תַּעֲרֹכוּ. מִלִּי עֵרֶךְ וְשׁוּי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וְאֵל מִי תִדְמִיִן אֵל אֶתֶם הַמִּסְתַּפְקִים בִּיכוּלֵת הָאֵל לְמֵלֵא הַבִּטְחָתוֹ וּמִדְּבָרִים עֲלָיו כַּעַל כַּח מוֹגְבֵל בְּעַל חוֹמֵר, מֵהַ יְכוּל וְיֵמָּה בִּלְתֵּי יְכוּל, מֵהַ רוּצָה וְאִיךָ רוּצָה וְאִם יִשְׁנֶה רִצּוֹנוֹ, כִּי תִחְשְׁבוּ שִׁישׁ לוֹ דִּימוּי עַל אַחַד הַנִּמְצָאִים וְלֹא יִצְוִיֵר אֲצִלְכֶם מִצִּיאוֹת הָאֵל אִם לֹא יִהְיֶה בְּעַל חוֹמֵר וְגוֹף רַק שְׁחוֹמְרוֹ אֲצִלְכֶם יֹתֵר נִשָּׂא וּמַעוּלָה מִבְּעֲלֵי גּוֹפִים זֹלְתוֹ, וְעַפ"י תַּעֲשׂוּ לוֹ פֶּסֶל וְכֹל תִּמּוֹנָה, לְהִיּוֹת עֵרֶךְ אֵלָיו בְּהַ תְּכוּוֹנוֹ נִגְדוּ לְהַשְׁתַּחֲוֹת אֵלָיו, אֹמֵר אֶתֶם הַפְּתָאִים, אֵל מִי תִדְמִיִן אֵל, הֲלֵא הָאֵל לֹא נִמְצָא לוֹ דִּימוּי כֹּלֵל, כִּי אֵינּוּ בְּעַל תּוֹאֵר וְתִמּוֹנָה אֵךְ כַּח נִשְׁגָּב שְׁכֵל עֲלִיּוֹן בִּלְתֵּי בְּעַל תְּכֻלִּית. אֲבֵל גַּם לִפִּי אוֹלְתְכֶם שֶׁתִּחְשְׁבוּהוּ בְּעַל תִּמּוֹנָה וּמִקְבֵּל הַדְּמוֹת וְהַדְּמִיִּין, הֲלֵא עַכ"פּ הִיָּה לְכֶם לְצִיֵּר הַדְּמוֹת הַזֶּה דְמוֹת נִשְׁגָּב, כַּאֲחַד מִמְּשֻׁרְתֵי הָעֲלִיוֹנִים מִמֵּלֶאךָ וְגִלְגַּל, אֲבֵל אֶתֶם רֵאוּ נֵא מֵהַ דְמוֹת (אֲשֶׁר) תַּעֲרֹכוּ לוֹ, הֲלֵא אֶתֶם תַּעֲרֹכוּ לוֹ אֶת. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תִּדְמִיִן, תַּעֲרֹכוּ. הַדְּמִיִּין, הוּא עַל שׁוּי הַמִּתְדַּמֶּה בְּאִיזָה תּוֹאֵר, עֲצָמִי אוֹ מִקְרִי. וְהַעֲרֵךְ, יִהְיֶה ע"י שׁוּי הַנְּעֲרָכִים בְּשׁוּיִים וּמַחִירִם, כִּי הַעֲרֵךְ בֵּא תִמִּיד עַל מַחִיר הַדָּבָר, לְמִשַׁל דִּינָר זֶהֱבָ עִם דִּינָר

נחשת דומה מצד מתכיותו ואינו נערך מצד מחירו. דינר זהב עם שמן המור כמשקלו, נערך בדמים ואינו דומה במקריו. דינר זהב עם דבש במשקלו, אינו לא דומה ולא נערך. אמר הפסל אינו לא דומה אליו, וגם לדעתכם שהוא דומה, כי תגשימוהו עד שתוכלו להגביל לו דמות גשמית, אינו נערך בשויו שהוא בתועלת שתוכל להשיג ממנו, כי לא יועיל לעובדיו, ועמשי"ש בפי" תהלות (פט ז'): (מלבי"ם באור המלות)

יט הפסל נסך חרש וצורף בזהב ירקענו ורתקות כסף צורף:

כ"י נסך. לו מסכה: נסך חרש. חרש של ברזל נוסכו מצרזל או מנחוסת ואח"כ הצורף מרקעו בטסי זהב ומלפכו מלמעלה: ורתקות. שלללות: (כ"י)

מצודת דוד הפסל. וכי תדמו לו את הפסל אשר האומן התיכו ממתכת והצורף ירדד עליו את הזהב ממעל והצורף יעשה בו שלללות כסף למושכו בהם כי ממקומו לא ימיש: (מצודת דוד)

מצודת ציון הפסל. כן נקרא הצורה הנעבדת: נסך. ענין התכה וכן אלהי מסכה (שמות לד). חרש. אומן: ירקענו. ענין שטיחה ורדוד כמו כסף מרוקע (ירמיה י): ורתקות. שלללות כמו עשה הרתוק (יחזקאל ז): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הפסל, אשר נסך חרש ואיך הסכלתם עשו לערוך אל הנשגב דבר שפל וגרוע כזאת, נסך חרש, מתלוצץ עליהם לאמר הלא אלילי זהב ופסילי כסף אשר הם יקרים בעיניכם מצד המתכות שלהם, הנה הם גרועים מצד הפועל כי נסך אותו חרש, שא"צ חרש חכם ואומן לנסכו ולהתיכו כי כל חרש יוכל עשוהו, וכל צורף ירקע אותו בזהב, וכן הוא גרוע מצד הצורה, כי המתכות הוא דומם שהוא גרוע מצד צורתו מן הצומח, וכן הוא גרוע מצד החומר כי בזהב רק ירקענו מלמעלה תחתיו יעשהו מברזל או עופרת ובדיל, וא"כ הלא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חרש וצורף. הצורף הוא המתיד המתכות וצורפו ומזקקו מן הסיגים, והחרש הוא האומן שיעשה בו מלאכת חרש וחושב, ומלאכת הצורף קודם למלאכת החרש (ע"ל מ"א ז'). ופה אומר, כי הפסל גם החרש ינסכנו ויתיכנו (נסך מענין יציקה) אף שזה מלאכת הצורף כי אינו צריך אומן גדול, וגם הצורף ירקענו בזהב אף שזה מלאכת החרש, וגם הרתקות כסף יעשה צורף, כי אין מדקדקים במלאכתו: (מלבי"ם באור המלות)

לכ המסכן תרומה עץ לא ירקב יבחר חרש חכם יבקש לו להכין פסל לא ימוט:
(o)

רפ"י המסכן תרומה. או אם בל לעשותו של עץ המלומד להבחין בין עץ המתקיים לשאר עצים שלא ירקב מהר יבחר, המסכן המלומד כמו (במדבר כב) ההסכן הסכנתו, תרומה הפרקה ברירת העצים : (רפ"י)

מצודת דוד המסכן. העני מלהפריש מכספו על הפסל כמו העשירים הנה יבחר מבין העצים עץ חזק אשר לא ירקב ויבקש לו חרש חכם להכין לו ממנו פסל חזק שלא ימוט ר"ל שלא יתפרדו חלקיו זה מזה וכאומר אם מהצורך לחזקו לבל יתפרדו חלקיו איך ידמה לעליון : (מצודת דוד)

מצודת ציון המסכן. העני והדל כמו טוב ילד מסכן (קהלת ד) : תרומה. הפרשה : ימוט. מלי נטיה וקלקול : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין המסכן תרומה, תרומת המסכן והדל, שיעשה את הפסל מעץ היא תרומה חשובה מרוממת יותר מן תרומת העשיר. **א. כי עץ יבחר, ובזה יש לו מעלה צוריית.** כי הצומח צורתו מעולה מן הדומם. **ב. כי עץ לא ירקב יבחר,** כי אחר שצריך לבקש עץ לא ירקב, הלא בהכרח יבחר את העץ מבין יתר העצים, באופן שישתדל בעשייתו יותר, לא כן תרומת פסל הזהב שלוקח מתכות מן הבא בידו. **ג. מצד הפועל הלא בהכרח חרש חכם יבקש לו,** צריך לבקש ולתור אחרי חרש חכם ואומן למען יכין פסל אשר לא ימוט, כי העץ מחולשת חומרו יתראה בו יותר מעלת האומן וחשיבתו, אם יעשהו שיהיה חזק וקיים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות המסכן, מענין מסכן, וההבדל בין מסכן לדל עני ודומי, שהמסכן אינו דל כ"כ רק חסרים לו אוצרות ומסכנות ואינו עשיר, שכן הגביל מסכן נגד מלך (קהלת ד' יג, ט' טו) ואמר ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, ר"ל כי יהיה לך אוצרות מלאים תבואה (מלבי"ם באור המלות)

לכא הלוא תדעו הלוא תשמעו הלוא הגד מראש לכם הלוא הבינתם מוסדות הארץ:

רפ"י הלוא תדעו. מוסדות הארץ מי יסדה ואותו היה לכם לעבוד : (רפ"י)

מצודת דוד הלא תדעו. משקול הדעת תוכלו לדעת מי הוא אדון העולם : הלא תשמעו. מן המורה והמלמד אשר חקר מדעתו : הלא הוגד. מן

הקבלה איש מפי איש המקובל אצלו מראש ר"ל מימים קדמונים : **הלא הבינותם וכו'.** הלא תוכלו להבין יסודות הארץ מה המה וכאומר הלא אין לה יסוד כי השמים מקיף אותה מסביב ועל מה עומדת אם לא בגזירת המקום :

מלבי"ם - באור הענין הלוא תדעו, הידיעה תהיה מצד ארבעה דברים. **א.** מצד המושכלות על זה אמר הלא תדעו. **ב.** המפורסמות, עז"א הלא תשמעו, כי הדבר מפורסם. **ג.** המקובלות, עז"א הלא הגד מראש לכם. **ד.** המוחשות והנסיגונות, עז"א הלא הבינותם מוסדות הארץ, מיסודות הארץ ופשוטיה ומורכביה תראו ותבינו כח האל ויכלתו : (מלבי"ם באור הענין)

כב הַיֹּשֵׁב עַל חוּג הָאָרֶץ וַיִּשְׁבֶּיהָ כְּחֻגֵי הַנּוֹטָה כְּדֹק שָׁמַיִם וַיִּמְתַּחֵם לַשַּׁבָּת:

רפ"י חוג. ל' מחוגה (לקמן מד) עוגל קומפ"ס זלע"ז : ויושביה. לפניו כחגבים : כדוק. כיריעה טייל"א זלע"ז : (רפ"י)

מצודת דוד היושב וכו'. הלא הוא יושב על השמים המסבבים את הארץ ויושבי הארץ המה בעיניו כחגבים ואחז במשל מדרך האדם היושב ממעל שכל מה שמתחת לו נדמה בעיניו לקטן : **הנוטה.** הלא הוא הנוטה את השמים כאדם הנוטה קרום כל שהוא : **וימתחם.** פרשם כאוהל להיות מוכן לשבת תחתיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חוג הארץ. כן יקראו השמים והוא מושאל מעגול הנעשה במחוגה שמעמידים אחד מרגלי המחוגה במקום אחד ובהשני מקיף מסביב ומקום מעמד הרגל נקרא נקודה האמצעית והסבוב נקרא חוג וכן השמים מקיפים הארץ והם לה לחוג : **כדוק.** ענין קרום כמו או גבן או דק (ויקרא כא) : **וימתחם.** ענין משיכה ופרישה ובדרז"ל המותח זמורה מאילן לאילן (כלאים פ"ו) ומענין זה אמתחת בנימין (בראשית מד) לפי שהוא נמתח בעת שממלאין אותו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הישב, מפני שהמון בני אדם יש מציירים לעצמם את האל יושב בשמים והארץ הדום רגליו, ויש מציירים אותו כמלך היושב וחונה ביניהם והשמים כאהל פרוש עליו למעלה, אומר אם תציירו אותו בדמיונכם, כי הוא יושב על חוג הארץ, ר"ל על השמים שהוא המחוגה של הארץ, שהארץ מרכז המחוגה ועגולת השמים, והשמים הם המחוגה הסובבת את מרכז הארץ, הלא א"כ בהכרח כי **ישביה כחגבים** בעיניו, כמי שמביט ממרחק רב שהמוחש יקטן בעיניו, וכן יוקטנו בעיניו יושבי הארץ ובלתי נחשבים כלום לערך רום מקומו, ואם תציירוהו בדמיונכם

כי הוא נוטה כדק שמים, שהם מתוחים כיריעה דקה לפרוש לאהל ומסך על הארץ וימתחם סביב הארץ כאהל הנמתח לשבת תחתיו, וכן הוא יושב תחת אהל הרקיע על מרכז הארץ, כמלך היושב בין בני המדינה, הלא לפי תציירו בהכרח כי מלך גדול כזה, בודאי הוא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **חוג הארץ**. עגולת המחוגה הסובבת את המרכז, וחוג שמים יתהלך (איוב כב יד), כדק קרום דק, כמו או גבן או דק, ומתחם כאהל שאין יכול לשבת עליו רק תחתיו: (מלבי"ם באור המלות)

לכג הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאֵין שִׁפְטֵי אֶרֶץ פְּתָהוּ עֲשֵׂה:

מצודת דוד **הנותן**. הוא הנותן רוזנים להיות כאלו אינם : **כתהו עשה**. עושה אותם להיות כדבר תהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רוזנים**. שרים כמו ורוזנים נוסדו יחד (תהלים ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הנותן את הרוזנים לאין**. שהם בטלים במציאותם נגדו, כי הוא בחכמת הבב"ת אינו צריך אל עצת הרוזנים. ויש הבדל בין רוזנים ובין שופטי ארץ, הרוזנים הם שרי העצה, ושופטי ארץ הם הממונים על דבר המשפט. והנה מלך ב"ו מחסרון חכמתו צריך לעצת הרוזנים, ומחסרון יכלתו לשפוט בעצמו כל אישי המדינה צריך אל שופטים, אבל ה' בחכמתו הבב"ת **יתן רוזנים לאין**, וביכלתו הבב"ת לשפוט איש ואיש כדרכיו, **יעשה שפטי ארץ כתהו**, יבטל עצת הרוזנים ויפר כח השופטים: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **רוזנים**. סמוכים אל מלכים תמיד (שופטים ה' ג'), תהלות ב' ב', משלי ח' טו, לא ד', חבקוק א' יו"ד) והם שרי העצה, מלשון רו וסוד, כי עמהם ימתיקו סוד: (מלבי"ם באור המלות)

לכד אֶף בַּל נָטְעוּ אֶף בַּל זָרְעוּ אֶף בַּל שָׂרַשׁ בְּאֶרֶץ גְּזָעַם וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבְשׂוּ וּסְעָרָה פָּקַשׁ תִּשָּׂאֵם: (o)

רפ"י אֶף בַּל נָטְעוּ. אֶף הָרִי הֵם כְּמִי שֶׁלֹּא נָטְעוּ : אֶף בַּל זָרְעוּ. וְעוֹד יִתֵּר מִכֵּן שִׁשְׂרָשְׁרוּ וַיַּעֲקְרוּ כֹּלֹּ לֹא זֹרְעוּ, זָרְעוּ פְּחוּתָה מִנְטִיעָה : בַּל שָׂרַשׁ בְּאֶרֶץ גְּזָעַם. לִכְשִׁיעֲקָרוּ לֹא יִסְרִיֵּשׁ הַגִּזְעַ בְּאֶרֶץ שִׁיחָא מִחֲלִיף כֹּל שָׂרַשׁ שְׂמַקְרָא טַעְמוּ בָּאוֹת רִאשׁוֹנָה וְנִקּוּדָה הִרִי"שׁ פִּתַּח וְזֶה טַעְמוּ לְמַטָּה וְנִקּוּד הַמֶּזֶץ לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן פּוֹעֵל אִינְרֵאִינִי בַלְע"ז : (רפ"י)

מצודת דוד **אף בל נטעו.** והרי הם אפי' כאלו לא נטעו מעולם ואפילו כאלו לא נזרעו מעולם שהוא פחות מנטיעה : **אף בל שורש וכו'.** לכשיעקרו לא ישריש אפי' הגזע בארץ שיהא מחליף ר"ל לא יחזרו לקדמותם : **וגם נשף.** ואפילו בנפיחה בעלמא יבושו יאבדו ורוח סערה תשאם ממקומם **קש** **הנישא** **ברוח** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **גזעם.** שרשם וכן מגזע ישי (לעיל יא) : **נשף.** ענין הפחה כמו נשפת ברוחך (שמות טו) : **כקש.** תבן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אף בל נטעו,** דומים לצמח אשר לא נטע ע"י הברכה והרכבה שלוקחים יחור ונוטעים אותו בארץ, **ואף,** גם **בל זרעו** ע"י זרע שיזרע גרעין בארץ הגם שהנזרע חלוש מן הנטע, **ואף** גם **גזעם** אשר עלה מעצמו **בל שרש בארץ,** שאין לו שרש כלל, ומצד זה מציאותו חלושה מאד, ומוכן ליבול ולהתייבש מעצמו, ונוסף על חלישת מציאותם גם **נשף בהם** ברוחו הקשה, ממילא **ויבשו,** ואח"כ **הסערה תשאם כקש** ר"ל שהם חלשים בעצמם, ואף כי אם עליהם שוד משדי יבא : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נטעו.** באילנות, וזרע, בצמחי השדה, והגזע היא על הקרקע, והשורש תחת הקרקע כנזכר לעיל (יא א') : (מלבי"ם באור המלות)

כְּהַ **וְאֵל** **מִי** **תְּדַמְיוּנִי** **וְאֶשְׁוֶה** **יֹאמֶר** **קְדוֹשׁ:**

מצודת דוד **ואל מי תדמיוני.** ר"ל הואיל וכל אלה בי א"כ אל מי תדמיוני להיות שוה לי באמת : **יאמר קדוש.** ר"ל האל הקדוש יאמר אל מי וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תדמיוני.** מל' דמיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ואל מי,** אומר הנה כל מה שהתוכחתי עמכם עד הנה במ"ש ומה דמות תערכו לו הפסל נסך חרש, כאילו יצוייר לתת לו דמות, רק שהדמות אשר תערכו לו, לא ידמה אליו, וכן מה שדמיתיו כנשגב יושב בשמים או על המרכז, כ"ז דברתי לפי קוצר שכלכם, אשר לא יצייר כח מופשט מחומר, ולא יצייר נבדל, רק לפי מה שהורגלו חושיו וכת דמיונו, שלפ"ז ידמה גם האין סוף כיושב ושוכן וחונה ומעתיק במקום וממקום, כאילו לו כלי הגוף ומשיגי התנועה, אבל באמת **הקדוש** והנבדל מכל גשם ומכל דמיון, הוא מצד עצמו **יאמר "אל מי תדמיוני ואשוה"**, הלא אין לי דמות ודמיון כלל, ויש הבדל בין ההדמות וההשוואה, כי ידמו גם הדברים הבלתי שוים, כמו שיאמר דומה דודי לצבי, שר"ל בקלות מהירותו. וגם זאת רק בדמיון להמשיל ולהסביר. אבל ההשוואה היא בדברים השוים בכמה או באיך. יאמר ה', התוכלו לדמות אותי אל דבר ואשוה לו באמת,

הלא אומר אני נסו נא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **תדמיוני ואשׁוה**. הדימוי הוא רק במקצת הדבר, וההשוואה היא בכל תוארי הדבר, פן תשוה לו גם אתה (משלי כו) וע"ל (א' י') ולק' (מו ה'): (מלבי"ם באור המלות)

לכּוּ שְׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהֵי הַמוֹצֵיָא בְּמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא מְרַב אֹנִים וְאַמִּיץ כַּח אִישׁ לֹא נְעָדָר: (o)

רָצִי מִי צִרָא אֱלֹהֵי. כֻל הַצִּבָּא אֶשֶׁר תִּרְאוּ צִמְרוֹס מְרוֹב אֹנִים, שֵׁיץ לֹו וְסָהוּא אֲמִיץ כַּח אִישׁ מֵהַצִּבָּא לֹא נִעְדָר שְׁלֹא יִקְרָא צָסָם: (רָצִי)

מצודת דוד **מי ברא אלה**. הכוכבים והמזלות הנראים במרום ומי הוא המוציא בכל יום צבא מרום במספר אחד: **לכלם**. לכל כוכב קרא בשם הנאה והראוי לו וכאומר הלא הי עושה כל אלה: **מרוב אונים**. בעבור רוב האון ואמצות הכח שיש לו לכן לא נעדר אחד מהם כל ימי עולם כי מתחלה עשאן שיהיו קיימין לעולם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אונים**. ענין כח כמו ואונו בשרירי בטנו (איוב מ): **ואמיץ**. ענין חוזק. איש. ר"ל אחד מהם: **נעדר**. ענין חסרון כמו אחת מהנה לא נעדרה (לעיל לד): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ושאו מרום עיניכם**, לתת לי דמות ולצייר לי משל מאחד הגופים הנוראים הכדורים הנפלאים המעופפים שמה, או מן המלאכים המניעים אותם, אבל שובו נא וראו מי ברא אלה ואיך תקחו דמיון מן הנברא אל הבורא, הלא אלה היצורים הנפלאים כולמו, מוגבלים בכחם. **א**. מצד שהם נבראים שעז"א מי ברא אלה. **ב**. מצד שאין ביכלתם להוליד ולהפרות מיניהם, כי הוא מוציא במספר צבאם, מספרם קצוב נגבל ולא יתוסף מנינם. **ג**. מצד הגבלת פעולתם, כי לכולם בשם יקרא, כ"א יש לו שם מיוחד עפ"י פעולתו למשל כוכב שבתאי משבית ומחריב, צדק פועל צדקות, מאדים לשפוך דם, וא"א שישנה פעולתו לפעולה אחרת. **ד**. כי אשר נראה בס הקיום וההתמדה שהם קיימים באיש, אינו מצד כח עצמם, רק מרוב אונים של בוראם המקיימם בחפצו, רק עי"כ איש לא נעדר, ולא יתמו אישיהם, לא מצד כח עצמם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מרב אונים ואמיץ כח**. כח יציין הכח הפנימי השרשי. ואון יציין התגלות הכח אל הפועל, כחי וראשית אוני. הכח הפנימי יתעלף וייעף לפעמים, ועז"א (כ"ט) נותן ליעף כח, ואם יתמיד נאמר שמאמץ כחו, (נחום ב' ב', משלי כ"ד ה'), ורוב אונים, הוא הכמה

המתפשט החיצוני, ורב כח, הוא הכמה המתפשט הפנימי. ואמיץ כח, היא התמדתו בזמן, ור"ל כי הנביאים הקיימים באיש, קבלו כחם מאתו, וגם התמדת כחם וקיומם מקבלים ממנו, כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד, וגדר פעל אמיץ בארתי למעלה (כח ב'): (מלבי"ם באור המלות)

לְמָה תֹאמַר יַעֲקֹב וַתְּדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דַּרְכֵי מִיְהוָה וּמַאֲלֵהִי מִשְׁפָּטֵי
יַעֲבֹר:

רס"י למה תאמר. עמי יעקב ותדבר בגלות : נסתרה דרכי מה'. העלים מנגד עיניו כל מה שעבדנוהו והמקיל עלינו אות' שלא ידעוהו : ומאלהי משפטי יעבור. העביר מלפניו משפט הגמול הטוב שהי' לו לשלם לאבותינו ולנו :

מצודת דוד נסתרה דרכי. העלים עיניו מכל מה שעבדנוהו והעביר מלפניו משפט הגמול כי לא שלם לנו הטוב כפי הגמול : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין למה תאמר יעקב, כהתימו לדבר תנחומותיו על לב ירושלים, השיב אל עם ישראל פניו. העם הזה בראותם אורך גלותם ושלות הרשעים, פג לבם מהאמין בישועה, ואחרי כי נתעו מן רוע הסדר הנשקף בהנהגה, כי הצדיקים גולים ודלים, ובוגדי בגד שלו גם הצליחו, גם שכלם הלך אחורנית לכפור או בידיעה והשגחה או בשכר ועונש. ושפתי זרה נופת תטופנה בטענות פילוסופיות, לאמר כי הידיעה האלהית אשר היא בהכרח ידיעה פשוטה בלתי משתנית, לא תשאיר אחריה אפשריות הבחירה, שא"כ תשתנה ידיעת ה', לפי בחירת האדם לעשות או לחדול, ויש הבדל בין יעקב ובין ישראל, שם יעקב יכוננו בו ההמון, ושם ישראל הגדולים וראשי העדה, ויש הבדל בין דבור ואמירה, אמירה הוא המאמר הפשוט והדבור הוא הדבור הארוך המחובר מכמה משפטים והקיישים וטעמים וראיות, והנה יעקב שהם ההמון יאמר נסתרה דרכי מה' שאין ה' יודע את האדם, ואינו משגיח על מעשיו כלל, וישראל שהם חכמי לב שבהם, הם יבינו זאת כי א"א ליחס אל ה' חסרון הידיעה, שזה חסרון בחק השם, וגדר השלם שלא יתואר לו חסרון, אבל לעמת זה ישראל ידבר דבור ארוך פילוסופי, להוכיח במופת שאין האדם חפשי במעשיו, כי אז תשתנה ידיעת ה' לפי אפשריות הבחירה, רק מעשי האדם מוכרחים לפי הידיעה הקדומה האלהית, ומצד זה לא יגיע שכר לצדיק ועונש לרשע אחר ששניהם מוכרחים במעשיהם, ולכן אומרים כי מאלהי משפטי יעבור שאת הצדיק ואת הרשע לא ישפוט האלהים. (וכבר בארתי כ"פ כי שם הויה נקרא בו מצד שברא העולם, ושם אלהים ביחוד אם בא בכינוי אל האדם, נקרא בו מצד ההשגחה המיוחדת, לכן הכת הא' אומרים נסתרה דרכי מה', מצד שהוא הסבה הראשונה לבד לא המשגיח

עד סוף העלולים ומעשיהם, וכת השניה אומרים **מאלהי המשגיח עלי** בידיעה פשוטה מפלשת עד סוף כל הדורות בהכרח משפטי יעבור), משיב להם הנביא. אל שני הכתות. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **תאמר יעקב ותדבר ישראל**. בין ההבדלים שבין אמירה לדבור זה אחד מהם. שהאמירה פשוטה, והדבור יהיה בארץ מורכב ממשפטים וענינים שונים. וההבדל בין יעקב וישראל בארתי למעלה (ט' ז'), וההבדל בין ה' ובין אלהי מבואר בכל הספר ע"ל (א' ד') (מלבי"ם באור המלות)

[כח] הַלֹּא יִדְעַתְּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעָף וְלֹא יִיגַע אֵין חֻקֶּךָ לְתַבּוּנָתוֹ:

רש"י **בורא קצות הארץ וגו'.** אין חקר לתבונתו. ומי שיס לו כח כזה וחכמה כזו הוא יודע את המחשבות למה הוא מאחר טובתכם אלל כלי לכלות את הפצע ולהתם את החטאת ע"י היסורין : (רש"י)

מצודת דוד **הלא ידעת.** הלא תוכל להשכיל מדעתך אם לא שמעת ממלמד ומורה : **אלהי עולם ה'.** ר"ל ואת זה תשכיל אשר ה' הוא אלהים עד עולם והוא ברא כל הארץ מהקצה אל הקצה ובכל ידו משלה ולא ייעף ולא ייגע וכחו שוה בכל זמן א"כ יכול הוא לשלם גמול בכל זמן ובכל מקום : **אין חקר לתבונתו.** ר"ל ומה שמאחר לשלם הגמול הוא על כי אין חקר לתבונתו כי באמת בתבונה יעשה את זאת ואנחנו לא נדע : (מצודת דוד)

מצודת ציון ייעף. ייגע. פתרון אחד להם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הלא ידעת,** מצד השכל והמופת, **אם לא שמעת מצד** המפורסמות והמקובל, **כי אלהי עולם ה',** הוא ברא את העולם, ולא לבד העולם העליון כי גם **בורא קצות הארץ,** ולא שירה אבן פנתה לבד, וכל אשר עליה נעשה מעצמו, רק שברא גם הקצוות, וכוננה על מתכונתה, וא"כ לא תוכל להכחיש שלא ידע את הנעשה עליה, היפלא מהיוצר דבר מלאכת החומר ומעשהו, ולא תאמר כי אחר הבריאה מאז עזב מלדעת את כל הנעשה בארץ, **כי לא ייעף ולא ייגע** [הוא ממלאכה ובתנחומא (פי תצא) ואתה עיף ויגע עיף בצמא ויגע בדרך וד' כוחו וכו']. ולפי"ז ידיעת ה' את כל הנעשה בעולם השפל מוכרחת, ואם תשאל איך תצדק עם זה הבחירה ושני קצות האפשר, ע"ז משיב, כמ"ש הרמב"ם, שאחר שידיעת האל היא עצמית בו ואיננה דבר מוסף על עצמותו, הנה החקירה על איכות ידיעתו, תשוב אל החקירה על עצמותו, וכמו שעצמותו נעלם תכלית ההעלם, כן ידיעתו, וכמו שאין היקש ודמיון בין מציאותו

למציאות זולתו, כן אין להקיש בין ידיעתו לידיעת זולתו, ולכן אם הידיעה הנודעת אצלנו א"א לציירה בשלא יסולק עמה טבע האפשר, אין לדון ממנה על ידיעתו הנעלמת מאתנו תכלית ההעלם, וז"ש **אין חקר לתבונתו** אין חקירה אנושית משגת את תבונתו, ואין לחקור ולדרוש בה כי נעלמת ממדע בעל חומר. ואם תשאל, וא"כ מדוע מאלהי משפטי יעבור ומדוע לא ישיע את עמו, משיב כי הוא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לא ייעף ולא ייגע**. העיפות, שרשו בכח החי עצמו שהוא מוגבל, וצריך לדברים מחוץ להעמיד כחו, מאכל משה אויר וכדומה, לא שתה מים ויעף (לקי מד), והיגיעה, הוא ממלאכה, וה' כחו בלתי נתלה בדבר זולתו לכן לא ייעף, ולא יגבילהו זולתו ולכן לא ייגע (מלבי"ם באור המלות)

כטו נתן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה:

רס"י נתן ליעף כח. וסופו להחליף כח לעייפותכם : (רס"י)

מצודת דוד **נתן ליעף כח**. יבוא הזמן שיתן כח לישראל היעף בגולה : **ולאין אונים וכו'.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עצמה**. ענין חוזק כמו ועוצם כחו (דניאל ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **נתן ליעף כח**, ישראל שהם עיפים עתה יתן להם כח, אבל. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ליעף כח**, הוא הכח הפנימי השרשי (כני"ל כו), **ולאין אונים**, החסר הכלים שבו יוציא הכח לחוץ כמו מי שאיבריו רכים ורפויים, **עצמה ירבה**, העוצם הוא חוזק האיברים והעצמות : (מלבי"ם באור המלות)

לז ויעפו נערים ויגעו ובחורים כשול יכשלו:

רס"י ויעפו נערים. גבורת הכשדי' המנוערים מן המלות תיעף : **ובחורים כשול יכשלו**. אותם שהם עכשיו גבורים וחזקים יכשלו ואתם קוי ה' תחליפו כח חלק וחזק : (רס"י)

מצודת דוד **ויעפו**. ואז העכו"ם שמוסיפים כח כנערים יעפו ויגעו : **ובחורים וכו'.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ויעפו, הנערים החזקים עתה בכחם ייעפו, וזה תלוי אם יתאמצו בתקוה לקוות אליו עד יבא ויושיע, כי, (לא) וקוי ה' יחליפו כח, עד שיעלו אבר לעוף פתאום אל במתי שמים כנשרים, ועיין באור המלות (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ויעפו ויגעו, ייעפו מעצמם, יגעו ע"י עבודה, וגם הבחורים שכחם רב מן הנערים, והם לא ייעפו מעצמם כשל יכשלו ע"י סבה חיצונית משלחת ה' בם (מלבי"ם באור המלות)

לא וקו! יהוה יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא יגעו ילכו ולא יעפו:

רש"י אבר. כנף : (כש"י)

מצודת דוד וקוי ה'. אבל המקווים לה' יחליפו כח חדש בכל עת : יעלו אבר. יגדלו כנף כנשרים למהר לעוף אל ארצם והוא ענין מליצה : ירוצו. בשובם לארצם ירוצו ולא יגעו וילכו בדרך ולא ייעפו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחליפו. ענין התחדשות ותמורה : אבר. כנף כמו אבר כיונה (תהלים נה). ירוצו. ענין מהירות ההליכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות ירוצו ולא יגעו ילכו ולא ייעפו. הרץ מתיגע לא כן ההולך, אבל העיפות שהיא פסיקת הכח מעצמו, תשיג גם את ההולך אם יתמיד בהליכתו ולא יחזק את גופו במאכל ומשתה, עז"א לא יגעו מן המרוצה וגם אם ילכו אחרי מרוצתם בתמידות, מבלי לנוח אחרי המרוצה שאז יקרה העיפות, הם לא ייעפו : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-מא

א החרישו אלי אלים ולאמים יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט נקרבה:

רפ"י החריטו אלי. כדי לשמוע דבר : איים. אומות של עכו"ם : יחליפו כח. יתקטו ויתחזקו ככל גבורתם אולי יעמדו זדין זכח : יגשו. הלום ואז מסיגשו ידברו : למשפט נקרבה. להוכיח על פניהם : (רפ"י)

מצודת דוד החרישו אלי איים. יושבי האיים החרישו לשמוע אלי כי המדבר לא ישמע ולא יאזין : יחליפו כח. יחדשו כח להתאמץ בטענות אם יוכלו להשיבני : יגשו אז ידברו. יגשו אלי לשמוע אמרי ואז אחרי שמעם ידברו דבריהם אם ימצאו מענה : יחדו. אני והם נקרב למשפט על מה שהם אומרים שאין היכולת בידי להציל את עמי מידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון החרישו. ענין שתיקה כמו יחרישו באהבתנו (צפניה ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין החרישו, אחר שדבר תנחומין אל ציון, קורא אל העמים, מצייר כי כבר בא הגואל (כי החוזה במראות אלהים, יראה העתיד כאילו כבר בא) ועפ"ז מתוכח עמם להשיבם אל אמונת האחדות ודת האמת. החרישו, המתוכח ינוצח לפעמים מפני ארבעה דברים, א. אם הוא אדם קטן, יאמר אתם איים הקטנים החרישו אלי, לא אתם תתוכחו רק ולאמים הגדולים יחליפו כח, הם יתוכחו. ב. אם ילחצנו אל הוכוח פתאום ואין לו עת לסדר טענותיו, אומר יחליפו כח לחשוב ולהתיעץ. ג. אם יתוכח עם עריץ או נשוא פנים, אשר אימתו או שאתו תבעתנו מלדבר את כל אשר עם לבבו, עז"א יגשו אלי מבלי אימה ואז ידברו. לא מרחוק בחרדה ופחד. ד. אם אין שופט מכריע ביניהם, כמ"ש (איוב ט"ו) כי לא איש כמוני אעננו. לו יש בינינו מוכיח. יסיר מעלי שבטו. עז"א יחדו למשפט נקרבה לפני השופט אשר יכריע בינינו עם מי הצדק (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ולאמים. בארתי למעלה (יו"ב) כי לאומים פורט עמים גדולים שיש להם דת, שהם כאם הבנים לעמים קטנים : יגשו נקרבה. בכ"מ שהניגש פחות במעלה מן הנושא או המקום שהוא ניגש אליו, ישמש בלשון הגשה, ואם שניהם שוים ישמש בלשון קורבה. וכבר כתבתי כי יחדו מורה על השתוות שניהם, ובזה הוסיף יחדו למשפט נקרבה כשני בני אדם שוים : (מלבי"ם באור המלות)

בב מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן קפפר חרבו פקש נדף קשתו:

רפ"י מי העיר ממזרח. אותו שלדק יקראהו לרגלו מי העיר את אברה' להביאו מארם שהוא במזרח ולדק שהיה עושה היא היתה לקראת רגליו

ככל אשר הלך : יתן לפניו גוים. מי שהעירו ממקומו להסיע הוא נתן לפניו חרבעה מלכים וחילותיהם : ירד. ירדה : יתן כעפר חרבו. רמא כעפרא קטולין קדם חרביה, נתן את חרבו ועוסקה חללים רבים כעפר ואת קשתו נתן מרבה הרוגים ונופלים כקש נדף : (כ"ז)

מצודת דוד מי העיר ממזרח. אברהם שהיה במזרח מי העירו ללכת משם ולמאס באילי ארץ מולדתו : **צדק יקראהו לרגלו**. בכל מקום מדרך כף רגלו היה קורא את הצדק לעזוב האלילים ולהאמין בה' וכאומר ומי העירו הלא אנכי ה' : **יתן לפניו גוים**. ר"ל מי הוא הנותן לפניו גוים הם כדרלעמר והמלכים אשר אתו : **ומלכים ירד**. השליטו במלכים : **יתן כעפר חרבו**. חרבו נתן הרוגים מרובים כעפר הארץ וקשתו הרבה חללים כקש נדף : (מצודת דוד)

מצודת ציון העיר. מלי התעוררות : **ירד**. ענין שלטנות כמו רדה בקרב אויביך (תהלים קי). נדף. ענין כתישה כמו אל ידפנו (איוב לב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי העיר ממזרח, המלך המשיח שיבא מארץ המזרח וישקיף ע"ז מצד ג' דברים **א**. מצד הסבה יאמר מה יהיה הסבה שתעוררהו לכבוש גוים וארצות. ? הנה כל מרגיזי ממלכות, הסבה אשר תעורר לבבם להרעיש הארץ, יהיה אהבת השררה והכבוד, או הקנאה והנקמה והנצחון או הבצע והקנינים, אבל לא נשמע שתעוררהו לזה אהבת הצדק והטוב, שבעבור הצדק יכבוש ארצות, ומי העיר את הכובש הזה אשר **הצדק יקראהו** ויגביל אותו **לרגלו** ונוכח דרכו, אשר רגל מהלכו יהיה לקראת הצדק, לא לקראת נחשים. **ב**. בהשקף על כמות הנצוח יהיה ג"כ שלא בדרך הטבע, כי הצדק הוא **יתן לפניו גוים, ומלכים ירד** בפרך. (והנה דרך העולם שאת המלכים יכבשו במלחמה ואח"כ ירדו בגוים, ואצלו יהיה בהפך את הגוים יכבוש, ואת המלכים ירד). **ג**. איכות הנצוח יהיה ג"כ שלא בדרך הטבע כי הצדק **יתן** (לפניו גוים) **כעפר** (לפניו חרבו, יהיו דומים לפני חרבו כעפר הנידש ברגל, (יתן מלכים) כקש נידף (לפניו) קשתו, המלכים יהיו דומים לפני קשתו כקש נידף, כי ינצחם בקל מאד): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יקראהו**, פעל נגזר ממלת לקראת שמורה הגבלת דבר כנגד דבר. ופעל ירד היא הממשלה בעבודת פרך כנ"ל (יד ב') : (מלבי"ם באור המלות)

א יְרַדְּפֶם יַעְבֹּר שְׁלוֹם אֲרַח בְּרַגְלִיו לֹא יָבוֹא:

רס"י ירדפס יעבור שלום. הלך על מעצרותיו בשלום לא נכסל ברדפו
אותם : אורח ברגליו לא יבא. דרך אשר לא בא קודם לכן ברגליו, לא יבא
לא : היא רגיל לבא : (רס"י)

מצודת דוד ירדפס. רדף אחריהם ועבר בשלום אם כי רדפם באורח שלא
בא ברגליו מעולם ולא היה רגיל באורח ההוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון אורח. מסילה ודרך : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ירדפס, הגם שרדף אחריהם מ"מ יעבור שלום לא
ידמה בעברו כהולך למלחמה רק כהולך בשלום, הגם שיעבור ארח אשר
ברגליו לא יבא, ארח מסוכן, אשר מבואר כי לא ברגליו בא שמה רק ברוח
הצדק וישועת ה' אשר על כפים ישאונהו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יעבור שלום. יל"פ שלום שם מופשט, השלום עבר
עמו בכל מקום לכתו : (מלבי"ם באור המלות)

ג מִי פֶּעַל וְעָשָׂה קָרָא הַדְּרוֹת מְרַאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת אַחֲרֹנִים
אֲנִי הוּא:

רס"י מי פעל ועשה. לו את זאת מי שהוא קורא הדורות מראש לאדם
הראשון הוא עשה לאזכרה גם את זאת : אני ה' ראשון. להפליא פלא
ולעזור : ואת אחרונים אני הוא. אף עמכם בנים אחרונים אהיה ואלעזור
אתכם : (רס"י)

מצודת דוד מי פעל. מי הוא שפעל ועשה את זאת הלא ה' עשהו הקורא
הדורות מראש קודם שיהיו ר"ל שיודע כל הדורות הבאים ויקרא לכל
דור לעמוד בעתו : אני ה' ראשון. ראשון לכל הדורות שעברו ואני הוא
עם הדורות האחרונים אשר יהיו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מי, אומר אתם לאומים התבוננו נא מי פעל ועשה
וגמר הדבר הזה, ומי קרא הדורות מראש, ר"ל מי הגיד זאת מראש מימי
קדם מה שיהיה בדורות האחרונים דורות המשיח, הלא אני ה' ראשון
המגיד זאת מראשית, וגם ואת אחרונים שבימיהם תעשה זאת ותתקיים
הנבואה אני הוא להוציא הפעולה למעשהו. (ור"ל כי הדבר אשר ידבר
הנביא שיהיה בעתיד והוא אינו רחוק מטבע המציאות, נוכל לאמר שהיה
כן במקרה או בטבע העולם, ולא יאמת אמתות הנביא ונבואתו, שע"כ
היה מוכרח, כי מופתי הנביאים יהיו ע"י דברים רחוקים מטבע

המציאות, כמ"ש הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר. כי בעת יורה ומלקוש לא היה זה אות ומופת. ע"כ אמר כי דבר זה מהגדת ביאת המשיח וכל עניניו, רחוק מטבע הנמשך בכל פרטיו, כי הדברים הטבעיים והרגילים, יוכרחו מסבתם, לעמת זה אמר מי העיר ממזרח. (ב) הדברים המתהווים במקרה ועל צד ההזדמן יהיה על המעט, עז"א כי כמות ואיכות הנצוח הזה לא במקרה יהיה, כמ"ש יתן לפניו גוים, יתן כעפר חרבו, ע"ז מחליט לאמר מי פעל ועשה ומי קורא הדורות מראש, הלא הן הנבואה מראש, הן הפעולה באחרית יכוונו עדותם על קיום דבר הנביא כי יד ה' עשתה זאת, בפרט שכבר ראו מעשי ה' בימים קדמונים, **אני ה' ראשון** וא"כ תדעו ותשכילו כי את אחרונים אני הוא, לא טבע ולא מקרה אך יד ה' וכחו הגדול): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פעל ועשה. כבר הבאתי למע' (ה' יב) ההבדל בין פעולה ומעשה, שהפעולה היא העסק בהדבר, והמעשה הוא הוצאת גמר הדבר, ומלת מי נמשך לשתיים (מי) קורא הדורות, וקורא מענין הזמנה, כמו קרואי מועד (מלבי"ם באור המלות)

וְיִרְאוּ אֵימֹת וְיִרְאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ וְיִחַרְדוּ וְיִקְרְבוּ וְיִאֲתִיּוּ:

רש"י ראו איים. עובדי עכו"ם הגזרות שאעשה וייראו : קרבו ויאתיו. זה אלל זה נאספס להלחם כסיראו הגאולה : (רש"י)

מצודת דוד ראו איים. יושבי האיים ראו הנס שעשיתי לאברהם ופחדו גם השוכנים בקצות הארץ חרדו בשמעם הנס : **קרבו ויאתיו.** קרבו ובאו לפני אברהם לשאול ממנו מתנת חנם ולא באו במלחמה כמ"ש ויאמר מלך סדום וכו' תן לי הנפש וכו' (בראשית יד) : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויאתיו. ענין ביאה כמו אתא בוקר (לעיל כא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ראו, שב לספר ענין מלחמת המשיח ואיך כל הגוים יעמדו להלחם נגדו כולם פה אחד, מצייר כי גם האיים הרחוקים בקצה הישוב יראו וייראו, ומפני זה קצות הארץ יחרדו וימהרו לבא ויתקרבו איש אל אחיו ויאתיו למלחמה נגד המשיח, וגם יתקבצו כולם פה אחד, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וייראו יחרדו. החרדה תבא על המהירות הפתאומי, ויחרדו זקני העיר לקראתו כנ"ל (כ"ף טז), ויאתיו. מורה הביאה המוחלטת שברגע כבר היו פה, וזה המבדיל בינו ובין פעל בא : (מלבי"ם באור המלות)

וַיֹּאמֶר אִישׁ אֶת רְעֵהוּ יַעֲזֹרוּ וְלֹאֲחִיו יֹאמֶר חֲזֹק:

רש"י איש את רעהו וגו'. יאמר חזק למלחמה אולי יעמדו להם אלהיהם : איש את רעהו יעזרו. זה עוזר את זה בצרכו' צרוך אצרכם (צרכאית יד) וזה עוזר את זה צמתנות (קס) ויתן לו מעקר מכל : (רש"י)

מצודת דוד איש את רעהו יעזרו. ועכ"ז אף שראו פלאי האל מ"מ עזרו זה לזה לעשות הפסילים : לאחיו. כ"א אמר לאחיו חזק בעשיית הפסל וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין איש את רעהו יעזרו וחוף מזה יאמר לאחיו חזק ג"כ אתה בעצמך ואל תסמך על העזר אך היה לבן חיל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק. דרך העולם כי את הריע לא יעזור בכולו, אבל פה יעזור גם את הריע, ואל האח לא יאמר חזק, כי יחוס עליו ויעשה הוא בעבורו, ופה יאמר גם לאחיו חזק : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּחְזַק חֲרָשׁ אֶת צַרְף מַחְלִיק פְּטִישׁ אֶת הוֹלֵם פְּעַם אָמַר לְדָבָק טוֹב הוּא וַיִּחְזַקְהוּ בְּמַסְמְרִים לֹא יִמוּט: (o)

רש"י ויחזק חרש. נוסך הפסל : את לורף. המרקעו בזהב : מחליק פטיש. באחרונה כשהוא מכה בנחת להחליק את המלאכה : את הולם פעם. הוא המתחיל בה כשהיא עשת ומכה בכל כחו : אומר לדבק טוב הוא. על אותן שהיו מחזירין אחר קרקע טובה לדבק בה עשקיות צרזל : דבק. שולדור"א : ויחזקהו. לללם : במסמרים לא ימוט. כולם יחזקו זה את זה : ויחזק חרש. זה שם שהיה נפח לעשות מסמרות ובריחים לתבה. את לורף. זה אצרהם שהוא לורף את הזריות לקרבן אל השכינה. את הולם פעם. זה אצרהם שהלם כל המלכים האלה פעם אחת. אומר לדבק טוב הוא. טוב לידבק באלוה של זה. ויחזקהו. שם לאצרה' להיות' דבק בהקב"ה ולא ימוט : (רש"י)

מצודת דוד ויחזק חרש. חרש העצים העושה הפסל חיזק בדבריו את הצורך להיות זריז במלאכת צפוי טסי הזהב אשר יצפנו : מחליק פטיש.

המכה בפטיש קטן להחליק את הטסין היה מזרז את המכה על הטסין בחוזק רב בהתחלת הרדוד למען יתחיל הוא מעשהו : **אומר לדבק**. כאשר ידבק הטסין על הפסל ישמח ויאמר הנה טוב הוא וכן יפה לו : **ויחזקהו**. מחזק הצפוי על ידי מסמרים למען לא יתפרד מעל הפסל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מחליק. מלשון חלק : **פטיש**. הוא המקבת וכן וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג). הולם פעם. שניהם ענין הכאה כמו והלמה סיסרא (שופטים ה) וכמו נפעמתי ולא אדבר (תהלים מו) וכפל המלה בשמות נרדפים ויורה על חוזק ההכאה : **במסמרים**. יתדות וכן וברזל לרוב למסמרים (דה"א כב) : **ימוט**. מלשון נטיה וקלקול : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חורש, הוא האומן המוציא כלי למעשהו ועושה הכלי זיין. **וצורף** הוא המוציא הברזל מן האדמה, והחרש צריך להמתין בהכרח עד שיגמור הצורף מעשהו, והם ימהרו כ"כ להכין כלי הזיין והנשק, עד שהחרש שמלאכתו מאוחרת יסייע את הצורף ויחזק את ידיו להוציא הברזל ולזקקו, למען יהיה לו ברזל לעשות ממנו חרב וחנית. וכן המחליק את הכלי בפטיש בגמר המלאכה יסייע את ההולם ומכה על הכלי בפעם בתחלה ולא ימתין עד שיגמור ההולם פעם מעשהו, וגם **יאמר לדבק טוב** הוא שידביק שתי חתיכות של חרבות שבורות בדיבוק עראי ויחזקם במסמרים לדבקם לפי שעה שלא ימוטו ולא יתפרדו ויאמרו עליו כי טוב הוא, מרוב המהירות שימהרו למלחמה יספיק להם גם חרב שבורה מדובקת שחברו השברים במסמרים. (בזה צייר, א קבוצת כל העמים בפעם אחד. ב עזרם זה לזה, ג השתדלותם ומהירותם למלחמה) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חרש, צרף. מלאכת הצורף קודם למלאכת החרש כנ"ל (מי יט) : **לדבק**. הדבר המתדבק ע"י מלאכת מעשה בכוונה ישמש עליו בלשון חבור בכ"מ. ודבק בא על דבר המתדבק מעצמו במקרה, ובא לרוב על עצמיים הגיוניים בדרך שאלה, ופה אומרים על התדבקות מקרי מעצמו יאמר טוב הוא ויחזק במסמר ויסתפק בזה : (מלבי"ם באור המלות)

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זָרַע אַבְרָהָם אֱהָבִי:

רש"י ואתה ישראל עבדי. ועלי יס לעזור לך סוף המקרא אל תירא כי אתך אני כך נראה לי חבור הענין לפי פשוטו ומ"א צבראשית רבה דורס כל הענין במלכי לך ואברה' (ה) ראו איים אותה מלחמ' וייראו קם נתיירא מאברהם פן יאמר לו העמדת רשעים אלו בעולם ואברהם נתיירא מקם לפי שהרג את בני עולם שהם משם, איים כסם שאיי היס מסויימין בעולם כך אברהם וקם היו מסויימין בעולם : ואתה ישראל עבדי. אברהם

שְׁלַח הִיָּה מִזְרַע לְדִיקַיִם עֲשִׂיתִי לָּו כָּל זֹאת. וְאַתָּה יִסְרָאֵל עֲבָדִי. הַקְּנוֹי לִי
מִשְׁנֵי אֲבוֹתַי. זֶרַע אֲבֵרָהֶם אֹהֲבִי. שְׁלַח הַכִּירְנִי מִתּוֹךְ תּוֹכְחָה וְלִימוּד אֲבוֹתָיו
אֲלֵךְ מִתּוֹךְ אֲהַבָּה :

מצודת דוד ואתה. אבל אתה ישראל אינך כמוהם כי עבדי אתה אשר
בחרתי בך לי לעם לפי שאתה זרע אברהם אשר אהבני ופירש מעכו"ם :
(מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ואתה, אומר מ"מ אל תירא כי אתה ישראל עבדי
ולא אעזבך בידם. והנה המלך יאהב לפעמים את עבדו מצד שהוא נאמן
בעבודתו והוא צריך אליו, ולפעמים יהיה זה אהבה רצונית בלא טעם רק
כי בו בחר לנשאו ולגדלו, ובכל אחד יש מעלה וחסרון, כי הנבחר מפני
הצורך מעלתו גדולה מצד שהאדון צריך אליו, אבל לעומת זה אם ימצא
עבד אחר שימלא צרכו זה ביתר שאת יחליפהו בהשני, לא כן הנבחר מצד
הרצון שלא יחליפנו בשום אופן, וז"ש ואתה ישראל עבדי, שלקחתוך
מצד עבודתך הנאמנה שאתה עובד אותי אבל מצד זה עוד תירא פן אמצא
עבד נאמן יותר ואמירך בעם אחר, לז"א הלא אתה יעקב אשר בחרתיך,
עת בחרתי בך אז נקראת בשם יעקב (כי יש הבדל בין יעקב שהוא שם
ההמון, ובין ישראל שהוא שם הגדולה לאנשי השם) ואז בחרתיך מצד
הבחירה לבד, לא מצד עבודתך ומעלתך, ובזה אף שאמצא עבד נאמן יותר
לא אעזבך. אבל גם בזה עוד יש לך לירא שעכ"פ עת שתריע מעשיך לגמרי
שאו ישתנה רצוני עליך מרצון לשנאה, שאז אטוש אותך מעל פני, אמנם
עבד הנבחר מצד שהיו אבותיו אוהבי המלך ובעלי בריתו לא ימאסהו
בשום אופן, כי זכות אבותיו עומד תמיד, עז"א הלא אתה זרע אברהם
אהבי : (מלבי"ם) באור הענין

מלבי"ם - באור המלות ישראל, יעקב. מבואר למעלה (חי ז') ובכל הספר כי
ישראל גדול מיעקב : (מלבי"ם) באור המלות

וְאֲשֶׁר הִחַזְקֶתִּיךָ מִקְּצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קָרָאתִיךָ וְאָמַר לְךָ עֲבָדִי
אֲתָה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא

רש"י אשר החזקתיך. לקחתוך לחלקי כמו (שמות 7) וישלח ידו ויחזק בו
: מהלות הארץ. משאר העכו"ם : ומאיליה. מן הגדולים שבהן : קראתיך.
שם לחלקי בני זכורי ישראל : ולא מאסתך. כזה שנאמר בו (מלכ"י א)
שנאתי : (רש"י)

מצודת דוד אשר החזקתיך. עבר במקום עתיד כדרך הנבואות ור"ל אחזיק

בך להוציאך מקצות הארץ : **ומאציליה**. מגדולי הארץ קראתיך שתצא מרשותם ולא יהיה בהם כח לעצור אותך. בחרתיך. מאז בחרתי בך ולא מאסתיך (מצודת דוד) :

מצודת ציון **החזקתיך**. ענין אחיזה כמו ויחזיקו האנשים בידו (בראשית יט) : **מאציליה**. כן יקראו הגדולים וכן ואל אצילי בני ישראל (שמות כד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אשר**, מוסיף לאמר, כי אם יבחר לו המלך איש אחד לעבודתו יצוייר שימצא אח"כ איש אחר יותר נכשר בעיניו ויעזוב את הראשון, אבל אתה הלא **החזקתיך מקצות הארץ**, מכל ישבי קצוי ארץ רק בך החזקתי, ולא מן הפחותים רק **מאציליה** ונכבדיה של הארץ **קראתיך** רק אותך קראתי, **ואמר רק לך עבדי אתה** וא"כ הלא אתה המובחר בעיני מכל יושבי תבל לכן יבטח לבך כי **בחרתיך** בחירה עולמית **ולא מאסתיך** לעולם, ולכן. (מלבי"ם באור הענין)

ז אל תירא כי עמך אני אל תשתע כי אני אלהיך אמצתיך אף עזרתיך אף תמכתיך בימין צדקי :

רש"י אל תשתע. אל ימס לנך להיות כשעוה זו וזה הכלל כל תיבה שתחל' יסודה ש"ן כשצא לדבר כל' מתפעל התפעל או יתפעל התי"ו חולקת ונכנסת זין שתי אותיות שרשי התיבה כמו (ישעיה כט) וישתומם (מיכה ז) וישתמר חוקות עמרי (ש"א א) תשתכרין (איוב ל) תשתפך נפשי : (רש"י)

מצודת דוד **אל תשתע**. אל תסור מעלי בחושבך אשר כבר עזבתיך כי אני ה' אלהיך כמאז. אמצתיך. בדברים טובים ונחומים : **אף עזרתיך**. בימים הקדמונים : **אף תמכתיך**. בהיותך ביד האויב תמכתיך בימיני לבל יעשה בך האויב כלה : **בימין צדקי**. ר"ל לא בגמול כי אם בצדקה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תשתע**. ענין הפנה והסרה כמו ועיניו השע (לעיל ז) : **אמצתיך**. ענין חוזק : **תמכתיך**. ענין סעד ומשען : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אל תירא**, בשום אופן. והנה יתירא האדם. **א**. פן אוהבו העוזרו תמיד מאס בו עתה, לעומת זה אמר **בחרתיך ולא מאסתיך**. **ב**. פן לא ימצא אוהבו אצלו בעת הצרה, לעומת זה אמר אל תירא **כי עמך אני**. **ג**. פן לא יהיה ביכולת אוהבו להושיעו, לעומת זה אמר **אל תשתע** ותפנה במחשבתך אם אני יכול להושיע, **כי אני ה'** בעל היכולת **אני אלהיך** המשגיח עליך בפרטות, ואם כן אמצתיך בודאי. ור"ל **אמצתיך** נתתי לך אומץ שתוכל לעמוד בעצמך כנגד האויב, גם **עזרתיך**

אנכי ג"כ, גם **תמכתיך בימין צדקי** וכדוגמת האוהב העוזר לאוהבו ביד שמאלו ותומכו ביד ימינו לבל יפול, תומך ביד אחד ולוחם עם אויבו ביד האחר (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות תשתע. מגזרת שעה, תשעה ותפנה: (מלבי"ם באור המלות)

יא הן יבשו ויכלמו כל הנחריים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך:

מצודת דוד הן יבשו. באמת סוף הדבר יבושו כל הכועסים בך: **אנשי ריבך.** המריבים עמך: (מצודת דוד)

מצודת ציון הנחריים. מלי חרון וכעס וכן בני אמי נחרו בי (ש"ה א). כאין. כלא דבר: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן יבשו, יש ארבע מיני אויבים. **א.** השונא לחברו ודובר עליו עתק שלא בפניו, וזה הנחריים בך הם יבשו בעצמם ויכלמו מאחריים אשר שמעו דבתם רעה. **ב.** הרב אתו בפניו ומגנה אותו בקלון, וזה אנשי ריבך הם יהיו כאין ויאבדו מתוכך. **ג.** המתקוממים עליך בריב עד שמכים אותך באגרוף רשע, וזה. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות (יא-יב) יבשו ויכלמו. בארתי הבדלם למעלה (לי ג'): הנחריים, ריבך, מצותך, מלחמתך. הנחריים, המחזיקים אותך כדבר חרם, ונמנעים מלהתקרב אליך, אבל אנשי ריבך עושים מריבה, וריב ומצה מובדלים, שהריב בדברים, והמצה בהכאה, כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה, וירא והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה. ומלחמתך, הלוחמים בחרב: (מלבי"ם באור המלות)

יב תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך:

מצודת דוד תבקשם. אפילו אם תבקשם לא תמצא את אנשי מצותיך: יהיו כאין וכו'. כפל הדבר פעמים רבות לגודל האבדון: (מצודת דוד)

מצודת ציון מצתיך. ענין מריבה כמו הן לריב ומצה תצומו (לקמן נח): וכאפס. דבר שאין בו ממש: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אנשי מצתך, העושים מצה עמך (כי יש הבדל בין מצה ומריבה, מריבה בפה ומצה היא בהכאה) אותם תבקשם אתה, תחת

כי בקשוד המה עד עתה להכותך, אבל לא תמצאם. ד. הלוחמים על נפשך במלחמה להכותך נפש, וזה אנשי מלחמתך הם יהיו כאין וכאפס, בשעת מלחמה יהיו כאין ואחר המלחמה יהיו כדבר שאפס ותם ואיננו: (מלבי"ם באור הענין)

יג כי אני יהוה אלהיך מחזיק מינך האמר לך אל תירא אני עזרתיך: (o)

מצודת דוד מחזיק מינך. אוחו ימינך לבל תפול: האומר לך וכו'. ר"ל הואיל ואני האומר לך לזה אל תירא כי אעזור לך: (מצודת דוד)

מצודת ציון מחזיק. אותו: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי אני ה' אלהיך מחזיק מינך, ונותן לך כח להלחם. והנה משני דברים לא יקומו במלחמה. א. מפני החולשה והרפיון, לעומת זה אמר אני מחזיק מינך. ב. מפני היראה ורכות הלבב, לעומת זה אמר אני האמר לך אל תירא, כי אני עזרתיך, ולכן. (מלבי"ם באור הענין)

יד אל תיראי תולעת יעקב מתי ישראל אני עזרתיך נאם יהוה וגאלך קדוש: ישראל:

רס"י תולעת יעקב. משפחת יעקב החלטה כתולעת שאין לה גבורה אלא כפיה, תולעת וירמונ"א בלע"ז: מתי ישראל. מספר ישראל: (רס"י)

מצודת דוד תולעת יעקב. עדת יעקב החלושה כתולעת ואין כחה אלא בפה היא התפלה כתולעת הזו שבפיה מנסרת בארזים: אני עזרתיך. מאז: וגאלך. ואהיה גאלך לעתיד אני קדוש ישראל: (מצודת דוד)

מצודת ציון מתי. אנשי: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אל תראי תולעת יעקב, המון בית יעקב שהוא גוף האומה הכללית מדמה למת הנרקב שלא נשאר ממנו רק התולעת, וישראל שהם החשובים באומה והגבורים שבהם, מצייר כי נשאר מהם רק מתי ישראל מתים ואנשים חלשים, אומר אל תראי בכל זה כי הלא אני עזרתיך הוא נאם ה', וממי תירא, הלא כה יאמר אליך ה' וגאלך, ר"ל כי האדם לא יסמך על עוזרו. א. בשהוא חלוש כח, אבל הלא זאת יאמר ה' בעל הכח והיכולת. ב. לא יסמך בשיחשוב שלא ירצה לעזרו, עז"א הלא אני גואלך הנקרא בשם קדוש ישראל ע"ש קדושתך ומעשיך שאתה

ראוי לישועה, ולא לבד שאעזרך אני רק גם אתן בך כח שתושיע ימינך
לך. כ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **תולעת יעקב, מתי ישראל.** שראל גדול מיעקב כנ"ל
(ט' ז'), כמו כן מתים אנשים חלשים, ונגדם יעקב כתולעת : (מלבי"ם באור
המלות)

טו הנה שמתיך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותדק
וגבעות כמץ תשים:

כ"י למורג חרוץ. כלי הוא של עץ וכבד ועשוי חריצים כעין כלי
נפחים של ברזל שקורין לימ"א בלע"ז וגוררין על הקשין של סבלין ומחתקן
עד שנעשו תבן דק. חדש. כשהוא חדש עד שלא הוחלקו פיות חריציו הוא
חותך הרבה אבל משנתקן הוחלקו פיות חריציו : בעל פיפיות. הם חידודי
החריצין :

מצודת דוד הנה שמתיך. שמתו אותך להיות מורג העשוי חריצים והוא
חדש החדוד ביותר והוא בעל פיפיות רבות : (מצודת דוד)

מצודת ציון למורג. הוא כעין לוח עץ ובתחתיתו תחובים אבנים דקים ובו
דשים התבואה וכן והמוריגים וכלי הבקר (ש"ב כד) : חרוץ. עשוי חריצים
ובקיעות בין אבן לאבן : בעל פיפיות. ר"ל שיש בו פיות וחדודים רבים
והם החריצים : תדוש. מל' דישה : ותדוק. מל' דק : כמוץ. היא פסולת
התבואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה שמתיך למורג חרוץ, ממשיל את העכו"ם למוץ
ופסולת שידושו ויוסרו ע"י החרוץ חדש. הנמשל שלא תבא בזכות ישן
שכבר אכלוהו אך בזכות חדש, וגם בעל פיפיות הרבה כחות ממצות
הרבה. תדוש הרים הגדולים ממשיל אל החטים הנידקות ואת
הגבעות הקטנות ממשיל אל המוץ שלהם. והוא משל אל שריהם
ועבדיהם שכולם ידוקו ויכלו ע"י החרוץ שהוא ישראל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תדוש. להסיר המוץ : ותדוק. לעשות קמח כנ"ל
(כ"ח כ"ח) : וגבעות, קטנות מהרים כנ"ל (בי ב') : טז) סערה. גדולה מרוח
ואלהי ישראל מן שם ה' כנ"ל (א' ד') : ה' קדוש ישראל. מבואר למעלה
(א' ד') ובכל הספר : (מלבי"ם באור המלות)

טז תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם ואתה תגיל ביהוה בקדוש

רס"י תזרם. תזרה אותם כזמורה לרוח : ורוח תשאם. מאליהם לגיהנם
:

מצודת דוד תזרם. אתה תפזרם והרוח תשאם למרחוק : **וסערה וכו'.** כפל
הדבר במ"ש : **בה'.** בתשועות ה' : **תתהלל.** תתפאר בעצמך במה שתלית
בטחונך בקדוש ישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון תזרם. ענין פזור כמו וזרתי פרש (מלאכי ב) : **תפיץ.** תפזר :
תתהלל. מל' הלול ושבח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין תזרם, כדרך התבואה תחלה נדשת אח"כ זורה. **ורוח**
הקטן ישאם באויר בגובה, **וסערה תפיץ אותם** לכל עבר, ואתה תגיל בה',
לך יהיה גילה ע"י ה' וכחו הגדול. **ותתהלל** לרבים במה שהוא **קדוש**
ישראל שקדושתו מתיחס אליך עפ"י מעשיך (כי ישמח האדם גם
בהצלחה הבאה אליו מבחוץ, אבל לא יוכל להתהלל ולהתפאר רק לפי
מעשהו וכשרונו אשר מצדו ראוי לזה, וההבדל בין ה' וקדוש ישראל
בארתי כ"פ) : (מלבי"ם באור הענין)

יז העניינים והאביונים מבקשים מים ואין לשונם בצמא נשתה אני
יהוה אענם אלהי ישראל לא אעזבם:

רס"י מבקשים מים. נתנבא הנביא על אחרית הימים (עמוס ח) לא רעב
ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' יקוטטו לבקש את דבר
ה' ולא ימלאו וכשישוב אפו יכין להם לחם ומים וישכון שכינתו ורוח צפי
נביאיהם : נשתה. ל' ונשתו מים מהים (לעיל יט) לשון השאת והשצר (איכה
ג) וכולן ל' חורבה ויוצא ולכך התי"ז מודגשת שהרי צאה במקום שתיים
שאין שאת בלא תי"ו והיה לו לומר לנקבה נשתה שהרי לזכר יחיד יאמר
נשתה ולרצי' ונשתו : (רס"י)

מצודת דוד העניינים וכו'. בני הגליות כשישובו לארצם דרך המדבר יבקשו
מים ולא ימצאהו. בצמא. בעבור הצמאון כאלו נעתק לשונם ממקומו :
אענם. בדבר שאלתם על המים : (מצודת דוד)

מצודת ציון נשתה. ענין העתקה וכן ונשתו מים מהים (לעיל יט) : **אענם.**
מל' עניה ותשובה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין העניינים, הנה ישראל בגלותם נתיאשו מן הגאולה מפני שני דברים. **א.** בהביטם חולשתם ורפיונם נגד שוביהם הגבורים ורבים, ולעומת זה אמר אל תירא תולעת יעקב וכו'. **ב.** מפני העוני והדלות לעומת זה אמר **העניינים** וגם **האביונים** (שהאביון חסר יותר מן העני) הגם שהם דלים כ"כ עד שהם **מבקשים מים** הנמצא בזול ומ"מ ואין, וכבר **לשונם נשתה בצמא** מרוב זמן הצמאון. **אני ה' יש הבדל בין ה' ובין אלהי ישראל**, שם ה' יקרא מצד עצמו ושם אלהי ישראל מצד החבור והדבוק שי"ל עם ישראל עמו. אומר ע"י שאני ה' בורא כל **אענם**, וע"י שאני אלהי ישראל, עפ"י מעשיהם הטובים לא אעזבם כלל ולא יצטרכו להתפלל כלל (כי הנענה כבר נעזב בהכרח עד שהוצרך לצעוק ולהתפלל) (מלבי"ם באור הענין)

יח אֶפְתַּח עַל שְׁפִי נְהָרוֹת וּבִתּוֹךְ בְּקִעוֹת מַעֲיֵנוֹת אֲשִׁים מְדַבֵּר לְאֵגֶם מִים וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצְאֵי מִים:

רפ"י נהרות. לז מזין לתורה ולנבואה : מדבר. מקום שלא היתה חכמת התורה (רפ"י)

מצודת דוד על שפיים. במקומות הגבוהים אוליך נהרות עם כי אין דרך הנהרות למשוך שמה. מעיינות. אפתח מעיינות : **למוצאי מים**. להיות מקום מוצא מים : (מצודת דוד)

מצודת ציון שפיים. כן נקראו המקומות הגבוהים וכן רוח צח שפיים (ירמיה ד) : **לאגם**. כן נקרא מקום כניסת המים וכן ועל אגמיהם (שמות ז) : **ציה**. שממון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אפתח על שפיים, על מקומות הגבוהים שאין דרך להיות שם נהרות, שהנהרות אין מצויים רק במקום נמוך ובהר לא ימצאו רק מעיינות, אני אפתח שם נהרות. **ובתוך בקעות** ששם אין מעיינות מצויים רק נהרות, אני אפתח שם **מעיינות**, וזה הפך מן הטבע והרגיל. **אשים מדבר** במדבר אין אגמים מצויים שאין נמצאים רק במקום לח, אני אשימם **לאגם מים**. **וארץ ציה** ויבשה שמן הנמנע שיתקיימו האגמים שם כי חום השמש תיבשם, אשימה **למוצאי מים** שימצאו שם מעיינות ומקורות מים (מלבי"ם באור הענין)

יט אֶתְּן בַּמְדַּבֵּר אֶרֶז שֶׁטָה וְהַדָּס וְעֵץ שֶׁמֶן אֲשִׁים בְּעֶרְבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהַר וּתְאֲשׁוּר:

רס"י אתן במדבר ארז שטה. כל מיני יסוב אף צם אתן כל מיני חכמה וטובה ושלום. תדהר ותאשור. שמות אילני סרק העשויין לבנין : (רס"י)

מצודת דוד אתן במדבר ארז וכו'. שיתענגו בני הגליות בצלם : יחדו. כולם יחדו יהיו שמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ארז וגו'. שמות אילני סרק : בערבה. במדבר : ברוש. וגו', שמות אילני סרק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אתן במדבר ארז ושטה, הם טובים לבנין הבתים, והדס לריח, ועץ שמן למאכל ולהאיר, וכל אלה אין נמצאים במדבר. אשים בערבה הוא המקום במדבר שקוצים ודרדרים גדלים שם אשים שם ברוש תדהר ותאשור אילנות טובים ויקרים, וגם יהיו נמצאים יחדו, לא אחד מן המינים האלה לבדנה רק כולם יחד, באופן שלא יוכלו לתלותם במקרה : (מלבי"ם באור הענין)

כפ למען יראו ידעו וישימו וישכילו יחדו כי יד יהוה עשתה זאת וקדוש ישראל : בראה : (פ)

מצודת דוד למען יראו וכו'. זה הפלא אעשה להם למען יראו העכו"ם וישימו על לב וישכילו לדעת אשר יד ה' עשתה זאת הגאולה והוא ברא הפלא ההיא : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין למען, המאמרים מגבילים, למען יראו וידעו כי יד ה' עשתה זאת, וישימו וישכילו יחדו כי קדוש ישראל בראה. ויש הבדל בין יראו וידעו, שהיא הראיה המוחשת, ובין וישימו וישכילו שהיא ההשכלה השכליית ע"י מופתי התבונה בהשים הדברים על לבו. ויש הבדל בין ה' ובין קדוש ישראל, שם ה' נקרא בו מצד שהוא ברא ההויה הכללית. ושם קדוש ישראל נקרא בו מצד ההשגחה הפרטיית שמשגיח על ישראל ע"י קדושת מעשיהם שבעבורו ינהיג הנהגה נסיית למעלה מן הטבע, ויש הבדל בין עשיה ובין בריאה. בריאה היא בריאת עצם הדבר אשר לא יוכל עליו אך ה' לבדו אשר ברא יש מאין ועשיה הוא תקון הדבר ע"י שישנה מקריו, כמו שיעשה כלי מעצם המתכות, מבלי שיברא את המתכות עצמו, עפ"י אומר, כי אם יראו בריאה המוחשת לבד כבר ידעו ידיעה ברורה כי לא יד המקרה אך יד ה' עשתה זאת, אבל עדן יוכלו לדמות שלא היה זה בריאה יש מאין ע"י קדוש ישראל, ע"י הנהגה הנסיית למעלה מן הטבע, רק עשיה לבד, והוא שה' הכין את הטבע לשיהיה המדבר ראוי לזה כמו שיהיה השתנות בכדור הארץ ברוב העתים שישים מדבר לעיר מושב וארץ חרבה למוצאי מים, אבל אחר שישומו על לב אז

ישכילו ע"י מופתים וראיות השכל, והמופתים יהיו מפורסמים עד שכולם ישכילום יחדו כחכם כסכל, כי **קדוש ישראל** העושה נפלאות למעלה מן הטבע בראה בריאה יש מאין שלא בטבע רק יש מאין: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ידעה והשכלה. עיין בפנים, כי הידיעה ע"י הבחינה תהיה מן המאוחר אל הקודם, ולא תושג רק באמצעות החוש שתנאי משיגיהם הזמן והמקום, אבל ההשכלה תהיה מן הקודם אל המאוחר עפ"י מופתי השכל והיקשי התבונה, והתבונה תשיג הדברים מופשטים מן הזמן והמקום, ותתן חקים כוללים ומוכרחים, ותשיג גם הבריאה הנסיית יש מאין. וההבדל בין בורא ובין עושה עיין לקי' (מ"ג א' ג', מ"ה ז' יב יח). ובפ"י ספר בראשית (א' א'), וההבדל בין ה' וקדוש ישראל, מבואר (למעלה א' ד') ובכל הספר: (מלבי"ם באור המלות)

כא קָרְבוּ רִיבְכֶם יֹאמֶר יְהוָה הַגִּישׁוּ עֲצֻמוֹתֵיכֶם יֹאמֶר מֶלֶךְ יַעֲקֹב:

רפ"י קָרְבוּ רִיבְכֶם. כָּל הַעֲבוּרִים צוּרוֹ וְרִיבּוֹ וְהַתּוֹכְחוֹ עִם צְנִי: עֲצוּמוֹתֵיכֶם. טַעֲנוֹת צְרִיאוֹת וְחֻזְקוֹת שְׁלֹכֶם וְל' רִיב הוּא זֶה צִל' מַסְנֵה שְׁנִים שְׁהוּ מִתְעַלְמִין צִדִּין צְמַסְכַּת סְנֵהֲלִין: (רפ"י)

מצודת דוד קָרְבוּ רִיבְכֶם. שֶׁב לְדַבֵּר לְעוֹבְדֵי הַפֶּסֶל וְאָמַר לְהֵם קָרְבוּ הַרִיב שִׁישׁ לָכֶם עִם ה' וְעִם עַמּוֹ: הַגִּישׁוּ עֲצֻמוֹתֵיכֶם. תּוֹכֵן הַטַּעֲנוֹת וְעֲצֻמוֹת הַדָּבָר: (מצודת דוד)

מצודת ציון עֲצֻמוֹתֵיכֶם. עֵינִין תּוֹכֵן הַדָּבָר וְעֲצֻמוֹתוֹ וְכֵן לֹא נִכְחַד עֲצֻמֵי מִמֶּךָ (תהלים קלט): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קרבו, עתה מסיים את הויכוח שהתחיל עמהם כמו שכתב החרישו אלי איים יחד למשפט נקרבה. ויש הבדל בין פעל קרב ובין פעל נגש, קרב מורה בדברים שוים הקרבים זה לזה, והגשה הוא בקטן לפני הגדול, או בדבר שיש ניגוד יותר כמו ההגשה לריב. ויש הבדל בין ריבכם שהוא הריב הפשוט שבו אמר קרבו, ובין עצמותיכם שהוא הריב שיתעצם ויתחזק בו הנידון ביותר שלכן אמר בו הגישו. ויש הבדל בין שם ה' ובין מלך יעקב, שם ה' נקרא מצד עצמו שהוא ברא כל, ושם מלך יעקב מצד שבחר ישראל לו לעם והוא מלכם. והנה יש אומות שמכחישים את ה' לגמרי, ותולים כל המציאות במקרה הגמור כמו אפיקורוס וחבריו, לעומתם אומר קרבו ריבכם, כי בריב הזה לא התעצמו בו האומות כ"כ. כי רובם הודו שיש ה' בורא ויוצר הכל, והיה רק ריב קטן מאיזה פילוסופים מכחישים. וזה יאמר ה' כי ריב זה הוא על ה' שכחשו בו ויאמרו לא הוא, אבל יש ריב אחר שבתגר זה נכנסו כל האומות

והתעצמו בו מאד, והוא שהם מכחישים שאינו מלך יעקב שהגם שהודו בה', אינם מודים כי יעקב בחר לו יה, ולעומת זה **מלך יעקב יאמר הגישו עצמותיכם**, את הריב הגדול שאתם מתעצמים בו, להכחיש הנפלאות שאני עושה בעבור עמי: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קרבו, הגישו. עיי' הבדלם בפנים, ולמעלה (א)
(מלבי"ם באור המלות)

כב יגישו ויגידו לנו את אשר תקרינה הראשנות מה הנה הגידו ונשימה לבנו ונדעה אחריתן או הבאות השמיענו:

כ"י יגישו. העכו"ם את נביאיהם וקוסמיהם: ויגידו לנו. את אשר תקרינה לעתיד. הראשונות. שהיו קודם זריאת עולם ועל מה נברא מה הנה (ס"א מאורעות שהתחילו כבר מה יהא בסופן): או הבאות. לעתיד ישמיענו ונראה אם יש בהם ממך שיתקיימו דבריהם: (כ"י)

מצודת דוד יגישו. הפסילים שאתם אומרים אלהים המה יגישו נא ויגידו לנו את אשר יקרא באחרית הימים: **הראשונות מה הנה**. יאמרו מה היה קודם בריאת העולם: **הגידו**. אמרו נא ונשימה לבנו לזכור אם כן היה ובה נדע שתדעו גם אחריתן של העולם: **או הבאות השמיענו**. השמיעו אותנו את העתידות לבוא אם ידעתם: (מצודת דוד)

מצודת ציון תקרינה. מל' מקרה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יגישו, הנה עקר המופת שהניח בסימן הזה, היה מצד שהגיד הנביא מראש את העתיד לבא בזמן המשיח, כמ"ש מי פעל ועשה מי קורא הדורות מראש. משיב אל בעלי הריב, האם גם הם יוכלו לעשות כן להגיד העתידות ודברים הנעלמים. והנה חושב בזה ארבע מדרגות זה למטה מזה. **א**. הגדולה מכולם הוא המגיד העתיד לבא בדבר מקרה שאין לו התלות בשום סבה מן הסבות, ושעדיין לא התחיל מקצת מן הדבר, כמו שיאמר אחר מאה שנים יתגבר מלך פלוני, או יהיה רעש ויחריב מקום פלוני וכדומה, וז"ש יגישו ויגידו לנו את אשר תקרינה בעתיד עפ"י מקרה גמור. **ב**. קטנה מזאת המגיד עתידות בדבר שכבר התחיל מקצתו, כמו שכבר עמד מלך פלוני ולוחם וכובש והוא אומר מה יהיה בסופו, או שההר התחיל להתמוטט והוא אומר עד כמה תתגעש ותרעש הארץ. וז"ש עכ"פ **הראשונות** שכבר הותחל ענינם **הגידו מה הנה** ועל מה מורים למען **נשימה לבנו** עפ"י דבריכם **ונדעה אחריתן** מה יהיה סוף הדבר ואחריתו. **ג**. קטנה מזאת המגיד עתידות בדברים שדרכם לבא עפ"י המנהג הטבעי, ואינם באים במקרה רק בסבה טבעיית, כמו השנה ההיא תהיה שנת

גשמים, או בצורת, קור או חום, רעב או שובע וכדומה. וז"ש או הבאות השמיעונו דברים הבאים ורגילים. ד. קטנה מזאת אם כבר בא הדבר המקרי, אשר לא נדע סבתו, והוא יודיע מה היה סבת הדבר, שזה דבר קל מאד, עד שחכמי התולדות והטבע יוכלו כ"ז ברוב פעמים, לגלות הסבה עת יראו המסובב, וז"ש או עכ"פ: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תקרינה. המקרה הוא דבר הבלתי נתלה בשום סבה מן הסבות, או אשר לא נדע סבתו, וזה ההבדל בין קורות ובין מוצאות כמ"ש במק"א (מלבי"ם באור המלות)

כג} הגידו האתיות לאחור ונדעה כי אלהים אתם אף תיטיבו ותדעו: ונשתעה (ונרא) ונראה ונדע:

כ"י הגידו האותיות לאחור. המופתים הבאים צאחרונה: ונשתעה. ונספר לזריה' ויספר מתרגמינן ואשתעי: (כ"י)

מצודת דוד האותיות לאחור. הבאות באחרית הימים: ונדעה. ואז נדעה אשר אלהים אתם ואף תוכלו לעשות למי טובה או רעה: ונשתעה. ואז נספר אני והם ונראה יחדו מה לעשות בעולם ואמר בדרך לעג והתול: (מצודת דוד)

מצודת ציון האותיות. הבאות כמו אתא בוקר (לעיל כא): לאחור. מלי אחרון. ונשתעה. ענין ספור דברים כי תרגום של ויספר הוא ואשתעי וכן ואשעה בחקיד תמיד (תהלים קיט): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הגידו האתיות לאחור, מן המסובב אל הסבה, (כי המגיד את הסבה אחר הגלות המסובב, כמו מן העשן ידון שהיה פה אש הוא הולך בהשכלה אחורנית) וגם בהגדה הקלה הזאת נדעה כי אלהים אתם, כי גם זאת אין בכם לדעת את אשר ידעו חכמי הטבע והחוקרים, ואף כי וק"ו כי הרוח אין בכם להגיד עתידות כמו האל ע"י חוזיו הנאמנים. אף תיטיבו מוסיף לאמר, עכ"פ אנסכם עוד בדבר יותר קטן, אם יש עכ"פ ביכולת הע"ז להטיב או להרע לשום אדם, גם בזה נדעה כי אלהים אתם, אבל בתנאי אם ונשתעה ונראה יחדו כי כהני הבעל היו מכזבים בשם הבעל שהיא מטיבה או מריעה לעובדיה או בוגדיה, אבל הם יבדו זאת מלבם בתחבולות של מרמה וזיוף לרמאות לב קלי הדעת, לכן אני מתנה כי נשתעה ונפנה פנים אל פנים, עד כי נראה שנינו יחדו אם אמת דברתם, או רק שקר כזבתם. אבל האמת הוא, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לאחור. הושאל מן ההליכה בפועל שילך לאחוריו, אל

ההליכה השכליית שיחקור מן המסובב אל הסבה, וכן לקמן (מ"ב כד) יקשיב וישמע לאחור, ונשתעה מענין פניית פנים, וישע ה' אל הבל, וכן אל תשתע, ומלת יחדו פרשתי למעלה בששניהם שוים: (מלבי"ם באור המלות)

לכד הן אתם מאין ופּעֵלְכֶם מֵאִפֶּע תוֹעֵבָה יבַחַר בְּכֶם: (פ)

רש"י הן אתם מאין. ודכריכם איך יתקיימו: ופעלכם מאפע. אינכם אלץ פועים ומרימים קול להטעו' בדברי כזב: תועבה. הנתעבים הם יבחרו בכם ולא הקב"ה ולא עבדיו ולא משרתיו: (רש"י)

מצודת דוד הן אתם מאין. באמת אתם הם מדבר שאין בו ממש: מאפע. ממעשה האפעה הממית להדבקים בו: תועבה. איש מתועב בוחר בכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון מאפע. הוא אפעה והוא מין נחש רע: תועבה. איש תועבה וכן ואני תפלה (שם קט) ומשפטו איש תפלה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן אתם מאין, ר"ל הבוחר בדבר יבחר בו, או מצד מעלתו בעצמו, או מצד הצורך והנאה או שמירת ההיזק ששיג ע"י הדבר הנבחר. אבל אתם מצד עצמכם ומעלתכם מאין, כי אין בכם תבונה להגיד עתידות להשכיל ולדעת, וגם פעלכם שאתם מיחסים לע"ז פעולת ההטבה וההרעה, הוא ג"כ רק מאפע שהכומרים פועים שקר ורעות רוח, ואחר שאין בכם לא מעלה עצמית ולא תועלת. א"כ תועבה יבחר בכם מי שבחר בכם יבחר רק תועבה דבר נתעב ונמאס לא זולת: (מלבי"ם באור הענין)

לכה העירותי מצפון ויאת ממזרח שמש יקרא בשמי ויבא סגנים קמו חמר וכמו יוצר ירמס טיט:

רש"י העירותי מצפון ויאת. אני מגיד העתידות הנני מעיר לבנות חרבות ירוקלם את כורס מצפון ויאת את צל להחריבה: ממזרח שמש, יקרא בשמי. כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים (עזרא א) ונראה שארץ פרס במזרחית לפונת היא לארץ ישראל, ד"א העירותי מצפון את נבוכדנצר להחריב את עירי ויאת, וכורס העירותי ממזרח שיקרא בשמי לבנות את עירי שמלכות פרס ממזרח ארץ ישראל היא שנא' ראיתי את האיל וגו'

וַיִּתְּ אֵייתִיתִי בַגְּלָחִי מֶלֶךְ דִּתְקוֹף מֵרוּחַ כְּפוֹנָא וַיִּתִּי כַמְפָק שְׁמַשָּׂא בַגְּבוֹרֶתִיהָ
מִמְדִּינַתָּא אַגְבְּרִינִי בְּשָׁמִי : וַיִּבְּא עַל מֶלֶךְ בְּבַל וְעַל שְׂרִי כַאֲשֶׁר
בָּא לְרִמּוֹס עַל חוֹמֵר וְכִמוּ יוֹלֵךְ חֲרָסִים יִרְמוֹס טֵיט לְכֻלֵּי חֲרָס כֵּן יִרְמוֹס
הוּא סַגְנִים : (כִּשׁ"י)

מצודת דוד העירותי. כאומר הנה אני אגיד עתידות אשר כבר זורה מלפני
להעיר את נ"נ מצפון לבוא על ירושלים להשחיתה ואח"ז יבוא כורש
ממזרח ויקרא בשמי להאמין בי והוא יבוא על שרי בבל לרמסם כמו
חומר וכמו היוצר הרומס בטיט וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון העירותי. מלשון התעוררות : ויאת. ענין ביאה : סגנים. מין
שררה : חומר. הוא כעין טיט : יוצר. אומן חרס : ירמוס. ענין דריכה
ברגל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין העירותי, הנה אנכי העירותי את גוג שיבא מצפון,
וגם ויאת ויבא כמו שאמרת והעירותי מראש ע"י הנביאים. וגם העירותי
ממזרח שמש את מלך המשיח אשר יקרא בשמי לקרוא העמים אל
אמונת האחדות, ויאת ג"כ ויבא על הסגנים כמו על חומר שרומסים אותו
לצורך לבנין, ויש הבדל בין חומר ובין טיט, החומר עושים ממנו כלי חרס
ולבנים, לא כן הטיט שלא יעשו ממנו מאומה, לפ"ז אומר כי המשיח גם
הטיט הבלתי ראוי לכלום ירמוס אותו כמו יוצר העושה כלים, ור"ל גם
הריקים והפוחזים שבאה"ע יחזיר למוטב ע"י מלחמותיו, עד שלא ירמוס
להשחית אך לתקן : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חמר, טיט. בארתי למעלי (יו"ד ו') כי חומר רומסים
אותו לעשות ממנו כלים לא כן הטיט, והיוצר הוא העושה הכלי בחומר
לא בטיט, כמ"ש כי בחומר ביד היוצר : (מלבי"ם באור המלות)

זכור מי הגיד מראש ונדעה ונלפנים ונאמר צדיק אף אין מגיד אף אין
משמיע אף אין שמע אמריכם:

כ"י מי. מנביאי הצעל הגיד כמוני דבר העתיד לבוא, ומי מלפנים הגידה
ולכשתבא נאמר שהיא לדיק שנבואתו לדיק : אף אין מגיד. אבל אין בכס
שיגיד עתידות ותקיים. אף אין שומע אמריכם. שיעיד בזה עתידה פלוני
נבוא הצעל נבא אותה מלפנים : (כ"י)

מצודת דוד מי הגיד מראש. מי מהפסילים הגיד דבר מראש טרם בוא

ובבוא הדבר נדעה שאמת דבר : ומלפנים. מי הגיד דבר לפני בואה ובבוא הדבר נאמר צדקו דבריו והוא כפל ענין במ"ש : אף אין מגיד. אבל באמת אין בהם מגיד שום דבר אף ההוה כי פה להם ולא ידברו : אף אין משמיע. דבור בעלמא והוא כפל במ"ש : אף אין שומע אמריכם. אף אין בהם מי שישמע אמריכם כי אזנים להם ולא יאזינו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מי, עתה אני שואל מי בכס אשר הגיד זאת מראש ונדעה מאז שכן יהיה בעתיד. ויש הבדל בין מראש ובין מלפנים, מלפנים מדבר בהוה על זמן העבר ומראש מדבר על זמן העבר בהחלט, ור"ל הנביא מגיד הדבר מראש שכן יהיה בעתיד והכל יודעים את הדבר, והקוסם שאין הגדתו נאמנת וברורה, ידבר ועדיין אין יודעים אז שכן יהיה רק אחר שבא הדבר אז אומרים פלוני דבר זאת מלפנים והיה צדיק בדבריו אלה כי צדקו, אבל מי בכס שנאמר עכ"פ עתה שדבר זאת מלפנים. אף אין מגיד וגם אם היה מגיד אין משמיע להודיע הדבר לרבים, כי המגידיים שלכם מוחזקים לשקר, וגם אם היה משמיע אין שומע אמריכם כי נודעתם למכזבים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לפנים. מורה היות דבר לפני דבר. האימים לפנים ישבו בה, לנביא היום יקרא לפנים הרואה : (מלבי"ם באור המלות)

כז ראשון לציון הנה הנם ולירושלם מבשר אתן:

רס"י ראשון לציון הנה הנם. מלך ראשון שיתן לב לציון הנה זה הוא שאמרתיו ורע"פ שלח תגמר הגאולה על ידו הוא יהיה המתחיל מי צכס מכל עמו (עזרא א) : הנם. זקני ישראל יהיו נכונים על פי דברו לעלות מן הגולה ולהתחיל : ולירושלים מצטרף אתן. באותן הימים חגי זכריה אשר יזרוס לצנות בימי דריוש השלישי לפרס : (רס"י)

מצודת דוד ראשון לציון. כאומר אבל אני אגיד עתידות אשר הראשון שיבוא לציון מהגלות יבשר ויאמר הנה באה הגאולה ומיד הנה הם יבואו ולא יהיה תוחלת ממושכה. ולירושלים מבשר אתן. ר"ל בהשגחה אביא מבשר כזה לבשר סמוך לה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנה. הנה הם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ראשון, הבאת הראיה והמופת תהיה בשני פנים, כמבואר בחכמת ההגיון, האחת הראיה השוללית, למשל שמביא ראיה שפלוני אינו חכם יען שלא נשמע ממנו דבר חכמה, שאינו נביא יען שלא הגיד עתידות, השנית ראיה החיובית, פלוני אינו חכם יען שהגיד דבר

סכלות, אינו נביא יען ראינו שאינו יודע להגיד ולהשיב לשואלו דבר, וכח המופת הזה חזק יותר, כי המופת השוללי, נוכל להשיב עליו לא ראינו אינו ראייה, לכן אחר שהשתמש בויכוחו זה במופת השוללי, שהוכיח שאינם אלהים מנבאים עובדיהם ממה שלא הודיעו העתיד ממלכות המשיח, מביא המופת החיובי, כי הלא ראשון ר"ל האות הראשון המיועד לציון, הנה הנם הסגנים אשר העירותי מצפון, הנם המה האות שתשוב המלוכה לציון, וזה האות כי לירושלים מבשר אתן על קיבוץ גליות, (וכבר כתבתי כ"פ כי בציון היה מושב המלכות והמקדש, וירושלים שם היה מקום ההמון, ולכן ציון תרמו החזרת המקדש והמלוכה, וירושלים תרמו קיבוץ גליות בכל הספר הזה), ובכל זאת הגם כי הנם הסגנים הם אות הראשון לציון, בכל זאת. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לציון לירושלים.** ציון מצודת ציון ומציין המלכות והמקדש והסנהדרין, וירושלים שם ישבו העם, ומציין ענין העם וקבוצם וכדומה, כמ"ש למעלה (בי ג', די ג' די, יו"ד לב, לא ט', לו כב, ולקי נב אי ב' ח' ט' סב א') : (מלבי"ם באור המלות)

לכח **וארא ואין איש ומאלה ואין יועץ ואשאלם וישיבו דבר:**

רפ"י **וארח ואין איש.** תמיד אני מציט בנביאי הבעל ואין איש מגיד דבר עתיד. ומאלה. מכל אלה העתידות לבא ואין מהם יועץ שעמד בסוף ה' וידע אותם : ואשאלם וישיבו דבר. אשר ישיבו דבר אם אשאלם : (רפ"י)

מצודת דוד **וארא.** אבל בעובדי הפסל אראה שאין בהם איש יודע העתיד : **ומאלה.** מהפסילים עצמן אין בהם מי מייעץ לעובדיו מה לעשות : **ואשאלם.** מלת ואין עומדת במקום שתיים לומר אין בהם מי אשר אשאלם ששיבו דבר כי הדבור אין בהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **וארא,** בין העמים עובדי הבעל ואין איש, שהגם שכבר הוחל הדבר מ"מ עדן אין איש שידע בו, מה יהיה בסופו, כי יצמח מזה מלכות ב"ד ומבשר לירושלים, לא לבד שאינם יודעים אחרית דבר בעתיד, כי גם מאלה אין יועץ שיתן להם עצה איך ינצלו מצרתם, ולא לבד שאין יודעים עצה כי גם אם אשאלם וכי ישיבו דבר אף דבר אין יודעים להשיב וכ"ש עצה, ומזה מבואר כי. (מלבי"ם באור הענין)

לכח **הן כלם און אפס מעשיהם רוח ותהו נספיהם: (פ)**

רפ"י **הן כולם און.** יש לכם לדעת שכל נביאי מכחישי תורה און ואפס

כל מעשיהם. נסכיהם. דמות מסכותם כמו הפסל נסך חרש וי"ת צענין אחר. ראשון לציון וגו'. פתגמי נחמתא דאתנבואו נבייא מלקדמין על ציון הא אתו ולפי התרגום כל העניין מדבר ממלך המשיח ובגאולה אחרונה אבל אני רואה נבואה שנתנבא ישעיה על כורש כולם כל' הסיוגון של פרקה זו אני ה' העירותיהו בלדק קורא ממזרח עיט האותיות שאלוני מגיד מראשית אחרית כולה נוטה אחר ענין פרקה זו : (רש"י)

מצודת דוד **הן כולם.** באמת הפסילים עם עובדיהם המה הבל ולא ממש וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **און אפס.** רוח ותוהו. פתרון אחד להם דבר שאין בו תועלת וממש : **נסכיהם.** הפסל הנעשה בהתכת המתכת וכן הפסל נסך חרש (לעיל מ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הן כלם און,** שאין בהם ממש בעצמותם, וזה נגד וארא ואין איש וגם אפס מעשיהם שאין אתם להרע ולהיטיב, וזה נגד ומאלה ואין יועץ, (וזה מגביל עם מ"ש (פסוק כ"ד) הן אתם מאין ופעלכם מאפע) ולכן **נסכיהם** ממשלתם או העי"ז שלהם הוא רוח מצד עצמה ותוהו מצד שאין בה מעשה להרע או להיטיב : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-מב

א הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא:

רש"י הן עבדי אתמך זו. הן עבדי יעקב אינו כמותכם כי אתמוך זו : בחירי. ישראל קרוי בחירי (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה ואומר (לקמן מה) למען עבדי יעקב ישראל בחירי : ראתה נפשי. עליו נתתי רוחי להודיע נבואיו את סודו וסופו משפט לגוים יוציא שנאמר (לעיל ז) והלכו גוים רבים וגו' ויורנו מדרכיו וגו' : (רש"י)

מצודת דוד **הן עבדי**. הנה עבדי אשר אתמך בו והוא מלך המשיח ואמר במשל הנשען על עבדו הנאמן : **בחירי רצתה נפשי**. הנבחר לי אשר רצתה נפשי בו : **נתתי רוחי עליו**. כמ"ש ונחה עליו רוח ה' וכו' (לעיל יא) : **משפט וכו'**. יוציא משפטם לאור וכמ"ש ושפט בין הגוים וכו' (לעיל ב) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אתמך**. ענין השענה : **רצתה**. מלי רצון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן, עתה מתחיל לבאר מי הוא האיש אשר עליו דבר כל המחזה בסימן הקודם, ועליו עם לאומים התוכת, אומר הן הוא **עבדי** שהוא המלך המשיח. והנה מתנאי הנבואה ביחוד אם תחול עליו הנבואה בשפע רב עד שישפיע לזולתו, ויהיה נביא מורה ומצוה גוים רבים, הם שני ענינים. **א**. ההכנה הבחירית, שהנביא יכין א"ע לנבואה ע"י הטהרה והקדושה והלימוד, שזה היה ענין בני הנביאים, ועז"א **הן עבדי** שעובד אותי באמונה, ולא כשאר עבדים אשר לא יבטח עליהם לב אדוניהם שלא יבגדו בו בעת מן העתים, רק אשר **אתמך בו** שלא ישקר באמונתו. **ב**. ההכנה הטבעית, שיהיה מוכן לזה מלדה ומבטן ומהריון, כמו שבאר כ"ז במורה (פרק משני), שזה מציאות חן שמצא טרם לדתו עד שנולד שלם בכל השלמיות להיות ראוי שיתפלש עליו האור העליון, כמו שכתוב בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך, כמ"ש בבאורי שם, וז"ש **בחירי** שבחרתיו לזה מצדי יען כי רצתה נפשי מצד הרצון העליון אשר בחר בו והכינהו לזה טרם נוצר בבטן, ועיי"כ **נתתי רוחי עליו** בשפע רב כ"כ עד שלא לבד שישפיע לעצמו, כי גם משפט יוציא לאחרים ולא ליחידים או לאומה רק **משפט לגוים יוציא**, לכלל העולם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עבדי בחירי**. העבד, הוא ע"י עבודתו, והנבחר, הוא ע"י רצון הבוחר כנזכר לעיל (מ"א ח') : (מלבי"ם באור המלות)

לֹא יִצְעַק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא יִשְׁמִיעַ בַּחוּץ קוֹלוֹ:

רש"י **ולא ישא**. לא יגביה קול לא יצטרך להוכיח ולהתנבאות אל הגוים שהם מעצמם יבואו ללמוד מהם כענין שנאמר (זכריה ח) נלכה עמכם כי **שמענו** **אלהים** **עמכם** : (רש"י)

מצודת דוד **לא יצעק**. לא כדרך השופט הצועק על הנשפטים לפניו להכריחם על המשפט כי בנחת יקבלו דבריו : **ולא ישא**. לא ישא קולו וכפל הדבר לחוזק : **ולא ישמיע בחוץ קולו**. אף כשיעשה משפט בחוצות במקום מרבית אנשים לא יצטרך להשמיע קול חזק להשתיקם לשמוע אמריו כי מעצמם ישימו כף לפיהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לא יצעק, ענין נבואתו ושליחותו תהיה משונה מכל שלוחי האל. **א.** עד הנה הנביא היה צריך לצעוק ולהפחיד את העם בעונשים, הוא לא יצעק. **ב.** הנביא היה נושא עכ"פ משא במשל ומליצה להכניס דבריו בלב השומעים, הוא לא ישא משל ומשא. **ג.** הנביא היה צריך לעמוד עכ"פ בחוץ ולהשמיע קולו במקום אסיפת העם, הוא לא יוצרך להשמיע בחוץ קולו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ישא, כמו וישא משלו, ונשאו קנה, ישא עליכם משא, התחלת הדבור המליצי : (מלבי"ם באור המלות)

ג קנה רצוץ לא ישבור ופשתה כהה לא יכבנה לאמת יוציא משפט:

רס"י קנה רצוץ לא יסבור. ת"י עינותניא דאינון כקניא רעיע לא יתברון וחסיכיא דאינון כצולין עמי (פיי כנר כזה) לא יטפון : ופשתה כהה. פתילת פשתה לחה שקרובה ליכבות מלך שלהם לא יגזול את הדלים ולא ירצף את העניים ואת החלשים : (רס"י)

מצודת דוד קנה רצוץ. קנה המרוסס שהוא קרוב להשבר : לא ישבור. ר"ל לא יטה דין תשושי הכח לא כדרך שמחניפים לגדולים ומטים דין החלשים : ופשתה כהה. פשתה הדולקת שהוכחה מאורה וקרובה להכבות לא יגמור כבויה והוא גם כן משל על תשושי הכח וכפל הדבר במ"ש : לאמת יוציא משפט. כי יוציא המשפט לאמתו ולא יטהו בעבור חלשות תשושי הכח : (מצודת דוד)

מצודת ציון קנה. מטה : רצוץ. מרוסס וכן משענת הקנה הרצוץ (לעיל לו). ופשתה. פשתן : כהה. ענין עכירות וחושך וכן בהרות כהות (ויקרא יג) : יכבנה. מלי כבוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קנה, הרבה מנביאים שהעמידו דבריהם ע"י שהענישו את הרשעים כאלישע שהרג הילדים ע"י הדובים ואליהו ששחט נביאי הבעל בהר הכרמל, ובזה היה שני מינים, **א.** רשעים שכחות גופם היה בעוכם ע"י תאות ומדות רעות, וזה מדמה לקנה רצוץ, שהכח הצומח שבו רצוץ ונשבר. **ב.** אלה ששכלם היה בעוכם ע"י שנהפך למינות, וזה מדמה לפשתה כהה, שהפתילה מפשתה המוכנת להאיר את הנר, שהוא השכל המוכן להאיר את הבית הוכחה אורו. אמר כי שני מיני הרשעים האלה לא ישמיד רק לאמת יוציא משפט משפטו יהיה מכוון אל האמת ולאור המשפט הזה ישובו הכל בתשובה : (מלבי"ם באור הענין)

זד לא יכהה ולא ירוץ עד ישים בארץ משפט ולתורתו איים ייחילו:
(פ)

רש"י ולא ירוץ. כמו לא ירלץ כי מלכה הארץ דעה (לעיל יא) וישמעו להן כענין שנא' (כפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים וגו' וזה לתורתו איים ייחלו כולם ישמעו לתורתו : (רש"י)

מצודת דוד לא יכהה. לא יכהה מאורו ולא ירוץ ר"ל לא יחלש ולא יתרפה עד ישים משפט באנשי הארץ : **ולתורתו**. אל מה שיורה וילמד יצפו ויקוו יושבי האיים הרחוקים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירוץ. מל' רציצה : **ולתורתו**. מל' הוראה ולמוד : **ייחלו**. יקוו כמו יחל ישראל (תהלים קלא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא יכהה, נותן עוד סימנים להכיר את המשיח האמת, כי כבר עמדו כמה משיחים מזוייפים כמו שבתאי צבי שר"י, וקצתם המירו דתם, כמו הנזכר שנהפך לדת ישמעאל, אמר סימניו, כי לא יכהה בנפשו ואמונתו, ולא ירוץ בגופו, רק ישים בארץ משפט והנהגה כוללת עד שגם איים הרחוקים ייחלו לתורתו. ואמר שבין המשפט שלו בהנהגה ובין תורתו בעבודת ה' יתפשט בכל הארץ : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות משפט, ולתורתו. המשפט הוא הנימוס וההנהגה בין אדם לאדם, והתורה, באמונות ודעות ומצות, עפ"י התורה אשר יורד (נגד בין דם לדם) ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה (נגד בין דין לדין) (דברים יז יא) : (מלבי"ם באור המלות)

זח כה אמר האל יהוה בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה:

רש"י האל ה'. בעל הדין ובעל הרחמי' : בורא השמים. תחילה כמין פקיע של שתי ואח"כ נטה אותם כדליתא במס' חגיגה : ואללחיה. בורא את היולל ממנה : נתן נשמה. נשמת חיים : לעם עליה. לכולם בטה : ורות. קדושה : להולכים בה. למתהלכים לפניו : (רש"י)

מצודת דוד ונוטיהם. הוא נטה אותם להיות כאוהל : רוקע. פרש את הארץ והוציא צאצאיה הם הצמחים כולם : לעם עליה. אל העם אשר

הם עליה נתן נשמה ואל שאר הבריות המתהלכים בה נתן רוח החיוני :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **רוקע**. ענין פרישה וכן לרוקע הארץ על המים (שם קלו) :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כה אמר האל ה'.** יען שהוא ברא השמים מאין ליש (שזה גדר פעל ברא) וגם ונוטיהם שנטה אותם וגמר מעשיהם על תקונם. וגם הוא רוקע הארץ וצאצאיה. והנה פרשתי בספר בראשית שאחר שהשמים והארץ שהם שני חלקי הבריאה שהוציא ה' הם משונים בענינים הרבה בעינינו. השמים קיימים באיש והארץ בלתי קיימת רק במין וכדומה, ומחכמת האומן העושה שני מיני כלים משני מיני אומניות מתחלפות, לעשות כלי אחד מורכב משני מיני המלאכות המובדלות ולהניח חותמו עליו, למען על ידו יכירו כי שני מיני הפעולות המתחלפות שניהם יוצר אחד בראם, וע"כ יצר את האדם בסוף המעשה, מורכב מתולדות השמים ע"י נפשו ושכלו ומתולדות הארץ ע"י גופו, ובזה הניח חותמו על כלל הבריאה שיכירו שיוצר אחד ברא הכל, וז"ש במה שהוא בורא השמים, וגם רוקע הארץ, הניח החותם ג"כ במה שנותן נשמה לעם עליה, שהוא נשמת חיים החיוני, ורוח מיוחד נאצל ונבדל להולכים בה בדרך ה', ואחר שנפש האדם מורכבת מאלו הענינים הנפלאים, שהם קבוצת כל המציאה אשר המציא, ומצד זה בעצמו פרש ענן עליה שהוא הגוף תולדת הארץ מהביט אור בהיר, בהכרח חשב מחשבות בל ידח ממנו נדח, ויקים באחרית הימים מושיע הנפשות להאירם באור החיים, ולכן.
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נשמה, ורוח.** בארתי הבדלם בפ"י בראשית : (מלבי"ם באור המלות)

וְאֵנִי יְהוָה קְרָאתֶיךָ בְּצַדִּיק וְאַחֲזַק בְּיָדְךָ וְאַצְרֶךָ וְאַתְּנֶנּוּ לְבְרִית עִם לְאוּר

רס"י קראתיך. ליסעיה הוא אומר : ואלכך. כשיכרתך זאת היתה מחשבתך שתשי' את עמי לברית וליהאיר להם : לאור גוים. כל שבט קרוי גוי לעצמו כענין שנא' גוי וקהל גוים : (רס"י)

מצודת דוד **קראתיך בצדק.** על המשיח יאמר מה שקראתי בשמך על ידי הנביאים הוא בצדק ודבר המתקיים : **ואחזק בידך.** אחוז בידך להגביר אותך על כל : **ואצרך.** אני אשמור אותך : **ואתנך לברית עם.** אתן הכח בידך להסב עמי לברית לקיים התורה והמצוה. לאור גוים. להאיר עיני הגוים כולם לדעת שה' הוא האלהים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואחזק. ענין אחיזה : **ואצרך.** ענין שמירה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אני ה' קראתיך בצדק, ממשיל כמי שקורא לחברו מרחוק, וזה על ידי הצדק שלך, ואח"כ מחזיק בידו לנהלו אל ביתו, וזה **ואחזק בידך** ואח"כ כשהוא בביתו נוצרהו מכל פגע, וזה **ואצרך**, והנמשל, **קראתיך** נגד מה שהיה מוכן לנבואה מצד טבעו, **ואחזק בידך** נגד מה שעזרו אל הכנתו אי"ע לנבואה, (כי שני אלה מוכרחים להשגת הנבואה (כמ"ש במורה ח"ב) ואצרך נגד מה ששמרו שלא יבא מכשול לפניו. **ואתנך לברית עם.** זה ישראל שעמהם כרתי ברית, תהיה אתה האמצעי שיתקיים הברית הזו. **לאור גוים** אלו עובדי כוכבים, שתאיר להם האמונה לבל ילכו באפל ויכירו אחדות ה', ומפרש נגד לאור גוים. (מלבי"ם באור הענין)

לְפָקַח עֵינַיִם עֲרוּרוֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגָּר אֲסִיר מִבֵּית כָּלָא יִשְׁבֵי חֲשָׁךְ:

רש"י לפקוח עינים עורות. שאינ' רואין את גזרתו לתת לב לשון אלי : להוציא ממסגר אסיר. וע"י שיתפקחו עיניהם ילאו אסירים ממסגר ד"א לבקדם על גלות צבל העתיד' לצא עליהן פסופן ללאת ממנה : (רש"י)

מצודת דוד לפקוח. מי שנתעוורו עיניו מלראות פועל ה' אתה תפתחם ותשכילם : **להוציא.** את ישראל האסורים בבבל תוציא מבית מסגרים ומבית כלא תוציא את היושבים שמה בחושך : (מצודת דוד)

מצודת ציון לפקוח. ענין פתיחה כמו פוקח עורים (שם קמו) : **מבית כלא.** מקום מאסר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לפקח עינים עורות, כי האור ישנו במציאות באמת רק שעיניהם עורות מראות האור ההוא ואתה תפקח עיניהם. ונגד לברית עם אומר **להוציא ממסגר אסיר**, ר"ל כי ישראל בגלותם נחלקו לשתיים, א. שבט יהודה ובנימין שנפזרו לארבע רוחות, ואסורים בכמה מקומות בכבלי עוני, עז"א להוציא ממסגר אסיר. ב. עשרת השבטים, שגלו לחלח וחבור ונעלם מקומם עד שדומים כיושבי חשך בכלא נסתרים מעין כל, ועל זה אמר מבית כלא יושבי חשך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ממסגר, מבית כלא. היושב בבית כלא הוא רק נכלא ונמנע מלצאת ואינו אסור, ואת בניהם כלו בבית (ש"א, ו' י') ומזה ממכלאות צאן, ואם אסרו שם, יאמר ויאסרהו בבית כלא (מ"ב יז ד') (מלבי"ם באור המלות)

וְאֵי יְהוָה הוּא שְׁמִי וְכְבוֹדִי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן וְתִהְיֶה לְפָסִילִים:

רַפְּ"י הוּא שְׁמִי. הוּא מְפֹרָ' בְּל' אֲדֹנָת וְכֹה וְעֹלֵי לְהִרְאוֹת שְׂאֲדוֹן אֲנִי
לְפִיכָךְ כְּבוֹדִי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן : (רַפְּ"י)

מצודת דוד הוּא שְׁמִי. הַמְיֻחָד לִי לֹא כֶּשֶׁם הַפְּסִילִים שֶׁאֵין שָׁמַם מִיּוּחָד
לֵהֶם כִּי יִקְרָאוּהוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵי וְאֵין אֵל אֲתֵם : **וְכְבוֹדִי וְכוּ'**. לֹא אֶתֵּן עוֹד
כְּבוֹדִי לְאַחַר כִּי עַד הֵנָּה עַל מֵה שֶׁלֹּא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט בְּעִבְרִית נָטוּ אַחַר
הַפְּסִילִים וְכִבְדוּ אֹתֵם בְּמִקוֹם שֶׁהִיָּה רֵאוּי לְכַבֵּד אֹתִי אֲבֵל מֵעַתָּה אֲעֲשֶׂה
מִשְׁפָּט וְלֹא יִכְבְּדוּ עוֹד לְפִסִּילִים : **וְתִהְיֶה לְפִסִּילִים**. מֵלֵת לֹא עוֹמֶדֶת בְּמִקוֹם שֶׁתִּים
לוֹמֵר לֹא תִהְיֶה לְפִסִּילִים רְצָה לוֹמֵר מֵה שֶׁרֵאוּי לְהִלָּל אֹתִי לֹא יִהְלָלוּ
לְפִסִּילִים כְּמֵאֵז וְכִפֵּל הַדְּבַר בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת : (מִצְוֹת דוֹד)

מלבי"ם - באור הענין **אני ה'**, ר"ל אני ה' אני בעצמי מצד עצמותי הנני ה'
הנעלם מכל רעיון ומכל השגה, המחויב המציאות הבלתי נתלה מזולתו
רק מעצמו שכי"ז נכלל במי"ש אני ה'. וגם הוא שמי שבזה אני ניכר ג"כ
לכל בריותי ע"י פעולתי שאני מהוה וממציא ומשגיח על כולם, ולכן
וכבודי לאחרי לא אתן, ר"ל כי הפילוסופים מצד שהשכילו את ה' שהוא
מחויב המציאות והאין סוף בתכלית, חייבה להם התפלספותם, שלא
יצוייר לו חפץ ורצון ושינוי ידיעה וכדומה, כמו שהתפלספו ע"ז בחכמת
מה שאחרי הטבע והכחישו ע"כ חידוש העולם ברצון, והכריעו שהעולם
קדמון וכפרו בידיעה ובהשגחה, ושללו את כבוד ה' שהוא מצד החידוש
ברצון והשגחתו, שמצד זה יהי כבוד ה' לעולם, עז"א **וכבודי לאחרי לא**
אתן שנאמר שנברא העולם ומושגח ע"י עלולים רבים נאצלות מהסבה
הראשונה. לעומת זה היו אומות שהודו החידוש ברצון אבל הגשימוהו
לגמרי וייחסו לו תוארים גשמיים, וע"כ באו לעבודת הפסילים, כמו
שהיה דעת עובדי כוכבים כמו שבאר העקדה בארץ, עז"א **ותהלתי**
לפסילים, ושני אלה מגבילים נגד אני ה' הוא שמי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כבודי ותהלתי**. העצם יכובד ע"י מעלה נמצא
בעצמותו, וגם במעלה טבעית, אבל לא יהולל רק ע"י פעולות נרגשות
ממנו, ורק אם יהיה בחירות, (ע"ל ד' ב'), הפילוסוף יכחיש הרצון
והבחירה אצל ה', וייחס לו רק כבוד ע"י עצמותו, לא תהלה ע"י פעולותיו
כי יכחיש ההשגחה, אבל גם הכבוד הזה ייחס אל הטבע אשר היא פועלת
הכל לפי דעתו, עז"א **וכבודי לאחרי לא אתן**. ועובדי הפסל ייחסו לו גם
תהלה, כי יתארו אותו במעשים בחיריים ופעולות יוצאות לחוץ, אבל
ידברו כי יתראו פעולותיו באמצעות הפסילים ולהם התהלה עז"א
ותהלתו לפסילים : (מלבי"ם באור המלות)

טו הָרָאשׁוֹנוֹת הִנֵּה בָּאוּ וְחִדְשׁוֹת אֲנִי מִגִּיד בְּטָרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֶׁמִּיעַ אֶתְכֶם: (פ)

רפ"י הַרְאֲשׁוֹנוֹת. שֶׁבִּטַחְתִּי לִאֲזַרְהֶם עַל גְּלוֹת מִלְכִּים (צִרְאֶשׁ טו) וְגַם אֶת הַגּוֹי וְגוֹ'. הִנֵּה צָאוּ. שְׁמַרְתִּי הַבִּטַחְתִּי וְעַתָּה חִדְשׁוֹת אֲנִי מִגִּיד לְעַמִּי לְהַבְטִיחַ עַל גְּלוֹת שְׁנֵייהָ : (רפ"י)

מצודת דוד הַרְאֲשׁוֹנוֹת. הַנְּבוֹאוֹת הַרְאֲשׁוֹנוֹת שֶׁנִּבְאֵתִי עַל סַנְחָרִיב הִנֵּה כָּבֵר בָּאוּ : וְחִדְשׁוֹת. עַתָּה אֲנִי מִגִּיד חִדְשׁוֹת שֶׁלֹּא שָׁמַעְתֶּם עַדִּין וְהִיא הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה : בְּטָרֶם תִּצְמַחְנָה. ר"ל עַד לֹא הִתְחִילָה לְהִתְגַּלּוֹת אֲשֶׁמִּיעַ אֶתְכֶם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הַרְאֲשׁוֹנוֹת, הַמִּגִּיד עֲתִידוֹת לֹא יֵאוּמָן רַק בְּאֶחָד מִשְׁנֵי פָּנִים, אוֹ שֶׁכָּבֵר נִתְּנָה בְּהַגְדָּתוֹ שֶׁהִגִּיד עֲתִידוֹת וְנִתְקַיְּמוּ, אוֹ שֶׁהִדְבֵּר שֶׁהוּא מִגִּיד עַתָּה כָּבֵר הִתְחִיל מִקְצָתוֹ וְהוּא אֹמֵר מֵהָ יֵהִי סוֹף הַדְּבָר, עֲזִ"א הַרְאֲשׁוֹנוֹת הִנֵּה בָּאוּ, וְכָבֵר נִתְּנָסִיתִי בְּדַבְרִים שֶׁדִּבַּרְתִּי כָּבֵר וְנִתְקַיְּמוּ, וְאִ"כ אֵינִי צָרִיךְ לְהַגִּיד דְּבַר שֶׁכָּבֵר הִתְחִיל מִקְצָתוֹ רַק וְחִדְשׁוֹת אֲנִי מִגִּיד אֶף שֶׁלֹּא הִתְחִילוּ הוֹיִיתֶם כֻּלָּם רַק בְּטָרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֶׁמִּיעַ : (מלבי"ם באור הענין)

זו שִׁירוֹ לִיהוָה שִׁיר חֹדֶשׁ תְּהַלְתֶּנוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמֵלֵאוּ אֵיִם וְיֹשְׁבֵיהֶם:

רפ"י תְּהַלְתֶּנוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ. עַל כִּרְחֹם כְּשִׁירָאוּ אֶת גְּבוּרָתִי לִישְׂרָאֵל יוֹדוּ כֹּל הַעַכּוּ"ם כִּי אֱלֹהִים אֲנִי : יוֹרְדֵי הַיָּם. פּוֹרְשֵׁי צַסְפִּינוֹת : וּמֵלֵאוּ. הַקְּצוּעִים צִים וְלֹא צִאִים אֲלָח צִתּוֹךְ הַמַּיִם שׁוֹפְכִים עֵפֶר כֹּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי צִית וְהוֹלְכִים מִצִּית לְצִית צַסְפִּינָה כְּגוֹן עִיר וּנְיֹלְכִי"א : (רפ"י)

מצודת דוד שִׁירוֹ לֵה'. אִזּוּ יִשְׁירוּ לֵה' שִׁיר חֹדֶשׁ וְתִהְלְתֶנוּ יֵהִי נִשְׁמַע מִקְצֵה הָאָרֶץ : יוֹרְדֵי הַיָּם. הַפּוֹרְשִׁים בֵּים וְהַבְּרִיּוֹת הַמִּמְלָאִים אֶת הַיָּם גַּם הֵמָּה יִהְלְלוּ לֵה' : אֵיִם וְיֹשְׁבֵיהֶם. הָאֵיִם עֲצָמָם וְהַיּוֹשְׁבִים בָּהֶם יִהְלְלוּ לֵה' וְהוּא עֹנֵן מְלִיצָה כִּי אֵין הָאֵיִם וְהַבְּרִיּוֹת בְּעֵלֵי דְעָה וְדַבּוֹר לְהַלֵּל וְכֵן נֹאמַר נְהָרוֹת יִמְחָאוּ כֶּף (תְּהַלִּים צח) : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין שִׁירוֹ, מוֹדִיעַ הַהִבְדֵּל בֵּין נִפְלְאוֹת הַעֲתִידִים נֹגֵד הַנִּפְלְאוֹת שֶׁעָשָׂה בְּעֵבֶר, כִּי בְּעֵבֶר הִתְגַּלָּה כְּבוֹד ה' בְּאִמְצַע הַיּוֹשֵׁב בְּמִצְרַיִם וּבְאִ"י וּמִשָּׁם הִתְפַּשְׁטָה הַגְּדָתָם לְכֻלָּל הָעוֹלָם, אֲבָל לְעִתִּיד יִתְגַּלָּה הַנְּסִיָּם

בפעם אחד בקצה הארץ, עד שיהיה בהפך שתהלת ה' תבא מקצות הארץ אל האמצע ומן המדבריות והימים אל הישוב, ומצד זה אמר **שירו לה' שיר חדש**, כי שיר כזה לא שוררו עד עתה, ומה הוא השיר שישירו לו. מפרש כי **תהלתו** תבא **מקצה הארץ**, שתחיל תהלתו מן **יורדי הים ומלאו** שהם האניות ההולכים בים, ולא לבד מהולכי האניות שהם באים מן הישוב, כי גם מן **איים וישביהם**, הגם שיושבי האיים נפרדים מן הישוב לגמרי (מלבי"ם): באור (הענין)

יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְיוּ חֲצָרִים תִּשָּׁב קֶדֶר יִרְנוּ יֹשְׁבֵי סֹלַע מְרֹאֵש הָרִים יִצְּחוּ:

רס"י יִשְׂאוּ מִדְּבַר. קול כִּסִּיר : חֲצָרִים תִּשָּׁב קֶדֶר. (מוסב על יִשְׂאוּ) מִדְּבַר קֶדֶר שֶׁהֵם דְּרִים עֵתָה צְאוּהֶלִים יִשְׂאוּ קוֹל וִירוֹנוּ (כמו והחצרים אשר תִּשָּׁב קֶדֶר), צִמְדֶּבֶר קֶדֶר שֶׁהֵם דְּרִים עֵתָה צְאוּהֶלִים יִהְיוּ עָרִים וְחֲצָרִים קְצוּעִים : יוֹשְׁבֵי סֹלַע. הַמֵּתִים שִׁיחִיו כֵּן ת"י : מִרְאֵץ הָרִים יִצְּחוּ. מִרְיָץ טוֹרִיחַ יִרְיֹמוֹן קִלְיוֹן :

מצודת דוד יִשְׂאוּ מִדְּבַר וכו'. כל מדבר ועריו וכל חצרים אשר תשב בהם עדת קדר כולם ישאו קול שיר : יִרְנוּ וכו'. היושבים על הסלע יִרְנוּ תהלות ה' : יִצְּחוּ. ר"ל יהיה נשמע קול צוחה של שמחה והלל : (מצודת דוד)

מצודת ציון יצוחו. ענין הרמת קול : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יִשְׂאוּ, גם ישאו את השיר הזה ויתחילו בשירתו **מדבר** וְעָרְיוּ הערים הנמצאים במדבר שהם נבדלים מן הישוב, ולא לבד הערים שבמדבר שיש שם קבוצה וקהל, כי גם **חצרים תשב קדר** גם קדר היושבים חצרים. בחצרים פרזים שבמדבר שאינם ערים ישוררו שיר ה', ויותר מזה כי גם יִרְנוּ יֹשְׁבֵי סֹלַע איש איש לבדו על הררי בתר, וגם **מראש הרים** הגבוהים יִצְּחוּ ליושבי מטה ויספרו להם האות והפלא, ואלה ל (יב) **ישימו לה' כבוד**, להכיר חידוש העולם וההשגחה, **ותהלתו באיים** יגידו להכיר אחדות ה' ורוחניותו ושהוא משדד המערכה (וזה נגד מ"ש (פסוק ח') וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים): (מלבי"ם באור הענין)

יב יִשְׂמוּ לַיהוָה כְּבוֹד וְתִהְלֶתוּ בְּאֵיִם יִגִּדוּ:

מצודת דוד יִשְׂמוּ. ר"ל בפיהם יתנו לו כבוד : יִגִּדוּ. האנשים השוכנים

שמה : (מצודת דוד)

גַּיַּ יְהוָה כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קְנָאָה יְרִיעַ אֶף יִצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבֵּר: (o)

מצודת דוד יצא. לתשועת ישראל : יעיר קנאה. יעורר לקנאת קנאת עמו : יריע. כגבור המנצח במלחמה : יתגבר. יתחזק את עצמו על אויביו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יעיר. מלשון התעוררות : יריע. מלשון תרועה : יצריח. ענין צעקה בקול גדול כמו מר צורח (צפניה א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' כגבור יצא, הגבור כחו במתניו ויוצא למלחמה בעצמו, וז"ש כגבור יצא. והאיש מלחמות אינו גבור רק מלומד בתכסיסי מלחמה. ואיש מלחמות הוא אם בחן מלחמות רבות ובקי בהנהגת המלחמה, והוא אינו לוחם בעצמו רק יעיר קנאה שיודע תחבולות לזרז אנשי החיל ולהעיר קנאה בלבם, (והנמשל שכמו שהגבור לוחם בעצמו כן יופיע ה' בהנהגה נסיית ושידוד המערכה בכחו בעצמו. וכמו שהאיש מלחמה מסדר את אנשי החיל כפי רצונו, כן יסדר את הטבע והמערכה שתסכים ג"כ עם פעולותיו נגד אויביו). יריע תפס משל האיש מלחמה שמריע תרועת נצחון לחזק בזה את גדודיו, גם יצריח יסבב שאויביו יצרחו זעקת שבר שיבעית אותם בתחבולות שעי"ז ירך לבבם, וע"י תחבולה זאת על איביו יתגבר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גבור, ואיש מלחמה. בארתי למעלה (גי' ב') : (מלבי"ם באור המלות)

גַּיַּ הַחֲשִׁיתִי מְעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק כִּי־וּלְדָה אֶפְעָה אֲשֶׁם וְאֶשְׂאֵף יַחַד:

רש"י החשיתי מעולם. זה ימים רבים החשיתי על חרבן ביתי ותמיד אחריש : אתאפק. לשון הווה עד עתה הליקתני רוחי ומעתה כיולדה אפעה : אשום. אתזהל : ואשאף. ואתאווה להשמיד הכל יחד כל אויבי : (רש"י)

מצודת דוד החשיתי מעולם. זה זמן רב אני שותק על מה שעשו האומות לעמי : אתאפק. אתחזק לכבוש כעסי : כיולדה אפעה. אבל מעתה אשאג בקול כיולדה להומם ולאבדם. אשום ואשאף יחד. אעשה שממה אבליע כולם יחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החשיתי**. ענין שתיקה כמו לא אחשה (לקמן סב) : **אחריש**. אשתוק. אתאפק. ענין התחזקות כמו המון מעיד וגוי התאפקו (לקמן סג) : **אפעה**. ענין צעקה ובדח"ל פעיתא היא דא (סוכה לא) : **אשום**. מל' שממון : **אשאף**. ענין בליעה וכן ושאף צמים חילם (איוב ה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **החשיתי**, **הכי מעולם החשיתי אשר גם עתה אחריש** ו**אתאפק**? הלא כמו שלא החשיתי מימות עולם מלשלם נקם למכעיסי כן לא אחריש עתה, רק **עתה כיולדה אפעה** מצייר כי הכעס שהרה בבטנו על אויביו, מלאו את בטנו כעצמים בבטן המלאה, וכמו אשה הרה בהגיע תור הלידה תפעה בקול, ותנשם נשימות אפה במהירות גדול, עד שתנשום הנשימה לחוץ ותשאף הרוח פנימה בפעם אחת, מרוב דפיקת הרוח הפנימי, כן אנכי **אפעה** בקול, וגם **אשם ואשאף יחד** הנשימה והשאיפה תהיה יחד תכופים זה לזה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **החשיתי**, **אחריש**. חשה מציין השתיקה הפך דבור, ומחריש מציין השתיקה שהיא הפך התשובה, המחריש היה לו להשיב ולענות, והמחשה היה לו לדבר, עת לחשות ועת לדבר, על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים תמיד לא יחשו, ויחרישו העם ולא ענו אותו דבר, פעל חשה נמצא גם על עזיבת המעשה, ואתם מחשים, הפך חיש שמורה על הזריזות, ומענין זה בא גם על עזיבת הדבור, או הסער, ויחשו גליהם. וחרש מענין חרש אזנים, עושה אי"ע כאילו לא שומע, יאמר הלא מעולם לא החשיתי אף בדבר שאין נוגע לכבודי, ואיך עתה אחריש? ויותר מזה כי אתאפק בכל כחי על השתיקה, ועמ"ש בפ"י תהלות (לח א') : **אשם ואשאף**. אשם שרשו נשם, הוראתו הוצאת נשימת האויר לחוץ, ונשמת מי יצאה ממך (איוב כו) ונשלמה הנו"ן בדגש, ואשאף, היא שאיפת האויר לפנים. באות נפשה שאפה רוח (ירמיה ב') : (מלבי"ם באור המלות)

טו **אחריב הרים וגבעות וכל עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים**
ואגמים
אוביש

רפ"י **אחריב הרים וגבעות**. אהרוג מלכים ושלטונים של עכו"ם : **וכל עשבם**. כל הנלוים עליהם : **אוביש**. ל' יוצק הוא לענין דבר לח כגון עשב ונהרות :

מצודת דוד **אחריב**. את ההרים והגבעות אעשה חורבה ואוביש את עשבם וכל המון העם. לאיים. להיות חורב ויובש כאיים : **ואגמים וכו'**. כפל הדבר במ"ש :

מצודת ציון **אחריב**. מל' חורבן : **אוביש**. מלשון יבש : **ואגמים**. מקום

כניסת המים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אחריב, כל מה שצייר פעולת ה' כתנועות אשה יולדה היה משל אל רעש הארץ אשר בה ירעיש את אויבי ה'. כי הרעש יתהווה ע"י שיתעצרו בבטן הארץ המלאה אדים רבים ע"י חלקי גפרית וזאלפעתער, אשר עת יתלהבו ותמלא בטן האדמה מהם עד כי תבא האדמה על המשבר ותפתח את רחמה בכח גדול ובמהירות, להוציא העובר הזה אשר במעיה לחוץ, תדמה בציור המליצה כיולדה, כי אז גם היא תנשום נשימת הרוח לחוץ, ותשאף האויר החיצוני לפנים במהירות גדול. וע"ז מפרש מ"ש עתה כיולדה אפעה, הוא כי עת יצא בן בטן הזה, אז **אחריב הרים וגבעות** שיתגלגל ע"י הרעש אל העמק, וימחו הם וכל העשב והצמח אשר עליהם. ועל ידי שיתגלגל ההר אל העמק ע"י **ושמתי נהרות** אשר נמצאו בהעמק **לאיים** כי יתמלאו ע"י ההר הנופל וגם האגמים שסביבם אוביש, ואז : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ואגמים אוביש. הנהר המתיבש נעשה במקומו אגם מים, ור"ל שאף אגם לא יהיה שם : (מלבי"ם באור המלות)

וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ בְּנִתְיָבוֹת לֹא יָדְעוּ אֲדָרִיכֶם אָשִׁים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לְאוֹר וּמַעַקְשֵׁים לְמִישׁוֹר אֲלֶה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזַבְתִּים :

רפ"י והולכתי. ישראל שהיו עורים עד הנה מהביט אלי בדרכ הטוב אשר לא ידעו להלך זה : **עשיתים**. אעשה כן ל' נבואה לדבר על העתיד כאילו עשוי :

מצודת דוד והולכתי עורים. אז אוליך את ישראל לארצם דרך המדבר בדרכ אשר לא ידעוהו והמה כעורים לה : **בנתיבות וכו'**. כפל הדבר במ"ש : **אשים מחשך**. ההולך בדרכ שאין ידוע לו הוא כאלו הולך בחשך : **ומעקשים למישור**. דרך המעוקם אעשה ישר ושוה. עשיתים. מאז כשיצאו ממצרים עשיתי כאלה : **ולא עזבתים**. לעתיד לבוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון בנתיבות. מלשון נתיב ושביל : **אדריכם**. מל' דריכה והלוך : **אשים**. מל' שימה. ומעקשים. מל' עקש ועקום : **למישור**. מל' ישר ושוה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והולכתי, ע"י שאסלק ההרים המעכבים בפני יושר הדרך, כמליצת כל גיא ינשא (למעלה מ"ם), והנה העור יוכל לכוין גם מעצמו אל הדרך שהוא רגיל בו, אבל אני **אוליכם בדרכ אשר לא ידעו**,

וגם **בנתיבות** קטנות אשר **לא ידעו אדריכם** וכ"ש בדרך הגדול, וגם הוסיף שלא לבד כי אוליך העורים בידי, אבל גם **אדריכם** שיוכלו ללכת מעצמם בלא מוליך ומנהל. ויען ששלשה סבות יוכלו לעכב שלא ימצא הדרך הנכון. **א.** אם הוא עור ועז"א והולכתי עורים. **ב.** אם הוא חשך עז"א כי **אשים מחשך לאור לפניהם**, (וגם אמר שהמחשך עצמו שהיא הסבה המחשכת יהיה לפניהם ועל ידם סבה לאור כמו שהיה במצרים, שהחשך היה סבה כי היה אור במושבותם). **ג.** אם הדרך עקש ופתלתול, אמר כי ישים לפניהם **מעקשים למישור, אלה הדברים עשיתם**, זה מוסב עמ"ש החשיתי מעולם, שאומר **וכי החשיתי מעולם אשר אחריש גם עתה? הלא אלה הדברים עשיתם** מימות עולם, **ולכן לא עזבתים** גם עתה, ועל ידי כן. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בדרך בנתיבות**, הדרך הוא דרך הרבים, והנתיב הוא של היחיד, כמ"ש בכ"מ: (מלבי"ם באור המלות)

יז נִסְגוּ אַחֲרָיִךְ יִבְשׁוּ בְּשֵׁת הַבְּטָחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסְכָּה אֲתָם אֱלֹהֵינוּ: (פ)

מצודת דוד **נסוגו וכו'.** אז הבוטחים בפסל יבושו בבושת ויחזרו לאחור כדרך אדם הנכלם שחוזר לאחוריו לבל יראהו בבשתו: האומרים וכו'; כפל הדבר במ"ש: (מצודת דוד)

מצודת ציון **נסוגו אחור.** ענין החזרה לאחור וכן ונסג מאחר אלהינו (לקמן נט). למסכה. לצורת גלולים הנעשה ממתכת ביציקה והתכה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **נסוגו אחור.** הדלתות מגבילים, **נסוגו אחור הבוטחים בפסל, יבשו בשת האמרים למסכה אתם אלהינו,** ר"ל כי בין עובדי האלילים היו שני כתות. **א.** שידעו שיש סבה ראשונה ואל אלהים, רק חשבו את הפסל כאמצעי בינם לבין ה', והם נקראים **בוטחים בפסל**, שבטחו להשיג מבוקשם על ידו, עתה שיראו שאינו מועיל יסוגו וישבו ממנו לאחור ולא יבטחו בו עוד, כת **ב.** שכפרו מציאות ה' לגמרי ויחסו אל המסכה אלהות ממש, אומר אלה **האמרים למסכה אתם אלהינו**, מלבד שיסוגו ממנו אחור, עוד **יבשו בשת** על גודל סכלתם לאמר לאליל אלי אתה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **פסל, מסכה.** עם מסכה נקשר מושג השלטנות ג"כ, נסיכי מדין, וע"כ בצד זה קראם מסכה: (מלבי"ם באור המלות)

יח הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ וְהַעֲרִים הִבִּיטוּ לְרֵאוֹת:

רס"י **החרשים. והעורים. על ישראל הוא אומר :** (רס"י)

מצודת דוד **החרשים שמעו.** אתם ישראל החרשים משמוע דבר ה' והעורים מלראות מצותיו שמעו מעתה והביטו לראות הואיל וטובה גדולה מוכנת לכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הביטו.** ענין הסתכלות וראיה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **החרשים,** הנה כמו שלא יגונה העץ והאבן על שאינו רואה ושומע, ולא יצדק עליו שם עור וחרש, כי לא יפול שם זה, רק על מי שהיה בטבעו לראות ולשמוע, כן לא יגונו העובדי כוכבים על שלא ראו נפלאות ה', או על שלא שמעו דברי נבואה, כי לא היו יכולים לראות ולשמוע אחר שלא הגיע דבר ה' אליהם, ולא היה זה מטבעם, רק ישראל שהם יכולים לראות מעשי ה' ולשמוע דברו ואינם רואים ושומעים יצדק עליהם שם עורים וחרשים, עפ"י אמר הלא אתם שיש לכם חושים פנימים לראות ולשמוע המחזות והדברות האלהיים, ובכ"ז אינכם רואים ושומעים, אתם העורים והחרשים באמת, לא זולתכם. והנה ההשגה תהיה בשתי פנים, או ע"י העין הפנימי השכלי, ששיגו מעשי ה' אותותיו ונפלאותיו שזה יכלו כל ישראל להשיג, ובשעצמו עיניהם השכליים מראות נקראים עורים, ועל זה אמר **העורים הביטו לראות,** או על ידי האוזן הפנימי שישמעו דברי ה' בנבואה שזה מדרגת הנביאים השלוחים מאתו להוכיח את העם ובשהם אינם רוצים לנבאות ולשמוע דבר אלהים נקראים חרשים, ועל זה אמר **החרשים שמעו,** ומפרש. (מלבי"ם באור הענין)

יט' מי עור כי אם עבדי וחרש כמלאכי אשלה מי עור כמשלם ועור קעבד **הנה:**

רס"י **מי עור.** זכס אין אחד כי אם עבדי הוא העור שזכלכם, וחרש שזכס הרי הוא כמלאכי אקר אני שולח להנבא נבואות : **מי עור כמשולם.** מי היה עור זכס זכר קבל יסוריו והרי הוא כמשולם כל תגמוליו ויולא נקי (רס"י)

מצודת דוד **מי עור וכו'.** כאלו יפרש דבריו לומר מה שכללתי גם הכשרים שבכם להקראם חרשים ועורים כי מי הוא היותר ראוי להקרא עור כי אם עבדי על כי הוא יודע ומכיר בקלקול הדור ואינו מסתכל במעשיהם להישירם ולתקנם : **וחרש וכו'.** חוזר על מלת מי הוא היותר ראוי להקרא

חרש כמלאכי אשר אשלח רצה לומר מי שנתתי חכמה בלבו וכאלו שלחתי ללמד דעת את העם והוא כחרש לא ישמע מעשי בני העם להזהירם על הדבר : **כמשולם**. השלם במדות : **כעבד ה'**. כפל הדבר פעמים ושלוש כדרך המליצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כמלאכי**. ענין שליח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי עור, הלא לא נמצא עור רק **עבדי** ישראל אשר יש לו ההכנה לראות, **ומי חרש** הלא רק **מלאכי אשר אשלח** שהוא הנביא, שיש לו הכנה לשמוע דבר ה'. **מי עור**, מבאר הטעם למה רק ישראל נקראו עורים ולא זולתם, שזה מצד שהם יש להם ההכנה לראות המראות השכליות, מצד שני דברים אשר המה תנאי ההשגה, והוא. **א**. ההכנה הטבעיית שצריך שיהיה שלם בשכלו ומדותיו וכחות נפשו מתולדה. **ב**. ההכנה המעשיית שיכין הוא א"ע להשגה זו ע"י עבודת ה' ומע"ט, וישראל י"ל בין השלמות הטבעיית שעז"א **מי עור כמשלם**, בין השלמות המעשיית שיעבדו את ה' ע"י המצוה והתורה שנתן לפנייהם שעז"א **מי עור כעבד ה'**. ואחר שהוא משולם ומושלם מתולדה ועבד ה' מצד הבחירה, והוא אינו רואה הגם שיכול לראות מי עור כמוהו. ? כי הלא על ידי שתי ההכנות הנזכר לעיל. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כמשלם, יש הבדל בין שלם ובין תמים, תמים הפך המום והחסרון, ושלם על הצד היותר טוב שאפשר במינו אדם שאינו בעל מום היא תמימות טבעית, שאינו חונף וצבוע היא תמימות נפשית, המצליח בבריאות ועושר היא שלמות טבעית, השלם בחכמה וכל המעלות הנפשיות היא שלמות נפשית, אצל בע"ח ישתמש בשם תמים שה תמים, ואצל גופים בלתי בעלי איברים בשם שלם, אבנים שלמות, איפה שלמה, כי הגוף בלתי בעל איברים לא שייך בו מום, וכן לא תמימות שהוא הפך המום : (מלבי"ם באור המלות)

לַא (ראית) ראות רבות וְלֹא תִשְׁמַר פְּקוּחַ אֲזַנִּים וְלֹא יִשְׁמַע:

רש"י ראות רבות. ראות הרבה לפניכם ואינכם שומרים להציט צמעקי ולקוב עלי : פקוח אזנים. אני עסוק לפקוח אזניכם ע"י נביאי ולא ישמע איך מכס את דברי ולקון הוה הוא : (רש"י)

מצודת דוד **ראות רבות**. הלא המה רואים הרבה חכמה ואין בהם מי אשר ישמור את הזולת להשיבו מדרכו הרעה ולכן מהראוי להקרא עור : **פקוח אזנים**. הלא יש להם אזנים פתוחות להבין מצות ה' ואין בהם מי אשר ישמע כי עושה עצמו כאלו לא יבין ואינו מזהיר לזולת ולכן מהראוי להקרא חרש : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקוח. ענין פתיחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ראות רבות**, תוכל לראות דברים רבים אשר מהם תכיר נפלאות ה', ומ"מ **ולא תשמר** לעיין ולפקוח עיניך. וגם הנביא שלך רק הוא הוא החרש, יען **כי פקוח אזנים** ה' רוצה לפקוח אזניו ולהשמיעו דברו והוא **לא ישמע**, אינו רוצה לשמוע: (מלבי"ם באור הענין)

כא יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

רש"י ה' חפץ. להראותכם ולפקוח אזניכם למען לך ולכך הוא מגדיל ומאדיר **לכם תורה**: (רש"י)

מצודת דוד ה' חפץ. ר"ל הלא עיקר חפץ ה' באנשים כאלה הוא בעבור שכ"א מהם יצדיק את הזולת ללמדו דרך הישר ולהגדיל התורה ולהאדירה ר"ל להרבות למוד דעת את העם: (מצודת דוד)

מצודת ציון חפץ. ענין רצון: **ויאדיר**. ענין חוזק: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' חפץ, הנה דרך הבאת הראיה והמופת יהיה בשני פנים, או שילכו מן ההקדמה אל התולדה, ומן הסבות אל מסובביהם, או שילכו בהבאת הראיה מן התולדה והמסובב, אל ההקדמה והסבה (כנודע בחכמת ההגיון), והנה הדור ההוא היו שואלים שאלה על דרכי ה', והעמידו המופת והראיה בשאלתם, מן ההקדמה אל התולדה, (וזה נקרא בהגיון שהולך בדרך הבאת הראיה לפנים, כי דרך הראיה מן התולדה אל ההקדמה נקרא שהולך לאחור בדרך עשות הראיה והמופת) ותוכן שאלתם היה זה, אחר שראינו שה' הרבה לישראל תורה ומצות נוספות על תורת בני נח ושבע מצות שנתן להם, ובהכרח כי לא היה זה לבעבור יכבד עליהם למצוא האושר והנצחיות, רק לבעבור יצדיקם ויזכה אותם במה שהרבה להם האמצעיים והנתיבות אשר יובילו אותם אל האושר היותר גדול, שיהיו מושגחים ודבקים בה'. מבואר מזה כי חפץ ה' ורצונו במה שהרבה לישראל תורה ומצות היה למען הצדיקים ולזכותם, וז"ש ה' חפץ למען צדקו, **כי לכן יגדיל תורה ויאדיר**, ואחר שהניחו ההקדמה הזאת המוסכמת מאת השכל והעיון, הם שואלים על המסובב והתולדה שאינו מסכים עם ההקדמה הזאת וסותר אליה, כי ראינו בנסיון, שישראל הם היו בעת ההיא שפלים ובזוזים, עד שנראה כי התורה והמצוה עצמה היתה סבה לשיתגרו במ שכיניהם ושיהיו בזוז ושסוי, וז"ש.

מלבי"ם - באור המלות **יגדיל ויאדיר**. גדול בכמות. ואדיר באיכות: (מלבי"ם)

לכב והוא עם בְּזוּז וְשִׁסוּי הַפֶּחַ בַּחֹרִים כְּלָם וּבְבִתִּי כְּלָאִים הַחֲבָאוּ הָיוּ לְבַז וְאִין מְצִיל מִשָּׁה וְאִין אָמַר הָשֵׁב:

רפ"י והוא. העם הזה צווי וקסוי וסוף הענין ולא יקיס על לב כל זה לומר למה קראתנו זאת מי נתן למקיסה יעקב : הפח בחורים כולם. בחוריהם פחי נפץ כולם, תו' ד"א הפח בחורים כולם יקומו את עלמם בפחי האדמה ובחורים ובבתי כלאים החצאו יוכיח שכן הוא : ואין אומר הקב. כמו הקב לפיכך הוא רפי אצל הקב באמתתתינו הוא דגש : (רפ"י)

מצודת דוד והוא עם בְּזוּז וְשִׁסוּי. ר"ל והם לא כן עשו כי לא למדו דעת את העם ולא שבו מדרכם והמה בעונם בזוזים ורמוסים לכל : הפח בחורים כולם. כל בחוריהם היו להם מפח נפש והמה היו חבואים וכלואים בבתי כלאים : ואין מציל. אין מציל מן הבזה : משיסה. היו למשיסה ואין מי אומר השיבהו למקומו ואל תוסיף לרמסהו ומוסב למעלה לומר הלא על כי לא נתנו לב לשמוע ולראות קלקול הדור ולתקנם באה עליהם הצרה הזאת ומהראוי הוא לקראם עורים וחרשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון בְּזוּז. מלי בזה ושלל : ושסוי. ענין רמיסה כמו שסוהו כל עוברי דרך (תהלים פט) : הפח. ענין דאבון ודאג כמו ונפש בעליה הפחתי (איוב לא) : ובבתי כלאים. הוא משמר בית האסורים : החבאו. מלי מחבואה ומסתור : משיסה. כמו למשיסה והוא ענין רמיסה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והוא, ישראל הם עם בְּזוּז וְשִׁסוּי עד שמבואר כי האמצעיים שהכין ה' להצדיקם ולהובילם אל האושר היה סבה להשפילם, וחפץ ה' לא נתקיים, כאילו לא מצא ה' האמצעיים הנכונים שיגיעו בם אל מחוז חפצו. ? זה תוכן השאלה, אשר הפח בחורים כולם ובבתי כלאים (אשר) החבאו, הם יפיחו וידברו שאלה זאת כולם בהחורים ובבתי כלאים ואסירים אשר בם החבאו מפני האויב, ויוסיפו לשאול. הלא היה ישראל לבז, ומדוע ואין מציל? למה לא יצילם ה', ויותר מזה כי היו למשסה שהוא גדול מבזה, ומדוע אין אמר השב? - עד כאן דברי השאלה - משיב להם ה'. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הפח. מענין דבור כמו אשית בישע יפיח לו, יפיח כזבים עד שקר, בחורים, מענין חור, והבי' ב' המקום, החור יחבא בו מדעתו, ובתי כלאים יחבא בהם בע"כ, ר"ל כן ידברו בהחורים שנחבאו שם : היו לבז ואין מציל משסה ואין אמר השב. כבר הבדלתי למעלה (יז) בין בז למשסה. הבז, הוא מה שהאויב בוזז לצרכו. והמשסה, הוא מה

ששוסס ודורך ברגליו להשחית ולבלע, והנה עת יתגבר האויב יבז בהכרח את כל אשר ימצא, ושר הצבא לא יעכב ביד חילו מלעשות זאת. אבל מן השסיסה להשחית יצוה השר הצבא לפעמים שיניחו מעשות זאת. לפיז מן הבז צריך מציל, שאוהבי העם יריבו בעדם ויצילו אותם ומן המשסה א"צ מציל, כי גם השר צבא יאמר השב, שב ואל תעשה זאת. עז"א היו לבז ואין מציל, ויותר מזה כי היו גם למשסה ולמדוך רגל, ואין בין ראשי הצבא שיאמר השב (מלבי"ם באור המלות)

כג מִי בְּכֶם יֵאָזִין זֹאת יִקְשֹׁב וְיִשְׁמַע לְאַחֹר:

כז יֵאָזִין. לַתָּת לִבְ לַזֹּאת מִי נָתַן לְמַסִּיסָה יַעֲקֹב : לְאַחֹר. יִקְשִׁיב וְיִשְׁמַע דְּבַר שִׁיעֲמוּד לֹו בְאַחֲרוֹנָה וְכֵן ת"י לְאַחֹר לְסוֹפ' וְכֵן כָּל לְאַחֹר שְׂצִמְקָרָא עֲתִיד לֵהוּיֹת הוּא :

מז מִצֹּדֶת דוּד מִי בְכֶם. ר"ל וְכִי נִמְצָא מִי בְכֶם אֲשֶׁר יֵאָזִין לַתָּת לִבְ לַזֹּאת הָאִמּוֹר לְמִטָּה : יִקְשִׁיב. וְכִי נִמְצָא מִי בְכֶם אֲשֶׁר יִקְשִׁיב לְשִׁמּוֹעַ דְּבַר שִׁיעֲמוּד לֹו בְאַחֲרוֹנָה : (מִצֹּדֶת דוּד)

מז מִצֹּדֶת צִיּוֹן יֵאָזִין. יִשְׁמַע בְּאִזְנוֹ : יִקְשִׁיב. עֵינַי שְׁמִיעָה : (מִצֹּדֶת צִיּוֹן)

מלבי"ם - באור הענין מִי בְכֶם יֵאָזִין זֹאת, אַתֶּם הוֹלְכִים בְּהִבָּאת הָרְאִיָּה וְהַמּוֹפֵת לְהַקִּים שְׂאֵלְתְּכֶם לְפָנִים, וְהוּא שְׂאֵלְתְּכֶם מִקִּישִׁים מִן הַהִקְדָּמָה אֶל הַתּוֹלְדָה, אֲבָל מִי אִישׁ בְּכֶם אֲשֶׁר בַּעַת יֵאָזִין זֹאת, וַיִּפְלַס דְּבַרֵי הַשְּׂאֵלָה הַלְּזוֹ, אִזּוֹ לֹא יִלְךְ בְּהִבָּאת הָרְאִיָּה לְפָנִים מִן הַסִּבָּה אֶל הַמְּסוּבָב, רַק יִקְשִׁיב וְיִשְׁמַע לְאַחֹר יַחֲקוֹר עִיז בְּדֶרֶךְ הַשְּׁנִי הַמִּיּוֹעֵד לְהִבָּאת הַמּוֹפֵת, שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ לְאַחֹר, מִן הַמְּסוּבָבִים אֶל הַסִּבָּה, וּמִן הַתּוֹלְדוֹת אֶל הַהִקְדָּמָה, וְאִזּוֹ תִּשְׁיָגוּ תְּשׁוּבַת הַשְּׂאֵלָה הַזֹּאת, כִּי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה שֶׁהַעֲמַדְתֶּם אֶת הַשְּׂאֵלָה, הִיָּה נִרְאָה כְּאִילוֹ מֵה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל לְבֹז הִיָּה בְּמִקְרָה מִצַּד עֲצֻמוֹ, וְאַתֶּם שׁוֹאֲלִים מִדּוֹעַ לֹא יִצִּיל ה', מִדּוֹעַ שְׁלֹטָה יָד הַמִּקְרָה לַעֲשׂוֹת בְּיִשְׂרָאֵל הַפֶּךְ חִפְּזָה ה' וְרִצּוֹנוֹ שֶׁרָצָה לְזַכּוֹתְכֶם, אֲבָל אִם תִּלְכוּ לְאַחֹר מִן הַמְּסוּבָב אֶל הַסִּבָּה יִהְיֶה צוֹרֵת הַהִיקֶשׁ בְּדֶרֶךְ זֶה, הִנֵּה אֲנִי רוֹאִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל לְבֹז, וְאִין דְּבַר שֶׁבְּעוֹלָם שִׁתִּיחַס אֶל הַמִּקְרָה, וּבּוֹדָאֵי ה' פִּעַל כָּל זֹאת, וְז"ש. (מִלְּבִי"ם בְּאִוֵר הַעֲנִיָּה)

מלבי"ם - באור המלות יִקְשִׁיב וְיִשְׁמַע לְאַחֹר. עֵינַי לְמַעַלָּה (מֵא כג) : (מִלְּבִי"ם בְּאִוֵר הַמּוֹר)

כד מִי נָתַן (לְמִשׁוּסָה) לְמִשְׁפָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבִזְזִים הֵלֹא יְהוֹה זֹו חֲטָאֵנוּ לֹו וְלֹא אָבוּ בְּדַרְכֵיֹו הֵלֹךְ וְלֹא שְׁמַעוּ בְּתוֹרָתוֹ:

כ"י : **זו חטאנו לו. זו היא סגרתה את המשיסה והנז את אשר חטאנו לו**
: **ולא אבנו. אבותינו בדרכיו הלך :** (כ"י)

מצודת דוד **מי נתן.** רצה לומר וזהו הדבר להבין מי הוא אשר מסר את ישראל למשיסה ולבוזים הלא ה' מסרם ולא במקרה בא : **זו חטאנו לו.** רצה לומר זו היא הסיבה אשר חטאנו לו וגמול הוא משלם : **ולא אבנו.** ולא רצו ישראל ללכת בדרכיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ולא אבנו.** ולא רצו כמו לא אבה יבמי (דברים כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **מי נתן למשסה יעקב הלא ה',** ולא יד המקרה פעלה זאת, וא"כ נשאל מה היתה הסבה לזה, שאא"ל שהיה הסבה לזה, יען שחפץ לכלותם, כי הלא ידענו זאת כי הגדיל תורה והאדירה למען צדקו יען רצה לזכותם, אולם אז תשיג סבת הדבר והוא **זו חטאנו לו,** הסבה היה יען שבזו, היינו בהדבר עצמו שרצה לזכותנו שהוא בריבוי התורה והמצוה בזאת עצמו חטאנו לו, כי לא שמרנו את התורה, וישראל **לא אבנו ללכת בדרכיו,** שלבם לא אבה אליו וגם עשו כן בפועל **כי לא שמעו לתורתו** ויעברו עליה בשאט נפש, ולכן האמצעיים בעצמם שהכין ה' לזכותם ולהצדיקם, הם היו סבה להשחתתם, כאשר יכעוס האדון יותר על עבדו שמנהו למשק ביתו והוסיף להטיב עמו והוא מרד בו, מאשר יכעוס על אחד מעבדיו שלא הגדילו ביתר שאת, כי אז תהיה האהבה שאהבו והכבוד שכבדו היא עצמה סבה לשיגדל חמת אדונו עליו במרדו, ולכן.
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזים.** יעקב הם ההמון, וישראל הם הגדולים והשרים (כנ"ל ט' ז'), והנה ההמון נתונים למשסה דרך השחתה, והגדולים שאותם לא השחית האויב, כי לקחם להיכלי מלך כנזכר בדניאל (א'), מ"מ היו לבוזים שלקחו ממונם : **זו חטאנו לו.** מלת זו בא סתמי לרוב, לא זכר ולא נקבה שמצויינים, זה, זאת, ויהיה כינוי הרומז אל מלה נעלמת, כמו דבר זו, סבה זו, עם זו יצרתי לי, העם, בעבור סבה זו יצרתים, יתפשו במזימות זו חשבו (תהלות יו"ד), דבר זו חשבו, מפני רשעים זו שדוני (יג ט'), דבר זו שדוני (הבת עין) כמשי"פ שם. אשכילך ואורך בדרך זו תלך, כי דרך זכר ונקבה, ופה זו היא הסבה יען חטאנו לו, **אבנו,** בלב כנ"ל (א' יט) : (מלבי"ם באור המלות)

כנה וַיִּשְׁפָּךְ עָלָיו חֲמָה אָפוּ וְעָזוּז מְלַחְמָה וְתִלְהָטָהּ מִסְבִּיב וְלֹא יָדַע
וְתִבְעַר בּוֹ וְלֹא יָשִׁים עַל לֵב:

רס"י ותלהטהו מסביב. כלי קיראו ויקחו מוסר כענין שנאמ' (לפניה ג ו) הכרתי גוים נקמו פנותם אמרתי אך תיראי וגו' : ולא ידע. יודע הוא אל לא שדך בעקב לא חס להבין זאת ולקוב מרסעו : ותבער זו. אחר פורענו העכו"ם שמסביב בערה בעלמו : (רס"י)

מצודת דוד וישפוך. ולכך שפך עליו חמה קשה וחוזק מלחמה : ותלהטהו מסביב. רצה לומר אבל אין נותנים לב לדעת שבא בהשגחה וכאשר בערה מסביב לא ידע שמה' באה וכאשר בערה בו בעצמו ובגופו עכ"ז אינו משים על לבו להבין שבא בהשגחה ר"ל אינו משים על הלב לא בעת כשהצרה ממשמשת לבא ולא בעת שכבר באה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חמה אפו. כפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) והדומים. ועזוז. מלשון עוז וחוזק : ותלהטהו. ענין הבערה ושרפה כמו אש לוחט (תהלים קד). ותבער. מלשון הבערה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וישפך עליו חמה אפו, עד שלחם עמו במלחמה עזה, וגם אחרי כן אם היו שבים תיכף היה מוחל להם, אבל הם לא שמו על לבם, כי בעת אשר תלהטהו אש החמה מסביב עוד לא ידע כלל ולא הרגיש עדיין כי אש לוחט סביבו, וגם אחרי כן אשר בערה בו שהאש התחילה לבער בו בעצמו לא מסביב לו לבד, ואז כבר ידע כי נכוה באש, ובכל זאת לא שם על לב לכבות את השריפה ולשוב עד ה', למען יסיר קצפו מעליו, והנמשל שתחלה שהחריב האויב ערים בגבול אי"י לא הרגישו כלל ונדמה כאילו יושבים בשלום, עד אחר שבא האויב בשערי ירושלים ואז ידעו אבל בכ"ז לא שמו על לב לשוב : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חמה, אפו, כ"כ כ"פ כי חמה הוא הכעס הפנימי, ואף הוא הראות הקצף בגלוי ע"י העונש, האף הבלתי יוצא מחמה פנימית אינו קשה, אבל הוא שפך החמה של אפו, שהאף הזה המעניש מלא חמה פנימית, וגם עזוז מלחמה בגלוי : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה

פרק-מג

א וְעַתָּה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּרֹאֵךְ יַעֲקֹב וַיְצַרְךָ יִשְׂרָאֵל אֵל תִּירָא כִּי גִאֲלִיתִיךָ קְרָאתִי בְּשִׁמְךָ לִי אֲתָה :

רס"י ועתה. אף כל זאת כה אמר ה' אל תירא : (רס"י)

מצודת דוד ועתה. ר"ל אף על כל זאת כה אמר ה' וכו' אל תירא פן תכלה בגולה : **כי גאלתיך**. כי הלא ממצרים גאלתיך וקראתי אז בשמך שאתה שלי עמי ובני בכורי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ועתה, בכל זאת אל תתיאש, **כה אמר ה' בראך יעקב**, יש הבדל בין בורא ובין יוצר, שבורא הוא הוצאת חומר הדבר ויוצר הוא הוצאת הצורה, וכן יש הבדל בין יעקב ובין ישראל, שיעקב בו יקראו ישראל עת שהם במדרגה קטנה, וישראל נקראו בו עת שהם בחשיבות ומתנהגים בדרך נס, ור"ל שמצד תחלת הוייתם שהוא בנמשל אל חומר האומה וראשית הוייתם הם יעקב, ומצד צורתם העצמיית הם ישראל, שרים ומושלים על הטבע וענייניה, ודלתות הכתוב מגבילים, **כה אמר בראך יעקב אל תירא כי גאלתיך**, שמצד ראשית הוייתך שבחרך לעם בגאולת מצרים יחויב שיגאלך שנית כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדי נבוכדנצר, ומצד שהוא יצרך ישראל קראתי בשמך לי אתה, שע"י צורתך העצמיית ושם ישראל, קראתיך בשם זה המורה כי לי אתה שאינך נתון תחת הטבע רק תחת ההשגחה המיוחדת, ור"ל מצד שהוא בוראך יעקב יחויב שלא תהיה תחת משרת השרים התחתונים של גלות בבל ופרס, ומצד שהוא יוצרך ישראל יחויב שלא תהיה תחת ממשלת השרים העליונים צבא השמים ומשטריהם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בראך יעקב ויצרך ישראל**, ההבדל בין בורא ויוצר בארתי (למעלה מ"א כ"ף) ובין יעקב וישראל (ט"ז ז'): (מלבי"ם באור המלות)

גב כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אֶתְּךָ אֲנִי וּבְנֵהְרוֹת לֹא יִשְׁטָפוּךָ כִּי תִלָּךְ בַּמּוֹ אֲשֶׁר לֹא תִכְוָה וְלֹהֲבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ:

רס"י כי תעבר במים. כשעברת צים סוף אהך הייתי : וזנהרות לא יִשְׁטָפוּךָ. גרתה צין המלרים והאומות המרוצין כמי נהר ולא יכלו לך לכלות : כי תלך צמו אש. לעתיד לבא כי הנה היום בא צוער כתנור (מלכ"י ג) שֶׁאֶקְדִּיר חֲמָה עַל הַרְשָׁעִים וְלִיהֵט אֹתָם הַיּוֹם הַבֹּא (שם) גם לא תכוה : (רס"י)

מצודת דוד **כי תעבור במים**. ותהיה קרוב להיות נטבע בהם : **ובנהרות**. אף אם תעבור בנהרות השוטפים לא ישטוףך : **לא תכוה**. לא תהיה נכוה מן האש ואף הלהב לא יבער בך ר"ל אף אם תהיה בעומק הצרות לא

תכלה שמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **במו.** בתוך וכן במו מדמנה (לעיל כה) : **תכוה.** ענין חרוך ושריפה כמו מכות אש (ויקרא יג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי תעבר,** ר"ל כי יש שני מיני הצלה. **א.** הצלה טבעית, שהי' מוליכו ומשמרו בענין שלא יקרב אליו המזיק, ומצד זה אמר **כי תעבר במים אתך אני,** שתעבור המים בשלום וכי **תלך במו אש לא תכוה** כי אשמרך שתלך באופן בטוח רחוק מן ההיזק. **ב.** הצלה נסיית, שהגם שהולך במקום המזיק ובא במים ובאש, יתבטל טבע המים והאש, ולא יזיקו לו, וע"ז הוסיף **ובנהרות לא ישטפוך** הגם כי תהיה בהנהר עצמו וזרם מימיו, **ולהבה לא תבער בך,** שיתבטל כח הלהבה עד שלא יבער כלל, והראשון מגביל נגד בוראך יעקב, והשני מגביל נגד יוצרך ישראל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **במים,** נהרות גדולים מן מים, וכן להבה מן אש, וכן במשפטים הראשונים יאמר, אתך אני, לא תכוה שאתה לא תתקרב אל המזיק, ובמשפטים השניים מוסיף, **לא ישטפוך, לא תבער בך,** המזיק לא ישלוט בך ואף שיהיה גדול. **נהרות ולהבה,** ע"י בפ"י : (מלבי"ם באור המלות)

ג **כי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך:**

רפ"י נתתי כפרך מצרים. והם היו לך לפדיון שצכוריהם מתו ואתה בני צכורי נללת והייתם חייבים כליה כמו שנאמר (ביחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם בארץ מצרים : (רפ"י)

מצודת דוד **כי אני ה' וגו'.** והכל בידי : **נתתי כפרך מצרים.** הלא במצרים הייתם חייבים כליה כמי"ש ואומר לשפוך חמתי עליהם בתוך ארץ מצרים (יחזקאל כ') ונתתי אז כפרך מצרים כי המה נאבדו תחתיך : **כוש וסבא תחתיך.** כאשר שנחריב שם פניו להלחם בירושלים יצא להלחם בתחלה עם כוש וסבא ואבדו במקומך והם היו לך לפדיון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כפרך.** ענין פדיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי,** נגד ההצלה הראשונה הטבעיית מפרש **כי אני ה' אלהיך,** המשגיח עליך שלא יגע בך רע, ונגד ההצלה המופתיית למעלה מן הטבע אומר כי אני **קדוש ישראל** (שם זה מורה על ההנהגה הנסיית) **מושיעך** בדרך נס. **נתתי כפרך מצרים,** כוון בזה מי"ש למעלה (כ' ד') כן

ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש ערום ויחף, שבלכת מלך אשור על ישראל חזר מארץ יהודה בדבר ה' להלחם עם כוש (כני"ל ל"ז) ואז שבה את מצרים והגלה את כוש ועיי"כ נצולו ישראל, והנה את מצרים לא הגלה כולו רק שבה ממנו שבי ואת כוש הגלה כולו, כמ"ש שבי מצרים גלות כוש, והנה יש הבדל בין כופר, ובין תחת, כי הכופר הוא בממון, ואין מועיל כופר באיש שחייב מיתה כמ"ש ולא תקחו כופר לנפש רוצח, רק אם נתחייב עונש אחר, ולפי"ז אחר ששבי מצרים היה תחת שבי ישראל וזה מורה על הצד שישראל לא נתחייבו עדיין גלות רק שבי, היה מועיל כופר שאינו ממין המתחייב, אבל תחת הוא ממין המתחייב נפש תחת נפש, וזה היה בגלות כוש שהיה תחת גלות ישראל שנתחייבו גלות לגמרי, ונתן נפשות כוש תמורתם, ובזה הוסיף שלא לבד שנתתי מצרים כפרך בעת שלא נתחייבת עדיין מיתה וגלות, כי גם בעת נתחייבת גלות ומיתה שאין מועיל כופר שאינו ממין המתחייב, אז נתתי כוש וסבא תחתך (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אלהיך קדוש ישראל. אלהיך מורה ההשגחה המיוחדת בסתם. וקדוש ישראל, ההשגחה המיוחדת ע"י קדושת המעשים, ע"י למעלה (ה' ט"ז) : **כפרך, תחתיך.** הכופר זולתי מין המתחייב, כסף תחת עונש הגוף, אם כופר יושט עליו, ותחת, הוא ממין המתחייב, נפש תחת נפש, עין תחת עין, ויעלהו לעולה תחת בנו : (מלבי"ם באור המלות)

וְאֶתְּךָ יִקְרָא בְּעֵינֵי נְכַבְּדָתָּ וְאֶנִּי אֶהְבֶּתִּיךָ וְאֶתְּךָ אָדָם תַּחְתִּיךָ וְלֹאֲמִים תַּחַת

רפ"י ואתן אלדם תחתך. תמיד אני רגיל בכך : (רפ"י)

מצודת דוד מאשר יקרת. בעבור אשר יקרת בעיני ונכבדת מכל האומות ואני אהבתיך ולזה דרכי ליתן בני אדם אחרים תחתך : **ולאומים וכו'** כפל הדבר במ"ש וכאומר כאשר עשיתי לשעבר כן אוסיף לעשות עוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון יקרת. מלשון יקר וחשוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך, הדבר יהיה יקר מצד מיעוט מציאותו כפז ופנינים, ונכבד מצד מעלתו העצמיית, ונאהב מצד שנושא חן, יאמר הנה **יקרת בעיני** מצד שורש נפשך שהיא ממקום גבוה או צור מחצב אבותיך, ו**נכבדת** ע"י מעלתך בתורה ומע"ט, ו**אני אהבתיך** מצד הרצון (והם השלשה דברים שאמר למעלה (מ"א ח')) ואתה ישראל עבדי אשר בחרתיך זרע אברהם אהבי כמו שפירשתי שם ע"ש) ולכן **ואתן אלדם תחתך** היינו תחת גופך אתן אלדם יחידי אבל **תחת**

נפשך ונשמתך שהיא אצולה ממרום **אתן לאמים** ועמים רבים, ולכן.
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יקרת נכבדת**. היוקר יהיה מצד מיעוט המציאות.
שוהם יקר וספיר, ודבר ה' היה יקר בימים ההם, ר"ל לא היה נמצא,
והכבוד מפני המעלה, הפז יקר ואינו נכבד, והזקן נכבד ואינו יקר
(מלבי"ם באור המלות)

וְאֵל תִּירָא כִּי אֶתְּךָ אֲנִי מִמְזַרְחֵךְ אֲבִיא זֶרַעַךָ וּמִמַּעַרְבֵךְ אֶקְבָּצֶךָ:

מצודת דוד ממזרח. הנפוצים שמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **אל תירא כי אתך אני**, לקבץ פזוריך, (ואמר שני פעמים אל תירא, כי ישראל יתיראו מצד שני דברים, א בעודם בגלותם בל יכלו ויאבדו בין עכו"ם, לכן אמר אל תירא כי תעבר במים וכו' נתתי כפרך מצרים וכו', שהטבע תכנע להם ויתן עכו"ם כופר נפשם, ב יתיראו כי יחשבו שמן הנמנע שיתקבצו פזוריהם מארבע כנפות הארץ, לכן אמר אל תירא כי ממזרח אביא זרעך וכו' ומזרה ישראל יקבצנו). **ממזרח אביא זרעך**, כבר כתבתי למעלה (י"א) בפסוק ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ, כי ישראל שגלו לארצות המזרח שהם עשרת השבטים אינם מפוזרים ואינם צריכים קיבוץ כי יושבים כולם במקום אחד רק הבאה לא"י, ועז"א **ממזרח אביא זרעך**, אבל ישראל שגלו למערב שהם שבט יהודה ובנימין נתפזרו לארבע רוחות וצריכים קיבוץ, עז"א **ממערב אקבצך** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אביא זרעך אקבצך**. ע"י בפ"י, ויען שהעשרת השבטים הגלו בימי חזקיהו א"א שיביאו הם בעצמם רק זרעם, אבל שבט יהודה שהיתה גלותם מאוחר היה אפשר שיביאו הם עצמם: (מלבי"ם באור המלות)

וְאֵל תִּירָא כִּי אֶתְּךָ אֲנִי מִמְזַרְחֵךְ אֲבִיא זֶרַעַךָ וּמִמַּעַרְבֵךְ אֶקְבָּצֶךָ:

רש"י **אומר**. לרוח כפון תני הגליות שצנפון : ולתימן. שהיא רוח חזקה אל תכלאי מלנשב בחזקה להביא גליותי וכן (סיר ד) עורי כפון וצאי תימן מתוך שהרוח כפונית חלשה כריכה חיזוק לכך כתוב עורי. תני. אבל לרומית שאינה כריכה חיזוק כתוב צאי כמות שהיא וכן ואל תכלאי : (רש"י)

מצודת דוד תני. תן את ישראל הפזורים שמה : אל תכלאי. אל תמנעי מליתן את ישראל. הביאי. כאלו יצוה לכל אחד מרוחות השמים להביא את ישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון תכלאי. ענין מניעה כמו ויכלא העם מהביא (שמות ל"ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אמר לצפון תני, גם היהודים אשר בצפון שהם מסוגרים שם בהרים מקיפים אותם ולא יוכלו לצאת מתוכם, יאמר ה' אל החלק הזה שיתן את הסגורים בתוכו, אבל היושבים בתימן אין סגורים בין הררי עד, רק שהאומות לא יניחו אותם לצאת יאמר אל תכלאו ואל תעבבו בידם מלצאת : (מלבי"ם באור הענין)

ז כל הנקרא בשמי ולקבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו:

רש"י כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו. כל הלדיקים הנקראים בשמי וכל העשוי לכבודי יצרתיו אף עשיתיו תכנתיו בכל הכריך לו והכנתי הכל כלומר אע"פ שעבדו בגולה וזכרה כבר הכנתי להם כל רכי גאולתם : (רש"י)

מצודת דוד כל הנקרא בשמי. כל ישראל הנקראים בשם עם ה' : ולכבודי. הנעשה להתכבד ולהתפאר בהם כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר (לקמן מט) : בראתיו וכו'. ר"ל כבר הכנתי לו כל צרכי הגאולה אין מחסור : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כל, אומר לא לבד שאצוה לארבע רוחות השמים שיוציאו את הגולים, אבל דעו כי כל הנקרא בשמי היינו כל הבריאה העליונים והתחתונים כל המתיחס אל שמי שאני בראתיו, וכל אשר לכבודי בראתיו שהוא כל הבריאה אשר בראתיה לכבודי שיתגלה ע"י המציאות כבוד ה', הנה כל המציאות כולו יצרתיו וגם עשיתיו רק למען. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ההבדל ביניהם, כי ברא, היא הוצאת החומר ועצם הדבר יש מאין. ויצר, היא הצורה המתדבקת. ועושה, הוא הגומר את הדבר ופועל הצורה הבלתי מתדבקת. הבריאה יש מאין בראתיו הכל לכבודי, ואח"כ תקנתי ועשיתי וגמרתיו הכל שיהיו כלים עוזרים להוציא עם עור : (מלבי"ם באור המלות)

ח הוציא עם עור ועינים יש וחרשים ואזנים למו:

רס"י הוציא עם עור. הוציא כמו להוציא מן הגולה אותם שגלו על שניעשו כעוורים ועינים להם ולא ראו : (רס"י) כעורים

מצודת דוד הוציא. להוציא מהגולה אותם שגלו על שניעשו כעוורים ועינים להם ולא ראו מעשה הי' ר"ל יש להם לב ואינם רוצים להשכיל : **וחרשים**. נעשו כחרשים ואזנים להם ולא ישמעו מצות הי' : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הוציא עם עור, שתכלית כל הבריאה הוא לכבודי, וכבודי לא יתגלה רק ע"י קיבוץ הגליות והתגלות מלכות שמים ואחדותו, ואם כן בהכרח שהכינותי כל המציאות ותקנתיו וגמרתיו רק על אופן זה שכל המציאות כולו יעזור לזה שיצאו עם העור הזה וישובו ביום יזרעאל, כי זה תכלית הבריאה בכללה, וכל המציאות הוכן שיהיו אמצעים עוזרים אל התכלית הזו אשר על ידו ישתלם המציאות בכלל להשיג את התכלית המבוקש שהוא שלימות המציאות כולו. **עם עור ועינים יש** כמ"ש למעלה מי עור כי אם עבדי, **וחרשים ואזנים למו** כמ"ש וחרש כמלאכי אשלת, עמשי"ש : (מלבי"ם באור הענין)

טו כָּל הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יְחִדּוּ וַיֹּאסְפוּ לְאֲמִים מִי בָהֶם יִגִּיד זֹאת וְרֵאשׁוֹנוֹת יִשְׁמִיעֵנוּ יִתְּנוּ עֲדֵיהֶם וַיִּצְדְּקוּ וַיִּשְׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ אֲמֵת :

רס"י כל הגוים נקבצו. אם כל הגוים מעכו"ם נתקבצו יחדיו מי זהם וזנביאיהם יגיד עתידות וכיוצא בה מפי טעותם או הראשונות שכבר יקמיעונו לאמר אנחנו הגדנו אותם קודם שצאו : יתנו עדיהם. ששמעו שצבאו עליהם קודם לכן ויכדקו אצל אני יש לי עדים שאתם עדי שהגדתי לאזנהם אזיכם הגליות וצאו : (רס"י)

מצודת דוד כל הגוים נקבצו. אם כל העכו"ם יתקבצו יחד מי בהם יגיד עתידות כזאת וכי האליל אמר להם : **וראשונות**. או הראשונות שכבר עברו ישמיעונו לאמר אנחנו הגדנו אותם עד לא באו : **יתנו עדיהם**. ר"ל יביאו עדים שהשמיע דבר עד לא בא ואז יהיו צדיקים בדבריהם : **וישמעו**. או ישמעו מה שיאמר הנביא ויאמרו אמת הדבר וכאומר או יביאו עדים או יודו על האמת : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישמעו. הוי"ו היא וי"ו המחלקת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כל הגוים, אחר שנבא הנבואה הזאת מקיבוץ גליות, שם פניו אל העכו"ם בזמנו, אשר ספרו נפלאות מן אליליהם, איך נולדו

ואיך פעלו נפלאות רבות בשמים ובארץ, וספוריהם היה מלא הבלים רבים אין ספורות למו (כנודע בספרי **המיטהאלאגיע** היונית אשר היא שריד מספורי ההבלים הזרים האלה), אומר אליהם הנה יאספו נא הגוים והלאומים האלה, **מי בהם יגייד זאת** הנה יספרו מאליליהם נפלאות אשר עשו בימי קדם, היש מי בהם שיגייד כזאת, דבר עתיד מפורסם כולל כל בני תבל כנבואה הזאת מקיבוץ גליות, הם מספרים רק דברים שהיו בעבר בדורות ראשונים אשר אין זכר למו בין החיים למה לא יגיידו דבר עתיד, כמו שיגייד הנביא בשם ה', **וראשונות ישמיענו** הם רק משמיעים ראשונות מה שהיה לא מה שיהיה? אמנם גם הראשונות האלה אשר ישמיעונו **יתנו עדיהם ויצדקו**, ר"ל כי המספר דבר פלא אשר קרה בזמן העבר, צריך שיאמת דבריו או ע"י עדים שראו את הדבר הזה בעיניהם, או ע"י השכל, שכל השומע את הדבר יבין מעצמו שהדבר אמת. וז"ש **או יתנו עדיהם ויצדקו**, או שישמעו השומעים **ויאמרו שאמת** הדבר המסופר, [נר"ל כי ספורי הבליהם הם תולדות ימי החשך, קורי עכביש אשר ארגו כהני האליל לספר מימים קדומים אשר לא ראה אדם ואין עד מעיד שראה את הדבר, והספורים בעצמם סותרים את האמת (כי גדר האמת שישכים המסופר עם השכל והמציאות) עד שכל השומע יצחק להם] (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות כל הגוים נקבצו ויאספו לאמים. כ"כ (למעלה יא יב) כי קיבוץ, הוא קיבוץ המפוזרות, ואסף היא ההכנסה מן החוץ אל הפנים, וההבדל בין גוים ולאומים, מבואר למעלה (יז יב), לאומים הם האומות שי"ל דת מיוחדת, והם אין צריכים להתקבץ כי הם מקובצים תחת דת אחת והנהגה אחת, רק אסיפה שיבואו הנה, והגוים המפוזרים יתקבצו (מלבי"ם): באור (המלות)

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים עֲדֵי נָאִם יְהוָה וְעַבְדֵי אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי לְמַעַן תִּדְעוּ וְתֵאֱמִינוּ לִי וְתִבְיִנוּ כִּי אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא נֹצֵר אֶל וְאַחֲרַי לֹא יְהִי: (o)

כס"י ועבדי יעקב אשר בחרתי. הוא יעיד שהבטחתו כלכתו לארם נהרים ושמרתי הבטחתי: למען תדעו וגו'. כל זה עשיתי למען תתנו לב לדעת (כס"י): אותי

מצודת דוד אתם עדי. אבל לי יש עדים כי אתם ישראל עדי ועבדי הנביא אשר בחרתי בו גם הוא לעד שהגדתי מפלת סנחריב מאז עד לא בא: **למען תדעו**. מן הראשונות תדעו כל האחרונות שכן יהיה: **ותאמינו לי**. שאקיים מאמרי: **ותבינו כי אני הוא**. ממנה שאין מי יודע עתידות כמוני תבינו אשר אני הוא לבד ואין עוד אלהים: **לפני לא נוצר אל**. ר"ל לפני שיצרתי אני את היצירות לא היה דבר נוצר מאל זולתי ואחר שיצרתי את

היצירות לא יהיה דבר נוצר מאל זולתי כי אין אלוה זולתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין אתם, אבל הדברים שיספרו עלי כולם נאמנים וקיימים, בין המסופר עלי מן האותות והנפלאות שעשיתי בזמן העבר שעל זה יש לי עדים כי **אתם עדי נאם ה'** כי היו לפני שש מאות אלף רגלי שראו הנפלאות בעיניהם, ובין מה שיגידו בשמי על זמן העתיד, כי על זה עד **עבדי אשר בחרתי** שהראיתי את העתיד אל עבדי הנביא במראה הנבואה שהשיג את העתיד כאילו הוא בהוה בהשגה נבואית שאין ספק אחריה. **למען תדעו**, ר"ל בהגדה שיגידו משמי יתקיים הדבר ויתאמת, בין מצד הנסיון והמפורסמות שעז"א **למען תדעו**, בין מצד הקבלה והאמונה שעז"א **ותאמינו לי**, בין מצד השכל ומופתי התבונה שעז"א **ותבינו, כי אני הוא לפני לא נוצר אל ר"ל** כי עובדי האלילים הקדמונים בהבליהם, היו מיחסים לאליליהם אבות ותולדות, עד שאמרו אליל פלוני הוא בן אליל פלוני, ואליל פלוני נלחם עם אביו והורידו מאלהותו ויסגירוהו בין נבכי תהום רבה וימלוך תחתיו בשמים, עד שבא בנו והורידהו מגדולתו וירעם עליו בקולו נפלאות וימלוך תחתיו, (כנודע בהבלי המיטהאָלָאָגיע), אבל אני הוא האל אשר לפני לא נוצר אל, ולא ירשתי את אלהותי מזולתי, וכן אחרי לא יהיה אל אחר אשר ימלוך תחתיו, וכן היו בעלי הצאבה מהבילים שנמצאים אלהות הרבה וכל אחד י"ל ממשלה מיוחדת, זה על הרעם, וזה על הימים, עד שיחסו לכל כח טבעי אליל מיוחד, עד שהיו צריכים לעבוד לכל האלילים לכל אחד בעת שהיו צריכים להפיק רצון ממנו בדבר אשר תחת ממשלתו, כיוודע בקורות ימי קדם, נגד זה אמר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תדעו ותבינו. עיי למעי' (מ"א כי ולקמן מ"ד יח) הידיעה נמשכת מן הבחינה החושיית והנסיון, והתבונה מן השמוש במופתי השכל (מלבי"ם באור המלות)

אֲנִי אֲנִי הָיָה וְאֵין מְבַלְעֵדִי מוֹשִׁיעַ:

מצודת דוד **אנכי אנכי ה'.** הכפל לחזק : **ואין מבלעדי מושיע.** אין זולתי מושיע (מצודת דוד) :

מצודת ציון **מבלעדי.** ענינו כמו זולת וכן בלעדי אלהים יענה (בראשית מ"א) (מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין **אנכי אנכי ה',** רק אני לבדי נמצא **ואין מושיע מבלעדי,** כי אנכי מושל על הכל : (מלבי"ם באור הענין)

אֲנִי הַגְדַּתִּי וְהוֹשַׁעְתִּי וְהַשְׁמַעְתִּי וְאֵין בְּכֶם זֶר וְאַתֶּם עַדִּי נֶאֱם יְהוָה

רַס"י **אֲנִי הַגְּדַתִּי**. הַגְּלוֹת לְאַזְרָהֶם : וְהוֹשַׁעְתִּי. לְקִיִּים לְזַרֵּי צַעַת רַץ :
וְהַשְׁמַעְתִּי. לְכֶם הַרְאָשׁוֹנוֹ' : וְאִין בְּכֶם זֶר. צְאוֹתֶן הַיָּמִים שְׁעֵשִׁיתִי כָּל אֲלֵה
לֹא נִרְאָה בְּכוֹלְכֶם צִנִּי הַעֲכוּרִים אֵל זֶר לְהַרְאוֹת גְּדוֹלְתוֹ וְאֲלֵהוֹתוֹ צַפְנִי :
וְאַתֶּם עֲדִי. שְׁפַתְחַתִּי לְכֶם שְׁצַעָה רְקִיעִי' וְלֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוֹנָה : (רַס"י)

מצודת דוד **אֲנִי הַגְּדַתִּי**. קוֹדֶם כָּל תְּשׁוּעָה הַגְּדַתִּי אוֹתָהּ וְכֵן הוֹשַׁעְתִּי :
וְהַשְׁמַעְתִּי. ר"ל לֹא לְהַנְבִּיא לְבַד הַגְּדַתִּי כִּי אִם לְכוֹלְכֶם הַשְׁמַעְתִּי עַל יָדוֹ :
וְאִין בְּכֶם זֶר. ר"ל לֹא הִיָּה מִי בְּכֶם זֶר מְלַדְעַת הַדְּבַר כִּי כוֹלְכֶם שְׁמַעְתֶּם
מִהַנְבִּיא : **וְאַתֶּם עֲדִי**. שְׁכֵן הוּא הָאֵמֶת : **וְאֲנִי אֵל**. ר"ל אֲנִי הוּא אֲשֶׁר
הוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **אֲנִי**, מְבִיא רְאִיָּה נֶגֶד מִיִּשׁ אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא נוֹצֵר אֵל
וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה, כִּי הֵלֵא **אֲנִי הַגְּדַתִּי הוֹשַׁעְתִּי**, כִּי הַגְּדַתִּי בְּזִמְנֵי הָעֶבֶר
וְהַבְּטַחְתִּי לְהוֹשִׁיעַ בְּעֵתִיד וְהוֹשַׁעְתִּי בְּאֵמֶת, וְזֶה לֹא יִצְוִיֵּר אֲצֵל עוֹבְדֵי
אֱלִילִים, שֶׁהָאֱלִיל הַמּוֹלֵךְ אַחֲרֵי הַרְאָשׁוֹן לֹא יִקִּים דְּבַר הַרְאָשׁוֹן וְהַבְּטַחְתּוֹ,
וְנֶגֶד מִיִּשׁ אֲנִי אֲנִי הִ' וְאִין מְבַלְעֵדִי מוֹשִׁיעַ, מְבִיא רְאִיָּה כִּי הֵלֵא
וְהַשְׁמַעְתִּי וְאִין בְּכֶם זֶר, בְּעַת שֶׁהַשְׁמַעְתִּי אֶת דְּבַרֵּי הֵלֵא רְאִיתֶם כִּי אִין
בְּכֶם אֵל זֶר מְבַלְעֵדִי רַק אֲנִי לְבַדִּי, כְּמִיִּשׁ אֶתְהָ הַרְאָת לְדַעַת כִּי הִ' הוּא
הָאֱלֹהִים אִין עוֹד מְלַבְדוֹ. **וְאַתֶּם עֲדִי נֹאֵם הִ'** כִּי הַשְׁגַּתֶּם זֹאת בְּעֵינֵיכֶם
בְּמַעֲמַד הַר סִינַי, וְגַם **וְאֲנִי אֵל עַד** שֶׁהָאֱלֹהוֹת בְּעֲצָמָה תְּעִיד עַל זֶה, שֶׁכְּבָר
הַתְּבַאֵר בְּמוֹפְתִים שֶׁגִּדְרָה הָאֱלֹהוֹת שִׁיְהִיָּה אֶחָד נִצְחִי בְּלֹתִי מִשְׁתַּנָּה, וְמִי
שֶׁאִינוֹ אֶחָד נִצְחִי וְבְלֹתִי מִשְׁתַּנָּה אִינוֹ אֵל בְּהַכְרַח : (מלבי"ם באור הענין)

גַּם מִיּוֹם אֲנִי הוּא וְאִין מִיָּדִי מְצִיל אֶפְעַל וְמִי יְשִׁיבָנָה: (o)

רַס"י **גַּם מִיּוֹם אֲנִי הוּא**. לֹא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְזַדּוֹ הַיִּיתִי לְזַדִּי כִּי גַם מֵאֵז הַיּוֹת
יּוֹם אֲנִי הוּא לְזַדִּי : אֶפְעַל. אִם צְאוֹתִי לְפַעוֹל אִין מְסִיב : (רַס"י)

מצודת דוד **גַּם מִיּוֹם**. גַּם מֵאֵז הַיּוֹת יּוֹם אֲנִי הוּא לְבַדִּי לְעֲזוֹר וְלְהוֹשִׁיעַ :
וְאִין מִיָּדִי מְצִיל. אֶת מִי שֶׁאַרְצָה לְאַבְדוֹ : **אֶפְעַל**. מֵה שֶׁאַרְצָה אֶפְעַל הֵן
לְהוֹשִׁיעַ הֵן לְאַבְדוֹ : **וְמִי יְשִׁיבָנָה**. מִי יוֹכֵל לְהַשִּׁיב הַפְּעוֹלָה הַהִיא וְלִמְנַעָה :
(מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **גַּם מִיּוֹם**, מוֹסִיף שֶׁלֹּא לְבַד מַעַת שֶׁנִּגְלִיתִי לְכֶם כִּי גַם
מִיּוֹם וּמִרְאֵשִׁית קְדוּמִים אֲנִי הוּא לְבַדִּי, וְכֵן בְּעֵתִיד **אֶפְעַל** אֲנִי לְבַדִּי **וְמִי**
יְשִׁיבָנָה אַחֲרַי שֶׁאִין זוֹלְתִי בְּעֶבֶר וְלֹא בְּעֵתִיד. כְּמוֹ שִׁיבְאֵר מִן הַנְּסִיּוֹן

גיד פה אמר יהוה גאלכם קדוש ישראל למענכם שלחתי בבלה והורדתי בריחים כלם וכשדים באניות רנתם:

רס"י למענכם שלחתי צלה. י"ת צדיל חוציכון אגליתי יתכון לצבל : והורדתי בריחים כולם. ואחתית במשוטין כולהון משוטין הוא עץ שמנהיג את הספינה ומייסרה. וכשדים. הוליכו אתכם באניות רנתם וגם יס לפרקו על צורת הגאולה. למענכם שלחתי. אשלח מלכי מדי לצבל ואוריד הכשדים בספינות ומשוטין לגולה לארץ מדי, וכשדים אוריד באניות שהיתה רינתם : **זהם** : (רס"י)

מצודת דוד למענכם. למען תצאו מן הגולה שלחתי את כורש לבבל להחריבה : **הורדתי בריחים כולם**. כל בני בבל הורדתיים כולם בספינות וכשדים השמיעו קול צעקתם בהאניות שהלכו בהם בגולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בריחים. ענינו כמו ספינות עייש שכל מהלכם הוא עיי הרוח : באניות. בספינות : **רנתם**. ענין קול צעקה ויללה כמו קומי רוני בלילה (איכה ב') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה', מביא ראיה מן שתי הגאולות שעברו שהם גאולת בבל וגאולת מצרים על קיום הגאולה העתידה, והנה גאולת בבל היתה בדרך הטבע וגאולת מצרים היתה למעלה מדרך הטבע, ולכן הקדים גאולת בבל, למען יוסיף והולך במליצתו כדרכו, אומר הנה למענכם שלחתי בבלה מה ששלחתי בבלה והורדתי בריחיהם ומבצריהם והורדתי הכשדים לגלות באניות רנתם, **זה היה למענכם** למען אגאלכם משם, ויען שגאולת בבל היתה ראויה או מצד הזכות או מצד ההבטחה, לז"א. (מלבי"ם באור הענין)

טו אני יהוה קדושכם בורא ישראל מלככם: (o)

מצודת דוד אני ה'. ר"ל את זה עשיתי אני ה' המקודש לכם : **בורא**. ר"ל אני בורא ישראל ומלככם עשיתי את זה וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין אני ה', ר"ל זה עשיתי, או מצד שאני ה' קדושכם עיי קדושת מעשיכם, או גם אם לא יזכו אעשה זאת יען שאני בורא ישראל מלככם, כמלך הפודה עבדיו אף שהם בלתי ראויים : (מלבי"ם באור

טז כֹּה אָמַר יְהוָה הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבַמַּיִם עֲזִים נְתִיבָה:

רס"י הַנּוֹתֵן בַּיָּם לֶרֶךְ. בַּיָּם סוֹף וְסֵם הוֹלֵאֲתִי מֵלְרִים לְרִדּוֹף אַחֲרֵיכֶם רֶכֶב וְסוֹס וְחֵיל וְעִזּוֹז וְכֹלֶם יַחֲדוּ יִשְׁכְּבוּ מֵתִים עַל סֶפֶת הַיָּם כֹּל יִקּוּמוּ : (רס"י)

מצודת דוד הַנּוֹתֵן. אֲשֶׁר נָתַן דֶּרֶךְ בַּיָּם סוֹף בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם : **ובמים עזים.** זֶה הִירְדָן שֶׁבִקַּע בַּיָּמִים יְהוֹשֻׁעַ : (מצודת דוד)

מצודת ציון עזים. מִלִּי עוֹז וְחֹזֶק : **נתיבה.** שְׁבִיל וְדֶרֶךְ : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כֹּה אָמַר ה', גַּם גֵּאלְתִּי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם בְּגֵאוֹלָה שֶׁהִיְתָה לְמַעַלְהָ מִן הַטֶּבַע, כִּי בְּגֵאוֹלָה זֹאת נִתְּנִי בַיָּם דֶּרֶךְ, וְלֹא לְבַד דֶּרֶךְ אֶחָד גָּדוֹל לְכָל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, כִּי נִתְּנִי בַמַּיִם עֲזִים נְתִיבָה נְתִיבוֹת לִיְחִידִים, כִּי הַתְּפִלְגָּ הַיָּם לִיִּיב קִרְעִים לְכָל שֶׁבֶט נְתִיב בְּפָנָי עֲצֻמוֹ כִּידוּעַ בְּקַבְלַת חֲז"ל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דֶּרֶךְ, נְתִיבָה. דֶּרֶךְ לְרַבִּים וְנְתִיב לִיְחִיד, וּבַמַּיִם עֲזִים הוּא יוֹתֵר מֵיָם, וּמוֹסִיף אֵף בַּמַּיִם עֲזִים וְאֵף נְתִיבָה : (מלבי"ם באור המלות)

יז הַמוֹצִיא רֶכֶב וְסוֹס חֵיל וְעִזּוֹז יַחֲדוּ יִשְׁכְּבוּ בֵּל יִקּוּמוּ דַּעְכוּ כַּפְּשֵׁתָהּ קָבוּ:

רס"י כַּפְּשֵׁתָהּ כָּבוּ. תִּירְגַם יוֹנָתָן כְּבֹלָא עַמִּי טַפּוּ : (רס"י)

מצודת דוד הַמוֹצִיא רֶכֶב וְסוֹס. הַנּוֹתֵן בְּלֵב מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֲנָשֵׁי הַרֶכֶב וְסוֹסֵיהֶם וְאֲנָשֵׁי הַחֵיל עִם כָּל הַחֹזֶק לְרִדּוֹף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל : יַחֲדוּ. כֹּלֶם יַחֲדוּ שֶׁכְּבוּ וְלֹא הוֹסִיפוּ לְקוֹם כִּי נִטְבְּעוּ בַמַּיִם הַיָּם : דַּעְכוּ. נִפְשׁוֹתֶם קִפְצָה מֵהֶם וְכִבְהָ מֵהֶם כַּפְּשֵׁתָהּ הַדּוֹלְקָתָהּ הַכְּבֵהּ מֵהֶרָה כִּי לֹא תִתְעַכֵּב הַרְבֵּה בְּשִׂרְיַתָּהּ : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועזו. מִלִּי עוֹז וְחֹזֶק : דַּעְכוּ. עֵינַי קִפְצָה וְכֵן דַּעְכוּ כַּאֲשֶׁר קוֹצִים (תְּהִלִּים קי"ח) עֵינַי שֶׁבַעֲתָהּ הַכְּבוֹי קוֹפְצָתָהּ הַשְּׁלֵהֲבַת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הַמוֹצִיא, וְעִם הַצֵּלָה יִשְׂרָאֵל הַטְּבַעְתִּי שֵׁם בְּאוֹתוֹ מֵעַמְדָה גַּם אֶת מִצְרַיִם : (מלבי"ם באור הענין)

ניתן אל תזכרו ראשנות וקדמוניות אל תתבוננו:

רפ"י אל תזכרו ראשנות. הניסים הללו שאני מזכיר לכם פעיתי במלכים אל תזכרו אותם מעתה כי בגאולה זו תעסקו להודות ולהלל : אל תתבוננו. אל תסתכלו בהן אל תתנו להם לב : (רפ"י)

מצודת דוד אל תזכרו ראשנות. אל תזכרו להפליא על הנסים שעשיתי לכם בימים הראשונות, וקדמוניות וכו' כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון תתבוננו. ענין הסתכלות בכונת הלב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין (יח-יט) אל תזכרו, ר"ל הנה ראשנות שהוא גאולת מצרים הגם שהיו שם נסים גלויים, בכל זאת יען שהיה בימי קדם אינכם רוצים לזכור עוד הנסים האלה כי ע"י שהם ראשונות נשכחו מלבכם, וגם קדמוניות שהוא גאולת בבל שהיתה בזמן קרוב קדום לזמנכם, ולא שכחתם הגאולה הזאת, אבל יען שהיתה גאולה זאת בדרך הטבע והנסים שבה היו נסתרים עד שרק המתבונן יבין שהיה נפלאות אל, אל תתבוננו אינכם רוצים להבין, ואתם אומרים שהיה בדרך הטבע, אבל עתה בהכרח תהיו מוכרחים בין לזכור ובין להתבונן, כי הנני עשה חדשה שהיא הגאולה העתידה בה יהיה שני המעלות. א. כי עתה תצמח ואחר שתהיה עתה בזמנכם בהכרח תזכרו אותה. ב. הלא תדעוה, כי הנסים שלה יהיו ג"כ נסים גלויים עד שלא תצטרכו להתבונן בינה רק תדעוהו ע"י השגת החוש כולם יראו כי אצבע אלהים היא. אף אשים ר"ל אחר שבגאולה הזאת אשים גם במדבר דרך ונהרות בישימון, כמו שנבא (למעלה ל"ה), הלא א.ז. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ראשונות קדמוניות. הקודם. הוא בערך המתאחר אף שאינו ראשון, קדמו שרים אחר נוגנים, קדמו עיני אשמורות, והראשון היא החוליא הראשונה בשלשלת המקובץ ממספרים רבים, בשלשלת הזאת תהיה כל חוליא קדמונית בערך החוליא שאחריה, אבל לא ראשונה, רק העומדת בראש השלשלת, ובצד זה דבר פה שמשקיף על כל הדורות כקיבוץ שלשלת אחת, ואז הדור שלפני הדור ההוא שעשה בו גאולת בבל יקרא קדמון. והדור הראשון שבו נולדו העם הזה במצרים יקרא ראשון, אולם יצויר שיהיה הקדמון קודם אל הראשון, אם יקח את השלשלת כולה שבה החוליא הנקראת ראשונה, עם ערך שלשלת אחרות אשר לפניו, שאז השלשלת האחרת המונחת קודם לה היא קדומה לפניו. ובענין זה אמר (לקי' מו י'), מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו. שהראשית שם אינו ראשית החלטית, רק ראשית פרטית לדבר ההוא הפרטי. שיגיד אחרית הדבר ההוא בראשיתו היינו בעת התחלתו ובזה מוסיף כי עוד מגיד מקדם טרם שהותחל הראשית ההוא,

וקודם לי יגיד את אשר לא נעשו כלל, ועיי לקמן (מה כא): (מלבי"ם באור המלות)

יט הַנְּנִי עֲשֵׂה חֲדָשָׁה עִתָּה תִצְמַח הַלּוֹא תִדְעוּהָ אֶף אֲשֵׁים בְּמִדְבָּר
בְּיַשְׁמוֹן נְהָרוֹת:

מצודת דוד חדשה. נס חדש אשר לא עשיתי מעולם : **עִתָּה תִצְמַח**. בזמן קרוב תהיה אם בקולי תשמעו : **הֲלֹא תִדְעוּהָ**. את הישועה ההיא כי כתובה היא בתורה שנאמר ושב ה' וכו' ושב וקבצך וכו' (דברים ל) : **דָּרַךְ**. לשבי הגולה : **נְהָרוֹת**. לרוות הצמאון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בישימון**. במקום שממה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות **תִדְעוּהָ**, כבר בארתי (מא, כ' מד יט) כי הידיעה מובדלת מן התבונה, במה שבאה ע"י החוש והנסיון, לא כן התבונה שבא ע"י ההיקש ודרכי ההגיון. ובדברים כאלה הבלתי מושגים בחוש רק ע"י השכל, לא תפול בהם ידיעה לרוב, כי יוכל המסתפק להסתפק על המופתים וההיקשים, לא כן על דבר הנראה בחוש, ולכן אמר (למעלה כט כד) וידעו תועי רוח בינה, שגם הבינה ידעו בידיעה ברורה כאילו השיגוה בחושיהם, כי יהיו מופתיהם ברורים כהמוחשים ולכן הגביל פה נגד קדמוניות אל תתבוננו, שנסי גאולת בבל לא נראו בחושים. ורק ע"י השכל היו יכולים לברר שלא היתה גאולה זאת טבעיית, והם לא רצו להשתמש במופתים אלה השכליים לברר זאת, לכן אמר כי אז בגאולה אחרונה הלא תדעוה, בלא התבוננות, ע"י השגת החושים : **בַּמִּדְבָּר דָּרַךְ** **בִּישִׁימוֹן נְהָרוֹת**. מציין כי גם המקום שישאר שממה, יהיה שם נהרות, כאילו זה היה השממון שלא ילכו בני אדם בו מפני הנהרות : (מלבי"ם באור המלות)

כז תִּכְבְּדֵנִי חַיֵּת הַשָּׂדֶה תַּנִּים וּבָנוֹת יַעֲנֶה כִּי נִתְּנִי בְּמִדְבָּר מֵיִם נְהָרוֹת
בְּיַשְׁמוֹן לְהַשְׁקוֹת עַמִּי בְּחִירֵי:

רש"י **תִּכְבְּדֵנִי חַיֵּת הַשָּׂדֶה**. מקום שהוא חרצ ומרצץ לחיות הקדה לתנים ולבנות יענה : **כִּי נִתְּנִי בְּמִדְבָּר מֵיִם**. כלומר בארץ חריצה אתן יסוב : (רש"י)

מצודת דוד **תִּכְבְּדֵנִי חַיֵּת הַשָּׂדֶה**. אמר דרך משל כאלו חית השדה תכבדני בתהלותיה על אשר ימצאו מים במדבר במקום מדורם : **לְהַשְׁקוֹת עַמִּי**. בעת שובם מהגולה דרך המדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון תנינים. מין נחש : **ובנות יענה**. מין עוף המצוי במדבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין תכבדני חית השדה, הלא גם חית השדה תכבדני ע"י הנסים האלה, הגם שהחיות האלה לא היו מחויבים אל ההודאה הזאת מפני שלשה טעמים. **א**. שהם לא יכירו שום תועלת מן הדרך והמים, ועז"א כי רק **תכבדני חית השדה** הם רק יכבדו אותי בעבור זה (כי ההבדל בין כבוד ותהלה, הכבוד הוא מפני הכרת המעלה, והתהלה הוא ע"י התועלת ששיגו מן המהולל ופעולותיו, וחית השדה לא יהללו כי לא ישיגו תועלת הדרך והמים רק יכבדו), כי חית השדה אי"צ לדרך, ותנינים ובנות יענה אי"צ למים (כי הם גרים בציה וחורב תמיד). **ב**. כי הלא חית השדה לא נבראו להלל ולכבד את ה'. **ג**. כי לא נעשו הנסים האלה לצרכם, כי החיות והתנינים ובנות יענה תכבדני רק **בעבור שנתתי במדבר מים להשקות עמי בחירי ולא בעבורם**. ואם כן אם אלה הבעלי החיים האלמים יכבדוני, כ"ש כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תנינים ובנות יענה. מגוריהם במקומות היבשות והחמות כנודע, וכן למעלה (לה ז'). ועמ"ש בפ"י איוב (לד כח כט) קודר הלכתי בלא חמה, כאח הייתי לתנינים וריע לבנות יענה : (מלבי"ם באור המלות)

{כא} עם זו יצרת לי תהלתי יספרו: (o)

רס"י עם זו יצרת לי למען תהלתי יספרו : (רס"י)

מצודת דוד יצרתי לי. יצרתים לי לעם למען יספרו תהלתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין עם זו, שהוא העם אשר עבורם פעלתי כל זאת, העם אשר רק עבור זו **יצרתם לי** שנוצרו להלל יה, כ"ש כי המה **תהלתי יספרו**, ובשגם כי הם לא לבד יכבדוני, רק גם יספרו תהלתי, כי הם ישיגו התועלת הנמשך להם ממעשי. ואז ידעתי כי ישראל יכירו וידעו ויהללו ויספרו מעשי ה' ונפלאותיו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עם זו. ע"י למעלה (מ"ב כד) מ"ש בדקדוק מלה זאת, ובפירושי כללתי שתי כונות בהמלה, ושניהם רצופים בסדר המליצה. **תהלתי**, מגביל נגד תכבדני (כ'), וההבדל בין כבוד ותהלה בארתי למעלה (מב ח') : (מלבי"ם באור המלות)

לכב וְלֹא אֶתִי קִרְאתָ יַעֲקֹב כִּי יִגְעַת בִּי יִשְׂרָאֵל:

רפ"י וְלֹא אֶתִי קִרְאתָ. וְאַתָּה לֹא אֶתִי קִרְאתָ צְפוּתָךְ אַחֲרֵי עֲכוּ"ם : כִּי יִגְעַת בִּי. נִלְאִיתָ מֵהָרְגָל צְעֻדָתִי : (רפ"י)

מצודת דוד וְלֹא אֶתִי. אֲבָל אֶתָּה יַעֲקֹב לֹא קִרְאתָ אֶתִי כִּי פָנִית אַחֲרַי הָעֲכוּ"ם : כִּי יִגְעַת. כִּי נַעֲשִׂית יָגַע וְעִיף בְּעִבּוּדָתִי וּבִטַּלְתָּ אֶת הָעֲבוּדָה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וְלֹא אֶתִי, אֹמֵר הֵנָּה לְעֵתִיד יִדְעֵתִי כִּי תִכִּיר אֶתִי וְתִהְלֶלְנִי, אֹלָם מִדּוּעַ לֹא קִרְאתָ אֶתִי יַעֲקֹב עַד עַתָּה, וְיִוְתֵר מִזֶּה כִּי גַם אֶתָּה יִשְׂרָאֵל (שֶׁהֵם הַגְּדוּלִים וְהַחֲשׁוּבִים בְּאֹמָה) לֹא לִבְדָּ שֶׁלֹּא קִרְאתָ אֶתִי, כִּי גַם יִגְעַת בִּי, כִּאִילוֹ הָיָה עֲבוּדָתִי וּמִצּוֹתַי עֲלֶיךָ לְטוֹרַח. אֹלָם אֲשַׁאלְךָ בְּמָה הוּגַעְתִּיךָ, וּמָה הָיָה הַתּוֹעֵלֶת אֲשֶׁר אֲשִׁיג מִן עֲבוּדָתְךָ, הֲלֵא. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וְלֹא אֶתִי קִרְאתָ. פֶּעַל קָרָא הִבֵּא עַל הַתְּפִלָּה נִקְשֵׁר תְּמִיד בִּיחּוּס שְׂאֵלִיו, לִבְדָּ פֶה וּבִירְמִיָּהוּ (כֹּט יב) בֹּא בִיחּוּס הַפְּעוּל. מִצִּיֵּר כִּאִלוֹ ה' הִתְרַחַק מִן הָעַם עִ"י חֲטָאֲתִיהֶם. וְהֵם הִגִּים שְׁקוֹרָאִים אֵלָיו, אֵינָם קוֹרְאִים אֹתוֹ, ר"ל הִגִּים שֶׁמִּתְפַּלְלִים אֵלָיו, אֵין קוֹרְאִים אֹתוֹ שִׁיבֵא אֵלֵיהֶם, עִ"י שִׁיִּסְרוּ אֶת הַקִּיר הַמְּבַדִּיל בֵּינֵנוּ וּבֵינָם שֶׁהֵם הָעוֹנוֹת, כִּמִּיִּשׁ בְּהַבְדֵּל בֵּין קָרָא אֶת וּבֵין קָרָא אֶל לְמַעַלָּה (וַיִּיזוּ ג'), וְכִבֵּר בְּאַרְתִּי בְּפִי הַתּוֹרָה בְּכ"מ כִּי בְכ"מ שֶׁמִּקְדִּים מֵלֶת הַיִּחּוּס אֶל הַפְּעוּלָה, מוֹרָה אִיזָה גָדֵר הַפּוֹךְ וְסִתִּירָה, לִכֵּן אָמַר לֹא אֶתִי קִרְאתָ וְרַק אֵלֵי קִרְאתָ, וְחִיבוּר הוֹי"ו וְלֹא, מִצִּיֵּן לֵאמֹר, לְעֵתִיד אֲזִי תִסְפֵּר תִּהְלֵתִי, אֹלָם עַתָּה לְמָה לֹא אֶתִי קִרְאתָ ? וְאֲנִי רְחוּק מִמֶּךָ, וּמוֹכֵן לִבֵּא לְהוֹשִׁיעַ גַּם עַתָּה, וְהַהֲבַדֵּל בֵּין יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּאַרְתִּי לְמַעַלָּה (ט' ז') וּבְכ"מ : (מלבי"ם באור המלות)

לכג לֹא הִבִּיאתָ לִי שֶׁהָעֵלְתִּיךָ וְזָבַחְתָּךָ לֹא כִבְדֵתְנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בְּלִבְוָה:

רפ"י לֹא הִבִּיאתָ לִי שֶׁהָעֵלְתִּיךָ. כ"א לְעֲכוּ"ם : לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ. עֲבוּדָה רַבָּה צְמִנְחָה קוֹמֵץ מֵעֵט עוֹלָה לְגִזְוָה וְגַם הוּא לֹא אֲמַרְתִּי לְךָ לְהַקְרִיב לְךָ חוֹבָה אֲלֵךְ נִדְבָה : (רפ"י)

מצודת דוד לֹא הִבִּיאתָ לִי. זֶה הָיָה בִימֵי אַחֲזָה שֶׁבִטַּל עֲבוּדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּמִּיִּשׁ וַיִּסְגּוּר אֶת דְּלֵתוֹת בֵּית ה' וְכוּ' (דְּה"ב כח) וְכֵן הַתּוֹדָה חֲזָקִיהוּ בְּנוֹ וְאָמַר כִּי מֵעַלּוֹ אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ' גַם סָגְרוּ וְכוּ' וְעוֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בְּקִדְשׁ וְכוּ' (שם)

כט) : **וזבחיך**. לא כבדתני עם זבחיך כי לא הבאתים לי : **לא העבדתיך במנחה**. לא הטלתי עליך עבודה קשה והוצאה מרובה בהבאת המנחה כי לא צויתי להקטיר רק הקומץ וכן לא הוגעתיך בלבונה כי לא צויתי להרבות בלבונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וזבחיך**. הוי"ו הוא במקום עם וכן ויוסף היה במצרים (שמות א') ר"ל עם יוסף שהיה במצרים : **הוגעתיך**. מלי יגיעה : **בלבונה**. מין בושם הנתון על המנחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא הביאת לי שה עלתיך**, העולה שהבאת לא לי הבאת, כי אני איני צריך לעולה וקרבו, רק הבאת אותה על האש לבד, כמ"ש את קרבני לחמי לאשי, והנה העולה היתה כולה כליל, והזבחים שהם השלמים הרימו מהם החלב על המזבח, אומר, הנה אתה ידמה לך כי העולה שכולה כליל הבאת לי לצרכי. והזבחים שהרמות מהם ראשית החלב בס כבדת אותי דרך כבוד להרים לי ממאכלך המנה המובחרת השוק והעליה, מה שאינו כן, כי **עלתיך לא לי הבאת, וזבחיך** שהם השלמים בס **לא כבדתני וא"כ** אין לי תועלת מן הקרבן, וגם לא תוכל לאמר שעכ"פ היה עליך העבודה הזאת למשא, עז"א **לא העבדתיך במנחה** אחר שהוא רק מלא קומץ סולת, **ולא הוגעתיך בלבונה**, תפס המשל כמו שמבקשים ממנו עבודה גדולה, ואח"ז מוסיפים עליו עוד תוספת, אשר תחלה יעבוד ואח"כ ע"י התוספת יתיגע לגמרי, אבל אחר שהמנחה אינה עבודה, גם התוספת שאתה מביא עם המנחה, שהיא הלבונה, אינה יגיעה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות (כג-כד) **הבאת לי**. הבאה הנקשרת עם למ"ד מורה שמביאו לקנין להיות שלו לצרכו, **העבדתיך, הוגעתיך**, המלאכה הכבדה נקרא עבודה, ואם מוסיף בהתמדתה יותר מכדי כחו נקרא יגיעה. וההבדל בין חטא ועון ידוע כנ"ל (א' ד'), וכן יקרא העון שהוא רוע המחשבה הנלווה אל החטא שהוא רוע המעשה, יגיעה על העבודה, וזבחיך כמו וזבחיך : (מלבי"ם באור המלות)

לַא קָנִיתָ לִי בַפֶּסֶף קָנָה וְחָלַב זָבְחֶיךָ לֹא הָרִוּתָנִי אַךְ הָעֲבַדְתָּנִי בְחַטָּאוֹתֶיךָ הוֹגַעְתָּנִי בְעוֹנֹתֶיךָ:

רש"י **לא קנית לי בכסף קנה**. לקטרת לא הוצרכת לקנותה בכסף לפי שהיתה מצויה בארצכם הרבה אמר רבי אבא קינמני היתה גדילה בארץ ישראל והיו אוכלין אותה עזים וצבאים במדרש איכה : **העבדתני בחטאותיך**. אתם גרמתם לי להיות שמש לעובדי פסילים כמו שראה יחזקאל והנה רוח סערה באה מן הצפון שהיתה חוזרת מרכבת השכינה

מצב כלל של הלכה לכבוש את כל העולם תחת ידו של נבוכדנצר שלא יאמרו
בד אומה שפלה מסר את בניו כדליתא בחגיגה : (כ"ז)

מצודת דוד לא קנית. לא הצרכת לקנות קנה להקטיר על המזבח כי היתה
גדלה בירושלים. וחלב וכו'. לא השבעת אותי עם חלב זבחיך כי לא
הקרבתי לפני : אך העבדתני. אני לא העבדתיך אך אתה העבדתני
בחטאותיך וזהו מה שהיה שמש לניין לכבוש את כל העולם תחתיו שלא
יאמרו תחת יד אומה עכו"ם שפלה מסר ה' את ישראל : הוגעתני. ככל
הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון קנה. מין בושם : וחלב. הוי"ו היא במקום עם : הרויתני. ענין
שביעה כמו ורותה מדמם (ירמיהו) : הוגעתני. מלי יגיעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא, ראה כי לא צויתי עליך שתקנה לי קנה אשר אינו
נקנה רק בכסף מלא, שהוא יקר המציאות כמ"ש וקנה הטוב מארץ
מרחק, וגם מחלב זבחיך לא הרויתני כי לא צויתי רק על יותרת הכבד
ושתי הכליות והאליה, אבל אך העבדתני בחטאתיך, אתה מביא לי
הקרבת תמורת חטאתיך לכפר עליהם, מן הקרבן אין לי תועלת,
ובחטאתיך העבדת אותי כי נלאיתי נשוא, ואח"כ הוגעתני יגיעה יתירה
עד שנתיגעתי על ידי עונותיך שהם עונות מזיד : (מלבי"ם באור הענין)

כנה אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מַחָה פְּשָׁעֶיךָ לְמַעַנִי וְחַטָּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר :

כ"ז אֲנֹכִי אֲנֹכִי. אֲנִי הוּא שְׂמַחִיתִים מֵאֵז וְאֲנִי מוֹחָה אוֹתָם גַּם עֵתָה :
לְמַעַנִי. לֹא בִזְכוּתְךָ וְלֹא בְלִדְקַת אֲבוֹתֶיךָ : (כ"ז)

מצודת דוד אנכי אנכי. ר"ל אני הוא שמחיתי מאז ואני מוחה אותם גם
עתה ולא בצדקתך כ"א למעני שלא יחולל שמי כשעשה עמכם כלה
כחטאותיכם : וחטאתיך לא אזכור. ר"ל מחקתים היטב לבל ישאר רושם
כלל ולא יזכרו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מוחה. ענין מחיקה כמו אכלה ומחתה פיה (משלי ל) : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין אנכי, ר"ל הלא הקרבן בא רק על החטאת שהוא
השוגג, ועל הפשעים שהוא המזיד איני מקבל קרבן, ועקר מה שאני עוסק
למחות הוא הפשעים הגדולים שלך, וא"כ הפשעים האלה איני מוחה
למענך רק למעני, (ר"ל כי בהבאת הקרבן ידומה למראית עין שימחה ה'
החטא בעבור האיש החוטא שהביא קרבן ולמענו, עד שלא ה' לבד הוא

המוחה החטא כי האדם מסייע בדבר, אבל הפשעים שעליהם הלא לא
הבאת קרבן כלל, הלא רק **אנכי אנכי הוא המוחה** אותם, בלא עזר מאתך
ולא למענך רק **למעני**, בעבור כי חפץ חסד אני), ומה שידומה כי אתה
מסייע בהעברת החטאים השוגגים ע"י הקרבן, דע כי **חטאתיך לא אזכר**
כלל, על השוגגים לא שמת לי לב כלל, כי העיקר בעיני רוב הפשעים שפשעת
במרד, עד שע"י שכחתי את השוגגים ולא זכרתי בס, והמחילה על
הפשעים שאני זוכר שהם המרדים רק למעני עשיתי דרך נדבה וחסד חנם.
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אנכי אנכי הוא. הכפלת שם הגוף, מורה מיעוט אני
ולא אחר, אנכי אנכי ה' ואין מבלעדי מושיע, ראו כי אני הוא ואין
אלהים עמדי, וההבדל בין פשעים עונות וחטאים בארתי למע' (א' כח)
(מלבי"ם באור המלות)

לכז הזכירני נשפטה יחד ספר אתה למען תצדק:

רש"י הזכירני. כל תגמול קישך לך ולצדתיך עלי : נשפטה יחד. נבא
למשפט : (רש"י)

מצודת דוד הזכירני. אחז דרך משל מהאדם לחבירו לומר הזכיר אותי מה
גמול יש לך עלי. נשפטה יחד. נדבר דברינו לראות הדין עם מי : **ספר**
אתה. ר"ל ספר אתה תחילה למען תצדק כי צדיק הראשון ובריבו
וכאומר אף אם אתה תספר בתחילה לא תהיה צדיק נגדי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הזכירני, ר"ל אנכי חטאתיך לא אזכור, אבל אתה
אם יש לך איזה זכות וטענה כנגדי לתועלתך **הזכירני ונשפטה** ונתוכחה
עליהם אם יש ממש בדבריך. **ספר אתה** מוסיף לאמר גם לא אשפוט ולא
אתוכח אתך כלל רק ספר אתה כל שתראה אך **למען תצדק**, אני רוצה
שתצדק, ואף אם אדע להוכיח הפך דבריך אחריש, כל שיהיה לך איזה
טענה כל שהוא : (מלבי"ם באור הענין)

לכז אביך הראשון חטא ומליציך פשעו בי:

רש"י חבין הראשון חטא. באומרו כמה אדע (בראשית טו) : ומליציך
פשעו בי. אין לך בכל מליצי' שאתה סומך על זכותם שלא מלאתי בו פשע
ילחק אהב את שונאי : (רש"י)

מצודת דוד **אביך הראשון חטא**. אדם הראשון חטא בי באכלו מעץ הדעת ועם כי היה יציר כפי וכ"ש אתם שנולדתם מאיש ואשה המלאים עון : **ומליציך**. אף המליצים שאתה סומך עליהם להמליץ טוב בעדך והם הכשרים שבדור הנה גם המה פשעו בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומליציך**. מלי מליץ והוא המטעים הדבר במיטב הענין : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אביך**, אבל מה תוכל לספר, ואיזה זכות תוכל להזכיר לאמר שהגליתי אתכם שלא כדין, הלא **אבותיך הראשונים** שהם הדורות שהיו בזמן הבית **חטאו** לנגדי. וגם **מליציך** שהם הכהנים והנביאים, **פשעו בי** במזיד (כי להם נחשב הכל מזיד, משא"כ העם שהיו שוגגים וזדונות נחשבו להם כשגגות), ולכן **ואחלל שרי קדש**, הדלתות מגבילות, ע"י **שמליציך פשעו בי חללתי שרי קדש** שהם המליצים שלך הכהנים והנביאים, וע"י **שאבותיך הראשונים חטאו עי"כ ואתנה לחרם יעקב** נתתי כל העם לחרם ושממה, **וישראל** שהיא קדושת ישראל וקדושיהם וגדוליהם נתתי **לגדופים**, שגדפו על תורתם וקדושתם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אביך**. בא פה בשם המין, כמו עץ עושה פרי, ר"ל אבותיך, **ומליציך**, המליץ הוא העומד לאמצעי, בין שני נושאים, לגלות רעיונות האחד לחברו, כי המליץ בינותם, אם יש עליו מלאך מליץ, ובא על הנביאים והכהנים, שהם העומדים בין ה' ובין ישראל, וע"כ קראם שרי קדש : (מלבי"ם באור המלות)

כח **ואחלל שרי קדש ואתנה לחרם יעקב וישראל לגדופים: (פ)**

רש"י **ואחלל שרי קדש**. **בצביל עונותיכם** : (רש"י)

מצודת דוד **ואחלל**. בעבור עונותיכם אחלל אף השרים הקדושים שבכם : **ואתנה**. אתנה אתכם לחרם ושממון ולגדוף מפי האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואחלל**. הוא הפוך הקדש וכן לא יחלל זרעו (ויקרא כ"א) : **ואתנה**. ענין מסירה : **לחרם**. ענין שממון ואבדון : **לגדופים**. ענינו כמו חרפה וכן אשר גדפו (לעיל ל"ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות **לחרם יעקב וישראל לגדופים**. כבר הבדלתי (למעלה ט' ז') שישראל מורה שם המעלה, במה שהם קדש לה', מתקדשים על הטבע ועניניו, ומבואר אצלי (למע' לז כג) כי פעל גדף לא יבא רק על ברכת השם, או דבר קדוש, וכיון פה על קדושת ישראל, מצד שהם ישראל שהיו לגידוף לבזות קדושתם : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה

פרק-מד

א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַרְתִּי בּוֹ:

רס"י ועתה שמע. לְקוֹב לְחַרְתִּי יַעֲקֹב עַבְדֵי : (רס"י)

מצודת דוד ועתה. ר"ל ועתה שמע את הטובה המיועדת לבוא : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ועתה, ר"ל על עונות הדור ההוא הענשתי אותם בדין וכבר נפרע חובך ועתה בא העת לרחם עליך בין בעודך בגלות, בין לגאלך. **שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו** (ר"ל מצד שאתה עבדי מצד עבודתך, אתה יעקב, כי עבודתך אינה במעלה עליונה כ"כ, רק מצד שבחרתי בך מצד זה הנך ישראל, מושל על הטבע ואעשה עמך נפלאות) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יעקב, ישראל. הבדלם מבואר למעלה (ט' ז') ובכ"מ, ולמעלה (מ"א ח') אמר ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך. כי שם כיון להגדיל עבודתם בשם ישראל, ושבחירתם היה חסד בלעדי מעשיהם בעוד היו יעקב. ופה בא להקטין מעלת עבודתם. וכי שם ישראל השיגו מצד החסד ובחירת ה' לבד, ודבר בכ"מ לפי ענינו : (מלבי"ם באור המלות)

ב כֹּה אָמַר יְהוָה עֹשֶׂה יִצְרָחַל מִבְּטָן יַעֲזָרְךָ אֵל תִּירָא עַבְדֵי יַעֲקֹב וַיִּשְׁרוּן בְּחַרְתִּי בּוֹ:

מצודת דוד עושך ויצרך. אשר עשה אותך ויצר אותך ומעת צאתך מבטן יעזר לך : וישרון. כן קרוים ישראל שהם העם הישר : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה' עשך ויצרך, היוצר הוא העושה צורת הדבר והעושה הוא הגומר את הדבר, אמר לא לבד שעשך וגמרך כי גם יצר אותך, וגם אחר שעשך יעזרך מיום שיצאת מני בטן ומשגיח עליך תמיד, (מדמהו לולד הנוצר מן הטפה ואח"כ נגמר ואח"כ בצאתו מרחם ה' משגיח עליו תמיד, ובענין זה מדמה לידת האומה הכללית במצרים ששם יצרה, ואשר גדלם והביאם אל השלמות בעת מ"ת ששם עשם,

ואח"כ השגיח על כל צרכיהם בא"י, ע"ד הלא הוא אביך קנך (נגד יוצר)
הוא עשך (עושה) ויכוננך (מבטן יעזרך) **ולכן אל תירא עבדי יעקב**: (מלבי"ם
הענין) באור

מלבי"ם - באור המלות עשך, ויצרך. בארתי הבדלם (למעלה כט טז)
:(מלבי"ם באור המלות)

ג} **כי אַצק מים על צמא וְנִזְלִים על יבֶּשֶׁה אַצק רוּחִי על זֶרְעֶךָ וּבִרְכָתִי**
על **צִאצְאֶיךָ:**

כ"י **כי אַצק מים על צמא.** כמו שְׁאֲנִי יוֹצֵק מִים על צמא כן אַצק רוּחִי
על **זרעך** : (כ"י)
(כ"י)

מצודת דוד **כי אצק.** כמו שאני יוצק מים על ארץ צמאה וכו' כן יצוק רצוני
הטוב על זרעך : **וברכתי.** כפל הדבר במ"ש כי הרצון הוא הברכה : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **אצק.** מל' יציקה ושפיכה : **ונזלים.** ענין נטיפה כמו יזל מים
מדליו (במדבר כ"ד) : **על יבשה.** ר"ל על מקום יבש : **רוחי.** ענין רצון וכן
עד יערה עלינו רוח ממרום (לעיל ל"ב) : **צאצאיך.** הבנים היוצאים ממך
:(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי אצק,** ר"ל הנה השפע האלהית לא תחול רק על
המזומנים לה ורק על המקום הצריך אל השפע ההוא, כמו שלא יוריד ה'
את הגשמים רק בעבור שדי תרומות הצריכים למטר השמים, ומ"מ
אחרי שיווריד ה' את השפע בעבור המוכנים והצריכים לה, תרד במקרה
גם על הבלתי מוכן לה, כמו שברדת הגשמים בעבור שדי תבואה ירדו
במקרה גם על פני חוצות, וז"ש במשל כמו **שאצק מים על צמא,** על
ובעבור אדמה צמאה למטר, אשר ימצא בה צמחים הצמאים לשתות
מים, ועל ידי זה **נזלים על יבשה** יזלו המים על כל מקום יבשה, גם על
אדמה הבלתי צמאה למטר, ובלתי מוכנת וצריכה לשפע ההוא. **כן אצק**
רוחי על זרעך, (הזרע הם הבנים הגדולים והצאצאים הם הילדים
הקטנים) כן בשפע האלהית שאשפיע עליך מהנבואה ורוח קדשי, **אצק**
אותה על זרעך הגדולים המוכנים לנבואה, ועל ידי זה תרד ברכתי גם על
צאצאיך הקטנים, שמרוב שפע האלהית שירד על הגדולים ברוח ה'
יתברכו גם הקטנים, (ור"ל בזכות גדולי הדור אשר יאציל ה' מרוחו
עליהם יתברכו כלל עם הגולה) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ונזלים.** אינו תואר, רק פועל בינוני : **וצמא.** מקום
צמא למים : **זרעך, צאצאיך,** זרע מציין הבנים הגדולים, וצאצאים

הילדים הקטנים, כמו שבארתי (לקמן מח יט, סא ט', סה כג, איוב ה' כה, כא ח'), וצפיעות עוד פחותים מצאצאים כנ"ל (כב כד), הגדולים יחזו ברוח ה', והקטנים ישאו ברכה מאת ה' : (מלבי"ם באור המלות)

וְצִמְחוּ בְּבֵין חֲצִיר פְּעֵרָבִים עַל יְבִלֵי מַיִם:

רפ"י ולמחו צבין חציר. בתוך עמלק על ידי גרים שיתוספו עליהם, צין חציר הוא עמלק שנאמר עליו והיתה נוה תנים חציר לצנות יענה (לעיל 7) (רפ"י)

מצודת דוד וצמחו. יצמחו וירבו כאלו היו נתונים בין החציר ודומה לה : **כערבים**. כערבי נחל השתולים על פלגי מים הצומחים וגדילים מהר : (מצודת דוד)

מצודת ציון חציר. דשא ועשב : **כערבים**. שם אילן סרק ערבי נחל : **יבלי מים**. פלגי מים וכן ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה י"ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וצמחו בבין חציר, החציר י"ל שני חסרונות, **א**. שמתלבש מהרה לפני כל עשב **ב**. שגדל במקום יבש שאין בו מים, וערבים על יבלי מים י"ל שני מעלות, **א**. שהם חזקים ומוצקים, **ב**. שגדלים על מים, אומר הגם שיצמחו בבין היינו במקום הנמצא בין חציר, שסביבותם תגדל חציר, מ"מ יהיו הם דומים ביניהם כערבים על יבלי מים שי"ל שני מעלות נגד המקום של החציר והחציר עצמו. (והנמשל ע"י שיצוק ה' מים על צמא ורוחו על זרעם, הגם שיצמחו בארץ עכו"ם שהם עצמם דומים כחציר יבש, ומצד מקומם לא למטר השמים ושפע האלהית ישתו מים, יהיו הם דומים ביניהם כערבים חזקים ונטועים על יבלי מים שהוא משל השפע הרוחנית והקדושה) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חציר. מ"ש בפנים בארתי למעלה (טו ו', לה ז', לז כז, מ' ו'), וב' בבין, תוך בתוך תוך : (מלבי"ם באור המלות)

וְזֶה יֹאמֵר לַיהוָה אֲנִי וְזֶה יִקְרָא בְּשֵׁם יְעֻקֵּב וְזֶה יִכְתֹּב יְדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה: (פ)

רפ"י זה יאמר לה' אני. אלו לדיקים גמורים : וזה יקרא בשם יעקב. אלו קטנים בני רשעים : זה יכתוב ידו לה'. אלו בעלי תשובה : וזשם ישראל יכנה. אלו הגרים מעכו"ם כך שנויה באבות דרבי נתן : (רפ"י)

מצודת דוד זה **יאמר**. הצדיקים שבהם יאמרו אנו מעולם לה' להאמין בו : **וזה יקרא בשם יעקב**. אלו הקטנים בני רשעים לא יהיו נוטים אחר דעת אביהם הרשעים אלא יקראו א"ע בשם יעקב להיות צדיקים כמוהו : **וזה יכתוב ידו לה'**. אלו בעלי תשובה שיחייבו את עצמם לשוב לה' כמו המתחייב את עצמו בכתב ידו : **ובשם ישראל יכנה**. ובהם יהיה מי אשר יכנה עצמו בשם ישראל אלו הגרים אשר יתוספו עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יכנה**. שם שאינו שם העצמי וכן אכנך ולא ידעתיני (לקמן מ"ה) :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין זה, השפע האלהית והכרת ה' תתרבה כ"כ עד שירבו המדרגות בהכרת ה', עד כי ימצא, **א. מי שיאמר לה' אני**, עכו"ם שיכירו את ה' והגם שלא יקבלו תורתו יאמרו שהם לה' ולא לאל נכר. **ב. ימצא מי שיקרא בשם יעקב**, שהוא המון העם מזרע יעקב שישמרו יחוסם לנצור דת אבותיהם, וגם ימצאו **מי שיכתב ידו לה'** הם צדיקים ההולכים לפני ה' תמיד עד שיכתוב ידו לה', כמו שנותן על עצמו שטר שעבוד להקדיש מעשה ידיו לעושיהם שלא לעשות בידו שום דבר חול רק מה שהוא לה' ולשמירת מצותיו, והאיש הזה **בשם ישראל יכונה**, כי הוא יהיה הנהגתו למעלה מן הטבע, ר"ל בעת שיכתוב ידו לה' אז יקרא לו ה' בשם חדש ויכנהו בשם ישראל, לאות על שהוא שורר על הטבע בהיותו עבד ה' : (מלבי"ם : באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יכתב ידו**. היד נקבה בכ"מ, ובזה תבין פרושי : **יכנה**. הכינוי בעברי הוא שם הכבוד והמעלה שמוסיפים לאדם על שמו העצמי, כמו שם ישראל על שם יעקב. ולקמן (מה ד') ואקרא לך בשמך (וגם) אכנך, בשם כבוד, וכ"פ באיוב (לב כא כב), וכן בלשון התלמוד יקרא השם הנוסף על שם הלידה כינוי, רק שבלשון התלמוד יהיה לפעמים לגנאי, לא כן בעברי, וההבדל בין יעקב ישראל (למעלה ט' ז') : (מלבי"ם באור המלות)

ו כה אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרֹן וּמִבְּלִעְדֵי אֵין אֱלֹהִים :

מצודת דוד **אני ראשון**. ר"ל קודם בריאת העולם : **ואני אחרון**. לאחר שתכלה העולם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **כה אמר ה' אני ראשון**, (הנביא מתוכח עתה נגד שני מיני כתות שהיו בזמנו בין העמים, הכת האחת שנתנו דופי באלהות, ועמם יתוכח עד פסוק ט', והכת הב' שהכחישו ההשגחה ועבדו אלילים, ועמם יתוכח מן פסוק ט' והלאה). מדבר תחלה נגד הכת שנתנו דופי

באלהות, והוא שאמרו שאינו קדמון ושאינו אחד כמבואר למעלה (מ"ג יו"ד י"א) ועז"א נגד האומרים שאינו קדמון **אני ראשון ואני אחרון**, ונגד האומרים שאינו אחד אומר **ומבלעדי אין אלהים**: (מלבי"ם באור הענין)

ז ומי כמוני יקרא ויגידה ויערכה לי משומי עם עולם ואתיות ואשר
תבאנה יגידו למו:

רפ"י ומי כמוני יקרא. ומי יקרא שהוא כמוני ויגיד ויערוך לי את כל מה
שהיה משומי עם עולם ועד עתה: עם עולם. כל בריות: ואתיות. דברי
מופת: ואשר תבאנה. ואת העתידות לבר יגידו. כמו שאני עושה עתה
שעדיין לא הרב הבית ולא גליתם ולא נולד כורס ואני מצטרף אתכם עליו
:

מצודת דוד ומי כמוני יקרא. ומי הוא אשר יקרא לומר שהוא כמוני ויגיד
ויערוך לפני הדברים הנעשים מעת שומי עם עולם והם כל הבריות:
ואותיות. הדברים הבאים בזמן קרוב והדברים אשר תבואנה לזמן רחוק
יגידו להם ר"ל בעבור עצמם להצדיק דבריהם וחוזר לתחילת המקרא
לומר מי הוא אשר יגיד כאלה: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויערכה. מל' עריכה וסדור: **ואותיות**. הבאות כמו אתא בוקר
(לעיל כ"א): **למו**. להם: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומי כמוני יקרא, משיב לנגד הפוקרים האלה, אחר
שלדעתכם נמצא עוד אלוה כמוני, כי להמכחישים קדמותו נמצא אל
כמוהו קודם לו, ולהמכחישים אחדותו נמצא כמוהו עמו בזמן אחד,
אומר מי אשר כמוני יקרא, מי שיקרא ויאמר שהוא אל כמוני, אומר אני
לו ויגידה ויערכה לי משומי עם עולם. ר"ל כי מציאות האל ואחדותו
מבורר במופת על שני פנים, א. מן מציאות העולם (ומופת זה בנוי ע"ז
הדרך, אם דבר אחד נמצא, בהכרח יש דבר אחד מחויב המציאות (כי אם
לא כן ילכו הסבות ומסובבים לבלתי תכלית וזה א"א), ואחר שהעולם
המוחש, או לכל הפחות אנכי בעצמי נמצא בפועל, בהכרח נמצא דבר
שהוא מחויב המציאות, המחויב המציאות הזה א"א שיהיה אותו הדבר
בעצמו שאני רואה (העולם, או אנכי) שהלא העולם וכן אנכי מציאותם
אפשרי, ובהכרח המחויב המציאות נבדל מכל אשר השגתי, הנמצא אשר
מציאותו מחויב, והוא שבלתי אפשר לחשוב כלל שיהיה מציאותו
אפשרי, הוא העצם השלם בתכלית השלמות, ומוכרח שימצא בו כל
התנאים האלה שיהיה אחד קדמון ודומיהם). **המופת השני נלקח מן**
מציאות הטבע בכללה, (והוא אחר שאנו רואים כל הטבע מסודרת
לתכליתים מוגבלים, מבואר שנמצא מסדר חכם אשר המציא וסדר

אותה, אחר שכל חלקי הטבע נערכים באופן זה אשר יתחברו כולם להשלים זה את זה, כאשר יתחברו איברי החי להשלים ולהעמיד את כלל הגויה, בהכרח כי הנמצא הזה אשר ערך הערך הזה הוא אחד, הנמצא אשר בלתי אפשר לחשוב מציאות העולם בלעדו הוא מחויב המציאות, ומחויב המציאות הוא השלם בתכלית השלמות בהכרח, ואחר שא"א לחשוב מציאות העולם בכלל בלעדי ה' הוא המחויב המציאות והשלם בהכרח, ובהכרח הוא קדמון יחיד ודומי". עפ"ז אמר מי אשר כמוני יקרא ויאמר שהוא אל כמוני, אשאלנו. **א. ויגידה לי משומי עם עולם**, יגיד לי המופת המבורר מן **שומי עם עולם** שהוא מן מציאות העולם והעם אשר בו, שזה מוכרח במופת שלא נמצא אל זולתי, כמו שהתבאר במופת הא'. **ב. ויערכה לי משומי עם עולם** שישב על הערך הנראה משומי עם עולם שנראה איך העוה"ז נערך קצתו אל קצתו וכו', מקושר בקשר אמיץ וערך מסודר כאיברי הגויה להעמדת הגויה הכוללת. ועתה מביא מופת שלישי המבואר מן הזמן שבעבר ובהוה ובעתיד המציאות כולו עומד על סדר אחד וערך אחד, מבואר שהוא ראשון ואחרון ואין בלעדו, שאלי"כ ישתנה הסדר הזה בא' מן הזמנים בהכרח, וז"ש **ואותיות דברים הבאים בהוה, וכן ואשר תבאנה דברים הבאים בעתיד הם, יגידו למו ר"ל לעם עולם הנזכר, הם יגידו לעם עולם ויבררו, כי אני קדמון ואחד**: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ויערכה. הערך הוא שיוי דבר אל דבר מצד מחירו ושיוי, ובא פה על קישור חלקי העולם קצתם בקצתם בערך השיוי עד שישלימו זה את זה להשלמת הכלל, **ועם עולם**, הוא הנמצאים למשפחותיהם, ומ"ם משומי, מ"ם מן. ההגדה וההערכה יברר מן השימה ששם עם עולם: **ואותיות ואשר תבאנה, אותיות שרשו אתא, ר"ל הבאות, כמו הבאות השמיענו (למעלה מ"א כ"ב), הגידו האותיות (שם כ"ג), וההבדל בין אתא ובין בא ביארתי למעלה (נ"א י"ב) אתא, היא הביאה המוחלטת, ובא הביאה הבלתי מוחלטת. וע"כ על ההוה שכבר הגיע הדבר השתמש בלשון אתא, ועל העתיד בלשון ביאה, וכן למעלה שינה דבריו על כוונה זו, ולשון רבים יגידו. מוסב על האותיות ואשר תבאנה, שהם המגידים ומוכיחים, וכינוי למו מוסב על עם עולם: (מלבי"ם באור המלות)**

לח אל תפחדו ואל תרהו הלא מאז השמעתיה והגדתי ואתם עדי ה'ש אלוה מבלעדי ואין צור בל ידעתי:

רש"י ואל תרהו. אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין כמו אל תחתו מלהודיע את שמי לבין העכו"ם: הלא מאז השמעתיה. מהר סיני והגדתי לכם שם שאין אלוהי מצלעדי. ואתם עדי. שפתחתי לכם שבעה רקיעים והראיתי אתכם שאין אחר ואתם עדי בדבר הזה שאין אלוה מצלעדי: ואין צור כל

ידעתי. ת"י ולית דתקיף אלהן דמן קדמי מתיבז ליה תקיף : כל ידעתי.
לשון ואלעדך נזס (קמות לג) ידע לכתך (דברים ב) אני ידעתיך במדבר
(הוסף) (ג) :

מצודת דוד אל תפחדו. מאלהים אחרים : הלא מאז. במעמד הר סיני
השמעתיד והגדתי שאין אלוה מבלעדי ואתה עדי בדבר זה כי פתח אז
שבעה רקיעים והראה להם שאין עוד אחר כן ארז"ל : היש. וכי יש אלוה
מבלעדי : ואין צור. אין חזק בעולם אשר לא ידעתיו אני וכאומר הלא אני
הוא הנותן כח לכל החזקים ומכולם ידעתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון תרהו. אין לו דמיון ופתרונו לפי ענינו הוא ענין פחד כת"י :
צור. ענין חוזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אל תפחדו, ר"ל כי לדעת המכחישים איני יכול לשדד
הטבע ולעשות נפלאות, אחר שכחי מוגבל, אבל אתם אל תפחדו, וגם אל
תרהו משום רעיון כלל, כי הלא מאז השמעתיד והגדתי, בעת שהשמעתיד
את דברי במעמד הר סיני הלא אז הגדתי לכם כי אין אל אחר בלעדי,
ואתם בעצמכם עדי על ההשגחה הפרטיית והנפלאות שעשיתי עמכם עד
עתה, ומכל זה ידעתם אתם, כי. א. היש אלוה מבלעדי הפך דעת
המכחישים המשנים שהיו אומרים שיש שני לי. ב. ואין צור בל ידעתי
הפך מה שאמרו שאיני ראשון ואחרון, והגם שלא נמצא בלעדי עתה, כבר
היה או יהיה לפני או אחרי צור אשר לא ידעתי אותו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תרהו. שרשו רהה, ומתחלף עם רעה מענין רעיון
ומחשבה : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּצְרֵי פֶסֶל כָּל־מַמְלֵכֹת וַיִּעֲלֵי־וּמַמְלֵכֹת הָמָּה בַּל יִרְאוּ
וַיִּדְעוּ לַמַּעַן יִבְשׂוּ :

רס"י ועדיהם המה. הפסילי' הם עדים על צוקת עובדיהם שהרי אנו
רואין שאינן לא רואין ולא יודעין והיו עובדין להם : למען יבשו. העובדים
להם (רס"י)

מצודת דוד יוצרי פסל. האומנים העושים הפסל כולם תוהו כי מעשיהם
תוהו : וחמודיהם. הפסילים שהמה חמודים להם הנה אין בהם תועלת.
ועדיהם המה. הפסילים הם עדים בעצמם שלא יועילו כי לא יראו ולא
ידעו מאומה ואיך יועילו לאחרים : למען יבשו. העדות ההיא תועיל
למען יבשו החומדים אותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יוצרי. ענין עשיה וחדוש וכן יוצר עמל עלי חוק (תהלים צד) :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין יצרי, עתה שב להתוכח עם הכת השניה שהיו כופרים בהשגחת ה', ועיי"כ היו עובדים כוכבים ועצבים, והנה היה ביניהם שלש כתות. (הכת הא') שיחסו אלהות להפסל עצמו והיו חושבים שנמצא בו בעצמו צורה נכבדת וכח נשגב, ועליהם אמר **יוצרי פסל כלם תהו**, היוצרים הם הנופחים בו צורה אלהית לפי דעתם הנה הם הכת הסכלה שבכולם ותהו מעשיהם. (הכת הב') שהיו חושבים את הפסל כעין טלמסאות להוריד עיי רוחניות ושפע איזה כוכב מיוחד והיו חושבים שהכוכבים חומדים את הדמות ההוא ומשפיעים עליו, והם לא עבדו הפסל עצמו אך שמהו כאמצעי להשיג על ידו תועלת, ועליהם אמר **וחמודיהם בל יועילו**, כי הכוכבים אינם חומדים את הדמות וא"כ לא ישיגו את התועלת המדומה אצלם. **ועדיהם המה** לעומת שאמר ואתם עדי, שישראל הם עדים על גבורת ה' והשגחתו, יאמר כי כן גם עובדי העצבים המה עדים על אליליהם **שבל יראו** להשגיח על עובדיהם ואף גם **בל ידעו** גם הם בעצמם אין להם שום ידיעה, **למען יבשו** עדיהם שהם עובדיהם (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות **וחמודיהם**. אינו פעול, רק שם תואר. קוראם חמודים מן הכוכבים לפי דעתם: (מלבי"ם באור המלות)

יַצַּר מִי יִצַר אֵל וּפְסֹל נִסָּךְ לְבַלְתִּי הוֹעִיל:

רש"י נסך. לשון יליקה ומסכה והנו"ן בתיבה יסוד הנופל ממנו כגון נו"ן פל נסך ופל נגף : (רש"י)

מצודת דוד **מי יצר אל**. מי עשה שטות כזאת לעשות אל ולצקת פסל לבלי תועלת (מצודת דוד)

מצודת ציון **נסך**. ענין יציקה והתכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **מי יצר**, מוסב על **למען יבשו**, כי מי יעשה סכלות כזה ליצור אל לעצמו אחרי שרואה שהוא בלתי מועיל, ר"ל כי עושה דבר מגונה ראוי שיהיה התועלת רב עד שישא את הכלימה שישגי בעבור מעשהו, בעבור התועלת שישגי ממנו, אבל מי יעשה שטות כזה לעשות דבר מגונה כמוהו לנסך פסל לעצמו ומבלי תועלת, (וכפל מי יצר אל ופסל נסך נגד שני הכתות, נגד הכת שאמר עליהם יוצרי פסל כולם תהו, שחושבים שהפסל עצמו יש בו אלהות, אומר **מי יצר אל**, ונגד הכת שאמר

עליהם וחמודיהם בל יועילו, שחשבו את הדמות כצינור להגרת השפע על ידו קראו **פסל** ודמות מגביל אל הכוכב) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אל, ופסל**. מבואר, אל אלהות, ופסל אינו אלהות, לכן אמר יצר אל, והטעם מלרע, לרמוז ענין צורה שידמו בו : (מלבי"ם באור המלות)

יא הן כל חבריו יבשו וחרשים המה מאדם יתקבצו כלם יעמדו יפחדו יבשו :

כ"י הן כל חבריו. של אותו יולר ונוסך פסילים המתחברים אליו לעבוד את ילירתו ונסכו יזקו : וחרשים המה. אותם יולרים ונוסכים מזני אדם הם קל וחומר ליירתם שהיא הזל : (כ"י)

מצודת דוד הן כל חבריו. המתחברים אליו לעבדו : וחרשים. האומנים העושים אותו הלא הם מבני אדם ואיך אפשר שיעשו אל : **יתקבצו כולם**. האומנים עם עובדי הפסל יתקבצו יחד ויעמדו להשכיל ולבחון בדבר וכולם יחד יפחדו מה' ויבושו במעשיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחרשים. אומנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הן**, עתה ידבר על הכת הג' שנמצא ביניהם, שהיו אומרים שבאמת הפסל עצמו אינו כלום, רק שכונת הפועל את הדמות, שעושהו בשעה ידועה ויכוין ויעשה בעת עשייתו כונות ומעשים ידועים ואח"כ יתחברו אצלו חבורת אנשים ויגבילו על ידו מעשיהם וכונתם לכח מיוחד מן הצורות העליונות וכוכביהם ויזכרו ויפחדו אז מן הכחות העליונות האלה, זה יפעול בעליונים שיריקו עליהם ברכה, לא מצד הפסל רק מצד כונת האנשים, כמו שנמצא גם בקדושה שהפועל בכונה ימשיך קדושה על פועלו, לעומת זה אמר, מה יועילו לכם המעשים האלה, **הן כל חבריו יבשו** ההתחברות אצלו להגביל כונתם אל העליונים לא יועיל, וגם **וחרשים** שפעלו אותו איך יוכלו לפעול בפעולתם לעורר ע"י כחות עליונים הלא **המה מאדם** ומה יפעלו פעולות אדם ומחשבותיו בכוכבי מעל, והראיה כי אם **יתקבצו כלם** בין החרשים בין החברים אליו, **ויעמדו** לעומת הפסל, אז **יפחדו יבשו יחד**, ר"ל שהגם שיכוננו א"ע לפחוד שיפחדו אז לעומת הפסל, מהכוכבים, מ"מ יבושו ג"כ, כי יראו שהבל מעשיהם : (מלבי"ם באור הענין)

יב חרש ברזל מעצד ופעל בפחם ובמקבות יצרהו ויפעלהו ברזוע

כחו גם רעב ואין כח לא שתה מים וייעף:

רפ"י **חרש ברזל**. חרש של ברזל : מעלד. הוא אחד מכלי הנפחים : ופעל. הפסל. בפחם. קרצו"ן זלע"ז : וזמקבות. מרטי"ל זלע"ז : יכרהו. ל' לזור : ויפעלוו בזרוע כחו גם רעב וגו'. גם הוא היוזר חסר כח וחלץ הוא שאם ירעב אין זו כח או אם לא שתה מים ויעף לאלתר קל וחומר שפעולתו אין זה תועלת לעזור : (רפ"י)

מצודת דוד **חרש ברזל**. עתה יספר מעשה הפסל ואומר האומן של ברזלי יעשה מעצד ופעל אותו ע"י גחלים בזרוע ובמקבות יעשהו ומחדשו : **בזרוע כחו**. בזרוע בכחו ובי"ת בזרוע משמשת במקום שתיים ור"ל בכל אומץ כחו : **גם רעב**. אף כשירעב לא יעזוב מלאכתו עד שלא נשאר בו כח וכשיצמא לא שתה מים עד שנעשה עיף ויגע וכ"ז מרוב חשקו בהמלאכה ההיא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מעצד**. שם כלי גדול עשוי לחתוך בו וכן מעשה ידי חרש במעצד (ירמיה י). בפחם. גחלת כמו נופח באש פחם (לקמן נד) : **ובמקבות**. הוא הפטיש וכן ותשם את המקבת בידה (שופטים ד) : **יצרהו**. יעשהו ויחדשהו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **חרש ברזל**, (שווי כל דבר וערכו יתעלה לפי החומר והצורה והפועל והתכלית והאמצעיים שהובילו אל התכלית, ותחלה באר שהפסל הבל מצד צורתו, כמ"ש בל יראו ובל ידעו שהוא העדר הצורה השכליית והמרגשת, אח"כ באר שהוא הבל מצד תכליתו כמ"ש מי יצר אל לבלתי הועיל, אח"כ באר שהוא הבל מצד פועלו כמ"ש וחרשים המה מאדם, עתה מתחיל להלעיג על הפסל מצד חומרו, שבל תאמר שיש איזה מעלה אל הפסל מצד החומר שנעשה ממנו, שהוא יקר ונכבד מחומר האדם. **חרש ברזל** יש שהיו עושים הפסל מברזל בעבור שהוא קיים ומתמיד, ויש היו עושים אותו מעץ, כי העץ נעלה מן הברזל מצד צורתו שי"ל נפש הצומחת. מתחיל לדבר תחלה על פסל הברזל איך תחשבו שיש בו ממש, הלא **חרש ברזל מעצד** שאם היה בו אלהות הלא תנאי האלהי שיברא הוא את אחרים, לא שאחרים יפעלו בו, והלא ראשית הויית הפסל יפעול המעצד המחתיך הברזל ממחצבו, ואם תאמר שהאלהות לא תתחיל בו עד אחר שנחתך והוקצב במעצד והופרש לפסל, ותחלה היה חול, הלא **ופעל בפחם** הלא גם אח"כ יתיכנו ע"י האש, ואיך ישלוט בו האש להתיכו. וא"ת שלא תתחיל בו האלהות עד אחר שניתך וקבל צורתו, הלא אח"כ **במקבות יצרהו**, יעשה בו נקבים הרבה ע"י מקבות לצייר צורתו וליפותו, ואל תאמר שכל זה נדמה לנו אך למראה עיניים ובאמת הפסל עושה את עצמו, והכח האלהות שבו הוא החותך במקבות ונופח באש פחם, לז"א הלא **ויפעלוו בזרוע כחו** הלא האומן ירגיש כי

בכחו יפעול בו ושאינו עושה אי"ע, וא"ת כי הכח הזה בעצמו שיש לו להאומן לפעול הוא מקבלו מן הפסל, שהוא נותן בו כח לפעול עד שהאומן מתפעל לא פועל, לז"א **הלא גם רעב ואין כח**, הלא רואה כי כחו טבעי, וצריך ללחם ומים לחזקו : (יג) **חרש עצים**, גם החרש עצים תחלה **נטה קו** לשער כמה יחתוך מן הסדן לצורך הפסל, **ויתארהו סביבו בשרד** וצבע לבל יפחית מן השיעור הצריך הרי גם הוא אין נחתך מעצמו, וא"ת שאינו קונה הכח האלהית עד שנחתך מן הסדן והוא בפני עצמו, הלא גם אח"כ **יעשהו במקצעות**, וא"ת שאינו קונה הכח הזה עד שקבל צורתו ונעשה פסל, הלא גם אח"כ **במחוגה יתארהו** להשוותו וליפותו, **ועוד הלא יעשהו כתבנית איש** שבין פסל הברזל ובין של העץ איך יהיה אלהי אחר שיעשהו כתבנית יש ונמצא (כי איש כולל כל יש ונמצא וזה ההבדל בינו ובין אדם) ואם יהיה אלהי איך יקבל תבנית איזה נמצא מן הנמצאות, הלא האלהי אין לו גוף ותבנית, ויותר מזה אם יחשוב שהפסל מעולה מן האדם איך יעשהו **כתפארת אדם**, כאילו בזה יתפאר במה שיש לו תבנית אדם, רק שמשונה מן האדם במה שהוא מיוחד **לשבת בית** במה שאינו יכול לצאת החוצה כמו האדם, כי רגליהם לא ימישון, וכי זאת יתן לו המעלה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעצד. הכלי שכורת הברזל או העץ (ירמיה י') מן המחובר. **מקבות**, שרשו נקב כלי הנוקב, ותשם את המקבת בידה (שופטים ד'). **בזרוע כחו**, מצייר הכח כעצם מופשט שיש לו זרוע לפעול בו (מלבי"ם באור המלות)

יג חרש עצים נטה קו יתארהו בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית:

רס"י חרש עצים. ואם צא לעשותו של עץ וחרש עצים הוא כך דרכו : נטה קו. כדרך הנגרים ועל פי הקו יתארהו צקרד מייסר אותו במסור שקורין דאלאור"א זלע"ז. יתארהו. ייפהו : יעשהו במקצועות. ומחליקו ברהיטני ואיזמל, מקצועות ת"י אזמליא : ובמחוגה יתארהו. לשון ותאר הגבול (יהושע טו) אם צא לעשו' צו ליורים עגולים מסבב אותו במחוגה קונפ"ס זלע"ז : כתפארת אדם. כמין איש : (רס"י)

מצודת דוד חרש עצים. וכשנשלם מלאכת המעצד אז אומן העצים ינטה קו המדה על הקורה לחתכו במעצד לפי הראוי : **יתארהו בשרד**. אח"כ יסמן תואר הפסל בצבע השרד וע"פ המסומן יעשהו במקצעות והוא כלי מכלי הנגרים : **ובמחוגה יתארהו**. ובמחוגה מסבב בו ציורים עגולים לייפותו : **כתפארת אדם**. ר"ל שצורתו מפארה משאר בעלי חיים :

לשבת בית. ר"ל כל עצמו לא נעשה האל לשבת בבית כי ממקומו לא ימיש
: (מצודת דוד)

מצודת ציון קו. חבל המדה : **יתארהו.** מלשון תואר ותמונה : **בשרד.** הוא שם צבע מה. במקצעות. הוא מכלי הנגרים מקלף בהם העץ ומחליקו והוא מלי ואת הבית יקציע (ויקרא יד) שהוא ענין קלוף : **ובמחוגה.** כן שם הכלי שעושים בו העגולים : **יתארהו.** ענין סבוב וכן ותאר הגבול (יהושע טו) : **כתבנית.** דמות לצורה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות בשרד, בודד, ונוכל לחברו עם שרט ששורט שריטה סביבו לדעת כמה יחתך, וכמו ותאר הגבול. **מקצעות,** כלי הקולף ומישר זוויתיו, יקציע מבית סביב (ויקרא יד מא), והמחוגה מעגלת התואר ליפותו בתוארו : **איש, אדם.** איש כולל כל יש ונמצא, ומצאנוהו על בע"ח (בראשית ז'), על המלאכים, והאיש גבריאל. על הכרובים ופניהם איש אל אחיו, אבל אדם מיוחד למין האדם, ובארתינו בכל מקום שיבואו שמות האלה נרדפים. ואמר כתבנית איש, כי בזה הקפיד על מעשה התבנית והבנין, ובאדם הקפיד על התפארת שיפארנו בזה : (מלבי"ם באור המלות)

לְכַרְתָּ לּוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאֵלֹן וַיֵּאמֶץ לוֹ בַּעֲצֵי יַעַר נָטַע אֲרֶז וַיִּגְדֵּל:

רס"י תרזה ואלון. מיני אילני סרק : ויאמץ לו בעצי יער. עושה לו חיזוקי
צין לחיזוק צין לנוי צמיני עצי המקונים זה מזה במרחיקן : נטע אורן.
כשמואל ייחור ונטע הראוי לכך נוטעו לכך והגשם מגדלו : אורן. ל' נטע
יונק פרנכו"ן זלע"ז : (רס"י)

מצודת דוד לכרת לו ארזים. למעלה סיפר מעשה הפסל מעץ חצוב ועתה אמר עוד יש מי אשר יטריח לבוא ביער ולכרות לו ארזים לעשות ממנו הפסל : **ויקח תרזה ואלון.** יש מי שיקח תרזה ואלון כי העצים ההמה יפים ביותר ועל שאינם חזקים כארז מחזק אותם במסמרי עצי היער : **נטע אורן.** ר"ל ויש מי אשר יטרח עוד יותר שנוטע מתחילה נטיעה של אורן הטוב למלאכה וממתין עד שיגדל ויהיה ראוי לפסל : **וגשם יגדל.** כאומר עם שכונת הנוטע הוא לעשות ממנו פסל על כל זה מגדלו הגשם בשליחות המקום כי עולם כמנהגו נוהג ועתידין הן ליתן את הדין וכמ"ש חז"ל בגזל סאה חטים וזרעה וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון תרזה ואלון. שמות אילני סרק : **ויאמץ.** ענין התחזקות : **אורן.** שם אילן סרק ובדרז"ל ארונים עשו (ר"ה כג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכרת לו, אחר שההביל את האליל מצד שאינו עושה א"ע והאומן וכלי האומנות פועלים בו, מוסיף לאמר בל תתעקש להשיב שבהעצים עצמם שמהם נעשה האליל יש בהם רוחניות וקדושה, עד שא"צ כלל לאיכות עשייתו כי קדוש הוא מעצמו מתחלתו, עז"א הלא הוא הולך **לכרת לו ארזים** יהיה מה שיהיה ואין ארז מיוחד לעשיית הפסל רק כל ארז שיזדמן, ואיך תאמר שהיה קדושה בהעץ עצמו, ובל תאמר שכלל מין הארז כולו יש בו קדושה, הלא **ויקח גם תרזה ואלון ויאמץ אותו גם בעצי יער** לחזקו בעצים פחותים בחשיבות, ולא זאת לבד כי גם **נטע ארן** שנוטע יער גדול של ארזים, וגדולו אינו נעשה למעלה מדרך הטבע, רק **וגשם יגדל** אותו בדרך הטבע: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ארן. מין ארז בדרז"ל, והוא שם הקיבוץ, ארזים רבים: (מלבי"ם באור המלות)

וְהָיָה לְאָדָם לְבָעַר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיַּחֵם אֶף יִשְׂיֵק וְאָפָה לָחֶם אֶף יַפְעַל אֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ עֲשָׂהוּ פָסַל וַיִּסְגַּד לְמוֹ:

רפ"י והיה לאדם לבער. והיה אותו עץ מקצתו לצרכי אדם לצער: ויקח. מן העצים ויחם גופו לנגדם: אף ישיק. מהם תנור ואופה לחם: אף יפעל אל. מן וישתחו. הנותן מן אל. (רפ"י)

מצודת דוד והיה לאדם לבער. מאותו העץ עצמו יהיה מקצתו לצרכי אדם לבער בו את האש. ויקח מהם. מהעצים ההם יקח מה מהם להבעיר אש להתחמם בו ואף מהם ישיק התנור ויאפה לחם ואף מהם יקח ויפעל בו אל וישתחו אליו: **עשהו וכו'.** כפל הדבר במ"ש: **למו.** לפסילים ועם כי לא זכר אלא אחד הנה רבים הם: (מצודת דוד)

מצודת ציון לבער. ענין הדלקה: **ויחם.** מל' חמימות: **ישיק.** כמו ישיק בסמ"ך והוא מלשון היסק והבערה: **ויסגד.** ענין השתחואה כמו ולדניאל הגיד (דניאל ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה, והלא מן הארז שגדל ביער הזה לא נעשה בו שום קדושה, כי **יהיה לאדם לבער** ויותר מזה כי גם יהנה האדם ממנו הנאת הגוף בעת התבערה **שיקח ויחם מהם**, ועוד הנאה יותר קרובה מזאת, כי **אף ישיק** אותו בתנור **ואפה לחם** על גחליו, **ואף יפעל אל וישתחו** ואיך יהיה בו ענין קדושה ואלהות, (וכפל דבריו נגד שתי הכתות שהזכיר למעלה נגד הכת שחושבים שהפסל הוא עצמו אלהי, אמר אף יפעל אל וישתחו, ונגד החושבים שהוא רק מגביל אל הצורה הרוחניות אומר עשהו פסל ויסגד למו, ועיין באור המלות): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וישתחו, ויסגד. המשתחוה יכבד הדבר עצמו, והסוגד לא יכבד הדבר עצמו, רק ישוחח לפניו בדרך סגוליי, כפעולה סגוליית להשיג איזה תועלת, ואמר (לקמן מו וי) יסגדו אף ישתחו, מבואר שהסגידה פחותה מהשתחוויה, לכן אל צד שעשהו לאל אמר וישתחו, ואל צד שעשהו פסל אמר ויסגד למו, וכן שינה במ"ש יפעל אל וישתחו, עשהו פסל ויסגד למו, כי יש הבדל בין פעל ועשה, שפעל הוא העסק בהדבר, ומעשה הוא גמר המעשה ותקונו (כנ"ל ה' יב), העשיה שיעשהו שיהיה אל, ואלהות אינו תלוי במעשהו רק בפעולתו ועסקו ע"י מחשבתו וכונתו והכנתו, אבל שיהיה פסל כעין טלמסאות לבד תלוי בעשיית הכלי וגמר מלאכתו: (מלבי"ם באור המלות)

טז חָצִיו שָׂרַף בְּמוֹ אֵשׁ עַל חָצִיו בָּשָׂר יֹאכַל יִצְלָה צְלִי וְיִשְׁבַּע אֵף יָחַם וַיֹּאמֶר הָאֵחַ חַמּוֹתַי רְאִיתִי אֹרֶ:

מצודת דוד חציו. ר"ל מקצתו שרף בתוך האש ע"י מקצתו אכל בשר כי יצלה בו צלי ויאכל וישבע ואף יחמם בשרו וישמח ויאמר האח הנה חממתי את עצמי אף נהנתי להיות יושב באור האש : (מצודת דוד)

מצודת ציון במו. בתוך : האח. הוא ענין ל' שמחה כמו האח האח ראתה עינינו (תהלים לה). חמותי. מל' חתימה : אור. שלהבת המאיר וכן אור לשבת נגדו (לקמן מז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חציו, מוסיף לאמר שלא לבד שהיער בכללו נעשה לבער, כי גם מן העץ שהקצה לעשות ממנו פסל, הנה חציו שרף במו אש מכבר ועל חציו השני בשר יאכל עתה, (ר"ל שאינו קונה קדושה לא לפני עשייתו ולא לאחר עשייתו) וגם לא תבא מארה באכילתו שלא ישבע ממנו, כי יצלה צלי וגם ישבע, וגם אל תטעה שהבשר נצלה בנס לא ע"י העץ שהעץ אינו נשרף כלל, כי הלא אף יחם וירגיש חום, ולא תאמר שזה ג"כ רק דמיון מתעה שנדמה לו כך, כי הלא יאמר האח חמותי ראיתי אור ששתי הסגולות שיש להאש ההארה והחום ירגיש אותם בחוש, עד שיאמר האח חמותי וישמח על החום ואת האור יראה בעיניו ממש לא בדמיון (מלבי"ם באור הענין)

יז וְשָׂאֲרִיתוֹ לְאֵל עֲשֵׂה לְפָסְלוֹ (יִסְגֹּד) לוֹ וְיִשְׁתַּחוּ וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֹּאמֶר הַצִּילֵנִי כִּי אֱלֹהֵי אֲתָה:

מצודת דוד ושאריתו. הנשאר מהעץ יעשהו אל וחוזר ומפרש יעשהו לפסלו : יסגד לו. ישתחוה לו ויתפלל וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושאריתו. ענין שיר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושאריתו, ואיך מן העץ הזה יעשה שאריתו לאל. לאל עשה לפסלו כפל דבריו נגד שתי הכתות הנזכרות, הא' שחושבים אותו לאלהות, והב' שחושבים אותו רק לממשיך שפע מן הכחות העליונות, וז"ש או לאל עשה לאלהות או לפסלו להגביל על ידו צורת הכוכב, ומבאר או יסגד לו אם עשהו רק לפסלו, או וישתחו אם עשהו לאל ויתפלל אליו ויאמר הצילני כי אלי אתה, ועיין באור המלות: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לאל עשה לפסלו יסגד לו וישתחו. כבר בארתי (ט"ו) כי השתחוויה היא לשם אלהות וסגידה היא רק דרך סגולה, וע"כ הגביל לאל עשה וישתחו, לפסלו יסגד לו. ר"ל או לאל עשה או לפסלו, או יסגד, או גם ישתחוה וגם יתפלל אליו: (מלבי"ם באור המלות)

לֹא יִדְעוּ וְלֹא יִבְיִנוּ כִּי טַח מְרֵאוֹת עֵינֵיהֶם מִהַשְׁכִּיל לְבָתָם:

מצודת דוד לא ידעו. אין בהם לא דעת ולא בינה : כי טח. היצה"ר המסית טח עיניהם מלראות ולבותם מלהשכיל : (מצודת דוד)

מצודת ציון טח. ענין מריחה ומשיחה וכן וטח את הבית (ויקרא יד) : לבותם. מלי לב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא ידעו, אומר הנה מה שלא ידעו ולא יבינו להרגיש הבל אמונתם אין זה פלא, כי לא ידעו יען שטח מראות עיניהם, ולא יבינו יען שטח מהשכיל לבתם, (ר"ל הידיעה תהיה מצד הבחינה והנסיון, ולא יוכל לבחון מי שהוא עור וחסרו לו החושים להכיר המוחשים. וההבנה תהיה ע"י מופתי השכל והעיון והם טח מהשכיל לבותם, ואיך יבינו, אם חסרים להם כחות השכל והתבונה), וא"כ אין פלא מה שלא ידעו ולא יבינו. אבל זה פלא מדוע. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לא ידעו ולא יבינו, כבר בארתי ההבדל בין ידיעה להבנה (למעלה מ"א י"ט, מ"ג יו"ד י"ט) כי ידיעה יפול על דבר שיושג מן החושים, ע"י הבחינה והנסיון מן המאוחר אל הקודם, וההבנה תהיה ע"י מופת השכל מן הקודם אל המאוחר, לכן נגד לא ידעו אמר כי טח מראות עיניהם, ונגד לא יבינו, אמר כי טח מהשכיל לבותם: (מלבי"ם באור המלות)

וְלֹא יָשִׁיב אֶל לְבָבוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא תְבוּנָה לְאֹמֵר חֲצִי שְׂרָפְתִי בְמוֹ אֲשֶׁר וְאֶף אֶפִּיתִי עַל גְּחֻלְיוֹ לֶחֶם אֶצְלָה בָּשָׂר וְאָכַל וַיִּתְרוּ לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה

רפ"י ולא ישיב אל לבו. חליו שרפתי צמו חץ : ולא דעת ולא תבונה. בו
לאמר זאת : לבול עץ. לרקבון עץ : (רפ"י)

מצודת דוד ולא ישיב. אינו נותן אל לבו לבחון בדבר ואין בו לא דעת ולא
תבונה לחשוב הלא מקצתו שרפתי בתוך האש ואף וכו' : אפיתי על גחליו
לחם. אמר לחם ע"ש סופו כי אחר שנאפה נעשה לחם וכן וטחני קמח
(לקמן מו) : אצלה. כמו ואצלה. ויתרו. ואיך אעשה הנותר לפסל המתועב
בעיני ה' ואיך אשתחוה לענף עץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתרו. מלשון נותר : לבול. כמו ליבול וכן כי בול הרים ישא לו
(איוב מ) וענינו צמח וענף : אסגוד. אשתחוה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא ישיב אל לבו, דבר פשוט כזה הלא להכיר דבר זה
לא צריך לא דעת ולא תבונה, (ר"ל דעת ע"י הבחינה ונסיון, ולא תבונה
ע"י מופתי השכל) כי אם רק ישיב אל לבו יאמר, הלא חציו שרפתי במו
אש, ואף אפיתי (כנ"ל פסוק ט"ו ט"ז) ואיך יתרו לתועבה אעשה. (וכפל
דבריו אם עשהו לאלהות איך יתרו לתועבה אעשה? ואם עשהו לסגוד
ע"י לכחות הרוחניים איך לבול עץ אסגוד, הלא הוא עץ הבלה ונפסד ואיך
יעשה רושם בין כוכבי שמים הקיימים) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לתועבה אעשה. תועבה מציין גנאי האליל שעושהו
לאלהות, שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו, ובול עץ, מציין פחיתת החומר
מצד שחושב אותו כטלמס וקמיע אל הכוכבים ולכן אמר אסגוד, לפי
שכתבתי (בפסוק טו) : ויתרו, ובפסוק י"ז אמר ושאריתו, ויובן עפמ"ש
למע' (ד' ג') בהבדל בין שאר ונותר, ששאר הוא הנשאר בכוונה, ונותר הוא
הנותר מעצמו, ולכן אמר תחלה ושאריתו, כי הלא ישאיר את העץ בכונה
לצורך הפסל. אבל פה שמדבר בגנותו אמר ויתרו, כאילו העץ שנשרף היה
העקר, והפסל מותרתו אחר שהיא תועבה : (מלבי"ם באור המלות)

כ רעה אפר לב היתל הטהו ולא יציל את נפשו ולא יאמר הלא שקר
בימיני:

רפ"י רועה אפר לב הותל הטהו. לבו אפר הותל הטהו לעשות לו רועה
אל אפר הדמות שנסרף חליו ונעשה אפר השוטה הזה היה אומר שהוא לו
לרועה ולמפרנס, דבר אחר רועה אפר ל' ריעות עובד עבודת אחרים
ומחצר אליו עבודת אחרים שהיא אפר : ולא יציל. הנתעה את נפשו לאמר

הלל שקר בימיני ויפרד מעליו : (כ"ז)

מצודת דוד רועה אפר וכו'. ר"ל לבו המהתל ומלעיג בו הסיתו שיקבל לרועה ומנהיג את הדבר אשר חשוב אל האפר כשישרפוהו : **ולא יציל**. אף האומן העושה הפסל לא יציל נפש עצמו ולא יאמר הלא מה שעשיתי בימיני הוא שקר ואין בו תועלת כי מעשה ידי הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון רועה. ר"ל מנהיג : **היתל**. ענין לעג וכן ויהתל בהם אליהו (מ"א יח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין רעה אפר, ואמר הנה הרועה את האפר, ר"ל מי שאינו יודע כלל כי האדם יש בו נפש אלהית גבוה ונעלה מאד, עד שלא יצויר כלל שהאדם ישתחוה אל הדומם והצומח, כי הוא נעלה מהם ע"י כח נפשו, כי הוא אינו יודע את הנפש כלל, רק הוא רועה אפר, מנהיג את האפר והגוף, (כמו רעה אמונה, רועה רוח), עליו אין תימה כלל כי **לב הותל הטהו** לבו המהתל ומצחק עליו הטהו מני דרך עד שיחשוב אי"ע גרוע מן פסל עץ ואבן, להכנע לפניו, **ולא יציל את נפשו** שיזכור איך אעשה כזאת נגד נפשי שהיא אלהית שכליית, ואיך אכניעה לפני דומם וצומח, או שיאמר עכ"פ **הלא שקר בימיני**, הלא השקר הוא גלוי וברור כאילו הוא חקוק על ימיני, כי השקר גלוי וברור. כי אחר שהוא רועה אפר ואינו יודע מנפשו כלל, הוא באמת גרוע מן הפסל ואין עליו תימה כלל, אבל. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רעה אפר. גוף האדם מצד שסוף הרכבתו להתפרד, נקרא אפר, ואנכי עפר ואפר, זכרונכם משלי אפר, ושכל האדם ינהיג את כחות החיים כרועה צאנו, ועת ירעם עפ"י כחותיהם המעולים הנפשיים, הוא רועה הנפש, ובהפך הוא מנהיג האפר ותאות הגוף כמ"ש ולא יציל את נפשו, ופעל התל, הוא המדבר דברים בעלי שתי פנים לצחק על חברו : (מלבי"ם באור המלות)

זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי אתה יצרתיה עבד לי אתה ישראל : **תנשני** : **תנשני** : לא

כ"ז לא תנשני. לא תהיה שכות מירלתי : (כ"ז)

מצודת דוד זכר אלה יעקב. אם העכו"ם לא יבינו את זאת אתה יעקב זכר אלה הדברים ולא תתפתה אחריהם כי עבדי אתה ולא עבד האליל : **יצרתיה עבד לי**. בראתיה להיות לי לעבד ולכן אתה ישראל לא תשכחנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תנשני. ענין שכחה וכן נשני אלהים (בראשית לא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **זכר אלה יעקב,** אבל אתה יעקב הלא אתה ידעת מעלת האדם מצד צורתו, וביחוד אתה ישראל, שנפשך גבוה מאד אף ממלאכי השרת כמו שמורה ע"ז שם ישראל כי ישר אל מלאך ויוכל, וכ"ש מהעכו"ם **כי עבדי אתה לא עבד אלהי נכר,** וחוף מזה שאתה עבדי מצד עבודתך אותי, הנה **יצרתיך עבד לי,** כי נוצרת ע"ז מצד התולדה ע"י שנתתי לך נפש עליונה אלהית, הנה אתה ישראל לא תנשני, אתה צריך ליזהר בל תשכח אותי ולעבוד אלהי נכר (כב) **מחיתי,** ואעפ"י שעונותיכם מבדילים עתה ביניכם לבין אלהיכם, ולא אוכל להשכין שכינתי בתוכם, עד שהם דומים כעב וכענן המאפילים בפני קרני השמש, כן יסוככו ביני וביניכם מ"מ **אמחה את הפשעים** כאשר ימחה העב והענן ע"י הרוח המפזר אותם כן אמחה את **פשעיך** הגדולים שדומים **כעב.** ואת **חטאתיך** השוגגים שדומים **כענן** שאינו מאפיל כמו העב, רק בתנאי אם תשוב אלי בתשובה, **כי אז גאלתיך,** אז אם תשוב הנה כבר גאלתיך, כי הגאולה מוכנת ועקר הדבר תלוי בתשובה, ואז בעת הגאולה לא יעבדו עוד לכוכבים ומזלות, כי אז. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות (כא-כג) **כעב פשעיך וכענן חטאתיך.** העב עב מן הענן, והפושע פשע יותר מן החוטא, וההבדל בין יעקב ישראל (למעלה ט' ז') : (מלבי"ם באור המלות)

כב מחיתי כעב פשעיך וְכֶעֱנַן חַטֹּאתֶיךָ שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גָאֲלִתִּיךָ:

כ"י מחיתי כעב פשעיך. במלרים ובמדבר גם עתה שובה אלי : (כ"י)

מצודת דוד **מחיתי כעב.** מעולם מחיתי פשעיך בעב הזה הנמחה במים : **וכענן וכו'.** כפל הדבר במ"ש : **שובה אלי.** לכן שוב אלי כי אני הוא הגואל אותך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מחיתי.** ענין מחיקה וכן אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך (לעיל מג). כעב וכענן. הם ענין אחד וכפל במ"ש : (מצודת ציון)

כג רְבוּ שְׂמִימִים כִּי עָשָׂה יְהוָה הֲרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ פְּצָחוּ הַרִים רָנָה יַעַר וְכָל עֵץ בּוֹ כִּי גָאֵל יְהוָה יַעֲקֹב וּבִישְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר: (o)

כ"י פלחו. ל' פתחון פה : (כ"י)

מצודת דוד **רנו שמים**. הוא דרך משל ור"ל שמחה גדולה תהיה בעולם : **כי עשה ה'.** ר"ל עשה מה שעליו לעשות ולקיים והוא גאולת ישראל : **תחתיות ארץ**. היא הנקודה האמצעי מכדור הארצי : **יער**. מקו' עמידת האילנו' : **ובישראל יתפאר**. ע"י גאולת ישראל יתפאר בפי כל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הריעו**. מלשון תרועה : **תחתיות**. מל' תחת ומלמטה : **פצחו**. פתחו פה בהרמת קול לרנן וכן פצחי רנה וצהלי (לקמן נד) : **יתפאר**. ענין שבח והלל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **רנו שמים**, השמים ירונו לה' יען כי יתראה לכל **כי עשה ה' שה' עשה את השמים ומנהיג את המערכת**, וגם בל יתעו אז כתועים האומרים עזב ה' את הארץ ביד ממשלת הכוכבים, **כי גם יריעו תחתיות ארץ** כי גם שם יתראה כבוד ה' והשגחתו, ולא שישגיח בארץ רק השגחה כללית, **כי גם הרים יפצחו רנה** ואף היער וכל עץ אשר בו כי תתפשט ההשגחה על כל פרטי אישי הבריאה אף על הצומח, ובמה יכירו השגחתו? **כי גאל ה' את יעקב, ובישראל שהם הצדיקים עוד יתפאר ע"י** שיעשה להם נסים גדולים ואותות ומופתים לתפארת : (מלבי"ם באור הענין)

לכד **כה אמר יהוה גאלך ויצרך מבטן אנכי יהוה עשה כל נטה שמים לבדי** **רקע הארץ (מי) (אתי) מאתי:**

רפ"י **ויוצרך מבטן**. מאז ויתרוללו הצנים בקרבה (בראשית כה) הייתי לך **לעזרה ובחרתיך : נוטה. שמים לבדי : (רפ"י)**

מצודת דוד **ויוצרך מבטן**. מעת צאתך מבטן אמך יצרתך לי לעם : **עושה כל**. כל דבר הנעשה. לבדי. ואין מי יעזור לי : **רוקע הארץ מאיתי**. פרישת הארץ הוא מאתי ר"ל ממני : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רוקע**. ענין פרישה ושטיחה כמו לרוקע הארץ על המים (תהלים קלו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כה אמר ה'**, מתחיל ענין חדש מדבר מתחלה מן גאולת בבל ויסובב דבריו מגאולה זו על הגאולה העתידה. **גאלך בעתיד, ויצרך מבטן בעבר, אנכי ה' עשה כל**, לא כאומרים שהעולם נברא ממנו בהכרח כצל מהשמש, וכמושכל מהמשכיל, כמו שהיה דעת אריסטו, ולא כהאומרים שהעולם בראו ה' ע"י חומר קדום, עז"א אנכי ה' עושה, כי הפועל בהכרח לא יקרא בשם עושה כפ"ש הפילוסוף, ואנכי ה' עושה כל, הכל גם חומר העולם בראתי יש מאין. **נטה שמים לבדי** לא כהאומרים שנשתלשלה הבריאה מאתו ע"י עילות ועלולים, כי אני נוטה שמים לבדי

בלי מסייע. **רקע הארץ מאתי** ר"ל ולא כהאומרים שהנהגת הארץ נמסרה בידי הטבע או מערכת השמים, כי הלוא רקיעת הארץ על המים, הלא זה בא בהכרח מאתי, כי הוא כנגד הטבע הנטוע ביסוד המים שיקיף את יסוד העפר מכל סביביו, ולא שיהיה תחתיו: (מלבי"ם באור הענין)

גכה מפר אתות בדים וקסמים יהולל משיב חכמים אחר ודעתם ישכל:

רס"י מפר אותות בדים. לפי שאני נטיתי שמים לפיכך אני יכול להפר אותם: בדים. הם החוזים בכוכבי' ע"י אותות השמים ועל שם שפעמים הרבה שם מכזבים קורין אותם בדים, שאני מחליף השמים שלמעלה וטועין אלו הנשאלין בהם ולפי שאינטגניני בכל היו חוזים בכוכבים כמו שהוא אומר (לקמן מז) יעמדו נא ויושיעוך הוצרי שמים לכך הוא אומר שיפר אותות בדיהם כי אני הוא שהפרתי אותות בדי מלכיים: (רס"י)

מצודת דוד מפר. מבטל האותות של חוזי הכוכבי' ולא יהיה כן: **וקסמים יהולל**. משטה דעת הקוסמי' ולא יועילו בפעולותיה': **משיב חכמים אחר**. לפי שדרך החכמים להתחכם בכל פעם יותר אמר שהמקום משיב החכמים לאחור ר"ל שמתטפשים ומתאבדים מן החכמה ונעשים סכלים: (מצודת דוד)

מצודת ציון מפר. ענין מניעה ובטול כמו אישה הפרם (במדבר ל): **אותות**. מלשון אות וסימן: **בדים**. ענין כזב הבדוי מן הלב וכן בדיך מתים יחרישו (איוב יא) וחוזי הכוכבי' יקראו כן כי ע"פ הרוב ידברו כזב הבדוי מן הלב: **וקוסמים**. הוא ענין כשוף: **יהולל**. ענין שטות כמו ושופטים יהולל (שם י"ב): **יסכל**. מל' סכלות ושטות: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מפר, ר"ל ואחר שאני בראתי ומשגיח על העליונים והתחתונים בהנהגה בחיריית כפי רצוני הפשוט, א"כ אני הוא **המפר אותות בדים** ומזלות, שהגם שימצא אות במהלך המזלות שלא תבנה ירושלים אפיר אותות השמים, גם **קסמים יהולל**, הקוסמים שמשיגים ע"י חכמת הקסם מה יהיה בעתיד ידמו כהוללים ומשוגעים כי לא יהיה כמו שקסמו. גם **משיב חכמים אחר** החכמים הם חכמי הטבע, אותם **ישיב אחר ודעתם יסכל**, ור"ל כי חכמי הטבע ישיגו מה שעתיד להיות על פי חקי הטבע, והם ילכו בבחינתם לפנים, והוא שילכו תמיד לחקור מן הסבה אל המסובב, כשראו הסבה ישפטו בדעתם שהמסובב מוכרח לבא, אם יש אש מוכרח שיבא עשן, אם יש נשיאים יבא הגשם, אמנם לפעמים יטעו ולא יהיה הדבר ולא יבא כמו ששפטו, אז ילכו לאחור, והוא

שישובו אחור מן המסובב אל הסבה, למשל למה לא היה גשם ע"י הנשיאים. ? מפני שהיה רוח. אולם לא יצליחו בחקירתם, רק כשיהיה המנהג עפ"י הטבע, אבל אחר שאני אשדד חקי הטבע ואפיר אותם, אז החכמים ששפטו תחלה מן הסבה אל המסובב, וראו שלא בא הדבר כמו שהיה מוכרח לבא עפ"י חקי הטבע, ישובו אחור לבקש הסבה הטבעיית אשר גרמה זאת, ואז יראו כי ה' סכל דעתם, כי יראו שאין לדבר הזה סבה טבעיית כלל, רק אצבע אלהים הוא: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בדים, כהני האליל חוזי הכוכבים שהיו רגילים לשאת אפוד בד ועש"ז נקראו בדים, והקסם היה ע"י ענינים אחרים מגידי העתידות להמהבילים האלה, וקסמי לי באוב (ש"א, כח ח'), **יהולל**, מענין הוללות ושגעון : **אחור**, ראה דוגמתו למעלה (מ"א כג, מב כג): (מלבי"ם באור המלות)

כַּן מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האמר לירושלם תושב ויערי יהודה תבנינה וחרבותיה אקומם:

כ"י מקים דבר עבדו. משה : ועלת מלאכיו. מלאך אחד אמר ליעקב ישראל יהיה שמך (זכרשית לב) וקיימתי דבריו אף כאן אקיים עלת נביאי האומר על ירושלים תושב : (כ"י)

מצודת דוד מקים דבר עבדו. זה ישעיהו : **ועצת מלאכיו**. המה יתר הנביאים : **האומר**. אשר כל אחד מהם ניבא ואמר בעבור ירושלים שתהיה מיושבת מאנשים ובעבור ערי יהודה אמר שתהיינה בנויות אחר מפלת בבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקים. מלי קיום : **מלאכיו**. שלוחיו : **ישלים**. מלי השלמה וגמר : **לירושלים**. בעבור ירושלים וכן פתח פיך לאלם (משלי ל"א) : **תושב**. מלי ישיבה : **תבנינה**. מלי בנין : **וחרבותיה**. מלי חורבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מקים, ר"ל מה שישתנה בין הוראת הכוכבים, בין הוראת הקוסמים, בין הוראת הטבעיים, שכולם יהיו מורים שבבל תהיה מצלחת וירושלים מושפלת, ואני אהפך הדבר, זה יהיה מפני כי **אני המקים דבר עבדו**, ור"ל כי הנס יהיה מפני שני פנים. **א**. ע"י גזרת הצדיקים או תפלתם, כמ"ש אליהו חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ר"ל אני אומר זה בנבואה רק בגזרה, אני דובר וגוזר וכן יקום. ועז"א **מקים דבר עבדו** שהוא הצדיק העובד אותו. **ב**. לקיים הנבואה, אם יבקש הנביא אות ומופת למען ישיג התכלית הנרצה אצלו שיאמינו בנבואתו, ועז"א **ועצת מלאכיו ישלים**, מה שמלאכיו

ושלוחיו יעצו דרך עצה להשיג התכלית הנרצה, ומצד שני אלה, שהוא תפלת הצדיקים והגדת הנביאים יעשה הנס הזה, והוא. **האמר לירושלם, תושב וגם שאר ערי יהודה תבנינה** וגם **חרבותיה** של ירושלים שהוא המקדש והעזרות **אקומם** אני בעצמי ובכבודי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עבדו, מלאכיו, הצדיק נקרא עובד ה', והנביא נקרא מלאך ע"ש שליחותו : דבר, עצה. הדבר הוא ההחלטי, והעצה הוא לצורך איזה תכלית מיוחדת כנ"ל (חי' י'): (מלבי"ם באור המלות)

לכז האמר לצולה חרבי ונהרתיק אוביש:

רפ"י האומר לצולה חרבי. האומר לצבל התיבסי : ונהרותיק אוביש. לפי שהיא יושבת על נהרות מדמה הריגת אוכלוסיה ליובס נהרות : (רפ"י)

מצודת דוד האומר לצולה. אשר כל אחד מהנביאים אמר על בבל העומדת במצולה שתהיה מקום חורב רצה לומר שכל אוכלוסיה יאבדו ולפי שיושבת במצול' המשיל אבדן אנשיה ליבושת המי' : **ונהרותיק אוביש.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון לצולה. למצולה וענינו מקום רבוי המיה וכן ותשליכני מצולה (יונה ב). חרבי. ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח) : **אוביש.** מלי יבש : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין האמר, וגם לבבל הגם שהיא מצולה ועמוקה והמים מתאספים שם בדרך הטבע אומר לה **חרבי** שלא יהיה בה מים, וגם **נהרותיה אוביש,** הגם שבדרך הטבע א"א שייבשו במדינה הזאת העומדת במצולה (והנמשל הגם שעפ"י הטבע בבל מצלחת ובצורה מ"מ יהפכנה ה', וזה יהיה ע"י כורש, שכבש את בבל, ונתן לישראל רשות לבנות ירושלים) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חרבי, אוביש. חרב בבחינת הלח המתיבש, ויבש הוא היבש לגמרי (כנ"ל יט ט') ומוסיף אף אוביש לגמרי : (מלבי"ם באור המלות)

לכח האמר לכורש רעי וכל חפצי ישלם ולאמר לירושלם תבנה והיכל תוסד : (פ)

רפ"י רועי. מלך של : (רפ"י)

מצודת דוד האומר לכורש. אשר כל אחד אמר בעבור כורש שהוא יהיה רועי לרעות צאני והם ישראל והוא ישלים חפצי לאבד את בבל ולשלוח את ישראל מן הגולה : **ולאמר**. לצוות בעבור ירושלים לבנות אותה ואת ההיכל יצוה ליסדה (כי בימיו לא נבנה כי אם היסוד ונשלם בימי דריוש כמ"ש בחגי) : (מצודת דוד)

מצודת ציון חפצי. רצוני : **תוסד**. מלי יסוד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין האמר, כי הנס יהיה בשני פנים. **א**. שידוד חקי הטבע. **ב**. שידוד חקי הבחירה והחפשיית, שיהפך ה' לב שרים שיעשו רצונו ונס זה קשה יותר, (הגם שאצל בני אדם לא יוחשב זה לנס כ"כ, כי הבחירה חפשיית יותר מחקי הטבע) ובזה הוסיף שבזה יגדל הנס הזה בכלל, שיכריח בחירת כורש אל רצונו. **האמר לכורש רעי**, אני אומר לכורש את רעי ורעיוני אגלה לו את אשר במחשבתי והוא כל חפצי יעשה, ומה יהיה החפץ הזה כי הוא יאמר **לירושלם תבנה והיכל תוסד**. (ותפס בהיכל תוסד, כי הבנין כולו יחס אל ה' עצמו, כמ"ש (כ"ז) וחרבותיה אקומם) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות רעי. כמו ולי מה יקרו רעיך אל, הרעיונות שלי : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-מה

א כה אמר יהוה למשיחו לְכוֹרֵשׁ אֲשֶׁר הִחַזְקֵתִי בְיָמֵינוּ לְרַד לְפָנָיו גוֹיִם וּמַתְנֵי מַלְכִים אֲפַתַח לְפָתַח לְפָנָיו דְּלָתַיִם וְשַׁעֲרִים לֹא יִסְגְּרוּ:

רס"י למשיחו. כל שם גדולה קרויה משיחה כמו לך נתתיה למשחה (במדבר יח) ורבותינו אמרו למלך המשחה אומר הקב"ה קובל אני לך על כורש כדאיתא במסכת מגילה : לרד לפניו גוים. להרקייע ולרדד לפניו גוים, לרד לשטוח : ומתני מלכים אפתח. לשון חלשות הוא זה ושזר כח כי חגורת מתנים הוא זירוז כח כמו אזר נא כגזר חלכך (איוב מ) ואתה תאזר מתניך (ירמיה ח) ומזיח אפיקים ריפה (איוב יב) ל' שזרון כח. לפתוח

לפניו. דלתי שערי צבל, שערים הוא חלל פתח השער, דלתים הם הפותחים ונועלין בהן את השער : (כ"י)

מצודת דוד למשיחו לכורש. על משיחו על כורש ר"ל על כורש שהגדיל והמשיל אותו : אשר החזקתי בימינו. הוא ענין מליצה ור"ל נתתי הכח בידו : לרד. לשטוח העכו"ם לפניו להיות לו למדרך הרגל : ומתני מלכים אפתח. ר"ל אתיש כח המלכים הנלחמים עמו ולפי שמי שהוא חגור במתניו הוא מזורז וחזק לכן אמר כאלו אפתח האזור ויותש כחם. דלתים. דלתי שערי בבל : לא יסגרו. יבוא במ כחפצו כאלו אינה סגורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון למשיחו. הוא ענין גדולה ורוממות וכן נתתיה למשחה (במדבר י"ח) : החזקתי. ענין אחיזה : לרד. ענין שטיחה כמו הרודד עמי תחתי (תהלים קמ"ד) : אפתח. ענין התרת הקשר וכן יתרי פתח (איוב ל) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה' למשיחו לכורש, אשר משח ומנה אותו למלאות דבריו. אשר החזקתי בימינו להוליכו אל המלחמה והכיבוש והמשרה, למען לרד לפניו גוים שירדה במ בפרך, וגם לא יפחד שמלכיהם ילחמו נגדו, כי מתני מלכים אפתח מן חרבם החגורה על מתניהם, וגם לא יירא מערים הבצורות שיושביהם ימרדו בו, כי אפתח לפניו דלתים ר"ל אף הדלתות הפנימיות שדרכם להיות סגורים אפתח לפניו, וממילא שערים החיצונים לא יסגרו כלל, עד שכל ערים הבצורות יהיו פתוחים לפניו. (עתה מתחיל דבורו) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות למשיחו. ע"י משיחה היו מיחדים אותו לאיזה התמנות של גדולה, הכהן המשיח, יען משח ה' אותי לבשר ענוים : דלתים ושערים. דלתים כולל דלתי כל הפתחים, חיצונים ופנימים, דלתות הפתחים ודלתות השערים. אבל שערים הם רק החיצונים : (מלבי"ם באור המלות)

ב אני לפניה אלך והדורים (אושר) אישר דלתות נחושה אשבר ובריחי ברזל אגדע :

כ"י והדורים אישר. ת"י וקורייא אכבש כמו הדך הדרכה על שם סובבת החומה את העיר ויש לפרש הדורים אורחות מקלקלות אישר לפניו :

מצודת דוד אני לפניך אלך. תצלח במלחמה כאלו אלך לפניך להלחם

בעבורך : **והדורים אישר**. דרכים המעוקמים אעשה ישרים ושויס ר"ל לא תכשל בדרך מהלכך : **דלתות וכו'**. הוא ענין מליצה לומר לא יתחזקו במבצר העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון והדורים. ר"ל דרך מעוקס ומסובב ובדרז"ל הדורא דכנתא (חולין קי"ג) והם המעים המעוקמים ומסובבים זה על זה : **אישר**. מלי ישר ושוה : **ובריחי**. כעין מטה עשוי לשומו אחורי השער לסגרו : **אגדע**. ענין כריתה כמו שקמים גודעו (לעיל ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אני, דע כי הגם שכחך חלוש מעשות הגבורה הזאת, **אני לפניך אלך** לכבוש הדרך לפניך, **והדורים אישר** דרכם היה לשום דרכים עקומים לפני המבצר לבל יוכל האויב לקרב אל השער, והיו צריכים להקיף אותם ואני אישר את ההדורים האלה, **דלתות** ר"ל בכיבוש הטבעי אם מתקרבים אל המבצר שוברים הבריחים ועייכ נפתחים הדלתות, אבל **אני דלתות נחושה אשבר תחלה ואחר כך ובריחי ברזל אגדע** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הדורים. בודד, ובלשון התלמוד על הסיבוב, אהדורי אפתחא לא מהדר : (מלבי"ם באור המלות)

ג ונתתי לך אוצרות חשך ומטמני מסתרים למען תדע כי אני יהוה הקורא בשמך אלהי ישראל :

רש"י הקורא בשמך. עדיין לא נולדת ואני קורא לך שם כורש : (רש"י)

מצודת דוד ונתתי לך. אמסור בידך אוצרות בבל : **אוצרות חושך**. דרך האוצר להטמן במקום חושך : **ומטמני מסתרים**. דברים הטמונים במקום סתר וכפל הדבר במ"ש : **למען תדע**. אעשה לך כל זה למען תדע כי אני ה' עושה זאת ולא בכח ידך כי יהיה חוץ מן הטבע. הקורא וכו'. אשר קורא בשם כורש עד לא נולדת הוא אלהי ישראל וממנו בא הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומטמני. מלי הטמנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונתתי, אחר שתכבוש המבצרים האלה אמסור בידך גם האוצרות הנמצאים שם, וגם המטמונים שהטמינו במסתרים, והנה ההגדלה הזאת אעשה לך מפני שני טעמים. **א**. למען תכיר את שמי הגדול. **ב**. למען ישועת ישראל עז"א, **א**. למען תדע כי אני ה' הקורא בשמך, (להגדילך שלא כדרך הטבע). **ב**. יען כי אני אלהי ישראל שיחדתי אלהותי והשגחתי עליהם, ולכן אעשה זאת : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מטמני מסתרים. הטמון מכוסה בעפר או בקש, והנסתר יעלימו מקומו אף ששם אינו טמון ומכוסה, וכן יש טמון שאינו נסתר, אם חפהו בעפר ברחוב שהכל יודעים שהוא פה. וטמון הנסתר הוא הקבור בקרקע ובמקום נעלם: (מלבי"ם באור המלות)

ז למען עבדי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירֵי וְאֶקְרָא לָךְ בְּשֵׁמֶךָ אֲכַנֶּךָ וְלֹא יִדְעָתַנִּי:

רש"י למען עבדי יעקב. שתוליהו מגלות צבל: ולא ידעתני. לא עשית לכוני כי אני אמרתי הוא יבנה עירי והוא כשעמד אמר מי צכס מכל עמו נשות נתן להם לילך וכל הטורח פורק מעל לוארו: (רש"י)

מצודת דוד למען עבדי יעקב. כ"ז אעשה בעבור ישראל להוציאם מבבל: ואקרא וכו'. פעם קראתי עליך בשמך כורש ופעם חתם שמו עם כי ידבר עליו והרי הוא כאלו מזכירו בשם הכנוי: ולא ידעתני. ר"ל ולא בזכותך כי עדיין לא נוצרת ולא מצאת זכות אי"כ אין זה כ"א למען עבדי יעקב: (מצודת דוד)

מצודת ציון אכנך. ענינו שם שאינו שם העצמי וכן ובשם ישראל יכנה (לעיל מ"ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למען עבדי יעקב, ור"ל הגם שהם קטנים מצד עבודתם ונקראים מצד זה בשם יעקב, כי לא היו צדיקים גמורים בעת ההיא, אבל מ"מ הם ישראל בחירי שע"י שבחרתים לחלקי הם נקראים ישראל בשם המעלה והגדולה. והנה הנסים שיעשה ה' תמיד לצרכו לא ינבא עליהם טרם בואם, אבל הנסים שיעשה בשביל ישראל ינבאו עליהם הנביאים טרם בואם, לז"א ויען שעשיתי זאת למען עבדי יעקב לכן ואקרא לך בשמך גם אכנך בשם הכבוד והמעלה גם בעוד אשר לא ידעתני שהוא טרם נולדת עדיין מאז נבאו נביאי עליך: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עבדי יעקב וישראל בחירי. ע"י למעי' (מד א'). אכנך. שם הכבוד למעלה (מד ה'): (מלבי"ם באור המלות)

ז אָנִי יְהוָה וְאִין עוֹד זוֹלָתִי אִין אֱלֹהִים אֲאֶזְרָךְ וְלֹא יִדְעָתַנִּי:

מצודת דוד זולתי וכו'. כפל הדבר במ"ש: אאזרך. נתתי לך חוזק ועדיין לא ידעת אותי כי עדיין לא נולדת: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אאזרד**. מלשון אזור וחגורה והוא ענין חוזק כי האזור במתניו
הוא **חזק** ומזורז **חזק** : **מצודת** (ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אני ה' ואין עוד**, למען יובנו הכתובים הבאים צריך להקדים הקדמה קצרה, בין עם פרס התפשטה בעת ההיא אמונת השניות, שהיו אומרים שנמצא לעולם שתי התחלות, האחת היא המוציאה את האור וההויה והטוב, והשנית היא מקור החשך וההעדר והרע, והיו אומרים ששתי ההתחלות האלה אשר ממלכת האחד תגבל בקצה ממלכת השני הם במלחמה תמידית זה בזה לפעמים ינצח האחד ולפעמים השני, עד שבאחרית ינצח האור את החשך, ובעלי הדעה הזאת היו אומרים שהחשך והמות והעורון אינו העדר רק קנין, האור והחשך הם שני קנינים מתנגדים לפי דעתם כמו הקור והחום, והיה קשה להם לצייר שיצאו דברים הפכיים מתנגדים משורש אחד, ולכן אמרו כי הטוב כולו יוצא משורש אחד כולו טוב, והרע והחשך ההעדר והמות מהתחלה אחרת כולו רע. ואנחנו המאמינים נאמר לסכלים האלה, הרע והטוב האור והחשך החיים והמות אינם קנינים מתנגדים, כי החשך והמות והרע הם רק שלילות האור והחיים והטוב, ואינם דברים נוספים בגוף עצמו, רק העדרי הקנינים ממנו, ואנחנו מיחסים לה' אך פעולת הטוב והמציאות, כי הוא מצד עצמו אך טוב, אמנם אחר שראה בחכמתו הנעלמת לברוא את העולם הזה הגשמי, אשר לא יצוייר בה הויה רק בהעדר, והחומריים לא יפעלו ויתפעלו רק ע"י שהם תמיד ממירים צורותיהם ע"י כח ההעדר המוסד בם, ימצא בעולם גם חשך ורע מות ועורון ודומיהם מהרעות, ואלה לא יתיחסו לפעולות ה' רק מזה הצד שלא ברא את החומר בענין שלא יהיה ההפסד וההעדר כרוך בעקבו, רק גבל פעולתו, עד שעת המציא ההויה מן ההעדר לא השמיד את ההעדר מכל וכל, כי נשאר מעצמו בכח החומר מזה הצד שבעת תכלה כח ההויה אשר היא מוגבלת ישוב ההעדר היסודי ויתגלה כבתחלה, למשל בכלות הכח הטבעי המיוסד בגוף האדם לקיומו, יסיר מר המות וההעדר הכרוך בו, וה' לא בראו רק שהשאירו כמו שהיה, במה שלא חלק להחומר כח בלתי בעל תכלית, בלתי משתנה, אבל הלא אז לא היה חומר, אז לא היה האדם או יתר הנמצאים החומריים, אדם או נמצאים חומריים, רק נמצאים קיימים באיש בלתי משתנים, וכן עת יצר האור שהוא מגרש את ההעדר שהוא החשך, לא עשאו בכח בלתי מוגבל בלתי משתנה, רק הגבילו בתנאים מיוחדים, שעת לא ימצאו התנאים האלה לא יהיה האור, ויבא ההעדר שהוא החשך לרגליו, ויתיחס מצד זה גם החושך לבריאת ה', מצד שברא האור משתנה מתנענע, והנה שני השמות שאנו מיחסים לה', שהוא שם הויה ואלהים, כבר בארתי בפ"י בראשית, כי השם הויה נכויין בו אל ענינו מצד עצמו, כמו שהוא מוכן בכחו להוות ולהמציא את המציאות, והוא מזה הצד אך טוב, כי הרע וההעדר לא יצא מאת ה' כלל, אבל שם אלהים, בו אנו מכנים אותו מצד הכחות הרבות ושוונות אשר התנוצצו בכל חלקי המציאות מן המקור הזה האחד והטוב

במוחלט, הנה אחר שהכחות האלה השפיעים במדה וקצב וגבול, ומזה הצד נשאר ההעדר שהיה תחלה אורב להם לירש את המקום שאחרי הגבול הוא, שבעת יכלה גבול הכח ההוא בא ההעדר תחתיו, נוכל לאמר מזה הצד שהשם אלהים יוליד גם מות ורע וחשך ודומיהם, לא מצד שהוא המציא ההעדריים האלה, כי הם נמצאים מעצמם, או אמור כי הם בלתי נמצאים, כי הם רק העדר המציאות, רק מזה הצד שהכחות אשר השפיע אל הנמצאים הם בעלי מדה וגבול, ועי"ז הניח מקום אל ההעדריים לחול אחרי הגבול ההוא, מזה הצד אמרו חכמינו האמתיים כי שם הויה מדת הרחמים ושם אלהים מדת הדין, כי מצד שהוא פועל וממציא הוא רק רחמים וטוב, כי את הרע לא המציא, ואינו במקורו שימציאהו, אך מצד שגבל ומדד את אשר המציא נמצא בו מדת הדין, ומצא הרע וההעדר מקום לחול. והנה אין ספק בעיני, כי כמו שהאריך החוזה עת נבא על בבל וגלותו להתוכח ולהוכיח נגד עובדי האלילים והפסילים אשר עבדו אותם הכשדים בעת ההיא, כן לא נמנע עת נבא על ממלכת כורש מלך פרס וביאת ישראל תחת רשותו מלהתוכח נגד אמונת השניות וטענותיהם, אשר נמשכו אחריה קהל גדול בארץ פרס בעת מלכות כורש, כנודע, ולכן אמר אני ה' ואין עוד וגם זולתי אין אלהים, בין מזה הצד שאני ממציא הנמצאים ומהוה אותם שע"ז מורה שם ה', ובין מזה הצד שאני נותן גבול ומדה להנמצאים שמזה הצד אני נקרא בשם אלהים, אין זולתי ואני אחד בכל הצדדים האלה בתכלית האחדות, הגם שמצד שם ה' ימשכו הטוב והמציאות, ומצד שם אלהים ופעולתו יסתבב גם רע והעדר, מ"מ הכל שורש אחד והתחלה אחת להם, ומה שאאזרך ונתתי לך תוקף הגם שאתה לא ידעתני ולא הכרת אמונתי עד עתה היה כונתי למען יתפרסם אמונת האחדות: (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּזְעַק מִמְּזֶרַח שֶׁמֶשׁ וּמִמְעֲרֹבָה כִּי אָפֶס בְּלַעְדֵי אֲנִי יְהוָה וְאִין עוֹד:

מצודת דוד למען ידעו. את זה הודעתי מראש למען ידעו כולם אשר אין אלוה מבלעדי למחות בידי לא כבשר ודם שמסתיר עצמו מפחד המוחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון וממערבה. הוא כמו ממערב והזכיר בלשון נקבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למען ידעו ממזרח שמש וממערבה, ממקום זריחת האור ומקום שקיעתו יכירו כל העולם כי אפס בלעדי, וגם כי אני רק שורש הטוב והמציאות הרע לא יצא מאתי, ועל זה אמר אני ה' ואין עוד לא נמצא רק התחלה פועלת הטוב והמציאות וההויה, ואין עוד, כי התחלה פועלת רע והפסד והעדר וחשך לא נמצא כלל, ואם תשאל ואיך יהיה זה, ומי המציא הרע והחשך. ? אומר. (מלבי"ם באור הענין)

ז יוצר אור ובורא חֲשֶׁךְ עֲשֶׂה שְׁלוֹם ובורא רַע אֲנִי יְהוָה עֲשֶׂה כָּל
אלה: (פ)

רפ"י יואל אור. ללדיקים : וזכור חושך. לבבל וכן עושה שלום וזכור רע
:(רפ"י)

מצודת דוד יוצר אור. ר"ל אני הוא העושה דבר והפכו אני יוצר אור
לישראל ואני בורא חושך לבבל אני עושה שלום לישראל ואני בורא רע
לבבל שהוא הפוך השלום והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין יוצר אור ובורא חשך, ויש הבדל בין בריאה ליצירה,
הבריאה היא הוצאת עצם הדבר, והיצירה היא הוצאת המקרים
הדבוקים בו, וידוע בחכמת מה שאחר הטבע שכל עצם נושא מקרים הוא
משתנה בהכרח מצד מקריו, כי המקרים ישתנו וימירו צורותיהם, בכל
פעם, הגם שהעצם הנושא אותם נשאר ולא ישתנה, ואם היה בורא האור,
לא היה מקום להחשך, רצוני אם היה ענין האור עצם בלתי מקבל מקרים
לא היה משתנה ולא יצוייר חשך, אבל ע"י שיצר אור, והוא שעצם האור
הוא עצם בעל מקרים, ע"כ ימצא החשך שהוא העדר האור מקום, עת
ישנה האור מצבו ע"י התנועה שהוא מקרה קרה אל עצמו, ומצד זה יאמר
ג"כ שה' ברא את החשך, הגם שהעדר לא נברא כי אינו קנין (ולכן לא
אמר עליו יוצר או עושה חשך כי אינו דבר, רק הוא לא דבר רק בורא,
ששם זה הונח על העצם המופשט ערום ממלבושיו שהם המקרים אשר
בם יתראה לנו, והחשך מצד שהוא העדר עצמותו הוא החשך בעצמו,
ואינו נושא מקרים, וכן עצמות הרע הוא הרע וההעדר, לא דבר אחר, ולא
נדע לתאר את ההעדר רק שהוא העדר, ומזה הצד יצדק עליו לאמר
שהחשך והרע הם ברואים), אבל נאמר שה' ברא את החשך והרע, ע"י
שיצר את האור והשלום שהוא המציאות וההויה, ר"ל ע"י שברא
המציאות עצם בעל מקרים שמצד זה הוא משתנה בהכרח, עד שיבואו
החשך והרע בעקבות האור והשלום שהיא המציאות, ע"כ ברא חשך
ורע, ובכל זאת אני ה' עשה כל אלה, בל תשאל למה ברא חשך ורע, ר"ל
למה הניח לו מקום בהמציאות, ולא המציא את הנמצאים באופן שישמד
ההעדר לגמרי, עז"א כל זה עשה ה' המהוה המציאות, כי לולא זה לא
היה אפשר לעשות ולגמר המציאות כפי שרצה חכמתו ורצונו יתברך
כנ"ל. ובכל זאת הכל עשה מצד הטוב כמ"ש אני ה' עושה כל אלה, מצד
שרצה להמציא ולהוות נמצאים. לא מצד הרע, רק לא היה אפשר
שיתגלה הטוב הזה באופן אחר, (ועיין במו"נ פע"ג מח"א ופרק יו"ד מח"ג
וספר האמונות לרס"ג מאמר א' פ"ד ויתבארו לך הדברים היטב)
:(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יוצר, ובורא, עשה. בררתי בכ"מ כי הבריאה היא

הוצאת עצם הדבר יש מאין, והיצירה היא יצירת המקריים המתדבקים, והעשייה היא גמר הדברים ומקריים בלתי מתדבקים, כמו שבארתי בספר זה (כ"ב יא, כז יא, כט טז, לו כו, מא כ', מג א' ז', מד ב', מה יב יח, מו יח, ס"ד ג'). החשך והרע הם העדרים, ועצמותם הוא ההעדר ולא יתכן ליחס להם צורה, לכן אמר בורא שהוא ממוצע בין אין ליש, כי היש בלא צורה אינו יש (ויתיחס אל ה' בריאה זו במקרה, כמו שכתב המורה (ח"ג) כי המסיר המונע יקרא פועל מצד שסבב הדבר, ולמ"ש בפנים אמור מצד שלא הסיר החשך והרע בעת הבריאה יתיחס מציאותם החליש הזה אליו). על האור אמר יצירה, כי הוא יש ועצמותו נושא מקריים, למשל ההארה והתנועה וכדומה. אבל לא אמר עליו עשייה, כי לא הוסיף בו דבר לתקנו. ועל השלום אמר עשייה, כי השלום פה הוא השלום הכללי המעמיד כל המציאות, שהוא קישור כל היסודות והחלקים והמורכבים והאישים והמינים והסוגים עד יעמדו כולם כגוף גדול מתחבר מן איברים קטנים, שגם הם צריכים אל השלום להתמזגות חלקיהם והתקשרות פרודיהם, עד שרוח אלהים הוא החוט הגדול החורז כל הפנינים האלה, והנפש המחיה כל הפגרים המתים, והרוח הקורא לעצמות היבשות אלה התחברו העצמות עצם אל עצמו ויחיו ויעמדו על רגליהם קהל גדול מתאחדים כממלכה אחת וקיבוץ אחד ישלים קצתו את קצתו ויעמיד קצתו את קצתו ע"י חפץ ה' ודברו העושה שלום במרומיו ועושה שלום בארץ, ועושה שלום בכלל המציאות, ושמו מטעם זה ה' שלום, על השלום הזה שהוא המציאות, אמר עושה, כי אחרי שבראו יש מאין ויצרו עם מקריו המתדבקים בו, אז עשאו וגמרו ותקנו ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ומסיים אני ה' עושה כל אלה, כי כל אלה החשך והרע והאור והשלום צריכים לצורך העשייה שהוא השלמות הבנין על מתכונתו כמו שראתה חכמת הבונה הגדול ית' : (מלבי"ם באור המלות)

לח הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני יהוה בראתיו: (o)

רס"י הרעיפו שמים וגו'. לך האמור במקרא מוסב על הגזל ועל הרעיפה הרעיפו שמים לך ושחקים יזלו לך כלומר מאתי יצא הלקח להיטיב להם מן השמים : בראתיו. בראתו את הדבר הזה : (רס"י)

מצודת דוד הרעיפו וכו'. ר"ל יבוא לישראל הרבה צדקה וישועה כאלו יזלו מן השמים ממעל וכאלו פתחה הארץ פיה והגדילה פרי הישע : **תצמיח יחד**. עם הישע תצמיח גם הצדקה : **בראתיו**. ומאז הכנתי להם הישע והצדקה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרעיפו. ענין הזלה ונטיפה כמו ירעפון דשן (תהלים ס"ה) :

ושחקים. כן יקראו השמים : יזלו. מלשון הזלה ונטיפה : ויפרו. מל' פרי
(מצודת) : (ציון)

מלבי"ם - באור הענין הרעיפו, אחר שברר שהטוב והרע יוצאים משורש אחד כולו טוב, ואך לתכלית הטוב שהוא המציאות, בא לברר ג"כ כי כן הוא ג"כ מצד ההנהגה שבו תפול ג"כ השאלה הזאת, במה שראינו שהוא מטיב ומריע, משיב כי ה' ישפיע תמיד אך טוב וחסד, כי הוא אך עצם הטוב, והרע יבא מצד המקבל שלא הכין א"ע לקבל הטוב ההוא, ונשא משלו מן המטר היורד מלמעלה שאם לא תהיה הארץ מוכנת לקבל טיב המטר אם לא חרשו וזרעו ישוב המטר לה לרוע, לרפשה וללכלכה מבלי צורך, ובכ"ז לא יאמר שה' הרע להארץ ההיא שלא תקבל תועלת המטר, רק היא עצמה אשמה בדבר כי לא הוכנה לקבל הטוב היורד על כל המוכנים לו, וז"ש במליצתו הרעיפו **שמים ממעל ושחקים יזלו צדק**, שחקים הם גבוהים משמים, ומצייר השחקים הגבוהים נוזלים צדק בשפע רב אל השמים שלמטה, ומשם ירעיף מימי הצדק טפות טפות אל הארץ, (הציור הוא כי תצטמצם השפע מטה מטה לפי ערך המקבלים התחתונים שאינם יכולים לקבל נוזלות מי השפע בשפע רב כמו השמים) אבל הארץ לא תקבל תועלת מן השפע ההוא אם לא תפתח את פיה לקבלו, והוא אם הוחרשה ונפתחה ונזרעה זרע, כי רק אם **תפתח ארץ אז ויפרו ישע**, וכן הוא בנמשל כי הצדק הוא יורד מלמעלה שהוא שפע הצדק מאת ה', אבל לא תשיגנו הארץ רק אם תכין לקראתו זרע הצדקה שהיא המצות שבין אדם למקום, שאז **תפרה ישע וצדקה תצמיח יחד**, המליצה תציין כי בהחל הצדקה לצמוח כבר תפרה הישע פרי, ע"י המטר העליון שהוא הצדק האלהי, **כי אני ה' בראתי** והכינותיו באופן זה שיהיה הכל תלוי בהכנת המקבלים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הרעיפו שמים, ושחקים יזלו. שחקים הם גבוהים מן שמים, כי נגע עד שמים משפטה (ויותר מזה) ונשא עד שחקים (ירמיה נא ט') הבט שמים וראה, ושור שחקים (שור הבטה מרחוק) גבהו ממך (איוב לה ה') ונזל הוא בשפע, ונוזלים מן בארץ, ונוזלים מן לבנון, יזל מים מדליו. ורעף וערף הוא טפות טפות, יערוף כמטר לקחי אף שמיו יערפו טל, (ועמ"ש בפסוק תזל כטל אמרת), ובזה מצייר נזילה בשפע למעלה, ושאחר כך מתחלק לטפות טפות, וכן אמר אשר יזלו שחקים, (ואח"כ) ירעפו על אדם רב (איוב לו כח) : צדק הנאמר על ה', הוא מה שיעשה לפי המעשה והזכות של איש פרטי, ומתדמה בזה עם צדק שאצל בני אדם שמשקיף ג"כ על הענין האישי לא על משפט הכללי וצדקה הנאמרת פה יכוין על המצות שבין אדם למקום שזה גדר צדקה אצלנו : (מלבי"ם באור המלות)

טו הו' רב אַת יְצַרְו חֶרֶשׁ אֶת חֶרְשִׁי אֲדָמָה הַיָּאֵמֵר חֶמֶר לְיִצְרוֹ מֵה
תַּעֲשֶׂה וּפְעָלָךְ אֵין יְדִים לֹ: (o)

רפ"י **הוי רב את יצרו.** נתנבא יסעיה על חזקוק סעתיד לעמוד ולקרר' תגר על אורך הכלחתו של נבוכדנצר עד אנה ה' שועתי וגו' ותעקה אדם כדגי הים (חזקוק לו) והקב"ה אמר ליסעיה למה זה בא לריב אתי סבור הוא שאיני קם על לב להוסיע את עמי לעת מלאת אקר תלכה הארץ את סבתותיה (ויקרא כו) : **אין ידים לו.** אין מקום לו : (רפ"י)

מצודת דוד **הוי רב וכו'.** אמר זה על בלשאצר מלך בבל הוי עליו הרב עם היוצר וזהו במה שהיה מתנשא נגד האל והשתמש בכלי בית המקדש : **חרש את חרשי אדמה.** הלא הוא יחשב כחרס עם שאר חרסי האדמה ודומה להם כי ככלי יוצר ינופץ במהרה כמי"ש ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשדאי (דניאל ה) : **היאמר.** וכי מהראוי שיאמר החומר להיוצר מה תעשה הלא אין ממש במעשיך ר"ל הלא הוא בידי כחומר ביד היוצר ואיך יתנשא למולי : **אין ידים לו.** נדמה הוא כאלו לא עשאוהו ידים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רב.** מלי מריבה : **יוצרו.** בוראו : **חרש.** כמו חרס בסמ"ך : **חומר.** טיט. **ליוצרו.** אומן החרס : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הוי רב את יצרו חרש,** עתה שב להשיב על השאלה הנופלת על עיקר הדבר הזה, כי עוד נשוב ונשאל, אמת כי לא היה באפשר להמציא העולם הגשמי באופן אחר רק שישאר מקום להעדר והרע והחשך, כי אם היה בורא אותו בענין שלא ישתנה כלל ולא יופסד לא היה עולם גשמי, והאדם לא היה אדם מורכב מבשר גידים ועצמות רק מלאך או רוחני, אבל עוד תשאל השאלה מדוע ברא את האדם שיהיה אדם, ואת העולם הגשמי שיהיה עולם גשמי, עד שמוכרח שימצא במציאות רע והעדר, ומדוע לא עשאים באמת בענין מעולה ממה שהם, ע"ז משיב שזה דומה כאילו הכלי חרש יריב עם יוצרו, מדוע יצר אותו שיהיה כלי חרש ולא כלי של זהב, וז"ש הוי רב את יצרו חרש, מי שרוב ומתלונן על יוצרו שיצרו להיות חרש את חרשי אדמה ולא יצרו שיהיה זהב וספיר, או שיאמר החומר ליוצרו וישאלנו מדוע ברא אותו בלא ידים למשמש בהם, וז"ש **היאמר חמר ליצרו מה תעשה אותי על אופן שאהיה כלי ולמה פעלך אין ידים לו?** למה לא עשיתני בכלי התנועה והמשמוש, והתשובה מבוארת שחומר הכלי חרש הוא חרש לא זהב, וכן הכלי שיעשה ממנו אינו מוכן להיות לו ידים ורגלים כבע"ח, וכן אי"א לשאול מדוע לא ברא את האדם מן חומר אחר בלתי מורכב, כי הלא בראו מחומר זה ויהיה דומה כשאלה הראשונה שישאל החרש למה לא עשאו מחומר הזהב, וכן אי"א שישאל גם אם בראו מחומר מורכב מדוע לא בראו שלא יהיה נפסד ומת לעולם, כי החומר הזה אינו מוכן לקבל צורת הנצחיות, כי זה ידמה כשאלה השנית שישאל הכלי מדוע לא עשה לו ידים וכלי התנועה

(מלבי"ם):

באור

הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יצרו**, הוא פועל בינוני לא תואר, ר"ל היוצר אותו
חרש (מלבי"ם): באור המלות)

וַיְהִי הוּא אָמַר לְאָב מֶה תּוֹלִיד וּלְאִשָּׁה מֶה תַּחֲלִין: (o)

רש"י הוּא אָמַר לְאָב מֶה תּוֹלִיד. כסצור הוא להיות מרחם על הבן יותר
מאביו, ד"א הוּא בֶן הָאָמִר לְאָב לְמֵה הוֹלֵדֵת דּוֹמֵה הוּא לְזֵה שְׁהוּא רַב אֵת
יוֹלְדוֹ (רש"י):

מצודת דוד הוּא אָמַר לְאָב. חזר והמשילו לבן האומר לאב למה הולדת
תולדות ולאם יאמר למה היה לך חבלי לידה וכאומר הלא ידעתם כי יבוא
יומם וימותו ולמה ילדתם לבהלה וכן יחשוב בלשאצר לומר אם כלי בית
המקדש ישובו לירושלים למה הוגלה בבלה והי לא עזרם: (מצודת דוד)

מצודת ציון תחילין. ענין חבלי הלידה וכן לא חלתי ולא ילדתי (לעיל כ"ג)
ציון (מצודת):

מלבי"ם - באור הענין הוּא, ואם תוסיף לשאול ומדוע עשה כלים מן החומר
הזה, ואם החומר הזה שנברא ממנו האדם אינו מוכן שיקבל צורה אחרת
רק צורת האדם אשר ימות בהכרח ויקבל שאר רעות מצד טבע חומר, לא
היה לו לעשות דבר מן החומר הזה ולא לברא את האדם, משיב שזה
דומה ל**מי שאומר להאב למה תוליד ולהאשה למה תחילין** חבלי יולדה,
טוב שלא נברא האדם משיברא, וזה סכלות, כי ה' ברא מכל חומר הצורה
היותר טובה אשר היה באפשרי להמציא אל החומר ההוא לפי הכנתו,
וחומר האדם הנולד מן הזרע והדם קבל הצורה היותר טובה לפי הכנת
החומר ההוא אשר אי"א שלא ימות ולא יחלה, ומ"מ המציאות הזו טוב
לו מן ההעדר, והוא לו טובה וחסד, (ותבין הדברים האלה היטב אם
תקרא את דברי המורה (פרק י"א וי"ב חלק ג') ומ"ש בפרושי לספר איוב,
בפתיחה למענה איוב השלישית): (מלבי"ם באור הענין)

וַיֹּאמֶר יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיִצְרוּ הָאֱתִיּוֹת שְׂאֵלוֹנִי עַל בְּנֵי וְעַל
פְּעָלֵי: (יב)

רש"י הָאֱתִיּוֹת שְׂאֵלוֹנִי וְגו'. ה"א נקודה קמץ למדת שאינה תמיהה וכן
פירשו אם באתם לשאול לי אתם הנביאים שאלוני על אותות שמי' ומופתי'

אָסר אַתּם רוּאִים נוֹלְדִים בְּאַרְצְ עַלְיֵהם הִיוּ שְׂוֹאֲלִים אֹתִי מֵהֶם הֵם אֵצֶל עַל
בְּנֵי וְעַל פּוֹעֵל יְדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּצִבְלָם יִכְרַתִּי אֶת הַכֹּל אַתּם בָּאִים לְאוֹתִי
וּלְקִרְוֹא לְפָנַי תֵּגֵר : תִּלְוִנִי. תִּמּוּהָ הוּא וְכִי עַלְיֵכֶם לְאוֹת עַל בְּנֵי אֲנִי כְּבָר
בְּרַחֲתִי לָהֶם הִיָּסוּעָה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁעֲלַתָּה לְפָנַי כִּי־לֹד אֲנֹכִי הֵעִירוּתִיהוּ בְּלֹדָה
עַל כּוֹרֵץ הוּא אֹמֵר : (כִּס"ו)

מצודת דוד **האותיות שאלוני**. אמר נגד העכו"ם שאלו לי העתידות לבוא
על ישראל ואגידה לכם : **על בני**. בעבור ישראל שהם בני ופועל ידי תצוו
בעבורו להנביאים שיאמרו לכם בשמי מה יהיה בסופם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **האותיות**. **הבאות** : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כה אמר ה'**, עתה שב אל הענין שהתחיל בו מגאולת
בבל ע"י כורש, שהפסיק באמצע לאמר שה' הוא אך פועל טוב למוכנים
לה ומאתו לא תצא הרעות, מזה יסבב עתה כי גם הגלות והרעות שעברו
על ישראל ישיבם ה' עתה לטוב וחסד, אומר הנה **האותיות שאלוני**
ישראל הם שואלים אותי על דברים הבאים עליהם, שואלים על הגלות
והיסורים שסבלו בבבל למה הבאתי עליהם הצרות האלה, ואני אומר וכי
על בני ועל פועל ידי תצוני, בודאי ירחם האב על בניו ויסבב שישוב הכל
לטובתם ולתועלתם, כי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **האתיות**. דברים ההויים שבאו עתה מקרוב כנ"ל (מד
ז') : (מלבי"ם באור המלות)

זיב אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בְּרַאֲתִי אֲנִי יְדִי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל צְבָאָם
צִוִּיתִי :

כס"ו אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ. וּנְתַתִּיהָ לְאִשְׁרָךְ צַעֲנִי : (כס"ו)

מצודת דוד **אנכי עשיתי ארץ**. ר"ל הלא הכל שלי ובידי לעשות כחפצי באין
מוחה ולזה שאלו ואגידה לכם : **צויתי**. אני צויתי שיהיו נבראים ומידי
בא להם הממשלה בארץ : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **אנכי עשיתי ארץ**, ר"ל זה שנסתפק פן לא יעזור ה'
אותנו לא יצויר רק, או בחסרון הרצון שלא ירצו לעזור לנו, או בחסרון
היכולת שלא יוכל לעזור, ושניהם א"א, כי הלא אנכי עשיתי ארץ, תחלה
גמרתני את כדור הארץ בכל תקוניו מהדומם והצומח והחי, ואח"כ **אדם**
עליה בראתי, שלא בראתי את האדם עד שהיתה הארץ עשויה וגמורה

בכל נמצאיה למען ימצא האדם בה כל צרכיו, כי אם היה האדם נברא ביום השלישי למשל, היו חסרים לו המאורות ובע"ח שנבראו לתועלתו, וזה מורה על שרצונו הוא להטיב אל האדם ולהכין לו כל צרכיו כמו שהכונותים לו קודם שנברא, ואם על היכולת לעזור, הלא **אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי** ואני מושל על כל צבא מעלה, ובכח הרצון והיכולת הגדול הזה באתי עתה להושיע לישראל, כי בכח רצוני הטוב. (מלבי"ם - באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עשיתי בראתי. כבר כתבתי (פסוק ז') מעשה הוא גמר הדבר, ובריאה הוצאת העצם יש מאין, ור"ל הוצאת האדם יש מאין לא היה עד שהארץ היתה עשויה ומכוננת. וכדוגמא זאת (לקמן מה יח) (מלבי"ם - באור המלות)

יג אֲנֹכִי הֵעִירְתִּיהוּ בְצֶדֶק וְכָל דַּרְכֵי אִישׁר הוּא יִבְנֶה עִירִי וְגִלּוֹתִי יִשְׁלַח לֹא בְמַחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: (o)

מצודת דוד **אנכי העירותיהו.** על כורש האמור בתחילת הענין יאמר שהוא העיר לבבי לבוא על בבל ולהחריבה וההערה היה בצדק כי ראויה היא לאבדון : **וכל דרכיו אישר.** ר"ל לא יכשל בהליכתו כאלו ילך בדרך ישר ושוה : **הוא יבנה עירי.** ר"ל הוא יתן כסף וזהב לבנותה : **וגלותי.** ישראל שהגליתים לבבל ישלחם הוא לארצם : **לא במחיר.** לא יתן לו מי מחירם ולא יקבל ממי שוחד בעבורם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **העירותיהו.** מלי התעוררות : **במחיר.** ענין חליפות הדבר ושווייו כמו יקחו מקום במחיר (מ"א י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אנכי העירותיהו בצדק,** העירותי גם רצון כורש לעשות צדק לישראל, ובכח היכולת הבב"ית **כל דרכיו אישר** להכין לפניו כל האמצעים אל התכלית הנרצה לי, והוא **שהוא יבנה עירי וּגְלוֹתִי יִשְׁלַח**, וזה יעשה רק על ידי שנתתי זאת בלבו כי יעשה זאת **לא במחיר.** הדלתות מגבילות, **הוא יבנה עירי לא במחיר, וּגְלוֹתִי יִשְׁלַח לא בשחד** כי דרך שישלמו מחיר להבונה בנין, והוא יבנה לא במחיר, ודרך לתת שחד להמשלח רצוצים חפשים, והוא ישלחם בלא שחד : (מלבי"ם באור הענין)

יד כֹּה אָמַר יְהוָה יִגִּיעַ מִצְרַיִם וְסָחַר כּוֹשׁ וְסָבְאִים אֲנָשֵׁי מִדָּה עָלֶיךָ יַעֲבְרוּ וְלֹךְ יִהְיֶה אַחֲרֶיךָ יִלְכוּ בְּזַקִּים יַעֲבְרוּ וְאַלֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּ אֵלֶיךָ וְתִפְלְלוּ אַךְ בְּךָ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפְסוּ אֱלֹהִים:

רפ"י **יגיע מצרים וגו'.** הרי הודעתי אתכם כמה חוקיע את בני מיד צבל

כי כורֵךְ לַכֹּף הַעֵיִרוֹתֶיהוּ וְעוֹד אֲנִי מוֹדִיעֲכֶם תְּשׁוּעַת סִנְחָרִיב צִימִי חִזְקִיהוּ כִּאֲשֶׁר יִשׁוּב (לְעֵיל לִז) מֵעַל תְּרַהֲקָה מֶלֶךְ כּוֹס יִצְחָ לִירוּשָׁלַיִם וְחִמְדַּת כָּל אֲוֵרֹת כּוֹס וּמִנְרִים שִׁילְכוּ לְעִזּוֹר אֶת כּוֹס צִידוֹ וּיִצְחָ עִם אֹתוֹ הַשְּׁלָל וַיִּפּוֹל צִירוּשָׁלַיִם וְחִזְקִיהוּ וְעָמּוּ יִצְזוּ אֶת הַכֹּל כֵּן מִפּוֹרֵךְ צִסְדֵּר עוֹלָם שְׁעַל סִנְחָרִיב נֹאמֵר : אֲנָשִׁי מִדָּה. גּוֹבְהִי קוֹמָה. עֲלִיךְ. יְרוּשָׁלַיִם : בְּזָקִים יַעֲבֹרוּ. שְׁהִבִּיאֵם שָׁם סִנְחָרִיב שְׁלוֹלִים צְקוֹלָרִים וְלֹאֲחֵר מִפְּלַתוֹ עָמַד חִזְקִיהוּ וּפְטָר אֶת כָּל הַשְּׁצוּיִם וְנִתְגַּיְרוּ וְהִכִּירוּ מַלְכוּת שָׁמַיִם : אֵךְ בְּךָ אֱלֹ. יְהוּ מוֹדִים שְׁאִין אֱלֹהִים אֱלֹהִים ה' לְבָדוּ : (כִּס"י)

מצודת דוד **כה אמר ה'.** כאומר הנה השמעתיד הטובה שיבוא ממפלת בבל ועתה אודיעך הטובה שיבא ממפלת סנחריב בימי חזקיה : **יגיע מצרים וכו'.** כי כששב סנחריב מעל תרהקה מלך כוש לבוא לירושלים למלחמה הביא עמו חמדת כל האוצרות ששלל מכוש וממצרים ומסבא שהלכו לעזור לכוש ומאנשיהם הביא עמו אסורים בשלשלאות וכשנפל סנחריב סביב ירושלים בזו חזקיהו ועמו חמדת כל האוצרות ופטרו את האסירים ממאסרם ולזה אמר העושר של מצרים והסחורות של כוש וסבא גבהי הקומה יעבורו דרך עליך וישארו לך : **אחריך וכו'.** ר"ל אותם שעברו עליך אסירים בזקים ילכו אחריך כי יהיו סרים אל משמעתך : **ואליך ישתחוו.** להתירם ממאסרם : **יתפללו.** ר"ל ישאלו ויבקשו על ההתרה. **אך בך אל.** ויאמרו עתה ראינו שאך בישראל יש אל האמתי ואין עוד זולת האלהים אשר בישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יגיע.** הוא העושר הבאה ביגיעה : **וסבאים.** אנשי סבא : **אנשי מדה.** ר"ל מדה גדולה וכן איש מדה (דה"א י"א) : **בזקים.** בשלשלאות כמו רתקו בזקים (נחום ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כה אמר ה',** ר"ל ועתה תראה הטובה אשר תצמח מן הגלות והרעות שעברו עליך, כי עתה יגיע מצרים ממונם, וסחר כוש סחורתם, וסבאים אשר הם אנשי מדה, והמאמרים מגבילים, יגיע מצרים וסחר כוש עליך יעברו ולך יהיו, ר"ל עליך יעבורו לסחורה ויהיו שלך, וסבאים אנשי מדה אחריך ילכו בזקים יעברו, הסבאים בעצמם ילכו אחריך לשרתך, ואם יעבורו ממקום למקום בארצך יעבורו בזקים כמו שנוהגים את העבדים. וכל אלה אליך ישתחוו ויותר מזה כי אליך יתפללו, הגם שאין האדם מתפלל אל האדם רק לאלהים יחשיבו אותך כאמצעי בינם לבין האלהים עד שייחדו תפלתם לך כמו שמתפלל אל אל, כי יאמרו הנה אנו רואים כי אך בך אל האל אין שכינתו רק בך לא בעם אחר, וגם אפס אלהים אחר זולתו, כי אלהי העכו"ם אלילים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יתפללו.** לא מצאנו תפלה מאדם לאדם רק פה,

אולם מצאנו תפלה אל המקום והתפללו אל המקום הזה. אל הבית הזה (מלכים א' ח') ר"ל דרך המקום, ובענין זה נאמר פה: (מלבי"ם באור המלות)

טו אַךְ אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ:

רש"י אכן אתה אל מסתתר. וכן יאמרו להקב"ה אכן הצננתנו כי לגבות חובותיהן של עמך אתה מסתתר מלהראות נלחונך כזיכור אין כך יכולת ובהתעורר רחמך אתה אלהי ישראל מושיע כך מפורש במכילתא: (רש"י)

מצודת דוד אכן. באמת שאתם האל המסתתר ואינו נראה הוא אלהי ישראל המושיע : (מצודת דוד)

מצודת ציון אכן. באמת : מסתתר. מלשון סתר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אכן, רואים אנו עתה, כי אתה רק אל מסתתר אתה דומה כמי שמסתיר אי"ע מחברו בל יראנו ומ"מ הוא רואה את חברו, כן תסתתר בעונות ישראל לפי שעה עד שאין רואים השגחתך עליהם אבל באמת אתה רואה אותם ומשגיח עליהם מבין החרכים כי אתה אלהי ישראל המושיע להם גם בעת ההיא: (מלבי"ם באור הענין)

טז בּוֹשׁוּ וְגַם נִכְלְמוּ פְלִם יִחַדּוּ הִלְכוּ בַּפְלָמָה חֲרָשֵׁי צִירִים:

רש"י חרשי צירים. אומני צירים של פסילים של עכו"ם ומזלות: (רש"י)

מצודת דוד בושו וכו'. אז יבושו כולם בראותם שאין ממש באלהיהם כי לא היו להם למושיע כאשר הושיע המקום לישראל : חרשי צירים. האומנים העושים ציורי הפסילים ילכו להם בכלימה כי יראו שאין ממש במעשיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ציריה. ציורי הצורות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בושו וגם נכלמו, הבושה הוא מה שמתבייש בעצמו, והכלמה הוא מה שנכלם מאחרים, ועת יכניע האדם אי"ע לאיש שפל ונבזה לבעבור שיושיענו ויושיענו באמת, אז ישיג כלמה מאחרים כי הכניע אי"ע לאיש נבזה, אבל לא יבוש בפ"ע כי הוא השיג הישועה אשר קוה ממנו. ואם מכניע את עצמו לאדם נכבד בעבור יושיענו ולא מלא שאלתו, אז יתבייש בפ"ע כי לא השיג בקשתו, אבל לא יכלם מאחרים,

ואם מכניע אי"ע לאיש שפל ונבזה ולא מלא שאלתו, אז יבוש מעצמו וגם יכלם מאחרים, וז"ש בושו וגם נכלמו יחדו הם יבושו מעצמם כי לא השיגו שאלתם וגם יכלמו מאחרים על שהשתחוו לפסל מתועב כזה, ולא לבד שיכלמו לפי שעה, רק כי יחדו הלכו בכלמה חרשי צירים בכלמה הזאת ילכו תמיד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בושו נכלמו. בארתי הבדלם למעלה (למ"ד ג'). חרשי צירים היו עושים אליליהם במלאכת אופנים וגלילים ושלבים, עד שהתנענעו מעצמם, וזה קרא צירים מענין הדלת תסוב על צירה, שהיו סובבים מעצמם סביב קוטרם, ואת האומנים קרא חרשי צירים : (מלבי"ם באור המלות)

יז יִשְׂרָאֵל נוֹשֵׁעַ בִּיהוָה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תִבְשׁוּ וְלֹא תִכְלְמוּ עַד עוֹלָמִי

מצודת דוד ישראל נושע בה'. אבל ישראל יהיה נושע בעזר ה' תשועה המתקיימת לעולם ולכן לא תבושו כמו שיבושו עובדי הפסילים : עד עולמי עד. כל ימי עולם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ישראל נושע בה', הדלתות מגבילים, ישראל נושע (לא תבושו) בה' (לא תכלמו) תשועת עולמים (עד עולמי עד) אומר ישראל הבוטחים בה' יושעו תשועת עולמים, ומבאר יען שיהיו נושעים מה' וישיגו התשועה שקוו לכן לא יבושו בפ"ע, (הפך חרשי צירים אשר יבושו). ויען שתשועתם תהיה מה' האל הגדול לא יכלמו מאחרים, (הפך חרשי צירים אשר יכלמו), ויען שתשועתם תהיה תשועת עולמים לכן לא יבושו ויכלמו עד עולמי עד, (הפך חרשי צירים אשר הלכו בכלמה לעולם) : (מלבי"ם באור הענין)

יח כִּי לֹא אָמַר יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יִצַּר הָאָרֶץ וְעָשָׂה הוּא כּוֹנְנָהּ לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה לְשֶׁבֶת יִצְרָה אֲנִי יְהוָה וְאִין עוֹד:

רס"י לֹא תוהו בראה. כי לִשְׁבֶּת יצרה : (רס"י)

מצודת דוד הוא האלהים. וכאומר אבל אין כח מה בצבא השמים הנבראים : יוצר הארץ. מי שיצר את הארץ ותקנה להיות מגולה מן המים הוא הכין כל אשר בה ואין דבר ביד צבא השמים : לא תוהו בראה. כשבראה את הארץ לא בראה להיות תוהו כ"א לשבת בה בני אדם אי"כ בודאי הכין בה כל הצורך : אני ה'. הבורא את אלה : ואין עוד. מי עמדי כמוני : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועושה. ענין תקון וכן וימהר לעשות אותו (בראשית י"ח) :
כוננה. מל' הכנה. **תהו.** שממון : **לשבת.** מל' ישיבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כה אמר ה'**, מביא שלשה ראיות על שיש לבטוח בה' הגם שהוא אל מסתתר כי הוא משגיח על האדם בהכרח. (ראיה א') מן בריאת העולם, הנה בעת שברא את השמים והארץ מצאנו שהשמים לא שינה בס דבר, רק כמו שנבראו בראשית הבריאה שבראם יש מאין כן נשאר ולא שינה בס דבר, כמ"ש בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (והבריאה היא בריאת עצם הדבר יש מאין) ולא נזכר עוד שהוסיף בהם שום תיקון, אבל הארץ אחרי שנבראה עם השמים יש מאין, הוסיף בה לתקנה ולהשלימה בכל ששת ימי המעשה במה שהוציא עליה האור והרקיע שהם העננים והימים והיבשה והצומח והחי, עד שנעשית ראויה לישוב בני אדם, ומבואר שכל התקונים האלה שהוסיף בה מבריאת היבשה והצומח והחי, היה בעבור האדם שנברא אחרון לכולם שיוכל להתקיים עליה, כי לא היה אפשר קיומו אם היתה הארץ נשארה תהו ובהו כמו שהיתה בראשית הבריאה, (וידוע ההבדל בין בריאה יצירה עשיה, בריאה היא ראשית הבריאה יש מאין, ויצירה היא תיקון הצורה המתדבקת, ועשיה הוא גמר צורתו וכונן הוא הגמר האחרון. וז"ש הנה ה' בורא השמים ר"ל השמים לא נוצרו ונעשו רק נבראו, כי כמו שנבראו יש מאין כן נשאר ולא נוצר בהם צורה ונעשה בהם גמר התיקון, כי לא מצאנו במ"ב רק שברא השמים, אבל הוא האלהים (ר"ל הכחות הרבות שהשפיע על המציאות) אשר הוא יצר הארץ ועשה הוא כוננה, כי בארץ מלבד הבריאה הראשונה יצר אותה אח"כ בצורתה, ע"י שאמר יקוו המים ותראה היבשה, ואח"כ עשה ע"י שברא עליה עשב ודשא, ואח"כ כוננה וגמר את הכל מבריאת החי עד האדם, ומזה מבואר כי לא תהו בראה, לא רצה שתשאר תהו כמו בתחלת בריאתה שהיתה הארץ תהו, כי אז היה די הבריאה לבד, ולא היה צריך היצירה והעשיה שהם התקונים שהוסיף בה, רק לשבת יצרה מה שיצרה והוסיף לתקן צורתה זה מעיד שעקר כוננתו היה לשבת שיהיה עליה ישוב בני אדם, ומבואר איך השגיח על הארץ ביחוד בתקונה לצורך הישוב ולתועלת ב"א שימצאו בה כל חיית ידם, ומזה מבואר כי אני ה' ואין עוד ואני המשגיח גם בארץ מתחת (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יצר הארץ, עשה, כוננה, בראה.** כבר כתבתי (פסוק ז') ההבדל בין בריאה שמורה יש מאין, יצירה מורה צורת הדבר, עשיה גמר הדבר, וכונן מורה הגמר האחרון שאחרי הבנין. תבנה ותכונן עיר סיחון, בונה עיר וכונן קריה (חבקוק ב' יב), לכן אמר הארץ לא בראה לבד שאז היתה תהו, רק יצרה לשבת, ולכן יצרה ואח"כ עשה ואח"כ כוננה, עד שהוכנה על מתכונתה לצורך הישוב : (מלבי"ם באור המלות)

יט לא בסתר דברתי במקום ארץ חשך לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני אני יהוה דבר צדק מגיד מישורים:

רפ"י לא בסתר דברתי. כשנתתי את התורה ולא אמרתי על תהו על חנם : לזרע יעקב בקשוני כי אם לקבל שכר גדול : אני ה' דובר נדק. מאחר שפתחתי להם בדבר נדקי להודיעם מתן שכרן אחר כן הגדתי להם מישורים חוקי ותורתי שקודם מתן תורה נאמר להם (שמות יא) ועתה אם שמוע וגו' והייתם לי סגולה וממלכת כהנים וגו' : (רפ"י)

מצודת דוד לא בסתר דברתי. כשדברתי דברי על הר סיני הלא לא בסתר דברתי ולא במקום ארץ חושך כי הדבר היה מפורסם בכל העולם וא"כ היה להם להאומות בימים האלה לדעת שאני ה' ואין עוד : לא אמרתי וכו'. כשאמרתי להם המצות לא אמרתי להם לעשותם על תהו ובחנם כ"א לקבל עליהם שכר הרבה וא"כ היה להם להאומות בימים האלה לקבלם גם המה ולקבל שכר ולא לעבוד לאלילים ללא יועיל : דובר צדק. בתחילה אמרתי הצדק שתעשה בשכר המצות ואח"כ הגדתי מישורים הם חוקותי ותורתי שקודם מתן תורה נאמר להם ועתה אם שמוע וכו' והייתם לי סגולה וכו' (שמות יט) : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לא בסתר, (ראיה הב') ממתן תורה, שבזה הראה השגחתו המיוחדת על מין האדם, ודבר זה א"א להכחישה כי לא בסתר דברתי כי היה הדבור בפרהסיא לפני שש מאות אלף רגלי, וגם לא היה הדבור הזה במקום ארץ חשך אשר יוכלו לומר שלא ראו בעיניהם כי היה בעצם היום, עד שראו המראה הגדולה בעיניהם, ושמעו הדברות באזניהם. ושם ראו איך אני משגיח על מין האנושי ביחוד. (ראיה ג') מן המצות בעצמם, התורה והמצוה שנתתי לפני ישראל הם בעצמם מעידים איך אני משגיח על האדם בהשגחה מיוחדת פרטיית, כי המצות אינם דומים כמצות הכומרים עובדי הכוכבים שהמה דברים שאין בהם תועלת וטעם, כי אני לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני, לא נתתי להם מצות שאין בהם טעם ותועלת, כי התורה מקפת על שני מיני השלמיות של האדם. א. על ההנהגה בין אדם לחברו, אני ה' דבר צדק הודעתני להם דרכי הצדק בין אדם לחברו, ב. על האמונות והדעות אני מגיד מישורים, עד שנראה מבואר איך שהתורה כוללת ומישרת כל מעשי בני אדם. (והנה הראיה ממעשה בראשית תעיד על ההשגחה על האדם להצליחו בחיים הזמניים, שכן הכין לפניו כל אלה בששת ימי הבריאה, והראיה ממתן תורה מעידה על ההשגחה להישירו בחיים הנצחיים) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דבר, מגיד. ההגדה הוא לרוב דבר חדש שלא ידע האדם ממנו, והדבור יהיה גם בדבר הנודע לחברו אם מפרשו ומבארו. המישורים, באמונות ודעות אין נודעות מעצמם כלל והוא הגיד להם.

והצדק הנימוסי כבר הוכן עליו האדם בטבעו, רק ה' דבר ויפרש את פרטיו וארחותיו (מלבי"ם): באור (המלות)

לכ הקבצו ובאו התנגשו יחדו פליטי הגוים לא ידעו הנשאים את עץ פסלם ומתפללים אל אל לא יושיע:

רס"י התנגשו. לשון הגשה והנו"ן טפילה זו כאשר יאמר התנגפו: פליטי הגוים. אשר נשאר מחרבו של נבוכדנצר: לא ידעו הנשאים את עץ פסלם. להבין דעת: (רס"י)

מצודת דוד הקבצו וכו'. הפחותים שבעכו"ם עובדי האליל הקבצו בואו אלי התנגשו כולכם יחד להתווכח עמדי אבל הנושאים את עץ פסלם אשר לא ימיש ממקומו המתפללים אל אשר לא יוכל להושיע לא ישימו לב לדעת ולהבין מעשיהם: (מצודת דוד)

מצודת ציון התנגשו. מלי הגשה: פליטי. ענין פחות ושפל כמו פליטי אפרים (שופטים יב) ופיי הפחותים והנבזים שבאפרים: פסלם. מלי פסל וצורה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הקבצו ובאו אתם פליטי הגוים שהם השארית אשר ישארו באחרית הימים מן הגוים שעבדו הפסל והמסכה לכם אני אומר התקבצו תחלה איש איש מארצו ואח"כ התנגשו יחד להועץ ולחקור ולדרוש על האמת, ואז הלא תראו כי לא ידעו הנשאים את עץ פסלם, כי הנושאים עץ פסלם לא ידעו בעצמם מה ולמי ולמה הם עובדים העבודה הזאת, הפך מן התורה אשר שם ה' לפני בני ישראל שהודיעם טעמי המצות ועניניהם, כמ"ש לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני, וגם מה שמכונים את תפלתם להעלותו ע"י הפסל אל הכוכבים ולהוריד רוחניות הכוכב על הפסל, יראו כי הם מתפללים אל אל לא יושיע: (מלבי"ם באור הענין)

לכא הגידו והגישו אף ינעצו יחדו מי השמיע זאת מקדם מאז הגידה הלוא אני יהוה ואין עוד אלהים מבלעדי אל צדיק ומושיע אין זולתי:

רס"י השמיע זאת מקדם. מי בפסיליכם אשר השמיע מקדם להביא אלהיכם תשועה איש איש לעובדיו: הלא אני ה' ואין עוד. שאני מודיע מה אני עתיד לעשות לעמי ואקיים דברי: (רס"י)

מצודת דוד | **הגידו וכו'.** ר"ל אם יש עמכם טענה הגידו אתם או הגישו את חכמיהם שיאמרו הם ואף יועצו יחדיו להשכיל למצוא מענה : **מי השמיע זאת.** מי מהפסילים השמיע השמועה הזאת קודם בואה והוא מפלת בבל ואשור : **מאז הגידה.** מוסב על מלת מי לומר מי הגידה מאז עד לא בא וכפל הדבר במ"ש : **הלא אני ה'.** הוא המגיד דבר מאז : **ואין עוד זולתי.** אין עוד אלהים לדעת הנולדות : **אל צדיק וכו'.** לא יש זולתי אל צדיק ומושיע (מצודת דוד) :

מצודת ציון | **אין.** ענינו כמו לא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין | **הגידו והגישו,** הגידו טענותיכם והגישו אותם לפני, ואם לא תוכלו לעשות זאת עכ"פ **יועצו יחדו** בינם לבין עצמם ויראו בעצמם האמת, **מי השמיע זאת מקדם** מי מאלהיהם אשר המה עובדים להם שהשמיע כזאת, ליתן תורה בפרסום או עכ"פ מי מהם **מראש הגידה** בינו לבין עצמו תורה ומצות כאלה אף שלא השמיע בפרסום (וזה מגביל נגד מ"ש לא מראש בסתר דברתי, אבל מי השמיע זאת מקדם, לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני, אבל מי מראש הגידה) **הלא אני ה' ואין אלהים מבלעדי,** ר"ל מה שדברתי התורה בפרהסיא כמ"ש לא מראש בסתר דברתי זה עד כי אין אלהים מבלעדי כמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך וכו'. כי במ"ת ראו זה בעצמם, כמ"ש אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו. ומה שלא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני רק המצות כולם באו להשלים את האדם באמונות ודעות ובמעשים כנזכר לעיל, מזה נודע **כי צדיק ומושיע אין זולתי,** רק אני נתתי מצות להצדיק ולהושיע את האדם כמ"ש אני ה' דובר צדק מגיד משרים, לכן. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות | **מי השמיע זאת מקדם מאז הגידה.** כ"כ למעלה (כי הקדם הוא רק בערך המתאחר, אמנם מאז תציין זמן עבר בלתי מוגבל. נכון כסאך מאז, קדם מפעליו מאז, מאז, מוסיף על קדם. והנה המגיד קודם אל המשמיע המגיד יגיד העתיד, ואחריו יבא המשמיע לפרסמו לרבים, כמ"ש למעלה (מ"א כו) אף אין מגיד (והוא ראשון המודיע העתיד) אף אין משמיע לפרסמו, ופה יאמר בהפך מי השמיע ופרסמו מקדם טרם בא, ומוסיף ולא זאת כי גם מי מאז הגידה. וע"כ אמר מאז כי ההגדה תהיה לרוב בזמן ישן נושן אבל ההשמעה והפרסום לא יתהווה לרוב רק אם זמן הדבר קרוב : (מלבי"ם באור המלות)

לכב | פְּנוּ אֵלַי וְהוֹשְׁעוּ כָּל אַפְסֵי אֶרֶץ כְּפִי אֲנִי אֵל וְאִין עוֹד:

רס"י | פנו אל. והניחו פסילכם כל אפסי ארץ וכך תושעו : (רס"י)

מצודת דוד פנו אלי. אתם העכו"ם היושבים בקצות הארץ פנו אלי להאמין בי ואז תהיו נושאים כי אני אל והכל בידי ואין עוד זולתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון פנו. מלי הפנה וסבוב : אפסי ארץ. קצות הארץ כי בקצה הארץ כאלו אפס וכלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פנו אלי, אתם כל אפסי ארץ למה תפנו אל האלילים, הלא מהם לא תשיגו ישועה, לא תשועת הגוף ולא תשועת הנפש, אלי פנו ואז תושעו כי אני אל ואין עוד ואך אני ביכלתי להושיע, אולם בל תחשבו כי לא תוכלו לפנות אלי כי לא אקבל אתכם ולא נתתי התורה והמצות רק לישראל, לכן אמר. (מלבי"ם באור הענין)

כג בִּי נִשְׁבַּעְתִּי יֵצֵא מִפִּי צְדָקָה דְבַר וְלֹא יָשׁוּב כִּי לִי תִכְרַע כָּל בְּרֵךְ תִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן:

רס"י **זי נשבעתי.** וינח מפי לדקה לקבל כל הקנים אלי דבר דברתי ולא יקוב מהו הדקה אשר ינח מפי כי לי תכרע כל ברך ואני אקבלם כענין שנאמר כי אז אהפוך אל עמים וגו' (לפניה ג) : (רס"י)

מצודת דוד **בי נשבעתי.** הריני נשבע בי אשר יצא מפי דבר צדקה ואמת : **דבר.** מוסב על יצא מפי לומר יצא מפי דבר ולא ישוב הדבר ההוא רצה לומר לא אחזור בי והוא כפל ענין במ"ש : **כי לי תכרע.** וזהו הדבר היוצא אשר בימים העתידיים יכרעו כל הברכים לי ולא לעכו"ם כי כולם יקבלו עול מלכותי עליהם : **תשבע.** מוסב על מלת לי לומר לי תשבע כל לי לקבל אותי לאלוה ולהאמין בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תכרע.** מלי כריעה : **ברך.** מלי ברכים והם פרקי הרגלים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **א. בי נשבעתי.** שנשבעתי בשמי הגדול ולא אחזור משבועתי. **ב. כי יצא מפי צדקה** גם זולת השבועה הלא גם אם רק יצא מפי, הלא יצא מפי צדקה וכל דבר צדקה וחסד אשר הבטחתי אף בלא שבועה איני משנה בשום אופן (כי הדבר שיגיד לרעה ישנה אם ישובו העם בתשובה לא הדבר שיגיד לטובה כמ"ש כי"פ) וא"כ הלא הוא **דבר ולא ישוב** ולא ישתנה בשום אופן. והוא שנשבעתי אשר לי **תכרע כל ברך**, שאקבל את כל העמים תחת אמונת האמת, עד שכל ברך תכרע לי. ולא לבד לפרקים, רק לי **תשבע כל לשון**, שכולם יקבלו על עצמם בשבועה לעבוד אותי ולא לאל אחר, וא"כ פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ : (מלבי"ם באור הענין)

לכד אָךְ בִּיהוּהָ לִי אָמַר צְדָקוֹת וְעַז עֲדִיו יְבוֹא וַיִּבְשׂוּ כָּל הַנְּחָרִים בּוֹ:

רס"י אָךְ בַּה' לִי אָמַר. הַמִּקְרָא זֶה מְסוּרָס וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ אָךְ לִי בַה' אָמַר לְדָקוֹת וְעוֹז אֲעִ"פּ שְׂכָל הַגּוֹיִם יִסְתַּחֲחוּ לִפְנֵינוּ אָךְ לִי לְצַדִּיק כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל בַּה' הוֹבִטָה לִי לְדָקוֹת וְעוֹז וְלֹא יִצְאוּ מִכַּחֲסֵי תוֹרָה לְחַלֵּל כְּבוֹדִי : עֲדִיו יְבוֹא וַיִּצְטַן וְגו'. כָּל הַנְּחָרִים בַּה' יִצְאוּ עֲדִיו לְהַתְחַרֵּט עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּחַיֵּיהֶם וַיִּבְשׂוּ : הַנְּחָרִים. הַמִּתְגַּרִּים : (רס"י)

מצודת דוד אָךְ בַּה'. זֶהוּ מֵאִמַר הַנְּבִיא שֶׁאִמַר אָךְ שְׂכָל הָעֲכוּוֹ"ם יֵאֱמִינוּ בַה' אָךְ הֲרִינִי נִשְׁבַּע בַּה' אֲשֶׁר לִי לְיִשְׂרָאֵל לְבַד הַבְּטִיחַ וְאִמַר צְדָקוֹת וְעוֹז ר"ל הַצְדָּקוֹת וְהָעוֹז שִׁיְהִיו לְיִשְׂרָאֵל יִהְיוּ מִיּוֹחֲדָת וְלֹא יִהְיוּ בְּעֶרְךְ אֶחָד עִם שֶׁל הָעֲכוּוֹ"ם : עֲדִיו יְבוֹא. כָּל אֶחָד מֵהָעֲכוּוֹ"ם יְבוֹא לְיִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת סוֹר לְמִשְׁמַעְתּוֹ וְכָל הַכּוֹעֲסִים בּוֹ לְשַׁעֲבֵר יְבוֹשׂוּ אַז : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְעוֹז. עֲנִין חוֹזֵק : עֲדִיו. אֱלֹו כִּמּוֹ תִּגַּע עֲדִיךְ (אִיּוֹב ד) : הַנְּחָרִים. מִלִּי חֲרוֹן כַּעַס וְכֵן בְּנֵי אֲמִי נִחְרוּ בִּי (ש"ה א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אָךְ, אֹמַר הִנֵּה הִ' נִשְׁבַּע לְקַבֵּל כָּל הָעֲכוּוֹ"ם אֶל אֲמוֹנַתּוֹ הָאֲמִתִּית, רַק יִהְיֶה הַהִבְדָּל בֵּין עַם הִ' וּבֵינֵם, בְּדַבַּר אֶחָד, כִּי בַה' לִי אָמַר צְדָקוֹת וְעוֹז, שִׁיעוֹר הַכְּתוּב אָךְ אָמַר, בַּה' (יִהְיֶה) לִי צְדָקוֹת וְעוֹז, ר"ל לִי לְיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה בַה' בֵּין צְדָקוֹת בֵּין עוֹז, שְׁחוּץ מִמָּה שִׁיְהִיה לִי צְדָקוֹת עֵינִי שֶׁנֶּעְבֹּד אוֹתוֹ וְנִשְׁמָר מִצְוֹתָיו יִהְיֶה לָנוּ גַם עוֹז, וְהוּא שֶׁלֹּא נְבוֹא בְּתוֹרַת חֶסֶד כְּאֲשֶׁר יְבוֹאוּ הָעֲכוּוֹ"ם, רַק נְבוֹא בְּעוֹז וְכַח, יִהְיֶה הַהִבְדָּל בֵּינִי וּבֵינֵם. וּמִבְּאֵר דְּבָרָיו כִּי עֲדִיו יְבוֹא וַיִּבְשׂוּ כָּל הַנְּחָרִים בּוֹ הָעֲכוּוֹ"ם אֲשֶׁר נִחְרוּ בּוֹ עַד הִנֵּה וְהַכְּחִישׁוּ בְּאֱלֹהוֹתוֹ, הֵן גַּם הוּא עֲדִיו יְבֹא לְעַבְדּוֹ, אֲבָל יְבוֹשׂוּ מִמָּה שֶׁנִּחְרוּ בּוֹ עַד הִנֵּה, אֲבָל. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אָךְ בַּה', הַתְּחַלֵּף סִידוֹר הַמְּלֹוֹת וְכִמּוֹהוּ רַבִּים, וְגַם י"ל בַּה' שְׁבוּעָה לְעוֹמֵת שֶׁאִמַר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי אֹמַר אָךְ בַּה' לִי אָמַר, לִי אָמַר בְּשְׁבוּעָה בַה', כִּי לִי צְדָקוֹת וְעוֹז. וְלִכֵּן הַתְּחַלֵּף לְהוֹרוֹת בִּי הַכּוֹנוֹת. וְכֵן אָמַר עֲדִיו יְבוֹא וַיִּבְשׂוּ, יַחִיד וּרְבִים, כְּאֹמַר הֵם יְבוֹאוּ יַחִידִים יַחִידִים כְּאֲשֶׁר יִתְגַּנֵּב הָעַם הַנְּכַלְמִים בְּשׁוֹבֵם בְּמִלְחָמָה, אֲבָל בַּה' יִצְדָּקוּ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל : (מלבי"ם באור המלות)

לכה בִּיהוּהָ יְצַדְּקוּ וַיִּתְהַלְּלוּ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל:

רס"י **זה' ילדקו ויתהללו.** זהבטחת מסען אהבתו ימלאו לדקה ויתפארו
במעוז. ויתהללו. פרוונטי"ר זלע"ז : (רס"י)

מצודת דוד **בה' יצדקו.** בהבטחת משען ה' ימצאו ישראל צדקה ויתהללו
מפי כולם על שהשכילו לדעת מעולם שה' הוא האלהים ודבקו בו : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **ויתהללו.** מל' הלול ושבח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל,** שהם מלבד
שיצדקו בה' ע"י מעי"ט שיעשו, עוד יתהללו על שלא הכחישו בו מעולם,
לא העכו"ם שיבושו : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-מו

א **כָּרַע בַּל קָרַס נְבוּ הָיוּ עֲצָבֵיהֶם לַחֲיָה וְלִבְהֶמָה נִשְׁאַתִּיכֶם עֲמוּסוֹת**
מִשָּׂא **לְעֵיפָה:**

רס"י **כרע כל קורס נבו.** אלהותיהם של צבל כרעו קרסו ל' שחוק של
עכו"ם הוא כמי שיס לו חולי מעים ואינו מספיק ליסב על מוסב זה"כ
עד שהוא נתרז : **כרע כל קורס נבו איסקרופי"ר זל.** קונקיא"ה נבו. כך
שמעתי משמו של רבינו גרסום מאור הגולה : **היו עזביהם.** כלמי אורתם
של צל ונבו היו לחיה ולבהמה נדמו להיות כחיה וכבהמה שמזהימין
ומלכלכין עצמן ברעי שלהם : **נשואותיכם עמוסות משא.** רעי שמעיהם
כבדות הם לעמוס כמשא לאדם עיף לפיכך קרסו כרעו יחדיו הקריסה
עם הכריעה :

מצודת דוד **כרע בל.** עתה שב לצחוק על הפסילים ואמר כשנלכדה בבל כרע
בל על ברכיו ונפל לארץ ולא הציל את עצמו : **קורס נבו.** כפף קומתו
להיות מוטה לארץ : **היו עזביהם.** הטעינו את העצבים על החיות ועל
הבהמות להוליכם בגולה : **נשואותיכם עמוסות.** הבהמות הנושאות
אתכם המה עמוסות יותר מדי והנכם משא כבד על הבהמה העייפה :

מצודת ציון **בל. נבו.** שמות גלולים של בבל : **קורס.** ענין כפיפה והוא מל' קרסי זהב (שמות כ"ז) שהיו כפופים בראשיהם לתחבם בלולאות : **עצביהם.** כן יקראו הגלולים ע"ש שמעציבים לב עובדיהם צועקים אליהם ואינם נענים : **עמוסות.** ענין הטענת משא כבד וכן אבי העמיס עליכם (מ"א י"ב) : **לעיפה.** מלשון עייפות ויגיעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כרע בל,** אומר האיש הכורע לאליל בל, והקורס וכופף עצמו לפני אליל נבו, הלא האנשים האלה, **עצביהם היו לחיה ולבהמה,** הלא נשתנה דמות פני האנשים האלה ונעשה חיה ובהמה, שאחר שמשתחווים לאלילים נבזים כאלה אין להם דמות ועצב אדם כלל, וכבהמה יחשבו, **נשאתיכם,** אומר אליהם, הלא האלילים שאתם נושאים על שכמכם, הלא הם **עמוסות** עוד במשא כבד אשר היא **משא** להע"א **העיפה,** ואתם נושאים האליל עם המשא העמוס עליו, מן תכשיטיו וכליו שנתנו עליו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קורס.** כופף ראשו כקורסים, עצביהם יבוא גם על תואר האדם ודמותו העצב נבזה נפוץ (ירמי' כב) ידיך עצבוני (איוב יו"ד ח' לפי פרושי). **היו לחיה,** פעל היה הנקשר עם למ"ד, יורה לרוב על התהפכות דבר אל דבר. והיו לדם ביבשת : **נשאתיכם, עמוסות,** יש הבדל בין משא ובין עמס, שפעל עמס מורה תמיד על משא שאחר מניח עליו בע"כ, ובא בעצם על הנחת משא על הבהמה. ויעמוס איש על חמורו. וממנו על האדם כשאחר עומסו עליו, אביך העמיס עלינו עול כבד, לכן על נשיאת האדם את הפסל אמר נשואותיכם, ועל המשא שעל הפסל שאינו נושא רק עמוס, אמר עמוסות : (מלבי"ם באור המלות)

בַּ קָרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מִלֵּט מִשָּׂא וְנִפְשָׁם בַּשְּׂבִי הִלְכָה: (פ)

רש"י **לֹא יָכְלוּ מִלֵּט מִשָּׂא.** להפליט הוצאה שצמעהים כשאר המוציאין כהוגן : **מִלֵּט.** ל' הוצאה ממקום בלוע וכן (לעיל לד) שמה קננה קפוז ותמלט, הוציאה ביצתה וכן (לקמן סו) והמליטה זכר ויונתן לֹא תִירָגַם כֵּן הַמִּקְרָאוֹת הַלְלוּ :

מצודת דוד **קורסו כרעו יחדיו.** כל העצבים יחד כפפו קומתם וכרעו על ברכיהם ולא יכלו למלט את עצמם מן המשא לבל לשאתם בגולה : **ונפשם.** הם עצמם הלכו בשבי וכאומר ואיך אם כן יוכלו להציל את העובדים להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מלט**. ענין הצלה : **ונפשם**. כמו וגופם וכן ורקה נפשו (לעיל כ"ט)
: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כרעו**, הנה עתה שהלכו עובדי האלילים האלה בל ונבו לגולה עם אליליהם, ונשאו את אליליהם על שכמם, הנה הגם **שכרעו קרסו יחדו** והשתחוו אל האלילים שיושיעו אותם, בכל זאת **לא יוכלו מלט משא** לא יכלו להושיע למו לכל הפחות שימלטו אותם מלשאת המשא הכבד הזאת שהוא האליל עם המשא העמוס עליו, כי לא לבד שלא הושיעו למו מאויביהם היו מוכרחים לשאת את עצביהם עמהם, **ונפשם** של האלילים **בשבי הלכה** עם עובדיהם ולא יכלו להציל אי"ע עכ"פ משבי:
(מלבי"ם באור הענין)

ג **שמעו אלי בית יעקב וכל שארית בית ישראל העמסים מני בטן הנשאים מני רחם:**

רס"י **העמוקים מני בטן**. מאז נולדתם צבית לבן הארמי עמסתי אתכם על זרועותי כי מאז עמדו עליכם עכו"ם ככל דור ודור ולא כעכו"ם שהיו עומקים ונושאים את אלהיהם כמו שאמור למעלה אבל אתם עמוקים ונושאים **בזרועותי** : (רס"י)

מצודת דוד **שארית בית ישראל**. כי עשרת השבטים כבר גלו והיו רובם : **העמוסים**. הטעונים עלי מאת צאתם מבטן ולפי שאמר למעלה שהעצבים יהיו עמוסים על הבהמות לזה אחז במשל מהאומן הנושא את היונק שהוא נושאו ואינו נושא ור"ל שהוא מעולם בעזרתם. הנשואים וכו'. כפל הדבר **במ"ש** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שארית**. שיור : **מני**. מן והיו"ד נוספת : **הנשואים**. מלי משא : **רחם**. רחם האשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שמעו**, אבל לעומת זה **שמעו** נא אתם **בית יעקב** שהוא ההמון מן עשרת השבטים, **וכל שארית בית ישראל**, שהוא הפליטה הנשארת משבט יהודה ובנימין, אתם הם **העמסים מני בטן**, אתם אינכם נושאים רק נשואים מן אלהיכם. ומדמה נשיאת ה' אותם כאשה הנושאת את פרי בטנה שתחלה נושאת אותו בבטן בתשעה ירחי העיבור, ואח"כ בצאתו מרחם אחרי שנולד, נושאת אותו על ידיה, ועז"א הנשואים **מני רחם** וכו' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **העמסים מני בטן הנשאים מני רחם**. הבטן מציין היות הולד בתוך הבטן בירחי לידה, והרחם מציין פטר רחם עת יציאתו,

וכן אמר עליך השלכתי מרחם, (היינו מעת הלידה, ומוסיף) מבטן אמי אלי אתה (מעת העבור) (תהלות כב יא) זורו רשעים מרחם (ומוסיף לאמר כי עוד) מבטן תעו דוברי כזב (שם נח ד'), וכבר כתבתי כי פעל מעמס בא רק על משא שהונחה ע"י אחרים בבלי דעת, וע"ז על מני בטן אמר העמוסים, כי הטפה הונחה שם שלא מדעת האם, ועל מני רחם אמר נשואים, כי תשא האם את היונק מדעתה ומעצמה: (מלבי"ם באור המלות)

זד **ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל**
ואמלט: (o)

רפ"י ועד זקנה. אשר זקנתם וכלה כחכם שאין לכם זכות אני הוא ברחמי וצמדת טובי להוסיעכם ולעמוס ולשאת למלט לפי שאמר על יראתם שהיא נסבלת וגם משאה אינה יכולה למלט אמר אני הסובל אחרים ואת משאם
מלט : (רפ"י)

מצודת דוד ועד זקנה. כמו שנשאתי אותם מעת צאתם מבטן כן אשא אותם עד הזקנה ועד ימי השיבה אסבול אותם על שכמי ר"ל כמו שהייתי בעזרתם מאז כן אהיה עד עולם : **אני עשיתי וכו'.** לא כהפסילים אשר האומנים עשאוים ואף המה נושאים אותם וסובלים משאם ובבוא האויב לא יכלו למלט את עצמם כי אני עשיתי את ישראל ואני אשא אותם ואסבול משאם ר"ל אהיה בעזרתם ואמלטם מן האויב בבואו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שיבה.** הוא יותר מהזקנה : **אסבול.** ענין טעינת משא וכן יסור סובלו (לעיל י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועד זקנה, יאמר אבל נשיאת ה' את בניו לה יתר שאת מנשיאת ההורים את ילדיהם, כי הם לא ישאו את בנייהם רק עד אשר יגדלו אבל אח"כ ישוב הדבר בהפך, כי אחר שיגדלו הבנים ויזקנו ההורים, אז ישאו הבנים את אבותיהם להספיק להם כל צרכם, אבל אני **עד זקנה אני הוא** הנושא לא אתם, וגם **עד שיבה** שהוא יותר מזקנה אני **אסבל** אתכם ואתם לא תסבלו אותי, **אני עשיתי** אומר במליצתו הנה האלילים ינשאו מן עובדיהם יען שעובדיהם עשו אותם ולכן הם צריכים לישא אותם כי הם מעשה ידיהם, אבל אנכי הלא **אני עשיתי** אתכם לכן **אני אשא** מעשה ידי ואני אסבול כל צרכיהם ואמלט אותם מכל פגע, וא"כ : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **זקנה, שיבה.** שיבה אחר הזקנה, ואני זקנתי ושבתתי : (מלבי"ם באור המלות)

לְהַלְמֵי תְדַמְיוּנִי וְתִשְׁווּ וְתִמְשְׁלוּנִי וְנִדְמָה:

רש"י ותמשלוני. כמו (איוב ל) ואתמשל כעפר ואפר ל' דמיון : ונדמה. ונהיה אני והוא דומין זה לזה : (רש"י)

מצודת דוד למי תדמיוני. אל מי תדמו אותי ותאמרו שאני שוה לו : ותמשלוני ונדמה. אל מי תמשילו אותי ונהיה דומים אני והוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון תדמיוני. מל' דמיון : ותשוו. מל' השואה : ותמשלוני. ענין דמיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למי תדמיוני ותשוו, הדמיון הוא רק במקצת הדבר אבל ההשוואה הוא בכל עניניו, והמשל הוא עוד פחות מן הדמיון, כי ימשילו דבר לדבר הגם שלא ידמו זה לזה בשום תואר, רק שיהיה ייחוס חיצוני ביניהם, אומר למי תדמיוני ותשוו, אם תדמיוני למצוא איכות מה מצורף ביני ובין האליל הכי תשוו הכי ישוה האיכות הזאת באמת בכל פרטיו, ומוסיף לאמר גם אם רק תמשלוני לתפוס משל חיצוני מן האליל על אודותי, הכי ידמה המשל הזה? ואיך אפשר שידמה, הלא הם. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תדמיוני, ותשוו תמשלוני, ונדמה. הדמיון הוא יותר מן המשל, שמדמה מקרי הדבר עצמו באיכות או בכמות שהם מקרים מתדבקים, והמשל יחבר שני דברים ע"י מקרי המקרה, שני דברים שקרה להם שינוי אחת במקריהם, והציגני למשול עמים (איוב יז). תשימני משל בגוים (תהלות מד) יהיה שינוי המקרה שקרה לאיוב וישראל, שהוא שינוי הגדולה והצלחה מטוב לרע, משל אל כל שינוי מצב ומדרגה מטוב לרע. אבל הדימוי ידמה שני דברים ע"י המקרים הנמצאים בם. אל מי דמית בגדלך (יחזקאל לא) דמיון הכמות, לא דמה אליו ביפיו (שם) דמיון האיכות. אבל ההשוואה צריכה להיות בכל הדבר. ואצל ה' יהיה הדמיון אם רוצים להדמות דבר אליו בעצמו לאחד מתואריו, והמשל הוא אם ידמו פעולות איזה נושא אל פעולותיו. שהם התנועות שהתנענע להוציא מעשהו עם תנועת אחד מנבראיו לפעול ולעשות. עפ"ז אומר לא תוכל לדמות אותי, שהוא המקרים והתוארים שלי כי אין לי תוארים ומקרים, ולא להמשיל מקרי המקרה שהם שנוייהם בזמן ובמקום כי איני משתנה, ואין פה מקומו להאריך יותר : (מלבי"ם באור המלות)

וְהַזְלִים זָהָב מְכִיס וְכֶסֶף בְּקִנְיָה וְשָׂקְלוּ וְשָׂכְרוּ צוּרָף וְיַעֲשֶׂהוּ אֵל יִסְגְּדוּ אֵף וְשִׁתְּחוּהוּ:

רפ"י הזלים זהב מכיס. ל' יזלו מים (תהלים קמז) : בקנה יסקולו. הוא קנה המאזני' שקורין פלוי"ל בלע"ז : (רפ"י)

מצודת דוד הזלים. אתם העכו"ם השופכים זהב מן הכיס ושוקלים כסף בקנה המאזנים ושוכרים צורף ועושים אל וישתחוו אליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הזלים. מל' הזלה ושפיכה וכן וזלו מים (תהלים קמ"ז) : מכיס. ענין אמתחת ושק : בקנה. הוא כעין מטה ובו תולים מאזני המשקל : ישקולו. מל' משקל : ישכרו. מל' שכר : יסגדו. ענין השתחואה אלא שקטנה הימנה וכן יסגד לו (לעיל מ"ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הזלים זהב מכיס, והם עושים אליליהם, ואיך ימשלו לבורא כל. והדלתות מגבילים, הזלים זהב מכיס ישכרו צורף, וכסף בקנה ישקלו ויעשהו אל. כי שכירות האומן והפועל ישלמו מכיס בדנרי זהב שהם מטבעות היוצאים בהוצאה ונתונים בכיס. ועשיית הפסל עצמו יעשו מחתיכות כסף, וישקלו החתיכות לדעת משקלם. יסגדו אף ישתחוו הסיגוד אינו לשם אלהות רק לשם סגולה, וההשתחואה הוא לשם אלהות ומוסיף יסגדו במה שחושבים את הפסל כטלמסאות להוריד השפע ע"י פעולת הסגידה שיעשו כנגדו, ויותר מזה כי אף ישתחוו כי יחזיקוהו לאלוה (כנ"ל מ"ה י"ז), והיה להם לדעת שהלא הם שכרו הצורף והם נתנו המתכות למלאכה ואיך יחשבוהו לאלהות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יסגדו אף ישתחוו. ע"י למעלי (מד, טו יט) : (מלבי"ם באור המלות)

גז וְשָׂאֵהוּ עַל כָּתֵף יִסְבְּלֵהוּ וְיַנְיְחֵהוּ תַּחְתָּיו וְיַעֲמֵד מִמְּקוֹמוֹ לֹא יִמִּישׁ אֵף יַצְעֵק אֵלָיו וְלֹא יַעֲנֶה מִצָּרְתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנּוּ: (o)

מצודת דוד ישאווהו. כל אחד נושא האל וסובל משאו על כתפו : יניחוהו. ואם מניחו במקומו יעמוד שם ולא יסיר ממקומו : אף יצעק. אף אם הוא צועק אליו בקול גדול לא יענה ולא יושיענו מצרתו וכאומר היש סכלות גדול מזה להאמין בדבר שאין בו ממש : (מצודת דוד)

מצודת ציון יסבלוהו. מל' סבל ומשא : תחתיו. במקומו וכן וישבו תחתם (יהושע ה) : ימיש. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות טו) : יענה. מל' עניה ותשובה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ישאהו, וגם יראו כי ינשא עליהם **על כתף** והם **יסבלהו** כי משא כבדה ואינו נושא את עצמו. וגם **יניחהו תחתיו ויעמד**, ואיך יהיה אלוה הלא מגדר האל שלא יתקומם במקום, ויותר מזה כי **ממקומו לא ימיש** ואין לו שום הרגש ותנועה, וגם לא יוכלו לאמר כי הגם שיש בו חסרונות אלה מ"מ ישיגו ממנו התועלת שימלא בקשתם, כי הלא המה רואים שאם **יצעק אל הפסל לא יענהו**, וגם לא יוכלו לאמר שמ"מ הגם שאינו עונה בדברים, הוא מושיע בסתר בכחו, כי הלא רואה **כי מצרתו לא יושיענו**, וא"כ : (מלבי"ם באור הענין)

זָכְרוּ זֵאת וְהִתְאַשְׁשׁוּ הַשִּׁיבוּ פִּוְשָׁעִים עַל לֵב:

רש"י זכרו זאת. אֲשֶׁר אֲנִי חֹפֵץ לֹמַר : וְהִתְאַשְׁשׁוּ. וְהִתְחַזְּקוּ כִּמוֹ לְאַשְׁקִי קִיר חֲרָשֶׁת (לְעִיל טוֹ) : הַשִּׁיבוּ פִּוְשָׁעִים עַל לֵב. וְמֵה אֲנִי אֹמֵר לָכֵס לְזִכּוֹר וְלִהְיֶיב עַל לֵב : (רש"י)

מצודת דוד זכרו זאת. דבר התוהו שיש בפסילים : **והתאוששו.** התחזקו לקנות לב : **השיבו.** אתם הפושעים בי תנו לב על הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון והתאוששו. התחזקו כבנין היסוד כמו לאשישי קיר חרשת (לעיל ט"ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין זכרו זאת, מה שאמרתי בגנאי הפסל, **והתאוששו** היו אישים ואנשים, נגד מ"ש תחלה היו עצביהם לחיה ולבהמה, אומר היו אנשים לא בהמות, אתם **הפושעים השיבו על לב** אם רק תשיבו על לבכם בקל תראו אולתכם, אבל לעומת זה. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות והתאוששו, מלשון איש, ונכפלה למ"ד הפעל שזה מצוי לרוב. **השיבי על לב,** מורה ההתבוננות היותר קטן, ולא ישיב אל לבו (למע' מד) : (מלבי"ם באור המלות)

זָכְרוּ רֵאשֹׁנוֹת מַעוֹלָם כִּי אֲנֹכִי אֵל וְאִין עוֹד אֱלֹהִים וְאַפֶּס כְּמוֹנִי:

רש"י זכרו ראשונות מעולם. אֲשֶׁר רָאִיתֶם כִּי אֲנֹכִי אֵל וְאִין עוֹד, אֲנֹכִי אֱלֹהִים וְאַפֶּס כְּמוֹנִי : (רש"י)

מצודת דוד זכרו. תנו לב לזכור הנפלאות הראשונות שעשיתי מימות עולם

דוד (מצודת) :

מצודת ציון ואפס. ענינו כמו לא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין זכרו ראשונות מעולם, הנסים והגבורות שעשיתי אני מימות עולם שמהם יתברר לכם כי אנכי אל ואין עוד אלהים הפך מן האומרים שיש עלות ועלולים רבים משפיעים ומקבלים, וגם תראו כי אפס כמוני, הפך דעת המשנים. כי אנכי. (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּמְגִּד מְרֵאשִׁית אַחֲרֵית וּמִקֶּדֶם אֲשֶׁר לֹא נַעֲשׂוּ אֵימַר עֲצָתִי תִקּוּם וְכָל חֶפְצִי אֶעֱשֶׂה:

רפ"י מגיד מראשית אחרית. גלות מלכים וגאולתה הודעתי צבין הצתרים לפני היותה : (רפ"י)

מצודת דוד מגיד. אני מגיד אחרית הדבר מראשיתו : ומקדם. ומלפנים אגיד דברים אשר לא נעשו עדיין אף ראשית הדברים : אומר וכו'. אומר אני עצתי תתקיים כי אין ביד מי לבטלה : וכל חפצי אעשה. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מגיד מראשית אחרית, ר"ל כי המעשים שיעשה הי' יהיו בשני פנים, א. עפ"י חקי הטבע אשר גבל, ועפ"י הסבות הראויות אל המסובבים מהם, ועז"א מגיד מראשית אחרית שהוא המגביל חקי הטבע ותהלוכותיה, ובראשית הדבר שהוא בעת הוחל הסבה יגיד את אחריתו שהוא אשר יסתבב ממנו לפי חקי הטבע אשר חקק. ב. מה שיעשה למעלה מן הטבע מעשים הבלתי נתלים בשום סבה מן הסבות, ועז"א ומקדם אשר לא נעשו כי גם יגיד הדבר מקדם, קודם שהוחל סבתו הגם שלא נעשו הסבות כלל, כי יעשה אותות ומופתים הבלתי משתלשלות מן סבותיהם, רק הוא אמר ויהי, ומבאר דבריו במאמרים מגבילים, לעומת מ"ש מגיד מראשית אחרית, אמר עצתי תקום, שאז אני אומר שתקום עצתי, היא העצות שיעצתי בהנהגת העולם עפ"י החקים שקבעתי אומר אני שיתקיימו. ולעומת מ"ש ומקדם אשר לא נעשו כי אז כל חפצי אעשה אעשה כפי שאחפוץ, לא כפי העצה והטבע המוגבלת רק כפי החפץ למעלה מן חקי הטבע : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מראשית, מקדם, פרשתי למעי' (מג כח) : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּאֶר מִמְזַרְח עֵיט מֶאֶרֶץ מֶרְחֵק אִישׁ עֲצָתוֹ אֶף דְּבַרְתִּי אֶף

אָבִיאָנָה יִצְרָתִי אָף אַעֲשֶׂנָה: (o)

רפ"י קורא ממזרח עיט. מארץ ארם שהיא במזרח קראתי לי את אברהם להיות נמלך בעלתי: עיט כמו התיב עטה וטעם (דניאל ב) אחיעטו כל סרכי מלכותא (סס ו) וגם יש לפותרו כל' עוף קראתי למהר אחרי כעוף הפורה ונודד ממקומו: מרחק. קראתי לאיש עלתי ועמו יעלתי בין הצתרים ד' גליות כמו שפורש בצראשית רבה והנה אימה חשיכה גדולה וגו': אף דברתי. עמו הגליות וגאולתן אף אביאנה: (רפ"י)

מצודת דוד קורא. אני הוא קורא את העיט לבא ממזרח ר"ל אעיר לב כורש היושב במזרח של בבל ומהרה קל יבוא כעוף הפורח: איש עצתי. הוא כורש שיעשה מה שיעצתי על בבל וכפל הדבר במ"ש: אף דברתי. הדבר הזה דברתי טרם בואה: יצרתי. את הפורעניות הזאת על בבל: (מצודת דוד)

מצודת ציון עיט. כן יקרא העוף הדורס כמו וירד העיט על הפגרים (בראשית ט"ז): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קרא מבאר כי אני הקורא את העיט שהוא העוף הטורף והדורס ממזרח שהוא כורש שקראתיו מארץ פרס לטרוף את בבל, וגם קראתי מארץ מרחק איש עצתי בצד האחר קראתיו שיהיה איש עצתי, שימלא את עצתי בתשועת ישראל ויתן להם רשות לבנות הבית, (נגד האי אמר ממזרח של בבל, ונגד הבי אמר מארץ מרחק, כי הוא רחוק מארץ ישראל). אף דברתי ור"ל ובקריאה זו נראו שני מיני המעשים שהוזכרו בכתוב הקודם. א. עפ"י חקי הטבע שאז לא יצרתי דבר חדש רק דברתי מה שעתיד לבא אף אביאנה, ב. למעלה מן הטבע שבו יצרתי יצירה חדשה אף אעשנה וגמרתי את היצירה הלז שהוא הנס, וא"כ. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יצרתי אף אעשנה, התחלתי וגמרתי כנ"ל (מה ז') (מלבי"ם): באור המלות

יְבִי שְׁמֵעוּ אֵלַי אֲבִירִי לֵב הַרְחֹקִים מִצְדָּקָה:

רפ"י אבירי לב. אקר אמלתם לבנכם ונדבקתם צי: הרחוקים מלדקה. אקר ארכו לכם הימים ולא הראיתי אתכם לדקתי לגאול: (רפ"י)

מצודת דוד אבירי לב. הם אנשי בבל שהם אבירי לבב ואכזרים על ישראל

ורחוקים המה מעשות להם צדקה וחסד : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין שמעו אלי, אתם בני בבל שאתם **אבירי לב** ואכזרים, ואתם **רחוקים מצדקה** כי הצדקה אשר היא קרובה כמ"ש קרבתי צדקתי לא אליכם היא קרובה כי אתם רחוקים ממנה, ומה תועיל לכם שהצדקה קרובה אם אתם רחוקים, אך למי יועיל? אומר. (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּגַּד קִרְבֹּתִי צְדָקָתִי לֹא תִרְחַק וּתְשׁוּעָתִי לֹא תֵאָחֵר וְנִתְּתִי בְצִיּוֹן תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל תִּפְאֶרְתִּי:

רש"י קרבתתי כדקתי. מעתה ולא תרחק : (רש"י)

מצודת דוד **קרבתתי**. הנה אני קרבתי צדקתי לישראל ולא תרחק מהם : **ותשועתי**. קרבתי תשועתי ולא תאחר לבוא : **לישראל תפארתי**. ר"ל התשועה אתן לישראל שהם עם תפארתי כמ"ש ובישראל יתפאר (לעיל מד) : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **קרבתתי צדקתי לא תרחק**, הצדקה היא שיכפר ה' עונות ישראל ויחשב להם זכויותיהם היא קרובה, ועיי"כ **תשועתי לא תאחר** כי עיי הצדקה תבא הישועה, (בשגם שהישועה י"ל זמן לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם ולא תאחר את הזמן הקצוב כי זה גדר פעל אחר) אבל לא לכם תהיה הצדקה רק **ונתתי בציון תשועה לישראל** שאני מתפאר במעשיהם הטובים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צדקתי**, ישועתי, עיי גדרם לקי (נט י"ו), ופעל אחר נבדל מן מהמה, בושש, כי פעל אחר מורה שמאחר זמן קבוע כמ"ש במק"א, לכן אמר ישועתי המובטחת לא תאחר לכל הפנים את הזמן שהיא עת הגאולה : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה

פרק-מז

א רְדִי וּשְׁבִי עַל עֶפְרַיִם בְּתוֹלַת בֵּית בְּבֶל שְׁבִי לְאַרְצָא אִין כְּסָא בֵּית כְּשָׁדִים כִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ לְךָ רַכָּה וְעַנְגָּה:

רש"י **אינ כסא. אינ מלכות : כי לא תוסיפי. שיקראו לך עוד רכה וענוגה**
(רש"י) :

מצודת דוד **רדי.** אבל אתה בבל רדי מן הכסא ושבי על העפר : **בתולת בת בבל.** קראה בתולה לפי שלא נכבשה עדיין משום אומה לבוא לרשות אחר כמו הבתולה שלא נבעלה ולא באה לרשות הבעל וכן בתולת בת צידון (לעיל כג) : **אין כסא.** לא יהיה עוד לך כסא מלוכה : **יקראו לך.** שיקראו לך רכה וענוגה ר"ל לא תהיה בעלת התענוגים כמאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בת בבל.** עדת בבל : **רכה וענוגה.** ר"ל בעלת תענוג וכן הרכה בך והענוגה (דברים כ"ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **רדי,** ישראל יושעו בציון ויתנערו מעפר, אבל את בבל **רדי ושבי על עפר.** מדמה את בבל במליצתו כבת מלך שנהרגו אבותיה, והיא יורדת מן הכסא ויושבת על עפר לקונן ולהתאבל עליהם, ואחר עבור ימי האבל מבקשת לשבת על כסא אבותיה ולירש עצר, אבל בתוך כך שללו האויבים כל מדינתה ואת העם הוליכו שבי, ואז אומרים לה **שבי לארץ** אל תעמודי מן הארץ רק שבי כבתחלה כי **אין כסא** לא נמצא כסא מלכות כלל כי המדינה חרבה ולא לבד שלא תשבי על כסא מלכות גם **לא תוסיפי שיקראו לך עוד רכה וענוגה,** כי תהיה מוכרחת מעתה לעבוד עבודות קשות למצוא חיית ידך. (והציור הזה מצייר היטב את המקרה שקרה לבבל ששרי בלשאצר המיתו את מלכם ונכבשה מדינת בבל, ובת כשדים ישבה לארץ להתאונן על מות אדניהם, אבל גם אחר עבור האבל שחשבו להקים מלך אחר, בתוך כך החריב המדינה לגמרי וכורש שם אותה שממה, והעם שהיא בת כשדים תחת שהיו רכים וענוגים התחילו לעבוד עבודת (פרך) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עפר, לארץ,** העפר מציין עפר הארץ, והוא מציין האבל ועללתי בעפר קרני, וארץ מציין הארץ הפך הכסא כנזכר לעיל (כו ה') : **רכה, וענוגה,** הרך בטבע, והענוג ע"י הרגל, וכן האיש הרך בך והענוג מאד : **בת בבל, בת כשדים,** בת בבל מציין עיר המלוכה ולכן קראה בתולה שלא נכבשה מיום הוסדה, והיא המתאבלת. ובת כשדים מציין כל הממלכה והיא אין לה כסא מלכות : (מלבי"ם באור המלות)

בב **קחי רחמים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שכל גלי שוק עברי נהרות:**

רש"י **קחי רחיים.** היא עבודה קשה כלומר השתעבדי מעתה למלכי מדי ופרס, ל"א וטחני קמח ללדה לדרך גלותך : **גלי למתך.** זרועיך ושוקיך

דברים המלומת וקשור ומכוסה : **חשפי שובל**. גלי השבילים מן המים
פעליהם כי דרך קס תלאי בגולה או גלי שוקד ועברי נהרות : (רש"י)

מצודת דוד **קחי רחים**. כדרך השבויים שעושים מלאכה כבדה : **וטחני**
קמח. אמר קמח ע"ש סופו וכן אפיתי על גחליו לחם (לעיל מד) : **גלי**
צמתך. דרך הנשים המכובדות לכסות פניהם במסוה והוא מכסה דק
ולזה אמר כשתלכי גולה תגלי המכסה ההוא מעל פניך כדרך השפחות
הבזויות : **חשפי שובל**. גלי הרגל בלכתך בדרך כי דרך האשה לכסות
הרגל ולא כן כשתלך בדרך : **גלי שוק**. כאשר תעבור הנהרות תגלי גם
השוק ולפי שהזכיר את בבל בלי נקבה אמר ענין בזיון הנקבות : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **צמתך**. הוא המסוה המכסה את הפנים כמו מבעד לצמתך
(ש"ה ד). חשפי. ענין גלוי כמו וחשופי שת (לעיל כ) : **שובל**. מלי שביל
ויאמר על הרגל ההולך בשביל וכמו שמלת פעם יאמר על הפסיעות כמ"ש
פעמי מרכבותיו (שופטים ה) וכן יאמר על הרגלים כמ"ש פעמי דלים
(לעיל כ"ו) : **שוק**. כן יקרא גובה הרגל ממעל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **קחי**, מוסיף במשל הזה כי בת מלך הרכה והענוגה
הזאת אחר שאין לה מה לאכול צריכה ליקח רחים לטחון קמח לפרנס
א"ע ומוסיף לאמר לה **גלי צמתך** מה שבגדיך קשורים בקשורים הרבה
התירי נא אותם כי לא יעשה מלאכה בבגדים מקושרים כאלה, מוסיף
לאמר גם **חשפי שובל** של הרגלים ללכת יחף בעת הצורך ויותר מזה כי
גם **תגלי שוק** בעת הצורך **לעבור נהרות**, ויותר מזה כי אחר כך גם.
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **טחני קמח**, כמו ואפה לחם, ו**צמתך** שרשו צמה והם
הקשורים, מבעד לצמתך, ו**שביל** סוף הרגל, ומזה שביל על מקום מדרך
רגל יחיד : (מלבי"ם באור המלות)

ג תגל ערותך גם תראה חרפתך נקם אקח ולא אפגע אדם: (פ)

רש"י ולא אפגע אדם. לא חזקת פני אדם לקחת נקמתו : (רש"י)

מצודת דוד **גם תראה**. כולם יסתכלו בגלוי ערותך : **חרפתך**. ר"ל ערותך
כי גלוי הערוה לחרפה תחשב : **נקם אקח**. לנקום נקמת ישראל : **ולא**
אפגע אדם. לא אקבל פגיעת אדם לבל עשות בהם נקם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תגל**. תגלה : **ערוותך**. כן יקרא דבר הראוי להתכסות : **אפגע**.
ענין בקשה ושאלה כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **תגל ערותך**, לגמרי אף שלא בעת שתעבור בנהר, כי יקרעו בגדיה וגם תראה חרפתך לכל. החוזה התרגש עת צפה מפלת בבל המרשעת, אומר, עתה **נקם אקח** ממך על כל הרעות שעשית עמדי, **ולא אפגע אדם** ר"ל לא אצטרך לבקש מן אדם שיעשה הנקמה, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ולא אפגע**, בקשה. ופגעו לי בעפרון בן צוחר: (מלבי"ם באור המלות)

ד **גאלנו** **יהוה** **צבאות** **שמו** **קדוש** **ישאל:**

רפ"י **גואלנו ה' צבאות שמו.** הנביא אומר כל זה הקב"ה עושה לגאלנו **מס** (רפ"י)

מצודת דוד **גואלנו.** מוסב על המקראות שלפניו לומר כל אלה יעשה גואלנו אשר שמו ה' צבאות וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **גאלנו שמו הוא ה' צבאות.** השליט על כל הצבאות והוא קדוש ישראל, והוא יריב ריב עמו ולא אדם: (מלבי"ם באור הענין)

ה **שבי דומם** **ובאי בחשך** **בת כשדים** **כי לא תוסיפי יקראו לך גברת** **ממלכות:**

מצודת דוד **שבי דומם.** שבי מושתק כאבל ובואי בחושך להטמן : **יקראו לך.** שיקראו לך מושלת על הממלכות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **דומם.** ענין שתיקה כמו וידום אה ; רן (ויקרא י') : **גברת.** ענין שררה **ושלטנות** : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שבי דומם**, אחר שצייר ירידת בת בבל מן העושר אל העוני, מצייר ירידתם ממלוכה, ומדמיה לממלכה שלטנת אשר תמיד לא ישכנו רגליה, ועתה אל תצפי כי עוד תשיג את גדולתך בעת מן העתים, רק **שבי דומם** וגם **באי בחשך** בל יראוך עוד איש בחוצות כי אין לך תקוה עוד, **כי לא תוסיפי שיקראו לך עוד גברת ממלכות** בשום זמן: (מלבי"ם באור הענין)

ו **קצפתי על עמי חללתי** **ונחלתי** **ואתנם בידך** **לא שמתי להם רחמים**

על זקן הכבדת עולך. על הזקנים שלא היו יכולים לסבול טורח
זקן הכבדת עולך. על הזקנים שלא היו יכולים לסבול טורח
מאד: עלך הכבדת

רס"י על זקן הכבדת עולך. על הזקנים שלא היו יכולים לסבול טורח
הכבדת עולך : (רס"י)

מצודת דוד קצפתי. כאשר קצפתי על עמי ומסרתים בידך לא רחמת
עליהם ואף על זקן מאד הכבדת העול : (מצודת דוד)

מצודת ציון חללתי. מלי חולין וגנאי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קצפתי, מדמה ענין ישראל ביד בבל, כבן חורים
שמרד באביו, ויתנהו אביו תחת יד איש בליעל להענישו, ויתן עוז ומשרה
ביד הבליעל הלז למען יכבוש את בנו וירדה בו. הנה הבליעל הלז היה לו
לשום על לבו שני דברים. א. שראוי לרחם עליו כי בן גדולים הוא ודי לו
עונש מה שהוא תחת ידו. ב. שהמשרה אשר בידו לא יארך רק כל עוד
שיקצוף האב על בנו, אבל עת יכבד עולו על הבן עד שאביו יראה בעניו
וירחם עליו הלא אז יקח את המשרה מידו. על הענין (הא') אומר הנה
אנכי קצפתי על עמי, ועיי"כ חללתי נחלתי הוצאתי את נחלתי מקדושתה
ותפארתה לחול במה שנתתים בידך, והיה לך לזכור שהם עמי ונחלתי,
היה לך לזכור כי די להם עונש במה שחללתים ואתנם בידך שפל כזה,
ואתה לא די שלא שמת להם רחמים ר"ל שלא שמת להם הרחמים
המיוחדים והראוי אליהם ביחוד מצד שהם עמי ונחלתי, כי גם הרחמים
הכוללים לא רחמת עליהם כי גם על זקן הכבדת עלך מאד נגד הטבע
שמרחמים על הזקן להקל עולו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עמי, נחלתי, עיין למעלה (יט כח) : (מלבי"ם באור
המלות)

זז ותאמרי לעולם אהיה גברת עד לא שמת אלה על לבך לא זכרת
אחריתה :

רס"י ותאמרי. כלבדך לעולם אהיה גברת ואין פורענות צא עלי והדבר
הזה השיאך עד לא שמת אלה המכות שיצואו עליך אל לבך ולא זכרת
אחריתה של רעתך שעשית : (רס"י)

מצודת דוד ותאמרי. חשבת לומר עד עולם אהיה מושלת על כולם : עד לא
שמת וכו'. עד שבעבור המחשבה ההיא לא שמת אלה הדברים על לבך
לחשוב שגם לך יקרה כמקרים : לא זכרת אחריתה. אחרית וסוף מעשה

הרשע ותשלום גמולה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ותאמרי, עתה מדבר נגד **(ענין הב')** שהיה ראוי לה לשים על לבה שהמשרה אשר בידה לא ימשוך רק כל עוד יקצוף האב במרום על בנו, ועת ירחם עליו כי יראה בעניו, תכרת ממשלתך, כי לעומת זה **את אמרת לעולם אהיה גברת מצד כחך, עד כי לא שמת אלה על לבך** לחשוב שממשלתך היא רק בחטא עם ה', **ולא זכרת** אחריתה של דבר כי לבסוף ידרוש ה' דמם מידך : (מלבי"ם באור הענין)

וְעַתָּה שְׁמַעִי זֹאת עֲדִינָה הַיּוֹשֶׁבֶת לְבֶטֶח הָאִמְרָה בְּלִבָּהּ אֲנִי וְאֶפְסִי עוֹד לֹא אֶשֶׁב אֶלְמָנָה וְלֹא אֲדַע שְׂכוֹל:

רש"י עדינה. ת"י פנקתא : ואפסי עוד. ואפס מאותי כמו אין זולתי :
(רש"י)

מצודת דוד שמעי זאת. הדבר אשר דברתי : **עדינה.** את בבל המפונקת : **אני ואפסי עוד.** ר"ל אני הגברת ואין עוד זולתי : **לא אשב אלמנה.** ר"ל לא יהרג המלך ולא יגלה העם כי במות המלך תחשב המדינה לאלמנה ובהגלות עמה תחשב שכולה מבנים : (מצודת דוד)

מצודת ציון עדינה. ענין עונג ותפנוק וכן מלא כרשו מעדני (ירמיה נ"א) : **ואפסי.** כמו ואין : **שכול.** מי שבניו אבודים קרוי שכול כמו כדוב שכול (הושע י"ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועתה לכן שמעי נא זאת, אחר שעתה הגיע הזמן יפקוד ה' את עמו. **עדינה** וכו'. השבתת הממלכה תצוייר שיסובב משני פנים, או ע"י מרד שיתהווה במדינה נגד המושל שלהם, וזה קורא אלמנה כי אז תשאר המדינה אלמנה מן מושלם, וזה יהיה ע"י שבני המדינה הם אנשי דמים וחמה, אנשי רוגז ובליעל, כי אז יפרקו עול. או יתהווה ע"י אויב חיצוני שיהרוג אנשיהם ותושבת הממלכה וזה קורא **שכול**, אמר הנה אתה חשבת כי את בטוחה משני אלה, לא יראת מאלמון שיהרג המושל, כי את **עדינה היושבת לבטח** ואין פרץ בתוך המדינה, ולא יראת מן שכול מבחוץ כי את היא **האמרת בלבבה אני ואפסי עוד** לא עלה על לבך שנמצא עוד ממלכה זולתך אשר תלחם אתך, ועי"כ אמרת **לא אשב אלמנה** אחר שאת יושבת לבטח, **ולא אדע שכול** אחר שאמרת בלבך אני ואפסי. (המאמרים מגבילים) : (מלבי"ם באור הענין)

וְטַב וְתִבְאָנָה לָךְ שְׁתִּי אֶלֶּה רָגַע בְּיוֹם אֶחָד שְׂכוֹל וְאַלְמָן כְּתָמָם בָּאוּ עֲלֶיךָ בְּרַב כְּשִׁפְיָךְ בְּעֶצְמָתְךָ חֲבֵרֶיךָ מְאֹד:

רס"י שתי אלה. שאמרת שלא תשבי אלמנה ולא תדעי שכול תצאנה לך פתאום : שכול. מיושביך : ואלמון. ממלכך כל קצורת זנים וגלות זני הארץ קרוי שכול : כתומס. כולם שלמי' בגזרת' השכול והאלמנו' : חזריך. לשון כספים כמו וחוזר חזר (דברים יח) : (רס"י)

מצודת דוד שתי אלה. האלמנות והשכול תבאנה ברגע אחת כי מיד כשנהרג בלשאצר נלכדה העיר וגלו אנשיה : **ביום אחד וכו'.** יפרש בזה מה הם השתים : **כתומס.** כדרך השלמתם באו עליך מבלי מחסור : **ברוב.** עם רוב כשפיך ר"ל אף שאת מרובה בכשופים לא נצלת מידם. **בעצמות.** עם חזקת חבריך אשר חזקו מאד וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כתומס.** מל' תם והשלמה : **בעצמת.** ענין חוזק כמו ועצם כחו (דניאל ח'). **חבריך.** הוא ממין הכשוף כמו וחבר חבר (דברים י"ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ותבאנה,** אולם עתה **יבואו לך שכול ואלמן ביחד,** כי בחורבן בבל נקבצו שני אלה בפעם אחד, שתחלה מרדו שרי בלשאצר והרגו את בלשאצר, ועיי"כ נעשית מדינת בבל אלמנה מבעלה, ובאותה הלילה באו עליה חיל פרס ומדי והרגו את אנשי המדינה והיה בס שכול ואבדון, ובזה אמר כי שתי אלה שכול ואלמון **באו עליך רגע** היינו שלא היה בהדרגה אחת אחת רק בפעם אחת והיו שניהם ביום אחד. **כתמס באו עליך,** ר"ל כי לפעמים יהיו שני אלה שכול ואלמון מכה מהלכת בכל העולם, כמו שהיה בימי נבוכדנצר שכבש ממלכות רבות והחריב מדינות, ואז לא היה חידוש אם באו שכול ואלמון על איזה מדינה, אבל עתה לא יהיה כן רק **כתמס** ר"ל בעת תמו השכול ואלמון מכל העולם וכל העולם ישבו בהשקט אז באו עליך, על שלא היה זה בסבת מכה מהלכת בעולם, וגם לא היה זה מפני שאתה נפלת ממדרגתך ואבדת חכמת חכמיך, כי זה היה **ברב כשפיך** בעת שכשפיך התרבו מאד **וחבריך עצמו** בחכמת הטבע והאצטגנינות, ובכל זאת. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כתמס,** מענין השלמה, תם עונך בת ציון והכ"ף לזמן, כשבת המלך אחורוש, **ברב,** בכמות, **בעצמת,** באיכות, כי המכשפים היו רבים והחברים רק החכמים. והב' ברוב, בעת רוב : (מלבי"ם באור המלות)

וַיְהִי וַתִּבְטְחִי בְרַעְתְּךָ אֲמַרְתְּ אֵין רֹאֲנִי חֲכַמְתְּךָ וְדַעְתְּךָ הִיא שׁוֹבְבָתְךָ וַתֹּאמְרִי בְלִבִּי אָנִי וְאַפְסִי עוֹד :

רס"י חכמתך ודעתך. חכמתך ורוע לבך היא קוצבתך הפכו לבך להיות קוצבה אינווייז"א בלע"ז קצבך מדרך שאר הזריות : (רס"י)

מצודת דוד **ותבטחי ברעתך**. כל בטחונך היה בכשפים שהוא רע בעיני ה' : **אין רואני**. כי מעשה הכשפים נעשה בלט וסתר וכאומר וכי אין נראה גם לפני : **חכמתך ודעתך**. מה שהיית חכם ובעל דעה זהו עשה אותך שובב ומורד : **אני ואפסי עוד**. אני מצאתי חכמה ואין עוד זולתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שובבתך**. ענין מרד והליכה בדרכי הלב מבלי הבחנה וכן משובת פתים (משלי א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ותבטחי ברעתך**, שבכל החושים שהיו לך לא היה מי שיתבונן על העתיד לבא עליך. והנה עושי רע יצוייר שיעזבו רעתם משני פנים. **א**. שייראו מפני אחרים הרואים מעשיהם, ועז"א **ותבטחי ברעתך אמרת אין ראני**. **ב**. שיתירא מפני עצמו עת יפקח עיני שכלו ויראה כי מעשיו לא טובים המה. כמו שיהיה באנשים החוטאים מפני תאותם שבעת ישימו לב על דרכיהם ישובו ויעזבו מעשיהם הרעים, אבל אתה היית בהפך כי לא חטאת מפני הסכלות רק בעצת החכמה והדעת ועז"א **חכמתך ודעתך היא שובבתך** כי חטאתך היה בסבת המינות והכפירה, וגם חוץ מזה **אמרת בלבך אני ואפסי עוד** ולכך לא יראת משום בריה כלל, אבל עתה. (מלבי"ם באור הענין)

יא **ובא עליך רעה לא תדעי שחרה ותפל עליך הנה לא תוכלי פפרה ותבא עליך פתאם שואה לא תדעי** :

רס"י **לא תדעי שחרה**. לא תדעין למצעי עלה את פני מי תשחרי למלטך ממנה : **כפרה**. לקנחה ולהעבירה וזהו כל ל' כפרה הוא ל' קינוח וסילוק :

מצודת דוד **ובא עליך**. לכן תבא עליך רעה לא תדעי אל מי לדרוש עליה להעבירה ממך ותפול עליך שבר אשר לא תוכלי לקנחה ולהעבירה ממך : **לא תדעי**. טרם בואה להיות נשמר ממנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שחרה**. ענין דרישה כמו שוחר טוב (משלי י"א) : **הוה**. ענין שבר ומאורע קשה כמו הוה על הוה (יחזקאל ז') : **כפרה**. ענין קנוח והעברה וכן וכפר בריתכם (לעיל כ"ח) : **שואה**. ענין שממון כמו תשאה שממה (לעיל ו') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ובא**, כי ידוע שבעת מפלת בבל ראה תחלה בלשאצר המחזה הנבהל מפס יד המלאך שכתבה על הכותל מנא מנא תקל ופרסין אשר לא הבינו פיי המראה ובאורה, ועל זה אמר **ובא עליך רעה לא תדעי שחרה** ר"ל שלא תדעי להאיר הרעה הזאת ולראות באורה, אח"כ הרגו עבדי בלשאצר את אדניהם, ועז"א **ותפל עליך הוה ושבר אשר לא תוכלי כפרה**, שהיא המרד של שרי בלשאצר, ואח"כ באו השואה והחושך של מחנה מדי ופרס אשר נפלו על העיר, ועז"א **ותבא עליך פתאם שאה (אשר) לא תדעי**, כי דבר זה נעשה בפתאום ולא הרגישו בו, כמו שצייר זה למעלה (כ"א): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שחרה**, מענין אורה. **כפרה**, מענין כיסוי כמו כפורת, ר"ל כי מכתב המלאך רצו לידע סודו ולהאיר חשכו בשחר הפתרון ולא ידעו. והוה של השרים שהרגו את בלשאצר רצו לכסות בל יודע לאיש ולא יכלו (מלבי"ם באור המלות)

גב עמדי נא בחבריה וברב כשפיה באשר יגעת מנעוריה אולי תוכלי הועיל אולי תערוצי:

רס"י עמדי נא. התחזקי נא : אולי תערוצי. מאיס תכלין למיתקף : (רס"י)

מצודת דוד **עמדי נא**. עתה התחזק בחברך וכו' : **באשר יגעת**. רוצה לומר הואיל ויגעת באלה מעת נעורך התחזק עתה בהם : **אולי תוכלי הועיל**. להנצל בהם מכף אויביך אולי תוכלי להתחזק בהם ואמר בדרך לעג והיתול (מצודת דוד)

מצודת ציון **נא**. עתה : **בחברך**. מין כשוף : **הועיל**. מלשון תועלת : **תערוצי**. ענין חוזק כמו כגבור עריץ (ירמיה נ') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **עמדי נא**, ועתה עמדי נא **בחברך וכשפיה** שהם חכמי התולדות והגורלות, וכן בכל אשר יגעת **מנעוריה** שהם יתר חכמת הכלדיים אשר יגעו בהם מאד בידיעתם **אולי תוכלי הועיל** ר"ל אולי ע"י החכמות האלה תוכלי להועיל לבל יבא האויב בשעריך, ואם לא תוכלי להועיל ע"ז. עכ"פ **אולי תערוצי** אולי תמצא עצה ע"י החכמות האלה להתגבר על האויב במלחמה, אולם. (מלבי"ם באור הענין)

גב נלאית ברב עצתך יעמדו נא ויושיעך (הברו) הברי שמים החזים בכוכבים מודיעם לחדשים מאשר יבאו עליך:

רש"י הוברי שמים. י"ת כמו כופי שמים דמסכן למזלת שמיא דימהו לזרה כחמה (סיר ו) ולזרור מללו (איוז לג) וכן חזרו מנחס עמהם מזררי הליכת המזלות וכה פתרונו יען אקר לא יוכלון הקוסמים לעמוד על דעת רגעי היום ולילה עד זרור להם השמים לטוהר וגם מיכה אמר זנזואה (מיכה ג) חשכם להם מקסום לימד כי זיום מחשך יחתמו הכוכבים ולא יוכלו לקסום : מודיעים לחדשים מאקר יזאו עליך. כי זהתחדש הלזנה רואים זשעת מולדתה מקלת ממה שעתיד לזא ואין יודעין כל הזירור לכך נאמר מאקר וכן הוא אומר זמקום אחר (לעיל ח) המלפכפים והמהגים כעופות הללו שמלפכפין ומהגי' ואין יודעים על מה : (רש"י)

מצודת דוד נלאית ברוב עצתיך. מאד נתייגעת בהרבות בעלי עצות וכאומר הנה כל הטורח היה בחנם : יעמדו נא. עתה יעמדו ויושיעך הצופים אל השמים הרואים בכוכבים המודיעים לעת חידוש הלבנה בתולדתה מה מהדברים אשר יבואו עליך כי כן דרך חוזי כוכבים יודעים מה מהעתידות בעת חידוש הלבנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נלאית. ענין יגיעה כמו ומה הלאתיך (מיכה ז') : הוברי שמים. הצופים על השמים לדעת רגעי היום והלילה ועל כי לא יכלו לעמוד על דעת הרגעים עד ברור להם השמים לטוהר לכן קרויים הוברי שמים מלשון ברור ומטוהר : החוזים. הרואים וכן ותחזו בציון עינינו (שם ד') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נלאית ברוב עצתיך, כי על ההוה אין שום עצה ותחבולה להנצל, יעמדו נא שיעור הכתוב יעמדו נא הברי שמים ויושיעוך מאשר יבאו עליך. לכל הפחות יושיעו נא אותך הוברי שמים אלה, מן הרעות אשר מוכנים לבא עליך בעתיד, אחר שהם הוברי שמים חוזים בכוכבים ומודיעים על ידי חזיונותם לחדשים, רצה לומר כל התחדשות הימים, והלא עוד רעות רבות מוכנים עליך, מדוע לא יושיעוך עכ"פ מן העתיד, אבל. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הברי, י"ל מענין מבררי, או מענין הברו החצים, הנושאים אבר לעוף לשמים לחזות בכוכבים ולהודיע החדשות : ומאשר, מוסב על יושיעוך : (מלבי"ם באור המלות)

ג'י הנה היו כקש אש שרפתם לא יצילו את נפשם מיד להבה אין גחלת לחמם אור לשבת נגדו:

רָשׁוּי הנה היו. חוזיק כקש : אין גחלת לחמם. אין שארית להם כקש הזו
שאין בדליקתו גחלים להתחמם לאורם : (רָשׁוּי)

מצודת דוד הנה היו כקש. כל החוזים היו כקש והאש שרף אותם ולא
יוכלו להציל את עצמם מיד הלהב רוצה לומר החוזים לא יכלו להציל אף
את עצמם מיד האויב : **אין גחלת לחמם**. רוצה לומר אין שארית להם
כקש הזה שאחר הדליקה לא נשאר מהם גחלת להתחמם בה : **אור**. מלת
אין משמשת בשתיים לומר אין אור וכו' ר"ל לא נשאר להב לשבת נגדו
להנות מאורו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כקש. תבן דק : **נפשם**. ר"ל גופם וכן ורקה נפשו (לעיל כ"ט).
לחמם. מלשון חמימות : **אור**. שלהבת כמו אשר אור לו בציון (לעיל ל"א).
לשבת. מלשון ישיבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה היו כקש, רצה לומר הקש הנשרף יש לו שני
חסרונות נגד העץ הנשרף. א. כי העץ לא ישרף רק מן האש הבודעת קרוב
לו, לא מן הלהבה המלהטת מרחוק, אבל הקש נשרף גם מן הלהבה
מרחוק, ועז"א הנה היו דומים **כקש אשר אש שרפתם לא אשר יצילו את
נפשם גם מיד להבה**. ב. שהעץ הנשרף ישיגו ממנו אחר כך עכ"פ תועלת
שיתחממו מן הגחלים וישבו נגד אורם, אבל הקש הנשרף לא ישאר ממנו
לא גחלת ולא אור, ועז"א **אין גחלת לחמם, ולא אור לשבת נגדו**. ועתה
מבאר הנמשל, נגד מ"ש שנשרפו בקל בהריחם להבה מרחוק, אומר.
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אש, ולהבה, הבדלם ידוע** : (מלבי"ם באור המלות)

טו כן היו לך אשר יגעת סחריך מנעוריך איש לעברו תעו אין
מושיעך :

רָשׁוּי איש לעברו תעו. איש לדרכו אל עבר פניו : (רָשׁוּי)

מצודת דוד כן היו לך. ר"ל כקש הזה כן היו לך החכמים אשר יגעת לאספם
אליך וללמדם. **סחריך מנעוריך**. החכמים האלה אשר מעת נעוריך היו
סחריך כי נתת להם כסף במחיר חכמתם הנה עתה בבוא הצרה כולם
תעו בשכלם כ"א מהם לעבר אחר ואין מי מהם מושיעך כי נסרחה
חכמתם ולא מצאו הצלה ועזר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לעברו**. מלי עבר וצד : **תעו**. מי שאין יודע מה לעשות קרוי
תועה והושאל ממי שאינו יודע באיזה דרך ילך הקרוי תועה כמ"ש והנה

תועה בשדה (בראשית ל"ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כן היו לך אשר יגעת**, שכל יגיעך היה כקש שנשרף תיכף וכלה מהר תיכף בהחל המלחמה, ונגד מ"ש כי לא נשארו גחלת ואור ליהנות ממנו אחר כך, אמר הנמשל כי לפעמים עיר ממלכה הנופלת מגדולתה מכל מקום תשאר עיר מרכולת והסוחרים שהיו רגילים לסחור בה יסחרו אותה גם עתה, ובזה יהיה בנמשל שנשארה מגדולתה עוד גחלת לחמם נגדה, אבל אתה **כן היו לך** כמו במשל הקש שלא נשאר ממנו גחלת, כי **סחריך מנעוריד עתה איש לעברו תעו** וכ"א בקש מסחרו במקום אחר עד כי **אין מושיעך** : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-מח

א שָׁמְעוּ זֹאת בֵּית יַעֲקֹב הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וּמִמִּי יְהוּדָה יֵצְאוּ הַנְּשֻׁבְעִים בְּשֵׁם יְהוָה וּבְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִזְכְּרוּ לֹא בְּאֱמֶת וְלֹא בְּצִדְקָה :

כ שָׁמְעוּ זֹאת. שְׁנֵי סְבָטִים הֶעֱתִידוּן לִלְכֹת בְּגוֹלָה לְבָבָל : בֵּית יַעֲקֹב הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל. הוּא סְבָט בְּנֵימִין שְׂאִינִס נִקְרָאִים עַל סְבָט יְהוּדָה אֲלֹא עַל שֵׁם סְבָטֵי יִשְׂרָאֵל : וּמִמִּי יְהוּדָה יֵצְאוּ. וְסְבָט יְהוּדָה שִׁילְאוּ וּנְזָלוּ מִימֵי דַלְיוֹ שֶׁל יְהוּדָה כִּמְהָ דַחַת אֲמַר יִזְל מֵיִם מְדַלְיוֹ (בְּמַדְבַּר כֵּד) : לֹא בְּאֱמֶת. כְּמוֹ שְׂאֲמַר (יִרְמִיָּה ה) וְאִם חֵי ה' יֵאֲמְרוּ לִכֵּן לִשְׁקַר וְגו' כְּלוֹמַר לֹא הֵייתֶם כְּדִי לִיגָאֵל אֲלֹא עַל כִּי מַעִיר הַקִּדָּשׁ נִקְרָאוּ וְהֵיִא גְרָמָה לְהֵם שֶׁלֹּא גָלוּ עִשְׂרֵת הַסְּבָטִי בִּימֵי סִנְחֶרֶז בַּחֲלַח וְחִצְרוֹ שְׂאִין לְהֵם גְּאוּלָּה : (כ"ז)

מצודת דוד **שמעו זאת**. אל יהודה ובנימין ידבר : **הנקראים וכו'**. זהו בנימין הנקרא בשם סתם שבטי ישראל : **וממי וכו'**. זהו שבט יהודה אשר יצאו מזרע יהודה הדומה אל המים ודוגמתו במקהלות וכו' ממקור ישראל (תהלים סח) : **הנשבעים וכו'**. הרגילים לשבע בה' ולא יאמתו דבריהם ולא יצדיקו מאמריהם וכן נאמר ואם חי ה' יאמרו לכן לשקר ישבעו (ירמיה ה) : **יזכירו**. לשבע בו וכפל הדבר במ"ש וכאומר ע"פ מעשיהם אלה לא היו כדאים להיות נגאלים מבבל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין שמעו זאת בית יעקב, את הדברים אשר אומר אליכם. אתם הנקראים בשם ישראל ע"י חשיבותם ורוממותם למעלה מן הטבע, אתם השבט אשר ממי יהודה יצאו, שהוא שבט יהודה שביניהם היה המקדש ומלכות בית דוד, לכם אני שואל איך אתם המה האנשים הנשבעים וכו'. המאמרים מגבילים, הנשבעים בשם ה' לא באמת ובאלהי ישראל יזכירו לא בצדקה. אחרי שאתם ראויים להיות צדיקים בין מצד מעשיכם בין מצד תולדתכם, ואיך היה להפך, השבועה שתשבעו בשם ה' אינה באמת רק בשקר, ואשר תזכירו שם אלהי ישראל לאמר שאתם עבדי ה' אינו בצדקת מעשיכם, כי אין בכך צדקה שהם המעשים שבין אדם למקום: (מלבי"ם באור הענין)

ב כי מעיר הקדש נקראו ועל אלהי ישראל נסמכו יהוה צבאות שמו:
(o)

רפ"י על אלהי ישראל נסמכו. בימי חזקיהו שנאמר בו זה אלהי ישראל בטה (מ"ב יח) היא גרמה להם שלא גלו אלא בימי נבוכדנצר שהגלם לבבל ותהי להם גאולה על ידי כורש: (רפ"י)

מצודת דוד כי מעיר וכו'. אבל מחמת שהם נקראים אנשי ירושלים עיר הקדש ובעבור שסמכו על אלהי ישראל ששמו ה' צבאות בעבור שתי אלה יגאלו שלא יחולל שמו באמרם הלא המה מעירו ובטחו בו ומדוע לא גאלם אין זה כ"א מקוצר יד: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי מעיר הקדש, מלת כי פה משמש על הזמן כמו כי יהיה להם דבר בא אלי, ורצה לומר כי הנסים שיעשה ה' לצורך ישראל יהיו בשני פנים. א. בעת שיהיו ראויים אל הנהגה נסיית, שאז יעשה עמהם נס להתנוסס מפני צדקתם, ב. בעת שישראל בלתי ראויים שאז יעשה אותות ומופתים לעיניהם למען יאמינו בו. וההבדל שביניהם הוא זה. כי הנסים שיעשה להם מפני צדקתם לא ינבא עליהם נביא וחווה לפני בואם, רק יעשה פתאום לפי הצורך, אבל האותות והמופתים שיעשה להם מפני רפיון אמונתם, בהכרח שינבא עליהם הנביא לפני בואם, כדי שיכירו כי יד אלהים הוא ויאמינו בו. וז"ש בעת אשר מעיר הקדש נקראו בעת שהיו ישראל קדושים ונתיחסו על עיר הקדש על ידי טוב מעשיהם, ובעת אשר על אלהי ישראל נסמכו מצד חוזק אמונתם, בעת ההיא אז הנסים. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעיר הקדש נקראו, היו קוראים שמותם ע"ש העיר, איש ירושלים. ומלת כי על הזמן, כי תצא למלחמה: (מלבי"ם באור המלות)

ג הַרְאֲשׁוֹנוֹת מֵאֵז הַגְּדָתִי וּמִפִּי יֵצְאוּ וְאֲשַׁמִּיעֶם פְּתָאִים עֲשִׂיתִי וּתְבַאֲנָה:

רפ"י הַרְאֲשׁוֹנוֹת. שְׁעִבְרוּ גְאוּלַּת מַלְכִּים וּתְשׁוּעַת חִזְקִיהוּ מִיַּד סִנְחַרְבַּן מֵאֵז הַגְּדָתִי מִטְרַם הַיּוֹתֵם וּפְתָאוֹם עֲשִׂיתִים : וּתְבַאֲנָה. כְּמוֹ שֶׁהַגְּדָתִי תַחֲלָה עַל פִּי נְבִיאִי :

מצודת דוד הַרְאֲשׁוֹנוֹת. זֶהוּ מִפְּלַת סִנְחַרִּיב : מֵאֵז הַגְּדָתִי. מִכְּבַר טְרַם בּוֹאָה הַגְּדָתִים : וּמִפִּי יֵצְאוּ. הַדְּבָרִים הֵם יֵצְאוּ מִפִּי וְהַשְּׁמַעְתִּי לְכוֹלְכֶם וְכַפַּל הַדְּבָר בַּמְּלוֹת שׁוֹנוֹת : פְּתָאוֹם עֲשִׂיתִי. בְּסִנְחַרִּיב עֲשִׂיתִי פְתָאוֹם מֵה שְׁגִזְרַתִּי עֲלֵיו כִּי בְלִילָה אַחַת נִפְלוּ פְּגָרִים מֵתִים. וּתְבַאֲנָה. כַּפַּל הַדְּבָר בַּמִּישׁ (מצודת דוד) :

מלבי"ם - באור הענין הַרְאֲשׁוֹנוֹת מֵאֵז הַגְּדָתִי, רָצָה לֹמַר אִז לֹא הֵייתִי צָרִיךְ לְהַגִּיד הַנְּסִים שֶׁעֲשִׂיתִי עִמְכֶם אֶל הַנְּבִיא טְרַם בּוֹאֵם, רַק מֵאֵז הַגְּדָתִי פְתָאוֹם עֲשִׂיתִי וּתְבַאֲנָה תִּיכַף כִּשֶׁהַגְּדָתִי לַעֲשׂוֹת הַנְּסִים תִּיכַף עֲשִׂיתִיו וַיֵּבֵא פְתָאוֹם, וְהִנֵּה בַעַת יוֹדִיעַ הַנְּסִים עִי הַנְּבִיא טְרַם הַיּוֹתֵם, יֵשׁ בְּזֶה שְׁנֵי דְבָרִים. א. הַגְּדָתִי הִיא אֶל הַנְּבִיא לְגַלוֹת אִזֵּנוּ שֶׁכֵּן יִהְיֶה בַעֲתִיד. ב. הַשְּׁמַעַת הַנְּבִיא אֶל הָעַם לְפָרְסָם הַדְּבָר טְרַם יֵבֵא, וְכִיֵּז לֹא הֵייתִי צָרִיךְ בַּנְּסִים הַרְאֲשׁוֹנִים שֶׁעֲשִׂיתִי עִמְכֶם, כִּי הַרְאֲשׁוֹנוֹת, רִ"ל הַנְּסִים הַרְאֲשׁוֹנִים שֶׁעֲשִׂיתִי מִימֵי קֹדֶם, הִיא הַהַגְּדָה (אֶל הַנְּבִיא) וְהַשְּׁמַעָה (אֶל הָעַם) וַיֵּבֵא הַנְּסִים בְּפֹעֵל, הַכֹּל פְּתָאוֹם, וְרִ"ל הַגְּדָתִי וּמִפִּי יֵצְאוּ וְאֲשַׁמִּיעֶם לֹא הַשְּׁמַעְתִּי עִי נְבִיא רַק תִּיכַף שִׁיֵּצְאוּ מִפִּי תִיכַף אֲשַׁמִּיעֶם וּפְתָאוֹם עֲשִׂיתִי, עַד שַׁעַת בֵּא הַדְּבָר הִיא בִּיאַתוֹ פְּתָאוֹם, כִּי בַעַת בֵּא אִז הַשְּׁמַעְתִּיו וְהַגְּדָתִיו וְגַלִּיתִיו, לֹא קוֹדֶם לָכֵן (מִלְּבִי"ם) : בְּאוֹר הַעֲנִיָּן

מלבי"ם - באור המלות הַגְּדָתִי וְאֲשַׁמִּיעֶם, הַבְּדֹלָם מִבּוֹאֵר (לְמַעַל מֵהַ כֹּא) (מִלְּבִי"ם) : בְּאוֹר הַמְּלוֹת

ג מִדַּעְתִּי כִּי קִשָּׁה אֶתָּה וְגִיד בְּרָזֶל עֶרְפֶּךָ וּמִצְחֶךָ נְחוֹשֶׁה:

רפ"י מִדַּעְתִּי כִּי קִשָּׁה אֶתָּה. מֵאֲשֶׁר יֹדַעְתִּי אוֹתְךָ כִּי קִשָּׁה אֶתָּה וְאֵם יֵבֵא הַנֶּסֶם וְלֹא הַגְּדָתִיו תַּחֲלָה תִּאֲמַר עֲלֵצִי עֲשָׂאֵם וְלֹא מֵאֵת הַקִּבְ"ה הֵם לְפִיכֶךָ אֲגִיד לָךְ מֵאֵז בְּטָר' תְּבִא וְגו', מִדַּעְתִּי מִ"ם זֶה מִשְׁמַשֵּׁת נְתִינַת טַעַם כְּמוֹ לְפִי שִׁדַּעְתִּי וְדוֹגְמַתוֹ כִּי מֵאֵהֶבֶת הִיא אֶתְכֶם וּמִשְׁמַרְוֹ אֶת הַשְּׁבֻעָה (דְּבָרִים ז) (רפ"י) :

מצודת דוד מדעתי. מחמת שידעתי שאתם קשה לב וערפך הוא כגיד ברזל מבלי פרקים ולא גיד בשר ר"ל לא פנית פניך אלי כאלו ערפך מגיד ברזל שא"א להחזיר הפנים : **ומצחך נחושה.** כן יאמר על מי שהוא מעיז ביותר שהוא מרים מצחו ומחזקו כנחושה וכן נאמר חזקו פניהם מסלע (ירמיה ה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון וגיד ברזל. רצה לומר שבט ברזל ולפי שיש בעורה גיד בשר לזה אמר לשון גיד. **ערפך.** ר"ל אחורי הצואר : **ומצחך.** מלשון מצח : **נחושה.** נחושת (מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין מדעתי, כ"ז היה בנסים הראשונות מאז, לא כן עתה, יען ידעתי כי קשה אתה, שאתה בעצמך קשה להאמין, ואם יבוא הנס פתאום לא תשים לב להכיר כי אצבע אלהים היא, וגם אם יראו לך שתראו זאת בעיניכם הנה גיד ברזל ערפך יש לו גיד מברזל עד שלא תוכל להשיבו לאחוריק לראות את הנס בעיניכם, וגם אם יראו לך את האות והמופת נגד פניך הנה מצחך נחושה ותוכל להעיז פנים ולהכחיש הראות, לכן, (ה) ואגיד לך מאז, לכן הוכרחתי עתה להגיד לך הנס מאז טרם שיבא, ור"ל אני מוכרח להגידו מאז אל הנביא ואחר זה **בטרם תבוא הדבר השמעתיק** על ידי הנביא שאז יפרסם הנביא את הדבר לפני בואו לאמר מחר יהיה האות הזה כי יראתי פן אם יבא הדבר פתאום תאמר **עצבי עשם,** והמאמרים מגבילים, **ואגיד לך מאז פן תאמר עצבי עשם, בטרם תבוא השמעתיק פן תאמר פסלי ונסכי צום,** ר"ל מה שהגדתי אל הנביא מאז בעת שגמרתני בלבי לעשות הנס, היה כי יראתי פן תאמר לא אני עשיתי את הדבר רק העצב והאליל עשהו, ומה שהוכרחתי להשמיעו ולפרסמו ע"י הנביא בטרם תבא והיינו קרוב לזמן ביאתו, כי אלי"כ הגם שכבר הגדתי הדבר מאז ולא היית יכול לאמר שהפסל עשהו, עדן היית אומר הגם שה' עשהו, מ"מ היו הפסל והנסך המצוים על הדבר שעשה ה' שיבא, והם שלוחי האל להשלים את אשר עשהו, ולכן הייתי מוכרח בטרם בוא הדבר להשמיע שנית על ידי הנביא, למען תדעו שגם אני צויתי שיבא הדבר אשר עשיתי, (וכבר כתבתי למעלה (מ"ה) כי היו ביניהם שתי כתות, הכת האי שחשבו שהפסל עצמו הוא אלהי, וזה קרא פה עצב, ואמר שתאמר עצבי עשם מצד שהוא אלוה, וכת ב' חשבה את הפסל רק אמצעי בין ה' בין האדם, ועליהם אמר שתאמר פסלי ונסכי צום, שה' היה העושה, אבל הפסל שהוא אמצעי בין ה' והעולם, צוה על הדבר שיצא (לפועל) : (מלבי"ם באור הענין)

וְאֶגִּיד לְךָ מֵאֵז בְּטָרִם תְּבֹא הַשְּׁמַעְתִּיךָ פֶּן תֹּאמַר עֲצָבִי עָשָׂם וּפְסָלִי וְנִסְכֵּי

מצודת דוד ואגיד לך. בעבור כל אלה הגדתי לך מפלת שנחריב מאז והשמעתיך טרם בואה כי פן תאמר בבואה העכו"ם עשה הדברים האלה ולא ה' פעל זאת לכן הקדמתי להשמיעך. **צוה**. צוה את הדברים ההמה וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עצבי**. כן יקרא העכו"ם ע"ש שמעציב לב עובדיו קורא אליו ואינו נענה. **פסלי**. גלולים הנפסל מאבן : **ונסכי**. הנתך ממתכת : (מצודת ציון)

וַיִּשְׁמַעְתָּ חֲזָה כְּלָה וְאַתֶּם הֲלוֹא תִגִּידוּ הַשְּׁמַעְתִּיךָ חֲדָשׁוֹת מֵעַתָּה וּנְצִירוֹת וְלֹא יִדְעֶתֶם:

רפ"י שמעת חזה כלה. שמעת הראשונות שהגדתי ראה שראו כולם : ואתם הלא תגידו. ותעידוני אשר לא נפל דבר : השמעתיך חדשות מעתה. עתה אני חוזר ומשמיעכם חדשות שהם חדשות לכם ולפני הם גלויות מעולם ונצורות ושמורות באלוהותי ואתה לא ידעתם : (רפ"י)

מצודת דוד **שמעת**. מפי הנביאים שמעת מה שגזרתי על שנחריב ועתה ראה הכל כי כן באה. **ואתם הלא תגידו**. אשר לא נפל דבר : **השמעתיך**. מעתה אשמיע אותך חדשות והוא מפלת בבל : **ונצורות**. שמורות עמדי ואתם לא ידעתם אותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חזה**. ענין ראיה : **ונצורות**. שמורות כמו נוצר תאנה (משלי כ"ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שמעת**, אמנם גם בתחבולה זו לא פעלתי מאומה. כי **הלא שמעת כל החזיון**, שמעת כי העידו הנביאים על המופתים האלה מכבר, ומ"מ **ואתם הלא תגידו** הלא מ"מ תגידו זאת, עצבי עשם ופסלי ונסכי צום. כי בכל זאת אתם מיחסים נסים האלה להטבע או להפסילים לכן צריך אני לתחבולה אחרת שע"י תאמין לדברי, והוא כי **השמעתיך חדשות מעתה** מעתה אשמיע אותך נסים חדשים שלא היו דוגמתם לעולמים, וגם יהיו **נצורות** דברים שמורים בלבי שלא גליתים אל הנביא **ולא ידעתם** קודם בואם, כמו שיבאר : (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּשְׁמַעְתָּ נְבִירָאוּ וְלֹא מָאֵז וְלִפְנֵי יוֹם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם פֶּן תֹּאמַר הִנֵּה יִדְעֶתִין:

רפ"י עתה. נבראו ולא מאז ולפני יום. היותם אני משמיעכם : ולא

שמעתם. עד היום ולפני יום מוסב על השמעתך האמור למעלה : (כ"ז)

מצודת דוד **עתה נבראו**. כי בעת שיצאו הדברים מפי ה' היא עת בריאתם : **ולא מאז ולפני יום**. ולא מכבר ולא אפי' לפני יום הזה ולא שמעתם הדברים האלה עד הנה : **פן תאמר**. שמא תאמר הנה ידעתיו וכאומר זה לא היה כי עתה נבראו ואיך א"כ תדעו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **עתה**, מפרש דבריו, מה שאמרתי שהשמעתי חדשות מעתה הוא כי **עתה נבראו ולא מאז**, ר"ל כי בכל הנסים שעשה ה' עד הנה לא ברא יש מאין רק יש מיש, והיה הנס המרת צורה בצורה, כמו שנתהפך המטה לנחש, והמים לדם, טבע הנוזלים לעמוד, תנועת השמש לידום וכדומה, ובנסים האלה לא היה להם עודף על הטבע רק מה שנעשה בזמן מבלתי זמן, שמה שיצוייר שיעשה מעצמו בימים רבים ועתים רחוקות כי הטבע תשנה צורת הדברים תמיד, נעשה בדבר ה' מזולת זמן ומבלעדי הסבות הטבעיות הצריכות לזה, והיה לפתע פתאום, ולכן בכל האותות והמופתים היה הנביא מגיד ביאתם ומגביל זמן בואם, כי זה היה עקר האות והמופת שבאו בזו הרגע שהגביל האיש האלהים, ואחר שמבואר אצלינו תמיד ההבדל בין בריאה ליצירה ועשיה, שפעל ברא מורה בריאת עצם הדבר יש מאין, מבואר שהנסים כולם לא נבראו רק נוצרו ונעשו, ר"ל כי הבריאה שהוא עצם הדבר זה נעשה בששת ימי הבריאה שאז ברא ה' יש מאין, ולא עתה בעת הנס. כי הנס לא המציא עצם הדבר רק שינה צורתו לצורה אחרת, ויצר או עשה הדבר שנברא מכבר. וזה מבואר כי עת יברא ה' בריאה חדשה בדרך נס עד שגם עצם הדבר ימצא לשעתו יש מאין, זה לא יטעו גם הקוסמים והמכשפים בלטהיהם ליחסו אל איזה כח מכחות הטבע כוכב או מזל ודומיהם, כי גם לפי דעתם לא יפעלו אלה רק להמיר צורה בצורה לא להמציא עצם הדבר יש מאין, ובזה אומר ה', כי דעתו להשמיעם חדשות מעתה והוא נסים כאלה אשר **עתה נבראו ולא מאז** שגם הבריאה שלהם שהיא הוצאת עצם הדבר יש מאין יולד עתה, ונסים כאלה הם חדשות כי כל הנסים הקודמים נבראו מאז ועתה רק נוצרו ונעשו, כי לא שינה רק צורת החומר הנמצא בששת ימי הבריאה, ובמה שיעשה נסים כאלה לא יוצרך לגלות הדבר אל הנביא טרם היותו, כי בזה אין עקר המופת מה שנעשה בזמן מזולת זמן וברגע המוגבל, כי מופת הזה אין ביד הזמן והטבע לעשותו כלל בשום עת וזמן, כי הטבע כל פעולותיה רק המרת הצורות ולא תוציא חומר יחדשים כנודע, ולכן הנסים האלה הם **נצרות ולא ידעתם** ומפרש **ולפני יום ולא שמעתם** בנסים האלה שאברא עתה יש מאין אעלימם ממך ולא אגלם להנביא טרם בואם פן תאמר הנה ידעתין כי אז לא יהיה חדושם גדול בעיניך כ"כ, כי א"צ לגלותם תחלה, אחר שהמופתים האלה אינם תלויים בהגבלת הזמן כנזכר (מלבי"ם באור הענין)

גַּם לֹא שָׁמַעְתָּ גַּם לֹא יָדַעְתָּ גַּם מָאֵז לֹא פִתְחָה אֶזְנֶךָ כִּי יָדַעְתִּי בְּגוֹד תִּבְגֹּד וּפְשַׁע מִבְּטָן קָרָא לְךָ:

רפ"י גם לא שמעת וגו'. ת"י אף לא שמעת למילי נבייא אף לא קבילתא אולפן אורייתא אף לפתגמי זרכן ולוטין קיימי דאקימית עמכון זחורז לא ארכינתא אודנך : כי ידעתי בגוד זבגוד. כשירדתי להליך מיד מזכרים גלוי היה לפני סופך לבגוד ואעפ"כ שמרתי שזעות אבות וזהו שנא' ראה ראיתי את עני עמי (שמות ג) שתי ראיות רואה אני סופן לבגוד ומכל מקום ראיתי את עני עמי כך דרש ר' תנחומא : **ופשע מבטן**. משהיית' זמזכרים כמו שפורש (זיחזקאל כ) ואודע להם זארכן מזכרים וגו' ואומר אליהם **וגו' :** (רפ"י)

מצודת דוד גם לא שמעת. ר"ל כי הנך רואה שאני לבד מגיד דבר טרם היותה עכ"ז גם לא שמעת אמרי לקבל אותם גם לא ידעת אותם כי הסרתם מלבך : גם מאז. ר"ל לא עתה תחילת הבגידה כי גם מאז מזמן רב לא פתחת אזניך לשמוע אמרי : **כי ידעתי**. יודע אני שבכל דור ודור אתה בוגד בי ולך יקרא פושע מבטן כי מעת יצאת מבטן רוצה לומר מעת שבחרתך לי לעם אתה פושע בי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין גם לא שמעת, שב לאמר אבל מה יועילו כל התחבולות האלה, ידעתי כי גם אם לא שמעת, וגם אם לא ידעת, בכל זאת ידעתי כי גם מאז לא פתחה אזנך, ור"ל ידעתי כי הגם שלא שמעת הנס שאני רוצה לבראות יש מאין מפי הנביא, והגם שלא ידעת אותו ר"ל שלא תוכל להשיג ממנו שום ידיעה בעת יבוא, כי הבריאה יש מאין הוא דבר שלא השגנו בחוש וא"א לדעת אותו כלל, בכל זה גם אם אעשה הנס הגדול הזה ידעתי כי גם אז בעת ההיא לא תפתח אזנך לשמוע לדברי כלל, **כי ידעתי בגוד זבגוד** ר"ל שאם היה חסרון אמונתך עד עתה מפני הסכלות וחסרון ידיעה, אז היה התחבולה הזאת מהנסים שיבראו יש מאין מועיל, אבל אני ידעתי שחסרון אמונתך אינו מצד חסרון ידיעה כי אתה ידעת האמת, אתה ידעת שלא הפסל והטבע עושה זאת, רק אתה בוגד בזדון, עד שראוי לקרא לך בשם **פושע מבטן** כאילו טבעך נותן שתהיה פושע ומורד, ואתה מוטבע ע"ז מלידה ומבטן ומהריון : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גם לא שמעת גם מאז לא פתחה אזנך. כמו גם לי גם לך לא יהיה, ומאז, מוסב על השמעתך חדשות מעתה, וגם מאז שאשמיע זאת לא פתחה אזניך : **בגוד ופשע**, הבגידה תהיה המרמה נגד ברית רעים, אוהבים, איש ואשתו, והפשיעה היא מרידת העבד נגד אדונו. לכן על המרמה להכחיש הנפלאות תפס בגידה, ועל מרדס בה' אדוניהם.

טז למען שמי אאריך אפי ותהלתי אַחטם לך לבלתי הכריתך:

רפ"י אאריך אפי. לשון הוה הוה : ותהלתי אַחטם לך. וזאת היא תהלתי אַחטם לך ל' חוטם אסתו' חוטמי מלאת עשן נחירי ומקלוף עליך אַחטם יולא עשן מנחיריו כמה דלאת אמר עלה עשן אַחטם (תהלים יח) וכן כל חרון אף הוה לשון חימום החוטם. חרה אפי וכן ועלמי חרה מני חורב (איוב ל) נחר חוטמי מרוב חימום : (רפ"י)

מצודת דוד למען שמי. שלא יחולל בעמים לזה אני מאריך לך אפי : ותהלתי. מלת למען משמשת בשתים לומר למען תהלתי ר"ל למען יהיה לי לתהלה לזה אאריך חוטמי לך והוא דוגמת אאריך אפי כי האף והחוטם הוא אחד והוא ענין מליצה כי הכעס כאלו יוצא מן האף כמ"ש עלה עשן באפו (תהלים יח) ובהאריך האף יתמהמה הכעס לצאת ולעשות רושם ואמר בלשון הנופל באדם להסביר את האוזן : **לבלתי הכריתך**. את זה אעשה למען לא אכריתך כפי הגמול כאשר יצא הקצף : (מצודת דוד)

מצודת ציון אַחטם. מלשון חוטם ואף : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למען, אומר הנה דרכי להאריך אף להחוטא פן ישוב בתשובה, אבל אתה אחר שאתה פושע מבטן ולא אקוה שתשוב אלי בתשובה כי כל הנסים אינם מועילים, הלא היה ראוי להענישך תיכף אך מה שאאריך אפי לאחר עונשך, אני עושה לבל יחולל שמי הנקרא עליך, ולמען תהלתי אַחטם לך שגם בעת שאענישך לא אכלה בך כל חרון אפי רק מקצתו ולא אכריתך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שמי, תהלתי. השם הוא פרסום שמו שהוא בורא העולם שזה מורה היכולת והחכמה וכדומה. ותהלתו הוא על דרכיו והנהגתו רחום וחנון. והארך אפים הוא איחור העונש, והפוכו הוא קצר אפים. וזה יהיה למען שמי, שהוא מתפרסם ע"י ישראל. ואַחטם לך, הוא שגם בעת יעניש אותם ויצא אפו לחוץ, לא יוציאנו כולו רק יעכב מקצתו בחוטמו להעניש מקצת, וזה יעשה למען תהלתו שהוא רחום וחנון : (מלבי"ם באור המלות)

טז הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עני:

רפ"י ולא בכסף. ולא ע"י אור של גיהנם כלורף הכסף באור : בחרתיך. בחרתי לך כור עוני כנגד אור כור הוא כלי שמתכין בו כסף וזהב : (רפ"י)

מצודת דוד צרפתיך. להסר ולמרק סיג העון : **ולא בכסף**. לא כמצרף כסף שמתכים בו הכסף באור לשרוף הסיג : **בחרתיך בכור עוני**. בחרתי לך לשום אותך בכור עוני תמורת כור כסף הנתון על האש ר"ל אמרק סיג עוניך בקושי עינוי השעבוד ולא באש הגיהנם ולפי שאחו במשל מצרף כסף אמר כור עוני : (מצודת דוד)

מצודת ציון בכור. הכלי שצורפים ומזקקים בו הזהב והכסף נקראה כור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה, ר"ל הצורף סיגים בכור שיש בו כסף הוא ישליך כל הסיגים למען יזכך הכסף, אבל המצרף סיגים בכור עוני והוא כור שאין בו כסף רק עניות וסיגים, הוא לא יברר רק הסיגים הגרועים לגמרי והמתכות החשובות בערכם יניח ולא יצרפנו, ע"ז אומר, עת אצרוף אותך בכור להסיר ממך הסיגים שהם הרשעים, אשקיף אל הכור שאין בו כסף רק הוא כור עוני, הוא מלא סיגים, ובזה לא אברר כל הסיגים שא"כ לא ישאר מאומה, כי בכור העוני הזה בחרתיך, אתה המבחר מן יתר הסיגים הנמצאים בכור שהם עוד גרועים ממך, ר"ל לא אכלה רק הרשעים הגמורים לא הבינונים, כי אז לא ישאר מאומה. (ומצאנו כמליצה זאת (ביחזקאל כ"ב) ובארתיו בפ"י שם ת"ל) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ולא בכסף, ולא בכור כסף, כור שבמשפט השני נמשך גם לפה : (מלבי"ם באור המלות)

בא למעני למעני אעשה פי איה יחל וכבודי לא אחר לא אתן : (פ)

רפ"י למעני. ולמען שמי הקדוש : כי איך יחל. איך יחולל שמי בהכריתו אתכם. וכבודי לא אחר לא אתן. שאובי יאמרו יד גלוליהם רמה : (רפ"י)

מצודת דוד למעני וכו'. התשועה שאעשה לכם לא בצדקתכם כ"א למען שמי כי איך יחולל בין העכו"ם שיאמרו מבלי יכולת ה' וכו' וכפל מלת למעני לומר שבעבור זה לבד ולא בהצטרפות עמו עוד דבר : **וכבודי**. מה שראוי לכבד אותי לא אעזוב לאל אחר לבל יאמרו יד אלהיהם רמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחל. מלשון חלול : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למעני למעני אעשה, ר"ל כי הבוחר באיש מפני חשיבותו יעשה הכל למען הנבחר, והבוחר באיש פחות מפני שצריך אליו, יעשה זאת בעבור עצמו ותועלתו ובעבור הנבחר שהוא האמצעי להשיג ע"י תועלתו, אבל הבוחר באיש פחות ואינו צריך אליו, רק שלא יכול לעזבו מפני שהוא קרובו ומתירא שאם יניחהו לבוז יהיה לו בזיון מצד שנקרא שמו עליו, אז יעשה הכל למענו, וז"ש למעני למעני אעשה אני אעשה הכל רק למעני מפני שאני מתירא על כבוד שמי כי איך יחל שמי, וכמ"ש מה תעשה לשמך הגדול, וכבודי לאחר לא אתן שע"י יתיקר שם האלילים : (מלבי"ם באור הענין)

יב שְׁמַע אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מִקְרָאֵי אָנִי הוּא אָנִי רִאשׁוֹן אֶף אָנִי אַחֲרוֹן:

רפ"י שְׁמַע אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. קָם סָקְרָא לָךְ חֲזִיק : וְיִשְׂרָאֵל מִקְרָאֵי. מִחֲתֵי נִקְרָאת יִשְׂרָאֵל וְיִת' וְיִשְׂרָאֵל מְזוּמְנֵי : (רפ"י)

מצודת דוד מקוראי. כי אביו קרא לו יעקב והי קראו ישראל : אני הוא. אני האל לבדי ואפס זולתי : אני ראשון. קודם בריאת העולם אף אני אחרון אחר שתכלה העולם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין שמע אלי יעקב, (אתה פחות המעלה מצד עצמך וחשוב להקרא בשם ישראל ע"י שאתה מקוראי) דע כי אני הוא, הנסים שאעשה לך בגאולת בבל אני עשיתי כי אני ראשון ואני אחרון כמו שעשיתי נסים בגאולה ראשונה כן בנסים האלה. ואל תחשובו כי נעשו הנסים האלה ע"י חקי הטבע, ע"י הוראות המערכת בשמים, או על ידי חיוב התולדות בארץ, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יעקב וישראל, הבדלם מבואר (למעלה ט' ז') ובכל הספר : (מלבי"ם באור המלות)

יב אֶף יְדֵי יְסֻדָּה אֶרֶץ וְיְמִינֵי טַפְחָה שְׁמַיִם קָרָא אָנִי אֱלֹהֵיהֶם יַעֲמְדוּ יַחְדָּו:

מצודת דוד אף ידי וכו'. ר"ל בעוד תכן ימיני בטפחה את השמים אז אף ידי השניה יסדה הארץ כי בבת אחת נבראו : קורא וכו'. בזה יפרש אמריו לומר לא נעשו במעשה כ"א קראתי אני אליהם במאמר פי אשר יעמדו יחדיו כאחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון טפחה. מלשון טפח והוא כף היד שמודדים עמו הטפחים :

מלבי"ם - באור הענין אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ר"ל השמים והארץ בעת שעשיתים עשיתים בפעם אחד כאלו ביד השמאל הנחתי היסוד שהיא הארץ והיד הימין טפחה כבר ברגע ההוא גג הבנין שהם השמים, וא"כ עתה קרא אני אליהם שיעמדו יחד לפני לשאול אותם השאלה שיזכור אח"כ : (מלבי"ם באור הענין)

יד הקבצו כלכם ושמעו מי בהם הגיד את אלה יהוה אהבו ועשה חפצו בבבל וזרעו בכשדים :

רש"י ה' אהבו. לזה שיעשה חפצו של הקב"ה צדל : וזרעו. יראה בארץ כשדים ועל כורס אמר כן : (רש"י)

מצודת דוד הקבצו. האספו ושמעו אמרי מי בכל עובדי הפסל יוכל להגיד את האמור למטה. ה' אהבו. שה' אוהב לזה שיעשו חפצו בבבל וזהו כורס : וזרעו. וחוזק זרעו יעשה בכשדים : (מצודת דוד)

מצודת ציון כשדים. בכשדים ותחסר בי"ת השמוש וכן לזנות בית אביה (דברים כ"ב) ומשפטו בבית אביה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הקבצו, ואתם התקבצו כלכם ושמעו את השאלה הזאת שאשאל לשמים ולארץ העומדים לפני עתה, והוא, כי אשאלם מי בהם הגיד את אלה, מי בשמים או בארץ אשר הגיד את הדברים האלה, ומה הם הדברים? ה' אהבו יעשה חפצו בבבל וזרעו כשדים הדברים האלה הם, שכורש אשר ה' אהבו הוא יעשה חפץ ה' בבבל להחריבה, וזרעו וכחו לעשות זאת יהיו הכשדים בעצמם, שהכשדים עצמם יעזרו לו למלאות חפץ ה', כי שרי בלשאצר שמרדו והרגו את אדוניהם הם הודיעו זאת לכורש והם עזרוהו להשחית את בבל - יאמרו נא השמים והארץ מי בהם הגיד את הדברים האלה? אבל אז תשמעו תשובתם כי לא הם דברו זאת, רק. (מלבי"ם באור הענין)

טו אני אני דברתי אף קראתיו הביאתיו והצליח דרכו :

רש"י אני. גאלתי ישראל ממצרים ואני אגאל כל ישראל מגלות אחרון ומארכב כנפות הארץ : אף קראתיו. לכורס, וי"ת ה' אהבו לישראל אף קראתיו לאברהם וקריאה זו ל' גידול להיות מקוראי כמו אלה קרואי העדה

(במלצר

(א)

:

(כ"ז)

מצודת דוד אני אני. ר"ל אני לבד דברתי שכן יעשה : **אף קראתינו**. ר"ל אני הערתי לבו לזאת : **הביאותינו**. לבבל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין אני אני דברתי, מראש שיהיה כן, **אף קראתינו** שילך למלחמה, **אף הבאתינו** על עיר בבל, ושם **הצליח דרכו** להחריבה, (וכונת המליצה הזאת שמפלת בבל והצלחת כורש לא היה דבר מחוייב מצד הטבע או המערכה רק מצד גזירת ה') : (מלבי"ם באור הענין)

טז קָרְבוּ אֵלַי שְׁמְעוּ זֹאת לֹא מֵרֹאשׁ בְּסֵתֶר דְּבַרְתִּי מֵעַת הַיּוֹתָה שָׁם אֲנִי וְעַתָּה אֲדַנִּי יְהוָה שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ: (פ)

כ"ז מעת היותה שם אני. מעידן דאיתפרשו עממיא מדחלתי תמן אנא קריצתיה לאצרהם אצוכון לפולחני : ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו. אמר נביא וכען ה' אלהים שלחני ומימריה עירובי דברים מי שאמר זה לא אמר זה, ומדרש אגדה רבי תנחומא פירש שמעו זאת תורת משה שנא' זה זאת התורה לא מראש בסתר דברתי בסיני והנביא אומר מעת היות' לאותו דבר שהוא אומר שם אני, ולמדנו מכאן שכל הנביאי' עמדו בסיני ועת' שלחני להנבא אליהם ואף לשון זה ישנו עירוב דברים לא מראש בסתר דברתי אמרה שכינה מעת היותה שם אני אומר הנביא ויש לפתור שלא יהו עירובי דברים קרבו אלי שמעו זאת שאני מתנבא לכם על מפלת צבל וגאולתכם לא מראש בסתר דברתי אותה מעת היות' שגזר הקב"ה להביא' שם הייתי לומד (ס"א למדת) שמשעת הגזירה הקב"ה מעמיד הנביא שעתיד להנבא על הדבר בסוף פמליא של מעלה ואע"פ שעדיין אינו נוכר :

מצודת דוד שמעו זאת. האמור למטה : **לא מראש וכו'**. ר"ל מפלת סנחריב שהיתה ראשונה לא דברתיה בסתר אלא בגלוי כי מעת היות הגזרה ההיא הייתי שם לקבל הנבואה ונתפרסמה על ידי : **ועתה**. הנה עתה שלחני ה' ומלאכו ר"ל ע"י מלאכו באה עלי הנבואה להשמיע עוד חדשות והיא מפלת בבל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ורוחו. ומלאכו וכן ורוח על פני יחלוף (איוב ה') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קרבו, ר"ל לא השמים והארץ הרחוקים מכס דברו זאת, רק **קרבו אלי ותשמעו זאת,** כי אני מדבר נבואה זו בשם ה', ולא לבד שאני מגידה עתה כי **גם מראש לא בסתר דברתי,** מעת התחיל הדבר כבר פרסמתיו מעצמי לכל, הגם שאז עוד לא נצטויתי לפרסמו, וכן **מעתי היותה (לא בסתר דברתי) שם אני,** מעת הויית הדבר שהיא אח"כ לא דברתי שם אני בסתר, **וגם שם אני לא דברתי בסתר,** ר"ל אף בבבל לא יראתי מלדבר זאת בגלוי, ושיעור הכתוב, **מראש מעתי היותה, שם לא דברתי בסתר אני,** כי גליתיו ופרסמתיו, רק שאז דברתי אני מעצמי, **ועתה ה' שלחני בשליחות לנבאות ע"ז,** ושלח עמי את **רוחו,** רוח הנבואה שבו **אתנבא בגלוי** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעתי היותה, הסדר, מראש מעתי היותה, לא בסתר שם אני דברתי, והפך הסדר לדייק א) שם דברתי אף שם בבבל לא יראתי מלדבר זאת, ב) אני דברתי אף קודם שנשלחתי דברתי מעצמי. **ורוחו,** ושלח **רוחו** (מלבי"ם באור המלות)

ג'ז כה אמר יהוה גאלך קדוש ישראל אני יהוה אלהיך מלמדך להועיל מדריךך **בדרך** תלך:

מצודת דוד מלמדך להועיל. אני הוא המלמד אותך להיות לך לתועלת : **מדריךך.** המנהיג אותך בדרך אשר תלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון להועיל. מלשון תועלת : **מדריךך.** מלשון דרך : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה', ר"ל ואל תפחדו כי לא יארכו ימי שלותכם כי עוד תגלו פעם שנית כי הדבר תלוי בכם, אם תטיבו מעשיכם תהיה זאת גאולת עולמים, **כי כה אמר ה' אשר הוא גאלכם מצד עצמו,** והוא **קדוש ישראל ע"י מעשיכם הטובים, אני ה' מלמדך להועיל** ר"ל מצדי לא יבצר כי אני מלמד אתכם באמונות ודעות אמתיות, וגם **מדריךך בדרך תלך** שהם המעשים הטובים, והדבר תלוי בכם, כי. (מלבי"ם באור הענין)

ג'ח לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים:

מצודת דוד לוא הקשבת. אם הקשבת למצותי היה אז נמשך שלומך כמי הנהר הייתי עושה עמך צדקות מרובות וגדולות כגלי הים : (מצודת דוד)

מצודת ציון לוא. הוא כמו אם וכן לו החייתם אותה (שופטים ח') : **הקשבת.** ענין שמיעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לוא הקשבת למצותי, אם רק תשמע מצותי אז שלומך יהי כנהר, המושך בנחת, כן יהיה שלום ושלות השקט בהצלחת הגוף, וצדקתך שהם המעי"ט שלך שהוא אושר הנפש, הם יתנשאו למעלה ראש כגלי הים, הרוצים תמיד לעבור על גדותיהם, כן תשא שאון גליך בכח גדול להוסיף מצות ועבודת ה', ועיי"כ יהיה שכרך, כי. (מלבי"ם באור הענין)

וַיְהִי כַחֲלוֹל זֶרַעַךָ וְצִאָצְאֵי מַעֲיָהּ כַּמַּעֲתִיו לֹא יִכָּרֵת וְלֹא יִשְׁמַד שְׁמוֹ מִלְּפָנַי:

רפ"י כמעותיו. של ים כדגי הים לרוב : (רפ"י)

מצודת דוד וצאצאי מעיך. כפל הדבר במ"ש : כמעותיו. כצאצאי מעי הים ועל הדגים יאמר בדרך השאלה כאלו הים ילדס : לא יכרת. ר"ל אע"פ שלא הקשבת למצותי עכ"ז לא יכרת שם זרעך מכל וכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעיך. כמו בטנד : כמעותיו. מלשון מעיים ור"ל בטן : ישמד. ענין כליון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויהי כחול זרעך, הגדולים יהיו רבים כחול הים, וצאצאי מעיך הקטנים יהיו רבים כמעותיו כמעני הים שמפרה דגים קטנים בלא מספר, ושלוה זאת תמשך לעולם כי לא יכרת שמו מלפני, ויהיה שלומך נצח : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות זרעך, וצאצאי מעיך, כבר בארתי למעלה (מד גי) כי זרע הם הגדולים וצאצאים הקטנים, ויל"פ כמעותיו על החול כי הדגים מטילים ביציהם על החול, ורצה לומר, כמעני הדגים אשר במעי החול, כי נמצא מיני דגים אשר נמצא בבטן הנקבה ביצים במספר תשעה מיליאן ויותר : לא יכרת, ולא ישמד, בארתי למעלה (יו"ד ז') כי הכרתה היא הכרתת העצם עצמו, והשמדה הוא השמד המקרים שלו, כמו הדת ודומי, והוסיף פה אף לא ישמד : (מלבי"ם באור המלות)

וְצָאוּ מִבְּכַל בְּרַחוּ מִכְשָׁדִים בְּקוֹל רִנָּה הַגִּידוּ הַשְּׁמִיעוּ זֹאת הוֹצִיאוּהָ עַד קִצֵּה הָאָרֶץ אָמְרוּ גְּאֵל יְהוָה עֲבָדוּ יַעֲקֹב:

מצודת דוד צאו מבבל. כי אמר לך צאו מבבל : ברחו. מהרו ללכת מכשדים : הגידו וכו'. אמרו זאת הבשורה : הוציאוה. הוציאו קול הבשורה להיות נשמע עד קצה הארץ : עבדו יעקב. את עבדו יעקב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ברחו. ענין מהירות ההליכה ועם היה מבלי פחד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין צאו, לכן **צאו מבבל בקול רנה,** ולא תדאגו, כי אם תזכו תהיה זאת תשועת עולמים, וגם **הגידו** תוכלו להגיד בשורה זאת, וגם **השמיעו** בפרהסיא, ולא לבד במקום קרוב כי תוכלו להשמיע זאת **עד קצה הארץ** לאמר **גאל ה' את עבדו יעקב,** כי הגאולה מבבל בודאי תבא (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צאו מבבל ברחו מכשדים, מצייר כי בצאתם מבבל עוד היתה בבל שקטה, ובדרך בעודם במדינת כשדים כבר יהיה מגן וחרב ומלחמה, עד שהגם שיצאו מבבל ולא יברחו, יברחו ממדינת כשדים. וההבדל בין הגדה ושמיעה מבואר (למעלה מ"א כ"ו, מ"ג י"ב, מד ח', מה כא. מח ג' ג') (מלבי"ם באור המלות)

{כא} **ולא צמאו בחרבות הוליקם מים מצור הזיל למו ויבקע צור ויזבו מים:**

מצודת דוד ולא צמאו. לא יצמאו בדרך עם כי יוליד אותם במקומות חרבות ושוממות כי יטיף להם מים מן הצור וימצאו לרות צמאונם : **ויבקע צור.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחרבות. מלשון חורבה ושממון : **הזיל.** מלי הזלה ונטיפה : **ויזבו.** מלשון זובה ונטיפה כמו זב עמקד (ירמיה מ"ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ולא צמאו למים, הגם כי **בחרבות הוליקם** במקום חרב ויבש כי **מים מצור הזיל למו** עד שהיה להם מים, **ויבקע צור ויזבו מים** המליץ ישוטט עתה ברוחו, בקיעת מי הים והירדן לפני בני ישראל, ששם נצבו כמו נד נוזלים, אומר **את הים בקע ויעמדו מים, אבל ויבקע צור, ויזבו מים** (מלבי"ם באור הענין)

{כב} **אין שלום אמר יהוה לרשעים: (פ)**

רש"י לרשעים. לנבוכדנצר וזרעו : (רש"י)

מצודת דוד אין שלום וכו'. זאת הטובה תהיה לישראל אבל להבליים הרשעים אין שלום אמר ה' עליהם וכאומר ולזה ישלח כורש את ישראל מהגולה וישמיד את הבליים כי כן גזירת המקום : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **אין שלום**, ר"ל ואל תיראו עוד מפני הכשדים כי **לרשעים האלה, אמר ה' אין שלום**, שלל השלום מגבולם לנצח: (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-מט

א שְׁמְעוּ אֵימִים אֵלַי וְהִקְשִׁיבוּ לְאִמִּים מְרֻחָקִים הֲוֵהוּ מִבְּטָן קִרְאָנִי מִמְעֵי אֲמִי הַזְכִּיר שְׁמִי:

כ מִבְּטָן קִרְאָנִי. מִשָּׁחֲנִי בְּבֶטֶן עֵלְתָהּ לִפְנֵי זִמְחֻשְׁבָּה לְהִיֹּת שְׁמִי יִשְׁעִי לְהַנְבִּא יִשְׁעוֹ וְנַחְמוּ' : (כ"ז)

מצודת דוד **שמעו איים**. יושבי איי הים : **מרחוק**. היושבים מרחוק : **מבטן קראני**. מעת היותי בבטן אמי קרא שמי ישעיה לרמוז שאנבא ישועות : **ממעני וכו'**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **שמעו**, מעתה יסב פניו ממה שנבא על גאולת בבל ע"י כורש (מן סימן מ"ג י"ד, עד פ"ה) ויתחיל נבואתו על הגאולה העתידה. **שמעו איים אלי** כי נבואה זאת נוגעת עד קצה הארץ וגם **הקשיבו לאמים** אשר יהיו **מרחוק** ר"ל אשר יהיו באחרית הימים : **ה' מבטן קראני** והזמין אותי לנבאות על הגאולה, **ממעני אמי** ההבדל בין מבטן ובין ממעני אמי, כי העובר קשור תחלה במעי האם, ואח"כ כשיגדל מעט יפרד מן המעים ויצוף אל הבטן למעלה, ומציין כי בעוד היה בבטן אמו טרם יצא לחוץ כבר קראהו ה' וצוה לו שילך בשליחותו לנבאות על ישראל, ולא זאת לבד כי גם בהיותי במעי אמי דבוק במעיה שהוא קודם שנרקם צורת הולד מאז כבר הזכיר שמי, שאהיה אנכי המוכן לשליחות, כאומר בעת נקלטה הטפה הזרעיית במעי האם מאז קרא ה' בשמו, ואחר זאת בעת נפרד ממעי האם והיה בבטן העליון אז קרא אותו בעצמו ושלחו שילך בשליחות, (והכונה כי להשגת הנבואה צריך הכנה טבעיית והכנה הרגליות, שיהיה מוכן ע"ז מצד טבעו ושיכין אי"ע לזה מצד הרגלו במצות ומע"ט, אמר כי היה מוכן ע"ז בטבעו מעת קליטת ההריון, והכין אי"ע לזה בבחירתו מעת נפרד מן המעיים הגם שלא יצא עדיין מבטן אמו, ודוגמא לזה בירמיה (א' ה') כמו שפרשתי שם) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שמעו, והקשיבו. איים, לאמים**. כבר בארתי

למעלה (לד א') כי לאומים מציין אומות הגדולות שיש להם דת מיוחדת, ואיים הם קטנים נפרדים על הים וכבר כתבתי בפ"י התורה (דברים לב) כי כשידבר אל שני נושאים מתחלפים לאחד בלשון שמיעה ולהשני בלשון האזנה או הקשבה, ייחד לשון שמיעה אל הנושא שהוא עקר בדבורו שרוצה שיבין ויקבל דבריו, אבל להנושא שיודע שיבין או יקבל דבריו בעצמו אם רק יקשיבם באזניו, יאמר הקשבה או האזנה, ופה ידע הנביא שהלאומים בעלי הדת, כבר יקבלו דבריו בעת המיועד, כי כבר יאמינו באלהים ובשליחות הנביאים, ולכן א"צ רק שיקשיבו, אבל האיים הרחוקים, להם יאמר שיקבלו דבריו, כי הם לא ידעו עדן את ה' : **מבטן**, **ממעיי אמי**, המעי פורט יותר מן הבטן, שכולל כל חלל הבטן. וצבתה בטנה. והמעי הוא רק המעים. וכשירדפו יחד על העובר, ירצה במעי אמו, בעוד שהיתה ביצת הנקבה שממנו נוצר העובר דבוק בשלל הביצים והובא לתוך הרחם ע"י נשיכת חצוצרות ברחם ונשרשת שם ע"י ליחה דבקית, ובטן אמי יקרא עת יפרד אל הבטן בעת ירקם צורת הולד, שכן נעמי אמרה העוד לי בנים במעי (רות א' יא) וכונה, בשלל הביצים, ר"ל שאינה ראויה לילד עוד. ולכן בא לשון זה גם על הזכר כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך (בראש"י טו ד'), כיון על טפת הזרע, ולא יצדק לאמר על הזכר אשר יצא מבטני, ועיין מה שפרשתי בפ"י (בראשית כה כג. תהלות עא ו') : (מלבי"ם באור המלות)

בַּבְּ וַיִּשֶׁם פִּי כְּחָרֵב חֲדָה בְּצַל יְדוֹ הַחֲבִיאֲנִי וַיִּשְׁמַנִּי לַחֵץ בְּרוּר בְּאַשְׁפֹּתוֹ הַסְּתִירָנִי:

רש"י וישם פי כחרב חדה. להוכיח את הרשעים ולהתנבאו עליהם פורענות : כלל ידו החביאני. שלא יוכלו להרע לי : לחץ ברור. ממורט קל"ר זלע"ז : באשפתו. כלי נרתק החצים שקורין קוויכר"א זלע"ז : (רש"י)

מצודת דוד **כחרב חדה.** להוכיח את הרשעים ולנבאות עליהן פורעניות : **החביאני.** לבל יוכלו להרע לי : **לחץ ברור.** להוכיח ולנבאות וכו' וכפל הדבר במ"ש : **באשפתו הסתירני.** ר"ל היה לי למחסה מן הרשעים ולפי שהמשיל עצמו לחץ אמר לשון הנופל בחצים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חדה.** חדודה ושנונה : **החביאני.** מלשון מחבואה ומסתור : **ברור.** נקי מן החלודה. **באשפתו.** כן נקרא נרתק החצים כמו עליו תרנה אשפה (איוב ל"ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וישם פי כחרב חדה,** החרב חותכת מקרוב, והחץ מורה גם מרחוק, החרב אוחזים אותה בהיד, והחץ מונחת באשפת

החצים, אומר כי **שם פי כחרב חדה** החותכת מקרוב, כן הייתי מיסר ומוכיח במו פי ומליצותי החדות והחותכות את ישראל, ואחז אותי בידו. ויען שנגד החרב קרבים למלחמה אמר כי **החביאו בצל ידו** בעת שאחזו בידו אחזו באופן שיהיה נחבא תחת הצל של היד לבל יראוהו (והנמשל כי יען היו דבריו בשם ה' לא הביטו בו שהוא היוסר אותם בחרב לשונו כי בשם ה' נבא) וגם **שם אותי לחץ ברור** ומלוטש, שהייתי מורה נבואתי גם לעמים רחוקים וזמנים עתידיים כחץ המורה למרחוק, **והסתירני באשפתו** ששם מקום החצים, עד שלא הרגישו בו שהוא מוכן לירות (מלבי"ם - באור הענין):

באור

מלבי"ם - באור המלות החביאני, הסתירני, הנחבא הוא מסבת המחפשים אחריו, והנסתר יהיה לפעמים גם כשאין דורש אחריו. שאל אבי מבקש להמיתך וישבת בסתר ונחבאת (ש"א, יט ב') (שם בקש אחריו), ושלחתני ונסתרת בשדה (שם כ' כה) אז לא בקש אחריו. כמחבא רוח וסתר זרם (למעלה לב) הרוח מחפש בחורים ובסדקים מנשב מארבע פאות, לא כן הזרם. וכן פה החרב החותכת מקרוב מחפשים אחריה, לא כן החץ מרחוק נסתרת עד לא יעלה על לב לדורשה: (מלבי"ם באור המלות)

ג ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

מצודת דוד עבדי אתה. מזומן אתה לשליחותי כעבד לאדון: **ישראל**. הרי אתה לפני ככל המון ישראל אשר אתפאר בך כמו בכולם: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ויאמר לי עבדי אתה, ויקרא אותי בשם עבדו, בהיותי מוכן לעבודתו בדבר הזה, **ישראל**, הנביא מסב עתה פניו אל ישראל, אומר **אתה ישראל**, דע כי **בך אתפאר**, מה שאני אומר שה' קרא אותי עבדי ההתפארות הזה לא אוכל להתפאר רק בך ועל ידך, כי עבודתי הוא להחזירך בתשובה, ועת אפעול זאת, עת תשוב ישראל, אז אתפאר להקרא עבד ה', כי השלמתי עבודתי - לא כן אם לא תשוב בתשובה שאז לא אוכל להקרא עבד ה', כי עבודתי לא נשלמה: (מלבי"ם באור הענין)

ד ואני אמרתי לריק יגעתי לתהו והבל פחי כליתי אכן משפטי את יהוה ופעלתי את אלהי:

רס"י ואני אמרתי לריק יגעתי. כשראיתי שאני מוכיחם ואינם שומעים: **אכן משפטי את ה'.** הוא יודע שאינה מאתי חלל מאתם: (רס"י)

מצודת דוד ואני אמרתי. כשהייתי מוכיחם ולא הטו אוזן חשבתי מתחלה

אשר יגעתי לריק כי הואיל ולא הועלתי אייכ לא אקבל שכר : **לתהו וכו'.**
כפל הדבר במ"ש : **אכן.** אבל באמת משפט גמולי הוא עם ה' ושלם ישלם
הואיל ועשיתי את שלי : **ופעולתי.** שכר פעולתי הוא עם אלהי וכפל הדבר
במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ואני אמרתי, ומטעם זה אמרתי בלבי כי **לריק יגעתי,**
אחר שראיתי שישראל אינם שבים בתשובה, אייכ לא מלאתי שליחותי,
לתהו והבל כחי כליתי, היגיעה מציין המעמד בעת העבודה, וכחי כליתי
מציין המעמד שאחרי כלות העבודה, למשל מי ששכרו אותו לחפור אחרי
מטמון ונקבו שכרו בסתם, והוא חפר ולא מצא את המטמון, הנה יגיעתו
היה לריק כי לא מצא את אשר בקש, ובכל זאת לא כלה כחו לתהו כי
יקבל שכרו, אבל אם שכרוהו בתנאי שלא ישלמו לו שכרו רק אם ימצא
המטמון וחפש ולא מצא, אז יגע לריק, וגם כחו כלה לתהו. עפ"ז אומר
שחשב שיגע לריק אחר שלא הועיל בתוכחתו להחזירם בתשובה, וגם
כלה כחו להבל ותהו, כי לא יקבל עתה שום שכר אחר שלא השלים
שליחותו. **אכן משפטי הדלתות מגבילים. ואני אמרתי לריק יגעתי אכן**
משפטי את ה', אני אמרתי לתהו והבל כחי כליתי אכן פעלתי את אלהי.
ר"ל ה' בחסדו השלים לי מה שלא השלמתי אני בעבודת השליחות, כי
אני אמרתי לריק יגעתי שיגיעת העבודה עצמה וכל התוכחות שאמרתי
היה דבר ריק כי לא פעל מאומה, אבל משפט הנהגתי הלא היא מאת ה',
והוא בכחו סבב הדבר שהתוכחות והנבואות האלה יהיו לתועלת רב כמו
שיבאר, וכן מה שחשבתי כי כליתי כחי להבל, שלא אקבל שכר על עבודה
זאת, אבל שכר פעולתי הוא את אלהי, והוא סבב שיגיע לי מן העבודה
הזאת שכר גדול, כמו שמבאר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לריק, לתהו והבל, בארתי למעלה (למ"ד ז') הריק
י"ל הקליפה בלא תוך, וההבל הוא אין בהחלט. וכן היגיעה, הוא דבר
פעילי. רק שחסר לו התוך שהוא התכלית שבעבורו יגע. אבל מה שכלה
כחו היה תהו והבל, כי לא יקבל גם שכר ריק שהוא שכר חיצוני וקליפי
בלא תוך, כי לא יקבל מאומה : **משפטי את ה' ופעלתי את אלהי,** כבר
יסדתי למעלה (א' ד') וכן בניתי כל הספר, כי ה' מורה המחדש העולם
בכלל, ואלהי בכינוי מורה ההשגחה המיוחדת הפרטיית, אומר השכר
שנתן לי הוא מצד שהוא אלהי ביחוד. והתיחדות השגחתו עלי לטובתי,
ומה שגבל משפטי שהוא מה ששלחו לנבאות בשורה כללית, היה מצד
שהוא ה' המשגיח הכללי : (מלבי"ם באור המלות)

לַה וְעַתָּה אָמַר יְהוָה יִצְרִי מִבֶּטֶן לְעַבְדְּ לֹא לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
(לא) לֹא יֶאֱסֹף וְאֶכְבֵּד בְּעֵינַי יְהוָה וְאֱלֹהֵי הָהָה עֲזֵי:

רַש"י לֹא יֶאֱסֹף. חֲלוּ יָסוּב בְּתַסּוּב' : (רַש"י)

מצודת דוד **ועתה אמר ה' וכו'.** ר"ל ה' אשר מבטן יצר אותי להיות לו לעבד ללכת בשליחותו אמר לי עתה להשיב אליו את יעקב בתשובה ובעבור זה אהיה נכבד בעיני ה' ואף היה חזקי לבל יוכלו הרשעים להרע לי וכאומר כאשר חשב באחרונה כן אמר לי ה' שאף אם לא אועיל אהיה נכבד בעיניו וכן היה לי למעוז ולחוזק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לשובב.** מלשון השבה : **יאסף.** ענין הכנסה : **עזי.** חזקי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ועתה,** מתחיל לבאר איך סבב ה' את פני הדבר שיהיה תועלת ושכר לפעולתו, אומר, **ה' אמר לי, ה' אשר יצר אתי מבטן לעבד לו לשובב יעקב אליו,** ר"ל הגם שהתכלית אשר בעבורו יצר אותי ה' מבטן לעבד לו, היה מיוחד רק לדבר פרטי ועבודה מיוחדת, שהוא לשובב יעקב אליו בתשובה, **וישראל** שהם הגדולים שבהם שא"צ להחזירם בתשובה **לו יאסף** אפעול בתוכחה שיתאספו לו לעבוד אותנו באגודה אחת שכם אחד, זה היה עקר עבודתי שיחד ה' לי מעת יצירתי, ובעבודה הזאת אמרתי כי לריק יגעתני כי לא השלמתיה כי ישראל לא שבו אל ה' ולא שמעו לתוכחתי, מ"מ אחר כי **ואכבד בעיני ה',** אחר שנכבדתי בעיני ה' ע"י שראה רוב ההשתדלות והיגיעה שהיה לי, **ואלהי היה עזי** על ידי מעשי הטובים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לשובב יעקב אליו וישראל לו יאסף,** ההבדל בין יעקב וישראל בארתי למעלה (ט ז), ההשבה לא תצדק רק במי שיצא, ולא יצוייר רק ביעקב. והאסיפה גדרה לקרא מן החוץ פנימה, הגם שלא יצא תחלה ועומד באשר הוא, רק שיתקרב יותר, וזה יצוייר בישראל שילכו מחיל אל חיל : **ואכבד בעיני ה' ואלהי היה עזי,** העז הוא הכח הפנימי התלוי בו בעצמו, והכבוד הוא המעלות המתגלות מן הנושא שבעבורם יכובד מאחרים, אומר העז והכח שבו הייתי ראוי לדבר הגדול הזה נתן לי אלהי בהשגחתו הפרטית, והכבוד אשר נתכבדתי במה שנשלחתי בפועל לא היה בעבורי, רק בעבור שהוא ה', המשגיח הכללי לטובת הכלל כמו בפסוק הקודם : (מלבי"ם באור המלות)

וַיֹּאמֶר נִקְלַ מִהְיוֹתְךָ לִי עֶבֶד לְהִקִּים אֶת שְׁבִטִי יַעֲקֹב (וּנְצִירִי) וּנְצִירִי יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב וּנְתִתִּיךָ לְאֹר גּוֹיִם לְהִיֹּת יְשׁוּעָתִי עַד קִצָּה הָאָרֶץ: (o)

רס"י נקל מהיותך וגו'. מתנה קטנה היא בעיני שְׁתֵּהא לך זאת לצדה שְׁתֵּהא לי עבד להקים את יעקב ולהשיב אליו נצורי ישראל והנני מוסיף לך עוד ונתתיך לאור גוים ולהנצח על מפלתה של צבל שְׁתֵּהא לכל

העולם : ונאורי ישראל. כמו (משלי ז) ונאורת לב שלכם מוקף יצר הרהורי
עבירה כעיר נאורה מאור הארים עליה : (כ"ז)

מצודת דוד ויאמר. ה' אמר לי מתנה קלה היא בעיני ממה שתהיה לי עבד
בדבר זה לבד להקים את שבטי יעקב להיות עומדים באמונתם ולהשיב
אלי בתשובה את ישראל המוקפים בהסתת פתויי היצה"ר כעיר נצורה
המוקפת בגייסות : **ונתתיך.** אלא עוד מתנה גדולה אוסיף לך כי אתן
אותך מתנבא ומבשר על הגאולה העתידה להיות אז תשועתי מקצה
הארץ עד קצהו כי כולם יהיו נושעים בתשועת ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון נקל. מל' קל : **ונצורי.** מל' מצור והיקף כמו כעיר נצורה (לעיל
א') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויאמר, לכן אמר לי ה' אל תדאג על שלא השגת
התכלית שבעבורו נוצרת, ולא נשלמה העבודה שיחדתי לך שהוא להשיב
ישראל בתשובה, כי לגדולה מזה אתה מוכן עתה, ויחדתי לך עתה תכלית
גדול ועבודה נכבדת מאד, על כי **נקל מהיותך לי עבד להקים את שבטי
יעקב,** העבודה המיוחדת לך עד עתה להקים שבטי יעקב, הוא דבר נקל
וקטן וכאין נחשב נגד העבודה שנתתי בידך עתה, כי עתה **ונתתיך לאור
גוים,** עתה לא יהיה תכלית שליחותך ענין פרטי שהוא להשיב הדור ההוא
בתשובה רק ענין גדול כללי, כי אתה נמשחת לבשר ענוים הבשורות
הגדולות והנחמות העתידות, בעת הישועה הכללית שתהיה באחרית
הימים, אשר לאור נבואתך ילכו גוים רבים, והדלתות מגבילים, **נקל
מהיותך לי עבד להקים את שבטי יעקב כי נתתיך להיות ישועתי עד
קצה הארץ, ונקל מהיותך לי עבד נצורי ישראל להשיב (כי נתתיך) לאור
גוים,** כי עבודתו המיוחדת בנבואה שנבא על ישראל היו לשני ענינים. **א.**
להקים שבטי יעקב שהוא להקים מנפילתם הגופניות שהיו אז גולים
ומפוזרים אחרי גלות סנחריב, ורצה ה' כי ישעיהו בתוכחותיו ישיבם אל
מכונם ולארצם ולהצלחתם. **ב.** **נצורי ישראל להשיב,** להשיב את ישראל
בהצלחה הנפשית שע"ז נתיחד להם שם ישראל, ושישיבם בתשובה לה'.
ואחר ששני הענינים האלה לא עלו בידו, אמר לו ה' כי לעומת זה תהיה
שליחותו בשני הענינים האלה שליחות כולל לכל העולם, ונגד ההצלחה
הנפשית יהיה **לאור גוים** שיאיר להם האמונה האמתית שילכו כולם
באור ה', ונגד ההצלחה הגופנית תהיה **ישועת** ה' מתפשטת **עד קצה
הארץ** (והמכוון בדבריו אלה תראה כמ"ש למעלה קאפיטל י"ב), כי מאז
נתפזרו עשרת השבטים ע"י סנחריב מעת ההיא התחילה עת הגאולה,
והוא שמעת ההיא התחילו הנביאים לנבאות שהנדחים האלה יתקבצו
וישובו לבצרון אסירי התקוה, והגלות החיל הזה היה בשנת שש
לחזקיהו, ומעת ההיא התחילה נבואת החוזים על הגאולה, ואם היו
ישראל שבים אז בתשובה שלמה היתה הגאולה ההיא מגעת תיכף בשנת
ט"ו לחזקיהו שאז נפל אשור והיה אז העת שישובו הנדחים האלה, וע"כ

הסמיד נבואתו על הגאולה והקיבוץ אל מפלת סנחריב כמו שתראה למעלה (קאפיטל י"א. י"ח כ"ז). כי כל הנבואות (שנבא בחלק הראשון נבא קודם מפלת סנחריב, ואז צפה ברוח ה' כי יש תקוה שיתאספו הנדחים תיכף לארצם ויגאלו, וזה תלוי בתנאי אם ישובו בתשובה, ולשליחות זה היה ישעיהו מיוחד כל הזמן ההוא בעוד חזקיהו חי, שכל הזמן ההוא היה תקוה שיהיה חזקיהו משיח אלהי יעקב, כמו שזכרו חכמינו במקומות רבים, אבל דבריו לא עשו פרי, כי הדור ההוא בין יהודה שנשארו, בין השבטים שגלו (כי לשניהם יחד נבואתו כמ"ש וישם פי כחרב חדה אל הקרובים וישימני לחץ ברור אל הרחוקים) לא שבו בתשובה, ומתוך כך לא שבו ג"כ לארצם, והבית נחרב אח"כ בעון הנשארים, ואבד כל חזון. כמו שראה ישעיהו בעצמו זאת גם בימי חזקיהו, ונבא ע"ז למעלה (כ"ד ט"ז) ואז חשב ישעיהו כי יגע לריק וכלה כחו להבל, אבל ה' אמר לו דע כי לא יגעת לריק כי הנבואות האלה כולם שנבאת על שוב הנדחים יתקיימו באחרית הימים, ואז לא תהיה הישועה פרטית כמו שהיתה אם היתה באה בימי חזקיהו, רק תהיה ישועה כללית, שתחת שרצה להקים שבטי יעקב שהם עשרת השבטים שגלו לחלח וחבור, תחת זה תהיה ישועתי עד קצה הארץ, ותחת שרציתי להשיב הדור ההוא בתשובה, כמ"ש ונצורי ישראל להשיב ודבר זה לא עלה בידך, תהיה לאור גוים, ותאיר בהצלחה הנפשית לכל העולם. כי אם היתה הגאולה בימי חזקיהו לא היתה כללית כ"כ, ולא היתה האמונה האמתית מתפשטת כ"כ כמו שיהיה באחרית הימים כמ"ש כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה. ומבואר כי אחרי מות חזקיהו שאז ראה שהיה יגיעו לריק (או אולי אחרי שנבא עליו הנבואה שלמעלה קאפיטל ל"ט, שהיה זה בחטא חזקיהו כמ"ש שם), מאז התיאש הנביא וראה כי השבטים הנדחים לא ישובו עתה, ומאז משחו ה' לבשר ענוים את הגאולה הגדולה העתידה הכללית, שנבא מן קאפיטל מ"ם עד סוף הספר) ומעתה מתחיל את נבואתו על העתיד, אשר דבריו אלה הם כענין הוצעה להם שאחר שנבא גאולת כורש יספר איך שלחו ה' לבשר נחמות גדולות עתידות.

מלבי"ם - באור המלות להקים שבטי יעקב ונצורי ישראל להשיב, נצורי הוא מענין ונצר משרשיו יפרה, ויש הבדל בין שבט לנצר, השבט יהיה גם בתלוש, והנצר הוא היונק הרך המחובר לקרקע ששומרים ונוצרים אותו שיפרה. ולפי הכלל המיוסד למע' (ט' ז') העשרת השבטים שנתלשו מן שרשם קראם שבטי יעקב. ושבט יהודה ובנימין אשר היו דבוקים בשרשם כנצר רך היונק קראם נצורי ישראל, הקם נפל תחלה, והשב לא נפל רק יצא מדרכו. שבטי יעקב נפלו וצריכים הקמה. נצורי ישראל לא נפלו רק יצאו מדרכם דרך ה', וצריכים השבה: (מלבי"ם באור המלות)

ז כה אמר יהוה גאל ישראל קדוש לבזה נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו למען יהוה אשר נאמן קדש

רפ"י לבזה נפש. נפש בזויה : למתעב גוי. למי שהגוי מתעבו : מלכים יראו. אותו וקמו : אשר נאמן. לשמור הבטחתו שהבטיח לאברהם על המלכות כענין שנאמר והנה תנור עשן וגו' (בראשית טו) : קדוש ישראל. הוא ויבחרך :

מצודת דוד לבזה נפש. על ישראל : למתעב גוי. על מי : לעבד מושלים. על מי שהוא עבד ישר ותמים למושלים : מלכים יראו וקמו. בעת הגאולה כשיראו מלכי כשדים יקומו וכאשר יראוהו השרים : למען ה'. ר"ל לא למענכם יעשו הכבוד הזה כי אם למען ה' אשר נאמן בהבטחתו שהבטיח להיות עמכם וכמ"ש יחזיקו עשרה אנשים וכו' לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם (זכריה ח) : קדש. למען קדש ישראל אשר בך וכפל הדבר במ"ש :

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה' גאל ישראל קדושו, המוכן לגאלם בקדושת מעשיהם בנסים גדולים. לבזה נפש שיעור הכתוב, מלכים יראו וקמו, שרים וישתחוו לבזה נפש למתעב גוי, לישראל שהם עתה בזוים ומתועבים שרים ישתחוו. לבזה נפש ר"ל כי ישראל מבוזים המה בין ההודיים עובדי עכו"ם מצד שלשה ענינים. א. מצד נפשם, שחושבים שנפשם בזויה ושפלה, ונגד מה שהנפש האלהית נקראת כבוד בכתבי הקדש חושבים שנפשם שפלה וממקור משחת. ב. מצד גופם, שחושבים אותם למתועבים ומשוקצים עד שנוהרים מליגע בהם ועז"א למתעב גוי, גוי הוא הגויה שחושבים שגויתם מתועב. ג. מצד מדרגתם וקנינם, שהם עבד משלים, שאינם דומים כעבד שי"ל מושל אחד, רק כעבד של מושלים רבים, שמוכרח לעבוד את כולם עבודת פרך, ועתה נגד בזה נפש ומתעב גוי, יהיה מעלתם גדולה בכבוד גדול, עד כי מלכים יראו וקמו עד כי מלכי הודו יקומו לפניהם מרוב כבוד, ונגד עבד מושלים יהיה ההפך כי השרים ישתחוו להם, וזה יהיה למען ה' אשר נאמן ר"ל זה יהיה מפני שני דברים. א. מפני ההבטחה כי ה' נאמן לקיים הבטחתו. ב. מפני קדושת מעשיהם אשר מצד זה יבחר במ עזמם מפני צדקתם, ועז"א קדוש ישראל ויבחרך. ור"ל כי הגאולה תבא, או עוד לפני זמן הקצוב, אם ייטיבו מעשיהם, או אם לא ייטיבו מעשיהם יבא עכ"פ בזמן המיועד כי נאמן ה' לקיים הבטחתו, ועז"א או שיהיה למען ה' אשר נאמן, וזה בכלות הזמן, או שיהיה למען קדש ישראל ע"י מעשיהם בעת אשר יבחרך מפני טוב מעשיך. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לבזה, למ"ד של לבזה למתעב, עומד ביחוס שאליו עם פעל וישתחוו, וישתחוו לבזה נפש, וגוי הוא כמו גוי נתתי למכים, הגויה ונגדו נפש : ה', קדוש ישראל, בארתי למעלה (א' ד') כי שם קדוש ישראל

נקרא בו תמיד מצד צדקת ישראל וקדושתם (עיי למעלה ה' טז) ולכן אמר
ויבחרך (מלבי"ם): באור (המלות)

זח פה אמר יהוה בעת רצון עניתך וביום ישועה עזרתך ואצרך
ואתנך לברית עם להקים ארץ להנחיל נחלות שממות:

רפ"י צעת רצון. צעת תפלה שאתה מתרצה ומתפייס לפני: וביום ישועה.
שאתה כריך לישועה: ואצרך. ואצמך: לברית עם. להיות עם ברית לי:
להקים ארץ. ארץ ישראל הבחורה לי בכל הארצות: (רפ"י)

מצודת דוד בעת רצון. בעת שתעשה רצוני אענה לך בזעקתך בעבור הצרה
הבאה: וביום ישועה. וביום שאתה צריך ישועה שאתה בצרה אעזור לך
וכפל הדבר במ"ש: (מצודת דוד)

מצודת ציון עניתך. מלי עניה ותשובה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה' בעת רצון עניתך, זה מגביל נגד שני
הדברים שאמר בפסוק הקודם, או שתהיה הגאולה קודם זמן הקצוב אם
ייטיבו מעשיהם ותהיה עת רצון, ועז"א בעת רצון עניתך, או לכל הפחות
יעזרו בזמן המיועד אשר לא יעבור, ועז"א וביום ישועה עזרתך, והוא
ביום המיועד לישועה שהוא בבוא יום המיועד. ואצרך גם במשך ימי
הגלות אצרך בהשגחה מיוחדת כל תכלה בין העכו"ם, עד שאתנך לברית
עם שיקים ה'. א. הברית שכרת עם ישראל. ב. להקים ארץ שהיא הארץ
הקדושה. ג. להנחיל נחלות שממות שהוא שישב להנחיל מקומות נחלות
השוממות עתה, והם העזרות והמקדש שהם נחלת ה' לשבתו: (מלבי"ם
באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עניתך, עונים להקורא, ועוזרים גם לאשר
לא קרא, העניה תהי לפני הזמן בעת רצון, והעזר יהיה בזמן המוגבל
ביום ישועה: (מלבי"ם באור המלות)

זט לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו על דרכים ירעו ובכל
שפיים

רפ"י לאסורים לאו. לעת אשך אומר לאסורי גולה לאו: שפיים. תרגם
יונתן נגדיו, נחלי מים: (רפ"י)

מצודת דוד **לאמר וכו'.** מוסב על ואצרך שבמקרא שלפניו לומר אצרך מן הכליה עד יבוא העת לאמר להאסורים בגולה צאו משם : **לאשר בחושך.** למי שהסתיר עצמו בחושך מפחד האויב. **הגלו.** היו מגולים ונראים לאור היום : **על דרכים ירעו.** עם כי אין המרעה מצוים בדרכים ובגובה ההרים ורצה לומר עם כי ישבו דרך המדבר לא יחסרו דבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הגלו.** מלי גלוי : **שפיים.** כן נקראו המקומות הגבוהים וכן רוח צח שפיים (ירמיה ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לאמר,** מבואר במ"ש למעלה (מ"ב ז') כי שבט יהודה ובנימין הם נתפזרו וגלו תחת יד עכו"ם אשר אסרו אותם בכבלי ברזל, כמ"ש שם **להוציא ממסגר אסיר,** ועשרת השבטים שהגלו לחלת וחבור אינם תחת עכו"ם ואין עליהם עול שעבוד, אבל הם נסגרים במקומות מסוגרים שלא ידע איש את מקומם ודומה כאילו יושבים בחשך שלא יראם אדם כמ"ש **מבית כלא ישבי חשך,** ועל שבט יהודה אומר לאמר **לאסירים צאו,** ועל עשרת השבטים אמר, לאמר **לאשר בחשך הגלו,** כי אז יגלו מקומם, ולהם אצ"ל צאו כי אינם אסירים **על דרכים ירעו** מדמה אותם בשובם למנוחתם, כצאן אשר ה' ירעה אותם כמ"ש (למעלה מ"ם) כרועה עדרו ירעה, ולפעמים צריך להנהיג הצאן אחר המדבר להרחיקם מן השוללים, לעומת זה אמר **על דרכים ירעו** כי כל עוברי דרך לא יגעו בס, ולפעמים צריך להנהיגם אחר המדבר מפני שאינו מוצא מרעה, לעומת זה אמר **ובכל שפיים מרעיתם,** שבכל הר גבוה ימצא מרעיתם, ור"ל שישבו מן הגולה בפרהסיא : (מלבי"ם באור הענין)

וְלֹא יִרְעֻבוּ וְלֹא יִצְמְאוּ וְלֹא יִכּוּ וְשָׂרְבִי וְשָׁמֶשׁ כִּי מְרַחֵמִים יִנְהַגֵּם וְעַל מְבוּעֵי מַיִם יִנְהַלֵּם:

רפ"י **פרכ.** חוס : (רפ"י)

מצודת דוד **לא ירעבו.** בזה יפרש המקרא שלפניו : **ולא יכס.** לא יכאיבם חמימות האויר וחוס השמש : **כי מרחמם.** ה' המרחם עליהם מעולם הוא ינהגם וינהלם במקום מבועי מים וירו צמאונם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שרב.** ענין חמימות ויובש כמו והיה השרב לאגם (לעיל ל"ה) : **מבועי.** ענין מקוה ומעין כמו למבועי מים (שם) : **ינהלם.** ענין הנהגה כמו נהלת בעזך (שמות ט"ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא ירעבו,** ההולך בדרך רחוקה יחסר לו לחם או מים, או יכהו שרב ושמש, ועז"א **לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכס שרב ושמש,** כי ינהגם ה' **ברחמים** עד שלא ינהגם במקום שהשמש שולטת שם, ועל

מבועי מים ינהלם עד שלא יצמאון: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ינהגם, ינהלם, פעל נהג הונח בעצם על נהיגת הצאן והבקר, וממנו יצא על כל הנהגה דומה לזו, שמנהיג שלא מדעת המונהג, ונהל ונחה הונח על המנהל בעל רצון ובסבר פנים יפות, ופה מדמם כצאן מונהגים ע"י הרועה, כי הם מונהגים אך לפי דעת הרועה המנהיג אותם שהוא ה', אבל בכ"ז הלא מרחמם ינהגם, עד שתהיה ההנהגה לא כמנהיג בע"כ כי על מבועי מים ינהלם כמנהל בעת רצון ושכל: (מלבי"ם באור המלות)

יִצְאֵךָ וְשָׁמַתִּי כָּל הָרִי לְדֶרֶךְ וּמַסְלֵתִי יְרֻמוּן:

רש"י וְשָׁמַתִּי כָּל הָרִי לְדֶרֶךְ. כלפי שאמר (לעיל לג) על ידי חורבנה שבת עובר אורח עכשיו יסובו וילכו בו עוברים וסבי: ומסלותי ירומון. כלפי שאמר (שם) נשמו מסלות נתקלקלו מאין מתקן אותם עכשיו ומסילותי ירומון יתקנו קילקול הדרכים ויגביה אותם כמשפט בחלוקי אבנים ועפר: (רש"י)

מצודת דוד לדרך. ר"ל לדרך כבושה: **ומסילותי.** המסילות שאוליד אותה בהם ירימו מקומות העמוקים שבהם למען יהיה שוה וישר ונוח ללכת בהם: (מצודת דוד)

מצודת ציון ומסלתי. מלשון מסילה ודרך: **ירומון.** מלשון הרמה והתנשאות: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושמתי, וגם לא יצטרכו לבקש דרך כי גם **ההרים יהיו לדרך,** ולא תחשוב שיהיה דרך לא כבושה, **כי מסלתי ירמון,** שיהיה מסלה כבושה, עד שכולם ידעו כי הם מסילותי המיוחדות לי: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לדרך, ומסלתי. הבדלם בארתי למע' (לה ח'. מא ג'): (מלבי"ם באור המלות)

יִבֶּה אֱלֹהֵי מִרְחֹק יִבֹּאוּ וְהִנֵּה אֱלֹהֵי מִצְפֹּן וּמֵיָם וְאֱלֹהֵי מֵאֲרָץ סִינַיִם:

רש"י מֵאֲרָץ סִינַיִם. מארע. לרומא: (רש"י)

מצודת דוד הנה אלה. מקצת הבאים לא"י יבואו ממקום רחוק והיא פאת

המזרח ולפי שא"י משוכה מקו השוה ולמערב לזה קרא פאת המזרח
רחוק : ומים. מפאת המערב : מארץ סיני. הוא פאת הדרום כן ת"י :
(מצודת דוד)

מצודת ציון סיני. נקרא כן על שם היושבים שמה כמ"ש ואת הערקי ואת
הסיני (בראשית י') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה אלה, פה מתחיל ענין חדש. רוצה לצייר כי קיבוץ
גלויות יוקדם לבנין ציון, וכי בעת שתקבץ הגולה מארבע רוחות עוד
תהיה ירושלים שממה, וצייר זה בצירוף נפלא מאד, מצייר בצד אחד, איך
כל הגלויות מתקבצות מארבע פנות העולם, וכל העולם וכל הטבע, שמים
וארץ והרים רוננים ושמחים ומספרים החידוש הזה הנפלא, בצד אחר
מציין את ציון איך היא יושבת בעת הזאת כאשה אלמנה גלמודה
מתכסית בצעיף אלמנותה ומתאבלת כי בעלה עזבה ושכח בה, וכי ציון
אינה יודעת מכל השמחה אשר התפשטה בכל העולם מאומה, עד
שפתאום תשא עיניה ותראה את הישועה. יאמר, ראה נא, הנה אלה גולי
המזרח מרחוק יבאו (כי עשרת השבטים שגלו למזרח גלו למקום רחוק
כנ"ל (מ"ג ה')). ואלה גולים צפון ומערב, באים מצפון ומים. ואלה גולי
דרום, באים מארץ סיני, ראה נא כל הגולה מתקבצת, השמחה
התפשטה על כל הטבע, עד כי. (מלבי"ם באור הענין)

יגו רנו שמים וגילי ארץ (יפצחו) ופצחו הרים רנה פי נחם יהוה עמו
ועניו ירחם:

רש"י כי נחם ה'. את עמו : (רש"י)

מצודת דוד רנו שמים וכו'. הוא ענין מליצה ור"ל הרבה שמחה יהיה
בעולם (מצודת דוד) :

מצודת ציון וגילי. ענין שמחה : ופצחו. ענין פתחון פה בהרמת קול וכן
פצחי רנה וצהלי (לקמן נ"ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין רנו שמים וגם גילי ארץ ואף ההרים הפרטים כבר
פצחו רנה כי הגיעה הבשורה עד יושבי ההרים לאמר, כי נחם ה' עמו וכי
ראה ענים ורחם עליהם. הכל רוננים, רק לבד. (מלבי"ם באור הענין)

יד ותאמר ציון עזבני יהוה ואדני שִׁכַחְנִי:

רפ"י ותאמר ליון. היא היתה סצורה שקכתיה : (רפ"י)

מצודת דוד ותאמר ציון. הנה ציון תחשוב לומר ה' עזב אותי ושכח בי :
(מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ותאמר ציון, ציון עדן אומרת עזבני ה' ציון אינה יודעת מכל זה, ומתאבלת בעת ההיא לאמר, איך עזבני ה', ולא לבד שעזבני מלפני החטא, כי גם נדמה לי כאילו ה' שכחני ואינו זוכר בי עוד. (כי העזיבה תהיה מפני החטא, ואז עדן זוכר בהנעזב אבל השכחה היא מפני המיאוס ואז לא יזכור בו עוד כלל): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עזבני ה' וה' שכחני. כבר בארתי בפני התורה פעמים רבות, כי דרך השפה העברית להקדים תמיד הנושא אל הנושא, ובעת שמקדים הנושא אל הנושא, בא להראות איזה חידוש בהנושא, לכן פה בהעזיבה הקדים הנושא שעקר החידוש הוא מה שעזבה, לא מה שעזבה ה'. אבל בהשכיחה הקדים השם אל הפעל, כי פה עקר החידוש מה שה' היה השוכח ה' אשר אין שכחה לפניו: (מלבי"ם באור המלות)

טו התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך:

רפ"י התשכח אשה עולה. עולל סלה : מרחם בן בטנה. מלרחם על בן בטנה : גם אלה תשכחנה. אפילו אם אלה תשכחנה אנכי לא אשכחך : (רפ"י)

מצודת דוד התשכח. כאומר הנה לא כן הוא כי האם תשכח אשה עולה וכי תקשה לבה מלרחם בן בטנה : גם אלה תשכחנה. אף אם יתכן בשום פעם שתשכחנה גם אלה אולם אנכי לא אשכחך : (מצודת דוד)

מצודת ציון עולה. ענינו ולד רך כמו מפי עוללים ויונקים (תהלים ח'): ציון
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין התשכח, גם זה מדברי ציון, ציון אומרת וכי תשכח אשה את עולה, וגם אם יצוייר כי תשכח את עולה הגדול שאין צריך אליה עוד ותשכח את האהבה אם עזבה אותו, אבל היצוייר כי תשכח אשה מרחם בן בטנה הוא היונק שדי אמו, אשר הוא מלבד האהבה יעורר גם רחמים כי הוא צריך לאמו, ואם תשכח את האהבה הכי תשכח את הרחמים מלרחם על בן בטנה הקטן, ואתה ה' אם שכחת את אהבתך איך שכחת מלרחם, באשר אני נעזב ובאין סומך בלעדך. כן

תאמר ציון הבעל אשר הרחיק נדוד יתראה עתה אל האלמנה המתאבלת, אומר אליה - דעי כי גם לו יצוייר **כי אלה תשכחנה**, גם אם שתי הנשים אלה שהזכרת, שהם האשה שי"ל עולל גדול והאשה שי"ל יונק אם גם אלה שתיהן תשכחנה ילדיהם, בכל זאת אנכי לא אשכחך. כי לא אוכל לשכחך, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עולה, פרי בטנה. העולל הוא אחר היונק, מעולל עד יונק (ש"א טו ג'). ופרי בטן נקרא אחר הלידה. אשר מנע ממך פרי בטן (מלבי"ם באור המלות):

טז הן על כפיים חקתיך חומתיך נגדי תמיד:

כ"י על כפיים. על כפי רואה אני כאילו את חקוקה על כפי לראותך ולזכרך תמיד, ד"א על כפיים מעל ענני כבוד כמו (איוב לב) על כפיים כסה אור : (כ"י)

מצודת דוד חקתיך. זכור אתם לפני כאלו חקתיך על כפי : **נגדי תמיד.** לזכור בהם לכוננם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כפיים. כף היד : **חקותיך.** מלשון חקיקה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן על כפיים חקתיך אנכי חקותי את שמך על כפי ידי, אשר מדי אשתמש בידי אזכור את שמך (והנמשל שכל פעולותיו ומעשיו הם אמצעיים מובילים אל התכלית הגדול שהיא התשועה המובטחת), וגם את חומתיך (חקתי) נגדי תמיד, הם חקוקים נגד פני לאות ולטוטפות, ולא לבד עתה רק תמיד, ר"ל מה שחקתי אותך על כפיים, ואת חומתיך נגד פני זה היה תמיד מעת הגלות עד עתה. ומה שעזבתי אותך עגונה אלמנה זה ימים רבים, לא היה זה מחמת שכחה, ולא אני אשם בדבר, רק בניך בעצמם הם סבבו זאת, כי אם. (מלבי"ם באור הענין)

יז מהרו בניך מהרסיך ומחרביך ממך יצאו:

כ"ג מהרו בניך. לשוב : (כ"ג)

מצודת דוד מהרו בניך. יותר מהרה שכחו בני ציון את ארצם משאשכח אני : **מהרסיך.** המהרסים והמחרבים אותך יצאו ממך ר"ל הרשעים שבקרבתם הם סבבו ההריסה והחורבן ולא מאתי יצאה הרעה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מהרו בניך, אם היו בניך ממהרים לשוב בתשובה אז מהרסיך ומחריביך ממך יצאו כבר היו יוצאים אויביך אשר הרסו אותך ממך זה מימים רבים, אם היו בניך רוצים, ואם מהרו לשוב מחטאתיהם. - אבל העבר אין, עתה. (מלבי"ם באור הענין)

יח שְׂאֵי סְבִיב עֵינֶיךָ וּרְאֵי כָּל־מַה־נִּקְבְּצוּ בְּאֵי לֶךָ חַי אֲנִי נְאֻם יְהוָה כִּי כָּל־מַה־נִּקְבְּצוּ כְּעַדִּי תִלְבְּשֵׁי וּתְקַשְׂרִים כְּפִלָּה:

מצודת דוד שאי סביב עיניך. כאלו לציון יאמר ראי איך כל בניך נקבצו באו אליך : כעדי תלבשי. תתפאר בהם כמלבוש של קשוט : ותקשרים. תקשור אותם בצוארך לנוי כקשורי כלה והם חוטי המשי שקושרת בהם שיערה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כעדי. ענין תכשיט יפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שאי נא סביב עיניך, אל תביטי אל צד אחד רק סביב סביב כי בא הקיבוץ פתאום מארבע רוחות השמים, וראי איך כלם נקבצו באו לך והם שני דברים מפליאים. א. הקבוץ מן הפיזור הגדול, וזה כולם נקבצו. ב. שיבתם לירושלים מן מרחק רב כזה וזה באו לך. אבל אל תדאגי לאמר והלא בית אלמנותי קטן וצר ואיך יכיל הבנים הרבים האלה, גם מזה אל תדאגי, חי אני נאום ה' כי כלם כעדי תלבשי ימליץ התמלאות המקום החרב מיושבים כאילו הארץ תתלבש בלבוש שהיא יושביה המכסים אותה, כמי"ש לבשו כרים הצאן, כי המקום השמש הוא ערום וחשוף שת, ועת יתישב יתלבש ויתעטף לכסות מערומיו, אמנם עת שאחר שכבר התלבש ממלבושיו והוא אחר שכבר התישב המקום באו עליו עוד יושבים נכבדים שרים וחכמים, ימליץ שהמקום ילביש עוד עדי על מלבושיו, כי אלה יעדו את מלבושיו הקודמים ואמר שכולם תלבשי כעדי כי כולם יהיו לה לכבוד ולתפארת, וגם תקשרים ככלה, כמו שהכלה שומרת קשוריה שהוא העדי שנתן לה החתן על ידה לשם קדושין בל יאבדו ממנה, כי הם אות הקישור בינו ובינה, כן תקשרי אותם עליך בקשר אמיץ לבל יצאו עוד ממך שנית, כי הם אות האירוסין בינך ובין אלהים, אשר על ידם ארס אותך באמונה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ותקשרים, עיין מי"ש בפ"י ירמיה (ב' לב) : (מלבי"ם באור המלות)

יט כִּי חֲרַבְתִּיךָ וְשִׁמְמַתִּיךָ וְאֶרֶץ הַרְסִיתִיךָ כִּי עָתָה תִּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרִחְקוּ מִבְּלַעֲיָךָ:

רס"י תלרי מיוסב. תהי לרה מרוז יוסזים שיזלזו לתוכך יהי להם המקום
לר מלזנות להם זתים : (רס"י)

מצודת דוד כי חרבותיך וכו'. ר"ל כי דאגת חרבותיך ושוממותיך וכו' לא
תדאגי עוד כי עתה יהיו כולם מיושבות עד שתהיה צרה ודחוקה מרוב
יושביה : **ורחקו מבלעיך**. המשחיתים אותך יהיו מרחוקים בקצה הארץ
ולא יבואו בגבולך : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרסותך. מלשון הריסה ונתיצה : **תצרי**. מלשון צר ודוחק :
מבלעיך. ענין השחתה כמו בלע כל ארמנותיה (איכה ב') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי חרבותיך, ואל תחשובי כי ביתך צר ומקומך קטן
מהכיל כל היושבים הרבים האלה, כי (תלבשי בם) את חרבותיך שכל
מקומות החרבות והשממות יתלבשו מן היושבים האלה, ויותר מזה כי
עתה אשר תצרי מיושב, (ורחקו מבלעיך הוא מאמר מוסגר, אומר מה
שתצרי יהיה מיושב מן יושבים תתמלאו לא מן מחריבים כמו שהיית
מלא מהם עד עתה כי מבלעיך ירחקו עתה ממך, אבל עתה כי תצרי
מיושב) לא ימצאו הגולים עוד מקום לשבת בתוכך אז. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חרבותיך, ושממתיך, החרבות הם הערים.
והשממות, כל הארץ כשנרדפו יחד (יחזקאל כט יב. למ"ד ז). והריסה
יותר מחורבן, שהרס בכונה, והמליצה מוספת בדבריה : (מלבי"ם באור
המלות)

לכ עוד יאמרו באזניך בני שפליך צר לי המקום גשה לי ואשבה:

רס"י בני שכוליך. בני שכולה מהם : גשה לי. התקרב לכל אחר
בשכילי ואשבה : (רס"י)

מצודת דוד יאמרו באזניך. ר"ל באזניך תשמע אשר יאמרו הבנים אשר
היית שכולה מהם : צר לי המקום. מרוב מרבית העם : גשה לי. האחד
יאמר לחבירו גשה הלאה בעבורי שאוכל לשבת גם אני : (מצודת דוד)

מצודת ציון שכוליך. מי שבניו אבודים ממנו קרוי שכול כמו כדוב שכול
(הושע יג) : גשה לי. התרחק בעבורי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עוד יאמרו, ר"ל אז בני שכוליך הם הבנים שהיית
שכולה מהם עד הנה, שהם בני הגולה, עוד זאת יאמרו באזניך עתה. צר

לי המקום גשה לי ואשבה המקום שלך צר לי ואיני יכול להכנס אל תוכו, ולכן גשה אתה והתקרב אלי, למען אשב בתוכך, ר"ל כי אחר שישראל יהיו רבים מאד ולא תוכל אי"י להחזיק את כולם, לכן תרחיב הארץ את גבולה, ותתפשט עד חוצה לארץ, כמ"ש לקמן (נ"ד) הרחיבי מקום אהלך, וזה במשל שהארץ תגש אל היושבים העומדים חוצה לה ואינם יכולים לכנס אל תוכה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **גשה לי**, הגשה לריחוק אין לו ריע ולכן פי' המפי אינו נכון : (מלבי"ם באור המלות)

כא { **ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גלה וסורה ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם : (פ)**

רפ"י **גלמודה. קולדל בלע"ז : וסורה. מוסרת מכל אדם הכל אומרים עלי סורו ממנה :** (רפ"י)

מצודת דוד **מי ילד וכו'.** ר"ל מהיכן באו עם רב כזה : **ואני שכולה.** הלא זה ימים רבים הייתי שכולה מהם ויחידית : **גולה וסורה.** הלא בני גלו וסרו ממני : **אלה איפה הם.** אלה הבאים מאיזה מקום באו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וגלמודה.** יחידית מבלי אנשים וכן הלילה ההוא יהי גלמוד (איוב ג') : **איפה.** כמו מאיפה והמלה ההיא יורה על שאלת המקום כמו איפה הם רועים (בראשית ל"ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ואמרת בלבבך,** אז תשאל שלש שאלות, ומדמיה במשל אשה שמתו לה כל בניה והיתה גלמודה אח"כ בלא בעל, וגולה ממקום למקום ולא מצאה מנוח לכף רגלה כי אין איש מאסף אותה הביתה, ואח"כ באו אליה בנים מעבר הים, אשר התיחסו אליה שנולדו ממנה, ואז תשאל שלשה השאלות הנאמרות פה. **א. מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה.** שתחלה תשאל על מניעות הלידה, שא"א כלל שנולדו הבנים האלה ממנה, אחר שהיתה שכולה שמתו כל בניה, וגם היתה גלמודה אח"כ בלא בעל, ואיך נולדו הבנים האלה לה. **ב. גלה וסורה ואלה מי גדל** תשאל על מניעת הגידול, שגם לו יצוייר שילדתי בנים מי גדלם ואומן אותם הלא אני הייתי גולה וסורה, והוא שהייתי גלה ממקומי, וגם במקום שהייתי לא הניחו לי לשבת במנוחה רק הייתי סורה ממקום למקום, וא"כ אלה מי גדל. **ג. הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם,** תשאל על מניעת ביאתם לפה, גם לו יצוייר שנולדו ממני ונגדלו מעצמם מי הביאם לפה למקומי, הלא אני נשארתי לבדי, רחוק מהם, ואלה מאפוא הם, מאיזה מקום באו ומי הביאם לפה. (והנמשל כי ירושלים היתה שכולה שנהרגו בניה והלכו שבי לפני צר, ומאז ישבה

גלמודה, וא"כ תתפלא מי ילד לה בנים, כי חשבה שכל בניה נהרגו ונשבו. שנית תשאל גם אם נשאר אף קצת מהם, הלא היו גולים ומדולדלים ומי גדלם אלפים שנה ואיך לא ספו תמו מן בלהות. שלישית תשאל, ואף אם נתקיימו עד עתה מי קבץ פזוריהם ומי הוציאם חפשי וביאם לציון (מלבי"ם - באור המלות):

גלמודה מופסק באתנת, וכן פרשתי: (מלבי"ם באור המלות):

כב כה אמר אדני יהוה הנה אשא אל גוים יְדִי וְאֶל עַמִּים אָרִים נְסִי וְהִבִּיאוּ בְנֵיךָ בְּחֶצְוֶן וּבְנִיתֶיךָ עַל כְּתֵף תִּנְשָׂאנָה:

רס"י ידי. נסי סימן להביא גליות: נסי. פירקא זלע"ז כמו וכנס על הגבעה (לעיל ל) והוא סימן קיבוץ ונותנין כראשה בגד: בחוצן. אייטל"א זלע"ז ודומה לו בעזרא וגם אני חלני נערת (נחמיה ה): (רס"י)

מצודת דוד אשא אל גוים ידי. לרמוז להם להביא את ישראל ר"ל אעיר לבם על זאת: ארים נסי. ארומם נס וגם הוא ענין רמוז וכפל הדבר במ"ש: בחוצן. ר"ל יביאום בכבוד רב: (מצודת דוד)

מצודת ציון נסי. הוא כלונס זקוף ומשימים עליו מפה לרמוז: בחוצן. כן יקרא כנף הבגד כמו גם חצני נערת (נחמיה ה'): על כתף. על השכם: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה', משיב לה שלשה תשובות על שלשה השאלות האלה כסדר מלמטה למעלה. מה ששאלת אלה איפה הם, והוא מי קבץ את הגולה והביאם לפה. דע כי מזרה ישראל יקבצנו. כי אני אשא אל גוים ידי, וארמוז להם שיביאו בני הגולה לארצם, ואל עמים כבר בארתי כי גוים פחותים מן עמים, ואומר כי הגוים יהיה די להם בנשיאת היד לרמוז שיביאו בני הגולה והעמים לא ישמעו תיכף עד שאשא להם נס מלחמת גוג ומגוג אשר שם יפלו בנופלים, ואז והביאו בניך בחוצן הוא הכסא שנושאים בו את השרים, ובנותיך שיראים לשבת בכסא הזה על כתף תנשאנה ויביאו אותם לארצם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גוים, עמים, עיי למעלה (ד' א'): (מלבי"ם באור המלות)

כג והיו מלכים אמניך ושרותיהם מיניקותיך אפים ארץ: ששתחוּ לך ועפר רגליך ילחכו וידעת כי אני יהוה אשר לא יבשו קני: (ס)

מצודת דוד וידעת. אז תדע שאני ה' והיכולת בידי : **אשר לא יבושו קוי.**
כי המקוה לדבר ואינו בא תחשב לו לבושה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אומניך. כן נקרא מגדל תינוקת כמו כאשר ישא האומן את
היונק (במדבר יא). **ילחנו.** ענין לחיכה בלשון וכן כלחוך השור (שם כב) :
קוי. מל' תקוה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיו, על השאלה השנית ששאלת **אלה מי גדל,** אחר
שהיית גולה וסורה, ואיך התקיימו משך זמן הרב הזה, משיב אני לך, כי
הנה אל הגידול צריך שני דברים. **א.** להניק את הולד עד יגמל. **ב.** לאמנו
ולגדלו מעת נעתק משדים, הנה המלכים יהיו אומניך והשרות שלהם
יהיו מניקותיך, והמליצה שהם יגינו בעדך מכל פגע, עד שתגדלו, ויאמנו
ויגדלו אותך כאומן את היונק עד לבסוף, שאז אפים וכו'. **וידעת** ועל
השאלה השלישית אשר שאלת, **מי ילד לי את אלה** אחר שהיית שכולה
וגלמודה, שכל בניך נלקחו לשבי ולעבדים ומי הוציאם חפשיים, משיב
אני לך כי עתה **וידעת כי אני הוא ה'**, אשר ביכלתי לעשות זאת, **אשר לא**
יבשו קוי מפני שיפלא בעיניהם לאמר. (מלבי"ם באור הענין)

לכד הַיִּקַּח מִגְבוּר מִלְּקוֹחַ וְאִם שְׂבִי צְדִיק יִמְלֹט: (o)

רס"י היוקה מגבור מלקוח. כסבורים אתם שאי אפשר לקחת מעט
מלקוח שצו של יעקב הצדיק : (רס"י)

מצודת דוד היוקה. רצה לומר כסבורים אתם לומר וכי אפשר לקחת מיד
עשו הגבור את המלקוח ששלל : **ואם שבי.** וכי אפשר להמלט מידו את
השבי ששבה את יעקב הצדיק : (מצודת דוד)

מצודת ציון מלקוח. כן נקרא שבי הבהמה כמו את השבי ואת המלקוח
(שם לא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין היוקה מגבור מלקוח, אחר שישראל נשבו ונלקחו
לעבדים ביד גבורים האפשר ליקח את השבי והמלקוח מידם, וזה הוא
השאלה ששאלת אחר שאני שכולה וגלמודה והוא שבניך היו מלקוח
ושבי ביד גבורים. מי ילד לי את אלה, כי איך אפשר ליקח מגבור מלקוח,
עתה לא יבשו קוי משאלה הזאת, יען. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מלקוח, שבי, בררתי הבדלם בפ"י במדבר (לא)
(מלבי"ם באור המלות)

לְכַהֵן כִּי כֹה אָמַר יְהוָה גַּם שְׂבִי גְבוּר יִקַּח וּמִלְקוֹחַ עֲרִיץ יִמְלֹט וְאֵת יְרִיבֶךָ
אֲנֹכִי אָרִיב וְאֵת בְּנֵיךָ אֲנֹכִי אוֹשִׁיעַ:

רַש"י וְאֵת יְרִיבֶךָ. וְעַם מְרִיבֶיךָ אֲנִי אֲרִיב : (רַש"י)

מצודת דוד **כי כה וכו'.** ר"ל אבל לא כן הוא כי כה אמר ה' שגם זה אפשר לקחת השבי מיד עשו הגבור ולהמליט המלקוח מיד העריץ : **ואת יריבך.** עם המריבים בך אריב אני : (מצודת דוד)

מצודת ציון עריץ. חזק כמו כגבור עריץ (ירמיה כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כה אמר ה' גם שבי גבור יקח,** והוא הוציא אותם מיד שבי ועבדות. והנה יש הבדל בין שבי למלקוח, המלקוח הוא מה שהאויב לוקח לעצמו לעבדים ושפחות, והשבי הוא בארץ שביו ולא נלקח לעבד, והנה המלקוח אי אפשר שימלט כי הוא תחת רשות אדוניו רק אפשר שיוקח מאת אדוניו בחזקה אחר שמחזיק אותו לעבד שלא במשפט, אבל זה רק אם המלקוח הוא ביד חלש, אבל **היקח מגבור מלקוח** אם המלקוח הוא ביד גבור הלא בלתי אפשר לקחתו מידו, ובשבי יהיה בהפך שא"א שילקח בחזקה כי השבי הוא כדן, שהעם המנוצח יהיה בשביה, אחר שאין מחזיקים אותם לעבדים, ואינם מלקוח רק שבי, רק אפשר שימלט אחר שאינו תחת רשות אדוניו, אבל **תשאלו האם שבי צדיק ימלט** אם נשבה השבי בצדק מפני חטאו ומרדו שזה קרא שבי צדיק הלא א"א גם שימלט. ור"ל שישראל שמקצתם היו מלקוח עבדים ושפחות ומקצתם היו שבי ביד עכו"ם שאלו שהמלקוח הגם שהוא שלא כדן הלא הוא ביד גבור ומי יקחנו מידו, והשבי אחר שהוא שבי צדיק כי נשבו בדין ואיך ימלטו. וה' משיב להם **גם שבי גבור יוקח** ר"ל לא לבד שהשבי ימלט, כי השבי קל לו להמלט אחר שאין שומרים אותו, כי אחר שהוא שבי גבור לא שבי צדיק, ר"ל אחר שנשבו שלא כדן רק בגבורה ובכח, גם יוקח בחזקה מיד שוביו. **וגם מלקוח עריץ ימלט,** שלא לבד שמלקוח גבור יוקח בחזקה, כי גם מלקוח עריץ שהוא יותר מגבור, גם ימלט מעצמו מידו. **ואת יריבך** ר"ל אל תירא שיקרה לך כדרך העבד הבורח מאדוניו שאדוניו בא ורב עמו ותובעו לדין, כי את יריבך אנכי אריב בעדך, שאני אטעון נגדם שאני קניתיך לעבד תחלה כי לי בני ישראל עבדים, ונגד מ"ש גם שבי גבור יוקח אומר כי את בניך אנכי אושיע ואקחם מיד שובם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **גבור, עריץ.** עריץ יותר מגבור ומתאר את הגבור על הפלגת הגבורה. וה' אותי כגבור עריץ : (מלבי"ם באור המלות)

כַּו וְהֶאֱכַלְתִּי אֶת מוֹנִיךָ אֶת בְּשָׂרִם וְכַעֲסִים דָּמָם יִשְׁכְּרוּן וְיִדְעוּ כָּל בְּשָׂר
כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעַךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: (ס)

רַפ"י והאכלתי את מוניך. הבזלוי' לחית השדה את בשרם, מוניך ל' אל
תונו (ויקרל כה) לונאלת דברים המקנתרי' לותך בגידופיהם : וכעסיס.
מתק יין : דמס ישכרונו. כן ישכרו מדמס אותם הרגילים לשתות דם ומי
הם אלו עוף השמים כן ת"י : (רפ"י)

מצודת דוד והאכלתי. להחיות הראויות לאכול בשר אאכיל את
המקנתרים אותך באונאת דברים : את בשרם. לתוספת ביאור אמר
שיאכיל את בשרם : וכעסיס דמס ישכרונו. העופות הראויות לשתות דם
ישכרו מדמס כדרך השותה עסיס והוא ענין מליצה : וידעו וכו'. אז יבינו
הכל אשר הי עושה כל אלה ולא בא במקרה : וגואלך וכו'. כפל הדבר במ
יש : (מצודת דוד)

מצודת ציון מוניך. ענין קנתור ואונאת דברים וכן וגר לא תונה (שמות כב)
: וכעסיס. הוא ענין כתישה כמו ועסותם רשעים (מלאכי ג) ונקרא כן יין
ענבים או רמונים ע"ש שהמשקה יוצא ע"י סחיטה וכתישה וכן מעסיס
רמוני (ש"ה ח) : ישכרונו. ענין השתיה יותר מכדי המדה הראויה : אביר.
ענין חוזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והאכלתי את מוניך את בשרם אותם שהיו מוניך עד
הנה באונאת דברים לאמר כי אבדה תקותך הם יאכלו את בשרם של
יריבך, ר"ל הם ילחמו עם בעלי ריבך, וידעו כל בשר. א. כי אני הי מושיעך
למעלה מן הטבע בכח הי אשר לו היכולת. ב. וגואלך אביר יעקב, שאעשה
זאת למען הקשר שי"ל עם יעקב, ועל ידי צדקתך : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-נ

א כה אמר יהוה אי זה ספר פרותות אמכם אשר שלחתי או מי
מנושי אשר מקרתי אתכם לו הן בעונתיכם נמכרתם ובפשעיכם שלחה
אמכם:

מצודת דוד **אי זה ספר וכו'.** כאומר אם אמנם נתתי לה גט כריתות כמ"ש ואתן את ספר כריתותיה וכו' (ירמיה ג) אבל איזה זה הספר אשר שלחתיה בה ר"ל נראה בה מפני מה שלחתיה הלא היתה בעבור הפשע כמ"ש שם וא"כ כשתשובו נעקר הכריתות : **או מי מנושי.** מי הלוה לי דבר מה עד שמכרתי אתכם לו בפרעון החוב : **הן בעונותיכם נמכרתם.** וא"כ כשתעשו תשובה תהיו נפדין : **ובפשעיכם.** בעבור הפשעים נשלחה הכנסים שלכם וא"כ בתשובה יהיה נעקר השילוחין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ספר כריתות.** גט הכורת ומפריד : **אמכם.** כנסיה שלכם : **מנושי.** ענין מלוה כמו כנושה כאשר נושה בו (לעיל כד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה,** המגרש את אשתו מביתו, יהיה או מפני שמאס בה, או מפני שמרדה כנגדו, ויש הבדל ביניהם, אם משלחה מפני שמאס בה משלחה לחלוטין ונותן בידה ספר כריתות ואז אין לה לצפות שישוב אליה עוד, אבל אם שלחה מפני שמרדה כנגדו מגרשה מביתו רק לפי שעה, ואינו נותן בידה ספר כריתות ועת תיטיב מעשיה ישיבה לביתו, ע"ז שואל **אמכם אשר שלחתיה איזה ספר כריתות שלה,** הלא שלחתיה בלא ספר כריתות וזה אות כי לא שלחתיה מפני שמאסתה בה רק מפני שמרדה נגדי ולא נפסק הקשר בינינו, **או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו,** המוכר את בניו, יהיה או מפני שמאס באשתו ועי"כ מאס גם בבניו ובזה אין תקוה, או מפני שהוצרך למעות לשלם נוסיו, ובזה ג"כ אין תקוה כי מאין יפדה אותם אחר שאין לו דמי פדיונם, ואחר שברר ה' כי לא שלח את אם הבנים מפני שמאס בה, לא נשאר לומר רק שמכר את בניה לשלם נוסיו, לכן אמר מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, למי התחייבתי ממון? **הן בעונותיכם נמכרתם,** ההבדל בין עון ופשע, שהעון הוא מצד השכל שמסיתו לכפור במצות ה', והפשע הוא מורד בה' ופורק עולו ואינו מנצח בטענות כפירות ומינות. המעוה הוא בעל מוס בגופו ששכלו נפגע בו ואינו מבין בין טוב לרע, והפשע שכלו שלם ויודע מה טוב ומה רע רק מורד באלהיו, והנה הבן שחטא נגד אביו ע"י מרד אין לו תקוה, אבל אם חטא מצד שהוא משוגע, אביו מרחם עליו ולוקח לו רופא לרפאותו, ועז"א הן בעונותיכם נמכרתם לא מצד המרד, רק ששכלכם נטרף ויש לכם תקוה כי ארפא סכלותיכם, אבל בחטא האשה נגד בעלה יהיה בהפך אם הוא מצד השגעון הוא מוס בגופה ואין לה תקנה, ואם הוא מצד המרד י"ל תקנה אם תשוב ממרדה, ועל זה אומר ובפשעיכם שלחה אמכם. כי אם הייתם נמכרים בפשעכם ושלוח אמכם היה בעונותיכם לא היה תקוה, (והנרצה בזה, כי מצאנו שמעריך יחוס ה' עם עמו כיחוס אב לבנים, ומצאנו שמעריך אותם ה' כיחוס איש ואשתו. יחוס האב על הבן הוא מצד התולדה וכן יהיה יחוס ה' בדרך זה מצד התולדה מצד שהנפש חלק אלוה ממעל, ויחוס האיש אל האשה הוא מצד קשר בחיריי שנעשה ביניהם, וכן ייחוס ה' לישראל בדרך זה נעשה על ידי קבלת התורה שקבלו מצותיו כמו שכתוב וארשתיך לי בצדק ובמשפט. יחוסו אלינו כאב לבנים

הוא עם כל אחד ואחד מצד תולדתו ומחצב נפשו. ויחוסו כאיש לאשתו
נתהוה עם כלל האומה שנתן לה תורתו, ואומר כי יחוסו אלינו כאיש
לאשתו מהחיוב שנתחייב לנו ע"י יחוס זה מכסות ומזון וכדומה נפסק
ע"י הפשעים, ומצד זה יש תקנה עדיין, כי אחר שיחוס זה נתהוה ע"י
קבלת התורה כ"ז שמאמינים עדיין בשרשי הדת, הגם שמרדו נגדו יש
תקנה אם ישובו ממרדם, לא כן אם היה נפסק ע"י עונות שהיו כופרים
בתורה בכללה. וגם אומר שיחוסו השני כאב לבנים נפסק ע"י עונות
וטעות השכל, ובזה בהכרח ירחם האב על בנו להאיר עיניו ולהשיבו אל
האמת, ויש תקנה) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בעונותיכם, בפשעיכם. בארתי הבדלם למעלה (א'
כ"ח) ובכ"מ (מלבי"ם באור המלות)

ב מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצור קצרה ידי מפדות
ואם אין בי כח להציל הן בגערתי אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש
דגתם מאין מים ותמת בצמא:

רס"י מדוע באתי. להתקרב אליכם ואין איש מי מכס פונה אלי : (רס"י)

מצודת דוד מדוע באתי. אני באתי להתקרב אליכם ואין איש פונה אלי :
קראתי. שתבואו אלי ואין מי משיב לי : **הקצור**. ר"ל וכי אין בי תועלת
וכי קצרה ידי מלפדות אתכם : **בגערתי**. כשאני גוער בים נעשה חורב
ויבש והנהרות נעשות יבשות כמקום מדבר ר"ל אחריב העכו"ם
הנמשלים למים רבים : **תבאש דגתם**. קבוצת הדגים תבאש מחסרון
המים כי תמות בצמא ותבאש ורצה לומר אנשי העכו"ם יאבדו ולפי
שהמשילם לנהרות אמר לשון הנופל ביובש הנהרות : (מצודת דוד)

מצודת ציון הן. באמת : **בגערתי**. ענין צעקת נזיפה : **אחריב**. מלשון חורב
ויובש : **תבאש**. ענין סרחון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מדוע, וא"כ מדוע באתי ואין איש, אחר שלא מאסתי
באמכם, ואתם חנם נמכרתם ובקל אשיב אתכם אלי, היה ראוי שתיכף
שבאתי אליכם תרוצו אחרי לבקש פני ומדוע ואין איש, ולא זאת לבד כי
גם קראתי אתכם והתחלתי לפייס אתכם ומ"מ ואין עונה. הקצר קצרה
ידי מפדות, אחר שלא נמכרתם בעבור שהייתי צריך לממון רק חנם
נמכרתם הלא אוכל לפדות אתכם ואם תאמרו שהקונים שלכם לא ירצו
לקחת ממון בעד פדיוניכם ויעכבו אתכם בחזקה. האם אין בי כח להציל
אתכם ביד חזקה, הן בגערתי הלא בגערה לבד אחריב את הים ונהרות
אשים כמדבר אשר לא יצוייר בו מים כלל, והדגה שבהם תתקלקל תחלה
מחסרון המים ואח"כ תמות בצמא : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תבאש, פעל באש כולל כל דבר שנתקלקל בטעמו או בריחו. וגם נבאש ישראל בפלשתים. תחת שעורה באשם. וכן פה בא על הקלקול, שאם נבאש איך אמר אח"כ ותמות בצמא ? וזה המבדיל בין באש לצחן, צחן מורה שנסרח וריחו נודף. ועלה באשו (ויותר מזה) ותעל צחנתו (יואל ב' כ'): (מלבי"ם באור המלות)

אֲלֵבִישׁ שָׁמַיִם קְדָרוֹת וְשָׁק אֲשִׁים כְּסוּתָם: (פ)

מצודת דוד אלביש שמים. ושק וכו'. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון קדרות. ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (יואל ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אלביש, ומה שיחרב הים ויבש לא יהיה מחמת חום השמש כי זה יהיה בעת **שאלביש השמים קדרות** כי יתקדרו בעבים ועננים, וגם **שק אשים כסותם** שיהיו מלאים ערפל וגשם כאילו התכסו בשק (והנמשל שיחריב ארצות העכו"ם אשר כים יהמיון ושריהם אשר כנהרות ישאון והדגה שהם העכו"ם יושבי ארצם יכלו, וזה לא יהיה מצד הוראת המערכת והשמים, כי זה יהיה בעת שהשמים מצדם יריקו גשמי ברכה לעבדי ה') : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אלביש שמים קדרות, מענין והשמים התקדרו בעבים. ויש הבדל בין כסות ולבוש, שהלבוש תפור למדת המתלבש, והכסות מורה שמתכסה בה אף שאינה כמדתו, ומציין העבים בשם לבוש כי הוא כמדת השמים, והערפל או האדים הממלאים את כל האויר ככסות שק : (מלבי"ם באור המלות)

אֲדָנִי יְהוָה נָתַן לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים לְדַעַת לְעוֹת אֶת יַעֲף דְבַר יַעִיר בְּבִקֶּר בְּבִקֶּר יַעִיר לִי אֶזֶן לְשִׁמְעַ לְמוֹדִים:

רש"י נתן לי לשון למודים. ישעיה היה אומר ה' סלחני ונתן לי לשון הראוי ללמד כדי לדעת לעות את העיפים ונמאים לשמוע את דברי הקב"ה דבר לעות. מנחם חזרו במחלוקת עת לעשות לה' (תהלים קיט) לקבוע להם עתים : יעיר לי אזן. מעורר את אזני ברוח קדשו : לשמוע כלמודים. במשפט הלימודים האמת והנכוחה : (רש"י)

מצודת דוד ה'. ישעיה הוא אומר ה' שלחני לנבאות ונתן לי לשון צח הראוי ללמד : **לדעת לעות**. להשיג ללמד לפי העת והזמן את התאב לשמוע דבר ה' כאדם העיף התאב למים : **יעיר בבוקר**. בכל בוקר היה מעורר אותי ללכת לנבאות : **יעיר לי אוזן**. היה מעורר אזני לשמוע הנבואה כדרך הרב המעורר אזני התלמידים לשמוע אמריו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לעות. מל' עת וזמן : **יעף**. מלשון עיפות וצמאון : **יעיר**. מל' התעוררות. **כלמודים**. ר"ל כתלמידים וכן חתום תורה בלמודי (לעיל ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' **אלהים**, חוזר לדבריו מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה, ואם תאמרו כי לא שמעתם שיקרא ה' אתכם, הלא ה' נתן לי לשון למודים וצחות הלשון לעורר אתכם לעבודתו, והנה המליץ ללאומים ונביא לגוים צריך שיושלמו לו שלשה תנאים. **א**. שיהיה לו לשון מדברת גדולות, עד שיוכל להמליץ נשגבות על כל דבר נשא ונעלה, ועז"א שנתן לי לשון למודים **לדעת לעות** ולדבר **את יעף דבר**, את דבר יעף ונשא וגבוה, אוכל לדבר ולהמליץ אותו בקל. **ב**. שימצא בו כח זה תמיד לא בעת מבלתי עת, ועז"א **יעיר בבקר בבקר**. **ג**. שידבר דבריו במראה ולא בחידות, ויוכל לכלכל דבריו לפי שכל השומעים והבנתם, ועז"א **יעיר לי אזן לשמע כלמודים** ששמעתי הנבואה מפיו כפי כח הלמודים והתלמידים וכפי השגתם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **לעות את יעף דבר**, לדעתי למ"ד לעות שרשיית שרשו לוע שהוא הלחי, ומורה על דיבור הלחי במרוצה, על כן דברי לעו (איוב וי"ו ג') הלחי עצמו מתנענע ומדבר מרוב ההרגל. מוקש אדם ילע קדש (משלי כ', כ"ה) שידבר להקדיש ולנדור בבלי דעת. ושתו ולעו (עובדיה א' טו) יפצפו דברים כשכור. יעלעו דם (איוב לט) יוציא דם מן לחייהם. וזולת זה לא נמצא עוד רק ושמת סכין בלועך (משלי כג ב'). ויעף הוא לדעתי מענין התנשאות. כתופעות ראם לו. וכסף תועפות לך. והוא תואר אל דבר, דבר יעף. כמו חכם לבב, תמים דעה, נכה רגלים : (מלבי"ם באור המלות)

ג אָדָנִי יְהוָה פָּתַח לִי אָזְן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אַחֲרָיִם לֹא נִסְוֹגְתִּי:

רס"י פתח לי אוזן. והשמיעני את מי אשלח (לעיל ו) שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פסילוס שלחתי את מיכה וכו' כדאיתא בפסיקתא דנחמו נחמו : ואנכי לא מריתי. מליכך בשליחותו ולא נסוגותי אחור אלא ואומר הנני שלחני (רס"י) :

מצודת דוד פתח לי אוזן. לשמוע דבריו שאמר את מי אשלח (לעיל ו) : לא מריתי. לא סרבתי מללכת : אחור וכו'. לא חזרתי לאחור למען בדבר והוא כפול במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון מריתי. מלשון מרי וסרוב : נסוגותי. ענין ההחזרה לאחור כמו ונסוג מאחר אלהינו (לקמן נט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ה' אלהים, וגם לא תוכל לאמר כי אף שה' נתן לי לשון למודים, אנכי מעלתי בשליחותי ולא קראתי אתכם בדבר ה', כי תיכף שה' אלהים פתח לי אזן בפתח כל שהוא תיכף אנכי לא מריתי והלכתי בשליחותי, ואל תאמרו כי אף שהלכתי מכל מקום עד שבאתי אל העם יראתי לדבר בפניהם ונסוגותי לאחורי, לא כן, כי אחור לא נסוגתי ולא יראתי מפני איש : (מלבי"ם באור הענין)

עז גוי נתתי למכים ולחיי למרטים פני לא הסתרתי מפלמות ורק:

רס"י גוי נתתי למכים. הוא אומר לי יסעיה בני סרצנים הם בני טרחנים הם על מנת שלא תכעס עליהם אמרתי לו על מנת כן : (רס"י)

מצודת דוד גוי נתתי למכים. מסרתי גופי למכים רצה לומר לא מנעתי ללכת מחשש פן יכוני. ולחיי למורטים. מסרתי לחיי למורטים שערותם : פני לא הסתרתי. ר"ל לא מנעתי ללכת מחשש פן יכלימוני וירוקו בפני : (מצודת דוד)

מצודת ציון גוי. גופי כמו גוית שאול (ש"א ל"א) : ולחיי. כן נקרא המקום שאצל העין : למורטים. ענין תלישת השער כמו ואמרטה משער ראשי (עזרא ט). מכלמות. מלשון כלימה וחרפה : ורוק. רוק הפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין גוי, ולא זאת כי גם אם יודע לי שיכו אותי הכנותי גוי אל המכים, ולא זאת לבד, כי החזרתי את פני להם שימרטו את לחיי (כי על הגיו מכים מלאחריו), ולא זאת לבד, כי גם פני לא הסתרתי מכלמות ורק כי גם בעת ירקו בפני לא הסתרתי פני בידי בל יגיע הרוק בפני כי עמדתי כנגדם בדבר ה' : (מלבי"ם באור הענין)

עז ואדני יהוה יעזר לי על פן לא נכלמתי על פן שמתי פני פחלמיש : אדע כי לא אבוש :

רס"י וה' אלהים יעזר לי. אם יקומו עלי : (רס"י)

מצודת דוד **יעזר לי**. רצה לומר קרוב היה הדבר שיכלימו אותי אבל ה' עזר לי לכן לא נכלמתי : **על כן שמתני פני**. ר"ל על כי ראיתי שה' עוזר לי לזה שמתני פני כחלמיש לדבר קשות ואדע שלא אבוא לידי בושה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כחלמיש**. סלע חזק כמו חלמיש למעינו מים (תהלים קיד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וה' אלהים**, אומר באמת לפי עזות הדור היה בקל שהיו מכים אותי ומורטים לחיי, כי רק **יען שה' אלהים עזר לי** רק זאת היתה הסבה **שלא נכלמתי**, וע"כ אחר שראיתי השגחת ה' עלי בפרטות שלא יגיע לי כלימה מאחרים, **שמתני פני כחלמיש וידעתי בעצמי שלא אבוש** מפני עצמי ג"כ, כי ראיתי שיש לי עזר מה' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **נכלמתי, אבוש**. כבר בארתי (למ"ד גי') כלימה מאחרים בושת מעצמו : (מלבי"ם באור המלות)

לח קרוב מצדיקי מי יריב אתי נעמדה יחד מי בעל משפטי יגש אלי :

רש"י קרוב מצדיקי. הקצ"ה קרוב לי לזכותי צדין : (רש"י)

מצודת דוד **קרוב מצדיקי**. ה' המצדיק אותי בדין הוא קרוב אלי לכן מי הרוצה לריב עמדי נעמדה יחד אני והוא כאומר הנה בודאי לא יוכל לי : **מי בעל משפטי**. מי הרוצה לבוא עמי במשפט יגש אלי והוא כפול במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **קרוב מצדיקי**, יש הבדל בין ריב ומשפט, הריב הוא בדברים שיש בהם טענות ומענות, והמשפט הוא בדבר מבואר. מי שיש לו ריב נגד חברו יגשו אל השופט ושפטום, אבל מי שיש לו משפט נגד חברו הולך אליו בעצמו ותובעו את המגיע לו במשפט, עז"א **מי שירצה לריב אתי** שיש לו טענות ודו"ד נגדי נלך אל השופט, אבל הלא קרוב מצדיקי ואני אצא צדיק בדיני, **ומי בעל משפטי** מי שאומר שי"ל כנגדי משפט מבואר ופסק דין, **יגש אלי** בעצמו ויתבע תביעתו, אבל ידעתי שזה דבר שאי אפשר שאהיה אני הרשע בדיני, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יריב אתי, בעל משפטי**. הריב בדבר שיש בו טו"מ, והמשפט בדבר מבואר כנ"ל (א' כג) : (מלבי"ם באור המלות)

לח הן אדני יהוה יעזר לי מי הוא ירשיעני הן כלם כפגד יבלו עש

יאכלם:

(o)

רפ"י עש. תולע' הזגדים : (רפ"י)

מצודת דוד הן אד' וכו'. באמת ה' יעזר לי ומי הוא א"כ אשר יוכל להרשיע ולחייב אותי. הן כולם. באמת כל העומדים עלי ירקבו כבגד הנרקב : עש יאכלם. לפי שהמשילים לבגד אמר לשון הנופל בבגד : (מצודת דוד)

מצודת ציון יבלו. מלשון בליה ורקבון : עש. כן יקרא התולעת האוכל הבגד וכן כבגד יאכלם עש (לקמן נא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן ה' יעזר לי מי הוא ירשיעני, ומי יזכה בוכוח וטענות נגד נבואתי, הן כלם כבגד יבלו בליית הבגד תהיה ע"י רוב התשמיש בו, ושיאכל הבגד מן העש זה יהיה ע"י שאין משתמשים בו, לכן נגד בעל הריב, שיבא נגדו בריב וטו"מ, אומר כי יבלה כבגד הנבלה אם מרבים להשתמש בו, כן אם ישתמשו בטענותיהם וראיותיהם וירבו להפך אותם יבלו כבגד, ונגד בעל המשפט שירצה לבא נגדו בדבר מבואר אומר כי לא יוצרך להתוכח נגדו כלל, כי דבריו דברי אלהים חיים, וכשיניח את דברי בעל המשפט ולא יגע בהם יאכל ע"י העש, מפני ששום אדם לא יגע במשפטו הכוזב והבדוי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כבגד יבלו, עש יאכלם. שני המשלים האלה נרדפים עוד בהושע (ה' יב) ובאיוב (יג כח) ושם בארתי עוד הבדל אחר שהרקב הוא מן חולשת הנרקב עצמו והעש בא מבחוץ. ויל"פ גם פה שיבלו מעצמם, וגם ע"י סבה חיצונית שהוא ע"י האל המצדיקי : (מלבי"ם באור המלות)

וְיָבִטְחוּ מִי בְכֶם יִרְא יְהוָה שְׁמַע בְּקוֹל עֲבָדָיו אֲשֶׁר הִלְךְ חֲשָׁכִים וְאִין נֹגֵה לֹא יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשְׁעֵן בְּאֵלֵהוּ: (o)

רפ"י צקול עצדו. צקול הנציאים : אקר הלך חשכים. אפי' לרה צאה עליו יבטח צסם ה' כי הוא יאכלהו : (רפ"י)

מצודת דוד ירא ה'. אשר הוא ירא מה' ושומע בקול עבדו הנביא : אשר הלך חשכים. אפי' הלך בחשכת הצרות ועדיין לא מצא הארה ותשועה : יבטח בשם ה'. שתבא לו התשועה. וישען. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון נוגה. ענין הארה וזוהר כמו מנוגה נגדו (תהלים יח) : וישען. ענין תמיכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי בכס, יען שהדור ההוא לא היו מאמינים בדברי הנביא ובאו כנגדו בטענות ווכוחים, כמ"ש מי יריב אתי, מי בעל משפטי, ולא נמצא רק אחד בעיר שהאמין בהחלט לאשר דבר בשם ה', אומר מי הנמצא בכס ירא ה' אשר שמע בקול עבדו, אז הגם שהלך חשכים יבטח בשם ה', אבל אתם קדחי אש, לכו באור אשכם. זה סדר הכתוב. ובאורו, שמדמה את המאמינים להנביא והפוקרים בדבריו, לשני אנשים שישבו במדבר בליל חשך ואפלה, האחד בוטח בה' שיצילהו מכל פגע ואינו מדליק נר ובכל זה אף שיושב באופל ישכב לבטח ולא יפחד כי לבו נכון בה'. והשני שאינו בוטח בה' ירא לשבת בחשך ומדליק אור ונופח באש פחם עד שיכוה וישחרו פניו מן הפחמים, ומ"מ לא הועיל בזה מאומה כי בכל זה שוכב בעוצב ופחד ומתירא מן הלילה והמדבר. כן הדבר הזה, מי הנמצא בכס איש אשר הוא ירא ה', ושומע בקול עבדו ומאמין לדברי הנביא, האיש ההוא הגם שלא הדליק אור לחקור אחר דבר הנביא ולבדוק את דבריו לאור האבוקה רק הלך חשכים כסומא הנשען על פקח ואין נוגה לו כי לא חקר על דברי הנביא כלל מ"מ ירויח בשתים. א. כי יבטח בשם ה', שע"כ לבו בוטח בה' ותנוח נפשו בבטחונה. ב. התכלית בעצמו שע"כ וישען באלהיו באמת שע"י הבטחון שבוטח ימצא משען בה', וה' המושיע חוסיו יהיה למשען לו, אבל. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חשכים ואין נגה לו. כבר בארתי (לקמן נט ט') כי הנוגה ימצא גם בחשך, כי החשך הוא רק מניעת האור, ולא אופל גמור, ויצויר ימצא בו נוגה הירח, כי נוגה אינו אור, כי הוא יפול גם על אור חוזר כאור הירח, ולכן מוסיף חשכים וגם אין נוגה : יבטח בשם ה', וישען באלהיו, הבטחון בלב והשעינה בפועל (למע' למ"ד יב) ואחר שהשעינה בא בפועל ע"י ההשגחה הפרטית, הנסבבת ע"י בטחונו ולכן אמר באלהיו שמורה ההשגחה המיוחדת כנז' (א' ד') ובכל הספר בהבדל בין שם ה' ובין שם אלהים שבא בכינוי : (מלבי"ם באור המלות)

יא הן כְּלָכֶם קִדְחִי אֲשֶׁר מְאָזְרִי זִיקוֹת לָכֵן בְּאֹר אֲשַׁכֶּם וּבְזִיקוֹת בְּעֶרְתֶּם מִיָּדִי הִיְתָה זֹאת לָכֵן לְמַעַצְבָּה תִּשְׁקָבוּן: (o)

כ"י הן כולכם. שאינכם שומעים בקול נביאיו : קודחי אש. עזרתו עליכם : מאזרי זיקות. מחזיקי זיקות הן גאין וגחלי אש הנזרקין בקלע ויש לו דוגמא כל' ארמי זיקוקין דנור כך וכך זיקתא פסיק לן : לכו צאור אשכם. לפי דרככם תלקו : מידוי. תהא גמולכם זאת לכם : (כ"י)

מצודת דוד הן כלכם. אבל באמת כמעט כלכם מעבירים את חמת ה' : מאזרי זיקות. מאזרים את המקום בניצוצי אש והיא היא וכפל הענין

במ"ש : **לכו באור אשכם**. ר"ל לפי המעשה כן יהיה הגמול : **ובזיקות בערתם**. כפל הדבר במ"ש : **מידי וגו'**. לא במקרה היתה כי אם מידי באה בגזרה למען תמותו בעצבון כי לא תסור העצבון עד כי תמותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון קדחי. ענין שרפה כמו אש קדחה באפי (דברים לב) : **מאזרי**. מלשון אזור ומחגורת וכן אזור חיל (ש"א ב) : **זיקות**. ניצוצות האש ובדרז"ל נפקין זיקוקין דנור מפומיה דרב (חולין קלז) : **באור**. שלהבת כמו חמותי ראיתי אור (לעיל מד) : **אשכם**. מל' אש : **בערתם**. מלשון הבערה ושריפה : **למעצבה**. מל' עצבון ודאגה : **תשכבון**. כן נקרא המיתה כמו וישכב דוד עם אבותיו (מ"א ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הן אתם כלכם**. שאתם רוצים להדליק אור לחפש אחר דברי הנביא ואחר שאין לכם שמנים ופתילות טובים להאיר לכן אתם **קדחים אש** ע"י עצים יבשים וקוצים כסוחים שתפוחו ניצוצות אש בהם **ומאזרים** ומסבבים את האש **בזיקות** וניצוצות עד שההפסד שתקבלו מן הניצוצות והזיקות, רב מן התועלת. (ר"ל שאין לכם מופתים אמתיים לבחון בס דברי הנביא רק מופתים מתעים והקדמות כוזבות אשר דומים כזיקים שאינם מאירים רק משחירים פני המפיח בהם) : **לכו באור אשכם** זה הקטן **ובזיקות אשר בערתם**, לכו וחקרו והתפלספו בשכליכם הקצר מהשיג אור האמת, אבל בכל זאת **מידי היתה זאת לכם למעצבה תשכבון**, ר"ל בכל זאת אני נותן לכם הבטחה מידי כי הגם שהדלקתם אור לא תשכבו בטח, כמו האיש ירא ה', רק תשכבו בעוצב, כי תגששו כעור קיר הספקות, ולא תמצאו מרגוע לנפשכם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קדחי אש**, פעל קדח נבדל מיתר לשונות הנרדפי עמו כמו בער דלק ודומי, במה שעקר הנחתו על האש היסודית המתגברת באדם שחפת וקדחת, ואז גם הקרירות והלחות והשלג היסודי יעמדו נגדו, וע"ז תפס פעל זה לקי (ס"ד) שצייר תבערת האש מבין הררי שלג, ומזה כי אש קדחה באפי, וכן פה על מבעיר עצים לחים, שהאש קודח חלקי המים, ועי"כ יאזרו זיקות וניצוצות כאזור סביב. **למעצבה תשכבון**, דוגמתו נקשר בלמ"ד. והשכבתים לבטח, (הושע ב' כ') : (מלבי"ם באור המלות)

א שְׁמְעוּ אֵלַי רְדֹפֵי צְדָק מִבְּקִשֵׁי יְהוָה הַבֵּיטוּ אֶל צוּר חֲצַבְתֶּם וְאֶל מִקְבַּת בּוֹר נִקְרְתֶם:

רפ"י אֵל לֹר חוֹלְצֶתֶם. מִמֶּנּוּ : וְאֵל מִקְבַּת בּוֹר. שְׁנוֹקֵצִין וְחוֹלְצִין זֶה אֶת הַצּוּרוֹת אֲשֶׁר נִוְקְרְתֶם זֶה, נִוְקְרְתֶם ל' נִקְרְתֶם הַלֹּר (שְׁמוֹת לֵג) יִקְרוּהוּ עוֹרֵצֵי נַחַל (מִשְׁלֵי ל) וְמִי הוּא הַלֹּר הוּא אֲבֵרָהּ אֲבֵיכֶם וְמִי הִיא הַמִּקְבַּת הִיא שָׂרָה אֲשֶׁר חוֹלְלַתְכֶם אֲשֶׁר יִלְדַתְכֶם ל' כִּי חָלָה גַם יִלְדָה (לִקְמָן סו) : (רפ"י)

מצודת דוד **רודפי צדק**. המחזרים לעשות צדק : **אל צור**. אל הסלע אשר נחצבתם ממנו : **ואל מקבת**. אל נקב הבור אשר יצאתם מנקרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חוצבתם**. כן נקרא חתוך וכריתות הסלע בלשון המקרא וכן וגם יקב חצב בו (לעיל ה) : **מקבת**. מלשון נקב ועש"ז נקרא הפטיש מקבת כי ראשו הא' חד ובו נוקבין הסלע : **נקרתם**. ענין בקוע ונקב כמו בנקרת הצור (שמות לג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שמעו אלי רדפי צדק**, בהנהגה שבין אדם לאדם. **מבקשי ה'** בהנהגה שבין אדם למקום. **הביטו**, אומר הגם שאתם מועטין בין בתוך בני עמכם שכולם רשעים, ובין בתוך בני העולם שהמה עכו"ם, מ"מ אל תיראו כי מאתכם יבנה בית ישראל, כמו שהיה הענין באברהם שהיה ג"כ יחיד בדורו שפרסם האמונה ונרדף מבני דורו והיה לאב המון גוים, **הביטו אל צור חצבתם** אם נחצב אבן מן הצור הגדול, ורוצים לדעת אם האבן הזה נחצב מן הצור הזה, יבחן בשתי בחינות. **א**. שידמו את החלק אל הכל, אם מראהו צבעו וקשיו דומה להצור הגדול שנחצב ממנו באיכותו, שיראו אם איכות האבן הקטן ממנו דומה אל הגדול. **ב**. בכמותו שישו בו להניח חלק הנחצב בתוך החלל אשר משם חצבוהו, ואם יראו שהוא שוה ממש אל החלל וממלא אותו נדע שנחצב משם. על הדמות האיכות אמר הביטו אל צור חוצבתם, כי ההדמות הזה יעשו עם כל הצור. ועל הדמות הכמות אומר **הביטו אל מקבת בור נקרתם**, כי ההדמות הזה יעשו עם הנקב שנקר שם, ומבאר את כונתו, נגד צור חוצבתם אומר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צדק**. בין אדם לחברו בכל התני"ך. **נקרתם**, נקר הוא הנקב העגול כחלל העין כנ"ל (בי כא) : (מלבי"ם באור המלות)

ב הַבֵּיטוּ אֶל אֲבְרָהָם אֲבֵיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלְלֵכֶם כִּי אֶחָד קָרָאתִיו וְאֲבָרְכָהּ:

רס"י תחוללכם. אשר תלד אתכ': **כי אחד קראתיו.** כי אחד היה יחידי
בארץ כנען אשר הגליתיו עם מארצו וממולדתו, קראתיו רביתיו וגדלתיו
לשון קריאי העדה (במדבר א') וכסם שהוא היה יחיד וגדלתיו כן אגלל
אתכם **שאתם יחידים לי :** (רס"י)

מצודת דוד הביטו אל אברהם. בזה יפרש המקרא שלפניו ור"ל אברהם
הוא הצור אשר נחצבתם ממנו והביטו בו לראות מה נעשה עמו : **ואל
שרה.** ר"ל שרה היא נקב הבור וגוי' כי היא ילדה אתכם : **כי אחד קראתיו.**
עם כי היה יחידי בארץ כנען ולא היה מי שם ממשפחתו להחזיק בידו
עכ"ז אני קראתיו וגדלתיו וברכתי אותו וארבה את זרעו וכאומר כמו
שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם עם שאתם יחידים בין העכו"ם ואין
מי יחזיק בידכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחוללכם. ענין הולדה ויצירה כמו ותחולל ארץ (תהלים צ) :
קראתיו. ענין גדולה ורוממות כמו שלישים וקרואים (יחזקאל כג) לפי
שדרך הגדולים להיות נקראים לכל דבר חשיבות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הביטו אל אברהם אביכם, כמו שהוא היה יחיד
ועמד נגד תועים רבים כן תהיו אתם, ונגד מקבת בור נקרתם אומר **הביטו
אל שרה תחוללכם** כי שרה היתה ראויה להיות עקרה בטבעה וילדה בנים
נגד הטבע, כן אתם הגם שמצד הטבע א"א שתשיבו העכו"ם אל האמונה,
יהיה זה כנגד הטבע, **כי אחד קראתיו** בעוד שקראתיו לפרסם אמונתי
היה אחד בעולם מאמין באלהי עולם, גם היה בטבעו להיות אחד אשר
לא יתרבה, ומ"מ **ואברכהו וארבהו** אם בהשיב עמים רבים לאמונת האל,
שעז"א ואברכהו. אם להוליד בנים שעז"א וארבהו : (מלבי"ם באור הענין)

**ג' כי נחם יהוה ציון נחם כל חרבתי וישם מדברה פעדן וערבתי
גן יהוה ששון ושמחה ומצא בה תודה וקול זמרה: (o)**

רס"י וערבתה. אף הוא ל' מדבר כמו בארץ ערבה וקוחה (ירמיה צ) אלא
שהערבה כבר היה יסוב והוחרבה : **תודה.** קול הודייה : (רס"י)

מצודת דוד כי נחם. המקום ינחם את ציון כי תשוב ותכוון כמאז ואמר
בלשון עבר כדרך הנבואה בהרבה מן המקומות כי הדבר ברור כאלו כבר
נעשתה : **כל חרבותיה.** כל המקומות החרבות : **תודה.** קול הודאה על
הניסים ועל הנפלאות : (מצודת דוד)

מצודת ציון כעדן. הוא אשר הגן נטוע בו כמ"ש ויטע גן בעדן (בראשית ב)

וערבתי. ענינו כמו מדבר וכפל הדבר במ"ש : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי נחם**, וכן תקוו אתם כי ה' ינחם ציון אשר היא גלמודה יחידה עתה, גם ה' ינחם כל חרבתי, כל ארץ ישראל שהם חרבות ציון הנלוים לה, **וישם מדברה** ההבדל בין מדבר ובין ערבה, שהמדבר היא ארץ שממה, והערבה הם מקומות שגדלים בו קוצים וסנאים ודרדרים, הערבה היא בתוך המדבר כערך הגנות ומקומות הנטועים בתוך הישוב, כי צמחים כאלה תוציא המדבר עז"א **שמדברה ישם כעדן**, **וערבתי יהפך כגן אשר בעדן**, (והנמשל מקום החרב מבני אדם יתהפך לישוב טוב ומובחר, ומקום המיושב מרשעים עובדי כוכבים יתהפך למושב צדיקים) ונגד שהיה מדבר שמים **ששון ושמחה ימצא בה**, ונגד שהיה ערבה מיושב מעכו"ם ימצא בה **תודה וקול זמרה** שישבחו את המקום
(מלבי"ם : באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מדבר, וערבה**. הבדלתי למעלה (לה א'). **עדן, וגן ה'**, מבואר (בראשית ב') ויטע ה' גן בעדן. **ששון ושמחה**, מובדלים למעלה (שם) **ששון** חיצוני, **ושמחה** פנימית : (מלבי"ם באור המלות)

יד הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע:

כ"י כי תורה מאתי תצא. לזכר נביאים תורה הוא והמשפטים סופן להיות מרגוע ומנוחה לעמי אשר אהפוך להם ספה צרורה לעבדני : ארגיע. אנית : (כ"י)

מצודת דוד **ולאומי וגו'**. כפל הדבר במ"ש : **כי תורה**. אשר מאתי תצא תורה וכמ"ש כי מציון תצא תורה (לעיל ב) כי מלך המשיח יורה את בני אדם ללכת בדרכי ה' : **ומשפטי לאור עמים**. ומשפט משיחי יצא להאיר עיני העמים בדברי רבותם כמ"ש ושפט בין הגוים וגו' : **ארגיע**. בזה אמציא מרגוע והשקט לכל אומה ואומה כי לא תוסיף להלחם זו בזו כמ"ש לא ישא גוי אל גוי וגו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ולאומי**. ענינו כמו עמי וכן ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה) : **האזינו**. הטו אזן לשמוע : **תורה**. מלשון הוראה ולמוד : **ארגיעה**. מלשון מרגוע והשקט וכן וזאת המרגעה (לעיל כח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הקשיבו, וא"כ אתם עמי הקשיבו אלי** ואל תפקרו עוד בדברי הנביא, והנה יקראו בשם עם מצד ההנהגה, ובשם **לאום** מצד הדת, אומר **האזינו לאומי אלי כי תורה מאתי תצא**, האזינו לתורת כי

מאתי תצא תורה לכל העולם, והקשיבו עמי אלי, ר"ל אל הנימוס וההנהגה שמסרתי בין אדם לחברו. **כי משפטי לאור עמים ארגיע**, כי אני אניח משפט והנהגה ונימוס שלאורו ילכו עמים רבים: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עמי, ולאומי. בארתיו כי נקראו עם מצד ההנהגה (א' ד'). ולאום מצד הדת (לד א'). וכן **תורה ומשפט**, תורה הדת האלהית, ומשפט בין אדם לחברו (למע' מב ד'). והקשבה פחותה מן האזנה, בתחלה קושב ואח"כ מאזין, (פי' התורה דברים לב א'. למעלה כח כג) כי אל התורה צריך האזנה יותר, והתורה מיוחדת אליהם, כמ"ש כי תורה מאתי תצא (לישראל). אבל המשפט יהיה לאור עמים, והם יקשיבוהו מרחוק, וע"ז תחלה הקדים הפעל לפני מלת היחוס כדרכו תמיד, ואח"כ הקדים מלת היחוס. **אלי האזינו**, רק אלי. כפי שיסדתי כלל זה בכ"מ. **ארגיע**, בא על מנוחה נפשיית, ונופלת בעצם על עצמיים מופשטים (כח (יב): (מלבי"ם באור המלות)

קָרוֹב צְדָקָי יֵצֵא יְשָׁעִי וְזָרְעִי עַמִּים יִשְׁפְּטוּ אֵלֵי אֵיִם יִקְווּ וְאֵל זָרְעִי יִחְלוּן:

רס"י יִשְׁפּוּטוּ. יִיסְרוּ יוֹסֵטִי לֵ"חַ כְּלַע"ז : (רס"י)

מצודת דוד קרוב צדקי. הצדק שיבא להם קרוב הוא לבא וכאילו כבר יצא ישעי : **ישפוטו.** במשפט הראוי להם : **איים יקוו.** יושבי האיים יקוו אלי לשום בטחונם בי : **ואל זרועי.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון יקוו. מל' תקוה : **ייחלון.** מלשון תוחלת ותקוה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קרוב צדקי, עד עתה שהיו רואים שלות הרשעים ויסורי הצדיקים היו מתרעמים נגד הנהגת ה', מדוע אינו משלם שכר ועונש, אבל קרוב הזמן שיתגלה צדקי בזה, בעת **יצא ישעי וזרעי עמים ישפטו** עת יצא מכח אל הפועל ויתגלה **ישעי** לצדיקים **וזרעי אשר ישפטו** את הרשעים. **אלי איים יקוו** יש הבדל בין תקוה ותוחלת, שהתקוה תהיה גם בבלתי הבטחה ובבלתי זמן מוגבל, אבל המיחל ממתין על זמן ודבר מוגבל הובטח אליו או שיודע שיבא, אומר אלי יקוו איים בדרך תקוה לא בדרך יחול כי לא הבטחתי להם להושיע אותם, אבל **אל זרועי** וגבורתי בעונש הרשעים **ייחלון**, כי ע"ז הגבלתי זמן והבטחתי ע"י הנביאים כי יבא יום ה' הגדול והנורא ואל תתיאשו מן התקוה והתוחלת הזו ע"י שיעברו ויסופו דורות רבות ולא יראו בישועה, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יצא, מושך שתיים יצאו זרועי (אשר) עמים ישפטו יקוו, ייחלון. המקוה בלתי מצפה על זמן מוגבל או הבטחה. אבל

המיחל, מצפה על זמן מוגבל. כי טוב קויתי ואיחלה לאור (איוב ל' כו) כי זמן האור מוגבל בבקר. או על הבטחה, קויתי ה' ולדברו הוחלתי (תהלות ק"ל ה'). ולכן מצאנוהו על המתנה ויחל שבעת ימים (בראשית ח'). שבעת ימים תוחיל (ש"א, י" ח'): (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּשְׂאוּ לַשָּׁמַיִם עֵינֵיכֶם וְהִבִּיטוּ אֶל הָאָרֶץ מִתַּחַת כִּי שָׁמַיִם כְּעָשָׁן נִמְלְחוּ וְהָאָרֶץ כַּבָּגַד תִּבְלָה וַיִּשְׁבִּיָהָ כָמוֹ כֵּן יָמוּתוּן וַיִּשְׁוַעְתִּי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וְצַדִּיקְתִּי לֹא תִחַת: (פ)

רס"י שמים כעשן נמלחו. שרי לבאות האומות שבשמים : נמלחו. נתבלו כמו (ירמיה לח) בלויי הסחבות והמלחי, בגד הנשחת, ל"א נמלחו נתבלבלו ל' מלחי הם שמבלבלין המים במשקטות מנהיגי הספינה וכן ממולח טהור קדש (שמות לה) : והארץ. שלטוני הארץ : ויושביה. שאר העם : וישועתי. לעמי לעולם תהיה ד"א שמים וארץ ממש וכן פתרונו שאו עיניכם והביטו אל השמים ואל הארץ וראו כמה הם חזקים וזריאים ואע"פ כן יבלו ולדקתי וישועתי יהיו לעולם הרי שלדקתי זריאה וחזקה יותר מהם : (רס"י)

מצודת דוד שאו לשמים עיניכם. הסתכלו כלפי השמים וראו שרי של צבאות הכשדים כמה הם חזקים ורב ממשלתם והביטו אל שלטוני הכשדים אשר מתחת כמה הם מושפעים בטובה הרבה על ידי שריהם של מעלה : כי שמים. רצה לומר עכ"ז יושחתו שרי מעלה כעשן הכלה והולך לו : ויושביה. שאר העם : וישועתי. לישראל לעולם תהיה ולא תושחת. וצדקתי. הצדקה שאעשה לישראל לא תשבר ותתקיים לעולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון והביטו. ענין ראייה : נמלחו. ענין השחתה וכליון כמו ובלוי מלחים (ירמיה לח) : תבלה. מלשון בליה ורקבון : תחת. ענין שבירה כמו חתתה קשתותם (שם נא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שאו לשמים עיניכם, גם לו יצוייר שיבא עת אשר תשא עיניכם לשמים ותביטו אל הארץ מתחת ותראו כי בפעם אחד התמוטטו עמודי תבל כולו, עד שהשמים נמלחו כעשן והארץ תבלה כבגד עם יושביה אשר ג"כ ימותו בהכרח, גם עת תראו זאת, גם אז אל תאמרו כי אבדה תקוה ונכזבה תוחלת. כי גם לו יצוייר שהשמים והארץ ישובו אל רחם התהו, בכל זאת ישועתי לעולם תהיה, יען כי צדקתי לא תחת שהצדקה שלי שבה אני מביא את הישועה מצד הצדקה והחסד לא תחת ותפחד מן הכליון הגדול הזה כי הצדקה לא תביט על מעשה הנפעלים מקבלי הצדקה וזכותם, כי היא תושיע בחסד חנם, וא"כ גם הישועה

המסובבת מאתם לעולם תהיה, ולכן. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כמו כן ימותון**, נוכל לאמר כי מלת כן הוא הנפרד מן כנים, כמו קן מן קנים, ככנה ימותו. **ישועתי, צדקתי**, עיי לקי (נט יז) (מלבי"ם באור המלות):

וְשָׁמְעוּ אֵלַי יְדַעֵי צְדָק עִם תּוֹרָתִי בְּלִבָּם אֵל תִּירָאוּ חֲרַפַּת אָנוּשׁ וּמַגְדַּפְתֶּם אֵל תַּחְתּוֹ:

מצודת דוד **יודעי צדק**. הנותנים לב לדעת צדקה : **חרפת אנוש**. מחרפת האומות שמחרפים על איחור הגאולה : **ומגדפותם**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומגדפותם**. ענין חרפה כמו אשר גדפו (לעיל לז) : **אל תחתו**. אל תשברו (מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין **שמעו אלי אתם יודעי צדק**, במעשים שבין אדם לחברו, **עם תורתי בלבם** באמונות ודעות וחיוב העבודה נגד המקום, **אל תיראו חרפת אנוש**, מה שאנוש הקטן יחרף אתכם על תקותכם והיחול שלכם, ויש הבדל בין חרפה וגידוף, כי הגידוף פורט תמיד מה שמגדף דבר שיש בו קדושה, והמאמרים מגבילים, **אתם יודעי צדק** בדברים שבין אדם לחברו **אל תיראו חרפת אנוש** שמחרף הנהגתכם במדות ובצדק, ואתם **עם תורתי בלבם מגדפותם אל תחתו** שמגדפים את תורתכם הקדושה (מלבי"ם באור הענין):

מלבי"ם - באור המלות **יודעי צדק**, עם תורתי בלבם, **צדק**, בין אדם לחברו בכ"מ, ותורה, היא אלהית. הצדק הנימוסי, ידע האדם גם מצד השכל. ועז"א יודעי צדק כי ידיעה תבוא גם על מה שיכיר ע"י הבחינה (למעלה מד יח). אבל התורה, צריך לשמור בלבו מה שקבל מאבותיו, עז"א תורתי בלבם : **חרפה גדוף**, בארתי הבדלם (למע' לז כג) : (מלבי"ם באור המלות)

כִּי כַּבֵּד יֹאכְלִים עֵשׂ וְכַצֵּמֶר יֹאכְלִים סָו וְצִדְקָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וְיִשְׁוֶעְתִּי לְדוֹר דוֹרִים: (ס)

רפ"י **עש**. וסס. מיני תולעים הם : (רפ"י)

מצודת דוד **כי כבד**. העש יאכל את העכו"ם כאשר יאכל את הבגד רצה לומר העכו"ם יכלו כבגד הנאכל מהעש ולפי שהמשילם לבגד אמר יאכלם עש כמו לשון הנופל בבגד : **וכצמר וכו'**. כפל הדבר במ"ש : **וצדקתי**.

הצדקה שאעשה לישראל תתקיים לעולם : **וישועתי**. כפל הדבר במ"ש :
(מצודת דוד)

מצודת ציון עש. שם תולעת האוכלת הבגד : **סס**. שם תולעת האוכלת
הצמר ודומה לו כמסוס נוסס (לעיל י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי, המחרף אתכם יהיה דומה **כבגד אשר יאכלם עש**,
והמגדף תורתכם יהיה דומה **כצמר יאכלם סס**, שמכלהו בטרם שהגיע
להיות בגד וממססו לגמרי, כן תוקדם ענשו ויהיה גדול ביתר שאת, אבל
צדקתי תתקיים לעולם **וישועתי** תבא באחד מן הדורות ותתקיים לדור
דורים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לעולם, לדור דורים, יסדתי למעלה (יג כ'. לד יז), כי
עולם מציין הזמן הנמשך, ודור דור מציין הזמן המתחלק. צדקת ה'
מתקשרת עמו בעצמו, ובלתי משתנה בהשתנות הזמנים לכן אמר לעולם,
אבל הישועה תקשר עם המקבלים אותה, הנתונים תחת הזמן ותשתנה
על פיהם לפי הדורות, ותשתלשל מדור אל דור שאחריו ולכן אמר לדור
דורים : (מלבי"ם באור המלות)

טו עורי עורי לְבָשִׁי עַז זָרוּעַ יְהוָה עוֹרֵי כִימֵי קָדֶם דְּרוֹת עוֹלָמִים הֲלוֹא
אֶתְּ הִיא הַמְּחַצֶּבֶת רַהֲב מְחוֹלְלֵת תַּנִּין :

רפ"י עורי עורי. תפילת הנביא היא : (רפ"י)

מצודת דוד עורי עורי. הנביא התפלל ואמר עורי וכו' וחוזר ומפרש זרוע ה'
עורי כבימי קדם וכו' ר"ל הראה כח זרועך כמו בימי קדם ומימות עולם
: **המחצבת רהב**. אשר חצבת את מצרים כחוצב באבנים ר"ל שהכה במ
מכה רבה : **מחוללת תנין**. אשר הרעידה את פרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עורי. מלשון התעוררות והכפל לחזק : **המחצבת**. זה הלשון
יאמר על הכורת אבנים וכן וגם יקב חצב בו (לעיל ה) : **רהב**. כן יקרא
מצרים כמ"ש לכן קראתי לזאת רהב (לעיל ל) : **מחוללת**. מלי חיל
וחלחלה : **תנין**. כן יקרא פרעה מלך מצרים כמ"ש התנין הגדול (יחזקאל
כט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עורי עורי, מספר וזכוח שבין ישראל להשם, שישראל
טוענים אל השם על שמאחר ישועתם והלא בימי קדם עשה עמהם נסים
ונפלאות הגם שלא היו ראויים להם, ומדוע לא יעשה כן עתה. והשם משיב
להם ומברר שהם משונים מדורות הקודמים, ולכן לא זכו לישועה.
ישראל אומרים, את **זרוע ה'**, (הוא הכח הפועל נפלאות בלא עזר

התחתונים ובלא זכות, כי זה ההבדל בין זרוע ה' ובין יד ה' עורי נא גם עתה, והגם שאין אנו זכאים עתה, **עורי כימי קדם** בעת יצ"מ שאז ג"כ פעלת בלא זכות, עורי כמו **בדורות עולמים**, עת היו ישראל בא"י **הלא את היא המחצבת רהב**, את מצרים. **מחוללת תנין**, זה פרעה, **הלא את היא** אשר עשית זאת, **הלא את בעצמך**, כי אנו לא היה לנו זכות ע"ז: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות זרוע ה'. הזרוע הוא הפרק העליון של היד, הוא המניע את היד כולו, ומציין בהבנתו המדוקדקת על הכח העליון המניע את היד הפועלת סבת כל התנועות והמעשים, וזה ההבדל בין יד ה' ובין זרוע ה' בכ"מ: (מלבי"ם באור המלות)

וְהָיָה הַלֹּא אֶתְּ הַיָּמִים הַמְחֻרְבִּים מֵעַמְקֵי יָם דָּרָךְ לְעֵבֶר

רפ"י רהב. מלרים שכתוב זה רהב הם קצת (לעיל ל): מחוללת. לשון הרג חלל: תנין. פרעה: (רפ"י)

מצודת דוד המחרכת ים. אשר עשה את הים לחרבה: **מי תהום רבה.** המחרכת מי תהום רבה וגדולה וכפל הדבר במ"ש: **השמה.** אשר שמה עומק הים להיות בה דרך שיעברו בו ישראל אשר גאלת ממצרים: (מצודת דוד)

מצודת ציון המחרכת. מלשון חורב ויובש: **תהום.** כן נקרא מקום מים רבים: **רבה.** גדולה. **השמה.** מל' שימה: **מעמקי.** מל' עומק: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הלא את היא המחרכת ים, גם קריעת י"ס להציל את ישראל, לא היה ע"י צדקתם רק את עשית זאת בחסד, בכח הזרוע לבד, **השמה מעמקי ים**, בארתי בפ"י התורה כי נס קריעת ים סוף היה כפול. **א.** יבשת המים, שעז"א המחרכת ים. **ב.** מה שהושם הים העמוק דרך ישר לעבור גאולים, שעז"א השמה מעמקי ים דרך: (מלבי"ם באור הענין)

וַיֵּאָדָּם יְהוָה יְשׁוּבוּן וַיָּבֹאוּ צִיּוֹן בְּרֶגֶז וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים שְׂשׂוֹן וְשִׁמְחָה יְשִׁיגוּן נְסוּ יָגוּן וְאַנְחָה: (o)

רפ"י ופדויי ה' יסובון. לשון תפלה ומוסב על עורי עורי: (רפ"י)

מצודת דוד **ופדויי וכו'.** זהו גמר תפלתו שאמר הן ידעתי אשר ישראל שיפדה ה' מן הבבליים ישובון לארצם ויבואו לציון ברנה ועל ראשם תהיה השמחה עד עולם כי לא יגלו עוד : **ישיגון.** כאלו הששון והשמחה רודפת אחריהם וישיגון אותם : **נסו.** ינוסו ויברחו מהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ופדויי ה' ישובון,** ר"ל הגם שאין אנו זכאים לזה, הגם שלא תהיה פדייתנו על ידי מעשינו, ישובו פדויי ה' בחסדו, ובאו ציון (בארתי למעלה ל"ה י) : (מלבי"ם באור הענין)

יב **אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם מִי אֶת וּתִירָאִי מְאֹנֹשׁ יְמוֹת וּמִבֶּן אָדָם חָצִיר :**

רש"י **מי את.** בת לדיקים כמותך מללאה זכיו' למה תיראי מאנוש חצר סופו **למות** : (רש"י)

מצודת דוד **אנכי אנכי.** כאלו המקום משיב לומר אנכי הוא המנחם אתכם והם אי"כ תנחומין שיש בהם ממש : **מי את.** ר"ל בת צדיקים כמותך ומלאה זכיות למה תיראי מאנוש אשר סופו למות : **חציר ינתן.** אשר הוא נתון בעולם כחציר הזה אשר ימול ויבש והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון חציר. **דשא ועשב :** (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אנכי,** משיב להם ה', אתם אומרים עורי זרוע ה', כאילו אני נשתניתי ממה שהייתי בימי קדם, לא כן, כי **אנכי אנכי הוא,** אני הוא מי שהייתי, אני לא נשתניתי **אנכי הוא מנחמכם** גם עתה כמו מקדם, רק את נשתנית ממה שהיית, לך אני אומר **מי את?** כי אני מכירך כלל, אינך עוד העם אשר היית בימי קדם, העם אשר פדיתים ממצרים, כי הם לא פחדו מזרוע בשר רק בטחו בישועתי, ואת **ותיראי מאנוש ימות,** כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות (יב-יג) **מאנוש ימות, מבן אדם חציר ינתן,** האנוש מורה נמצא קטן, כי נו"ן האמנתיו שהוסיפו במלת איש, בא להקטין, (בעת שבא ביחיד כי אנשים י"ל כלל אחר). ויש הבדל בין אדם ובן אדם, בן אדם, מציין תמיד את המין מצד מולדתם, מצד שהוא אדם נולד מאדם. וישמש בשם זה, אם בא לצייר חסרון המין, התולדה, או כשיהיה המדבר מעולם אחר נשגב, יקראהו בשם המין כמו שקרא ליחזקאל בנבואותיו בן אדם, ודברתי מזה בכ"מ. ופה אומר כי עתיד למות מצד אנושותו, אבל מצד שהוא בן אדם, נחל ג"כ חולי ומכאובות מזג חלש מאבותיו עד שינתן כחציר המתיבש לפני זמנו (כנ"ל מ"ס ו'), וכן ימות

האדם גם לפני שני דורות ע"י רפיון מזגו והרכבתו בתולדה : **ותיראי מאנוש, ותפחד**. היראה, הוא מפני עצם ידוע, והפחד הוא בעצם המפחד שתפול עליו פחד מפני עצם בלתי ידוע, סבת הפחד הוא בעצם המשיג, וסבת היראה היא בעצם המושג, וע"ז הוסיף פה כי גם ותפחד, הגם שלא נודע לך כלל הרע בבירור, כי תפחד מפני חמת המציק, החמה גדרו הכעס הפנימי וזה המבדיל בינו לבין אף קצף (כנ"ל יב א' ובכ"מ), ומלת **כונן** גדרו הוא הגמר האחרון של הבנין, בונה עיר וכונה קריה, כמ"ש בכמה מקומות, ומלת כאשר בא בו כ"ף להוראת המדומה, כאילו כן להשחית וגמר ההשחית, מה שהאמת אינו כן, כי איה חמת המציק : (מלבי"ם באור המלות)

יג ותשכח יהוה עשך נוטה שמים ויסד ארץ ותפחד תמיד כל היום מפני חמת המציק כאשר כונן להשחית ואיה חמת המציק :

כז ותשכח ה' עושך. ולא נשענת עליו : המליק. מושלי אומות העולם המשעבדים זכם : כאשר כונן. נזדמן : ואיה חמת המליק. מחר זל ואיננו : (כז"י)

מצודת דוד ותשכח ה' עושך. שכחת השענת ה' המגדל והמרומם אותך והכל שלו כי הוא נוטה שמים וגוי : **ותפחד**. בכל עת תפחד מפני חמת האויב המציק כאשר הכין מחשבות להשחית : **ואיה חמת המציק**. רצה לומר הלא מחר בא ואיננו כי ימות לשחת ואם כן למה שכחת השענת המקום ותפחד ממנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון עושך. ענין הגדלה והרמה כמו הוא עשך ויכוננך (דברים לב) : **חמת**. מל' חמה וכעס : **המציק**. מל' צוקה וצרה : **כונן**. מל' הכנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותשכח ה' עשך, כי אם לא היית שוכח את ה' איך יראת מאנוש ימות הלא עושך הוא נוטה שמים ויסד ארץ ובידו להושיע, ולא זאת לבד, כי פחדת בתמידות מפני חמת המציק כאשר כונן להשחית, כי החמה הוא הכעס הנסתר בלב ולא יצא עוד מכח אל הפועל, (כי התגלות הכעס נקרא אף, קצף, עברה, ודומי) ור"ל מפני חמת המציק שהיא חמתו שלא גלה אותה עדיין כלל, כבר פחדת ממנה כאשר וכאילו כן להשחית כאילו כבר גמר ההשחית, שהגם שהמציק לא התחיל להרע לך כלל היה בעיניך כאילו השחית אותך כבר עד לכלה, והלא היה לך לחשוב ואיה חמת המציק הלא חמתו זאת נסתרת בלב, עדן רחוק הדבר שיוציאנה אל הפועל, ומדוע פחדת. ? כי גם לו יצוייר אשר. (מלבי"ם באור הענין)

יִדַּ מֵהָר צִעָה לְהַפְתֵּם וְלֹא יָמוּת לְשַׁחַת וְלֹא יִחָסֵר לְחֶמּוֹ:

רָפָ"י מֵהָר לֹעָה לְהַפְתַּח. אֲפִי נִקְבִּין קָשִׁין עֲלֵיו וְכָרִיךְ הוּא לְהַפְתַּח צֶהֱלוּךְ הַמַּעִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת לְשַׁחַת וְכִיוֵן שְׁמִיּהָר לְהַפְתַּח כָּרִיךְ הוּא לְמִזְוֹנוֹת רַבִּים שָׂאֵם יִחָסֵר לְחֶמּוֹ אֲף הוּא יָמוּת : לֹעָה. ל' דְּבַר הָעוֹמֵד לְהִי' נִירוֹק כְּמוֹ שְׂאוֹמֵר צְמוּאֵב שְׁדִימָהוּ הַגְּבִי לִיִּן (יִרְמִי' מַח) הַשְּׁקֵט אֵל שְׁמֵרִיו וְלֹא הוֹרֵק מִכְּלֵי אֵל כְּלֵי וְנֹא' שָׁם וְשַׁלַּחְתִּי לוֹ לֹעִים וְלַעֲהוּ וְכִלְיוּ יִרְיָקוּ, ד"א מֵהָר לֹעָה אֹתוֹ הָאוֹיֵב הַמַּלְיָק שֶׁהוּא עֲכָשִׁיו חָגוֹר מִתְּנִי' חֲלוֹץ כַּח יִמְהָר לְהַפְתַּח וְלִהְיוֹת חֲלָץ : לֹעָה. חוֹגֵר כְּמוֹ (לְקַמֵּן סָג) לֹעָה צְרוּב כַּחוּ. וְלֹא יָמוּת. הַמַּסּוֹר צִידוֹ לְשַׁחַת אֲצֵל הַלְּשׁוֹן רֵאשׁוֹן מִדְּר' אֲגַד' הוּא צִפְסִיקַת' רַצְתִּי : (רָפָ"י)

מִצּוֹדַת דּוּד מֵהָר צֹעָה לְהַפְתַּח. הַנוֹע וְטִלְטוֹל הַגּוֹלָה יִמְהָר לְהַפְתַּח וְיִלְךְ לוֹ וְאִמֵּר בְּלִשׁוֹן שְׂאֵלָה מִן הַחֲבוּשׁ בְּמֵאֲסֵר וְרָצָה לוֹמֵר לֹא יִהְיֶה עוֹד מִטּוֹלְטֵל בְּגוֹלָה : וְלֹא יָמוּת לְשַׁחַת. אֲף עוֹדוֹ בְּגוֹלָה לֹא יָמוּת לְהִיּוֹת נִשְׁחַת מִכָּל וְכָל וְאֲף לֹא יִחָסֵר לוֹ דֵּי לְחֶמּוֹ וְסִפּוֹקוֹ : (מִצּוֹדַת דּוּד)

מִצּוֹדַת צִיּוֹן צֹעָה. הוּא עֵנִין טִלְטוֹל הַנוֹע מִמִּקּוֹם לְמִקּוֹם וְכֵן וְשַׁלַּחְתִּי לוֹ צֹעִים וְצֹעָהוּ (יִרְמִיָּה מַח) : לְהַפְתַּח. עֵנִין הַתֵּרֵת הַמֵּאֲסֵר וְכֵן אֲסוּרִיו לֹא פִתַּח (לְעִיל יֵד) : (מִצּוֹדַת צִיּוֹן)

מִלְבִּי"ם - בְּאוֹר הָעֵנִין מֵהָר צֹעָה לְהַפְתַּח, שִׁימָהָר לְהַפְתַּח הַחֲמָה הָעֲצוּרָה וְסוּעָרָה בְּבִטְנֵנו טֵרֵם יָמוּת הָאוֹיֵב לְשַׁחַת אוֹ טֵרֵם יִחָסֵר לְחֶמּוֹ, כִּי עַל הָרֹב תִּקְדִּים לוֹ הַמִּיתָה אוֹ הָעוֹנֵי טֵרֵם יוֹצִיא חֲמָתוֹ אֵל הַפּוֹעֵל, אֲבֵל גַּם אִם יִמְהָר לְפִתּוֹחַ הַחֲמָה מִבִּטְנֵנו טֵרֵם יָמוּת אוֹ יֵעֲנִי, מִ"מ לְמָה פְּחַדְתָּ, הֲלֹא. (מִלְבִּי"ם בְּאוֹר הָעֵנִין)

מִלְבִּי"ם - בְּאוֹר הַמְּלוֹת צֹעָה, רִיעוּ הוּא זֹעָה וְסוּעָה, רוּחַ סוּעָה, רֵק שֶׁהוֹנַח עַל הַיִּין הַחֲדָשׁ הַתּוֹסֵס בְּכִלֵּי וְסוּעָה וְזוּעָה לְפִתּוֹחַ פִּי חוֹתֵם צֵר וְלִנְפֵץ הַנְּבֵל, כְּדֶרֶךְ מִשְׁקָה הַחֲזָק הַחֲתוּם בְּכִלֵּי מֵלֵא. וְכוּוֹנָה זֹאת הוֹצֵאתִי מִיִּרְמִיָּה (מַח יֵב) כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי שֵׁם, וּמִמֶּנּוּ הוֹשָׁאֵל אֵל תְּכוּנָה סְגוּרָה בְּנֶפֶשׁ עֵת תִּפְתַּח וְתִזְוַע לְצֵאתָ, עַל סֵעָרָה הַפְּנִימִית בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם לְהוֹצִיא חֲמָתוֹ, כְּמִשַׁל שֶׁהַחֲמָה תּוֹסֵסֶת מַעֲלַת קִצְף וְרִתִּיחָה, פּוֹתַחַת בְּטֵן הָאָדָם וְיוֹצֵאת לְחוּץ, וְעִי' לְקַמֵּן (סָג א') : (מִלְבִּי"ם בְּאוֹר הַמְּלוֹת)

יִטוּ וְאַנְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רִגַע הַיָּם וַיִּהְיֶמוּ גְלִיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ:

רָצִי רוגע היס. לָסוֹן עוֹרֵי רֹגַע (אִיּוֹב ז) פִּרְוֹנֶלֶ"א זֶלַע"ז : (רָצִי)

מצודת דוד **ואנכי וגו'.** ר"ל ולמה לא תשען עלי הלא אנכי ה' אלהיך והכל בידי פעם בוקע מי היס לבל ילך במהלכו ופעם יצוה שירומו הגלים ויהמו בקול גדול : **ה' צבאות שמו.** לפי שהוא מושל בצבאות מעלה ומטה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רוגע.** ענין בקוע כמו עורי רגע (איוב ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ואנכי ה' אלהיך,** אשר הוא רגע ומניח סערת היס **גם בעת אשר יהמו גליו,** ואם סערת היס ורגשותיו אקים לדממה, איך לא אשבית שאון אנוש רמה וקצפו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **רגע.** מענין מנוחה, שם הרגיעה לילית, ובא על המנוחה הפנימית כמ"ש כ"פ, ווי"ו ויהמו הוא וי"ו הסבה יען שיהמו גליו. או וי"ו הזמן בעת שיהמו גליו, ודומי רבים : (מלבי"ם באור המלות)

וְאֲשִׁים דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֶלְךָ יְדִי כְּפִיתִיךָ לְנֹטַע שָׁמַיִם וְלִיסֹד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אֲתָה : (o)

רָצִי לנטוע שמים. לקיימא עמא לחמייר עליהון דיסגון ככוכבי שמיא : **וליסוד ארץ.** ולשכללח כניסתא לחמייר עליהון דיסגון כעפרא לחרעא : (רָצִי)

מצודת דוד **ואשים דברי בפיך.** דברי התורה שמתני בפיך לדבר במ : **ובצל ידי כסיתיד.** מעולם הגנתי עליך מן האויב בזכות התורה : **לנטוע שמים.** שיהיו נטועים על אדמתם עם ישראל אשר עליהם נאמר ככוכבי השמים כמו שכתוב הבט נא השמימה וספור הכוכבים וכו' כה יהיה זרעך (בראשית ט"ו) : **וליסוד ארץ.** שיהיו מיוסדים אלו הנמשלים גם לעפר הארץ כמ"ש ושמתי את זרעך כעפר הארץ (שם יג) : **ולאמר לציון.** כל העכו"ם יאמרו על בני ציון שהמה עמי כי יהיה נראה בהם שפע טובה מרובה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ואשם,** והלא אנכי שמתני דבר הבטחתי בפיך, מה שהבטחתי להושיעך, ועד שתבא הישועה בהכרח בצל ידי כסיתיד בל תכלה למען אקים דברי אשר הבטחתי, ומבאר מה הם הדברים ששמתי בפיך. הוא **לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון,** ר"ל שגם אם יצויר שיהיה דבר זה שהיא גאולת ציון קשה כבריאת שמים וארץ, שמתני דברי בפיך, כי גם זאת אעשה לנטוע שמים חדשים וארץ חדשה ולאמר לציון

עמי אתה, והמליצה שא"א שחקות שמים וארץ ודרכי הטבע יעכבו בידי מעשות זאת, כי אז אבטל חקותיהם, ואיסד שמים חדשים, בלבד שאמלא דברי אשר שמתתי בפיך לאמר לציון עמי אתה, ולכן אני אומר לך. (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּזַּד הַתְּעוֹרָרִי הַתְּעוֹרָרִי קוֹמִי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר שְׁתִּית מִיַּד יְהוָה אֶת כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת קִבְעַת כּוֹס הַתְּרַעְלָה שְׁתִּית מְצִית:

רש"י קבעת. ת"י פילי והוא שם כוס ולי נראה קבעת אלו השמרים הקבועים בתחתית הכלי ומלית יורה עליו כמה שנאמר שמריה ימנו (תהלים עה): התרעלה. הוא משקה המטמטם ומתיש כח האדם כאסור וקסור ומעוּטף כמו הברוקים הרעלו (נחום ב) והסרות והרעלות שהוא לשון עיטוף וזמם' שבת מדיות רעולו' מין סרבל נאה להתעטף בו. תרעלה. אינטומי־סמנ"ט בלע"ז: מלית. אגוסטי"ר בלע"ז: (רש"י)

מצודת דוד התעוררי. זהו מאמר הנביא בבשורה הקיצי מתרדמת הצער וקומי: **אשר שתית.** אשר עד הנה שתית כוס החמה הבא מה' ונתמרק א"כ העון: **את קובעת.** השמרים הקבועים בתחתית כוס התרעלה כבר שתית ומצית את הכל ולא נשאר מאומה ר"ל כל הרעות הכתובות כבר באו עליך ולא תוסיף לבוא עוד: (מצודת דוד)

מצודת ציון התעוררי. מלי הערה והקיצה מהשינה: **קבעת.** מלשון קבע והם השמרים הקבועים בתחתיות הכוס: **התרעלה.** יתכן שהוא מלי ערל בהפוך ור"ל כוס משקה המטמטם את הלב לרוע תכונתו והוא משל על הפורעניות וכן סף רעל (זכריה יב): **מצית.** מלי מציצה כמו למען תמוצו והתענגתם (לקמן סו): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין התעוררי התעוררי, אתה, תחת שאמרת לי עורי עורי לבשי עז זרוע ה' אני אומר **התעוררי קומי ירושלים** כי בך הדבר תלוי. **אשר שתית** ר"ל כי ישראל שתו שני כוסות. **א.** כוס החמה שקצף ה' עליהם ועזבם והסתיר פניו מהם. **ב.** כוס התרעלה שהוא העונש והיסורין שגזר עליהם ע"י שהיה עליהם בחמה, והנה את כוס החמה לא שתו את כולו, כי לא העיר ה' כל חמתו ולא עזבם לגמרי כי השגיח עליהם מן החלונות, אבל את כוס התרעלה שהוא העונש שנגזר עליהם שתו את כולו, וז"ש **אשר שתית מיד ה' את כוס חמתו,** כי כוס זה שתו מיד ה' בעצמו, אבל לא שתו אותו כולו, אבל הכוס השני, **את קבעת כוס התרעלה שתית,** שתית הכוס כולו וגם השמרים הנקבעים בתחתיות הכלי, וגם **מצית** אותו עד קצהו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קבעת**. השמרים הנקבעים בתחתית הכוס. **מצית**,
המציצה למצוץ כולו : (מלבי"ם באור המלות)

יח אין מנהל לה מכל בנים ילדה ואין מחזיק בידה מכל בנים גדלה:

מצודת דוד **אין מנהל לה**. עודה בגולה לא היה בה מנהיג מי מאנשיה :
ואין מחזיק. לא היה מי להחזיק בידה שלא תפול לארץ כי מכולם אפס
הכח והממשלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מנהל**. ענין הנהגה כמו נהלת בעוז (שמות טו) : **מחזיק**. אוחז
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אין מנהל לה**, בציור הזה שמדמה אותה כשכורה
משני הכוסות ששתתה, כוס החמה והתרעלה, תפס משל השכור הנופל
בשכרותו שהדרך הוא שבנו הגדול מחזיקו שלא יפול, ובנו הקטן מנהלו
לביתו, והיא בשכרותה **אין לה מנהל** שינהלה לביתה **מכל בנים ילדה**
שהם בניה הקטנים, **ואין מחזיק בידה** להקימה מנפילתה **מכל בנים**
גדלה שהם הבנים הגדולים. וזה בא יען כי. (מלבי"ם באור הענין)

יט שְׁתִּים הִנֵּה קִרְאֲתֶיךָ מִי יְנוּד לָךְ הַשֵּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהַרְעֵב וְהַחֲרֵב מִי
אֲנַחְמֶךָ:

רש"י **שתים הנה קראתיך**. לרות כפולות שתיים שתיים : מי אנחמך. מי
אביא לך לנחמד ולומר אף אומה פלונית היא לקתה דוגמתך : (רש"י)

מצודת דוד **שתים**. צרה כפולה קרה לך ומי הוא אשר ינווד בראש עליך
לנחמד כי כולם קמו עליך : **והשוד והשבר**. עכשיו יפרש מה הם השתים
ואמר שהם השוד והשבר : **והרעב והחרב**. הוא פי' על השוד והשבר כי
השבר הוא הרעב וכן נאמר בשברי לכם מטה לחם (ויקרא כ"ו) והשוד
הוא שדידת גייסות הבאים בחרב במלחמה : **מי אנחמך**. תחסר הביי"ת
והוא כמו במי אנחמד ר"ל את מי אביא לראיה ולדוגמא לומר שגם לו
קרה כמקרה שיהיה לך לתנחומין כי כן דרך בני אדם להתנחם בזה
וכאומר הנה באמת לא קרה למי כמקרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קוראותיך**. מלי מקרה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שתים הנה קראתיך**, המקרים אשר השיגוך היו
כפולים, עד שלא נשאר מי שינווד לך, כי תחלה באו עליך **השד והשבר**

בעת שבא עליך השודד מבחוץ לשדוד ממונד, בא עליך ג"כ השבר פנימה, עד שהיתה הצרה מבית ומחוץ, ואח"כ בא עליך הרעב והחרב, שאלה שניהם ג"כ באים מבית ומחוץ, כמ"ש (ירמיה י"ד) אם יצאתי השדה והנה חללי חרב ואם באתי העיר והנה חללי רעב, עד שאין לו מקום לא בבית ולא בשדה, וא"כ **במי אנחמך** כי למי קרה שבר גדול כזה, ועל ידי השבר הגדול הזה. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ינוד, ינחמד. הנודה מן הקורבי, והנחום מן הרחוקים, ואמר ואקוה לנוד ואין ולמנחמים ולא מצאתי, הנדים אינם במציאות כי אין קרובים, והמנחמים ישנם במציאות, כי כל אדם יכול לנחם, רק אנכי לא מצאתי מנחם לשברי הגדול. **ומי אנחמך**, במי אנחמך, כמו ששת ימים, ירחצו מים. ר"ל מנווד אין כי מתו קרוביך, אבל מנחם יש, כי גם אנכי אוכל להיות מנחה, אבל במי אנחמך, למי קרה כשברך (מלבי"ם באור המלות)

לכ בְּנִיךָ עֲלֶפּוֹ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת כְּתוּב מִכָּמַר הַמְּלָאִים חֶמֶת יְהוָה גְּעֵרַת אֱלֹהֶיךָ:

כפ"י עולפו. לשון עייפות כמו (עמוס ח) תתעלפנה הבתולות כלמא פשמי"ר כלע"ז. כתוא מכמר. הפקר כתוא זה שנפל למכמר, תוא כמו ותאו וזמר (דברי" (7) : (כפ"י)

מצודת דוד בניך עלפו. מחסרון לחם ומים : **שכבו וגו'.** מתי רעב וחרב שכבו בחוצות ואין קובר להם : **כתוא מכמר.** ר"ל נשאר שוכב במקום שהומת כשור הבר הנלכד ברשת שהוא שם במקום שנלכד וא"א לו לזוז ממקומו (מצודת :

מצודת ציון עלפו. ענין חלשות הלב והעדר ההרגשה כמו תתעלפנה הבתולות (עמוס ח) : **כתוא.** הוא שור הבר והוא בהפוך מן ותאו וזמר (דברים יד) וכמו כבש כשב : **מכמר.** רשת הלכוד כמו ופורשי מכמורת (לעיל יט) : **חמת.** מלשון תמה וכעס : **גערת.** ענין צעקת נזיפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בניך עלפו, שתחת שבניך הגדולים והקטנים יקימו אותך מן השכרות וינהלו אותך, הם עצמם שתו שני הכוסות האלה עצמם ששתית ונשתכרו כמוך, עד שעלפו ושכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר, שהגם ששכבו בחוץ נדמו כתוא השוכב במכמר ורשת, כן לא יכלו לזוז ממקומם. וממה נשתכרו? אומר כי הם **מלאים חמת ה'** שהוא כוס החמה, וגם **גערת אלהיך** שהוא כוס התרעלה והעונש, משני כוסות האלה נשתכרו גם הם (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חמת ה' גערת אלהיך. החכמה בלב (יג) והגערה בפועל, שהוא העונש, ולכן אמר בגערת אלהיך, שמורה ההשגחה המיוחדת כי בה יתגלה העונש, ותוא מכמר, שור הנופל במכמר ורשת:
(מלבי"ם באור המלות)

{כא} לכן שמעי נא זאת ענייה ושכרת ולא מיין: (פ)

רש"י ושכרת ולא מיין. שכרת מדבר אחר סלא מיין: (רש"י)

מצודת דוד לכן. הואיל וקבלת גמול עונך שמעי עתה זאת וכו': **ושכרת**. מבולבלת כשכור לא משתיית יין כ"א מצרה ויגון: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לכן, אחר שאין מושיעך מבניך, שמעי נא זאת ענייה (על ידי כוס החמה) ושכרת מצרות ולא מיין רק על ידי כוס התרעלה, ר"ל שנשתכרת מעוני וצרות: (מלבי"ם באור הענין)

{כב} כה אמר אדניך יהוה ואלהיך יריב עמו הנה לקחתי מידך את כוס התרעלה את קבעת כוס חמתי לא תוסיפי לשותותה עוד:

רש"י יריב עמו. אקר ידין לין עמו: (רש"י)

מצודת דוד ואלהיך יריב עמו. אשר יריב ריב עמו לקחת נקמתם מיד המריעים להם: הנה לקחתי מידך וגו'. רצה לומר עוד לא יהיו הצרות פקודות אצלך: את קובעת. השמרים הקבועים בתחתית הכוס והוא כפל ענין במ"ש: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר אדניך ה', ומצד זה יושיע לך, ואלהיך יריב עמו שמצד זה ישלם גמול למוגיך. (מצד שהוא אדוניך ה' אומר לך כי הנה לקחתי מידך את כוס התרעלה, ר"ל הכוס הפורענות שאמר למעלה את קובעת כוס התרעלה שתית מצית, שאת הכוס הזה שתתה כולו עם שמריו, ולא נשאר תוך הכוס מאומה, רק שאת עודך מחזקת בידך את הכוס הריקן שהוא הכלי המחזיק העונש, שהוא הגלות, כי העונש שבתוך הכלי שהם היסורים כבר קבלת עד קצהו אקח את הכלי הזאת הריקנית מידך, כי תצא מן הגולה. וגם אל תירא מן הכוס השני שהוא כוס החמה שהוא לא התרוקן עדיין, ועוד נמצא המשקה המרה בתוכו, כי את חמתי לא כליתי בך, ופן אתן לך לשתות יתר הכוס, כי אני מבטיחך כי את קבעת כוס החמה הקובעת שנשאר בתחתית הכוס לא תוסיפי לשתותה עוד. ומי

ישתה הקובעת הזאת הנשארת בכוס? (כג) **ושמתיה ביד מוגיך**, הם העכו"ם אשר הוגו וצערו ומגגו אותך (וזה מגביל נגד ואלהיך יריב עמו), ובמה תזכה שאקח קובעת של כוס החמה מידך ואתנהו אל ידם. אומר כי זה יען אשר הם אמרו **לנפשך שחי ונעברה ותשימי כארץ גוך** כי העכו"ם בארץ הודו רצו לתת לישראל חיריות בגופם בתנאי שישעבדו את נפשם ונשמתם לעכו"ם, וז"ש שהם אמרו לנפשך ונשמתך שחי ונעבורה עליך, אבל את בחרת יותר בעינוי הגוף מן עינוי הנפש, **ותשימי כארץ גוך** ששמת את גוך דומה כארץ שיעבור עליו כל הרוצה לעבור, ולא לבד במקום שאין אנשים עוברים שמה, כי גם שמת אותו **כחוץ** והיא רחבה שאחורי הבתים שהוא מוכן **לעברים** שיעברו שמה אנשים תמיד כן שמת גוך מרמס לכל העוברים (מלבי"ם באור הענין)

כג וְשִׁמְתִּיהּ בְּיַד מוֹגִיךָ אֲשֶׁר אָמְרוּ לְנַפְשְׁךָ שְׁחִי וְנִעְבְּרָה וְתִשְׁיִמִי כְּאֶרֶץ גֹּדֶךָ וְכַחוּץ לְעִבְרִים: (פ)

כ"י מוגיך. מניעך ומטלטליך כמו והנה ההמון נמוג (ס"א יד) קרוסלי"ר כלע"ז. שחי ונעברה. על גביך: (כ"י)

מצודת דוד **ושמתיה ביד מוגיך**. את הכוס התרעלה ההיא אשים ביד הכשדים הממסים אותך במכאוב וצרות הם ישתו הכוס ההוא רצה לומר הם יקבלו הפורעניות: **שחי ונעברה**. כפוף עצמך להשתטח בארץ ונעבור עליך: **ותשימי**. עשית גופך כארץ להיות מדרס להם כי סבלת עולם: **וכחוץ לעוברים**. ושמת גופך כחוצות העיר להיות מדרך הרגל לעוברים ושבים והוא כפל ענין במ"ש: (מצודת דוד)

מצודת ציון **מוגיך**. מל' המגה והמסה: **שחי**. ענין כפיפה והשפלה כמו וישח אדם (לעיל ב): **גוך**. גופך כמו גוי נתתי למכים (לעיל ג): **וכחוץ**. הוא השוק מקום הלוח בני אדם וכן מחוץ האופים (ירמיה לז): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות **נפשך, גוך**. בהגבלתם תורה הנפש על נפש הפנימית נגד הגו החיצוני, וכן למעלה (מט ז') לבזה נפש למתעב גוי: (מלבי"ם באור המלות)

א עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עֲזָרָה צִיּוֹן לְבָשִׁי בְּגָדֵי תִפְאָרְתְּךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ
כִּי לֹא יוֹסִיף יְבֹא בְךָ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא:

מצודת דוד עורי וגו'. את ציון הקיצי מעתה מתרדמת הצער ולבשי העוז שהיה לך מאז : לבשי וכו'. את ירושלים עיר הקדש לבשי בגדי תפארתך והיה שמחה : יבוא בך עוד. לבוא עוד בקרבך למשול בך : (מצודת דוד)

מצודת ציון עורי. מלשון הערה והקיצה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עורי עורי. (הכל נגד מ"ש עורי עורי לבשי עז זרוע ה', והוא משיב עורי את, בך הדבר תלוי לבשי עוזך את ציון כנ"ל). לבשי עזך ציון, במצודת ציון עיר דוד שם היה הבהמ"ק והכהונה והסנהדרין והמלכות, שזה העז הפנימי, וע"ז אמר לבשי עוזך ציון, אבל בירושלים שהיא כלל העיר שם היו רק הבגדים החיצונים בגדי תפארת שהם העושר וריבוי עם, שהיא ההצלחה הגופניית, ועז"א לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקדש, כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל בירושלים, וטמא אל ציון : (מלבי"ם באור הענין)

ב הַתְּנַעֲרִי מֵעֶפֶר קוֹמֵי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם (התפתחו) הַתְּפַתְּחִי מוֹסְרֵי
צוּאֲרֶךְ שְׁבִיָה בַת צִיּוֹן:

רש"י התנערי. אישקור"א בלעז כמנער את הטלית : קומי. מן הארץ מגזרת לארץ תשז (לעיל ג) : שבי. על הכסא : התפתחי. הוי נתרת : מוסרי. קריגל"ש בלע"ז : שביה. כמו שביה : (רש"י)

מצודת דוד התנערי מעפר. התרוקני מעפר הארץ אשר ישבת בס בעבור האבל והצער : קומי שבי ירושלים. את ירושלים קומי מהארץ ושבי על הכסא : התפתחי וכו'. את בת ציון השבויה בבבל התרי מעל צוארך קשורי רצועות העול : (מצודת דוד)

מצודת ציון התנערי. ענין תנועה חזקה להשליך ולהריק העפר הנדבק כמו גם חצני נערתני (נחמיה ה) : התפתחי. ענין התרת הקשר : מוסרי. קשורי רצועת העול : בת ציון. עדת ציון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין התנערי תחלה דבר אל עיר ציון ועיר ירושלים, עתה

דבר נגד עם ציון ועם ירושלים שהגלו משם, והנה השבי מן השרים והפרתמים אוסרים אותם בזקים ושומרים אותם, והשבי מן ההמון ודלת העם אינם אוסרים אותם, אבל הם הפקר שוכבים על הארץ כבהמות. עז"א **התנערי מעפר קומי שבי ירושלם, התפתחי מוסרי צוארך שביה בת ציון**, כי שביה בת ציון היו השרים והפרתמים ושבי ירושלים היו ההמון ודלת העם: (מלבי"ם באור הענין)

ג כִּי כֹה אָמַר יְהוָה חֲנָם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ: (o)

רפ"י חנם נמכרתם. על עסקי חנם הוא יכר הרע שאינו לכם לשכר :
ולא בכסף תגאלו. אלא בתשובה : (רפ"י)

מצודת דוד חנם נמכרתם. מה שנמסרתם ביד הכשדים הנה לא לקחתי מהם מחיר לשאפדה אתכם בכסף ולכן תגאלו ולא בכסף : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי כה אמר ה', (מבאר הטעם מה שיצוה שיצאו מעצמם ולא תאמר הלא העבד הנמכר לא יוכל לצאת בלעדי רצון אדוניו ובלא השבת דמי גאולתו, כי אחר כי חנם נמכרתם, לא לקחתי מחירכם כן לא בכסף תגאלו : (ד) כי כה אמר ה' מצרים, המצריים לא הגלו את ישראל מארצם ותהי להפך כי עמי ירד בראשונה אל ארצם לגור שם, ולכן מה שהחזיקו במ אחר כך לא היה העול גדול כ"כ כי הם באו בגבולם, ואשור באפס עשקו, אשור שהוא הגלה את ישראל מארצו, לא היה לו הנאה מגלותם כי על ידם נחרב ממלכתו בימי חזקיהו ותהי לאפס, עד שעשקו באפס ובלא תועלת, רק מחיר העשק היה הוא עצמו לאפס ואין : (מלבי"ם באור הענין)

ג כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִצְרַיִם יֵרֵד עַמִּי בְרֵאשֵׁנָה לְגוֹר שָׁם וְאֲשׁוּר בְּאֶפֶס:

רפ"י מצרים ירד עמו וגו'. הם המצריים היו להם קלת חוב עליהם שנעשו להם אכסניא וכלכלו' אבל אשור באפס ובחנ' עשקו : (רפ"י)

מצודת דוד מצרים וכו'. רצה לומר מה ששעבדו למצרים עם כי היה זמן רב הנה לא על חנם היתה כי מתחלה ירדו לגור בארצם בימי הרעב וכלכלו אותה : ואשור. יאמר על שנחריב וני"נ כי גם הוא מלך באשור : באפס עשקו. רצה לומר עם כי היה בלא דבר הנה לא נשתעבדו בידו זמן רב אלא כעושק את מי ומניחו והולך לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לגור. לדור : באפס. על חנם בלא דבר וכן אפס מעשיהם (לעיל מא) : עשקו. מלשון עושק וגזל : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות באפס עשקו. לפי המפי היה צ"ל חנם עשקו, כי אפס מורה שלא היה לו תועלת מן העושק : (מלבי"ם באור המלות)

נה וְעַתָּה (מי) (לי) מַה לִּי פֶה נָאִם יְהוָה כִּי לָקַח עָמִי חָנָם (משלו) מִשְׁלִי יְהִילִילוּ נָאִם יְהוָה וְתַמִּיד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מְנַאֵץ :

רש"י מה לי פה. למה אני שוקה ומסכה בני כאן : יהילילו. מתפארים לחמר ידינו רמה : מנאץ. מתנאץ והרי זה דוגמת וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ח) : (רש"י)

מצודת דוד ועתה מה לי פה. מה לי להשהות את בני פה זה זמן רב הלא מתחילה נלקח עמי להם על חנם כי מעולם לא גמלו להם טובה : מושליו יהילילו. המושלים בו יתפארו בהצלחתם ויאמרו ידיהם רמה : ותמיד כל היום. הוא כפול לתוספת ביאור : שמי מנאץ. שמי מחולל ומבוזה בעיניהם (מצודת דוד) :

מצודת ציון פה. במקום הזה וכן היש פה איש (שופטים ד) : יהילילו. מלשון הלול והתפארות : מנאץ. ענין בזיון כמו נאצו האנשים (ש"א ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועתה אבל עתה בגלות שהגלה טיטוס את ישראל, הוא גרוע מן מצרים ואשור, כי א. מה לי פה נאם ה' הכי באתי אני בגבולם כמו שבאתי לגבול מצרים, הלא הביאוני הלום מארצי ביד חזקה. ב. כי לקח עמי חנם משליו יהילילו, הלא המושלים בס יתהוללו ויתפארו שלקחו אותם לעבדים חנם, עד שיש להם עבדים ושפחות בלא מחיר, וזה התועלת הגדול שהיה להם מהם, נגד אשור שלא לקחם לעבדים ושפחות, כי באפס עשקו. ומלבד כל זאת, הנה תמיד כל היום שמי מנאץ, באשר יחללו את שם קדשי, באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו (מלבי"ם באור הענין)

ז לָכֵן יִדַע עָמִי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָנִי הוּא הַמְדַבֵּר הַנְּבִי : (o)

רש"י ידע עמי. כשאגאלם יכירו כי שמי אדון שליט ומושל כמשמעו :

לכן ביום. גאולתם יזינו כי אני הוא המדבר והנני קיימתי : (כ"ז)

מצודת דוד לכן ידע עמי שמי. כשיגאלו יכירו שמי לדעת כי נאה לי שמי המורה שאני אדון ושליט : לכן ביום ההוא. ר"ל לכן ידע ביום ההוא כי אני הוא המדבר והמבטיח להביא הגאולה והנני קיימתי הבטחתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לכן, (יען ששמי מנואץ) ידע עמי שמי, לכן (יען שמושלו יהלילו) (ידע עמי) כי אני הוא המדבר לגאלם, והנני למלא דברי (מלבי"ם): באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות ידע. נמשך לשתים, לכן (ידע) ביום ההוא : (מלבי"ם באור המלות)

ז מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אמר לציון מלך אלהי:

מצודת דוד מה נאוו. מה מאד נאים רגלי המבשר העולה על ההרים להשמיע הקול למרחוק ומשמיע וכו' וכפל הדבר פעמים ושלוש במ"ש לפי מרבית השלום והישועה : אומר לציון. המבשר יאמר לציון הנה מלך אלהיך ר"ל הראה מלכותו וממשלתו לכל העולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נאוו. מלשון נאה ויופי : מבשר. כן נקרא המשמיע חדשות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מה נאוו, מצייר כי המבשר יעלה על ראשי ההרים כמ"ש על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, תחלה ישמיע שלום מן האויב, ואח"כ מבשר טוב שהוא בנין המקדש וצמיחת קרן דוד (שיבאר פסוק ח'), ואח"כ משמיע ישועה הוא קיבוץ גליות (שיבאר פסוק ט'), ואח"כ אומר לציון מלך אלהיך הוא התגלות מלכות שמים בכל הארץ ובכל העמים (שיבאר פסוק י') : (מלבי"ם באור הענין)

ז קול צפיה נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יהוה ציון:

כ"ז כופיד. כופים שמעמידין על החומות והמגדלים לנצר ולראות מי בא לעיר : (כ"ז)

מצודת דוד קול צופיד. קול של הצופים העומדים על המגדלים לראות

ולבשר מי בא לעיר וחוזר ומפרש מה יהיה הקול ואמר כולם יחדיו ישאו קול וירננו בשמחה : **כי עין בעין**. ר"ל ראייה וודאית ונאמנה וכן אשר עין בעין נראה אתה הי' (במדבר יד). **בשוב**. כאשר שב הי' אל ציון להשרות שם שכינתו כמאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון צופיד. ענין הבטה וראיה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קול צפיד, (נגד מבשר טוב) מצייר כי המבשר עומד על ההר והצופה עומד כנגדו בעבר השני, ובאותו רגע שיבשר המבשר, ישא הצופה את עיניו ויראה הדבר בעין, וישא קול לעומת המבשר קול שמחה כי ראה הדבר בעיניו, ואז הצופה עם המבשר יחדו ירננו (ור"ל הנביאים המבשרים וישראל הצופים). **כי עין בעין יראו**, ר"ל כי עד עתה ג"כ ראו הנביאים שיבת ציון בעין המחזה שהוא עין הפנימי הרואה בנבואה, אבל לא בעין בשר וחוש החיצוני, אבל עתה עין בעין יראו, העין החוזה יראה בעין החושיי ובפועל שוב הי' ציון, (וכבר כתבתי כי ציון תצייר המלוכה והכהונה ובית המקדש וזה יראו בעין, וזה נגד מבשר טוב) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עין בעין. הב' בי"ת הכלי, העין תראה באמצעות העין לא ראייה שכליית, וכן במדבר (יד יד) : (מלבי"ם באור המלות)

טו פָּצְחוּ רִנְנוּ יַחְדָּו חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי נָחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאֵל יְרוּשָׁלַם :

מצודת דוד פצחו וכו'. הבתים החרבות אשר בירושלים פתחו פה להרים קול שמחה ורננו יחדיו והוא ענין מליצה : **כי נחם הי'**. את עמו. במה שהביא להם הטובה : **גאל ירושלים**. מיד העכו"ם המושלים בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פצחו. פתחו פה בהרמת קול שמחה וכן פצחי רנה וצהלי (לקמן נד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פצחו, בנשוא הצופים קול רנה עם המבשרים, גם חרבות ירושלים יפצחו קולם וירננו יחדו עם המרננים הקודמים שהם הצופים והמבשרים (וכבר כתבתי כי ירושלים תציין השבת ההמון וקיבוץ גליות כי נחם הי' עמו שהוא קיבוץ גליות ועי"כ נחם ירושלים שתתישב מבניה וזה נגד משמיע ישועה) : (מלבי"ם באור הענין)

ז חֲשַׁף יְהוָה אֶת זְרוּעַ קִדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל הַגּוֹיִם וַיֵּרְאוּ כָל אַפְסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ :

רַס"י חֲשָׁף. גלה : (רַס"י)

מצודת דוד חֲשָׁף ה'. גלה זרועו להכות בהם ואחז במשל מגבור המגלה זרועו להלחם מול האויב : **כל אפסי ארץ**. כל היושבים בקצות הארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון חֲשָׁף. גלה כמו חשפי שובל (לעיל מו) : **אפסי**. קצות כי בקצות הארץ כאלו אפס וכלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חֲשָׁף, (זה נגד אומר לציון מלך אלהיך) ה' חֲשָׁף את זרוע קדשו שהם נסים הגדולים אשר לא תשיגם זכות אדם וצדקתו כלל, ונסים האלה יראה בגלוי לעיני כל הגוים, עד שעל ידי זה יראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו, ועי"ז תתגלה מלכות שמים בכל העולם כולו, כי יראו שהתשועה אינה מקרית או טבעית רק היא ישועת אלהינו : (מלבי"ם באור הענין)

יא סורו סורו צאו משם טמא אל תגעו צאו מתוכה הברו נשאי כלי הנה!

רַס"י לאו מתוכה. מתוך הגלות כל נחמות האלו האחרונות אינן אלא על גלות האחרון : טמא. אל תגעו, שקץ יהיו לכם מליג' בהם : הברו. הטהרו : נושאי כלי ה'. הכהנים הלויים שהיית' נושאי' כליו (ש' הקצ"ה) במדבר (מכאן לתחי' המתים) : (רַס"י)

מצודת דוד סורו סורו. הכפל לומר במהירות רב סורו מארץ כשדים וצאו משם : צאו מתוכה. מתוך כל עיר שאתם בה : הברו נושאי כלי ה'. הנקו מכל טומאה אתם הנושאים כלי ה' רצה לומר כלי זיין שלכם יהיו כלי ה' שהם התורה והמצות לא חרב ולא חנית : (מצודת דוד)

מצודת ציון הברו. מלשון ברור ונקי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין סורו סורו, מצייר איך מצום אז שיצאו מארץ העובדים לשמש וצבא השמים משני טעמים. א. מפני שהעפר עצמו טמא ועז"א צאו משם יען כי טמא אל תגעו בל תגעו בדבר טמא וזה מפני טהרת הגוף. ב. מפני טהרת הרעיון והמחשבה שא"א שיבררו מחשבותיהם אל הקדש בעודם בין עובדי כו"מ, ועז"א צאו מתוכה הברו לב ומחשבה, אתם נושאים כלי ה' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צאו משם, צאו מתוכה**, משם מורה המקום. ומתוכה מורה העם הגרים שם, צאו מן המקום (בראשית יט) קומו צאו מתוך עמי (שמות יב). חברו על טהרת המחשבה, בר לבב, עם נבר תתברר (מלבי"ם): באור המלות

יב כִּי לֹא בְּחַפְזוֹן תֵּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תֵלְכוּן כִּי הִלֵּךְ לְפָנֵיכֶם יְהוָה וּמֵאִסְפְּכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (o)

רס"י **כי הולך לפניכם**. שני דברים שצסוף המקרא הזה מיישצין שני דברים שצבראשן. כי לא צחפזון תלאו. מה טעם, כי הולך לפניכם ה' לנחותכם הדרך ומי שסלוחו מקדים לפניו לנחותו הדרך אין יליאתו צחפזון. וצמנוסה לא תלכון. לפי שמאסיפכם אלהי ישראל הולך מאחריכם לשמור אתכם מכל רודף כמו ונסע דגל מחנה דן מאסף לכל המחנות ההולך אחרי המחנה קרוי מאסף לפי שהוא ממתין את הנחלסים ואת הנכשלים וכן הוא אומר ציהושע והמאסף הולך אחרי הארון : (רס"י)

מצודת דוד **כי לא צחפזון**. אלא לא תצאו צחפזון ובהלה ר"ל עם כי אמרתי שתסורו משם במהירות מ"מ לא תצאו ובהלה כאדם המפחד ולא תלכון צמנוסה ורדיפה כאדם הבורח : **כי הולך וכו'**. כי ה' הוא ההולך לפניכם והוא המאסף ללכת אחריכם וא"כ תהיו בטוחים ביותר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כי**. אלא : **צחפזון**. ענין מהירת הבהלה : **ובצמנוסה**. מלשון ניסה ורדיפה. **ומאסיפכם**. ההולך אחר המחנה נקרא מאסף וכן מאסף לכל המחנות (במדבר י) וזהו לפי שהוא מאסף כל הנכשלים הנשארים באחרונה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי לא צחפזון** הנחפז נחפז אל הדבר, והנס נס מן הדבר, והנה יציאת מצרים היציאה עצמה היתה צחפזון, כמ"ש כי צחפזון יצאת ממצרים, כי נחפזו אל הטובות הגדולות מהתגלות השכינה בעמוד אש וענן ויתר הישועות שלא השיגו עד בואם אל הר ה' חורבה. והליכתם בדרך אח"כ, היה צמנוסה, כי אח"כ רדפו מצרים אחריהם, אבל לעתיד לא יהיה כן, ומפרש **כי לא צחפזון תצאו כי הולך לפניכם ה'**, ואל מי תחפזו, הלא לא תצטרכו ללכת אחריו עד הר האלהים כי ילך לפניכם, וכן **לא תלכו בדרך צמנוסה** מפני האויב שאחריכם, **כי מאסףכם יהיה אלהי ישראל**, הוא ילך אחריכם כמאסף ההולך אחר המחנות ומלפני מי תנוסו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ה', אלהי ישראל**. ה' יקרא מצד שהוא מנהיג העולם

כולו, ואלהי ישראל מצד השגחתו הפרטית על ישראל, המאסף שילך אחר המחנות להצילם מאויב רודף אחריהם, יהי אלהי ישראל, נגד האויב. ולפניהם שילך להאירם באור החיים יהיה מצד שהוא ה' כי באור הזה ילך אז העולם כולו : (מלבי"ם באור המלות)

יְהוָה יִשְׁכֵּל עַבְדֵי יְרוּם וְנִשְׂא וְגַבְהַ מְאֹד:

רש"י הנה ישכיל עבדי. הנה בלתי חרית הימים ילכיה עבדי יעקב לדיקים
שבו :

מצודת דוד הנה ישכיל עבדי. אז יצלה עבדי ישראל וקראם כולם בל' יחיד כדרך המקרא במקומות רבות : ירום וכו'. יהיה רם ונשא וכו' וכפל הדבר במ"ש לפי מרבית הגדולה והממשלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישכיל. הוא ענין הצלחה כי המצליח בדבר נראה כאלו עשה מעשהו בהשכל וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש"א יח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה ישכיל עבדי, ר"ל אז בעת ההיא ישכיל עבדי ישראל ויצליח, בעת ההיא ירום מאד, בעת. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ירום ונשא וגבה. רם ונשא מציין המקום, רם נקודת הרום, ונשא העתק הדבר מן השפל אל הרום, וגבה מציין גובה הדבר עצמו, למשל עץ ארז כולו גבוה, ורם מצד ראש העץ, ונשא אם הולך וגדל עוד, ובמליצה זו יציין ברם ונשא מעלת שררותו וכבודו מעלה מקומית ובגובה מציין מעלתו מצד עצמו בחכמה ודעת ויראת ה' : (מלבי"ם באור המלות)

יְדִי כַאֲשֶׁר שָׁמְמוּ עָלַי רַבִּים כֵּן מִשַּׁחַת מְאִישׁ מְרָאֵהוּ וְתֹארוֹ מִבְּנֵי אָדָם:

רש"י כאשר שממו. כאשר תמהו עליהם עמים רבים זרואתם שפלותם ואמרו זה אל זה כמה משחת מאיש מראהו (של ישראל) ראו מה תארם השוך משאר בני אדם כן כאשר אנו רואים בעינינו : (רש"י)

מצודת דוד כאשר שממו. כפי שיעור מרבית התמהון אשר תמהו רבים על שפלותם באמרם הן אמת נשחת מראהו ממראה איש ותארו משונה מתואר בן אדם ר"ל אין בו לא ממשלה ולא גבורה ולא אמצות הלב :

מצודת ציון שממו. ענין תמיהה כמו פנו אלי והשמו (איוב כא) : **כן**. ענינו כמו אמת כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז) : **מראהו**. הוא זיו קלסתר פנים בלובן ובהירות. **ותארו**. הוא צורת הפרצוף : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אשר שממו עליך רבים, בעת שרבים ישוממו ויתמהו עליו לאמר כן משחת וכו' בעת ההיא תהיה הצלחתו בתכלית הגדולה, **כן משחת מאיש מראהו**. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כאשר. בעת אשר, ויהי כאשר הקריב אברס לבא מצרימה : **כן כן**. דמיון הערך השווה כשני כפ"י הדמיון, כעס ככהן : **משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם**. המראה מציין הצבע, והתואר בנין הפרצוף במחוגה מתוארת, למשל תואר החוטם הלחיים וערכם בערך הגוף, ויש הבדל בין איש ובני אדם, איש כולל כל יש ונמצא, ובני אדם מציין מין האדם. אומר מצד התואר דומה כתואר בהמה לא כתואר אדם. ומצד הצבע (שימצאו בע"ח שצבעם יפה מאד) צבעו משונה מכל יש ונמצא (מלבי"ם באור המלות)

טו כן יזה גוים רבים עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו ואשר לא שמעו : **התבוננו** : (o)

רפ"י כן יזה גוים רבים. כן עתה גם הוא תגבר ידו וידה את קרנות העכו"ם אשר זירוהו : יקפצו. יסגרו פיהם מרוב תימהון, כי כבוד אשר לא סופר להם על שום אדם ראו זו : התבוננו. אסתכלו : (רפ"י)

מצודת דוד כן יזה גוים רבים. כמרבית השיעור הזה בעצמו ימשול ויגבר ידו ויאמץ לבבו להזות ולטפטף דמי עמים רבים עכו"ם : **עליו יקפצו מלכים פיהם**. על הדבר הזה יסגרו מלכי העכו"ם את פיהם לבלי דבר מאומה מרוב התמהון : **כי אשר לא סופר להם ראו**. ר"ל בעיניהם ראו הגדולה והממשלה עוד יותר ממה שסופר להם כי הוסיף על השמועה. **ואשר לא שמעו**. כפל הדבר במ"ש : **התבוננו**. הסתכלו בהבנת אמתת הדבר כפי מה שהיא : (מצודת דוד)

מצודת ציון יזה. מלי הזאה והטפה כמו ויז נצחם על בגדי (לקמן סג) : **יקפצו**. ענין סגירה כמו ועולתה קפצה פיה (איוב ה) : **התבוננו**. ענין הסתכלות יתירה כמו ואתבונן אליו בבוקר (מ"א ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כן יזה גוים רבים, כמו שמשחת מאיש מראהו כן יזה גוים רבים, שגבורתו להזות גוים רבים תהיה בתכלית הגבורה כמו

שמה שהיה מראהו משחת מאיש היה ג"כ בתכלית השפלות, שלפי גודל שפלותו תחלה כן תהיה התנשאותו אח"כ, **עליו יקפצו מלכים פיהם**, בעת יזה העכו"ם שהדרך הוא שמלכיהם יריבו בעדם, אבל עליו יסגרו פיהם וישתוקו, **כי אשר לא ספר להם ראו**, ר"ל כי הבלתי אפשר יהיה בשני פנים. **א.** בלתי אפשר במציאות בפועל. **ב.** בלתי אפשר במחשבה. הבלתי אפשרי במחשבה הוא רק קיבוץ החיוב ושלילה בנושא אחד כמו מחוגה מרובע, אבל הבלתי אפשרי במציאות הוא אפשר בהגיון, כמו שיעוף אדם לשמים הוא בלתי אפשר במציאות ומ"מ הוא אפשר במחשבה, כי אין מושג העפיפה סותר למושג אדם, יאמר כי הפליאה הזאת מהצלחת ישראל היה עד עתה אצלם בלתי אפשר במציאות כי לא קרה עוד כזאת ועז"א אשר לא ספר להם שקרה בפועל ראו עתה בחושיהם, ויותר מזה כי היה אצלם כדבר בלתי אפשרי במחשבה, כי לא יכלו לצייר דבר כזה במחשבתם ולהבינו עד עתה שעם חלש ונבזה יתנשא כ"כ, ועתה אשר לא שמעו התבוננו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לא ספר, לא שמעו. הבלתי מסופר אפשר להשמע אם יסופר, והבלתי נשמע בלתי אפשר לצייר במחשבה כלל, וההבדל בין בלתי אפשר במציאות ובלתי אפשר ההגיוני בארתיו בחבורי על חכמת ההגיון (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-נג

א מִי הָאֱמִין לְשִׁמּוֹעַתָּנוּ וְזָרַע יְהוָה עַל מִי נִגְלָתָהּ:

רפ"י מִי הָאֱמִין לְשִׁמּוֹעַתָּנוּ. כֵּן יֹאמְרוּ הַעֲכוּ"ם אִיךָ לָרַעְהוּ אִילוּ הָיִינוּ שׁוֹמְעִים מִפִּי אַחֲרֵים מֵהַ שָׁאֲנוּ רוֹאִים אִין לְהָאֱמִין : וְזָרַע ה' . כִּזְאֵת בְּגִדְוֹלָה וְהוֹד עַל מִי נִגְלָתָהּ עַד הַנָּה : (רפ"י)

מצודת דוד מִי הָאֱמִין לְשִׁמּוֹעַתָּנוּ. אִזּוּ יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם עַד הַנָּה לֹא רָאִינוּ הַדָּבָר בְּעֵינֵינוּ מִי מְכֻלָּנוּ הָאֱמִין אֵל הַשְּׁמוּעָה אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ מִמֶּרְבִּית הַגְּדוּלָה וְהַמְּשֻׁלָּה הַבָּאָה לְיִשְׂרָאֵל : וְזָרַע ה' . חוּזֶק כַּח זָרַע ה' בְּעֵבֹר מִי נִגְלָתָהּ מִימֹת עוֹלָם לְשִׁנְאָמִין שְׂגֵלָה זָרַע עוֹזוּ בְּעֵבֹר יִשְׂרָאֵל : (מצודת דוד)

מצודת ציון עַל מִי. בְּעֵבֹר מִי : נִגְלָתָהּ. מִלְשׁוֹן גְּלוּי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי האמין, מוסב למעלה, מפרש מדוע לא סופר להם ולא ציירו להם אפשריות דבר הזה עד עתה, אומר עד עתה חשבו זה לדבר בלתי אפשר משני טעמים. **א.** מצד עצם השמועה עצמה כי הנסים והמופתים שישמעו עתה כולם הם רחוקים מטבע המציאות אשר לא האמינו עד עתה שיעשה ה' מופתים כאלה, ועז"א מי האמין לשמועתנו. **ב.** מצד העם שבעבורו נעשו המופתים האלה ועליו זרוע ה' נגלתה, כי לא האמינו שיתגלה ה' על עם זה השפל בעיניהם, ועז"א וזרוע ה' על מי נגלתה (מלבי"ם): באור (הענין)

גב ויעל כיונק לפניו וכשרש מארץ ציה לא תאר לו ולא הדר ונראהו ולא מראה

רש"י ויעל כיונק לפניו. העם הזה לפניו צא לו הגדולה הזאת עם שפל היה מאד ועלה מאליו כיונק מיונקת האילנות : וכשורש. עלה מארץ ציה : לא תאר. היה לו מתחלה ולא הדר : ונראהו ולא מראה ונחמדהו. וכשראינוהו מתחלה צאין מראה היאך נחמדהו, ונחמדהו תמוה הוא : (רש"י)

מצודת דוד ויעל כיונק לפניו. לפניו בא לו הגדולה ההוא עלה כענף היוצא מן האילן שאין לו יניקה מן הקרקע אלא מן האילן רצה לומר לא היה לו השפעה אחרת : **כשורש מארץ ציה**. ר"ל מעט ההשפעה שהיה לו מעצמו כלה ואבד במעט זמן כשורש היוצא מארץ ציה ושממה מבלי לחלוחית מים שחיש מהר ימולל ויבש : **לא תואר לו ולא הדר**. ר"ל ההשפעה לא היתה שלימה ומהודרת כשורש היוצא מארץ ציה שאין לו לא תואר ולא הדר : **ונראהו ולא מראה**. וכאשר הסתכלנו בו לא מצאנו בו מראה מפואר שנחמדהו על ידו ר"ל לא מצאנו בו לא גבורה ולא אמצות הלב לחמדו בעבורה ולזה היינו מתעבים אותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כיונק. ענף רך היוצא מהאילן כמו ראש יונקותיו (יחזקאל יז) : **ציה**. שממה ויבשה : **הדר**. ענין יופי : **ונהמדהו**. הוי"ו היא במקום שיין וכן ויקחו לי תרומה (שמות כה) ור"ל שיקחו לי תרומה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויעל, מצייר שפלת האומה בציור האילן, שלפעמים העץ חזק מצד עצמו אם הוא עץ ישן עב וחזק, ולפעמים גם הנטע היונק יהיה חזק, ע"י ששרשו מושרש במקום מים וארץ שמנה, שאז הוא מתקיים ע"י שרשו, אבל הנטע הזה אינו חזק מצד עצמו, כי **עלה כיונק לפניו**, יונק רך וחלוש, ולא מצד שרשו כי עלה **כשרש מארץ ציה** ויבשה, (והנמשל האומה תהיה תקיפה או מצד עצמה אם הוא עם גדול חזק עצום ורב, או מצד שרשה אם כבר מושרשת ומושללת מימים רבים, לעומת זה אבדה מעלת ישראל אם מצד עצמם שהיו חלשים ומועטים, אם מצד

שרשם שהוא רק מארץ ציה מדור המדבר ומימי קדם ומעת ההיא והלאה לא דרך כוכב מיעקב). **לא תאר לו** לפעמים גם היונק הרך יהיה חשוב ע"י יופיו וצורתו, וזה ע"י שי"ל **תואר** והוא בנין האילן בגבהו וישרו ושוו בדיו ושריגיו, או ע"י שי"ל הדר והוא מראהו וצבעו הנושא חן, אבל הוא **לא תאר לו ולא הדר** (והנמשל לפעמים תצלח גם אומה קטנה למלכות ע"י שיש ביניהם חכמי לב חכמי חרשים סוחרים עשירים וכדומה אבל גם זה לא נמצא לאומה זו) ולא זאת לבד כי גם **ונראהו ולא מראה** שלא נוכל ליחס לו שום מראה כלל, כי הוא משחת מכל ומגונה מאד וא"כ איך **נחמדהו להכיר ממשלתו**: (מלבי"ם באור הענין)

ג **נבזה וחדל אישים איש מכאבות וידוע חלי וכמסתיר פנים ממנו**
נבזה ולא חשבנהו:

רש"י **נבזה וחדל אישים**. היה, כן דרך הנביא הזה מזכיר כל יקר אל כאיש אחד אל תירא עבדי יעקב ואף כאן הגה יסכיל עבדי יעקב אמר יסכיל ל' הללחה הוא כמו ויהי דוד לכל דרכיו מסכיל (ס"א יח) : **וכמסתיר פנים ממנו**. מרוב צפתם וספלותם היו כמסתיר פנים ממנו חבוסי פנים בטמון כדי שלא נראה אותם כאלם מנוגע סמסתיר פניו וירא מהביט : (רש"י)

מצודת דוד **נבזה וחדל אישים**. על כי היה נבזה בעיני כל והיה חדל מאנשים כי לא היה מי מהעכו"ם מתחבר עמו לגודל שפלותו והיה בעל מכאובות וידוע ומוחזק לכל כבעל חליים ולא היינו יכולים לראות בפניו כאלו הסתיר פניו ממנו לבל ראותו ר"ל שהיה בכל עת ממונה בגלות וביסורין ובשפלות עד שהיינו ממאסים להסתכל בפניו : **נבזה ולא חשבנהו**. ר"ל לכן היה נבזה בעינינו ולא היינו מחשיבים אותו כי אמרנו יד ה' עשתה זאת כי מאס בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וחדל**. ענין מניעה : **אישים**. אנשים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **נבזה** אחר שצייר איך חסר כל המעלות מוסיף לצייר איך היו לו עוד כל החסרונות, שהוא **נבזה** מצד תכונותיו הנפשיות והמוסריות, **וחדל אישים** מצד טבע גופו אינו מתדמה לאישים אחרים כלל, והנה יש מי שחסרו לו המעלות הטבעיות והנפשיות, ומ"מ הוא בריא אולם כי גם הבע"ח הבלתי מדבר גופו בריא וחזק אבל ישראל הוא, **איש מכאובות וידוע חלי**, ר"ל איש מכאובות ע"י אחרים שהכל מכים ומכאיבים אותו במכות אכזריות, וידוע חולי מעצמו יש בו חולי מתדבקת מושרשת בו מיצירתו, **וכמסתיר פנים** ר"ל הנה הטבע נותן שמי שהוא בתכלית העוני והיסורים הכל מרחמים עליו, אבל הוא דומה כדבר

מאוס ומגונה, והכל מסתירים פניהם ממנו שלא להסתכל בו, ולא תאמר שההסתרת פנים באה ע"י שמרגישים בצערו כמו שמסתתרים מראות פני הכואב ומצטער, לא כן כי זה בא מצד שהוא **נבזה ולא חשבנהו** להרגיש בצערו כלל (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות מכאב, חלי. הכאב יציין הרגשת הגוף את הכאב ויבא לרוב גם על ידי הכאה מבחוץ. והחולי הוא רק על שהורסה הגויה בבריאות הפנימית (מלבי"ם): באור המלות

אָכַן חֲלִינּוּ הוּא נְשָׂא וּמְכַאֲבֵינוּ סְבָלָם וְאַנְחָנוּ חֲשִׁבְנָהוּ נְגוּעַ מִכָּה וּמְעַנָּה:

רש"י **אכן חליינו הוא נשא.** אכן ל' אצל בכל מקום אצל עתה אנו רואים שלא מחמת שפלותו בא לו אלא מיוסר היה ביסורין: ואנחנו חשבנוהו. אנו היינו סבורים שהוא שנאו למקום והוא לא היה כן אלא מחולל היה מפשעינו ומדוכא מעונותינו: (רש"י)

מצודת דוד **אכן חליינו הוא נשא.** אבל באמת לא מאס בו ה' כי כל חלי וכל מכאוב אשר סבל הכל בא מפאת עצמינו מה שהיינו מחליאים ומכאיבים אותו ברוע בחירתנו: **ואנחנו חשבנוהו.** אבל אנחנו טעינו וחשבנו אותו לנגוע ומוכה מאלהים כי מאס בו ועל ידו הוא מעונה ביסורים: (מצודת דוד)

מצודת ציון **נשא.** מלשון משא וסבל: **נגוע.** ענין חלשות וכשלון וכן וינגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח): **ומעונה.** מלשון עינוי: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אכן חלינו הוא נשא,** ר"ל האומות הקדמונים עובדי כוכבים היו מיחסים לישראל שני ענינים. **א.** חולי פנימית והוא שהיו חושבים עליהם שנפשם חולה ובלתי ראויה לקבל שום מדה טובה ושום שלמות לא מעלות אנושיית ולא למוד המדעים ולא תכונת המוסר, ועי"כ לא היו מניחים אותם לשום משרה ומעלה כי היו אומרים שנפשם חולה מלקבל שום למוד ומדה ישרה, אבל עתה יראו כי החולי הזה לא היה נטוע במ עצמם, כי סבת החולי הזאת היה העוני והשפלות, שלכן נאטם לבבם ואבדו כל מדה טובה, עד שהחולי הזאת לא תתיחס לישראל, רק להעכו"ם שסבבו אותה על ידי שהשפילו אותם עד קצה השפלות, וז"ש **אכן חלינו הוא נשא** אנחנו סבבנו לו החולי הזאת. **ב.** מכאוב חיכוני שלפעמים היו העכו"ם מכאיבים ומכים את ישראל ביסורים משונים למען ימירו את דתם לעבוד עבודת השמש והירח, והיו אומרים שישראל עצמם מוכנים למכאובים כאלה ע"י פשיעתם, ועתה ראינו כי רק

מכאובינו סבלם, שאנחנו סבבנו להם אלה המכאובים בפשיעתנו, **ואנחנו חשבנהו נגוע מכה אלהים** (זה נגד החולי הפנימית), ומעונה אלהים (נגד המכאוב והמכות), חשבנו שזה מגיע לו מאלהים, אבל באמת. (מלבי"ם באור הענין)

הוא מחלל מפשענו מדכא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ובחברתו נרפא לנו:

רפ"י מוסר שלומינו עליו. צאו עליו יסורי השלום שהיה לנו שהוא היה מיוסר להיות שלום לכל העולם : (רפ"י)

מצודת דוד והוא מחולל מפשעינו. האמת שהוא מה' אבל לא באה בעבור מאסו בו ברוע מעלליו אך בעבור פשעינו נתמלא חלחלה להיות פשעי כל העכו"ם מתכפרים בהיסורין הבאים עליו : **מדוכא מעונותינו.** כפל הדבר במ"ש : **מוסר שלומנו עליו.** היסורין הראויים לבוא עלינו למרק העון להתמיד שלומנו הנה באו עליו : **ובחבורתו.** עם החבורה שבא עליו נרפא לנו נגעי העון כי בזה נתכפרו והלכו להם והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון והוא. הוי"ו הוא במקום או : **מחולל.** מלשון חיל וחלחלה : **מדוכא.** ענין שבר וכתיתה : **מוסר.** מלשון יסורין : **שלומינו.** מלי שלום : **בחבורתו.** מלשון חבורה ומכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והוא מחלל, (בחולי פנימית) **ע"י פשעינו, ומדוכא** (במכאובים חיצוניים) **על ידי עונותינו,** (והכונה כי יש הבדל בין עון ופשע, העון הוא ע"י טעות השכל, והפשע הוא מצד המרד, והנה בעת שהיו ישראל מדוכאים, שהוא העת שהכאיבו אותם העכו"ם במכאובים ויסורים להעבירם מדתם אל דת עכו"ם, היה זה ע"י העון וטעות שכלם, שחשבו שעושים מצוה בזה, וכי יביאו אותם עי"כ אל אושר הנפש, וזה נקרא עון, אבל בעת שהיה ישראל מחולל בחולי פנימית, שהוא בעת שלא הכו אותם במכאובים לכפותם אל עבודת כו"ם, רק בכל זה מנעו מאתם כל טובה עד שנחלו בנפשם כנ"ל (ד') זה היה ע"י פשע ומרד ורוע לב כי זה לא עשו כלל בעבור האמונה). **מוסר שלומנו עליו** ר"ל בעת שהיה שלום אל העכו"ם היו מיסרים את ישראל בחשבם שבזכות זה שהם מצירים לישראל יאריך שלומם עד שישראל נושא מוסר שלומם, יסורים של שלומם ובעת שפגעה אותם רעה וצרה לא היו נותנים אל לבם שזה להם עונש על שמריעים לנקיים האלה, כי בהפך היו אומרים שה' מעניש אותם על שלא הרעו לישראל ביותר ועל שהניחו להם שם ושארית, עד שחושבים כי **בחברתו של ישראל נרפא להם** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פשעינו, עונותינו. ההבדל בין פשע עון מבואר (למען אי כח. נו"ן א'). ופי' המבארים שישראל סבלו כדי לכפר עונות העכו"ם רחוק מן השכל, שיסבול הבלתי חוטא בעבור החוטא. ושירפא החולה במה שמכים את הבריא : (מלבי"ם באור המלות)

ג כָּלְנוּ כְּצֵאן תְּעִינוּ אִישׁ לְדַרְכּוֹ פְּנִינוּ וַיְהִי הַפְּגִיעַ בּוֹ אֶת עֵוֹן כָּלְנוּ:

רש"י כולנו כלאן תעינו. עתה נגלה : הפגיע בו. נעתר על ידו ונתלצה על עון כולנו שלא אחרי עולמו, הפגי' אשפריאז"ר בלע"ז ל' תחינה : (רש"י)

מצודת דוד כולנו כצאן תעינו. ר"ל כי כן היה בידינו עון רב כי כולנו תעינו מדרך האמת והישר כדרך הצאן כשאחת מהן תועה מהדרך כולן נמשכות אחריה ותועות עמה ור"ל ולפי שאבותינו תעו מדרך האמת לזה נמשכנו גם אנחנו אחריהם : איש לדרכו פנינו. ר"ל והלואי היינו כהצאן הזה שרחילא בתר רחילא אזלא בדרך המוטעה אבל אנחנו לא כן היינו אלא כל אחד פנה לדרכו לא ראי זה כראי זה וכולם מקולקלים וא"כ יש בידינו עון רב : וה' הפגיע בו. המקום הפגיע בו עם העון של כולנו ר"ל העון שלנו הוא המכה בו ומייסרו בגזירת המקום : (מצודת דוד)

מצודת ציון תעינו. מלשון תועה : פנינו. מל' פניה : הפגיע. ר"ל הפגיש בו לרעה להכותו וכן גש ופגע בו (ש"ב א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כלנו, ועתה אנו רואים כי כולנו טעינו בזה ויסרנום שלא כדון, כלנו כצאן תעינו זה מגביל נגד העת שהיו מיסרים אותם ביסורים לכופם אל עבודת כו"ם כמ"ש והוא מדוכא מעונותינו, בזה היינו דומים כצאן התועים ע"י הרועה המתעה אותם, כי כן הסיתו אותנו אז כהני הבעל והאשרה הם אמרו לנו שיחשב לנו לצדקה מה שניסר את העם. איש לדרכו פנינו, זה מגביל נגד והוא מחולל מפשעינו, שמה שהרעונו להם בלעדי זאת היה להנאת עצמינו לקחת ממונם וכדומה ובזה פנה כ"א לדרכו למלא תאות לבו, וה' הפגיע בו את עון כלנו ר"ל הוא היה המטרה לחצי חטאתינו, החטאים שלנו היה מה שהצרנו והכאבנו את העם הזה בחנם, עד שיומלץ שכל חטאתינו פגענו בו : (מלבי"ם באור הענין)

ג נֶגֶשׁ וְהוּא נֶעְנָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו כְּפֶשֶׁה לְטָבַח יוֹבֵל וּכְרַחֵל לְפָנָי גְּזִיָּה נְאֻלְמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו:

רש"י נגש והוא נענה. נגש הגה בנוגסים ודוחקים : והוא נענה. באונאת

דברים שורפולריין זלע"ז : לא יפתח פיו. סובל היה ושותק כמו השה
אשר לטבח יובל וכרחל אשר לפני גוזזי נאלמה : לא יפתח פיו. מוסב על
שה לטבח יובל :

מצודת דוד נגש והוא נענה. בעבור זה היה נלחץ לקחת עשרו או היה הוא
נענה בעינוי הגוף אם דל הוא ואין ידו משגת : ולא יפתח פיו. להתלונן
ולהתרעם על הדבר כי פחד פן יוסיפו סרה : כשה לטבח יובל. והיה כשה
המובא אל הטבח וכרחל העומדת לפני הגוזז צמרה שהרחל היא נאלמה
ולא תצעק בקולה והשה לא יפתח פיו וכן לא התלונן המעונה הנמשל
לשה המובל לטבח ולא התרעם המנוגש הנמשל לרחל הגזוזה : (מצודת
דוד)

מצודת ציון נגש. נלחץ ונדחק לקחת עשרו כמו נגש את הכסף (מ"ב כג) :
והוא. הוי"ו היא במקום או : נענה. מלשון עינוי : לטבח. לשחיטה : יובל.
כמו יובל שי (לעיל יח) : גוזזיה. ענין כריתת הצמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נגש, בעת נגשו אותו עכו"ם וגם נענה מאתם בענוים
מ"מ לא פתח פיו, גם בעת אשר הילד הקטן היה דומה כשה לטבח יובל
והאם היתה דומה כרחל לפני גוזזיה נאלמה, גם בעת שלקחו העכו"ם
כספם ובגדיהם עם ילדיהם הרכים מ"מ ולא יפתח פיו : (מלבי"ם באור הענין)

חנ מעצור וממשפט לקח ואת דורו מי ישוחח כי נגזר מארץ חיים
מפשע עמי נגע למז :

רש"י מעולר וממשפט לוקח. הנביא מבקר ואומר כי זאת יאמרו העכו"ם
באחרית הימים כשיראו כסנלקח מן העולר שהיה עולר זיד' וממשפ'
היסורין ססבל עד עתה : ואת דורו. שנים שעברו עליו : מי ישוחח. את
התלאות אשר מלאוהו כי נגזר היה מתחילה וגולה מארץ חיים היא ארץ
ישראל אשר מפשע עמי זא הנגע הזה ללדיקים שבהם : (רש"י)

מצודת דוד מעוצר וממשפט לוקח. ממקום המאסר שהיה שם עצור וכלוא
וממקום המשפט שהיה נדון שם הנה נלקח לנגשו או לענותו ולא פטרוהו
בלא כלום : ואת דורו מי ישוחח. מי יוכל לספר כל התלאות אשר עברו
עליו בכל ימי דורו : כי נגזר מארץ חיים. כי סוף הדבר היה אשר נכרת
מארץ חיים כי התלאות היו סיבה לקרב מיתתו : מפשע עמי נגע למז. כן
יאמר כל אחד הנה לא באה עליהם הנגע בעוונם כי באה מפשע עמי או
עמי פשעו בהם לענותם ברוע בחירתם או הם היו מנוגעים לכפר פשעי
עמי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעוצר. מקום המאסר שהיה כלוא ומעוכב שמה וכן והוא עודנו עצור (ירמ' לג) : **ישוחח.** ענין ספור ואמירה כמו במעשה ידיך אשוחח (תהלים קמג) : **נגזר.** ענין כריתה כמו אמרתי נגזרתי (איכה ג) : **נגע.** ר"ל כשלון וחלשות : **למו.** להם ולפי שכל הענין מדבר בלשון יחידי על כלל האומה לכן אמר למו לגלות שעל הכלל ידבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מעצר, ולא תאמר כי זאת עשו להם שוללים או שודדים יחידיים שלא במשפט, כי **מעצר וממשפט לקח** מן העוצר והמושל ומן מקום המשפט נלקח אל העינוי והיסורים, שהובילו את הנענה תחלה אל המושל ומקום המשפט של עכו"ם ושם חרצו דינו להענות ולהתיסר, ולא תאמר שהיה זה מפני שמצאו לו עון אשר חטא שבעבורו גזרו עליו כן, לא כן, כי **את דורו מי ישוחח**, סדר הכתוב **את דורו אשר מפשע עמי נגזר מארץ חיים מי ישוחח נגע למו** הגם שע"י פשע העכו"ם והעלילות אשר העלילו עליהם נגזר הנידון מארץ חיים וחרצו עליו משפט מות, מ"מ **מי ישוחח את דורו נגע למו** מי הוא שיוכל לשיח ולספר איזה נגע וחטא אל הדור ההוא שהומתו בחנם, הלא אנחנו יודעים כי לא חטאו מאומה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מעצר. מענין זה יעצר בעמי, על המושל העוצר בעם, ר"ל שלא היה ע"י התפרצות ההמון רק במעמד המושל העוצר במו וע"י משפט. וישוחח ענין שיחה וספור, מי יספר נגע למו, וכי נגזר מארץ חיים מפשע עמי הוא מאמר מוסגר : (מלבי"ם באור המלות)

טו ויתן את רשעים קברו ואת עשיר במתיו על לא חמס עשה ולא מרמה

רפ"י ויתן את רשעים קברו. מסר את עצמו להקבר ככל אשר יגזרו עליו רשעי האומות שהיו קונסין עליהם הריגה וקצורת חמורים צמעי הכלבים : את רשעים. לדעת הרשעים נתראה ליקבר ולא יכפור באלהי חיים : ואת עשיר צמותיו. ולדעת המוסל מסר עצמו בכל מיני מות שגזר עליו על לא רעה לקבל עליו כפירה לעשות רעה ולחמוס חמס ככל הגוים אשר היה גר ביניהם : ולא מרמה צפיו. לקבל עליו עבדות כו"ם : (רפ"י)

מצודת דוד ויתן את רשעים קברו. מסר עצמו להקבר עם הרשעים ודומה להם בענין רע ובבזיון ר"ל לא רצה לעבור על דת להנצל מזה : **ואת עשיר במותיו.** מוסב על מלת ויתן לומר שמסר עצמו להסכים עם דעת העשיר המושל בכל מיני מיתות שגזר עליו למען יעמוד באמונתו : **על לא חמס**

עשה. ר"ל ובחנם גזר עליו המיתה לא על החמס שעשה ולא על המרמה שבפיו כי לא עשה החמס ולא דבר מרמה ובעלילה בא : (מצודת דוד)

מצודת ציון עשיר. ר"ל מושל כי על פי הרוב ימשול העשיר : **במותיו.**
מלשון מיתה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויתן, ובכ"ז הגם שאנו יודעים שלא חטאו נתנו את קברו עם קבר רשעים, כאילו מת ע"י רשע **ואת (קבר) עשיר (נתנו את רשעים) במתיו על לא חמס עשה,** ר"ל גם בעת המיתו את העשיר מישראל כדי לקחת את ממונו מ"מ נתנו את קברו אצל קבר רשעים שידמה שהמיתוהו מתוך חטאו הגם שהוא מת על לא חמס עשה, **ולא מרמה בפיו** שלא רצה לרמאות ולכפור בה' אלהיו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ויתן. פועל סתמי, מוסב על העוצר והשופט. וקברו נמשך לשתים **ואת קבר עשיר :** (מלבי"ם באור המלות)

וַיְהִי חֶפֶץ דְּכָאוֹ הַחֲלִי אִם תְּשִׂים אֶשֶׁם נַפְשׁוֹ יִרְאֶה זֶרַע יֶאֱרִיךְ יָמִים וְחֶפֶץ יִהְיֶה בְּיָדוֹ יִצְלַח :

רש"י וה' חפץ לכאן החלי. הקב"ה חפץ לדכאו ולהחזירו למוטב לפיכך החלה אותו : **אם תשים אשם נפשו וגו'.** אמר הקב"ה אראה אם תהא נפשו נותנת ונמסרת בקדושתה להשיבה לי אשם על כל אשר מעל אגמל לו גמולו ויראה זרע וגו' אשם זה לשון כופר שנותן אדם למי שחטא לו **אמינד"א** זלע"ז כענין שנא' **צפלקתים אל תשיבו אותו ריקם כי השב תשיבו לו** אשם : (רש"י)

מצודת דוד וה' חפץ דכאו החלי. זהו מאמר הנביא כמשיב על דברי העכו"ם שיהיו כמסתפקים אם הצרות הבאות על ישראל היו מרוע בחירתם ולא בגזרת המקום או באו מיד ה' לכפר על עון העכו"ם ואמר להם לא כן הוא אבל ה' חפץ לדכאו וגזרת המקום נעשתה והוא החלי אותו : **אם תשים אשם נפשו.** ר"ל אולם לא באו לכפר עון העכו"ם כי אם לנסותו להטיבו באחריתו וכאלו אמר אראה אם נפשו תשים את עצמה אשם לומר שבדין בא מה שבא כי חטא ואשם לא יהרהר אחרי אז יהיה גמולו שכל ימי חייו יראה זרעו בעיניו ויאריך ימים ועכ"ז לא ימות מי בחייו : **וחפץ ה' בידו יצלח.** והנה הצליח חפץ ה' כי עמד בנסיון ולא הרהר אחר מדת הדין : (מצודת דוד)

מצודת ציון דכאו. ענין שבר וכתיתה : **החלי.** מלשון חולי : **אשם.** ענין

חטא ופשע : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וה' חפץ דכאו החלי, אומר לכן תחת שאבותיהם בדורות הראשונות תחת יד עכו"ם נהרגו על קדושת שמו רצה ה' וחפץ דכאו החלי לחלות ולפייס את דכאו של הדור ההוא, שיטיב בעבור זה לבניהם בדור האחרון, ולכן אני אומר לך, אתה האויב, גם אם תשים אשם נפשו גם אם תשים את נפשו כנפש אשמה וחייבת מיתה ותהרוג אותו, מכל מקום ה' חפץ לחלות דכאו ולפייסו ע"י שיראה זרע (אשר) יאריך ימים, הגם שהוא ימות יצליח זרעו ויאריך ימים, ואחר שה' חפץ כן הנה חפץ ה' זה יצלח בידו של זרעו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות החלי. מענין פיוס ויחל את פני ה'. יאריך, נעלם מלת אשר, זרע אשר יאריך ימים : (מלבי"ם באור המלות)

יֵאָדָם מַעֲמַל נַפְשׁוֹ יִרְאֶה יִשְׁבַּע בְּדַעְתּוֹ יִצְדִּיק צְדִיק עֲבָדֵי לְרַבִּים וְעוֹנֹתָם הוּא

רפ"י מעמל נפשו. היה אוכל וסבב לא היה גוזל וחומס : בדעתו ילדיק לדיק. היה סופט עבדי מספט אמת לכל הבאים לדין לפניו : ועונותם. היה סובל כדרך כל הלידיקים שנא' אתה ובניך תשארו את עון המקדש (במדבר יח) : (רפ"י)

מצודת דוד מעמל נפשו יראה ישבע. כי מעמל נפשו אשר ראה היה שבע ונהנה ממנה : בדעתו יצדיק צדיק. כי בדעתו יחשוב להצדיק את ה' הצדיק לומר שבא למרק אשם העון למען לא יקופח שכר מעשה הטוב : עבדי לרבים. רצה לומר לא היה עבד של העכו"ם הרבים לשמוע בקולם בדבר האמונה כי היה עבדי אל מול העכו"ם הרבים ולא שמע אליהם ויט שכמו לסבול מה שעו בו לייסרו ולהכאיבו בעבור זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעמל. ענין יגיעה וצער : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מעמל נפשו, וחוף ממה שיתנחם ע"י זרעו הנה מן העמל של נפשו והצער שהיה לו יראה וישבע ותנוח נפשו, בדעתו במה שידע בעצמו כי יצדיק צדיק עבדי, (ר"ל עבדי הצדיק באמת) במה שעבדי הצדיק יצדיק לרבים, שימצא שביעה ונחת במה שידע כי הצדיק את הרבים שקדש את השם ברבים, וגם ע"י שעונותם הוא יסבל, שכפר במיתתו על עונות הדור : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בדעתו, מקור עם שימוש בכל"ם, במה שידע צדיק

ג לְכֵן אֶחְלַק לוֹ בְּרַבִּים וְאֶת עֲצוּמִים יַחְלַק שְׁלַל תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה
לְמוֹת נַפְשׁוֹ וְאֶת פְּשָׁעִים נִמְנָה וְהוּא חֲטָא רַבִּים נָשָׂא וְלַפְשָׁעִים יַפְגִּיעַ:
(פ)

רס"י לכן. על עקותו זאת אחלק לו נחלה וגורל צרבים עם האבות
הראשונים : הערה למות נפשו. לשון ותער כדה (צראקית כד) : ואת
פושעים נמנה. סבל יסורין כאלו חטא ופגע והוא בצביל אחרים נשא
חטא הרבים : ולפושעים יפגיע. על ידי יסורין שזאת על ידו טובה לעולם
:

מצודת דוד לכן. הואיל ועמד בנסיון אתן לו חלק בנחלת העמים הרבים :
ואת עצומים. את העכו"ם החזקים יחלק לעצמו להיות לו לשלל : תחת
וכו'. בגמול אשר שפך נפשו והפקירה למיתה : ואת פושעים נמנה. בפי
העכו"ם היה מנוי בכלל הפושעים והכופרים וכדי בזיון וקצף : והוא חטא
רבים נשא. והוא נטה שכמו לסבול מה שחטאו בו עמים רבים לייסרו
ולהכאיבו : ולפושעים יפגיע. אל הכשדים הפושעים בו היה מפגיע
ומתחנן ועיניו תלויות אליהם כעיני עבדים אל יד אדוניהם ולכן שורת
הדין שבמקום מרבית ההכנעה ימשול בהם בעת הגאולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עצומים. חזקים : שלל. ענין בזה : תחת. במקום ובגמול :
הערה. ענין שפיכה וכן אל תער נפשי (תהלים קמא) : נמנה. מלשון מנין
ומספר : נשא. סבל : יפגיע. ענין תחנה ובקשה כמו ואל תפגע בי (ירמיה
ז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לכן, תחת שמסר נפשו על קדושת השם בשמחה,
ונפשו היתה שבעה במה שהאמינה היה מצדיק הרבים ונושא עון הדור,
אחלק לו ברבים יקח הוא חלק בעוה"ב כשיעור שיקחו רבים שחלקו
בשכר יהיה שקול כנגד שכר צדיקים רבים, וגם ואת עצומים יחלק שלל
ששכרו יהיה שמור עם הצדיקים העצומים כמו האבות והנביאים, תחת
שהערה ושפך נפשו למות ונמנה את פושעים, ובאמת הוא חטא רבים
נשא שעל ידו נשא ה' ומחל חטא רבים, ולפושעים יפגיע, שעל ידי הריגתו
נתרצה ה' לפושעים שחזרו על ידי זה בתשובה : (מלבי"ם באור הענין)

גַּא רְנִי עֵקְרָה לֹא יִלְדָה פְּצָחִי רְנָה וְצָהֲלִי לֹא חָלָה כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה
מִבְּנֵי בְּעוֹלָה אָמַר יְהוָה:

רַס"י רְנִי עֵקְרָה. יְרוּשָׁלַיִם אֲסָר הִיטָה כֻלָּא יִלְדָה : לֹא חָלָה. ל' לִידָה הוּא
שְׁהוֹלְדַת עַל יְדֵי חֵיל וְחֻזְלֵי יוֹלְדַת : מִזְנֵי בְּעוֹלָה. צַת אֲדוּם : (רַס"י)

מצודת דוד רְנִי עֵקְרָה. אֵת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הִיִּית כַּעֲקָרָה שֶׁלֹּא יִלְדָה עַל כִּי
אֲנָשִׁים כֻּלּוּ מִמֶּנָּה וְאִינָם הִנֵּה עֵתָה בְּזִמְנֵי הַגְּאוּלָּה רְנִי וְשִׂמְחִי : פְּצָחִי. פִּתְחִי
פֶּה לְהַרִים קוֹל רְנָה וְהַשְׂמִיעֵי קוֹל גְּדוֹל אֵת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הִיִּית כַּאֲשֶׁה
אֲשֶׁר לֹא חָלָה לִלְדַת וְכִפֵּל הַדָּבָר בְּמִיִּשׁ : כִּי רַבִּים. כִּי עֵתָה יִתְרַבּוּ בְּנֵי
יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהִיטָה שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי אָדָם שֶׁהִיטָה מִיּוֹשֶׁבֶת בְּרַבַּת עַם : (מִצְוֹדַת
דוֹד)

מצודת ציון פְּצָחִי. עֲנִין פִּתְיַחַת הַפֶּה בְּהִרְמַת קוֹל כְּמוֹ פְּצָחוֹ הַרִים רְנָה
(לְעִיל מִד) : וְצָהֲלִי. עֲנִין הַשְּׂמַעַת קוֹל גְּדוֹל כְּמוֹ צָהֲלוֹ מִיַּם (לְעִיל כַּד) :
חָלָה. עֲנִין חֻבְלֵי לִידָה כְּמוֹ כִּי חָלָה גַם יִלְדָה (לְקַמֵּן סו) : בְּעוֹלָה. רִ"ל
מִיּוֹשֶׁבֶת וְכֵן וְלֹאֲרַצֵּךְ בְּעוֹלָה (לְקַמֵּן סב) : (מִצְוֹדַת צִיּוֹן)

מלבי"ם - באור הענין רְנִי עֵקְרָה, הַמְּלִיצָה תִּדְמָה אֵת הַמְּדִינָה כַּאֲם הַיּוֹלְדַת,
וְאֵת בְּנֵי הַמְּדִינָה לִילְדִיָּה, עַפ"י דְּמָה אֵת צִיּוֹן כַּאֲשֶׁה עֵקְרָה כִּי אִינָה יוֹלְדַת
בְּנִים וְיּוֹשֶׁבֶת שׁוֹמְמָה, וְאַחַר כִּי בְּכָל זֹאת יִבּוֹאוּ לָהּ בְּנִים רַבִּים מִרְחוֹק,
כְּמִיִּשׁ (לְמַעֲלָה מִי"ט) וְאִמְרַת בְּלִבְבֶּךָ מִי יִלְדֵ לִי אֱלֹהִים, תִּרְוֹן הַעֲקָרָה
הַזֹּאת הַגַּם שֶׁלֹּא יִלְדָה כִּי לֹא הַפְּסִידָה מֵאוֹמָה כִּי מִיִּם רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה
אֲבָל עוֹד יִהְיֶה לָהּ רִיוּחַ מִזֶּה, כִּי כְּמוֹ שֶׁהָאֲשֶׁה קוֹדֵם לְדַתָּה תַּחֲלִיל תִּזְעַק
בְּחֻבְלִיָּה, כֵּן הַמְּדִינָה טֶרֶם לְדַתָּה, וְהוּא טֶרֶם תִּהְיֶה לְגוֹי וּמַמְלָכָה, יַעֲבֵרוּ
עָלֶיהָ מַלְחָמוֹת רַבּוֹת וּמַהוֹמוֹת גְּדוֹלוֹת בְּהַכְרַח, שֶׁהֵם חֻבְלֵי יוֹלְדָה לָהּ, אֲבָל
צִיּוֹן שִׁיבּוֹאוּ אֵלֶיהָ גּוֹי גְּדוֹל וְעֶצוֹם פִּתְאוֹם בְּלֹא חֻבְלִים וְצִירִים, תִּדְמָה
כַּאֲשֶׁה שִׁילְדָה בְּנִים רַבִּים וְלֹא חָלָה בְּחֻבְלֵי יוֹלְדָה, וְזִיִּשׁ פְּצָחִי רְנָה וְצָהֲלִי
עוֹד יוֹתֵר עַל מָה שֶׁלֹּא יִלְדַת, בְּמָה שֶׁאֵת דּוֹמָה כַּאֲשֶׁה שֶׁלֹּא חָלָה בְּחֻבְלֵי
יוֹלְדָה, וּבְכ"ז רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֲרַת שֶׁהִיטָה בְּעוֹלָה שֶׁהִי
לָהּ בְּעַל וְיִלְדָה לוֹ בְּנִים : (מִלְּבִי"ם בְּאוֹר הַעֲנִין)

מלבי"ם - באור המלות עֵקְרָה, לֹא יִלְדָה. כִּי יִצְוִיֵר עֵקְרָה עֵתָה, וְכִבֵּר יִלְדָה
טֶרֶם נַעֲשִׂית עֵקְרָה. כְּמִיִּשׁ וְתִהְיֶה שְׂרִי עֵקְרָה אֵין לָהּ וְלֹד (בְּרֵאשִׁית יֹא),
עֵקְרָה וְלֹא יִלְדַת (שׁוֹפְטִים יג ב' ג'. אִיּוֹב כַּד כֹּא). לֹא יִלְדָה, לֹא חָלָה, כִּי
יִצְוִיר חָלָה בְּחֻבְלֵי יוֹלְדָה וְלֹא יִלְדָה, הַרִינוּ חֲלָנוּ כְּמוֹ יִלְדָנוּ רוּחַ (לְמַעֲלָה כּו)
(מִלְּבִי"ם בְּאוֹר הַמְּלוֹת)

ב הַרְחִיבִי מְקוֹם אֶהְלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנֹתַיִךְ יִטּוּ אֶל תַּחֲשֻׁכֵי הָאָרֶץ מִיִּתְרֵיךָ וּמִיִּתְדֹתַיִךְ

כ"י יטו. למרחוק : מיתריך. הם חבלים דקים התלויים בצולי אהלים וקסרי' בידות שקורין קביל"ם זלע"ז ותוקעין זאכץ : (כ"י)

מצודת דוד הרחיבי. להחזיק את כל בניך המרובים : יטו. יהיו נוטים לאורך ולרוחב ואל תחשוכי מלהטותם : האריכי מיתריך. החבלים התלויים בשפולי האוהל לקשרם בידות האריכי אותם שיהא נוח לקשרם היטב : ויתדותיך. היתדות התקועות בארץ חזקי למען לא יזוזו ממקומם והוא ענין מליצה לומר שתתרחב ירושלים מכמות שהיתה ועד עולם תעמוד ולא תחרב עוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויריעות. הוא הוילון כמו נוטה שמים כיריעה (תהלים קד) : משכנותיך. מלשון משכן : תחשכי. ענין מניעה כמו ולא חשכת (בראשית כב) : מיתריך. חבלים כמו ואת מיתריהם (שמות לה) : ויתדותיך. מלשון יתד ומסמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הרחיבי, להחזיק רוב הבנים, והנה האהל הוא הגדול שבו ידורו, ואם לפעמים יבואו אורחים מספחים משכנות קטנות נוספים אל האהל, אומר גם יריעות משכנותיך שסביב האהל יטו המטים, ואל תחשכי רגע מלהטותם ולפשטם תמיד כי תמיד יתרבו הבנים הבאים מחדש וצריך להוסיף תמיד דיורים, (משל האהל הוא ירושלים, ומשל המשכנות שאר ערי יהודה) וגם האריכי מיתריך הקושרים את האהל למען יהיו מזומנים לפשט את האהל תמיד בעת הצורך לאורך כי האהל לא יעמוד רגע על גבולו וגם חזקי יתדות האהל למען יסמכו אליהם אהלים אחרים, וכל זה משל את התרבות העם והתפשטותם, ומבאר הנמשל : (מלבי"ם באור הענין)

ג כִּי יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי וְזָרְעֶךָ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשֹׁמוֹת יוֹשְׁבוֹ:

כ"י תפרוצי. תגזרו : (כ"י)

מצודת דוד כי ימין ושמאל תפרוצי. תתחזק על הכשדים היושבים מימינך ומשמאלך : וערים נשמות. הערים השוממות יתיישבו בבני אדם כי יפרו וירבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תפרוצי. ענין התחזקות כמו מה פרצת (בראש' לח) : **יירש.**
מלשון ירושה : **לשמות.** מלשון שממון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי ימין ושמאל תפרצי,** תפרץ את הגבולים מימין ומשמאל, ותמשוך ארצך חוץ לגבולים האלה, עד **כי זרעך גוים יירש,** יען שערי ישראל לא יספיקו יירשו ערי עכו"ם, וגם אלה לא יספיקו להם עד כי ערים נשמות יושיבו : (מלבי"ם באור הענין)

יד אל תיראי כי לא תבושי ואל תכלמי כי לא תחפירי כי בשת עלומיך
תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד :

רס"י עלומיך. נעוריד : (רס"י)

מצודת דוד **אל תיראי.** אל תפחדי שיהיה צאתך מגלות זה כצאתך משאר הגליות שמצאוך בארצך צרות רבות ורעות כי לא תבושי עוד לעולם להיות משועבדת ונכנעת אל האומות : **ואל תכלמי.** להרים ראש ולהראות גדולה בחושבך פן תגלה שוב : **כי לא תחפירי.** כי היה מובטחת שלא תחפירי עוד ללכת גולה : **כי בושת עלומיך תשכחי.** כי הבושת שהיה לך בימי נעורידך כאשר היית גולה ומטולטלת הבושה הזאת תשכחי כי לא יקרה לך עוד כזאת להזכר על ידה הראשונות : **וחרפת אלמנותיך.** החרפה שהיה לך מאז שהיית מבלי מלך כאלמנה מבלי בעל החרפה ההיא לא תזכרי עוד כי לא תהיה עוד מבלי מלך להזכיר על ידו את הראשונות : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחפירי. ענין בושה וכלימה כמו וחרפה הלבנה (לעיל כד) : **עלומיך.** נעוריד וכן הקצרת ימי עלומיו (תהלים פט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **אל תיראי,** ההבדל בין בושה וכלמה הוא, שבושה הוא המתבייש מעצמו, וכלמה הוא המקבל הכלמה מאחרים, ודלתות הכתוב מגבילים, **אל תיראי כי לא תבושי כי בשת עלומיך תשכחי.** **ואל תכלמי כי לא תחפירי,** כי חרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, האשה הזאת המליציית שהיא כנסת ישראל, בעת עלומיה בעוד שהיה לה בעל והיא בעוד שישבה על אדמתה, ובעלה ה' צבאות אתה, היה לה בושה מעצמה ע"י רוע מעשיה, כי אז זנתה תחת בעלה ועבדה אלהים אחרים, הגם שלא נכלמה מאחרים, כי גם יתר העמים עבדו אלילים, ע"י הבטיח הנביא להעקרה הזאת אשר ישובו בניה ובעלה אליה בעתיד, בל תירא פן תבוש ממעשיה הרעים, כי בושת עלומיך תשכחי כי ה' ימחול ויעביר החטאים האלה. אחרי זאת בעת שהיתה אלמנה שהוא אחרי עזבה בעלה ע"י חטאיה אז לא היתה לה בושה ממעשיה כי לא עבדה עוד אלילים, אבל היתה לה כלמה וחרפה מאחרים ע"י שהיתה אלמנה וגולה וסורה,

מבטיח לה ה' אל תכלמי עוד מהאומות ע"י גלותך כי לא תחפירי לא תצטרכי להחפיר פניך בטמון בגלות שלא יראוך אדם, כי חרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, החרפה שחרפו אותך, ע"י שהיית אלמנה, לא תזכרי (ואמר פה לא תזכרי כי לא יוכלו לשכחו לגמרי אחר שהיה זה מקרוב רק לא יזכרו אותו בפיהם, אבל בושתי עלומים זה ישכח גם מלבם כי זה היה בימי קדם): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אל תיראי, הכתובים (ד'. ה' ו'. ז'. ח'). מגבילים בחלוקה בעלי שני איברים, ולמען תראה איך רוח האלהים אשר בפי המליץ שמר המלות בדקדוק אסדר לפניך שתי ההגבלות מלה במלה : **א.** אל תיראי. - אל תכלמי. (א) בל תירא בעצמה פן תחטא. ובל תכלם מאחרים פן תגלה שנית : **ב.** כי לא תבושי. - כי לא תחפירי. (ב) בחטא שייך בושה בעצמה, ועל הגלות שייך חפר, כי חרפה וחפר אחת הם, חרפה גדולה מכלמה, ועל המחורף יאמר מחורף והמתחרף המקבל החרפה יאמר חפר, שכולל עוד הכונה שחופר פנים מרוב הבושה : **ג.** כי בשתי. - וחרפת. (ג) מבואר : **ד.** עלומיך. - אלמנותיך. (ד) עלומים הם ימי הנעורים (עיין לעיל ז' י"ד). אלמנה אחרי עזבה בעלה : **ה.** תשכחי. - לא תזכרי. (נתהפכו הדלתות). (ה) מבואר בפרושי, (וע"ל י"ז יו"ד) : **ו.** כי בעליך. - גאלך. (ו) נגד אלמנה יצדק בועליך. נגד מאוסה יצדק גואלך (ע"ל ל"ה יו"ד) : **ז.** עשיך. - קדוש ישראל. (ז) לא יעזוב אותה. מפני שהוא עושיה, ולא תמאס היא ע"י עונותיה, יען שהוא קדוש ישראל ע"י מעשיה, ע"י גדר שם זה : (מלבי"ם באור המלות)

וְהָיָה עֲשִׂיךָ יְהוָה יְצַבְאוֹת שְׁמוֹ וְגֵאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יְקָרָא:

מצודת דוד כי בועליך. כי אדונך המגדל והמרומם אותך הנה שמו ה' צבאות על כי הוא מושל בצבאות מעלה ומטה ואם כן מי יעמוד כנגדו לבטל מעשיו : **וגאלך.** הלא גאלך קדוש ישראל אשר יקדא אלהי כל הארץ וידו בכל משלה וכפל הדבר במלות שונות : (מצודת דוד)

מצודת ציון בועליך. ענין אדון כמו אם בעליו עמו (שמות כב) : **עושיך.** ענין הגדלה והרמה וכן ישמח ישראל בעושי (תהלים קמט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי בעליך, זה מגביל נגד שני הענינים שהזכיר בפסוק הקודם, נגד חרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, אומר הטעם **כי בעליך** יהיה מי שהוא **עשיך** אשר **שמו ה' צבאות** ובידו להשיבך על כנך, כי כל הצבאות תחת ממשלתו. ונגד בושתי עלומיך תשכחי, אומר הטעם **כי גאלך יהיה קדוש ישראל** (שם קדוש ישראל נקרא בו ה' בעת שישראל מקדשים אותו במעשיהם) וזה מורה כי תהיה אז קדוש לאלהים, וגם אז **אלהי כל הארץ יקרא**, כי אז כל הארץ וכל העמים יעבדו אותו ויכירו אלהותו ואיך

מלבי"ם - באור המלות **ת.** ה' צבאות. - אלהי כל הארץ. (ח) שיושיע לה כי הוא אלהי צבאות מושל בכל, ושהיא לא תחטא כי יקרא אלהי כל הארץ והכל יכירו אלהותו : **ט.** שמו. - יקרא. (ט) שם ה' צבאות הוא שמו מעולם, ואלהי כל הארץ יקרא אז מחדש : (מלבי"ם באור המלות)

ו. כִּי כָאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֻצְבַת רוּחַ קְרָאךְ יְהוָה וְאִשְׁתֵּי נְעוּרִים כִּי תִמְאָס אָמַר אֱלֹהֶיךָ:

רפ"י כי תמאס. כשתמאס פעמים שבע עליה מעט : (רפ"י)

מצודת דוד **כי כאשה עזובה וכו'.** רצה לומר ה' קראך לשוב אליו כדרך האשה העזובה מבעלה והיא עצובת רוח שבעלה קורא אותה לשוב אליו : **אשת נעורים.** כמו אשת נעורים אם תמאס בעיני בעלה הנה לא תתמיד המיאוס כי ישוב ירחם כן אמר אלהיך לרחם עליך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועצובת. מלשון עצבון : **כי תמאס.** אם תמאס : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כאשה,** שב לדבר על שני אלו הענינים שהזכיר, והוא שישראל בעוד היותם על אדמתם זונים מאחרי אלהיהם נדמו כאשת נעורים שיושבת תחת בעלה ולא עזבה עדיין, אבל הוא מואס בה ע"י חטאתיה, ובימי גלותה נדמו כאשה שבעלה עזבה וילך לו, ועז"א **כאשה עזובה ועצובת רוח קראך ה'** בהיותך בגלות את דומה כאשה עזובה מבעלה והיא עצובת רוח על שבעלה עזבה, אבל גם תחלה טרם שעזבך בעוד ישב עמך על אדמתך, **אשת נעורים כי תמאס** ע"י רוע מעשיה **אמר עליך אלהיך** גם בעת שהיה אלהיך טרם שעזבך היית מאוסה בעיניו ע"י רוע מעשיך, והנה יש הבדל ביניהם בעת שירצו לתקן עותותם ולמלא חסרונם, כי העזובה מבעלה צריך שבעלה ידע צרותיה ומורת רוחה וירחם עליה, והמאוסה שבעלה עזב אתה צריך שיעשה לה חסד למחול עונותיה, ועז"א (נגד אשה עזובה ועצובת רוח). (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **י.** כאשה עזובה ועצובת רוח. - ואשת נעורים כי תמאס. (י) מבואר היטב לפי באורי : **יא.** קראך. - אמר. (יא) שם עזובה קרא אותה בפרהסיא, כי מזה ידעו הכל, אבל המיאוס לא נודע לכל רק ה' אמר כן לעצמו : **יב.** ה'. - אלהיך. (יב) שם ה' נקרא מצד שהוא בורא עולם. ושם אלהיך בעת שהוא בעל ישראל ושוכן אתם כנ"ל (אי' ד') ובכ"מ, והדבר מובן (מלבי"ם באור המלות)

זז בְּרַגַע קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצְךָ:

מצודת דוד **ברגע קטן עזבתיך**. העזבון שעזבתיך לא היה רק רגע קטן מול הקבוץ שאקבצך כי ברחמים גדולים תהיה ותתמיד לאורך ימים : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ברגע קטן עזבתיך**, דע כי העזיבה הזאת תחשב כאילו לא נמשכה רק רגע קטן לעומת גודל התשועה אח"כ כי **ברחמים גדולים אקבצך**, כי נגד העזובה צריך רחמים, עתה אומר (נגד אשת נעורים כי תמאס) ובזה אין מועיל רחמים כי קוצף עליה ע"י עונה וצריך שתחלה יסיר קצפו מעליה על ידי חסד ומחילת העון : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **יג**. ברגע קטן. - בשצף קצף. (יג) על העזיבה היא רבותא שהי' לרגע, ועל קצף המאוס, הרבותא שהיה בשצף ומעט קצף :

יד. עזבתיך. - הסתרתני פני. (יד) הבדלם מבואר היטב לפי באורי, המסתיר פנים לא עזב עדיין : **טו**. וברחמים גדולים. - ובחסד עולם. (טו) בארתי הבדלם בפרושי : **טז**. אקבצך. - רחמתיך : (טז) אחר שעזבה ונתפזרה בגולה צריכה קיבוץ וטרם שעזבה רק מאם לא הוצרכה קיבוץ רק רחמים ואהבה : (מלבי"ם באור המלות)

זח בְּשִׁצְף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פְּנֵי רַגַע מִמֶּךָ וּבְחֶסֶד עֹלָם רַחֲמִתִּיךָ אָמַר גְּאֻלְךָ **יח** !הָהָה:

רצ"י **בשצף קצף**. מנחם פתר חרי אף ודונש אמר צמעט קאף כמו צרגע קטן עזבתיך וכן ת"י : **ובחסד עולם**. שיתקיים עד עולם : (רצ"י)

מצודת דוד **בשצף קצף**. במעט קצף הסתרתני פני ממך רק רגע ר"ל אל מול החסד תחשב רק לרגע כי בחסד עולם ארחמך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בשצף**. במעט כן ת"י ואין לו דומה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **בשצף קצף הסתרתני פני רגע ממך**, מה שהסתרתני פני רגע ממך ע"י הקצף והמיאוס היה רק מעט קצף בערך החסד של מחילת העון, כי **בחסד עולם רחמתיך**, הרחמים נסבבו מחסד עולם שמחלתי עונך לעולם : (מלבי"ם באור הענין)

טט כִּי מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֶבֶר מִי נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן

נְשִׁבְעֵתִי מְקַצֵּף עָלַיָּךְ וּמִגָּעֶר בְּרִי:

רַס"י **כִּי מִי נַח זֹאת לִי. סְבֹעָה בִּידֵי וְהוֹלֵךְ וּמִפְרֵס לְזֵרו כְּאִשֶּׁר נִשְׁבַּעְתִּי**
מַעֲבֹר מִי נַח וְגו' : (רַס"י)

מצודת דוד **כִּי מִי נַח וְכו'.** הקצף כך הוא לי כמו מי המבול שהיה בימי נח
אשר נשבעתי שלא יהיה עוד מי המבול כן נשבעתי וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מעבור.** לבל עבור וכן מקצוף כמו מהמטיר עליו מטר (לעיל ה).
ומגער. ענין צעקת נזיפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כִּי מִי נַח זֹאת לִי,** אומר כמו שנשבעתי בימי נח שלא
אביא מבול לעולם, כי חסתי על העולם כולו שלא תאבד, כן את חשובה
בעיני ככלל העולם, והאפשריות שאקצוף עליך הוא קשה בעיני כאילו
הבאתי מבול מים לשחת כל בשר, ואחר שנשבעתי מעבור מי נח עוד, כן
נשבעתי שתי שבועות. **א. מקצף עליך** על ידי עונך (וזה מגביל נגד אשת
נעורים כי תמאס). **ב. ומגער בך** להגלותך (וזה מגביל עם אשה עזובה
ועצובת רוח) (מלבי"ם: באור הענין)

וַיִּזְכַּרְתָּ כִּי הָהָרִים יְמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוֹטְטֶנָה וְחִסְדֵי מְאֵתְךָ לֹא יְמוּשׁוּ וּבְרִית
שְׁלוֹמִי לֹא תִמְוֹט אֲמַר מְרַחֵמְךָ יְהוָה: (o)

רַס"י **כִּי הַהָרִים יְמוּשׁוּ. אֲף אִם תִּכְלֶה זְכוֹת לְצוֹת וְאִמְהוֹת חִסְדֵי מֵאֵתְךָ**
לֹא יְמוּשׁ : (רַס"י)

מצודת דוד **כִּי הַהָרִים יְמוּשׁוּ.** לפעמים יקרה אשר ההרים עם רוב חזקם
יסורו ויעתקו ממקומם על ידי רעש וכן הגבעות יונטו לנפול בארץ :
וחסדי. אבל חסדי הוא דבר המתקיים ולא יסור מאתך והבטחת ברית
שלומי וכו' וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יְמוּשׁוּ.** ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג) :
תמוטינה. מלשון נטיה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כִּי הַהָרִים יְמוּשׁוּ,** מוסיף לאמר כי לא לבד שקשה
עלי לכלות אותך כמו שקשה עלי לכלות כלל העולם, כי גם אם יצויר
שההרים ימושו ושאמחה כל היקום אשר על פני האדמה, ושאבטל
שבועת המבול, מ"מ **חסדי מאתך לא ימוש,** (והנה ההרים הם הגדולים
והגבעות הם הקטנות, והמש הוא המש בכונה והמתמוטט הוא ע"י

חלישות כח, ואם ימושו ההרים בכונה אז הגבעות הקטנות שאצל ההרים תמוטינה ע"י חלישות כחם בשאין להם סמך מן ההרים ועפ"ז ממשיל חסדי ה' אל ההרים הגדולים וברית שלומו שכתת עם ישראל אל הגבעות הנסמכים על כח ההרים, כי כן ברית השלום הזה אינו נסמך על זכות ישראל רק על חסדי ה', ואם ימושו חסדי ה' תמוט ברית השלום מעצמו ע"י חולשתו כי הוא חלש מעצמו בלעדי חסדי ה', אבל אחר שחסד ה' לא תמוש מאתם, כי החסד הוא דבר תמידי אחר שאינו תלוי במעשה העם וצדקתם אינו משתנה ג"כ בהשתנות מעשיהם ובהכרח גם ברית שלומי הנסמך על חסדים האלה לא תמוט): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ההרים, והגבעות. הבדלם בארתי למע' (בי ב'): **ימוש, תמוטינה,** המש הוא בכונה. לא ימוש עמוד הענן יומם, לא ימוש מתוך האהל. והמוט הוא ע"י רפיון והעדר חיזוק. ומטה ידו עמך, במוט רגלי. ממקומו לא ימוש (למע' מו ז'), להכין פסל לא ימוט (מ"ם כ'), ומש חצי ההר צפונה (זכריה יד ד'), כהר ציון לא ימוט (תהלות קכה א'). בהחסד העליון לא שייך התמוטטות כי הוא חזק בעצמו, רק שימוש מן התחתונים ויסור מהם. אבל בברית השלום לא שייך שימוש רק אם יתמוטט ויחלש ע"י בעלי הברית שלא יחזקו קשוריו: (מלבי"ם באור המלות)

יא עֲנִיָּה סֹעֶרָה לֹא נִחְמָה הִנֵּה אָנֹכִי מְרַבֵּץ בַּפּוֹךְ אֲבִיךָ וַיִּסְדְּתִיךָ בַּסְּפִירִים:

כז"י סוערה. שלצה סוער זרובי לרות : מרביץ בפור. רוקף לכפתך מאבני נופך **כז"י** :

מצודת דוד עניה סוערה. על ירושלים יאמר שהיא כעניה מרעדת כמרוח סערה ואין מי לנחמה : **מרביץ בפור אבניך.** אבני הרצפה ארביץ ואשכוב בפור כי ישפך מתחת רצפת האבנים במקום החול כי כן הדרך לשפוך חול תחת אבני הרצפה להשכיב בהם האבנים. **ויסדתיך.** אשים היסודות באבני ספיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרביץ. מלי רביצה והשכבת האבן : **בפור.** הוא הכחול והוא דק כעין החול ובו הנשים צובעות עיניהם כמו ותשם בפור עיניה (מ"ב ט) : **בספירים.** שם אבן יקר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עניה, אחר שנבא על העקרה שירבו בניה, שזה משל על קיבוץ הגולה, מצייר כי בעת ההיא עדן לא תהיה ציון בנויה על תילה, והעניה הזאת שהיא ציון עדן תסער בחמת רוחה על שהיא עדן לא נוחמה (וכן המליץ למעלה (מ"ט) הנה אלה מרחוק יבואו ותאמר ציון עזבני ה', שממליץ ג"כ כי בעת קבוצת הנדחים עוד תשב ציון חרבה כמו שפרשתי

שם) אומר העקרה כבר מלאה רנה כי רבים בני שוממה, אבל העניה עדן סוערה כי היא עדן לא נחמה (הארץ נתמלאה מבני הגולה וציון עדן לא בנויה), משיב לה ה', הנה אנכי מרביץ בנפך אבניך, האבנים שעליהם ירבע היסוד יהיה אבן נופך והיסוד בעצמו יהיה מן אבן ספיר: (מלבי"ם באור הענין)

יב וְשַׁמְתִּי כְדָכְד וְשַׁעֲרֶיךָ לְאֲבָנֵי אֶקְדַּח וְכָל גְּבוּלְךָ לְאֲבָנֵי חֶפֶץ:

רס"י כדכד. מין אבן טובה : שמותיך. י"ת אמך ומנחם חזרו עם ישמעוניה ויש פותרין ל' שמך חלונות שחמה זורחת בהן ועושין כנגדו מחילה במיני זכויות לבעים לנוי ומדרש תהלים פותר שמותיך ושמך ומגן (תהלים פד) שני החומה : לאבני אקדח. י"ת לאבני גמר גומרין תרגום גחלים פתר אקדח לשון קדחי אש והם מין אבנים טובות זוערות כלפידים והוא קרבונקל"א לשון גחלת ויש פותרין ל' מקדח אבנים גדולות שכל הלל הפתח קדוח בתוכו והמזוזות והמפתן והסף כולן מתוך האבן הם : לאבני חפץ. לאבני כרוך : (רס"י)

מצודת דוד ושמתי כדכד שמותיך. מחיצות החלונות שהשמש זורחת דרך במ אשימם מאבן כדכד הבהיר ביותר : ושעריך. מזוזת השערים יהפכו להיות אבני אקדח המאירים ביותר : וכל גבולך. אבני רצפה כל גבולך יהפכו להיות אבני חפץ ר"ל אבני יקר שהאדם חפץ ורוצה בהם ולא כשאר אבנים המושלכים בחוצות : (מצודת דוד)

מצודת ציון כדכד. שם אבן יקר המזהיר וכן וראמת וכדכד (יחזקאל כז) והוא מלשון כידודי אש (איוב מא) : שמותיך. מלשון שמש : אקדח. שם אבן יקר המאיר והוא מלשון קודחי אש (לעיל נ) : חפץ. ענין רצון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושמתי כדכד, הוא אבן שוהם (לקבלת חז"ל) יהיו שמותיך החלונות ושעריך יהיו מאבני אקדח (והמכוון כי האבן נפך היה אבן יהודה והוא אות המלוכה, והאבן ספיר היה אבן יששכר, והוא אות החכמה והתורה, שני אלה ייסדו את הבנין, כתר מלכות וכתר תורה, אבן שוהם היה אבן יוסף והוא אות ההצלחה והעושר זה יהיה חלון השמש, אות כי השמש תריק להם מגד תבואות שמש עושר והצלחה, אבן אקדח היה אבן לוי, אות העבודה זה יהיה השער, זה השער לה' צדיקים יבואו בו, וכל גבולך יהיה לאבני חפץ, (כי אבני יתר השבטים יוקבעו ביתר מקומות הבנין, וכלל ג"כ הכוונה שכל השבטים יתאחדו אז ולא יחצו עוד

לשתי ממלכות עוד), והנה המחלוקת והפירוד במדינה יתהווה עפ"י ארבעה סבות, שנים פנימים, ושנים חיצונים, הפנימים הוא. **א.** על ידי העוני, וע"ז הקדים רוב העושר וההצלחה שיהיה להם. **ב.** יהיה ע"י מחלוקת באמונה וכתות שיתחלקו בהדת, כמו שהיה בבית שני, שעמדו אז הצדוקים וביתוסים, ועל זה אמר. (מלבי"ם באור הענין)

יג: וְכָל בְּנֵי לְמוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיהֶם:

מצודת דוד למודי ה'. ר"ל ישכילו בחכמה כאלו יהיו תלמידי המקום ב"ה : **ורב שלום בניך.** השלום של בניך יהיה הרבה מאד : (מצודת דוד)

מצודת ציון למודי ה'. תלמידי ה' וכן חתום תורה בלמודי (לעיל ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וכל בניך יהיו למודי ה', שיקבלו הלימוד והאמונה מה' עד שלא יהיה מחלוקת ביניהם בדברים כאלה, וממילא ורב שלום בניך. עוד יעמדו שני אויבים מבחוץ כענין הזה. **א.** עושקים בעבור הממון. **ב.** אויבים הבאים על הנפשות, על זה אמר. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ורב.** פעל עבר נהפך לעתיד ע"י הוי"ו, ויתרבה (מלבי"ם באור המלות)

יד: בְּצַדְקָה תִּכְוֶנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂק כִּי לֹא תִירָאִי וּמִמַּחְתָּה כִּי לֹא תִקְרַב אֵלָיךְ:

רש"י רחמי מעושה. כמו (לעיל נב) התנערי מעפר תרחקי מן העושה' אותך (רחמי מעושה תרחק מלעשוק בני אדם כדרך שעושים רשעים שאוספי' ממון מגזל אצל אדם לא תלכו לגזול כי לא תיראו מדלות ועניות וממחיתה כי לא תבא ולא תקר' אליך אברבנאל) (בצדקה שתעשה תהיה נכונה בגאולת עולם ותהיה רחוקה מעושה בני אדם כי לא תראי אפי' פחד ויראה לא יהיה לך מהם ותהיה רחוקה ממחיתה שלא תקרב אליך, איל"ה שלוח') :

מצודת דוד בצדקה. בעבור הצדקה שתעשי תהיה נכונה בכל טובה : **רחמי מעושה.** תהיה מרוחקת מן העושים אשר לא תיראי מהם כלל וכלל : **וממחיתה.** ותהיה מרוחקת ממחיתה כי לא תוכל להתקרב אליך ותהיה א"כ מרוחקת ממנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תכונני. מל' הכנה : **כי לא תיראי.** אשר לא תיראי : **וממחתה.** ענין שבר ופחד כמו ואל תחת (יהושע א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בצדקה תכונני, הבנין שהזכרתי שתבנה ציון מאבני חפץ, גמר הבנין יהיה על ידי הצדקה שהם המע"ט בין אדם למקום, שבזכותה תמלט ג"כ משני מחריבים הבאים מבחוץ, **א.** עיי"כ רחקי אי"ע **מעשק** כי עיי"כ לא תירא מן העושק ממונד. **ב.** עיי"כ תרחקי גם **ממחתה** שהוא הבא על נפשך להרגך כי המחתה לא תוכל לקרב אליך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תכונני. פעל כונן בא על גמר הבנין, בונה עיר וכונן קריה (חבקוק ב' יב), בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן (משלי כד ג'). **רחקי,** ציוי במקום עתיד, כמו ומות בהר, ושים בסלע קנד : (מלבי"ם באור המלות)

טו הן גור יגור אָפֶס מֵאוֹתֵי מִי גַר אֶתָּךְ עֲלֶיךָ יפול:

רש"י הן גור יגור אָפֶס מֵאוֹתֵי. הן ירא יירא ויגור מגזרת רעו' אותו שאין אני עמו הוא סעיר : מי גר אתך. מי אָסַר נֶאֱסַף עליך למלחמה, או מי גר מי שנתגרה בך, ורבותינו פירשוהו בגרים לומ' שאין מקבלי' גרים לימות משיחנו ואף בפשוטו של מקרא יתכן מי שנעשו גרים אתך בעניותך עליך יפול בעשירותך כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כה) : (רש"י)

מצודת דוד הן גור יגור. באמת יחת ויפחד מי שהוא נעדר ונפרד ומרוחק ממני : **מי גר אתך.** מי שהיה לו תגר ומריבה עמך הוא יפול אליך לשכון עמך להיות סר למשמעתך : (מצודת דוד)

מצודת ציון גור יגור. ענין פחד כמו לא תגורו (דברים א) : **אפס.** ענין ההעדר כמו באפס עצים (משלי כו) : **מאותי.** ממני : **גר.** ענין מריבה כמו אל תתגרו במ (דברים ב). אתך. עמך : **עליך.** כמו אליך : **יפול.** ענין נטיה והשכנה וכן אל הכשדים אתה נופל (ירמיה לז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן גור יגור, ר"ל וכי יתגר מי מלחמה ויהיה זה **אפס מאותי?** היגור מי מלחמה ולא אנכי שלחתי? ואחר שבלעדי נגעל מגן גבורים, **מי גר אתך?** מי יערב לבו לגור אתך מלחמה להרגך, או **מי עליך יפול** לשלול ממונד, (הדברים מגבילים נגד רחקי מעושק מי עליך יפול, נגד רחקי ממחתה מי גר אתך) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גור יגור. מצאנוהו מנחי העיין על הפחד. ויגר מואב, ונקשר עם מ"ם. ועל הקיבוץ ויקשר עם על. יגורו עלי עזים. ומצאנוהו מנלי"ה על התגר ונקשר עם ב' בכל מקום. אל תתגר במ מלחמה, ופה שנקשר עם את, מי גר אתך, יהיה ענינו התגרות מלחמה הבאה משני הצדדים על ידי שמתקבצים להלחם, הגורה מלחמה הוא המתחיל, אבל הגור ומתקבץ למלחמה נועדו שניהם לקרב, ולכן נקשר עם את, שכן מלחמה נקשר עם את ברוב : **עליך יפול**, כמו ותפול שבא, אולם ממה שנקשר עם על, ולא מצאנו בתני"ך שיקשר נפילת איש על איש עם מילת על, רק על כונה שנתקשר אל מחנהו. אשר נפלו על המלך (מ"ב, כה יד) וממנשה נפלו על דוד (דה"א, יב יט, דה"ב, טו ט') נראה לבאר מי שגר אתך מלחמה בימי קדם עתה עליך יפול להיות מעוזרך : (מלבי"ם באור המלות)

טו (הן) הנה אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו :
אנכי בראתי משחית לחבל :

כ"י הנה אנכי. חרש בראתי חרש המתקן כלי ואני חרש בראתי משחית המחבלו כלו' אני הוא שגרתי כך את האוי' אני הוא שהתקנתי לו פורעניות : ומוליא כלי למעשהו. לכורך גומרו כל לורכו : (כ"י)

מצודת דוד נופח באש פחם. מנשב באש הנאחז בגחלים כבויים להבעירם יפה : ומוציא כלי למעשהו. ע"י הפחמים מוציא כלי הראוי לעשות עמו הדבר אשר עשאוהו בעבורו : ואנכי בראתי משחית לחבל. בראתי איש משחית לקלקל את הכלי ההוא ור"ל אני המגרה בך את האויב ואני המשלימו עמך ומתיש כחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חרש. אומן ברזל : נופח. מלשון הפחה ונשיבה : פחם. גחלים כבויים כמו פחם לגחלים (משלי כו) : לחבל. ענין השחתה וקלקול כמו וחובל עול (לעיל י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה אנכי בראתי חרש, את החרש שהוא הפועל החרב הלא אנכי בראתי, וכן האמצעיים שעל ידו יפעול שהוא מה שהוא נופח באש פחם ג"כ אנכי בראתי, כי מה שהאש תתלהב ע"י הנפיחה ותתיך הברזל מעשה ה' היא זאת וכן הוצאת צורת הכלי הוא על ידי ועז"א ומוציא כלי למעשהו וכן החומר שממנו יעשה החרב הוא מעשה ידי כי אנכי בראתי משחית שהוא חומר הברזל, וכן התכלית הוא מאתי. כי בראתי על תכלית לחבל, ואחר שהחומר והפועל והאמצעיים והצורה והתכלית כולם מעשי ידי, מבואר שאם אנכי איני רוצה להשחית, אז. (מלבי"ם באור הענין)

נז כָּל כְּלִי יוֹצֵר עָלָיוֹ לֹא יִצְלַח וְכָל לְשׁוֹן תִּקְוֹם אֶתָּה לְמִשְׁפָּט תִּרְשִׁיעֵי
זֹאת נִחְלַת עֲבָדֶי יְהוָה וְצַדִּיקְתֶּם מֵאֵתִי נָאִם יְהוָה: (o)

רס"י **כל כלי יוצר**. כל כלי זיין אשר ילטקוהו ויחדדהו בשבילך להלחם
בך: יוצר. ל' חרבות צורים (יהושע ה) אף תטיב לך חרבו (תהלים פט):
(רס"י)

מצודת דוד **כל כלי יוצר עליך**. כל כלי זיין אשר יחדדוהו בשבילך להלחם
בך: לא יצלח. את בעליו לא יצלח כי לא יזיק לך: **וכל לשון**. כל איש
לשון מדבר גדולות אשר תקום עמך למשפט להתווכח עמך: **תרשיעי**.
את תרשיעי אותו במשפט ויצא מחוייב ותשארי זכאית ר"ל לא יזיקו לך
לא במעשה ולא בדיבור: **זאת**. הברכה הזאת היא לנחלה לעבדי ה' וזאת
היא הצדקה אשר תבוא להם מאתי: **נאם ה'**. כה אמר ה': (מצודת דוד)

מצודת ציון **יוצר**. מחודד ושנון כמו חרבות צורים (יהושע ה): **תרשיעי**.
מלשון רשע וחייב: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כל כלי**, אשר יוצר ויעשה להיות מזומן עליך לא
תצלח, וכן אם ירצה מי לנצחך במשפט תרשיעי אותו, ר"ל בין מי שירצה
להטותך מאמונתך בחרב וביד חזקה, בין מי שירצה להטותך ע"י וכוחים
וטענות לא יצלח, **זאת נחלת עבדי ה'** (מאתי) (וזאת נחלת) **צדקתם**
מאתי, זאת יהיה להם שכר בעבור שהם עבדי ה', ובעבור הצדק והמע"ט
שלהם: (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-נה

נא הוֹי כָּל צִמָּא לְכוּ לְמִים וְאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וּלְכוּ
שִׁבְרוּ בְּלוּא כֶּסֶף וּבְלוּא מְחִיר יִין וְחֶלֶב:

רס"י **הוי כל צמא**. הוי זה ל' קריאה וזימון וקיצוץ הוא ויש הרבה במקרא
(זכריה ב) הוי הוי ונוסו מארץ כפון: **לכו למים**. לתורה: **שברו**. ל' לשבור
בר (בראשית מב) קנו: **יין וחלב**. לקח טוב מיין וחלב: (רס"י)

מצודת דוד **הוי כל צמא**. כל מי שהוא צמא מחסרון המים ילכו אל המים לרות הצמאון : **ואשר וכו'**. ר"ל ואף אם אין לו כסף לקנות המים כי בחנם ימצא כלומר התאב לדבר ה' ילך אל הנביא לשמוע דבר ה' מבלי מתן כסף : **לכו שברו**. לכו קנו דבר מאכל ואכלו ועל דברי התורה יאמר וחוזר ומפרש לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר, בזולת מתן מחיר קנו יין וחלב ר"ל כל ענייני חכמת התורה תוכלו ללמוד בזולת מחיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הוי**. הוא ענין לשון קריאה : **שברו**. ענין קנין כמו לשבור אל יוסף (בראשית מא) : **מחיר**. ענין דמי הדבר וערכו כמו ולא רבית במחירהם (תהלים מד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הוי כל צמא**, הנביאים ידמו את התורה והמצות ללחם ומזון, כי הם מזון הנפש כמו שהלחם והמים הם מזון הגויה, (כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם. כמו חלב ודשן תשבע נפשי). וכמו שבמזון הגוף ימצאו דברים שא"א שיחיה האדם רגע בלעדם כמו המים והוא נמצא בזול ובחנם, וכן דברי מאכל כמו הלחם ואותו קונים בכסף, כן בדעות ומעשים ימצאו דברים שא"א שתחיה הנפש חיות נפשי בלעדם, כמו האמונה במציאות ה' בהשגחה ומעשים שמחייב גם הדת הנימוסי כרציחה גניבה ודומיהם, שדומים למים, וכן דברים הדומים ללחם כמו לימוד התורה ומצותיה ומצות התמידיות, כתפלה, שבת, ודומיהם. וכמו שבחיי הגוף נמצאו דברים שאפשר שיחיה בלעדם ולא נבראו רק לעידון ותענוג, כן במזון הנפש נמצאו דברים שהם לעידון הנפש, כמו ידיעות המושכלות ולידע כל דבר על אמתתו בעיון, ומצוות שהם למדות חסידות, והם דומים ליין וחלב שהם רק לתענוג, והנה הנביא חוזר עתה לדבריו שקרא בקאפיטל נו"ן, מדוע באתי ואין איש, ה' אלהים נתן לי לשון למודים, מי בכס ירא ה', שנבא לעומת בני דורו שלא רצו להאמין בדברי הנביא והיו מתוכחים כנגדו, והאמינו בשוא נתעה בדברי נביאי השקר אשר נבאו להם בעד אגורת כסף, ואחר שספר היעודים שהובטחו לו מן השם שב לדבריו לאמר א"כ כל צמא לכו למים, ללמוד דברים שהנפש צריכה אליהם כמים, וגם מי שאין לו כסף, ומוסיף לאמר כי גם (אשר אין לו כסף) לכו שברו ואכולו כי גם דברים הדומים ללחם תמצאו בלא כסף. וגם יין וחלב שהם רק לעונג ועידון תמצאו בלא כסף ובלא שום מחיר, אבל. (מלבי"ם באור הענין)

ב לְמָה תִּשְׁקְלוּ כֶּסֶף בְּלוֹא לֶחֶם וַיִּגְיַעְכֶּם בְּלוֹא לְשִׁבְעָה שָׁמְעוּ שְׁמוֹעַ אֵלַי וְאָכְלוּ טוֹב וְתִתְעַנֵּג בְּדָשָׁן וּפְשָׁכֶם:

רש"י **למה תשקלו כסף**. למה תגרמו לכם לשקול כסף לאויביכם בלא לחם : (רש"י)

מצודת דוד למה תשקלו כסף. מה לכם בזה שתשקלו כסף בחנם בלא מאכל לחם ר"ל למה תרבו לתת מחיר בעבור לימוד חכמות נכריות שאין בהם תועלת : **ויגיעכם**. למה תתנו הון הבאה ביגיעה בעבור דבר שאין משביע ועל החכמות הנכריות יאמר וכפל הדבר במ"ש. **שמעו וכו'**. ללמוד חכמת התורה : **ואכלו טוב**. כן יקרא חכמת התורה כמ"ש כי לקח טוב וכו' תורתו אל תעזבו (משלי ד) : **ותתענג וכו'**. זהו תענוג הנשמה בעולם הבא : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותתענג. מלי עונג ותפנוק : **בדשן**. בשומן כמו ואכל ושבע ודשן (דברים לא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למה תשקלו כסף, לנביאי השקר והם נותנים לכם בעדו דבר שאינו לחם לנפש, ויותר מזה כי אתם תתנו להם גם כל **יגיעכם**, והם נותנים לכם בעבורו דבר **שאינו לשבעה**, ר"ל לא לבד שאינו לחם, כי גם שאינו ראוי לשביעה ואכילה כלל, (כי נביאי השקר מכרו נבואתם והבליהם בכסף מלא, לא כן נביא ה' שלמד והורה בחנם). **שמעו שמוע אלי** עתה באר דבריו מה שאמר הוי כל צמא לכו למים, שהוא שתשמעו אלי, ובזה **ואכלו (מאכל) טוב** הראוי לשביעה (וזה נגד הלחם) וגם **תתענג בדשן נפשכם** (זה נגד יין וחלב) : (מלבי"ם באור הענין)

ג הטו אַזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שְׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאַכְרְתֶה לָכֶם בְּרִית עֹלָם חֲסֵדִי הַנְּאֻמִּים : דָּוִד

רס"י חסדי דוד. שאגמול לדוד חסדיו : (רס"י)

מצודת דוד הטו אזנכם. לשמוע אמרי : **ולכו אלי**. לכו ממקומכם לבא אלי ללמוד תורתו. **שמעו וכו'**. שמעו אלי ותזכו לעמוד בתחיה בימי המשיח : **ואכרתה**. אז אכרית לכם ברית אהבה להיות מתקיימת עד עולם : **חסדי**. כחסדי ר"ל יהיה כמו החסדים הקיימים אשר הבטחתי לדוד שלא תופסק המלוכה מזרעו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנאמנים. ענין דבר מתקיים וכן במקום נאמן (לעיל כב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הטו אזנכם, לשמוע דברי ואח"כ שמעו והבינו וקבלו דברי ובזה תחי נפשכם העטופה ברעב ובצמא לשמוע דברי אלהים חיים, **ואכרתה** כי אנכי י"ל להגיד לכם נבואות מן הכריתות ברית שיכרות ה' עמכם לעולם לשמור לכם חסדי דוד הנאמנים, כמ"ש חסדי ה' עולם אשירה וכו', עד עולם אכין זרעך וכו' : (מלבי"ם באור הענין)

עַד הַן לְאֻמִּים נִתְּתִיו נְגִיד וּמְצִיָּה לְאֻמִּים:

רַס"י לְאֻמִּים. עַד וּגְדוֹל עֲלֵיהֶם וּמוֹכִיחַ וּמַעֲיֵד לְרַכִּיחֵם עַל פְּנֵיהֶם : (רַס"י)

מצודת דוד **הן עד לאומים נתתיו**. באמת נתתי את דוד להיות לעד ולראיה מול העכו"ם ר"ל ממשלת המלוכה אשר תתמיד בזרעו יקחו ראייה שדבר ה' תקום לעולם : **נגיד ומצוה לאומים**. המשיח הבא מזרעו יהיה נגיד ויהיה מצוה אל העכו"ם את המעשה אשר יעשון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לאומים**. אומות כמו שני לאומים (בראשית כה) : **נגיד**. ענין שררה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **הן עד לאומים**, את דוד שהוא זרעו היוצא מחלציו שעמו כרתי את הברית שהוא המשיח הזמנתי : **א**. שיהיה עד ומתרה אל לאומים להתרות במ שישבו אל האמונה האמתית. **ב**. שיהיה נגיד ומצוה לאומים בדברים שבין עם לעם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עד**. גם המתרה נקרא עד. העד העידותי בכס לאמר, וזה המבדיל בין עד ובין עונה, שהעד הוא המתרה ג"כ ועונה הוא לפני ה' : (מלבי"ם באור המלות)

פֶּה הֵן גוֹי לֹא תִדַּע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא יִדְעוּךָ אֱלֹהֶיךָ יְרוּצוּ לְמַעַן יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֶּאֶרְךָ : (o)

רַס"י הֵן גוֹי לֹא תִדַּע תִּקְרָא. לְשִׁמוֹשׁךָ אִם אֲלֵי תִשְׁמַעוּ לְכֶסֶם הֵן הַנִּקְרָא עֲלֶיךָ : (רַס"י)

מצודת דוד **הן גוי וכו'**. ר"ל כמו שמתקיים החסד שהבטחתי לדוד כן תתקיים החסד שהבטחתי לך כי באמת גוי אשר לא תדע מעולם תקרא אליך לשמש אותך : **לא ידעוך**. אשר הם לא ידעוך מעולם : **אליך ירוצו**. להיות סרים למשמעתך : **למען ה'**. ר"ל לא למען כח זרועך כ"א למען ה' השוכן בקרבך : **ולקדוש וגו'**. למען קדוש ישראל אשר נתן לך פאר להשרות שכינתו בקרבך וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ירוצו**. מל' ריצה ורדיפה : **פארך**. מלשון פאר ויופי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן, נגד עד לאומים נתתיו אומר הן גוי לא תדע תקרא אל האמונה, נגד נגיד ומצוה לאומים אומר וגוי לא ידעוך אליך ירוצו לסור אל משמעתך, והדלתות מגבילים, הן גוי לא תדע תקרא למען ה' אלהיך אל אמונת ה', וגוי לא ידעוך אליך ירוצו למען קדוש ישראל ותקפם כי הוא פארך, עד שכולם יסורו למשמעתך מעצמם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ה' אלהיך, קדוש ישראל. בארתי כי"פ כי שם קדוש ישראל נקרא בו ה' ע"ש קדושת ישראל, ועיין למעלה (ה' יד) : (מלבי"ם באור המלות)

וְדַרְשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצָאוֹ קְרֹאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב:

רס"י **זהמלאו.** קודם גזר לין בעוד שחוא אומר לכם דרשוני : (רס"י)

מצודת דוד **בהמצאו.** בעוד הוא מצוי בכם עד לא תגלו מארצכם ועדיין השכינה שורה עמכם. **בהיותו קרוב.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **דרשו,** ר"ל אבל הישועה בכללה תלויה בתשובה ומע"ט ולכן דרשו ה', **דרשו,** תחלה יש לך לזהר שלא תעזוב את ה' לצאת מביתך כלל, והוא שלא תחטא כלל. **דרשו את ה',** בקשו פניו תמיד כי"ז שהוא נמצא אצלכם, אולם גם אם חטאתם עד שיצא מאתכם ע"י חטאתיכם, תשתדלו **לקראו** שישוב אליכם **בעוד היותו קרוב,** כמי שאוהבו יצא מאתו בחרי אף שקוראו שישוב אליו תיכף ואינו ממתין עד שיתרחק האוהב, כן אם חטאת שוב תיכף בתשובה ולא תמתין עד יום מחר. אולם גם אם חטאת, וגם אם הרבית לפשוע עד שנתרחק ה' ממך מרחק רב, מ"מ. (מלבי"ם באור הענין)

וְעִזְבֵּי רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אֶן מַחְשְׁבֹתָיו וַיֵּשֶׁב אֶל יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסִלּוֹחַ:

רס"י **ואיש** און מחשבותיו. ויתפוס את מחשבותי לעשות הטוב בעיני, ומדרש אגדה כי לא מחשבותי וגו' אין דיני כדיני בשר ודם אתם מי שמודה בדיון מתחייב אצל אני מודה ועוזב ירוחם (משלי כה) : (רס"י)

מצודת דוד **דרכו.** דרך הרשע : **מחשבותיו.** יעזוב מחשבותיו : **וישוב.** יעשה תשובה אל ה' וירחם עליו : **ואל אלהינו.** ישוב אל אלהינו ויש תקוה כי ירבה לסלוח : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **יעזב רשע דרכו**, כי גם הרשע שהרשיע הרבה י"ל תקנה ע"י שיעזוב דרכו, ולא לבד הרשע שהוא חטא מצד התאוה, כי גם **האיש און** שזה מורה מי שחטא מצד המינות והכפירה י"ל ג"כ תקנה ע"י שיעזוב מחשבותיו הכוזבות ויתחיל להאמין בה', **וישב אל ה'**, ר"ל כי יש מי ששב אל ה' מצד שמכיר שהוא ה' בורא העולם וזה השב מאהבה ועז"א **וישוב אל ה' וירחמהו**. ויש מי ששב רק מצד יראת עצמו שירא שלא יענישהו, שזה נקרא **ששב אל אלהינו** המשגיח עלינו בפרטות לגמול ולענוש העובדים והממרים, וזה מדרגה קטנה מאד, מ"מ גם תשובה זו תועיל **כי ירבה לסלוח**, וגם להשבים מפני היראה יסלח עונם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **איש און**, תואר הנסמך אל שם איש, מורה שהוא קנין בו, איש עני איש צרוע איש חיל איש מכאובות ופה שהאון קנין עצמי לו, לא מקרי מצד התאוה לבד: (מלבי"ם באור המלות)

לח **כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה:**

רס"י **כי לא מחשבותי מחשבותיכם. אין שלי ושלכם שוות לכך אני אומר לכם יעזוב רשע דרכו ויתפוס את דרכי.** (רס"י)

מצודת דוד **כי לא וגו'.** כי אין מחשבותי כמחשבותיכם כי אתם חושבים שלא יועיל לכם התשובה ולבבי לא כן יחשוב: **ולא דרכיכם דרכי.** דרך בשר ודם לענוש את המורד בו ואין מועיל תשובה ופיוס אבל דרכי לא כן הוא: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **כי לא מחשבותי**, בא להשיב להם לעומת שני טענות שהיו טוענים על אפשרות התשובה, האחד היו אומרים שהוא דבר בלתי אפשר בחק ה' אחר שה' בלתי משתנה, ואיך נאמר כי ישתנה על החוטא מכעס לרצון, מלא רצון לרצון, ע"י שהחוטא שב מחטאו, טענה ב' טענו שאיך יתקן את אשר עוות ע"י מה שמתחרט, ומי שקלקל עבודת המלך היתקן את העבודה אשר קלקל במה שמתחרט עתה, נגד הראשון משיב להם, **לא מחשבותי מחשבותיכם**, כי אצלי לא יחויב עי"ז שום שינוי כלל, ואין לכם השגה במהות מחשבותי כלל, ועל השני משיב **ולא דרכיכם דרכי**, כי לפי דרכי שסללתי במצות שנתתי אל האדם יוכל לתקן עותתו ע"י חרטה לבד כמו שיבאר, (והנה בתחלה אמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ובשניה אמר בהפך ולא דרכיכם דרכי. כי הטענה הראשונה הניחו מצד עיונם על מחשבות ה', וגזרו בעיונם שנמנע שישתנה מלא רוצה לרוצה, וא"כ המופת שהביאו היא ממחשבת ה', משיב להם, אתם א"א שתשיגו מאומה ממהות מחשבותי, כמו שא"א שתשיגו מהות

עצמותי, ועז"א כי לא מחשבותי מחשבותיכם, מחשבותיכם שאתם מעיינים עלי אינן מחשבותי האמתיות כלל כי אותם לא ידעתם. אבל הטענה השניה הניחו מצד עיונם על דרכי בני אדם, שבני אדם לא יסלחו לאשר השחיתו להם ע"י שיתחרט המשחית, והם ממשילים דרך ה' לדרך האדם מזה הצד, וא"כ עיקר המופת הוא דרכיכם! משיב אני ולא דרכיכם דרכי, דרכי אינם דרכיכם, רק גבהו מהם הרחק רב): (מלבי"ם באור הענין)

טו כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דַרְכֵי מִדְרָכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם:

רס"י כי גבהו שמים וגו'. כלומר כי יש הבדל וחילוק מעלות וסגת דרכי יותר מדרכיכם' וזמחשבותי יותר ממחשבותיכם כגובה שמים על הארץ אתם נותנים לב למרוד בי ואני נותן לב להשיב אתכם : (רס"י)

מצודת דוד כי גבהו. כערך גבהות השמים מן הארץ כן דרכי גבהו בהבדל רב מדרכיכם כי דרך בשר ודם שלא ימחול כלל וכלל ודרכי למחול מכל וכל : ומחשבותי ממחשבותיכם. אתם חושבים שאין תשובה מועיל כל עיקר אבל מחשבתי שמועיל הרבה מאד : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי גבהו, כבר פ"י בעקרים שר"ל שלא תאמר שההבדל בין מחשבותי ומחשבותיכם הוא רק הבדל בפחות ויותר, רק כי אין ביניהם ערך ויחוס כלל, כי כמו שאין לאמר שהשמים גבוהים מן הארץ, אחר שהשמים גבוהים, והארץ אינה גבוהה כלל, ולא יצטרפו ביחוס אחד כלל, כמו שלא יהיה יחוס הערך בין המציאות וההעדר, כן באופן זה גבהו דרכי מדרכיכם, שדרכי גבוהים בתכלית המעלה, אבל דרכיכם אינם גבוהים כלל): (מלבי"ם באור הענין)

טז כִּי כְאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם הָרֶוֶחַ אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע וְלֶחֶם לְאֶכְל:

רס"י כי כאשר ירד הגשם והשלג. ולא יקוב ריקם אך ייטיב לעולם : (רס"י)

מצודת דוד כי כאשר וכו'. ר"ל כמו הגשם והשלג היורד מן השמים אשר לא ישוב אל השמים על ידי חום השמש השואב הרטיבות כי אם בתחילה מרוה האדמה וכו' ואח"כ יז תשוב למעלה בחום השמש : והולידה. הוא

הוצאת הצמח מהגרעין בעומק הארץ : **והצמיחה**. הוא הוצאת הצמח ממעל לארץ : **ונתן**. הגשם הוא סיבה לגדל תבואה לזרוע מהם עוד במקום אחר ולהיות למאכל להצריך לאכול : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרוה. ענין שביעה כמו כגן רוה (לקמן נח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי כאשר, מברר דבריו במשל אחד בו ישיב על שני הטענות הנזכרים, בשיאמר **א**. התורה והמצוות שנתן ה' אל האדם לעבדה ולשמרה, לא נתנה לו בעבור שה' ישיג תועלת או הפסד מן השומר מצוה או החוטא בה, כי ה' לא חסר דבר ואין לו צורך אל דבר ישלים אותו וזולתו, אבל התורה והמצוה נתנו רק לתועלת האדם להשלים את עצמו על ידם, ועת חטא ועבר על המצוה, לא לה' חטא, לא לו השחית, רק לעצמו, ולכן עת ישוב מרוע דרכו ישיבהו ה' בתשובה, וזה התשובה על הטענה שאמר עליה ולא דרכיכם דרכי, כי דרכיכם משונים מצד זה, שהעבד או הפועל יעבוד לתועלת אדוניו, ועת השחית מעשהו וקלקל עבודתו, קלקל מלאכת אדוניו, ולכן לא תועיל לו החרטה. לא כן דרכי, שאני איני מקבל תועלת והפסד ממעשיכם. **ב**. השפע האלהית יורדת תמיד בלי הפסק האל יתן אך טוב וחסד, והכל תלוי בהכנת המקבל שמי שלא הכין אי"ע לקבל הטובה, דומה כמי שלא זרע שדהו שלא יועיל לו המטר, ובזה אי"ל שהשם נשתנה מלא רוצה לרוצה, רק שהמקבל נשתנה מלא מוכן למוכן, וזה נגד מ"ש כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ונשא ע"ז משל מן הגשם במשל הזה נראה במחזה שתי התשובות הנז'. אומר **כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים**. הגשם יורד בקיץ והשלג בחורף, שניהם אך יורדים מן השמים לארץ, אבל **ושמה לא ישוב**, ולא יביא מן הארץ אל השמים מאומה כי הוא רק לצורך הארץ לבד, כי **אם הרוה את הארץ והולידה** זה מוסב על השלג שפעולתו לרוות את הארץ **ולהולידה** שתהיה מוכנת להוליד. **והצמיחה** מוסב על הגשם שמצמיח מוצא דשא. וכן פעולת השלג הוא כי **נתן זרע לזרע** והגשם **יתן לחם לאוכל** אבל שמה לא ישוב ולא יביא בידו לחזרה מאומה, כן שפע ה' יורדת רק למטה, אבל הוא אינו מקבל תועלת מן מעשה התחתונים כנזכר בהקדמה א'. זאת שנית ראינו כי הגשם שהגשם והשלג יורדים תמיד בלי השתנות, מ"מ יהיה שינוי למטה, כי מי שלא זרע לא יועיל לו המטר, ומי שאינו רוצה לאכול ולא יקצור וידוש לא ימצא לחם, שעז"א **ונתן זרע רק לזרע, ולחם רק לאכל**, למכין אי"ע לכך, והבלתי מוכן לא יקבל השפע של השלג והמטר הגשם שלא נעשה שינוי בהגשם עצמו רק בהמקבל, כן בכל שפע האלהית יורידה בשוה בלא שום שינוי והשינוי תהיה מצד חסרון הכנת המקבל

(מלבי"ם באור הענין)

וַיֵּאָדָם כֵּן יְהִי דְבַרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם עֲשֵׂה אֶת אֲשֶׁר חִפְצָתִי וְהִצַּלְתִּים אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו:

רפ"י כן יהיה דברי אָפּר ילֵא מפי. להודיעכם ע"י הנביאים לא יסוב
ריקס אך ייטיב לכם אם תשמעו להם : (רפ"י)

מצודת דוד לא ישוב אלי ריקס. מבלי יעשה הדבר ההוא ואחזו בלשון בן
אדם השולח מי לעשות דבר וחוזר לפעמים ריקס ולא גמר השליחות ולפי
שאמר במשל ושמה לא ישוב לזה אמר לשון לא ישוב : **כי אם עשה**. הדבר
יעשה וכו' ומוסב למעלה לומר שבודאי תתקיים הבטחתי : **והצליח וכו'**.
כפל הדבר במלות שונות : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כן יהיה דברי אשר יצא מפי, ר"ל כי יש הבדל בין
השולח שליח ומצוהו שיעשה בעבורו דבר לצרכו, ובין אם משלחהו
ומצוהו לעשות דבר לצורך מי שנשתלח אליו, כי אם מצוהו שיעשה לו
דבר לצרכו, למשל ששולח מאה זהובים אל האומן שיעשה לו כלי, אז אם
יעשה חפץ המשלח והוא שיעשה לו הכלי, לא ישוב השליח ריקס כי יביא
בידו הכלי שבקש, אבל אם לא ימלא חפצו ולא יעשה הכלי ישוב ריקס.
אבל אם מצוהו לעשות דבר לצורך מי שנשתלח אליו, למשל ששולח מאה
זהובים מנחת שי לבנו אם יתחכם בחכמת הרפואה, אז אם מלא חפצו
והוא שבנו למד חכמת הרפואה ישוב השליח ריקס כי אין מאומה בידו,
אבל אם לא מלא חפצו כי בנו לא למד חכמה, ומוליך המאה זהובים אל
האב בחזרה, אז לא שב השליח ריקס, כי המאה זהובים בידו, וז"ש **כן
יהיה דברי אשר יצא מפי** שהוא הטוב והשפע שאצוה על יצורי, **לא ישוב
אלי ריקס רק בעת אשר אם עשה אשר חפצתי**, שאז ישוב ריקס ולא
יביא מאומה בידו, כי אני איני מקבל דבר, אבל אם לא עשה חפצי, והוא
שהמקבל לא הכין א"ע לקבל הטוב ע"י אז לא ישוב ריקס, כי אז תשוב
הטוב ההוא בחזרה, וז"ש כי זה רק **אם הצליח אשר שלחתינו**, אם הצליח
מי ששלחתינו אליו, והוכן אל השפע ההוא כנזכר : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כי אם עשה**, מלת כי יבואר פה כמלת רק, ואם מלה
תנאית רק אם עשה, מלת כי כטעם רק מצוי מאד, כמ"ש כי משמש בדי'
לשונות, אלא. כי שרה שמה, לא כי צחקת : (מלבי"ם באור המלות)

ג'ב כִּי בְשִׂמְחָה תֵצְאוּ וּבְשָׁלוֹם תִּוְבְּלוּן הַהָרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם
רְנָה וְכָל עֵצִי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ : קף:

רפ"י כי בשמחה תלכו. מן הגלות : ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה.
שיתנו לכם פריים ולמחס ויהנו (ירוננו) יושביהם : (רפ"י)

מצודת דוד כי בשמחה תצאו. וזהו ההבטחה אשר תצאו מן הגולה
בשמחה ותובלון לארצכם בשלום : **יפצחו וכו'**. היא ענין מליצה כי

כשהאדם בשמחה דומה לו שכל העולם שמח עמו : **ימחאו כף**. יכו בכפיהם לשמוח וגם זה ענין מליצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תובלון. ענין הבאה כמו יובל שי (לעיל יח) : **יפצחו**. ענין פתיחת הפה בהרמת קול כמו פצחו הרים רנה (לעיל מד) : **ימחאו**. ענין הכאה כף אל כף דרך שמחה כמו מחאך יד (יחזקאל כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי בשמחה תצאו**, עתה מסיים את דבריו, שאמר הן גוי לא תדע תקרא, ורק בתנאי אם תשובו בתשובה כמ"ש דרשו ה' בהמצאו, כי אז תראו איך בעת תכינו עצמיכם אל גשמי נדבות היורדים מלמעלה תצמחו ותעשו פרי, אז יציץ ופרח ישראל, כי אז בשמחה תצאו לא כיציאת גלות בבל שהיה בבכי תחת מדי ופרס, **ובשלוש תובלון** בדרך, לא כמו חזירתם מגלות בבל שכתבו עליהם שטנה, כי אז כל ילדי הטבע ישלימו עמכם **שההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה**, ההרים יהיו המרננים, **ועצי השדה ימחאו כף** לעומת הנוגנים האלה, משל על רוב השמחה, ואז תראו כי לא יעכב העון הקודם, אשר נדמיתם על ידו כמי שלא זרע ועלה שדהו קמשונים כנ"ל, כי אחר שתחרשו ותזרעו ותכינו עצמכם לעומת הגשם והשלג היורד מן השמים, אז. (מלבי"ם באור הענין)

גַּיְתָּהּ תַּחַת הַנְּעֻצִים יַעֲלֶה בְרוּשׁ (תחת) וְתַחַת הַסְּרָפִד יַעֲלֶה הַדָּס וְהָיָה לְיָהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: (פ)

רש"י **תחת הנעצוץ וגו'.** רבותינו לרשו תחת הרקעים יעלו לדיקים : **נעצוץ.** וסרפד. מיני קוליס הם כלומר הרקעים יאבדו והלדיקים יטלו ממקלתם :

מצודת דוד **תחת הנעצוץ.** ר"ל במקום ממשלת העכו"ם ימשלו ישראל : **ותחת הסרפד.** כפל הדבר במ"ש : **והיה.** הדבר הזה יהיה לה' לשם גבורה : **לאות עולם.** ויהיה לאות ולסימן שכן יהיה עד עולם ולא יכרת הדבר הזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנעצוץ.** מין אילן קוץ כמו בכל הנעצוצים (לעיל ז) : **ברוש.** שם אילן סרק חשוב : **הסרפד.** שם צמח גרוע : **הדס.** שם אילן המריח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **תחת הנעצוץ יעלה ברוש**, והנמשל תחת הרע תקבלו טוב, **והיה לה' לשם** שיתגלה שמו על ידכם, ולא לפי שעה רק **לאות עולם לא יכרת** : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה

פרק-נו

א כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוּבָה יְשׁוּעָתִי לְבוֹא וְצַדִּיקְתִּי לְהַגְלוֹת:

מצודת דוד שמרו משפט. שמרו משפטי התורה ועשו צדקה זה עם זה : **כי קרובה**. עי"ז תהיה תשועתי קרובה לבוא וצדקתי לכם תהיה קרובה להיות נגלה לעין כל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין שמרו משפט, בין אדם לחברו, ועשו צדקה בין אדם למקום, כי קרובה, הוא עפ"י המשל שדבר בסימן הקודם, שחסד ה' מוכן תמיד ואינו משתנה בשום זמן, רק הדבר תלוי בהכנת המקבלים ולפי מעשיהם, עז"א כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות, (הצדקה הוא מה שה' מצדיק את בריותיו ומזכס בצדקה לא בשורת הדין רק בחסד, ועי"י הצדקה ישלח להם הישועה, מצייר הצדקה כבר ישנה במציאות כי היא לא נשתנית, רק אתם אינכם רואים אותה, כי היא מכוסה מעיניכם, ועי"י שתעשו משפט וצדקה תתגלה ותראו אותה, ואז תבא הישועה, כי הישועה עדן איננה, בעוד שהצדקה נעלמת מעין המקבל): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות משפט, צדקה. בארתי למעלה (א' כז) שכ"מ יהיה המשפט בין אדם לחברו והצדקה בין אדם למקום, המשפט צריך שמירה בל יעבור חק, והצדקה צריכה עשיה לפעול ולעשות, וההבדל בין צדקתי ובין ישועתי מבואר לקמן (נט יז): (מלבי"ם באור המלות)

ב אֲשֶׁרִי אָנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וּבֶן אָדָם יִחְזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מִחֻלְלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מִמַּעֲשׂוֹת כָּל רָע: (o)

רס"י יעשה זאת. שומר שבת וגו' : (רס"י)

מצודת דוד יעשה זאת. את האמור למטה שישמור את השבת מלחללו כי הוא יסוד מוסד על אמונת חידוש העולם וא"כ בזה בודאי ישמור ידו מעשות כל רע הואיל ומאמין שיש בורא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אנוש**. שם משמות אדם : **יחזיק**. יאחז : **מחללו**. כמו מחללו (מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין **אשרי**, ר"ל הצדקה והישועה עומדים מוכנים לבא, רק הכל תלוי במעשה האדם והכנתו **כי אשרי אנוש יעשה זאת**, שהוא במעשיו יגלה הצדקה ויביא הישועה, (וגם **בן אדם** שהוא עוד קטן מאנוש, הגם שלא יעשה זאת בהחלט רק עכ"פ יחזיק בה ויתמוך בה שלא תתמוטט) והוא ע"י **שישמור שבת מחללו** זה נגד צדקה שבין אדם למקום, **ושומר ידו מעשות כל רע** בין אדם לחבירו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אנוש, בן אדם**. בארתי למעלה (נא יב) אנוש מורה אדם קטן. ובן אדם מציין עוד חסרונו מצד שהוא נולד מאדם, ובזה תבין מ"ש בפרושי (מלבי"ם באור המלות)

ג **ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל יהוה לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו** **ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש :**

רפ"י **הבדל יבדילני ה' מעל עמו**. למה אתגייר הלך הקב"ה יבדילני מעל עמו כשיקלם סכרם : **ואל יאמר הסריס**. למה איטיב דרכי ומעללי הן אני כעץ יבש מאין זכרון : (רפ"י)

מצודת דוד **הנלוה**. המתחבר עצמו אל ה' להאמין בו : **הבדל יבדילני**. אהיה נבדל מישראל בעת יקבלו הטובה ולא אקבל עמהם ואם כן למה אצדק : **הן אני עץ יבש**. כמו עץ יבש שאין מגדל פרי כן אני מבלי זרע ולא ישאר שמי לזכרון ועל מה איישר דרכי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנלוה**. ענין החברה והריעות כמו ונלוה הגר (לעיל י) : **הבדל**. ענין הפרשה ופירוד : **הסריס**. כן יקרא מי שאינו מוליד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ואל יאמר**, כי יש קיים באיש ויש קיים במין, והקיום במין תלוי בשלשלת הנולדים לפניו ולאחריו, אבל הקיום האישי אי"צ דבר כי הנפש קיימת מצד עצמה גם אב ובן אין לה, עתה נגד מ"ש כי הכל תלוי בהכנת המקבל יהיה המקבל מי שיהיה, אף סריס ובן נכר. אומר כי עד עתה הסריס היה דואג על שחסר לו היחוס שאחריו, והבן נכר היה דואג על שחסר לו היחוס מלפניו, כי עתה לא יאמר עוד בן הנכר הנלוה אל ה' כי יבדילהו ה' מעל עמו, יען שיחוסו מלפניו היה מעכו"ם, וכן הסריס לא יאמר הן אני עץ יבש בלתי נושא פרי, וחסר אצלי סוף השלשלת המיני (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הנלווה. פעל עבר, וקמץ הה"א עד, והה"א במקום אשר, כמו ההולכים אתו : (מלבי"ם באור המלות)

זד כי כה אמר יהוה לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים בבירתי:

רפ"י ומחזיקים. אוחזים : (רפ"י)

מצודת דוד באשר חפצתי. בהדבר אשר חפצתי אני : ומחזיקים. אוחזים בתורתי אשר כרתי עליה ברית עם ישראל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי כה אמר ה' לסריסים, כי הקיום האישי טוב יותר מקיום המיני, והקיום האישי הנצחי ישיג ע"י שלשה דברים, אמונה, מצות, לימוד התורה, (האמונה, והעיון, והמעשה). אשר ישמרו את שבתותי, זה יסוד האמונה, שעיי"ז מעיד שמאמין בחידוש ובהשגחה, ובחרו באשר חפצתי הוא המצות והעבודה, ומחזיקים בבירתי הוא למוד התורה, אם לא בריתי יומם ולילה וכו', אז : (מלבי"ם באור הענין)

זה ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת : (ס)

מצודת דוד בביתי ובחומותי. בבית המקדש מבפנים לחומת הר הבית אשר שמה ישבו כסאות למשפט מושב הסנהדרין והזקנים שם אתן לו מקום וזכרון שם ר"ל שם יהיה מקומו ושם יזכר לטובה והוא דבר הטוב יותר מזכרון הבא מבנים ובנות : שם עולם אתן לו. ר"ל עד עולם יזכר לטובה אשר לא יכרת זכרון שמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יד. מקום כמו ויד תהיה לך (דברים כג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונתתי להם, כי ע"י שהוא ערירי מבנים, יחסרו לו שני דברים, א. משען ועזר בביתו בחייו, ב. שארית אחרי מותו שישאיר מינו, נגד זה לעומת היד והחיזוק בביתו, אתן לו (הדלתות מגבילים, בביתי יד ובחומותי שם), בביתי יד, ימצא יד עוזר וסומך אותו בביתי, ונגד השארית אחר מותו, אתן לו בחומתי שם אשר יהיה טוב לו מבנים ובנות, כי הקיום המיני ושאריתו נפסק אחרי דור בניו, אבל שם זה, שם עולם יהיה אשר לא יכרת : (מלבי"ם באור הענין)

ו וּבְנֵי הַנֶּכֶדִים הַנְּלֻיִם עַל יְהוָה לְשָׂרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת שֵׁם יְהוָה לְהִיזוֹת לוֹ לְעֲבָדִים כָּל שְׁמֵר שַׁבַּת מִחֻלְלוֹ וּמַחֲזִיקִים בְּבְרִיתִי:

מצודת דוד על ה'. כמו אל ה' : **כל שומר שבת**. כל מי בהם אשר ישמור את השבת מלחללו וכל האוחזים בתורתו הנתונה בברית : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשרתו. ענין עבדות ושמוש : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ובני הנכר לשרתו, נגד עבודה ומצות (ואמר תחלה ישרתהו שירות קל ואח"כ יוסיף אומץ לאהבה את שם ה' וע"י שיעבוד מאהבה יהיו לו לעבדים העובדים תמיד ביום ובלילה כי העובד מיראה הוא רק משרת לפי החיוב והצורך אבל העובד את ה' מאהבה הוא עבד (תמיד), כל שמר שבת מחללו נגד אמונה, ומחזיקים בבריתי נגד תורה (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לשרתו, לעבדים. השירות קל מן העבדות, כמו שבארתי בכ"מ (מלבי"ם באור המלות)

ז וְהִבִּיאֹתֶימ אֶל הַר קְדֹשִׁי וְשִׁמְחֶתֶימ בְּבַיִת תְּפִלְתִּי עוֹלֹתֵיהֶמ וְזַבְחֵיהֶמ לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵּיתִי בַּיִת תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים:

רש"י לכל העמים. ולא לישראל לזדם כי אף לגרים : (רש"י)

מצודת דוד והביאותים. את העושים כל אלה אביא אל הר קדשי הוא בה"מ שוה בשוה עם האזרח בישראל : **ושמחתים**. אשמחם בבית המוכן להתפלל שם לפני : **לרצון**. יהיו מקובלים ברצון על מזבחי : **יקרא לכל העמים**. ר"ל יהיה מוכן לבית תפלה לכולם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והביאותים אל הר קדשי, ושם ילמדו תורה ואמונה, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, **ושמחתים בבית תפלתי** הוא נגד עבודה, כי עולותיהם וזבחייהם יהיו לרצון על מזבחי, שלא יביאו אותם על חטא רק נדבה, ובזה יראו כי איני מבדילם מישראל רק ביתי יהיה בית תפלה לכל העמים (מלבי"ם באור הענין)

ח נָאִם אֲדַכֵּי יְהוָה מִקְבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עֲלֵיו לְנִקְבְּצָיו:

רש"י עוד אקבץ עליו. מן האומות שיתגיירו ונלוו עליהם : לנקבציו.

נוספים על קבוצי ישראל : (כ"ז)

מצודת דוד מקבץ. המקבץ את ישראל : **עוד אקבץ עליו**. על ישראל אקבץ עוד להיות נוספים על הנקבצים מישראל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **עוד אקבץ עליו**, על נקבציו שיתקבץ מישראל עוד אקבץ עליו גרים : (מלבי"ם באור הענין)

טו כָּל חֵיתוֹ שְׂדֵי אֶתִיו לֶאֱכַל כָּל חֵיתוֹ בִּיעֵר: (פ)

כ"ז כל חיתו שדי. כל גירי האומות. חתיו והתקרבו אלי ותאכלו את כל חיתו ביער את גבורי האומות שאמרו את לבם מלהתגייר : חיתו שדי. חית השדה אין כחה רב כחית היער חית השדה חלשה ותשות כח מחית היער ועל שאמר עוד אקבץ עליו אמר המקרא הזה : (כ"ז)

מצודת דוד כל חיתו שדי. חיות השדה אין כחם רב כחיות היער ואמר האומות הנמשלות לחית השדה והם אותם שלא אמצו לבם ונתגיירו : אתיו. בואו לאכול ולרצות את האומות הנמשלות לחיות אשר ביער והם אותם שאמצו לבם ועמדו במרדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חיתו. הוי"ו יתירה : אתיו. בואו כמו שובו אתיו (לעיל כא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כל חיתו שדי, מתחיל ענין חדש, נגד נביאי השקר ומנהיגי הדור ההוא שלא היו מוכיחים את ישראל, מדמה במליצתו את ישראל לעדר הרחלים, שהרועה אינו משגיח עליו והעדר הפקר לזאבים וחיות רעות, קורא, אתם כל חיתו שדי אתיו לאכל, את הצאן האלה, ואף כל חיתו ביער הרחוקים מן הישוב באו לאכול, ואל תתיראו מן הרועים שומרי הצאן, כי. (מלבי"ם באור הענין)

צפ (צפו) צפיו עורים כלם לא ידעו כלם כלבים אלמים לא יוכלו לנבח הזים שכבים אהבי לנום:

כ"ז כופיו עורים כולם. לפי שאמר דרשו ה' וכל הענין והם אינם שומעי חוזר ואומר הנה הנביאים נועקים להם ומכריזים על התשובה ותיטיב להם והרי פרנסיהם כעורים כולם ואינם רואין את הנולדות כלופה

המופקד לראות את החרב צא להזהיר את העם והוא עור מלראות את החרב צאה ואלם מלהזהיר את העם ככלב שמינוהו לשמור הבית והוא אלם מלצנות כך פרנסי ישראל אינם מזהירין אותם לחזור למוטב : הוזים שוכבים. פי' דונס נרדמים שוכבין ויונתן תירגם ניימין שוכבין ואין לו דמיון :

מצודת דוד **צופיו עורים.** עתה חזר להוכיח את ישראל ואמר הצופים שלהם אשר הועמדו לראות אם השונא בא לעיר הנה המה עורים ואינם רואים ור"ל שרי העם המדריכים את העם אינם משגיחים לתקן דרך העם ועושים עצמם כאלו לא ידעו בקלקול הדור : **כולם כלבים אלמים.** כל השרים מישראל אינם מזהירים את העם על התשובה ולא יועילו להם והמה ככלבים אלמים אשר לא יוכלו לנבוח להבריח החיות הטורפות מן העדר שאין בהם תועלת : **הוזים שוכבים.** השרים המה נרדמים בשינה עמוקה או שוכבים על המטה להתענג להביאם לידי תנומה הוא שינה קלה כי יאהבו את התנומה כדרך המתענגים ולא שמו לב בתקון העם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צופיו.** מלשון צופה הרואה על המגדלים : **לנבוח.** כן נקרא צעקת הכלב : **הוזים.** ענין תרדמה כת"י ואין דמיון : **לנום.** מלשון תנומה והיא שינה קלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **צפיו עורים כלם,** ואין רואים על הצאן, ויכנה את הצופים האלה בשם כלבים, כי גם הכלב הוא שומר הצאן, ואומר אל החיות הרעות בל יתיראו כי הכלבים ינבחו עליהם עת יבואו לטרוף מן העדר, כי הכלבים צריך שיהיה להם גי' תנאים. **א.** שיראו בבוא הטורף בלילה, אבל הם **עורים כולם.** **ב.** שיוכלו לנבוח על הטורף אבל הם **כלבים אלמים לא יוכלו לנבוח.** **ג.** שיהיו נעורים כל הלילה, והם **הזים שכבים אהבים לנום,** וא"כ אין להם להתירא מכלבים האלה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עורים,** לא ידעו. הכפל הוא באור החסרון הנמשך מהם, ע"י שהם עורים, ע"כ לא ידעו מה נעשה בעדר. ע"י שהם אלמים ע"כ לא יוכלו לנבוח, ואין לכם לירא מנביחתם, ע"י שהם הוזים ע"כ הם אוהבי לנום : (מלבי"ם באור המלות)

א וְהַכְּלָבִים עָזִי נֶפֶשׁ לֹא יִדְעוּ שְׂבָעָה וְהֵמָּה רָעִים לֹא יִדְעוּ הַבֵּין פֶּלֶם לְדַרְכָּם פָּנוּ אִישׁ לְבַצְעוֹ מִקְצָהוּ :

רס"י והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רעים : והמה רועים. כמו

סהכלצים לא ידעו שזעה כן הרועים לא ידעו הזין מה יהיה זאחרית הימים : כולם. לדרך הגייתם פנו איך לזעו לגזול את שאר העם שהם ממונים עליהם : מקלהו. כמו (בראשית יט) כל העם מקלה מקלה מניינם ועד קלהו כולם נוהגי' כן : (כ"ז)

מצודת דוד והכלבים עזי נפש. כמו שהכלבים המה בטבעם חזקי התאווה ואינם יודעים משביעה כי בכל עת יתאוו תאווה : והמה רועים. וכן השרים ההמה הרועים את עצמם להתענג בתענוגים אינם יודעים בינה להשכיל אשר מי שמשוקע בתענוגים הוא חסר מהם כי בכל עת יתאוו להוסיף וא"כ הוא מאוד מעונה : **לדרכם פנו**. כל אחד פונה לדרכו במקום שיוכל לענג נפשו : **איש לבצעו**. כל אחד פונה לבצוע בצע : **מקצהו**. רצה לומר כולם עושין כן מן הקצה אל הקצה והוא מקרא קצר : (מצודת דוד)

מצודת ציון עזי. ענין חוזק : **נפש**. ענין תאווה כמו בנפש צרי (תהלים כז) : **רועים**. מלשון מרעה והוא לשון מושאל על אכילת התענוג : **לבצעו**. ענין גזל כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והכלבים, אומר הג' מעלות שי"ל להכלב אין להם, לעומת זה יש להם החסרונות שיש לו להכלב, **א**. שכלבים האלה הם **עזי נפש**. **ב**. **שלא ידעו שבעה**, רעבתנים ככלב, עתה באר הנמשל כי כמו שכלבים עורים אין יכולים לראות כן **המה רעים לא ידעו הבין**, ונגד הוזים שוכבים, אומר **כולם לדרכם פנו**, שחוץ מה שאין יכולים לראות ולהבין אין רוצים להשגיח על הכלל, רק כ"א פונה לדרכו, ואם עכ"פ לא היו מזיקים את הכלל אבל הם עוד פונים **איש לבצעו** לעשוק ולחמוס (מלבי"ם באור הענין)

יב אתיו אקה יין ונסבאה שר ויהי קזה יום מחר גדול יתר מאד:

כ"ז אתיו אקה יין. כך היו אומרים זה לזה : והיה כזה יום מחר. **זמאכל** **וזמאטה** : (כ"ז)

מצודת דוד **אתיו**. כ"א יאמר לחביריו בואו עמי ואקח יין : **ונסבאה שר**. כפל הדבר במ"ש : **והיה כזה**. כמשפט היום הזה יהיה יום מחר ועוד יהיה גדול ויתר מאד מהיום ר"ל נעסוק במשתה כמו היום אבל ברוב הכמות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונסבאה**. ענין שכרות כמו זולל וסובא (דברים כא) : **שר**. יין ישן : **יתר**. מלשון יתרון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אתיו, נגד מ"ש והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה, אומרים איש לחברו אתיו אתם אני אקח יין, ונסבאה שכר עד שנשתכר, והיה כזה יום מחר שגם מחר נעשה כן ביתר שאת, כי אין לנו רק לאכל ולשתות אכל ושתה כי מחר נמות כי הלא הצדיק אבד וכו' : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אקחה יין ונסבאה שכר. יין לשתייה ושכר לשכרות כנ"ל (כט ט') וסבא שכרות כנ"ל (א' כב) : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה

פרק-ח

א הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק :

כ הצדיק אבד. כגון יאשיהו : ואין איש שם על לב. למה נסתלק : באין מבין. אין צנותרים מבין מה ראה הקב"ה לסלקו : כי מפני הרעה. העתידה לבא אל הדור נאסף הצדיק : (כ"א)

מצודת דוד הצדיק אבד. כאשר הצדיק נאבד מן העולם אין איש שם על לב להתבונן בדבר למה הומת מה עשה : ואנשי חסד. עיי'ז נאספו הרבה אנשי חסד בעבור שאין מי מבין אשר מפני הרעה נאסף הצדיק הראשון למען לא יראה בהרעה המעותדת לבוא כי על לא היה מי מדגיש בדבר ולא שב לה' לזה הרבו למות עוד למען ירגישו או למען לא יראו גם המה בהרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נאספים. ענין מיתה כמו יאסף אהרן (במדבר כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הצדיק אבד, הם אומרים נסבאה שכר נשתה יין, כי מה יהיה קיצנו הלא הצדיק אבד ואין איש שם על לב, כי מקרה אחד לצדיק ולרשע, וגם אנשי חסד גומלי חסד נאספו ומתו באין מבין מדוע מתו והם היו צדיקים, אבל לית דין ולית דין (הצדיק הוא במצות שבין אדם למקום, עליו אין משימים לב כלל, ואנשי חסד לחבריהם, על מיתתם ישימו לב, עליהם יספדו ויתאבלו וישימו לב מדוע מתו, אבל אין מבין מדוע מתו כי מקרה אחד לכל ומותר האדם אין). כי מפני הרעה

נאסף הצדיק, הם אומרים שהצדיק נאסף מפני הרעה שהיה לו בחייו, שישב בצום ותענית והיה חסר כל ולכן נאסף קודם זמנו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אין שם על לב, אין מבין**. הבדל בין שימה על לב להבנה מבואר (למעלה מד יט. מו ח'): (מלבי"ם באור המלות)

יבוא שלום ינוחו על משכבותם ה'לך נלחו: (o)

רש"י יבא שלום. כי כן אמר הקב"ה יבא הצדיק הזה אל אבותיו בשלום ואל יראה צרעה. ינוחו על משכבותם. צהיות הרעה זה שהיה הולך נכחו ביושרו כמו עשות נכחה (עמוס ג) : (רש"י)

מצודת דוד **יבוא שלום**. מוסב למעלה לומר כי כן אמר המקום יאסף הצדיק ויבוא בשלום אל הקבר ולא יראה בהרעה : **ינוחו**. אנשי חסד ישכבו במנוחה על משכבותם בקבר : **הולך נכחו**. כי כל אחד היה הולך בדרך הנכחה ואין מהדין שיראה בהרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נכחו**. ענין יושר כמו בארץ נכחות יעול (לעיל כו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **יבוא**, השם משיב להם הצדיק אבד כדי שיבא שלום שם בעולם השלום, ואנשי חסד נאספו כדי שינוחו שם בעולם המנוחה הם לא נאבדו, כי כ"א מהם הולך נכחו נוכח המקום המיועד לתשלום גמולו, אבל. (מלבי"ם באור הענין)

יבוא קרבו הנה בני עוננה זרע מנאף ותזנה:

רש"י ואתם קרבו הנה. הנותרים משנסתלקו הצדיקים ותקבלו פורענותיכם : בני עוננה. בני כשפים : זרע מנאף. שהזכיר מנאף, ותזנה הנקבה : (רש"י)

מצודת דוד **ואתם**. הואיל ונסתלקו הצדיקים קרבו אתם הנה למשפט ולקבל הרעה : **בני עוננה**. אתם בני מעוננה כי ברוב נמצא הכישוף בנשים : **זרע מנאף ותזנה**. זרע של מנאף ותזנה כי האב היה נואף והאם היתה זונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנה**. לפה : **עוננה**. ענין כשוף כמו מעונן ומנחש (דברים יח) :

מלבי"ם - באור הענין **ואתם קרבו הנה למשפט, בני עננה** כי היו נואפים ומזנים לעבודת האלילים, כמ"ש המורה, שכן היה כל עניני ע"ז לזנות ולנאף, והבנים שנולדו מן הניאוף הלז היו מיחסים אותו לאליל פלוני וכוכב פלוני, והיו מעוננים עת לדתם שנולד במזל פלוני, תחת משטר כוכב ידוע, ע"ז קראם בני עוננה מצד העת שיצאו לאויר העולם, וזרע מנאף מצד עת שנזרעו בבטן אמם, שהאב מנאף **ותזנה האם**: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מנאף ותזנה**. מצד שתסור מאחרי אישה ידובר עליה בזנות, ומצד המעשה עצמה יבא פעל נאף. וע"כ אצל הזכר בא פעל נאף בכ"מ (רק במקום שידובר על זנותו מעל ה' ומצותיו, ובכ"מ שבא פעל זנה אצל האיש נקשר עמו עבודת אלילים), ואצל הנקבה ישמש בפעל זנה או נאף. ופה ר"ל מנאף הזכר ותזנה האם מעל אישה: ואמר בני עננה זרע מנאף, כי הניאוף על ידו נזרע זרעם בתתם שכבתם לזרע לטמאה בס, והעוננות בכוכבים היה בעת לדתם שע"ז יצדק שם בנים: (מלבי"ם באור המלות)

יד על מי תתענגו על מי תרחיבו פה תאריכו לשון הלא אתם ילדי פשע זרע שקר:

רס"י על מי תתענגו. מאחר שצבתם מאחרי על מי תשענו להתענג בטובה אילו זכיתם אז תתענגו על ה' אזל עכסיו על מי תתענגו: על מי תרחיבו פה. כפאתם מתעתעים ומלעיזים צנזיאו: (רס"י)

מצודת דוד על מי. מאחר ששבתם מעלי על מי תבטחו להתענג בטובה כי אם זכיתם הייתם בוטחים עלי אבל עכשיו על מי תבטחו: על מי תרחיבו פה. על מי תשענו להרחיב פה לשאול כל המחסור: **תאריכו לשון**. לשאול כל הצורך וכפל הדבר פעמים ושלש במ"ש וכדרך הנבואה: **ילדי פשע**. מולידים פשע וזורעי שקר ר"ל כל מעשיכם פשע ושקר ומהו הזנות הנמצא בכם: (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **על מי תתענגו**, נגד בני עוננה, אומר על מי תבטחו כי תתענגו לאמר אקחה יין נסבאה שכר, וכי על העינון והניחוש שנחשתם שנולדתם במזל מוצלח תבטחו? **על מי תרחיבו פה** נגד זרע מנאף אומר איך תרחיבו פה ללוצץ לאמר אכול ושתה כי מחר נמות ועוד תאריכו לשון להאריך הדבור ולכפלו, והלא היה לכם להתבושש מפגם מולדתכם, כי אתם **ילדי פשע** מצד האם שזנתה, **וזרע שקר** מצד האב שנאף: (מלבי"ם באור הענין)

וַהֲנַחֲמִים בְּאֵלִים תַּחַת כָּל עֵץ רַעַן שְׁחָטִי הַיְלָדִים בְּנִסְתָּלִים תַּחַת הַסְּלָעִים:

רפ"י הנחמים באלים. המתחממין בִּשְׁחָטִי תחת אלה ואלון : שוחטי הילדים. לקרבן עכו"ם : סעיפי. נקרת האורים וכן (שופטים טו) אל סעיף סלע (רפ"י) :

מצודת דוד הנחמים. המתחממים עצמן תחת אילן אלה העשוי לעכו"ם : תחת כל עץ רענן. ורצה לומר שחברו את עצמן לעכו"ם ולפי שהמשיל המקרא עובדי העבודת כוכבים לזונה אמר לשון הנופל במשכב האשה כמ"ש ובחטא יחמתני אמי (תהלים נא) : שוחטי הילדים. לפני העבודת כוכבים : בנחלים. כן היה דרכם לשחטם בעמקים אשר תחת סעיפי הסלעים כי העבודת כוכבים העמידו על סעיף הסלע במקום גבוה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנחמים. מלשון חמימה : באלים. שם אילן סרק כמו כי יבושו מאלים וכו' (לעיל א) : רענן. ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (תהלים צב). בנחלים. ענין עומק וגיא וכן ויחפרו עבדי יצחק בנחל (בראשית כו) : סעיפי. כן נקרא שן הסלע כמו אל סעיף סלע (שופטים טו) והוא מושאל מענף היוצא מן האילן אשר יקרא סעיף כמ"ש וכלה סעיפיה (לעיל כז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנחמים, מבאר מ"ש ילדי פשע, היו מתחממים להוליד בנים מאלים האלילים העומדים תחת עץ רענן, שהיו אומרים שהאלילים שתחת העצים באו עליהם ומהם הולידו, כי היו אומרים שהאלילים חושקים את בנות האדם, ויבואו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם, שחטי ר"ל האלים השחטים את הילדים בנחלים, כי אח"כ היו אומרים שהאלים צוו להם לשחוט את הילדים שהולידו מהם תחת סעיפי הסלעים לקרבן, כי בזה יתקדשו הילדים ויעלו על במתי עב, כידוע בעבודת הצאבה מקורות ימי קדם והבליהם. ובזה נדמה כאילו האלים שוחטים את הילדים, כי היו שוחטים אותם בפקודתם לפי הבליהם (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות באלים. כמו הבו לה' בני אלים, הכחות הנשגבות, ושוחטי תואר להאלים, האלים הם שוחטי הילדים : (מלבי"ם באור המלות)

וַיַּחַדְּקוּ נַחַל חֶלְקָהּ הֵם הֵם גִּזְרֵהָ גַם לָהֶם שְׁפָכְתָּ נֶסֶךְ הַעֲלִית מְנַחָה הַעֵל אֵלֶּה אֲנַחֵם:

רס"י בחלקי נחל. אבנים אֶסֶר בנחל : חלקך. זהם ירגמו אותך : הם הם גורלך. להתעלז זהם למה כי גם להם שפכת נסך : העל אלה אנחם. מלהרע לך : (רס"י)

מצודת דוד בחלקי נחל חלקך. בחרת לך חלק באבני הנחל לעבדם עבודת אלהות : הם וכו'. כפל הדבר במ"ש : שפכת נסך. היית מנסך לפניהם יין והעלית להם מנחה : העל אלה אנחם. וכי מהראוי שעל העושים מעשים כאלה יתהפך מחשבתי מרעה לטובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחלקי נחל. באבני נחל ויקראו כן ע"ש שהמה חלקים כמ"ש חמשה חלקי אבנים מן הנחל (ש"א יז) ולקצר לא אמר אבני וסמך על המבין : גורלך. ענינו כמו חלק וכן וגורל לבוזזינו (לעיל יז) ע"ש שע"פ רוב יחולק בגורל : אנחם. ענין הפוך מחשבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בחלקי, עת יחלוק הנחל חלקך, ר"ל עת תתן חלקך אל הנחל, שהוא שתתן לו הילדים שילדת כי תשחטם שם בנחל, הם הם גורלך תחשוב באולתך שע"כ עלו האלים בגורלך, שע"י שתשחט הילדים בנחל יכרתו לך האלים ברית, וגם להם שפכת נסך גם להילדים ששחטת שפכת נסך, כי האמינו שהילדים שנשחטו להאליל נתקדשו ועלו אל ממלכת האלים, ונסכו להם אח"כ נסכים. ואיך אנחם על מעשים מתועבים כאלה? (ז) על הר, שהיו מאמינים שיש בני אלים שוכנים בנחל, ויש השוכנים על הרים הגבוהים, ולכן עלית גם על הר גבוה ונשא לזנות גם שם לאלילים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בחלקי. הב' הוא ב' הזמן המשמש עם המקור, בעת יחלוק הנחל את חלקך, אז האלים הם גורלך. (ע"י ההבדל בין חלק וגורל למעלה יז יד, ופה הנחל לוקח חלק עמך מסך ילדיך, ובעבור כן תחשוב יפלו האלים בגורלך), ומלת להם מוסב על הילדים שבפסוק הקודם : (מלבי"ם באור המלות)

זז על הר גבוה ונשא שמת משכבך גם שם עלית לזבח זבח:

רס"י שמת משכבך. משכב ניאופך לעכו"ם על ההרים הרמי' : (רס"י)

מצודת דוד שמת משכבך. עשית משכב לזנות ר"ל שם העמדת עבודת כוכבים ולפי שנמשלה לזונה אמר לשון הנופל בזונה : גם שם. על גובה ההר : (מצודת דוד)

וְאַחַר הַדִּלְתָּ וְהִמְזוּזָהּ שָׁמַתְּ זְכוּרוֹנָךְ כִּי מֵאֵתִי גִלִּית וְתַעֲלִי הֶרְחַבְתָּ מִשְׁכְּבֶךָ וְתִכְרַת לָךְ מֵהֶם אֶהְבֵּת מִשְׁכְּבֶם יְד חֲזִית:

רפ"י ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונוך. למי שהוא מדמה אותה לאשה מנאפ' אשר נואפ' צופים וממתינים לפני פתח ביתה והיא לבה וזכרונה אל הדלת והמזוזה איך תפתח ותאלץ אליהם: **כי מאתי גלית ותעלי.** אללי היית שוכבת וגלית הכיסוי שהיו מכוס' יחד ותעלי מאללי: **הרחבת משכבך.** לקבל בו נואפ' הרבה: **ותכרת לך.** ברית מהם: **אהבת משכבם.** כשחזית לך יד ומקום להראות להם אהבתך: **יד.** אייט"י בלע"ז וכן ראו חלקת יואב אל ידי (ס"ב יד): **(רפ"י)**

מצודת דוד **ואחר הדלת והמזוזה.** לפי שהוא מדמה אותה אל אשה זונה אמר לשון הנופל בזונה שנואפים צופים וממתינים לה אחר הדלת לבה וזכרונה אל העומדים אחר הדלת והמזוזה ורצה לומר בעוד היותך במקדש ה' שמת זכרונוך ללכת אל בית העבודת כוכבים: **כי מאתי גלית ותעלי.** אצלי היית שוכבת גלית הכסות שהיינו מכוסים יחד ותעלי מאצלי ללכת אל הנואפים: **הרחבת משכבך.** עשית לך מקום משכב רחב לקבל בו נואפים הרבה ר"ל עבדת לעבודת כוכבים הרבה: **ותכרת.** כרת לך מהם ברית אהבה: **אהבת משכבם.** אהבת שישכבו עמך בכל מקום אשר ראית ואף בפרסום רב: **(מצודת דוד)**

מצודת ציון **והמזוזה.** הם העומדים אצל חלל הפתח מזה ומזה: **גלית.** מלשון גלוי: **ותעלי.** ענין הסתלקות כמו כעלות גדיש בעתו (איוב ה): **יד.** מקום: **חזית.** ענין ראייה כמו ותחזו בציון עינינו (מיכה ד): **(מצודת ציון)**

מלבי"ם - באור הענין **ואחר,** מדמה אותה במשל האשה הזונה שיוצאת בלילה ממשכב בעלה אל הזונים העומדים אחורי הגדר, שתניח זכרונה שהם הלבונה והבשמים שעל צוארה אחרי הדלת והמזוזה כדי שלא ירגיש בה בעלה. **כי מאתי גלית ותעלי** כי גלית משכבי שהיית שוכבת אצלי ותעלי על ראש ההר אל הזונים. **הרחבת משכבך** מדמיה לזונה שמשכבה רחב, רק יען שאינה יכולה לקחת את הזונים לשם כי בעלה עמה במטה. לכן תצא מן המשכב הרחב לשכב עם הנואפים במשכב קצר שהכינו הם אצל הגדר, וז"ש הנה הרחבת משכבך אבל יען **ותכרת לך מהם** המשכב תכרת ותבדיל אותך מן הזונים, לכן **אהבת משכבם** של הזונים, אשר היא **יד חזית,** יד ואצל החזית והגדר, (והנמשל שתחת שבעודך עובד האל היה לך כל טוב ושפע רב, עזבת מקור חיים לחצוב לך בארת (נשברים): **(מלבי"ם)** באור **(הענין)**

מלבי"ם - באור המלות זכרוןך. הבשמים והלבונה שנושאת על צוארה נקראים זכרון, זכרו כיין לבנון. מאתי גלית, גלית מכסה המשכב, ונמצא גילוי עם יחוס שממנו (למעלה לח יב) דורי נסע ונגלה מני : **ותכרת**, נסתר לנקבה מוסב על המשכב, המשכב כרתה והפרידה אותך מהם מן הנואפים. יד חזית, יד, אצל, כמו יד הנהר, יד הירדן, ליד דרך, ליד שערים. וחזית, גבול. את שאול עשינו חוזה, בית אבנים יחזה, משכבם מאצל הגבול : (מלבי"ם באור המלות)

טו ותשרי למלך בשמן ותרבי רקחי ותשלחי צריך עד מרחק ותשפילי עד

כס"י ותשורי למלך בשמן. ואני מתחלה גדלתיך והיית מקבלת פני מלכך בכל מיני תפנוקים, ותשורי לשון ראיית פנים כמו אשורנו ולא קרוז (במדבר כד) וכן (ס"א ט) ותשורה אין להביא דורון של הקבלת פנים : ותשלחי צריך. שלוחיך למרחוק לגבות מס ממלכי האומות : ותשפילי. את חזקי האומות עד שאלו כן תרגמו יונתן : (כס"י)

מצודת דוד ותשורי. ר"ל לא די שעבדת עבודת כוכבים אלא שסולקת בטחונך ממני ושלחת תשורה למלך אשור בדורון של שמן ותרבי לשלוח לו בשמים מעשה רוקח למען יהיה בעזרתך : **ותשלחי**. שלחת מלאכיד אליו עד אשור הרחוקה מארצך : **ותשפילי**. השפלת נפשך עד שאול בהראות הכנעה מרובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותשורי. מלשון תשורה ודורון כמו ותשורה אין להביא (ש"א ט). רקוחיך. בשמים מעשה רוקח וכן רקחי במרקחת (דה"א ט) : **ציריך**. מלאכיד כמו וציר בגוים שולח (עובדיה א) : **שאל**. בור הקבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותשורי, מספר איך הלכה מדחי אל דחי, שאחר שיצאת ממשכב בעלה החלה להיות קדשה ומזומנת לזנות, עד שחשבת מחשבות איך לזנות עם המלך, וקשטת עצמך לתכלית זה בשמן המור, כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ששה חדשים בשמן המור, ואחר ההכנה הזאת **ותשלחי ציריך** להמליץ בעדך ולהלל אותך בית פרעה, עד **שהשפלת עצמך עד שאל** כי אח"כ היית מופקרת לכל, החלות לזנות עם הגדולים ולא עלה בידך ולכן היית קדשה לכל עובר ושב. (וזה נמשל איך זנו מאחרי אלהיהם וכתרו ברית עם מלכי אשור ומצרים, ואח"כ הושפלו גם לפני מלכים קטנים) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ותשורי. מענין הבטה מרחוק. ותבט עיני בשורי

גַּבְרָה בְּרַב דַּרְכָּךָ יִגְעַת לֹא אִמְרַת נֹאֵשׁ חַיִּת יִדְךָ מִצָּאת עַל כֵּן לֹא חֲלִית:

רש"י **ברוב דרכך יגעת.** נתעסקת בצרכיך למלאות תאוותך להרבות הונך : **לא אמרת נואש.** אתייאש מאלו ולא אחיש עוד לעסוק בהן כי בתורה ובמנות אתן לב : **חית ידך מלאת.** לורך ידך מלאת הכלחת צמעשיך : **על כן לא חלית.** לא נחלה לבך לדאג על עבודתי לעסוק בתורה. חית. לשון ערבי הוּא לֹרֶךְ : (רש"י)

מצודת דוד **ברוב דרכך.** במה שהלכת הרבה בדרכי לבך לבקש עזר ממלך אשור הנה נתייגעת הרבה בזה ועכ"ז לא אמרת אתייאש עצמי מלבקש עזרה ממנו לפי רוב הטורח : **חית ידך מצאת.** על כי מצאת ממנו כח ידך כי זרוע לך ברכב ובפרשים לכן לא נעשית חולה וכואב עם כל הטורח כי קבלת בשמחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נואש.** מל' יאוש ועזיבת הדבר כמו ואמרו נואש (ירמיה יח) : **חית.** ענין כח ובריאות וכן עד חיותם (יהושע ה) : **חלית.** מל' חולי ומכאוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ברב דרכך,** הגם **שיגעת ברב דרכך** שהלכת לחפש את הזונים ולא מצאת חפצך, מ"מ **לא אמרת נואש** ולא נתיאשת, כי **חית ידך מצאת** בעוד שמצאת והרגשת כי ידך חי, **על כן לא חלית** לא היית חולה בעיני עצמך הגם שרגליך וגופך כבר היו עיפים כ"ז שעוד יד אחת היה חי בקרבך לא שקטת ממעשיך הרעים, (הנמשל, הגם שעיי"כ נהרסה ארצם וגלו ונתפזרו ועברו עליהם כמה רעות כל זמן שעוד היו מקצתם עדיין על אדמתם לא הרגישו במכאוב הגויה הכללית שהיא כלל המדינה ולא עזבו מלדרוש עזרת נכר ולעבוד את אלהיהם) (יא) **ואת מי דאגת,** אומר אליה כאל אשה זונה פרוצה שלטת, שאינה יראה עוד מבעלה כלל, **ממי דאגת או ממי תיראי** (הדאגה הוא שדואג פן יאבד את אהבת אוהבו והיראה מפני העונש). ומבאר נגד את מי דאגת, את אין לך לדאג פן ע"י נאופיך לא אהיה עוד אישך ואתן לך ספר כריתות. כי הלא **תכזבי,** הלא את בעצמך תכזבי לאמר שאיני בעלך כלל, **ואותי לא זכרת** עוד. וגם עת תזכרני בפיך **לא שמת על לבך.** ונגד **ותיראי** אומר את מי תיראי, הלא אין לך לירא מפני העונש. כי **אני מחשה** ולא מעתה כי **אני מחשה מעולם** ואיני מעניש אותך וכן **לא תיראי** מפני יראת הרוממות כיראת בעל על האשה כי **אותי לא תיראי** ר"ל את עושה הכל בלא דאגה ובלא יראה מפני, ואינך מתחרטת על מעשיך בשום פעם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **חית ידך**. בריאות היד, כל הגוף מת רק היד עודנה חיה, על כן לא חלית : (מלבי"ם באור המלות)

יא וְאֵת מִי דָאֲגַת וְתִירָאִי כִּי תִכְזְבִּי וְאוֹתִי לֹא זָכַרְתְּ לֹא שָׁמַתְּ עַל לִבִּי הֲלֹא אֲנִי מַחֲשָׁה וּמַעֲלָם וְאוֹתִי לֹא תִירָאִי :

כ"י וְאֵת מִי דָאֲגַת. ממי נתייראת : כי תכזבי. כי פסקת לך מעבודתי וכזבת בי כמו לא יכזבו מימיו (לקמן נח) כל האדם כוזב (תהלים קטז) פלייננל"א בלע"ז וכן כל לשון כזב מי שבוטחין עליו והוא כוזב ובוגד : הלא אני מחשה. שהחשתי על כמה פשעים שפשעת בי : (כ"י)

מצודת דוד ואת מי דאגת. ר"ל הנה כ"ז היה בחנם כי ממי פחדת ותיראי אשר עזבת בטחונך בי ולא זכרת אותי ר"ל וכי יש מי בעולם אשר לא תגבר ידי עליו : לא שמת על לבך. כי טוב לחסות בה' וכפל הדבר במ"ש : הלא אני מחשה. באמת אני משתיק את כל הקמים עליך ומעולם בא הדבר ממני ולא מעזר האומות ועכ"ז לא תיראי מפני כי אם מן הקמים עליך : (מצודת דוד)

מצודת ציון דאגת. מלי דאגה ופחד : תכזבי. ענין עזיבת הדבר כמו תהיה לי כמו אכזב (ירמיה טו) : מחשה. ענין שתיקה כמו החשיתי מעולם (לעיל מב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות **דאגת, ותיראי**. הדאגה היא מחשבות להסיר ענין שלבו נוקפו עליו. כמו ואם לא מדאגה מדבר וגוי' פן יאמרו בניכם לבנינו (יהושע כב כד), והיראה, הוא מפני שונא אחד שיכול לעשות לו רע. (יג) ישא רוח יקח הבל. הרוח ישאם למרחוק עד שיאבדו מפניך, ולא שיצטרך ע"ז רוח גדולה וחזקה כי גם הבל ודבר קל יקחם ממקומם מרוב חולשתם שאין בממש : ינחל ארץ ויירש הר קדשי, הירושה תציין הורקת הקנין מרשות המוריש לרשות היורש עד שהמוריש יִנָּרש ונשאר י בלא הקנין הזה, ובא בהפעיל כי תוריש גוים על הגירוש מן הרשות, והנחלה תציין המשך הקנין בידו לזרעו אחריו. ותמצא מטעם זה שם נחלה על עצמיים הגיונים. נחלו פתאים אולת. אך שקר נחלו אבותינו. וכן מצאנו פעל ירש על שם נחלה כל בת יורשת נחלה. ולכן אמר שינחל ארץ, ומוסיף כי גם ירש עוד רשות האויבים. ולא זאת הארץ כי גם הר קדשי שחשוב יותר : (מלבי"ם באור המלות)

יב אֲנִי אֲגִיד צְדָקְתְּךָ וְאֵת מַעֲשֵׂיךָ וְלֹא יוֹעִילוּךָ :

רס"י אני אגיד לך דקתך. אני תמיד מגיד לך דברים שאם תעסי אותם תלדקי : ואת מעשיך. שאתה עושה שלא ברצוני לא יועילוך בעת רעתך : (רס"י)

מצודת דוד אני אגיד צדקתך. אני מגיד לך במה תמצא צדקה ממני ואת המעשה אשר תעשה וזהו לחסות בה' לא בעזר העובדי כוכבים : **ולא יועילוך**. אבל כל דברי אינם מועילים לך כי אינך פונה אליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יועילוך**. מלשון תועלת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אני אגיד, ר"ל למה תדאג ואיך תירא מפני הלא אני מגיד לך צדקתך מלמדך לעשות דברים שתצדק בהם, **ואת מעשיך הטובים**. ומ"מ **ולא יועילוך** כי את חפצה בהפקר לא בצדקת המעשים, אבל דע כי הגם שעתה אינך יראה מפני, אבל. (מלבי"ם באור הענין)

ג'ג בְּזַעֲקָךָ יִצִּילְךָ קְבוּצֶיךָ וְאֶת כָּל־מַשְׁאֵל רֹחַ יִקַּח הַבָּל וְהַחֹסֶה בִּי יִנְחַל אֶרֶץ וְיִירָשׁ הָר קִדְשֵׁי:

רס"י בזעקך ילילוך קבוציך. יקומו נא קבוצי ופסילים ומכחיסי תורה אשר קבלת וילילוך בזעקך מלכתך הלא את כולם ישא רוח ולא יוכלו להליל : (רס"י)

מצודת דוד בזעקך. בעת תאספי רכב ופרשים מצבא העובדי כוכבים הבאים לעזרתך מול האויב וכי יצילוך הקבוץ שקבצת בתמיה : **ואת כולם וכו'.** אבל את כולם ישא הרוח ויפוצו על פני האדמה והבל יקחם ר"ל יכלו מן העולם במעט סיבה ואיה אם כן בטחונך. **והחוסה בי**. משא"כ החוסה בי הנה ארצו תשאר לו לנחלה ועיר ציון הר קדשי ישאר לו לירושה ולא יזיזנו האויב משם ועל חזקיהו נאמר שבטח בה' ולא זו ממקומו לא כמו שחשב סנחריב : (מצודת דוד)

מצודת ציון בזעקך. ענין קבוץ ואסיפה על כי באה בזעקת המאסף וכן מה לך כי נזעקת (שופטים יח) : **הבל**. דבר שאין בו ממש : **והחוסה**. ענין בטחון : **ויירש**. מל' ירושה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בזעקך עת תזעקי שיצילך קבוציך, עת תבא עליך צרה ותזעקי אל הקיבוצים האלה מן הזונים עמך שיצילו אותך אז תראי כי את כולם ישא רוח ורק החוסה בי ינחל ארץ : (מלבי"ם באור הענין)

וַיֹּאמֶר סָלוּ סָלוּ פָּנֵי דַרְךָ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדְרֶךְ עַמִּי: (o)

רַעֲיוֹ וְאָמַר סָלוּ סָלוּ. כֹּה אָמַר הַנְּבִיא בְּשֵׁמִי לְעַמִּי כִּבְשׁוּ מִסִּילָה סָלוּהָ
פָּנֵי יֶלֶד הָרַע מִדְּרָכֵיכֶם: הָרִימוּ מִכְשׁוֹל. סָלוּ הָאֲזַנִּים שָׂאתֶם נִכְשָׁלִי
רַגְלִיכִי זֶהֱם הֵם הַיִּרְהוּרִי רַעֲע: (רַעֲיוֹ)

מִצְוַת דוּד וְאָמַר. חֲזָקִיָּה שְׁחָסָה בִּי יֹאמַר סָלוּ סָלוּ רִ"ל עֲשׂוּ מִסִּילָה וְדַרְךְ
כְּבוֹשָׁה: פָּנֵי דַרְךְ. מִן הַמְּכַשׁוֹלוֹת: הָרִימוּ. הַפְּרִישׁוּ אַבְנֵי מִכְשׁוֹל מִן הַדַּרְךְ
שִׁילְכוּ בּוּ בְּנֵי עַמִּי כִּי לֹא יִפְחָדוּ עוֹד מִן הָאוֹיֵב כִּי מֵת וְאִינְנוּ: (מִצְוַת דוּד)

מִצְוַת צִיּוֹן סָלוּ. מִלְשׁוֹן מִסִּילָה וְדַרְךְ כְּמוֹ וַיִּסְלוּ עָלַי אַרְחוֹת אִידִם (אִיּוֹב
ל): פָּנֵי. עֵינַי הִסְרָה: הָרִימוּ. עֵינַי הַפְּרָשָׁה וְכֵן תְּרוֹמָה לֵהי' (שְׁמוֹת ל):
(מִצְוַת צִיּוֹן)

מַלְבִּי"ם - בְּאוֹר הָעֵינַיִן וְאָמַר, מִתְחִיל עֵינַי חֲדָשׁ שְׂאֵחַר שְׂדֵבֵר (נִי"ה וי') עַל
הַתְּשׁוּבָה וְהַפְּסִיק בְּאִמְצַע הָעֵינַיִן (מִן נִי"ו טי' עַד הֵנָּה) מִסְּפוֹר רֹעַ הַדּוֹר וְרֹעַ
הַמְּנַהֲיָגִים, שֶׁב לֵאמֹר כִּי הִי יִסְלוֹל דַּרְךְ לִקְבֹּל הַחוּטָאִים הָאֵלֶּה בַּתְּשׁוּבָה.
סָלוּ, בְּמִקּוֹם שֶׁאֵין דַּרְךְ סָלוּ דַּרְךְ חֲדָשׁ, וּבְמִקּוֹם שֶׁישׁ דַּרְךְ רַק שְׂאֵחַיִכ
נִתְקַלְקַל פָּנֵי דַרְךְ, וּבְמִקּוֹם שֶׁהַדַּרְךְ עוֹד מִתּוֹקֵן רַק שֶׁנִּמְצָאוּ עָלָיו אַבְנֵי
מִכְשׁוֹל הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדְרֶךְ עַמִּי, (רִ"ל אוֹתֶם שֶׁלֹּא יִדְעוּ דַּרְךְ הִי כִּלְל לְמַדּוֹ
אוֹתֶם, וְאֵף אוֹתֶם שִׁידְעוּ וְשִׁכְחוּ, וְאֵף אוֹתֶם שֶׁלֹּא שִׁכְחוּ רַק שִׁיִּצְרָם הִיא
לֵהֶם לְמִכְשׁוֹל) (טו) כִּי כֹה אָמַר רַם וְנִשְׂא, הִגַּם שְׁמֵרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכֵּן מִ"מ
אֲשַׁכֵּן אֶת דְּכָא וְשַׁפְּל רֹחַ, שֶׁהוּא הַבַּעַל תְּשׁוּבָה, רִ"ל כִּי עַל הַתְּשׁוּבָה
וְאִפְשָׁרִיוֹתֶיהָ עוֹרְרוּ שְׁלֹשׁ טַעֲנוֹת, א. מִצַּד שֶׁהִי רַם וְנִשְׂא, כִּי יֹאמַר הֲלֹא
יַעֲרֹךְ הַחֲטָא לְפִי עֵרֶךְ מִי שֶׁחֲטָאוּ כִּנְגֻדוֹ, וְאַחַר שֶׁהִי רַם וְנִשְׂא לְבַלְתִּי
תְּכַלִּית יַחֲוִיב שִׁיְהִיָּה עוֹנֵשׁ הַמְּמַרָה נִגְדוֹ גִּי"כ לְבַלִּי תְּכַלִּית וְאֵין יִכּוֹפֵר עוֹנוֹ
בַּתְּשׁוּבָה. ב. טַעֲנוֹ מִצַּד שֶׁהוּא שֹׁכֵן עַד בְּלִיתִי מִשְׁתַּנָּה בְּשׁוֹם שִׁינּוּי, וְאֵיךְ
יִשְׁתַּנָּה עִי"י תְּשׁוּבַת הַחוּטָא מִלֹּא רֹצֵחַ לְרֹצֵחַ. ג. טַעֲנוֹ מִצַּד שְׁקָדוֹשׁ שְׁמוֹ
שְׂאֵחַר שֶׁהוּא קָדוֹשׁ אֵיךְ יִתְרַצֵּה לְמִי שֶׁטָּמֵא אִי"ע וַיִּצֵּא מִקְדוּשָׁתוֹ, בְּמֵה
יִתְקַן אֶת אֲשֶׁר עוֹוֹת, מִשִּׁיב לֵהֶם, כִּי הִגַּם שְׁמֵרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכֵּן, מִ"מ
אֲשַׁכֵּן אֶת דְּכָא וְשַׁפְּל רֹחַ, מֵרוֹם נִגְד רַם וְנִשְׂא, וְקָדוֹשׁ נִגְד קָדוֹשׁ שְׁמוֹ,
וְאֲשַׁכֵּן נִגְד שׁוֹכֵן עַד, רִ"ל כִּי אֵלֶּה שְׁלֹשָׁה הַטַּעֲנוֹת לֹא לְבַד שֶׁלֹּא יַחֲוִיבוּ
שֶׁלֹּא אִקְבֹּל אֶת הַדְּכָא הַשֵּׁב לְפָנַי, כִּי בַּהֲפֹךְ שְׁלֹשׁ הַטַּעֲנוֹת עֲצַמִּם יַחֲוִיבוּ
שֶׁאִקְבֹּל בַּתְּשׁוּבָה. כִּי הַטַּעֲנָה מִצַּד שֶׁהוּא רַם וְנִשְׂא הִיא תְּחִיב שִׁיִּקְבֹּל הִי
אֶת הַשֵּׁב הַמִּתְחַרֵּט, כִּי בְּעֵרֶךְ גְּדוּלְתוֹ שֶׁהוּא רַם וְנִשְׂא אֵין נִקִּי לְפָנָיו, וְגַם
שְׁמִים לֹא זָכוּ בְּעֵינָיו, וְאִם עוֹנוֹת יִשְׁמַר יֵה מִי יַעֲמוּד, הֲלֹא בְּעֵרֶךְ גְּדוּלְתוֹ
אֵין נִמְצָא שִׁיִּצֵּא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וּבַהֲכָרַח יִקְבֹּל בַּתְּשׁוּבָה. וּמִצַּד הַטַּעֲנָה הַבִּי'
שֶׁהוּא בְּלִיתִי מִשְׁתַּנָּה וְשֶׁהוּא קָדוֹשׁ, זֶה עֲצַמּוֹ יַחֲוִיב כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתֵי
מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כְּמוֹ שְׁבֵאֵר זֶה לְמַעַלָּה (קֶאֱפִיטוֹל נִי"ה) וְאִי"כ אֵלֶּה הַטַּעֲנוֹת
נוֹתְנִים וּמַחֲוִיבִים אֶת הַתְּשׁוּבָה, וְאֶת דְּכָא וְשַׁפְּל רֹחַ, רִ"ל כִּי הַשֵּׁב יֵהִיָּה

משני סבות, או ע"י יסורים שהביא ה' עליו, וזה נקרא דכא, או ע"י שרוחו שפלה ונתן אל לבו לשוב מעצמו, וזה נקרא שפל רוח. נגד שפל רוח אומר **להחיות רוח שפלים**, ונגד דכא אומר **להחיות לב נדכאים**, כי הלב הוא הכלי החיצוני הנדכא, והרוח הוא הפנימי המחשבי השפל בעצמו (מלבי"ם באור הענין)

טו כי כה אָמַר רַם וְנִשָּׂא שִׁכְן עַד וְקִדּוּשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקִדּוּשׁ אֶשְׁכֹּן וְאֵת דְּכָא וְשִׁפְלָה רוּחַ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחְיֹת לֵב נְדָכָאִים:

רפ"י מרום וקדוש. אני שוכן ומקם אני עם דכא ושפל רוח שאני מרכין שכינתי עליו : שפלים. נדכאים סובלי עוני וחליים : (רפ"י)

מצודת דוד כי כה אמר וכו'. מוסב למעלה לומר טוב לחסות בה' כי הוא משגיח בכל כי כה אמר ה' המרום והמנושא השוכן נצח כי לא יתואר בו תנועה כאשר בנבראים : **וקדוש שמו**. שמו מקודש ונבדל ואין ערוך אליו : **מרום וכו'**. ר"ל וזהו אמריו אשר יאמר אני שוכן במקום במקום קדוש עכ"ז אני עם הדכא ושפל רוח להשגיח להחיות רוח שפלים וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון עד. ענינו נצח וכן בטחו בה' עדי עד (לעיל כו) : **דכא**. כתות ומשובר : **ושפל רוח**. כן נקרא העניו : **נדכאים**. כתותים : (מצודת ציון)

טז כי לא לעולם אָרִיב וְלֹא לְנִצָּח אֶקְצֹף כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטֹף וְנִשְׁמֹת אָנִי עֲשִׂיתִי:

רפ"י כי לא לעולם אריב. אם אציה יסורין על האדם אין תחרותי עליו לאורך ימים ולא קפני לנח : כי רוח מלפני יעטוף. כאשר רוח האד' שהוא מלפני שניתן בו מאתי יעטוף יודה ויכנע על מעלו כמו (איכה ב) העטופים ברעב, בעטף עולל (קס) והנשמו' שאני עשיתי : כי רוח מלפני. כי זה משמך בלשון כאשר כמו כי תראה כי תבא כלומר כשרוחו נעטפת והוא נכנע אני מצטל ריזי וקפני מעליו : (רפ"י)

מצודת דוד כי לא לעולם אריב. כי המריבה אשר אני עושה עם החוטא להענישו בגמול מעשיו הנה לא תתמיד לעולם : **ולא לנצח וכו'**. כפל הדבר במ"ש : **כי רוח וכו'**. כי רוח האדם מלפני בא לו ועטפה אותו והנשמות כולם הלא אני עשיתי ולכן ראוי לי לרחם עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אריב**. מלשון מריבה : **אקצוף**. מלשון קצף וכעס : **יעטוף**.
מלשון עטיפה ולבישה :

מלבי"ם - באור הענין **כי לא**, לפעמים יעניש ה' את האדם ורב עמו, ונגד זה אומר **כי לא לעולם אריב** ולפעמים אינו מענישו רק קוצף עליו ומסתיר פניו ממנו ושומר חמה נגד זה אמר **ולא לנצח אקצוף**, והדלתות מגבילים **כי לא לעולם אריב כי רוח מלפני יעטוף** לא יוכל להענישו לעולם מצד חסדו עם הגוף כי הרוח החיוני בא מלפניו, ואיך ידכאהו לעולם, **ולא לנצח אקצוף כי נשמות אני עשיתי** וגם הקצף הנסתר והסתרת פנים א"א שיהיה לנצח כי לא יכול לעשות זאת מצד חסדו עם הנשמה שהיא חלק אלוה, שאני עשיתי אותה, ואיך אקצוף ואשמור העון לנצח : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף**. יש הבדל בין לעולם ובין לנצח. לעולם מציין הזמן הנצחי המתנענע שהוא הזמן הידוע לנו, אם ההמשך הזמני עד סוף ימי עולם שהוא עד שימצא המציאות הנתונה תחת הזמן. עד שמים כעשן נמלחו ותכלה המציאות הלז המוחש. אם ההמשך הזמני המקיף את אחד מן הנמצאים משך ימי חייו, ועבדו לעולם. אבל לנצח מציין הזמן הנצחי הבלתי מתנענע, הזמן אשר הוא למעלה מן הזמן, אשר לא יצדק בו מושג הזמן רק לפי השגתנו, כמו האלהי והנשמה וכל הדברים הרוחניים אשר הם למעלה מן הזמן, והמקום. נעימות בימינך נצח. כגללו לנצח יאבד. מבלי משים לנצח יאבדו. ואומר אבד נצחי. יאמר כי הריב והעונש אל הגוף אינו לעולם כל חיי האדם. והקצף אינו לנצח כל חיי הנפש אשר היא נצחיית. ועיין מ"ש בבאורי (ירמיה ג' ה', תהלות קג ט'): **רוח ונשמות**. בארתי בפיי בראשית, כי לפעמים תהיה נשמה קטנה מרוח, אם ידבר רק על הנשמה אשר באפיו. כל אשר נשמה באפו, ובזה פרשתי (למעלה מב) נותן נשמה לעם עליה וכו' אבל כשידבר בבחינת העצם הנשגב הנקרא רוח ונשמה תהיה נשמה מדרגה גדולה מאד, על החלק האלהי הנצחי הנשגב השוכן באדם כלוא בגויה עד עת תפרד ותשוב למקומה. ובזה מצייר פה הרוח חיים המתלבש ומתעטף בגוף האדם הוא מלפני. אבל הנשמות אני בעצמי עשיתי אותם פועל ידי וחלקי, לא רק מלפני : (מלבי"ם באור המלות)

גַּזְתָּ בְּעוֹן בָּצְעוּ קִצְפֹּתַי וְאַפְהוּ הִסְתַּר וְאַקְצַף וַיִּלֶּךְ שׁוֹבֵב בְּדֶרֶךְ לְבוֹ:

רש"י **צעון בצעו**. גזלתו : **קלפתי**. תחלה ואכהו הסתר פני תמיד מלכתו ואקצוף ועל כי הולך קוצב דרך לבו וסרס את המקרא וכן פירושו צעון בצעו וילך קוצב דרכי לבו קלפתי ואכהו : (רש"י)

מצודת דוד **בעון בצעו**. בעבור עון הגזל קצפתי עליו והכתינו ולא על חנם : **הסתר ואקצוף**. הסתרתני פני ממנו לבל אראה בצרתו ועוד הקצפתי עליו להכביד עליו הצרה : **וילך שובב**. כי אף בעוד נסתרתני פני הים הולך לפני בסרוב ומרד ובדרך תאות לבו ולכן הרביתי עוד לקצוף : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בצעו**. ענין גזל וחמס כמו שונאי בצע (שמות יח) : **שובב**. ענין מרד וסרוב כמו מדוע שובבה העם הזה (ירמיה ח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **בעון בצעו קצפתי**, כי הלא מה שקצפתי עליו הוא רק בעון בצעו, ובסור העון ע"י תשובה יסור הקצף. **קצפתי ואכהו הסתר ואקצף** זה מגביל נגד שני הענינים שהזכיר בפסוק הקודם, שלפעמים קצפתי ואכהו והענשתי על חטאו, ולפעמים **הסתר ואקצף** קצפתי עם הסתרת פנים שאיני מענישו רק אסתיר פני ממנו, מ"מ איך שיהיה הלא לא עשיתי זאת רק בעון בצעו, ובעת **וילך שובב בדרך לבו** בעת **ילך** מאתו השובבות וציוריו הרעים אשר נשרשו בדרך לבו, עת יעזוב שובבתו, אז. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **וילך שובב**. שובב הוא שם המקרה של השובבות, מציירו בדרך הפשטה, השובבות הנמצאת בדרך של לבו הולך ונפרד מאתו : (מלבי"ם באור המלות)

יח דַּרְכֵי רְאִיתִי וְאַרְפָּאֵהוּ וְאַנְחָהוּ וְאַשְׁלֵם נַחֲמִים לוֹ וְלֹאֲבָלָיו:

רש"י דרכיו ראיתי. כשהוא נכנע מלפני שצאתהו לרה : וארפאהו ואנחהו. אוליכו בדרך מרפא, או ואנחהו ל' הנחה ומרגוע : לו ולאבליו. למאטערים עליו (רש"י)

מצודת דוד **דרכיו ראיתי**. וכאשר ראיתי דרכיו הראוים לו אשר שב ללכת בהם ונחם על הרעה : **וארפאהו**. אז רפאתיו מן המכות הפקודות עליו : **ואנחהו**. אוליכו בדרך הישר לטוב לו : **ואשלם**. אתן לו טובה הרבה שיהיה לו תשלומין תנחומין על הרעה שעברה עליו : **לו ולאבליו**. אשלם לו תנחומין ולכל המתאבלים והמצטערים בצרתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואנחהו**. ענין הנהגה כמו ולא נחם אלהים (שמות י"ג) : **נחומים**. מלשון נחמה. ולאבליו. מלשון אבילות וצער : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **דרכיו ראיתי**, אני רואה על דרכיו שהוא הולך בהם עתה, **וארפאהו ואנחהו**, ר"ל בעת כי קצפתי ואכהו ביסורים אז **וארפאהו**. ובעת שרק הסתר ואקצוף ע"י הסתרת פנים ולא הכיתיו שא"צ רפואה אז **ואנחהו**, ולא אסתיר פני ממנו עוד, ואשלם נחומים לעומת

הצער שהיה לו ולאותם שהיו מתאבלים עמו על צרותיו : (מלבי"ם באור הענין)

יַטִּי בּוֹרָא (נוב) נִיב שְׁפָתַיִם שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתָיו:

רַש"י בּוֹרָא. נִיב שְׁפָתַיִם. בּוֹרָא אֲנִי לֹא נִיב שְׁפָתַיִם חֲדָשׁ כִּלְפֵי סְבִיבָתָהּ כִּרְהוּ עַד עַתָּה וְהַכֹּל קִרְאוּ עֲלֵינוּ תִּגְרַם יִקְרְאוּ לֹא שְׁלוֹם שְׁלוֹם : לְרַחוּק וְלִקְרוֹב. סְנִיחָה שׁוֹיִן מִי סְנִיחָתָא וְהוֹרְגַל צְתוּרָתִי וְעִבּוּדָתִי מִנְעוּרָיו וְמִי סְנִיחָתָא עַתָּה מִקְרוֹב לְשׂוֹב מִדְרַכּוֹ הִרְעָה אָמַר ה' וּרְפָאתָיו מִחֲלָיו וּמִחֲטָאָיו : (רַש"י)

מצודת דוד בּוֹרָא. נִיב שְׁפָתַיִם. אֲחַדְשׁ אֲנִי לֹא נִיב שְׁפָתַיִם מִחֻדָּשׁ לֹא כְמוֹ לְשַׁעֲבֵר שֶׁהַכֹּל קִנְתָּרוֹ אֹתוֹ בְּדַבְרֵיהֶם כִּי מַעַתָּה כֹּלֵם יֹאמְרוּ לֹא שְׁלוֹם וְהַכֹּפֵל לְחֹזֵק : לְרַחוּק וְלִקְרוֹב. בֵּין לְרַחוּק מִמֶּנּוּ בֵּין לְקְרוֹב לֹא בְּשִׁפְתֵי כֹלֵם אֲחַדְשׁ לְמוֹלוֹ דְּבַרֵי שְׁלוֹם : אָמַר ה' וּרְפָאתָיו. ר"ל כֵּן אָמַר ה' וְכֵן הָיָה כִּי נִרְפָּא מִן הַמַּכּוֹת וּמִן הָעֵדֶר הַשְּׁלוֹם (מִלֵּת וּרְפָאתָיו אָמַר בְּמִקּוֹם ה' כֹּאֲלוֹ הוּא הַמְדַבֵּר) : (מצודת דוד)

מצודת ציון בּוֹרָא. כֹּל דְּבַר חֲדָשׁ יִקְרָא בְּרִיאָה : נִיב. עֵנִין דִּיבּוּר כְּמוֹ יְנוּב חֲכָמָה (מִשְׁלֵי י') וְהוּא מִלְשׁוֹן תְּנוּבוֹת שְׂדֵי (דְּבָרִים ל"ג) כִּי הַדְּבָר הוּא פְּרִי הַלְשׁוֹן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בּוֹרָא, ה' אֲשֶׁר בְּרָא כֹל הַמְצִיאוֹת עִיִּי נִיב שְׁפָתַיִם, שֶׁהוּא בְּרוּחַ פִּי, אָמַר שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב, ר"ל לְצַדִּיק וְלִבְעַל תְּשׁוּבָה, וְהוּא שְׁבִסוּף הַפְּסוּק הוּא נוֹשֵׂא הַמֵּאמֶר, ה' בּוֹרָא נִיב שְׁפָתַיִם אָמַר שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב. וּרְפָאתָיו מִחֲלָיו נִפְשׁוּ וּמִכְאוּבוֹת גּוֹפוֹ, אֲבָל. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בּוֹרָא נִיב. חֲסַר ב' בּוֹרָא בְּנִיב, וְהוּא שְׁבִסוּף הַכְּתוּב הוּא נוֹשֵׂא הַמֵּאמֶר : (מלבי"ם באור המלות)

כַּל וְהִרְשָׁעִים פָּיִם נִגְרָשׁ כִּי הִשְׁקָט לֹא יוֹכֵל וְיִגְרָשׁוּ מִיָּמָיו רָפָשׁ וְטִיט:

רַש"י וְהִרְשָׁעִים. שְׂאִין נוֹתְנִין לֹב לְשׂוֹב : כִּיִּם נִגְרָשׁ. הַיִּם הַזֶּה גִּלּוֹ מִתְּגָאִים לְרוֹם לְמַעַלָּה וְלִכְאֵת חוּץ לְגִבּוֹל הַחוּל אֲשֶׁר שָׁמְתִי גִבּוֹל לַיִם וְכִשְׁמַגִּיעַ שָׁם הוּא נִשְׁבֵּר עַל כּוֹרְחוֹ וְכֹל זֶה גַל חֲבִירוֹ רֹאֵה וְאִינוֹ חוֹזֵר בּוֹ כִּךְ הִרְשָׁע רֹאֵה אֵת חֲבִירוֹ לֹקֵה בְּרַשָּׁעוֹ וְאִינוֹ חוֹזֵר בּוֹ וְמָה הַיִּם רַפְּשׁוּ וְסִרְיוֹתָו עַל פִּי כִּךְ

הרשעים סריותם צפיהם כגון פרעה אמר מי ה' (שמות ה) סנחרב אמר מי בכל אלהי הארצות (ישעיה לו) נבוכדנצר אמר (סם יד) אדמה לעליון : כים נגרש. כים אקר נגרש סגורש כל היום רפס וטיט : (רס"ו)

מצודת דוד **והרשעים.** אבל הרשעים העומדים במרדם יתמידו בצרה כים הזה אשר בכל עת הוא נגרש מן הרוח ומתנדנד בגליו אל השפה כי לא יוכל להיות בהשקט ובמנוחה כי רוח קימעא מגרשו ומנדנדו : **ויגרשו מימיו.** ר"ל בבואו אל השפה יגרשו מימיו להלן את הרפש והטיט המצויים בשפת הים וכן הרשעים האלה יתמידו בצרה והם עוד יוסיפו סרה להכאיב לזולת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נגרש.** מלשון גרושין ותנודה : **השקט.** ענין מנוחה ומרגוע : **יוכל.** מלשון יכולת : **רפש.** הוא עפר לח כעין הטיט ואין לו דמיון במקרא ובדרז"ל לא יהיה אלא כרפשו (ב"ק ל') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והרשעים** הבלתי שבים בתשובה הם דומים **כים נגרש אשר השקט לא יוכל,** כי הרוח הוא מעלה ציורים הרעים אשר השתמשו בנפשם לכל עון ולכל חטאת על לבם, והרוח הזה סוער בקרבם עד שיגרש מימיו רפש וטיט, כי יעכר שכלם ומדותיהם בעכירות התאוות והתכונות הרעות עד שבלתי אפשר שישגו שלום הנפש, להשקיטה מזעפה, ולכן. (מלבי"ם באור הענין)

כא **אין שלום אמר אלהי לרשעים:** (פ)

רס"י **אין שלום.** כלפי שאמר לדקיקים ולבעלי תשובה שלום שלום לרחוק וגו' חזר ואמר אין שלום לרשעים : (רס"י)

מצודת דוד **אין שלום וכו'.** כלפי שאמר למעלה שאל מול השב יחדש אמרי שלום לזה אמר אבל על הרשעים הללו אמר אלהי שלא יהיה שלום להם כי כולם יקנתרו אותו בדברי ריב ומצה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **אין שלום אמר אלהי לרשעים,** כמו שאין שלום ברוחם כן אין שלום לכל אשר להם : (מלבי"ם באור הענין)

א קרא בגרון אל תחשך פשוך הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם:

כ"י והגד לעמי פשעם. אלו תלמידי חכמים שכל סגגתם פשע שסגגו תלמוד עולה זדון : ולבית יעקב חטאתם. אלו עמי הארץ שאף זדונם סגגה (כ"י) :

מצודת דוד קרא בגרון. זהו מאמר ה' אל הנביא קרא בגרון ר"ל קרא בקול רם ביותר עד שיצא הקול מן הגרון כדרך הצועק להיות נשמע למרחוק : אל תחשוך. אל תמנע הקריאה. כשופר. כהרמת קול השופר : והגד לעמי פשעם. אמור להם במה הם פושעים והוכיחם עליהם : ולבית וכו'. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון בגרון. בצואר : אל תחשוך. אל תמנע כמו ולא חשכת (בראשית כ"ב) : הרם. מלשון הרמה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קרא, צוה אליו. א. שיקרא בגרון בקול גדול. ב. אל תחשך מלקרוא שתהיה הקריאה הזאת מתמדת. ג. כשופר, שהקול הולך וחזק תמיד כן הרם קולך (גם השופר אינו רק נשיבת קול התוקע בו כן הנביא ה' דובר בו, גם השופר משמיע קול שבר, מעורר חרדה, מזכיר על התשובה). והגד לעמי פשעם הם המרדים שמרדו מצד שהם עמי שהם עבירות שבין אדם למקום. ולבית יעקב חטאתם הם החטאים שחטאו מצד שהם בית יעקב שהם עבירות שבין אדם לחברו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פשעם, חטאתם. בארתי הבדלם (א' כח. מג כה כז. מד כב). ובית יעקב מדרגה קטנה מן עמי כנ"ל (ט' ז') : (מלבי"ם באור המלות)

ב ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב ישאלוני משפטי צדק קרבת אלהים יחפצון:

כ"י ואותי יום יום ידרשון. כענין שנא' ויפתוהו צפיהם (תהלים עח) : ודעת דרכי יחפצון. חפלים לשאול הוראות לחכמים כאילו רוצים לקיימם : כגוי אשר לדה עשה וגו'. כך שואלים אותי תמיד משפט לדה ואין דעתם לקיימם וכשהן חמים ואין נענין אומרים למה למנו ולא ראית ואני

אומר הן ביום כומכם תמלאו חפץ כל חפלי לרכיכם אתם עמלים למלאו
ואף בגזל וחמס :

מצודת דוד **ואותי יום וכו'.** ר"ל והם מראים עצמן כצדיקים כי בכל יום ידרשו אותי להתפלל אלי : **ודעת.** חפצים לדעת דרכי תורתך : **כגוי וכו'.** כאלו היה גוי העושה צדקה בכל עת ולא עזב משפט אלהיו שדרכו לחקור לדעת את המשפט כן ישאלני הם משפטי צדק וחפצים להתקרב אל אלהים לדעת מצותיו ור"ל כן מראין עצמם כאלו היו חרדים על המצות אבל לא כן הוא :

מלבי"ם - באור הענין **ואותי,** זה טעם מה שצוה לו להרים ולהתמיד קריאתו, כי הם אין מכירים חטאם כלל, כי נגד המצות שבין אדם למקום **אותי יום יום ידרשון,** חושבים שיוצאים י"ח במה שדורשים אותי וחוקרים אחר המצות האלה הגם שאין עושים אותם. ונגד המצות שבין אדם לחבירו, ששרשם הוא והלכת בדרכיו, שילך בדרכי ה' ומדותיו, להיות רחום וחנון גומל חסד כמהו, הנה הם **דעת דרכי יחפצון** די להם במה שחפצים לדעת הדרכים האלה הגם שאין דורכים בהם, **כגוי אשר צדקה עשה** שהוא המצות שבין אדם למקום, **ומשפט אלהיו לא עזב,** שהוא המצות שבין אדם לחבירו, **כן ישאלוני משפטי צדק,** בין אדם לחבירו, **וקרבת אלהים יחפצון** בין אדם למקום, כאילו עשו צדקה ומשפט, ולא עברו עליהם כלל (ר"ל כי המשפט הוא מה שעושים לפי הדין הכללי, והצדק הוא מה שעושים לפני משורת הדין, ומי שעושה משפט ואינו בוגד נגד הדין עצמו, יוכל לחקור אח"כ ולשאול על משפט צדק שהוא איך יעשה לפני משורת הדין, אבל מי שעזב את המשפט עצמו גוזל וגונב וכדומה, איך ישאל על הצדק), והם כגוי אשר **משפט אלהיו לא עזב ישאלוני משפטי צדק** וכן הצדקה הוא קיום המצות שבין אדם למקום, כמו ציצית תפילין וכדומה, וקרבת אלהים היא מדרגה יותר גדולה שרוצה להיות כצדיקים הקרובים אל האלהים תמיד על ידי קדושתם ופרישתם והנה מי שעשה צדקה והוא שקיים כל המצות שבין אדם למקום אשר הוא חייב בהם, יוכל לחפוץ מדרגה זו שהיא קרבת אלהים, אבל מי שלא עשה צדקה שהם המצות המחויבות, איך יבקש פרישות וחסידות וקדושה שהיא קרבת אלהים. והם **כגוי אשר צדקה עשה קרבת אלהים יחפצון** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **צדקה, ומשפט.** עיין הבדלם (למעלה א' כז) משפט נגד חברו וצדקה נגד המקום, הצדקה בקום ועשה, והמשפט בשב ואל תעשה עול, לכן אמר צדקה עשה, ומשפט אלהיו לא עזב, וכן למעלה (נו א') שמרו משפט ועשו צדקה : משפט צדק, גדול מן משפט סתמי, משפט הנעשה עפ"י הצדק שלא תשקיף על החקים הכוללים רק על התחלפות הענין כפי המקום והזמן והנושאים, לפי הצדק בעצמו : (מלבי"ם באור המלות)

גַּ לְמָה צָמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עֵינֵינוּ וּנְפָשֵׁנוּ וְלֹא תִדְעַה הֵן בְּיוֹם צַמָּכֶם תִּמְצְאוּ
חֶפֶץ וְכָל עֲצָבֵיכֶם וְכָל תִּנְגָשׁוּ:

רַפ"י וְכָל עֲצָבֵיכֶם. זַעֲלֵי חוֹב שְׁלַכְם הַנְעַלְצִים עַל יַדְכֶם אַתֶּם נוֹגְשִׁים
אוֹתָם זִיוֹם כּוֹמֶכֶם : (רַפ"י)

מצודת דוד למה צמנו. ר"ל כאשר יצומו ואינם נענים מתרעמים עלי ויאמרו למה היתה כזאת אשר אנחנו צמנו וכאלו לא ראית להשגיח בדבר ולהסיר מעלינו ממשלת העכו"ם : ענינו וכו'. כפל הדבר במ"ש : הן ביום צומכם. ר"ל התשובה היא הן ביום צומכם וכו', כלומר כ"א מכס ידרוש וימצא דבר החפץ בו ותאותו אליו ויעסוק בו להפג ממנו צער התענית ולא שת לבו לשוב לה' : וכל עצביכם. כל עצבון התענית תלחצו להסירו מכל וכל בדברים המשמחים : (מצודת דוד)

מצודת ציון צמנו. ענין תענית : ענינו. מלשון עינוי התענית : עצביכם. מלשון עצבון. תנגשו. תלחצו ותדחקו כמו ונגש העם (לעיל ג') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למה, והם עוד באים להתוכח מדוע לא יענה ה' תפלתם, הם אומרים למה צמנו ולא ראית (הצום הוא האסיפה שיתאספו הצבור לעיין על הכלל והפרט, לתקן כל עוות ולהסיר כל מכשלה ומי שהיה יודע מאיזה עון היה מודיע אז והיו משתדלים לתקנו, והעינוי הוא מה שהיו מענים נפשם ביום ההוא מאכילה ושתיה לתקן העבר, הצום היה תיקון שלא יחטאו בעתיד, והעינוי היה תיקון חטא העבר וע"כ אמר על הצום ראית ועל העינוי תדע, כי זה הנראה לעינים וזה הנודע ללבב). משיב להם ה' הן ביום צמכם תמצאו חפץ, ר"ל הצום והעינוי הנעשה בו צריך להיות באמת ובכל לבב, וצריך שיגעול ביום ההוא כל ענינוי הבשריים מבלי יחפוץ בהם כלל, לא כן אתם, הלא אתם חפצים חפציכם גם ביום הצום, לבכם חפץ ביום ההוא כל התאות שחפץ ביום אתמול, וכל עצביכם תנגשו העצב שיש לכם ביום ההוא במה שאתם פורשים מחפצי עולם ותענוגיו, תנגשו אותם בלחץ ונגישה ובהכרח, לא ברצון טוב ונפש חפצה, והצום הוא כמשא כבד עליכם מצפים עת עברו שתוכלו לשוב אל חפציכם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צמנו. הצום הוא הקשר להשקיף על מעשה הכלל או היחיד ויען שדרך להתענות בו ביום נכלל מושג העינוי עם מושג הצום, אבל כשבאו שניהם כמו פה יכוין בצום אסיפת העם לבד, ושרשו משתתף עם צמה מנל"ה כדרך נע"ו ול"ה שהם אחים וריעים, מבעד לצמתך, יחזיק עליו צמים : (מלבי"ם באור המלות)

ז הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרף רשע לא תצומו כיום
להשמיע במרום קולכם:

רס"י לא תלמו כיום. כמספט היום לשזור לצדכם כדי שישמע קולכם
במרום :

מצודת דוד הן לריב וכו'. באמת הצום היא סיבה לכם לחטוא לריב
ולהתקוטט זה עם זה ולהכות באגרף כי הדרך להתאסף יחד בימי הצום
והאדם מצוי עם שונאו ומתקוטט עמו ובאים לידי הכאה : באגרף רשע.
כי כשמכה בה קרויה אגרף רשע : לא תצומו כיום. אינכם צמים כמשפט
יום הצום להתפלל לפני השמיע קולכם אל השמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומצה. ענין מריבה כמו וזדון יתן מצה (משלי י"ג) : באגרף.
כן יקרא היד הכפופה באצבעותיה וכן באבן או באגרף (שמות כ"א) :
במרום. בשמים הרמים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הן לריב ומצה תצומו, האסיפה שתקבצו לשם ה'
היא עליכם כנגישה ועול, אבל אם תצומו ותתאספו לריב ולמצה, או בעת
שתתאספו להכות באגרף רשע, הצום והאסיפה הזו תעשו בלב שלם
ובנפש חפצה, ושיעור הכתוב לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם,
כיום אשר לריב ולמצה תצומו, הצום שתצומו להשמיע במרום קולכם
לתפלה אל ה' האסיפה הזאת לא תדמה כהאסיפה אשר לריב ולמצה
תצומו כי האסיפה אשר תצומו ותתחברו לריב ולמצה תהיה בחפץ לב
והצום להשמיע במרום קולכם הוא עליכם כנגישה : (מלבי"ם באור הענין)

ז הַכְּזָה יְהִיָּה צוֹם אֲבַחְרֶהוּ יוֹם עֲנוֹת אָדָם נִפְשׁוֹ הֶלְכָף כְּאֶגְמוֹן רֹאשׁוֹ
וְשָׁק וְאָפֵר יִצִיעַ הֶלְזָה תִקְרָא צוֹם וַיּוֹם רָצוֹן לַיהוָה:

רס"י הלכוף. ה"א זו תמיהא כלו' שמה לכוף כאגמון ראשו אני לריב,
אגמון הוא כמין מחט כפוף ולדין בו דגים וקורין לו איי"ם זלע"ז : הלזה
תקרא לוס. ל' תמיהא לפיכך ה"א נקודה חטף פתח : (רס"י)

מצודת דוד הכזה. וכי בזה הענין ראוי להיות צום שאבחר בו וחוזר ומפרש
שהוא יום שהאדם מענה נפשו בתענית : הלכוף. האם מה שהאדם כופף
ראשו למטה בהכנעה כצמח הגומא ויציע תחתיו שק ואפר וכי לזה תקרא
לה' צום מקובל ויום רצון : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלכוף. מלשון כפיפה והשפלה : **כאגמון.** הוא הפוך מן גמא והוא שם צמח רך וכן כפה ואגמון (לעיל ט"ו) : **ושק.** יריעה עבה : **יציע.** מלשון מצע המשכב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הכזה, מוסיף לאמר וגם אם הייתם מענים בו את נפשכם באמת, וכי זה יהיה צום הנבחר לה' מה שהאדם מענה את נפשו, וכי העינוי נפש זאת יבקש ה', או גם אם יכוף ראשו כאגמון ויציע שק ואפר, הלזה תקרא צום ויום רצון לה', כאילו זה כל עיקר הצום, וזה ירצה ה' העינוי והשק והאפר, הלא המעשים החיצוניים האלה באו רק לעורר הלבבות, והם רק קליפות אל התוכיות שהם הכונות שהם רוחות ונפשות אל המעשים האלה, וזולתם הם פגרים מתים : (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּשְׁלַח רְצוּצִים חֲפָשִׁים וְכָל מוֹטָה תִּנְתְּקוּ: הלא זה צום אֲבַחְרֵהוּ פֶתַח חֲרֻצֹת רָשָׁע הַתֵּר אֲגִדּוֹת מוֹטָה וְשִׁלַּח רְצוּצִים חֲפָשִׁים וְכָל מוֹטָה תִּנְתְּקוּ:

רש"י חלוצות. ל' קיסור ואיסור : **מוטה.** הטיית משפט : **וכל מוטה תנתקו.** ת"י וכל דין מסטי תסלקון : (רש"י)

מצודת דוד הלא זה. באמת זהו ענין הצום אשר אבחר בו שיפתח ביום ההוא את קשרי הרשע ר"ל לבטל הקשר לבל יעשהו : **התר אגדות מוטה.** התר קשרי אגודות עצי העול אשר הוכנו לתת על צוארי העניים (דומה נגישת העניים ודחקם כאלו ישימו העול על צוארם) : **ושלח רצוצים חפשים.** העבדים הרצוצים ועשוקים בידך שלחם לנפשם בשנה השבעית ויהיו חפשים : **וכל מוטה.** כל עצי העול אשר שמתם על צוארם תנתקו מהם ר"ל לא תוסיפו לעשות בהם שום עבודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פתח. ענין התרה : **חרצבות.** ענין קישור ואיסור וכן אין חרצובות למותם (תהלים ע"ג) : **אגודות.** ענין דבר הקשור יחד וכן אגודת אזוב (שמות י"ב) : **מוטה.** ענין עצי העול כמו מוסרות ומוטות (ירמיה כ"ז) : **רצוצים.** ענין שבירה ונתיצה כמו הרוצצות אביונים (עמוס ד') : **חפשים.** ענין חירות כמו יצא לחפשי חנם (שמות כ"א). תנתקו. ענין העתק והסרה ממקומו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הלא זה צום אבחרהו פתח חרצבות רשע, רשע הנטמן ונסתר בחורים ומקום סתר תפתח את חוריו להוציאו החוצה, ר"ל עקר הצום הוא שבעת האסיפה יגלו הרשע של היחידים הנטמן בחורים, כי ביום הצום מי שידע דבר רשע הנעשה בסתר יגיד, וגם **התר אגדות מוטה** המוטה הוא קטן מרשע, נטיה קצת מדרך הישר והוא אינו בחרצב וכיסוי, רק אם הוא באגודה, אם רבים התאגדו והתקשרו לעשות את המוטה הזה בפרהסיא, הגם שעם היחיד אין אתה צריך לדקדק על

דבר קטן, לא כן אחר שהוא חטאת הקהל, תתיר האגודה הזאת ותסתר הקבוץ, ומבאר נגד פתח חרצובות רשע תפס משל **ושלח רצוצים חפשים**, כי בהתגלות להם מי שהוא עשוק ורצוץ ישלחוהו חפשי, ונגד התר אגודות מוטה, אומר **וכל מוטה תנתקו**: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חרצובות. רעהו בתהלות (ע"ג) שרשו לדעתי חור צב, חורים מכוסים, מענין בצבים ובכרכרות, עגלות צב, ועז"א פתח לפתוח הטמון והנסתר והמכוסה בחור: (מלבי"ם באור המלות)

ז הלא פרס לרעב לחמך ועניי מרודים תביא בית כי תראה ערם וקסיתו ומבשרך לא לתעלם:

רפ"י ועניי מרודים. נאנחים ונאנקים על כרתם כגון עניי ומרודי (איכה ג) אריד בשיחי (תהלים נה) : ומבשרך. ומקרובך : (רפ"י)

מצודת דוד הלא פרוס. באמת ביום ההוא פרוס לחמד ותן למי שהוא רעב ואין לו מה יאכל. **ועניי מרודים**. עניי הנאנחים על כי לא ימצאו מקום לחסות בו הביאם אל ביתך. **כי תראה**. כאשר תראה ערום מבלי לבוש תכסהו משלך : **ומבשרך**. לא תתכסה עצמך מקרובך לבל יראוך : (מצודת דוד)

מצודת ציון פרוס. ענין שבירה ובציעה וכן פורש אין להם (איכה ד') : **מרודים**. נאנחים ונאנקים כמו אריד בשיחי (תהלים נ"ה) : **ומבשרך**. מקרובך כמ"ש כי אחינו בשרנו הוא (בראשית ל"ז) : **תתעלם**. מלשון העלם והסתר :

מלבי"ם - באור הענין הלא, אחר שבאר תנאי הצום הלא זה צום אבחרהו, מבאר תנאי העינוי, דע כי לא בעינוי נפש חפץ ה', לא במה שאתה לא תאכל, רק במה שתתן לרעב לאכול, ומבאר במעלת הצדקה שני עניינים ומדרגות זה למעלה מזה, **א**. שתתן להעני מחסורו בלחם וכסות ובית דירה, **ב**. נגד לחם אומר **פרס לרעב לחמד** (אף שיש לך לחם שלם תפרוס חציו לעני, ושתתן לו מן הלחם שלך הנקי) ונגד הדירה אומר ועניי מרודים תביא בית, ונגד הכסות מבשרך אל תתעלם לא יהיה זה דומה אצלך כאילו אתה גוזל את בשרך על בשר חוצה לך רק כאילו נתתו על בשרך, כי כל בני אדם הם בשר אחד: (מלבי"ם באור הענין)

ח אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניה צדקה קבד והנה יאספה:

כָּשִׁי יִבְקַע כְּשָׁחַר. כעמוד השחר הזקק צענים : וארוכתך מהרה.
ורפואתך מהרה כמו אעלה ארוכה לך (ירמיה ל) : (כָּשִׁי)

מצודת דוד אז יבקע וכו'. כשתעשה כן אז יאיר אור הצלחתך כעמוד השחר הבוקע בעבים ומאיר לעולם : **וארוכתך**. רפואתך תצמח מהרה : **והלך**. הצדקה שעשית תלך לפניך להוליכך אל הגייע וכבוד ה' יאספך אל המקום אשר שם גנוזות נפשות הצדיקים : (מצודת דוד)

מצודת ציון כשחר. הוא האור המאיר בפאת המזרח עד לא יצא השמש : **וארוכתך**. ענין רפואה כמו ארוכת בת עמי (ירמיה ח') : **יאספך**. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י"ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אז יבקע כשחר אורך, היא ההצלחה הנפשית והאושר שלך, יבקע מעט מעט כשחר (וזה מדרגה קטנה נגד מה שיבאר בפסוק יו"ד, שנותן מגרעת בהצלחה זו בגי' ענינים. א שיבקע מעט מעט כי הישועה הנפשית תבא לו בהדרגה לא בפעם אחד. ב כמו שהשחר לא יבא רק בסוף הלילה כן לא תגיע ישועתו רק בזמנה בהתם החשך. ג שתהיה טבעיית כשחר שהוא טבעי) **וארוכתך מהרה תצמח** היא ארוכת הגוף וישועתו (וגם בזה אמר תצמח שתצמח לאט בהדרגה ובדרך הטבע) **והלך לפניך צדקך** מצייר כאילו צדקו ילך לפניו להכריז מעשיו וצדקותיו **וכבוד ה'** שהוא השכר **יאספנו** וילונו לאחורינו, כמי שהמספר זכיותיו הולך לפניו ונושא השכר והגמול והכבוד לאחוריו : (מלבי"ם באור הענין)

טו אַז תִּקְרָא וַיְהִי יַעֲנֵה תְּשׁוּעַ וַיֹּאמֶר הַנְּבִי אִם תִּסְיֹר מִתּוֹכָךָ מוֹטָה שְׁלַח אַצְבַּע וּדְבַר אֲוֹן:

מצודת דוד אז תקרא וכו'. כשתעשה כן אז כאשר תקרא לה' הוא ישיב לך למלא שאלתך : **תשוע וכו'**. כפל הדבר במ"ש : **הנני**. להשלים חפצך : **אם תסיר**. אם מכל וכל תסיר מתוכך את עצי העול שהכבדת על צוארי העניים : **שלח אצבע**. מוסב על אם תסיר לומר אם גם תסיר מלשלוח אצבעך אל מול פני חברך כדרך בני אדם המריבים וגם תסיר מלדבר לחברך און ודברי קנתור : (מצודת דוד)

מצודת ציון יענה. מלשון עניה ותשובה : **תשוע**. ענין צעקה כמו שועתי שמעת קולי (יונה ב') : **הנני**. הנה אני : **מוטה**. עצי העול : **און**. ענינו דבר שאינו הגון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אז תקרא, שלא בעת צרה וה' יענה וימלא משאלותיך אבל אם תשוע בעת צרה אז לא לבד שיענה כי גם יאמר הנני מוכן

להושיעך מכבר גם טרם שקראת. **אם תסיר** אומר כל השכר הזה תשיג רק ע"י סור מרע לבד וע"י שתמנע מלחטא בגי' ענינים, שהם מחשבה דבור מעשה, נגד המחשבה אמר **אם תסיר מתוכך מוטה** היינו מתוך לבבך ומצפונך תסיר כל נטיה אשר במצפונך, נגד המעשה אמר **שתסיר שלח אצבע** שאף אצבע הקל לא תשלח לרע וכ"ש כל היד, ונגד הדבור אמר **אם תסיר דבר און** מלדבר און בפה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תקרא, תשוע. המשוע צועק לישועה מן הצרה בכל מקום: **שלח מקור, ותסיר נמשך** לשתיים **אם תסיר** שליחות אצבע, **אם תסיר דבר און**: (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּתְּפֵק לְרַעַב נַפְשׁוֹ וְנָפֵשׁ נַעֲנָה תִּשְׁבִּיעַ וְזָרַח בַּחֲשֵׁךְ אֹרֶךְ וְאַפְלָתָהּ כְּצִהָרִים:

רפ"י ותפק לרעב נפשך. בתנחומי **לזרים טובים**: (רפ"י)

מצודת דוד ותפק. תוציא לרעב את רצונך הטוב לדבר דברי נחומים בעת תתן לו המאכל: **ונפש נענה.** נפש המעונה ברעב תתן לה די שבעה: **וזרח בחושך אורך.** בהיות בעולם חשכת הצרות יזרח אורך ולא תהיה נכלל עמהם: **ואפלתך.** אם תהיה לך אפלת צרה תשוב כמו הצהרים בהזרחת אור ישועה: (מצודת דוד)

מצודת ציון ותפק. ותוציא כמו זממו אל תפק (תהלים ק"מ): **נפשך.** ענין רצון כמו אם יש את נפשכם (בראשית כ"ב): **נענה.** מלשון עינוי: **וזרח.** ענין הארה: **ואפלתך.** מלשון אופל וחושך: **כצהרים.** היא עת עמידת השמש בחצי השמים: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותפק, כל ההצלחה שהזכיר עד הנה יהיה בעבור מה שיסור מרע, כמ"ש פתח חרצובות רשע וכן הצדקה שחשב שיתן לעני לחם כסות דירה הוא רק מצד שלא יתאכזר, כי המניעה הוא עבירה ונענש ע"ז. עתה אומר אבל אם מלבד המניעה מרע, תוסיף עוד לעשות טוב מאהבת הטוב בעצמו ומאהבת ה' עד **שתפק לרעב נפשך**, שחוץ מה שתתן לו מה שאתה מחויב עפ"י התורה תוציא לו גם את נפשך שתתן לו בלב שלם ונפש שמחה בשמחת המצוה בעצמך, ולא תתן לו לחמך לבד כמ"ש הלוא פרוס לרעב לחמך, כי תתן לו גם את נפשך, וגם **נפש נענה תשביע** מלבד שתשביע גופו במאכל תשביע גם נפשו ברוח נדיבה ובדברי נחומים, אז שכרך גדול יותר מאד מהקודם, שנגד מ"ש תחלה אז יבקע כשחר אורך אמר **וזרח בחשך אורך** שיזרח פתאום בפעם אחד, ולא בהגיע תור האור כשחר הבא בסוף הלילה רק גם בחשך יזרח לך אור, ומוסיף שגם **אפלתך יזרח כצהרים**, כי האפל הוא יותר מן החשך, ומ"מ יאיר באור גדול כאור

צהרים, עד שזריחת אורח לא יהיה טבעי רק השגחיי נסיי פלאיי, והנמשל שלא לבד שההצלחה הנפשיית תבקע בזמנה שהוא בסוף הלילה האפלה ככלות החיים האפלים הגשמיים עת יאיר שחר הנפשות אחר המות, כי גם בחייך יזרח לך אור גדול וישועה נפשיית ותשיג נעימות נצח גם בעולם הזה, ע"ד עולמך תראה בחיך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ותפק. מבואר בראשית ההשקפה כי זה מגביל נגד פסוקי ז' ח' ט', פרוס לרעב לחמך, אם תפק לרעב נפשך, יבקע כשחר אורח וזרח בחשך אורח. וידוע שהאופל יותר מחשך כמ"ש למעלה (ח' כב) ובכ"מ. וחז"ל אמרו הנותן פרוטה לעני וכו' והמפייסו וכו' מבואר שכוננו לדברים אלה. והמעיינן יבין דברי האגדה הזאת היטב עפ"י דברינו ואכ"מ : (מלבי"ם באור המלות)

יא וְנָחַךְ יְהוָה תָּמִיד וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעֲצָמֹתֶיךָ יִחְלִיץ וְהָיִיתָ כִּגְן רִוָּה וְכַמּוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכְזָבוּ מִימּוֹ:

כפ"י **צלחצחות.** צעת למאון וצלורת כן ת"י : יחליץ. יזיין כמו חלוצי לצא (במדבר : לח) :

מצודת דוד ונחך. המקום ינהג אותך תמיד בדרך הטוב לך : **והשביע בצחצחות נפשך.** בעת יהיה בעולם צמאון ויובש ישבע את נפשך ולא תהיה חסר מכל טובה : **ועצמותיך יחליץ.** יבריא ויחזיק את עצמותיך וזכר את העצמות לפי שהם מוסדי הגוף : **והיית.** תהיה שבע מטובה כגן השבע מן המים כי הדרך הוא להשקותה בכל עת וכמוצא מים תהיה בכל עת מושפע בטובה כמקור המוצא מים אשר המים הנוטפין אינם נפסקין : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונחך. ענין הנהגה כמו ולא נחם (שמות י"ב) : **בצחצחות.** ענין יובש וצמאון כמו שכנו צחיחה (תהלים ס"א) : **יחליץ.** יזיין כמו חלוצי צבא (במדבר ל"א) ור"ל יבריא ויחזיק : **רוה.** שביעה כמו תלמיה רוה (תהלים ס"ה) : **יכזבו.** ענין עזיבת הדבר וההפסקה כמו תהיה לי כמו אכזב (ירמיה ט"ו) :

מלבי"ם - באור הענין ונחך, ונגד שאמר אז תקרא והי יענה, אומר כי עתה לא תצטרך לקריאה כלל כי הי' ינחה אותך תמיד בלי הפסק רגע, **והשביע** האושר הנפשי יהיה גדול מאד כי ישביע נפשך בצחצחות האור הצח ומצוחצח ומדרגה היותר גדולה, ונגד שלמות הראשון שהוא שלמות הגוף אומר **ועצמותיך יחליץ** ויזיין בשיקוי וכח עד כי תהיה כגן רוה אשר הליחות השרשי ממלא את כל הצומח בו, כן עצמותיך מלאו עלומים, וההצלחה הנפשיית תדמה כמוצא מים אשר ממנו ישאבו מים בששון כן

תפיץ חכמתך לרבים : (מלבי"ם באור הענין)

וַיְבָנוּ מִמֶּנּוּ חֲרֻבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וְדוֹר תִּקְוָמָם וְקָרָא לָהֶן גְּדֵר פְּרָץ מְשֻׁבָּב וְנִתְיָבוֹת

רפ"י **מְשׁוּבָּב נְתִיבוֹת לְשָׁנָה. תִּירָגַם יוֹנָתָן מִתֵּיב רָשִׁיעִיָּא לְאוֹרֵייתָא :**
מְשׁוּבָּב. כְּמוֹ מְשֻׁבָּב : לְשָׁנָה. לִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם : (רפ"י)

מצודת דוד **ובנו ממך.** רצה לומר המעשים הטובים היוצאים ממך יבנו את חרבות העולם וכמו שהמעשים הרעים מחריבים את העולם כן הטובים יבנו החרבות : **מוסדי דור ודור.** היסודות שנפלו בימי הדורות אתה תקומם אותם במעשיך הטובים וכפל הדבר במ"ש. **וקרא לך.** כל בני העולם יקראו אותך גודר פרץ שהרי בזכות מעשיך גדרת פרצות העולם : **משובב.** אתה הוא המשיב את הנתיבות להיות מיושבות באנשים כי בהיות הערים חריבים נשמו הנתיבות ובזכותך נבנו הערים ונתיישבו הנתיבות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מוסדי.** מלשון יסוד : **גודר פרץ.** בונה כותל במקום הפרוץ והשבור כמו והגדר גדר וכו' (יחזקאל מ"ג) : **משובב.** מלשון השבה : **נתיבות.** שביל ודרך : **לשבת.** מלשון ישיבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ובנו,** אתה תתקן חרבות אשר מעולם, אמונות ודעות ומעשים נפסדים ורעים, וגם **מוסדי דור ודור תקומם,** שממך ייסדו יסודות קבועים בכל דור בדת ובאמונה ובהנהגה, **וקרא לך** נגד **ובנו חרבות עולם** אומר **כי תקרא גודר פרץ,** ונגד **מוסדי דור ודור תקומם** אומר **כי תקרא משובב נתיבות לשבת** שיהיה ישוב ע"י נתיבותיך המורים ארחות חיים : (מלבי"ם באור הענין)

וַיְבָנוּ מִמֶּנּוּ חֲרֻבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וְדוֹר תִּקְוָמָם וְקָרָא לָהֶן גְּדֵר פְּרָץ מְשֻׁבָּב וְנִתְיָבוֹת
אם תשיב משבת רגלך עשות הפציה ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יהוה מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא הפצה ודבר דבר:

מצודת דוד **אם תשיב משבת וכו'.** ר"ל אם החזקת בדרך לצאת חוץ לתחום ונזכרת שהוא שבת והשבות רגלך בעבור השבת : **עשות.** המ"ם של משבת עומדת במקום שתיים ור"ל אם תשוב מעשות חפצך אחד מן המלאכות האסורות : **ביום קדשי.** זהו השבת שקדשו המקום : **וקראת לשבת ענג.** תקרא את השבת יום עונג ר"ל יהיה מיוחד לך להתענג בו : **לקדוש ה' מכובד.** ליום השבת שקדשו המקום תקרא יום מכובד מבלי

עשות בו מלאכה של חול. **וכבדתו**. ר"ל לא בקריאת שם לבד אלא תכבדו בו ענייך : **ממצוא**. מבלי מצוא בו חפצך ר"ל שלא תעשה בו חפצך מדברים האסורים בשבת : **ודבר דבר**. ומלדבר בו דבר הנאסר בשבת כחשבונות וכיוצא : (מצודת דוד)

מצודת ציון תשיב. מלשון השבה : **חפצך**. מלשון חפץ ורצון : **עונג**. מלשון תענוג ותפנוק. **דרכיך**. ענייך וכן דרכי ספרתי (תהלים קי"ט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אם תשיב, בשבת יש שני צווים. **א**. השביתה ממלאכה. **ב**. העונג, אומר אם תעשה שני אלה לא בעבור הנאת גופך (כי המנוחה והעונג ירצהו הגוף ג"כ), רק בעבור מצות ה' לבד, על השביתה אמר **אם תשיב משבת רגלך**, אם השבה זו שתשיב רגליך ממלאכה יהיה מסבת השבת לא מחפץ לבך והנאתך. והנה במצות השבת יש שני ענינים. **א**. השביתה שהוא מצוה. **ב**. קדושת היום שקדשו ה' שיפנה בו מכל הבלי העולם, על האי אומר אם תשיב משבת רגליך מסבת השבת, על הבי' אם תשיב מעשות חפצך ביום ההוא יען שהוא יום קדשי, שמיוחד לקדושה ועבודת ה' ולא תעשה ביום הזה חפצך רק חפצים קדושים חפצי ה'. ונגד העונג אומר, **וקראת לשבת עונג**. **א**. שיהיה העונג מסבת השבת יען שהוא יום שבת. **ב**. לקדוש ה' מכבד, הכבוד יהיה בעבור הקדושה שקדש ה' יום הזה לקדושתו, ועיי' שתשמור אותו לשם ה' יהיה הכיבוד גדול מעשות דרכך שבענין המלאכה תזהר אף מהכין הדרך על יום מחר, ובענין העונג **ממצוא חפצך**, לא יהיה עונג הגוף רק נפשי, וגם תזהר בו אף מלדבר דבר של חול, רק תעסוק בו בעבודת ה' : (מלבי"ם באור הענין)

ינח אַז תתענג על יהוה והרכבתיך על (במותי) אַרְץ וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נחלת יַעֲקֹב אַבִּיךָ פִּי פִּי יְהוָה דִּבֶּר : (פ)

רש"י נחלת יעקב אביך. נחלה כלל מנחים כמה שנה' ופרלת ימה וקדמה וגו' (בראשית כח) לא כאברהם שנאמר (קס יג) הארץ אשר אתה רואה ויעקב שמר את השבת שנה' (קס לג) ויחן את פני העיר שקבע תחומין עם למדומי חמה כך פי' ר' שמשון : (רש"י)

מצודת דוד אז תתענג על ה'. כשתעשה כן אז ישפיע לך טובה הרבה ותתענג על ה' ור"ל לא תתענג לעדון הגוף כ"א להעמיד הגוף במצב הראוי להשכיל בתורת ה' : **והרכבתיך**. ר"ל תהיה ברום המעלה והממשלה : **והאכלתיך**. ר"ל לך תהיה הארץ אשר הנחלתי ליעקב אביך ואמר יעקב לפי שלו ולבניו נתנה הנחלה ולא לישמעאל בן אברהם ולא לעשו בן יצחק וכן נאמר ויעמידה ליעקב לחוק וכו' לאמר לך אתן את ארץ כנען (תהלים

קה) : **כי פי ה' דבר**. וכיון שהוא דבר יקיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון והרכבתיך. מלשון רכיבה והתנשאות : **במותי**. ענין גובה כמו על במתי עב (לעיל י"ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אז **תתענג על ה'** יהיה העונג שתמצא, בעבור ה' עונג רוחני נפשיי אלהי, עד שתרכב על במתי ארץ ותתעלה מכל ענינים החומרים, ותאכל נחלת יעקב, שהבטיחו ה' במראה הסולם על שתהיה הארץ נכנעת לרגליו ורגל זרעו, כמו שבארתי שם : (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-נט

א הן לא קצרה יד יהוה מהושיע ולא כבדה אֲזֵנוּ מְשֻׁמֵעַ:

רפ"י הן לא קצרה. את אשר לא נוסעתם לא מקולך ידו הוא : (רפ"י)

מצודת דוד הן לא קצרה. אמר לא בעבור שקצרה ידו ולא יוכל להושיע ולא בעבור שכבדה אֲזֵנוּ מְשֻׁמֵעַ קול צעקתכם מצרת האויב : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הן, בל תחשוב שה' מונע מהושיע לכם מפני חסרון היכולת כי לא קצרה יד ה' מהושיע וכן לא תוכל לומר שמונע מהושיע מפני חסרון הידיעה וההשגחה בצעריכם, כי לא כבדה אֲזֵנוּ מְשֻׁמֵעַ, אך מה היא הסבה שאינו מושיע אתכם, אין זאת. (מלבי"ם באור הענין)

ב כי אם עֹנֵתֵיכֶם הִיוּ מִבְּדָלִים בֵּינְכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְחַטְאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִקָּמָם מְשֻׁמֵעַ:

רפ"י הסתירו פנים. גרמו לכם שהסתיר פניו מכם : (רפ"י)

מצודת דוד כי אם. רק העונות שעשיתם הם המבדילים ביניכם לבין אלהיכם ולכן לא יפנה אליכם : **הסתירו**. הם גרמו להסתיר פני המקום מכם לבל שמוע צעקתכם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **כי אם עונותיכם שהם הבדילו בינכם לבין אלהיכם** **וחטאתיכם**, העון הוא בסבת הכפירה וההכחשה וזה היה קיר מבדיל לגמרי עד שא"א שיתקרב ה' אליכם מפני החומה הזאת המבדלת ביניכם, עד שההבדל הזה מונע הקורבה משני הצדדים, בין מצד האל, בין מצד האדם, אחר שמכחיש את ה' וכופר בתורתו, ועז"א ביניכם לבין אלהיכם, אבל החטאים הם מה שאדם חוטא מצד התאוה לא מצד הכפירה, וזה אינו מבדיל בין האדם ובין ה', רק שהם מסתירים פני ה' בל ישמע צעקתם, (וזה מגביל, הן לא קצרה יד ה' כי אם עונותיכם היו מבדילים, ועל ידם אינו ביכולת להושיע אתכם כי קיר מבדיל ביניכם, ולא כבדה אזנו כי אם חטאתיכם הסתירו פנים): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עונותיכם, וחטאתיכם, עי' הבדלם (א' ד')**: (מלבי"ם באור המלות)

לְשׁוֹנְכֶם **כִּי כְּפִיכֶם נִגְאָלוּ בְּדָם וְאַצְבְּעוֹתֵיכֶם בְּעוֹן שְׁפָתוֹתֵיכֶם דִּבְרוּ שֶׁקֶר**
עוֹלָה **תְּהַגֶּה:**

רס"י **נגאלו. לשון טינוף וכן לחם מגואל (מלאכי א'): (רס"י)**

מצודת דוד **נגאלו בדם. מטונפים ומלוכלכים בדם נקי אשר שפכתם : בעון. נגאלו בעון כי תכתבו בהן דברי און ומרמה : (מצודת דוד)**

מצודת ציון **נגאלו. ענין טינוף ולכלוך כמו לחם מגואל (מלאכי א'): תהגה. תדבר כמו ולשוני תהגה (תהלים ל"ה) : (מצודת ציון)**

מלבי"ם - באור הענין **כי כפיכם**, (עונות שבין אדם לחברו) הכף מציין כל היד נגואלה בשפיכות דם, **והאצבע** האצבעות שהם עוסקים במלאכות הדקות ומיוחדות ור"ל פרטי הפעולות ואיכות גמר מעשיהם מורה שנעשו בעון. כי עון מציין המזיד והכפירה שעושה מעשהו בשאט נפש. **שפתותיכם**, (נגד בין אדם למקום) **שפתותיכם דברו שקר** אמונות כוזבות ודעות שקריות, ולא לבד שתדברו כן מן השפה ולחוץ, כי גם **לשוניכם עולה תהגה**, כי תהגו ותחשבו על הדעות הנפסדות עפ"י חקי ההגיון ותחזקו אותם על ידי מופתים הגיונים מתעים: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **כפיכם אצבעותיכם. אצבע פורט יותר מן הכף, ועמ"ש בפ"י תהלות (קמד א) : שפתותיכם, לשונכם, בארתי כ"פ כי שפה מציינת הדבור החיצוני, ולשון מציין דבור הפנימי, ולכן נסמך אליו הגה ומחשבה בכ"מ. הוות תחשוב לשונך, לשון למודים, לשון תרמית, לשוני אם יהגה רמיה, וכדומה : (מלבי"ם באור המלות)**

גד אין קרא בצדק ואין נשפט באמונה בטוח על תהו ודבר שוא הרו
עמל והוליד און:

מצודת דוד אין קורא בצדק. אין מי קורא לה' בצדק ובכוונת הלב : ואין
נשפט באמונה. כי הדיינין מעוותים את המשפט : בטוח על תהו. כל
אחד בוטח על תהו כי כאשר יבטח מי לחברו לא יקיים ההבטחה : ודבר
שוא. כל אחד מדבר שוא : הרו עמל. מדמה המחשבה להריון והמעשה
ללידה ור"ל לא בהזדמן עשה און כי אם חשב עליה מתחילה לעשותה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון תהו. דבר שאין בו ממש : הרו. מלשון הריון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אין, (גם לא נמצא מוכיח ומורה) אין קרא בצדק
להוכיח בדברים שבין אדם לחברו, ואין נשפט ומתוכח על האמונה נגד
המקום. בטוח נמצא אצל הכופרים האלה שתי כתות. (הכת האחת)
הבלתי חוקרים ומתפלספים כלל, ואינם מיסדים דברי כפירתם על
ראיות ומופתים פילוסופיים, רק בטוח על תהו ודבר שוא, דוברים שוא
על בטחון של תהו, עד שאין ממש לא בהדברים עצמם, ולא בהיסוד
שעליו יסמכו דבריהם. (הכת השנית) החוקרת ומתפלספת מניחים
הקדמות מתעות ויולידו מהם תולדות כוזביות, ועליהם אומר הרה עמל,
שהם ההקדמות וההיקשים המופתים, וילד שקר היא התולדה היוצאת
להם מעיונם הכוזב, להכחיש מציאות ה' או השגחתו או שכר ועונש
וכדומה (מלבי"ם): באור הענין

מלבי"ם - באור המלות בצדק, באמונה. הבדלם בארתי למעלה (א' כו) :
תהו, ושוא, מציין דברים שאין בהם ממש. והרה, וילד, מציין שמירת
הדבר ורב המחשב בו (מלבי"ם): באור המלות

גה ביצי צפעוני בקעו וקורי עכביש יארגו האכל מביציהם ימות
והזורה תבקע אפעה:

רס"י כפעוני. מין נחש רע : בקעו. איסקלורס"ט זלע"ז כלומר מעשים
מכוערי' שאינם לטובתם עשו : וקורי עכביש. איריני"ש זלע"ז וקורי
אורטור"ש זלע"ז, קורי הם כלי האורג שהסתי מוסך בהן, ומנחם חזרו
במחברת קורות ע"ש שהעכביש מיסך אריגותיו בקורות : והזורה. ת"י
משחנן לשון חימום שקורין זלע"ז קובי"ר המחממן יולא מהן כשהוא
מבקע הקליפה, ועיקר לשון והזורה לשון עינור הוא להוליא הזלוע בתוכו

כמו ויזר את הגזה (סופטים ו) ועילורו של זה הוא חימומו : אפעה. מין נחש שהוא רע כך לא יסתלמו במעשיהם אלא רעה: (רפ"י)

מצודת דוד **ביצי צפעוני בקעו.** ר"ל כמו הביצים האלה שעד לא נתבקעו עדיין אין המזיק בעולם וכאשר יתבקעו אז תצא הצפעון ובא המזיק כן הם חושבים רע בקרבם ואח"כ יעשוהו ויזיקו לבני אדם : **וקורי עכביש יארגו.** ר"ל אין תועלת וקיום והעמדה במעשיהם כמו שאין תועלת וקיום ביריעות העכביש : **האוכל מביציהם ימות.** האוכל מביצי הצפעון ימות ר"ל המתחבר עמהם עוד הרעה טמונה בקרבם ישיגהו המיתה והאבדון : **הזורה.** הממעך אותם להוציא הבלוע הנה מן הבקע תצא אפעה ותזיקנו ור"ל וכן המתגרה בו להראות קלונו יפול ברעה ואין תקנה אלא ללכת מנגד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צפעוני.** שם מין נחש רע : **וקורי עכביש.** אריגת השממית קורא בלשון קורי על שמיסך אריגותיו בקורות הבית : **והזורה.** ענין מעור להוציא הבלוע וכן כי רגל תזורה (איוב לט) והוא מלשון ויזר את הגיזה (שופטים ו) : **אפעה.** הוא הצפעון ובשתי השמות נקרא : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ביצי, ממשיל התולדה אשר תבקע ותולד ע"י התפלסופם **לביצי צפעוני.** וההקדמות וההיקשים והמשפטים שבהם ישתמשו להוציא את התולדה, **לאורגים קורי עכביש,** כי כן יארוג מושג על מושג משפט אל משפט היקש אל היקש, עד יוציא בסוף התולדה אבל החוטים האלה שמהם ארגו את המופת הם חוטי קורי עכביש שתוציא העכביש מגופה, עד שמציאות החוטים האלה מקורם בעצם העכביש בעצמו, כן כל ההנחות וההקדמות שהניחו אין להם יסוד רק בעצם המתפלסף עצמו, אשר בדה שקרים וכזבים וענינים שאין להם מציאות בעצמם, רק בכח דמיונו. **האכל,** (הדלתות מגבילים) נגד ביצי צפעוני בקעו, אומר **האכל מביציהם ימות,** ר"ל מי שלוקח התולדות האלה שהוציאו בחקירותיהם ואוכל מהם שמשמש בהם לעשות כהוראתם ימות מיתת הנפש, **והזורה** מי שאינו אוכל מן הביצים, רק מניח אותם תחת עוף שיתחממו ויצאו מהם אפרוחים, והוא מי שאינו עושה ובלתי מתנהג על פי התולדות האלה, רק שלוקח אותם להקדמות אל עיונים אחרים אז **תבקע אפעה** המזקת לרבים, כי בזה הצד התולדות האלה עוד יולידו תולדות אשר יתעו את הרבים וימיתו אותם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **והזורה.** ורעהו ותשכח כי רגל תזוריה (איוב לט יט) : (מלבי"ם באור המלות)

וְקוֹרֵיהֶם לֹא יְהִיוּ לְבָגָד וְלֹא יִתְכַסּוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂי אָוֶן וּפְעֵל בְּכַפְיָהֶם חָמָס

מצודת דוד **קוריהם**. ר"ל כמו שאין ראוי לעשות בגד מיריעות העכביש כן אין קיום למעשיהם : **ולא יתכסו**. לפי שהמשיל מעשיהם לקורי עכביש אמר לשון כסוי הנופל ביריעה ור"ל אין העמדה למעשיהם : **ופעל חמס**. מעשה עושק וגזל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קוריהם**. אריגת השממית המחובר בקירות : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **קוריהם**, (נגד **קורי עכביש יארוגו**) , ר"ל בל תאמר כי הגם שהתולדה שהוליד מן ההקדמות הם שקר מ"מ ההקדמות ודרכי ההגיון וההיקשים, שעל פיהם ארג וטוה את הבגד וחבר התולדות הם אמתיים, ונוכל לקחת אותם לבנות על פיהם בגד טוב, ולהביא מהם מופתים על האמונה האמתית, כאשר קרה בהרבה מופתי הפילוסופים שהגם שהולידו מהם תולדות כוזבות מפני שלא השתמשו היטב בהקדמות ודרכי המופת, מכל מקום ההקדמות מועילות לעיון אל ענינים אמתיים, **כי גם קוריהם לא יהיו לבגד**, כי הם מופתי הדמיון לא מופתי השכל. וגם בל תאמר שעכ"פ הם בעצמם יש להם כסות עינים, שנוכל לאמר שטעו בשכלם וחקירתם, כי גם הם עצמם **לא יתכסו במעשיהם**, כי הכל רואים שלא היה מקום לטעות כלל, וכי הכל מרמה וזיוף, (עד פה דבר מענין כפירתם נגד המקום, עתה יתחיל לחשוב חטאיהם בין אדם לחברו). **מעשיהם** בל תאמר שעכ"פ מחזיקים בדת הפילוסופים ובטוב מדותיהם בין אדם לאדם, שיסדו להם בזה דתות שכליות ונימוסים מחוכמים, **כי מעשיהם מעשי און** וכח איש את רעהו חיים בלעו. **ופעל** גם העסק שהם מתעסקים בו הוא **חמס** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מעשי, ופעל**. בארתי למעלה (ה' יב) פועל הוא העסק, ומעשה הוא גמר הדבר : (מלבי"ם באור המלות)

און רגליהם לרע ירצו וימהרו לשפך דם נקי מחשבותיהם מחשבות און שד ושבר : **במסלותם**

מצודת דוד **לרע ירוצו**. ברדיפה ילכו לעשות רע : **במסלותם**. במקום שהם הולכים ימצא שם שוד ושבר כי הם יעשו אותם בדרכיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ירוצו**. מל' ריצה ורדיפה : **שוד**. מלשון שדידה וגזלה : **במסלותם**. מלשון מסילה ודרך : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **רגליהם**, ר"ל כבר שב אצלם ההרגל לטבע עד שרגליהם עצמם ירוצו לרע מרוב ההרגל, **וימהרו** וחוף מזריזות ההליכה אל מקום הרצח ימהרו לשפוך דם שהוא הרצח עצמו, כי לפעמים ימהר

אל הרע ובבא לעשותה מתנחם ושוקל תחלה אם לעשות אם לחדול, אבל הם מבלי חקור דבר ממהרים לשפוך דם נקי, ולא תאמר שאין מחשבותיהם מסכימים אל הרצת אומר גם **מחשבותיהם מחשבות און**, עד **ששד ושבר במסלותם** של המחשבות האלה, כאלו המחשב שלהם סלל לעצמו מסלה כבושה אל השוד ושבר אשר עליו יסובב הרעיון וילך הכח המחשבי תמיד: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות במסלותם, הכינוי מוסב על המחשבות, וההבדל בין מסלה, דרך ארח, מעגל, נתיב, מבואר בספר זה (ב' ג. ג' י"ב, כו ז'). למ"ד יא. לה ח'. מ"ם ג'. מב טו. מג טז. מט יא. נז יד): (מלבי"ם באור המלות)

לַחַד דְּרֹךְ שְׁלוֹם לֹא יִדְעוּ וְאִין מְשַׁפֵּט בְּמַעְגְלוֹתֵם נְתִיבוֹתֵיהֶם עֲקָשׁוּ לָהֶם כֹּל דְּרֹךְ בָּהּ לֹא יִדַע שְׁלוֹם:

רס"י ואין משפט במעגלותם. כלומר אין במעגל דרכיהם דבר נשפט באמת כמשפטו. נתיבותיהם עקשו להם. הם העוו את דרכם לעלמם: (רס"י)

מצודת דוד לא ידעו. אינם מכירים דרך שלום כי בכל מקום שהולכים אין למו שלום בסבתם. **ואין משפט.** אין במעגל דרכיהם דבר העשוי במשפט וביושר: **נתיבותיהם.** הנתיבות שהולכים בהם העוו אותם לצורך עצמם ר"ל עשו אותם מעוקל ומעוקם למען יכשלו שם בני אדם ויהיו להם לשלל: **כל דורך בה.** כל הפוסע בזו הדרך לא ידע מן השלום כי השודדים יצפנו שמה לשלול שלל: (מצודת דוד)

מצודת ציון במעגלותם. ענין שביל ודרך כמו מעגל צדיק תפלס (לעיל כו): **נתיבותיהם.** מלשון נתיב ודרך: **עקשו.** ענין עקום ומעוקל: **להם.** לעצמם: **דורך.** מלשון דריכה והלוך: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין דרך, הדרך הוא הדרך הגדול הקבוע לרבים, והרבים שיש להם משפט ונימוס דורכים **דרך השלום**, הנהגה כוללת ונימוס שומר השלום בין הקיבוץ שלא יעשוקו איש את אחיו, את הדרך הכללי הזה לא ידעו. והנה המעגל הוא הדרך הסבובי, והנה גם חברת הרוצחים והגנבים הגם שאין שומרים את הדרך הגדול הקבוע לרבים, שאין שומרים הנימוסים הכוללים, כי הם הולכים במעגל סבובי נוטה מן הדרך הכולל הישר, מכל מקום יש להם משפט ביניהם, כי גם עדת הרוצחים והשוללים יהיו ביניהם איזה נימוס והנהגה אשר ישמרו את היושר בין עדתם, ויש להם משפט במעגל הזה שהם הולכים עליו. איך יחלקו השלל, איך תהיה השותפות ביניהם וכדומה, אבל הם **אין משפט גם במעגל שלהם**, שעדת השוללים והגנבים לא ישמרו היושר גם בין עדתם איש לאחיו, ולא זאת לבד כי גם **נתיבותיהם עקשו להם** הנתיב

הוא שביל היחיד, כי גם כל יחיד בפ"ע אין לו נתיב לעצמו עד **שכל דרך**
בה בנתיב הבודד לעצמו **לא ידע שלום**, שכי"א עוכר שארו ומשחית את
ביתו ואת עצמו: (מלבי"ם באור הענין)

טו על כן רחק משפט ממנו ולא תשיגנו צדקה נקיה לאור והנה חשך
לנגהות באפלות נהלה:

רפ"י רחק משפט ממנו. שהיינו לועקים חמס מאויבינו ואין הקב"ה
שופט לנקום נקמה. ולא תשיגנו לדיקה. הנחמות הטובות שהבטיחנו אין
משיגות אותנו לבוא: לנהוגות. נקוה וזאפלו' נהלך: (רפ"י)

מצודת דוד על כן. בעבור זה רחק משפט שאין המקום שופט משפטנו
לקחת נקם מיד העכו"ם. **ולא תשיגנו צדקה**. הצדקה שהבטיח לנו
המקום לא השיגו אותנו: **נקוה לאור**. ר"ל אנו מקוים לישועה ובא עוד
צרה: **לנהוגות**. אנו מקוים לנהוגות ולא כן הוא כי נהלך בחושך והוא
כפל ענין במ"ש: (מצודת דוד)

מצודת ציון תשיגנו. ענין קריבה: **לנהוגות**. מלשון נוגה והארה כמו מנוגה
נגדו (תהלים יח): **באפלות**. מלשון אופל וחושך: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על כן רחק משפט ממנו, הגמול שישלם ה' לפי
המעשה והזכות נקרא משפט, ואשר יתן ה' מצד החסד נקרא צדקה,
אומר המשפט הבא לפי הזכות רחוק מאתנו כי אין לנו זכות. **והצדקה**
הגם שהיא אינה נגבלת לפי מעשי האדם, ואינה עומדת מנגדו להיות
נערכה לפי מעשיו ולא שייך בה שהיא רחוק מאתנו כי היא רודפת אחר
האדם גם בהיותו בלתי ראוי, אבל **לא תשיגנו צדקה** הגם שהיא רודפת
אחרינו לא תוכל להשיג אותנו כי אנו בורחים ממנה ואין אנו רוצים
לשבת בצילה כלל. **נקוה לאור** הישועה **והנה חשך**, והנה נקוה עכ"פ
לנהוגות שהוא נוגה הירח והכוכבים שזה נמצא גם בעת שהוא לילה
וחשך, אבל **באפלות נהלך**, כי נעשה אופל עד שאין אור כלל כי אופל גרע
מחשך: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות משפט, צדקה. בארתי הבדלם למעלה (א' כו):
לאור, לנהוגות, בארתי (ט' א') כי אור הוא אור המאיר מעצמו כמו אור
השמש, ונגה הוא הצהר היוצא מגוף שאין לו אור מעצמו רק מקבל אור
מזולתו, ומפלשו באור חוזר. כמו הירח שמקבל אור מהשמש. וכן ביאר
החזה עצמו ענין הנוגה אשר ראה במרכבה (יחזקאל א' כח) כמראה
הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם הוא מראה הנוגה סביב, והקשת הוא
רק אור מתפלש על האדים מן אור השמש לא אור עצמי. ובעת יעדר אור

השמש ויסתתר תחת האופק אז תשת חשך ויהי לילה, הגם שיאיר הירח, וימצא נגה, כי הנגה יצוייר גם בעת החשך, כי חשך הוא רק מניעת האור. אבל האופל הוא אם לא יש גם נוגה הירח במציאות (כני"ל ח' כב). ובזה המליצה פה מסודרת מאד שאחר שהיה חשך תחת האור המקוה, קוה לנגוהות שזה יהיה גם בחשך אבל בא אופל, וכן (עמוס ה' כ') הלא חשך יום ה' ולא אור, ואפל ולא נגה לו: (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּגְשָׁשָׁה כַּעֲוָרִים קִיר וְכָאִין עֵינַיִם נִגְשָׁשָׁה כְּשִׁלְנוּ בַצְּהָרִים כְּנִשְׁף בְּאֲשָׁמַיִם

רס"י **באשמנים.** מנחם פתר לשון מחשכי' ורוב הפותרי' מודים לו אבל דונק פתר בו לשון סומן והאל"ף נוסף בו כמו אל"ף שבאחותי (איוב יג) ושבאכזב (ירמיה טו) ודרך האחרים (במדבר כא) אף כאן זין האשמני' זין החיים השמני' אנחנו כמתים וי"ת לשון מסגר איתאחד באפנא כמה לאחידין קבריא צאפי מיתיא : (רס"י)

מצודת דוד **נגששה.** בעבור החושך נמשש הכותל ללכת אצלה כדרך העורים והוא ענין מליצה לומר שגבר עלינו חשכת הצרות : **וכאין עינים.** כמו שממשש מי שאין לו עינים כן נמשש אנו וכפל הדבר במ"ש : **כשלנו בצהרים.** בעת הצהרים כשלנו באבני מכשול כמו שהדרך להכשל בחשכת הלילה ר"ל אף שיש שלום בעולם אנו יושבים בצער ובחרדה : **באשמנים.** כאלו אנו שוכנים בקברים השוממים כמו המתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נגששה.** ענין משוש והנגיעה בדבר ואין לו דמיון במקרא ובדו"ל בזמן שהספינה גוששת (גיטין ז) : **קיר.** כותל : **בצהרים.** הוא חצי היום : **כנשף.** ענינו חשכת הלילה כמו ויקומו בנשף (מ"ב ז) : **באשמנים.** בקברים השוממים כמו תאשם שמרון (הושע יד) והנון נוספת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **נגששה כעורים קיר,** שחוץ ממה שהוא אופל וחשך, גם אנחנו עורים מראות, ר"ל שחסר אור הישועה ושפע אלהית ממעל, וגם אנחנו אין אנו מוכנים לקבל את האור הזה גם לו היה במציאות. **וכאין עינים נגששה** העור עורו עיניו, והאין עינים לא היו לו עינים מימיו, העור יכיר לגשש מבואות העיר שראה אותם טרם נתעורר, אבל האין עינים לא יכיר זאת, לכן מוסיף שאנחנו דומים כאילו לא היה לנו עינים מעולם, והנה העור ההולך ביום יראה לו אחר את הדרך אבל אנחנו **כשלנו בצהרים כנשף** ולא היה מי שיראה לנו הדרך עד שאנחנו שוכבים **באשמנים כמתים,** מבלי לזוז ממקומנו : (מלבי"ם באור הענין)

יֵאָרְךָ נְהַמָּה כְּדָבָרִים כָּלֵנוּ וְכִיּוֹנִים הִגָּה נְהַגָּה נְקִיָּה לְמִשְׁפָּט וְאִין לִישׁוּעָה
רְחִיקָה מִמֶּנּוּ:

רש"י הגה. נהגה. לשון יללה : (רש"י)

מצודת דוד נהמה. מרוב הצרות נהמה כולנו כדובים וכיונים המהגים :
נקוה למשפט. שיעשה משפט בהעכו"ם לנקום נקמתינו : ואין. אין
משפט : לישועה. נקוה לישועה והנה רחקה ממנו ולא באה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נהמה. מלשון המייה : כדובים. שם חיה : הגה נהגה. ענין
צפצוף היונים כמו אהגה כיונה (לעיל לח) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין נהמה, הדלתות מגבילים, נהמה כדבים כלנו נקוה
למשפט ואין, וכיונים הגה נהגה נקוה לישועה רחקה ממנו, תחלה נהמה
כדוב הבא בחזק ובכח, וכן נקוה למשפט ע"פ הדין ביד חזקה שנדמה
שאנו ראויים מצד מעשינו, אבל המשפט אין, כי אין לנו מעשים. אח"כ
כיונים המצפצפים בקול ענות חלושה הגה נהגה ונקוה לישועה מצד
החסד, והנה הישועה ישנה במציאות כי ה' הוא רב להושיע אבל היא
רחוקה ממנו, מפני רוע מעשינו כמו שיבאר : (מלבי"ם באור הענין)

יֵבֶר כִּי רַבּוּ פְּשָׁעֵינוּ נִגְדָךְ וְחַטָּאוֹתֵינוּ עָנְתָה בָנוּ כִּי פְּשָׁעֵינוּ אֲתָנוּ
וְעֹנֹתֵינוּ:

מצודת דוד כי רבו. מה שפשענו נגדך רבו מאד : וחטאתינו. כ"א
מהחטאים העידה בנו לקטרג עלינו : אתנו. ר"ל עדיין לא עזבנום :
ידענום. ידועים הם לנו ומכירים בהם ולא בלא דעת עשינו אותם : (מצודת
דוד)

מצודת ציון ענתה. העידה כמו לא תענה (שמות כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי רבו פשעינו נגדך, הם המרדדים שמרדנו נגד ה'
במצות שבין אדם למקום, וגם חטאתינו אשר ענתה בנו בעצמינו הם
החטאים שחטאנו איש נגד רעהו. גזל ועשק וכדומה, ולא לבד שחטאנו
בעבר כי גם פשעינו עדין אתנו כי עוד לא שבנו מפשעינו, וגם עונותינו
(העונות הם הבאים ע"י טעות השכל והכחשה וכפירה). ידענום, שעוד
ידענו והכרנו בס, כי אנו מחזיקים עוד בידיעתינו עתה בדעות הכוזבות
והכפירות כמו מקודם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פשעינו, חטאתינו, עונותינו. עיין הבדלם למעלה

(א' כח) : ענתה בנו וכו' כדברים האלה למעלה (ג' ט') : (מלבי"ם באור המלות)

גיַּפְשַׁע וְכַחַשׁ בִּיהוָה וְנִסּוֹג מֵאַחַר אֱלֹהֵינוּ דָּבַר עֹשֶׂק וְסָרָה הָרוּ וְהָגוּ
מִלֵּב דְּבַר שִׁקְרָה

כ"י דבר עשק. כמו לדבר עשק : הורו והוגו. לירות ולהוליא הורו לשון ירה זים (שמות טו) ד"א הורו והוגו הרב והתלמיד שם המקור (סא"א) והוגו כאשר הוגה מן המסילה (שמואל ב כ) הגו סיגים מכסף (משלי כה) : (כ"י)

מצודת דוד פשוע. דרכנו לפשוע בה' ולכחש בהשגחתו ולחזור לאחור מאחר אלהינו לבל נקבל מצותיו : **דבר עושק**. ולדבר דברי עושק וסרה : **הורו והוגו**. כ"א מורה ומלמד ומוציא מלב דברי שקר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונסוג. מענין החזרה לאחור כמו הנסוגים מאחרי ה' (צפניה א) : **וסרה**. ענין עוות ומרד כמו כי דבר סרה (דברים יג) : **הרו**. מלשון הוראה ולימוד : **והגו**. ענין הוצאה כמו הגו רשע (משלי כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פשע, מבאר נגד מ"ש כי רבו פשעינו נגדך שהוא עבירות שבין אדם למקום הנה **פשע וכחש בה'**, היה בו פשיעה ומרד וגם הכחשה וכפירה בה', שמלבד שמרדו בו, כחשו ג"כ בו, **ונסוג מאחר אלהינו**, ה' מורה מצד שהוא בורא העולם, ואלהינו מורה על זה הצד שהוא משגיח עלינו וגומל ומעניש. שלא לבד שכחשו את ה' כי כפרו גם בהשגחה ובשכר ועונש, (הגם שלרוב יירא החוטא לכל הפחות מעונשי ה') : **דבר עשק**, עתה מבאר נגד מ"ש **וחטאתינו ענתה בנו**, שהוא עבירות שבין אדם לחברו, אומר שעשקו וגזלו בפרהסיא עד שהתפארו בו והיה להם לתפארת שעז"א **ענתה בנו**, שאנחנו עצמנו מעידים ומגידים החטאים האלה, כי כ"כ אנו מתפארים בחטאים האלה עד שבעת שלא עשק ולא בא לידו גזל ורצח ימציא לעצמו ספור כזה בשקר להתפאר בו שעשק, וז"ש **לדבר עשק וסרה הרו והגו מלב דברי שקר**, כי הגם שהוצרך להרות ולהמציא דבר שקר בדוי מלבו, ימציאנו, בלבד שיוכל לדבר עושק וסרה ולהתפאר בו, עד שיתפאר בעושק שבדה מלבו ולא עשהו כלל, מיוקר וחשיבות מעשים האלה בעיניהם : (מלבי"ם באור הענין)

ידַּי וְהִסֵּג אַחֲרָיו מִשְׁפָּט וְצִדְקָה מִרְחוֹק תַּעֲמֵד כִּי כָשְׁלָה בְּרָחוֹב אֶמֶת
וְנִכְחָה לֹא תֹכַל לְבֹא :

רפ"י והוסג אחר משפט. נקמתינו מאויזינו שהיא תלויה בהקצ"ה ולדקתו עומדת מרחוק למה כי כשלה אמת ברחובותינו וכיון שהאמת כשלה מארץ אף משמי' אין הלדק והמשפט באין : (רפ"י)

מצודת דוד והוסג. ובעבור זה המשפט הראוי לעשות באומות הוסג אחר ולא נעשה והצדקה שהבטיח לנו המקום תעמוד מרחוק ולא באה : **כי כשלה**. על כי האמת נכשלה ונחלשה ברחוב במקום פרסום רב לכן לא תוכל לבוא מן השמים דבר נכוחה הוא המשפט להאומות וצדקה לנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון והוסג. ענין החזרה לאחור : **כשלה**. ענין תשות וחלישות הכח כמו והיה הנכשל בהם (זכריה יב) : **ונכחה**. ענין דבר יושר וראוי כמו בארץ נכוחות יעול (לעיל כו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והסג אחר משפט וצדקה מרחוק תעמד, המשפט הוא בין אדם לחבירו, והצדקה היא בין אדם למקום, המשפט טבע האדם נוטה אליו כי השכל יחייב אותו, והמליצה תציירהו כאילו הוא נמצא תמיד אצל בני אדם, ועתה הוסג אחר והלך לו מהם. והצדקה אין טבע האדם נוטה אליה, ואינה נמצאת אצל האדם בטבע, וצריך שהאדם יקרא לה שתבא אליו, ועתה מרחוק תעמוד, (כי לא נסוגה אחר, כי לא היתה עדיין אצלם כלל, כי היא אינה באה מעצמה), ומצייר כי המשפט הולך לפני הצדקה, ששמירת המשפט השכלי קודם בטבע לשמירת הדת האלהית, ואחר שהמשפט נסוג אחר מהם, הגם שכבר היה אצלם, ממילא הצדקה תעמוד ותשאר על מקומה מרחוק, **כי כשלה**, הדלתות מגבילות, **והסג אחר משפט כי כשלה ברחוב אמת, וצדקה מרחוק תעמד כי נכחה לא תוכל לבא**. ומשפט יסודותיו בנויים על אדני האמת, שאם אין אמת אין אפשריות למשפט, שאם הבע"ד יסקרו, העדים יכזבו, והשופטים בשקר יכון כסאם, איך יעשה משפט, ואחר שהאמת נכשלה ונפלה ברחוב, (ר"ל הגם שאין דרך האמת להכשל במקום הרחוב ששם ימצאו אנשים מחזיקים בו, כי במקום אסיפת האנשים יתברר האמת תמיד) כי השקר מושל בפרהסיא, לכן הוסג אחר משפט, ונכוחה הוא מה שיגביל האדם דרכו נוכח דרך ה' שזה שורש המצות שבין אדם למקום שיתקדש יען שקדוש הוא ה', ולכן הצדקה תעמוד מרחוק יען כי לא תוכל לבא הנכחה, שהוא תנאי הצדקה, שלא תכון הצדקה שהם מצות שבין אדם למקום אם לא ע"י הנכוחה שהיא שיגביל דרכיו נגד דרכי ה' לעזוב עניניו הבשריים, ולהנהיגם תחת הנהגה גבוהה אלהית, אולם אחר שכשל ברחוב אמת, איך תבא הנכוחה, הלא האמת נמצא עם האדם בטבע, ואם הוא נכשל איך יגביל דרכיו נגד ה' שזה אין טבעי, וצריך שתבא אליו מבחוץ ע"י לימוד וקבלה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נכחה. יש הבדל בין ישר לנכח, ישר מציין הקו הישר

ההנדסי שאינו נוטה בלכתו רק הולך על מרחק שוה, והוא הקו היותר קצר בין שתי נקודות מונחות. ונכח מציין דבר המגביל נגד דבר אחר, ומורה מלת נכח שהגבלה הזאת היא מכוונת. ולפי"ז בדברים ההגיונים, תציין ישרה, הדרך הישר בטבע האדם, דבר שאינו נוטה מן האמתיות שהשגנו ע"י החוש והבחינה. ונכחה, מציין הדבר המגביל נגד האלהים, אשר הגבלה זו לא נודע בחוש רק בשכל, ועז"א כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, (משלי ה'), ותבין זה ע"פ ההבדל המבואר אצלנו (למעלה מד יח) בין בינה, ודעת. והפך ישרה עקש, והפך נכחה עול, כי העול מציין נטיית ההגבלה הזאת ההגיונית, בארץ נכחות יעול (למעלה כו) (מלבי"ם באור המלות)

טו וְתִהְיֶה הָאֱמֶת נְעֻדָּת וְסֹר מֵרַע מִשְׁתּוֹלֵל וְיִרְא יְהוָה וְיִרַע בְּעֵינָיו כִּי אֵין מִשְׁפָּט:

כ"י משתולל. מוחזק שוטה על הזריות כמו (מיכה א) אלכה שולל והוא מגזרת שוגג דמתרגמינן שלו וכן (ש"צ י) על השל : וירע בעיניו כי אין משפט. לפיכך הביא עליהם הפורענות : (כ"י)

מצודת דוד נעדרת. הולכת ונחסרת : **משתולל**. מוחזק הוא בעיני הבריות לשוטה וסכל : **וירא ה'**. את מעשיהם וירע בעיניו כי אין דבר נעשה במשפט הראוי : (מצודת דוד)

מצודת ציון נעדרת. ענין חסרון כמו איש לא נעדר (לעיל מ) : **משתולל**. ענין שוטה וסכל כמו מוליך יועצים שולל (איוב יב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ותהי, תחלה היה עוד האמת ביניהם רק שנכשל בלכתו ביניהם, ואח"כ נעדרה האמת מהם בהחלט, שלא ידעו כלל מה הוא אמת, וגם נגד שתחלה רק נכחה לא תוכל לבא, נשכח אח"כ מהם ענין הנכחה ועבודת ה' בהחלט, עד **שהסר מרע היה משתולל** ר"ל אם נמצא לפעמים במקרה שאיש מהם סר מרע ונמנע מלעשות עבירה בין אדם למקום לא היה בכונה רק שהשתולל ושכח ושגג מלעשות הרע, כי לולא השתולל ושגג היה עושהו, **וירא ה' וירע בעיניו כי אין משפט**, העדר המשפט הנימוסי היה רע בעיניו ביותר כי בזה יוצא מגדר האדם בכלל, וקשה יותר מהעדר הצדקה שיוצא רק מגדר האדם בעל הדת, אבל בהעדר המשפט נמשלו כחיתו יער : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות משתולל. מענין שוגג ושכחה, שול תשולו לה מן הצבתים, בל תשלה אותי : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּוְּמִם כִּי אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לּוֹ זְרַעוֹ וַצְדָקְתּוֹ הִיא
סְמִכְתָּהּ:

רפ"י וירא כי אין איש. ועתה בהנחמו על הרעה לעמו רואה כי אין איש לדיק לעמוד בפרץ: וישתומם. ויחרץ לראות אם יש מפגיע בעדס ואין מפגיע וישתומם ל' אדם העומד ותוהא ושותק בתמהונו ותי"ו וישתומם כתי"ו של משתולל ושניהם כאן משמשות לשון מתפעל וכן דרך התיבה שיסודה הראשון שי"ן או סמ"ך כשהיא נהפכת ללשון מתפעל נתפעל ויתפעל בא התי"ו באמצע אותיות שרש התיבה נמלא וישתומם לשון שמו שמים (ירמיה ב) משמים בתוכם (יחזקאל ג) נשמו אחרונים (איוב יח) ל' תמהון: ותושע לו זרועו. וינקם מאויביו: ולדקתו. סמכתהו. הוא להשיאו ולחמץ ידיו בנקמתו ואע"פ שאין אנוחנו הגונים להוסיע: (רפ"י)

מצודת דוד וירא. וכאשר יראה שאין בהם איש כשר והגון להיות נגאלין בזכותו. וישתומם. וכאשר יעמוד בתמהון ויתבונן שאין בהם מי מפגיע ומתפלל על הגאולה: ותושע. זרוע ה' תושע לו להביא הגאולה מבלי זכות ומבלי מפגיע: וצדקתו. מדת הצדקה תסמוך אותו לעשות לפנים משורת הדין: (מצודת דוד)

מצודת ציון וישתומם. ענין תמהון כמו משמים בתוכם (יחזקאל ג) ואחז במשל מאדם העומד בתמהון ומתבונן בדבר: מפגיע. ענין תפלה ובקשה כמו ויצו עליו כמפגיע (איוב לו): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וירא כי אין איש, אחר שחשב שפלת ישראל ורוע מעשיהם, יאמר שבראות ה' שפלת עמו, יעשה למען שמו הגדול ויגאלם בחסדו הגם שהם לא יהיו ראויים לכך. והנה התשועה שיעשה ה' בזכות ישראל, יהיה ע"י שני ענינים. א. על ידי הזכות שהכלל זכאים לכך מצד מעשיהם, וזה קרא (לקמן סי"ג ה') עוזר, כי הזכות הזה תעזור לו לפעול ולהושיע. ב. ע"י תפלת הצדיק ובקשתו, וזה קרא (לקמן שם) סומך, כי זה אינו עוזר גמור רק סמיכה קצת. מצייר כי עתה יראה ה' שאין איש שלא נמצא זכאי במעשיו שיהיה לו עוזר על פעולותיו, וגם השתומם ביותר כי גם אין מפגיע שלא נמצא אף צדיק אחד שיתפלל בעד הכלל שיהיה לו עכ"פ קצת סמך, ולכן הוכרח לפעול הישועה בכלל בכח עצמו, שלא עפ"י מעשה התחתונים, ולכן נגד העוזר מזכות הדור שלא מצא, ותושע לו זרועו בעצמו, (וכבר בארנו כי זרוע ה' תגביל המעשים שיעשה ה' בכח עצמו בבלתי עוזר מהתחתונים כי הזרוע תניע את היד, ומצייר שראשית התנועות וסבתם היה מעצמו, לא ע"י סבה אחרת, וזה המבדיל

בין זרוע ה' ובין יד ה' בכל מקום), ונגד הסמך שלא מצא מתפלת הצדיקים, הנה **צדקתו היא סמכתהו**, הצדקה העליונה שבעבורה יעשה גדולות מצד שהוא אלהים, בלא מעשי בני אדם וצדקתם כלל, זה היה הסמך. הצדקה העליונה תעוררהו אל הישועה, והתשועה בעצמה תעשה בכח הזרוע, שהוא הכח הנשגב המניע את הכל מעצמו מבלי הבט אל סבה אחת חוצה לו : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות וירא. כמליצה זאת לקמן (סג ה') וענינם אחד כמו שבארתי בפנים, וגדר זרוע ה' וצדקה שאצל ה', בארתי בכל הספר : (מלבי"ם באור המלות)

וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כְּשָׂרִיף וְכֹבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרֵאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי נָקָם תְּלַבְּשֵׁת וַיַּעַט כְּמַעִיל קִנְאָה:

רס"י קנאה. אינפרימנ"ט זלע"ז לקנאות לשמו הגדול : (רס"י)

מצודת דוד וילבש. לפי שיושיע את ישראל ויעשה עמהם צדקה ויעשה נקם באומות לזה אמר בו לשון הנופל בגבור היורד במלחמה : **כשריון**. כדרך גבור הלוּבש שריון : **בראשו**. ישים בראשו כדרך הגבור המשים בראשו כובע נחושת : **בגדי נקם**. ר"ל יעשה נקמה בעכו"ם : **תלבושת**. להיות לו למלבוש : **ויעט**. יעטוף קנאה כמעיל המעטיף את הלוּבשו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כשריון. הוא כעין מלבוש עשוי מברזל ולובשים בו במלחמה להציל מהכאת חרב וחנית וכן ושריון קשקשים (ש"א יז) : **כובע**. הראש. שם כלי מגן על הראש כמו וכובע נחושת על ראשו (שם) : **נקם**. מלשון נקמה : **תלבושת**. מלשון לבוש ושני התוי"ן נוספין כתוי"ן של תפארת שהוא מלשון פאר : **ויעטו**. ענין עטיפה כמו כבגד יעטה (תהלים קט) : **כמעיל**. שם מלבוש מה : **קנאה**. ענין נקמה כמו בקנאו את קנאתי (במדבר כה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וילבש צדקה כשריון, הצדקה הנאמרת אצל ה' בכתבי הקדש, תציין המעשים הנשגבים שיעשה ה' מצד החסד לא מצד הזכות, שכמו שמשפט וצדקה הנאמרים אצל בני אדם, נבדלים במה שהמשפט מורה על מעשים שיעשה מצד שהוא אדם, שהם המעשים שבין אדם לחברו, והצדקה תורה על מעשים שיעשה מצד שהוא בן אלהים, שהם המעשים שבין אדם למקום, כן המשפט הנאמר אצל ה' יורה מה שיעשה אל האדם מצד האדם מצד זכיותיו ומעשיו, מצד הגמול. והצדקה תורה על המעשים שיעשה מצד שהוא אלהים, מצד חסדו הגדול, לא מצד הגמול. והישועה הבאה סמוכה אל הצדקה תורה הישועה הכללית

השמורה אצל ה' מאז להוציאה בעתיד ולתקן ע"י את העולם כולו. והנה הנביאים יציירו פעולות השי"ת תמיד במלבושיו, כמו שהנכבד לא יתראה ערום רק במלבושיו, כן ה' לא יתראה רק ע"י פעולותיו, ואיכות הלבושים יציירו תמיד לפי איכות הפעולות, והמשפט שיעשה ה' בעכו"ם מצוייר במלחמה כמ"ש ויצא ה' ונלחם בגוים ההם, כי הוא יעשה המלחמה בכחו. עפ"ז מצוייר ציור המלחמה הלז שירצה ה' להלחם נגד אויביו, כאילו ילבש הבגדים אשר ילבש הגבור בצאתו לקראת נשק. כי אז ילבש שריון וכובע קשקשים, הם יגינו בעדו שלא תשלט בו חרב וחץ. ובידו יאחז חרב וחנית בו ילחם נגד האויב. השריון והכובע מגינים בעדו שלא יתנצח, והחרב והחנית יאחזו בידו למען ינצח. מצוייר עתה כי השריון והכובע אשר ילבש להגן בעדו שלא יתנצח, הם הצדקה והישועה. כי אחר שאין לישראל זכות ומע"ט בקל ינצחו המה"ד המשטין נגדו, מדוע יעמוד לימינם והם חוטאים, רק הצדקה והישועה יגינו בעדו בעת ההיא, כמ"ש **ותושע לו זרעו וצדקתו היא סמכתהו**, ודמה צדקת ה' להשריון שהוא המגין בעד הגוף, ואת הישועה להכובע שהוא המגין בעד הראש. יכוין בזה כי המעשים והפעולות האלה יעשה ע"י הצדקה העליונה וחסדו הגדול, עד שהצדקה תהיה כשריון להגן בעד הגוף הפועל, כי הגוף מציין כלי הפעולה והמעשה, כי על ידי הצדקה יפעול. אמנם ראשית המחשבה הנשגבת לעשות הצדקה הזאת, תהיה הישועה הכללית אשר עלתה במחשבתו הנעלמת, מראשית קדומים, שע"י מחשבת הישועה יעורר הצדקה, עד שהישועה תהיה הכובע אשר בראשו המגין בפני כלי המחשבה. אחר שצייר את המלבושים אשר ילבש הלוחם הנשגב הלז להגן עליו שלא יתנצח (רצוני, הענינים שבעבורם יושיע את עמי, ויחלוץ אותם מני צר), מתחיל לצייר המלבושים השנים שילבש למען ינצח, (רצוני הענינים שבעבורם מלבד שיושיע את עמו יעשה משפט בעכו"ם) כי **ילבש בגדי נקם תלבשת ויעט כמעיל קנאה** המלבושים האלה יהיו אות כי לא בא רק להושיע לבד שע"ז היה מורה השריון והכובע כי בא גם לנקום נקם, כי דרך הלוחמים לשים אות על בגדיהם, אם באו רק להציל, או גם לנקום נקם, כמ"ש (לקמן ס"ג) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים, ויש הבדל בין בגד למעיל, שהמעיל עוטים אותו על כל הבגדים מלמעלה, ויש הבדל בין נקמה ובין קנאה, הנקמה יעשה הנוקם בעבור שהרעו לו בעבר, והמקנא יקנא בעבור ביזוי כבודו וחילול תפארתו, אשר עוד קיים עוד בהוה, הנוקם יספיק לו אם ישלם רעה תחת רעה, גם אם תהיה הנקמה בצנעה, אבל המקנא לכבודו יעשהו בגלוי לעין כל כי עקר תכליתו שיתגלה כבודו המחולל, וע"כ אמר שה' ילבוש בגדי נקם לנקום על מה שהרעו לו צורריו, ואומר כי ילבש הבגדים האלה תלבשת ר"ל שלא ילבשם דרך ארעי, רק לתלבושת קבועה, וגם יעט קנאה כמעיל, כמו שהמעיל עוטים אותו על כל הבגדים, שע"ז אמר בו לשון עטה, כן יעשה הקנאה בפרהסיא לעיני רבים עמים נגד כבודו המושפל ושם קדשו המחולל, ואלה יהיו הבגדים שבם ינצח את האויב: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צדקה, ישועה. בארתי הבדלם בפנים, ועיין למעלה

(מו יג. נא ו' ח'. נו א') : בגדי, מעיל, המעיל מלמעלה על בגדיו וע"כ נאמר בו עטיה, והבגד מלמטה, ועיין לקמן (ס"א יו"ד) ועיין מ"ש בפ"י תהלות (קט כט) ובפ"י איוב (כט יד) : (מלבי"ם באור המלות)

יח כְּעַל גְּמֻלוֹת כְּעַל יְשָׁלִם חֲמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאִיְבָיו לְאִיִּים גְּמוּל יְשָׁלִם :

רס"י כעל גמולות. כדת להקיב על גמולות האויבים : כעל יצלם. כדת להקיב עליהם : יצלם (רס"י)

מצודת דוד כעל גמולות. רצה לומר כמו שלבש קנאה על תשלום גמולות צוררי ישראל אשר מאז כן עתה ילבש קנאה על אשר ישלם חמה לצריו : **גמול לאויביו**. כפל הדבר במ"ש : **לאיים**. אף להיושבים באיי הים ממרחק ישלם גמול מה שהרעו לישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון כעל גמולות כעל ישלם. באו שני כפי"ן לדמיון גמור וכן כעמי כעמד (מ"א כב) : **גמולות**. ענין תשלום שכר המעשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כעל גמולות, המאמרים מגבילים, **וילבש בגדי נקם תלבשת כעל ישלם חמה לצריו, ויעט כמעיל קנאה כעל גמולות גמול לאיביו**, כי יש הבדל בין גמול ותשלומין, התשלומין הם לפי המעשה ומציין רק שילום הפעולה כאשר עשה כן ישלם, ואינו מציין איזה התפעלות אהבה או שנאה רצון או כעס, בין המשלם להמקבל התשלום, אבל הגמול מציין התפעלות שיתפעל הגומל בפעולה ההיא מסבת מעשה הנגמל באהבה או בשנאה ברצון או בכעס, שלפי התפעלות הזאת ימדוד אל חיקו טוב או רע. ויש הבדל בין צר ואויב, הצר הוא המציר בפועל, והאויב דורש רעה ושומר איבה בלבו, ויש צר שאינו אויב, אם מציר לחברו שלא מפני איבה רק להנאתו, ויש אויב שאינו צר אם לא הצר לו בפועל רק נטר איבתו בלבו. ואצל ה' החוטאים נגדו ועושים עבירות גדולות להנאתם הם צורריו ומעיקיו, והכופרים בו ומכחישים אלהותו ומשפילים כבוד שמו הם אויביו הגם שלא חטאו בפועל, עפ"י אומר כי ה' ילבש בגדי נקם תלבשת כעל ישלם חמה לצריו, כי לצריו שחטאו נגדו בפועל לא למען הכעיסו רק להנאתם, לא שייך קנאה, אחר שלא בזו את שמו הגדול ולא כפרו בו, וכן לא שייך גמול שהוא מצד האהבה או השנאה כי לא היו אויביו בלב, אבל לעומת זה יצדק אצלם נקם על שהרעו לו בפועל והנקם הזה יהיה דרך תשלומין לפי המעשה והפעולה כאשר עשו כן ישלם להם, ועז"א שילבש בגדי נקם על הרעות שעשו לו, ושיהיה הנקם כעל ישלם לפי ערך המעשה, וזה יהיה חמה לצריו שהרעו לו בפועל. אבל **יעט כמעיל קנאה כעל גמולות גמול לאיביו** כי אויביו שהם לא חטאו לו בפועל רק הכחישו אלהותו לא שייך נקם אחר שלא הרעו לו, וכן לא שייך תשלומין לפי המעשה אחר שלא עשו רע במעשה, אבל לעומת זה שייך

קנאה על כבוד שמו שחללו ובזו, ויצדק אצלם גמול מצד השנאה והכעס שיש לו עליהם נגד איבתם אף שלא עשו בפועל, ועל זה אמר ויעט כמעיל קנאה על שמו שחללו וכפרו בו, ושתהיה הקנאה כעל גמולות לפי גמול התפעלויות האיבה והשנאה ששנאו אותו, והגמול הזה יהיה לאויביו שהכחישו אלהותו, ולא לבד להקרובים שהם היו צריו לרוב כי הם החריבו עירו ובית קדשו, כי גם לאיים הרחוקים שלא הצרו לו בפועל ולא יוכל לשלם להם תשלום, מ"מ להם גמול ישלם, על האיבה ועל שכחשו בו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גמול, ישלם. התשלום הוא לפי הפעולה, שלם ישלם המבעיר את הבערה, לכי ושלמי את נשיך. והגמול הוא התפעלויות הגומל מאהבת או שנאת הנגמל, גומל נפשו איש חסד, גמול על עבדך ואחיה. וההבדל בין צר ואויב בארתי למעלה (א' כה. ט' יו"ד): (מלבי"ם באור המלות)

יִטְוּ וַיִּירָאוּ מִמַּעַרְב אֶת שֵׁם יְהוָה וּמִמְזַרְח שֶׁמֶשׁ אֶת כְּבוֹדוֹ כִּי יָבֹא כְנָהָר צָר רוּחַ יְהוָה נֹסְסָה בּוֹ:

רפ"י כי יבא כנהר. כרה על אויביו : נוססה בו. נפלאות בו ל' נס, ד"א נוססה בו אוכלת בו כתולעת בעץ כמו (לעיל י) והיה כמסוס נוסס : (רפ"י)

מצודת דוד ממערב. כל העולם יפחדו מה' ממערב וממזרח : כי יבא כנהר צר. ר"ל בעבור זה יפחדו מה' כי יראו אשר יבוא גוג ומגוג שהוא הצר בארץ ישראל ובמרוצה יבוא כנהר ואז רוח ה' נוססה בו ותכלנו מן העולם ולכן יפחדו מה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויראו. מלשון יראה והוא חסר יו"ד : נוססה בו. אוכלת בו כתולעת בעץ כמו והיה כמסוס נוסס (לעיל י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויראו ממערב את שם ה' וממזרח שמש את כבודו, שם ה' הוא השם הנשמע למרחוק וכבוד ה' הוא הנראה מקרוב, מציין כי במזרח ששם גלו עשרת השבטים כמ"ש (למעלה מ"ג ה' ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך, שם יתגלו הנסים והמופתים תחלה, כי הגואל יתגלה במזרח כמ"ש מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו, עד כי במזרח יראו את כבוד ה' ונפלאותיו, ובמערב ששם בני הגולה מנופצים שהם יהודה ובנימין שם רק ישמעו את הנסים מרחוק ויראו את שם ה' הבא ממרחק, כי יבוא בעת יבא הצר כנהר שוטף, והוא מחנה גוג ומגוג ורוח ה' נוססה ומתנשאה בנהר הזה להרים שאון גליו, כמ"ש ושובבתיך וששאתיך והעליתך מירכתי צפון (יחזקאל ל"ט ב'), בעת ההיא. (מלבי"ם באור הענין)

זכר וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשִׁבִי פָשַׁע בְּיַעֲקֹב נָאֵם יְהוָה:

רפ"י (ובא לציון גואל. כל זמן שציון חריבה עדיין לא בא הגואל סא"א)
(רפ"י) :

מצודת דוד **ובא לציון גואל.** אז יבוא הגואל לציון והוא מלך המשיח :
ולשבי פשע ביעקב. ר"ל גם אותם מבני יעקב שיצאו מן הכלל וישובו
מפשעים גם להם יבוא המשיח ויגאלם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נאום. ענין אמירה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב,** יבא הגואל לציון
להחזיר עטרת ציון והמקדש והסנהדרין גם יבא אל השבים מפשע ביעקב
אל בני הגולה שישובו אז בתשובה ע"י הצר הדוחק בס, וא"ת ואיך
יתקיימו העם עד העת ההיא, והלא עוד חזון למועד. ? משיב. (מלבי"ם באור
הענין)

זכא וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלַי וּדְבָרִי אֲשֶׁר
שָׁמַתִּי בְּפִיךָ לֹא יִמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זָרַעַךָ וּמִפִּי זָרַעַךָ אָמַר יְהוָה
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: (o)

רפ"י זאת בריתי איתם. בדבר זה כרתי בריתי להם ואקיים כי אף בגלותם
לא תשכח תורתו מהם : (רפ"י)

מצודת דוד **ואני זאת בריתי.** ר"ל הנה על זאת אכרות ברית עמהם אמר
ה' ופירש על מה היא הברית ואמר רוח הנבואה השורה עליך אתה ישראל
ודברי התורה אשר שמתני בפיך ללמדם הנה שתי אלה לא יסורו מפיך וכו'
כן אמר ה' שלא ימושו מעתה ועד עולם כל הדורות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רוחי.** כן יקרא הנבואה כמו והיה אחרי כן אשפוך את רוחי
(יואל ג) : **ימושו.** ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג) : (מצודת
ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ואני זאת בריתי איתם אמר ה'.** יש להם ע"ז כריתת
ברית ממני, כי **רוחי אשר עליך** שהם דברי הנביאים, **ודברי אשר שמתני**
בפיך שהם דברי התורה אשר שם משה לפני בני ישראל לא ימושו מפיך,
כי תחלה השתמשו בהנבואה עד חגי זכריה ומלאכי, ועת נסתם חזון אז

הזכיר להם מלאכי בחתימת נבואתו שהוא גייכ חתימת הנבואה בכלל, זכרו תורת משה עבדי. עד שהנבואה ואחריה התורה וקבלתה בעי"פ כמייש אשר שמתני בפיך לא ימושו מפיך וכו' אמר ה' מעתה ועד עולם ובזה תתקיימו, וזאת לכם ברית מלח בל יאבד זרעכם ושמכם: (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה

פרק-ס

א קוּמִי אוּרִי כִּי בָּא אוֹרְךָ וְכָבוֹד יְהוָה עָלֶיךָ זָרַח:

מצודת דוד קומי אורי. את ירושלים קומי והאירי כי בא לך ההארה הראויה לך והוא משל על השמחה והטובה : **וכבוד ה' וכו'.** ר"ל השכינה יגלה עליך ותשרה בך : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין קומי אורי, הצרה מצויינת בחשך ואפלה, עתה קומי מן החשך הלז ואורי לכל בני העולם האירי לכל, **כי בא אורך** אור הישועה הגופנית והנפשית בא לך, וזולת האור שלך הטבעי גם **כבוד ה' עליך זרח** הכבוד העליון מהופעת אור האלהי על נביאיו ושרידיו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בא אורך. אשר התפלאו המבארים, כי על זריחת השמש ישתמש העברי בלשון זריחה או יציאה, וביאה מורה שקיעה בכ"מ, לא בחנו הדבר היטב, כי זה רק כשידבר מגוף השמש, שיציירהו בעל הלשון כיוצא ממקומו באופק המזרח, ומחוז חפצו הוא האופק המערבי, ותהיה ביאתו עת בא למחוז חפצו שהוא המערב. לא כן כשידבר מן האור שמחוז חפצו הוא כשיפגשו נוציו בדבר המואר, ואז בא אל מקומו. ואורך הוא אור העצמי. וזריחת כבוד ה' הוא אור הנבואה עד שיהיו הם לערך זריחת האור הזה עליכם כערך הירח נגד השמש, כמייש (כד כג. ולקי פסוק יט), ועז"א ומלכים לנוגה זרחך, כי נוגה הוא הונח על אור הירח כנזכר לעיל (יג יו"ד ולקי יט) : (מלבי"ם באור המלות)

ב כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכָּסֶה אֶרֶץ וְעֶרְפֹל לְאֲמִים וְעָלֶיךָ יִזְרַח יְהוָה וְכָבוֹדוֹ עָלֶיךָ:

מצודת דוד יכסה ארץ. רצה לומר צרות יתרבו בעולם : **וערפל לאמים.**

כפל הדבר במ"ש : יזרח ה'. יאיר לך אור הישועה : וכבודו וכו'. ר"ל ישרה
השכינה עליך :

מצודת ציון וערפל. עב הענן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי הנה. החשך הוא העדר האור והערפל הם אדים וקטורים הממלאים את האויר גם בעת שהשמש זורח, והנמשל כי החשך יכסה ארץ, אומות שאין להם דת כלל, משלם דומה כאילו החשך מכסה אותם עד שאין רואים אור כלל. והלאומים שזה מציין עם ישמעאל שיש להם דת, ומאמינים באחדות וגמול וכדומה, וימלץ שהשמש זורח על אפקם, רק הערפל ממלא את האויר, שהוא פינות כוזבות שנמצא באמונתם מהכחשת הבחירה וכדומה. ועליך זה מגביל נגד החשך יכסה ארץ שאין שם שמש כלל, אבל עליך יזרח ה', ונגד וערפל לאמים, אשר דתם מחותל בערפלי דעות לא הוטהרו, עד שהשמש הזורחת אינה מתראה להם, מפני הערפל הממלא ארצם, אבל כבודו עליך יראה. ור"ל שחוץ ממה שיזרח עליך ה' יתגלה עליך בגלוי הנבואיית עין בעין יראו כבוד ה' שהוא הכבוד הנראה אל הנביאים : (מלבי"ם באור הענין)

גז והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך:

מצודת דוד לאורך. ר"ל ממך ילמדו דרכי ה' ואתה תאיר עיניהם : ומלכים וכו'. כפל הדבר במ"ש :

מצודת ציון לנוגה. ענין הארה כמו מנוגה נגדו (תהלים יח) : זרחך. מלשון זריחה :

מלבי"ם - באור הענין והלכו גוים, שהם ההמון מעכו"ם ילכו לאורך שהוא אור התורה, ומלכיהם שהם במדרגה יותר גדולה ילכו לנגה זרחך שהוא אור ה' כמ"ש וכבודו עליך יראה : (מלבי"ם באור הענין)

זד שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך בניך מרחוק באו ובנתיה על צד תאמנה:

רש"י על כל תאמנה. על גססין, כסלים של מלכים תהיינה אמונות : (רש"י)

מצודת דוד שאי. את ירושלים שאי עיניך מסביב וראי איך כל אנשיך נקבצו ובאו אליך : על צד תאמנה. כל אחת מהן תהיה מגודלת על צד המלכים ובחיקם וכמה שכתוב והיו מלכים אומניך (לעיל מט) : (מצודת

מצודת ציון על צד. הדרך לשאת הקטן על צדו : **תאמנה.** ענין גידול בנים קטנים כמו ויהי אומן את הדסה (אסתר ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שאי סביב עיניך, לארבע רוחות העולם **וראי כלם נקבצו ולא למלחמה רק באו לך,** שכל העכו"ם יבואו ללמוד תורה ודבר ה' **ובניך יבאו עמם מרחוק :** (מלבי"ם באור הענין)

גַּז תִּרְאִי וְנִהְרַתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבְךָ כִּי יִהְפֹּךְ עָלֶיךָ הַמּוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ:

רס"י אז תראי ונהרת. זכן תחזין ותנהרין : **ופחד ורחב לבבך.** ויתמה וירחב לבך : **כי יהפך עליך המון ים.** ארי יתחלף לך עותר מערצא : **חיל גוים.** נכסי דפלחי כוכביא : (רס"י)

מצודת דוד אז תראי. את בניך באים מכל צד ויאיר פניך מרוב השמחה : **ופחד.** דרך האדם להיות נבהל וכאלו מפחד בבוא אליו טובה פתאום : **ורחב.** יתרחב לבך בעבור רוב הטובה והשמחה : **כי יהפך.** המון עושר העכו"ם השוכנים בפאת המערב יתהפך לבא לך. **חיל וכו'.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון תראי. מלשון ראייה : **ונהרת.** ענין הארה כמו ואל תופע עליו נהרה (איוב ג). **המון.** ענין רבוי כמו ומי אוהב בהמון (קהלת ה) : **ים.** פאת מערב : **חיל.** ענין עושר כמו חיל בלע (איוב כ) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אז תראי ונהרת. מצייר שידמו אז כמי שרואה דבר זר אשר לא עלה על לבו, שאינו מאמין בעצמו אם ראה את הדבר באמת, אולי הוא רק דמיון, עד שמביט היטב לראות שעז"א ונהרת, הנהרה היא מה שראה אח"כ ברור הדבר שכן הוא כמו שראה תחלה. **ופחד ורחב לבבך** אחר שתראה הדבר בבירור, אז תחלה יפחד לבבך ואח"כ ורחב לבבך, תחלה תפחד אולי הוא לרעתך עד אח"כ שיתברר לך שהוא לטובתך יתרחב לבבך מרוב השמחה, עתה מתחיל לבאר איך תחלה יפחדו ואח"כ יתרחב לבבם, וזה יהיה בארבעה פנים. **א.** תחלה יפחד לבבך, **כי יהפך עליך המון ים** שיתראה כאילו המון הים כולו נהפך עליך, שכל יורדי הים והמונו הפכו פניהם לבא אליך. אבל אח"כ **ונהרת ורחב לבבך,** כי תראי שזה לא לרעתך כי זאת היא **חיל גוים** עושר של עכו"ם אשר **יבאו לך :** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות תראי, ונהרת, מ"ש בפנים על פעל נהר, כ"פ מ"ש

הביטו אליו ונהרו, מפני מדין עשו להם את המנהרות, מקום שהאור בוקע עליו. וידוע כי הפחד מקבץ הדם אל תוך הלב, עד שהלב מציר מפני הקיבוץ הזה, ובסור הפחד יתרחב הלב: (מלבי"ם באור המלות)

זו שפעת גמלים תכסך בכרי מדין ועיפה כלם משבא יבאו זהב ולבונה ישאו ותהלת יהוה יבשרו:

רס"י שפעת. רוב: בכרי מדין. הוגני מדין הם גמלים בחורים וכן זכרה קלה (ירמיה ב): ועיפה. גם הם מזני מדין עיפה ועפר (זרחקית כה): (רס"י)

מצודת דוד שפעת גמלים. רבוי גמלים יביאו לך למנחה ויכסו הארץ: בכרי מדין. גמלים בחורים הבאים ממדין ועיפה: כולם משבא יבואו. כל בני שבא יבואו אליך וישאו עמם זהב ולבונה למנחה לה' ובבואם לארצם יבשרו ויספרו תהלות ה': (מצודת דוד)

מצודת ציון שפעת. ענין רבוי כמו משפעת סוסיו (יחזקאל כו): בכרי. גמלים בחורים כמו בכרה קלה (ירמיה ב): ולבונה. שם מין בושם הוא מסממני הקטורת: יבשרו. ענין ספור חדשות: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שפעת, (זאת שנית) אז תראי ופחד לבבך יען כי שפעת גמלים תכסך תראי גמלים רבים באים ואולי באו למלחמה, ועוד תראי בכרי מדין ועיפה אנשים הבאים עם הסוסים הרצים של מדין ועיפה וכל אלה משבא יבואו? מקום רחוק ממך, ומה ירצו הכרים האלה? אבל אחי"כ ונהרת ורחב לבבך כי יודע לך כי הגמלים האלה נושאי המשאות זהב ולבונה ישאו למנחה, ובכרי מדין הרצים רוכבי הרכש המבשרים, תהלות ה' יבשרו: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בכרי. מענין לכרי ולרצים, שלחו כר מושל ארץ, סוס רץ, וזה יבוא לרוב על בשורה, טובה או רעה, והבי' בי"ת השימוש: (מלבי"ם באור המלות)

זו כל צאן קדר יקבצו לך אילי נביות ישרתוּנך יעלו על רצון מזבחי וביית תפארת תפארת:

רס"י אילי נביות. לכרי נביות: (רס"י)

מצודת דוד כל צאן קדר. הצאן שבארץ קדר המה מובחרים: יקבצו לך.

יאספו להביאם אליך. **אילי נביות**. האילים שבנביות המה מובחרים : **ישרתונך**. יהיו לך לצרכך : **יעלו וכו'**. הוא כמו הפוך יעלו על מזבחי לרצון כמו כל תשא עון (הושע יד) ורבים כמוהו : **ובית תפארתי**. זהו בהמ"ק : **אפאר**. כי האומות יביאו שמה מנחת כסף וזהב : (מצודת דוד)

מצודת ציון נביות. שם מקום ישבו שם מבני ישמעאל כמ"ש בכור ישמעאל נביות (בראשית כה). **ישרתונך**. יהיו לצורכך וכמוהו את בגדי השרד לשרת בקודש (שמות לה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כל, (זאת שלישית) **אז תראי ופחד לבבך, כי כל צאן קדר יקבצו לך וגם אילי נביות האילים המובחרים ישרתונך, ותפחד מי קבץ אלה ולאיזה צורך? אבל אח"כ ונהרת ורחב לבבך, כי יודע לך כי הצאן קדר יעלו על רצון מזבחי הובאו לקרבנות וה' יקבלם ברצון וימלא משאלותיהם, ויל"פ שמצייר את המזבח כעצם חי שיש לו רצון, ויעלו על רצונו של המזבח, (כמ"ש מ"א, ח' מ"א) וגם הנכרי הבא מארץ רחוקה ופרש כפיו אל הבית הזה), והאילי נביות באו יען כי **בית תפארתי אפאר** ע"י קרבנות מובחרים שבמינם כמו האילים המובחרים האלה : (מלבי"ם באור הענין)**

ח מי אלה קָעב תְּעוֹפִינָה וְכִיּוֹנִים אֶל אַרְבֹּתֵיהֶם:

מצודת דוד מי אלה. כאלו הבריות ישאלו על בני הגולה מי אלה אשר ממהרים לשוב כעפירת הענן וכיוונים הממהרים לעוף אל ארובותיהם הם חלונות השובך : (מצודת דוד)

מצודת ציון כעב. כענן : תעופינה. מלשון עפפה ופריחה : **ארובותיהם**. מלשון ארובה וחלון כמו וארובות השמים (בראשית ז) ור"ל חלונות השובך והוא מקום מדורם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי (זאת רביעית) **אז תראי ופחד לבבך, כי תשאלו לאמר, מי אלה כעב תעופינה** כי העכו"ם שיביאו את ישראל הם יהיו דומים במשלם כהעב והענן הטוען גשמי ברכות ומריקם על הארץ ושב למקומו, כן יביאו מנחה מכסף וזהב וישובו לביתם, וישראל יהיו דומים **כיונים אשר תעופינה אל ארבותיהם** וקניהם להשאר שם? (ט) **כי, אבל אח"כ ונהרת ורחב לבבך, כי יתברר לך. א**. נגד השאלה מי אלה כעב תעופינה, **כי לי איים יקוו** גם האיים הרחוקים יבאו אלי, **ואניות תרשיש** יתקשרו בתקוה **בראשונה** כמ"ש כי יהפך עליך המון ים, ונגד השאלה של כיונים אל ארובותיהם, משיב **להביא בניך מרחוק** כי את בניך יביאו מרחוק והם ישארו שם, ויביאו אתם כספם וזהבם, כבא בדרך מרחוק לעקור דירתו שמוכר חפציו וצרור הכסף מוליך בידו. **לשם**, הדלתות מגבילים, **כי לי איים יקוו** זה יהיה **לשם ה' אלהיך** כי יתנשא שמו לעיני

רבים עמים. ומה שיביאו בניך מרחוק זה יהיה לשם קדוש ישראל (שם זה נקרא בו ה' ע"ש קדושת ישראל ומעשיהם) כי פארך לשם ולתפארת עד שבעבור זה יביאו אתכם כאשר יביאו את המנחה בכלי טהור בית ה' (מלבי"ם): באור הענין)

טו כי לי א"י יקוו וְאֲנִי־זֹת תִּרְשִׁישׁ בְּרֵאשֹׁנָה לְהֵבִיא בְּנֵיךָ מֵרְחוֹק כְּסָפָם וְזִהְבָם אִתָּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֶאֶרְךָ:

כס"י בראשונה. כמו כבראשונה בימי שלמה כעניין שנא' (מ"א י) כי אני תרשיש למלך זים אחת לשלש שנים תבא אני תרשיש וגו', תרשיש שם הים לשם ה' אלהיך. שנקרא עליך כי יסמעו שמעו ושם גבורתו ויבואו : כי פארך. נתן לך פאר : (כס"י)

מצודת דוד **איים יקוו**. יושבי איי הים יאספו לבוא אלי והאניות ההולכות על ים תרשיש הם יתעוררו בראשונה להתאסף ולהביא בניך וכו' : **כספם וכו'**. להביא מנחה לה' : **לשם ה'**. כ"ז יהיה בעבור פרסום שם ה' : **ולקדוש ישראל**. כפל הדבר במ"ש : **כי פארך**. אשר נתן לך פאר והדר וחשיבות **מצודת** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יקוו**. ענין אסיפה כמו יקוו המים (בראשית א) : **ואניות**. **ספינות** : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות **ה' אלהיך, קדוש ישראל**. הבדלם בארתי בכל הספר ועי' **ה'** **טז** : (מלבי"ם): **באור** **המלות**

זז וּבְנוּ בְנֵי נֶכֶר חֲמַתֶּיךָ וּמִלְכֵיהֶם יִשְׁרְתוּנְךָ כִּי בְקִצְפִי הִפִּיתִיךָ וּבְרָצוֹנִי רַחֲמַתֶּיךָ:

כס"י וברצוני. ובהריותי לך אימונ"א פייזמנ"ט זלע"ז : (כס"י)

מצודת דוד **חומותיך**. חומות הערים : **ישרתונך**. ישמשו אותך : **כי בקצפי**. ר"ל כל הבאה עליך לא היה בדרך הטבע כי לשעבר הכיתי אותך בקצפי ולזה היית בתכלית השפלות ועתה רחמתי אותך ברצוני הטוב ולזה תמשול ממשל רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בקצפי**. מלשון קצף וכעס : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ובנו, אחר שספר קיבוץ גליות מספר בנין החומה, עכו"ם הם יבנו חומות ירושלים והמלכים שלהם ישרתו ויעזרו את הבונים בכסף ובזהב. **כי בקצפי הכיתוך** ר"ל לא הכיתי אותך בחמה פנימית כי אז אינו מכה תיכף רק ממתין עד שתתמלא סאתו, ואני לא הכיתוך על ידי חמה ולא ע"י מאוס רק ע"י קצף שהוא קצף קטן, ועי"כ **ברצוני רחמתי עליך** לפייסך עוד על העבר, ע"ד אודך ה' כי אנפת בי, עי"ש (מלבי"ם): באור (הענין)

יא וּפְתַחוּ שְׁעָרֵי תְּמִיד יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִסְגְּרוּ לְהָבִיא אֵלֵיךָ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים:

רס"י וּפְתַחוּ שְׁעָרֵיךָ תָּמִיד. ל' פתוח ממשקולת ל' כזל ע"ס שפתיחתן פתיחת עולם פתיחת תמיד כמו שזכר מל' שזכרה כך מלשון פתיחה טי"ס אוזבירט"ס זלע"ז :

מצודת דוד וּפְתַחוּ וכו'. יהיו פתוחים ועומדים : **יומם וכו'**. כפל הדבר במ"ש : **חיל גוים**. עושר העכו"ם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ופתחו, אחר שתבנה החומה בל תאמר שתהיה צריך אל חומה ומבצר כי שעריך יהיו פתוחים תמיד כי לא יבא אויב בשעריך לבא מפניו במצור, ומוסיף כי עוד **יומם ולילה לא יסגרו**, כי לא תוכל לסגרם כלל וכלל כי דרך השערים יביאו אליך תמיד חיל גוים שי ומנחה, וגם יביאו הגוים עכו"ם האלה את **מלכיהם** נהוגים, שימשחו אותם שם בירושלים, כי בציון ימשכו מלכי עכו"ם, ומפרש למה ימשחו אותם בירושלים. (מלבי"ם) באור (הענין)

מלבי"ם - באור המלות נהוגים. בארתי גדרו (מ"ט יו"ד) המונהג בהכרח (מלבי"ם): באור (המלות)

יב כִּי הַגּוֹי וְהַמְּלָכָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹדוּךָ יֵאָבְדוּ וְהַגּוֹיִם חָרְבַּי יִתְּרְבוּ:

מצודת ציון **חרב יחרבו**. מלשון חורבן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי הגוי, וגם הממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו וגם **הגוים הרבים אשר לא יעבדוך חרוב יחרבו**: (מלבי"ם באור הענין)

יג כְּבֹד הַלְּבָנוֹן אֵלֶיךָ יָבֹא בְרוּשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יִחְדּוּ לְפָאֵר מְקוֹם

מקדשי

ומקום

רגלי

אֶכְבֵּד:

רפ"י כרוץ תדהר ותאשור. מיני עלי יער לבנון : (רפ"י)

מצודת דוד **כבוד הלבנון**. האילנות הנכבדים שביער הלבנון יביאו אליך והם ברוש תדהר ותאשור כולם יחדיו : **לפאר**. לבנות בהם מקום מקדשי בנין מפואר : **ומקום רגלי אכבד**. בית המקדש יבנה בנין מכובד ואחז במשל כאלו המקום יושב על הכסא אשר בשמים ורגליו יורדים לנוח בבה"מ כמו והשתחוו להדום רגליו (תהלים צט) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הלבנון**. שם יער בארץ ישראל : **ברוש וגו'**. שמות מיני אילנות חשובים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כבוד**, אחר שספר בנין החומה מספר בנין המקדש כי לבנין המקדש יביאו כבוד הלבנון והוא הארזים היותר גבוהים אשר יער הלבנון מתכבד בהם, וגם **ברוש תדהר ותאשור יבואו יחדו**, מצייר כאילו העצים החשובים האלה יבואו בעצמם אל המקדש, **לפאר מקום מקדשי** ר"ל מקום המקדש יתפאר בנוי ויופי על ידי בנין בני אדם, אבל **מקום רגלי** והוא קדש הקדשים **אכבד** בעצמי ולא על ידי בני אדם : (מלבי"ם באור הענין)

יְהוָה וְהִלְכוּ אֵלָיךָ שְׁחוּם בְּנֵי מְעִינֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל כַּפּוֹת רַגְלֶיךָ כָּל מְנַאֲצֶיךָ וְקִרְאוּ לְךָ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

רפ"י **ציון קדוש ישראל**. ציון דאיתרעני צה קדישא דישראל ציון של קדוש ישראל : (רפ"י)

מצודת דוד **שחות**. בכפיפה ובהכנעה : **על כפות רגלך**. ר"ל עד סמוך לארץ : **עיר ה'**. עיר של ה' ציון של קדוש ישראל וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שחות**. ענין כפיפה והשפלה כמו תחתיו שחחו עזרי רהב (איוב ט) : **מעניך**. מלשון עינוי : **כפות רגליך**. כמו שנקרא שטיחת היד כף היד כן נקרא שטיחת הרגל כף הרגל : **מנאציד**. ענין בזיון כמו נאצו האנשים את מנחת ה' (ש"א ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והלכו אליך**, העכו"ם אשר עינו אותך בענוים קשים ילכו אליך שחוח לפייסך, ומנאציד שלא עינו אותך בענויים רק נאצו ובזו אותך שלא היית נחשב בעיניהם (והם לא יצטרכו לפייסך) ישתחוו עתה על כפות רגליך מרוב חשיבותך, ויקראו לך עתה, **עיר ה'** זה יהיה ירושלים

ושם ציון יקראו ציון של קדוש ישראל כי שם יתגלה ה' ביתר שאת
בשפיכת רוח קדשו לפי קדושת ישראל ומעשיהם (כי זה המבדיל בין ה'
וקדוש ישראל בכ"מ): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בני מעניך, מנאציך. המנאץ מבזה הדבר והם ילכו
בעצמם, אבל מעניך יענשו, ורק בניהם אשר יותרו ילכו שחוח לבקש
מחילה. ה', קדוש ישראל. עיין הבדלם (א' ד'. ה' טז) ובכל הספר: (מלבי"ם
באור המלות)

טז תַּחַת הַיּוֹתֵךְ עֲזוּבָה וְשְׁנוּאָה וְאִין עוֹבֵר וְשִׁמְתִיךְ לְגֵאוֹן עוֹלָם מְשׁוֹשׁ
דוֹר

מצודת דוד תחת. במקום שהיית עזובה ולא היה מי מתחבר עמך והיית
שנואה לכולם ואין מי עובר בארצך לשאול לשלום לך: ושמתיך. במקום
זה אשים אותך להיות מושלת עד עולם ולהיות מלאה משוש בכל ימי
הדורות: (מצודת דוד)

מצודת ציון תחת. במקום: לגאון. ענין ממשל רב: משוש. ענין שמחה:
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין תחת היותך, א. עזובה מבניך. ב. שנואה מכל
האומות. ג. ואין עובר עליך מפני השממון, על שלשה חסרונות אלה יהיו
לך עתה שלש מעלות כנגדם. א. נגד עזובה, ושמתיך לגאון עולם תהי עתה
ממלכה גדולה לגאון ותפארת. ב. נגד שנואה, תהי עתה משוש דור ודור
כולם ישמחו על הצלחתך באהבתם אותך. ג. ונגד ואין עובר, עתה.
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות גאון עולם, משוש דור ודור, הגאון נקשר עם עצם
הדבר בעצמו ע"כ אמר בו עולם שהוא הזמן הבלתי מתחלק. והמשוש
נקשר עם בני הדורות שהם ישישו ע"כ אמר דור דור, כפי היסוד שהנחנו
למעלה (יג כ'): (מלבי"ם באור המלות)

טז וַיִּנְקַתְּ חֵלֶב גּוֹיִם וְשֵׁד מְלָכִים תִּינָקִי וַיִּדְעַתְּ כִּי אָנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ
וְגֵאלֶךָ אֲבִיר

כס"י וַשֵּׁד מְלָכִים. ל' שָׂדִים וְתִינָקִי יוֹרֵה עֲלֵיו : (כס"י)

מצודת דוד וינקת. הוא דרך משל לומר שתאכלי טוב האומות: ושד וכי'.
כפל הדבר במ"ש. וידעת. אז תכיר שלא במקרה בא הדבר רק הוא בעבור

שאני ה' מושיעך ואביר יעקב הוא גאלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון וינקת. מלשון יניקה : ושוד. מלשון שדים : תינקי. מלשון יניקה : אביר. ענין חוזק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וינקת חלב גוים, שפע כל העכו"ם תעבור אליך, ובאיזה אופן תינק החלב של העכו"ם אומר ושד מלכים תינקי היניקה תהיה על ידי שוד מלכים, ימשיל המלך לשדים אשר אליהם יתאסף חלב של העכו"ם ומשם תינק אתה את החלב, ור"ל שמלכי עכו"ם יתנו לך מס, (ור"ל כי לרוב, ארץ אשר תתעלה בגאון וגובה תהיה למורת רוח אל כל בני תבל, אבל את תהי ממוש דור ודור, ולא תאמר שהשמחה תהיה על ידי שתהיה רוכלת העמים ויבואו אליך לסחורה, כי בהפך יהיו לך למס). וידעת כי אני ה' מושיעך ר"ל הישועה תהיה עי"י שאני ה' בורא כל המציאות, כי תכלית הישועה תהיה כללית לתקן את העולם כולו, אבל הגאולה תהיה פרטית רק עבורך. ועז"א וגאלך יען שאני אביר יעקב : (מלבי"ם באור הענין)

וי תחת הנחשת אביא זָהָב וְתַחַת הַבְּרָזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נַחֲשֵׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרָזֶל וְשַׁמְתִּי פְקֻדְתְּךָ שְׁלוֹם וְנִגְשִׁיךָ צְדָקָה:

רש"י תחת הנחשת. שנטלו ממך : ושמתי פקודתך שלום. ואשוי פרנסך שלם ושלטוניך בזכו : פקודתך. פקידים שלך, ורבותינו אמרו הפקודות שצאו עליך בגלותך והנוגשים שדחוקך יהיו לך לשלום ולצדקה : (רש"י)

מצודת דוד תחת הנחשת. במקום הנחשת שנטלו האומות ממך אביא במקומו זהב וכו' : ושמתי פקודתך שלום. ר"ל תחת הפקידים שהיו נותנים עליכם לגבות המס אשים עליך שלום כי לא יבואו עוד בתגר לגבות המס כי אם יבואו לשאול בשלומך : ונוגשיך. במקום הנוגשים את הכסף יבואו לעשות עמך צדקה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקדתך. מלשון פקיד וממונה : ונגשיך. ענין הלחץ לקחת הכסף כמו נגש את הכסף (מ"ב כ"ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין תחת הנחשת, בל תחשוב שהמס הנזכר יתנו לך העכו"ם עי"י אונס והכרח כי עת תבקש מאתם נחשת למס יביאו הם זהב תחתיו, עת תבקשי ברזל למס יביאו הם כסף תחתיו, ובכל זאת יהיו לך גם נחשת וברזל, כי עת תבקשי עצים ואבנים יתנו לך נחשת וברזל, ושמתי פקדתך שלום הפקודה והתמנות שלך על העכו"ם לא יוחשב זה אצלם כאילו הם נכנעים למס עובד וכאילו אין להם שלום כי הם

משועבדים, כי זה יהיה שלומם, כי הפקודה לא תהיה על ידי מלחמה רק ע"י שלום ברצונם הטוב ונפש חפצה, **כי נגשיך אשים צדקה**, הנגישה אותם לתת לך מס יהיה נחשב אצלם צדקה ומצוה, כי הם ממלאים בזה רצון ה' ויעשוהו בחפץ לב כעושים מצוה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **ונגשיך**. הנוגשים שלך, כמו חומותיך, שעריך (מלבי"ם באור המלות):

יח לא ישמע עוד חמס בארצך שד ושבר בגבולך וקראת ישועה חומתיך ושעריך ותהלה:

מצודת דוד לא ישמע וכו'. מן הצר הצורך כי לא יהיה עוד : שוד וכו'. כפל הדבר במ"ש. וקראת. לא תקראי עוד על חומותיך ובשעריך קול מלחמה כי אם תקראי קול ישועת ה' ותהלתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חמס. עושק וגזל : שוד. מלשון שדידה וגזל : תהלה. ענין שבח (מצודת ציון):

מלבי"ם - באור הענין לא ישמע עוד חמס בארצך, לא יהיה חמס בתוך המדינה מאיש לחברו, וגם לא ישמע שד ושבר בגבולך מאויב חיצוני, שיפול על גבול ארצך מבחוץ ומפרש נגד שוד ושבר בגבולך אומר, וקראת ישועה חומתיך לא תצטרך לחומה ומבצר אצל הגבול להגן בעד שוד ושבר מבחוץ, כי הישועה עצמה היא תהיה חומה בצורה לך כמ"ש ישועה ישית חומות וחיל (כ"ו). ונגד חמס בארצך אומר ושעריך תהלה התהלה עצמה היא תהי שער לך, כאילו התהלה שבה יתהללו העם הזה מרוב צדקם היא תספיק שלא יקרה בה חמס בין אדם לחברו, כי כולם יהיו מהוללים לצדיקים ואין פרץ בשעריהם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ישועה חומותיך. וכן למעלה (כ"ו) ישועה ישית חומות וחל (מלבי"ם באור המלות):

יט לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולילה הירח לא יאיר לך והיה לך יהיה לאור עולם ואלהיך לתפארתך:

כ לא יהיה לך עוד. לא תצטרך לאור השמש : (כ"ז)

מצודת דוד לא יהיה לך. ר"ל לא תהיה צריך לאור השמש להאיר לך ביום ולנוגה. לזריחת הירח לא תצטרך להאיר לך בלילה : והיה לך ה'. אבל

אור השכינה יהיה לך לאור עולם ביום ובלילה : **לתפארתך**. תתפארי בכבוד ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולנוגה. ענין זהירה וזריחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא יהיה לך, ר"ל השמש מאיר בעצמו ביום, ובלילה שאז השמש תחת האופק תאיר השמש לנוגה הירח, שבלילה תשליך השמש נוגה אורה על הירח ותקבל הארץ אור השמש ע"י נוגה הירח אבל עתה לא יהיה לך השמש לאור יומם, וגם לא יאיר השמש אורו על הירח להיות לנוגה הירח, כי יסתתר השמש בהחלט ולא ימצא במציאות כלל, ונגד מה שעד עתה היה לך השמש לאור יומם יהיה לך עתה ה' לאור עולם. ונגד שעד עתה האיר השמש בלילה לנוגה הירח, וקבלת בלילה אור השמש באמצעות הירח באור חוזר, יהיה עתה **אלהיך לתפארתך**, ר"ל יחוד אלהותו המיוחדת עליך יהיה בדמות הירח שמקבל אור מן השמש, ר"ל הצדיקים והנביאים יהיו בדמות הירח שואבים אור ה' בלילה (בעת ימנע אורו מכללת העם) ומגיהים ומפלשים אותו על כלל העם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ולנוגה הירח לא יאיר. פעל יאיר מוסב על השמש כי הירח אינו מאיר רק מגיה אור השמש, כי זה ההבדל בין אורה ונוגה כנ"ל (יג יו"ד. נט טי). ועי' עוד למעלה (כד כג) וההבדל בין ה' ואלהיך מבואר בכל הספר (מלבי"ם באור המלות)

בכ לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי יהוה יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי

רס"י לא יאסף. לשון אספו נגהם (יואל 3) הכניסו אורם : (רס"י)

מצודת דוד לא יבא. לא ישתקע עוד שמשך וירחך לא יכניס אורו לבל יאיר לך ר"ל לא תבטל מלכותך וממשלתך : כי ה' וכו'. ר"ל הואיל ומה' בא הממשלה א"כ יהיה לאור עולם ולא תבוטל עוד : **ושלמו**. יתמו ויגמרו ימי אבלך כי לא תתאבלי עוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון לא יבוא. לא ישקע כמו כי בא השמש (בראשית כח) : **יאסף**. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט) : **ושלמו**. ענין גמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא יבוא עוד שמשך, הוא אור ה' שיהיה לך תחת אור השמש לא יבא עוד עתה כי יתמיד לנצח, וגם ירח שלך שהם הנביאים והצדיקים שמקבלין אור ה' ומשפיעים אותו כמו הירח, לא יאסף אורם.

ובאר תחלה הטעם מדוע לא יבוא עוד שמשך, כי בל תחשוב שיבא שמשך ע"י שלא יהיה אור תמידי רק לפי שעה כי יהיה לך ה' לאור עולם. **ב.** בל תחשוב שיבוא שמשך ע"י שתצטרך אתה להתרחק מן האור, ע"י שתלך שנית בגולה, כי **ושלמו ימי אבלך**: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יאסף. על אור הירח לא שייך ביאה שאינו אור רק נוגה, והנוגה נאסף בסור השמש המאיר לו מנגד פניו: (מלבי"ם באור המלות)

כא | **ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר (מטעו) מטעי מעשה ידי להתפאר:**

רס"י | להתפאר. טהיה מתפאר צם פרוונטי"ר זלע"ז : (רס"י)

מצודת דוד ועמד. העם הנשאר בך יהיו כולם צדיקים כי הרשעים יכלו בחבלי המשית : **לעולם יירשו ארץ.** הם ירשו הארץ לעולם ולא יגלו עוד ממנה : **נצר מטעי.** הענף אשר נטעתי מעשה ידי הוא ויש מה להתפאר בו ר"ל העם אשר בחרתי אתפאר בו כי יהיו צדיקים ותמימים : (מצודת דוד)

מצודת ציון נצר. ענף כמו ונצר משרשיו יפרה (לעיל יא) : **מטעי.** מלשון נטיעה (מצודת ציון) :

מלבי"ם - באור הענין ועמד, עתה באר הטעם מדוע ירחך לא יאסף, שהם הצדיקים, **א.** בל תאמר שיאסף הירח הזה מפני שלא יהיו צדיקים בקרבך, כי **עמד** יהיו **כלם צדיקים**, **ב.** בל תאמר שיאסף הירח מפני שלא ישארו בא"י תמיד ויגלו פעם שנית, כי **לעולם יירשו ארץ**, **ג.** בל תאמר שיאסף הירח מפני שהעם בכלל אשר אמר עליהם ועמד כולם צדיקים הם מועטים מאד, וחלושים ורפויים עדיין, כי **נצר מטעי** הנצר הרך והיונק הזה אשר נטעתי אותו אנכי יהיה **מעשי ידי להתפאר**, אני אעשה בכחי שהנצר הרך הזה ישלח פארות ובדים וסעיפים רבים, ויתרבו פארותיו כ"כ, **עד.** (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות נצר. בארתיו למעלה (יא א'). **להתפאר,** מענין פארות וישלח בדים ויעש פארות. וכן לקי (סא ג'): (מלבי"ם באור המלות)

כב | **הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני יהוה בעתה אחישנה:** (o)

רס"י | **צעתה אחישנה. זכו אחישנה לא זכו צעתה :** (רס"י)

מצודת דוד **הקטן**. השבט הקטן יתרבה עד אלף פעמים ככה : **והצעיר**. כפל הדבר במ"ש : **אני ה'**. אשר היכולת בידי לכן בבוא עת הגאולה אמהר להרבות הקטן לאלף והצעיר לגוי עצום : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והצעיר**. הקטן כמו ורב יעבוד צעיר (בראשית כה) : **עצום**. ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (ירמיה טו) : **בעתה**. מלשון עת וזמן : **אחישנה**. ענין מהירות כמו אחישה מפלט לי (תהלים נה) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שהקטן יהיה לאלף**, בריבוי הכמות **והצעיר** בכח יהיה **לגוי עצום** בריבוי האיכות בכח ועצמה, והגם שאני מתמהמה עתה והעם חלשים ומעטים, הנה **אני ה' בעתה אחישנה** בבא העת המיועד אעשה הדבר בזריזות (כי זה גדר פעל חיש) ואמלא את הבטחתי : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **הקטן**, בכמות. **והצעיר**, במעלה, וכבר בארתי (ה' יט) כי החש אינו ממחר תמיד כי החש הוא הזרוז אעפ"י שלא מחר אי"ע בזמן, ולכן הגם שה' לא ימהר כי יהיה בעתה מ"מ יחיש ר"ל כי יעשהו בזריזות והשתדלות : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-סא

א רוח אֲדֹנָי יְהוִה עָלַי יַעַן מָשַׁח יְהוָה אֶתִּי לְבָשָׁר עֲנוּיִם שְׁלַחֲנִי לְחַבֵּשׁ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב לְקָרָא לְשִׁבּוּיִם דְּרוּר וְלְאַסּוּרִים פֶּקַח קוֹחַ :

כס"י **יען משח**. אין משחה זו אלא ל' סררה וגדולה : **לקרוא לשבויים** **דבור**. כלומר לזכר להם נסורת הגאולה : **פקח קוח**. פקה את מלקוחם וקצבים **והתירם** : (כס"י)

מצודת דוד **רוח וכו'**. רוח נבואה מה' היתה עלי ר"ל כל התנחומין שאני אומר לא מלבי המה כי אם בדבר ה' : **יען**. בעבור כי ה' משח אותי לבשר את הענוים ושלחני לעשות תחבושת לנשברי לב ר"ל לנבאות נחמה להמצטערים על איחור הגאולה : **לקרוא**. לנבואת על שבויי ישראל שיצאו לחפשי : **ולאסורים**. לנבאות על האסורים בגולה שיפתח מאסרם

וילקחו מן הגלות : (מצודת דוד)

מצודת ציון יען. בעבור : **משח**. ענין גדולה וכן למשיחו לכורש (לעיל מה). לחבוש. ענין כריכת המטלית על השבר כמו ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל לד) : **דרור**. חפשי וחירות כמו וקראתם דרור (ויקרא כה) : **פקח**. ענין פתיחה כמו פקוח אזנים (לעיל מת) : **קוח**. מלשון לקיחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **רוח ה' עלי**, אשר אני אומר קומי אורי, אני אומר ברוח ה' החופף עלי לבשר הישועה העתידה, **יען משח ה' אותי**, ר"ל כי יש שתי כתות **א**. ענוים הבלתי מתרעמים כלל רק מצפים לישועה ולהם א"צ שליחות מיוחד להוכיחם, רק ה' משח אותי משיחה של גדולה שאני אהיה המבשר. **ב**. **יש נשברי לב** הבלתי חוכים לישועה העתידה, רק לבם נשבר ונדכה על ההוה ומשתוממים על הצרות, להם שלחני בשליחות מיוחד לחבש שבר לבם להוכיח אותם בל יתיאשו כי יש תקוה : **לקרא**, אומר כי ה' שלחו לבשר שלשה ענינים. (ענין א') הגאולה העתידה, שיגאלו מיד העכו"ם, והנה יש שהם רק שבויים בשבי ויבשר כי יקרא לשבויים דרור, ויש שהם אסורים בזיקים, יבשר כי גם לאסורים יקרא פקח קוח להתיר אסוריהם : (מלבי"ם באור הענין)

ג לקרא שנת רצון ליהוה ויום נקם לאלהינו לנחם כל אבליים:

רש"י שנת רצון. שנת פיוס ולכוי : (רש"י)

מצודת דוד לקרוא. לבשר שיבא מה' שנת רצון לישראל עת נקמה מהאומות : **לנחם**. נקמת האומות יהיה לתנחומין לאבלי ציון על הצער שסבלו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לקרא, (ענין הבי) שיבשר הגמול והעונש המיועד לצדיקים ולרשעים, **לקרא שנת רצון לה'**, שהוא מדת הרחמים אשר ירצה את עמו לשלם שכרם, וגם יום נקם לאלהינו הוא המדת הדין שינקום בעכו"ם, (הישועה תמשך כל השנה והנקם יהיה ביום אחד כי יפלו בנופלים וכן לקמן ס"ג ד'). (ענין הגי) שיבשר כי ינחם ה' גם על העבר על הרע שסבלו והטוב שאבדו, וגם **לנחם כל אבליים** עתה מבאר כי התנחומים על העבר יהיה בשלשה ענינים : (מלבי"ם באור הענין)

ג לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון תחת אבל מעטה תהלה תחת רוח פקה וקרא להם אילי הצדק מטע יהוה להתפאר:

רס"י חילי הדקה. לשון חילנות כמו (לעיל ב) מאילים אָפֶר חמדתם ומטע
ה' יורה עליו :

מצודת דוד לשום וכו'. לשום דבר לאבלי ציון וחוזר ומפרש מהו ואמר לתת להם פאר במקום האפר שהיו מתפלשין בו בזמן האבל : שמן ששון. כי לפעמים מושחים בשמן לרפאות המכה לכן אמר שמן ששון העשוי להתענג : מעטה תהלה. עטיפת שבח והלול במקום רוח כהה וחשיכה : וקורא להם. כי אם יקרא אותם אילי הצדק כי יהיו גדולים כמעשה הצדק : מטע ה'. אשר ה' נטע אותם להתפאר בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעטה. ענין עטיפה כמו כבגד יעטה (תהלים קט) : תהלה. מל' הלול ושבח : כהה. ענין עכירות וחושך כמו כהה הנגע (ויקרא יג) : אילי. שם אילן גדול ויפה כמו מאילים אשר חמדתם (לעיל ב) : מטע. מלשון נטיעה :

מלבי"ם - באור הענין לשום לאבלי ציון, להשיב להם תחת האבל ג' דברים, כי האבל יתגנה ויתבזה מצד ג' ענינים. א. מצד מקומו אשר הוא יושב על האפר ומעולל בעפר קרנו, ואתן להם פאר תחת אפר. ב. מצד בחירתו מצד הענינים שיתנהג בהם לצורך האבילות שלא ירחץ ולא יסוך בשמן, הנה אתן להם שמן ששון תחת אבל, תחת שמצד האבל לא סכו בשמן יסוכו עתה בשמן ששון, שמן הטוב שסכים בו לסימן ששון ומשתה ויום טוב. ג. מצד הרוח הפנימי שלבו דואג ורוחו כהה אורו ושפל בקרבו, אתן להם תחת רוח כהה מעטה תהלה שיתהללו בעצמם מרוב התנשאות הרוח עד שיהללו עצמם בשער בת רבים, וקרא להם היו רגילים לנטוע אילנות כמו אלה ואלון שיהיו מיוחדים על רושמים מונחים, כמו אילני החפשית, וכדומה, ויש אילנות שנוטעים להיות רושם ואות אל הצדק שיעשו צדק בין אדם לחברו והיו מתקבצים סביב האלים האלה לאות לפעול צדק, הנה יקראו את ישראל, שהם אילי הצדק אשר נטע ה' להתפאר שישלחו פארות ובדים למרחוק שמישראל יתפאר ויסתעף הצדק לעשות בדים וסעיפים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שמן ששון, גדר שם ששון בארתי (למעלה לה א') ולכן הוא נגד אבל, וכן לקמן (סו י), רוח כהה, הוא מחשך אור הפנימי ושמחת הנפש, והפוכו תהלה שכולל גם מושג ההארה, הלל בן שחר. איל הצדק, אילנות, כמו כי יבושו מאלים, ועז"א מטע ה'. להתפאר מענין פארות כמו למעלה (ס' כא) : (מלבי"ם באור המלות)

יד וּבְנוּ חֲרָבוֹת עוֹלָם שְׁמֹמֹת רָאשֵׁימוֹ וְחִדְּשׁוּ עָרֵי חֶרֶב שְׁמֹמֹת דָּוָר :

מצודת דוד **ובנו חרבות עולם**. יבנו הערים החרבות מימות עולם ר"ל מזמן רב : **שוממות ראשונים**. הערים השוממות מימים ראשונים יקומו וכפל הדבר במ"ש : **וחדשו**. יבנו מחדש הערים החרבות והשוממות מדור ראשון וכפל הדבר פעמים רבות לחוזק רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון חורב. מל' חורבן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **ובנו**, האלים האלה יבנו חרבות עולם, כאילו מן העצים והפארות של אילי הצדק יבנו חרבות עולם וגם **שוממות ראשונים** (השוממים בהחלט שהיא יותר מחורבה) **יקוממו**, האלים יקוממו אותם, ולא שיתקנו החורבה בתיקון לבד כבית ישן שמתקנים אותו, רק **וחדשו ערי חרב** יחדשו אותם בבנינים חדשים עד שלא יוכר שהיו חרבות מעולם, גם יחדשו השממות שנעשו בכל דור, (הנמשל שיבנו חרבות האמונות ושוממות הדעות, עד שהאמונות הכוזבות, בין אשר השתרשו מימי קדם, בין אשר נתחדשו בהמשך הזמן יתוקנו ע"י אילי צדק האלה ע"י נטיעות ה' אשר ילמדו דרכיו אורחותיו חקיו ותורותיו ומשפטיו : (ה) **ועמדו זרים**, הזר יקרא גם הבן עיר אם הוא מעם או משפחה אחרת, והנכרי הוא מארץ רחוקה, **הזרים ירעו הצאן** כי לא יעזבו הצאן על יד בן נכר, **ובני נכר יהיו אכרים וכורמים** עובדי האדמה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **חרבות, שממות**. יש חורבה שאינה שוממה, כמו עיר שחרבו חומותיה ונמצאו דיורים בתוכה, ושדי תבואה בתוכה, שע"כ אמר לחרבות השוממות (יחז' לו ד') ונושבו הערים והחרבות תבנינה (שם י') ועיין למעלה (מט יט) : (מלבי"ם באור המלות)

וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנֵכֶם וּבְנֵי נֶכֶר אֶפְרַיִם וְלְרַמְיָם :

רס"י אכריכם. מנהיגי המחריקה : (רס"י)

מצודת דוד **ועמדו זרים**. הכשדים הזרים יעמדו וירעו צאנכם ובני נכר יעבדו אתכם בחרישת השדה ועבודת הכרם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **זרים**. עכו"ם : **ורעו**. מלשון מרעה : **אכריכם**. כן יקראו החורשים בשדה כמו בשו אכרים (ירמיה יד) : **וכרמיכם**. מל' כרם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור המלות **זרים, ובני נכר**. ע"י הבדלם למעלה (כח כא) : (מלבי"ם באור המלות)

וַ וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי יְהוָה תִּקְרְאוּ מִשְׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ. וְאָמַר לְכֶם חֵיל גּוֹיִם תֹּאכְלוּ וּבְכָבוֹד תִּתְיַמְרוּ:

רפ"י כהני ה'. נשיאי הקב"ה : חיל גוים. נכסי פלחי כוכביא : תתימרו. אתם תכנסו תחתיכם בכבוד שנטלו עד הנה : (רפ"י)

מצודת דוד כהני ה'. נשיאי המקום : יאמר לכם. יהיה נאמר עליכם : ובכבודם תתימרו. אתם תהיו מרוממים בהכבוד שיש עתה אל האומות כי לכם יבוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון כהני. ענין שררה וגדולה כמו ובני דוד כהנים היו (ש"ב ח). חיל. עושר : תתימרו. ענין גדולה ורוממות כמו את ה' האמרת (דברים כז) ובאה היו"ד במקום האל"ף וכן אשר יומרוד למזימה (תהלים קלט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואתם רצונו שיהיה ערך ישראל נגד עכו"ם, כערך הכהן מזרע אהרן נגד העם כולו, כמו שהכהן לא עסק בעבודת אדמה ומרעה צאן, רק העם השפיקו צרכיו ע"י כ"ד מתנות כהונה, כן ישראל יהיו עובדי ה' והעכו"ם יספיקו צרכיהם ישמרו צאנם ואדמתם, כהני ה' תקראו שם כהן הוא שם היחוס המיוחד לזרע אהרן על שראוים לכהונת עבודת הקדש, ובכ"ז לא נקרא משרת ה' רק כהן העובד ה' לא כהן העוסק בצרכי חול, אומר אתם כהני ה' תקראו, זה יהיה שמכם שם הכבוד, וגם יאמר לכם שאתם משרתי אלהינו עובדים עבודתו. וכמו שהכהן היה לו ב' מעלות, א. שנטל תרומות ומעשרות כן חיל גוים תאכלו. ב. שהיו מכבדים אותו לפתוח ראשון ולברך ראשון כן בכבודם תתימרו ותתאמרו ותשתבחו. כולם יחלקו לכם כבוד : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כהני משרתי. עיין בפנים, וכן תמצא משרת תואר מוגבל אל שם כהן. הכהנים המשרתים, (נחמי י'. יואל אי טי יג. בי יז). תתימרו, כמו תתאמרו, את ה' האמרת היום : (מלבי"ם באור המלות)

ז תחת בְּשֵׁתְכֶם מְשִׁנָּה וְכִלְמָה יִרְנוּ חֵלְקֵם לְכֵן בְּאַרְצָם מְשִׁנָּה יִירְשׁוּ שְׁמֹת עוֹלָם תְּהִיָּה לָהֶם:

רפ"י תחת בשתכם מְשִׁנָּה אף הם כלמה ירונו תמיד חלקם כלו' תחת אָסַר עד הנה תמיד עמי היו רוננים כלמה חלקם יָסַר רנה שהוא אצל כמו (איכה ז) קומי רוני כלילה וכמו (מ"א כז) ותעבור הרנה לחאב :

(כ"ז)

מצודת דוד תחת. במקום הבושת שהיה לכם יהיה לכם משנה פי שנים מהכבוד : **וכלימה**. ותחת הכלימה שהיה להם בגלות ירונו וישמחו בחלקם הטוב שאתן להם : **לכן**. בעבור הכלימה שהיה להם מן העכו"ם לזה יירשו בארצם ירושה כפולה ומרובה : **שמחת עולם**. כי לא יגלו עוד מארצם : (מצודת דוד)

מצודת ציון משנה. כפול כמו וכסף משנה (בראשית מג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין תחת בשתכם, (הבושה היא מעצמו והכלמה היא מאחרים), תחת בשתכם שהיה להם בושה בעצמכם על שאבדתם כל חמדה (תתאמרו) משנה תקבלו כבוד כפול, (ותחת) כלמה מאחרים שנכלמתם על אורך הגלות, ירנו חלקם אלה שהכלימו אותם הם עצמם ירונו שירים ורננות על חלקם של ישראל (כמו שרנו תחלה עליהם שירי חרפה ובוז) יאמרו ברינתם ושיריהם לאמר, **לכן**, תחת הבושה עתה בארצם משנה יירשו כי יירשו ארץ שלשת עממים נוסף על השבעה שירשו מקודם, ותחת הכלמה על ארך גלותם עתה שמחת עולם תהיה להם, וזה ישקל בפלס נגד אורך הגלות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בשתכם, וכלמה. הבדלם מבואר למעלה (לי ג') ותתימרו שבפסוק הקודם נמשך לפה, תתימרו, משנה, וכן מלת תחת נמשך גם לכלמה : (מלבי"ם באור המלות)

לח כי אני יהוה אהב משפט שני גזל בעולה ונתתי פעלתם באמת וברית עולם אכרות להם :

כ"ז כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה. לכן אינו מקבל עולות העכו"ם שכולן גזל : ונתתי פעולתם. כל ישראל שיהא באמת או ונתתי פעולתם שפעלו שכן שסבלו גידופי העכו"ם על כבודי באמת : (כ"ז)

מצודת דוד אוהב משפט. לכן נכון הדבר שיקבלו ישראל את הטובות האלה : שונא גזל בעולה. אפי' בהבאת העולה אני שונא אם בא מגזל וכמ"ש והבאתם גזול וכו' הארצה אותה (מלאכי א) : פעולתם. שכן פעולתם אתן באמת : וברית עולם. ברית המתקיים לעולם אכרות להם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי אני ה' אוהב משפט, ומוכרח שכמו שנמשך הגלות זמן ארוך כן אשמחם בתשועה נצחיית, ואני שונא גזל אף בקרבן עולה

כמ"ש והבאתם גזול, ומוכרח שאשיב להם גזילת ארצם עם פירות ושבת, ולכן בארצם משנה יירשו ונתתי פעלתם באמת, יען שאני אוהב משפט, וגם בריתי יהיה לנצח: (מלבי"ם באור הענין)

טו וְנוֹדַע בְּגוֹיִם זֶרַעַם וְצִאֲצָאִיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כֹּל רְאִיהֶם יְכִירוּם כִּי הֵם זֶרַע בְּרַךְ יְהוָה: (פ)

מצודת דוד ונודע בגוים זרעם. זרע ישראל יהיה ניכר בחשיבות : וצאצאיהם. הבנים היוצאים מהם יהיו נודעים בתוך העמים וכפל הדבר במ"ש : כל רואיהם. כל הרואה אותם יכיר בהם אשר הם זרע המבורך מה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצאצאיהם. מלשון יציאה והם הבנים : יכירום. מלשון הכרה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונודע, זרעם יהיו נודעים בגוים לשם ותהלה, ולא לבד זרעם הגדולים כי גם צאצאיהם הקטנים, ולא לבד בגוים עכו"ם הפחותים כי גם בתוך העמים החשובים, יהיו נודעים בשם עד שכל רואיהם יכירום לאמר עליהם שהם הם הזרע אשר ברך ה', כי יהיו מצויינים בהדרת קדש : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות זרעם, צאצאיהם. הבדלם מבואר למעלה (מ"ד ג'), וההבדל בין עמים וגוים למעלה (א' ד'): (מלבי"ם באור המלות)

ז שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בִּיהוָה תִּגְלַל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי יֵשַׁע מְעִיל צִדְקָה יַעֲטֵנִי כְּחַתָּן יִכְהֵן פָּאֵר וְכַפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ:

כס"י כחתן. אֲשֶׁר יִלְבַּשׁ לְבוּשֵׁי פֶאֶר כַּכֵּהֵן גָּדוֹל : וְכַכְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ. תכשיטה (כס"י) :

מצודת דוד שוש אשיש. אז יאמר ישראל שוש אשיש בתשועת ה' תגל נפשי בעזר אלהי : כי הלבישני וכו'. ר"ל סבב אותי בישע ובצדקה כלבוש המסבב את הגוף וכמעיל המעטף את הלבושו : כחתן. כמו החתן אשר יגדיל פארו וכמו הכלה אשר תתקשט כלי תכשיטים : (מצודת דוד)

מצודת ציון שוש אשיש. ענין שמחה : תגל. מלי גילה וששון : ישע. מלי תשועה : מעיל. שם מלבוש מה : יעטני. ענין עטיפה : יכהן. ענין גדולה : תעדה. מלשון עדי וקשוט כמו ועדית עדי (יחזקאל כג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי, השישה היא
הפעולות החיצונות שיעשו להוראת השמחה, והגיל היא גילה הלבית על
טובה חדשה שלא קוה עליה עד עתה. וכן יש הבדל בין ה' ובין אלהי, כי
אלהי מורה ההשגחה הפרטיית המיוחדת, אומר **אני אשיש בגלוי בה'**
שהוא בורא כל, **ואגיל** עוד גילה חדשה בלבבי מצד שיתגלה לי שהוא
אלהי המיוחד לי בהשגחתו, ומפרש, כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה
יעטני, הבגד ילך בו האדם מלמטה והוא תפור כמדתו, והמעיל עשוי
לעטות ולהתעטף בו על בגדיו, ואינו תפור למדת האדם, מציינ **א.** שה'
ילביש אותי את ישועתו והיא תהיה לי כבגד מלמטה תפור למדתי,
שתהיה הישועה פרטית מיוחדת לי לבד, **ב.** שמלבד הישועה שיושיעני
יכירו כל העמים את צדקתי, ויכירו על ידי דת האמת והאמונה האמתית
ועכו"ם ישליכו את עצביהם, ובזה מעיל צדקה יעטני, זה יהיה כמעיל
שאעטה אותו על כל הבגדים. ועל הישועה, שיראו כולם צדקתי שיתראה
אז לעיני כל, וזה יהיה ג"כ כמעיל בשני פנים, **א.** מצד שיתראה בגלוי
לעיני כל, **ב.** שאינו תפור למדתי כי תכלית התגלות הצדקה יהיה שיכירו
כל עכו"ם אמונת ה'. וזה מגביל נגד שוש אשיש בה' מפרש כי הלבישני
בגדי ישע, ונגד תגל נפשי באלהי המיוחד לי עפ"י מעשי וצדקתי זה יהיה
ע"י שיעטני מעיל צדקה שהכל יראו שהוא אלהי מיוחד לי ע"י צדקתי,
ומבאר **כחתן, הדלתות מגבילים, כי הלבישני בגדי ישע כחתן יכהן פאר,**
כי הישועה תהיה הבגד שאקבל מאתו מנחת שי ונדבה, ובזה ידמה כחתן
אשר יכהן את הכלה בבגדי פאר שיתן לה מתנה מצדו, **ומעיל צדקה**
יעטני ככלה תעדה כליה, ע"י המעיל צדקה שזה יהיה שלי מצד מעשי
וצדקתי, אדמה אנכי ככלה אשר תעדה כליה של עצמה נוסף על העדי
והפאר שלו שכהן אותה החתן, כי כן המעיל הזה יהיה שלי עפ"י מעשי
(מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שוש, אגיל, הבדלם מבואר למעלה (לה א'). בה'.
באלהי, מבואר הבדלם (א' ד'). וההבדל בין בגד, ומעיל (למעלה נט יז)
(מלבי"ם באור המלות)

יֵאָדָּם כִּי כָאֶרֶץ תּוֹצִיא צְמֻחָה וְכִגְנָה זְרוּעֶיהָ תִצְמְיַח כֵּן אֲדָנִי יְהוָה יִצְמְיַח
צְדָקָה וְתִהְיֶה כָל נֶגְדֵךָ הַגּוֹיִם:

רס"י כי כארץ תוליא למחה וגו' : (רס"י)

מצודת דוד כי כארץ. כמו הארץ מוציאה צמחה אחר שנרקב ונפסד
הגרגיר הזרוע וכמו הגנה המצמחת הדברים הנזרעים בה אחר ההפסד כן
יצמיח ה' לישראל צדקה והלול : (מצודת דוד)

מצודת ציון וכגנה. מלשון גן : זרועיה. מלשון זרעונים : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי כארץ, מבאר שנית, כמו שיש הבדל בהוצאת הצמחים, שהארץ הבלתי זרועה תוציא צמחה הגדל בה מעצמה, **והגנה הזרוע זרועיה תצמיח,** תצמיח את הזרע שזרעו בה, כן ה' אלהים יצמיח צדקה ותהלה. **כארץ תוציא צמחה מעצמה כן יצמיח ה' צדקה,** והוא הישע שלא יהיה ע"י זרע מעשינו רק יגדל מעצמו בחפץ ה' אשר יעשה מצד הצדקה העליונה שגדרה הוא המעשים שיעשה שלא מצד הזכות רק בחסד, **וכגנה זרועיה תצמיח כן יצמיח ה' תהלה נגד כל הגוים,** כמו שזרע הגנה יתהלל בו הזרוע כי זרע וקצר לפי יגיעתו, כן מזה הצד שמעיל צדקה יעטני נתהלל לעיני כל הגוים במעשינו הטובים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות צדקה. שאצל ה' הוא אשר יעשה לפי החסד בכח הצדקה העליונה כנ"ל (נט יז) : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-סב

א לַמַּעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׁה וְלִמְעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט עַד יֵצֵא כְּנֶגְהָ צְדָקָה וְיִשׁוּעָתָה כְּלָפִיד

כס"י לַמַּעַן צִיּוֹן. אֶעֱשֶׂה וְלֹא אֶחְשָׂה עַל מַה שְׁעָסוּ לָהּ : לֹא אֶשְׁקוּט. לֹא יֵהָא שְׁלוֹם לִפְנֵי עַד יֵצֵא כְּנֶגְהָ צְדָקָה : (כס"י)

מצודת דוד לַמַּעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׂה. לֹא אֶשְׁתַּוֶּק לָהּ עַל בּוֹן שְׁעָסוּ לַצִּיּוֹן שֶׁהַחֲרִיבוּ אוֹתָהּ עַד הַיְסוּד. לֹא אֶשְׁקוּט. לֹא יֵהִי מְנוּחָה לִפְנֵי עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה הַצְּדָקָה שֶׁאֶעֱשֶׂה לָהּ כַּדְּבַר הַמְּנַהֵיר וּמְזַרֵּיחַ וְהַיְשׁוּעָה שֶׁאֵבִיא עֲלֶיהָ יֵהִי נִרְאֶה לְכָל כְּלָפִיד אֲשֶׁר הַבּוֹעֵר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחשה. ענין שתיקה כמו החשיתי מעולם (לעיל מב) : **אשקוט.** ענין מנוחה : **כנוגה.** ענין הארה וזריחה : **כלפיד.** הוא העץ אשר מנדנדים בו האש המתייבש מחום האש ומעלה שלהבת רב וכן וכלפיד אש בעמים (זכריה יב) : **יבער.** ידלק : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לַמַּעַן צִיּוֹן, שב לדבר נגד שני הענינים שהזכיר בסימן הקודם. **א.** הצדקה שירצה ה' לגלות צדקת ישראל ואמתת תורתם

ואמונתם. **ב.** הישועה שירצה ה' להושיעם. והנה ציון תצייר צדקת ישראל כי בציון היה מושב הסנהדרין והמקדש, וירושלים תציין תשועת ישראל כי שם ישבו ההמון ולשם יתקבצו פזוריהם, כמ"ש (נ"ב) לבשי עוזך ציון, לבשי בגדי תפארתך ירושלים, ציון תלבש עוז הפנימי הצלחות הנפשיות, וירושלים בגדים החיצוניים הצלחות הגופניות, והנה לברר צדקת ישראל ואמתת תורתם צריך שיתוכח בדברים וטענות, ועז"א **למען ציון לא אחשה**, לא אשתוק מלהתוכח ולהוכיח אמתתה, ולהוציא תשועת ישראל מגלותם צריך פעולה ומעשה, ועז"א **למען ירושלים לא אשקוט** לא אשב במנוחה מבלי לעשות דבר רק אהיה זריז להושיעם, והדלתות מגבילים, **למען ציון לא אחשה עד יצא כנגה צדקה**, שהיא צדקת תורתם ואמונתם **ולמען ירושלים לא אשקוט עד ישועתה כלפיד יבער** שהיא התשועה, (והנה הנוגה הוא הדבר שאין לו אור מצד עצמו רק מקבל אורו מדבר אחר, כנוגה הירח שמקבל אורו מן השמש, אבל הלפיד אורו מצד עצמו. ובזה מצייר שע"י שיבעיר הלפיד שהיא התשועה ע"י שיראו תשועת ישראל איך יאיר להם את הלילה באור התשועה, ע"יז יכירו צדקם, וכאילו לפיד הישועה יפלש אורו על הצדקה, והצדקה תתראה ע"י התשועה, כמו שתתראה הירח ע"י השמש, וע"יז קורהו נוגה ואור חוזר של הלפיד : (ב) **וראו**, מגביל עם הפסוק הקודם, ע"י **שיצא כנגה צדקה**, **יראו גוים צדקך**, וע"י **שישועתה כלפיד יבער**, **יראו מלכים כבודך**, (ומוסיף שגם הגוים עכו"ם יכירו צדקך ואמתת אמונתך ותורתך, וכ"ש שמלכיהם שהם חכמים יותר יכירו זאת. וכן גם מלכיהם יכירו כבודך שיהיה גדול מכבודם, וכ"ש שהגוים יכירו זאת). **וקרא לך שם חדש** הם השמות שיזכיר אח"ז, חפצי בה, דרושה, **אשר פי ה' יקבנו** ויפרש את השם הזה ויגלה טעמו כמ"ש חפצי בה כי חפץ ה' בדך : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **אחשה, אשקוט**. אינם נרדפים כי חשה משתתף עם הפעלים המורים על השתיקה, ושקט משתתף עם הפעלים המורים על המנוחה, וגדר שם נוגה בארתי למעלה (ד' ה'. ט' א'. יג' י'. ובכ"מ) : (מלבי"ם באור המלות)

בב **יראו גוים צדקך וכל מלכים כבודך וקרא לך שם חדש אשר פי יהוה יקבנו:**

רס"י יקבנו : **יפרשנו** : **רס"י**

מצודת דוד **צדקך**. הצדקה שאעשה לך : **וקורא לך**. יהיה נקרא לך שם חדש אשר פי ה' יפרשנו והוא חפצי בה דרושה עיר לא נעזבה האמור למטה : **מצודת** : **מצודת** (דוד)

מצודת ציון יקבנו. יפרש אותו כמו אשר נקבו בשמות (במדבר א) : (מצודת

ג וְהִיִּית עֶטְרַת תְּפָאֶרֶת בְּיַד יְהוָה (וצנוף) וְצִנִּיף מְלוּכָה בְּכַף אֱלֹהִים:

מצודת דוד **עטרת תפארת**. ר"ל תהיה שמורה בידו כעטרת תפארת : **וצניף מלוכה**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וצניף**. מל' מצנפת העשוי לסבב את הראש : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **והיית עטרת תפארת**, יש הבדל בין עטרת תפארת ובין צניף מלוכה, כי העטרת ילבש כל אדם הלוּבשו לכבוד, וצניף מלוכה מיוחד אל המלכות לבדו. ויש הבדל בין יד ובין כף, כי כף פרטי יותר מן יד, שיד מורה כל היד, וכף מורה רק פס יד שכופפה, ומורה על שתופס הדבר בהשגחה מיוחדת, ויש הבדל בין ה' ובין אלהיך, בשם ה' נקרא מצד ההנהגה הכללית, ובכינוי אלהיך נקרא מצד ההשגחה הפרטיית הנסיית. והנה ה' מנהיג את המציאות בשתי הנהגות. **א**. הנהגה טבעית. **ב**. הנהגה נסיית השגחיית, אומר הנביא שתי הנהגות האלה ינהיג רק לצרככם ולתועלתכם ולפי מעשיכם, ונגד ההנהגה הטבעית שמנהיג בשם ה' ע"י הטבע תהיה אתה **עטרת תפארת ביד ה'**, ונגד ההנהגה הנסיית שמנהיג ע"י שהוא אלהיך בהשגחתו הפרטיית, וע"י הנהגה זו מראה את מלכותו שהוא מושל בחפצו תהיה אתה **צניף מלוכה בכף אלהיך**, ועז"א בכף כי זה אינו מיוחד אל היד כולו רק אל הכף הפרטי והשגחתו הפרטיית (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **עטרת**. ילבשנו בעל איזה מעלה לאות על מעלתו ואינו כתר מלוכה. עטרת זקנים בני בנים, עטרת חכמים עשרם, אשת חיל עטרת בעלה. וההבדל בין כף ויד מבואר, ובין ה' ואלהיך בארתי (למעלה א' ד') : (מלבי"ם באור המלות)

ד לֹא יֹאמֶר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וְלֹאֲרָצָךְ לֹא יֹאמֶר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֲפְצֵי בָּהּ וְלֹאֲרָצָךְ בְּעוֹלָה כִּי חֲפֶץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצָךְ תִּבְעַל:

רס"י **בעולה**. **מיושבת** : (רס"י)

מצודת דוד **לא יאמר לך**. לא יאמר עוד עליך שאת עזובה מה' : **ולארצך**. על ארצך : **חפצי בה**. רצוני בה ואינה נעזבת ממני : **ולארצך בעולה**. לארצך יקרא מיושבת ולא שממה. **כי חפץ וכו'**. לזאת יקרא ירושלים חפצי בה כי חפץ ה' בך ולכל הארץ בכללה יקרא בעולה כי תבעל ותתישב באנשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעולה. מיושבת כמו מבני בעולה (לעיל נד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין לא יאמר לך עוד עזובה, עתה קוראים לירושלים עזובה על העדר האלהית והשכינה, ולכלל אי"י קוראים שממה על שהיא שממה מיושביה, עתה **לא יאמר לך עוד עזובה כי לך יקרא חפצי בה** כי יחפוץ ה' בה וישוב לשכון בתוכך, **ולארצך לא יאמר עוד שממה כי ארצך תבעל מיושביה,** ר"ל שתחזור השכינה ויתישבו הערים : (מלבי"ם באור הענין)

גַּם כִּי יִבְעַל בַּחֹר בְּתוֹלָה יִבְעֲלוּךָ בְּנִיךָ וּמְשֹׁשׁ חֲתָן עַל כְּלָה יִשִּׁישׁ עֲלֶיךָ:

רש"י **כי יבעל וגו'.** ארי כמה דמתיתב עולם עם בתולתא כן יתייתבין **בגוייכי** **בנייכי** : (רש"י)

מצודת דוד כי יבעל. כמו כשבחור נושא בתולה מתיישבים יחד מבלי פירוד כן יתיישבו בך בניך ולא יתפרדו ממך : **ומשוש.** כמו השמחה שיש להחתן על כלתו כן ישש וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי יבעל, מפרש שני דברים אלה, נגד מ"ש וארצך תבעל, אומר כי יבעל בחור בתולה יבעלך בניך, שלא תהיה שיבת ישראל לארצם דומה כשבים אל ארץ שהיתה שממה פעם אחד, עד שידמו במשלים כמי שהיתה לו אשה וגרשה ושב לקחתה, שהוא אינו בחור והיא אינה בתולה, רק ידמו כבחור הבועל בתולה, כי הארץ תדמה בטובה ויפיה כאילו לא היתה חרבה מעולם, והם ידמו בשלותם כאילו לא גלו מעולם. ונגד מ"ש כי חפץ ה' בך, אומר שלא תדמה החזרת ה' אליך, כשב אל עם שכעס עליהם פעם אי, עד שידמה במשלו כמחזיר גרושתו, שאין אהבה שלמה ואין עושים משוש וריקוד ושמחה בפרהסיא, רק כמשוש חתן על כלה שלא בא עליה מעולם, ולא כעס עליה מימיו, כן ישש עליך אלהיך כי יכרות להם ברית חדשה ולא תזכרנה הצרות הראשונות : (מלבי"ם באור הענין)

עַל חוֹמֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַם הַפְקֵדְתִּי שְׁמֵרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יִחָשׂוּ הַמַּזְכְּרִים אֶת יְהוָה אֶל דָּמִי לָכֶם:

רש"י **על חומותיך ירושלים.** רבותינו דרשוהו כמשמעו מלכתי המזכירים את ה' על חורבנה לזנותה מאי אמרי אתה תקום תרחם ליון (תהלים קב)

כי בחר ה' צליון (קס קלצ) כדליתא במסכת מנחות וי"ת חומותיך אבות הראשונים המגינים עלינו כחומה : הפקדתי שומרים. לכתוב ספר זכרונות שלא יסתכח זכותם מלפני : לא יחסו. מלהזכיר זכותם לפני : המזכירים את ה'. את זכות האבות : אל דמי לכם. אל תחריסו : (קס"ז)

מצודת דוד על חומותיך. על עסק חומותיך : הפקדתי שומרים. אלה השומרים כינוי על אבני ציון שאין להם עסק אחר כי אם יתמידו בבכי ואלו כשומרי החומות שאינם זזים מן השמירה והוסיף לומר כל היום וכל הלילה כי מנהג שומרי החומות לישן ביום ולא כן המה כי יבכו ויתאבלו ביום ובלילה : תמיד לא יחשו. אינם שותקים בשום זמן וכפל הדבר במ"ש : המזכירים את ה'. כאלו הנביא מזרזם לומר להם אתם המתאבלים על ציון להזכיר את המקום על בניינם לא יהא שתיקה לכם אלא התאבלו והזכירו את ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפקדתי. ענין מינוי וגזברות : לא יחשו. לא ישתקו : דמי. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין על חומותיך, אחר שאמר למען ציון לא אחשה, שהוא בעצמו לא ישתוק מלהושיעם, אומר כי חוץ מזה הפקיד ג"כ שומרים בעבור חומות ירושלים המזומנים לשמור יום המועד, ולא תאמר שהם יחשו עד שיבא יום המועד, כי גם באמצע הזמן כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו הזהרתי את השומרים האלה לאמר אתם המזכירים את שם ה' אל דמי לכם, אל תשתקו רגע רק תצעקו ותזכירו אותו, וגם. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יחשו, דמי. פעל דום מציין ההפסקה מן הדבור הקודם לו, לא כן חשה מציין העדר הדבור לבד. יקים סערה לדממה, אח"כ ויחשו גליהם. נאלמתי דומיה, ואחר כך החשיתי מטוב. ופה שידבר על השליחה, הקדים לא יחשו, ויותר מזה כי אל דמי לכם אל תפסוקו רגע. ומה טוב שאלת חז"ל במד' וידם אהרן מה היה לו לומר כי פעל דום מורה שהפסיק מן הדבור שהיה לו לדבר : (מלבי"ם באור המלות)

גז ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ:

מצודת דוד ואל תתנו דמי. לא תניחו את ה' לשתוק מלבנותה אלא תפצירו בו עד יכונן את ירושלים על כנה ובסיסה וישים אותה לפאר ותהלה בקרב הארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואל תתנו. ואל תניחו וכן ולא נתן סיחון (במדבר כא) : יכונן.

מל' כן ובסיס : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואל תתנו דמי לו, בל תניחו אותו שהוא ישתוק, ובל תשתקו עד יכונן ויגמר הבנין, ועד שישים את ירושלים לתהלה ולשם. (והשומרים האלה הם הנביאים והצדיקים שבכל דור): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות יכונן. הונח על גמר הבנין ותכליתו כמו שכתוב למעלה (נד יד) : (מלבי"ם באור המלות)

לח נִשְׁבַּע יְהוָה בְּיָמֵינוּ וּבְזָרוּעַ עַזּוֹ אִם אֶתְּנֶן אֶת דְּגָנְךָ עוֹד מֵאֲכָל לֶאֱבִיבֶיךָ וְאִם יִשְׁתּוּ בְּנֵי נֶכֶר תִּירוּשָׁךְ אֲשֶׁר יִגְעַת בּוֹ:

מצודת דוד **נשבע ה'.** הנביא אומר להם בנחמה הן נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו והוא כפל במ"ש : **אם אתן.** ענין שבועה הוא וגזם ולא אמר והרי הוא כאדם האומר כך וכך יהיה אם אעשה הדבר הזה וכן אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב (תהלים פט) : **אשר יגעת בו.** בעבודתו ולאספו אל הבית : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עוזי.** ענין חוזק : **תירושך.** יינך כמו ואספת דגנך ותירושך (דברים יא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **נשבע,** עוד הזכיר ענין שלישי, שה' התקשר את עצמו ע"ז בשבועה, והשבועה הזאת **נשבע בימינו ובזרוע עזו** הימין מורה ההנהגה הנסיית הנעשה באמצעות מעשה הצדיקים וזכות ישראל, והזרוע מורה על הנהגה נסיית שיעשה בכח עצמו שלא ע"י זכות ומעשה וכשרון רק בכח עצמו, ור"ל אם יזכו יעשהו בימינו ואם לא יזכו יעשה בזרוע עוזו, כמ"ש לבשי עוז זרוע ה', ותושע לו זרועו כמש"פ שם, (וע"ז אמרו חז"ל בימינו זו תורה, והוא אם יזכו וישמרו תורתו, ובזרוע עוזו אלו תפילין והוא אם לא יזכו יעשה בכח התפילין ההבטחה שהבטיח על גדולת ישראל הכתובים בפרשיות תפילין כנזכר בגמרא שם). **אם אתן את דגנך עוד** עד עתה היו אויביהם הקרובים יושבים בארצם ואוכלים את דגנם, ועז"א שלא יתן דגנם מאכל לאויביהם. ובני נכר הרחוקים שלא ישבו בארצם לא אכלו דגנם, אבל הם שתו תירושם שהיין מובילים אותו מרחוק לסחורה, ועז"א שלא ישתו בני נכר תירושך : (מלבי"ם באור הענין)

טו כִּי מֵאֲסָפְיוֹ יֹאכְלֵהוּ וְהִלְלוּ אֶת יְהוָה וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתַּהוּ בְּחִצְרוֹת קִדְשֵׁי: (o)

רש"י יאכלוהו. מוסב על דגנך : ישתהו. מוסב על תירושך : (רש"י)

מצודת דוד **כי מאספיו**. המאספים אותו אל הבית הם יאכלו את הדגן :
והללו את ה'. על השפעת הטובה : **ישתוהו**. את התירוש : **בחצרות**
קדשי. ר"ל בבתיהם העומדים בחצרות ירושלים עיר הקודש ולא ישתוהו
העכו"ם בארצותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מאספיו**. ענין הכנסה אל הבית כמו ואין איש מאסף אותם
(שופטים יט) : **והללי**. ישבחו : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי מאספיו**, הדלתות מגבילים, נגד דגנך אמר **כי**
מאספיו יאכלוהו כי התבואה מאספים, ונגד תירושך אמר **ומקבציו**
ישתוהו, כי הענבים מקבצים, כמ"ש זרע רב תוציא השדה ומעט תאסוף,
כרמים תטע ולא תאגור. ואמר ישתוהו בחצרות קדשי כי כרם רבעי נאכל
בירושלים, ולא כן הדגן יאכלוהו בביתם, ויברכו עליו בהמ"ז לא כן ענבים
שאין טעונים ג' ברכות, וע"כ אמר על הדגן והללו את ה', שהוא בהמ"ז
כמ"ש ואכלת ושבעת וברכת, ועל התירוש אמר ישתוהו בחצרות קדשי
שישתה בירושלים (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **מאספיו**, **מקבציו**. ע"י בפירוש, והבדלי אסף קבץ
בארתי למעלה (יא יב) : (מלבי"ם באור המלות)

וַיַּעֲבְרוּ עִבְרֹוּ בַשְּׁעָרִים פְּנֹוּ דְרָךְ הָעָם סִלּוּ סִלּוּ הַמְּסֵלָה סִקְלוּ מֵאֶבֶן
הָרִימוּ נָס עַל הָעַמִּים:

רש"י **עברו עברו בשערים**. אמר נביא עברו ותזבו בתרעיא אפנו לבא
לעמא לאורח תקנא : **סלו סלו המסלה**. כצנן הדרך צטי"ץ לוקמי"ץ
בלע"ז סולו לשון מסלה הוא : **סקלו מאבן**. סקלו המסילה והסליכו אבני
מכשול לכדדון, סקלו אישפירי"א"ן בלע"ז. מאבן. מהיות שם אבן וכנגד
יזר הרע הוא אומר, ויש עוד לפותרו על תיקון הדרכים לקבוץ הגלויות :
הרימו נס. כלונס פורקא בלע"ז אות הוא שיקבצו אלי ויביאו לי את הגולים
אללם (רש"י)

מצודת דוד **עברו עברו**. הוא מאמר הנביא אל האומות עברו בשערי העיר
ללכת השדה ופנו ממכשול את הדרך אשר ילכו בו ישראל לשוב לארצם
: **סלו סלו המסילה**. הרימו והגביהו את המסלה להשוות הגומות להיות
נוח ללכת : **סקלו מאבן**. השליכו משם האבנים מהיות נשאר שם אבן
מכשול : **הרימו נס**. הגביהו למעלה נס לרמוז את האומות להביא את
ישראל לארצם : (מצודת דוד)

מצודת ציון פנו. מלי הפנה והסרה : **סלו.** ענין הרמה והגבהה ודוגמתו סלו לרוכב בערבות (תהלים סח) : **המסילה.** ענין שביל ודרך : **סקלו.** הסירו האבנים וכן ויעזקהו ויסקלהו (לעיל ה) : **מאבן.** מהיות בה אבן וכן וימאסך ממלך (ש"א טו) ור"ל מהיות מלך : **נס.** כלונס ארוך ובראשו וילון : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עברו עברו, בחזיונו זה רואה שיבת הגולה בפועל, מצוה שיעברו לפנות הדרך, כמו שכתב קול קורא במדבר פנו דרך ה', ויש דרך ומסלה, הדרך הוא הדרך הקבוע לרבים, ומצד שמסוללים ומרימים אותו ע"י אבנים וחול נקרא מסלה, מצוה שיפנו תחלה הדרך מן האילנות ויתר דברים המפסיקים אותו ואח"כ ירומו המסלה וגם להסיר אבני מכשול ועז"א סקלו מאבן, ולא שתעשו זאת בחשאי רק הרימו נס על העמים, שהם יביאו הגליות לארצם כמ"ש והביאו בניך בחוצן, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות דרך, מסלה. בארתי הבדלם (לה ח') : (מלבי"ם באור המלות)

זא הנה יהוה השמיע אל קצה הארץ אמרו לבת ציון הנה ישעך בא הנה שְׁכָרוּ אֶתוֹ וּפְעַלְתוּ לְפָנָיו:

רש"י הנה שכרו. שמוכן לתת לעבדיו מוכן אֶתוֹ : ופעולתו. שכר הפעולה שפעלו עמו לפניו הוא כפול במ"ש : (רש"י)

מצודת דוד השמיע. שבא זמן הגאולה : **ישעך בא.** ר"ל בא תשועתך : **שכרו.** גמול השכר שעליו לשלם לישראל הנה מוכן אֶתוֹ : **ופעולתו.** שכר הפעולה שעליו לפרוע הוא לפניו ומוכן לתתו והוא כפול במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין הנה ה' השמיע זאת אל קצה הארץ, שיקבצו את הנדחים מארבע קצות הארץ, ויען שהנביא מצייר תמיד קיבוץ גליות קודם לבנין ציון וירושלים, כמ"ש (מ"ט) אלה מרחוק יבואו, ותאמר ציון עזבני ה' ע"ש, וכן אמר רני עקרה עניה סוערה לא נוחמה כמו שפירשתי שם, לכן מצייר כי הגולים המקובצים אל ציון הם יודיעו ויבשרו לה **לאמר הנה ישעך בא,** שבא גם ישעה וגם היא תבנה אחר שיתאספו הגולים, **הנה שכרו אתו,** ר"ל ה' יעשה זאת. **א.** מצד השכר שישלם לישראל. **ב.** ופעלתו לפניו, שיעשה זאת למען הפעולה בעצמה אשר חפץ לעשותה והבטיח עליה מראשית קדומים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שכרו, ופעלתו**. יש הבדל אצלי בין שכר לפעולה, השכר ישולם לפי הריוח והתועלת שקבלו מן מעשהו, והפעולה ישקיפו בה רק על מה שפעל ועשה, על איכות וכמות המלאכה עצמה. אולם בפירושי פרשתי דומה למ"ש למעלה (מ"ם יו"ד): (מלבי"ם באור המלות)

יב וְקָרְאוּ לָהֶם עִם הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלֵךְ יִקְרָא דְרוֹשָׁה עִיר לֹא נִעְזְבָה: (o)

מצודת דוד **להם**. לבני ציון : **גאולי ה'**. הגאולים של ה' : **ולך**. על ציון יאמר : **דרושה**. ה' דורש בשלומה ולא נעזבה ממנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **וקראו להם**, אז יהיו ישראל בחשיבות. **א**. שיקרא להם עם הקדש ע"י קדושת מעשיהם וצדקתם. **ב**. **גאולי ה'** ע"י הנסים שינוסס עליהם, ולירושלים יקרא **דרושה** מה' אשר ה' דורש אותה תמיד, **עיר לא נעזבה** אז יכירו כי ה' לא עזבה מעולם, כי לא סרה השגחת ה' מעליה גם בחורבנה, ולא היה חורבנה רק לזמן קצוב ולמועד שמור לכלה פשע ולהתם חטאת (מלבי"ם באור הענין)

ישעיה פרק-סג

א מִי זֶה בָּא מֵאֲדָוִם חֲמוּץ בְּגָדִים מְבַצֵּרָה זֶה הַדּוֹר בְּלִבוֹשׁוֹ צִעָה בְּרֹב כַּחֲ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצַדִּיקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

רש"י מי זה בא מאדום. נתנבא הנביא על שער וצרה, אמרו רבותינו שתי טעיות עתיד שר של שער לטעות כסבור הוא שצרה היא צר במדבר שהיתה עיר מקלט, וטועה משום שאין קולטת אלא שוגג והוא הרג את ישראל מזיד, ועוד יש מדרש אגדה על שהספיקה צרה מלך לשער צמות מלכה הראשון וימלך תחתיו יוצב בן זרח מצרה וצרה ממואב היא כענין שנא' על קריות ועל צרה : זה. (שהיה) הדור בלבוסו ולעה ונאזר כרוב כחו והקב"ה משיבו אני הוא שעלתה לפני לדבר בצדקת האבות וצדקת דורו של כרה ולדקתי גם היא עמהם ונגליתי להיות רב

להוסיף והם אומרים מדוע אדום ללבושך מדוע בגדיך אדומים : (כ"ז)

מצודת דוד מי זה בא. מאדום הנביא התנבא שעתיד הקב"ה לעשות נקמה באדום והשר של מעלה מאדום יהרג תחלה והנביא מדבר בלשון הנוהג בבני אדם לבושי בגדים אשר בהרגם את מי נתז הדם על בגדיהם ולזה אמר כאלו ישאלו מי הוא זה הבא מאדום מוצבע בגדים בדם מעיר הבצורה היא כרך גדול וכו' : זה הדור בלבשו. הלא זה היה הדור בלבשו המפואר ומה זה נתלכלכו בדם : **צעה ברב כחו**. הלא ברוב כחו מניע ומטלטל את כל הרוצה ממקום למקום ואין מי עומד נגדו ומה זה הדם על לבושו : **אני מדבר בצדקה**. כאלו המקום משיב לומר אני הוא זה המדבר והמבטיח לעשות צדקה לישראל ואני הוא המרבה להושיע כאשר הבטחתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון חמוץ. ענין צביעה ואין לו דומה ויתכן שהוא הפוך מן תמחץ רגליך בדם (תהלים סח) שהרגל הצבוע מדם נראה כפצוע : **מבצרה**. מלשון מבצר : **הדור**. ענין פאר ויופי. **צועה**. ענין הטרוד והטלטול כמו צועה זונה (ירמיה ב) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי זה בא מאדום, כבר כתב ראב"ע כי אדום הוא מלכות רומי וקוסטאנטינא וכו' ובצרה היא ראש אמונתם, ושם (למעלה ל"ד) כתבתי כי אל אדום יבא ה' להושיע את עמו, ולבקש חשבון על שהרעו לישראל, ואל בצרה יבא בעבור האמונה שיכירו דת האמת, מצייר פה כי תחלה יבוא אל אדום ובצרה בדברים רכים, וימשיל את ה' שהולך בבגדים נקיים וזכים, ואחר שלא ישמעו בטוב אז ילבש נקם להלחם עמם, **מי זה בא מאדום חמוץ בגדים** בבגדים לבנים ונקיים, מי זה הבא **מבצרה זה הדור בלבשו**, ויש הבדל בין בגד ללבוש, הבגדים הם הכוללים, והלבוש הוא המיוחד לדבר פרטי כמו לבוש מלכות, לבוש שק, מאדום ירצה ה' שלא ירעו לישראל והבגדים שילבש הם בגדיו הכוללים שהם מדותיו שבהם נוהג עם בריותיו רחום וחנון ורב חסד, וירצה מאתם רחמים וחמלה. ומבצרה ירצה שיכירו אמונת האל ואחדותו שהוא לבוש המיוחד לבוש מלכות, שואל עתה מי זה הבא בבגדים לבנים מאדום, ובלבוש מלכותו המיוחד מבצרה, ומדוע הוא **צעה** וסוער ומתרגש **בכל כחו**? משיב לו ה', **אני מדבר בצדקה**, זה מוסב על בצרה, אליהם אני מדבר צדקה שהוא המצות שבין אדם למקום והאמונה האמתית, **ורב להושיע** מוסב על אדום, אליהם באתי כדי להושיע את ישראל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות (א-ב) **חמוץ בגדים**, בגדים זכים ונקיים, כן בררתי פי מלה זאת (למעלה למ"ד כד), ויש הבדל בין בגד ולבוש, שהלבוש נגזר מן פעל לבש, מציין לפעמים רק פעולת הלבישה, ויורה דבר כל שהוא שראוי ללבשו, ערום הלכו מבלי לבוש. ולפעמים תצייר ההלבשה המצויינת ואז הלבוש מיוחד לדבר פרטי, לבוש שק, לבוש מלכות, הוצא

לבוש לכל עובדי הבעל, יחלקו בגדי להם ועל לבושי יפילו גורל (תהלות כב). ר"ל בגדי הרבים יחלקו ביניהם, וגם לבושי המיוחד לבוש מלכות, והוא רק אחד בלתי ראוי לחלוקה, יפילו גורל עליו מי מהם יקחנו, ומלת **צועה** בארתי למעלה (נא יד) על סער ורגש פנימי, סערת הרוח והנפש. ואמר מדוע אדום ללבושך, כי הלבוש המיוחד לאות אצל בעלי המלחמה לנקום נקם הוא שילבשו לבוש אדום. וזה נקרא לבוש, שהוא מיוחד לדבר פרטי. אבל הבגדים בס לא יציינו האות הזה, רק הם נתאדמו ע"י הדם כדורך **בגת** : (מלבי"ם באור המלות)

בגת **מדוע** **אדם** **ללבושך** **ובגדיך** **כדרך** **בגת** :

מצודת דוד **מדוע אדום ללבושך**. כאלו ישאלו גם אותו מדוע כתמים אדומים על לבושך ובגדיך המה כבגדי הדורך בגת להוציא היין מן הענבים שיש על בגדיו כתמים אדומים מהתזת היין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ללבושך**. על לבושך : **כדורך**. מלשון דריכה ורמיסה : **בגת**. כן שם הכלי שדורכים שם הענבים להוציא היין וכן גת דרך ה' (איכה א) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **מדוע**, אבל תיכף יראה השואל כי נתאדמו מלבושיו הלבנים ונתגאלו מדם ושואל מדוע אדום ללבושך המיוחד ובגדיך הכוללים דומה כדורך בגת. ? (הציור כי עקר ביאתו בשביל הלבוש המיוחד שהיא הכרת מלכותו ואלהותו וע"י שלא יכירו את זאת ולבושו יתאדם לנקום מהם על זאת ע"כ יתאדמו גם יתר הבגדים), משיב לו ה'. (מלבי"ם באור הענין)

בגת פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי :

רש"י ומעמים אין איש אתי. מתייכז לפני להלחם : ויז נלחם. דמס שהוא תוקפו ונלחנוו של אדם : אגאלתי. כמו נגאלו כדם (איכה 7) : (רש"י)

מצודת דוד **פורה דרכתי לבדי**. כאלו המקום ישיב לומר אני לבדי דרכתי גת הענבים ר"ל לא בזכותם כי אם בצדקתי לבד הרגתי השר להוציא דמו כמו שדורכים בגת להוציא היין : **ומעמים**. אין מי מפאת העכו"ם לעמוד עמדי במלחמה כי הרגתי השר של מעלה : **ואדרכם**. אם כן אני דורך גם אותם באפי ואני רומס אותם בחמתי : **ויז נצחם**. ודמם טפטף על בגדי ולכלכתי כל מלבושי וכ"ז הוא דרך משל מלשון הנוהג בבני אדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון פורה. הגת תקרא פורה כי שם מפררים הענבים להוציא היין וכן חמשים פורה (חגי ב) : **ואדרכם.** וארמסם. ענינם אחד וכפל הדבר במ"ש : **ויז.** מל' הזאה וטפטוף. נצחם. הוא הדם שהוא כח האדם וחזקו והוא מלשון וגם נצח ישראל (ש"א טו) : **אגאלתי.** ענין לכלוך כמו לחם מגואל (מלאכי א) והאל"ף תחת הה"א : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פורה דרכתני לבדי, הדורך את הגת תכליתו להוציא את היין, וכן היתה תכלית דריכתם להחזירם בתשובה, אבל ראיתי כי **מעמים אין איש (מחזיק) אתי,** ולא אבו לשוב אלי ולכן **ואדרכם באפי וארמסם בחמתי,** ההבדל בין אף לחמה כי האף הוא החיצוני למראית עין והחמה הוא הכעס הפנימי השמור בלב, ע"י אפי וענשי החיצון היתה כונתי רק לדרכם כדורך בגת המסיר החרצנים והזגים ומוציא את היין, כן רציתי רק להעביר את הרשעים, אבל ע"י חמתי שבערה בס ע"י שלא רצו לשוב ארמסם דרך השחתה, וע"כ **ויז נצחם על בגדי הכוללים** וגם **כל מלבושי המיוחדים אגאלתי** כנזכר לעיל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אדרכם, ארמסם. הדורך הוא כדרכו והרמיסה להשחית וההבדל בין אף וחמה (למעלה יב) : (מלבי"ם באור המלות)

דְּ **כִּי** **יּוֹם** **נִקְם** **בְּלִבִּי** **וּשְׁנַת** **גְּאוּלִּי** **בָּאָה:**

מצודת דוד כי יום נקם בלבי. זמן רב היה בלבי יום הנקם : **ושנת גאולי באה.** בא זמן לגאול את עמי ולעשות הנקם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי, והטעם שמהרתי לדרכם ולא הארכתני להם אפי, הוא מצד כי הגיע הזמן. **א.** היום נקם המיוחד על עכו"ם. **ב.** כי שנת גאולי באה לגאול ישראל : (מלבי"ם באור הענין)

הַ **וְאָבִיט** **וְאִין** **עֲזַר** **וְאֶשְׁתּוֹמָם** **וְאִין** **סוֹמְךָ** **וְתוֹשַׁע** **לִי** **זְרַעִי** **וְחַמְתִּי** **הִיא** **סִמְכַתְנִי:**

רש"י **ואביט ואין עוזר.** לישראל : **ואשתומם.** ל' שתיקה וכזר פירשתי למעלה ושתומם כי אין מפגיע : **וחמתי היא סמכתני.** חמתי שיש לי על האומות אשר אני קפתי מעט על עמי והמה עזרו לרעה היא סמכתני חיזקה ידי ועוררה את לבי ליפרע מהם ואע"פ שאין ישראל ראוין והגונים לגאולה : (רש"י)

מצודת דוד ואביט. הייתי מסתכל אם אמצא עוזר אבל אין עוזר ר"ל הסתכלתי אם יש זכות בישראל שיהיה עוזר וסעד אל הגאולה ולא מצאתי בהם זכות : **ואשתומם.** עמדתי בתמהון והתבוננתי אם אמצא בהם זכות להיות סומך את הגאולה ואין סומך וכפל הדבר במ"ש : **ותושע לי זרועי.** הזרוע שלי תושע לי ואם אין בהם זכות : **וחמתי.** החמה שיש לי על האומות היא תסמוך אותי לגאול את ישראל ולעשות בהם נקם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואשתומם. ענין תמהון והתבוננות וכן וישתומם כי אין מפגיע (לעיל כט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואביט ואין עוזר, כי אין הדור זכאים, **ואשתומם ואין סומך** כי אין צדיק מתפלל עליהם, ונגד אין עוזר אומר **ותושע לי זרועי** בכח עצמי, ונגד ואין סומך **וחמתו היא סמכתני** החמה על חטא העכו"ם כנ"ל (נ"ט ט"ז) עיי"ש, ועיי"כ. (מלבי"ם באור הענין)

וַיֵּאבֹּס עַמִּים בְּאֶפֶי וְאֲשַׁכְּרֵם בְּחַמְתִּי וְאֹרִיד לְאָרֶץ נַחֲסִים: (ס)

רש"י **ואבוס.** ל' מתגולל בדם ודורך ברגלים כמו מתבוססת בדמיו (יחזקאל טז) וכמו בוססו את חלקתי (ירמיה יב) : **נחסם.** גבורת נלחונם : (רש"י)

מצודת דוד ואבוס. ארמוס את האומות באפי ואשכר אותם בכוס חמתי (המשיל חמת המקום ליין המשכר המבלבל דעת האדם) : **ואוריד לארץ נחסם.** את דמם אשפוך לארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואבוס. ענין רמיסה כמו כגבורים בוסים (זכריה י) : **ואשכרם.** מלשון שכרות ובלבול הדעת : **נחסם.** דמם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואבוס עמים, עיי" אפי ועיי" חמתי הפנימי **אשכרם** לגמרי **ואוריד לארץ נחסם** כנ"ל (פסוק ג') : (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּחַסְדֵי יְהוָה אֶזְכִּיר תְּהִלַּת יְהוָה כְּעַל כָּל אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ יְהוָה וְרַב טוֹב לְבַיִת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר גָּמְלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרַב חַסְדָּיו:

רש"י **חסדי ה' אזכיר.** הנביא אמר אזכיר את יסראל את חסדי ה' : **ורב**

טוב. אזכיר אָפּר גמל לזית יִשְׂרָאֵל כרחמיו : (כ"ז)

מצודת דוד חסדי ה' אזכיר. אמר הנביא אזכיר את ישראל חסדי ה' שעשה עמהם אשר מהראוי להרבות תהלות ה' כפי הראוי להללו על כל הטובה אשר גמלנו ה' ורב הטוב הנתון לישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו ולא בצדקותינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון גמלנו. מלי גמול ותשלום טובה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין חסדי ה' אזכיר, (מתחיל ענין חדש, יספר בו נכבדות איך ישראל יזכרו בצרתם הפלאים שעשה להם בימי קדם, ויחפש רוחם מדוע השיב אחר ימינו ומתוכחים אותו ע"ז, ותשובת ה' אליהם ונחמה על העתיד וימשך הענין עד קאפיטול ס"ו). חסדי ה' אזכיר החסדים שעשה לנו ה' בימי קדם, שהם הנסים והנפלאות שעשה לנו בעת ההיא, וע"י החסדים האלה אזכיר ג"כ תהלות ה' כעל כל אשר גמלנו ה', אהללנו לפי תגמולוהי עלינו, (כי להללו מצד עצמו אי"א רק ע"י חסדיו ומעשיו שמזה הצד אנו מכירים תהלותיו) ולא תאמר כי החסדים האלה היו מועטים, כי רב טוב לבית ישראל גמל, ולא היה הגמול ההוא מצד מעשינו רק כרחמיו וכרוב חסדיו (המרחם יושיע בעבור שאינו יכול לראות צרת המדוכא ועניו, והוא רק מושיע מהצרה, והעושה חסד יעשה מרוחב לבו ונדבתו גם לבלתי מציר ונדכא וחוץ מהתשועה מהצרה יעשה גם טובות אחרות. גם המרחם לא יבקש הודאה בעבור טובו, ובעל החסד צריך להודות חסדו). כי הושיע לישראל בין מצד הרחמים על עניים, בין מצד חסדו להיטיב בהטבה יתירה : (מלבי"ם באור הענין)

וַיֹּאמֶר אֶךְ עַמִּי הִמָּה בְּנִים לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ:

כ"ז אך עמי המה. אע"פ שגלוי לפני שיצגדו צי מכל מקום עמי הם והרי הם לפני כבנים אָפּר לא יִשְׁקְרוּ : (כ"ז)

מצודת דוד ויאמר. כשהוציאם ממצרים אמר אך המה לבד עמי המה ובהם בחרתי מכל העכו"ם ולבנים יחשבו לי ולא ישקרו בי לעזבני ולכן היה להם למושיע : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ויאמר, נגד כרחמיו מבאר כי אמר אך עמי המה וראוי שארחם על עניים, ונגד כרוב חסדיו, אמר הלא המה בנים שהוא מדרגה יותר גדולה, שבעבור כן ראויים לחסדים גדולים לעשות עבורם אותות ומופתים כאשר יעשה האב בעבור בניו כי הם לא ישקרו, ויעבדוני ויודוני בעבור הטוב ההוא, ולכן ויהי להם למושיע תמיד, עתה מבאר איך

היה להם למושיע, כי זה היה בשני אופנים, **א**. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות עמי, בניס. בניס קורבתם מקושר אל האב מצד התולדה, וגדול מן עם שקורבתם בחיריי (כנזכר לעיל א' ד'): (מלבי"ם באור המלות)

טו בְּכָל צָרְתֶם (לא) לוֹ צָר וּמְלָאךְ פְּנֵי הוֹשִׁיעַם בְּאַהֲבַתּוֹ וּבְחֻמְלַתּוֹ הוּא גָאֵל וַיִּנְטֵל וַיִּנְשָׂאם כָּל יְמֵי עוֹלָם:

רס"י **ככל צרתם.** שהביא עליהם. **לא צר.** לא היצר להם כפי מעלליהם שהיו ראויין ללקות כי מלאך פניו הוא מיכאל שר הפנים ממשמשי' לפניו הושיעם תמיד בשליחותו של מקום : (רס"י)

מצודת דוד **בכל צרתם.** בכל זמן שהיו בצרה היה לו צר : **ומלאך פניו.** מלאך המשמש לפניו הושיעם בשליחות המקום : **באהבתו.** בעבור אהבתו להם וחמלתו עליהם גאלם מן הצרה הבאה : **וינטלם.** סבל משאם לתת די מחסורם כל ימי עולם בכל שני הדורות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ובחמלתו.** מלשון חמלה ורחמנות : **וינטלם.** ענין סבל המשא כמו כי נטל עליו (איכה ג) ולתוספות ביאור אמר וינשאם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **בכל צרתם,** בעת שהיו בצרה בגלות, **לו צר** היה דומה להם כאב שצרת בנו צר לו כאילו היה צרה לו לעצמו, ועיי"כ **מלאך פניו הושיעם,** הושיעם תמיד עיי שליח של פניו והשגחתו כי היה השגחתו דבוק עמהם תמיד. **ב**. בעת שהגיע זמן גאולתם מן הצרה והגלות, אז **באהבתו ובחמלתו הוא בעצמו גאלם,** אז לא גאלם עוד עיי מלאך פניו שליח של השגחתו שזה ימליץ על נסים נסתרים, שההשגחה מעוטפת במסך טבעיי, רק הוא בעצמו **גאלם** בנסים גלויים ומפורסמים, בלתי נתונים תחת חקי הטבע כלל. והגאולה הזאת היתה באהבתו ובחמלתו, האהבה תהיה מצד המעלות העצמיות אשר ימצא האוהב בהנאה, והחמלה תהיה מצד דכאות כח הנחמל וחולשתו, כי מצד שני דברים אלה גאל את ישראל, מצד מעלותם ומצד חולשתם, וישמע אלהים את נאקתם, ויזכור אלהים את בריתו וירא אלהים את בני ישראל. ועיי"כ **וינטלם** הגביהם מן הצרה (עיי חמלתו). **וינשאם** למעלה ראש בכבוד וחשיבות (עיי אהבתו), וזה נמשך **כל ימי עולם,** שתמיד היה להם למושיע בשני אופנים אלה : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **וינטלם, וינשאם.** נטל, מורה רק על הגבהה מן הארץ. נשא, הרמה למעלה ראש בחשיבות, ומזה שם טלטול. טלטלה גבר, והטלתי אתכם מעל הארץ : (מלבי"ם באור המלות)

וַיְהִי וְהָמָּה מָרוּ וְעָצְבוּ אֶת רוּחַ קְדָשׁוֹ וַיִּהְיֶה לָהֶם לְאוֹיֵב הוּא נֶלְחָם בָּם:

רס"י והמה מרו. הקניטו כמו ממרים הייתם : (רס"י)

מצודת דוד והמה מרו. ר"ל לא כן היה כפי מה שחשב אשר לא ישקרו בו כי המה מרו בו ועצבו לפני רוח קדשו : **ויהפך**. אז נהפך להם לאויב להביא עליהם הרעות והוא נלחם בם ולא באו במקרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרו. מלשון מרי ומרד : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והמה מרו, אבל המה לא שמרו להודות לה' חסדו רק מרו בו והחליפו מצותיו. והנה תחלה **עצבו את רוח קדשו**, שבמה שגרמו ע"י מרים שיעניש אותם היה רוח קדשו מתעצב ע"ז, מצייר זה כאב המתעצב עת יכה את בנו אהובו, אבל אח"כ **ויהפך להם לאויב** עד שש על רעתם, (כמ"ש והיה כאשר שש ה' עליכם להטיב אתכם וגו' כן ישיש להאביד אתכם), ואח"כ הוא בעצמו **נלחם בם**, ולא לבד שעזבם ביד אויב ושש על רעתם כי נלחם בם בפועל והרע להם בידיים עד שהיה ענשם לא טבעי רק השגחיי, (כמ"ש בפ"י הפסוק כי צורם מכרם וה' הסגירם עי"ש) (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מרו, ועצבו. אינם נרדפים, מרה משתתף עם שמות מורים מרידה. ועצב עם שמות המורים על יגון. כמה ימרוהו במדבר ועציבוהו בישימון, שאח"כ שהוצרך להענישם נעצב על לבו : (מלבי"ם באור המלות)

נא וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עִמּוֹ אִיֵּה הַמַּעַלְם מִיָּם אֶת רַעֵי צֹאנוּ אִיֵּה הַשָּׁם בְּקִרְבוֹ אֶת רוּחַ קְדָשׁוֹ:

רס"י ויזכור ימי עולם משה עמו. הנביא מתאונן ואומר כל' תחינה היום בגולה זוכר עמו את ימי עולם את ימי משה וזכרתו הוא אומר איך משה רוענו המעלנו מים סוף : את רועי לאנו. דמיון רועה המעלה את לאנו איך הוא אשר שם בקרב ישראל את רוח קדשו של הקב"ה ולמדנו חוקים ומשפטי' (רס"י)

מצודת דוד ויזכור. בגלות יזכור ישראל את ימי עולם שהיה מקדם כששלח את משה לעמו וחסרה למ"ד השמוש במלת עמו : **איך המעלם מים**. ר"ל

יאמרו איה הוא המעלה אותם מן הים עם רועה צאנו ר"ל על ידי משה שהיה מנהיג את עמו וכאלו יאמרו מדוע לא יעשה עמנו כזאת גם היום : **איה השם וכו'.** איה הוא השם בקרב משה את רוח הנבואה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ויזכר, ואז **יזכר עמו את ימי עולם (את ימי) משה,** שבעת יתחילו לזכור בלבבם נסים שעשה להם בימי עולם בכל דור ודור עד שבאים לדור הראשון לזכור ימי משה, ומתחילים לשאול **איה המעלם מים** כי בעת ההיא הפלם ה' בשני דברים. **א.** בנסים ונפלאות שעשה עמהם. **ב.** בנבואה ורוח הקדש והשראת השכינה בקרבם (כמ"ש השמע עם קול אלהים חיים, או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות וכו'. ושני אלה נאבדו מהם, כמ"ש אותותינו לא ראינו אין עוד נביא). וישאלו עתה **א. איה המעלם מים את רעה צאנו,** שמשה היה דומה אז כרועה צאנו של ה', כמו שישמור האדון את הרועה בעבור הצאן ואת הצאן בעבור שהם קנינו כן נהג ה' אז בשמירתם. **ב. איה השם בקרבנו,** (בקרב העם הנז"ל) **את רוח קדשו** שהיא הנבואה ורוח הקדש : (מלבי"ם באור הענין)

גב' מוליק לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים מפניהם לעשות לו שם

כ"י מוליק לימין משה זרוע תפארתו. הקב"ה היה מוליק לימין משה את זרוע גבורתו ככל עת שהיה צריך לעזרתו של הקב"ה היה זרועו מוכן לימינו :

מצודת דוד מוליק. מוסב על מלת איה לומר איה המוליק לימין משה את זרוע תפארתו ר"ל חוזק ה' היתה מוכנת למשה בכל עת חפצו : **בוקע.** איה הבוקע מפניהם מי הים והירדן לעשות לעצמו שם גבורה עד עולם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין מוליק, מספר כי הנסים שנעשו ע"י משה היו מעולים מצד ארבע מעלות. **א.** שהיו הנסים תמידים בכל עת שרצה הרועה הנאמן, ועז"א **מוליק,** שהוליק הזרוע הנסיית אצלו תמיד להשתמש בו בכל עת שירצה. **ב.** שלא היו הנסים ע"י מלאך ואמצעי, רק **שהוליקם לימין משה,** שזרוע הנסיית עמדה אצל ימינו מבלי אמצעי ביניהם. **ג.** שלא היו הנסים ע"י מעשה ישראל וזכותם רק ע"י כח ה' ורצונו שעז"א **זרוע** (כי כבר בארתי כ"פ שזרוע ה' מציין הכח הפועל אותות ומופתים בלא עזר ממעשה התחתונים וזה ההבדל בינו ובין יד ה'). **ד.** שלא היו הנסים קשורים עם הטבע רק נסים גדולים ומפורסמים, שעז"א **תפארתו.** להתפאר במו לעיני כל. **בוקע מים מפניהם** מה שבקע המים מפניהם, לא היה רק בשביל להצילם כי היה יכול להצילם בלעדי נס כזה

בדרך טבעי, כי תכליתו היה כדי לעשות לו שם עולם כמ"ש שמעו עמים
ירגזון (מלבי"ם): באור (הענין)

יג מוֹלִיכֶם בְּתִהְמוֹת פְּסוּם בַּמְדָּבָר לֹא יִכְשְׁלוּ:

רס"י ככוס צמדצב. שאינו נכסל לפי שהיא ארץ חלקה כן לא נכסלו
צתהוס (רס"י):

מצודת דוד מוליכס. איה המוליכס בעומק הים כסוס הרץ במדבר במקום
ישר ושוה שאינו נכשל במרוצתו כן לא נכשל כאשר הלכו בעומק הים כי
היה המקום שוה וישר: (מצודת דוד)

מצודת ציון בתהומות. עומק הים: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מוליכס. בנס קריעת ים סוף היה בו עוד כמה נסים
כמ"ש עשרה נסים על הים, ובארתי בפ"י התורה כי היה עוד נס מה שיבשו
התהומות ונסתלקו מהם כל אבני מכשול ונעשו כגריד, וזה היה רק
להרבות בנסים ולהקל ההליכה, כי כבר היו יכולים לעבור ע"י שנסתלקו
המים, וז"ש מוליכס בתהומות כסוס ההולך במדבר שאין שום מעכב
לפניו וזה עשה בל יכשלו: (מלבי"ם באור הענין)

יד כְּבִהְמָה בַּבְּקָעָה תִרְדּוּ רוּחַ יְהוָה תְּנִיחֵנוּ כִּן נִהְגַת עֲמָךְ לַעֲשׂוֹת לָךְ
שם תפארת:

רס"י כבהמה. אקר צבקעה תרד וצקעה היא ארץ חלקה ואין צה מכסול
קנפניו"א צלע"ז: תרד. תתפסט כמו (לעיל מה) לרד לפניו גויס כן רוח
ה' תניחנו לתהוס ועסה צו דרך צבוסה: כן נהגת עמד. כן היה הכל כמו
שאמרנו נהגת עמד: (רס"י)

מצודת דוד כבהמה בבקעה תרד. כמו הבהמה היורדת ללכת בבקעה שנוח
לה מאלו עלתה ללכת בהר כן רוח ה' הנהיג את ישראל בנחת: כן נהגת
עמד. ר"ל כך היה הכל כמו שאמרנו באופן זה נהגת עמד לעשות לך
פרסום שם תפארת: (מצודת דוד)

מצודת ציון תניהנו. ענין הנהגה כמו נחית כצאן (תהלים עו): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כבהמה, עוד היה נס שהוגבה עמק הים למעלה

ונעשה דרך ישר בל יצטרכו לרדת למצולה, ועז"א **כבהמה בבקעה תרד** בבקעה ישרה ושוה **כן רוח ה' תניחנו**, שתיכף שירדו לתוך הים הוגבה התהום וצף למעלה ונעשה בקעה, **כן נהגת עמך** כדי לעשות לך שם תפארת בנסים רבים תכופים אשר לא יוכל עשוהו רק אתה בורא כל לבדך (מלבי"ם באור הענין)

טו הבט משמים וראה מזבל קדשך ותפארתך איה קנאתך וגבורתך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו:

רס"י איה קנאתך. הראשונה : המון מעיך. שהיו הגילים להמות עלינו כאשר מאז כענין שנאמר (ירמיה לא) על כן המו מעי לו והמון רחמיד הראשונים עלינו עתה התאפקו נתחסנו מהיות הומים עלינו כאשר מאז : התאפקו. כמו ויתאפק ויאמר שימו לחם (בראשית מג) נתאפק ולא הכירו את אשר נכמרו רחמיו אל אחיו : (רס"י)

מצודת דוד הבט משמים. ר"ל הואיל וכן עשית בימים הקדמונים לכן גם עתה הבט משמים וראה ממדור קדשך : איה קנאתך. איה הקנאה והגבורה שהראית במצרים בימים הקדמונים : המון מעיך. מה שבימים הראשונים היו מעיך הומים עלי ורחמת אותי הנה עתה התחזקו אלי כי אמצת לבבך ומאנת לרחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מזבול. ענין מדור כמו בית זבול לך (מ"א ח) : קנאתך. ענין חימה וכעס כמו בקנאו את קנאתי (במדבר כה) : המון מעיך. הוא ענין הכמרת רחמים וחמלה וכן על כן המו מעי לו (ירמיה לח) : התאפקו. ענין התחזקות ואמצות הלב וכן ויתאפק ויאמר שימו לחם (בראשית מג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הבט משמים, אחר כל הנסים והנפלאות שעשית עמנו בימי קדם, הבט משמים איך עתה היה ההפך, ואמר **הבט משמים וראה מזבול קדשך**, כי השמים על ידם ינהיג ה' הנהגתו התמידית הטבעיית שהם מיוחסים לשמים, והזבול מציין מקום שכינת עוזו והשגחתו ששם ינהיג הנהגתו המופלאה הנסיית, ויש הבדל בין ראייה והבטה, שהראיה הוא ראות העין החושיי, וההבטה היא שימת הלב על הדבר, יאמר הנה ההשגחה הטבעיית הגם שגם עתה תנהיג אותנו בנסים נסתרים ובראות העין ידמה שבהנהגה זו לא נשתנה העת הזאת מימי קדם, מ"מ אם תביט משמים ותשים לב היטב תראה כי גם הנהגה זאת נשתנה עתה ממה שהיתה מקדם, **וראה מזבול קדשך** בהנהגה הנסיית שהיתה בזבול קדשך אי"צ הבטה כלל כי זאת תראה תכף כי איה קנאתך וגבורתך, שאינם אותם שהיו בימי קדם. **איה קנאתך** הנסים שעשה ה'

בימי קדם היו לשתי תכליות. **א.** מפני קדושת שמו להראות גבורתו או בעבור שקנא לשמו המחולל ונגד זה אמר **איה קנאתך וגבורתיך**. **ב.** למען ישראל בעבור שרחם על עמו, ונגד זה אמר **המון מעיד ורחמיך אלי** אשר רחמת אלי מקדם ואיך עתה **התאפקו**, ומדוע לא תרחם: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות הבט, וראה. בארתי הבדלם (למעלה ה' טז): (מלבי"ם באור המלות)

טז כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יָדָעְנוּ וַיִּשְׂרָאֵל לֹא יִכִּירְנוּ אַתָּה יְהוָה אָבִינוּ גְאֻלָּנוּ מְעוֹלָם שְׁמִיךְ:

כ"י כי אתה אבינו. ועליך להזיט ולראות זכרותינו : כי אברהם לא ידענו. זכרת מלכים : וישראל לא יכירנו. במדבר כי כבר נסתלקו מן העולם ואתה ה' אבינו זכולם נעשית לנו אב, ורבותינו דרשו זו כמו שדרשו במסכת **שבת** : (כ"י)

מצודת דוד **כי אתה אבינו.** וראוי לאב לרחם על בנים : **כי אברהם לא ידענו.** עשה עצמו כאלו לא ידענו עם כי נגלה לו בברית לא התפלל עלינו : **וישראל לא יכירנו.** עשה עצמו כאלו לא הכיר אותנו עם כי בשעה שראה סולם מוצב ארצה ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו הם שרי האומות זו עולה וזו יורדת לא שם לבו להתפלל עלינו : **אתה ה' אבינו.** בכל ימים שמת לבך עלינו כדרך האב המשים לבו בתקנת בנו : **גאלנו מעולם שמך.** מימות עולם שמך הוא גאלנו כי בכל פעם אתה הוא הגואל אותנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי אתה, מתחיל לטעון נגד שני אלה. **א.** נגד מה שהתלונן איך המון מעיד ורחמיך התאפקו עתה. אומר **הלא אתה אבינו** הלא אין לנו אב אחר זולתך **כי אברהם לא ידענו**, ואיך לא ירחם האב על בנו, (**אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו**, הידיעה היא בשכל וההכרה היא ע"י שראה בחוש, אומר אברהם לא ידע אותנו כלל כי מחלציו יצאו גם ישמעאל ועשו ולא ידע כי אנחנו נהיה עם ה' ביחוד, וישראל הגם שהוא כבר ידע אותנו כי ידע שבניו יהיו שבטי ה', מ"מ לא הכיר אותנו בעיניו). **ב.** ונגד מה שהתלונן איה קנאתך וגבורתיך, טוען הלא **אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך**, הלא שמך אשר בו נודעת מעולם, הוא שאתה אבינו גואלנו, הלא רק בשם זה יודעים אותך שאתה אבי ישראל וגואלם. ומה תעשה לשמך הגדול הזה איה קנאתך על שמך זה המחולל עתה באמור הגוים מבלתי יכולת. ? (יז) **למה תתענו ה'**, טוען עוד הלא צריך אתה לעשות זאת למענינו כי, **א.** ע"י שתראה לנו המון מעיד ורחמיך אנו לומדים דרכיך שאתה רחום וחנון וע"י שהמון מעיד ורחמיך אלי

התאפקו הלא תתענו מדרכיך אלה שאין אנו רואים הרחמים והחנינה שלך, ב. הלא עיני שתראה קנאתך וגבורתיך להעניש החוטאים עיני נלמד יראת ה' שעייכ מתיראים מענשיו אבל עיני שאינך מראה קנאתך וגבורתך הלא על ידי זה תקשיח לבנו מיראתך. ואייכ שוב למען עבדיך שבטי נחלתך (שהם עובדים אותך והם העם שבחרת לנחלה לך): (מלבי"ם באור הענין)

ג למה תתענו יהוה מדרכיך תקשיח לבנו מיראתך שוב למען עבדיך שבטי נחלתך:

כ"י למה תתענו. כי צידך להסיר יצר הרע כמה שנאמר כחומר ציד היוצר וגו' (ירמיה יח) ואומר והסירותי את לב האבן וגו' (יחזקאל לו) : תקשיח. ל' אימוץ לב : (כ"י)

מצודת דוד למה תתענו. ר"ל בעבור שלוות האומות ואורך הגלות אנו תועים מיראתך וכאלו אתה מתעה אותנו : תקשיח לבנו. בעבור זה הקשה לבנו וסתם מן היראה וכאילו מידך בא והוא כפל ענין במ"ש : שוב. לכן שוב אלינו להשרות שכינתך בינינו כמאז ואם אין בנו מעשים עשה למען עבדיך הם האבות ולמען השבטים אשר הנחלתם לך לנחלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תתענו. מלשון תועה : תקשיח. היא מלה מורכבת מן קשה ומן סח ר"ל תקשה ותסיח לבנו וכן הקשיח בניה (איוב לט) ועם כי המה בשי"ן וזהו בעבור מלת קשה : (מצודת ציון)

ג למצער ירשו עם קדשך צרינו בוסו מקדשך:

כ"י למצער ירשו עם קדשך. גדולתם וירוסתם זמן מועט היתה להם : בוסו. דוקא : (כ"י)

מצודת דוד למצער. על מעט זמן ירשו עם קדשך את המקדש ועתה הצרים אותנו הנה בוסו ורמסו את מקדשך : (מצודת דוד)

מצודת ציון למצער. למעט זמן כמו הלא מצער היא (בראשית יט) : בוסו. ענין רמיסה כמו יבוס צרינו (תהלים ס) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למצער, ר"ל שוב למען עבדיך אל מצער אשר ירשו

עם קדשך, אל החלק המצער והקטן אשר ירשו עם קדשך, שוב אל החלק המצער הלז, ר"ל אין אנו מבקשים רק שתשוב לעיר הקדש והמקדש רק הדבר המצער הזה אנו מבקשים, בל יהיה שממה, עקר מה שאנו מצטערים ומפילים תחנה לפניך הוא רק על **שצרינו בוססו מקדשך** כי לא על נחלת שדה וכרם אנו כואבים וצועקים, רק על הקדש והמקדש ועל חילול שמך הגדול, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות למצער. הלמ"ד הוא הגבול שאליו, שוב למצער אשר ירשו והוא אל מקדשך אשר בוססו צרינו: (מלבי"ם באור המלות)

יִטַּף הַיַּיִנוּ מֵעוֹלָם לֹא מִשְׁלַת בָּם לֹא נִקְרָא שְׁמֶךָ עֲלֵיהֶם לֹא קִרְעַתְּ שְׁמַיִם וְיִרְדַּתְּ מִפְּנֵי הָרִים נְזֹלוּ:

רש"י היינו. עתה כעס אשר לא בחרת למשל צם מעולם וכאילו לא נקרא שםך עליהם. לוא קרעת שמים. וירדת להגילנו עתה כאשר ירדת להגיל מיד מלכים אז מפניך הרים נזלו ברתת וזיע: (רש"י)

מצודת דוד היינו מעולם. הלא מעולם היינו אנחנו עם ממשלתך ולא משלת בהעכו"ם וחוזר ומפרש לא היה שמך נקרא עליהם כמו שהיה נקרא עלינו להקרא אלהי ישראל: **לוא קרעת שמים**. האם למענם קרעת השמים להיות נפתח וירדת על הארץ ולתת התורה להרעיד ההרים ולהחרידם להיות הזיעה מטפטף מהם מגודל החרדה כמו שירדת למעננו לתת לנו התורה לכן גם עתה עשה עמנו כמאז: (מצודת דוד)

מצודת ציון לוא. הוא כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח): **נזולו**. ענין הטפה כמו יזל מים מדליו (במדבר כד): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין היינו מעולם לא משלת בם, ר"ל והלואי היינו דומים כאומה אחרת אשר מעולם לא משלת בם, כי אז הלא **לא היה נקרא שמך עליהם**, ולא היה בזה חילול השם, אבל אחר שעלינו משלת הלא עלינו נקרא שמך, ואיך יתחלל עתה. החוזה כדברו זאת התרגש ברגש נורא מאד, משיב פניו אל ה' ואמר, אהה ה' אלהים, התרחקת מאד מאתנו השמים קיר ברזל בינינו ובינך, **לו קרעת שמים ירדת**, עד כי **הרים יזולו וימוגו מפניך המליץ נאלם דומיה מרוב הרגשותיו**, ויתעלף וידום, עד כי שב רוחו אליו ויסער בעים רוחו בקאפיטל הבא: (מלבי"ם באור הענין)

א קָדַחַ אֵשׁ הַמָּסִים מִיָּם תִּבְעָה אֵשׁ לְהוֹדִיעַ שְׁמִי לְצָרֶיךָ מִפְּנֵיךָ גּוֹיִם יִרְגְּזוּ:

כ"י קדוח אש. את דבר הנימס מלפניו וכאשר המים תבעה האש כשתתן גחלת או מתכת במים יעלו המים אבעבועות כל זה עשית במלכרי ויהי כרד ואש מתלקחת בתוכה (שמות ט) אבל י"ת קדוח אש המסים על אליהו זהר הכרמל שנאמ' זו גם המים אשר בתעלה לחכה (מלכים א טו) : להודיע שמך לצריך. כענין שנא' באותה מכה ואולם בעבור זאת העמדתך וגו' (סס) לו עשית עתה כן אז מפניך גוים ירגזו : (כ"י)

מצודת דוד **קדח אש המסים.** ר"ל הנה מאז כלית את הצרים אותנו כמו אש המקדיח ושורף את הדבר הנמס עד התכלית וכמו חום האש מעלה במים רתיחה ואבעבועות ומוספת והולכת כן הוספת לייסר את הצרים : **להודיע.** ר"ל לא בצדקותינו כ"א להודיע פרסום שמך אל צריך הם המכחישים בה' : **מפניך.** או חרדו הגוים מפניך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קדח.** ענין שריפה כמו אש קדחה באפי (דברים לב) : **המסים.** מלשון המסה והמגה : **תבעה.** מל' אבעבועות : **ירגזו.** ענין תנועות הרעדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **קדח,** רוח האלהי מתנוססת על דבריו הקודמים אשר אמר, **לוא קרעת שמים ירדת מפניך הרים נזלו,** ומחזה נוראה משוטטת עתה נגד עיניו, איך אש אכלה אש אדיר מהררי טרף ירדו משמים, ההרים יזולו הצורים ימוגו העמקים יתבקעו, כהמס דונג מפני אש, ומחזה ציור ההרים הגדולים המריקים אש, ועל ראשם מכוסה בשלג, הוא התמונה אשר רואה עתה, איך ההר מוריק אש וגפרית ואבני אלגביש, והשלג והקרח אשר עליו יקדוח ויתחמם, וימס למים, המים האלה מבעבעים מן האש הנורא הזה וירתיו ויתלהבו נוראות, אומר **בעת אשר ההרים נזלו בעת יקדח האש המסים** עת האש יחמם הדברים הנמסים שהם השלג והקרח שעל ראש ההר, אז **מים תבעה אש,** אז תבעה האש, וירתיו כסיר את המים, כל זאת תעשה כדי **להודיע שמך לצריך, למען מפניך גוים ירגזו** : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **קדח.** הכ"ף הוא כ"ף הזמן, כמו כהתימדך לשוד תושד. ופעל קדח בארתי למעלה (נו"ן יא) שבא על התחממות הלחים הטמונים בחלקי הדברים המוקפאים. **והמסים,** ר"ל דברים הנמסים,

ותבעה, מענין אבעבועות, בעת יקדח השלג האש תבעבע את המים
(מלבי"ם) באור המלות

ב בעשותך נוראות לא נקוה ירדת מפניך הרים נזלו: (o)

רש"י בעשותך. במלכים ובכל האויבים נוראות אשר לא היינו מקוים
שתעשה לנו כל אותן נוראות שלא היינו הגונים לכך: ירדת. להר סיני אז
מפניך הרים נזלו כך פי' דונש בן לברט: (רש"י)

מצודת דוד בעשותך. בעת עשיית פלאות נוראות אשר לא היינו מקוים
להם כי לא היינו כדאים לנפלאות כאלה: ירדת. ר"ל לא היה די באלה
כי עוד ירדת למעננו על הר סיני נתת לנו התורה ואז חרדו ההרים מפניך
עד שהיו מטפטים זיעה מגודל החרדה: (מצודת דוד)

מצודת ציון נזלו. נטפו: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בעשותך, מדוע לא תעשה כן עתה, הלא כבר עשית
זאת בימי קדם, הלא בעשותך נוראות בעת אשר לא נקוה הלא בעת
ההיא בימי קדם עדיין לא היינו מקוים על נוראות כאלה, ומ"מ אף
שעשית נוראות אשר לא קוינו עליהם מ"מ ירדת אז ומפניך הרים נזלו
(מלבי"ם) באור הענין

ג ומעולם לא שמעו לא האזינו עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה
למחכה לו:

רש"י ומעולם לא שמעו. כאותן נוראות שנעשות לאחת מכל העכו"ם
לפני כן וגם עין לא ראתה אלהים אחר זולתך אשר יעשה האלהים למחכה
לו מה שעשית אתה למחכה לך כך שמעתי מר' יוסי והנאני, אבל רבותינו
שאמרו כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם
הבא עין לא ראתה וגו' משמעו עין שום נביא לא ראתה את אשר יעשה
הקב"ה למחכה לו זולתי עיניך אתה אלהים: (רש"י)

מצודת דוד ומעולם. מימות עולם לא שמעו הבריות ולא האזינו כדברים
האלה: עין לא ראתה. שום עין לא ראתה אשר אלהים זולתך יעשה
כדברים האלה אל מי אשר מחכה לו ומאמין בו: (מצודת דוד)

מצודת ציון האזינו. ענין שמיעה והוא מלשון אוזן : **זולתך.** בלעדיך : **למחכה.** ענין תקוה כמו לכן חכו לי (צפניה ג) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומעולם, מוסב על הקודם, הלא **בעשותך נוראות לא נקוה, נוראות אשר מעולם לא שמעו ואף לא האזינו** נוראות כאלה ואף **עין לא ראתה אתה אלהים זולתך.** הלא אז בעת ההיא שעדן לא קוינו אל נוראות כאלה ועדן לא שמע אזן וזולתך אלהים לא ראה עוד עין נוראות כאלה ומ"מ עשית אז נוראות כאלה, וירדת אז ומפניך הרים נזולו, וא"כ הלא כ"ש וק"ו כי **יעשה למחכה לו** אף כי שצריך לעשות נוראות כאלה להדור הזה שחכה לו וקוה אל נוראות כאלה, וכבר שמע וראה אותם (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות אלהים. בא לקריאה. אתה אלהים, ומ"ש יעשה בנסתר, ר"ל ומה יעשה מי שבכחו לעשות כזאת אל המחכה לו ? הלא בהכרח יעשה לו גדולות מאלה. ויש הבדל בין קוה ובין חכה, המקוה אין לו הבטחה, והמחכה הוא בטוח שיהיה הדבר בזמן ידוע. ור"ל הלא אז גם לא קוינו לכזאת וכ"ש שלא חכינו, ואיך צריך אתה לעשות גדולות מאלה אחר שעתה אנו לא לבד מקוים, כי גם אנו מחכים לנסים כאלה, כי הבטחת לנו לעשות פלאים בעתיד : (מלבי"ם באור המלות)

זַדְּ פָּגַעְתָּ אֶת שֵׁשׁ וְעָשָׂה צְדָק בְּדַרְכֶיךָ! זְכָרוּךְ הוּן אֶתְּהָ קִצְפָּת וַנְּחָטָא וַנְּשַׁע:
בָּהֶם עוֹלָם

רש"י פגעת את שש ועושה צדק. כמו ויפגע בו וימת (שם א' ב) סילקת ממנו והרגת את הצדיקים שהיו ששים לעשות צדק לדרכי רחמיך היו מזכירים אותך בתפלתם. הן אתה. כשקצפת עלינו על כל אשר היינו חוטאים זהם מעולם נוסענו בתפלתם נוסענו מעולם : ונושע. לשון הוה (רש"י)

מצודת דוד פגעת. הנה עתה סלקת ממנו את הצדיקים אשר כל אחד מהם היה שש לעשות צדק כי היה מצפה שתבוא לידו : **בדרכיך יזכרוך.** בדרכי רחמיך היו מזכירים אותך בתפלתם. **הן אתה קצפת.** באמת כאשר אתה קצפת עלינו והקצף היה בעבור כי נחטא לך ודוגמתו הקיצותי ואראה (ירמיה לא) ור"ל ההקצה היתה על כי ראיתי : **בהם עולם ונושע.** בכל ימי עולם בטחנו בזכותם ובתפלתם והיינו נושעים על ידיהם והלך לו הקצף אם כי בא על החטא ולא שבנו עליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון פגעת. ענין פגישה לרעה בהכאת נפש כמו וה' הפגיע בו (לעיל נג). שש. ענין שמחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פגעת, אומר הלא בדרך הזה שהלכת אז, שקרעת שמים וירדת בימי קדם לעשות נוראות, הלא **פגעת בדרך הזה את מי שהוא שש ועשה צדק**, כי בלכתך בדרך כזה בדרך הנסיי, היו פוגעים בך צדיקים שעשו צדקה בשמחה, שע"י שראו נסיד ששו לעשות צדק, והם **בדרכיך יזכרוך**, שהזכירו אותך תמיד בדרכים הללו, שבכל תפלותיהם הזכירו אותך במה שאתה עושה גדולות ונפלאות, וגם **בעת אשר אתה קצפת בעת אשר ונחטא (יזכרוך) בהם** בדרכים הללו **לעולם ועיי"כ ונושע**, שבדרכים האלה הנסיים היו מזכירים אותך גם בתפלתם להעביר קצף ולכפר עון, ותפלה זו היתה מועלת, כמו שהתפלל משה רבע"ה ושמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרבו ואמרו וכו' וענך עומד עליהם ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם וכו' ויאמר ה' סלחתי כדברך. וכן בכל תפלותיו, (יזכרוך נמשך לשתים יזכרוך בהם עולם): (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות פגעת את. פי' המפי' שהרג את הצדיקים אינו נכון, כי פגיעה על הריגה נקשר עם ב' פגע בו, אבל הוא מענין פגישה שנקשר עם את אם הוא דרך מקרה בלא כונה, כי תפגע שור אויבך, ויפגעו את משה. ונקשר עם ב' אם דרש וחפש אחריו, פן יפגעו בכם הרודפים. **ויזכרוך**, נמשך לשתים, יזכרוך בהם עולם: (מלבי"ם באור המלות)

וְנָהִי כְטֵמָא כְּלָנוּ וְכַבְּדָד עֵדִים כָּל צְדָקֹתֵינוּ וְנָבֵל כְּעֵלָה כְּלָנוּ וְעוֹנָנוּ כְּרוּחַ יִשְׂרָאֵל:

רש"י ונהי כטמא. מאחר שנסתלקו הצדיקים ממנו: וכבד עדים. וכלבז מרחק כבד מאוס שהכל אומרים הסר, עדים תרגום של הסרה: ונבל כעלה. ונכמוץ כעלה פלייטט"ר בלעז: ועוננו כרוח ישראנו. ונחובנא כרוחא איתנטיילנ': איתנטיילנ': (רש"י)

מצודת דוד ונהי. ועתה בהסתלקם נהיה כולנו כטמא כי אין מי להגן עלינו: **וכבד עדים וכו'**. כל הצדקות שאנו עושים המה כבד בלוי וסמרטוטין כי אינם מדעת שלימה רק להתיחר: **ונבל כעלה כולנו**. ולכן כמשנו ותש כחנו כעלה הכמושה: **ועוננו**. העונות מקטרגים עלינו ונפרעים מאתנו להיות נעים ונדים כרוח הנושא דבר ומנידו: (מצודת דוד)

מצודת ציון ונהי. נהיה: **עדים**. ענינו מופסד ובלוי ובדרז"ל המשמשת בעדים (נדה ב) ור"ל סמרטוטין: **ונבל**. ענין כמישה כמו ועלהו לא יבול (תהלים א) **כעלה**. עלי האילן: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ונהי אבל עתה שאינך הולך בדרכים האלה הנסיים, ואינך יורד משמים ארץ לעשות נוראות, לא תפגע ג"כ את שש ועושה צדק, כי היינו כטמא כלנו עד שהתרחקנו מן הקדש כטמא המוזהר מן הקדש והמקדש, (גם היינו כטמא כולנו שאחד מטמא את חברו, ואין מי להזות עלינו מי חטאת אחר שכולנו טמאים כן אין מי שיחזיר אותנו בתשובה) וכבגד עדים כל צדקתינו גם המצות שאנו עושים דומים כבגד שנעשה רק לעדי ותכשיט, שאנו עושים רק להתפאר בהם לא להתלבש שיהיה קנין חזק בנפשנו, ונבל כעלה כלנו העץ והפרי לא יכול רק העלה שהיא רק טפלה וחלושה כן אין בנו פרי צדקה ומע"ט, ועי"כ עוננו כרוח ישאנו כאשר ישא הרוח את העלה הנובלת (ר"ל כי מי שיש בידו תורה ומע"ט דומה לאילן ששרשיו מרובים שכל הרוחות שבעולם אין מזיזין אותו ממקומו, כי אם הוא חזק באמונתו לא ישארו רוח התאוה לחטא והוא חזק נגד הרוח הלבבי המעלה ציורים רעים על הלב כי השכל כקיר חזק בפני הרוח הזה לא יעבור בו, אבל אחר שאנו כעלה נובלת אין בנו פנימית אמונה ומצות, עונינו ישאנו, ע"י הרוח הנושב וסוער בחגוי הנפש ונושא אבק ועפר לכסות שמשה) : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות בגד עדים, לתכשיט, וכן פרשתי מעדה בגד ביום קרה, כי העדי אינו מחמם : (מלבי"ם באור המלות)

וַאִין קוֹרָא בְּשִׁמְךָ מִתְעוֹרֵר לְהַחְזִיק בְּךָ כִּי הִסְתַּרְתָּ פְּנֶיךָ מִמֶּנּוּ וְתִמּוּגָנוּ בְּיָד

רש"י מתעורר. כמו מתגבר על ילכו : ותמוגנו. ותניענו : (רש"י)

מצודת דוד ואין קורא. לא יש בנו מי אשר יקרא בשמך להתפלל עלינו : מתעורר. מלת ואין משמשת בשתים לומר אין מי מתעורר להחזיק ידו בך להיות נמשך אחריך להחזיר אותנו למוטב ולשוב אליך : כי הסתרת. כאשר הסתרת פניך ממנו בעבור מעשינו היינו נמסים בעבור עונינו כי אין מי להשיב אפך ממנו לא כמו לשעבר שהיה מי להעביר הקצף ולבטל הגזירה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתעורר. מלשון הערה והתגברות : להחזיק. לאחוז : ותמוגנו. מלשון המגה והמסה : ביד. ר"ל בעבור : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואין קורא בשמך, אין עוד נביא וחווה שיקרא את העם בשמך להחזירם בתשובה, או שימצא לכל הפחות מי שיתעורר בעצמו להחזיק בך ע"י עזר אלהי שהופיע על יחידים כמו שהיה באבות הראשונים, כי הסתרת פניך ממנו לגמרי ועי"כ ותמוגנו ביד עוננו אנו נמוגים והולכים : (מלבי"ם באור הענין)

זז וְעַתָּה יְהוָה אֲבִינוּ אֶתְּהָ אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאֶתְהָ יִצְרָנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָךְ כָּלְנוּ:

מצודת דוד ועתה ה'. ר"ל עכ"ז הלא אתה אבינו ודרך האב לרחם על הבן : **אנחנו החומר**. ר"ל כמו יוצר חרס הוא העושה הכל מן החומר כן הלא אתה בראת אותנו וכולנו המה מעשה ידך והיאך תשחית מעשה ידך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החומר**. טיט היוצר : **יוצרנו**. יאמר על יוצר חרס ועל הבריאה המוחלטת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ועתה, פה סוף התלונה שהתחיל במ"ש ויזכור ימי עולם, אם אנו חוטאים ע"י שסלקת שכינתך מקרבנו, הלא אתה אבינו וראוי לאב לרחם על בניו, והלא אנחנו החומר אנו דומים כחומר ביד היוצר המוכן לקבל כל צורה ע"י היוצר כמ"ש הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם בית ישראל רגע אדבר וכו' ושב הגוי וכו' ונחמתי וכו', ואנו מוכנים לקבל מוסר ותוכחה אם תחזיר אלהותך עלינו וא"כ אתה הגורם, וגם הלא מעשה ידך כלנו ולא ירצה הפועל בהשחתת מעשה ידיו, וא"כ אנו מבקשים. (מלבי"ם באור הענין)

זח אֵל תִּקְצַף יְהוָה עַד מָאד וְאֵל לְעַד תִּזְכֹּר עֲוֹן הַן הַבֵּט נָא עַמְּךָ כָּלְנוּ:

מצודת דוד עד מאד. אל תרבה לקצוף : **ואל לעד וכו'**. אל תזכור העון עד עולם : **הן הבט נא**. התבונן עתה בנו וראה אשר כולנו המה עמך ומאמינים בך ואין לבב מי פונה מאחריך : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין אל תקצף ה' עד מאד, שלא יהיה הקצף גדול באיכותו, וגם אל לעד תזכור עון שלא יתמיד הקצף, כי הן הבט נא עמך כלנו, אנחנו עמך מצפים אליך, מאמינים בך, ומה שנסגונו אחור ממך לא אנו אשמים בדבר, כי הסבה לזה הוא יען כי. (מלבי"ם באור הענין)

טז עֲרֵי קִדְשֶׁךָ הֵיוּ מְדַבְּרֵי צִיּוֹן מְדַבְּרֵי הַיְתָה יְרוּשָׁלַם שְׁמָמָה:

מצודת דוד ערי קדשך. הנה ערי קדשך היו חרבות כמדבר וגם ציון היתה כמדבר וירושלים היא שממה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין ערי קדשך היו מדבר, ועקר הקדושה היה בא"י שהיא מוכנת להשגחת ה' וטהרת הנפש. ציון, אשר בה ישבו הסנהדרין

ומשם תצא תורה מדבר היתה, **ירושלים** ששם היו הנביאים היתה שממה וגם נביאיה לא מצאו חזון מה' : (מלבי"ם באור הענין)

ג בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבתינו ה' לשרפת אש וכל מחמדינו ה' לקרבה:

מצודת דוד ותפארתנו. אשר היינו מתפארים בו : אשר הללוך. אשר בו הללוך אבותינו. לשרפת אש. להיות נשרף באש : וכל מחמדינו. כל המקומות שהיה לנו נהפך כל אחד להיות חרבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הללוך. מלשון הלול ושבח : מחמדינו. מלי חמוד ואהוב : לחרבה. מלי חורבן : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין וגם בית קדשנו ותפארתנו, הבית המקדש אשר הללוך בו אבותינו ושם למדו יראת ה' ואהבתו כמ"ש למען תלמד ליראה את ה' אלהיך היה לשרפת אש, ועל ידי הסבות האלה כל מחמדנו היה לחרבה, ע"כ רפו ידינו משמירת התורה והמצוות שכולם היו תלויים בקדש ומקדש ומקומות המקודשות, אבל אם תחזיר לנו כל אלה אז אנחנו עמך כמקדם ומוכנים לקבל השפע האלהית, וא"כ. (מלבי"ם באור הענין)

ג העל אלה תתאפק יהוה תחשה ותעננו עד מאד: (פ)

רס"י תחשה ותעננו. תחריש על העקוי לנו עד כאן תפלת הנביא ותחלתה חסדי ה' אזכיר : (רס"י)

מצודת דוד העל אלה. וכי על חורבן אלה הדברים תתאפק ותאמץ לבך לבל יכמרו רחמיך. תחשה. וכי תחריש להאומות אשר כל אלה עשו וכי עוד תענה אותנו בידם עד זמן מרובה הלא די במה שעבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון תתאפק. ענין התחזקות ואמצות הלב : תחשה. ענין שתיקה כמו עת לחשות (קהלת ג) : ותעננו. מלשון עינוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין העל אלה תתאפק ה', הלא ע"כ אנו רחוקים מישועת הנפש ומדוע תחשה. ? הדברים האלה הרגישו את רוח החוזה האלהי זה שנית, משיב פניו אל ה' אומר אליו, אבל ה', תחשה ותעננו עד מאד במה שאתה תחשה ושותק, במה שאינך משיב על דברי אלה, בזה בעצמו תעננו ותשיבנו מענה גדולה ותשובה מספקת עד מאד. שתיקתך

היא עצמה תשיב אמריה לה, והפסיק מליצתו, מיתרי כינור המליצה נדהמו עתה. הסער הגדול שב לדממה ברוח המליץ, עד כי בקאפיטל הבא, תבא בו הרוח ומענה אלהים על זאת: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ותעננו, פירושו לדעתי מענה ותשובה. כי מצאנו להרמת קול ענה בבנין הכבד, כרם חמר ענו לה (כז ב'), קול ענות אנכי שומע (שמות לב יח) שהם מבנין הכבד, ומורה על עניה בהרמת קול, ולז"א עד מאד (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה פרק-סה

א נְדַרְשָׁתִי לְלוֹא שְׂאֵלוֹ נִמְצָאתִי לְלֹא בְקִשְׁנִי אִמְרָתִי הַנְּנִי הַנְּנִי אֵל גּוֹי לֹא קָרָא בְשִׁמִּי:

כ נִדְרַשְׁתִּי לְלֹא שְׂאֵלוֹ. הַקִּבְ"ה מִשִּׁיבוֹ א"ל שְׂלֹא לְהִנָּקֵם מֵהֵם כִּי נִדְרַשְׁתִּי מֵהֵם לְהוֹכִיחֵם עַל יְדֵי נְבִיאֵי וְהֵם לֹא הָיוּ שׂוֹאֲלִים : אִמְרָתִי הַנְּנִי הַנְּנִי. שְׂוֹבוֹ אֵלַי וְהַנְּנִי מוֹכֵן לְקַבֵּל. אֵל גּוֹי לֹא קוֹרָא בְשִׁמִּי. אֲשֶׁר לֹא הָיָה חֶפֶץ לְהוֹת נִקְרָא עַל שְׁמִי : (כ"א)

מצודת דוד נדרשתי. כאלו האל משיב לבני הגולה על תלונתם לומר איך אגאל אתכם הלא המצאתי עצמי להיות נדרש בצרה אבל היתה בלא תועלת כי היא היתה לעם אשר לא שאלו לדרוש אלי : **נמצאתי**. הייתי ממציא עצמי והיא היתה מבלי תועלת כי היתה לעם אשר לא בקשו אותי וכפל הדברים פעמים רבות להפלגת הענין והתמדתו כי הרבה לשלוח נביאים להחזירם למוטב ולא הועיל : **אמרתי הנני**. לקבל תפלתך : **אל גוי**. ר"ל אבל היתה אל גוי אשר לא רצו לקרוא בשמי : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין נדרשתי, כגבור יקיץ מתרדמה, מתעצם הצופה ברוח קדשו, אומר **תחשה ותעננו עד מאד**, אתה משיב לנו לאמר, מה התלונן עלי, תאמר כי התאפקתי העלמתי עין, הלא אני **נדרשתי** אבל זה היה **ללוא שאלו**, הלא נדרשתי להם ע"י נביאיי אבל הם לא שאלו את פי הנביא אשר על ידו הדרש אדרש להם, ויותר מזה הלא אני גם **נמצאתי** למלאת בקשתם, אבל זה היה **ללא בקשני**, אל עם אשר לא בקשוני, ויותר מזה כי גם **אמרתי הנני הנני**, כאילו אני עומד מוכן לכל אשר יצוו

עד שלא יצטרכו לבקש אותי ולדרוש אחרי, אבל זה היה **אל גוי לא קרא בשמי**. אשר לא רצו להקרא עוד בשמי, להקרא עם אלהי ישראל ויותר מזה **כי גם. (מלבי"ם באור הענין)**

מלבי"ם - באור המלות נדרשתי. שאלה המוגבלת עם דרישה, הוא ששואל במשפט האורים או אל הנביא וה' נדרש לו, ובקשה נגד מציאה מבקש האובד, בקשתיו ולא מצאתיו. השואל משיג מענה, והמבקש מוצא עצם המבוקש **מעצמו (מלבי"ם באור המלות)**

בַּ פֶּרֶשְׁתִּי יְדִי כָּל הַיּוֹם אֶל עִם סוֹרֵר הַהֲלָכִים הַדֶּרֶךְ לֹא טוֹב אַחֵר מַחְשְׁבֵתֵיהֶם:

רש"י פרשתי ידי. כדי לקבלם בתשובה : סורר. סר מן הדרך : (רש"י)

מצודת דוד פרשתי ידי. שיתקרבו אלי ואקבל תשובה כאדם המרמו לחבירו לבוא אליו : **אל עם סורר**. אבל היתה אל עם סורר אשר הולכים בדרך לא טוב אחר מחשבות לבם : (מצודת דוד)

מצודת ציון סורר. מעוות וכן בן סורר ומורה (דברים כא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין פרשתי ידי, והלכתי אליהם, בקשתי אותם, דרשתי אותם, ולא פעם אחד, רק **כל היום**, כל הימים תמיד, אבל זה היה **אל עם סורר** ומורד **ההולכים הדרך לא טוב אחר מחשבותיהם**, הדרך הרע שהולכים בו לא הלכו בו ע"י טעות ושגיאה רק אחר מחשבותיהם לפי מחשבותיהם, שאחר שחשבו ועיינו איזה דרך יבחרו, בחרו להם דרך הרע מצד המינות והכפירה : (מלבי"ם באור הענין)

בַּ הָעַם הַמְכַעֲסִים אוֹתִי עַל פְּנֵי תְמִיד זְבָחִים בַּגְּנוֹת וּמִקְטָרִים עַל הַלְבָנִים:

רש"י זבחים בגנות. מעמידים עכו"ם בגנותיהן וקם מקטרין זקמים על הלבנים :

מצודת דוד העם. הם העם המכעיסים וכו' : **על פני**. לפני בירושלים מקום השראת השכינה. **זבחים**. לעכו"ם : **בגנות**. דרכם היה להעמיד עכו"ם בתוך הגנות וכן נאמר המתקדשים והמטהרים אל הגנות (לקמן סו) : **על הלבנים**. בשעה שהיו שורפין הלבנים היו משימין עליהם קטורת לשם

עכו"ם : (מצודת) דוד

מצודת ציון על פני. לפני וכן על פניך יברכך (איוב א) : **הלבנים**. עשויים מחומר ושורפין בכבשן לשומם בבנין : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין העם, ולא לבד שחוטאים כי גם עושים להכעיסני על פני, פני השגחתי הרואה כל תועבותיהם, כי הם זבחים בגנות לע"ז ומקטרים על הלבנים, יען שמסתירים א"ע מבני אדם ויראים לעשות מזבחות לע"ז בפרהסיא, כי בפני בני אדם הם מתקדשים כאילו הם יראי ה', הם מקטרים על הלבנים בל ירגישו בהם, ובזה הם מכעיסים אותי על פני, כאילו אין עושים החטאים רק לפני, שאדע רק אני בהם אני ולא אחר : (מלבי"ם באור הענין)

ז היִשְׁבִּים בְּקִבְרֵים וּבְנִצּוּרִים יְלִינוּ הַאֲכָלִים בְּשֵׁר הַחֲזִיר (ופרק) וּמֶרֶק פְּגֻלִים פְּלִיָּהִם :

רש"י היושבים בקברים. שתשרה עליהם רוח טומאה של שדים : ובנצורים. הם פגרי המתים שהם כנתונים צמאור שאינם יכולים ללאת : ומרק פגולים. רוטב נתעב כמו ואת המרק שפך (שופטים ו) : (רש"י)

מצודת דוד היושבים בקברים. שתשרה עליהם רוח טומאה של שדים : ובנצורים ילינו. היו לנים בין פגרי המתים שאינם יכולים לצאת ממקומם כמו הנתונים במצור והוא כפל ענין במ"ש : ומרק פגולים כליהם. כל כליהם בלוע מרוטב מתועב מדבר טמא : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובנצורים. מלשון מצור כמו כעיר נצורה (לעיל א) : ומרק. רוטב מבישול הבשר כמו ואת המרק שפך (שופטים ו) : פגולים. ענין תעוב כמו פגול הוא לא ירצה (ויקרא יט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הישבים בקברים, ויותר מזה כי **בנצורים ילינו** המקומות המטונפות שמשליכים לשם פגרי הבהמות שם ילינו להסתתר מבני אדם ושם הם **אכלים בשר החזיר** במקום אשר אין רואה, **ומרק** וכליהם בלועים מרוטב של פגולים, אוכלים מאכלות טמאים במקום טמא נסתר מבני אדם, רק על פני רק אני רואה שם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות קברים נצורים, נצורים הם מקומות שקוברים שם פגרי בהמות, וכן מקברך כנצר נתעב (למעלה יד יט) : (מלבי"ם באור המלות)

וַהֲאָמְרִים קָרַב אֵלָיךְ אֵל תִּגַּשׁ בִּי כִּי קִדְשְׁתִּיךָ אֱלֹהָ עֲשֵׂן בְּאִפִּי אִשׁ יִקְדֹּת
כָּל הַיּוֹם:

רַס"י האומרים. אל הלדיקים קרב חליך עמוד בעלמך ואל תגש בי : כי קדשתיך. כי קדשתי וטהרתי יותר ממך כן ת"י : אלה. התועבה אשר עשו הנה לעשן חמה באפי : (רס"י)

מצודת דוד האומרים. לאלה שאינם אוכלים ממאכלים יאמרו גשה אליך לעמוד במקומך אל תגש לנגוע בי כי קדשתי ממך ואל תטמא אותי : אלה. הדברים האלה העלו עשן באפי להיות חמתי בוערת כל היום כאשר הבורע (מצודת דוד) :

מצודת ציון עשן. ענין כעס כמו עלה עשן באפו (תהלים יח) : יקדת. בוערת כמו אש תמיד תוקד (ויקרא ו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין האומרים, ועל כל הטומאות האלה אשר הם מטמאים אי"ע בסתר הם מראים אי"ע קדושים וטהורים לפני ב"א עד שאומרים אל יתר העם בל יקרבו אליהם ובל יגעו בהם מקדושתם, וז"ש קרב אליך אל גבולך ואל תגש בי אל גבולי כי קדשתיך כי תתקדש אם תיגע בי מחזיקים אי"ע לקדושים כ"כ עד שכל הנוגע בהם יקדש, כענין כל הנוגע במזבח יקדש, וחושבים שכל ב"א טמאים לנגדם, ואסור להם שיגעו בהם כנוגע בקדש. אלה הצבועים הם עשן באפי ע"י האש היוקדת כל היום מן חטאתם : (מלבי"ם באור הענין)

וַהֲנֵה כְּתוּבָה לְפָנַי לֹא אֶחְשֶׂה כִּי אִם שְׁלֵמֹתִי וְשְׁלֵמֹתִי עַל חֵיקִים:

רַס"י הנה כתובה. חטאתם לפני כזר נגזר דינם ונחתם : (רס"י)

מצודת דוד הנה כתובה לפני. הרעות שעשו כתובה לפני ולא נשכחו : לא אחשה. לא אשתוק עליהם כי אם אשלם גמול והתשלומין יהיה על חיקם ולא לבניהם אחריהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחשה. ענין שתיקה : על חיקם. ר"ל על עצמם ובשרם : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה כתובה לפני, ולא ככותב לזכרון לעתים רחוקות כי תכלית הכתיבה היא כדי שלא אחשה כי אם שלמתי, שע"י הכתיבה אתעורר ממנו תמיד עד שלא אוכל לחשות עד אחר ששלמתי את עונשם, ולא שאשלם את עונשם אל חיק בניהם, רק ושלמתי אל חיקם,

התשלומין יהיה להם עצמם : (מלבי"ם באור הענין)

גז עֹנֹתֵיכֶם וְעֹנֹת אָבוֹתֵיכֶם יִחַדּוּ אָמַר יְהוָה אֲשֶׁר קָטְרוּ עַל הַהָרִים וְעַל הַגְּבְעוֹת חֲרָפוּנִי וּמִדַּתִּי פָּעַלְתֶּם רֵאשֹׁנָה (על) אֶל חֵיקֶם: (o)

רס"י עֹנֹתֵיכֶם. שְׁלֹמֹה וְשָׁלַח אֲבוֹתֵיכֶם יִחַדּוּ אֶשְׁלֶם לָכֵן : (רס"י)

מצודת דוד עֹנֹתֵיכֶם. תשלום הגמול יהיה על עונותיכם ועל עונות אבותיכם יחדיו : אשר קטרו. לעכו"ם : חרפוני. במה שעבדו שמה לעכו"ם בפרסום רב : ומדתי. בראשונה אמדוד אל חיקם גמול פעולתם ואח"ז אפרע מהם עון אבותם הואיל ואחזו במעשה אבותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חרפוני. מלי חרוף וגדוף : ומדתי. מלשון מדידה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין עֹנֹתֵיכֶם, אבל להם אשלם גם עון אבותיהם, ושיעור הכתוב ושלמתי אל חיקם עונותיכם ועונות אבותיכם אשלם לכם יחד, כי עון אבותיכם היה בגלוי בלא גניבת דעת, כי הם קטרו על ההרים ועל הגבעות חרפוני, לא על הגנות, לא בקברים ובנצורים כמו שאתם עושים, (ומצייר כי על ההר עמדו להקטיר לע"ז ועל הגבעה שתחת ההר עמדו לחרף ולגדף) ולכן תשארו אתם עון אבותיכם, אבל ומדתי פעלתם ראשונה אל חיקם, תחלה אמוד להם פעולתם, ואח"ז אשלם להם גם עון אבותיהם, כי פעולתם גדולה יותר ע"י שהיה בצביעות ובחונף : (מלבי"ם באור הענין)

גז כֹּה אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יִמְצָא הַתִּירוֹשׁ בְּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אֵל תִּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בִרְכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבַדִּי לְבַלְתִּי הַשְּׁחִית הַפֶּל:

רס"י כֹּאֲשֶׁר יִמְצָא הַתִּירוֹשׁ בְּאֶשְׁכּוֹל. ת"י כמה לאשתכח נח זכאי זכר לטופנא : התירוש. זה נח שהיה מתוק : באשכול. זכור המסוכל ויש לפתור כמשמעו : למען עבדי. למען כל לדיק ולדיק הנמלא צם : (רס"י)

מצודת דוד כאשר ימצא. ר"ל עכ"ז אל תתייאשו מן הגאולה כי כמו כאשר ימצא באשכול ענבים גרגרים מבושלים כל צרכם הראויים לעשות מהם יין : ואמר. ר"ל ואם מי רוצה להשחיתו יאמר האומר אל תשחיתו כי יש בו תירוש שהוא ברכה וטובה ואף על פי שיש בו חרצנים וזגים שאינם ברכה מ"מ השאירהו בעבור התירוש : למען עבדי. הצדיקים אשר בקרבם : לבלתי השחית הכל. כלל וכלל לא אשחית בעבור עבדי

מצודת ציון התירוש. היין כמו ותירושך ויצהרך (דברים יא) : **באשכול.** ענף מגרגרי ענבים כמו ואשכול ענבים (במדבר יג) : **ברכה.** ר"ל דבר טובה :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כה אמר ה'**, (זה סיוס הנבואה כולה, שעקרה על לעתיד, שסיפר איך חטאו נגד ה' בגלותם ולכן ארכה גלותם כי לא מצא להם זכות לגאלם, וה' יעניש פושעי ישראל, אבל הצדיקים ישארו והם יושעו, כמ"ש וצרפתים כצרוף את הכסף פי שנים יגועו וכו'). **כאשר ימצא התירוש באשכול,** גפן שנשחת כולה ועשה באושים, אם נמצא תירוש באשכול אחד, שנשאר אשכול אחד מן הגפן שלא נשחת, אז **יאמר בעל הגפן אל תשחיתהו אחר שנמצא בו ברכה** שהוא האשכול האחד העושה ענבים, כן אעשה למען עבדי הצדיקים לבלתי השחית הכל, רק. (מלבי"ם באור הענין)

וְהוֹצֵאתִי מִיַּעֲקֹב זֶרַע וּמִי־הוֹדָה יוֹרֵשׁ הָרִי וְיִרְשׁוּהָ בְּחִירֵי וְעַבְדֵי יִשְׂכְּנוּ:

מצודת דוד זרע. רצה לומר זרע ברכה הראויה ליעקב : **יורש הרי.** הר ציון והר הבית. **וירשוה בחירי.** העם שבחרתי לי הם ירשו את הירושה שהבטחתי להם זו ארץ ישראל : **ישכנו שמה.** ולא יגלו עוד ממנה : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **והוצאתי מיעקב,** שהם עשרת השבטים מהם אוציא זרע טוב, **ומשבט יהודה** (אוציא) יורש הרי כי ציון היתה בחלק יהודה ובנימין שהם היו למלכות אחד. **וירשוה בחירי** השבטים יקחו חלקם בארץ. **ועבדי הכהנים והלויים עובדי ה'** שהם לא לקחו חלק בארץ, **ישכנו שמה** ויקבעו שם דירתם : (מלבי"ם באור הענין)

וְהָיָה הַשָּׂרוֹן לְנוֹה צֶאֱן וְעַמֶּק עֶכוֹר לְרֹבֵץ בְּקֶר לְעַמֵּי אֲשֶׁר דָּרְשׁוּנֵי:

רש"י **השרון.** קס מחוז שהיה בארץ ישראל : **ועמק עכור.** כמשמעו : (רש"י)

מצודת דוד והיה השרון. מקום המישור והשמן יהיה לנוה צאן כי שמה ירעו כמאז ולא תהיה שממה כמות שהיתה בזמן הגולה : **ועמק עכור.** אף העמקים העכורים והמקולקלים יהיה לרובץ בקר כי שם ירצו ושם ירעו מרעה שמן : **לעמי.** כל הטובה הזו תהיה לעמי אשר דרשוני בהיותם

בגולה ולא עזבו את ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון השרון. מקום מישור ושמן כמו הרועים בשרון (דה"א כז). לנה. ענין מדור : **ועמק עכור.** עמק מקולקל וכן ואת עמק עכור לפתח תקוה (הושע ב) : **לרבץ.** מלשון רביצה והוא השכיבה לנוח : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה השרון, כמ"ש עוד יהיה וכו' נוה רועים מרביצים צאן (ירמיה ל"ג י"ב) **ועמק עכור** נקרא כן על שם חרבותיו יהיה לרבץ בקר. אבל זה יהיה רק **לעמי אשר דרשוני** שהם הצדיקים, אבל. (מלבי"ם באור הענין)

יֵאָדָּם וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם יְהוָה הַשֹּׁכְחִים אֶת הַר קְדֹשֵׁי הָעֲרֻכִים לְגַד שְׁלֶחַן וְהַמְּלֵאִים לְמִנִּי מִמְּסָדָּה:

רש"י עוזבי ה'. רשעי וקראל שהחזיקו בעכו"ם ומתו זרעם : העורכים לגד. שם עכו"ם העשויים על שם המזל ובלשון משנה יש גד גדי וסינוק לא : למני. למניין חשבון הכומרים היו ממלאים אגנות מזג יין : ממסד. יין מזוג צמים כמשפטו כמו לחקור ממסד (משלי כג) מסכה יינה (שם ט) ויש פותרים למני לע"ז שמתים עליכם אבל ומניתי אתכם שלא נקוד ומניתי דגש יורה שהוא לשון מניין : (רש"י)

מצודת דוד ואתם. אבל אתם העוזבים את ה' וכפרו בו : **השכחים.** אשר שכחו את בית המקדש ולא זכרו שבו לבד ראוי להקריב קרבנות : **העורכים.** אשר ערכו מאכלים על השלחן להקריב לגד והוא כוכב צדק והיו ממלאים יין מזוג לנסך למני וגם הוא שם כוכב : (מצודת דוד)

מצודת ציון העורכים. ענין סדור : **לגד. למני.** שמות כוכבים : **ממסד.** יין מזוג כמו לחקור ממסד (משלי כז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין אתם, הרשעים שעזבו את ה'. **השכחים את הר קדשי** שכפרו בביאת הגואל, רק **העורכים לגד שלחן,** מתאספים גדודים לאכול ולשתות **והממלאים למני ממסד** מתקבצים מלא חבורות, ומני מנין אנשים למסוד שכר בכנופיה, הרודפים אחר תענוגים ואת פועל ה' לא יביטו (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות לגד. כמו גד גדוד יגודנו, לגדוד וחבורות אנשים. וכן למני למנין ומספר של בני חבורה : (מלבי"ם באור המלות)

יבא ומניתי אתכם לחרב וכלכם לטבח ותכרעו יען קראתי ולא עניתם
דברתי ולא שמעתם ותעשו הרע בעיני ובאשר לא חפצתי בחרתם:
(פ)

מצודת דוד ומניתי אתכם לחרב. במנין אמסר אתכם לחרב למען לא יפקד
מי : וכולכם לטבח תכרעו. איש לא נעדר מן המנין : יען. בעבור אשר
קראתי אליכם ביד עבדי הנביאים לעזוב דרך ההוא ולא עניתם לאמר
לעזוב הדרך הרע הזה : ובאשר. בהדבר אשר לא חפצתי אני בחרתם אתם
(מצודת דוד)

מצודת ציון ומניתי. מלשון מנין ומספר : לטבח. ענין שחיטה : תכרעו.
ענין נפילה על הברכים : עיניתם. מלשון עניה ותשובה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ומניתי, כמו שאתם מונים מנין למסוך שכר, כן
אמנה אתכם במנין לחרב, ולא שיהיה המנין להרוג מקצתכם רק כלכם
לטבח תכרעו המנין יהיה כדי שלא יחסר אחד מכם אשר לא יפול בחרב,
יען קראתי אתכם שתבואו אלי לשמוע דברי ולא עניתם, וגם אח"כ באתי
אליכם ודברתי דברי אליכם ולא שמעתם כי אטמתם אזנכם מלשמוע
דבר, ותעשו הרע בעיני במל"ת, ובאשר לא חפצתי בחרתם, המצות אשר
בחרתם לכם לעשות אותם, הם מצות אשר לא חפצתי בהם רק אשר
בדיתם מלבכם (מלבי"ם באור הענין)

יגא לכן פה אמר אדני יהוה הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי
ישתו ואתם תצמאו הנה עבדי ישמחו ואתם תבשו:

רס"י עבדי. הצדיקים (של ישראל) : ואתם. הפושעים צי : (רס"י)

מצודת דוד לכן וכו'. ר"ל מלבד העונש שיהיה לכם בעולם הזה עוד תקבלו
עונש בעולם הבא כי עבדי הצדיקים יאכלו ר"ל יהנו מזיו השכינה וכן
ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד) ור"ל שנהנו מזיו השכינה
כאלו אכלו ושתו : ואתם. אבל אתם עוזבי ה' תהיו רעבים מזה ההנאה
כי לא תזכו לזה : הנה עבדי ישתו וכו'. כפל הדבר במ"ש. ואתם תבשו.
על אשר מעלתם בה' : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לכן, נגד העורכים לגד שלחן הנה עבדי יאכלו וכו'.
נגד הממלאים למני ממסך הנה עבדי ישתו, נגד שעזבתם את ה' הנה
עבדי ישמחו בה' ואתם תבשו מאלים אשר בחרתם : (מלבי"ם באור הענין)

יְדִי הִנֵּה עֲבָדִי יְרֻנוּ מְטוֹב לֵב וְאַתֶּם תִּצְעְקוּ מִכָּאֵב לֵב וּמִשְׁבֵּר רוּחַ
תִּלְלִילוּ:

מצודת דוד **מטוב לב**. מסיבת טוב לב : **ומשבר**. מסיבת שבר רוח תעסקו
ביללה (מצודת דוד) :

מצודת ציון **ומשבר רוח**. ר"ל מצער ויגון : **תילילו**. מלשון יללה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין הנה, נגד השוכחים את הר קדשי **הנה עבדי ירנו על**
בנין ציון, ולא שירונו על צרתכם רק **מטוב לב**, ואתם **תצעקו מכאב לב**
הוא מכאוב חיכוני **ומשבר רוח תילילו** הוא שבר רוח הפנימי אשר תראו
כי אבדה תקותכם : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות כאב לב, שבר רוח. כאב לב הוא מכאוב חיכוני ושבר
רוח היא הצוקה הפנימית, וכן רוח שפלים לב נדכאים (למעלה נז), על
הכאב צועקים, אבל ע"י שבר רוח מתיאשים ואין צועקים לישועה רק
מיללים על העבר : (מלבי"ם באור המלות)

טו וְהִנְחַתֶּם שְׁמֵכֶם לְשִׁבוּעָה לְבַחֲרֵי וְהִמִּיתְךָ אֲדֹנָי יְהוִה וְלַעֲבָדָיו
יִקְרָא שֵׁם

רס"י **שמכם לשבועה**. לוקח משמכם קללה ושבועה לדורות אם לא יקרנו
כאשר אירע לפלוני : **והמיתך**. מיתת עולם : **ולעבדיו יקרא שם אחר**. שם
טוב וזכר לזכרה : (רס"י)

מצודת דוד **והנחתם שמכם**. לאחר שתמותון תניחו את שמכם להיות
לשבועה לבחירו הצדיקים כי יאמרו בשבועתם אם עשיתי כזאת יקרני
כמקרה הרשעים ההם כמו ישימך ה' כצדקיהו וכאחאב וכו' (ירמיה כט)
: **והמיתך**. כל אחד מכם ימות מיתת עולם באבדן הנפש בעולם הבא :
ולעבדיו. אבל לעבדיו שדבקו בו יקרא שם אחר לכבוד ולתפארת וכמ"ש
ואתם כהני ה' תקראו וכו' (לעיל סא) : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין והנחתם, לא תמותו תיכף, רק תחלה תניחו שמכם
לאלה ולשבועה שע"י רוב היסורים שיהיו לכם ישבעו בכם שכן יקרה
לפלונני, ואח"כ **והמיתך ה'** ימות כ"א במיתה משונה אחרת, ואח"כ
לעבדיו יקרא שם אחר, מי שהיה לו שמו כשם הרשע ישנה את שמו, ור"ל
שמה שתהיו לאלה ולשבועה יהיה רק בתחלה, כי אח"כ ימיתם וישנה

שם עבדיו עד שישכח שמם בהחלט למען לא יהיה זכר למו, ולא זכר להצרות בכלל, כי אח"כ. (מלבי"ם באור הענין)

טז אֲשֶׁר הַמִּתְבָּרֵךְ בְּאַרְץ יִתְבָּרֵךְ בְּאֵלֵהי אֱמֵן וְהַנִּשְׁבַּע בְּאַרְץ יִשְׁבַּע בְּאֵלֵהי אֱמֵן כִּי נִשְׁכַּחוּ הַצָּרוֹת הַרְאֵשׁוֹנוֹת וְכִי נִסְתָּרוּ מֵעֵינַי:

כ"י אֲשֶׁר הַמִּתְבָּרֵךְ בְּאַרְץ. כִּי תִהְיֶה יִרְאָתִי עַל כּוֹלָם וּמִלְאֵי הָאָרֶץ דַּעַה וְהַמִּתְהַלֵּל וּמִסְתַּבַּח בְּאַרְץ יִתְבָּרֵךְ בְּאֵלֵהי אֱמֵן יִתְהַלֵּל שְׂהוּא עֶבֶד לְאֵלֵהי אֱמֵן אֵלֵהי הָאֵמֶת שְׂאִימֵן וְשֹׁמֵר הַבְּטָחָתוֹ זֹאת : כִּי נִשְׁכַּחוּ הַלְצוֹת. לְכֹךְ יִקְרְאוּנִי אֵלֵהי אֱמֵן : אֱמֵן (כ"י)

מצודת דוד אשר המתברך בארץ. ר"ל כ"כ יגדל שמם עד אשר שכל המתברך והמתהלל בפי אנשים בכל הארץ לא יתהלל בשום דבר כי אם בזאת יתהלל לומר עליו שנדבק באלהים אמת שאימן ושומר ההבטחה ההיא לגדל שמות הדבקים בו : **ישבע באלהי אמן.** כי כולם יאמינו בו על שהאמין הבטחתו ולכן ישבעו בו ובמ"ש ונשבעות לה' צבאות (לעיל יט) : **כי נשכחו.** ר"ל כ"כ חרבה הטובה עד שיהיו נשכחים כל הצרות הראשונות שסבלו בהיותם בגולה : **וכי נסתרו מעיני.** גם מעיני יהיו נסתרים צרות כאלה כי לא יהיה עוד בעולם א"כ לא יהיה נראה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המתברך. ענין התפארות כמו מברך רעהו (משלי כז) : **אמן.** ענינו כמו אמת : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין המתברך בארץ, לא יתברך בשום הצלחה שבעולם רק באלהי אמן כי הוא יהיה מקור הברכות כולם והנשבע בארץ לא ישבע עוד בשם הרשעים האלה כמו שהיה תחלה שהיה שמם לאלה ולשבועה בתוך עמם רק ישבע באלהי אמן, **כי נשכחו הצרות הראשונות** ולא יהיו עוד במציאות להשבע בהם כי לא יהיה זכר לצרה כלל, **וכי נסתרו מעיני** ר"ל עד עתה היו הצרות עומדים נגד עיני לתת שכר לצדיקים שסבלו צרות בחנם, אבל אז יסתרו גם מעיני, כי כבר קבל כ"א שכר ועונש ולא יהיה זכרון לרע עבר כלל : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות באלהי אמן. עתה נקרא האל הנאמן כי אינו משלם תיכף רק נאמן לשלם שכר ועונש כמ"ש האל הנאמן שומר הברית והחסד לאהביו ומשלם לשונאיו, אבל אז לא יצטרכו להאמין כי יהיו התשלומין אז, והנה עתה מתברכים בטוב ונשבעים ברע המצוי בעולם אבל אז לא יהיה טוב ורע, זולת האל עצמו יהיה הטוב לדבקיו והרע למורדיו : (מלבי"ם באור המלות)

לז כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאַרְץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה הַרְאֵשְׁנוֹת
וְלֹא תַעֲלִינָה עַל לִבִּי :

כ"י שָׁמַיִם חֲדָשִׁים. יתחדשו השמים של מעלה ויהיו שרי ישראל שרי עליונים ושרי האומות תחתונים, וכן בארץ ; ויש אומרים שמים חדשים ממש וכן עיקר כי מקרא מוכיח כי כאשר השמים החדשים וגו' (לקמן סו) (כ"י) :

מצודת דוד כי הנני בורא שמים וכו'. ר"ל יהיה רוב טובה בעולם כאלו נברא עולם חדש אשר לא ימצא שם צרות, או הדברים כמשמען וכמ"ש כי כאשר השמים החדשים וכו' עומדים לפני (לקמן סו) : **ולא תזכרנה הראשונות**. לפי רוב הטובה שיהיה אז לא תזכרנה הצרות הראשונות : **ולא תעלינה על לב**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי הנני בורא שמים חדשים, השמים והארץ הנמצאים עתה נבראו על תכונה וטבע, שמן הנמנע שיהיה טוב תמידי בלא רע, כי החומר ההיולי כולו פושט צורה ולובש צורה תמיד וא"א להויה בלא העדר, וכן המזגים שיתהוו ע"י תנועת השמים מן הנמנע שלא ימצא ג"כ רע ע"י ככל הדברים המשתנים וממירים צורתיהם, אבל אז יהיה חומרם משונה בטבעו ממה שהיה עד הנה, עד שלא ימצא רע והעדר כלל, עד **שלא תזכרנה הראשונות וגם לא תעלינה על לב**, כי לא יוכלו לצייר לעצמם העדר ומות ורע כלל, כי לא יהיה זה בטבע המציאות, וכ"ז על התרבות הטוב וההצלחה : (מלבי"ם באור הענין)

לח כִּי אִם שִׁישׁוּ וְגִילוּ עָדֵי עַד אֲשֶׁר אֲנִי בּוֹרֵא כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא אֶת יְרוּשָׁלַם
וְעִמָּה מְשׁוּשׁ :

מצודת דוד כי אם שישו. רצה לומר לא יאמר לכם שום דבר כי אם שישו וגילו עד עולם על אשר אני הוא הבורא את השמחה ותהיה מתקיימת לעולם : **בורא את ירושלים גולה**. אחדש שם ירושלים להקרא גולה ואחדש שם עמה להקרא משוש : (מצודת דוד)

מצודת ציון וגילו. ענין שמחה : **עדי עד**. עד עולם כמו בטחו בה' עדי עד (לעיל כו) :

מלבי"ם - באור הענין כי אם שישו, יש הבדל בין שישה וגילה, השישה היא

עשות מעשים בפועל להתגלות השמחה כמו משוש תופים משוש כנור לבישת בגדי יום טוב וכדומה, והגילה היא בלב, אמנם הגיל נבדל משמחה במה שגיל מורה השמחה הפתאומית על בשורה חדשה שנתבשרה לו, והנה שיהיה הגילה תמידית הוא דבר בלתי אפשר, כי מלבד שגם שמחה תמידית הוא בלתי אפשר מצד טבע האדם עצמו שהשמחה בתמידות על הטוב תמיד ישוב הטוב ההוא כדבר רגיל עד שלא ישמח בו עוד, כ"ש שלא יצוייר גילה תמידית, כי הגיל היא רק ברגע התחדשות הבשורה, אמנם אז והיה השישה והגילה **עדי עד** מתמידים בלי הפסק, והנה בזמן הזה לא יצוייר שיגיל האדם רק על דבר נעדר לו תחלה, או על דבר שחסר לאדם אחר, כי לא יגיל האדם על שיש לו עינים ופה, אבל אז שלא יהיה העדר כלל רק מציאות, ואעפ"כ יהיה גילה תמידית, אומר שתהיה הגילה הזאת **אשר אני בורא**, לא על העדר הבריאה רק על הבריאה הכללית, וזה עצמו יהיה בריאה חדשה שיגילו וישישו באופן זה אשר לא יצוייר עתה בטבע האדם, ועז"א **כי הנני בורא את ירושלים גילה**, ירושלים עצמה תהיה גילה תמידית ע"י השכינה והאור האלהי שיתראה בה, והסימנים החיצונים שיעשו להתגלות הגיל הזה, יהיה העם בעצמו, כאילו ע"י העם והצלחתם ורבוים יתגלה הגיל כמי שמראה שמחתו ע"י לבישת בגדי יום טוב. וזה **ועמה משוש**: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שישו וגילו**. ע"י הבדלם למעלה (לה א'): (מלבי"ם באור המלות)

יַטַּי וְגַלְתִּי בִירוּשָׁלַם וְשִׁשְׁתִּי בְעַמִּי וְלֹא יִשְׁמַע בָּה עוֹד קוֹל בְּכִי וְקוֹל זַעֲקָה:

מצודת דוד **וגלתי בירושלים**. כי כשהיתה ירושלים חריבה ועמה בגולה לא היתה שמחה לפני המקום לכן אמר כשתהיה בנויה ועמה יהיו בטובה יהיה שמחה לפני המקום: **ולא ישמע וכי**. כי לא יבוא עוד עליהם צרות:
(מצודת דוד)

מצודת ציון **וגלתי**. מלשון גילה: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וגלתי**, אני אגיל גילה חדשה ע"י ירושלים כי בה אראה אותותי ומופתי תמיד מחדש, **וששתי בעמי**, ע"י עמי אראה אותות השמחה לעיני רבים עמים כנ"ל. **ולא ישמע עוד קול בכי וקול זעקה**, הבכי הוא מה שבוכים על צרה שכבר באה ונהייתה, והצעקה הוא שצועקים לתשועה על שבר הממשמש ובא, הבכיה היא לרוב על מת ודומהו, והזעקה על דבר שיש הצלה ממנו וכמו שיבאר: (מלבי"ם באור הענין)

בן לא יהיה משם עוד עול ימים וזקן אשר לא ימלא את ימיו כי הנער
בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקלל:

רפ"י **עול ימים**. נער כמו עולל (איכה ב) עול ימים קטן בשנים : בן
מאה שנה ימות. יהא בן עונשין להתחייב מיתה בעצירה שיש בה מיתה
כך מפרש צ"ר : יקולל. בעצירה שהיא לריכה נדוי : (רפ"י)

מצודת דוד **לא יהיה משם**. לא יצא משם לקבר אדם שהוא קטן בשנים
ואף הזקן קצת שלא השלים כל ימיו ולא ימות גם הוא כי אז יאריכו ימי
האדם באריכות נפלא : **כי הנער בן מאה שנה ימות**. ר"ל אם ימות מי בן
מאה שנים יאמרו עליו נער מת : **והחוטא**. הנחסר מן העולם כשיהיה בן
מאה שנה לקללה תחשב כי עודו נער לפי מרבית חיי האנשים שיהיה אז
וכפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עול ימים**. קטן בימים והוא מלשון עולל וכן התשכח אשה
עולה (לעיל מט) : **לא ימלא**. לא ישלים : **והחוטא**. ענין חסרון כמו
משברים יתחטאו (איוב מא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא יהיה**, מפרש מ"ש שלא ישמע קול בכי על מת, כי
בזמן הזה יצוייר שיבכו על מת קודם זמנו אבל אז **לא ימצא עוד עול ימים**
וזקן אשר לא ימלא את ימיו, כי בזמן הזה ימצא זקן אשר לא ימלא את
ימיו, והוא מי שמת ע"י אפיסת ליחות השרשי וכח הטבעי, שזה נקרא
זקן, ויהיה בזה זקן קודם זמנו מי שחלשו כחותיו בהיותו בן חמשים,
והוא לא מלא את ימיו כי בטבע האדם שאם ימות מסבת הזקנה יאריך
ימים עד תשע מאות שנה כמו שהיה בדורות הראשונים, ונמצא זה שמת
שלא מסבה אחרת רק מסבת הזקנה שהוא אפיסת כח השרשי וליחותיו,
לא מלא את ימיו בערך הזקנה, כי איש כזה שלא פגעהו מקרה אחרת
שימות ע"י חולי וסבה אחרת כי מת מתוך זקנה, היה יכול לחיות עד תשע
מאות שנה. וכן נמצא בזמן הזה עול ימים אשר לא מלא את ימיו, והוא
אם מת בעודו נער שזה ימצא מפני שתי סבות, אם מפני חולי וכדומה, או
מפני חטא, שגם זה לא מלא את ימיו לפי ערכו, כי מת קודם זמנו, וגם
אם חטא נענש קודם זמנו, אבל לעתיד לא ימצא לא עול ימים אשר לא
ימלא את ימיו ולא זקן אשר לא ימלא את ימיו, כי גם **הנער שימות**
בנערותו יהיה לכל הפחות **בן מאה שנה** וזה יען **שהחוטא רק בן מאה**
שנה יקלל שלא יהיה בן עונשים קודם שיהיה בן מאה שנה וקודם לזמן
הזה לא יענישוהו בדיני שמים : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **וזקן**. בטעם מפסיק וכן פרשתי : (מלבי"ם באור המלות)

{כא} וּבְנוּ בְּתִים וַיֵּשְׁבוּ וַיִּטְעוּ כְרָמִים וְאָכְלוּ פְּרִיָם:

מצודת דוד **ובנו בתים וישבו**. לא ימותו טרם יכלה הבנין עד לא ישבו בה וכן ונטעו כרמים וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **ובנו**, אחר שלא ימותו לפני זמנם, הבונים בתים ישבו בסם הם בעצמם, והנוטעים כרמים הם עצמם יאכלו פרים : (מלבי"ם באור הענין)

{כב} לֹא יִבְנוּ וְאַחַר יֵשֶׁב לֹא יִטְעוּ וְאַחַר יֹאכְלוּ כִּי כִימֵי הָעֵץ יִמֵּי עַמִּי וּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יִבְלוּ בְּחִירֵי:

רס"י **כימי העץ**. ת"י עץ החיים : (רס"י)

מצודת דוד **ואחר ישב**. על כי ימותו הם עד לא ישבו בה : **כי כימי העץ**. כימי משך זמן עמידת העץ המתקיים הרבה כאילן חרוב וכדומה כימי עץ הזה יהיה ימי עמי : **ומעשה וכו'**. כי יש מעשים שיעשה האדם והוא יזקין והם עדיין נראים חדשים כבנין והמכתב לכן אמר עמי בחירי יבלו מעשה ידיהם כי הם יראו בחורים וחזקים ומעשה ידיהם יזקינו וירקבו בימיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יבלו**. ענין זוקן כמו יבלו בטוב ימיהם (שם כא) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **לא יבנו ואחר ישב**, היורש או זרים, וגם **לא יטעו** נטיעה **ואחר יאכל**, הגם שהנטיעה מתקיימת יותר מן הבנין, **כי כימי העץ ימי עמי**. יאריכו ימים כימי העץ, ולכן **מעשה ידיהם יבלו בחירי**, שאם יטע נטיעה לא ימות הנוטע ועוד העץ קיים עד שאחר יאכל פריו, כי ימיו יאריכו כימי העץ שנטע : (מלבי"ם באור הענין)

{כג} לֹא יִגְעוּ לְרִיק וְלֹא יִלְדוּ לְבִהְלָהּ כִּי זֶרַע בְּרוּכִי יְהוָה הִמָּה וְצִאצְאֵיהֶם

מצודת דוד **לא יגעו לריק**. לא יהיה יגיעתם לריק ר"ל לא ימותו בניהם בחייהם : **לבהלה**. למות בחייהם להבהיל אותם וכפל הדבר במ"ש : **כי זרע**. כי זרעם המה זרע ברוכי ה' ולא ימותו בקוצר שנים : **וצאצאיהם אתם**. כל ימיהם יהיו צאצאיהם עמהם כי לא ימותו בחייהם וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין לא, מצד זה לא יגעו לריק ע"י שיטעו ואחר יאכל שזה יגיעה לריק, וכן לא ילדו לבהלה ע"י שימותו בניהם, ומפרש נגד לא יגעו לריק כי זרע ברוכי ה', עד שלכן יאריכו ימים ומעשה ידיהם יבלו, ונגד לא ילדו לבהלה אומר כי צאצאיהם יהיו אתם חיים וקיימים, (עד עתה פירש מ"ש לא ישמע קול בכי שהוא על המת קודם זמנו או על מיתת הבנים. עתה מתחיל לבאר מ"ש שלא ישמע קול צעקה לישועה) הטעם שלא יצעקו, כי. (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות זרע. הם הגדולים וצאצאיהם הקטנים כמ"ש למעלה (מד ג'. סא ט'): (מלבי"ם באור המלות)

[כד] וְהָיָה טָרֶם יִקְרְאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֶשְׁמָע:

מצודת דוד והיה טרם יקראו. פעמים אענה להם למלאות שאלות לבבם עד לא יקראו להתפלל בפה פעמים כשעוד הם מדברים בתפלה אשמע אני לתת משאלותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אענה. ענין תשובה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה טרם יקראו ואני אענה, ולא יצטרכו לזעוק כלל, ולא זאת כי גם עוד (טרם) הם מדברים את צרכיהם בינם לבין עצמם, ואני אשמע ואמלא חפץ לבבם, עד שלא אמתין על הקריאה כלל, זאת שנית כי לא ישמע קול צעקה יען שלא יהיה מזיק בעולם כלל כי אף החיות הטורפות לא יזיקו וכ"ש בני אדם, וז"ש. (מלבי"ם באור הענין)

[כה] זָאב וְטֹלָה יִרְעוּ כְּאֶחָד וְאַרְיֵה כְּבָקָר יֹאכַל תֶּבֶן וְנַחֲשׁ עֶפֶר לַחֲמוֹ
לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכֹל הָרָקֵדְשִׁי אָמַר יְהוָה: (o)

רש"י יאכל תבן. ולא יצטרך להשחית צבהמה : ונחש. הרי עפר לחמו מאוי לו תדיר, ומדרש אגדה ואריה כבקר יאכל תבן לפי שמאינו שעשו נופל ביד בני יוסף שנאמר בית עשו לקח וצית יוסף להבה וגו' (עובדיה א') אכל ביד בני שאר השבטים שנמשלו לחיות לא מאינו לכך נאמר ואריה כבקר יאכל תבן אותם השבטים שנמשלו כאריה כגון יהודה ודן כיוסף שנמשל כשור יאכלו אותו שנמשל כתבן : (רש"י)

מצודת דוד ירעו כאחד. ולא יטרוף הזאב את הטלה כי אף החיות הטורפות לא יטרפו עוד כמ"ש וגר זאב וכו' (לעיל יא) : כבקר. כמו הבקר

אוכל תבן כן יאכל האריה : ונחש עפר לחמו. הנה עפר יהיה מאכלו כתולדתו ונטבעו ולא יזיק למי : לא ירעו. לא יעשו רעה למי ולא ישחיתו את מי : בכל הר קדשי. הוא ארץ ישראל : אמר ה'. כן יאמר ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירעו. מלי' מרעה : לחמו. מאכל : ירעו. מלשון רעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין זאב וטלה ירעו כאחד, ולא יזיקנו, וגם יתהפך טבע הדורסים עד שהארי תבן יאכל ולא יאכל בשר כלל, וגם הנחש ישאר עפר לחמו כמו שהיה ולא יזיק. ומפרש נגד זאב וארי שהם הרעו לצרכם עתה לא ירעו. נגד הנחש שהזיקה רק להשחית, אומר, ולא ישחיתו בכל הר קדשי : (מלבי"ם : באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות ירעו, ישחיתו. בארתי למעלה (יא ט). : (מלבי"ם באור המלות)

ישעיה

פרק-10

א כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי זה בית אשר תבנו : לי ואי זה מקום מנוחתי :

כ"י השמים כסאי. איני צריך לבית המקדש שלכם : איזה בית. אשר הוא כדאי לשכינתי : (כ"י)

מצודת דוד השמים כסאי. עתה שב להוכיחם ואמר הלא השמים הוא מקום המכון לשבתי והארץ היא הדום רגלי ואחז במשל מבן אדם היושב על הכסא ורגליו יורדות לנוח על השרפרף : אי זה בית. מהו הבית אשר תוכלו לבנות לי שיהיה הגון לי לפי רוב גדולתי : ואי זה מקום מנוחתי. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון הדום. ענין שרפרף הכסא הנתון תחת רגלי האדם כשהוא יושב וכן והשתחוו להדום רגליו (תהלים צט) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כה אמר ה', באמצע דבריו על ירושלים אשר תבנה

ותכוון לעתיד, משיב פניו לעומת בני דורו, אשר חשבו כי המקדש מכפר על עונותיהם, וכי הורשה להם לעשות כל התועבות בלבד שירצוהו בקרבן, ושמן הנמנע כלל שיוחרב המקדש אשר בו יקריבו לפניו חלב ודם. משיב להם, דעו. כי המקדש כולו ואף כי הקרבנות שמקריבים בו לה' הם נגד שכל האדם, מצד שלשה טעמים **א.** כי מתנאי רוחניותו שלא יתקומם במקום ולא יוגבל בגבול. ואף כי שנאמר ששוכן בבית בנו לו בני האדם, ועז"א הנה השמים כסאי והארץ הדום רגלי, דמהו כמלך היושב על כסא שופט ומנהיג ומצוה, כך מניע השמים ומשפיע משם ברכתו עד סוף ההשתלשלות שהוא הארץ ששם תכלית מסובביו, וא"כ איזה בית אשר תבנו לי כענין שאמר שלמה הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית אשר בניתי. **ב.** שישכן ה' בבית מורה שהוא מתנענע וחסר לו מנוחה וזה לא יצויר בחק האלהית, ועז"א ואיזה מקום מנוחתי: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות מקום מנוחתי. אינו סמוך, ור"ל איזה מקום, איזה מנוחתי, כי לא יתקומם במקום, וגם לא ינוח כי לא ינוע: (מלבי"ם באור המלות)

ב וְאֵת כָּל אֱלֹהֵי יְדֵי עֲשֵׂתָהּ וַיְהִי כֹל אֱלֹהֵי נְאֻם יְהוָה וְאֵל זֶה אֲבִיט אֶל עֲנִי וְנָכָה רוּחַ וְחָרָד עַל דְּבָרֵי:

רס"י ואת כל אלה. השמים והארץ ידי עשתה זאת אשר לימנמתי שכינתי בתוככם זהותכם נשמעים לי לפי שכן דרכי להביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי אצל עתה אין לי חפץ צכס שהרי שוחט השור הכה את בעליו וגזלו ממנו לפיכך זבח הטה דומה לפני כעורף את הכלב והמעלה את המנחה הרי הוא לפני כדס חזיר והמזכיר לצונה מקטיר לצונה כמו אזכרתה (ויקרא ה) והיתה ללחם לאזכרה (סס כד) : (רס"י)

מצודת דוד ואת כל אלה. אף השמים והארץ אינם קדומים כמוני כי ידי עשתה אותם : ויהיו כל אלה. ואח"ז היו כל אלה אבל אינם קדומים כמוני : ואל זה אביט. ועם שאני רם על רמים עכ"ז אביט ואשגיח בשפלים אל העני ואל מי שרוחו נשברת בעבור הצער והיגון ואל החרד על דברי לעשותם וכאומר אבל לא על המקריבים קרבנות ולבס רחוק ממני : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונכה. ענין שבור וכתות כמו ונכאה לבב (תהלים קט) : וחרד. ענין מהירות רב וכן ויחרדו זקני העיר לקראתו (ש"א טו) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואת, ג. שיבנו לו בית לשבתו מורה שחסר לו דבר עד

שיבקש מיציר כפיו ימלאו חסרונו ואיך יצוייר זה אצל ה' הלא **ואת כל אלה ידי עשתה ועיי"כ ויהיו כל אלה**, בין ראשית המעשה אנכי עשיתים, בין שיתקיימו סוגיהם ומיניהם הוא רק על ידי, שעל ידי הם היו ומתקיימים, **נאם ה' ר"ל כל זאת אמר ה' . ואל זה אביט אל עני ונכה רוח** מי שהוא עני בחיצוניותו ונכה רוח בפנימיותו שרוחו נשברה ובכ"ז הוא **חרד על דברי** לשמוע בקולי, זה היה תכלית המקדש והקרבות שנחת רוח הוא לפני שאמרתי ונעשה רצוני, לא הקרבן עצמו הוא המבוקש רק מלאות רצוני וההכנעה שמראה האדם לפני במה ששומע אל דברי (מלבי"ם באור הענין):

ג שוחט השור מכה איש זובח השֶׁה עֶרְף כָּלֵב מֵעֵלָה מִנְחָה דָם חֲזִיר מִזְכִּיר לְבִנָּה מְבָרָךְ אֵן גַּם הִמָּה בְּחָרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נִפְשָׁם חִפְצָה:

רס"י מצרך און. מצרך אותי בתשורת אונם מצרך און מתקיר אונם זה פירושן ולשון ברכה נופל בתשורה שהיא להקבלת פנים כמו קח נא את ברכתי (בראשית לג) עשו אתי ברכה ולאחרי כלי : גם המה בחרו בדרכיהם. הם חפלים בדרכים הללו הרעים וגם אני אבחר ואחפוף בתעלוליה' וא"ת מהו גם כן דרך לשון עברי לומר שני גמין זה אלל זה כמו גם בחור גם בתולה (דברים לב) גם לי גם לך (מלכים א' ב) גם אהבה גם שנאה (קהלת ט) ל' ולא ימותו גם הם גם אתם (במדבר יח) אף כאן גם הם בחרו וגם אני אבחר : (רס"י)

מצודת דוד שוחט השור. ר"ל כי קרבנות הרשעים אינם מקובלים לפני והשוחט את השור הרי הוא כאילו מכה איש כי דם יחשב ולא לרצון : **עורף כלב**. נמאס בעיני כאילו ערף את הכלב : **דם חזיר**. נתעב בעיני כאילו זרק דם חזיר : **מזכיר לבונה**. המקטיר לבונה הוא מביא תשורה דבר שאינו הגון וראוי : **גם המה בחרו**. רצה לומר הואיל והמה גם בחרו בדרכיהם ולא הלכו בהם כדרך קרי והזדמן ונפשם חפצה לעשות לשקוצים הנראה להם ולא בלא דעת ובלא לב יעשוה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עורף. ר"ל כורת עוף והוא אחורי הצואר כמו ואם לא תפדה וערפתו (שמות יג). **מזכיר**. כן נקרא הקטרת הלבונה כמ"ש והיתה ללחם לאזכרה (ויקרא כ"ד) : **מברך**. הוא ענין תשורה הבאה להקבלת פנים וכן קח נא את ברכתי (בראשית לג) : **און**. ענין דבר שאינו ראוי והגון : **ובשקוציהם**. מלשון שקץ ותעוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין שוחט, אמנם אתם מביאים קרבנות ועודכם

ברשעכם ואינכם שבים לפני, דעו כי בין מי שהוא שוחט השור לקרבן, או מי שהוא מכה איש לרצוח נפש, בין מי שהוא זובח השה לקרבן ובין מי שהוא עורף כלב. וכן בין מי שהוא מעלה מנחה לקרבן או כנגדו מי שהוא מעלה דם חזיר לע"ז, או מי שהוא מזכיר את ה' ע"י לבונה שמביא, או מי שמברך און את הע"ז דעו כי שני אלה הקצוות שוים בעיני, כי גם אלה הראשונים שהם שוחט השור, זובח השה, מעלה מנחה, מזכיר לבונה, הם בחרו בדרכיהם, הדרכים שהם חושבים לעבוד אותי בהם, אינם עושים מצד מצותי רק מצד בחירתם, כי אנכי איני רוצה בקרבנות כאלה בלא תשובה והכנעה לפני, וכן הצד השני שהם מכה איש עורף כלב וכו' בשקוציהם נפשם חפצה (וכבר באר החוקר שלא יתכן לאמר שהאדם בוחר ברע רק שחפץ בו, כי הבחירה הוא בעזרת השכל, ולכן אמר בחרו בדרכיהם הטובים ובשקוציהם נפשם חפצה לא בחירה). (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **בחרו, חפצה**. בחירה מצד השכל, וחפץ מצד הרצון לבד (מלבי"ם): באור המלות

וְגַם אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֵלֵיהֶם וּמִגֹּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאִין עֹנָה דִבְרָתִי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבְאֲשֶׁר לֹא חִפְצָתִי בְּחָרוּ: (o)

רַס"י בתעלוליהם. להיות עולל צם לשון כי התעללת צי (קס כ): ומגורותם. מה שהם יראים: יען קראתי. שמעו קמוע וקוצו חלי: ואין עונה. לחמר שמעתי: (רס"י)

מצודת דוד לכן גם אני אבחר. לכן גם אני אבחר להתעולל בהם בהבאת הרעות ולא אעזבם אל המקרה כ"א אבחר בהבאת הרעות: ומגורותם. מהדבר אשר הם יראים זה בעצמו אביא עליהם: יען. בעבור כי קראתי אליהם ע"י הנביאים להזהירם ליישר דרכם ואין מי משיב לומר איישר דרכי מעתה: דברתי וכו'. כפל הדבר במ"ש: הרע בעיני. הדבר הרע בעיני: ובאשר. בהדבר אשר לא חפצתי אני בחרו הם: (מצודת דוד)

מצודת ציון בתעלוליהם. ענין לעג והתול כמו כי התעללת בי (במדבר כב): ומגורותם. ענין פחד כמו ויגר מואב (שם): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין גם, כמו שהם בחרו לעצמם מצות אשר לא בחרתי אנכי, כאילו הם באים רק להתלוצץ וכן גם אני אבחר בתעלוליהם להתלוצץ עליהם. ונגד בשקוציהם נפשם חפצה מגורותם אביא להם, מדה כנגד מדה, יען קראתי ולא שמעו וגם דברתי וכו' ויעשו הרע בעיני במצוות

לִיִּית וּבֵאִשֶׁר לֹא חִפְצַתִּי בַחֲרוּ בַמִּיַּע שְׁבִדוּ לַעֲצָמָם : (מַלְבִּיִּים בְּאוֹר הָעֵינַיִן)

גַּ שְׁמַעוּ דְבַר יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל דְּבַר אֱמָרוֹ אַחֲיֵכֶם שְׁנֵאִיכֶם מְנַדִּיכֶם
לְמַעַן שְׁמִי יִכָּבֵד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

רַפ"י הַחֲרָדִים אֶל דְּבַר. הַלְדִּיקִים הַמְמַהֲרִים צַחֲרָה לְהַתְקַרֵּב אֶל דְּבַר
: אֱמָרוֹ אַחֲיֵכֶם. פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּזְכָּרִים לְמַעַלְהָ, ד"א אֱמָרוֹ אַחֲיֵכֶם
מְנַדִּיכֶם, אֲשֶׁר אֱמָרוֹ לְכֶם סוּרוּ טוֹמֵא (אִיכָה 7) : שְׁנֵאִיכֶם מְנַדִּיכֶם.
הַאֲוֹמְרִים קִרְבַּ אֲלֵיךְ אֶל תְּגַשׁ צִי (לְעִיל סָה). לְמַעַן שְׁמִי יִכָּבֵד ה' . בְּגִדּוֹלְתָנוּ
הַקִּב"ה מִתְכַּבֵּד שְׁאֵנוּ קְרוֹבִים לוֹ יוֹתֵר מִכֶּם : וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ.
הַנְּבִיא אֹמֵר אֲבָל לֹא כֵן הוּא כְּדַבְרֵיהֶם כִּי בְּשִׂמְחַתְכֶם נִרְאָה וְהֵם יִבְשׁוּ
לְמָה כִּי קוֹל שְׁאוֹן שְׁלֵהֶם צֶא לְפָנַי הַקִּב"ה מִמָּה שְׁעָשׂוּ צַעֲרוֹ וְקוֹל יוֹלָא
מֵהֵיכַל וּמִקְטָרֵג עַל מַחְרִיצָיו וְאַחֲרָי כֵן קוֹל ה' מִשְׁלֵם גְּמוּלָ לְאֹיְבָיו : (רַפ"י)

מַצוּדַת דוּד שְׁמַעוּ וְכו' . אַתֶּם הַצְדִּיקִים הַחֲרָדִים אֶל דְּבַר ה' לַעֲשׂוֹתֶם שְׁמַעוּ
דְּבַר ה' : אֱמָרוֹ וְכו' . פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל : אַחֲיֵכֶם. הַשּׁוֹנְאִים אַתְכֶם הַמְנַדִּים
לְהַרְחִיק אַתְכֶם כַּמִּיִּשׁ הַאֲוֹמְרִים קִרְבַּ אֲלֵיךְ וְכו' (לְעִיל סָה) הֵנָּה הֵם אֱמָרוּ
לְמַעַן שְׁמִי יִכָּבֵד ה' ר"ל בְּעִבּוֹר פִּירְסוּם שְׁמִי בְּאֵ כְבוֹד לְה' כִּי אֲנוּ קְרוֹבִים
אֵלָיו וּמִתְכַּבֵּד הוּא עִמָּנוּ : וְנִרְאָה. אֲבָל לֹא כֵן הוּא כְּדַבְרֵיהֶם כִּי בְּעֵינֵינוּ
נִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהַרְשָׁעִים הֵם יִבְשׁוּ עַל כִּי הִלְכוּ אַחֲרֵי הַהֵבֶל : (מַצוּדַת
דוּד)

מַצוּדַת צִיּוֹן הַחֲרָדִים. הַמְמַהֲרִים : מְנַדִּיכֶם. מְלִי הַנְּדָה וְהַנְּעָה : (מַצוּדַת צִיּוֹן)

מַלְבִּיִּים - בְּאוֹר הָעֵינַיִן שְׁמַעוּ דְבַר ה' הַצְדִּיקִים הַחֲרָדִים אֶל דְּבַר ה' , בְּאֵמֶת,
לֹא בְּהַבָּאת קִרְבָּנוֹת לְהַתְפָּאֵר בְּמוֹ כִּמוֹ הַצְּבוּעִים, הֵנָּה אֱלֹהֵי הַצְּבוּעִים
שֶׁמִּתְדַמִּים שֶׁהֵם אַחֲיֵכֶם בְּמַצוֹת וְהֵם בְּאֵמֶת שְׁנֵאִיכֶם וּמְנַדִּים אַתְכֶם, כִּי
בְּלִבָּם יִשִּׁימוּ אַרְבַּם עַל יְרֵאֵי ה' הָאֱמֵתִיִּים, אֱלֹהֵי אֲוֹמְרִים לְכֶם לֵאמֹר רַק
לְמַעַן שְׁמִי יִכָּבֵד ה' ע"י הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁמְבִיא לְכָבוֹד וְלִשְׁם בְּפִרְסוּם עִי"ז יִכָּבֵד
ה', מְשִׁיב לְהֵם הַנְּבִיא וְנִרְאָה ר"ל הָאֱמֵת יִתְרָאֵה בְּעֵת שִׂמְחַתְכֶם, שֶׁאֵז הֵם
יִבְשׁוּ, וִירָאוּ כִּי לֹא יִרְצָה ה' בְּחֻוֹנֵף רַק בְּעִבּוֹדַת הַלֵּב בְּאֵמֶת : (מַלְבִּיִּים בְּאוֹר
הָעֵינַיִן)

מַלְבִּיִּים - בְּאוֹר הַמְּלֻת וְנִרְאָה. נִפְעַל הַזֶּה בְּמִקּוֹם עֵתִיד, הָאֱמֵת יִתְרָאֵה, בְּעֵת
שִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ. בְּעֵת שֶׁאַתֶּם תִּשְׂמְחוּ וְהֵם יִבְשׁוּ, אֵז יִתְרָאֵה הָאֱמֵת
:(מַלְבִּיִּים בְּאוֹר הַמְּלֻת)

טו קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו:

מצודת דוד קול שאון מעיר. אז יצא קול שאון מעיר ציון וחוזר ומפרש שיצא הקול מן היכל ה' העומד בציון ולתוספת ביאור אמר שזהו קול ה' היוצא לאיים על עכו"ם לשלם גמול לאויביו הם גוג ומגוג כמ"ש ויצא ה' ונלחם בגוים (זכריה יד) : (מצודת דוד)

מצודת ציון שאון. ענין המייה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין קול, מצייר כי שומע קול שאון מן העיר שהוא מהמון העיר אשר בירושלים, שנית מצייר ששומע קול שאון מן ההיכל והמקדש, שלישית מצייר ששומע קול ה' שמשלם גמול לאויביו זה דרך כלל, עתה יתחיל לבאר שלשה הקולות האלה בפרטות : (מלבי"ם באור הענין)

טז בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר:

רס"י בטרם תחיל. ציון חיל היולדת ילדה את צניה כלומר יתקצו צניה לתוכה אשר הית' שוממה מהם ושכולה והרי הוא כאילו ילדתו עכשיו בלא חבלי יולדה כי כל העכו"ם יציאום לתוכה : והמליטה זכר. כל יציאת דבר בלוע קרוי המליטה והמליטה אישקמוצי"ר בלעז : (רס"י)

מצודת דוד בטרם תחיל. על ציון יאמר בטרים תחיל חיל היולדה תלד ר"ל יתקבצו בניה לתוכה כאלו ילדה אותם עכשיו מבלי חיל וחבלי לידה : **בטרם יבוא וכו'.** כפל הדבר במ"ש. **והמליטה זכר.** ילדה זכר ולפי שתרבה השמחה בלידת זכר מלידת נקבה אמר והמליטה זכר לפי גודל השמחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחיל. היא כאב הלידה וכן לא חלתי ולא ילדתי (לעיל כג) : **חבל.** צירים ומכאובי לידה כמו חבלי לידה (הושע יג) : **והמליטה.** כן נקרא לידת הולד כמו ותמלט ובקעה (לעיל לד) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין בטרם, (מפרש מ"ש קול שאון מעיר) בטרם, נבא כי זמן רב לפני ביאת הגואל יתקבצו אנשים מועטים מבני הגולה ויקבעו דירתם בירושלים, ואחר שנים רבות שישבו שמה יבואו להם החבלי יולדה שהיא מלחמות גוג ומגוג ואז יתחיל הקיבוץ הגדול הכללי, אומר **בטרם תחיל ילדה** כבר יהיה לעיר ירושלים לידה קטנה בטרם תחיל, ולא לבד בטרם תחיל כי גם **בטרם יבא חבל לה**, שלא תהיה עוד העת כלל שיבא חבל לה שהם חבלי יולדה שהוא שנים רבות לפני זמן הגאולה, **כבר המליטה זכר**, כי עדן לא ילדה רבתי עם רק מתי מספר שיקבעו דירה

שמה, לכן מצייר שילדה רק זכר אחד, ר"ל אנשים מתי מספר: (מלבי"ם
באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות חבל. הונח על קשר העובר בבטן המלאה ע"י קשרים ומוסרות, ובא על התקשר הולד, שמה חבלתך אמך, ועל הפרד הקשורים (ענטבונדן) טרם יבא חבל, ר"ל עת התפרד הקשורים: (מלבי"ם באור המלות)

ח מי שמע כזאת מי ראה כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם יולד גוי פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את בניה:

כ"י היוחל ארץ ביום אחד. היצוא חיל ליוולדת לילד מלא ארץ בנים
ביום אחד : (כ"י)

מצודת דוד מי שמע כזאת. מי שמע פלא כזאת ומי ראה פלא כאלה האם מעולם בא חיל יולדה לכל נשי הארץ ביום אחד האם מעולם נולדה אומה שלימה בפעם אחת: כי חלה. ר"ל כי זה הפלא נעשה בציון כי חלה מכל בניה וגם ילדתם בפעם אחת ר"ל כולם כאחד יצאו ממקום גלותם ובאו לציון באין שטן ובאין פגע רע: (מצודת דוד)

מצודת ציון היוחל. חלה. הם מלשון חיל: (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין מי שמע כזאת, מצייר כי אח"כ בבוא זמן הגאולה שאז תשב היולדת על המשבר ויגיעו לה חבלים וצירים שהוא מלחמת גוג, אז יהיה לידתה באופן מופלא, ומתמיה מאד משני פנים. א. מצד החבלי יולדה שהתפשטו בפעם אחד על כל הארץ, כאילו כל נשי הארץ אחזתם חבלי יולדה ביום אחד, מי שמע כאלה היוחל ארץ ביום אחד (והנמשל שהחבלים של גוג התפשטו על כל הארץ מקצהו). ב. מצד הלידה בעצמה שבפעם אחד נולד הגוי כולו, ועז"א מי ראה כאלה היוחל ארץ ביום אחד (והנמשל שפתאום התקבצו הגליות מארבע רוחות) ומפרש כי חלה גם ילדה ציון את בניה, והפליאה בשתיים א. כי חלה ביום אחד. ב. כי ילדה בפעם אחד, משיב להם. (מלבי"ם באור הענין)

ט האני אשכיר ולא אוליד יאמר יהוה אם אני המוליד ועצרת יאמר אלהיך: (o)

כ"י האני אשכיר ולא אוליד. האני אביא את האשה על המשכר ולא אפתח רחמי להוציא עובדה כלומר שמה אתחיל בדבר ולא אוכל לגמור

והלל אֲנִי הַמּוֹלִיד אֶת כָּל הַיּוֹלְדוֹת וְעִכְשָׁיו שָׂמַח עֲלֵרְתִי בְּתַמְיָה : (רפ"ו)

מצודת דוד **האני אשביר**. האני אביא את אשה על המשבר ולא אפתח רחמה שתלד ר"ל שמא אתחיל בדבר ולא אוכל לגמור : **אם אני המוליד**. אם אמנם אני הוא המוליד את כל היולדות ושמא עכשיו אעצור אותך בתמיה ר"ל הלא לכל האומות אני הוא הנותן כח בידם ואיך לא אתן הכח בידכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אשביר**. מקום מושב היולדת נקרא משבר כמו לא יעמוד במשבר בנים (הושע יג). **ועצרתי**. ענין עכוב ומניעה כמו עצרני ה' מלדת (בראשית יז) : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **האני אשביר**, נגד מה שיתפלאו אם יולד גוי פעם אחת משיב אחר שאני הושבתים על המשבר, ע"י החבלים שהבאתי עליהם שזה ההכנה אל הלידה, ואיך לא **אוליד** ובהכרח תהיה הלידה כללית, ונגד הפליאה היוחל ארץ ביום אחד משיב אחר **שאני הוא המוליד** איך **ועצרתי** מקצתם, ובהכרח אחר שאני אפתח רחם עקרות להולידם יהיה הדבר כללי. ולכן יבואו החבלים לכלל העם כי אנכי לא אעשה מקצת הדבר רק כולו. (מלבי"ם באור הענין)

וַיִּשְׂמַחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וַיְגִילוּ בָּהּ כָּל אֲהֻבֶיהָ שִׂישׁוּ אֶתְּהָ מְשׁוֹשׁ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עִלֶּיהָ:

מצודת דוד **שמחו**. אתם הבאים מן הגולה שמחו את ירושלים בבואכם אליה : **כל אוהביה**. כל מי שאהב אותה ותאב לראותה בבניינה : **כל המתאבלים עליה**. בעת חורבנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **המתאבלים**. מלשון אבלות וצער : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **שמחו**, (נגד קול מהיכל) קול יוצא מהיכל שישמחו את ירושלים ויגילו בה כל אוהביה, ויש הבדל בין שמחה גיל משוש, ששמחה וגיל מורים השמחה שבלב, לבד ששמחה מורה על שמחה תמידית וגיל מורה על השמחה הפתאומית אשר תפתח לב האדם עת יגיע לו בשורה טובה פתאום, ובזה **אהבי ירושלים ישמחו בה** שמחה תמידית על הצלחתה, **גם יגילו בה** מפקודה לפקודה גילה חדשה על הנסים שיתחדשו בה בכל עת. אולם ששון מורה על המעשים החיצוניים שיעשו השמחים לאות על שמחתם כמו לבישת בגדי ששון, משוש תופים משוש כנור וכדומה, עפ"ז אומר **כי כל המתאבלים עליה** שהם עשו אותות חיצונים להוראת האבל כמו לבישת שק ואפר ודומיהם, כן יעשו עתה אותות חיצונים להוראת הששון, כמו שאמר (למעלה ס"א) שמן ששון

תחת אבל, וזה מדה כנגד מדה: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות **שמחו, גילו, משוש**. בארתי הבדלם (לה א') ובכ"מ
(מלבי"ם באור המלות)

יבא למען תינקו וישבעתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיז
כבודה: (o)

רס"י משד. ל' שדים: תמואו. סוליי"ר זלעז: מזיז כבודה. מכבוד גדול
הזו ומשמקם לזכא לה: זיז. אישמוזימנ"ט זלעז: (רס"י)

מצודת דוד למען תינקו. התאבלתם עליה למען שתראו בשמחתה ותינקו
ותשבעו משדי תנחומיה כי ידעתם אשר זה יהיה גמולכם: למען תמצו.
למען תהיו מוצצים ומתענגים מן הכבוד הזו והמשמש לבוא לה והוא כפל
ענין במ"ש לומר שהרבה טובה תקבלו בבוא עת בניינה: (מצודת דוד)

מצודת ציון תינקו. מלשון יניקה: משד. כמו משד בפת"ח וכן ושד וכו'
(לעיל ס): תנחומיה. מלשון נחמה: תמצו. מלשון מציצה כמו שתית
מצית (לעיל נא): והתענגתם. מלשון תענוג: מזיז. מלשון הזזה ממקום
למקום וכן וזיז שדי ירענה (תהלים פ): (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין למען תינקו, מדמה אותם לילדים על חיק אמותם,
תחלה יינקו וישבעו מן שוד התנחומים, ואח"כ ימצו עוד במציצה, לא
לשבעה רק להתענג מן זיז, שהוא עיגול של דבש, של הכבוד, כאילו אצל
שוד התנחומין בולט עוד זיז קטן של הכבוד שיהיה אחר הגאולה כמו
שמפרש, שזה לא יינקו רק שאחר שיינקו מהשד יתנו להם זיז ודבר בולט
של דבש ומתיקה למוץ כדי להתענג ביתר שאת: (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות שד, זיז. זיז דבר קטן הבולט כמו ריק קטן של
מיני מתיקה שנותנים לתינוק לכן אמר תמצו: (מלבי"ם באור המלות)

יבא כי כה אמר יהוה הנני נטה אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד
גוים וינקתם על צד תנשאו ועל ברכים תשעשעו:

רס"י וכנחל שוטף. אני נוטה אליה כבוד גוים: על כד. על כד אומניכם
על גיסקין: תשעשעו. תהיו משועשעין כדרך שמשעשעין את התינוק
אישצניי"ר זלעז: (רס"י)

מצודת דוד **נוטה אליה**. אטה אל ירושלים שלום הרבה כמי נהר וכבוד הגוים ועשרם אטה לה לבוא במרוצה כנחל שוטף : **וינקתם**. אתם המתאבלים עליה תהיו יונקים את העושר הזה והוא דרך משל לומר כמו התינוק יונק חלב מאין עמל כן תאכלו כבוד העכו"ם אשר לא יגעתם בה : **על צד תנשאו**. ר"ל תהיו מכובדים מאד ולפי שהמשילם לתינוק היונק אמר לשון הנופל בתינוק היונק שנושאים אותו על הזרוע בצד הגוף ומשעשעים אותו על הברכים לשמחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שוטף**. ענין רדיפה ומהירות המשיכה : **כבוד**. ענין עושר כמו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה (בראשית לא) : **תנשאו**. מלשון משא וסבל : **תשעשעו**. ענין התעסקות לשמחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי כה אמר ה' הנני נוטה השלום והגאולה והמנוחה** מן האויב יהיה דומה כנהר המתרבה מעצמו והולך בנחת, וזה הנמשל של שוד התנחומין שיתנחמו מכל צרתם הקודמת וישבעו בה מרעבונם. ואח"כ **הנני נוטה כנחל שוטף כבוד גוים**, כנחל השוטף כל אשר ימצא בדרכו כן ישטף כבוד עכו"ם ועשרם להביאם לירושלים, וזה הנמשל של זיו הכבוד שימוצו רק להתענג. **וינקתם** ר"ל מן השוד ומן הזיו שאצלה. **על צד תנשאו** אחר שדמה אותם במליצתו לתינוק היונק, מדמה שישאו אותם על צד כיונק שנושאים אותו ממקום למקום שאינו יכול ללכת בעצמו כן יביאו אתכם מן הגלות וזה מגביל עם שוד תנחומיה, ועם כנהר שלום. וגם **על ברכים תשעשעו** כילד שעשועים שמרוב האהבה משתעשעים עמו במה שמניחים אותו על ברכים, וזה מגביל עם זיו כבודה, ועם כנחל שוטף כבוד גוים : (מלבי"ם באור הענין)

יג **כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוֹ תִּנְחָמוּנוּ כֵּן אֲנֹכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחָמוּ:**

מצודת דוד **אשר אמו תנחמנו**. דרך האם לנחם את בנה יותר מן האב : **ובירושלים תנחמו**. כל התנחומין שלכם תהיה בירושלים כי שם תקבלו הרבה טובה וזה יחשב לתנחומין על הצרות שעברו עליכם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין **כאיש**, כאיש המתאבל על אמו שהתרחקה ממנו וחשב שמתה, ואמו החיה עדיין שבה אליו והיא עצמה מנחמת אותו **כן אנכי אנחמכם** כי עלי התאבלתם, **ובירושלים** שגם עליה התאבלתם שם **תנחמו**, עד שהדברים שהתאבלתם עליהם הם עצמם ינחמו אתכם : (מלבי"ם באור הענין)

יד **וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לְבָבְכֶם וְעֲצָמוֹתֵיכֶם כְּדָשָׂא תִפְרָחְנָה וְנוֹדְעָה יַד יְהוָה**

אֶת עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת אֲיָבָיו: (o)

רַס"י וְנוֹדְעָה יָד ה' . בַּעֲשׂוֹתוֹ נִקְמוֹתָיו וְנוֹרְאוֹתָיו יִדְעוּ עַבְדָּיו אֵת כַּח גְּבוֹרַת יְלֹ
(רַס"י)

מצודת דוד **וראיתם**. כאשר תראו ירושלים בבניינה ישיש לבכם : **כדשא**
תפרחנה. יפרחו כעשב השדה ר"ל יתחזקו בבריאות ולפי שהדאגה והיגון
מייבשים העצמות כמ"ש ורוח נכאה תייבש גרם (משלי יז) אמר בעת
השמחה יתחזקו העצמות : **ונודעה יד ה'**. אז ידעו עבדיו כח גבורת ה' :
וזעם. גם ידעו הזעם אשר זעם את אויביו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כדשא**. כעשב : **תפרחנה**. מלי הפרחה וגדול : **וזעם**. ענין כעס
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **וראיתם**, עד עתה הייתם מאמינים בתקוה העתידה
אבל לא ראיתם אותה בעיניכם. עתה **וראיתם אותה בעיניכם**. **ולכן ושש**
לבכם, עד עתה ע"י הבטחון החזק היה רק שמחה צפונה בלבכם כמ"ש
כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו, אבל עתה ישיש בששון גלוי (כי
זה ההבדל בין ששון ושמחה) והשמחה תתפשט מן הלב אל האיברים
החיצוניים עד **שעצמותיכם** היבשות עתה **כדשא תפרחנה** מרב טוב
ונודעה יד ה' עד עתה שלא שלם גמול לצדיקים ולא ענש לרשעים היו
רבים מכחישים השכר והעונש, אבל עתה יודע **יד ה' את עבדיו** בשילום
שכר הצדיקים **וזעם את אויביו** בעונש הרשעים : (מלבי"ם באור הענין)

טו כִּי הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא וְכִסּוּפָה מִרְכַּבְתִּיו לְהָשִׁיב בְּחֶמֶה אֶפֶס
וְגַעַרְתִּי בְּלִהְיֵי

רַס"י **כאש יבוא**. **בחמת אש יבוא על הרשעים : להשיב**. **לכרוי** **בחימה את**
(רַס"י)

מצודת דוד **כאש יבוא**. לאבד בו את חיל גוג ומגוג : **וכסופה**. כרוח סופה
יבוא מרכבותיו ר"ל יבוא בחימה שפוכה : **להשיב בחמה אפו**. להשיב
לצרוי גמול אף בחימה רבה : **וגערתו**. הגערה אשר יגער עליהם תהיה
בלהבות **אש** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וכסופה**. רוח סופה וסערה : **וגערתו**. ענין צעקת נזיפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין **כי הנה**, (נגד קול ה' משלם גמול לאויביו) מצייר שה'

יבא לשלם להרשעים באש, ויען שהאש תבער ויתלהב ויתפשט מהרה ע"י הסופה וסערה ומדליקה ברגע את כל סביבותיו, מצייר כי לא יהיה עוד כמו עתה שמאחר את העונש עד אחר המות, רק **מרכבתיו** מה שימהר להעניש ולרוץ במרכבתו יהיה **כסופה** המלהיבה את האש, **להשיב בחמה אפו** החמה הוא הכעס הפנימי, והאף הוא העונש, אומר כי ינשב ויפיח על אפו ועונשו בסערת החמה הפנימית שהחמה תהיה כרוח המנשב על האף ואש העונש וגערתו שהוא העונש ישוב ויפיח עליו בלהבי אש שיתפשטו בכל מחנה גוג : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות להשיב. כמו שביב אש, וההבדל בין אף וחמה (למעלה יב ובכ"מ) : (מלבי"ם באור המלות)

טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחָרְבוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר וְרַבּוֹ חֲלָלִי יְהוָה:

רס"י כי באש. כל גיהנם ה' נשפט עם כריו ולפי שהוא בעל לין ודיין נופל זו ל' נשפט שאף הוא טוען טענותיו למאור עוונם ופשעם וכן ונשפטתי אתו (יחזקאל לח) הנני נשפט אותך (ירמיה כ) לשון וויכוח הוא דרישני"ר זלעז, ופשוטו כי באש ה' וחרבו נשפט כל בשר וכן רבים מסורסים במקראות : (רס"י)

מצודת דוד נשפט. יהיה מתווכח עמהם בהבאת אש וחרבו יהיה מתווכח את כל בשר ויתרבו החללים אשר יהרג ה' וזה יחשב לויכוח כי בזה יודיע שפשעו לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נשפט. ענין ויכוח וכן הנני נשפט אותך (ירמיה ב') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין כי באש, מבואר ביחזקאל כי במלחמת גוג תהיה תחלה חרב איש באחיו ואח"כ ימטיר עליהם אש ואבני אלגביש, האש יהיה משפט ה' עונש שמיימי, עז"א כי באש ה' נשפט, והחרב יהיה מהומת איש באחיו, ועז"א וחרבו את כל בשר, ועז"א ורבו חללי ה' : (מלבי"ם באור הענין)

יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהְרִים אֶל הַגְּנוֹת אַחַר (אחד) אֶחַת בְּתוֹךְ אֶכְלִי בָּשָׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהַעֲכָבֵר יְחַדּוּ יִסְפוּ נְאֻם יְהוָה:

רס"י המתקדשים. המזדמנים אני ואתה נלך ליום פלוני לעבוד לעכו"ם פלונית : אל הגנות. שזרעין שם ירק ושם היו מעמידין עכו"ם : אחר.

אחת. כמה שת"י סיעה צתר סיעה מתקדשים ומטהרים לעבוד סיעה
אחר, שגמרה חזירתה את עבודתה : בתוך. באמצע הגינה כן היה דרכם
להעמיד' : (רפ"י)

מצודת דוד המתקדשים. המזדמנים יחד ומטהרים עצמם ללכת אל
העכו"ם העומדות בגנות : **אחר אחת בתוך.** סיעה אחר סיעה אחר שגמרה
הראשונה את עבודתה נכנסת השניה באמצע הגנה מקום מעמד העכו"ם
: **אוכלי.** בני ישראל האוכלים בשר החזיר וכו' : **יחדינו.** כולם יחד יתמו
מן העולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון המתקדשים. ענין הזמנה כמו קדשו עליה מלחמה (שם ו') :
בתוך. באמצע וכן ויבחר אותם בתוך (בראשית ט"ו) : **והשקץ.** ר"ל כל
מין שקץ והוא שם כולל לכל השרצים : **והעכבר.** שם שרץ מה : **יסופו.**
ענין כליון כמו אסוף אסיפם (ירמיה ח') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין המתקדשים. הנראים כמתקדשים ומתטהרים
ומתבודדים בגנות אחר אחת צורת עכו"ם העומדת בתוך אצלם, שהוא
לדעתם אמצעות ממצעת באלהות : (מלבי"ם באור הענין)

מלבי"ם - באור המלות המטהרים. כמו מתטהרים נראים מתטהרים, כמו
יש מתעשר ואין כל : (מלבי"ם באור המלות)

יחזקאל וְאֵנֹכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת
וְרָאוּ אֶת כְּבוֹדִי :

רפ"י ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה וגו'. ואנכי מה לי לעשות
מעשיהם ומחשבותיהם באה אלי והיא תזקיקני לקבץ את כל הגוים
ולהודיע שמעשיהם הבל ומחשבותם שהם חושבין למען (שמי) יכבד ה'
יבינו שהוא שקר והיכן הוא אותו קיבוץ הוא האסוף שניבא זכריה ואספתי
את כל הגוים אל ירושלים (זכריה יד) : וראו את כבודי. בהלחמי בהם
במכת המק בשרו ועיניו ולשונו (שם) : (רפ"י)

מצודת דוד ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם. רצה לומר ואנכי עם מעשיהם
ומחשבותיהם כלומר הן ידעתי כל מעשיהם ומחשבותיהם כאלו נמצאתי
עמהם : **באה.** ר"ל לכן באה העת לקבץ את כל העכו"ם והלשונות כלומר
אני אסבב שיבואו כל העכו"ם עם גוג ומגוג למען יראו את כבודי
שאתכבד בהם בעשות בהם נקם ויכירו שהבל נתלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון והלשונות. כן יקראו אומות חלוקות שיש לכל אחד שפת שון
בפני מצודת ציון : עצמו (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ואנכי, מעשי בעלי זאת האמונה ומחשבותיהם
ואמונתם הנפסדת באה למען ע"י זה יתקבצו כל העכו"ם והלשונות ואז
יראו את כבודי וכירו אחדות ה' כי נשגב שמו לבדו: (מלבי"ם באור הענין)

יט וְשַׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים אֶל הַגּוֹיִם תִּרְשִׁישׁ פּוֹל
וְלֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת תִּבְלֵ וַיֵּן הָאֵיִם הַרְחֻקִים אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ אֶת שְׁמִיעִי
וְלֹא רָאוּ אֶת כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם:

כ"י וְשַׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְגו'. פליטים ינצלו מן המלחמה ואני אשאירם
כדי לילך לבקר לאיים הרחוקים את כבודי אשר ראו במלחמה ואף באתם
פליטים אקים אחת מן האותות שנידונו חזיריהם בהם כדי להודיע
לרחוקים במגפה זו נגפו הכובאים על ירושלים: (כ"י)

מצודת דוד ושמתי בהם אות. בכל הבאים אשים אות וזהו מ"ש ועיניו
תמקנה בחוריהן וכו' (זכריה יד): **ושלחתי מהם פליטים.** כי רובם ימותו
סביב ירושלים ופליטים מהם אשלח לנפשם ללכת אל העכו"ם היושבים
בתרשיש וכו': **מושכי קשת.** המלומדים לירות חיצים בקשת ולפי
שהדרך למשוך יתר הקשת למותחו לכן אמר מושכי קשת: **האיים**
הרחוקים. ואל היושבים בהאיים הרחוקים: **אשר לא שמעו.** אשר לא
שמעו מעולם שמועת ה' ומעולם לא ראו כבוד ה': **והגידו.** אלה הפליטים
אשר בהם האותות יבואו בכל המקומות ההם ויגידו את כבודי בין
העכו"ם כי יראו את האותות ההושם בהם: (מצודת דוד)

מצודת ציון אות. סימן: **פליטים.** ענין שארית כמו אל יהי לה פליטה (שם
נ'). **תרשיש וגו'. שמות ארצות:** (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ושמתי בהם אות, במלחמת גוג כמ"ש בזכריה וזאת
תהיה המגפה, **ושלחתי מהם פליטים** אל יתר הגוים וגם אל האיים
הרחוקים אשר עוד עובדים ע"ז ולא שמעו את שמעי ואין יודעים מאלהי
ישראל כלל וגם לא ראו את כבודי שלא היו במלחמת גוג והם יגידו את
כבודי בעכו"ם, ועי"ז. (מלבי"ם באור הענין)

כז וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִן־הַהַר הַבְּסוּסִים וּבְרֶכֶב

וּבְצַבִּים וּבְפָרְדִּים וּבְפָרְכָרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר
יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּנְחָה בְּכָל־יְהוָה טְהוֹר בֵּית יְהוָה:

רַס"י וּצְבִיִּים. הֵם עֲגֻלוֹת מִטּוֹקְסוֹת צִמְחִיאוֹת וְאֵהֵל וְדוּמָה לוֹ שֶׁשׁ עֲגֻלוֹת
לֵב (צִמְדָּבָר ז'): וּצְכָרְכָרוֹת. צִקִּיר מִשְׁחָקִים וּמִצְכָּרִים כִּמוֹ וְדוּד מִצְכָּר
(שְׁמוּאֵל ב ז') טְרִיפִי"ר צִלְעָז וּמִנְחָם פִּירָשׁוֹ לִשְׁוֹן כִּצֶּץ כִּמוֹ שֶׁלְחוֹ כִּר מוֹשֵׁל
אֶרֶץ (לְעֵיל טו'): כֹּאֲשֶׁר יִבְיָאוּ. מִנְחָה צְכָלִי טְהוֹר לְרִלּוֹן כֵּן יִבְיָאוּ אֶת אַחִיכֶם
לְמִנְחָת לְרִלּוֹן :

מצודת דוד וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל אַחִיכֶם. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִרְחֹקִים שֶׁלֹּא עָלוּ עִם
אַחֵיהֶם אוֹתָם הַעֲכוּ"ם שִׁישְׂרָאֵל הֵם בְּתוֹכָם כִּשִׁישְׁמַעוּ הַפֶּלֶא הַגְּדוֹל
שִׁיעֶשֶׂה הַמָּקוֹם בְּמִנְחָה גוֹג וּמִגּוֹג יִבְיָאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּסוּסִים וּבְרִכָב וְכוּ'
לְמִנְחָה לֵה': עַל הַר קָדְשִׁי. אֵל הַר קָדְשִׁי וְלִתּוֹסְפוֹת בִּיאוֹר אִמֵּר יְרוּשָׁלַם
: כֹּאֲשֶׁר יִבְיָאוּ וְכוּ'. בְּכָל־יְהוָה. כִּמוֹ שֶׁמִּבְיָאִים יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּנְחָה בֵּית
ה' בְּכָל־יְהוָה כֵּן יִבְיָאוּ הַעֲכוּ"ם אֶת יִשְׂרָאֵל בְּבִגְדֵי טְהוֹרִים וְנֹאִים
וּבְמִרְכָבוֹת נְאוֹת וּמִכּוֹבְדוֹת : (מִצְוֹדֵת דוּד)

מצודת ציון בְּרִכָב. בְּמִרְכָבוֹת : וּבְצַבִּים. עֲגֻלוֹת מִכּוֹסוֹת וְכֵן עֲגֻלוֹת צַב
(בְּמִדְבָר ז'): וּבְפָרְדִּים. הֵם הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס וְהַחֲמוֹר : וּבְכָרְכָרוֹת.
בְּרִקּוּדִים שֶׁל שְׂמֵחָה וְכֵן וְדוּד מִצְכָּר בְּכָל עוֹז (שְׁמוּאֵל ב' י'): (מִצְוֹדֵת צִיּוֹן)

מלבי"ם - באור הענין וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל אַחִיכֶם מִנְחָה בְּצַבִּים, בְּכַבּוֹד גְּדוֹל וְגַם
בְּמַהִירוֹת רַב שֶׁזִּ"א בְּסוּסִים וּבְכָרְכָרוֹת כֹּאֲשֶׁר יִבְיָאוּ אֶת הַמִּנְחָה, ר"ל
שֶׁגַם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּאֵיִם הִרְחֹקִים שֶׁנִּטְמַעוּ בֵּין עֲכוּ"ם וְלֹא יָשׁוּבוּ בְּעִצְמָם
לִירוּשָׁלַם יִבְיָאוּ אוֹתָם בְּטַהֲרָה כֹּאֲשֶׁר יִבְיָאוּ אֶת הַמִּנְחָה, וְכֵן יִבְיָאוּ אוֹתָם
עַד יְרוּשָׁלַם כֹּאֲשֶׁר יִבְיָאוּ אֶת הַמִּנְחָה עַד בֵּית ה': (מִלְבִּי"ם בְּאוֹר הָעִנִּין)

מלבי"ם - באור המלות עַל הַר קָדְשִׁי. כִּמוֹ אֵל, וְכֵן וְתִתְפַּלֵּל עַל ה' (ש"א א'
ב'): (מִלְבִּי"ם בְּאוֹר הַמִּלּוֹת)

{כא} וְגַם מִהֶם אֶקַּח לְכַהֲנִים לְלִוִּים אָמַר יְהוָה:

רַס"י וְגַם מִהֶם אֶקַּח לְכַהֲנִים לְלוִוִּים. מִן הָעַמִּים הַמִּצִּיָּאִים אוֹתָם וּמִן
הַמִּצִּיָּאִים אֶקַּח כַּהֲנִים וְלוִוִּים וּלְפָנֵי גְלוּיֵי הַכַּהֲנִים וְהַלוּוִּים שֶׁזֶהֶם וְאֶצְרָר
אוֹתָן מִתּוֹכָן וְיִהְיוּ מִשְׁמַשִּׁין לְפָנֵי אִמֵּר ה' וְהִיכָן אִמֵּר הַנְּסִתְרוֹת לֵה' אֲלֵהִינוּ
(דְּצִרִים כֶּט) כִּךְ מִפּוֹרֵץ צִאֲגֵדֵת תְּהַלִּים : (רַס"י)

מצודת דוד וגם מהם. גם מהמובאים אקח להיות כהנים ולוים מאותם שיהיו ממשפחת כהונה ולויה עם כי נשכחת זכרם בהיותם בארץ רחוקה והיו מחזיקים עצמם בחזקת ישראל הנה לפני גלוי הכל : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין וגם מהם אקח לכהנים, אף אלה שעבדו ע"ז והם מיחוסי כהונה ולויה לא יאבדו זכותם ויהיו כהנים ולוים אחר שהיה זה באונס : (מלבי"ם) באור : (הענין)

כב כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה לעמים לפני נאם יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם:

מצודת דוד אשר אני עושה. בימים ההם : עומדים לפני. אשר יהיו עומדים וקיימים לפני ר"ל שיהיה עמידתם לעולם על ידי ולא יכלו עוד כקדמונים : כן יעמוד. כן יתקיים לעולם זרעכם ושמכם כי לא ימחה שם ישראל עד עולם : (מצודת דוד)

מלבי"ם - באור הענין כי כאשר השמים החדשים שהזכיר בסימן הקודם, הנני בורא שמים חדשים, שהנמצאות כולם לא יקבלו עוד שינוי והפסד, והם עומדים לפני שיהיו מתוקנים שיעמדו אישיהם ולא יופסדו, כן יעמד זרעכם ושמכם, זרעכם לא יכלה ע"י הריגות וחרב, ושמכם לא יכלה ע"י שינוי דת לעבודת עכו"ם, כי תשארו קיימים בין באושר הגוף בין באושר הנפש : (מלבי"ם) באור : (הענין)

כג והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה:

מצודת דוד והיה מדי חדש בחדשו. מתי שיהיה ראש חדש והוסיף לומר בחדשו ר"ל בראש חדש עצמו ולא יעבור הזמן וכן ומדי שבת בשבתו : יבוא כל בשר. ר"ל כל בני אדם אפילו שאר העמים : להשתחות לפני בבית המקדש : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדי. ענינו כמו מתי וכן מדי עברו (לעיל כ"ח) : חדש. כן יקרא ראש החדש וכן מחר חדש (ש"א כ') : (מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין והיה מדי חדש בחדשו, שבכל חדש ובכל שבת יבואו אנשים חדשים מן עכו"ם אשר ישתחוו לפני לקבל האמונה האמתית ולהשליך את עצביהם : (מלבי"ם) באור : (הענין)

כַּד וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִי תוֹלְעֵתֶם לֹא תָמוּת
וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכֹל בָּשָׂר: (פפפ)

כ"ז תולעתם. רמה האוכלת את בשרם : ואשם. בגיהנם : דראון. לשון
בזיון, וי"ת כמין שתי תיבות די ראייה, עד ליימרון עליהן לדיקיא מיסת
חזינא : (כ"ז)

מצודת דוד ויצאו. העכו"ם הבאים להשתחות לפני ה' יצאו מירושלים
לעמק יהושפט לראות בפגרי מחנה גוג ומגוג שפשעו באל יתברך וחשבו
להגלות את ישראל וזה יהיה בתוך אותם שבעה חדשים בעוד שלא קברו
אותם וכמ"ש וקברום וכו' שבעה חדשים (יחזקאל לט) : **כי תולעתם**.
הרימה האוכלת בשר ההרוגים ההם לא תמות והאש הבורע בהם לא
תכבה : **והיו דראון**. פגרי מחנה גוג ומגוג יהיו לחרפה ולבזיון בעיני כל
בשר הבאים להשתחות לפני ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון בפגרי. כן יקראו גופות ההרוגים וכן כפגר מובס (לעיל י"ד).
תולעתם. מלשון תולעת ורימה : **ואשם**. מלשון אש : **תכבה**. מלשון כבוי
: **דראון**. ענין בזיון וכן לדראון עולם (דניאל י"ב) : **לכל בשר**. לכל אדם :
(מצודת ציון)

מלבי"ם - באור הענין ויצאו, אל עמק יהושפט, שם יראו פגרי מחנה גוג,
איך תולעתם לא תמות הגם שאשם לא תכבה, ויתקיימו התולעים לאות
ומופת לזכר רשעתם : והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל
בשר להשתחות לפני אמר יהוה(מלבי"ם באור הענין)